

צאינה וראינה בנות ציון ב-

יכתר שלמה

והוא באור בדרך הפרד"ס

על מגילת

קהלת

לוקט בס"ד ע"י

אליהו כלפון

תמונת השער מתארת את "שביל החיים".
השביל מכיל שבעה עיקולים כנגד שבעה הבלים
שאמר קהלת. בדרך רואים את הטלית של "בר
המצוה" וה"חתונה". כאן, בעולם הזה, האדם
יוצר לו את העולם הבא המתואר כאור אינסופי.
תמונת המקור שמורה בידי העמותה וניתן
לרכשה. הציור הינו פרי מעשה ידיה של
האומנית והציירת מלי כיאט.

כל הזכויות שמורות למחבר

Copyright By The Publisher

בהוצאת עמותת "אור צח הדפסה והפצה של ספרי יהדות"
עמותה רשומה מספר 580322113

כתובת המחבר: ת.ד. 73 נוף אילון מיקוד: 99785

מסת"ב (ISBN) 4-4-90330965

הפצה ראשית:

אהרון ברזני ובנו

רחוב העליה 8 תל אביב

טלפון: 6815542, 6823013 - 03

דפוס "חיש" רמלה לוחות "דגש" ב"ב
עיצוב כריכה – מירב קרשנר

מגילת קהלת

עם פירוש

”כתר שלמה”

והוא באור המגילה בארבעה דרכים :

1. דרך פשט

2. דרך רמז (2 אופנים)

3. דרך דרש (2 אופנים)

4. דרך חסידות

5. סוד

ליקט וערך בצרף ביאורים והשלמות

בעזרת השם יתברך

אליהו ב"ר חיים חלפון

נוף איילון - תשס"ה לפ"ק

תוכן

1	קהלת
6	הקדמה
8	הסכמות
12	ברכות
14	מבוא
15	שער הפשט
15	פרק א
17	פרק ב
20	פרק ג
22	פרק ד
24	פרק ה
26	פרק ו
28	פרק ז
31	פרק ח
33	פרק ט
35	פרק י
37	פרק יא
39	פרק יב
42	שער הרמז
42	הקדמה כללית
46	רמז חשבוני
46	פרק א
48	פרק ב
52	פרק ג
55	פרק ד
57	פרק ה
60	פרק ו
61	פרק ז
65	פרק ח
67	פרק ט
71	פרק י
73	פרק יא
75	פרק יב
77	הרמז הרעיוני
77	הקדמה
80	מילון עברי רמזי
83	פרק א
85	פרק ב
90	פרק ג
92	פרק ד
94	פרק ה
98	פרק ו
99	פרק ז
103	פרק ח
106	פרק ט
108	פרק י
111	פרק יא
112	פרק יב
115	דרך הדרש
115	פרק א
139	פרק ב
152	פרק ג
169	פרק ד
177	פרק ה
187	פרק ו
191	פרק ז
209	פרק ח

216.....	פרק ט
232.....	פרק י
242.....	פרק יא
249.....	פרק יב
258.....	קהלת
258.....	רש"י
259.....	פרק א
263.....	פרק ב
268.....	פרק ג
273.....	פרק ד
277.....	פרק ה
282.....	פרק ו
285.....	פרק ז
291.....	פרק ח
296.....	פרק ט
301.....	פרק י
305.....	פרק יא
309.....	פרק יב
315.....	חסידות
315.....	מבוא
316.....	פרק א
339.....	פרק ב
351.....	פרק ג
371.....	פרק ד
376.....	פרק ה
382.....	פרק ו
384.....	פרק ז
396.....	פרק ח
402.....	פרק ט
411.....	פרק י
416.....	פרק יא
420.....	פרק יב
428.....	סוד
428.....	פרק א
454.....	פרק ב
465.....	פרק ג
484.....	פרק ד
503.....	פרק ה
512.....	פרק ו
516.....	פרק ז
537.....	פרק ח
550.....	פרק ט
573.....	פרק י
592.....	פרק יא
598.....	פרק יב
607.....	זכרון להולכים
607.....	הרב הגאון רבי נסים רביבו זצוק"ל
613.....	ההספדים

הקדמה

בפתח דברי ברצוני להעלות את זכר הורי היקרים ר' חיים ופנינה כלפון שנפטרו לבית עולמם והם הם שעמלו וגידלו אותי לתורה ויראת שמים יהיה חיבור קדוש זה לעילוי נשמתם.

ברכה מעומקא דליבא לאדמו"ר אברהם שמחה הלוי אשלג שליט"א, מורי ורבי שפתח לפני את שערי בית הזוהר עוד בהיותי תושב נתניה. הרב העביר שיעור בקבלה בבית כנסת פא"י בין השנים תשמב – תשמג. במסירות גוף ונפש טרח להגיע וללמד חרף כל מיני מכשולים שקמו לפניו, על מסירות נפלאה זו תודתי העמוקה. מתוך שיעור זה נפתח לי הפתח להבנת תורת הסוד.

ברכה רבה לאשתי היקרה יהודית טל שחר נות ביתי, תבורך מנשים אמן, ששיחררה אותי מטרדות הבית הרבות, שלי ושלכם שלה הוא. ברצוני לברך מעומקא דליבא את חתני היקרים :

ר' שאול שרעבי יצ"ו ואשתו היא ביתי אסתר מב"ת ואת בנם הנולד להם אלחנן יצ"ו יזכו לגדלו לתורה ומצוות חופה ומעשים טובים.

ר' שמעון ברק יצ"ו ואשתו היא ביתי חנינת מב"ת ובניהם תהילה ויוסף שלום יצ"ו שיזכו לגדלם לתורה ויראת שמים ולהכניסם לחופה עם בני תורה ויזכו לראות בנים ובנות דור ישרים מבורך.

ספר זה נחתם ביום שמחת "בת המצווה" של ביתנו היקרה פנינה, נזכה לראותה עולה בתורה ויראת שמים. כשם שנכנסה למצוות כן נזכה להכניסה לחופה עם בן תורה אכ"ר.

ברכה נאמנה לחמי היקר ר' רחמים שר שלום הכהן יצ"ו שהרבה בעצות מועילות וחיזק את ידי, יברך ד' חילו ויזכו הוא ואשתו היא חמותי היקרה יעל מב"ת לאריכות ימים ונחת מצאצאיהם מתוך בריאות ושמחה.

ברכה נאמנה לבני היקרים יוחאי מרדכי, חננאל שלום ויוסף יצ"ו יזכו ויעלו מעלה מעלה בתורה ויראת שמים. בני חננאל שלום נ"י סייע בהגהה ועל כך תודתי. ספר זה הינו נדבך נוסף לספריי הקודמים שהם :

1. מילון עברי קבלי
2. תהילים עם פירוש "כתר דוד עם ליקוטי זוהר וקבלה.
3. שיר השירים עם פירוש "עטרת שלמה" בדרך הפרד"ס.
4. מגילת אסתר עם פירוש "יין המשמח" בדרך הפרד"ס.

ברצוני להודות לחברת המחשבים **MICROSOFT** על תוכנת **OFFICE** **2000** שבעזרתה חובר ספר זה ולחברות המחשבים **"אוצר החכמה"** ו **DBS**

שבעזרת מאגרי המידע שלהן הצלחנו להגיע למקורות רבים.

ברצוני להודות ולהלל את קוני שהנחני בזו הדרך לגור בקהילת **"נוף אילון"**. קהילת חכמים, אוהבי תורה המשלבים תורה עם מלאכה והתומכים בהוצאת הספרים בסתר ובגלוי, שלימה תהיה משכורתם.

ספר זה יוצא לאור במלאת ש"ו שנים (ובא סימן "המנורה") להולדת המאור הגדול רבי ישראל בעל שם טוב שנולד בשנת נח"ת לפ"ק. ואולי בזה יקויים מעט ממה שהובטח לו מפי אליהו הנביא זכור לטוב שמשיח יבוא "לכשיפוצו מעינותיך חוצה".

אני מתפלל שחיבורי זה הערוך בדרך הפרד"ס יתקבל באהבה על רבני הדור וחכמיו, כפי שספריי הקודמים התקבלו בברכה בישיבות "ניר קרית ארבע", "שעלבים" ועוד וכמו קודמיו יופץ ברחבי תבל. אני מקווה שהבאור הזה יסייע להפצת חכמת הקבלה שהרי כך הבטיחנו אליהו הנביא (רעיא מהימנא במדבר נשא דף קכד ע"ב) **"עתידין ישראל למטעם מאילנא דחיי דאיהו האי ספר הזהר, יפקון ביה מן גלותא ברחמי ויתקיים בהון יי' בדד ינחנו ואין עמו אל נכר"**. ויה"ר שנזכה להקביל פני משיח צדקנו במהרה בימינו אכ"י"ר.

אסיים בתפילה שזכותם של כל תלמידי החכמים שעסקתי בתורתם יעמדו לי ולזרעי בעזה"ת להוציא לאור חיבורים נוספים.

המצפה לישועה

אליהו ב"ר חיים בן הרב פרג'י כלפון חבר ביה"ד הרבני טריפולי לוב.

יוצא לאור פה ק"ק "נוף אילון" שנת "מכל עץ הגן תאכלו" (תשס"ה) לפ"ק.

הסכמות

שנתנו לספריי הקודמים:

שריה דבליצקי

בני-ברק, רחוב ירושלים 50

טל. 6182649

בסיד, יום ב' א' ח' תשנ"בהסכמה

הנה היה המתעסק בקדשים, דברים שהם קדשי קדשים חלק בנימיות תורה,
הכאה לי את בני צמח, ספר שזו מפורטים מרבית הכינויים לספירות
הק' שקיבל מרבה ספרים קדושים ומזוהק אצור, והכל מסודר בסדר
'פה לפי האלף בית, ויהיה זה כתובעת עיונים לפני ה' בעימאזי קדש
אלה להרחיב דעתם בכינויים ומוטגים אלה, אלפי שיהיה לו להגיא
למספר קהילות יעקב הקדוש שהוא ג"כ אוסף גדול של כינויים וכו'.
ולכן ידי תיכון עמו להוציא ספר חשוב זה שיהיה כעין מילון
במקצוע קדוש זה, ויקוים גם דרכו ה' וצוצו, והמורה בזה
עדיאת מ"צ וקצין גם ותבאנתנו ומלאה הארץ דעה את ה' וכו' בדא.
ובאותו עה"ה יום ה"ב שהוא ערב יום
פטיית אור עולם רבגו האר"צ גי'א
שריה דבליצקי

שריה דבליצקי
בניברק, רחוב ירושלים 50
טל. 72649

Shlomo Moshe Amar
Rishon Lezion Chief Rabbi Of Israel

שלמה משה עמאר
הראשון לציון הרב הראשי לישראל

בעה"ת ש. בחמישי בשבת י"א אלול, תשס"ה
18-1-635/ס"ה

אגרת ברכה

ספר "ידי משה" הנודע בשערים המצויינים בהלכה, שחיבר מו"ר הגאון האמיתי קקש"ת רבי משה הכהן דריהם זללה"ה, שהיה אב"ד בג'רבה הדיג'ת, ואחר כבוד עלה לארה"ק ונתישב בעיר עוז לנו טבריה וכיהן שם כראב"ד מקודש, וחיבר חיבורים רבים, ועל צבאם "ידי משה" על מסכת פסחים, ושו"ת והשיב משה, ודבריו נלמדים בבתי מדרשות וכישיבות בעיון רב מתוך עמלה של תורה, ורבים נהנים מחידושי האמיתיים, ומפירושי המאירים והמשמחים אלקים ואדם, וגם דיינים ומורי הוראה נהנים מפסקיו ומתשובותיו הקולעים אל השערה, בשפה ברורה, ובסברא ישרה, אורה זו תורה, ועתה אחר עבור שנים רבות מאז שנדפסו, וכמעט אין להשיגם.

העיר ה' את רוחו של איש יקר ונעלה, מיחידי סגולה, כב' הרב אליהו כלפון שליט"א לההדיר מחדש את הספר ידי משה בהוצאה יפה וברורה, כדי שתהיה תורה מפוארה בכלי מפואר, ויהיה מצוי לכל דורש, ולמען יהיו שפתותיו של צדיק דובכות בקבר, וימליץ טוב בעדם.

וה' הצליח בידו שזכה שהספר עבר את הגהתו הנמרצת של כבוד מו"ר הגאון הגדול שר הצבא וראש הישיבה כמוהר"ר מאיר מאוזו שליט"א, ישר כוחם וחילם לאורייתא, ויזכו לברך על המוגמר בקרוב, מתוך בריאות ורוח נחת לאוי"ט אמן. וזכות הגאון המחבר תגן עליהם אלף המגן, ויתמלאו כל משאלות לבם לטובה ולברכה.

גם ברכות יעטה איש יקר ונעלה ה"ה חנניה כהן הי"ו, אשר תרם בעין טובה ורוח נדיבה להוצאת הספר, ולחלקו לת"ח. זכות המחבר תעמוד לו ולמשפחתו, לברכה וחיים אמן.

המצפה לישועת ה' על עמנו ועל נחלת אבותינו

שלמה משה עמאר

ע"ה שלמה משה עמאר
הראשון לציון הרב הראשי לישראל

הרב דב ליאור

רב העיר

קרית ארבע, חברון ת"צ

בס"ד,

ב"ת י"ח שבט תשנ"ז

בוגר ישיבתנו אליהו חלפון שלח אלי קונטרס מילון ערכי
הכינויים ועברתי על מקצתו, וראיתי את גדל העמל
וההשקעה שהשקיע המחבר בעבודה קדושה זו.

אין ספק שספר זה ישמש את המעמיקים בחכמה הפנימית
וביחוד בדורנו, שהולך וגדל הצמאון, לדברי אלוקים חיים
המפכים ממעון הנצח. אי לכך יישר כוחו של הרב המחבר
ויזכה שיפוצו מעינותיו חוצה, לזכות את הרבים הצמאים
לדבר ה' ובזכות לימוד החכמה הפנימית כתבו כבר מזמן
המקובלים נזכה לקירוב הגאולה השלמה בקרוב בימינו.

החותם לכבוד התורה ולומדיה,

הרב דב ליאור
ראש הישיבה

הרב שמחה אברהם הלוי אשלג

רח"ש דל"ד 4

בני ברק ישראל

בס"ד יום רביעי, י"ג טבת, ה' תשס"ג

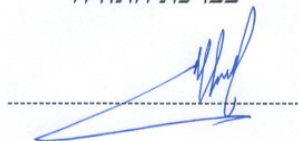
אפריון נמטייה לכב' האב-רך צמ"ס המופלא ומופלג בתורה ויר"ש הקודמתו
שאשריו בעוה"ז וטוב לו לעוה"ב בזה שמקיים "יגיע כפיך כי תאכל" ובכ"ז שם ימים
כלילות לשקוד על תורה"ק מתוך אהבת השי"ת אמיתית ואהבת התורה בכלל
וסודות התורה בפרט, ועכ"ז אינו מחזיק טיבותא לנפשיה, ה"ה הצדיק רבי אליהו
חלפון שליט"א שמזכנו בכל עת בחיבוריו היקרים ואתמחי האי גברא בחיבוריו
הקודמים ובפרט שהגדיל לעשות והוציא ב"ה לאור את חיבורו על שיר השירים.

עיינתי בכתביו היקרים מפז והרהרתי בליבי, על שיר השירים שהוא קודש
קדשים, ודאי ובודאי רק הוא אב-רך צדיק זה שכל הליכותיו בקודש ראוי לחבר
חיבורים על שיר קדוש זה.

עד כמה שידוע לי, חיבורים נפלאים כאלו עדיין לא ראו אור בעולם ואשריו
שזכה להגדיל תורה ולהאדירה ובפרט בסודות התורה שאף אותם חייבים אנו
ללמוד הרי המחבר הרה"צ שליט"א מביאם בצורה השווה לכל נפש טהורה
מישראל.

יה"ר שיזכה הגה"צ הנ"ל שליט"א להמשיך ולהאיר עינינו בתורת השי"ת
ובזכות זו נזכה שתתקיים ההבטחה "בי-ה יפקון מן גלותא ברחמי" ונזכה לביאת
ינון בימינו דידן בקרוב.

בברכת התורה

ברכות

ברכות לראש משביר

ברכה נאמנה לידידי היקר הניצב לימיני לתמכני
 מר **חנניה כהן** ונוות ביתו **מרים** מנשים באהל תבורך.
 ד' יאריך ימיו בטוב ושנותיו בנעימים
 יראו דור ישרים מבורך
 תשרה ברכה במעשה ידיהם
 ובכל אשר יפנו ישכילו ויצליחו

ברכה נאמנה לבניו היקרים יעמדו בבריאות לדור דורים :

בנימין ורחל עגיב ויוצאי חלציהם

ראובן ותרצה שושן ויוצאי חלציהם

יוסף ושמחה ביטון ויוצאי חלציהם

דויד וחיה שלומוף ויוצאי חלציהם

ואלה יעמדו על הברכה ידידי העמותה

- ❖ אחי היקרים: רפאל, יצחק, אילנה ורינת
- ❖ רו"ח אנגלמן מתניה
- ❖ ד"ר סויסה משה
- ❖ הרב שמואלי ראובן
- ❖ זיון יצחק
- ❖ כהן חנניה ומרי
- ❖ כהן יעקב ויעל
- ❖ פורת שלמה ורבקה

נודה ד' בכל לבב בסוד ישרים ועדה

הודו לד' כי טוב כי לעולם חסדו

מודים אנו לאל אשר גמלנו כל טוב

ופקד אותנו בברי בטן

בבת היקרה כבבת

הלא היא **ציפורה פייגה נ"י**

ומברכים אנו אותה שנוכה לגדלה

לתורה, למצוות, לגמילות חסדים

ולחופה עם בן תורה

שלמה ורבקה פורת

מבוא

כמעט מידי שנה יוצאים לאור מספר באורים למגילת "קהלת" והערך המוסף שבכל אחד הוא כתיבת הבאור לפי רוח הדור. המיוחד בבאור זה הינו:

- ❖ **הטעמה** - שילוב דרכי הבאור המסורתיים בהתאמה לרוח הדור.
 - ❖ **מדרג** - הבאורים כתובים מן הקל אל הכבד ולכן כל אחד יכול למצוא בספר את מבוקשו.
 - ❖ **כתיבה שזורה** – הבאור משולב בתוך הפסוק. כתיבה זו נוחה לקריאה, הקורא יכול לקרוא את הפסוק עם הפירוש או לדלג עליו.
- בבאור **הפשט** יקבל הקורא באור ברמת הבנת הנקרא. כאן נעשה מאמץ לברור באור אחד (ולא את כל הדיעות כדי לא להכביד) הקרוב ביותר אל הפשט ולשזור אותו בתיבות בפסוק.
- באור בדרך **"רמז"** נשכח וחלף לו מהנוף הפרשני. לא כך היה בעבר. רבי אליעזר ממץ, בעל "הרוקח", טרח לכתוב באור בדרך רמז על חמש מגילות, האם לא ראוי שאנו נלך בדרך זו? ואכן בדור ההיי טק רתמתי משאב יקר זה לבאור בדרך הרמז. כאן נכתבו שני פירושי רמז: הרמז בדרך הגימטריא והרמז הרעיוני כפי שיפורט לקמן. לצורך הבאור הראשון נעזרתי בו זמנית ב**חמש** תוכנות מחשב:

- מקורות המידע: תכנת DBS ו"אוצר החכמה".
 - עריכה - WARD
 - חישוב - EXEL
 - סתרי תנ"ך 2000 - הצעות למילים שווה ערך למספר זה או אחר.
- מדרשי חז"ל** השכיחים סודרו מחדש באותיות ברורות תוך הסבר המילים הקשות בלשון המדרש.
- פירוש **רש"י** שולב לתוך פסוקי המגילה. מילים מתוך הפירוש שהיו בעצם מילות הטקסט נכתבו ככאלו.
- בפרק המוקדש לתורת **החסידות** לוקטו בעיקר מאמרי ה"**שפת אמת**" ו"**ליקוטי מוהר"ן**". מדרשי חז"ל שאוזכרו בדברי ה"**שפת אמת**" צוטטו.
- באור בדרך **הסוד** שופך אור על דרכם של חכמי הקבלה בבאור המקראות. חכמת הקבלה הפכה להיות נחלתם של מתי מעט, אשר על כן חגרתי מתניי ואספתי כעמיר גורנה את דברי הזוהר בכל אתר וכן דברי האר"י הקדוש, הרמח"ל והרב ג'קטיליא ועוד וסדרתים לפי סדר המקראות.

שער הפשט

בפרק זה נשתדל להגיע להבנת הנקרא ולבאר את "פשוטו של מקרא". נעזרתי בפרשני המקרא כגון: ראב"ע, מרדכי זר כבוד בבאור "דעת מקרא", ילקוט "מעם לועז", ומכלול הפרשנים שהובאו בספר "קדושת התורה ודקדוקה" מאת הרב יאיר וינשוטק זצ"ל. פירוש רש"י זכה לפרק נפרד ודבריו הובאו במלואם לקמן. כלל נקוט בידינו "אין מקרא יוצא מידי פשוטו" כלומר אין לפסוח על הבנת הפסוק הבסיסית לפני שמחפשים תכנים חינוכיים, מוסריים ופנימיים יותר. מגמה זו התפתחה כבר לפני כאלף שנה על ידי רבי יונה אבן ג'נאח ודומיו שלא נרתעו מלבאר את התנ"ך בדרך זו, כיום נראה שאין עוררין על כך שיש לבאר את התנ"ך בדרך הפשט. אין ספק שמגילת "קהלת" שנכתבה ברוח הקודש צופנת בתוכה מסרים עמוקים שאותם נברר במהלך הספר.

המגילה שלפנינו הינה לפי "הקרי" ולא לפי ה"כתיב".

החלוקה לקטעים הינה לפי המלצת "דעת מקרא".

שיטת הכתיבה: הבאור כתוב בצורה המשתלבת עם הקריאה ומגמתה להפוך את המגילה לרצף קריא וברור. אני סומך על תבונת הקורא להבחין בין באור שבא לבאר את המילים הקשות וכו' ובין מילים היוצרות קשר הגיוני בין מילים. שיטה זו תוביל את הקורא בכל הספר.

פרק א

כותרת הספר

(א) **דְּבָרֵי חִכְמָה וּמוֹסֵר שֶׁאִמַּר שְׁלֹמֹה הַנֶּקְרָא קֵהֶלֶת** כיון שנקראה בו חכמה רבה ואמרה בקהל ועוד שהינו **בֶּן דָּוִד** שהוא חכם ואביהם של בעלי רוח הקודש ועוד שהוא **מֶלֶךְ בִּירוּשָׁלַם** שהיא עיר של חכמים:

מה התועלת שיש לאדם בעמל העולם הזה?

(ב) **הָהֵבֶל** דבר שאין בו ממש היוצא מ **הַבָּלִים** דברים שאין בהם ממש **אָמַר קֵהֶלֶת** המלך החכם והעשיר על כל עניני העולם הזה, כולם **הָהֵבֶל הַבָּלִים הַכֹּל הָהֵבֶל: (ג) בְּמָה יִתְרוֹן** ערך מוסף יש לו **לְאָדָם בְּכָל עֲמָלוֹ** הגשמי **שֶׁיַּעֲמֹל תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ** בעולם הזה (וכן כל "תחת השמש" לקמן):

חוקי הטבע קבועים הם

(ד) הרי אין הוא יכול לשנות דבר **דָּוִד** כל דיירי תבל **הַלָּךְ** נפטרים מהעולם **וְדָוִד** חדש **בָּא** נולד **וְ אֵילוֹ הָאָרֶץ לְעוֹלָם תְּמִיד עֲבָדָת: (ה) לְעוֹלָם** יש חוקי טבע משלו כגון: **וְזֵרוֹז הַשָּׁמֶשׁ** השמש זורחת ו**בָּא** ושוקעת **הַשָּׁמֶשׁ**

וְאֵל מְקוֹמוֹ מְקוֹמָה הַקְּבוּעַ בַּמִּזְרַח שׁוֹאֵף מִתְאוּהָ הִיא זִוְרִיז לְזֶרֶח הוּא שָׁם וּלְהָאִיר מִשָּׁם: (ו) וַיֵּשׁ לָהּ מִסְּלוּל קְבוּעַ הוֹלֵךְ הוֹלֶכֶת הִיא מִמִּזְרַח אֶל דָּרוֹם וְאֶחָד שׁוֹקֶעֶת בַּמַּעֲרָב וְסוֹבֵב וּמֵהֶלֶכֶת לְכִיוּן אֶל צָפוֹן וְכֵן יֵשׁ מִסְּלוּל לְרוּחַ: סוֹבֵב סָבֵב יֵשׁ לוֹ סִיבּוּבִים הוֹלֵךְ הָרוּז וְעַל סְבִיבָתוֹ שָׁב הָרוּז: (ז) וְכֵן יֵשׁ מִחֲזוֹר קְבוּעַ לְמִים: כָּל הַנְּזוֹלִים הַלְכִים זֹרְמִים מִהַהָרִים הַגְּבוּהִים אֶל הַיָּם הַנִּמּוֹךְ וְהַיָּם אֵינֶנּוּ מִלֵּא וְגַם הַנַּחֲלִים אֶל מְקוֹם שֶׁהַנְּזוֹלִים הַלְכִים דִּהְיִינוּ לִים שָׁם הֵם חוֹזְרִים שָׁבִים לְלֶכֶת:

מידות האדם הטבועות בו אינן משתנות

(זז) כָּל הַדְּבָרִים הָעֲנִינִים שֶׁנִּזְכְּרוּ: שִׁמְשׁ, רוּחַ וּמִים וְעוֹד הַדּוֹמִים לָהֶם יִגְעִים יֵשׁ בָּהֶם אִינְסוֹף פִּרְטִים לֹא יוֹכֵל אִישׁ לְדַבֵּר אֵין בְּכוּחִי לִפְרֹט לֹא תִשָּׁבַע עֵין לְרֹאוֹת וְאִי אֶפְשֶׁר לְרֹאוֹת הַכֹּל וְלֹא תִמָּלֵא אֵין מִשְׁמַע וַיִּכְלָה הַזְּמַן וְהֵמָּה לֹא יִכְלוּ לִכֵּן נִתְּנִי רַק דּוֹגְמָאוֹת: (ט) מֵהָ שִׁהִיָּה בְּבִרְיַאת הָעוֹלָם הוּא שִׁהִיָּה יִמְשִׁיךְ לִהְיוֹת וּמֵהָ שִׁנְעָשָׂה עַל יְדֵי בְּנֵי הָאָדָם הוּא שִׁנְעָשָׂה וְאֵין כָּל זֹדֶשׁ תַּזְזַת הַשָּׁמַיִם: (י) יֵשׁ מִי שֶׁעַל דְּבָר שִׁיֵּאמֹר "רֹאֵה זֶה זֹדֶשׁ הוּא כְּבָר הִיָּה לְעֹלָמִים אֲשֶׁר הִיָּה מִלְּפָנָיו": (יא) אִלֵּם אֵין זֶה נִכּוֹן כִּי אֵין זְכָרוֹן לְרֹאשֵׁינִים לְדוֹרוֹת הַקּוֹדְמִים וְגַם לְאַחֲרֵינִים שִׁיֵּהִיו שִׁיבּוּאוֹ לֹא יִהְיֶה לָהֶם זְכָרוֹן לֹא יִיזְכְּרוּ עִם שִׁיֵּהִיו לְאַחֲרֵנָה בְּדוֹרוֹת הָאַחֲרוֹנִים, כִּי כֵךְ דֶּרֶךְ הָעוֹלָם לִשְׁכּוֹחַ אֶת הַיִּשּׁוֹן:

תמצית הספר

(יב) אֲנִי שְׁלֵמָה הַנִּקְרָא קְהֵלֶת הָיִיתִי מִלְּךָ עַל עַם יִשְׂרָאֵל בְּעִיר הַבִּירָה בִּירוּשָׁלַם: (יג) וְנִתְּנִי אֶת לְבִי וְגִמְרִיתִי בְּדַעֲתִי לַחֲקוֹר וּלְדָרוֹשׁ וּלְתוֹר וּלְעִיין בַּזְּכָמָה בְּשֶׁכֶל אֲנוּשִׁי עַל כָּל הַמַּעֲשִׂים אֲשֶׁר נַעֲשִׂה נַעֲשִׂים תַּזְזַת הַשָּׁמַיִם בֵּין בְּנֵי הָאָדָם, וְרֵאִיתִי שֶׁהָעִיּוֹן הַזֶּה הוּא עֲנִין רָע וְלֹא מוֹעִיל וְאוֹתוֹ נָתַן אֱלֹהִים לְבִנֵּי הָאָדָם לְעֲנוֹת לַעֲסוֹק בּוֹ: (יד) רֵאִיתִי הַתְּבוֹנָנִתִי בְּדַעֲתִי אֶת כָּל הַמַּעֲשִׂים שֶׁנַּעֲשִׂו תַּזְזַת הַשָּׁמַיִם בֵּין בְּנֵי הָאָדָם וְהֵנָּה הַכֹּל הַכֹּל אֵין לוֹ קִיּוֹם כְּמוֹ וְרַעֲיוֹת רְדִיפַת רוּז שְׁאִינָה מִבִּיָּאָה דְּבַר: (טו) דְּבַר מַעֲיוֹת עֲקוּם לֹא יוֹכֵל לִהְיוֹת לְתִקָּן תִּקִּין/יִשְׁר וְזִסְרוֹן וְדְּבַר חֲסֵר לֹא יוֹכֵל לְהַבְּנוֹת לַהֲסַפֵּר: אֲנִי מְאוֹכֵזב...

האכזבה מהחכמה

(טז) דְּבַרְתִּי הִרְהַרְתִּי אֲנִי עִם לִבִּי מַחֲשַׁבְתִּי לֵאמֹר: אֲנִי הִנֵּה הִגֵּדְלָתִי לַעֲשׂוֹת מַעֲשִׂים גְּדוֹלִים וְהוֹסַפְתִּי זִזְכָּמָה עַל יוֹתֵר מִכָּל חֲכָמֵי יְרוּשָׁלַיִם אֲשֶׁר הָיָה לִפְנֵי עַל יְרוּשָׁלַם וְלִבִּי רָאָה הַבֵּין הֶרְבֵּה זִזְכָּמָה וְדַעַת כְּפִי בִּרְכַת ד' (מ"א ג, 12): (יז) וְאַתָּנָה לִבִּי לַדַּעַת זִזְכָּמָה וְדַעַת כְּלִלִית וְכֵן הַפֶּךְ הַחֲכָמָה שֶׁזֶּה הַלְּלוֹת וְשִׁכְלוֹת אוֹלָם יִדְעָתִי שֶׁגַם זֶה הוּא רַעֲיוֹן רִיזוֹ וְדָבָר שֶׁאֵין בּוֹ מִמֶּשׁ: (יח) לְסִיכּוֹם נֹאמַר: כִּי עִם בָּרַב רַבּוֹת הַזִּזְכָּמָה רַב יִרְבֶּה הַפְּעֵס כִּי מִי וְיוֹסִיף שְׁמוֹסִיף דַּעַת יוֹסִיף הוּא מוֹסִיף בִּמְכָאוֹב כִּי הוּא יוֹדַע שֶׁהַכֹּל יִכְלָה לְבִסּוֹף:

פרק ב

האכזבה ממשנת היין והשחוק

(א) אָמַרְתִּי אֲנִי בְּלִבִּי בַּמַּחֲשַׁבְתִּי לֵכָה נָא אֲנִסְכָּה אִמְזוּג לִי יֵין וְאִבּוֹא לִידִי בְּשִׁמְזוּת וְרָאָה בְּטוֹב וְאִהְיֶה מַעֲט וְהִנֵּה גַם הִגִּיג זֶה הוּא הֶבֶל: (ב) לְשִׁזְזוֹק לְשַׁעֲשׂוֹעַ כֹּזֶה אָמַרְתִּי שֶׁהוּא מְהוֹלָל הוֹלָלוֹת וְלְשִׁמְזוּת כֹּזֶה זֶה עֲשֵׂה: (ג) תִּרְתִּי בְּלִבִּי בַּמַּחֲשַׁבְתִּי לְמִשְׁוֹךְ לְסוֹךְ בֵּינָן אֶת בְּעָרֵי גּוֹפֵי וְלִבִּי וּמַחֲשַׁבְתִּי/מוֹחִי נִהְיָ בְּזִזְכָּמָה וְלֹאֲזוֹז אֶת הַגּוֹף בְּסִכְלוֹת בַּמַּעֲשֵׂי טַפְשׁוֹת עַד אֲשֶׁר אֶרְאֶה אֲכִיר וְאִבְחִין אִי מֵהֶם זֶה הַמַּעֲשֵׂה הַטוֹב לִבִּי הָאָדָם אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה תַזְזוֹת הַשָּׁמַיִם מִסְפָּר בִּימֵי זִיִּיָּהֶם הַסְּפוּרִים: חֲשַׁבְתִּי, אוֹלֵי רִיבּוֹי הַקִּנְיָנִים הוּא טוֹב לִבְנֵי אָדָם וּלְכֵן כַּמֶּלֶךְ ...

האכזבה מריבוי הקנינים

(ד) הִגֵּדְלָתִי מַעֲשֵׂי עֲשִׂיתִי מַעֲשִׂים גְּדוֹלִים כַּגּוֹן: בְּנִיתִי לִי בָתִּים נָאִים וּמִפּוֹאֲרִים, בֵּית יַעַר הַלְּבָנוֹן, אֲרָמון הַמֶּלֶךְ, בֵּית בַּת פֶּרַעַה וְכֵן נִטְעַתִּי לִי כְּרָמִים כְּרָמֵי גֶפֶן וְזֵית: (ה) עֲשִׂיתִי לִי גִזְזוֹת לְנוֹי וּפְרִדָּסִים וְנִטְעַתִּי בָהֶם עֵץ כָּל פְּרִי: (ו) עֲשִׂיתִי לִי בִּירְכוֹת מֵאֲגָרֵי מַיִם גְּדוֹלִים שִׁישׁ בָּהֶם כְּדִי לְהִשְׁקוֹת מֵהֶם יַעַר צַעִיר שְׁעֵדִין צוּמָזוֹ וְכֵן יַעֲצִים בּוֹגְרִים: (ז) קִנֵּיתִי לִי בַכֶּסֶף עֲבָדִים וְשִׁפְזוֹזוֹת וְכֵן הָיוּ לִי עֲבָדִים וּבְנֵי בֵּית שְׁנוֹלְדוֹ מִשְׁפַּחוֹתֵי הָיָה לִי וְכֵן גַּם מִקְנֶה בָּקָר וְצֹאן הֶרְבֵּה הָיָה לִי הֶרְבֵּה

יותר מכל המלכים שֶׁהָיוּ לִפְנֵי בִירוּשָׁלַם: (זז) כְּנִסְתִּי אֶסְפֹּתִי לִי גַם כֶּסֶף וְזָהָב לְרֹב וְכֵן פְּרִיטִים שְׁמִלְכִים וְסִגְלֹת מִסְגָּלִים / אוֹסְפִים מְלָכִים וְהַמְדִּינוֹת כִּגּוֹן: עֲצֵי אֱלֻמוֹגִים, שְׁנֵהֲבִים, בִּשְׁמִים וְתוֹכִיִּים (מ"א י 22-25) עָשִׂיתִי רִכְשֵׁתִי לִי שָׁרִים וְשָׂרוֹת מִקְהָלוֹת וּרְכֻשִׁי כִלִּים נָאִים שֶׁנַּעֲשׂוּ לְוַתְעִנְגּוֹת עוֹנֵג עֲבוֹד בְּנֵי הָאָדָם שְׂדֵה וְשִׂדּוֹת וְאִמְבִּטִיּוֹת שֶׁל מִים קָרִים וְחֻמִּים (תִּרְגוֹם): (ט) וְעוֹד וְגִדְלֹתִי הַמִּשְׁכָּתִי לְגִדּוֹל וְהוֹסִפְתִּי וְלִהְיוֹסִיף יוֹתֵר מִכָּל עֶשִׂיר וְחֹכֶם שֶׁהָיָה לִפְנֵי בִירוּשָׁלַם אֶף זֹכְמָתִי רִבְתָּה מִכָּל חֹכֶם עֲמֻדָה וְסִייעָה לִּי: (י) וְכָל אֲשֶׁר שָׂאֻלוֹ עֵינֵי וְלִכְל מִה שֶׁהִתְאוֹתִי לֹא אֶצְלָתִי מִנַּעֲתִי מֵהֶם וְכֵן לֹא מִנַּעֲתִי אֶת לִבִּי מִכָּל שְׂמֻזָּה כִּי לִבִּי שְׂמֻזָּה מִכָּל עֲמָלִי מִפְּעִלֵי חַיִּי וְזֶה הָיָה זֹלָקִי מִכָּל עֲמָלִי: (יא) וּפְנִיתִי הִתְבּוֹנַנְתִּי אֲנִי בְּכָל מַעֲשֵׂי לְבַחֵן אוֹתָם וְלִהְיוֹרֵכֶם שֶׁעָשִׂוּ יָדֵי וּבְעֲמָלִי שֶׁעֲמָלָתִי וְאֵת הַמֵּאֲמָצִים שֶׁהִשְׁקַעְתִּי לַעֲשׂוֹת לְכִנוּס רִכּוּשׁ וְהִנֵּה הַכָּל הֶבֶל וְרַעוּת וְרִדִּיפָה אַחֲרֵי רוּחוֹ וְאֵין כָּל יִתְרוֹן לַמַּעֲשִׂים הַנַּעֲשִׂים תַּנּוֹת הַשְׂבִּיחַ:

הַאֲוִמָּנִים יֵשׁ יִתְרוֹן לַחֲכָמָה מִן הַטְּפָפוֹת?
(יב) וְאַחֲרָיו וְאֵין תּוֹעֵלֶת בְּקִנְיָנִים לְכֵן וּפְנִיתִי שִׁמְתִּי פָנִי אֲנִי לְרִאוֹת לְבַחֵן מִה בֵּין עִיסוּק בְּזֹכְמָה אוֹ לְשִׁקּוֹעַ וְהוֹלִלּוֹת בְּדַבְרִים שֶׁאֵין בָּהֶם מִמַּשׁ כִּגּוֹן: מִשְׁתָּה אוֹ דַּבְרֵי וְסִכְלִיּוֹת טְפָפוֹת כִּי רִצִּיתִי לְבַחֵן בְּדַעֲתִי מִה יַעֲשׂוּ בְנֵי הָאָדָם בְּעִתִּיד, בִּימֵים שֶׁיָּבֹא שִׁיחֵי אֲזָרֵי הַמֶּלֶךְ וְכֵן אֵת הַמַּעֲשִׂים אֲשֶׁר שֶׁכָּבָר עָשׂוּהוּ נַעֲשׂוּ: (יג) וְרִאִיתִי אֲנִי בְּדַעֲתִי שֶׁיֵּשׁ יִתְרוֹן מַעֲלָה לְזֹכְמָה יוֹתֵר מִן הַסִּכְלִיּוֹת הַטְּפָפוֹת כִּי־יִתְרוֹן הָאֹר מִן הַזֹּשֶׁף: (יד) הַזֹּשֶׁף עֵינָיו בְּרָאשׁוֹ מִתְכַּנֵּן מַעֲשִׂיו וְפוֹעֵל בְּרָאשִׁית כָּל עֵינִין לְפִי סוּפוֹ וְאִילוֹ וְהַכְּסִיל בְּזֹשֶׁף הוֹלֵךְ נוֹתֵן לְדַבְרִים לְזֶרוֹם וְהוּא נוֹפֵל בְּטַעוּיּוֹת. לְמִדּוֹת הַהִבְדֵּל הַתְּהוֹמִי בֵּין הַחֹכֶם וְהַכְּסִיל וְיִדְעֵתִי גַם אֲנִי שֶׁמִּקְרָה אֲזוֹד וְזֶה הַמּוֹת יִקְרָה אֶת כָּלָם: (טו) וְאַמְרָתִי אֲנִי בְּלִבִּי בְּמַחֲשַׁבְתִּי כְּמִקְרָה הַכְּסִיל גַם אֲנִי יִקְרָנִי וְלִבִּי זֹכְמָתִי אֲנִי אוֹ יִתֵּר לֹא מוֹעִילָה חֲכָמָה בְּיוֹם מוֹת וְדַבְרָתִי בְּלִבִּי וְלִכֵּן חֲשַׁבְתִּי שֶׁגַם זֶה דִּהְיִינוּ לִהְיוֹת חֹכֶם הֶבֶל וְדַבֵּר שֶׁאֵין בּוֹ מִמַּשׁ: (טז) וְעוֹד כִּי אֵין זְכוּן לְזֹכְמָה מִי זִכּוֹר אֵת הַחֹכֶם עִם הַכְּסִיל לְעוֹלָם בְּשֶׁכָּבָר כֹּאשֶׁר יַעֲבִרוּ הַיָּמִים

הַבָּאִים שִׁיבּוּאוּ הַכֹּל הַחֹכֶם וְהַכְסִיל נִשְׁכָּחוּ עִם חֲלוּף הַזְמַן וְאִיךָ וְכּוֹאֲבֵת לִי מֵאֵד הָעוֹבְדָה יָמוּת הָזֹכֶר עִם הַכְסִיל שִׁבְעָצֶם אֵין הַבְּדֵל בֵּין חֹכֶם וְכְסִיל:

הַהִתְבּוֹנְנוֹת בַּמַּחֲקָרִים מִבִּיָּאָה לְשִׁנְאֵת הַבְּרִיּוֹת (יז) מֵאַחֵר וְאֵין תּוֹעֵלֶת בַּקְּנִינִים אוֹ חֲכָמָה הַתְּחַלְתִּי וְשִׁנְאֵתִי לְשִׁנּוּאֵי אֶת הָאֲנָשִׁים הַזֵּזִים וְכֵן אֶת חַיִּי כִּי רַע עָלַי בְּעֵינֵי הַמַּעֲשֵׂה הַמַּעֲשִׂים שִׁנְעָשִׂה הַנַּעֲשִׂים תַּזְזוֹת הַשָּׁמַיִשׁ כִּי הַכֹּל הַכֹּל אֵין בּוֹ מִמֶּשׁ וְכִמּוּהוּ כְּאֵדֶם וְרַעוּת הַרֹדֶף אַחֲרֵי רִיזוֹ: (יח) וְשִׁנְאֵתִי אֲנִי אֶת כָּל עַמּוּלִי מֵאַמְצִי שֶׁאֲנִי עַמּוּל תַּזְזוֹת הַשָּׁמַיִשׁ שֶׁאֲנִיזְנוּ שְׁאֹרִישְׁנוּ לְאָדָם שִׁיְהִיָּה אֲזֹרִי: (יט) וְבִי יוֹדֵעַ אִם אוֹתוֹ יוֹדֵעַ הָזֹכֶר יְהִיָּה אוֹ סָכָל וְיִשְׁלַט וְהוּא יִמְשׁוֹל בְּכָל עַמּוּלִי שֶׁעַמְלָתִי וְשִׁזְכַּמְתִּי תַּזְזוֹת הַשָּׁמַיִשׁ גַּם זֶה הַכֹּל שֶׁזֶה סוֹף הָעֵמֶל:

הַיָּאוֹשׁ מֵאַבְדֹן דֶּרֶךְ (כ) וְסִבּוֹתִי וְלֹכֵן שִׁינִיתִי דַּעֲתִי וְהַתְּחַלְתִּי אֲנִי לִיָּאֵשׁ אֶת לִבִּי לְהַתִּיָּאֵשׁ בְּדַעֲתִי עַל מָכָל הָעַמּוּל שֶׁעַמְלָתִי תַּזְזוֹת הַשָּׁמַיִשׁ: (כא) כִּי יֵשׁ מַעֲשִׂים שֶׁבְּכָל יוֹם: שְׁאָדָם שֶׁעַמְלֹ בְּזֹכְמָה וּבְדַעֲתָ וּבְכַשְׁרוֹן וְהוּא מוֹרִישׁ אֶת רִכּוּשׁוֹ וְלֹאָדָם שֶׁלֹּא עַמּוּל בּוֹ יִתְנַנּוּ וְזִלְקוֹ גַּם זֶה הַכֹּל וְרַעָה רַבָּה: (כב) כִּי מָה בַּעֲצֵם הָיָה יֵשׁ לְאָדָם בְּכָל עַמּוּלֹ וּבְרַעֲיוֹן לִבּוֹ וּבַמַּחֲשָׁבֹת שֶׁהוּא עַמּוּל תַּזְזוֹת הַשָּׁמַיִשׁ: (כג) כִּי הִרִי כָל יָמָיו חוֹלְפִים וְכָל גּוֹפּוֹ מִכָּאֲבִים יִיסוּרִים וְלִיבּוֹ מֵלֵא וְכַעַס עֲנִינּוֹ גַּם בְּלִילָה לֹא שָׁכַב מִטְרַדוֹתָיו לִבּוֹ גַּם זֶה, חוֹסֵר הַשְּׁלוּוָה וְיִיסוּרֵי הַגּוֹף, הַכֹּל הוּא:

אֵין טוֹב אֲלֵא הַשְּׁמִחָה (כד) בַּעֲצֵם אֵין טוֹב בְּאָדָם אֲלֵא שִׁיָּאֲכָל וְשִׁתָּה וְהִרָאָה אֶת וִיתֵן לִנְפָשׁוֹ טוֹב נַחַת רוּחַ בְּעַמּוּלֹ גַּם זֶה רָאִיתִי אֲנִי כִּי מִיָּד הָאֱלֹהִים הִיא וְלֹא כָל אֶחָד זֹכֶה לְרוּת נַחַת: (כה) כִּי מִי יֵאֲכָל אוֹכֵל טוֹב וְבִי יִזְוִישׁ יִמְהַר לְהַשִּׁיג מִבּוֹקֶשׁוֹ בַּמַּהֲרֹת וְזוּיָן מִמֶּנִּי: (כו) וְרֹאָה אֲנִי כִּי לְאָדָם הַצַּדִּיק שֶׁהוּא טוֹב לְפָנָיו נָתַן זֹכְמָה וְדַעֲתָ וְשִׁמּוּזָה וְאִילוֹ לְזוּזָטָא נָתַן בְּדַעֲתוֹ עֲנִין רַעֲיוֹנוֹת לְאֶסּוֹף מִמּוֹן וְלִכְנוּס רִכּוּשׁ כְּדִי שֶׁלִּבְסוֹף לָתֵת יוֹרִישׁוֹ לְצַדִּיק שֶׁהוּא לְטוֹב לְפָנֵי הָאֱלֹהִים אֲבָל גַּם זֶה

אכילה שתיה ואיסוף ממון הם **הַכֹּל** דבר שאין בו ממש וְרַעוּת וכרדיפה
אחרי רוֹזֵן:

פרק ג

שיר העתים

(א) **לְכֹל** דבר במציאות יש זְמַן מועד מזמן וקבוע וְעַת ויש זמן מתאים
לְכֹל זֶמֶן עסק תַּזְזוּת הַשְּׂבִיִּים בעולם הזה:

❖ (ב) **עַת לְלֶדֶת** ילדים וְעַת לָמוּת להפטר מהעולם הזה **עַת**
לְטַעַת עצים וְעַת לְעֶקֶר עץ זָטוּעַ לכשייבש:

❖ (ג) **עַת לְהָרוֹג** במלחמה או בהוראת הדיינים וְעַת לְרַפּוֹא חולה
ע"י רופא **עַת לְפָרוֹץ** חומות או גדרות וְעַת לְבָנוֹת לתקן:

❖ (ד) **עַת לְבָכוֹת** מצער וְעַת לְשִׁזְזוֹק משמחה **עַת סְפוֹד** למת
וְעַת רִקּוֹד לחתן:

❖ (ה) **עַת** להרוס בנין וּלְהַשְׁלִיךְ אֲבָנִים וְעַת כָּנוֹס אֲבָנִים כדי
לבנות **עַת לְזִבּוֹק** את האהוב וְעַת לְרוֹזֵק מִזִּבּוֹק את השונא:

❖ (ו) **עַת לְבַקֵּשׁ** את החפץ האבד וְעַת לְאַבֵּד את החפץ **עַת**
לְשִׁמּוֹר חפצים וְעַת לְהַשְׁלִיךְ חפצים:

❖ (ז) **עַת לְקָרוֹעַ** בגד וְעַת לְתַפּוֹר בגד **עַת לְזִשּׁוֹת** לשתוק וְעַת
לְדַבֵּר:

❖ (זז) **עַת לְאַהֵב** את האוהב וְעַת לְשִׂנְאֵה את השונא **עַת מְלִזְזָמָה**
עם האויב וְעַת שְׁלוֹם:

(ט) ואם הכל קבוע ולכל דבר יש זמן **מָה יִתְרוֹן הָעוֹשֶׂה בְּאִשֶּׁר הוּא**
עֵמֶל? לכן ראוי לפעול אך אין ראוי להתאמץ:

הקשר בין בורא לנברא

(י) **רְאִיתִי אֶת הָעֵינָן אֲשֶׁר נָתַן אֱלֹהִים לְבְנֵי הָאָדָם** לפעול, לאסוף ממון, לאכול ולשתות שזה בא על מנת שבני האדם **לַעֲנוֹת בּוֹ** יהנו מהעולם:(יא) **אֶת הַכֹּל הַמַּעֲשִׂים עָשָׂה יְפָה בַּעֲתוֹ. גַּם אֶת הַשְּׂאִיפָה לַחֲיוֹת חַיֵּי הָעֹלָם לִנְצַח נָתַן בְּלִבָּם** אולם קיימת הגבלה **מִבְּלִי אֲשֶׁר שָׁלָא יִמָּצָא** יבין הָאָדָם אֶת הַמַּעֲשִׂה אֲשֶׁר עָשָׂה הָאֱלֹהִים **מֵרֹאשׁ הַבְּרִיאָה וְעַד סוֹף אַחֲרִית הָעוֹלָם:(יב) יִדְעֵתִי כִּי אֵין טוֹב בָּם** בחיי האדם **כִּי אִם לְשִׁמוּזוֹ** בהם **וְלַעֲשׂוֹת טוֹב** עם אחרים **בְּזוּזָיו** כל עוד הוא חי:(יג) **וְגַם כָּל הָאָדָם שִׂיאֲכַל וְשִׁתָּה וְרָאָה טוֹב בְּכָל עֲמָלוֹ** אדם שזכה להנות מעמלו זו **בְּמֵתָה** מתנה מאת הָאֱלֹהִים **הִיא:**

מעשי הבורא הם נצחיים

(יד) **יִדְעֵתִי כִּי כָל אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה הָאֱלֹהִים הוּא יִהְיֶה לְעוֹלָם עָלָיו** **אֵין** האדם יכול **לְהוֹסִיף** כגון: לברוא ברואים חדשים **וּבְמִנּוֹ** ומהשגחת ד' **אֵין** האדם יכול **לְגַרֵעַ וְהָאֱלֹהִים עָשָׂה** שבני האדם **שִׁירָאוּ** יפחדו או יכירו מיעוט ערכם **מִלְּפָנָיו:(טו)** טבע האנושות אינו משתנה **בִּמָּה שֶׁהִיא כְּכָר הוּא הִיא וְאֲשֶׁר לִהְיוֹת וּמָה שִׁיחִיה כְּכָר הִיא וְהָאֱלֹהִים יִבְקֹשׁ יִתְּבַע אֶת** עלבוננו של הַגִּרְדָּף:

משפט הבורא הוא הצודק

(טז) **וְעוֹד רְאִיתִי תַּחֲזֹת הַשָּׁמַשׁ שְׂמִקּוֹם בֵּית הַמִּשְׁפָּט שָׁמָּה שׁוֹלֵט הָרָשָׁע וּמִקּוֹם שָׁבוּ אֲמֹר לִהְיוֹת הַצֹּדֵק שָׁמָּה גּוֹבֵר הָרָשָׁע** על הצדיק:(יז) **אָמַרְתִּי אֲנִי בְּלִבִּי** בדעתי, אחרי הכל הרי **אֶת הַצֹּדֵק וְאֶת הָרָשָׁע יִשְׁפֹּט הָאֱלֹהִים** כי (דה"י א,יז) "המשפט לאלקים הוא" ואם אין **אֲנִי רֹאִים** את התערבות האלקים זה בגלל ש**כִּי יַעַת לְכָל זֹפֵץ** כל אחד יישפט בעיתו **וְעַל כָּל הַמַּעֲשִׂה שֶׁנַּעֲשָׂה שָׁם** בבית המשפט:

האם יש הבדל בין האדם והבהמה?

(יז) **אָמַרְתִּי אֲנִי** חשבתי לי **בְּלִבִּי עַל דְּבַרְתָּ דִּיבּוּרִי בְּנֵי הָאָדָם** שהם **לְבָרָם** נבררו משאר הברואים ע"י הָאֱלֹהִים **וְלִרְאוֹת וּרְאִיתִי שֶׁהֵם** בני האדם בעצם כמו הַבְּהֵמָה הַבּוֹהֶה לָהֶם:(יט) זאת מכמה סיבות: **כִּי מִקָּרָה הַמּוֹת לְבְנֵי הָאָדָם וּמִקָּרָה הַמּוֹת לַהֲבֵהמָה** בעצם

וּמִקֶּרֶה אֲזוֹד לָהֶם כְּמוֹת זֶה כֵּן מוֹת זֶה וְרוּז אֲזוֹד לְכָל וּמוֹתֵר
 וְאִין יִתְרוֹן הָאָדָם מִן הַבְּהֵמָה אִין כִּי הַכָּל הַכָּל: (כ) הַכָּל הוֹלֵךְ
 אֶל מְקוֹם אֲזוֹד, הַכָּל הָיָה הָאָדָם וְהַבְּהֵמָה נוצרו מן הָעֶפֶר וְהַכָּל
 וְהַגּוֹף לֵאחֶר הַמוֹת יָשָׁב אֶל הָעֶפֶר: (כא) מִי יוֹדֵעַ יִתְכֵן שְׁקִיִּים אוֹלִי
 הַבִּדֵּל וְהוּא רוּז בְּנֵי הָאָדָם הָעֹלָה הִיא לְמַעְלָה לְצִרּוֹר הַנִּשְׁמוֹת שֶׁבִּגֵּן
 עֵדוֹן וְרוּז הַבְּהֵמָה הִירְדָּת הִיא לְמַטָּה לָאָרֶץ: (כב) וְרֵאִיתִי הַבִּנְתִּי
 כִּי שְׂאִין טוֹב מֵאִשֶּׁר יִשְׁמוּז הָאָדָם בְּמַעֲשָׁיו הַנִּקְרִים בְּדוּכּוֹ כִּי
 הוּא כִּי זֶה זֶלְקוֹ גּוֹרְלוֹ כִּי מִי יִבְיָאֵנוּ בְּסוֹד ד' לְרֵאוֹת בְּמָה שְׂיִהְיָה
 אֲזוֹרִי אַחֲרֵי מוֹתוֹ:

פרק ד

העושק שבחברה

(א) וְשִׁבְתִּי וְשׁוֹב אָנִי וְאֶרְאֶה רואה אֶת כָּל הָעֹשִׁקִים הַמְּקוֹפְחִים
 אֲשֶׁר נַעֲשִׂים בְּכָל יוֹם תְּנוּזַת הַשָּׁמַיִשׁ בַּחֲבֵרַת בְּנֵי הָאָדָם וְהִנֵּה דְּמֻעַת
 הָעֹשִׁקִים וְאִין לָהֶם אָדָם הַמְּנוּזָם אוֹתָם מִיִּגּוֹנָם וּמִצִּיל אוֹתָם וּבְמִיד
 עֲשִׁיקָהֶם בְּכֻזָּו וּבַעֲצָם וְאִין לָהֶם מִי מְנוּזָם שִׁנְחָם אוֹתָם, כִּי הוּא
 חוֹשֵׁשׁ פֶּן יִבּוֹלַע לוֹ. אִין לָאָדָם מְנוּחָה בַּעוֹלָם הַזֶּה וּלְכֹן: (ב) וְשִׁבְזוֹ מִשְׁבַּח אָנִי
 אֶת הַמֵּתִים שְׁכָכָר מֵתוֹ וּמִצְאוֹ מְנוּחָה נְכוֹנָה וְאִין לָהֶם עוֹשִׁקִים מִן
 הָאֲנָשִׁים הַזֵּזִיִּים כֹּאן בַּעוֹלָם הַזֶּה אֲשֶׁר הֵבִיאוּ זֵזִיִּים עֲדָנָה וִיתְכֵן שִׁיפְלוּ
 לִידֵי עוֹשִׁקִים: (ג) אוֹלָם וְטוֹב מִשְׁנִיָּהֶם מִן הַחַיִּים וּמִן הַמֵּתִים אֶת אֲשֶׁר
 עָרֵן עֲדִיין לֹא הָיָה נוֹלֵד וְאֲשֶׁר לֹא רָאָה אֶת הַמַּעֲשֵׂה הָרַע שֶׁל
 הַקִּיפּוֹחַ אֲשֶׁר נַעֲשֵׂה תְנוּזַת הַשָּׁמַיִשׁ:

התחרות מחמת הקנאה

(ד) וְרֵאִיתִי וְעוֹד רֵאִיתִי אָנִי בַּדַּעֲתִי אֶת כָּל עָמּוֹל הַמֵּאֲמֵץ וְאֶת כָּל
 כְּשָׁרִין הַמַּעֲשֵׂה וְאֶת הַהֲצִלְחָה הַבָּאָה בַּעֲקֵבוֹת הַמֵּאֲמִצִּים כִּי הִיא נוֹבַעַת
 מִקֶּנְאָת אִישׁ מִרְעָהוּ גַם זֶה הַכָּל דָּבָר שְׂאִין בּוֹ מִמֶּשׁ וְיִרְעוּת וְכַרְדִּיפָה
 אַחֲרֵי הַרוּזוֹ: (ה) הַכְּסִיל הַבְּטֵלן זֹזֵבֵק אֶת יָרִיו וְלֹא עוֹשֶׂה דָּבָר לְפִרְנִסְתּוֹ
 וְסוּפּוֹ ש- וְאֶכֶל אֶת בְּשָׁרוֹ: (ו) טוֹב לְהַתְּפָרֵס מֵעַט אֶךְ עִם מִלָּא כָּף

נְזוּת כפתגם העם: "אכול בצל ושב בצל" מאשר **בְּמִלָּא זֻזְפָּנִים** תלוש משכורת שמן שהושג עם הרבה **עֵמֶל וְרַעוּת רוּז**:

מחלת רדיפת העושר

(ז) **וְשִׁבְתִּי וְשׁוּב אֲנִי וְאַרְאֶה רֹאה שֵׁשׁ הֶבֶל** ענין ללא טעם ותכלית הנעשה כאן **תְּנִזוּת הַשָּׁמַיִם** (זז) חזו מחלת הקמצנות: **יֵשׁ אָדָם אֲזוּז וְאֵין שְׁנֵי רוּק, כְּלוּמָר: גַּם בֶּן וְאָזוּ אֵין לוֹ וְאֵין קֶץ לְכָל עֲמָלוֹ** והוא טורח ועמל יום וליל **גַּם עֵינָיו עֵינָיו לֹא תִשָּׁבַע מְכַל הַעֲשֶׂר הַקִּיִּים, וְאֵין הוּא שׁוֹאֵל אֶת עֲצָמוֹ "וְלִמִּי אֲנִי עֹמֵל וּבְמוֹזָסֵר אֶת נַפְשִׁי מִטּוֹבָה?" גַּם עֹמֵל מִיּוֹתֵר זֶה הֶבֶל וְעֵנִין רָע הוּא:**

חשיבות העזרה ההדדית

(ט) לא טוב היות האדם לבדו. יותר **טוֹבִים הַשְּׁנַיִם מִן הָאֶזוּז** האדם הבודד מכמה סיבות: **אֲשֶׁר יֵשׁ לָהֶם שִׁכָּר טוֹב בְּעֲמָלָם** המשכורת כפולה: (י) יש רשת בטחון: **כִּי אִם יִפְּלוּ שְׁנֵיהֶם בִּלְכַתֵּם הָאֶזוּז יִקֶּים אֶת זֻכְרוֹ וְאֵילֹ הָאֶזוּז שִׁיפּוֹל וְאֵין שְׁנֵי לְהַקִּימוֹ: (יא) גַּם אִם יִשְׁכָּבוּ בַחֲדָף שְׁנַיִם וְזֶם לָהֶם יַחְדָּיו וְלֹאֶזוּז אֵיךְ יִזּוּם? (יב) לחיות עם בת זוג עדיף מאשר לחיות לבד, אולם חברה של שלושה מעניקה הגנה טובה יותר: **וְאִם יִתְקַפּוּ אֶת הָאֶזוּז מִיַּד יִבּוֹאוּ הַשְּׁנַיִם וְיַעֲבֹדוּ נִגְדָּיו** התוקף כמאמר הפתגם העממי **וְהַזּוּז הַמְּשַׁלֵּשׁ** היינו חוט שזור שלוש פעמים הוא חזק **וְלֹא בְּמִהְרָה יִנָּתֵק:****

תקוה לעתיד ורוד

(יג) **טוֹב יָקָר צַעִיר וּמִסְכֵּן וְדָל אֲמַצְעִים** אולם **וְזֻזְכֶּם** ובעל מנהיגות, חזון ותושיה **בְּמִלָּךְ עֲשִׂיר זָקֵן** ובעל נסיון **וְכִסִּיל** בעל בטחון עצמי מופרז **אֲשֶׁר לֹא יָדַע לְהִזָּהֵר עוֹד** מסכנה לרשת את כסאו: (יד) **כִּי מִבֵּית הַסּוּרִים הָאֲסוּרִים יֵצֵא לְמִלָּךְ** במקום המלך הזקן **כִּי גַם בִּימֵי בְּמִלְכוּתוֹ** של המלך הזקן **נֹכַח הָיָה רֶשֶׁת בְּזוּי וְנִקְלָה: (טו) רָאִיתִי בַדְעִתִּי אֶת כָּל הָאֲנָשִׁים הַזְּזִיִּים הַבְּהִלְכִּים** תְּנִזוּת הַשָּׁמַיִם יחד עם הַיָּקָר הַשְּׁנֵי הדור הצעיר **אֲשֶׁר יַעֲבֹד תְּנִזוּתוֹ: (טז) אֵין קֶץ אֵין מִסְפָּר לְכָל הָעָם לְכָל הַדּוֹרוֹת** אֲשֶׁר הָיָה שֶׁהָיוּ לְפָנֵיהֶם **גַּם הָאֶזְרוּזִים** בני הדור הזה **לֹא יִשְׁמְזוּ בּוֹ** בדור הצעיר **כִּי הַצַּעִירִים** לא

יגשימו את כל התקוות שתלו בהם המבוגרים גם זה הכל ורעיון ריוז: כי הרי כבר אמר שלמה המלך שאין שינוי ממה שהיה.

יראת האלקים

(יז) שְׁמוֹר רְגְלֶךָ רְגְלֶךָ הקפד לשמור על גינוני מלכות כְּאִשֶּׁר תִּלְךָ אֶל בֵּית הָאֱלֹהִים בית המקדש. אולם אל תתיאש ממ"ה הקב"ה כי וְקָרוֹב הוא לכל קוראיו באמת לְשִׁבוּעַ ושומע זעקת הדל יותר מאשר בְּתֵת אִם הַכְּסִילִים היו נותנים וְבוֹז קרבן כִּי הכסילים אֵינֶם יוֹדְעִים לעשות דבר ואפילו לַעֲשׂוֹת דבר רָע (ראב"ע):

פרק ה

זהירות בדיבור לפני האלקים

(א) אַל תִּבְהַל תַּחֲפוֹז עַל פִּיךָ בתפילתך וּלְבָבְךָ ומחשבתך וכוונתך תהיה זכה אַל יִמָּהַר ואל תמהר לְהוֹצִיא דָּבָר לִפְנֵי הָאֱלֹהִים כִּי הָאֱלֹהִים בְּשָׁמַיִם וכחו רב ועצום וְאַתָּה עַל הָאָרֶץ חלש ומך עַל כֵּן יִהְיוּ דְבָרֶיךָ מְעֻטִּים כי טוב מעט בכוונה כמו תפילת כהן גדול ביום הכיפורים שהייתה קצרה: (ב) כִּי כֶּשֶׁם בָּא שֶׁהוֹלֹם בא בָּרַב מפאת ריבוי עֲנָן הארועים בחיי היום יום וְקוֹל כְּסִיל כן דברי הכסיל באים בָּרַב דְּבָרִים והחכם ממעיט בדיבור:

זהירות בנדרים

(ג) כְּאִשֶּׁר תִּדְרֹךְ נָדָר לֹאֲלֹהִים אַל תִּאָּזֶר לְשִׁלְמוֹ לאחר שתראה שהתנאי שלך התקיים כִּי אֵין זֶפֶץ בַּכְּסִילִים הנודרים ואינם משלמים אלא אֶת אִשֶּׁר תִּדְרֹךְ שְׁלֹם מִיד: (ד) ואם אין לך יכולת טוֹב אִשֶּׁר לֹא תִדְרֹךְ מִשְׁתַּדֵּר וְלֹא תִשְׁלֹם: (ה) אַל תִּתֵּן אֶת רִשׁוֹת לִפִּיךָ לידור ולא לשלם שהרי אז לֹאֲטִיָּא תַחֲחִטִּיא אֶת בְּשָׂרְךָ גופך וְאַל תֹּאמַר לִפְנֵי הַמִּלָּאָה הממונה על דיבורי בני האדם כִּי הַנֹּדֵר הִיא בְּשִׁנְגָּה הִיא, לָמָּה יִקְצֹף יִקְצֹף הָאֱלֹהִים עַל קוֹלְךָ שנדרת בפִּיךָ וְזוֹכֵל ויאבד ממך אֶת מַעֲשֵׂה יְדֶיךָ המצוות: ולכן עליך לירא ממנו בכל עת.

יראת אלקים ללא חקירות

(ו) **כִּי מִפֶּאֱת בָּרַב רִיבּוּי עֲנִינִים בָּאִים הַזִּלְמוֹת וְהַבָּלִים וְדִבְרִים**
וּדִיבּוּרִים הֶרְבֵּה נִתֵּן לִשְׂכּוֹחַ אֶת הָעֵיֶקֶר וְהוּא: **כִּי אֶת הָאֱלֹהִים יֵרָא:** (ז)
 ואף **אִם** ראית **עֲשֵׂה רָשׁ** שֶׁמֶן הַטֶּבַע הָאֲנוּשִׁי רָאוּי לִרְחֹם עָלָיו, או שראית
וְגֹזַל מִשְׁפָּט וְצָדֵק תִּרְאֶה שֶׁהָאֱמֶת נִעְדֶּדֶת בַּמִּדְיָנָה לַעֲיִן כֹּל **אֶל**
תִּתְּמָה עַל הַזֹּפֵן הַקֶּבֶ"ה **כִּי** יֵשׁ הַשְּׂגָחָה **גְּבוּהָ מֵעַל גְּבוּהָ שִׁמּוֹר**
וְגְבוּהֵם עֲלֵיהֶם: רַחֵם לָךְ מִפְּרִנְסָה שִׁישׁ בָּה עוֹשֵׂק דְּלִים אֲלֵא...

אושר העמל

(זז) **וְיִתְרוֹן** עֲדִיפָה פִּרְנֶסָה אֶרֶץ מַחְקֵלָאוֹת בְּכֹל הוּא מִכֹּל מִלֵּאכּוֹת
 שֶׁבְּעוֹלָם. הַחֲקֵלָאִי הוּא מִלְּךָ לְשָׂדֶה נְעֻבָּד הַמַּעֲבָד שְׁדוּתִיו: (ט) **מִי שֶׁאֵהָב**
כֶּסֶף נִפְשׁוֹ לֹא יִשְׁבַּע תִּשְׁבַּע כֶּסֶף וְהוּא חוֹמֵד עוֹד מִמּוֹן וְאִינוּ מִסְתַּפֵּק
 בְּמוֹעֵט וּבְמִי שֶׁאֵהָב בְּהֶמּוֹן עֲבָדִים וּשְׁפָחוֹת לֹא וְאִין לוֹ תִּבּוּאָה
 לְהֶאֱכִילֵם גַּם זֶה הַבָּל: (י) **בְּרַבּוֹת הַטּוֹבָה** הַשְּׁפַע רַבּוֹ יִרְבוּ הָעֲבָדִים
 וְהֵם אוֹכְלִיהָ יִכְלוּ אֶת הַמִּמּוֹן וְאִם כֵּךְ וּבְמֵה כְּשָׂרוֹן הַתּוֹעֵלֶת שִׁישׁ
לְבַעֲלֶיהָ שֶׁל הַהֲצִלָּחָה מִמֶּנָּה? נִיתֵן לֵאמֹר שִׁישׁ לְבַעֲלֶיהָ **כִּי אִם** רַק רָאִית
רֵאוּת עֵינָיו רָאִיָּה אֲבָל הַנָּאָה חוֹשִׁית אִין כֹּאן, וְהַהִיפֵךְ הוּא הַנִּכּוֹן: (יא)
מִתּוֹקָה שְׁנֵת הָעֵבֶד אֲדַמְתּוּ בַּעֲצָמוֹ וְאִין זֶה מִשְׁנָה אִם מְרוּיַח מִעֵט
וְאִם אוֹ מְרוּיַח הֶרְבֵּה תִּמִּיד הוּא **יֹאכֵל** נֶהֱנָה מִיִּגִיעַ כִּפּוֹי אוֹלָם וְהַשְׁבָּע
לְעֲשִׂיר אֵינָנוּ מִנִּיּוֹן לֹא לִישׁוֹן מִדַּאֲגַת הַגְּנָבִים: מִי אִמֵּר שֶׁהָעוֹשֵׁר טוֹב?

יש עושר השמור לבעליו לרעתו

(יב) **יֵשׁ** מִקְרִים שֶׁל **רָעָה זֹזְלָה** מַחְלָה רַעָה רָאִיתִי כֵךְ עוֹלָה בַּדַּעֲתִי וְהִיא
תִּזְזוֹת הַשְּׁמִשׁ שֶׁם הַמַּחְלָה "עֲשֵׂר" מִמּוֹן רַב שִׁמּוֹר לְבַעֲלָיו שֶׁבַעֲלִיו אֲגִרוֹ
לְרַעְתּוֹ וּמִהַמִּמּוֹן יוֹצֵא רַע אוֹ שֶׁאֲבַד: (יג) כִּגוֹן: **וְאֶבֶד הָעֵשֶׂר הֵהוּא**
בְּעֵינֵי רַע בַּעֲסָקָה כּוֹשֶׁלֶת. הָעֵשֶׂר וְהוֹלִיד בֵּין וּקִיוּוָה לְהוֹרִישׁ לוֹ יִרְוֶשָׁה
 הַגּוֹנָה וְכַעֲת וְאִין בְּיָדוֹ שֶׁל הָעֵשֶׂר מִמֶּנָּה דָּבָר לְהוֹרִישׁ: (יד) רַדִּיפֶת הַמִּמּוֹן
 לֹא כַּדָּאִית וְלֹא מִשְׁתַּלְמֶת. גַּם אִם אָדָם לֹא אִיבַד מִמּוֹנוֹ הִרִי כֹּאֲשֶׁר יֵצֵא
מִבֶּטֶן אֲבוֹ עָרוֹם לֹא מִמּוֹן, כֵּךְ יִשׁוּב לְלֶכֶת לְבֵית עוֹלָמוֹ כְּשֶׁבֵּא
 כִּפִּי שֶׁנּוֹלַד וּבִמְאֻמָּה וְדָבָר לֹא יֵשׁ עִימוֹ מִכֹּל בַּעֲמָלוֹ כְּדִי שִׁיכֶךְ
בְּיָדוֹ: (טו) **וְגַם זֶה** הָעֵדֶר קוֹרֶת הָרוּחַ מִהַמִּמּוֹן הִיא **רָעָה זֹזְלָה** מַחְלָה רַעָה
כֹּל עֲמֻת כִּפִּי שֶׁבֵּא שֶׁנּוֹלַד בֵּין יִלְךָ לְבֵית עוֹלָמוֹ וּבְמֵה יִתְרוֹן רִיוּחַ יֵשׁ

לו שִׁיעֵבֹמֶל וכל עמלו לָרוֹיוֹ לשוא: (טז) חיי הקמצן אינם חיים גַם כָּל יָמָיו הוא טרוד באיסוף ממון ועמל ללא הרף ולא אוכל כי אם בַּזֹּשֶׁךְ בלילה וגם כשהוא יֹאכֵל אוכל וְכַעַס הָרִבָּה הוא בכעס רב כי הוא אינו עשיר כפי דמיונו וְזֹזְלִיו והוא חולה במחלת העשירים שזו הקמצנות וְקֶצֶף והוא כעוס מאוד כי אינו עשיר:

שבח השמח בחלקו

(יז) הִנֵּה אֲשֶׁר רָאִיתִי בדעתי אָנִי טוֹב הדבר אֲשֶׁר יָפָה וגם יפה לֶאֱכֹל וְלִשְׁתּוֹת וְלִרְאוֹת טוֹבָה ולרוות נחת בְּכָל מַכֵּל עֲמָלוֹ שִׁיעֵבֹמֶל תַּזוֹת הַשָּׂמֶשׁ מִסֶּפֶר במשך יָמֵי זָיו וְזָיוֹ אֲשֶׁר נָתַן לוֹ הָאֱלֹהִים כִּי אותם הנאות הוא הן זֹלָקוֹ: (יז) גַּם דַּע לך שְׂכָל הָאָדָם אֲשֶׁר נָתַן לוֹ הָאֱלֹהִים עֶשֶׂר וּנְכָסִים וְהַשְׁלִיטוֹ ונתן בידו יכולת לֶאֱכֹל להנות מִמֶּנּוּ וְלִשְׁאֹת ולקחת אֶת זֹלָקוֹ וְלִשְׂמוֹז בְּעֲמָלוֹ כפי שנאמר לעיל הרי זֶה בְּמִתָּה מתנה מאת הָאֱלֹהִים הִיא: (יט) על האדם לזכור כִּי לֹא הָרִבָּה הם ימי חיו ועליו לִיזְכֹּר אֶת יָמָיו וְזָיוֹ המעטים כִּי הָאֱלֹהִים מַעֲנֶה נַעֲנָה לבקשתו ונותן לו בחייו אֶת בְּשִׂמוֹז לָבוֹ האושר הנכסף:

פרק ו

גורל עשיר קמצן

(א) יֵשׁ מַחֲלָה רָעָה אֲשֶׁר רָאִיתִי בחכמתי תַּזוֹת הַשָּׂמֶשׁ וְרִבָּה הִיא עַל ורבים מבני הָאָדָם חולים בה: (ב) כגון המקרה הבא: אִישׁ אֲשֶׁר יִתֵּן לוֹ הָאֱלֹהִים עֶשֶׂר וּנְכָסִים וְכָבוֹד וְאִינְנוּ זָזָר ואין לו מחסור או מעצור לְנַפְשׁוֹ לרצונו מִכָּל אֲשֶׁר יִתְאַוֶּה יחשוק וְלֹא אֹלָם יִשְׁלִיטֵנוּ אין לו יכולת להנות ומיד הָאֱלֹהִים באה המניעה לֶאֱכֹל להנות מִמֶּנּוּ מהרכוש ולא עוד אלא כִּי שְׂאִישׁ נָכְרִי יֹאכְלֵנוּ יהנה מהרכוש. כגון: שימות ואשתו תנשא שנית ויאכלו את עמלו. גם זֶה הַכָּל וְזֹזְלִי רָע הוּא:

גורל עשיר שהפך לעני

(ג) וגם אם נניח שיוֹלֵיד אִישׁ מֵאָה בנים ובנות ויוכלו להנות מרכושו, וגם אם יזכה לְיָשְׁנִים רַבּוֹת יוֹזִיָּה לאריכות ימים ושנים וְרַב והוא דשן ברוב טובה בימים שְׁיֵהָיו יָמֵי שָׁנָיו ועוד יותר, הוא גם זכה וְנִפְשׁוֹ לֹא תִשָּׁבַע מִן הַטּוֹבָה לרוות נחת בחייו כראוי אולם וְגַם קְבוּרָה מכובדת לֹא הָיְתָה לוֹ אֲמַרְתִּי טוֹב מִמָּוֶה הַנָּפֶל תינוק שמת בטרם יצא ממעי אימו. ולמה אני סבור כך?:(ד) כִּי בַהֲבֹל־לִי לשוא בָּא נולד וּבְזוֹשֶׁךְ יִלְךָ כי עיניו לא ראו אור וּבְזוֹשֶׁךְ ובקבר חשון שְׁמוֹ יִכְסֶּה:(ה) הנפל גַּם שָׁמַשׁ לֹא רָאָה וְלֹא יָדַע מאומה מכל חיי הנאות העולם הזה מכל מקום יש נִזְוֹת לָזֶה לנפל בְּמֹה האיש:(ו) וְאִלּוּ זִוְיָה האיש אָלֶף שָׁנִים פְּעַמִּים אלפיים שנה אולם וְטוֹבָה נחת לֹא רָאָה רווה, לא ראה בניס ומזונות, הרי שאין הבדל בין הנפל והאיש הֵלֵא אֶל מְקוֹם אָזוֹר הקבר הַכֹּל הנפל והאיש הוֹלֵךְ הולכים:

האדם צורך את עמלו

(ז) כָּל עֵמֶל טורח הָאָדָם בפרנסתו זה עבור לְפִיָּהוּ למזונותיו. האדם משביע רעבונו לפי שעה ושוב רעב וְגַם הַנֶּפֶשׁ הרוחנית לֹא תִמְלֵא אינה שבעה ממזון גשמי:(זז) כִּי מֶה יוֹתֵר יתרון יש לְזוֹכֶם מִן הַכָּסִיל הרי שניהם עמלים למזון וּמֶה יתרון יש לְעֹנֵי חֹכֶם הַיּוֹדֵעַ להסתדר? זה לְהֵלֶךְ להתהלך נָגֵד ליד בני אדם הַזֵּזִים בעושר וללקט מזונו מהם:(ט) טוֹב מִרְאָה עֵינַיִם סיפוק ממשי יותר מ- מִהֵלֶךְ נֶפֶשׁ אשליות גַּם זֶה האשליה היא הַבֹּל דבר שאין בו ממש וְרַעוּת וכרדיפה אחרי רִיזוֹ:

הטוב לאדם בחיים

(י) אל תשנה את העולם מֶה שֶׁהָיָה מרגע שנולדת כְּכֹר נִקְרָא שְׁמוֹ כבר יש לך אישיות יחודית וְנִזְדַּע וזה מפורסם אֲשֶׁר הוּא אָדָם שאתה כך וכך. אז מדוע אינך שמח ואתה מנסה כל הזמן להיות מִיִּשְׁהוּ אחר? הרי זה הפסד בטוח. הרי כל בר דעת מבין שוֹלֵא יוֹכֵל החלש לָדִין לנצח עִם את שֶׁתִּקְיָךְ מִמָּוֶה החזק:(יא) כִּי וַיֵּשׁ דְּבָרִים הַרְבֵּה שהם מִרְבִּים הַבֹּל כגון:ראית סרטים או משחקי מחשב שאין בהם כל תועלת וּמֶה יש יוֹתֵר יתרון לְאָדָם המכלה זמנו בהם?:(יב) כִּי מִי יוֹדֵעַ מֶה טוֹב לְאָדָם בְּזֵזִים העוני או העושר? והרי מִסָּפָר יָמֵי זֵזִיו הם קצרים ומלאים הַבֹּל רִיק

ואין בהם ממש והם וַיַּעֲשִׂים עוֹבְרִים מֵהָר כַּצֵּל עוֹף פּוֹרַח הָעוֹבֵר מֵהָר אֲשֶׁר
 מִי יַגִּיד לָאָדָם מִה יִהְיֶה בַּמִּמּוֹנוֹ שִׁקִּיבָן עֹבֵר בְּנֵי אֲזָרָיו תַּנּוֹת
 הַשָּׂמֶשׁ:

פרק ז

מות ואבל

(א) טוֹב יוֹתֵר לַעֲנִי יָשָׁם טוֹב מֵאֲשֶׁר בְּשִׁמְךָ טוֹב מֵעוֹשֶׁר וְנִכְסִים יוֹם
 הַמָּוֶת טוֹב יוֹתֵר מִיּוֹם הַוָּלָדוֹ הַלִּידָה, כִּי בַפְטִירָתוֹ סִיגַל כֶּבֶד שֶׁם טוֹב
 וְכו': (ב) וְלֹכֵן טוֹב לָלֶכֶת אֶל בֵּית אָבִיךָ וְלִשְׁמוֹעַ בְּשִׁבְחֵי הַנֶּפֶטָר מִלִּכְתּוֹ
 אֶל בֵּית מִשְׁתֶּה הַמֶּרְחִיב דַּעְתּוֹ שֶׁל אָדָם וּמִשְׁכּוֹ מִתְּכַלִּיתוֹ בְּאֲשֶׁר כִּי
 הַפְּטִירָה הוּא סוֹף כָּל הָאָדָם וְדֹאִית לְכָל אָדָם וְהַזֵּי הַבֵּא אֶל בֵּית
 הָאֲבִלִּים וּמִנְחָמָם יִתֵּן יִסְפּוּג מֵעַט אֶל לְבָבוֹ מִמִּידוּתָיו שֶׁל הַנֶּפֶטָר וְיוֹעִיל
 לוֹ: (ג) כִּמוֹ כֵּן טוֹב הַכַּעַס שֶׁכּוֹעֵסִים עַל הַנֶּפֶשׁ הַמִּתְאַוֶּה יוֹתֵר מִשְׁזֻזּוֹק
 שֶׁשׁוֹחֲקִים עֲלֶיהָ כִּי כֹאֲשֶׁר מֵרָאִים בְּרַע פָּנִים זֹעֲמוֹת לַנֶּפֶשׁ הַתְּאוּהָ הִיא
 נִחְלָשׁת וְאִזּוֹ יֵיטֵב מִתְּחַזֵּק כַּח לֵב הָרוּחַ וְהַנִּשְׁמָה שֶׁבְּאָדָם (רֹאב"ע): (ד) תְּשׁוּמַת
 הַלֵּב שֶׁל הַזִּכְרִים בְּבֵית אָבִיךָ כֹּאמֹר וְלֵב פְּסִילִים נִתּוֹן בְּבֵית
 שְׂמֹנֶה:

גערות החכם

(ה) טוֹב לְשִׁמְעַת גְּעֵרָת תּוֹכַחַת זִכְרָם מֵאִישׁ הַשְּׂמִיעַ דְּבָרֵי שִׁיר וְחֶשֶׁק
 שֶׁל פְּסִילִים: (ו) כִּי כִּמוֹ כְּקוֹל הַסִּירִים הַקּוֹצִים הַבּוֹעֵרִים לְהַסְקָה תַּנּוֹת
 הַסִּיר וְהֵם מִצְפְּצָפִים בְּקוֹל מִה וְדוֹעֲכִים מִיד כֵּן דְּבָרֵי הַשְּׂזֻזּוֹק וְהַחֶשֶׁק שֶׁל
 הַפְּסִיל שֶׁאֵין בָּהֶם תּוֹעֵלֶת וְגַם שִׁיר הַכִּסִּיל זֶה הַפְּסִיל: (ז) אֶל תִּלְחֹץ
 רַעַל לִקְבֹּל מִתְּנוּת כִּי הָעֵשֶׂק לֶחֶץ זֶה יְהוּלֵל זִכְרָם יִהְיוּךָ אֶת הַחֶכֶם לִנְקֵלָה
 בְּעֵינֵי הַנּוֹתָן, וְהַמִּתְנֶה וַיֵּאבֵד מֵאֲבֹדָת אֶת לֵב כַּח שִׁיפוּטוֹ שֶׁל הַחֶכֶם
 מִתְּנָה: רֹאוי לֹא לִרְדּוֹף אַחֵר מִתְּנוּת שֶׁהִנָּאתָ מוֹעֵטָה וְנִזְקֵן רַב וְלֹכֵן...

בשבח הסבלנות

(ז) טוֹב לְהַתְּבֹנֵן בְּאֲזָרֵי דְּבָר דִּהְיִינוּ הַקְּלִקוֹל מִקְּבֵלֶת הַמִּתְנֶה יוֹתֵר
 מֵאֲשֶׁר בִּמְרֹאשֵׁיתוֹ רָגַע קִבְּלֶת הַמִּתְנֶה אוֹ אֲכִילָה עֲרֵבָה שֶׁסּוּפָה חוֹלָאִים וְכו'.
 שִׁיקוּלֵי טוּחַ אֲרוֹךְ עוֹלִים עַל שִׁיקוּלֵי טוּחַ קֶצֶר וְלֹכֵן טוֹב לְהַתְּחַבֵּר אֶרֶץ

רִיוֹן לַאֲדָם טוֹב לִנִי מֵאֲשֶׁר לַאֲדָם מִנְּבִיָּה רִיוֹן גִּאוּתָן: (ט) כִּי הִגְאוּה מִידָה מִגּוֹנָה הִיא וּלְכֵן אֶל תִּבְהַל תִּמְהַר בְּרִיוֹןָ לְכַעוֹס כִּי כַעַס זֶה מִידָה נִלוּזָה וְדֵק בְּזִיקָה כְּסִילִים יִנּוּן תִּימָצָא:

העבר הורוד

(י) אֶל תֹּאמַר אִין זֶה מִידָה טוֹבָה לֵאמֹר מָה שְׁהִיָּה פַעַם שְׁהִיָּבִים הָרֵאשִׁימִים הָיוּ זְמָנִים טוֹבִים מֵאֲלָה כִּי לֹא אִין זֶה מִדֶּרֶךְ הַמִּוֹצֵא כְּמָה שְׁאֲלָתָ לֵאמֹר עַל זֶה כֵּן, כִּי הַחֲכָמָה אוֹמֶרֶת "מָה שֶׁהִיָּה הוּא שִׁיְהִיָּה" בְּכָל דּוֹר יֵשׁ זְמַן טוֹב וְזְמַן רָע:

בעל הדיעה והמאה

(יא) טוֹבָה הַוֹּצֵאָה כֹּאשֶׁר הִיא מִלוּוָה עִם נִוְזָלָה פִּרְנָסָה נָאָה וְיִתֵּר מִצֵּב זֶה מִעֲנִיק לַחֲכָם וְהַעֲשִׂיר יִתְרוֹן בְּבוֹאוֹ לְדַבֵּר עִם לְרֵאִי הַשְּׂמִיָּה בְּנֵי אָדָם וְדִבְרֵיו נִשְׁמָעִים: (יב) כִּי לַאֲדָם זֶה יֵשׁ הִגָּנָה כְּפֹלָה: בְּצֵל הַוֹּצֵאָה חֲכָמָתוֹ מִסִּיעָתוֹ בִּקְבֻלַּת הַחֲלָטוֹת בְּצֵל הַכֶּסֶף וְכִסְפוֹ מִסִּיעָה בְּמִימוֹשֶׁן וְיִתְרוֹן דַּעַת הַוֹּצֵאָה וּבְמִיּוּחַד הַחֲכָמָה מִסִּיעָתָה בְּזְמַן מַחֲלָה שֶׁאֵז הִיא תִּנּוּזָה בְּעָלֶיהָ:

שאלת "צדיק ורע לו, רשע וטוב לו
הטוב והרע מאת ד'

(יג) רֵאָה תֵּן דַּעַתְךָ אֶת מַעֲשֵׂי הָאֱלֹהִים לְבְנֵי הָאָדָם כִּי מִי יוֹכַל לְתַקֵּן לִשְׁנוֹת לְטוֹבָה אֶת הַמִּשְׁפָּט אֲשֶׁר נִרְאָה לַעֵין בֶּשֶׁר עֲוֹנוֹתוֹ מַעֲוֹת: (יד) בְּיוֹם בְּזְמַן טוֹבָה שְׂמִיחָה וְשִׁפְעָה הִיָּה בְּטוֹב שְׂמִיחָה וּבְיוֹם רָעָה צָרָה רֵאָה תִּבִּין שֶׁגַם אֶת זֶה הַטוֹב לְעֵמֻת זֶה הָרַע עָשָׂה הָאֱלֹהִים עַל דְּבָרָתָה כְּדִבְרֵי הָעַם שֶׁלֹּא יִמָּצָא יוֹכַל הָאָדָם לַהֲבִין אֲזֻזָּרֵיו מַעֲשֵׂי הָאֱלֹקִים מֵאוֹמָה דְּבָר:

ראיתי צדיק חכם ורשע סכל

(טו) אֶת הַכֹּל רֵאִיתִי בְּיָמַי הַבְּלִי בַחַיִּי, רֵאִיתִי דְּבָרִים תְּמוּהִים: יֵשׁ צָדִיק אֲבֹד שְׂמַת וְהוּא אוֹחוֹ בְּצַדִּיקוֹ בְּצַדִּיקוֹ בְּצַדִּיקוֹ יֵשׁ רָשָׁע מֵאֲרִיף יָמִים בְּרָעָתוֹ בַּעֲדָה שֶׁהוּא עוֹשֶׂה רָשָׁע: (טז) מִכָּאֵן שְׁנִיתָן לְטַעוֹת וּלְחִשּׁוֹב שֶׁאֶל תִּהְיֶה צָדִיק הָרִבָּה כִּי הַצַּדִּיקוֹת אֵינָה מוֹעִילָה וְכֵן אֶל תִּתְּנוּכֶם תִּלְמַד חֲכָמָה

יותר הרבה לָמָּה לך תְּשׁוּמִים להוסיף דאגות ומכאובים?: (יז) אולם האמת אינה כן, אלא **אַל תִּרְשָׁע** תעשה מעשי רשע הִרְבָּה וכן **וְאַל תִּהְיֶה סָכָל** כסיל לָמָּה תִּמּוּת בְּלֹא בטרם עֲתִיד עת?: (יז) **טוֹב אֲשֶׁר תִּאָּזֵז בָּזָה** בצדקות וְגַם מוֹת מהחכמה **אַל תִּנָּזֵז אֶת יָדְךָ כִּי יֵרָא אֱלֹהִים יֵצֵא** ניצל **אֶת כָּלָם** משממון ומיתה בטרם עת?: (יט) **הַזֹּכְמָה תֵּעָז** מהווה מחסה לְזֹכָם יותר **מִעֲשָׂרָה שְׁלִיטִים** עשירים **אֲשֶׁר הָיוּ בָּעִיר** ולא יכלו להצילה: (כ) אולם עלינו לדעת שהחכמה והצדקות אינן "ביטוח חיים" **כִּי הָאָדָם אֵין** איננו צָדִיק גמור והוא חי **בָּאָרֶץ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה** ועושה **טוֹב וְלֹא** יבצר שיכשל ויִּזְזָא:

כל אחד נכשל בעוון קטן
(כא) **גַּם לְכָל הַדְּבָרִים הַדִּיבּוּרִים אֲשֶׁר יִדְבְּרוּ** אליך בני האדם **אַל תִּתֵּן לִבְךָ** תתעמק יותר מדי **אֲשֶׁר כְּדִי שֶׁלֹּא** תגיע למצב מביך בו **תִּשְׁבַּע אֶת עַבְדְּךָ** המכבדך בפניך אולם **מִקְלָלְךָ** מאחרי גבך, חזה קורה: (כב) **כִּי גַם פְּעָמִים רַבּוֹת** אתה בעצמך יָדַע לִבְךָ יודע **אֲשֶׁר שֶׁגַם אֵתָה קִלְלָת אֲזָרִים** שלא בפניהם:

קשה להשיג את החכמה
(כג) **כָּל זֶה** האמור לעיל **נִסִּיתִי בַּזֹּכְמָה** ברוח הקודש **אֲמַרְתִּי** לעצמי **אֲזֹכְמָה** יותר לדעת סוד העבר והעתיד וּמִצַּאתִי שֶׁהִיא רְוּזוּקָה מִפְּנֵי: (כד) **רְוּזוּקָה מִה שֶׁהָיָה** העבר, וכן העתיד וְעַמּוֹק עֲמוֹק מִי יִמָּצְאוּ יבינו בדעתו: (כה) **לִכֵּן סִבּוֹתֵי חֲזָרָתִי אֲנִי בִי וְלִבִּי** מהמחשבות **לָדַעַת וְלִתּוֹר** ולבִּקֵּשׁ זֹכְמָה וְזִשְׁבוֹן ומחשבות ה **וְלָדַעַת** ובחנתי אם הן מתיישבות עם מחשבות הַרְשָׁע הַפְּסָל וְהַסְכָּלוֹת הוֹלָלוֹת:

יש אישה רעה
(כו) **וּבְמוֹצֵא** ומסיק **אֲנִי** מנסיוני שיותר **מִר בֶּן הַמּוֹת אֶת זֶה הָאִשָּׁה** מפני **אֲשֶׁר שֶׁהִיא מְצוּדִים** כחומה המלפפת את העיר וְזִרְמִים וכממורת לדגים כן **לִבָּה** מפתה את האדם. וכשהיא לוכדת אדם ברשתה **אֲסוּרִים** קושרות יָדֶיהָ את הטרף. הצדיק שהוא **טוֹב לִפְנֵי הָאֱלֹהִים** יִמָּלֵט מִבְּנֵה וְאִילוּ הַזִּזְזָא יִלְכָּד נופל בָּהּ ברשתה: (כז) **רְאֵה זֶה מִצַּאתִי** הסקתי **אֲמַרְהָ** החכמה של **קִהְלָת: כל אֲנֻזָּה** מהנשים **לְאֻזָּה**

וחברותיה לְמִצָּא מחפשות וְזִשְׁבוֹן תחבולות: (כוז) אֲשֶׁר עוֹד כמו כן
בְּקִשָּׁה חפשתי נִפְשִׁי בכל רצוני וְלֹא מִצָּאתִי, אָדָם יִשְׂרָאֵל אֲזוֹד מֵאֲלֹף
מִצָּאתִי וְאוֹלָם אִשָּׁה יִשְׂרָאֵל אחת ללא תחבולות בְּכָל אֵלָה לֹא
מִצָּאתִי: (כט) לְבָד בַּרְם רָאָה זֶה מִצָּאתִי הִסְקִיתִי: אֲשֶׁר שַׁעֲשָׂה
הָאֱלֹהִים אֶת הָאָדָם יִשְׂרָאֵל וְהִמָּה בְנֵי הָאָדָם בְּקִשׁוֹ וְזִשְׁבוֹנוֹת תַּכְכִּים
רַבִּים:

פרק ח

תהלת החכם והחכמה

(א) מִי כִּמוֹ הַזֹּזְכָם וּמִי כְמוֹתוֹ הַיּוֹדֵעַ פֶּשֶׁר הַסֵּבֵר לְדָבָר סְתוּם?
וְזִכְמוֹת אָדָם תִּתְּאִיר פָּנָיו תִּתֵּן לוֹ סֵבֵר פָּנִים יָפוּת וְעוֹז וְלֹאֲדָם קְשׁוּחַ תִּהְיֶה
הָאֲדָרַת פָּנָיו פָּנִים יִשְׁנָא מִשׁוֹנָה:

פי מלך שמור

(ב) אומר אֲנִי שֶׁאֵת פִּי גִזַּרְתִּי מִלֶּךְ יֵשׁ לִשְׁמוֹר וְעַל וְכֵן יֵשׁ לִשְׁמוֹר
דְּבָרָתְךָ אֶת דִּיבוּרְךָ בַּעַת שְׁבוּעָתְךָ שֶׁנִּשְׁבַּעְתָּ לְאֱלֹהִים: (ג) כְּשֶׁאֲתָה עִם הַמֶּלֶךְ
אַל תִּבְהַל תַּחֲפֹז לִצְאָתְךָ כְּאִשֶּׁר מִפָּנָיו תִּתְּלֶךְ מִחֵד, וְאַל תִּתְּעַמֹּד תִּתְּעַכֵּב
אֲצִלּוֹ כְּאִשֶּׁר יִצְאָה מִפִּיו בְּדָבָר גִּזְרָה רָעָה כִּי הִרִי הַמֶּלֶךְ כָּל אֲשֶׁר
יִזְפֹּץ יַעֲשֶׂה וְאֵין לִשְׁנוֹת: (ד) בְּאֲשֶׁר כִּי דָבָר הַמֶּלֶךְ הוּא שְׁלִטוֹן
מוֹחֲלֵט וּמִי יֹאמַר לוֹ מָה תַּעֲשֶׂה:

מי יודע לב חכם

(ה) שׁוֹמֵר מִצְוָה מִצְוֹת ד' לֹא אֵינוֹ מַעֲלָה יָדַע בְּדַעְתּוֹ לַעֲוֹל לְדָבָר
רָע כְּשֶׁלִּיט עֲרִיק, כִּי יָעַת יֵשׁ זִמָּן שְׁעוֹשִׁים וּבִמְשָׁפֵט דִּין וְחִשְׁבוֹן עַל מַעֲלָלֵי
הָאָדָם וְאֵת זֹאת יָדַע יָדַע לֵב הַזֹּזְכָם: (ו) כְּמוֹ כֵּן עוֹמֵד לִנְגַד עֵינָיו כִּי לְכָל
זֹזֶפֶץ מַעֲשֶׂה יֵשׁ יַעַת וּבִמְשָׁפֵט כִּי כְּאִשֶּׁר רָעַת הָאָדָם רַבָּה גוֹבֵרַת
עָלָיו וְיוֹם דִּינוֹ מִגִּיעַ: (ז) כִּי הַחֲכָם יוֹדֵעַ שֶׁאֵינֶנּוּ יָדַע מָה שִׁיְהִיָּה בַּעֲתִיד
כִּי בְּאֲשֶׁר יִהְיֶה הַמִּשְׁפָּט בַּעֲתִיד מִי יִגִּיד לוֹ זֹאת מֵרָאשׁ: (זז) וְכֵן אֵין
אָדָם שְׁלִיט בְּרוּזוֹ בְּנִשְׁמָתוֹ לְכָלֹא אֶת הָרוּזוֹ כְּרִצּוֹנוֹ וְאֵין שְׁלִטוֹן
לְכָל אָדָם, חָשׁוֹב כְּכֹל שִׁיְהִיָּה בְּיוֹם שְׁבוּ יִהְיֶה הַבְּנוֹת כִּי בְיוֹם זֶה הַנִּשְׁמָה
שְׁבוּיָה בִּידֵי שָׁמַיִם וְכַשֵּׁם וְאֵין שֶׁאֵין בְּמִשְׁלֹחַת שׁוֹלְחִים בְּמִלְּוֹמָה שְׁבוּיָם

אלא דנים אותם, כן הנשמה נידונה וְלֹא יִמְלֹט הָרָשָׁע אֶת בְּעָלָיו מִמָּתָן
דין וחשבון:

מעשי הצדיקים והרשעים

(ט) אֶת כָּל זֶה רָאִיתִי בַּחֲכַמִּי וְנָתַן אֶת לִבִּי דַעְתִּי לְכָל מִה
מַעֲשֵׂה אֲשֶׁר שָׁנַעְשָׂה תְּנוּזַת הַשְּׂמֵשׁ עֵת כְּאֲשֶׁר שָׁלַט הָאָדָם
הָאֶחָד בָּאָדָם אַחֵר לָרַע לוֹ לְשִׁתְּלוֹ: (י) וּבִכֵּן וְכֵן רָאִיתִי רָשָׁעִים
הַקְּבָרִים בְּקִבְרָם, וְעַל מִצְבֵּתָם צוּיִן שֶׁהֵם וּבָאוּ שֹׁאֲפֵי כָל יְמֵיהֶם וּבְמִקְוֵם
קָדוֹשׁ לְקַדּוּשָׁה יִהְלְכוּ וְכך חיו וַיִּשְׁתַּכְּחוּ וְכָל רַשְׁעָתָם נִשְׁכַּח וְאִפִּילוּ
בְּעִיר שְׁבָה חיו אֲשֶׁר כֵּן עָשׂוּ וְהֵם נִחְשָׁבִים כְּצַדִּיקִים גַּם זֶה הֶבֶל: (יא)
וַיֵּשׁ שְׁאִינָם חוֹשָׁשִׁים לַחֲטֹא מִפְּנֵי אֲשֶׁר שָׁאִין נַעֲשֵׂה פְתָגָם מִשְׁפָּט
מַעֲשֵׂה הָרָעָה הַחֲטָא מִהֲרָה עַל כֵּן מִלֹּא לֵב בְּנֵי הָאָדָם בָּהֶם
בַּהֲרָוִיר עֲבָרָה הַמְּבִיאִים לַעֲשׂוֹת לַעֲשִׂית רָע עֲבִירָה: (יב) וַיֵּשׁ אֲשֶׁר
שֹׁזָטָא עָשָׂה רָע מִרְשִׁיעַ בְּמֵאָת מֵאָה פַעֲמִים וְהָאֱלֹקִים וּבְמֵאֲרִיף אִפֹּס לוֹ
וְאִינוּ מַעֲנִישׁוּ מִיד כִּי גַם לַמְּדוּת שִׁוִּידַע אֲנִי אֲשֶׁר שִׁיְהִיָּה טוֹב לִירְאִי
הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר יִירָאוּ מִלְּפָנָיו: (יג) וְחַיִּים טוֹבִים לֹא יִהְיֶה יֵהִיו
לָרָשָׁע וְלֹא יֵאֲרִיף יָמִים אֵלָּא יֵהִיו כִּצֵּל מִפְּנֵי אֲשֶׁר שְׁאִינָם יֵרָא
מִלְּפָנֵי אֱלֹהִים: (יד) אֲמַנֵּם יֵשׁ הֶבֶל רַעָה אֲשֶׁר נַעֲשֵׂה הַנַּעֲשִׂית עַל
הָאָרֶץ: אֲשֶׁר שִׁישׁ מִקְרִים וְאִין לַהֲכַחֲשֵׁם שְׁצַדִּיקִים שְׁאֲשֶׁר בִּמְצִיעַ
אֱלֹהִים נַעֲנָשִׁים כְּאִילוּ כְּמַעֲשֵׂה עָשׂוּ הָרָשָׁעִים וְשַׁעוֹת וַיֵּשׁ מִקְרִים
הַפּוֹכִים: שְׁרָשָׁעִים שְׁמִיָּע אֱלֹהִים שָׁכַר כְּאִילוּ כְּמַעֲשֵׂה עָשׂוּ
הַצַּדִּיקִים צְדָקוֹת אֲמַרְתִּי שְׁגָם הַנְּהָגָה כֹּזֶה כְּזוֹ תְּמוּהָה וְנִרְאִית כְּהֶבֶל:

גם השגת החכם מוגבלת

(טו) לִכֵּן, מֵאַחַר שֶׁאִינוּ מוֹגְבָלִים בַּהֲשָׁגָה, הַנִּי וַיִּשְׁבּוּזִתִּי מִשְׁבַּח אֲנִי אֶת
הַשְּׂמִיָּזָה בַּחֲלֵק שָׁכַל אֶחָד זָכָה בּוֹ, וְאִנִּי חוֹשֵׁב אֲשֶׁר שָׁאִין טוֹב לָאָדָם
תְּנוּזַת הַשְּׂמֵשׁ בַּעוֹלָם הַזֶּה כִּי אִם לֶאֱכָל וּלְשִׁתּוֹת וּלְשְׂמוּזָה וְהוּא
יִלְוֶנוּ תִּהְיֶה חֲלָקוֹ בְּעַמְלֹו יָמָיו וְזִיּוֹ אֲשֶׁר נָתַן לוֹ הָאֱלֹהִים תְּנוּזַת
הַשְּׂמֵשׁ: (טז) וּכְאֲשֶׁר נָתַתִּי אֶת לִבִּי לָדַעַת אֶת זִכְמוֹת הָאֱלֹקִים
וְלִרְאוֹת אֶת הָעֲנִין הַהֲשָׁגָה אֲשֶׁר שָׁנַעְשָׂה עַל הָאָרֶץ כִּי גַם בַּיּוֹם
וּבְלִילָה שְׁנָה בְּעֵינָיו אִינְנוּ אִינְנִי רֹאֶה: (יז) וְרָאִיתִי בַּדַּעְתִּי אֶת כָּל

מַעֲשֵׂה הָאֱלֹהִים כִּי לֹא יוֹכֵל הָאָדָם לְמַצּוֹא לַהֲבִין אֶת הַמַּעֲשֵׂה
אֲשֶׁר נַעֲשֵׂה תְּנוּזַת הַשֶּׁמֶשׁ בְּשָׁל אֲשֶׁר כָּכָל שִׁיעֲמֹל הָאָדָם
לְבַקֵּשׁ וְלֹא יִמָּצֵא וְגַם אִם יִתְפָּאֵר וְיֹאמַר הֲזֹכֶם שֶׁהוּא מְסוּגֵל
לְדַעַת אֶת דְּרָכֵי הַהִשְׁגָּחָה לֹא יוֹכֵל לְמַצּוֹא:

פרק ט

מקרה אחד לכל

(א) כִּי אֶת כָּל זֶה הָאִמּוֹר לַעֲיֵל נָתַתִּי אֶל לִבִּי חֲקֹרְתִּי וְלִבּוֹר וּבִרְתִּי
אֶת כָּל זֶה אֲשֶׁר הִצְדִּיקִים וְהִזְכָּמִים וְעֲבָדֵיהֶם וּמַעֲשֵׂיהֶם בְּיַד
הָאֱלֹהִים וְכֵן רִגְשׁוֹתֵיהֶם: גַּם אֶהְבָּה גַּם שִׁנְאָה אֵין יוֹדֵעַ הָאָדָם
הַכֹּל כִּבְר נִגְזֹר לְפָנֵיהֶם לִפְנֵי הַבִּיצוּעַ: (ב) הַכֹּל בְּסוּפֹם יִקְרָה לֵהֶם
כַּאֲשֶׁר כִּמוֹ לְכֹל שְׁקוֹרָה וְזוֹ מִקְרָה אֲזוֹר הַמִּיתָה וּבִזָּה אֵין הַבְּדֵל בֵּין
לְצַדִּיק וְלָרָשָׁע לְטוֹב וְלַטָּהוֹר וְלַטָּמֵא וְלִזְבוֹן לְמִבְיֵא קֶרֶבֶן
וְלֹאֲשֶׁר אֵינָנו זְבוֹן כְּטוֹב בְּעֵינֵי ד' כְּזוֹטָא הַנִּשְׁבָּע כַּאֲשֶׁר שְׂבוּעָה
יֵרָא:

דעת החיים על המתים

(ג) גַּם זֶה רָע בְּכֹל אֲשֶׁר נַעֲשֵׂה תְּנוּזַת הַשֶּׁמֶשׁ כִּי הַעוֹבְדָה שֶׁמִּקְרָה
אֲזוֹר הַכּוֹוֹנָה לְמוֹת לְכֹל לְצַדִּיק וְלָרָשָׁע גּוֹרֶמֶת לְקִילְקוּלִים וְגַם לֵב
מַחֲשַׁבֵּת בְּנֵי הָאָדָם מִלֵּאָה רַק בָּרַע וְרַק הוֹלְלוֹת בְּלִבָּבָם בְּאוֹמְרָם
בְּזוֹיֵיהֶם "חַיִּים רַק פֶּעַם אַחַת", לִכֵּן חֲטוֹף וְאִכּוֹל וְאֲזוֹרֵיו כִּי מִחֵר אֶל
הַמֵּתִים יִמּוֹתוּ: (ד) וְכִי יֵשׁ מִיִּשְׁהוּ אֲשֶׁר יוֹזֵבֵר הַמַּחֲבֹר אֶל כָּל
הַזּוֹיִים? יֵשׁ בְּטוֹזוֹן וְכִי יֵשׁ לוֹ בִּיטּוּחַ אוֹ חֲסִינוֹת מִמוֹת? כִּי טוֹב לִהְיוֹת
לְכָלֵב אָדָם פְּשׁוּט אֶךְ זֹי הוּא טוֹב מִן מֵאֲשֶׁר לִהְיוֹת הָאֲרִיָּה אָדָם חָשׁוּב
אֶךְ הַמֵּת: (ה) כִּי הָאֲנָשִׁים הַזּוֹיִים יוֹדְעִים שִׁיִּמָּתוּ וְאֵעֶפֶ"כּ אֵינָם חוֹזְרִים
בְּתִשׁוּבָה, וְהַחַיִּים חוֹשְׁבִים שֶׁרַק וְהַמֵּתִים אֵינָם יוֹדְעִים מֵאוֹמָה וְהַחַיִּים
בְּטוֹחִים שֶׁאֵין עוֹד לָהֶם שָׂכָר בַּעֲוֹלָם הַזֶּה, עַד כִּי שֶׁנִּשְׁכָּחוּ אִפִּילוֹ
זְכָרָם שִׁמָּם: (ו) וּבִדְאִי שֶׁגַּם אֶהְבָּתָם גַּם שִׁנְאָתָם גַּם קִנְאָתָם כְּכָר
אֶבְדָּה נִשְׁכָּחוּ, אֵין יוֹתֵר מוֹרֶשֶׁת פְּלוֹנִי אוֹ אֶלְמוֹנִי וְזוֹלָקָה בַּעֲשִׂיָּה אֵין לָהֶם

עוד לעולם תמיד בכל אשר נעשה תזות השמש בעולם הזה
בחברת בני האדם:

עיצות להנאה מהחיים

(ו) לך אכל בשמחה לזמך שמח בחיך ובחלקך ושתה בלב טוב
בשמחה יינה כי כבר רצה האלהים את מעשיך אתה אהוב לפני
הבורא: (ז) שמור על הופעה נאה ולכן בכל עת יהיו בגדיך לבנים
מלובנים היינו נקיים ושמן סיכה על ראשך אל יזסר ושיער ראשך
יראה יפה: (ט) ראה עשה זויים עם האשה האחת והיחידה אשר
אהבת כל ימי הבלך אשר נתן לך האלקים תזות השמש
בעולם הזה, כל ימי הבלך שמח באשתך כי הוא זה בעצם זולךך
וגורלך בזויים ובעמלך אשר אתה עמל תזות השמש: (י) כל
אשר תמצא תשיג ירך לעשות בכזך בעודך חי עשה ואל תדחה
למחר כי אין מעשה עשה וזשבון ותחבולה ודעת וידיעה וזכמה
בשאל בקבר אשר אתה הלך שמה:

אין מתכון להצלחה

(יא) שבתני שוב וראה ראיתי בחכמתי שהחיים תזות השמש בעולם
הזה כי שלא תמיד שמור הנצחון לקלים בהמרוץ וכן לא תמיד
לגבורים שמור הנצחון בהמלזמה וגם לא לזכמים מובטחת לזום
פרנסה וגם יתכנו מקרים שבהם לא אין לנבנים לבעלי חכמת חיים עשר
וגם לא לידעים בהויות העולם זון בעיני השלטון כי לכל יש עת זמן
ידוע ופגע רע יקרה את כלם: (יב) ועוד ראיתי כי שגם החכמים הללו
לא אינם ידע יודעים האדם את עתו עיתם הרעה על מנת שיצילו
עצמם ממנה והם כדמים שנאזזים במצודה רשת ומכמורת רעה
וכצפרים האזזות בפוז במלכות כהם כך יוקשים נלכדים בני
האדם הנזכרים לעת בזמן רעה רע כשתפול הנוחת עליהם
פתאום:

סיפור החכם המסכן

(יג) **גַם זֶה הָנָה מַעֲשֵׂה שָׂרְאִיתִי וְזִכְמוֹהַּ** בחכמתי, מעשה שהיה כאן תְּנוֹת **הַשָּׁמַיִם** בעולם הזה. מעשיה זו וְגִדּוּלָהּ חשובה **הִיא** מאד **אֵלֵי** בעיני כי ממנה ניתן להפיק לקחים רבים:(יד) פעם אחת הייתה **עִיר קְטָנָה וְאֲנָשִׁים** ותושביה **בָּהּ מְעַט** מעטים. יום אחד **וּבָא אֵלֶיהָ מֶלֶךְ גָּדוֹל** חזק וְסִבֵּב והקיף **אֹתָהּ וּבָנָה עָלֶיהָ** סביבה **מְצוּדִים** חומה בצורה, סוללה, חיל, דייק **גְּדֻלִּים** גדולה. אין ספק שלא היה סיכויי לעיר להנצל מידי המלך החזק אולם..:(טו) והנה המלך **וּמָצָא בָּהּ אִישׁ מְסֻכֵּן** פשוט אולם **וְזָכָם וּמָלֵט** שהציל **הוּא אֶת הָעִיר בְּזִזְכָּמוֹתוֹ וְאָדָם לֹא זָכַר** אחר כך **אֶת הָאִישׁ הַמְּסֻכֵּן הַהוּא:(טז)** וְאָמַרְתִּי אֲנִי טוֹבָה וְזִכְמוֹהַּ חכמת המסכן **מִגְבוּרָה** מגבורת החיילים מלומדי מלחמה שהקיפו את העיר ללוכדה **וְזִזְכָּמוֹת הַמְּסֻכֵּן בְּזוּיָהּ** אינה זוכה לכבוד בעיני הבריות וְדִבְרֵיו **אֵינָם נִשְׁמָעִים** מתפרסמים:(יז) וכן ראיתי עוד שאם **דִּבְרֵי הַזִּזְכָּמִים** נאמרים **בְּתוֹת** הם **נִשְׁמָעִים** יותר **מִזֵּעֶקֶת** מצעקות **מוֹשֵׁל** המלך הגדול והחזק המולך על **בְּכִסְיָלִים** החיילים:(יז) ואכן כאן למדתי כלל גדול: **טוֹבָה וְזִכְמוֹהַּ** יותר **מִכָּלִי קָרֵב** מנשק וְזוּזָטָא ובוגד **אֲזוּד** במלכו **יֵאֱבֹד** מאבד **טוֹבָה הָרְבִּיחָהּ:**

פרק י

משקל הסכלות

(א) **זְבוּבֵי זְבוּבִים מָוֶת** מתים ואפילו אחד מהם **יִבְאִישׁ** מקלקל **יִבְיַע** ומבעבע **שָׁמֶן רוֹקֵנוֹ** משובח ומפוטם, כמו כן **יָקָר** כבדה יותר, היינו עושה רושם יותר **מִזִּזְכָּמוֹהַּ** וּמִכְבוֹד סְכָלוֹת טפשות אחת **מִעֲטָה:(ב)** **לֵב** דעתו של **הַזִּזְכָּם** נוטה **לִיְמִינוֹ** לדרך הטובה וְאִילוֹ **לֵב** דעת **הַכְּסִיל** נוטה **לְשִׁמְאָלוֹ** לדרך הרעה:(ג) **וְגַם בְּדֶרֶךְ הָרַעָה כְּשֶׁסָּכַל הֵלֵךְ** שהכסיל בחר בה **לְבוֹ זֹסֵר** הוא מתנהג בלי דעת, כאילו **וְאָמַר** אומר **לְכָל** ראו **שֶׁסָּכַל הוּא:**

רוח המושל

(ד) **אם ריוֹז כעסו של המוֹשֵׁל תַּעֲלֶה** תתמקד **עֲלֶיךָ מְקוֹמְךָ** המקורי **אֶל תַּנּוֹז** תעזוב בטריקת דלת **כִּי הַמוֹשֵׁל מִרְפָּא** ירגע **יִנְיֹז** וישכח מהוֹזָטָאִים הַגְּדוֹלִים שלך: (ה) כדאי לאמץ כלל זה כי מקרה **יֵשׁ רָעָה** לא טוב **רְאִיתִי תַנּוֹזַת הַשָּׁמַיִשׁ** כאן בעולם הזה בין בני האדם, היה חכם אחד שעזב תפקידו בטריקת דלת ובזה טעה **כִּשְׁנָגָה** כמו טעות **שִׁינָא** היוצאת מִלְפָּנַי מפי **הַשְּׁלִיט** שאינה הפיכה. ומה קרה? (ו) במקום החכם בא טיפש ואז **נָתַן קִיבֵל הַסֶּכֶל** מעמד גבוה בַּמְרוֹמִים ואילו חכמים **רַבִּים וְעֹשִׁירִים בַּשֶּׁפֶל יֵשְׁבוּ** בגלל טעותם: (ז) כמו כן **רְאִיתִי עֲבָדִים** אנשים פשוטים שהפכו לחשובים ורוכבים **עַל סוּסִים וְשָׂרִים** שהם החשובים באמת **הַלְכִים כְּעֲבָדִים עַל הָאָרֶץ**:

הטיפש אינו זהיר

(זז) **זֹזֶר גּוֹמֵץ גּוֹמָא בּוּ** בה **יְפֹל וּפָרִץ גָּדֵר** אבנים **יִשְׁכְּנוּ נָזוּשׁ** החבוי בה: (ט) **מִסִּיעַ מוֹבִיל אֲבָנִים** ממקום למקום **יַעֲצֵב** יתיגע **בָּהֶם בּוֹקֵעַ עֲצִים** בגרזן **יִסְכֵּן** יסתכן **בָּם** בהם: (י) **וְאִם יִקְהָה** אינו חד **הַבְּרוֹל** של הגרזן **וְהוּא לֹא פָנִים** ופניו לא **קִלְקֵל** מקולקלים, כלומר הוא נראה כחדש, כדי לבקוע בו עצים צריך **וּזְזִילִים** כח **יַגְבִּיר וַיִּתְרוֹן** אולם מעל הכל **הַכְּשִׁיר זֹזְכָמָה** חכמת הבוקע היא העומדת לו, מכאן שהכסיל לא יצליח לבקוע את העצים:

דברי חכם חן ודברי כסיל משא

(יא) **אִם יִשְׁרָ הַנָּזוּשׁ** את האדם פתאום **בְּלֹא לָזוּשׁ** התראה, הרי שנזקו רב כך **וְאִין יִתְרוֹן** מעלה **לְבַעַל הַלְשׁוֹן** הרעה כי דבריו באים בפתאומיות ומפעפעים כארס הנחש: (יב) **דְּבָרֵיו פִּי** של הוֹזָכָם בתפילה או בשיחת בני אדם הם נושאים זֶזֶן ואילו **שִׁפְתוֹת דְּבָרֵי הַכְּסִיל** תִּבְלָעֵנוּ מסגירים את "חכמתו": (יג) **בְּתוֹזֶלֶת דְּבָרֵיו פִּיהוּ** הוא מניח הנחות **סְכָלוֹת** שטות **וְאִזְרִית פִּיהוּ** והמסקנה העולה מדבריו מביאה **לְהוֹלָלוֹת** וממיטה **רָעָה** על הנמשכים אחריה: (יד) **וְהַסֶּכֶל** בדבריו **יִרְבֶּה** מרבה **דְּבָרֵים**

בדיבורים שלא ידע אפילו האדם החכם, כגון: **מה שיהיה מחר או ואשר מה שיהיה מאזריי** אחר מותו **ובי יגיד** הודיע **לו** זאת?:(טו)
עמל הכסילים שאינם נעזרים בחכמת הזולת **תלגענו** מעיפת אותו כגון:
אשר הכסיל לא אינו ידע יודע את הדרך **ללכת אל עיר** ומנסה כל מיני דרכים:

מלך ושרים סכלים
 (טז) **אי אוי לך ארץ שמלכה נער** וחסר נסיון **ישריך בבקר**
יאכלו במקום לעסוק בצרכי הארץ:(יז) **אשריך ארץ שמלכה בן**
זוזרים מיוחס ואינו משועבד למסים וארנונה **ישריך בעת ערב** יאכלו
 סעודתם לאחר יום העבודה והם **בגבורה** גבורים במלחמה **ולא** גבורים
בשתי בשתיית יין:

העצלות ותוצאותיה
 (יז) בגלל **בעצלותים** עצלות ידי בעל הבית **ימה תונמך המקרה**
 התקרה ובגלל **ובשפלות** שלא הפשיל **ידים** ידיו לאטום את הגג **ידלף**
הבית:(יט) ובמקום להיות חרוצים **לשוזוק** צחוק **עשים** אוכלים **לזום**
 וסובאים **ויין** ומגיעים לידי **ישמוז** שמחת **זיזים** וכל זה אם יש **הכסף** שעל
 ידו **יענה** ניתן לרכוש **את הכל:(כ)** ואפילו שהמלך נער והשרים אוכלים
 בבקר, עם כל זאת **גם במדעך** במחשבתך **מלך אל תקלל ובזוזרי**
משכבה על מטתך **אל תקלל עשיר** כי בכחם להזיקך **כי עוף**
השמים משהו **יוליך את הקול** סוף דברך להשמע **ובעל כנפים** אורח
 לרגע **יגיד** יספר **דבר** דברך לזולתו:

פרק יא

עשה צדקה

(א) **שלוז** תן **לזומך** מזון, צדקה **על פני המים** גם אם אינך יודע אם
 וכיצד זה יגיע למקבל **כי ברב הימים** לאחר זמן רב **תמצאנו** זה יעזור
 לך:(ב) **תן זולך** לעניים כצדקה בכל **לשבעה** שבעת ימי השבוע **וגם**
לשמונה במוצאי שבת **כי לא** אינך ידע יודע **מה יהיה** תהיינה **רעה**

תהפוכות הכלכלה והבטחון **על הארץ** ולכן הוי שקוד לתת צדקה: (ג) **אם** יד ההשגחה **ימלאו** מלאה **העבים** כיסר **נשם** בכסף **על הארץ** העניים **יריקו** תתנו **ואם יפול** תיפול **עין** התרומה **בדרום הארץ ואם** או **בצפון** הארץ **מקום שיפול** שתגיע **העין** התרומה **שם יהוא** ימצאו עניים: (ד) **שימר ריון** כספו בכיסו **לא יורע** יחלק צדקה **וראה** והממתין **בעבים** לעושר נוסף **לא יקצור** לא יתן לעולם: (ה) דימה כאן את העשיר לאשה הרה ואמר **כאשר כפי שאינה יודע מה דרך הריון** בעולם, וכפי שאינה יודע את דרך התפתחות **כעצמים** העצמות של העובר **בבטן המלאה** האישה הרה **ככה** כך **לא תדע** את **מעשה האלהים** בהתנהגותו איתך כאשר תתן צדקה **אשר שהרי יעשה** הוא עושה **את הכל: (ו)** **בבקר** בעודך צעיר **ורע** את **ורעך** תן צדקה **ולערב** וגם בהיותך קשיש **אל תנזו** תמנע **דרך** מלתת צדקה **כי אינה יודע אי זה** זו צדקה **יכשר** עדיפה **הזה** או **זה ואם שניהם כאווד טובים:**

תקופת הפריחה

(ז) חיי העושה מצוות **ומתוק** מתוקים **האור** ומאירים **וטוב לעינים** **לראות** שיראו **את השמש** התורה: (זז) **כי אם שנים הרבה** זכה **יוזיה** לחיות **האדם בכלם** **ישמוז** על ידי קיום תורה ומצוות ותמיד **ויזכר** בעודו חי **את ימי הושר** בקבר **כי הרבה יהיו** שהם ארוכים **כל שפא** בעולם הזה והוא לא תורה או מצוות זה **הכל: (ט)** ואם תתיאש ותאמר, אם כך אז כדאי **שמוז** לשמוח בימי **בוזור** **בילדותיך** הילדות **ויטיבך לבך** וכן טוב להנות **בימי בוזורותך** ההתבגרות **והלך** וספק **בדרכי לבך** את רצונות הלב **ובמראי עיניך** ומראה העינים ותראה מה יהיה בסופך **ודע** לך **כי על כל** הסטיות **אלה יביאך האלהים** **במשפט: (י)** וטוב לך אם **והסר** תסיר את **הכעס** **מלבך** **והעבר** ובכך תסיר **רעה** **מבשרך** מגופך, כי הכעס מזיק את בריאות הגוף **כי הילדות והשזרות** והנערות הם ימי **הכל:**

פרק יב

(א) ולכן הנני מיעצך וְזָכַר לזכור אֶת בּוֹרְאֵיךְ הבורא כבר בַּיָּמִי בְּזוֹרְתֶיךָ הנערות עַד אֲשֶׁר לֹא יָבֹאוּ עוד בטרם יגיעו יָמֵי הָרָעָה הזקנה כי אז כבר מאוחר כי וְהִגִּיעוּ יגיעו אליך שָׁנִים אֲשֶׁר תֹּאמַר אֵין לִי בָהֶם זֶפֶץ כמפורט לקמן:

תקופת הכמישה

(ב) כי בימי הזקנה הראיה נחלשת ונראה לאדם עַד אֲשֶׁר לֹא תִזְזָשׁ הַשָּׁמַשׁ שֶׁכַּח אור השמש נחלש וְהָאֹר וְהַיָּרוֹן וְהַכּוֹכָבִים כבר לא מאירים להכל נראה וְשָׁבוּ הָעֵבִים מעונן ואפל אֲזוֹר הַנָּשִׁים:(ג) וגם היציבה כבר לא כפי שהייתה בַּיּוֹם שִׁיעוּ שְׂמִירֵי הַבַּיִת הידים רוטטות וְהַתְּעוֹתָיו אֲנָשִׁי הָזָוִיל והשוקיים רועדות וּבָטְלוּ הַטּוֹזָנוֹת והשיניים נשרו כבר כִּי מִעֲטוֹ התמעטה האכילה והן התנוונו וְזָזְשָׁכוּ ורק חושך הָרְאוֹת רואות העיניים בְּאַרְבּוֹת בארובתן:(ד) התיאבון בירידה ולכן וְסִגְרוּ קפוצות הן דָּלְתַיִם השפתיים, האוכל אינו נאכל בַּשִּׁיק בשקיקה בַּשֶּׁפֶל קוֹל הַטּוֹזָנָה ומערכת העיכול חלשה. כשאוכלים מעט אז השינה אינה עמוקה ולכן וְיָקוּם מתעורר הזקן לְקוֹל הַצִּפּוֹר מכל רעש קט וְיִשְׁזוּזוּ ואין הוא משמיע קולו כָּל בָּנוֹת הַשִּׁיר בחזנות וכו':(ה) הבטחון העצמי של הזקן קטן ולכן גַּם על רוחו שבאה מִנְּבִיָּה מְכַסֵּא הכבוד יֵרָאוּ הוא ירא וְזִזְתוֹתַיִם והוא ירא מאד בַּדֶּרֶךְ בהליכתו בדרך וְיִנָּאץ הַשָּׂקָד והגוף ששקד לשרתו לפתע כועס עליו וְיִסְתַּבֵּל ונעשה מסורבל למרות שהיה קל כמו הַזָּנָב בימי הבחורות וְתִפָּר ומופר כח הַאֲבִיזָה הבינה והדיעה. כל זאת כִּי יודע האדם שהוא הִלָּךְ הָאָדָם אֶל בֵּית עוֹלָמוֹ לקבר שזו הדירה הזמנית עד תחיית המתים כמו "ועבדו לעולם" עד לזמן קצוב, ואז וְסָבְבוּ יסתובבו בַּשִּׁיק ברחובות העיר הַסּוֹפְרִים:(ו) ואז עַד אֲשֶׁר לֹא יִרְתֶּךָ שוב לא יחבר את הגוף וְזָבַל הַכֶּסֶף חוט השדרה וְתָרַץ ויתמוסס גִּלְת הַזָּהָב המוח וְתִשָּׁבֵר ויתפוצץ כִּד כִּס המרה עַל הַמְּבוּעַ הכבד שהוא מבוּעַ הדם וְזָרַץ ותשבר הַגִּלְגָּל הגולגולת אֶל הַבּוֹר הקבר:(ז)

וַיָּשֶׁבּ וַחֲזַר הָעֶפֶר הַגּוֹף עַל הָאָרֶץ לִהְיוֹת עֹפֵר כְּשֶׁהָיָה כִּפִּי שֶׁהָיָה
לִפְנֵי הַלִּידָה וְהָרִוּז תָּשׁוּב אֶל הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר נָתַנָּה נִפְחָה בְּגוֹף :

חתימת הספר

(ו) וכעת תבין קורא יקר את הפתיחה: **הַכֹּל הַבָּלִים אָמַר הַקּוֹהֶלֶת** **הַכֹּל הַבָּל:(ט)** וַיֵּתֶר שְׁהִיָּה קֹהֶלֶת זֶכֶם עוֹד לְבֹר דַּעַת אֶת הָעָם בְּדַרְשׁוֹתָיו שֶׁהָהִיל בְּרַבִּים וְאֵין וְדַרְשׁוֹתָיו הִיוּ מְאֻזְנוֹת, כְּלוֹמַר הִיוּ מְחֻלְקוֹת לְמוֹסֵר, הַלְכוֹת וְכוּ' וְזֶזְקֵר וְדַרְשׁ מֵהָעָם שֶׁגַּם הוּא יַחְקוֹר וְיִלְמַד בְּעֻצְמוֹ תִּקֵּן וְסִיפֵר בְּעֻצְמוֹ מִשְׁכָּלִים הָרַבִּה שְׁלוֹשֶׁת אֲלָפֵי מֵשָׁלִים:(י) עוֹד בִּקְשׁ קֹהֶלֶת לְמַצָּא לְהַגִּיעַ דְּבָרֵי זֶזְפֵּן לְחֻכְמָה הָעֲלִיוֹנָה וְכָתוּב וְהַדְּבָרִים הַכְּתוּבִים יֵשֶׁר בְּסֹפֶר הַיֶּשֶׁר וְכֵן דְּבָרֵי אֲמִת:(יא) דְּבָרֵי מוֹסֵר שֶׁל הַזִּכְרִים הֵם כְּדַרְבָּנוֹת הַמְּכוּוֹנִים אֶת הַבְּהֵמָה לְדֹרֶךְ הַנְּכוֹנָה וְכַמִּשְׁמָרוֹת וְדַבְרֵיהֶם כְּצִיר הַדֶּלֶת זְטוּעִים הַשּׁוֹמֵרֵת עַל הַדֶּלֶת שֶׁלֹּא תִסָּטֵה מִמָּקוֹמָה בְּעָלֵי אֲסָפוֹת וְדַבְרֵיהֶם נִכְתְּבוּ עַל יַדֵּי מַחְבָּרִים רַבִּים אֲוֹלָם דַּע לָךְ שֶׁהֵם נִתְּנוּ מִרְעָה מִמָּקוֹר אֲזוֹד:(יב) וַיֵּתֶר מִמָּה שֶׁאֲמַרְתִּי לָךְ בְּחִיבּוּרֵי זֶה מִהֶמָּה בְּנֵי הַזֶּהֱרָה הַקֶּפֶד לַעֲשׂוֹת סְפָרִים הָרַבִּה כִּי לְדַבְרֵי תוֹרָה שֶׁהֵייתִי צָרִיךְ לֵאמֹר אֵין קֵץ וְצָרִיךְ לִכְךָ וְלִהְיוֹת דְּרָשׁוֹת הָרַבִּה רַבּוֹת וְיִזְעַת בְּשִׁיר:(יג) עִם כָּל זֹאת דַּע סוֹף בְּסִיכּוֹמוֹ שֶׁל דְּבָרֵי הַכֹּל נִשְׁמָע קִבֵּל וְהַבֵּן שֶׁאֵת הָאֱלֹהִים יֵשׁ יָרָא לִידָא וְאֶת מִצּוֹתָיו יֵשׁ לְשִׁמּוֹר כִּי זֶה כָּל הָאָדָם וְחוּץ מִזֶּה הַכֹּל הַבָּל:(יד) כִּי אֶת כָּל מַעֲשֵׂה הָאָדָם עֲתִיד הָאֱלֹהִים יָבֵא לְהַבִּיא בְּמִשְׁפָּט וְגַם עַל כָּל דְּבָרֵי שֶׁנֶּעְלָם מֵעֵין בֶּשֶׁר וְזוֹ כּוֹוֹנַת הַלֵּב אִם הִיא טוֹבָה וְאִם הִיא רָעָה:

שער הרמז

הקדמה כללית

לבאור הרמז יש מספר רב של אופנים ולהלן השכיחים:

א. גימטריא – באור המבוסס על דברי חז"ל באופן שיהיה כערכו המספרי, כגימטריא, של הפסוק. כגון: "חפץ בה", "בה" גימ' 7 רמז לשבע כיתות צדיקים בגן עדן זו למעלה מזו. בבאור בדרך גימ' עשינו חיבור מקיף על כל המגילה באופן אחיד ועל כל הפסוק. בסוף כל פסוק רשמנו את הגימ' של הפסוק וכן בסוף הרמז. ❖ זה סימן שזה רמז נוסף.

להלן העקרונות עליהם נבנה פירוש על דרך הגימ':

1. האותיות הסופיות חושבו כרגילות. כגון ם ערכה 40 ולא 600 כי יש המונים אותיות סופיות כאותיות הבאות אחרי האות תיו. וכך אמרו : ך ם ן ף ץ ערכם 500, 600, 700, 800 ו- 900 בהתאמה בחיבור זה לא נקטנו בדעה זו.
2. כאשר יש קרי וכתוב חושב הקרי וכפי שהוצג בפני הקורא.
3. כאשר כתבנו ד' ערכו 26 ו"אלקים" 86.
4. ערך מילה הכתובה בראשי תיבות הינו כפי שהיא מופיעה כגון: בני" (בני ישראל) 62.
5. לא השגחנו בהפרש של 1 בין הפסוק ורמזו. ערך 1 בחישוב הגימ' נקרא "כולל". כלומר אם ערך הפסוק עולה ב-1 על ערך הגימ' הרי הכוונה שהרמז בגימ' עם הכולל כגימ' של הפסוק. האר"י הקדוש כתב שיש כולל ל: אות, מילה ופסוק. בחיבור זה לא השתמשנו בכולל המילה או התיבה כדי לא להכביד על הקורא ועל מנת ליצור אחידות בדרך הפירוש.

6. הבאורים נכתבו באותיות שונות ולא כלולות בחישוב הגימ'.

← כאן המקום להודות לחברות המחשבים: Microsoft על המצאת הגליון

האלקטרוני Exel וחב' Torah Educational Software על ה- TORAH

CODES כלי שבאמצעותו נעזרנו בחישוב ובדיקת הגימטריות.

◀ קיימות כ- 100 סוגי גימטריות !!! ולא אטריח את הקורא. בספר זה בחרנו בגימ' פשוטה בלבד למעט המקרים בהם ההפרש 1 וכדלעיל. הרוצה להרחיב ידיעותיו בנושא סוגי גימטריות יעיין בספר "פרפראות בשבעה שערים" מאת אביגל שמעון.

שאלה: מה תועלת הצומחת מבאור בדרך זו? האם אין כאן ביטול תורה? תשובה: בדרך זו יש חידוד המעניק לבאור נופך שאינו קיים בדרך אחרת. רבי אלעזר בן חסמא אומר (אבות ג, יח) ש"גימטריאות פרפראות לחכמה". כשם שהפרפרת אינה עיקר הסעודה כך הגימ' אינה עיקר החכמה אלא נותנת לה חן מיוחד. הגימ' לעולם תיסמך על החכמה ולא ההיפך. (כלומר אין לבנות דרשה או רעיון בגלל שזו הגימ'). באשר לטענה שזה ביטול תורה יש לומר שאדרבא, חיבור זה מראה עד כמה התורה אהובה, עד כדי כך שיש פנאי לעטר אותה בציצים ופרחים וכפי שעשו בכל הדורות שקדמונו. עוד יש לומר, אולי דוקא חיבור זה יקרב אנשים לתורה.

הערה: שיטות הרמז לקמן נלקטו מתוך באור "הרוקח" לרבינו אלעזר מגרמייזא זצ"ל, מבעלי התוספות, על מגילת אסתר.

ב. הרמז הרעיוני – באור הפסוק ע"י החלת רעיון שונה לתוכו. כגון: המן ומרדכי רומזים ליצר הרע ויצר הטוב או מגילת "קהלת" רומזת לחיי האדם, "קהלת" זה השכל, "ירושלים" זה הגוף. ראה לקמן בבאור בדרך ה"רמז הרעיוני".

ג. היקש – השוואת קטעי פסוקים זהים בתנ"ך והחלת מדרשי חז"ל על ההיקש. כגון: "הוא אחשוורוש" לחמישה אנשים רשעים בתנ"ך קדמה המילה "הוא" לשם הפרטי וכן לחמישה אנשים צדיקים. שיטה זו רווחת בבאור בעל הטורים על התורה והמסורה ובכתבי השל"ה הקדוש ועוד.

ד. ראשי תיבות – הלכה או רעיון הנגזרים מתוך ראשי תיבות. כגון: להיות עושים א'ת ש'ני ה'מים ראשי תיבות אשה. רמז לחיוב נשים במקרא מגילה. וכן (תהילים כב) ה'צילה מ'חרב נ'פשי ר"ת המן.

ה. סופי תיבות – הלכה או רעיון הבאים מסופי תיבות כגון: את' עושר' כבוד' ס"ת תרד – רוח הקודש רומזת שאע"פ שאתה בעושר סופך שתתד מגדולתך. וכן "כי נפל פחד מרדכי עליהם ס"ת "ילדים" לאמר לך שפחדו אפילו מילדי ישראל.

יש מקרים שדרשו מסופי תיבות לראשי תיבות אחרים כגון: תזל' כטל' אמרתי' ס"ת כר"ת ל'א י'מט ל'עולם רמז לדברי רבי נהוראי שאמר (קידושין פב ע"א) "מניח אני כל

אומניות שבעולם וכו'. (מתוך "זמרת הארץ" לרבי פרג' נעים זצ"ל בהוצאת מרכז "אור שלום" בת - ים)

ו. אותיות שניות או שלישיות – מילה חדשה הנבנית מהאותיות השניות או השלישיות בפסוק. כגון: האגדה מספרת שמומר ר"ל התווכח עם הרמב"ן זצ"ל ושאלו: היכן רמוז שמי בתורה. התפלל הרמב"ן ורמזו לו משמים באות השלישית בפסוק זה (דברים לב, 26) "אמרתי אפֿאִיהם אשְׁבִּיתָה מאֲנוֹשׁ זכֶרֶם" ודי למבין. כ"כ הפליא לעשות הרב החסיד והקדוש הרב חיים סנואני זצ"ל בספרו "מקום מקדש" עי"ש.

ו. חיתוך – גזירת רצף אותיות והפיכתו לתיבה חדשה. כגון: (רות פרק א) באשר תמותי אמות ושם אקבר כה יעשה "ברכה" אמרה רות לנעמי: "אם אזכה ואקבר ליד צדיקים אזכה לברכה לקום בתחיית המתים. דוגמא נוספת: (בראשית לז, 10) "מה החלום הזה אשר חלמת הבוא נבוא" באר רש"י שם ד"ה הבא נבא – והלא אמך כבר מתה וכך הוא מבואר בבראשית רבה. החיתוך מראה "רחל מתה".

ז. רמזי טעמי המקרא – כתיבת רעיון הבנוי על הטעם בפסוק. כגון: "ואת פרשנדתא ואת דלפון ואת אספתא וכו' מופיע פסק לאחר "ואת" לרמז על עשרה בנים נוספים שנהרגו כמו שכתוב במסכת מגילה טו ע"ב עשרה נתלו ועשרה נהרגו.

ח. מילה יחידאית – אם קים מופע יחידי למילה הרי שבא לאמר – דרשני. כגון: "ביום ההוא בא מספר ההרוגים בשושן הבירה". תיבת "ההרוגים" מופיעה פעם אחת בכל התנ"ך לרמז שלא היה הרג כזה. וכן (אסתר ט, 7) "ובשושן הבירה הרגו" תיבת "ובשושן" יחידית בתנ"ך לרמז על הנ"ל.

ט. השוואה – כאשר מילה זהה נכתבת בצורה שונה בשני מקומות היא באה לרמז. כגון: (אסתר א, 10) "חרבונא" (אסתר ז, 9) "חרבונה" אמרו חז"ל (אסתר רבה י, ט וכן פרקי דרבי אליעזר מט ועוד) "אליהו הנביא זכור לטוב נדמה לחרבונה" והרמז – נא+נה= נאה הוא אליהו זכור לטוב.

י. צירופי אותיות – רמז הנדרש מסידור שונה של האותיות במילה או במילים. כגון: (אסתר ט, 3) "ועשי המלאכה אשר למלך מנשאים את היהודים" מלאכה אותיות "המלאך" שהרי ידוע שכל "מלך" האמור במגילה זה מלכו של עולם ועושי דברו אלו המלאכים.

יא. תמורה (חילוף) אותיות – הצבת אותיות חלופיות לפי טבלה מוגדרת מראש. להלן טבלאות שכיחות: א"ת ב"ש ג"ר ד"ק ה"צ ו"פ ז"ע ח"ס ט"נ י"מ כ"ל
א"ק בכ"ר גל"ש דמ"ת הנ"ך וס"ם זע"ן חפ"ף טצ"ץ
א"ל ב"מ ג"נ ד"ס ה"ע ו"פ ז"צ ח"ק ט"ר י"ש כ"ת
א"ט ב"ח ג"ז ד"ו ה"ן י"צ כ"פ ל"ע מ"ס ק"ץ ר"ף ש"ן ת"ם

יב. דילוגי אותיות – קבלת מילה או מילים מתוך התנ"ך באופן שהמילה נגזרת מדילוג קבוע של אותיות כגון בספר ויקרא פרק יט, 36 נאמר "מֵאֲזֵנִי צֶדֶק אֲבִנִּי צֶדֶק אֵיפֶת צֶדֶק" - האותיות הבולטות יוצרות את המילה "צדק" והן בדילוג 8 אותיות אחת מחברתה. הדוגמא הובאה מספרו של הרב יניב שליט"א בעל ה"צפונות".

רמז חשבוני

פרק א

(א) דְּבָרֵי קֹהֶלֶת בֶּן דָּוִד מֶלֶךְ בִּירוּשָׁלַם : 1495 אלו הגיגי מוסר ונבואה

שאמרם שלמה המלך 1495 (רש"י ותרגום)

(ב) הֶבֶל הֶבְלִים אָמַר קֹהֶלֶת הֶבֶל הֶבְלִים הַכֹּל הֶבֶל : 1116 ראה המלך

בנ"י גולים והמקדש חרב 1117 (תרגום)

רמז נוסף: אמר, מדוע נברא העולם הזה? הרי הכל בא וכלה? 1116 (רש"י)

(ג) מֶה יִתְרוֹן לָאָדָם בְּכָל עֲמָלוֹ שְׁיַעֲמַל תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ : 2887 איזו

תועלת יש לאדם במה שיאסוף ממון ויבטל אז מדברי תורה? 2887 (רש"י

ותרגום)

(ד) דּוֹר הַלֵּךְ וְדוֹר בָּא וְהָאָרֶץ לְעוֹלָם עֹמֶדֶת : 1476 דור חמסנים הולך ובא

דור ענוים והוא יורש בניו 1476 (רש"י)

(ה) וְזָרַח הַשָּׁמֶשׁ וּבָא הַשָּׁמֶשׁ וְאֵל מְקוֹמוֹ שׁוֹאֵף זֹרֵחַ הוּא שָׁם : 2709

רשעים דומים לשמש, תחילה עולים ולבסוף שוקעים 2709 (רש"י)

(ו) הוֹלֵךְ אֶל דָּרוֹם וְסוֹבֵב אֶל צָפוֹן סוֹבֵב סִבָּב הוֹלֵךְ הָרוֹחַ וְעַל

סְבִיבָתוֹ שֵׁב הָרוֹחַ : 2206 השמש פונה לכיוון דרום ובלילה לכיוון צפון

ובבקר שבה 2206 (תרגום)

(ז) כָּל הַנְּחָלִים הֹלְכִים אֶל הַיָּם וְהַיָּם אֵינֶנּוּ מֵלֵא אֶל מְקוֹם

שֶׁהַנְּחָלִים הֹלְכִים שָׁם הֵם שָׁבִים לְלֶכֶת : 2615 וזה הוא מחזור המים

בטבע שכל הנחלים זורמים אל האוקינוס וממנו הם שבים כאד ועננים אל

ההרים 2615 (רש"י)

(ח) כָּל הַדְּבָרִים יִגְעִים לֹא יוּכַל אִישׁ לְדַבֵּר לֹא תִשְׁפַּע עֵין לִרְאוֹת

וְלֹא תִמָּלֵא אֵזוֹן מִשְׁמַע : 3674 אם ירצה האדם להגיע להבנה עד תום של

פרט אחד מהעולם הזה, ייגע ולא יצליח. אם בא בראית העין, יש הרבה מה

להביט וגו' 3674 (רש"י)

(ט) מֶה שֶׁהָיָה הוּא שֶׁהָיָה וּמֶה שֶׁנַּעֲשָׂה הוּא שֶׁנַּעֲשָׂה וְאֵין כָּל חֵדָּשׁ

תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ : 4062 אם אדם לומד חכמה זולת התורה, כגון: חשבון או

רפואה, לא יהיה לו ערך מוסף, אולם בלימוד התורה האדם יכול למצוא חידושים 4061 (רש"י)

(י) יֵשׁ דְּבָר שֶׁיֵּאמַר רְאֵה זֶה חֲדָשׁ הוּא כְּבָר הָיָה לְעֵלְמִים אֲשֶׁר הָיָה מְלַפְּנֵנוּ: 2848 ואך אם יטענו שפרט מסוים הוא חדש פה, אין זה נכון, כי הפרט הזה או דומה לו היה, אלא שלא יודעים שהיה 2848 (רש"י)

(יא) אֵין זְכָרוֹן לְרֵאשִׁימִים וְגַם לְאַחֲרִימִים שֶׁיְהִיוּ לֹא יְהִיָּה לָהֶם זְכָרוֹן עִם שֶׁיְהִיוּ לְאַחֲרִימִים: 2848 מי הוא הזוכר את הראשונים ומי יזכור את האחרונים בימי מלך המשיח? 2848 (תרגום)

(יב) אֲנִי קֹהֵלֶת הָיִיתִי מֶלֶךְ עַל יִשְׂרָאֵל בִּירוּשָׁלַם: 2350 כה אמר שלמה המלך כשאשמדאי הראה לו כוחו והעיפו למרחקים בגולה 2350 (מסכת גיטין סח ע"ב)

(יג) וְנָתַתִּי אֶת לְבִי לְדָרוֹשׁ וְלִתְּוֹר בַּחֲכָמָה עַל כָּל אֲשֶׁר נַעֲשֶׂה תַחַת הַשָּׁמַיִם הוּא עֲנִין רַע נָתַן אֱלֹהִים לְבִנִי הָאָדָם לַעֲנוֹת בּוֹ: 6599 לאחר שקבלתי בקשתי והחכמתי, ראיתי שכל ענין החכמה החיצונית הוא ענין רע לבני האדם במיוחד רע לשמים את עיקר עיונם בחכמה זו 6599 (רש"י ותרגום)

(יד) רְאִיתִי אֶת כָּל הַמַּעֲשִׂים שֶׁנַּעֲשׂוּ תַחַת הַשָּׁמַיִם וְהִנֵּה הַכֹּל הֶבֶל וְרַעוּת רוּחַ: 4770 לאחר שהתבוננתי, חקרתי ובררתי, ראיתי שכל עניני העולם הזה הם פסדים ומביאים לכאבי לב 4770 (תרגום)

(טו) מַעֲנוֹת לֹא יוֹכֵל לִתְקֹן וְחֶסְרוֹן לֹא יוֹכֵל לְהַמְנוֹת: 2151 אין תקנה לזה שנפטר ללא ששב לקונו 2152 (תרגום)

רמז נוסף: ומי שעזב דרך צדיקים וירע כיצד יקבל שכרו עימם? 2151 (תרגום)

(טז) דְּבַרְתִּי אֲנִי עִם לְבִי לֵאמֹר אֲנִי הִנֵּה הִגֵּדְלִתִּי וְהוֹסַפְתִּי חֲכָמָה עַל כָּל אֲשֶׁר הָיָה לִפְנֵי עַל יְרוּשָׁלַם וְלְבִי רָאָה הִרְבָּה חֲכָמָה וְדַעַת: 4859 לשלמה המלך יש השגה רוחנית גבוהה כנביא ד' ולכן אמר "ולבי ראה הרבה חכמה". כך אמר הנביא מיכיהו "ראיתי את ד'" וזה באברהם "וירא אליו ד' 4859 (רמב"ם מורה נבוכים ח"א פ"ד) (הערה: ד' = 26)

(יז) וְאֶתְּנָה לְבִי לְדַעַת חֲכָמָה וְדַעַת הַלָּלוֹת וְשִׁכְלוֹת יְדַעְתִּי שְׁגָם זֶה הוּא רַעֲיוֹן רוּחַ: 4205 ולאחר ששלמה למד כל החכמות, נתן ליבו ללמוד סכלות והוללות למדות שזה הבל 4205 (אבן עזרא)

(יח) כִּי בָרַב חֲכָמָה רַב כָּעַס וַיִּוְסִיף דַּעַת יוֹסִיף מִכָּאוֹב : 1540 הסומך
על חכמתו ואומר "לא אחטא" וחוטא אליו, גורם כעס לד' 1540 (רש"י)

פרק ב

(א) אֲמַרְתִּי אֲנִי בְּלִבִּי לֵכָה נָא אֲנַסְכָּה בְּשִׁמְחָה וַיֵּרָאָה בְּטוֹב וַהֲנֵה גַם
הוא הִבֵּל : 1742 אם החכמה מביאה כעס ד' אז אולי כדאי להשתכר?! אך גם
זו הדרך הבל 1741 (רש"י)

(ב) לְשִׁחוּק אֲמַרְתִּי מְהוֹלָל וּלְשִׁמְחָה מָה זֶה עֲשֵׂה : 2027 החכם מלמדנו
שאין להמשיך אחרי הליצנות כי סופה בכיה 2027 (לקט שושנים ודברי חפץ
הובאו בילקוט "מעם לוועז")

(ג) תִּרְתִּי בְּלִבִּי לְמִשׁוֹךְ בֵּינִי אֶת בְּשָׂרִי וְלִבִּי נִהַג בַּחֲכָמָה וְלֹאֲחוֹז
בְּסִכְלוֹת עַד אֲשֶׁר אֶרְאֶה אִי זֶה טוֹב לִבְנֵי הָאָדָם אֲשֶׁר יַעֲשׂוּ תַחַת
הַשָּׁמַיִם מִסֵּפֶר יָמֵי חַיֵּיהֶם : 6753 לאחר שראה שהחכמה מגבירה חרון אף
ד' והוללות מביאה בכי, אמר אולי ראוי לבחור בדרך אמצעית בין החכמה
וההוללות, להרבות באכילת בשר מחד ולהחכים מאידך, ואולי זו הדרך הנאה
6753 (מפרשים)

(ד) הִגֵּדְלִתִּי מַעֲשֵׂי בְּנֵיתִי לִי בְּתִים נְטַעְתִּי לִי כֶּרֶמִּים : 2725 בניתי את
בית יער הלבנון בכרמים וזיתים לרב 2725 (דעת מקרא)

(ה) עָשִׂיתִי לִי גִנּוֹת וּפְרִדָּסִים וְנְטַעְתִּי בָהֶם עֵץ כָּל פְּרִי : 2781 נטעתי לי
זני עצי פרי טעימים מכל וגן ירק, אך כדי למלא ולהשביע לי חשקי 2781 (דעת
מקרא)

(ו) עָשִׂיתִי לִי בִּרְכוֹת מֵיִם לְהִשְׁקוֹת מֵהֶם יַעַר צוֹמֵחַ עֵצִים : 3108 גם
בניתי מאגרי מי גשם גדולים להשקאת בוסתני הצעירים והגן 3108 (דעת
מקרא)

(ז) קִנִּיתִי עֲבָדִים וּשְׁפָחוֹת וּבְנֵי בֵּית הָיָה לִי גַם מִקְנֶה בָּקָר וְצֹאן
הִרְבֵּה הָיָה לִי מִכָּל שֶׁהָיוּ לִפְנֵי בִירוּשָׁלַם : 4164 הרבתי עבדים, הגדלתי
את עדרי הצאן והבקר יחדו יותר מכל הדורות שלפני 4164 (דעת מקרא)

(ח) כְּנִסְתִּי לִי גַם כֶּסֶף וְזָהָב וְסִגְלַת מְלָכִים וְהַמְדִּינוֹת עָשִׂיתִי לִי שָׂרִים וְשָׂרוֹת וְתַעֲנָגוֹת בְּנֵי הָאָדָם שְׂדֵה וְשָׂדוֹת : 6327 אִסְפֹּתִי כֶסֶף וְזָהָב וְחַפְצִים יָקָרִי עֵרֶךְ, כְּגוֹן: בְּשָׁמִים, תּוֹכִים, שְׁנֵהבִים, עֲצֵי אֱלֻמוּגִים וְאַבְנֵי חֹן. הִקְמַתִי לְהִקֵּת זֶמֶר בְּכָלִי שִׁיר בָּאִים לְעוֹנֵג וּמִרְכָּבוֹת סוּסִים 6327 (דַּעַת מִקְרָא)

(ט) וְגִדְלֹתִי וְהוֹסַפְתִּי מִכָּל שֶׁהָיָה לִפְנֵי בִירוּשָׁלַם אֶף חֲכָמַתִּי עֲמָדָה לִי : 2906 הוֹסַפְתִּי זָהָב וְכִבּוֹד מִכָּל קוֹדֵמִי בִירוּשָׁלַם. מִכָּל הָעַמִּים בָּאוּ לְשִׁמוֹעַ חֲכַמַת אֱלֹהֵי וּמִנְחָה נָאָה בִידֶם 2906 (דַּעַת מִקְרָא)

(י) וְכָל אֲשֶׁר שָׁאָלוּ עֵינֵי לֹא אֶצְלֹתִי מֵהֶם לֹא מִנְעַתִּי אֶת לְבִי מִכָּל שְׁמִיחָה כִּי לְבִי שָׁמַח מִכָּל עֲמָלִי וְזֶה הָיָה חֲלָקִי מִכָּל עֲמָלִי : 4254 מֵה שֶׁבִקְשׁוּ מִמֶּנִּי חֲכָמֵי הַסֵּנֶהדְרִין, עֵינֵי הָעֵדָה, הָאֱהוּבִים עָלַי כִּבְבַּת עֵינֵי, קִיַּמְתִּי וְהֵם נִהְגוּ בִּי חִיבָה וְכִבּוֹד וַעֲשׂוּ עָלַי פִּי פְקוּדָתִי 4254 (תִּרְגוּם יוֹנָתָן)

(יא) וּפְנִיתִי אֲנִי בְּכָל מַעֲשֵׂי שֶׁעָשׂוּ יָדַי וּבְעֲמָל שֶׁעֲמַלְתִּי לַעֲשׂוֹת וְהִנֵּה הַכָּל הֶבֶל וְרַעִיּוֹת רוּחַ וְאֵין יִתְרוֹן תִּפְחַת הַשָּׁמֶשׁ : 6833 לְאַחֵר שֶׁהִגַּעְתִּי לְרוֹם הַמַּעֲלֹת: בְּכֶסֶף, בַּהוֹן, כִּבּוֹד וּבְחֲכָמָה, בְּחִנְתִּי הָאֵם יֵשׁ בְּזֶה מִמֶּשׁ וּרְאִיתִי שֶׁאֵין בְּזֶה דְּבַר מִלְבַּד שֶׁבְּרוֹן לֵב וְעֲצָבוֹת וְאֵין יִתְרוֹן לִקְנִין 6833 (דְּבָרֵי חִפּוֹץ וּמִפְרָשִׁים)

(יב) וּפְנִיתִי אֲנִי לְרֵאוֹת חֲכָמָה וְהוֹלִלּוֹת וְסִכְלוֹת כִּי מֵה הָאָדָם שֶׁיָּבֹא אַחֲרֵי הַמֶּלֶךְ אֶת אֲשֶׁר כָּבָר עָשׂוּהוּ : 4601 וְאִזּוּ בִּינוֹתִי בַּתּוֹרָה, בַּה בְּשִׁכְרָה וּבְעוֹנָשָׁה, כִּי רָאוּ לְדַעַתָם טָרָם עֲשִׂיתָ הַעֲבִירוֹת 4601 (רַש"י)

(יג) וְרָאִיתִי אֲנִי שֶׁיֵּשׁ יִתְרוֹן לְחֲכָמָה מִן הַסִּכְלוֹת כִּי יִתְרוֹן הָאֹר מִן הַחֲשֶׁךְ : 3999 וּמִתּוֹךְ הַכֶּרֶת תַּעֲנוּגֵי הָעוֹלָם הַזֶּה לְכָל הַנְּאוֹתִיו הַכֶּרֶתִי עַד כִּמָּה רַמָּה מַעֲלַת הַחֲכָמָה 3999 ("דְּבָרִים טוֹבִים" וְהוּא בְּאוֹר קֵהֶלֶת לְאַלְשִׁיךְ הַקִּדּוּשׁ)

(יד) הַחֲכָם עֵינָיו בְּרָאשׁוֹ וְהַכָּסִיל בַּחֲשֶׁךְ הוֹלֵךְ וְיִדְעָתִי גַם אֲנִי שֶׁמִּקְרָה אֶחָד יִקְרָה אֶת כָּלָם : 3318 יַעֲצוּ חֲז"ל " כָּל הַחֲשׁ בְּרָאשׁוֹ יַעֲסוֹק בַּתּוֹרָה" מִפְּנֵי שֶׁהִיא מִפְּרִיחָה הַגִּיגִים רַעִים מִמֶּנּוּ 3318 (אֲמַרִי בִּינָה לְהַרִּי"ח)

רַמְזוֹ נוֹסֵף: בֵּא רַבִּי שֶׁמַּעֲוֹן וְאֲמַר "מִידָה טוֹבָה בַּה יִדְבֵּק הָאָדָם – הָרֹאֵה אֶת הַנוֹלָד – כָּל פֶּרֶט קֶטֶן מִתּוֹכָן אֲצִלוֹ, הַכָּסִיל אֵינוֹ כֵּךְ 3318 (אֲבוֹת, פֶּרֶק ב מִשְׁנָה ט)

(טו) וְאֶמְרָתִי אֲנִי בְּלִבִּי כְּמִקְרָה הַכָּסִיל גַּם אֲנִי יִקְרָנִי וְלִמָּה חֲכָמָתִי
אֲנִי אֲזִי יִתֵּר וְדִבְרָתִי בְּלִבִּי שְׁגָם זֶה הֶבֶל : 4022 הזכיר כאן שלוש פעמים
את המילה "אני", לרמז שאם במעשים יש נגיעה עצמית הם הכל הבל 4022
(קרבן העני)

(טז) כִּי אֵין זְכָרוֹן לַחֲכָם עִם הַכָּסִיל לְעוֹלָם בְּשֹׁכֶבֶר הַיָּמִים הַבָּאִים
הַכֹּל נִשְׁכָּח וְאֵיךְ יָמוּת הַחֲכָם עִם הַכָּסִיל : 2804 כאן חזר בו ואמר שהם,
החכם והכסיל, הפוכים זה מזה. אמנם מהעולם הזה הם נפטרים אך חלקם
בעולם הבא שונה 2804 (דרך החיים)

רמז נוסף: כדי לעמוד על ההבדלים בכסיל ובחכם, די לראות כיצד הם נפטרים:
זה בבהלה, זה בשמחה לבית עולמו 2804 ("לקוטי בתר לקוטי" להרב שמואל
בן יהודה אלטר, ניו יורק תש"ך)

(יז) וְשִׁנְאַתִּי אֶת הַחַיִּים כִּי רַע עָלִי הַמַּעֲשֶׂה שֶׁנַּעֲשֶׂה תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ כִּי
הַכֹּל הֶבֶל וְרַעוּת רוּחַ : 5267 ומאחר שמקרה אחד לחכם ולכסיל, הרי
שחכמה גרועה מכסילות, מפני שעל ידה גוברת הדעת ועימה לב תסכול וזעם
5266 (דברי חפץ)

(יח) וְשִׁנְאַתִּי אֲנִי אֶת כָּל עֲמָלִי שֶׁאֲנִי עֹמֵל תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ שֶׁאֲנִיחָנוּ
לְאָדָם שִׁיחֶיהָ אַחֲרָי : 4432 כל ה"עמל" הבא בספר הזה, ברוב יגיעת
המעשה, כמו "והביט אל עמל" או "ורהבם עמל ואון", והם ימי הנעורים וחיש
יכרתו ויגוזו במהרה כאילו נעוף 4432 (ראב"ע)

(יט) וּמִי יוֹדֵעַ הַחֲכָם יִהְיֶה אוֹ סָכַל וְיִשְׁלַט בְּכָל עֲמָלִי שֶׁעֲמַלְתִּי
וְשִׁחְכָמְתִּי תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ גַּם זֶה הֶבֶל : (כ) וְסִבּוֹתִי אֲנִי לִיָּאֵשׁ אֶת לִבִּי
עַל כָּל הָעֵמֶל שֶׁעֲמַלְתִּי תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ : 8029 מעשה באדם שחילק נכסיו
לבניו בחייו והנה הפך עני בין לילה. בניו לא כבדוהו כלל. סיפור להם שיש לו
מטמון בארגז חתום והנה כבדוהו כראוי. לאחר מותו מצאו בתיבה שוט ומכתב
בו כתוב "מחלק ממנו לבניו בחייו, ראוי למכות בשוט" 8029 (רבי שמעון
הלברשטט הירושלמי)

(כא) כִּי יֵשׁ אָדָם שֶׁעֲמָלוֹ בְּחֻכְמָה וּבִדְעָת וּבְכַשְׁרוֹן וּלְאָדָם שֶׁלֹּא עֹמֵל
בוֹ יִתְּנֶנּוּ חִלְקוֹ גַּם זֶה הֶבֶל וְרַעַה רָבָה : 3772 "אדם" זה הקב"ה שנאמר

(יחזקאל א) "כמראה אדם", והוא בידו יסד את העולם: בחכמה, בינה ובדעה ונתנו לבני אדם שלא עמלו בו והם חטאו והרשיעו 3772 (רש"י על פי מדרש תנחומא) (כב) **כִּי מָה הָיָה לְאָדָם בְּכָל עֲמָלוֹ וּבְרַעְיוֹן לְבוֹ שֶׁהוּא עָמַל תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ** : 2651 וגם אם בא האדם ואכל כל עמלו, מה יש לו מזה? כמאמר החכם "העבר אין, העתיד עדיין וההווה כהרף עין" 2652 ("מכלול יופי" ומפרשים)

(כג) **כִּי כָל יָמָיו מִכְאָבִים וְכַעַס עֲנִינוֹ גַם בְּלִילָה לֹא שָׁכַב לְבוֹ גַם זֶה הֶבֶל הוּא** : 1216 כל חיי האדם אינם טובים. הצליח לסגל ממון הוא חרד מפני הגנב אם יבא 1216 (לב חכם)

(כד) **אֵין טוֹב בְּאָדָם שִׁיאֲכַל וְשִׁתָּה וְהִרְאָה אֶת נַפְשׁוֹ טוֹב בְּעֲמָלוֹ גַם זֶה רָאִיתִי אָנִי כִּי מִיַּד הָאֱלֹהִים הִיא** : 3344 אחי, כלל זה יהיה בידך "הטוב במילוי צרכי הגוף - רק לתכלית המועילה ולא מילוי התאוה, כי הנמשך אחריה אויה לו 3344 (המגיד מדובנא בספרו "קול נגידים" על המגילות)

(כה) **כִּי מִי יֵאָכֵל וּמִי יַחֲוֹשׁ חוּץ מִמֶּנִּי** : 765 ואני מגיד לכל לבל יניחו ממונם לאחר 765 (סדר היום)

(כו) **כִּי לְאָדָם שְׁטוּב לְפָנָיו נָתַן חֲכָמָה וְדַעַת וְשִׁמְחָה וְלַחוּטָא נָתַן עֲנָן לְאַסּוּף וְלִכְנוּס לְתֵת לְטוֹב לְפָנָי הָאֱלֹהִים גַם זֶה הֶבֶל וְרַעוּת רוּחַ** : 5225 בא אבא בן כהנא והגה: "כי לאדם שטוב" זה מרדכי, "לחוטא" זה המן, "לתת לטוב" זה מרדכי שנ' "ותשם אסתר את מרדכי על בית המן" 5225 (גמ' מגילה י ע"ב)

פרק ג

(א) לְכָל זְמַן וְעַת לְכָל חֶפֶץ תַּחַת הַשָּׁמַיִם : 2114 זמן ידוע היה לו לנח

לבא להכנס אל התיבה ועת לצאת ממנה 2114 (מדרש רבה, בראשית לד,ו)
רמז נוסף: זמן היה לאברהם למול את עצמו בידו ועת היה לבניו אז במצרים
2114 (שם שם מו,ב)

רמז נוסף: זמן היה לעולם שיברא ועת לדור המבול שימחה מיד במים 2114
(מדרש תנחומא, עקב אות ט)

(ב) עַת לָלֶדֶת וְעַת לָמוּת עַת לְטַעַת וְעַת לְעֻקּוֹר נְטוּעַ : 3882 בבוא עת
הלידה מזל טוב לאדם ויום פטירתו הוא יום ההילולא שלו כי ביום זה הוא
מקבץ תורתו ומצוותיו 3882 (הרב חיד"א בספרו "חומת אנ"ך" בשם אביו בשם
רבו הרב אברהם יצחקי ז"ל)

(ג) עַת לְהַרְוֹג וְעַת לְרַפּוֹא עַת לְפָרוֹץ וְעַת לְבָנוֹת : 3347 עת להרוג ועת
לפרוץ בעת "במלחמה", לרפוא ולבנות "בשלוחה" 3347 (קה"ר ג,ה)

(ד) עַת לְבָכּוֹת וְעַת לְשָׁחוֹק עַת סְפּוֹד וְעַת רְקוֹד : 3254 עת לבכות
ולספוד בשעת האבל והאזכרה, לשחוק ולרקוד יבאו לאחר האבל 3254 (קה"ר
ג,ו)

(ה) עַת לְהַשְׁלִיךְ אֲבָנִים וְעַת כְּנוֹס אֲבָנִים עַת לְחַבּוֹק וְעַת לְרַחֵק
מִחֶבֶק : 3263 "עת להשליך אבנים" על מורד החיב סקילה ו"לכנוס אבנים"
כשמפקחים הגל מפני פקוח נפש" 3263 (אמתחת בנימין)

(ו) עַת לְבַקֵּשׁ וְעַת לְאַבֵּד עַת לְשָׁמֹר וְעַת לְהַשְׁלִיךְ : 3332 עת לבקש את
הנדחים אליה ועת לפזרם בתפוצות הגולה 3332 (רש"י)
רמז נוסף: כשישראל צדיקים, מתקיים בהם "יברכך כו" ולא הקב"ה משליכם
מהיכלו לארץ נכר 3331 (רש"י)

(ז) עַת לְקַרְוֶעַ וְעַת לְתַפּוֹר עַת לְחַשׁוֹת וְעַת לְדַבֵּר : 3994 באור: "עת
לקרוע" את מלכות דוד המלך, עת לאחד שנאמר "ולא יחצו עוד לב' ממלכות"
3994 (רש"י)

רמז נוסף: פעמים אדם נוצר פיו ומקבל שכר שנאמר "וידום אהרון" ופעמים
שמדבר לרבים ונשכר 3994 (רש"י)

(ח) עַת לְאַהֲבַת וְעַת לְשִׂנְאָה עַת מְלַחְמָה וְעַת שְׁלוֹם : 2810 הזמן יוצר
לעיתים מצבי שלום ומלחמה אף שאין זה מובן לנו היטב לפי הנראה לעין 2810

(לקוטי בתר לקוטי להרב אלטר, שמואל בן אברהם יהודה, ניו יורק תש"ך, כפי ששמע מרבותיו)

(ט) מה יתרון העושה באשר הוא עמל: 1752 מאחר והכל תלוי אך בעת, למה לעמול? הלא ההון יעלם! 1752 (ראב"ע)

(י) ראיתי את הענין אשר נתן אלהים לבני האדם לענות בו: 3000 כל עמל האדם והשתדלותו הרבה בכל עניני העולם, כדי שיכנע מלפניו ולא ימרוד 2999 (ספורנו)

(יא) את הכל עשה יפה בעתו גם את העלם נתן בלבם מבלי אשר לא ימצא האדם את המעשה אשר עשה האלהים מראש ועד סוף: 5927 את העולם הזה ברא הקב"ה בזמן המתאים והראוי ואין לנו לחקור יותר, ונטע בבני האדם אהבה לבנין ונטיעה כדי ליישב את העולם לתועלת הדורות הבאים 5927 (מפרשים)

(יב-יג) ידעתי כי אין טוב בם כי אם לשמוח ולעשות טוב בתינו: וגם כל האדם שיאכל ושתה וראה טוב בכל עמלו מתת אלהים היא: 4554 התבוננתי וראיתי כי אין טוב לאדם אלא שיאכל, ישמח וישמח לזולתו ויוריש את כל נכסיו לבניו 4554 (ילקוט מע"ל)

(יד) ידעתי כי כל אשר יעשה האלהים הוא יהיה לעולם עליו אין להוסיף וממנו אין לגרע והאלהים עשה שיראו מלפניו: 3848 גדולה היא היראה ששמים וארץ לא נבראו אלא בזכותה שנאמר בה "והאלהים עשה שייראו מלפניו" 3847 (רבי יודן בקהלת רבה)

(טו) מה שהיה כבר הוא ואשר להיות כבר היה והאלהים יבקש את נרדף: 3043 מה שהיה לאדם במשך השנה כבר נגזר עליו מראש השנה ומה שיהיה 3042 (אמתחת בנימין)

(טז) ועוד ראיתי תחת השמש מקום המשפט שמה הרשע ומקום הצדק שמה הרשע: 5011 אם רואים את הרשע בעולם הזה עלינו להבין שיש שכר טוב בעולם הבא, לא יתכן שהצדיק רע לו ואילו הרשע טוב לו 5012 (יז) אמרתי אני בלבי את הצדיק ואת הרשע ישפט האלהים כי עת לכל חפץ ועל כל המעשה שם: 4512 הקב"ה מגלגל חובה לאדם על ידי

חייב, אולם החיב אינו יכול לטעון שהוא נקי כי מרצונו נפרע מהאדם שנאמר
 "הכל צפוי והרשות נתונה" 4512 (מביא צמח)

(יח-יט) אֶמְרָתִי אֲנִי בְּלִבִּי עַל דְּבַרְת בְּנֵי הָאָדָם לְבָרֶם הָאֱלֹהִים
 וְלִרְאוֹת שֶׁהֵם בְּהִמָּה הִמָּה לָהֶם: כִּי מִקְרָה בְּנֵי הָאָדָם וּמִקְרָה
 הַבְּהִמָּה וּמִקְרָה אֶחָד לָהֶם כָּמוֹת זֶה כֵּן מוֹת זֶה וְרוּחַ אֶחָד לְכָל
 וּמוֹתֵר הָאָדָם מִן הַבְּהִמָּה אֲנִי כִּי הַכֹּל הִבָּל: 6787 הטוענים שאין הבדל
 בין אדם ובהמה: שניהם מתים, רוח כמעט שווה להם ואין יתרון לאדם על
 הבהמה, כסילים הם ואינם יודעים שרוח האדם עולה אל "צרור החיים" ורוח
 הבהמה ארצית ויורדת למטה 6787

(כ) הַכֹּל הוֹלֵךְ אֶל מְקוֹם אֶחָד הַכֹּל הָיָה מִן הָעֶפֶר וְהַכֹּל שָׁב אֶל
 הָעֶפֶר: 1615 "הכל מן עפר" אפילו גלגל חמה "והכל שב אל עפר" וגלגל
 החמה 1615 (רמב"ם הל' יסודי התורה פ"ד)

(כא) מִי יוֹדֵעַ רוּחַ בְּנֵי הָאָדָם הָעֹלָה הִיא לְמַעַלָּה וְרוּחַ הַבְּהִמָּה
 הִיִּרְדָּת הִיא לְמַטָּה לְאַרְצָא: 2084 דע, כי הנשמה עולה מידי לילה ליתן
 דו"ח וכן לאחר יום המות 2084

(כב) וְרִאִיתִי כִּי אֵין טוֹב מֵאֲשֶׁר יִשְׁמַח הָאָדָם בְּמַעֲשָׁיו כִּי הוּא חֶלְקוֹ
 כִּי מִי יִבְיָאֵנוּ לִרְאוֹת בְּמָה שִׁיְהִיָּה אַחֲרָיו: 3696 הנה מורה לנו המלך
 החכם דרך ישרה ללמוד תורה בעוד אנו חיים ולקיים מצוות ולא לסמוך על
 הבנים כי מי יודע כיצד יהיו 3695

פרק ד

(א) וְשַׁבְתִּי אֲנִי וְאַרְאָה אֶת כָּל הָעֹשִׂים אֲשֶׁר נַעֲשִׂים תַּחַת הַשָּׁמַיִם
וְהִנֵּה דְמִמֶּנֶּת הָעֹשִׂים וְאִין לָהֶם מְנַחֵם וּמִיָּד עֹשְׂקֵיהֶם כָּח וְאִין
לָהֶם מְנַחֵם : 6670 דניאל החייט אומר "העשוקים" אלו הם הממזרים, אביו
בא על ערוה והולידו ואילו הוא לא חטא ורבי יהודה בן פזי אומר: "יש להם
חלק לעולם הבא". רבי חנינה אומר: "אלו הרוגי מלכות שיש להם חלק לעולם
הבא אע"פ שלא הספיקו לאמר וידוי" 6670 (קהלת רבה פרשה ד פסקה א)

(ב) וְשַׁבַּח אֲנִי אֶת הַמֵּתִים שֶׁכָּבַר מֵתוֹ מִן הַחַיִּים אֲשֶׁר הֵמָּה חַיִּים
עֲדָנָה : 3152 הבא לשבח את המתים, יטיב לעשות אף אם ישבח בניוובזה
שבחם כי הבן דומה לאביו 3152

(ג) וְטוֹב מִשְׁנִיָּהֶם אֶת אֲשֶׁר עָדוֹן לֹא הָיָה אֲשֶׁר לֹא רָאָה אֶת הַמַּעֲשֶׂה
הָרַע אֲשֶׁר נַעֲשָׂה תַּחַת הַשָּׁמַיִם : 5758 נחלקו בית שמאי ובית הלל על
ייעוד האדם והסיקו שנוח לו לאדם שלא נברא משנברא, עכשיו שנברא יפשפש
לו היטב במעשיו 5758 (עירובין יג ע"ב)

(ד) וְרֵאִיתִי אֲנִי אֶת כָּל עֹמֵל וְאֶת כָּל בְּשֻׁרוֹן הַמַּעֲשֶׂה כִּי הִיא קִנְיָתָהּ
אִישׁ מִרְעָהוּ גַם זֶה הֶבֶל וְרַעוּת רֹחַ : 4949 לאדם מידות וטבעים שונים.
ראוי לו להשתמש בהן לפי המקום והזמן כמו בחפצים המונחים לפי שכיחותם
כגון: החיט ומחטו או הלבנר וקולמוסו 4949 (המגיד מדובנא בספרו "קול
נגידים" על המגילות)

(ה-ו) הַכָּסִיל חִבֵּק אֶת יָדָיו וְאָכַל אֶת בְּשָׁרוֹ: טוֹב מִלֹּא כֶּף נָחַת
מִמִּלֵּא חִפְנִים עֹמֵל וְרַעוּת רֹחַ : 3613 למדות שאמרנו שאין לקנא בעושר
הזולת ובכספו, אין להגיע לקצה ההפוך – לאבטלה 3612

(ז) וְשַׁבְתִּי אֲנִי וְאַרְאָה הֶבֶל תַּחַת הַשָּׁמַיִם : 2482 מאיפה שב? בספר הזהר
אמרו שבא ממדבר תרמוד 2483 (זהר ח"ב דף קיב ע"ב)

(ח) יֵשׁ אֶחָד וְאִין שְׁנֵי גַם בֶּן וְאָח אִין לוֹ וְאִין קֶץ לְכָל עֹמֵלוֹ גַּם עֵינָיו
לֹא תִשָּׁבַע עֹשֶׂר וּלְמִי אֲנִי עֹמֵל וּמַחֲסֹר אֶת נַפְשִׁי מִטּוֹבָה גַּם זֶה הֶבֶל
וְעֵינָיו רָע הוּא : 5056 יש אדם שאין לו קרובים שיירשו אותו ובכל זאת הוא
עמל ללא לאות בעוד שהוא בעל ממון זהב ונכסים עד אחרית ימיו 5056

(ט) טובים השנים מן האחד אשר יש להם שָׁכָר טוב בַּעֲמָלָם : 2185
טוב היות האדם חי עם אשתו הנה בכך הוא רואה ממנה בנים הנהנים מיגיעו
2185

(י) כִּי אִם יָפְלוּ הָאֶחָד יָקִים אֶת חֲבֵרוֹ וְאִילוּ הָאֶחָד שְׁיָפוּל וְאִין שְׁנֵי
לְהַקִּימוֹ : 2107 זה בדומה לאדם הנופל לבור בגובה ב' בני אדם ולא יכול
להחלק, לאחר זמן מה נפל בבור חברו וחלצו זה לזה 2107 (ר"י אבן לטיף)
(יא) גַּם אִם יִשְׁכְּבוּ שְׁנַיִם וְחָם לָהֶם וּלְאֶחָד אֵיךְ יָחַם : 1089 לפעמים
החבר אינו עוזר אך הוא מייעץ 1088 (דברי חפץ)
(יב) וְאִם יִתְקַפּוּ הָאֶחָד הַשְּׁנַיִם יַעֲמְדוּ נִגְדּוֹ וְהַחוּט הַמְּשַׁלֵּשׁ לֹא
בְּמַהֲרָה יִנָּתֵק : 2811 זה הרמז לתורה המשולשת באותיות 2811 (תנופה
חיים)

להלן באור נפלא עין לא ראתה – מאת "תנופה חיים"
אם נסדר את אותיות הא-ב כולל סופיות בקבוצות של שלוש שלוש נקבל טור
חשבוני משולש ביחידות, עשרות ומאות המתחלק ל-3 ללא שארית כזה:

האות ה-3	לחלק ל-3	
אבג	3	1
דהו	6	2
זחט	9	3
יכל	30	10
מנס	60	20
עפצ	90	30
קרש	300	100
תכמ	600	200
נפץ	900	300
סה"כ	1998	666

(יג - יד) טוֹב יָלֵד מִסֶּכֶן וְחָכָם מִמָּלֶךְ זָקֵן וְכָסִיל אֲשֶׁר לֹא יָדַע
לְהִזָּהָר עוֹד : כִּי מִבֵּית הַסּוּרִים יָצָא לְמֶלֶךְ כִּי גַם בְּמַלְכוּתוֹ נוֹלַד רֶשַׁע :
3852 "הילד הטוב" זה היצר הטוב והוא בא לילד בגיל יג בטהרה וזך בעוד
שהיצר הרע דבוק לתינוק מהרחם המלא בדם וסרחון ולכן נקרא "זקן" 3852
(קה"ר ד, ט)

(טו) רְאִיתִי אֶת כָּל הַחַיִּים הַמְּהַלְכִים תַּחַת הַשָּׁמַיִם עִם הַיָּלֵד הַשְּׁנֵי
אֲשֶׁר יַעֲמֹד תַּחְתָּיו : 4721 "ראיתי את כל החיים" אלו הצדיקים הנקראים

חיים הבוחרים לחיות עם "הילד השני" הוא היצר הטוב ומרחקים מהם את היצה"ר, "האחד" 4721 (קה"ר ד, 10)

(טז) אין קץ לכל העם לכל אשר הִיָּה לִפְנֵיהֶם גַּם הָאַחֲרוֹנִים לֹא יִשְׁמְחוּ בּוֹ כִּי גַם זֶה הֶבֶל וְרַעֲיוֹן רוּחַ: 2706 אין סוף לאנושות שחיה ובאה לפנינו, גם אנו והורינו איננו שמחים בעולם הזה כי הוא הבל 2705 (רי"ד)

(יז) שֹׁמֵר רִגְלָךְ פֶּאֶשֶׁר תִּלְךָ אֶל בֵּית הָאֱלֹהִים וְקָרוֹב לְשִׁמְעַ מִתֵּת הַפְּסִילִים זָבַח כִּי אֵינָם יוֹדְעִים לַעֲשׂוֹת רָע: 5431 יש לך להשמר מכח ההרגל כאשר אתה הולך אל בית ד', או: השמר מעבירות קלות שדשים למטה בעקב 5431 (ליקוטי פירושים על קהלת להרב גד, חיים יוסף איסר בן יצחק אריה הלוי, ירושלים תשכה)

פרק ה

(א) אֶל תִּבְהַל עַל פִּיךָ וְלִבְךָ אֶל יִמְהַר לְהוֹצִיא דָּבָר לִפְנֵי הָאֱלֹהִים כִּי הָאֱלֹהִים בְּשָׁמַיִם וְאַתָּה עַל הָאָרֶץ עַל כֵּן יִהְיוּ דְבָרֶיךָ מְעֻטִּים: 3558 לכאורה, אם ד' רחוק יהיה מותר לדבר. אך, אדם הוא צלם אלקים ועולם קטן, בו רמוזים כל העולמות ולכן כל מילה בונה עולם 3558 (המגיד מדובנא בספרו "קול נגידים" על המגילות)

(ב) כִּי בָּא הַחֲלוֹם בְּרֹב עֲנָן וְקוֹל כְּסִיל בְּרֹב דְּבָרִים: 1228 החלם לא מובן בגלל ריבוי פרטיו וכן דברי הכסיל 1227 (קהילות יעקב)

(ג) פֶּאֶשֶׁר תִּדָּר נָדָר לֵאלֹהִים אֶל תֵּאַחֵר לְשִׁלְמוֹ כִּי אֵין חִפָּץ בְּכַסִּילִים אֵת אֲשֶׁר תִּדָּר שְׁלָם: 4858 אם נדרת קים מיד למה לזרוז? משל למלמד הסח לתלמידיו "אחיי, בבאכם לבית הספר רוצו לכיתה ללא כל צורך בזירוז נוסף" 4858 (משל ומליצה)

(ד) טוֹב אֲשֶׁר לֹא תִדָּר מִשְׁתַּדּוֹר וְלֹא תִשְׁלָם: 2910 כאן החכם מזהיר את בני האדם שלא ידרו וליבם בל עימם, אלא אם ידרו ידחקו עצמם ויקיימו והקב"ה יסייעם 2911 (המגיד מדובנא ב"קול נגידים")

(ה) אֶל תִּתֵּן אֶת פִּיךָ לַחֲטִיא אֶת בִּשְׁרָךְ וְאַל תֵּאמַר לִפְנֵי הַמֶּלֶאךָ כִּי שְׁגָגָה הִיא לָמָּה יִקְצֹף הָאֱלֹהִים עַל קוֹלְךָ וְחִבֵּל אֶת מַעֲשֶׂה

וְדִיף: 5282 לאחר חרבן בית המקדש שאין לנו קרבן שיכפר, הפה של האדם מכפר עליו, ואם יטמאו בלשון הרע ושקר, טימא כל גופו 5282 (האלשיך הקדוש כפי שהובא ב"חומת אנך" להרחיד"א)

(ו) כִּי בָרַב חֲלָמוֹת וְהַבָּלִים וְדַבָּרִים הַרְבֵּה כִּי אֶת הָאֱלֹהִים יֵרָא: 2018 אם חזית לך חלום מפחיד אל תבהל, אלא כל חייך היה באהבה ויראת ד' 2018 (מכלול יופי)

(ז) אִם עֲשֶׂק רָשׁ וְגִזֵּל מִשְׁפָּט וְצָדֵק תִּרְאֶה בְּמִדְיָנָה אֵל תִּתְּמָה עַל הַחֶפֶץ כִּי גִבָּה מֵעַל גִּבָּה שְׁמֵר וּגְבוּהִים עֲלִיָּהֶם: 4513 אם ראית עושק ורשע אל תתמה, כל אלו שלוחים מהבורא, הגבוה מהמלאכים הגבוהים מבני האדם, להיטיב לאדם באחריתו 4513 (כוזרי)

(ח) וַיִּתְּרוֹן אֶרֶץ בְּכָל הוּא מִלֶּךְ לְשָׂדֶה נֶעְבֵּד: 1582 ד' נפח באדם רוח יקרה וכוחותיה אך גופו מן – זה לפי כבודם 1581 (המגיד מדובנא על המגילות)

רמז נוסף: העולם צריך לכל בריאה גם את הצרעה 1583 (פורת יוסף)

(ט) אֶהָב כֶּסֶף לֹא יִשְׁבַּע כֶּסֶף וּמִי אֶהָב בְּהֶמוֹן לֹא תִבּוֹאָה גַם זֶה הֶבֶל: 1445 ההופך איסוף הממון למטרה או רבוי העבדים ואין לו מזון להאכילם זה הבל 1445 (ר"י קרא)

(י) בְּרָבוֹת הַטּוֹבָה רַבּוּ אוֹכְלֶיהָ וּמֵה כְּשָׁרוֹן לְבַעְלֶיהָ כִּי אִם רָאוֹת עֵינָיו: 2515 השפע מתרבה לו בעולם לפי רבוי האוכלים ואילו הקמצן לא נהנה מכספו כי אם בהבטה 2515 (קהלת רבה)

(יא) מִתּוֹקָה שְׁנֵת הָעֶבֶד אִם מַעֲט וְאִם הַרְבֵּה יֹאכֵל וְהַשָּׁבַע לַעֲשִׂיר אֵינָנוּ מְנִיחַ לוֹ לִישׁוֹן: 3512 העמל ביושר – יחיה באושר והחי כאיכר – אדם יקר והחפץ בעושר כי יבואנו – השלוחה רחוקה ממנו 3513 (ר"י קרא)

(יב-יד) יֵשׁ רָעָה חוֹלָה רְאִיתִי תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ עֹשֶׂר שָׁמּוֹר לְבַעְלָיו לְרַעְתּוֹ: וְאֶבֶד הָעֹשֶׂר הַהוּא בְּעֶנְן רָע וְהוֹלִיד בֶּן וְאִין בְּיָדוֹ מְאוֹמָה: כְּאֶשֶׁר יֵצֵא מִבֶּטֶן אִמּוֹ עָרוֹם יָשׁוּב לְלֶכֶת כְּשֶׁבֶא וּמְאוֹמָה לֹא יִשָּׂא בְּעַמְלוֹ שְׂלִילָה בְּיָדוֹ: 9206 דומה העושר לנחל גועש המטיל רפש במרוצתו, כך העושר פוגם מידותיו של אדם כגון: גאווה וכו'. ברם, אם העושר מתקיים

בידיו הוא יכול לתקן מידותיו בצדקה וכו' אך עושר הבא במרמה פורח לו והאדם נותר בפגמו 9206 (המגיד מדובנא ב"קול נגידים")

(טו) וגם זה רעה חולה כל עמת שפא בן ילך ומה יתרון לו שיעמל

לרוח: 2825 הקמצנות זו מחלה קשה כי הממון נתון לאדם בפקדון מלא כדי שיזכה בו לעולם הבא 2825 (הרב שוורץ יואל שליט"א בספרו "דבר ירושלים")

(טז) גם כל ימיו בחשך יאכל וכעס הרבה וחליו וקצף: 1254 נר שבת אחד מפנה עלטה 1254 (לקוטי בתר לקוטי)

רמז נוסף: אכילה מיותרת לו – זו מחלה 1254 ("אמתחת בנימין" הוב"ד ב"לקוטי בתר לקוטי")

(יז) הנה אשר ראיתי אני טוב אשר יפה לאכול ולשתות ולראות

טובה בכל עמלו שיעמל תחת השמש מספר ימי חיו אשר נתן לו

האלהים כי הוא חלקו: 7639 אין הכוונה כאן שתכלית האדם אכילה ושתיה, אלא הכוונה שהאדם "יראה טובה" היינו ילמד תורה הנקראת "לקח טוב", נמצא שהאכילה והשתיה יחדו מחזקות את האדם כדי ללמוד תורה 7639 ("אור החמה" להרב קרוזר זונלד)

(יח) גם כל האדם אשר נתן לו האלהים עשר ונכסים והשליטו

לאכל ממנו ולשאת את חלקו ולשמח בעמלו זה מתת אלהים

היא: 5378 אשרי אדם הזוכה לקיים בחייו מצוות ומעשים טובים, כגון זה המקום בתי כנסיות, הרי הוא אוכל פירותיו בעולם הזה, והקרן עומדת לו בעולם הבא 5378 (ד"ע)

(יט) כי לא הרבה יזכר את ימי חיו כי האלהים מענה בשמחת

לבו: 2079 אחי, השמח בחלקו ואין דעתו על "הרבה" והוא רק מודה לאלוהים בהגיו זה חלק טוב 2078 ("אפיקי יהודה")

פרק ו

(א) יֵשׁ רָעָה אֲשֶׁר רָאִיתִי תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ וְרָבָה הִיא עַל הָאָדָם : 3539

הרבה מבני האדם נופלים בפח הרמאות והם מערבים: מים בדלק או ביון, קמח בפלפל שחור או לחם בבין כדורי הפלאפל 3539 (על פי קהלת זוטא פרשה ו)

(ב) אִישׁ אֲשֶׁר יִתֵּן לוֹ הָאֱלֹהִים עֹשֶׁר וְנִכְסִים וְכָבוֹד וְאִינְנוּ חָסֵר

לְנַפְשׁוֹ מִכָּל אֲשֶׁר יִתְּאֶנָּה וְלֹא יִשְׁלִיטֵנוּ הָאֱלֹהִים לְאָכֹל מִמֶּנּוּ כִּי אִישׁ

נָכָרִי יֹאכְלֵנוּ זֶה הֶבֶל וְחָלִי רָע הוּא : 5946 יש המלקטים ממון בחשק רב

ואינם זוכים להנות ממנו כי חפצם ללקט עוד ממון, עד שמתים ומניחים את כל

הונם ליורשיהם המפזרים אותו לצדקה 5947 (רש"י)

(ג) אִם יוֹלִיד אִישׁ מֵאָה וְשָׁנִים רַבּוֹת יַחֲיָה וְרַב שְׂיָהוּ יָמֵי שָׁנָיו

וְנִפְשׁוֹ לֹא תִשָּׁבַע מִן הַטּוֹבָה וְגַם קְבוּרָה לֹא הִיְתָה לוֹ אֶמְרָתִי טוֹב

מִמֶּנּוּ הַנֶּפֶל : 5650 אין לדל לקנא בעשיר, כי בעצם סופם זהה ואין השוע

עליון על הדל, גם מזונו הערב אינו נותר במעיו. לכן יש לחפש את העושר

הרוחני זה החי והקיים 5651 (חקר קהלת)

(ד-ח) כִּי בִהְבֵּל בָּא וּבִחֲשָׁךְ יֵלֵךְ וּבִחֲשָׁךְ שָׁמוּ יִכָּסֶּה : גַּם שָׁמֶשׁ לֹא

רָאָה וְלֹא יָדַע נַחַת לָזָה מָזָה : וְאֵלֹהֵי חָיָה אֶלְף שָׁנִים פַּעַמִּים וְטוֹבָה

לֹא רָאָה הֵלֵא אֶל מְקוֹם אֶחָד הַכֹּל הוֹלֵךְ : כָּל עֵמֶל הָאָדָם לְפִיָּהוּ וְגַם

הַנֶּפֶשׁ לֹא תִמָּלֵא : כִּי מֶה יוֹתֵר לְחֻכָּם מִן הַכָּסִיל מֶה לָּעֲנִי יוֹדֵעַ לַהֲלֹךְ

נֶגֶד הַחַיִּים : 7173 הנפל והדל הם משל לכסיל והחכם הוא העשיר. החכמה

היא מימוש האדם לכן יש להשיגה כדלקמן: הלימוד חייב לבא בהדרגה, בנחת,

בהבנה ובשיטתיות. יש לזכור שהיא נתנת להשגה 7174 (רלב"ג)

(ט) טוֹב מִרְאָה עֵינַיִם מִהֶלֶךְ נֶפֶשׁ גַּם זֶה הֶבֶל וְרַעוּת רֹיחַ : 1956 קמצן

אומר שטוב להביט בכסף צומח בבנק מאשר לבזבז 1955

רמז נוסף: בכה רב יוסף ואמר: בזמן האכילה, טוב להביט באוכל כי העיור

אינו שבע, לכן טוב לאכול ביום. 1956 (יומא עד ע"ב. רב יוסף היה עיור)

רמז נוסף: הגיד ר"ל "הבטה בפרוצות זה חטא הקשה מהמעשה" 1957 (ריש

לקיש היה ראש השודדים)

(י) מה שְׁהִיָּה כְּבֶר נִקְרָא שְׁמוֹ וְנוֹדַע אֲשֶׁר הוּא אָדָם וְלֹא יוֹכֵל לָדִין
עִם שְׁתַּקִּיף מִפְּנֵי: 3311 גם אם זוכה אדם לכבוד וחשיבות, טופו למות
ויודע שהוא אך אדם ככל האדם ואין לו כח נגד מלאך המות, לכן אין מקום
לגאווה 3311 (רש"י)

(יא) כִּי יֵשׁ דְּבָרִים הַרְבֵּה מִרְבִּים הֶבֶל מֶה יִתֵּר לָאָדָם: 1867 הנה יש
כל מיני אוספים אולם אין בהם כל תועלת 1868 ("דבר ירושלים" מאת הרב
יואל שוורץ שליט"א עפ"י קה"ר)

(יב) כִּי מִי יוֹדַע מֶה טוֹב לָאָדָם בְּחַיִּים מְסַפֵּר יְמֵי חַיֵּי הֶבְלֹו וְיַעֲשֶׂם
כְּצֵל אֲשֶׁר מִי יִגִּיד לָאָדָם מֶה יִהְיֶה אַחֲרָיו תַּחַת הַשָּׁמַשׁ: 3860 אחי,
יהודי חביבי, כה חבל על הזמן – "יפה שעה אחת של תשובה ומעשים טובים
בעולם הזה יותר מכל חיי עולם הבא" 3861

פרק ז

(א) טוֹב שֵׁם מְשָׁמֵן טוֹב וַיּוֹם הַמָּוֶת מִיּוֹם הַנִּלְדּוֹ: 1464 טוב כינויו של
האדם הזה ביום הפטירה, כגון "הגאון", משמו בלידה 1464 (הגר"ח הוב"ד
בבאור הגרי"ז הלוי)

(ב) טוֹב לָלֶכֶת אֶל בֵּית אֲבֶל מִלֶּכֶת אֶל בֵּית מִשְׁתֶּה בְּאֲשֶׁר הוּא סוֹף
כָּל הָאָדָם וְהַחַי יִתֵּן אֶל לְבֹ: 3970 אם אדם מזמן לברית מילה או לחתונה
הוא יכול לא לבוא באומרו "בודאי יהיו ויהיו שמחות נוספות" אך להלויה אין
למצוא מועד אחר 3970 (רש"י)

(ג) טוֹב כַּעַס מִשְׁחֹק כִּי בְרַע פָּנִים יֵיטֵב לֵב: 1166 טובה הרוח מהנפש
והנשמה היא הטובה 1165 (ראב"ע – באור: הכעס בא מהרוח והוא טוב
מהשחוק הבא מן הנפש, אך טובה מכולם זו הנשמה הנתונה בלב)

(ד) לֵב חֲכָמִים בְּבֵית אֲבֶל וְלֵב כְּסִילִים בְּבֵית שְׂמִחָה: 1572 החכם בא
ואבל בחצי הליל, צם על חרבן הבית, הכסיל עלז יום וליל 1571 תרגום

(ה) טוֹב לְשִׁמְעַ גְּעֵרַת חָכָם מֵאִישׁ שֹׁמֵעַ שִׁיר כְּסִילִים: 2639 טוב לבא
להאזין לדרשה מהרב מהגיוני הכסיל ורעיוניו המביאים ל: עונג, אהבה ותאות
2639 (תרגום הכתובים מאת חורגין פנחס מיכאן בן ראובן יונה)

(ו) כִּי כְקוֹל הַסִּירִים תַּחַת הַסִּיר כֹּן שְׁחַק הַכְּסִיל וְגַם זֶה הֶבֶל : 2295
כשהקוץ דולק כה הוא אומר: "ראו אני טוב כעץ" אולם הוא כבה מיד, כך
חכמת הכסיל כבה מיד 2294 (ר"י קרא)

(ז) כִּי הֶעֱשֶׂק יְהוֹלִיל חָכָם וַיֹּאבֵד אֶת לֵב מִתְנָה : 1605 כשפנה החכם
לעסוק במסחר הוא בא ושוכח מלימודיו 1605 (קה"ר ז')

(ח) טוֹב אַחֲרִית דְּבָר מִרְאשִׁיתוֹ טוֹב אַרְךְ רוּחַ מִגְבֵּה רוּחַ : 2515 דבר
המסתיים טוב זה בגלל שהתחיל טוב, בתכנון מפורט טוב 2515 (ספר חסידים
סי' שעג)

(ט) אֵל תִּבְהַל בְּרוּחְךָ לְכַעוֹס כִּי כַעַס בְּחִיק כְּסִילִים יָנוּחַ : 1434 הכעס
חוזר אל בעליו כרוק הטופח על לחי היורקו 1434 (קה"ר ז')

(י) אֵל תֹּאמַר מָה הָיָה שְׁהִימִים הָרִאשִׁימִים הָיוּ טוֹבִים מֵאֵלָה כִּי לֹא
מִחֲכָמָה שְׁאַלְתָּ עַל זֶה : 2929 אל תאמר: "פעם היה טוב, היום אוי" כי
השינוי הוא ממך, הטובה והשפעה אינם משתנים" 2929 (ראב"ע)

(יא) טוֹבָה חֲכָמָה עִם נִחְלָה וַיִּתֵּר לְרֹאֵי הַשָּׁמַשׁ : 1800 טוב חכם בעל
עושר, טוב מזה כשהוא בא בין אנשים המגדלים כבודו 1800 (המאירי)

(יב) כִּי בִצֵּל הַחֲכָמָה בִּצֵּל הַכֶּסֶף וַיִּתְרוֹן דַּעַת הַחֲכָמָה תִּחְיָה בְּעָלֶיהָ :
2281 העוסק בתורה או מחזיקה, נכסיו רבים עוד, צא ולמד מעובד אדום הגיתי
2281 (כבודה של תורה עמוד רכח עפ"י הגמ' ברכות סג ע"ב מאת הרב ישראל
הלוי בארי שליט"א רב נס ציונה והסביבה)

(יג) רְאֵה אֶת מַעֲשֵׂה הָאֱלֹהִים כִּי מִי יוּכַל לְתַקֵּן אֶת אֲשֶׁר עָוְתוֹ :
3223 הנגזר עליו להיות עני מצד מזל החיים, לא יוכל להיות עשיר ראוי ולכן
די לו בחכמתו 3223 (ראב"ע וכפי שארע לו)

(יד) בְּיוֹם טוֹבָה הָיָה בְּטוֹב וּבְיוֹם רָעָה רְאֵה גַם אֶת זֶה לְעֵמֶת זֶה
עֲשֵׂה הָאֱלֹהִים עַל דְּבָרָת שְׁלֹא יִמָּצָא הָאָדָם אַחֲרָיו מְאוּמָה : 3683 כך
נהגה אם רבי תנחום, כאשר קנתה ליטרא בשר נתנה חציה לעניים כי זה בא
וגמל לזה 3682 (פסיקתא רבתי הוספה א)

(טו) אֶת הַכֹּל רְאִיתִי בְיָמֵי הֶבְלִי יֵשׁ צָדִיק אֲבִד בְּצַדִּיקוֹ וַיֵּשׁ רָשָׁע
מֵאֲרִיךְ בְּרָעָתוֹ : 3744 אם ראית צדיק ורע לו או רשע וטוב לו, אל תטעה

לומר שאין להם גמול הולם, הבט כי יש גם עולם הבא 3744 (ספר העיקרים מאמר ראשון פרק ח)

(טז) אֶל תְּהִי צַדִּיק הַרְבֵּה וְאֶל תִּתְחַכֵּם יוֹתֵר לָמָּה תִּשְׁוִימוּם : 3244 אין לאדם לסגף את גופו בתעניות כי בכך יחלש ולכן לא יעבוד את הבורא כראוי 3244 (חובת הלבבות, שער חשבון הנפש, פרק ג)

(יז) אֶל תִּרְשַׁע הַרְבֵּה וְאֶל תְּהִי סָכָל לָמָּה תָּמוּת בְּלֹא עֲתִיד : 3219 אמר עולא: "המותר להרשיע מעט?" אלא שלא יחטא וישוב, בדומה לאוכל שום וכך הוא ריחו 3220 (שבת לא ע"ב)

(יח) טוֹב אֲשֶׁר תֵּאַחֲזוּ בָּזָה וְגַם מָזָה אֶל תִּנַּח אֶת יָדְךָ כִּי יֵרָא אֱלֹהִים יֵצֵא אֶת כְּלָם : 2892 אחי, במצווה יש עשה ולא תעשה, כגון: לימוד הלכה, שיהיה מרב ולא יורה בלא סמיכה 2892 (מי השילוח)

(יט) הַחֲכָמָה תִּעֲזוּ לַחֲכָם מַעֲשָׂרָה שְׁלִיטִים אֲשֶׁר הָיוּ בְּעִיר : 2471 "החכם" זה משה שעלה למרום ובקשו המלאכים לשורפו בפיהם 2470 (זוהר שמות דף קנו ע"ב)

רמז נוסף: כל הלומד תורה הוא שמור ומוגן בזכות י' הדברות 2471 (שם)
(כ) כִּי אָדָם אֵין צַדִּיק בְּאֶרֶץ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה טוֹב וְלֹא יִחָטָא : 1601 "ארץ" זה הכנה לחטא, לכן האדמה חטאה בהצמיחה "עץ עושה פרי" 1600 (המהר"ל, גור אריה בראשית א, 11)

רמז נוסף: האם הצדיק חוטא? אלא, אלו מחלקי תמחוי שלא חלקו נכון 1601 (קה"ר ז, לא)

(כא) גַּם לְכָל הַדְּבָרִים אֲשֶׁר יִדְּבֹרוּ אֶל תִּתֵּן לִבְךָ אֲשֶׁר לֹא תִשְׁמַע אֶת עֲבֹדְךָ מִקְלָלְךָ : 4099 אמר חכם: "אם חפצך למצוא מנוחה לנפשך הזכה, אל תאזין לדברי בני אדם, אפילו אם קללך עבדך, כי אם תפנים דבריהם – תכעס" 4099 (ספר חרדים פרק מד)

(כב) כִּי גַם פְּעָמִים רַבּוֹת יָדַע לִבְךָ אֲשֶׁר גַּם אַתָּה קָלַלְתָּ אַחֲרִים : 2826 הנך יודע שאינך נקי ממידה זו, ואם לא קללת בפיו, שמא קללת במחשבה 2826 (ראב"ע)

(כג) כָּל זֶה נִסִּיתִי בַּחֲכָמָה אֲמַרְתִּי אַחֲכָמָה וְהִיא רְחוּקָה מִמֶּנִּי : 1873 רצה לעמוד על סוד פרה אדומה ולא עלה, מיד אמר "והיא רחוקה ממני" 1874 (רבנו בחיי במדבר יט, 2)

רמז נוסף: אל יאמר אדם: "מחר אעשה מצוה כזו", אל יחכם, כי בכך יעכבוהו אליה מקטרגים 1873 ("נחל אשכול" לפי דברי בעל ה"מדרש שמואל")
 רמז נוסף: אם אדם חושב: "אני השלם בחכמה" הרי שהחכמה צפונה ממנו 1873 (הרבי מקוצאק זצ"ל)

(כד) רְחוֹק מֵה שְׁהִיָּה וְעֵמֶק עֵמֶק מִי יִמְצְאוּנוּ: 1352 אינני מבין את העבר נכוחה וגם ההווה עלום ממני 1352 (דרך החיים)

(כה) סְבוּתִי אֲנִי וְלִבִּי לְדַעַת וְלִתּוֹר וּבִקֵּשׁ חֲכָמָה וְחֻשְׁבוֹן וְלִדְעַת רִשְׁע כָּסֵל וְהַסְכָּלוֹת הוֹלָלוֹת: 4780 איני יודע צפונות, ראוי לפחות לעסוק במדעי החיים ולחקור איזו דרך טובה יותר דרכו של החכם או של הרשע 4780 (אור שרגא)

(כו) וּמוֹצֵא אֲנִי מֵר מִמָּוֶת אֶת הָאִשָּׁה אֲשֶׁר הִיא מְצוּדִים וְחֲרָמִים לִבָּה אֲסוּרִים יְדִיָּה טוֹב לִפְנֵי הָאֱלֹהִים יִמְלֹט מִמֶּנָּה וְחוּטֵא יִלְכָּד בָּהּ: 3639 הגיד רבי חייא לרב: "ד' יצילך מדבר הקשה ממוות" א"ל: "וכי יש בחיים דבר כזה?" לסוף הבין שזו אישה רעה 3639 (ילקו"ש קהלת רמז תתקעו)
 (כז) רְאֵה זֶה מִצָּאֲתִי אֲמָרָה קִהְלֹת אַחַת לְאַחַת לְמִצָּא חֻשְׁבוֹן: 2915 לאחר איסוף שיטתי של כל הראיות, נוכל להגיע באהבה למסקנה הנכונה והבדוקה 2915 (רלב"ג)

(כח) אֲשֶׁר עוֹד בִּקְשָׁה נִפְשִׁי וְלֹא מִצָּאֲתִי אָדָם אֶחָד מֵאֶלֶף מִצָּאֲתִי וְאִשָּׁה בְּכָל אֶלֶה לֹא מִצָּאֲתִי: 3728 תהיתי ומצאתי גבר אחד מאלף שאינו תאב לחיי מין, אך אישה מאלף לא מצאתי 3729 (חקר קהלת להרב יהושע בן הרב בצלאל זאב גיבשטיין)

(כט) לִבֵּד רְאֵה זֶה מִצָּאֲתִי אֲשֶׁר עָשָׂה הָאֱלֹהִים אֶת הָאָדָם יִשְׂרָ וְהִמָּה בִקְשׁוֹ חֻשְׁבוֹת רַבִּים: 4205 וכשברא אלהים את האדם – היה ישר, אך כשנוצרה חוה מצלעו החלו מזימות ומחשבות של חטא 4205 (רש"י על פי מדרש זוטא)

פרק ח

(א) מי כְּהֶחֱכֶם וּמִי יוֹדֵעַ פֶּשֶׁר דְּבַר חֲכָמַת אָדָם תְּאִיר פָּנָיו וְעַז פָּנָיו

יִשְׁנָא : 2935

רמז בדרך דרש: מי כמשה רבינו החכם שהבין סוד פרה אדומה וזכה לקרני הוד שלא כשאר בני אדם 2936 (קהילות יעקב)

רמז בדרך סוד: ידוע שיחוד זו"ן בא ממוחין דחיה וזה רמז כאן, שהרי חכמה רומזת לחיה, ואדם לז"א, "פניו" זו שכינה 2934 ("באר לחי" מאת הרב חי בן יעקב מימון, לוב, עמוד 249 מהדורת ליוורנו תרמ"ח)

(ב) אָנִי פִּי מֶלֶךְ שְׁמוֹר וְעַל דְּבַרְת שְׁבוּעַת אֱלֹהִים : 2363 סח החכם:

"אכן אני מקיים את התורה שנמסרה לנו בסיני 2363 (רש"י)

(ג) אֶל תִּבְהֵל מִפָּנָיו תִּלְךְ אֶל תַּעֲמֹד בְּדָבָר רָע כִּי כָּל אֲשֶׁר יִחְפֹּץ

יַעֲשֶׂה : 3281 אל תחטא בכדי שלא תבהל ממנו, אל תתעכב בדבר רע כי בידו

הכח והשלטון 3281 (ר"י בן לטיף)

(ד) בְּאֲשֶׁר דְּבַר מֶלֶךְ שְׁלֹטוֹן וּמִי יֹאמַר לוֹ מָה תַּעֲשֶׂה : 2357 כל מקום

שדבר המלך נשמע שם הוא אדון, אין להרהר על האלוה 2358 (דברי חפץ)

(ה) שׁוֹמֵר מִצְוָה לֹא יֵדַע דְּבַר רָע וְעַת וּמִשְׁפָּט יֵדַע לֵב חָכָם : 2373 אין

גוזרים בשמים רע על צדיק המקפיד לקיים מצוות כו בזמן 2373 (ר"י קרא ו"משל ומליצה")

(ו) כִּי לְכָל חֶפֶץ יֵשׁ עֵת וּמִשְׁפָּט כִּי רַעַת הָאָדָם רַבָּה עָלָיו : 2576 אם

בכל אופן ראית צדיק נענש אל תתמה, דע זה בגין חטאיו 2576 (קהילות שלמה)

(ז) כִּי אֵינָנו יוֹדֵעַ מָה שִׁיחִיָּה כִּי כָּאֲשֶׁר יִהְיֶה מִי יִגִּיד לוֹ : 1300 הכסיל

אינו נזהר מהחטא וכשלוקה אין לו מוכיח לנחמו 1299 (במדב"ר יד,1)

(ח) אֵין אָדָם שְׁלִיט בְּרוּיָם לְכָלֹא אֶת הָרוּיָם וְאֵין שְׁלֹטוֹן בְּיוֹם הַמָּוֶת

וְאֵין מְשַׁלַּחַת בְּמִלְחָמָה וְלֹא יִמְלֹט רָשָׁע אֶת בְּעָלָיו : 4534 אין אדם

שליט על נשמתו שלא תצא ממנו, אין אדם יכול לעכב את בא זמן הפטירה ולא

יועילו כל תחבולות האדם 4534 ("דבר ירושלים" מאת הרב יואל שוורץ שליט"א ו"ילקוט מעם לועז")

(ט) אֶת כָּל זֶה רָאִיתִי וְנָתַן אֶת לִבִּי לְכָל מַעֲשֶׂה אֲשֶׁר נַעֲשֶׂה תַּחַת

הַשָּׁמַיִם עֵת אֲשֶׁר שָׁלַט הָאָדָם בְּאָדָם לְרַע לוֹ : 6656 בחנתי בשכלי

וראיתי שככל שהתגבר הרשע על הצדיק, בא דוחקו בכח להרע לו - זו אך רעתו, "וכאשר יענו אותו כן ירבה וכן יפרוץ" (רש"י) 6656

(י) וּבִכְן רְאִיתִי רְשָׁעִים קְבָרִים וְבָאוּ וּמִמָּקוֹם קְדוֹשׁ יִהְיוּ וַיִּשְׁתַּכְּחוּ בְּעִיר אֲשֶׁר כֵּן עָשׂוּ גַם זֶה הֶבֶל: 4470 וראיתי בעיני רוחי את הכשדים, חבל שנבראו, מחריבים את בית המקדש ועוד שמחים בכך 4470 ("דבר ירושלים" מאת הרב יואל שוורץ שליט"א)

(יא) אֲשֶׁר אֵין נַעֲשֶׂה פְתָגָם מַעֲשֵׂה הָרָעָה מִהֲרָה עַל כֵּן מָלֵא לֵב בְּנֵי הָאָדָם בָּהֶם לַעֲשׂוֹת רָע: 3963 הכשדים שמחים כי עונשם לא מיידי, ומאחר שמתאחר, טועים מקצת בני אדם ליחסו ליד המקרה 3962 (ר"י אבן ג'נאח)

(יב) אֲשֶׁר חָטָא עֲשֶׂה רָע מֵאֵת וּמֵאֲרִיךְ לוֹ כִּי גַם יוֹדֵעַ אֲנִי אֲשֶׁר יִהְיֶה טוֹב לִיִּרְאֵי הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר יִירָאוּ מִלְּפָנָיו: 3976 הרשע חוטא מאה פעמים, אין הקדוש ב"ה מענישו מיידי. הצדיק הרואה את דרכי ההשגחה עומד בצדקו בא ועובד מאהבה, זוכה לגמול מיוחד 3976 (עטרת שמואל)

(יג) וְטוֹב לֹא יִהְיֶה לְרָשָׁע וְלֹא יִאָרִיךְ יָמִים כִּצֵּל אֲשֶׁר אֵינְנוּ יִרְאֵי מִלְּפָנֵי אֱלֹהִים: 2327 לרשע לא יהיה טוב בעולם הבא, אלא הוא יבא יהיה כצל חולף בגלל חוסר יראת אלהים בעודו חי 2327 (ר"י בן לטיף)

(יד) יֵשׁ הֶבֶל אֲשֶׁר נַעֲשֶׂה עַל הָאָרֶץ אֲשֶׁר יֵשׁ צַדִּיקִים אֲשֶׁר מַגִּיעַ אֲלֵהֶם כְּמַעֲשֵׂה הָרְשָׁעִים וַיֵּשׁ רְשָׁעִים שְׂמָגִיעַ אֲלֵהֶם כְּמַעֲשֵׂה הַצַּדִּיקִים אֲמַרְתִּי שְׂגָם זֶה הֶבֶל: 7666 לפעמים הצדיק חוטא או הרשע מקים מצווה, על המצווה מקבל הרשע גמולו בעולם הזה במקום החשוב לו, על החטא מקבל הצדיק עונשו בעולם הזה, משל לאילן שגופו במקום טהרה ונופו במקום טומאה, עלה בעל האילן וקצץ את הנוף ונמצא עומד בטהרה 7666 (רבי אלעזר ברבי צדוק גמ' קידושין מ ע"ב)

(טו) וַשִּׁבְחֹתִי אֲנִי אֶת הַשְּׂמִיחָה אֲשֶׁר אֵין טוֹב לָאָדָם תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ כִּי אִם לֶאֱכֹל וְלִשְׁתּוֹת וְלִשְׂמוֹחַ וְהוּא יִלְוֶנוּ בְּעַמְלֹו יָמֵי חַיָּו אֲשֶׁר נָתַן לוֹ הָאֱלֹהִים תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ: 8280 עשיר זה השמח בחלקו. כגון: השמח בממונו לא יבוא לידי גזל וגניבת דעת, לא ילווה בריבית לא יעבוד יתר על כוחו ויותר זמן לתורה. השמח באשתו, באהלו, לא יבוא לידי הרהור נשים וכיוצא בזאת. 8280 (רש"י)

(טז) כַּאֲשֶׁר נָתַתִּי אֶת לְבִי לְדַעַת חֲכָמָה וְלִרְאוֹת אֶת הָעֲנָן אֲשֶׁר נַעֲשֶׂה עַל הָאָרֶץ כִּי גַם בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה שָׁנָה בְּעֵינָיו אֵינָנו רֹאֶה : 5992 מיוס שנתתי ליבי לחקור מדוע יש צדיק ורע לו ויש רשע וטוב לו, איני מסוגל להרדם ביום ובלילה מרב מחשבות הטורדות מעיניי 5991 (ראב"ע)

(יז) וְרִאִיתִי אֶת כָּל מַעֲשֵׂה הָאֱלֹהִים כִּי לֹא יוֹכֵל הָאָדָם לְמַצּוֹא אֶת הַמַּעֲשֵׂה אֲשֶׁר נַעֲשֶׂה תַּחַת הַשָּׁמַשׁ בְּשֶׁל אֲשֶׁר יַעֲמַל הָאָדָם לְבִקֵּשׁ וְלֹא יִמָּצֵא וְגַם אִם יֹאמַר הַחֲכָם לְדַעַת לֹא יוֹכֵל לְמַצֵּא : 7947 משה רבנו החכם, אבי הנביאים, שאל "הודיעני נא את דרכך" הקדוש ברוך הוא ענה לו "לא יראני האדם וחי... וראית את אחורי ופני לא יראו". ההנהגה לא בידינו. גם הנביא ירמיהו שאל: "אך משפטים אדבר אותך, מדוע דרך רשעים צלחה?" 7948 (רש"י)

פרק ט

(א-ב) כִּי אֶת כָּל זֶה נָתַתִּי אֶל לְבִי וְלָבוֹר אֶת כָּל זֶה אֲשֶׁר הַצַּדִּיקִים וְהַחֲכָמִים וְעַבְדֵיהֶם בְּיַד הָאֱלֹהִים גַּם אֶהְבֶּה גַם שִׁנְאָה אֵין יוֹדֵעַ הָאָדָם הַכֹּל לַפְּנִיָּהֶם : הַכֹּל כַּאֲשֶׁר לְכָל מְקָרָה אֶחָד לְצַדִּיק וְלָרָשָׁע לְטוֹב וְלַטָּהוֹר וְלַטָּמֵא וְלַזָּכֵּחַ וְלַאֲשֶׁר אֵינָנו זֹכֵּחַ כְּטוֹב כְּחָטָא הַנִּשְׁבָּע כַּאֲשֶׁר שְׁבוּעָה יָרָא : 8776 נתתי ליבי לבור את כל זה אשר הצדיקים והחכמים ועבדיהם ביד האלהים גם אהבה גם שנאה אין יודע האדם הכל לפנייהם: הכל כאשר לכל מקרה אחד לצדיק ולרשע לטוב ולטהור ולטמא ולזכח ולאשר איננו זוכח כטוב כחטא הנשבע כאשר שבועה ירא: 8776 (קהלת זוטא פרשה ט)

(ג) זֶה רָע בְּכָל אֲשֶׁר נַעֲשֶׂה תַּחַת הַשָּׁמַשׁ כִּי מְקָרָה אֶחָד לְכָל וְגַם לֵב בְּנֵי הָאָדָם מְלֵא רָע וְהוֹלִלּוֹת בְּלִבָּבָם בְּחַיֵּיהֶם וְאַחֲרָיו אֶל הַמֵּתִים : 5106 מצב זה גורם לבני האדם לבוא לטעות ולחטוא, באמרם "ראו הנה אין הבדל בין הצדיק והרשע". אמנם יש גמול בעולם הבא אך את זה לא ניתן לראות בעולם הזה 5106 (דבר ירושלים)

(ד) כִּי מִי אֲשֶׁר יַחְבֵּר אֶל כָּל הַחַיִּים יֵשׁ בְּטָחוֹן כִּי לְכָלֵּב חִי הוּא טוֹב מִן הָאָרִיָּה הַמֵּת : 2255 כשאדם חי יכול לקיים תורה ומצוות, לא כן זה הנפטר 2255 (רבנו יונה שער שני)

(ה) כִּי הַחַיִּים יוֹדְעִים שְׂיָמְתוּ וְהַמֵּתִים אֵינָם יוֹדְעִים מְאוּמָּה וְאִין עוֹד לָהֶם שָׁכָר כִּי נִשְׁכַּח זְכָרָם: 3250 הרשעים מרשיעים מאד מפני שיודעים טופם. הם טוענים: " אין הנפטר חש כלל בגמול" 3250 (ר"י קרא)

(ו) גַּם אֶהְבֶּתֶם גַּם שִׁנְאַתֶּם גַּם קִנְיַתֶּם כָּבֹד אֲבֹדָה וְחֶלֶק אִין לָהֶם עוֹד לְעוֹלָם בְּכָל אֲשֶׁר נַעֲשֶׂה תַּחַת הַשָּׁמַיִם: 5160 מה הועילה לכסיל דרכו בחיים? היכן תאוותיו וקנאותיו? כל ימיו שנא תורה ורדף ליצנות. אפילו בן חכם שיגיד קדיש לא הניח 5160 (ראב"ע והאלשיך הקדוש)

(ז) לֵךְ אֲכַל בְּשִׁמְחָה לַחֲמֶה וּשְׂתֵה בְּלֵב טוֹב יֵינֶה כִּי כָּבֹד רָצָה הָאֱלֹהִים אֶת מַעֲשֵׂיךָ: 2885 מאחר שהעיקר הכי חשוב זה מצבינו בעולם הבא יש לאכול לחם לשם שמים 2886 (סה"פ)

(ח) בְּכָל עֵת יִהְיוּ בְּגָדֶיךָ לְבָנִים וְשָׁמֶן עַל רֹאשְׁךָ אַל יִחְסָר: 2050 לכן יש צורך ללמוד הלכה ולשמור על הליכות 2049 (ר"י בן לטיף)

(ט) רְאֵה חַיִּים עִם אִשָּׁה אֲשֶׁר אֶהְבֶּת כָּל יְמֵי חַיֵּי הַבְּלָה אֲשֶׁר נָתַן לָךְ תַּחַת הַשָּׁמַיִם כָּל יְמֵי הַבְּלָה כִּי הוּא חֶלְקְךָ בַּחַיִּים וּבַעֲמָלְךָ אֲשֶׁר אָתָּה עָמַל תַּחַת הַשָּׁמַיִם: 7403 להגיע לשיא המידות והחכמה, ראוי לישא אישה כשרה והגונה והוא ישמח בה. אישה טובה - לירא אלקים תנתן. כפי שהאדם מכבד את השכינה כן אשתו מכבדת אותו 7403 (מפרשים)

(י) כָּל אֲשֶׁר תִּמְצָא יָדְךָ לַעֲשׂוֹת בְּכַחַךְ עֲשֵׂה כִּי אִין מַעֲשֶׂה וְחֶשְׁבוֹן וְדַעַת וְחֶכְמָה בְּשִׂאוֹל אֲשֶׁר אָתָּה הִלַּךְ שָׁמָּה: 5430 כל עוד אתה בחיים, בא פזר ממונך לצדקה, כי לאחר מותך לא תוכל לפזר דבר. אל תסמוך בזה על יורשך שהם יתנו כרצונך 5430 (רבי אברהם בנימין קלוגר זצ"ל)

(יא) שְׁבִתִּי וְרָאֵה תַּחַת הַשָּׁמַיִם כִּי לֹא לְקָלִים הִמְרוֹץ וְלֹא לְגִבּוֹרִים הַמִּלְחָמָה וְגַם לֹא לַחֲכָמִים לָחֶם וְגַם לֹא לְנִבְנִים עֶשֶׂר וְגַם לֹא לַיֹּדְעִים חֵן כִּי עֵת וָפָגַע יִקְרָה אֶת כֻּלָּם: 6350 למה לחכם אין לחם? הרי דוקא הוא צריך להיות הכי עשיר, לו נאה הלחם! אלא, בורא עולם מראה לחכם שהוא לבד לא יגיע אל הלחם אלא רק בעזרתו יתברך והוא זן בחסדו ומפרנס לכל בשר 6350 (רבי מנדלי מקוצק זצ"ל)

(יב) כִּי גַם לֹא יָדַע הָאָדָם אֶת עֵתוֹ כִּדְגִים שְׁנֶאֱחָזִים בְּמִצּוֹדָה רָעָה וְכִצְפָּרִים הָאֲחֻזּוֹת בְּפֶחַ כָּהֶם יוֹקְשִׁים בְּנֵי הָאָדָם לָעֵת רָעָה כְּשֶׁתְּפֹל עֲלֵיהֶם פֶּתָאִם : 5923 החיים כאן משולים לבריכה של דגים, אין אנו יודעים מתי מד' החכה תתפוס את זה או את הזולת, לכן יש לשוב תדיר, "בכל יום יהיו בגדיך לבנים" 5923 (הרב יואל שורץ שליט"א בספרו "קהלת – דבר ירושלים)

(יג) גַּם זֶה רָאִיתִי חֲכָמָה תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ וְגִדּוּלָהּ הִיא אֵלֵּי : 2313 הנה חכמה חשובה: הנח רדיפת התענוג ומצא בכ שקט 2313 (רלב"ג)
(יד) עֵיר קִטְנָה וְאֶנְשֵׁים בָּהּ מָעֵט וּבָא אֵלֶיהָ מֶלֶךְ גָּדוֹל וְסָבַב אֹתָהּ וּבָנָה עָלֶיהָ מִצּוּדִים גְּדֻלִּים : 2096 האדם משול לעיר, ובא המלך הוא היצר הרע, אנשים = איברים 2096 (רש"י)

(טו) וּמָצָא בָּהּ אִישׁ מְסֻכֵּן חָכָם וּמָלֵט הוּא אֶת הָעִיר בְּחֲכָמָתוֹ וְאָדָם לֹא זָכַר אֶת הָאִישׁ הַמְּסֻכֵּן הַהוּא : 3170 מי קודם, היצר הטוב או הרע? ואכן הטוב קודם שנאמר "ומצא בה" היינו שכבר היה. הרע נכנס בלידה והטוב בא בהורה 3171 (הרי"ף הובא בשיטה מקובצת נדרים לב ע"ב¹)

¹ שיטה מקובצת מסכת נדרים דף לב/ב

עיר קטנה - זה הגוף. ודימהו לעיר קטנה שיש עיירות גדולות ממנה הרבה כך יש בריות שברא הקדוש ברוך הוא בעולמו גדולות מאד ממין האדם. ואחר שדמה הגוף לעיר קטנה אמר כי אנשיה הם מועטים שהם רמז לאיברים.
ובא אליה מלך גדול וסבב אותה - זה יצר הרע וקורהו מלך גדול על שם הממשלה הגדולה שנותנים לו האיברים עליהם. ואמר כי המלך הגדול הזה
בנה בעיר מצודים גדולים - לילכד בהם בני אדם ולהכשילם רמז ליצר שפורס מצודו ללכד ולהכשיל בהם האיברים והם התאוות הגשמיות שגורמים האדם לחטוא.
ומצא בה איש מסכן וחכם - הורה באמרו ומצא בה כי תחלה נתן באדם יצר טוב מיהא. וכן משמע מדבריהם כאמרם אימתי ניתן באדם יצר הרע באדם משעה שננער לצאת ממעי אמו שנאמר לפתח חטאת רובץ. וידוע הוא שיצר הטוב ניתן בו משעה שיש חיות באיבריו שאז נתנה בו נשמה. וקרא ליצר הטוב
מסכן - לפי שהאיברים אין נותנים לו ממשלה כלל והוא מסכן וחכמתו בזויה. ואם האיברים שומעים לו וממליכים אותו עליהם יכול הוא להציל את העיר בחכמתו שיגרום לאיברים שנדמו לאנשים לעשות תשובה ומעשים להציל הגוף שהוא נדמה לעיר.
ואדם לא זכר את האיש המסכן ההוא - דבשעת שהאיברים נמשכים אחר טבעם ויסורם והם תאוות הגשמיות ואז היצר הטוב נשכח לגמרי. ומה שכתוב

(טז) וְאֶמְרָתִי אֲנִי טוֹבָה חֲכָמָה מְגִבּוֹרָה וְחֲכָמַת הַמִּסְכָּן בְּזוּיָהּ

וְדִבְרֵיו אֵינָם נִשְׁמָעִים : 2587 חכמה של מסכן היא "בזויה" בו, דהיינו אין

הוא שם לב לבזיונות שמבזים אותו בני אדם 2587 (רבי מנדלי מקוצק זצ"ל)

(יז) דִּבְרֵי חֲכָמִים בְּנִחַת נִשְׁמָעִים מִזְעָקָת מוֹשֵׁל בַּכְּסִילִים : 2469

❖ פשט: אם אתה מדבר מבינים אותך, צועק – שומעים אותך בלבד 2469

(ר"י בן לטיף)

❖ דרש: "חכמים" זו מרים שסחה "שלך קשה", "כסילים" אלו דתן ואבירם

2469 (קהלת זוטא ט)

❖ רמז: חזן ההולך ומגביה קולו כדי שישמע, דוקא אינו נשמע הכל לווהגים

ואילו המנמיך קולו – הקהל דומם 2470 ("חכמה ומוסר" להרב בנציון

אבא שאול זצ"ל)

❖ סוד: החכם צריך לייחד מילויי שם אהי"ה: קסא, קנא קמג, עם עוד ג'

מילים העולים מנין "נחת" 2469 ("באר לחי" מאת הרב חי בן יעקב

מימון עמוד 249 מהדורת ליוורנו תרמ"ח)

(יח) טוֹבָה חֲכָמָה מְכַלִּי קָרֵב וְחוּטָא אֶחָד יֶאֱבֹד טוֹבָה הַרְבֵּה : 791

כבוד הנצחון במלחמה בא על ידי חכמה ולא על ידי כח לבד 791 (רש"י)

החכמה תעוז לחכם - היא הנפש החכמה והמשכלת שהיא יצר הטוב והיא תעוז לחכם בתשובה

ומעשים טובים ויצילהו מפעולת

עשרה שליטים אשר בעיר - שהן עשרה האיברים שעיקר תנועת האדם בהם ועל ידם נעשית כל

עבירה והם הידים שגוזלין וחומסים והורגים ומכים והרגלים שהולכים לעשות העבירה והעינים

שרואים והם התחלת כל עבירה והם הסרסורים המרגלים כל עבירה ואזנים השומעים לשון הרע

וראש הגויה שבסבתה נעשית כל עבירה של ניאוף והפה שמדבר לשון הרע ומחרף ומגדף והרבה

עבירות הנעשות על ידו. ושאר האיברים הם שמשים לאלו. הרי"ץ ז"ל:

פרק י

(א) זְבוּבֵי מוֹת יִבְאִישׁ יִבְיַע שְׁמֹן רוֹקֵחַ יִקָּר מַחְכְּמָה מִכְבוֹד סְכָלוֹת

מַעֲט: 2722 עברה קטנה יכולה להוציא לצדיק אט אט שם רע יותר מכל

מעשיו הטובים 2722 (קהלת - דבר ירושלים מהרב יואל שורץ שליט"א)

(ב) לֵב חָכָם לִימִינוֹ וְלֵב כָּסִיל לְשִׁמְאָלוֹ: 811 שכל החכם פעיל ואטום

הוא הכסיל 812 (ראב"ע)

(ג) וְגַם בְּדֶרֶךְ כְּשֶׁסָּכַל הֵלֵךְ לְבוֹ חֲסִיר וְאָמַר לְכָל סָכַל הוּא: 1515

הכסיל מודיע לכל שהוא כזה על ידי דיבורו ובכל מעשיו 1515 (ראב"ע)

(ד) אִם רוּחַ הַמוֹשֵׁל תַּעֲלֶה עָלֶיךָ מְקוֹמָךְ אֵל תֵּנַח כִּי מִרְפָּא יִנִּיחַ

חֲטָאִים גְּדוֹלִים: 2556 אם תעלה במעלות השלטון, המושך להשאר בן אדם

נוח 2556 (קה"ר)

(ה) יֵשׁ רָעָה רָאִיתִי תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ כְּשֶׁגָּגָה שָׁיְצָא מִלִּפְנֵי הַשֶּׁלִּיט: 3955

על השליט להיות כה זהיר בדיבורו ולמדוד בפלס צעדיו כי את מעוותו אי

אפשר לתקן 3955 (ילקוט מעם לועז)

(ו) נָתַן הַסָּכָל בְּמִרוּמֵים רַבִּים וְעֲשִׂירִים בְּשָׁפָל יֵשְׁבוּ: 2571 שגגת

שליט מביאה את הכסיל לשלטון וחכם האהוב לוחך עפר 2571 (רש"י)

(ז) רָאִיתִי עֲבָדִים עַל סוּסִים וְשָׂרִים הֹלְכִים כְּעֲבָדִים עַל הָאָרֶץ:

2226 אדון חייב בכבוד עבדו לחנכו, להשכילו עד שיהיה טוב, בעל מידות

ודרך ארץ 2226 (אגרות הראי"ה אגרת צ)

(ח) חִפְּר גּוֹמֵץ בּוֹ יַפּוֹל וּפִרְץ גָּדֵר יִשְׁכְּנוּ נָחָשׁ: 1888 האדם הזומם רע

ילקה ראשון בזממו והפורץ לו סייג ינוק 1888 (קהלת- דבר ירושלים מאת הרב

יואל שוורץ שליט"א)

(ט) מִסִּיעַ אֲבָנִים יַעֲצֹב בָּהֶם בּוֹקֵעַ עֵצִים יִסְכֹּן בָּם: 1072 אדם המניח

אבן בדרך ימעד בה. החוטב עצים מסכן גופו 1073 (שם)

(י) אִם קָהָה הַבְּרָזָל וְהוּא לֹא פָנִים קִלְקַל וְחִילִים יִגְבֵּר וְיִתְרוֹן

הַכְּשִׁיר חֲכָמָה: 2483 בברזל קהה קשה לחתוך חיבים לעבוד כפליים וכן קל

וחומר בקניין החכמה לכל אדם 2483 (שם)

(יא) אִם יִשָּׂךְ הַנָּחָשׁ בְּלֹא לָחֵשׁ וְאֵין יִתְרוֹן לְבַעַל הַלָּשׁוֹן: 2367 לשון

הרע – ארסי, כפי שארס הורג, כך זה בא וממית 2368 (אמרי שפר)

(יב) דְּבָרֵי פִי חָכָם חֵן וְשִׁפְתוֹת כָּסִיל תִּבְלָעֵנוּ: 2302 דברי החכם נעימים לאוזן שומעיו והוא מקבל גדולה בעבורם והכסיל פיו מוקש לו 2302 (רש"י)

(יג) תַּחֲלֹת דְּבָרֵי פִיהוּ סִכְלוֹת וְאַחֲרִית פִּיהוּ הוֹלָלוֹת רָעָה: 3149 כל דברי הכסיל אינם ערוכים בצורה הנאותה ועומק כוונתם להביא זימה והוללות בכל העולם 3148 (עטרת שמואל)

(יד) וְהַסֵּכֶל יִרְבֶּה דְּבָרִים לֹא יֵדַע הָאָדָם מֶה שִׁיְהִיָּה וְאַשֶּׁר יִהְיֶה מֵאַחֲרָיו מִי יֵגִיד לוֹ: 2049 הכסיל מכחיש לנו את העולם הבא באומרו "מי חזר משם"? 2049 (על פי ה"קהילות יעקב")

(טו) עֲמַל הַכָּסִילִים תִּיגָעֵנוּ אֲשֶׁר לֹא יֵדַע לָלֶכֶת אֶל עִיר: 2261 הכסיל לא שואל "היכן הדרך אל העיר"? ולכן יגע וכוחו אוזל ואילו החכם נעזר היטב במאגרי מידע 2261 (ר"י קרא)

(טז) אִי לָךְ אָרֶץ שְׂמִלְכָךְ נָעַר וְשָׂרִיף בִּבְקָר יֹאכְלוּ: 1989 אוי למדינה אם המלך הוא עבד תאותיו והשרים אחריו 1989

(יז) אֲשָׂרִיף אָרֶץ שְׂמִלְכָךְ בֶּן חוֹרִים וְשָׂרִיף בָּעֵת יֹאכְלוּ בְּגִבּוֹרָה וְלֹא בִשְׂתִי: 3590 טוב מאד למדינה שהמלך נקי בלבו משיקולים זרים והשרים נקיים משתיית יין 3590

(יח) בַּעֲצָלָתִים יִמָּךְ הַמְּקָרָה וּבִשְׁפָלוֹת יָדִים יִדְלָף הַבַּיִת: 2491 השוטה יין נהיה עצל וגם הכל סביבו קורס, לכן אסור למנהיג לרדוף יין 2491 (שנות חיים)

(יט) לְשִׁחוּק עֲשִׂים לָחֶם וַיֵּין יִשְׁמַח חַיִּים וְהַכֶּסֶף יַעֲנֶה אֶת הַכֹּל: 2206 אם המלך הופך את השחוק ללחם חוקו, טובא יין וזה מרכז חייו זה בגלל ממונו וזהבו הרב 2205 (ילקוט מעם לועז)

(כ) גַּם בְּמַדְעָךְ מָלָךְ אֵל תִּקְלַל וּבַחֲדָרֵי מִשְׁכָּבְךָ אֵל תִּקְלַל עֲשִׂיר פִּי עוֹף הַשָּׁמַיִם יוֹלִיף אֶת הַקּוֹל וּבַעַל כְּנָפַיִם יֵגִיד דְּבָר: 4383 בא רבי אבין וסח: "בשעה שהאדם ישן, גוף אומר לנשמה, זו לנפש זו למלאך זה לכרוב וזה לבעל כנפים וזה לפני מי שאמר והיה העולם 4383 (קה"ר י, 20)

פרק יא

(א) שֶׁלַח לַחֲמֹךְ עַל פְּנֵי הַמַּיִם כִּי בָרַב הַיָּמִים תִּמְצָאֲנוּ: 1697 פזר צדקה מידך מכל הלב כי היא עומדת לך בזמן צרה 1697 (על פי אבות דרבי נתן פ' ג, ט)

(ב) תֵּן חֶלֶק לְשִׁבְעָה וְגַם לְשִׁמוֹנָה כִּי לֹא תִדַּע מֶה יִהְיֶה רָעָה עַל הָאָרֶץ: 2756

- ❖ פשט: אם נתת צדקה לשבעה בני אדם נזקקים והנה בא אבא שמיני עזר גם לו 2756 (קהלת – דבר ירושלים- להרב יואל שוורץ שליט"א)
- ❖ דרש: א"ר אליעזר: "אף אין ביד בני ישראל אלא שבת ומילה ראוי לרחם עליהם" 2755 (קה"ר יא, 2)
- ❖ רמז: זכור, אם שמרת ז' ימי נידה/ליבון תזכה לבן זכר נימול לשמונה 2756 (כסא רחמים להרה"ג רבי רחמים מלמד הכהן זצ"ל)
- ❖ חסידי: אני ממשיך קדושת שבת (7) לימי חול - זה במצות חנוכה (8) 2756 (ליקוטי הלכות מאת רבי נחמן מברסלב זצ"ל, הלכות כלאי בהמה הלכה ד)
- ❖ סוד: צריך האדם במעשיו לכוין למידת יצחק אע"ה, בו ח' הויות (208=26*8) ויעקב בו ז' הויות (182=26*7) 2755 (ספר הקנה)

(ג) אִם יִמְלְאוּ הָעֵבִים גֶּשֶׁם עַל הָאָרֶץ יִרְקוּ וְאִם יִפּוֹל עַץ בְּדָרוֹם וְאִם בַּצָּפוֹן מְקוֹם שְׁיִפּוֹל הָעֵץ שָׁם יִהְיֶה: 3319 עלינו לבטוח בכו בכל מעשינו כיון שאנו רואים שהוא המנהיג את כל העולם בחכמה, הגשם יורד בלעדינו 3319 (ר"י בן לטיף)

(ד) שֹׁמֵר רוּחַ לֹא יִזְרַע וְרֹאֶה בְּעֵבִים לֹא יִקְצוֹר: 1845 אין סיכוי למי שחי ללא סיכון. כגון: המחכה לרוח ואח"כ הוא זורע שיחכה 1846 (קהלת – דבר ירושלים להרב יואל שוורץ שליט"א)

(ה) כַּאֲשֶׁר אֵינְךָ יוֹדֵעַ מֶה דֶּרֶךְ הַרוּחַ פֶּעֶצְמִים בְּבֶטֶן הַמִּלְאָה כָּכָה לֹא תִדַּע אֶת מַעֲשֵׂה הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אֶת הַכֹּל: 4393 כשם שאין האדם מבין כיצד חי, גדל ומתפתח העובר במעי האישה כך אין הוא מבין את דרכי השגחת הבורא 4492 (ילקוט מעם לועז)

(ו) בַּבֶּקֶר זָרַע אֶת זֶרְעָהּ וְלָעָרֵב אֶל תַּנַּח יָדָהּ כִּי אֵינָהּ יוֹדַע אִי זֶה יִכְשֹׁר הִזָּה אוֹ זֶה וְאִם שְׁנֵיהֶם כְּאֶחָד טוֹבִים : 3452 שאל הלל: "האם הכל הגיעו?" אמרו: "כן, חוץ מהקטן שבהם". אמר להם: "יבוא ויעלה הקטן הזה וינהיג את הדור" וכן היה לרבי יוחנן בן זכאי 3452 (שם, בשם הירושלמי סנהדרין ה, ורבנו יונה)

(ז) וּמִתּוֹק הָאוֹר וְטוֹב לַעֲיִנִּים לִרְאוֹת אֶת הַשָּׁמֶשׁ : 2680 אשרי אדם שאור תורה מאיר דרכו, יודע חוקי הלכה פסוקה 2680 (קה"ר יא, ו)

(ח) כִּי אִם שְׁנַיִם הִרְבֵּה יַחֲיָה הָאָדָם בְּכָל־שְׁמִיחַ וַיִּזְכֹּר אֶת יָמֵי הַחֹשֶׁךְ כִּי הִרְבֵּה יָהִיו כָּל שָׁבָא הֶבֶל : 2916 טוב לחכם החי לפי מוחו כי בהגיע ימי הזקנה הוא שמח והכסיל ניצב לו גלמוד לפני שוקת שבורה 2916 (בן ז'ק"ק לרבי יהושע צבי מייזיש)

(ט) שְׂמִיחַ בַּחֹר בְּיִלְדוּתָהּ וְיִטִּיבָהּ לִבָּהּ בִּימֵי בַחֲוִירוֹתָהּ וְהִלָּךְ בְּדַרְכֵי לִבָּהּ וּבִמְרָאֵי עֵינֶיהָ וְדַע כִּי עַל כָּל אֵלֶּה יִבְיָאֵהּ הָאֱלֹהִים בְּמִשְׁפָּט : 3488 אם בילדות הנך הולך בדרכים טובות, דבר זה יתחזק בנערות ובזקנה, אך אין זה פוטר מדין ד' 3488 (קהילות יעקב)

(י) וְהִסֵּר כַּעַס מִלִּבָּהּ וְהַעֲבִיר רָעָה מִבְּשָׂרָהּ כִּי הִיִּלְדוּת וְהַשְׁחָרוֹת הֶבֶל : 3080² בענין הכעס וכו' היה מקפיד מורי זלה"ה מאד. בזה הוא מחליף

² ספר הליקוטים פרשת "וזאת הברכה" פרק יא

והסר כעס מלבך והעבר רעה מבשרך וכו':

בענין הכעס היה מקפיד הרב זלה"ה, ואומר שהוא יותר מכל שאר העבירות. והיה נותן טעם, כי הלא כל שאר העבירות אינם מחליפים הנשמה, אלא הכעס לבד. והענין הוא, כי כאשר יכעוס האדם מסתלק ממנו הנשמה הטהורה אשר בו, ותכנס בו נפש מן החיצונים, ולזה כל הכועס חכמתו ונבואתו מסתלקת ממנו, ואף אם יהיה חכם גדול וחסיד. ומי לנו גדול ממרע"ה, במ"ש ז"ל על ויקצוף משה וכו'. ואפי' שנתכעס על דבר מצוה, וז"ס פסוק טורף נפשו באפו, כי האדם טורף ועושה את נפשו טריפה, וממיתה בעת אפו וכעסו, והוא טורף אותה ומשליך אותה ממנו, ואעפ"י שעושה האדם תיקונין לנפשו ומצות רבות, הכל נאבדים לגמרי, כי הולכת אותה הנפש ונכנסת אחרת במקומה, וצריך לחזור ולתקן כמתחילה. וכן בכל פעם ופעם שהוא כועס:

נמצא, כי בעל הכעס אין לו תקנה, כי הוא תמיד ככלב שב על קיאו. ואם היתה מתעברת בו איזו נשמה קדושה לסייעו, גם היא מסתלקת. ועל זה נאמר טורף נפשו באפו, ולא יוכל להשיג שום השגה, כי הוא בונה וסותר כל מה שבונה. אך כל שאר העבירות אינם טורפים ועוקרים את הנפש, רק פוגמים אותה, ונשאר בה הפגימה, אך הכעס צריך תיקונים והכנות רבות, לחזור להביאה אחר שנטרפה. ואולי אין לו תקנה, כפי בחינת מציאות הכעס. לכן צריך להזהר אפילו בשום כעס, מלבד

את נשמתו הטובה בנפש מהחיצונים 3080 (ספר הליקוטים למוהרנ"ו פרשת וזאת הברכה)

פרק יב

(א) וְזָכַר אֶת בּוֹרְאֵיךָ בְּיָמֶיךָ בְּחֹרֶתֶיךָ עַד אֲשֶׁר לֹא יָבֹאוּ יָמֵי הָרָעָה וְהִגִּיעוּ שָׁנִים אֲשֶׁר תֹּאמַר אֵין לִי בָהֶם חֶפֶץ : 4514 התשובה המעולה בעיני הא-ל יתברך שמו זו של הבחורים וכפי שרמזוה חכמי הסוד "מפני שיבה תקום" 4514 (דרשות מהרא"ל צינץ ג דרשה חי)

(ב) עַד אֲשֶׁר לֹא תִחַשֵׁךְ הַשֶּׁמֶשׁ וְהָאוֹר וְהַיָּרֵחַ וְהַכּוֹכָבִים וְשָׁבוּ הָעֵבִים אַחֵר הַגָּשָׁם : 3533 בזקנה המצח והלחיים עוטים קמטים, זיו הפנים נלקח ויש ירידה בחדות הראיה מפני שהנשמה אינה מאירה 3534 (רש"י)

(ג) בְּיוֹם שִׁינְעוּ שְׁמֵרֵי הַבַּיִת וְהַתְּעוֹתוֹ אֲנָשֵׁי הַחֵיל וּבָטְלוּ הַטַּחֲנוֹת כִּי מַעֲטוֹ וְחֶשְׁכוֹ הָרָאוֹת בְּאַרְבּוֹת : 4974 כח הצלעות והאגן נחלש, השוקיים עמודי הגוף רוטטים, מרבית השיניים נושרות להן והראיה נפגמת 4975 (רש"י)

(ד) וְסִגְרוּ דִלְתֵּיךְ בְּשׁוֹק בְּשֹׁפֶל קוֹל הַטַּחֲנָה וְיָקוּם לְקוֹל הַצִּפּוֹר וַיִּשְׁחוּ כָּל בָּנוֹת הַשִּׁיר : 3854 הזקן זה לא מה שהיה, הוא אינו מבקר נקביו, כח העיכול פוחת, השינה לא סדירה והשירה לא משמחתו 3853 (רש"י)

(ה) גַּם מִגְבֵּה יָרְאוּ וְחִתְּחִתִּים בְּדֶרֶךְ וַיִּנְאֹץ הַשֶּׁקֶד וַיִּסְתַּבֵּל הַחֲגָב וְתִפֹּר הָאֲבִיוֹנָה כִּי הִלֵּךְ הָאָדָם אֶל בֵּית עוֹלָמוֹ וְסָבְבוּ בְּשׁוֹק הַסּוּפָדִים : 4684 כל עליה על גבעה קטנה היא בעיניו כטיפוס הרים, יש ירידה בבטחון העצמי, בשרו מתגרם וגבו מתכופף ואינו תאב לנשים 4684 (רש"י)

(ו) עַד אֲשֶׁר לֹא יִרְתֶּק חֶבֶל הַכֶּסֶף וְתִרְצֶה גִלְתִּי הַזָּהָב וְתִשָּׁבֵר כֶּד עַל הַמְּבוּעַ וְנִרְצֶה הַגִּלְגָּל אֶל הַבּוֹר : 4485 כשאדם נפטר הכל נרקב: חוט השדרה נפסק, האמה נמקה, הבטן נקרעת והעיניים נמקות בארובות 4484 (רש"י)

מצות. וכמעט הרב ז"ל היה מוכיח לתלמידיו על שהיה כועס עם אחיו כשהיה קורא עמו, ולא היה לומד כרצונו, והיה כועס עמו, ואפילו בזה היה מוכיחו:

(ז) וַיֵּשֶׁב הָעֶפְרָיִם עַל הָאָרֶץ כְּשֶׁהָיָה וְהָרוּחַ תָּשׁוּב אֶל הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר
נִתְּנָה : 3470 הגוף הוא הלבוש הגשמי, אחר שכלה לגמרי ניתן לנשמה מלבוש
רוחני מכובד בעולם הבא 3469 (זוהר פרשת שלח דף קסט ע"ב)

(ח) הֵבֵל הִבְלִים אָמַר הַקּוֹהֶלֶת הַכֹּל הֵבֵל : 1003 עולם הזה עומד וקים
על שבעה הבלים 1003 (הקדמת תיקון"ז במעשה החיגר)

(ט) וַיִּתֵּר שְׁהִיָּה קִהְלֵת חֲכָם עוֹד לִמָּד יָדַעַת אֶת הָעָם וְאַזְן וְחִקֵּר
תִּקּוֹן מְשָׁלִים הִרְבֵּה : 4243 וצריך לרדוף אחר החכמה שנאמר "אמור לחכמה
אחותי" אחת ר"ת איזן חקר תיקן 4244 (משם החת"ס הוב"ד ב"האהל" שנה ג)
(י) בִּקְשׁ קִהְלֵת לְמִצָּא דְּבָרֵי חֶפֶץ וְכָתוּב יֵשֶׁר דְּבָרֵי אֱמֶת : 3093 רצה
שלמה להשיג שער הנ' ההוא שנעלם ממשה ונענה בשלילה 3093 (מדרש
חסירות ויתרות על ספר שמות)

(יא) דְּבָרֵי חֲכָמִים כְּדִרְבָּנוֹת וּכְמִשְׁמְרוֹת נְטוּעִים בְּעָלֵי אֲסָפוֹת נִתְּנוּ
מִרְעָה אֶחָד : 3706 דברי חכמים ככדור"ר שהבנו"ת מוסרות זו לזו – הרב מוסר
דברי תורה לחבורה 3706 (ירושלמי סנהדרין פ"י הוב"ד בתוס' ד"ה "ככדור"
סנהדרין דף כו ע"א)

(יב) וַיִּתֵּר מִהֶמָּה בְּנֵי הַזֵּהָר עֲשׂוֹת סִפְרִים הִרְבֵּה אֵין קֶץ וְלֹהֵג הִרְבֵּה
יָגַעַת בְּשֹׁר : 3855 איני יכול להקיף את כל הנושאים בספר, לכן בא טרח
ביגיעה גדולה ועצומה וכתוב ספרים כדי להוסיף יראה ומוסר ד' 3855 (דברי
חפץ ומכלול יופי)

(יג) סוֹף דְּבָר הַכֹּל נִשְׁמָע אֶת הָאֱלֹהִים יֵרָא וְאֶת מִצּוֹתָיו שְׁמֹר כִּי
זֶה כָּל הָאָדָם : 3217 למדנו: "הבל הבלים" הם עניני העולם הזה שהם
עוברים, תורה ומצוות הם נצח "מעל השמים" 3217 ("לב חכם" בהקדמה)

(יד) כִּי אֶת כָּל מַעֲשֵׂה הָאֱלֹהִים יָבֵא בְּמִשְׁפָּט עַל כָּל נִעְלָם אִם טוֹב
וְאִם רָע : 2146 אנו חייבים להדפיס ולפרסם דברי תורה אסור לנו להעלימם
2147 (ספר חסידים סי' תק"ל)

הרמז הרעיוני

הקדמה

א. מהות הבאור הנקרא "רמז רעיוני"

בביאור בדרך הרמז הרעיוני, מקבלת המגילה תוכן חדש. כל הדמויות והפרטים מקבלים ישות חדשה. שיטה זו מקובלת בדברי רבותינו כגון: רבנו חיים בן עטר הקדוש בביאורו "אור החיים" על התורה (שמות פרק כב פסוק ה) "כִּי תֵצֵא אִשׁ וּמִצָּאָה קִצִּים וְנֹאכַל גְּדִישׁ אוֹ הַקֶּמֶה אוֹ הַשָּׂדֶה שְׁלֹם יְשָׁלֵם הַמִּבְעֵר אֶת הַבְּעֵרָה" אומר וזו לשונו:

ובדרך רמז תרמוז התורה, את אשר יסובבו הרשעים ברשעם, כדי שיתעורר האדם מתרדמת שינת שכלו, בהביטו הפלגת הרעות אשר יביאו לעולם, כי לא [להם] לבדם יריעו, אלא יסובבו רע לכל העולם, והוא אומרו-

כי תצא אש, הלא ידעת כי צרת העם תתכנה בשם "אש", וצא ולמד משליח גבריאל אשר שאל אש [מהכרוב] (מבין הבדים), והוא בחינת תגבורת הדינים ואמר ומצאה קוצים, הם הרשעים שאינם אלא קוצים מכאיבים, ואומרו לשון מציאה, על דרך אומרו (דברים לא כא) והיה כי תמצאן אותו וגו' והטעם משום שהרשע אין לו בעלים, כי האדון ברוך הוא הנה הוא פקר בו והסיר אדנותו מעליו, וה' הסתיר פניו ממנו, ומעתה הרי הוא כמציאה, וכל הפוגע בו יעשה בו רצונו. והודיע הכתוב עוד, כי אחר שניתן רשות לאש, הדינים להבעיר, לא לקוצים לבד הם מבעירים, אלא ונאכל גדיש, כאן רמז אל תינוקות של בית רבן, שעדיין אין להם קומה אלא גדושים שבולת עם חברתה, כי בעונות הם הנתפסים בצרת עולם גם אמרו ז"ל (תנחומא ויגש ב) בפסוק (תהלים ח ג) מפּי עוֹלָלִים ויוֹנָקִים יִסְדֵּת עוֹז, כי הם היו ערבים בשעת קבלת התורה וכו' עין שם.

באור בדרך זו אינו חדש ביהדות. ניתן למצוא שימוש בדרך זו גם בתלמוד המשתמש בפסוק כ"אסמכתא" להלכה, ניתן למצוא דרך זו במדרשי חז"ל המשתמשים בפסוק כתשתית לבאור פרקים שלמים בתנ"ך. חכמי הקבלה הכניסו תכנים רעיוניים לפרקי תנ"ך, כך למשל יונה הנביא והאניה משמש תשתית לבאור הנשמה והגוף. דרך זו אינה פשט הכתוב. באור בדרך הרמז הרעיוני מקבלים פסוקי המגילה תכנים חדשים. להלן תהפוך המגילה לדוח-שיח מרתק בין הנשמה והגוף. יהיו כאן ויכוחים נוקבים בין הצורה והחומר שבנו.

ב. מאבקי גוף ונשמה:

גופנו קרוץ חומר גס מחד, הנשמה שבנו היא גבוהה מאד מאידך, (מה מחפשת בת המלך בבית הכפרי?) תרובת זו תביא בהכרח למאבקי שליטה? מדוע נבראנו כך?

אלא, הקב"ה ברא את העולם הגשמי כדי להשרות שכינתו בעולם השפל הזה. אין די לשרות בעולמות העליונים, חפץ הקב"ה שגם בעולם הגשמי תהיה לו דירה, לכן ברא עולם והוא נעלם בתוכו, וכן אנו "עולם קטן" ובתוכנו נעלמת הנשמה. הרמח"ל אומר שמטרת הנשמה לזכך את הגוף ולהביאו בטווח הארוך למדרגת הנשמה. לפעמים גובר החומר על הנשמה והיא כבויה בגוף, לפעמים נותר ממנה רק ה"ניצוץ היהודי".

לפי זה יתכנו מספר מצבים:

- ❖ נשמה שולטת ללא הרף בגוף.
 - ❖ נשמה שולטת בגוף בזמנים מסוימים.
 - ❖ נשמה וגוף שולטים באופן שווה.
 - ❖ גוף גובר על נשמה בזמנים מסוימים.
 - ❖ גוף גובר על נשמה ללא הרף.
- אלו למעשה המצבים המתוארים בספר "התניא" כ:

- ❖ צדיק גמור
- ❖ צדיק ורע לו
- ❖ בינוני
- ❖ רשע וטוב לו
- ❖ רשע גמור.

כמו כן, רצה הקב"ה להטיב לנבראיו. אולם אין הוא רוצה להביכם אלא חפץ שיקבלו את הטוב ללא בושה. לכן, ברא אותנו עם יצר רע וטוב המנגדים זה את זה. אם האדם בבחירתו החופשית ניצח את יצר הרע שבו הרי שיקבל שכר וההיפך. לפי זה נקבל את המצבים הבאים:

- ❖ היצר הרע חוסל ולא קיים.
- ❖ היצר הטוב שולט ביצר הרע תמיד.
- ❖ היצר הטוב שולט ביצר הרע לפעמים.
- ❖ היצר הרע שולט ביצר הטוב תמיד.
- ❖ היצר הטוב לא קיים.

מאבקי חומר וצורה הינם תמצית ההויה. לכל אחד יש רמת שליטה שונה ביצרים ולפי זה הוא מציב את עצמו בסקלה הנ"ל.

ג. התהוות היצרים:

היצר הרע נכרך באדם משעה שנולד ואילו היצר הטוב רק מגיל שלוש עשרה. רבים תמהו על קביעה זו הנראית הפוכה מן המציאות. הרי עד גיל בר המצווה הילד שקט, נוח וצייתן ומגיל ההתבגרות חלות תמורות בהתנהגות הילד, עד כדי כך שנראה לנו שדווקא כעת נכנס היצר הרע בילד. על תמיהה זו עונה הרב הגאון הרב דוד שלוש שליט"א רבה של נתניה ואומר: עד גיל בר המצווה היצר הרע שולט ללא מתחרים לכן הוא שוקט על שמריו וכאשר נכנס מתחרה הוא חש ששלטונו מתערער וזה המכונה בפינו גיל ה"טיפש עשרה".

בגיל שלוש עשרה, נכנס היצר הטוב לגוף. הגוף נקרא במגילה (פרק ט, 14) "עיר הקטנה" אולם דברי היצר הטוב אינם נשמעים. מיד מתפתחת מלחמה בין היצר הרע שהוא "אזרח ותיק" או "מלך זקן וכסיל" (פרק ד, 13) ובין היצר הטוב הנקרא "ילד מסכן וחכם" (שם, שם) שהוא ה"עולה החדש" וכל אחד מנסה לכבוש את לב האדם.

ד. שלבי התפתחות האדם:

לאדם יש חמישה חלקים רוחניים: נפש, רוח, נשמה, חיה ויחידה.

- הנפש מקומה בכבד, מחסן הדם, והתורה מעידה (דברים יב, 23) "כי הדם הוא הנפש". הנפש אחראית על הצד המוטורי שבאדם כגון: עיכול, פעימות הלב וכו'. הנפש, נקראת בספר "התניא" הנפש הבהמית והיא המקור לכל העבירות. בתורה נזכר הביטוי "נפש כי תחטא" ארבע פעמים (ויקרא ד, 2 ובפרק פסוקים: 1, 17 ו - 21).

- הרוח – מקומה בלב והיא אחראית על הדיבור והתכונות של האדם.
- הנשמה – מקומה במח והיא אחראית על הקשר עם דברים רוחניים, כגון: רוח הקודש ונבואה. הגר"א סובר שהנשמה נמצאת מחוץ לגוף האדם והיא מזלו ממעל.

- חיה – זו הילה המקיפה את כל גוף האדם.
 - יחידה – זו הילה המקיפה את ראש האדם.
- האדם נולד עם נפש. בעל נפש ידוע כאדם האוהב את עצמו וממעט לתרום לסביבתו.

בגיל "בר המצווה" מתחיל להתעורר בו אור "הרוח". רואים בילד ניצנים ראשונים של עזרה בבית ולאחים הקטנים. בגיל זה מתחיל חוש האחריות להתעורר בו והוא מתחיל לחוות דעה ולבקר מהלכים במשפחה ובמדינה.

מכאן ואילך אם האדם מתקדם רוחנית הוא יכול לקבל את הרוח בשלמות, זאת על ידי קיום מצוות עם כוונתם הראויה ולימוד תורה. אם זכה הרי שבגיל עשרים תכנס בו נקודת הנשמה, כלומר הארה חלשה מאור הנשמה. אם זכה הוא יכול להגדיל אותה לקומת אור מלאה וכן על זה הדרך.

רוב האנושות כיום נמצאת במדרגת "נפש" בלבד. יחידי סגולה והם תלמידי החכמים שבדור זוכים לאור הרוח ולומדי הקבלה שבדור זוכים לאור הנשמה. אמנם גם באור הבסיסי ביותר, אור הנפש, אנו מבחינים בחמש מדרגות פרטיות שהן: נפש דנפש, רוח דנפש, נשמה דנפש, חיה דנפש ויחידה דנפש. חמש קומות אור אלו מקבילות לחמש מדרגות הנ"ל. יתר הרחבה בנושא זה ניתן לקרוא בספר "תורת הנפש, הרוח והנשמה".

ה. באורים אפשריים נוספים:

בחרתי לבאר את המגילה בדרך של דו-שיח בין נשמה וגוף. בדרך דומה ניתן היה לפתח באור בדרך ה"רמז הרעיוני" כדו-שיח בין:

❖ שומרי מצוות ובין אלו שטרם זכו לשמור מצוות ובשפת הרחוב "דתיים וחילוניים".

❖ הקב"ה וכנסת ישראל

❖ בין בני ישראל ואומות העולם וכו'

תן לחכם ויחכם עוד ואני לא באתי אלא להאיר דרך ולהראות כיוונים אפשריים בבאור המגילה.

מילון עברי רמזי

1. להלן מילון עברי – רמזי

מילה הרמז וההסבר

אבן	יצר הרע- עיין גמרא סוכה נב ע"ב "אם אבן הוא נימוח"
אדם	גוף- אמנם דעת הזוהר (בראשית דף כ ע"ב) ורב ככל המקובלים ש"אדם" זו הנשמה וראיה להם מהמילים (שמות ל, 32) "בשר אדם" כלומר הבשר שעניינו רואות הוא רק הבשר של האדם שבו, אולם בחרתי לסמל את הגוף במילה אדם כמתואר במקרא בעת שנברא (בראשית א, 26).

מילה	הרמז וההסבר
אור	נשמה – היא מאירה את הגוף.
איש מסכן	יצר טוב- הוא חלש בכוחות שכנוע יחסית ליצר הרע.
אישה	גוף – על הזוהר בפרשת לך-לך שם נדרשים אברהם ושרה כנשמה וגוף.
אלהים	הקב"ה - הוא הדן את האדם, או הנשמה - היא השולטת בגוף.
ארץ	גוף- הוא חומרי וארצי. אברהם אבינו צוה "לך לך מארצך".
בית	גוף – הוא הבית של הנשמה.
גולת הזהב	נשמה- היא היהלום שבכתר.
גלגל	גילגול- הנשמה מתגלגלת במספר גופים בכמה דורות כדי לממש את עצמה.
גשם	גשמיות- לשון נופל על לשון.
דרום וצפון	חכמה ועושר- על פי הגמרא בבבא בתרא כה ע"ב.
זבובי מות	חטאים- הזבוב רומז ליצר הרע (ברכות סא ע"א)
חכמה	נשמה - בה נקהלת החכמה.
טחנה	עבודה – טחינת הקמח הינה מלאכה קשה והיא סמל למלאכת האדם. יש פירוש נוסף (איוב לא, 10) ולא השתמשתי בו כאן.
ירושלים	גוף- ירושלים היא עיר ובה אוכלוסיא. כך הגוף בו מתאכנים הנפש הרוח והנשמה
כוכבים	התלהבות- כשאדם מתלהב הוא נעשה קל תנועה כאילו היה כוכב בשמים.
לחם	תורה- על פי הגמרא ברכות נז ע"א
לקלל	לזלזל- מלשון "ובוזי יקלו" (ראה אבות ד,א) אמנם שם הכוונה "יהיו קלים" כלומר קלי הערך אך בדרך רמז גררתי את הפירוש של קללה לקלות.
מדינה	גוף – הוא הכלי של הנשמה כפי שהמדינה היא הכלי של תושביה.
מושל	נשמה- היא מושלת על הגוף. היא מביאה את הגוף לשלמות.
מלך גדול	יצר רע – הוא חזק בכוחות שכנוע יחסית ליצר הטוב. כפתגם בעלי המוסר בזמנינו "הוא משלם במזומן" וד"ל.
נחש	יצר הרע- הוא הנחש הקדמוני, החויא שהחטיא את חוה.
עבד, עבדים	גוף וכוחותיו השפלים.

מילה	הרמז וההסבר
עבים	תאוות- הם משקעים את הגוף בטיט ורפש כאילו היה עבה.
עיר	גוף- ראה ערך "ירושלים"
עשיר	נשמה – היא עתירת כוחות: ראייה, שמיעה וכו' זכרון ומחשבה וכו'
ציפור	בוקר- נדרש מלשון "צפרא" היינו בקר בארמית. או, כשהשחר מפציע הציפורים מצייצות.
קהלת	הנשמה - בה נקהלים כוחות הרוח כגון: ראייה, שמיעה, דיבור, זכרון וכו'
שמן	נשמה – עיין ערך "שמן רוקח"
שמן רוקח	נשמה- אותיות "שמן" מרכיבות את המילה "נשמה" ובגוף היא רחוקה מכור מחצבתה והיא "רקוחה" כלומר מורכבת מחלקים נוספים והם: נפש, רוח, נשמה, חיה ויחידה. לכל החלקים קוראים בכללות "נשמה".
שרים	כוחות הנפש. הם שורים בגוף והם בעלי השררה עליו.
תחת השמש	העולם הזה- השמש מסמלת את החיים על פני כדור הארץ.

פרק א

(א) אלו הם דְּבָרֵי קֹהֶלֶת הנשמה בֶּן בת דָּוִד השכינה מֶלֶךְ ששלטה בִּירוּשָׁלַם בגוף

אומרת הנשמה: (ב) הִבֵּל הַבָּלִים אָמַר אומרת קֹהֶלֶת הנשמה לגוף.

שואל הגוף: הִבֵּל הַבָּלִים? וכי הַכֹּל הִבֵּל?

אומרת הנשמה: (ג) כן, וכי מֶה איזה יִתְרוֹן תועלת יש בעמלך לֶאָדָם גופי היקר בְּכָל עֲמָלוֹ עמלך שֶׁיַּעֲמַל שהינך עמל תַּחַת הַשֶּׁמֶשׁ בעולם הזה הגשמי? (ד) ראה גופי היקר, בעולם הגשמי יש חוקי טבע קבועים ואין בהם שינוי דוֹר המייסדים הִלֵּךְ נפטר וְדוֹר הצעירים בָּא נולד וְהָאָרֶץ והארציות, דהיינו חוקי הטבע וכן התאות הטבעות בך לְעוֹלָם עֹמֶדֶת לא משתנות כשם שאין שינוי בטבע (ה) ראה נא כיצד קבוע הטבע ואין בו שינוי: וְזָרַח הַשֶּׁמֶשׁ השמש זורחת מידי יום באופן קבוע ומדויק. ניתן לדעת מראש את הדקה בה תזרח השמש וכן את הדקה בה יבֹא תשקע הַשֶּׁמֶשׁ וְאֵל מְקוֹמוֹ מקומה במערב שוֹאֵף שואפת היא להגיע על מנת זוֹרַח לזרוח שוב ביום המחרת הוּא שֶׁם (ו) כמחזור השמש הקבוע מידי יום שהוא הוֹלֵךְ אֶל דְּרוֹם וְסוֹבֵב אֶל צָפוֹן כן המחזוריות קבועה ברוח: סוֹבֵב סָבֵב הוֹלֵךְ הָרוּחַ וְעַל סְבִיבָתוֹ שֶׁב הָרוּחַ (ז) וכן מחזור המים קבוע: כָּל הַנְּחָלִים הַלְכִים זורמים אֶל הַיָּם וְהַיָּם אֵינָנו מֵלֵא, אֶל מְקוֹם שֶׁהַנְּחָלִים הַלְכִים דהיינו לים מִשֶּׁם הֵם שָׁבִים לָלֶכֶת על ידי שמתאדים והופכים לעננים (ח) ובכן אתה מבין גופי היקר אתה שייך לטבע, חוקי הטבע קבועים ולכן אין סיכוי שתשתנה ולכן חבל על הזמן, מדוע אתה כה יגע ולהוט אחר עניני החומר כָּל הַדְּבָרִים שבעולם כגון: וילה או וולוו יִגְעִים מיגעים את בעליהם במיסי ארנונה, ביטוח וטיפולים תקופתיים לֹא יוֹכֵל אִישׁ לְדַבֵּר על היגיעה שבהם כגון: דאגה מרעידת אדמה או גניבות.

עונה הגוף: לא נכון, אני נהנה מדירה נאה ורכב נאה וכו'

אומרת הנשמה: נכון, אך ההנאה חולפת לֹא תִשָּׁבַע עֵין לְרֹאוֹת וְלֹא תִמָּלֵא אֲזַן מִשְׁמַע ואינה מביאה סיפוק (ט) חבל אם כך לבזבז משאבים על עניני

העולם הזה, שהרי **מֶה שֶׁהָיָה הוּא שֶׁיְהִיָּה וּמֶה שֶׁנַּעֲשֶׂה הוּא שֶׁיַּעֲשֶׂה**
וְאִין כָּל חֲדָשׁ תַּחַת הַשָּׁמַשׁ :

עונה הגוף: (י) "סליחה!! את מאד סגורה ומיושנת **יֵשׁ דָּבָר שֶׁיֹּאמַר רְאֵה**
זֶה חֲדָשׁ הוּא אני קובע שיש חדש תחת השמש, כגון: פצצת האטום, קרני
 לייזר ושימושיו המגוונים, מחשבים, תקשורת לוינית וסלולרית לא חסרים
 דברים חדשים? את מיושנת, את לא רוצה חידושים וסגורה בעולמך הצר.
 הנשמה עונה: "**כִּכְבֹּר הָיָה לְעֵלְמִים אֲשֶׁר הָיָה מְלַכְנִי** אני חושבת שאתה
 מיושן. כל מה שאתה מספר לי כבר היה (יא) **אִין זְכָרוֹן לְרֵאשִׁנִּים** ויש עוד
 הרבה דברים שהיו ואינם.

מה למשל? שואל הגוף בסקרנות?

ובכן אומרת הנשמה, מי יודע היום את חכמת חנטת המת? מי יודע היום את
 סוד "קפיצת הדרך"? מי יכול היום לראות למרחקים בכל העולם ללא משקפת?
 השמעת על הנבואה? ובכן גופי היקר אתה חושב שאתה הכי חכם ומעדיף
 לשכוח את הדורות הראשונים. דע לך **שׁוֹגִם לְאַחֲרָנִים** אותך **שֶׁיְהִיו, לֹא**
יְהִיָּה לָהֶם זְכָרוֹן לא יזכרו בגלל שאז יהיו **עִם שֶׁיְהִיו לְאַחֲרָנָה** חידושים
 שאינך מעלה על דעתך כלל כגון: העברת מחשבות בין בני אדם ללא דיבור,
 מכונה המציירת חלומות, רובוט עוזרת בית עם בינה מלאכותית ועוד. (יב)
אֲנִי קִהַלְתִּי הַנִּשְׁמָה הַיִּיתִי מְלֶךְ שְׁלַטְתִּי עַל יִשְׂרָאֵל הָרוּחַ וְהַנֶּפֶשׁ בַּהִיּוֹתִי
בִּירוּשָׁלַם בגוף (יג) **וְנָתַתִּי** אז בהיותי שוכנת בך, גופי היקר, את **אֶת לְבִי**
מִחֲשַׁבּוֹתַי לְדָרוֹשׁ לַחֲקוֹר וְלַתּוֹר וּלְשׁוֹטֵט בְּחֻכְמָה עַל כָּל אֲשֶׁר נַעֲשֶׂה
מִתְהוּוֹה תַּחַת הַשָּׁמַיִם על התועלת מעסקי העולם הזה וראיתי שהעיסוק
 הרב בחומריות הוא **עֲנִין רָע** ואותו **נָתַן אֱלֹהִים לְבָנֵי הָאָדָם** כדי שלענות
 יבלו את זמנם **בּוֹ (יד)** כמו כן **רְאִיתִי אֶת כָּל הַמַּעֲשִׂים שֶׁנַּעֲשׂוּ תַּחַת**
הַשָּׁמַשׁ בעולם הזה **וְהִנֵּה הַכֹּל הֵבֵל** אין בו ממש וירעות והם כרדיפה אחר
 הרוח ראית פעם מישהו לוכד רוח? (טו) אני חושבת שההשקעה בעולם הזה
 היא **מַעֲנִית** סטיה מההגיון הצרופ **לֹא** ואין **יֹכֵל** אפשרות **לְתַקֵּן** לתקנה, כי
וְחִסְרוֹן דקה שעוברת **לֹא יֹכֵל לְהַמָּנוֹת** אינה חוזרת (טז) **דִּבַּרְתִּי** חשבתי
אֲנִי הַנִּשְׁמָה עִם לְבִי מחשבתי ביני לבין עצמי **לֵאמֹר :** "**אֲנִי** בתחילה הייתי

רק בבחינת "נפש" הנה הגדלתי והגעתי למדרגת "רוח" והוספתי זכיתי למדרגת "נשמה" חכמה וכן ל"חיה" שהרי (לקמן) "החכמה תחיה בעליה" על כל ו"ליחידה" שזו המדרגה הגבוהה ביותר הנמצאת מעל כל המדרגות אשר הנה לפני על ירושלים לא היה גוף שזכה ל"יחידה" כל כך גבוהה ולפי ובקרבי אגרתי ראה בינה הרבה רבה, חכמה ודעת.

אומר הגוף: (יז) "את נשמתי היקרה זונחת אותי!" עליה כה גבוהה ברוחניות בהכרח תביא לנפילה. אני קורא אותך לסדר, אני דורש "העדפה מתקנת" כי יש ליצור איזון בין חומר וצורה !! פוסק הגוף. ומאז...

אומרת הנשמה: ואתנה מיקדתי בעיקר את לבי מחשבותיי לדעת את היתרונות והחסרונות שבחכמה ובדעת שהן מקור האנרגיה לצורה מחד, ובהילות ושכלות שהן מקור האנרגיה לחומר מאידך ידעתי שגם זה הוא רעיון רוח ואסור לפתח את הצורה ללא טיפוח החומר (יח) כי גם ברב חכמה בלבד ללא פיצוי לחומר יגרום רב לכעס התפרצויות רגשיות טעונות ויוסיף דעת בלבד יוסיף מוסיף לעצמו מכאוב.

אומר הגוף בשמחה: "ובכן אנו מסכימים שיש לשלב את פיתוח הצורה עם טיפוח החומר. סוף סוף את מבינה נשמתי היקרה שיש צורך ב"העדפה מתקנת".

פרק ב

ממשיך הגוף ואומר: (א) אמרתי הרהרתי אני בלבי אכן אין להרבות בחכמה בלבד שהרי סופה להביא להפרת האיזון ולכן.. לכה נא אנסכה מעט יין ואבוא לידי בשמחה ושחוק וראה בטוב ואעדן את בשרי במסג', סאונה רטובה ויבשה וכו'

רגע, אומרת הנשמה, אתה מקצין הפעם לטובתך. גם זה מביא להפרת האיזון ביני לבינך. דע לך שרדיפה בכיוון אחד והנה גם הוא הקבל אינו מועיל כי אין להקצין בשום צד (ב) לשחוק בלבד אמרתי שזה מהולל שגעון ולשמחה ריקה מתוכן מה זה עשה? אני מסכימה שיש לשתות יין ולרקוד אבל בתנאי שיש תכנים לשתיה ולריקודים.

סיכום דיון

אומרת הנשמה: (ג) תִּרְתִּי חֲפֹשִׁי בְּלִבִּי פִתְרוֹן לִבְעִית הַהִקְצָנָה וְאִמְרֹתֵי שֶׁכָּךְ יִהְיֶה טוֹב, הִבֵּה נִתְּנָתְךָ לְמִשׁוֹךְ בִּינִן אֶת בְּשָׂרִי הַגּוֹף יִקְבֹּל אֶת חִלְקוֹ בְּבֶשֶׂר וַיִּין וְלִבִּי נִהְגַּב בְּחֻכְמָה וְהַנִּשְׁמָה תִּקְבֹּל אֶת חִלְקָהּ בְּהַשְׁגַּת הַחֻכְמָה וְגַם וְלֹאֲחֹז מֵעַט בְּסִכְלוֹת עַד אֲשֶׁר אֶרְאֶה נִרְאֶה אֵי זֶה זֶה דֶּרֶךְ טוֹב טוֹבָה לְבָנִי הָאָדָם אֲשֶׁר שִׁנְעָשׂוּ תַּחַת הַשָּׁמַיִם כֹּאן בְּעוֹלָם הַזֶּה מְסַפֵּר בִּימֵי חַיֵּיהֶם הַסְּפוּרִים.

התבססות גשמית וטיפות הגוף

(ד) הִגְדַּלְתִּי הַעֲדַפְתִּי אֶת הַגּוֹף הַמְּמוֹנָה עַל מַעֲשֵׂי הַעֲשִׂיָּה עַל פְּנֵי הַנִּשְׁמָה, וְהַגּוֹף נִהְנֶה מִבְּנִייתִי לִי בְּתֵימִים דִּירָה נֹאֵה וְנִטְעַנְתִּי לִי כְּרָמִים כְּדֵי לִגְדֹל בָּהֶם פִּירוֹת לִקְיוֹם הַגּוֹף (ה) עָשִׂיתִי לִי גִנּוֹת לְטִיּוֹל כְּדֵי שֶׁהַגּוֹף יִתְחַזֵּק וּפְרִדָּסִים וְנִטְעַנְתִּי בָּהֶם עֵץ כָּל פְּרִי לִמְאֹכֶל (ו) עָשִׂיתִי לִי בְּרִכּוֹת מַיִם לְשִׁתִּיה רַחֲצָה וְלִהְשָׁקוֹת מֵהֶם יַעַר הַצּוֹמֵחַ לַעֲצִים גְּדוֹלִים (ז) קָנִיתִי עֲבָדִים וְשִׁפְחוֹת עַל מִנֵּת שִׁיטְפָלוֹ בְּכָל הַנֶּ"ל וְהֵם יִלְדוּ וּבְנֵי בֵּית עֲבָדִים קִטְנִים הָיָה שִׁיחִיו לִי וְגַם מְקַנָּה בְּקָר וְצֹאן הִרְבֵּה הָיָה הִרְבֵּיתִי לִי לִמְאֹכֶל וְעַבְדוֹת הַשָּׂדֶה מְכַל הָאֲנָשִׁים שֶׁהָיוּ שִׁשְׁלָטוֹ לְפָנַי בְּדוֹרוֹת הַקּוֹדְמִים בִּירוּשָׁלַם בְּגוֹפִם (ח) כִּמוֹ כֵּן כְּנִסְתִּי לִי גַם כֶּסֶף וְזָהָב כְּדֵי לִהְיוֹת בְּטוֹחַ בְּעוֹלָם הַזֶּה וְכֵן אִסְפֹּתִי וְסִגְלֹת אוֹצְרוֹת יְקָרִים שֶׁהַמְּלָכִים אוֹסְפִים בְּכָל מִינֵי וְהַמְּדִינוֹת וְכֵן עָשִׂיתִי לִי שָׂרִים וְשָׂרוֹת תּוֹמָרוֹת כְּדֵי לְשִׁמּוֹחַ וְתַעֲנִיגוֹת וְלִהְתַּעֲנֵג כְּפִי שֶׁבְנֵי הָאָדָם אוֹהֲבִים וְכֵן עָשִׂיתִי שְׂדֵה וְשָׂדוֹת בְּרִכּוֹת גִּקּוּזֵי קָרִים וְחֲמִים (ט) וְגִדַּלְתִּי וְהַגְדַּלְתִּי מֵעֲשִׂי וְהוֹסַפְתִּי בְּגִשְׁמִיּוֹת מְכַל אֱלֹהֵי שְׁהִיָּה שֶׁחִיו כֹּאן בְּעוֹלָם הַזֶּה בְּדוֹרוֹת שֶׁלְּפָנַי בִּירוּשָׁלַם בְּגוֹפִם הַגִּשְׁמִי. עִם זֹאת עָלִי לְהַעֲדִיר שֶׁאֵף גַּם חֻכְמָתִי עֲמָדָה לִי לֹא נִמְחָקָה מֵעוֹדֵף הַעֲדָפָה מִתְקַנֶּת (י) וְכָל מֵה אֲשֶׁר שָׂאָלוּ שֶׁבִקְשָׁה עֵינֵי תַּאוּוֹתֵי לֹא אֶצְלָתִי דְּחִיתִי לְמַחֵר מֵהֶם אֵלֹא סִפְקִיתִי הַיּוֹם וְלֹא מִנְעַנְתִּי אֶת לִבִּי מִכָּל שִׁמְחָה כִּי לִבִּי שִׁמְחָה מְכַל עֲמָלִי

הגשמי וְזֶה והשמחה ומעמדי הרם בעושר חכמה וכבוד הִזָּה חֲלָקִי מְכָל עֲמָלִי

”יפה”, אומרת הנשמה, אתה גוף מושקע מאד. (יא) וּפְנִיתִי אֲנִי הבה נעשה חשבון ונבדוק בְּכָל מַעֲשֵׂי המעשים שְׁעָשׂוּ יָדֵי וּבְעֲמָל וברכוש העצום שְׁעַמְלָתִי שטרחת להשיגו לַעֲשׂוֹת האם יש בכל אלו משהו נצחי? האם נשאר מזה משהו? וְהִנֵּה הַכָּל הֶבֶל אין בו ממש וְרַעוּת רוּחַ וכמוהו כרדיפת הרוח וְאֵין יִתְרוֹן תועלת מהמעשים הגשמיים הנעשים תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ בעולם הזה.

שואל הגוף: “אז מה עושים?” במה כדאי להשקיע בגשמיות או ברוחניות? עונה הנשמה: (יב) וּפְנִיתִי אֲנִי אומרת הנשמה לְרֹאוֹת לבחון את הדרך. אולי יש לרכז את המאמץ בַּחֲכָמָה בלימוד תורה או אולי בדרך הַוְהוֹלָלוֹת בשתית יין או וְסִכְלוֹת על ידי ריבוי קנינים. ברם, חשוב לקבל החלטה עכשיו בעודי בגוף כִּי מָה שווה הָאָדָם גוף שְׁיָבוֹא אַחֲרֵי הַמָּלָךְ אֵת אֲשֶׁר כָּבֹר עֲשׂוּהוּ כי אחרי שאצא מהגוף, אומרת הנשמה, לא אוכל למלוך עליך (יג) וְרֹאיתִי בחכמה שבי ואֲנִי קובעת, אומרת הנשמה, שֵׁשׁ יִתְרוֹן מעלה ותועלת לַחֲכָמָה מִן הַסִּכְלוֹת כִּיִּתְרוֹן כמעלת הָאֹר מִן עַל פְּנֵי הַחֲשֵׁךְ כגון: (יד) הַחֲכָם עֵינָיו מעיין בכל דבר בְּרֹאשׁוֹ מראשיתו וְהַכָּסִיל והרשע בוחר בהליכה בַּחֲשֵׁךְ הוֹלֵךְ למרות וְיִדְעָתִי אומרת הנשמה גַם אֲנִי שְׁמַקְרָה אֶחָד יִקְרָה אֶת כָּלֶם שלבסוף אני נפרדת מהגוף ובזה אין הבדל בין החכם והרשע.

”ממש נהדר” אומר הגוף (טו) וְאֶמְרָתִי אֲנִי בְּלִבִּי כְּמַקְרָה הַכָּסִיל גַם אֲנִי יִקְרָנִי את מסכימה שבסוף אין הבדל בין חכם ורשע הרי בסופו של דבר כולם מתים וְלָמָּה חֲכָמָתִי אֲנִי אֶז יִתֵּר ולמה להתייגע בחכמה.

אומרת הנשמה: וְדִבַּרְתִּי בְּלִבִּי שְׁגָם הרעיון לחדול מהחכמה זֶה הֶבֶל כי יש הבדל אדיר בין החכם והכסיל כיצד הם ייזכרו הסטוריה האנושית (טז) כִּי אֵין זְכָרוֹן כיצד זוכרים את לַחֲכָם החכם וכיצד שזוכרים עִם את הַכָּסִיל הרשע לְעוֹלָם בְּשִׁכְבָּר הַיָּמִים הַבָּאִים כשהזמן עובר הַכָּל נִשְׁכַּח עושר

הכסיל נשכח וצדקת החכם נשארת וְאִיךָ יָמוּת הַחֶכֶם עִם הַכָּסִיל ולכן גם הטענה שבעצם כולם מתים אינה נכונה. המסקנה המתבקשת היא..ש

אין לשקוע מרוב השקעה ברכושנות

(יז) וְשָׁנֵאתִי אומרת הנשמה אֶת הַחַיִּים המושקעים רק בקניני העולם הזה כִּי רָעָה עָלַי בְּעֵינֵי הַמַּעֲשֶׂה ההשקעה הרבה שֶׁנַּעֲשֶׂה שְׂטוּעִים בַּה רוב בני האדם תַּחַת הַשָּׁמַשׁ בחייהם כאן בעולם הזה כִּי הַכֹּל כל רדיפת הקנינים הֶבֶל אין בה ממש או תועלת והיא כמו וְרָעוֹת רדיפה אחר הרוח (יח) וְשָׁנֵאתִי אֲנִי אומרת הנשמה אֶת כָּל עַמְלֵי רְכוּשֵׁי שֶׁאֲנִי עֹמֶלֶה תַּחַת הַשָּׁמַשׁ כי הקנין אינו נצחי ולבסוף, לאחר טורח כה גדול עוד שֶׁאֲנִיחָנו אורישנו לְאָדָם שִׁיחָהּ אַחֲרֵי (יט) וּמִי יוֹדֵעַ אם היוורש יהיה הַחֶכֶם יִהְיֶה או סָכָל רשע והוא וְיִשְׁלַט בְּכָל עַמְלֵי רְכוּשֵׁי שֶׁעֲמַלְתִּי שְׂרָכַשְׁתִּי וְשִׁחַכְמָתִי בחכמתי תַּחַת הַשָּׁמַשׁ בעולם הזה גַּם זֶה הֶבֶל שְׂרָכַשְׁתִּי יישלט בידי כסילים(כ) וְסִבּוֹתֵי לֶכֶן יש לשנות מגמה וְאֲנִי אומרת באופן ברור: "יש להתייחס לקניני העולם הזה כקנין ארעי ולקניני העולם הבא כקנין נצחי ויש לחפש דרך חדשה לִיָּאֵשׁ אֶת לְבִי ולנטוש את הדרך הישנה הדוגלת עַל כָּל הָעֵמֶל באיסוף הרכוש שֶׁעֲמַלְתִּי שְׂרָכַשְׁתִּי בני האדם בעמל רב ובמלוא כשרונם כאן תַּחַת הַשָּׁמַשׁ בעולם הזה (כא) וּבֹדָאִי כֵן הוּא כִּי יֵשׁ אָדָם המקדיש את זמנו שֶׁעֲמָלוֹ וְכָל עֲמָלוֹ בְּהוֹסֶפֶת חֲכָמָה של עניני העולם הזה וְכֵן וּבִדְעַת וּבְכִשְׁרוֹן של עניני העולם הזה ולבסוף מורישו וּלְאָדָם שֶׁלֹא עֹמֵל בּוֹ וְיִתְּנֵנוּ לוֹ אֶת חֶלְקוֹ גַּם זֶה הֶבֶל דָּבָר שֶׁאֵין בּוֹ מִמֶּשׁ וְרָעָה רַבָּה וְזוֹ תּוֹפְעָה מַצְעֶרֶת (כב)אֵין תועלת בריבוי הרכוש כִּי מָה הִנֵּה התועלת הצומחת לְאָדָם בְּכָל עֲמָלוֹ מְרוּכָשׁ גְּרִידָא וּבְרַעֲיוֹן לְבָבוֹ וכי מחשבתו רגועה כִּי יוֹתֵר מִמָּה שֶׁהוּא עֹמֵל תַּחַת הַשָּׁמַשׁ? (כג) כִּי כָל יָמָיו מְכַאֲבִים עַל שִׁטְרָח כֹּל כֵּן מַעֲט בְּעֵינֵי הָעוֹלָם הַזֶּה וְכַעַס עֲנִיָּנוֹ והוא כוּעַס שֶׁחִבְרוּ הַגִּיעַ לְרְכוּשׁ רַב מִמֶּנּוּ, או שֶׁדִּבְרִיו אֵינָם נִשְׁמָעִים וְהִרִי הוּא עֲשִׂיר!! או שֶׁאֵין מְכַבְדִּים אוֹתוֹ לְפִי מַעֲלֵת עוֹשָׁרוֹ וְעוֹד שֶׁגַּם בְּלִילָה לֹא שָׁכַב לְבָבוֹ אֵין הַעֲשִׂיר נִם כִּרְאוּי

כי הכסף לא נותן לו לישון גם זה הַבֵּל הוא (כד)אני סבורה, אומרת הנשמה, אֵין טוֹב בְּאָדָם שיהיה רק אוסף ממון, וכי לכמה כסף הוא זקוק? וכמה כסף הוא צורך? שְׂיֹאכַל וְשָׁתָה כמה הוא מוציא על אכילה ושתייה? בשביל זה צריך לטרוח? או שמא הוא עמל על מנת וְהִרְאָה להראות אֶת נַפְשׁוֹ לעצמו ולחוש טוֹב בְּעַמְלֹו ולהרגיש סיפוק ולאמר "הנה גם אני קבצתי ממון"! גם זה רְאִיתִי אֲנִי אומרת הנשמה כִּי מִיַּד הָאֱלֹהִים הִיא בכך שהוא מאסף ממון ושומרו לזולתו (כה) והכסיל אומר בליבו כִּי מִי יֹאכַל וּמִי יַחֲוֹשׁ ימהר להנות מהממון חוץ מִמֶּנִּי לא יתכן שממוני ילך לזולתי (כו)אולם לא כן דרכי הבורא כִּי לְאָדָם שְׂטוֹב לְפָנָיו נָתַן לעסוק בַּחֲכָמָה של התורה ולהתייגע בה וְדַעַת לרכוש אותה וְשִׁמְחָה ולשמוח בהשגתה, ואילו וְלַחוּטָא נָתַן עֲנָן לְאַסּוֹף וְלִכְנוֹס רכוש שלבסוף לָתַת נִיתַן לאיש חכם שהוא לְטוֹב לְפָנֵי הָאֱלֹהִים גם רדיפת הרכוש זֶה הִינָּה הַבֵּל דבר שאין בו ממש וכמוהו וְרַעוּת כרדיפת הרוח.

פרק ג

(א) טוען הגוף: אבל בעצם אני נהנה מהרכוש. חיי כעשיר נחמדים, יש לי וילה וולוו ואני נהנה מכספי.

עונה הנשמה: **לְכָל זְמַן וְעַת לְכָל חֶפֶץ תַּחַת הַשָּׁמַיִם** סבלנות יקירי. לעולם הזה, תחת השמש, יש כללים: יש ראשית ויש אחרית הן (ב)בחיי הפרט ובחיי הכלל, בדומם, צומח, חי ומדבר, וכן במאורעות האדם. יש כאן 28 עתים הרומזים על מחזור החמה שהוא בן 28 שנים.

בחיי הפרט: **עַת לְלֶדֶת** יש ראשית וְעַת לָמוֹת ואחרית,

בחיי העץ **עַת לְטַעַת** יש ראשית וְעַת לְעִקּוֹר נְטוּעַ ואחרית

(ג) ובחיי אומה יש **עַת לְהַרְוֹג** אחרית וְעַת לְרַפּוֹא ויש איחוי שברים.

בדומם **עַת לְפָרוֹץ** יש אחרית וְעַת לְבָנוֹת ויש ראשית

(ד) ובחיי הפרט והכלל יש **עַת לְבָכּוֹת** בזמן צער וְעַת לְשִׁחוּק בזמן שמחה **עַת סְפּוֹד** בבית אבלים וְעַת רְקוֹד עם חתנים (ה) ויש **עַת זְמַן לְהַשְׁלִיךְ** בו מגרשים **אַבְנִים** את הבנים מאדמתם וְעַת ויש זמן **כְּנוֹס** של קיבוץ **אַבְנִים** הבנים **עַת לְחַבּוֹק** את: האדמה / החכמה / האישה וְעַת לְרַחֵק מִחֶבֶק (ו) **עַת לְבַקֵּשׁ** את הבנים / אתגרים וְעַת לְאַבֵּד להתרחק מהם **עַת לְשָׁמּוֹר** את בני ישראל על אדמתם וְעַת לְהַשְׁלִיךְ אותם לגלות (ז) **עַת לְקַרֹּעַ** את העם בין מפלגות וְעַת לְתַפּוֹר לאחד את השורות ולקרוא להתפקדות **עַת לְחַשׂוֹת** לפעמים השתיקה חזקה מהדיבור וְעַת לְדַבֵּר ולעיתים חשוב לדבר (ח) **עַת לְאַהֵב** יש זמן שהבנים אהובים ויש זמן וְעַת לְשִׁנּוֹא שהם שנואים בעיניו **עַת מְלַחֲמָה** בין הקב"ה ובניו וְעַת שְׁלוֹם (ט) ואם הכל קצוב ומדוד **מָה יִתְרוֹן הַעוֹשָׂה בְּאַשֶּׁר הוּא עֹמֵל** מה הענין באיסוף ממון ורכוש?

(י) **רְאִיתִי**, אומרת הנשמה לגוף **אַת הָעֵנָן אֲשֶׁר נָתַן אֱלֹהִים לְבָנִי הָאָדָם** לאסוף ממון לַעֲנוֹת בוֹ זה רק כדי להעביר בו את החיים (יא) **אַת הַכֹּל עוֹשָׂה יָפָה בְּעֵתוֹ** בזמן שלום הוא מטיב לבני האדם על טובתם ובזמן מלחמה הוא משיב להם גמולם **גַּם אַת הָעֵלֶם** וגם את יום הפטירה העלים מהם כדי שיבנו ויטעו וכו' וְנָתַן בְּלִבָּם חֶשֶׁק לִיצוֹר לְבָנוֹת לַחְרוֹשׁ וּלְקַצּוֹר וכו'

מִבְּלִי אֲשֶׁר לֹא יִמָּצָא לֹא יִבִּין הָאָדָם אֶת הַמַּעֲשֶׂה אֲשֶׁר עָשָׂה
הָאֱלֹהִים מֵרֵאשִׁית וְעַד סוֹף שֶׁאִם יִדְאָג אָדָם מִיּוֹם הַמִּיתָה לֹא יַעֲשֶׂה דָבָר (יב)
וְיִדְעָתִי, אֹמֶרֶת הַנִּשְׁמָה, כִּי אֵין טוֹב בָּם בַּחַיִּים שֶׁל אִיסוּף רְכוּשׁ כִּי צְרִיכָה
הַרְכוּשׁ עַד תּוֹם הִיא נִדְרָה מֵה שְׁנוֹתָר לַעֲשׂוֹת זֶה כִּי אִם לְשִׁמּוֹחַ בַּקִּיִּים
וְלַעֲשׂוֹת טוֹב עִם הַזּוֹלָת בְּחַיָּיו בַּעֲדוֹ חַי (יג) וְגַם כָּל הָאָדָם הַרְכוּשִׁי
שֶׁיֵּאָכֵל וְשֶׁתֵּה שִׁירְצָה לֹאכּוֹל וְלִשְׁתּוֹת וְרָאָה טוֹב בְּכָל עֲמָלוֹ וְלִרְאוֹת טוֹב
מִעֲמָלוֹ מִתֵּת אֱלֹהִים הִיא זֶה מוֹתְנָה בְּשִׁלּוֹם הָעוֹלָמִי, רֹאִינוּ כִּבְר עֲשִׂירִים
שִׁמְתּוֹ בְּרַעֲב.

אֹמֶר הַגּוֹף: (יד) וְיִדְעָתִי הַשְׁתַּכְנַעְתִּי כִּי כָל אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה הָאֱלֹהִים בְּעוֹלָם
הַטֶּבַע הוּא יִהְיֶה נֹצֵחַ לְעוֹלָם, עָלָיו אֵין הָאָדָם יִכּוֹל לְהוֹסִיף וּמִמֶּנּוּ אֵין
הָאָדָם יִכּוֹל לְגַרֵעַ אִם בְּשִׁבִּיל מֵה לַחַיּוֹת?

יִפֶּה שְׁאֵלָה, אֹמֶרֶת הַנִּשְׁמָה. דַּע לך שְׁבֹאֵת לְעוֹלָם רַק כְּדֵי לַדַּעַת וְלִהְכִּיר אֶת
הָאֱלֹהִים שֶׁעָשָׂה אוֹתָךְ כְּדֵי שֶׁיִּרְאוּ שְׁתִּירָא מְלַפְנֵינוּ אוֹתוֹ (טו) נִכּוֹן מֵה
שֶׁהָיָה כְּבָר בְּבִרְיַאת הָעוֹלָם הוּא שִׁיְהִיָּה, אִיתְנִי הַטֶּבַע נֹצֵחַ וְאֲשֶׁר עֲתִיד
לְהִיּוֹת כְּבָר הָיָה נִקְבַּע בְּרֵאשִׁית בְּרִיַּאת הָעוֹלָם וְהָאֱלֹהִים יִבְקֹשׁ רּוֹצֵה
מִמֶּךָ אֶת נִרְדָּף שְׁתִּירָא אוֹתוֹ (טז) וְעוֹד אֲנִי אֹמֶרֶת לך רְאִיתִי מִתּוֹךְ נִסְיוֹנִי
וִידִיעָתִי שֶׁהַחַיִּים כֹּאן תַּחַת הַשָּׁמַשׁ בְּעוֹלָם הַזֶּה הֵם הַאֲתֵגֶר הָאֲמִיתִי שֶׁלך.
מְקוֹם חַיִּיךְ בְּעוֹלָם הַזֶּה הֵם זִירַת הַמִּשְׁפָּט. הַבּוֹרָא נוֹתֵן לך בַּחֲרִירָה חוֹפְשִׁית
לְהִיּוֹת שְׁמָה בְּעוֹלָם הַזֶּה הָרָשָׁע רָשָׁע אוֹ צָדִיק וְאַחַר כֵּן לְאַחַר הַפְּטִירָה הוּא
יִדּוֹן אוֹתָךְ אִם הֵייתָ וּמְקוֹם הַצָּדִיק צָדִיק אוֹ שְׁמָה שֶׁהֵייתָ הָרָשָׁע רָשָׁע.

אֹמֶר הַגּוֹף: יִפֶּה מֵאֵד (יז) אֲמַרְתִּי אֲנִי אֹמֶר בְּלִבִּי הַגּוֹף, אֲנִי חוֹשֵׁב שֶׁאֵת
קִצַּת מִפְּרִיזָה. אֵת יוֹתֵר מִיָּדִי קִיצוֹנִית. אֵת סְבוּרָה שֶׁהָאָדָם יִכּוֹל לְהִיּוֹת אוֹ צָדִיק
אוֹ רָשָׁע, אֵין לך מִצְבֵּי בִּינִיִּים. אֲנִי סְבוּר שֶׁאֵת הַצָּדִיק וְאֵת הָרָשָׁע יִשְׁפֹּט
הָאֱלֹהִים, גַּם בְּצָדִיק יֵשׁ מִעֵט תֹּאוֹת כִּי עֵת מִשְׁפָּט יֵשׁ לְכָל חַפֵּץ רָצוֹן אוֹ
תִּשְׁוּקָה וְהָאָדָם הַצָּדִיק וְהָרָשָׁע עֲתִידִים לְתֵת דִּין וְחִשְׁבוֹן וְעַל כָּל הַמַּעֲשֶׂה
הַמַּעֲשִׂים שֶׁעָשׂוּ שָׁם בְּעוֹלָם הַגִּשְׁמִי. (יח) אֲמַרְתִּי מִשִּׁיב אֲנִי בְּלִבִּי הַגּוֹף עַל

דְּבַרְתָּ דַּבְרֵיךְ בְּנֵי הָאָדָם, נשמתִי היקרה, שטענת שהאדם הוא יצור לְבָרָם על, והוא נזר הבריאה וכך ברא אותו הָאֱלֹהִים וְאֵת, נשמתִי היקרה, וְלִרְאוֹת תראי ותביני שְׁהֵם הצדיק והרשע שניהם בסופו של דבר בְּהִמָּה רוצים בטובת עצמם ודואגים הִמָּה רק לָהֶם לעצמם. אין הבדל בסופו של דבר בין הצדיק והרשע (יט) כִּי מֵה מְקַרָּה שיקרה לְבִנֵי הָאָדָם הצדיקים ומה וּמְקַרָּה שיקרה גם כן הַבְּהִמָּה לרשעים וּמְקַרָּה אֶחָד לָהֶם, כָּמוֹת זֶה הרשע כֹּן מוֹת זֶה הצדיק וְרוּחַ אֶחָד לְכֻלָּם ואין מוֹתֵר מעלה הָאָדָם לצדיק יותר מִן הַבְּהִמָּה הרשע אֵין כִּי הַכֹּל הֶבֶל (כ) בסופו של דבר, נשמתִי האהובה, הַכֹּל הֵן הצדיק והֵן הרשע הוֹלֵךְ מֵתִים וְאֵל מְקוֹם אֶחָד הַקֶּבֶר הַכֹּל שניהם הולכים. שניהם הָיָה נולדו בגוף מִן הָעֶפֶר קרוץ חומר וְהַכֹּל וגוף שניהם שָׁב אֶל יְבֵלָה בְּהָעֶפֶר (כא) אני מסכים איתך שיש דין ויש דיין אך מִי יוֹדֵעַ אם רוּחַ בְּנֵי הָאָדָם הצדיקים הֶעֱלָה הִיא לְמַעַלָּה לגן עדן וְרוּחַ הַבְּהִמָּה הרשעים הֵם אם יִרְדֹּת הִיא לְמַטָּה לָאָרֶץ? (כב) יש רשע שהוא צדיק ויש צדיק שהוא רשע. ואני רְאִיתִי חושב כִּי אֵין יותר טוֹב מֵאֲשֶׁר יִשְׁמַח הָאָדָם בְּמַעֲשָׁיו בכל פעולותיו ומעשיו כִּי זֶה הוּא חֶלְקוֹ יַעֲזֹדוּ כִּי מִי יִבְיָאֵנוּ יחיה אותו כדי לִרְאוֹת בְּמָה שִׁיְהִיָּה אַחֲרָיו אחרי מותו.

אומרת הנשמה: אני חוזרת על דבריך, אתה טוען שכיון שבסופו של דבר גם בצדיק נדבקים חטאים, ואנו לא יודעים מי בעצם הצדיק הטהור, אז כדאי לחיות טוב כי חיים רק פעם אחת, we have to do it well.

פרק ד

(א) וְשִׁבְתִּי מְשִׁיבָה אֲנִי הנשמה על דבריך, גופי המתוק. הבה וְאֶרְאָה נבחן אֶת כָּל מַעֲשֵׂי בְנֵי הָאָדָם הָעֹשִׂים הַמוֹטְעִים, מה שקוראים "עבירות", אֲשֶׁר שִׁנְעִשִׂים כאן תַּחַת הַשָּׁמַשׁ בעולם הזה וְנִרְאָה שֶׁהֵנָּה דְּמַעַת הָעֹשִׂים על פניהם, וְאֵין לָהֶם מְנַחֵם שכר וּמִיָּד הרשעים עֹשִׂים עֲשָׂתָם שִׁיִּצְרוּ אותם אין בהם כֹּל כֹּחַ תּוֹכֵן וְאֵין לָהֶם לַמַּעֲשִׂים מְנַחֵם שכר בעולם הבא עולם דִּין וחשבון.

אומר הגוף: היאוש גובר בי, מה טעם יש בחיים אם על כל פעולה איני יודע אם טובה היא או רעה ואם על כל פעולה ולו אף הקטנה ביותר אתן דין וחשבון? (ב) וְשָׁבַח אֲנִי אומר הגוף אֶת הַמֵּתִים שְׂכָרָם מֵתוֹ ואינם צריכים לחיות מִן הַחַיִּים אֲשֶׁר הֵמָּה חַיִּים בעולם הזה עֲדָנָה עדיין (ג) וְטוֹב מְשֻׁנֵּיהֶם מִן הַחַיִּים ומן המתים אֶת אֲשֶׁר עָדוֹן לֹא הָיָה נולד כלל אֲשֶׁר וּשְׁלֹא רָאָה אֶת הַמַּעֲשֶׂה המעשים הָרַע הרעים אֲשֶׁר נַעֲשָׂה הנעשים תַּחַת הַשָּׁמַשׁ כאן בעולם הזה.

אומרת הנשמה: (ד) וְרָאִיתִי אֲנִי אֶת כָּל עֵמֶל אִיסוּף הַרְכוּשׁ וְאֵת כָּל כְּשָׁרוֹן הַמַּעֲשֶׂה המעשים המוכשרים כִּי הִיא שֶׁהַנִּיַּע להם זו קִנְיָתָא אִישׁ מֵרַעְהוּ ובעצם גַּם זֶה הֶבֶל דָּבָר שאין בו ממש וְרַעוּת רוּחַ וכרדיפה אחר הרוח (ה) כַּשֶּׁהַכֶּסֶּיל גוף סופג ביקורת חזיתית כה קשה הוא חֲבִיק אֶת יָדָיו אין לו מה לענות וְאָכַל אֶת בְּשָׁרוֹ ונושך את שפתיו(ו)הנשמה אינה מרפה וממשיכה להלוּם: שמע גופי היקר, טוֹב מְלֹא כֹף נַחַת וסיפוק רוחני מְמָלָא חֲפִנִים עֵמֶל אִיסוּף רְכוּשׁ הדומה וְרַעוּת לרדיפה אחר הרוח (ז) וְשָׁבַתִּי אֲנִי וְאָרָאָה ועוד שמע קטע: זה ממש הֶבֶל שנעשה תַּחַת הַשָּׁמַשׁ כאן בעולם הזה: (ח) יֵשׁ אִיזָה אָדָם אֶחָד וְאֵין לוֹ אִישָׁה כלומר אדם שֵׁנִי במשפחה גַּם בֶּן וְאָח אֵין לוֹ בקיצור הוא בודד וְאֵין קֶץ לְכָל עֵמָלוֹ והוא עמל ללא הרף גַּם עֵינָיו לֹא תִשְׁבַּע עֲשָׂר ותמיד הוא חושב שהגיע רק לחצי הדרך באיסוף הממון, ואין הוא שואל את עצמו "וּלְמִי אֲנִי עֵמֶל וּמַחֲסֹר אֶת נַפְשִׁי מְטוֹבָה"? גַּם זֶה הֶבֶל וְעֵנָן רָע הוּא (ט) אם כבר הזכרתי את גנות הבדידות אוסיף ואספר בשבח הצוותא: טוֹבִים הַשְּׁנִים נפש רוח מן הגוף הָאֶחָד אֲשֶׁר מִפְּנֵי שֵׁשׁ לָהֶם שְׂכָר טוֹב בעולם הבא בַּעֲמָלָם (י) כִּי אִם הַנֶּפֶשׁ תַּחֲטָא וכתוצאה מכך יִפְּלוּ יִפְרַח הַרוּחַ מהגוף וילך לוֹ הָאֶחָד יָקִים אֶת חֲבֵרוֹ וְאִילוֹ הָאֶחָד שְׁיָפוּל וְאֵין לוֹ שְׁנֵי לְהַקְיָמוֹ (יא) גַּם אִם יִשְׁכְּבוּ שְׁנַיִם וְחָם לָהֶם וּלְאֶחָד אֵיךְ יָחָם? (יב) וְאִם יִתְקַפּוּ אֶת הָאָדָם הָאֶחָד הָרִי שְׁמִיד הַשְּׁנַיִם יַעֲמִדוּ נִגְדּוֹ לְהַצִּילוֹ וְהַחוּט הַמְּשַׁלֵּשׁ וּבּוֹדָאִי

שאם היו שלושה חברה **לא במהרה ינתק** ההגנה היתה מעולה (יג) **טוב** לשמוע לעיצות הנשמה שהיא חלשה **כיילד מספן וחקם** מאשר לשמוע לעיצות ממלך הגוף שהוא **זקן** ותיק יותר מן הנשמה ועיצותיו רק **וכסיל** רשעות והוללות **אשר לא** ואין הוא **ידע** יודע **להזהר** להזהיר את האדם שלא יחטא **עוד (יד) כי מבית הסורים** ממקום הטינופת היינו מן הרחם **יצא למלך** על האדם, יש לזכור **כי שגם במלכותו בלידתו נולד רש** היה חלש (טו) **ראיתי את כל בני האדם החיים והמהלכים תחת השמש** בעולם הזה. הם זכו לחיים כי בחרו לחיות **עם הילד השני** זו הנשמה **אשר יעמד** תמלוך **תחתיו** במקום המלך הזקן והכסיל שזה הגוף. אולם קבוצה זו קטנה (טז) **אין קץ סוף לכל העם בני האדם לכל אשר הנה היו לפנייהם** וטעו ונמשכו אחר הגוף **גם בני האדם האחרונים לא ישמחו בו** בילד השני שזו הנשמה באומרים **כי שגם זה הנשמה הקבל** אין בה ממש **ורעיון** הזוי של חולה **רוח**. אמור לי גופי היקר "היש לך סיכוי להשתנות?"

(יז) אמר הגוף: אני משוכנע שאת צודקת. אני רוצה להיות כמוך.

"אין כמוך" אומרת הנשמה. אולם גופי היקר **שמר את רגלך** הרגליך המגונים **כאשר תלך אל** אלי להיות כמוני כי אני חוצבתי **מבית האלהים** כסא הכבוד וקרוב וכדאי לך **לשמע** להבין זאת **מתת** מאשר תפרנס בשפע את **הכסילים** כוחות הרוע בעולם **זבח**, **כי כוחות הרוע אינם** אין בהם **יודעים** דעת **לעשות רע** או טוב, אלא הם ניזונים מטעויות הגוף.

פרק ה

(א) "אני מאושרת שבחרת לשנות כיוון ולהדמות אלי" אומרת הנשמה, אולם **אל תבהל** תחפז להשתנות הן **על פיה** בדיבורך אלי והן **ולבך** במחשבתך ואל ימהר תמהר **להוציא דבר** דיבורים לא ראויים **לפני האלהים** לפני **כי האלהים** אני חוצבתי מכסא הכבוד **בשמים ואתה** גופי באת **על** מהארץ **על כן יהיו דבריך מעטים (ב)** גופי היקר, היה שלם עם עצמך.

אתה עומד לעשות מהפך אדיר. אולם מרגע שהחלטת שזו הדרך אל תחלום **כִּי בָא הַחֲלוֹם** החלומות באים **בְּרֵב מְרִיבֵי עֵנָן** עננים. חלום זה הרהור תשובה שלא מומש. עליך לודא ששינוי הכיוון אמיתי ולא נפל עליך מריבוי הרהורים, שאם לא כן, כל דבריך אינם אלא **וְקוֹל כְּקוֹל הַכְּסִיל בְּרֵב הַמְרִבָּה דְּבָרִים** בדיבורים כי "הכל דיבורים" (ג) לכן **כַּאֲשֶׁר כִּשְׁתַּחֲפוּ תִדְר נִדְר** לגור **לֵאלֹהִים** עימי, עשה זאת מיד **וְאַל תֵּאַחֵר** תתעצל **לְשַׁלְמוֹ** מלהשלים את עצמך **כִּי אֵין לִי חֶפֶץ בְּכַסִּילִים** בגוף האומר מחר, אלא כיון **אֵת אֲשֶׁר שְׂרַצִּית תִּדְר** לדור עימי ובמחיצתי **שְׁלֹם** השלם עצמך מיד (ד) יותר **טוֹב אֲשֶׁר שְׁלֹא תִדְר מִשְׁתַּדֹּר וְלֹא תִשְׁלֹם** כי האומר אחטא ואשוב אין מספיקין בידו לשוב (ה) גופי היקר: **אַל תִּתֵּן אֵת פִּיךָ** תאמר **לְחַטִּיא** אחטא ואשוב כי אסור להתל **אֵת בְּשָׂרְךָ** בגוף **וְאַל תֹּאמַר לִפְנֵי הַמַּלְאָךְ** הממונה על התשובה **כִּי הַרְהוֹר הַתְּשׁוּבָה** היה **בְּשִׁגְגָה הִיא**, **לָמָּה** אתה נותן לי **יִקְצֹף הָאֱלֹהִים** לכעוס **עַל קוֹלְךָ** הרהורי התשובה שהתנוצצו **בְּךָ וְחָבַל אֵת** ולאמר שכל הרהורי התשובה שלך הם "הבל" וכחלום שאין בו ממש, כך כל **מַעֲשֵׂה יָדֶיךָ (ו) כִּי אֵין תוֹעֵלֶת בְּרֵב מְרִיבֵי חֲלָמוֹת** הרהורי תשובה שאין בהם מעשה, אלו הם **וְהַבָּלִים וְדְבָרִים וְדִיבּוּרִים הַרְבֵּה** לרוב. אם החלטת לשוב, שוב ואל תתמהמה וזכור **כִּי שְׁאֵת הָאֱלֹהִים** אותי יש **יָרָא** לכבד. אומר הגוף: (ז) "אני שב בכל יום אולם איני רואה כל ברכה מהמהפך הזה, מאז מצבי גרוע מיום ליום".

עונה הנשמה: **אִם** ראית **עֵשֶׂק רָשׁ** שאתה נעשק **וְגִזַּל מִשְׁפָּט וְצָדֵק** והצדק ממך והלאה, ואתה **תִּרְאֶה** רואה **בְּמִדִּינָה** בגוף רק מחלות ויטורים **אַל תִּתְּנָה** תתפלא **עַל הַחֶפֶץ** הנהגה זו, **כִּי** יש מלאך **גְּבוּהָ** שהוא **מַעַל** מלאך **גְּבוּהָ** והוא **שֹׁמֵר** מקפיד שתשלם על חטאי העבר. ומעל מלאך גבוה זה ישנם מלאכים **וְגִבְהִים עֲלֵיהֶם** הממונים לשלם גמול לכל אדם לפי פעולותיו (ח) **וְיִתְּרוֹן** המעלה שלך **אֲרָץ** גופי היקר **בְּכָל** ענין **הוּא** כאשר אני **מְלָךְ** מולכת עליך ואתה **לְשֹׁדָה** גופי **נֶעֱבַד** מזדכך אט אט ואסור למהר. אמנם אני יודעת (ט) שגוף **הָאֱהָב** את הנשמה **כְּסָף** ונכסף אליה **לֹא יִשְׁבַּע** אינו מסתפק בזיכור

עדין והוא כֶּסֶף נכסף מיד למעלה נוספת ומי אֶהָב בְּהֶמוֹן ומי שרוצה לכבוש את פסגת ההר ביום אחד לֹא תִבּוֹאָה לא יוכל לבוא למעלות אלו כי מיד יפול ולכן רעיון של תשובה פתאומית ומהירה גַם זֶה הֶבֶל (י) אני מאמינה בתשובה הדרגתית. בְּרָבוֹת כאשר מתרבים הַטּוֹבָה המעשים הטובים רַבּוּ רבים הם כוחות הגוף אוֹכְלִיהָ הנהנים בעיצה ובתושיה.

"יפה" אומר הגוף. אני שואל ויִמָּה כְּשֶׁרוֹן איזו תועלת צומחת לְבַעֲלִיהָ לי מהתשובה?

עונה הנשמה: אין למדוד את עשיית התשובה בכלים גשמיים כִּי אִם אלא רְאוֹת עֵינָיו בכלים רוחניים. כגון: הילה טהורה. (יא) מְתוֹקָה שְׁנֵת הָעֶבֶד בעל התשובה, העובד על תיקון מידותיו אִם מַעֲט אט אט וְאִם או הֶרְבֵּה קצת יותר מהר, בכל אופן הוא בחר בשינוי דרכו, הרי שהוא יֹאכֵל נהנה מדרכו החדשה וְאִילוּ הַשֹּׁבֵעַ הרשע שאינו חפץ אפילו לבדוק את דרכו והוא סבור שהוא לְעֹשֶׂיר בכיוון הנכון אֵינָנו אין לו מְנִיחַ לוֹ לִישׁוֹן קורת רוח בעמלו. והרי לך, גופי היקר, דוגמא מהחיים: (יב) יֵשׁ רָעָה חוֹלָה דיעה כוזבת הרווחת רְאִיתִי תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ בין בני האדם, האומרת שמטרת האדם בעולם זה עֹשֶׂר לצבור הון גשמי או מידות טובות אולם זה שָׁמֹר לצרכי הביטוח הפנסיוני או ההשלמה העצמית לְבַעֲלִיו אולם זה פועל לְרָעָתוֹ (יג) הכיצד? וְאֶבֶד הָעֹשֶׂר הַהוּא בְּעֵנֶן רָע חברת הביטוח פשטה רגל או ששווקי ההון התמוטטו, או שרם לבבו ושכח את אלוקיו, והנה לאב הזה וְהוֹלִיד נולד בֶּן וְאִין בְּיָדוֹ האב מְאוֹמָה כדי לסייע לבנו הנולד או שאין בידו ללמדו מידות טובות (יד) ובכן, אין בטחון גם בחברות הביטוח ואין בקנין המידות בטחון בהגשמה עצמית כֹּאֲשֶׁר יָצָא האב מִבֶּטֶן אִמּוֹ עָרוֹם וללא כסף וללא מידות מזוככות כך יָשׁוּב לְלֶכֶת לקבר כְּשֶׁבָּא כפי שנולד וּמְאוֹמָה לֹא יִשָּׂא בְּעַמְלוֹ מכל הממון הרבה שכנס או העמל שהשקיע בהטמעת המידות כדי שְׁלִיךְ להוליכו בְּיָדוֹ (טו) וגם זה רָעָה חוֹלָה כָּל עֲמַת כפי שָׁבָא בֶּן יִלְדָּה ויִמָּה יִתְרוֹן לוֹ שֶׁיַּעֲמַל לְרוּחַ (טז) גַם כָּל יָמָיו בַּחֲשָׁךְ

יֹאכֵל כְּדִי לַחֲסוֹךְ פְּרוּטָה לַפְּרוּטָה וְהוּא וְכָעֵס כּוֹעֵס הַרְבֵּה עַל פִּי רֹב כִּי אִינוּ
 עוֹמֵד בִּיעֲדֵי צְבִירַת הַהוֹן שֶׁהָצִיב לַעֲצֻמוֹ וְחֻלְיוֹ וְכָל יָמָיו בַּחוּלִי כִּי הוּא חוֹסֵךְ
 כִּסְפוֹ וְאִינוּ קוֹנֶה תְּרוּפּוֹת וְקֶצֶף וְהוּא מְמוֹרָמֵר תְּדִיר כִּי לֹא הִגִּיעַ לַחֲצִי עוֹשְׁרוֹ
 (יז) וְלִכֵּן הִנֵּה אֲשֶׁר רָאִיתִי אֲנִי הַנִּשְׁמָה שֶׁהִכִּי טוֹב הוּא אֲשֶׁר וְהִכִּי יָפָה
 הוּא לֶאֱכֹל וְלִשְׁתּוֹת וְלִרְאוֹת טוֹבָה וְלִשְׁמוֹחַ בְּכָל עֲמָלוֹ שֶׁיַּעֲמַל תַּחַת
 הַשֶּׁמֶשׁ מִסֵּפֶר בְּכָל יָמֵי חַיָּיו אֲשֶׁר נָתַן לוֹ הָאֱלֹהִים כָּל זְמַן שֶׁאִינוּ יַחֲדִיו
 כִּי זֶה הוּא חֶלְקוֹ שֶׁכָּרוּ (יח) גַּם כָּל הָאָדָם גּוֹף וְנִשְׁמָה יַחֲדִיו אֲשֶׁר נָתַן לוֹ
 הָאֱלֹהִים עֵשֶׂר וּנְכָסִים וְהַשְׁלִיטוֹ וְנָתַן לוֹ אֶת הָאֲפֻשְׁרוֹת לֶאֱכֹל לַהֲנוֹת
 מִמֶּנּוּ וְלִשְׁאֹת אֶת חֶלְקוֹ וְלִשְׁמֹחַ בְּעֲמָלוֹ זֶה מִתַּת אֱלֹהִים הִיא (יט)
 כִּי לֹא הַרְבֵּה יִזְכֹּר אֶת יָמֵי חַיָּיו כִּי הָאֱלֹהִים מַעֲנֶה בְּשִׂמְחָת לְבוֹ

פרק ו

עוד אומרת הנשמה: יש להזהר בקנין המידות שיהיו ללא רבב כי (א) יש רעה
 אֲשֶׁר רָאִיתִי, אומרת הנשמה, תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ כאן בעולם הזה וְרַבָּה הִיא
 עַל הָאָדָם והרבה בני אדם נפלו ברשת הגאווה. כגון: (ב) אִישׁ חֲשׁוֹב אֲשֶׁר
 יִתֵּן שְׂזָכָה להגיע לוֹ הָאֱלֹהִים בזכות כשרונותיו לַעֲשֹׂר רב בידיעת התורה
 וּנְכָסִים והם כנוסים בידו וְכָבוֹד והוא כבד מאד, יש בידו: מקרא, משנה,
 תלמוד, פוסקים, מדרשים, חסידות וקבלה וְאֵינֶנּוּ חֹסֵר לְנַפְשׁוֹ מִכָּל אֲשֶׁר
 יִתְאַוֶּה ובידו להוסיף ידיעות נוספות וְלֹא יִשְׁלִיטֵנוּ הָאֱלֹהִים לֶאֱכֹל מִמֶּנּוּ
 וכל התורה הזו אינה מזכה אותו לחיי העולם הבא כִּי אִישׁ נִכְרִי הִסֵּם
 יֹאכְלֵנוּ מתפרנס בשפע מתורתו וְזֶה הֶבֶל וְחָלִי רָע הוּא (ג) אִם יוֹלִיד
 יִכְתּוֹב הָאִישׁ מֵאָה ספרים וְשָׁנִים רַבּוֹת יַחֲיָה וְרַב שְׂיָהוּ יָמֵי שָׁנָיו
 וְנַפְשׁוֹ לֹא תִשָּׁבַע מִן הַטּוֹבָה וְאוֹלָם גַּם קְבוּרָה חֶלֶק טוֹב לַעֲוֹלָם הַבֹּא לֹא
 הִיֵּתָה הִיא לוֹ אֲמַרְתִּי טוֹב מִמֶּנּוּ הַנֶּפֶל בעל הענוה המפיל מערך עצמו
 (ד) כִּי בִהְבֵּל בִּמְחַבֵּא הוּא בָּא וּבִחְשָׁךְ וּבִהְסֵתֵר יֵלֶךְ הוּא הוֹלֵךְ וּבִחְשָׁךְ
 והוא מסתיר את שְׁמוֹ יִכָּסֶה ואינו מוכר לאיש(ה) גַּם שָׁמֶשׁ מחיי העולם
 הזה לֹא רָאָה שִׂמְחָה וְלֹא יָדַע נַחַת בַּחֲיָיו לָזֶה הָעוֹלָם וְלֹא יָדַע מִזֶּה מַה זֶה
 הַנֶּאֱמָר (ו) וְאֵלֹהֵי חַיָּה אֶלְפֵי שָׁנִים פְּעֻמִּים וְטוֹבָה וְשַׁעֲה אַחַת שֶׁל קוֹרֵת רוּחַ
 לֹא רָאָה, הֵלֵא אֶל מְקוֹם אֶחָד הַכֹּל הוֹלֵךְ (ז) כָּל עֵמֶל הָאָדָם לְפִיָּהּ
 כִּפִּי כוֹוֶנְתּוֹ לְשֵׁם שָׁמַיִם, קִרִּי בֵּיה "לפי יהו" וְגַם הַנֶּפֶשׁ לֹא תִמָּלֵא חֲפָצָה
 לַהּוֹסִיף בִּקְנִי הַמִּידוֹת (ח) כִּי מַה יֵּשׁ יוֹתֵר יִתְרוֹן לְחֻכָּם הַמַּעֲדִיף אֶת הַנִּשְׁמָה
 עַל פְּנֵי הַגּוֹף מִן הַכָּסִיל הַמַּעֲדִיף אֶת הַגּוֹף עַל פְּנֵי הַנִּשְׁמָה אִם חֲכַמְתּוֹ אִינֶה
 כְּרוּכָה בַּעֲנוּוֹה כִּמוֹ מֶשֶׁה וְאַהֲרֹן שֶׁאִמְרוּ "וְנַחֲנוּ מֶה" כִּי חֲכָמָה לִבָּד אִינֶה
 בַּהֲכָרַח מִידָה טוֹבָה, חֲכָמָה וְלַעֲנִי עֲנוּה יוֹדֵעַ הַמַּחֲבֵרֹת יַחֲדָיו זֶה הַרְכָּב מִנְצָח
 שֵׁשׁ בּוֹ אִפְשָׁרוֹת לְהִלָּךְ לַהֲתַקְדֵּם נֶגֶד אֵל הַחַיִּים הַמְּאוֹשְׁרִים.
 אומר הגוף: אני מסכים שיש לך יתרון איכותי עלי. ברם, אנו כעת חיים בעולם
 הזה ולכן אני סבור ש- (ט) טוֹב לֹאכּוֹל וְלִשְׁתּוֹת וְלִטְיִיל כְּדִי מִרְאֶה לראות

ב- עֵינִים נופים ואתרים כי זה מפרה את הכשרון ונותן חשק ללמוד. זה עדיף מאשר רק מִהֶלֶךְ נָפֶשׁ ללמוד תורה.

עונה הנשמה: גַּם ברעיון זֶה הֶבֶל אין ממש ואלו וְרָעוֹת גחמות של הרוח הבהמית שבך. דע לך, גופי היקר שאין כל חדש ברעיון הזה (י) מֶה שֶׁהָיָה כָּבֶד נִקְרָא שְׁמוֹ וְנוֹדָע והוא ידוע ומוכר כתחבולה ישנה של היצר הרע הערמומי הבא ללכוד ברשתו את אֲשֶׁר הוּא אָדָם וְלֹא יוֹכֵל האדם לנצח בְּדִין עִם את היצר הרע שֶׁהוּא תִּקְיָף מִמֶּנּוּ (יא) וחוזך מזה כִּי יֵשׁ הרבה דְּבָרִים בַּהֲרִיבָה מקומות הַמְרַבִּים הֶבֶל ורעיונות רוח ומרחיקים את האדם מן מֶה הענוה ושוללים ממנו את יִתְרֵה היתרון שבגללו נולד חֶה לְהִיּוֹת בן אָדָם

עונה הגוף: את טוענת שעל האדם להנזר מכל הנאה גשמית. אולם (יב) כִּי מִי הוּא יוֹדֵעַ הקובע מֶה יותר טוֹב לָאָדָם בְּחַיִּים? הרי מִסְפָּר יְמֵי ימיו ספורים וכל חַיִּי חִייו הם הֶבֶל הבל ואם וַיַּעֲשֵׂם הוא משקיעם רק בתורה הרי דינם כְּצֵל חולף. בנוסף, עלי להעיר אֲשֶׁר שאין מִי שִׁנְגִיד לָאָדָם מֶה יִהְיֶה אַחֲרָיו פטירתו כאן תַּחַת הַשָּׁמַשׁ בעולם הזה ולכן דברייך צריכים חיזוק אוביקטיבי.

פרק ז

עונה הנשמה: הבה נבחן בכור השכל מֶה יותר טוב לאדם בחייו. אני סבורה שתסכים איתי ש-(א) טוֹב שֵׁם טוב שיש לאדם כחכם ועניו יותר מִשְׁמֹן משובח וטוֹב המתנדף לאחר זמן וְכֵן טוב האדם בְּיוֹם הַמָּוֶת מוֹתוֹ מִיּוֹם הַנִּלְדוֹ כיון שתינוק הנולד עדיין לא יצא שמו למרחקים. עוד תסכים איתי ש-(ב) טוֹב לָלֶכֶת אֶל בֵּית אָבִל מְלָכֶת אֶל בֵּית מִשְׁתֶּה בְּאֶשֶׁר כיון שהמות הוא סוֹף כָּל הָאָדָם בין הצדיק ובין הרשע. בין כך וְהַצְדִּיק הַחַי יִתֵּן ירכז אֶל את תשומת לְבָבוֹ והטיב דרכיו. אנו גם תמימי דעים ש-(ג) טוֹב הַכַּעַס

מְשֹׁחֹק וקלות ראש **כִּי** כאשר מראים לאדם **בְּרַעַ פְּנִים** זעומות הוא **יֵיטֵב** מטיב **לֵב** ליבו ומעשיו

עונה הגוף: אנו חוזרים לאותה נקודת מוצא של הדיון. (ד) **לֵב הַחֲכָמִים בְּבֵית הָאֵל וּמִתּוֹךְ כֵּךְ הֵם חוֹזְרִים בַּתְּשׁוּבָה וְלֵב הַכְּסִילִים נוֹהָה אֶל בְּבֵית שְׁמָחָה** כי העיקר לדעתם זה לשמוח. לויכוח זה לא יהיה סוף כי אין מי שיכריע בינינו. אנו זוקקים לבורר.

עונה הנשמה: אתה רשאי לא להשתכנע אך אני בטוחה ש-(ה) **טוֹב לִשְׁמַע דְּבַרֵי חָכָם אֲפִילוּ אִם אֵלֹהֵי גִעְרָת גְּעֵרוֹת, אֲךְ כִּיוֹן שֶׁבָּאוּ מֵאִישׁ חָכָם הֵם מֵרַפָּא וּמִזּוֹר לַגּוֹף. וּדְבָרִים קָשִׁים אֵלֹהֵי טוֹבִים מֵאִישׁ הַשְׁמַע לְשִׁיר עֲגֹבוֹת שֶׁל הַכְּסִילִים הַשְּׁבוּיִים בִּיד תְּאוֹתָם. (ו) כִּי כְּקוֹל הַסִּירִים הַשְּׁמַע פֶּעַם קוֹצִים הַנִּשְׂרָפִים תַּחַת הַסִּיר? הֵם מֵרַעִישִׁים מֵאֵד אֹלָם תּוֹעֲלָתָם אֲפִסִּית, כֵּן הוּא שְׁחֹק הַכְּסִיל הוּא מִקְבֵּל סִיקוֹר תִּקְשׁוֹרֵתִי נֹרַח אֹלָם תְּרוֹמָתוֹ לִבְנֵי הָאִישִׁיּוֹת אֲפִסִּית וְגַם זֶה הַבֵּל לֵהֲבִיא לֵלֵב הַמְּדִיהַ הַתִּקְשׁוֹרֵתִית אֶת דְּבַרֵי הַכְּסִיל וּלְהַסְתִּיר לְגַמְרֵי אֶת דְּבַרֵי הַחָכָם. (ז) כִּי הָעֶשֶׂק הַעִיּוֹת הַנּוֹרָאִי הַקִּיִּים בֵּין פֶּרְסוֹם הַהוֹלָלוֹת וְהַסְתֵּרֵת הָאִמָּת וְהוֹלָל הוֹפֵךְ אֶת הַחָכָם לְמִשְׁוֹגַע בְּעִינֵי הַמַּאֲזִינִים אוֹ הַצּוֹפִים וְהֵם וְיֹאבֵד מֵאֲבָדִים אֶת לֵב הָרוֹךְ הַחֹן וְהַסְבִּלְנוֹת, כֹּל זֹאת בְּגִלָּל הַמִּתְנָה שֶׁמִּעֲנִיקָה הַתִּקְשׁוֹרֵת לְכִסִּיל (ח) טוֹב לְהִתְבּוֹן בְּאַחֲרִית דְּבָר יוֹתֵר מֵאֲשֶׁר רָאִשִׁיתוֹ וְאִם כֵּךְ נִנְהַג וְעֵדִיף שִׁיקוּלֵי טוּחַ אֲרוֹךְ עַל פְּנֵי טוּחַ קֶצֶר, וְנִבְחַן מִגְמָה עַל פְּנֵי שְׁנֵים רַבּוֹת, נוֹכַח שְׁאִין מִמֶּשׁ בַּדֶּרֶךְ הַכְּסִילִים וִישׁ מִמֶּשׁ בַּדֶּרֶךְ הַחֲכָמִים. יוֹתֵר טוֹב אֶרֶךְ רוּחַ לְבַחוֹן דְּבַר בַּסְבִּלְנוֹת וּלְאֹוֹךְ זִמֵּן מֵאֲשֶׁר לְשִׁפּוֹט אֶת הַדְּבַר מִגְבֵּה רוּחַ מִתּוֹךְ הַתִּנְשָׁאוֹת וְהַכְּרָה מוֹטְעִית בַּעֲדָה הָאִנִּי. קֶצֶת עֲנוּהָ וְסִבִּלְנוֹת לֹא יִזְיָקוּ לָךְ גּוֹפִי הַנִּכְבֵּד. (ט) גּוֹפִי, אֶל תִּבְהֵל תִּמְהַר בְּרוּחְךָ לְכַעֵס כִּי מִידַת הַכַּעַס מִגּוֹנָה בִּיּוֹתֵר וּבְחִיק הַכְּסִילִים יָנוּחַ תִּימָצֵא (י) אֶל תֹּאמַר תִּטְעֵן, גּוֹפִי הִיָּקֵר מֶה הִיָּה בַּעֲבֹר שְׁהִיָּמִים הָרָאשִׁנִּים הָיוּ טוֹבִים מֵאֵלָה אֲךְ כִּיּוֹם אֲנִי חַיִּים בַּעֲדָן מוֹדֵרֵנִי, קֶצֶב הַחַיִּים הַשְּׁתַּנָּה וִישׁ לִלְכֹּת עִם הַזִּמֵּן. כִּי לֹא מִחֲכָמָה יִתְרָה שְׁאַלְתָּ אֶתָּה טוֹעֵן עַל זֶה**

זאת. (יא) כפי שאמרת, דברי החכם אינם נשמעים כי הוא לא מתבלט בחברה או בגלל שהוא עני ולכן סובל מדימוי עצמי נמוך לכן **טובה התקמה** לחברת בני האדם כשהיא **עם** מעט **נחלה** כסף כי בכך יש לו **יותר** יתרון בין **לראי השמש** בני האדם ודבריו נשמעים (יב) **כי** צריך לשלב **בצל** יחד עם **התקמה בצל** את **הכסף** אולם אל תטעה לחשוב שהכסף והחכמה שקולים כי יש **יותר** בדעת ובהתקמה שהיא **תחיה בעליה** מה שאין כן בכסף שאינו מועיל ביום עברה.

עונה הגוף: את טוענת לעליונות עלי אולם (יג) **ראה** ראי **את מעשה האלהים** מעשיך **כי** שאם חטאת **מי יוכל לתקן** עוון **את אשר עוונתו** לאחר שנעשה?

עונה הנשמה: נכון. אולם (יד) **ביום טובה** כשעשיתי מצווה **היה** גופי **בטוב וביום רעה** כשעשיתי עבירה **ראה** שמיד אחר כך אני חוזרת בתשובה **גם** דע **שאת זה** המצוות **לעמת זה** החטאים, את הכל **עשה האלהים** הנשמה, ואני אתן את הדין על העבירות ואקבל שכר על המצוות בניגוד **על דברת** לדברי העם שברחוב **שלא ימצא האדם אחריו מאומה** ואין דין ואין דיין.

עונה הגוף: את סובלת מקבעון מחשבתי. (טו) **את הכל ראיתי בימי הבלי**: ראיתי **שיש צדיק אבד** שמת ואף על פי שלא חטא ועדיין הוא מחזיק **בצדקו** וכן ראיתי **שיש רשע** שחי טוב ו**מאריך** ימים אף על פי שהוא מחזיק **ברעתו** לכן נשמתי הצדיקה (טז) **אל תהי תהיי צדיקה הרבה ואל תתחכם** תתחכמי **יותר** מדי **למה תשומם** להיות קוטבית?

עונה הנשמה: גם להפריז לכיוון שלך לא טוב (יז) **אל תרשע הרבה ואל תהי סכל** **למה תמות בלא עתה?** (יח) אני סבורה ש**טוב אשר שתאחז** בזה בקיום תורה ומצוות **וגם מזה** מחיזוק הגוף באכילה שתיה והתעמלות **אל תנח את ידך** **כי ירא אלהים יצא את כלם** תורה וקמח. אולם יש לדעת את המשקל הנכון שיש לייחס לגוף ולנשמה, לקמח ולתורה (יט)

הַחֲכָמָה הַנִּשְׁמָה תִּעָלֶז נֹתֶנֶת כַּח וּמִסְתּוֹר לְחָכָם יוֹתֵר מִעֲשָׂרָה כּוֹחוֹת הַגּוֹף שְׁלִיטִים הַשּׁוֹלְטִים אֲשֶׁר הָיוּ בְּעִיר בּוּ.

עונה הגוף: נכון שיש לייחס משקל שונה לתורה וקמח ובזה כולם טועים (כ)

כִּי אָדָם אֵין צָדִיק בְּאָרֶץ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה טוֹב וְלֹא יִחָטָא יַחֲטִיא

עונה הנשמה: (כא) גַּם לְכָל הַדְּבָרִים אֲשֶׁר אַתָּה יְדַבְּרִי מִדְּבַר אֵלִי אֶל

תִּתֵּן לִבְךָ אֵינִי מִתְרַגֶּשֶׁת. אֲשֶׁר לֹא כִּי אִם תִּשְׁמַע אֲשַׁמַּע אֶת דְּבָרֶיךָ עֲבֹדְךָ

גופי אבוא לידי מְקַלְלֶךָ זִלְזוֹל. טענתך שאין מי שיודע לתת יחס נכון לתורה

וקמח אינה טענה (כב) בְּנוֹסֶף כִּי גַם פְּעָמִים רַבּוֹת יָדַע לִבְךָ אַתָּה יוֹדַע

אֲשֶׁר גַּם אַתָּה קָלַלְתְּ זִלְזַלְתְּ בַּדְּבָרִי אַחֲרִים

בעית הקצאת המשאבים או האם הישיבות עושקות כספי ציבור?

עונה הגוף: הויכוח להקצאת משאבים לקמח ותורה זו תמצית חיי האדם. (כג)

אֵת כָּל זֶה זֶה נִסִּיתִי בַּדְּקָתִי בַּחֲכָמָה בַּחֲכַמְתִּי אֲמַרְתִּי אַחֲכָמָה שְׁנִיתִן

לִפְתּוֹר אֵת הַסּוּגִיָּה וְאוֹלָם הִיא רְחוּקָה מִמֶּנִּי (כד) רְחוּק מִמֶּנִּי מַה שְּׁהָיָה

בדורות הקודמים וְעַמֶּק עַמֶּק אֵין מִי יִמְצְאוּנוּ שִׁיבִין. רק אדגים את הבעיה:

האם ניתן להגיע כיום למדרגת הרב חיים בן עטר הקדוש שהקצה שעה ביום

למחיתו ועסק בתורה בזמן הנוותר? האם רמת החיים אז כרמת החיים היום?

עונה הנשמה: אכן לבעיה זו אין פתרון מובנה, לכל אדם יש רמת בטחון בד'

שונה. כמו כן, מידת ההסתפקות אינה זהה. לכן (כה) סְבוּתִי חִפְשִׁתִּי אֲנִי

הַחֲכָמָה וְלִבִּי וְהִבִּינָה לְדַעַת וְהִדַּעַת שְׁבִי וְלִתּוֹר וְלִבְקֹשׁ וּלְמַצּוֹא אֵת הַדּוֹר

להקצאת משאבים נכונה, לי אני הַחֲכָמָה הַנִּשְׁמָה וְחֲשָׁבוֹן וְהִיחַס שְׁבִינִי וּבִין

וְלַדַּעַת הַמַּחְבּוֹר לִי זֶה רָשָׁע הַגּוֹף כָּסָל הַנוֹטָה אֶל הַעֲבִירוֹת וְהַסְכָּלוֹת

הוֹלָלוֹת. אני ואתה נשואים לשבעים או שמונים שנה. אתה האִשָּׁה ואני

הַאִישׁ. (כו) וּמוֹצָאֵת אֲנִי הַנִּשְׁמָה שְׁאֵתָה גּוֹפִי מֵרִ יוֹתֵר מִמָּוֶת וְאַתָּה גּוֹפִי

הַנִּקְרָא כֹּאן הָאִשָּׁה, לך יש להקצות משאבים ברמה המינימלית ואין להסחף

אולם אני מגלה אֲשֶׁר הִיא מְצוּדִים וְחֲרָמִים לִבָּהּ שֶׁמִּטְרַתְךָ הָאִמִּיתִית

הינה להפיל אותי בבור תחתיות אֲסוּרִים יָדִיָּהּ וְכָל חֶשֶׁק לַעֲשׂוֹת אִיסוּרִים.

אדם טוֹב לִפְנֵי הָאֱלֹהִים הַשּׁוֹמֵעַ לִי יִמְלֹט מִמָּנָה מִהַמְּלָכּוֹת שֶׁלךָ וְאִילוֹ

חֹטֵא וְלֹכֵד בָּהּ. ניתן לאמר שמצאתי פתרון לבעיית הקצאת המשאבים. יש לתת לי את מירב המשאבים ואילו לך את המינימום הקיומי. אני רואה שהנמשך אחרי תאוות הגוף ותענוגותיו לא מצליח להתרומם לרמה רוחנית נאותה. (כז) רֵאָה זֶה מְצֹאתִי אִמְרָה קֹהֶלֶת הנשמה, כשמצרפים עובדות אַחַת לַאֲחַת לְמִצָּא מוצאים חֲשִׁבוֹן פתרון. מסקנה זו מבוססת על מחקרים ארוכי טווח.

עונה הגוף: המחקר שלך לא בנוי נכון. לכל מחקר יש קבוצת מדגם. כשבוחנים את היחס בין גוף ונשמה שזה היחס שבין אדם ואישה הרי שהמדגם אינו מייצג: (כח) אֲשֶׁר עוֹד בְּקִשָּׁה נִפְשִׁי וְלֹא מְצֹאתִי אָדָם נשמה אֶחָד מֵאֵלֶּף מְצֹאתִי וְאִשָּׁה וגוף בְּכָל המחקרים האֵלֶּה לֹא מְצֹאתִי.

עונה הנשמה: אתה מתחיל להתפתל בטענות שוא. (כט) לְבַד רֵאָה זֶה מְצֹאתִי אני יודעת דבר אחד אֲשֶׁר עָשָׂה הָאֱלֹהִים אני מנסה כל הזמן לתקן אֶת הָאָדָם אותך כדי להיות יָשָׁר וְהִמָּה בְּקִשׁוֹ אולם אתה מעדיף חֲשִׁבוֹנוֹת רַבִּים לסתור דבריי בטענת מדגם שאינו מייצג וכו' ואלו דברי הבל. האם לא הגיע הזמן שתודה על דבריי?

פרק ח

דברי הנשמה: (א) מִי כִּהְחָכַם כמוני ומי יוֹדֵעַ פֶּשֶׁר דְּבָר? אני היא חֲכָמַת הָאָדָם תְּאִיר ומאירה אותך גופי היקר פָּנֶיךָ וְעַז פָּנֶיךָ ואילו אתה התקיף יִשְׁנָא מחשיך אותי (ב) אֲנִי הנשמה את מאמר פִּי מִלֶּךְ מלכי המלכים שְׁמוֹר שומרת לקיים וכן וְעַל דְּבָרֶת שְׁבוּעַת אֱלֹהִים זוכרת את השבועה בלידה, להיות צדיק וכו' (גמ' נידה ל ע"ב) יש בינינו הבדל תהומי, אולם (ג) אֵל תִּבְהֵל אינך נדרש לענות מיד על דבריי. אני מבקשת ממך דבר פעוט מִפְּנֵיךְ מפאת השכנות שנכפתה עלינו אנא תִּלְךְ התקדם אט אט אֵל תַּעֲמֹד במקום אחד כי עמידה זה בְּדָבָר רָע אין מושג כזה "סטטוס קוו" אם אין עליה אז יש ירידה והכל תלוי ברצונך החזק כִּי כָל אֲשֶׁר יִחְפֹּץ יַעֲשֶׂה (ד) דע לך גופי היקר בְּאֲשֶׁר שאתה נדרש להתייחס לְדִבְרֵי כדברי מִלֶּךְ שְׁלֹטוֹן ולקבלם עלך ללא

עוררין ומי יאמר לו לי מה תעשה לעשות כי אני מבטלת רצוני מפני רצון הבורא ב"ה (ה) דע כי גוף השומר מצוה של הנשמה לא ידע דבר רע ושיש עת ומשפט ידע זאת אני יודעת השוכנת בכל לב של חכם (ו) כי לכל חפץ ביקום יש עת ומשפט כי רעת האדם הגוף רבה מתגברת עליו על הנשמה (ז) כי הגוף אויל ואיננו ידע מתחשב במה שיהיה דהיינו בבית דין של מעלה כי כאשר יהיה הדין מי יגיד לו הרי הוא בקבר (ח) לכן, אין לך אדם גופי היקר סמכות מוסרית שליט לשלוט ברוח בי לכלוא ולהמנע מלקיים את הרוח דבריי. נכון שאנו נפרד ביום מסוים ואז אין לי שליטון עליך ביום המות כי כשהגוף מת הוא נעשה חופשי מלקיים מצוות. אבל אז אני עולה אל בית דין של מעלה ואין משלחת שיחרור מדין זה וכל הנשמות עולות לפני כסא הכבוד במלחמה לתת דין וחשבון על מפעלם ולא ניתן ימלט לקזז מצוות ברשע שעליו יש להעניש את בעליו בנפרד ממתן השכר על המצוות.

עונה הגוף: (ט) את כל זה דברייך ראיתי הבנתי ונתון את לבי ואני מנסה לישים אותם בהדרגה ולהטמיע אותם לכל בכל מעשה מעשי אשר אני נעשה עושה כאן תחת השמש בעולם הזה.

מעירה הנשמה: זו העת אשר שליט האדם הנשמה באדם בגוף וכך לרע הגוף וכוחותיו הרעים לו נשלטים על ידי הנשמה ומצב זה נקרא "צדיק ורע לו" היינו הרע קים אולם בשליטה. (י) ובכן מצב זה אפשרי שהרי כך ראיתי רשעים גופות שהיו קברים ביד תאוותיהם ונבאו והתקדמו וממקום קדוש ובעזרת הנשמה יהלכו הזדככו אט אט וישתכחו בעיר אולם בעצרות תשובה הם מספרים בגאווה אשר כן עשו על מצבם הנחות בו היו גם זה הבל כי אשרי נשוי פשע כסוי חטאת, על חטאים צריך לכסות ולא להשתבח בהן (יא) אמנם חשוב מאד לעורר את העם שאם אשר שאין לא נעשה פתגם מספרים על מעשה הרעה חטאים מהרה מיד על כן העם שוקע

ב"תרדמת הזמן" ו"עסקים כרגיל" ואז מלא לב בְּנֵי הָאָדָם בָּהֶם במזימות כדי לעשות רָע

שואל הגוף: את נשמתי היקרה לא מחפשת צרות. רוצה רק לעשות מצוות, הסבירי לי כיצד (יב) אֲשֶׁר חָטָא רשע שכל ימיו עֲשָׂה רָע חטאים כגון: מחלל שבת, אוכל נבלות ובכל זאת מֵאֵת שנים חי והקב"ה וּמֵאֲרִיךְ לוֹ אינו מענישו? אם כִּי גַם יוֹדַע אֲנִי אֲשֶׁר יִהְיֶה טוֹב לִירְאֵי הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר יִירָאוּ מִלִּפְנֵיו !

עונה הנשמה: כלי המדידה שלך מוגבלים. אתה מודד טוב ורע בעיניים שלך. אולם (יג) וְטוֹב אִמִּיתִי לֹא יִהְיֶה לְרָשָׁע וְלֹא יֵאָרִיךְ יָמִים בעולם הבא אלא הרשעים הינם כָּצֵל שאין בו ממש וכל זאת מפני אֲשֶׁר שֶׁאֵינָנו יֵרָא מִלִּפְנֵי אֱלֹהִים זו נשמתו שמשוועת ל"העדפה מתקנת"

שואל הגוף: אבל אני רואה, יש בידי עובדות מוצקות (יד) שֵׁשׁ מקרים שהם נראים הֶבֶל אֲשֶׁר שֶׁנַּעֲשָׂה עַל הָאָרֶץ כאן בעולם הזה: אֲשֶׁר שֵׁשׁ צַדִּיקִים אֲשֶׁר מְגִיעַ אֲלֵהֶם יחס מההבורא כאילו היו כְּמַעֲשֵׂה הַרְשָׁעִים מחד וְיֵשׁ רְשָׁעִים שֶׁמְגִיעַ אֲלֵהֶם כְּמַעֲשֵׂה הַצַּדִּיקִים? איך את מסבירה זאת? כגון: אמרת שרשע לא מאריך ימים והנה הרבה רשעים חיים בינינו מעל גיל 90 ויש שסגרו 100 שנים ואילו יש צדיקים שנפטרו בגיל 50 או 60?

עונה הנשמה: אֶמְרָתִי לך שְׁגִם דבר זֶה הֶבֶל אתה לא מודד נכון. חיים אינם נמדדים במד זמן מפני שהאדם חי לפני שנולד וחי אחרי שנפטר. החיים כאן במשך 70 או 80 שנה זו הופעה חלקית של האדם. יש ביננו אנשים שבגילגול הקודם עבדו בבית המקדש או שיצאו ממצרים והם באים להשלים כמה מצוות ומיד נפטרים האם תאמר שהם רשעים? גופי היקר, אנא הרכב משקפיים אחרות ותראה עולם חדש. אני מקווה שדברים אלו לא ידכאו אותך. חשוב לשמות, (טו) וְשִׁבְחָתִי אֲנִי אֶת הַשְׁמָחָה כי היא מנוע צמיחה והתפתחות לגוף ואני חושבת אֲשֶׁר שֶׁאֵין טוֹב לָאָדָם לגוף תַּחַת הַשְׁמָשׁ כאן בעולם הזה כִּי אִם לֶאֱכֹל וְלִשְׁתּוֹת כדי להתחזק וְלִשְׂמוֹחַ כדי להתפתח וְהוּא ואלו יִלְוֶנוּ בְּעֵמְלוֹ בכל יְמֵי חַיָּיו אֲשֶׁר נָתַן לוֹ הָאֱלֹהִים תַּחַת הַשְׁמָשׁ.

אומר הגוף: (טז) ברצוני לספר לך נשמת היקרה שפאָשָׁר נְתַתִּי אֶת לְבִי והשתכנעתי מדברייך ובקשתי לְדַעַת חֲכָמָה וְלִרְאוֹת וּלְהַבִּין אֶת הָעֲנָן ההתרחשויות אֲשֶׁר נַעֲשָׂה הנעשות כאן עַל הָאָרֶץ מאז כִּי גַם בְּיוֹם וּבְלֵילָה שָׁנָה בְּעֵינָיו אֵינָנו רֹאֶה ואין לי מנוחה (יז) הנני וְרֹאִיתִי רואה אֶת כָּל מַעֲשֵׂה הָאֱלֹהִים מעשייך ומנסה לחקותם אך כִּי לֹא יוֹכֵל הָאָדָם איני מסוגל לְמַצּוֹא אֶת הַמַּעֲשֵׂה אֲשֶׁר נַעֲשָׂה להגיע לרמה הנדרשת תחת הַשָּׁמַשׁ כאן בעולם הזה בְּשָׁל מִפְּנֵי אֲשֶׁר שֶׁאִם יַעֲמַל הָאָדָם אתיגע לְבַקֵּשׁ להשתפר וְלֹא יִמָּצֵא לֹא אוכל וְגַם אִם אֶת יֹאמֵר הַחֲכָם אומרת לְדַעַת שאפשר להתמזג לֹא יוֹכֵל לְמַצֵּא זה לא בר ביצוע, את נשמה זכה ואני גוף עם תאי חלבון וכו'.

פרק ט

ממשיך הגוף ואומר: (א) כִּי אֶת כָּל זֶה נְתַתִּי אֶל לְבִי וְלָבוֹר ולברר אֶת כָּל זֶה אֲשֶׁר הַצַּדִּיקִים השולטים על הרע שבהם תמיד וְהַחֲכָמִים שאגרו בתוכם תורה הרחבה מיני ים, וְעַבְדֵיהֶם גופם בְּיָד נשמע והוא מציית הָאֱלֹהִים לנשמתם גַּם לֹא רק הגוף אלא גם המידות כגון: אֶהְבֶּה גַם שְׁנָאָה ואין יוֹדֵעַ הָאָדָם לגוף דיעה משלו הַכֹּל לַפְּנִיָּהם בשליטת הנשמה. אבל אצל הרשעים זה ממש ההיפך. הם ברשות תאוותיהם. כדי להמלט מהבושה הם בונים תיאוריות משונות כדי להצדיק את משובותיהם. עם כל ההבדל הרב אני רואה, (ב) הַכֹּל לכל הצדיקים פֶּאֶשֶׁר קורה מה שקורה לְכָל הרשעים מְקָרָה אֶחָד לַצַּדִּיק וְלָרָשָׁע שניהם חיים ומתים ואין הבדל בין אדם לטוב וְלַטָּהוֹר הגומל חסדים או אדם וְלַטָּמֵא החומס אחרים וְלַזֵּבֶחַ את יצרו וְלַאֲשֶׁר אֵינָנו זֵבֶחַ המפטם את יצרו כְּטוֹב כְּחָטָא או המזלזל בחומרת השבועה שנשבע וְהַנִּשְׁבָּע גם ללא שנדרש לעומת פֶּאֶשֶׁר שְׁבוּעָה יֵרָא (ג) זֶה רָע בְּכָל אֲשֶׁר נַעֲשָׂה תחת הַשָּׁמַשׁ כִּי מְקָרָה אֶחָד לְכָל לַצַּדִּיק ולרשע וְלִכֵּן גַּם לֵב בְּנֵי הָאָדָם לגוף אין סיבה להשתנות והוא מְלֵא רָע

וְהוֹלִלוֹת בְּלִבָּבָם, בְּחַיֵּיהֶם וְאַחֲרָיו אֶל הַמֵּתִים בְּחַיֵּיהֶם וּבְמוֹתָם לֹא נִפְרְדוּ מֵהִרְשָׁעוֹת (ד) כִּי מִי אֲשֶׁר יַחְבֵּר אֶל כָּל הַחַיִּים לְמִי יֵשׁ אֶת רֵאִית הַמִּקְרוֹ שִׁישׁ לָךְ? יֵשׁ בְּטָחוֹן בְּדַבַּר אֶחָד אֲנִי בְּטוֹחַ יוֹתֵר טוֹב כִּי לְכָלֵּב גּוֹף חַי עִם נִשְׁמָה בִּקְרָבוֹ הוּא טוֹב יוֹתֵר מִן מְהַאֲרִיָּה זֶה נִשְׁמָה הַמֵּת שֶׁנִּפְרְדָה מֵהַגּוֹף (כִּלְבִּי גִימ' בַּהֲמָה הִינֵנו הַגּוֹף וְאֲרִיָּה אוֹתִיּוֹת רֵאִיָּה הַבֹּאָה מִכַּח הַנִּשְׁמָה) (ה) כִּי אֲנִי הַגּוֹף וְהַנִּשְׁמָה הַחַיִּים יַחְדָּיו אֲנִי יוֹדְעִים שְׂיִמָּתוֹ שֶׁנִּפְרְדַּ יוֹם אֶחָד וְהַמֵּתִים אֲלוֹ הַגּוֹף וְהַנִּשְׁמָה שֶׁנִּפְרְדוּ וּמֵאֵז אֵינָם יוֹדְעִים מְחוּבְּרִים מְאוּמָה כִּלְלִי וְאֵין עוֹד לָהֶם שָׂכָר כִּי בְּמֵתִים חוֹפְשֵׁי וְאוֹלָם נִשְׁכָּח זְכָרָם מִי זֹכֵר עוֹד אֶת מוֹרֶשֶׁת פְּלוֹנִי אִם אֶלְמוֹנִי? הַכֹּל נִשְׁכָּח: (ו) גַּם אֶהְבֶּתֶם גַּם שְׂנֵאתֶם גַּם קִנְאתֶם כָּבֵד אֲבָדָה וְחִלְקָה וְשִׁיכּוֹת אֵין לָהֶם עוֹד לְעוֹלָם בְּכָל אֲשֶׁר נַעֲשֶׂה כֹאן תַּחַת הַשָּׁמַשׁ בְּעוֹלָם הַזֶּה.

עוֹנָה הַנִּשְׁמָה: (ז) אֶתָּה מִיּוֹאֵשׁ וּמִדּוּכָא גּוֹפִי הִיקָר לִכְן לָךְ אֶכְל בְּשָׁמְחָה לַחֲמֹךְ וְשִׁתָּה בְּלֵב טוֹב יִינָךְ כִּי כָבֵד מֵאֲמִצִּיךְ רָצָה רְצוּיִים הָאֱלֹהִים לִפְנֵי וְאֲנִי מַעֲרִיכָה אֶת מַעֲשֵׂיךְ (ח) רַק הַקֶּפֶד שֶׁבְּכָל עֵת יִהְיוּ בְּגִדֶיךָ מִיְדוֹתֶיךָ לְבָנִים נְקִיִּים מְכַל דּוֹפִי וְשָׁמֹן וְזָכוֹר שֶׁאֲנִי (וְשִׁמֹן גִּימ' נִשְׁמָה ע"ה) נִמְצָאת תְּמִיד מֵעַל רֹאשְׁךָ וּלְכֵן אֵל תַּחֲטֹא כְּדִי שֶׁאֲנִי אֵל לֹא יִחָסֵר אֶתְּמַעֲט עַד לְנִקּוּדָה קִטְנָה, מֵה שֶׁקּוֹרְאִים בְּרַחוּב "הַנִּיצוֹץ הַיְּהוּדִי" אֲנִי מַעֲדִיפָה לִהְיוֹת "הַשְּׁלֵהֶבֶת הַיְּהוּדִית" (ט) אֲנִי זֹג מִשְׁמִים וְאֲנִי חַיִּים יַחְדָּיו וּלְכֵן הִבֵּה נִרְאָה חַיִּים יַחְדָּיו אֲנִי הַנִּשְׁמָה עִם הָאֲשָׁה הַגּוֹף אֲשֶׁר שֶׁאוֹתָךְ אֲנִי אֶהְבֶּת אוֹהֶבֶת כָּל הַיָּמִים שֶׁאֲנִי חַיִּים יַחַד בְּחַיֵּי הַבְּלָךְ הַהֵבֶל אֲשֶׁר שֶׁנָּתַן הַבוֹרָא לָךְ לֵנו כֹּאן תַּחַת הַשָּׁמַשׁ בְּעוֹלָם הַזֶּה כָּל יָמֵי הַבְּלָךְ כִּי הוּא הַגּוֹף נוֹטֵל חִלְקָךְ חֵלֶק בְּחַיִּים וּבְעֵמָלְךָ וּבְעֵשִׂיָּה אֲשֶׁר שֶׁאַתָּה עֹמֵל תַּחַת הַשָּׁמַשׁ (י) כְּדֹאִי מֵאֵד גּוֹפִי הִיקָר לְנֹצֵל אֶת הַזְּמַן, כִּי אֵין אֲבִידָה כֹּאֲבִידַת הַזְּמַן וּלְכֵן כָּל מִינֵי מִצְוֹת אֲשֶׁר שֶׁתִּמְצָא יָדְךָ לַעֲשׂוֹת בְּכִלְחָךְ עֲשֵׂה כִּי אֵין מַעֲשֶׂה עֲשִׂיָּה וְחֲשָׁבוֹן שֶׁכֵּר וְעוֹנֵשׁ וְדַעַת וְחֲכָמָה בְּשִׂאוֹל אֲשֶׁר אֶתָּה הִלָּךְ שָׁמָּה.

עונה הגוף: (יא) אני כבר הסכמתי לדברייך אולם המטלות כבדות עלי ולכן שָׁבַתִּי בי כי אני וְרָאָה רואה תחת השָׁמֶשׁ כאן בעולם הזה כִּי שֵׁלָא לקלים ברגליהם יש נצחון בשדה המְרוֹץ וְלֹא לַגְּבוּרִים המְלַחֵמָה וְגַם לֹא לַחֲכָמִים לָחֶם וְגַם לֹא לַנְּבִנִים עֶשֶׂר וְגַם לֹא לַיֹּדְעִים חֵן כִּי לְכוֹלֵם יש עֵת פְּטִירָה וְפָגַע רַע יִקְרָה אֶת כָּלֶם (יב) כִּי גַם לֹא יָדַע הָאָדָם אֶת עֵתוֹ כִּדְגִים שֶׁנֶּאֱחָזִים בְּמִצּוֹדָה רָעָה וְכִצְפָּרִים הָאֲחֻזּוֹת בַּפֶּח כֶּהֱם יוֹקְשִׁים בְּנֵי הָאָדָם לָעֵת רָעָה כְּשֶׁתְּפֹל עֲלֵיהֶם פְּתָאִם ולכן אני טוען שאין יתרון לצדיק על הרשע.

עונה הנשמה: אני מוחה בתוקף על היסוסיך. אינך יציב, וכעת בא ושמע רעיון. (יג) גַם זֶה רָאִיתִי, חֲכָמָה תחת השָׁמֶשׁ וְגִדּוּלָה וחשובה היא אֵלִי (יד) כשֶׁאָדָם נולד הוא כמו עֵיר קֶטְנָה וְאֶנְשִׁים עם כוחות נפש בָּהּ בּוֹ מַעֲטִים. יום אחד וּבָא אֵלֶיהָ מֶלֶךְ גִּדּוֹל זֶה הֵיכָר הֵרַע וְסָבַב אֶתְהָ אֵת הגוף וּבָנָה עֲלֶיהָ מִצּוֹדִים גְּדֻלִּים (טו) לאחר יג' שנה הוא מוצא וּמִצָּא בָּהּ בְּגוֹף אִישׁ מְסֻכֵּן חָכָם זֶה הֵיכָר הַטּוֹב וּמִלֵּט הוּא אֶת הָעִיר בְּחֲכָמָתוֹ וְאָדָם לֹא זָכַר אֶת הָאִישׁ הַמְּסֻכֵּן הַהוּא (טז) וְאֶמְרָתִי אֲנִי טוֹבָה חֲכָמָה חֲכַמַת הֵיכָר הַטּוֹב מְגִבּוּרָה שֶׁל הֵיכָר הֵרַע וְלִמְדוֹת זֹאת חֲכַמַת הַמְּסֻכֵּן הֵיכָר הַטּוֹב בְּזוּיָה וּדְבָרָיו אֵינָם נִשְׁמָעִים (יז) דְּבָרֵי חֲכָמִים זֶה הֵיכָר הַטּוֹב בְּנִחַת נִשְׁמָעִים מְזַעֲקָת מוֹשֵׁל בְּכִסְיָלִים (יח) טוֹבָה חֲכָמָה מְכִלִּי קָרֵב וְחוֹטֵא זֶה הֵיכָר הֵרַע אֶחָד יֵאָבֵד טוֹבָה הִרְבָּה. כעת גופי היקר, באיזו דרך אתה בוחר?

פרק י

(א) דַּע לך גופי היקר זְבוּבֵי מְוֹת הרבה חטאים יִבְאִישׁ יִבְיַע מקלקלים שָׁמֶן רוֹקֵחַ אותי. דרך ה"סכלות" אינה דרך. וכי יִקָּר חשובה היא יותר מִחֲכָמָה וּמִכְבוֹד סְכָלוֹת מְעַט? (ב) דַּע לך לֵב חָכָם לִימִינוֹ הַחֲכָם מִשְׁקִיעַ את מאמציו בדברים ברי קימא ואילו וְלֵב כְּסִיל לְשִׁמְאָלוֹ הַכִּסִּיל מַעֲדִיף

"הנאה עכשיו" (ג) וגם בדרך הנלווה כשסכל הלך בחר, לבו חסר בל עימו ובמעשיו בעצם הוא ואמר אומר לכל ראו שסכל הוא (ד) למדות הקשיים שנראה לך אם רוח המושל שאני הנשמה תעלה עולה בהרבה עליך בכל זאת מקומך מעמדך אל תנח תזניח כי מרפא רפיון או נניח מנוחה מביאים לחטאים גדולים

עונה הגוף: (ה) כבר אמרתי לך נשמתי היקרה שאני מסכים איתך אולם המציאות לא עולה בקנה אחד עם דבריך. ראי יש רעה שראיתי תחת השמש וזה נראה כשגגה שיצאת מלפני השליט הבורא (ו) קים מצב אבסורדי בו נתן זוכה הסכל הכסיל במרומים רבים לכבוד רב ועשירים ואילו החכמים בשפל ישבו (ז) ראיתי עבדים תאוות ויצרים על סוסים הם החשובים ונמצאים במרכז ענין החברתי ושרים ואילו כוחות הנפש כמו החכמה הלכים בעבדים על הארץ נעשית כאסקופא הנדרסת בארץ.

עונה הנשמה: (ח) מי שחפר ויוצר גומץ עיוות, לבסוף בו בעיוות זה הוא יפול ופרץ גדר והמפר "סטטוס קוו" ישכנו נחש (ט) אל תתמה אם תראה כסיל המסיע המתפרנס מתעשיית היצר הרע הקשה כאבנים שבסופו הוא יעצב עצוב מדרכו הרעה ומתחרט על שבחר בהם בתעשיית העבירות. לעומת זאת מי שהוא בוקע קובע עתים לתורה הנקראת עצים עץ חיים סופו יסכן להתחמם בם בדברי התורה או רמז אחר: סופו לירש גן עדן (מלשון "ערי מסכנות") (י) את היצר הרע יש למגר (סוכה נב:) "אם אבן הוא – נימוח, אם ברזל – מתפוצץ ואם בכל אופן קהה קשה הברזל היצר הרע והוא לא פנים קלקל לא מתפוצץ, יש להוסיף וחיילים כח רב יותר יגבר להתגבר ובכך להעניק לי ויתרון מעלה הכשיר המכשירה אותי לתפקידי וזאת החכמה (יא) ואם ישך יזיק הנחש היצר הרע, זה מפני בלוא שלא לחשו את דברי התורה. כי אם לומדים תורה מבלי להוציאה בלחש אז ואין ויתרון מעלה לבעל הלשון כי הלשון נועדה להוציא את דברי התורה לפחות בלחש.

עונה הגוף: (יב) דברי דבריך פי חכם הנשמה מוצאים חן בעיני

עונה הנשמה: וְשִׁפְתוֹת ודברך אודות: אכילה ושתייה וראית חיים כְּסִיל גופי
 תְּבַלְעֵנוּ מביאים לאבדון (יג) כבר בַּתְחִלַּת דְּבָרֶיךָ פִּיהוּ פִיךָ הם הראו
 סְכָלוֹת על נטיה לשקיעה בנהנתנות וְאַחֲרִית פִּיהוּ ובסופם מתברר שמטרתך
 האמיתית היתה לשם הוֹלָלוֹת רָעָה (יד) אמנם הסתרת את מטרתך האמיתית
 אתה וְהַסְכַּל יִרְבֶּה בריבוי דְּבָרִים עד שממש לֹא ניתן יָדַע לדעת הָאָדָם
 מֶה שֵׁיִהְיֶה בסופם. ואכן גם וְאֲשֶׁר יִהְיֶה מֵאַחֲרָיו בסופם של הדברים מִי
 נִגִיד לוֹ (טו) לגופי היקר רק אומר: עֲמַלְךָ הבלתי נלאה ברדיפה אחר ממון
 וכבוד זו דרך הַכְּסִילִים הרשעים תִּנְגַּעֲנוּ שאינה מביאה סיפוק אֲשֶׁר לֹא
 יָדַע לָלֶכֶת אֶל עִיר ואין לה תכלית.

עונה הגוף ההלום ביקורת: (טז) אִי אוֹי לָךְ לי אָרֶץ שאני כל כך ארצי
 שְׂמִלְכָךְ שרצוני להיות נָעַר מנוער מהמסורת וְשָׂרִיךְ וכל כוחותי כבר בַּבֶּקֶר
 בצעירותי יֹאכְלוּ רוצים להדיחני מהדרך הטובה (יז) אֲשָׁרִיךְ אָרֶץ אני אהיה
 מאושר שְׂמִלְכָךְ כשרצונותי בֶּן חוֹרִים חופשיים מהתאוות וְשָׂרִיךְ וכל
 כוחותי יסייעו לי לקבוע בָּעֵת עיתים לתורה יֹאכְלוּ וכך אבנה את עצמי
 בַּגְבוּרָה של תורה וְלֹא בַשְּׁתִּית יין.

עונה הנשמה: (יח) אין די ביחולים יש לעשות ומיד. בַּעֲצָלְתִּים אם תתעצל
 יִמָּד תאבד את הַמְקָרָה ההזדמנות שנקרתה בדרכך וּבַשְּׁפָלוֹת אם תשפיל
 יָדִים ידך ותאמר "מי אני" זו עונה פסולה ובגללה יָדְלֶךְ תהפך לעני ודלפון
 הַבִּיַּת גופי היקר, בייתי בעולם הזה.

עונה הגוף: אני חפץ להשתדרג אולם ניתן לשלב זאת עם (יט) לְשִׁחוּק שחוק
 ללא הוללות וזאת כדי עֲשִׂים ללמוד לָחֶם תורה או לשתות וַיֵּין כדי לבוא
 לידי יְשֻׁמָּה שמחה ולהתחבר איתך שאת מקור הַחַיִּים. נכון שיש לקום
 ולעשות אולם וְהַכְּסֹף הכיסופים לשינוי הם יַעֲנֶה מניעים אֶת הַכָּל כל
 תהליך של החזרה בתשובה

עונה הנשמה: כיון שהנך מעוניין לחזור בתשובה ולדבוק בי, הנני נותנת לך את
 עיקרי הדת: (כ) גַּם בְּמַדְעָךְ במחשבתך בי, הנשמה מְלָךְ המולכת עליך, אֶל

תִּקְלָל תּוֹלָזַל וְאִין צוֹרֵךְ לֵאמֹר שֶׁאֵל לֹךְ וּבְחִדְרֵי מְשַׁכְּבֶה ללחוש אֵל תִּקְלָל
 כֹּל קִלְלָה עֲשִׂיר אִוְדוּתִי כִּי עוֹף הַשָּׁמַיִם יוֹלִיךְ אֶת הַקּוֹל וּבַעַל כְּנָפַיִם
 יִגִּיד דָּבָר כִּי סוֹף הִרְהוּר אִו לַחִישָׁה לִהְשַׁמֵּעַ.

פרק יא

(א) שֶׁלַח לִמַּד לַחֲמֹךְ תוֹרַתְךָ עַל פְּנֵי הַמַּיִם בַּחֲנִים כִּי בָרַב הַיָּמִים
 תִּמְצָאֲנוּ בְּנִיךְ יִלְמְדוּ בַּחֲנִים (ב) תֵּן חֶלֶק לַתּוֹרָה לְשִׁבְעָה בְּכָל אֶחָד מִשְׁבַּעַת
 יְמֵי הַשְּׁבִיעִי וְגַם חֶלֶק לְשִׁמוּנָה מִשְׁמוּנָה שְׁעוֹת הַפְּנֹאִי. כִּי הָאֵדָם עוֹבֵד 8 שְׁעוֹת,
 יֶשֶׁן 8 שְׁעוֹת וּפְנוּי לַתּוֹרָה 8 שְׁעוֹת. יְדוּעַ שֵׁישׁ ג' "אֵד": (אִיּוֹב ג, 13) יִשְׁנָתִי אֵז יִנוּחַ
 לִי, (יְהוֹשֻׁעַ א, 8) "אֵז תְּצַלִּיחַ וְאֵז תִּשְׁכִּיל", תְּצַלִּיחַ בַּעֲסָקִים וּתִשְׁכִּיל בַּתּוֹרָה וְאֵל
 תֵּאמַר אֶל־מִדָּה כִּשְׁאֲצָא לַפְּנִסִּיהַ כִּי לֹא תִדַּע אֶת הָעֵתִיד וּמָה שִׁיְהִיָּהּ, וְאִם יִקְרָה
 לֹךְ רָעָה עַל אֶתְּהָ גּוֹפִי הַנִּקְרָא הָאֶרֶץ הִרִי שֶׁלֹּא תוֹכֵל לִלְמֹד (ג) אִם יִמְלָאוּ
 תִּתְמַלֵּא בַּתְּאוּוֹת הָעֵבִים הַמַּעֲיִבוֹת עָלֶיךָ גִּשְׁמִים וּבִגְשָׁמִים עַל הָאֶרֶץ אוֹתָךְ גּוֹפִי
 יִרְיָקוּ הֵן יִרְוֹקְנוּ וִיכַחִישׁוּ וְאִם יִפּוֹל תִּפּוֹל לֹךְ מִחֲשָׁבָה טוֹבָה לִהְיוֹת עֵץ צָדִיק
 בְּדָרוֹם אוֹ חֶסֶד וְאִם בְּצָפוֹן אוֹ לִהְיוֹת עֵשֶׂר בְּמִידוֹת טוֹבוֹת מְקוֹם שִׁפּוֹל
 הַמִּחֲשָׁבָה לִהְיוֹת הָעֵץ צָדִיק, בַּמִּקְוָה שֶׁסָּם יְהוּא הִיא תִּהְיֶה עַד אֲשֶׁר תִּחְלִיט
 לַמַּמְשָׁה בַּמַּעֲשִׂים. וְאִם הַמִּחֲשָׁבָה (ד) שֶׁמֶר תִּשְׁמֹר כְּכֹז רֹחַ רֹחֲנִית לֹלֵא יִשׁוּם
 הִרִי שֶׁלֹּא יִזְרַע יִצְמַח מִמֶּנָּה דָּבָר וְאִם תִּמְשִׁיךְ וְרָאָה לַתּוֹרָה בְּעֵבִים אַחֲרֵי
 תְּאוּוֹת קִטְנוֹת הַמַּעֲיִבוֹת אוֹרִי לֹא יִקְצוֹר תִּזְדַּכֵּךְ. לַצְמִיחָה רֹחֲנִית יֵשׁ כִּלְלִים
 מִשְׁלָה (ה) כְּאֶשֶׁר כִּפִּי שֶׁאֵינֶךָ יוֹדֵעַ מָה הַדָּרֶךְ לַעֲלִיָּה הָרוּחַ רֹחֲנִית שֶׁלֹּה
 כִּלְלִים מִשְׁלָה, וְכִפִּי שֶׁאֵינֶךָ יוֹדֵעַ אֶת הָעֵיכוֹל שֶׁל כְּעֵצִים חֲפָצִים בְּבִטּוֹן
 הַמִּלְאָה כָּכָה כֹּךְ לֹא אֵינֶךָ יוֹדֵעַ אֶת מַעֲשֵׂה הָאֱלֹהִים מַעֲשֵׂי אֱנִי
 הַנִּשְׁמָה אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה הָעוֹשֶׂה אֶת הַכֹּל כֹּל תְּנוּעוֹתֶיךָ (ו) בְּבִקְרָה כֹּאֲשֶׁר הֵנִךְ
 צַעִיר זֶרַע אֶת זֶרַעֲךָ הַהִתְחַלָּה לַצְמִיחָה רֹחֲנִית וְלַעֲרֹב וְלִכְנֹן לַעֲתֵי זְקָנָה אֵל
 תִּנְחַל לֹא תִפְסִיק מִעֲלִיָּה אַחֵר עָלֶיךָ וְיִדְּךָ תִּהְיֶה נְטוּיָה לַהֲתַקְדֵּם כִּפִּי שֶׁרְמוֹז

“בנערינו ובזקנינו נלך” הזקן הולך אחר נערוֹתוֹ כִּי אֵינָהּ יוֹדֵעַ אִי זֶה יִכָּשֶׁר הִזֶּה אוֹ זֶה וְאִם שְׁנֵיהֶם כְּאֶחָד טוֹבִים (ז) וּמִתּוֹךְ הָאוֹר שֶׁל הַנִּשְׁמָה וְטוֹב הוּא לַעֲיִנִּים לַחֲכָמָה לִרְאוֹת הַנִּרְאִית אֶת הַשָּׁמַשׁ לִבְנֵי הָאָדָם רוֹאֵי הַשֶּׁמֶשׁ (ח) כִּי גַם אִם שְׁנַיִם הֶרְבֵּה רַבּוֹת יִחְיֶה תַּחִּיהַּ הָאָדָם גּוֹפֵי בְּכָל־שָׁמַח תִּשְׁמַח כִּי אֲנִי מֵאִירָה אוֹתָךְ וְיִזְכֹּר וּתְזַכֹּר אֶת יָמַי הַעֲבִירוֹת הַחֲשָׁךְ שֶׁחֲשָׁכוּ אוֹתִי מִמֶּךָ וְהַחֲשִׁיכוּ אוֹתָךְ כִּי הֶרְבֵּה יָהִיו הָיוּ כָּל שְׁבָא זֶה הֶבֶל.

עוֹנָה הַגּוֹף:(ט) אֵת יוֹדַעַת שְׁאִינִי חוֹלֵק עַל דְּבָרֶיךָ שֶׁהֵן כְּקִילוֹרִין לַעֵין, בְּרֵם אֲנִי דוֹגֵל בְּטִיפּוֹחַ הַנִּשְׁמָה עִם פִּיתּוֹחַ הַגּוֹף וְלִכֵּן אֶשְׁמַח בְּהִיוֹתִי בְּחֹרֶךְ כְּשֶׁהָרוֹךְ וְהַסּוֹמֵק בְּיִלְדוּתִיךָ הִילְדוּתִי בְּפָנַי. אֲנִי וְיִטִּיבָהּ אֶטִּיב אֶת לִבִּי בַּמֶּלֶךְ לִיבִי בַּמֶּלֶךְ וּמִשְׁתָּה בְּיָמַי בְּחִירוֹתֶךָ בַּעֲד כּוֹחוֹתַי בִּי וְהִלֵּךְ בְּדַרְכֵי לִבִּי וְאִמְלֵא אֶת תִּשְׁוֹקָתִי וְלֹא אֶחֱשׂוֹךְ יוֹפִי וְנִי וּבְמִרְאֵי עֵינֶיךָ.

עוֹנָה הַנִּשְׁמָה: וְדַע לָךְ גּוֹפִי הֵיכֵל כִּי עַל כָּל מַעֲלָלִים אֱלֹהִים יִבְיָאָה הָאֱלֹהִים בְּמִשְׁפָּט כִּי מֵהַצְהָרְתְּךָ בַּדָּבָר טִיפּוֹחַ הַנִּשְׁמָה עִם פִּיתּוֹחַ הַגּוֹף נוֹתֵרָה רַק הַסִּיפָא (י) גּוֹפִי הֵיכֵל וְהִסֵּר כַּעַס מִלִּבִּי כִּי כָל הַכּוֹעֵס אֶת בְּרִיאָתוֹ הוֹרֵס וּבִכֵּךְ וְהַעֲבִיר תִּמְנַע הַרְעָה בְּבִרְיָאוֹת מִבְּשָׂרְךָ הַגּוֹף. עַל מָה יֵשׁ לִכְעוֹס? כִּי הִרִי הִילְדוֹת וְהַשְׁחָרוֹת הֶבֶל אֵין בָּהֶם מִמֶּשׁ.

פרק יב

מִמִּשְׁכַּח הַנִּשְׁמָה: (א) עֲלִיךָ לִיצוֹר “הַעֲדָפָה מִתְקַנֶּת” וְיִזְכֹּר אֶת בּוֹרְאֶיךָ כִּבְר בְּיָמַי בְּחִירוֹתֶיךָ עַד בְּטָרֵם אֲשֶׁר לֹא שִׁבְּאוּ יָמַי הַרְעָה הַזְקָנָה וְהַגִּיעוּ שְׁנַיִם אֲשֶׁר תֹּאמַר אֵין לִי בָהֶם חֶפֶץ (ב) גּוֹפִי הֵיכֵל, לֹא לַעֲוֹלָם חוֹסֵן עַד אֲשֶׁר לֹא תִחַשְׁךָ הַשָּׁמַשׁ הָאוֹר שֶׁבּוֹקַע מִמִּצְחֶךָ מִמִּנִּי הוּא בָא וְאֲנִי מִתְמַעֲטָת וְהוֹלַכְתִּי וְהָאוֹר שֶׁלִּי נִחְלַשׁ וְהִיָּרַח חוֹשׁ הָרִיחַ גַּם הוּא נִעְלָם וְהַחוֹטֵם הוּא שֶׁעַר הַנִּשְׁמָה (סוּטָה מֵה ע”ב) וְהַכּוֹכָבִים וְהַהֲתַלְהָבוֹת הֵיכֵן הִיא וְשָׁבוּ לֵאחֹרֶךְ הַעֲבִים הַתְּאוֹת כְּפִי שֶׁנִּחְלַשׁ אַחֲרֵי הַגִּשְׁמִיּוֹת (ג) יָבוֹא יוֹם וְנִפְרַד עַד לַפְּגִישָׁה מִחֲדָשׁ בְּזִמָּן שֶׁנִּקְרָא “תַּחֲתִית הַמֵּתִים” וּבִיּוֹם זֶה שְׁיִנְעוּ אֲזוּז מִמֶּךָ אֲנִי

הנשמה שִׁמְרִי השומרת אותך כי אתה הַבֵּית שלי, ואז וְהִתְעֵוֹתוֹ תתכופף
 לרצפה אתה שהיית אֲנִשִּׁי איש הַחֵיל חזק ועשיר וגם הקיבה וּבִטְלוֹ כבר לא
 הַטְחָנוֹת מעכלת כפי שהיתה כי אתה גופי לא אוכל כבעבר כִּי מַעֲטוֹ
 וְחֲשָׁכוֹ נחלש כח הָרָאוֹת ראית העיניים בְּאַרְבּוֹת ולכן גם פחת התיאבון
 (ד)אתה גופי מעדיף וְסִגְרוֹ להסתגר מאחרי דְלָתַיִם דלתות הבית ולא כפי
 שהיית בעבר מהלך בְּשׁוּק כיום הנך בזמן בְּשַׁפֵּל השפל קוֹל והקול לא כפי
 שהיה. אינך נדרש לצאת ל- הַטְחָנָה עבודה. השינה כה קלה עד שאתה
 וְיָקוּם קם מוקדם לְקוֹל הַצִּפּוֹר בצפרא כלומר בבקר. כבר אין בך את אש
 הנעורים וְיִשְׁחוּ כָּל בְּנוֹת הַשִּׁיר וכל הבנות הפורמות צמתן נראות כעת
 כהולכות שחוח (ה)ההליכה קשה גַּם תלולית קטנה כהר מְגַבֶּה גבוה וְרָאוֹ
 נראית וגם בזמן ההליכה וְחִתְחִתִּים בְּדָרְךָ הנך מלא פחדים: שמא תתקל
 בילד הטס באופניים, או ממעידה וכו'. וְיִנְאֹץ פוחת והולך הַשֶּׁקֶד כח
 ההתמדה וְיִסְתַּבֵּל מתכופף הַחֲגֹב הגב ומקבל צורת האות "ח" וְתַפֵּר קלושה
 הַאֲבִיוָּנָה התשווקה כִּי אתה הַלֵּךְ הָאָדָם גופי הולך ממני אֶל בֵּית עוֹלָמוֹ
 הקבר ואז וְסָבְבוּ בְּשׁוּק הַסּוּפָדִים (ו) עַד אֲשֶׁר לֹא בטרם תפסק לגמרי
 יִרְתֵּק חָבֵל הַכֶּסֶף התשווקה למאכל וכו' וְתַרְץ ואני הנשמה הנקראת גִּלְת
 הַזָּהָב ארוץ ממך לצרור החיים ואתה וְתִשָּׁבֵר כִּכְד עַל הַמַּבּוּעַ בבאר. כאשר
 מורידים את הכד בחזקה אל המים אין הוא נשבר כי ינוח על פני המים כקרויה
 אולם באין מים הוא יישבר כך אתה גופי תשבר באין בך נשמה וְנִרְץ ונחרץ דין
 הַגִּלְגָּל הגילגול הזה להסתיים ויש להוליך אותך גופי אֶל הַבּוֹר הקבר(ז)
 וְיָשֹׁב והקברנים יחזירו את הָעֶפֶר עַל הָאָרֶץ עליך גופי כְּשֶׁהָיָה כפי שהיה
 לפני הלידה וְהָרוּחַ ואני תָּשׁוּב אשוב אֶל הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר נִתְּנָה נתן אותי
 בך אכן העולם הזה הוא (ח) הַבֵּל של הַבָּלִים אֲמַרָה הַקּוֹהֶלֶת הנשמה
 הַכֵּל הַבֵּל (ט) וְיִתֵּר ממה שְׁהָיָה שהייתי קְהֵלֶת הנשמה חָכָם מלאה
 בחכמה עוֹד לִמָּד למדתי יָדַעַת והתחברתי אֶת אֵלֶיךָ הָעַם גופי וְאַזֵּן יצרתי
 בך נקודות השקפה עימי וְחִקְרִי וחקרתי כיצד לחיות עמך בצורה הכי מושלמת

תִּקַּן וחפשתי להיות מְשָׁלִים המושלמת הַרְבֵּה ביותר (י) בְּקֶשׁ בקשתי
 קִהַלְתִּי אני הנשמה שאוהבת חכמה לְמַצֵּא עוד דְּבָרִי דברים שאני חִפָּץ
 חפצה בהם וְכָתוּב או מאמרים הכתובים יִשָּׁר ושעברו ביקורת דְּבָרִי ודברים
 אֲמַת המבוססים על נסיון עשיר (יא) וראיתי שדְּבָרִי חֲכָמִים החכמה
 פְּדָרְבָנוֹת מדרבנים אותי להתקרב אליך גופי וְכַמְשָׁמְרוֹת הם חודרים
 בתודעתי נְטוּעִים ומוטמעים בי. את החכמה הרבה יש בְּעָלֵי אֲסָפוֹת לאסוף
 ולארגן והם נִתְּנוּ מִרְעָה ממקור אֶחָד (יב) וְלִיתֵר מִהֶמָּה ממה שאמרתי לך
 עד כה בְּנִי גופי הִזְהָר לך לַעֲשׂוֹת סִפָּרִים סיכומים הַרְבֵּה רבים לחכמה
 שאני מעניקה לך כי לא אוכל לחזור עד אֵין קֶץ וְלִהְיוֹת ולשנן את דברי החכמה
 הַרְבֵּה שוב ושוב וְגַעַת ולהתיגע כי אתה בָּשָׂר והשכחה טבועה בך לכן כתוב
 את כל דבריי בספר (יג) סוֹף דְּבָר לסיכום: הַכֹּל נִשְׁמָע מובן שאת
 הָאֱלֹהִים יש לִירָא וכן אני הדומה לו וְאֵת מִצּוֹתָיו יש לִשְׁמֹר כי זה כָּל
 ייעוד הָאָדָם הגוף כאן בעולם הזה (יד) כִּי אֵת כָּל הַמַּעֲשֶׂה שלי ושלך גם
 יחד (סנהדרין צא:), הָאֱלֹהִים יָבֵא בְּמִשְׁפָּט ביום הדין וידונו גם עַל כָּל
 דבר נֶעְלָם כגון: מחשבה אִם טוֹב כגון: כוונה טובה שלא יצאה לפועל וְאִם
 רָע או שהעלבנו חבר ללא כוונה.

דרך הדרש

פרק א

(א) דְּבָרֵי קֹהֶלֶת³ בֶּן דָּוִד⁴ מֶלֶךְ בִּירוּשָׁלַם⁵: (ב) הָבֵל הַבְּלִים⁶ אָמַר
קֹהֶלֶת הָבֵל הַבְּלִים הַכֹּל הָבֵל: (ג) מֶה יִתְרוֹן⁷ לָאָדָם בְּכָל עֲמָלוֹ

³ ספרי דברים פיסקא א

מה תלמוד לומר "דברי קהלת"? מלמד שהיו דברי תוכחות. ומנין שהיו דברי תוכחות? שנאמר "וזרח השמש ובא השמש וגו' הולך אל דרום וסובב אל צפון סובב סובב הולך הרוח זה הוא מזרח ומערב וגו' כל הנחלים הולכים אל הים, כינה את הרשעים בחמה ובלבנה ובים שאין להם מתן שכר.

קה"ר א פסקה א

דברי קהלת בן דוד מלך בירושלם זה שאמר הכתוב ברוח הקדש ע"י שלמה מלך ישראל (משלי כ"ב) "חזית איש מהיר במלאכתו לפני מלכים יתיצב" מעשה ברבי חנינא בן דוסא שראה בני עירו מעלין נדרים ונדבות לירושלים אמר, הכל מעלין לירושלים נדרים ונדבות ואני איני מעלה דבר? מה עשה יצא למדברה של עירו וראה שם אבן אחת ושבבה וסיתתה ומירקה ואמר: "הרי עלי להעלותה לירושלים" בקש לשכור לו פועלים, נזדמנו לו חמשה בני אדם אמר להן: "מעלין לי אתם אבן זו לירושלים"? אמרו לו: "תן לנו חמשה סלעים ואנו מעלים אותה לירושלם" בקש ליתן להם ולא נמצא בידו דבר. לשעה הניחוהו והלכו להם. זימן לו הקב"ה חמשה מלאכים בדמות בני אדם אמר להם: "אתם מעלין לי אבן זו"? אמרו לו "תן לנו חמשה סלעים ואנו מעלין לך אבן לירושלים ובלבד שתתן ידך ואצבעך עמנו" נתן ידו ואצבעו עמהם ונמצאו עומדים בירושלים. בקש ליתן להם שכרן ולא מצאן נכנס ללשכת הגזית ושאל בשבילם אמרו לו דומה שמלאכי השרת העלו אבן לירושלים וקראו עליו המקרא הזה "חזית איש מהיר במלאכתו לפני מלכים יתיצב" קרי ביה לפני מלאכים יתיצב.

אמר רבי סימון בשם רבי שמעון בן חלפתא (משל) לבלווטוס (שר חשוב) שהיה גדל בפלטין של מלכים. אמר לו המלך: "שאל מה אתן לך" אמר אותו בלווטוס אם שואל אני כסף וזהב או מרגליות טובות הוא נותן לי, בגדים הוא נותן לי אלא אני שואל בתו והכל ינתן לי בכלל בתו כך (מ"א ג') בגבעון נראה ה' אל שלמה בחלום הלילה ויאמר אלהים שאל מה אתן לך! אמר שלמה, אם אני שואל כסף וזהב ומרגליות הוא

נותן לי אלא הריני שואל את החכמה והכל בכלל הדא הוא דכתיב (שם) "ונתת לעבדך לב שומע" אמר לו הקב"ה החכמה שאלת ולא שאלת לך עושר וכבוד ונפש אויביך לפיכך החכמה והמדע נתון לך ועל ידי כן גם עושר ונכסים וכבוד אתן לך מיד (שם) ויקץ שלמה והנה חלום.

אמר רבי יצחק חלום עומד על כנו (כלומר החלום התגשם וכעת הוא מבין שפת בעלי החיים) צפור מצויץ ויודע על מה מצויץ, חמור נוהק ויודע על מה נוהק. מיד (שם) "ויבא ירושלם ויעמד לפני ה' ויעל עולות ושלמים ויעש משתה לכל עבדיו" אמר רבי יצחק מכאן שעושין סעודה לגמרה של תורה מיד שרתה עליו רוח הקודש ואמר שלשה ספרים הללו משלי ושיר השירים וקהלת הדא הוא דכתיב דברי קהלת בן דוד:

קה"ר א פסקה ב

דברי קהלת בן דוד שלשה נביאים ע"י שהיה נבואתן דברי קנתרין (תוכחה) נתלת נבואתן בעצמן ואלו הן דברי קהלת (עמוס א') דברי עמוס (ירמיה א') דברי ירמיהו. ולמה נקרא שמו ירמיה? שבימיו נעשה ירושלים אירמיהא. עמוס למה נקרא שמו עמוס? אמר רבי פנחס שהיה עמוס בלשונו, אמרו אנשי דורו הניח הקב"ה את כל בריותיו ולא השרה שכינתו אלא על הדין קטיע לישנא פסילוסא.

"**קהלת**" למה נקרא שמו קהלת? שהיו דבריו נאמרין בהקהל על שם שאמר (מלכים א' ח') אז יקהל שלמה רבי אחא בשם רבי הונא משמר נכנס משמר יוצא לשמוע חכמת שלמה והוא שמלכת שבא אמרה לו אשרי אנשיך ואשרי עבדיך אלה וכתוב (שם ד') ויבואו מכל העמים לשמוע את חכמת שלמה.

שלש שמות נקרא לו: ידידיה קהלת שלמה. רבי יהושע אומר שבעה: אגור יקה למואל איתאל. אמר שמואל עיקר אותנטיא שלהם ידידיה קהלת שלמה. מודה רבי שמואל באילין ארבעה אלא שנתכנה בהן שלמה ושנתנו להדרש:

אגור - שאגור בדברי תורה

יקה - שהיה מקיא בדבריו כספל הזה שמתמלא בשעתו ומתפנה בשעתו כך שלמה למד תורה בשעתה ושכחה בשעתה

למואל - שנם לאל בלבו ואמר יכול אני להרבות ולא לחטוא

איתאל - שאמר אתי אל ואוכל.

בן דוד מלך בן מלך חכם בן חכם צדיק בן צדיק אבגיננוס בן אבגיננוס.

רבי יודן בשם רבי אלכסנדר, השור הזה עד שלא נחתכו גידיו נתלה הוא אפילו בגיד אחד משלו אבל משנחתכו גידיו כמה חבלים וכמה מסמרות צריך לתלות בהן. כך עד

שלא חטא שלמה היה נתלה בזכות עצמו וכיון שחטא תלו לו בזכות אבותיו הדא הוא דכתיב (ישעיה ל"ז) "ולמען דוד עבדי".

תני רבי שמעון בן יוחאי, אשרי מי שזכה למלוך במקום מלכות להלן כתיב (דברים א') "אשר יושב בעשתרות באדרעי" ברם הכא **מלך בירושלים** במקום מלכות:

4 מדרש שיה"ש רבה א,ו

את המדרש בלשונו ראה שם. כאן הובאה תמצית המדרש. הפסוק (תהלים מה) אומר "תחת אבותיך יהיו בניך" מכאן שהבנים דומים לאב. והנה דמיון רב קיים בין דוד ושלמה:

- מלך בן מלך
- חכם בן חכם
- צדיק בן צדיק
- מיוחס בן מיוחס
- שניהם מלכו 40 שנה
- שניהם מלכו על ישראל ויהודה
- זה בנה את יסודות המקדש וזה סיים את בנינו.
- שניהם מלכו מסוף העולם ועד סופו.
- שניהם כתבו ספרים.
- שניהם אמרו: הבלים, משלים ודברים.
- שניהם קילסו ב"אז".
- שניהם בנו מזבח.
- שניהם הקריבו קרבן.
- שניהם העלו את הארון.
- לשניהם נחלו העוונות ושרתה עליהם רוח הקודש.

5 גמ' סנהדרין דף כ עמוד ב

אמר ריש לקיש: בתחילה מלך שלמה על העליונים שנאמר (מלכים א' 5) דברי הימים א' 29) "וישב שלמה על כסא ה'", ולבסוף מלך על התחתונים, שנאמר (דברי הימים א' כ"ט /מלכים א' ה) "כי הוא רדה בכל עבר הנהר מתפסח ועד עזה". רב ושמואל, חד אמר: תפסח בסוף העולם ועזה בסוף העולם, וחד אמר: תפסח ועזה בהדי הדדי הוו יתבו וכשם שמלך על תפסח ועל עזה - כך מלך על כל העולם כולו,

ולבסוף לא מלך אלא על ישראל, שנאמר (קהלת א') אני קהלת הייתי מלך על ישראל וגו', ולבסוף לא מלך אלא על ירושלים, שנאמר **דברי קהלת בן דוד מלך בירושלים**, ולבסוף לא מלך אלא על מטתו, שנאמר (שיר השירים ב' / ג') הנה מטתו שלשלמה וגו', ולבסוף לא מלך אלא על מקלו, שנאמר (קהלת א' / ב') זה היה חלקי מכל עמלי. רב ושמואל, חד אמר: מקלו, וחד אמר: גונדו. הדר או לא הדר? (האם חזר למלכותו או לא) רב ושמואל, חד אמר: הדר, וחד אמר: לא הדר, מאן דאמר לא הדר - מלך והדיוט, ומאן דאמר הדר - מלך והדיוט ומלך.

⁶ קה"ר א פסקה ג

הבל הבלים רב הונא בשם רב אחא אמר, דוד אמר דבר אחד ולא פירשו ופירשו שלמה בנו, שלמה אמר דבר אחד ולא פירשו ופירשו דוד אביו. דוד אמר (תהלים קמ"ד) "אדם להבל דמה" לאיזה הבל אם להבל של תנור יש בו ממש אם להבל של כירה יש בו ממש. בא שלמה בנו ופירש הדא הוא דכתיב "**הבל הבלים אמר קהלת**". רבי שמואל בר נחמן מתני לה בשם רבי יהושע בן קרחה לאדם ששופת שבע קדרות זו למעלה מזו וזו למעלה מזו והבל של עליונה אין בו ממש. שלמה אמר (קהלת ו, 12) "כי מי יודע מה טוב לאדם בחיים ויעשם כצל" באיזה צל אם כצלו של כותל יש בו ממש אם כצלו של דקל יש בו ממש בא דוד ופירש (שם) "ימיו כצל עובר" רבי הונא בשם רב אחא כהדין עופא דעבר וטוליה עבר עמיה. שמואל אמר כצלן של דבורים שאין בו ממש של כלום.

רבי שמואל בר רב יצחק מתני לה בשם רבי שמעון בן אלעזר שבעה הבלים שאמר קהלת כנגד שבעה עולמות שאדם רואה:

1. בן שנה דומה למלך נתון באיספקרפסטי והכל מחבקין ומנשקין אותו
- 2-3 בן שתים ושלש דומה לחזיר שפושט ידיו בביבין
4. בן עשר שנה קופץ כגדי בן עשרים כסוס נהים משפר גרמיה ובעי אתתא
5. נשא אשה הרי הוא כחמור
6. הוליד בנים מעיז פניו ככלב להביא לחם [נ"א להם] ומזונות
7. הזקין הרי הוא כקוף הדא דתימר בעמי הארץ אבל בבני תורה כתיב (מלכים א' א') והמלך דוד זקן אע"פ שהוא זקן מלך.

רבי יהודה ברבי סימון אמר ז' הבלים שאמר קהלת כנגד שבעה ימי בראשית:

**שְׁיַעֲמַל תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ: (ד) דּוֹר הַלֵּךְ וְדוֹר בָּא⁸ וְהָאָרֶץ לְעוֹלָם
עַמְדָּת⁹: (ה) וְזָרַח הַשָּׁמֶשׁ¹⁰ וּבָא הַשָּׁמֶשׁ וְאֵל מְקוֹמוֹ שׁוֹאֵף זֶרֶחַ**

- בראשון (בראשית א') בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ וכתוב (ישעיה נ"א) כי שמים כעשן נמלחו
- בשני יהי רקיע וכתוב (שם ל"ד) ונגלו כספר השמים
- בשלישי יקוו המים וכתוב (שם י"א) והחרים ה' את לשון ים מצרים
- ברביעי יהי מאורות וכתוב (שם כ"ד) וחפרה הלבנה
- בחמישי ישרצו המים וכתוב (צפניה א') אסף עוף השמים
- בששי נעשה אדם וכתוב (שם) אסף אדם ובהמה
- בשבת מאי אית לך למימר (שמות ל"א) מחלליה מות יומת הדא אמר במזיד אבל בשוגג יביא קרבן ויתכפר לו. אמר רבי ברכיה כיון שראה אדם שבחו של שבת שהמביא קרבן מתכפר לו התחיל משורר עליה להקב"ה שבח ומזמור הדא הוא דכתיב (תהלים צ"ב) מזמור שיר ליום השבת אמר רבי לוי אדם הראשון אמרו:

⁷ קה"ר א פסקה ד

מה יתרון לאדם אמר רבי בנימין בקשו חכמים לגנוז ספר קהלת מפני שמצאו בו דברים מטין לצד מינות. אמרו הרי כל חכמתו של שלמה שבא לומר מה יתרון לאדם בכל עמלו יכול אף בעמלה של תורה חזרו ואמרו לא אמר בכל עמל אלא בעמלו בעמלו אינו עמל אבל עמל הוא בעמלה של תורה.

אמר רבי שמואל ברבי יצחק בקשו חכמים לגנוז ספר קהלת על ידי שמצאו בו דברים שמטין לצד מינות. אמרו כל חכמתו של שלמה כך שאמר שמח בחור בילדותך ויטיבך לבך בימי בחורותיך והלך בדרכי לבך ובמראה עיניך ומשה אמר (במדבר ט"ו) ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם ושלמה אמר והלך בדרכי לבך ובמראה עיניך הותרה הרצועה לית דין ולית דיין? כיון שאמר ודע כי על כל אלה יביאך האלהים במשפט אמרו יפה אמר שלמה.

רבי הונא ורבי אחא בשם רבי חלפיי עמלו תחת השמש ואוצר לו למעלה מהשמש. אמר רבי יודן תחת השמש אין לו למעלה מן השמש יש לו.

⁸ קה"ר א פסקה ה

"דור הולך ודור בא" רבי יודן בשם רבי לוי אומר, אין לך בכל יום ויום שאין נולדין בו ששים רבוא ומתים בו ששים רבוא. ומה טעם דור הולך ודור בא.

"וזרח השמש ובא השמש" רבי ברכיה ורבי יעקב בר אבונא ורבי חייא בר אבא בשם רבי לוי בר סיסי: משזרח השמש ובא השמש דור הולך ודור בא. ומניין לדוד שהוא ששים רבוא שנאמר (דברים א') אם יראה איש באנשים האלה הדור הרע הזה ואותו הדור ששים רבוא היה. אמר רבי ברכיה היוצר הזה משקיע כבשונו מה שמשקיע ראשון הוא אחרון ברם הכא הלך ראשון בא ראשון הלך אחרון בא אחרון:

קה"ר א פסקה ו

רבי לוי ורבי יעקב גבולאי בשם רבי חנינא: **כדור הולך כן דור בא**. הולך חיגר בא חיגר, הולך סומא בא סומא שלא יהו אומרים אחרים המית ואחרים החיה דכתיב (שם ל"ב) אני אמית ואחיה מי שאומר את החמורה הוא אומר את הקלה אני אמית ואחיה הרי חמורה וכל שכן (שם) מחצתי ואני ארפא שהיא קלה ממנה אלא שאני מעמיד אותם במומיהון שלא יהו אומרים אחרים המית ואחרים החיה אני אמית ואחיה מחצתי ואני חוזר ומרפאן:

קה"ר א פסקה ח

רבי אבא בר כהנא ואמרי לה בשם רבי אדא בר חוניא יהיה בעיניך דור שבא כדור שהלך, שלא תאמר אילו היה רבי עקיבא קיים הייתי קורא לפניו אילו היו רבי זירא ורבי יוחנן קיימין הייתי שונה לפניהם אלא דור שבא בימך וחכם שבימך כדור שהלך וחכמים הראשונים שהיו לפניך.

אמר רבי יוחנן כתיב (שמואל א' י"ב) ה' אשר עשה את משה ואת אהרן וגו' וכתיב (שם) וישלח ה' את ירובעל ואת בן ואת יפתח ואת שמואל ירובעל זה גדעון בן זה שמשון יפתח כמשמעו וכתיב (תהלים צ"ט) משה ואהרן בכהניו ושמואל בקוראי שמו שקל הכתוב שלשה קלי עולם עם שלשה גדולי עולם ללמדך שבית דינו של ירובעל גדול וחשוב לפני הקב"ה כבית דינו של משה ובית דינו של שמשון כבית דינו של אהרן ובית דינו של יפתח כבית דינו של שמואל ללמדך שכל מי שנתמנה פרנס על הציבור אפילו הוא קל שבקלים הרי הוא כאביר שבאבירים הראשונים שנא' (דברים י"ז) ובאת אל הכהנים הלויים ואל השופט אשר יהיה בימים ההם וגו' אין ל אלא שופט שבדורך שופט שאינו בדורך מניין מה תלמוד לאמר ואל השופט אשר יהיה בימים ההם מלמד שהשופט שבדורך הרי הוא בזמנו כשופט שהיה בימים הראשונים וכן הוא אומר אל תאמר מה היה שהימים הראשונים היו טובים מאלה ארשב"ל אין לך לשמוע אלא שופט שבדורך כתיב (במדבר ל"ו) ויקרבו ראשי האבות

למשפחות בני גלעד בן מכיר בן מנשה וגו' אמר רבי יודן האבות אבות אלא אלו נכנסין לארכי ואלו נשמטין מן הארכי לפיכך פגמן הכתוב אמר רבי ברכיה כתיב (ד"ה א' י"ב) ויהוידע הנגיד לאהרן וכי יהוידע היה נגיד לאהרן אלא אילו היה אהרן קיים בדורו של יהוידע יהוידע היה גדול ממנו בשעתו אמר רבי סימאי כתיב (שם ו') ואהרן ובניו מקטירים על מזבח העולה וגו' וכי אהרן ובניו קיימים והלא צדוק ובניו היו אלא אללמדך שאילו היה אהרן ובניו קיימים צדוק היה גדול מהם בשעתו רבי הילל בריה דרבי שמואל בר נחמן מייתי לה מהכא (נחמיה ח') ויעשו כל הקהל השבים מן השבי סכות וישבו בסכות כי לא עשו מימי יושע בן נון כן בני ישראל עד היום ההוא ותהי שמחה גדולה מאד פגם הכתוב בכבודו של צדיק בקבר בשביל פלוני בשעתו ורבנן מייתי לה מן הכא (עזרא ז') בן אבישוע בן פנחס בן אלעזר וגו' הוא עזרא עלה מבבל אלא אלו היה אהרן קיים היה עזרא גדול ממנו בשעתו:

⁹ קה"ר א פסקה ט

"והארץ לעולם עומדת" אמר רבי יהושע בן קרחה לא היה צריך קרא למימר אלא והארץ הולכת והארץ באה והדור לעולם הוא עומד. וכי מי נברא בשביל מי, ארץ נברא בשביל דור או דור נברא בשביל הארץ? לא ארץ בשביל דור! אלא, "דור" על ידי שאינו עומד בתפקידיו של הקב"ה לפיכך הוא בולה (בלה) "והארץ" על ידי שהיא עומדת בתפקידיו של הקב"ה לפיכך אינה בולה.

אמר רשב"י כתיב (ישעיה ס"ה) "כי כימי העץ ימי עמי" ואין עץ אלא תורה שנאמר (משלי ג') עץ חיים היא למחזיקים בה וכי מי נברא בשביל מי התורה בשביל ישראל או ישראל בשביל תורה? לא תורה בשביל ישראל! אלא, תורה שנבראת בשביל ישראל הרי היא קיימת לעולמי עולמים, ישראל שנבראו בזכות 'עאכ"ו.

אמר רבי יצחק, מלכות נכנסת ומלכות יוצאת וישראל עומד לעולם הוי והארץ לעולם עומדת.

רבי שמואל בשם רבי פלטיא דנוה מייתי ליה מן הדין קרייא (שופטים י"ח) "ויהונתן בן גרשם בן מנשה הוא ובניו היו כהנים לשבט הדני עד יום גלות הארץ" וכי ארץ גולה או מטלטלת? אלא אלו ישראל שנקראו ארץ שנא' (מלאכי ג') ואשרו אתכם כל הגוים כי תהיו אתם ארץ חפץ אתם תקראו ארץ חפץ. אמר רבי ברכיה בשם רבי שמעון בן לקיש כל מה שברא הקב"ה באדם ברא בארץ לדוגמא לו:

❖ אדם יש לו ראש והארץ יש לה ראש שנא' (משלי ח') וראש עפרות תבל

❖ אדם יש לו עינים והארץ יש לה עינים שנא' (שמות י') וכסה את עין הארץ

❖ אדם יש לו אזנים והארץ יש לה אזנים שנא' (ישעיה א') והאזיני ארץ

- ❖ אדם יש לו פה והארץ יש לה פה שנא' (במדבר ט"ז) ותפתח הארץ את פיה
- ❖ אדם אוכל והארץ אוכלת שנאמר (שם י"ג) ארץ אוכלת יושביה
- ❖ אדם שותה והארץ שותה שנא' (דברים י"א) למטר השמים תשתה מים
- ❖ אדם מקיא והארץ מקיאה שנא' (ויקרא י"ח) ולא תקיא הארץ וגו'
- ❖ אדם יש לו ידים והארץ יש לה ידים שנא' (בראשית ל"ד) והארץ הנה רחבת ידים
- ❖ אדם יש לו ירכים והארץ יש לה ירכים שנא' (ירמיה ל"א) וקבצתים מירכתי ארץ
- ❖ אדם יש לו טבור והארץ יש לה טבור שנא' (יחזקאל ל"א) יושבי על טבור הארץ
- ❖ אדם יש לו ערוה והארץ יש לה ערוה שנאמר (בראשית י"ב) לראות את ערות הארץ באתם
- ❖ אדם יש לו רגלים והארץ יש לה רגלים שנא' והארץ לעולם עומדת מה היא עומדת מעמדת

רבי אחא ורבנן: רבי אחא אמר תפקידיה רבנן אמרי מזונותיה.
 אמר רבי שמעון בן יוסי בן לקוניא לפי שבעולם הזה אדם בונה בנין ואחר מבלה,
 נוטע נטיעה ואחר אוכל אבל לעתיד לבא לא יבנו ואחר ישב לא יטעו ואחר יאכל
 שנא' (ישעיה ס"ה) כי כימי העץ ימי עמי ומעשי ידיהם יבלו בחירי:

¹⁰ קה"ר פרשה א פסקה י

וזרח השמש רבי ברכיה בשם רבי אבא בר כהנא אמר וכי אין אנו יודעין שזרח
 השמש ובא השמש אלא מה הוא כן עד שלא ישקע שמשו של צדיק זה הוא מזריח
 שמשו של צדיק אחר יום שמת רבי עקיבא נולד רבי וקראו עליו פסוק זה וזרח
 השמש ובא השמש יום שמת רב אדא בר אהבה נולד רב המנונא בריה וקראו עליו
 וזרח השמש ובא השמש יום שמת רב המנונא נולד רבי אבין בריה וקראו עליו וזרח
 השמש ובא השמש יום שמת רבי אבין נולד אבא הושעיא איש טריא וקראו עליו
 וזרח השמש ובא השמש עד שלא השקיע שמשו של שרה הזריח שמשו של רבקה
 הדא הוא דכתיב (בראשית כ"ב) ובתואל ילד את רבקה ואחר כך ותמת שרה בקרית
 ארבע וכתוב (שם כ"ד) ויביאה יצחק האהלה שרה אמו עד שלא השקיע שמשו של
 משה הזריח שמשו של יהושע עד שלא השקיע שמשו של יהושע הזריח שמשו של
 עתניאל והוא יעבץ וכן כולם בכל דור ודור הוי וזרח השמש ובא השמש:

הוא שם: (ו) הוֹלֵךְ אֶל דְּרוֹם¹¹ וְסוֹבֵב אֶל צָפוֹן סוֹבֵב סֹבֵב הוֹלֵךְ הָרוּחַ וְעַל סְבִיבוֹתָיו שָׁב הָרוּחַ: (ז) כָּל הַנְּחָלִים¹² הֹלְכִים אֶל הַיָּם

קה"ר פרשה א פסקה יא

תני בשם רבי נתן גלגל חמה יש לו נרתק הדא הוא דכתיב (תהלים י"ט) לשמש שם אהל בהם ובריכה של מים לפניו ובשעה שהוא רוצה לצאת הוא משולהבת והקב"ה מתיש כחו במים כדי שלא ישרוף את העולם אבל לעתיד לבא הקב"ה מערטלו ומהשתקו ומנרתקו ומלהט אותו ברשעים שנא' (מלאכי ג') כי הנה היום בא בוער כתנור וגו' רבי ינאי ורבי ישמעאל תרויהון אמרין אין גיהנם לעתיד לבא אלא שמש היא יוצאה צדיקים נהנין ממנה מניין שנא' (שם) וזרחת לכם יראי שמי שמש צדקה ומרפא בכנפיה ורשעים נדונין בה שנא' (שם) ולהט אותם היום הבא:

קה"ר פרשה א פסקה יב¹¹

הוֹלֵךְ אֶל דְּרוֹם וְסוֹבֵב אֶל צָפוֹן הוֹלֵךְ אֶל דְּרוֹם בְּיוֹם וְסוֹבֵב אֶל צָפוֹן בַּלֵּיל סוֹבֵב הוֹלֵךְ הָרוּחַ וְעַל סְבִיבוֹתָיו שָׁב הָרוּחַ אֵלּוּ פְּנֵי מִזְרַח וּמַעֲרֵב וְעַל סְבִיבוֹתָיו שָׁב הָרוּחַ אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן חֲנַנְיָה הָרוּחַ הַזֶּה בִּשְׁעָה שֶׁהוּא יוֹצֵא בַּעֲלוֹם הַקָּב"ה מַחֲשֵׁלוֹ בַּהֲרִים וּמִשְׁבְּרוֹ בַּגְּבֻעוֹת וְאָמַר לוֹ תַּן דַּעְתְּךָ שֶׁלֹא תִזְקַק לַבְּרִיּוֹתֵי וּמָה טַעַם (ישעיה נ"ז) כִּי רוּחַ מִלִּפְנֵי יַעֲטוֹף מִשְׁלַחִי לִיהִי הִיךְ כִּמָּה דָּאת אָמַר (יונה ב') בַּהֲתַעֲטֹף עָלַי נִפְשִׁי כָל כֶּךָ לָמָּה בִּשְׁבִיל וְנִשְׁמוֹת אֲנִי עֲשִׂיתִי אָמַר רַבִּי הוֹנָא בִּג' מִקּוֹמוֹת יֵצֵא הָרוּחַ שֶׁלֹא בִּמְשָׁקֶל וּבִקְשָׁה הָרוּחַ לִהְיוֹת אֶת הָעוֹלָם כּוֹלּוֹ עַל יוֹשְׁבָיו אַחַת בִּימֵי אִיּוֹב וְאַחַת בִּימֵי אֱלִיהוֹ וְאַחַת בִּימֵי יוֹנָה אַחַת בִּימֵי אִיּוֹב שֶׁנֶּא' (אִיּוֹב א') וְהָנָה רוּחַ גְּדוּלָּה בָּאָה מִעֵבֶר הַמִּדְבָּר וְאַחַת בִּימֵי אֱלִיהוֹ שֶׁנֶּא' (מַלְכִּים א' י"ט) וְהָנָה ה' עוֹבֵר וְרוּחַ גְּדוּלָּה וְחִזְקָה מִפְּרֹק הָרִים וּמִשְׁבֵּר סַלְעִים וְאַחַת בִּימֵי יוֹנָה שֶׁנֶּא' (יוֹנָה א') וְה' הִטִּיל רוּחַ גְּדוּלָּה אֶל הַיָּם אָמַר רַבִּי יְהוּדָה בֵּר שְׁלוֹם אוֹתוֹ הָרוּחַ שֶׁהִיא בִּימֵי אִיּוֹב לֹא הִיא בַּעֲלוֹם אֲלֵא בִּשְׁבִיל אוֹתוֹ הַבַּיִת בִּלְבָד וְאוֹתוֹ שֶׁל יוֹנָה לֹא הִיא בַּעֲלוֹם אֲלֵא בִּשְׁבִיל אוֹתָהּ סְפִינָה בִּלְבָד וְאֵין לָךְ קוֹזְמִיקוֹן אֲלֵא אוֹתוֹ שֶׁל אֱלִיהוֹ שֶׁנֶּא' (מַלְכִּים א' י"ט) וַיֹּאמֶר צֵא וְעֲמַדְתָּ בַּהֲרֵי לִפְנֵי ה' וְגו' רַבִּי חִיָּיא בֵּר תַּנְחוּם וְאָמַרִי לֵה בִּשְׁם רַבִּי יוֹחָנָן לַעֲלוֹם אֵין מֶלֶךְ הַמִּשְׁיָח בָּא עַד שִׁיעֲמָדוֹ כָּל הַנִּשְׁמוֹת שֶׁעָלוּ בַּמַּחֲשָׁבָה לַהֲבֵרָאוֹת וְאֵלוֹ הֵן הַנִּשְׁמוֹת הָאֲמוּרוֹת בִּסְפָרוֹ שֶׁל אָדָם הָרִאשׁוֹן שֶׁנֶּא' (בְּרֵאשִׁית ה') זֶה סֵפֶר תּוֹלְדוֹת אָדָם:

קה"ר פרשה א פסקה יג¹²

כל הנחלים הולכים אל הים ומהיכן הארץ שותה רבי אליעזר ורבי יהושע רבי אליעזר אומר מימי אוקינוס היא שותה דכתיב (שם ב') ואד יעלה מן הארץ והשקה אמר לו רבי יהושע מימי אוקינוס לא מים מלוחין הן אמר לו מתמתקין הן בעבים דכתיב (איוב ל"ו) אשר יזלו שחקים איכן הם נעשים נוזלים בשחקים ורבי יהושע אומר ממים העליונים היא שותה דכתיב (דברים י"א) למטר השמים תשתה מים והעננים מתגברין מן הארץ עד לשמים ומקבלין אותן כמפי הנווד דכתיב (איוב ל"ו) יזקו מטר לאדו וחושרין אותה ככברה ואין טיפה נוגעת בחברתה דכתיב (תהלים י"ח) חשכת מים עבי שחקים ולמה קורא אותן שחקים שהם שוחקין את המים רבי אבא בר כהנא אמר כהדין מסוסא רבי שמואל בר נחמן אמר כדקין הללו של בהמה דאמר רבי יהושע קשה יום ירידת גשמים שהיא שקולה כנגד כל מעשה בראשית ומה טעם (איוב ט') עושה גדולות ואין חקר נפלאות עד אין מספר במה הנותן מטר על פני ארץ גו':

קה"ר פרשה א פסקה יד

כיצד הארץ שותה רבי יהודה ורבי סימון ורבנן רבי יהודה אומר כהדין נילוס דמשקה וחוזר ומשקה רבי סימון אמר כמין תיבה כהדין קבריאלי דמרבי וקבר ורבנן אמרי כמין תוואה (נהר הוא בבבל ושמו תוואה) ולמה הוא קורא אותו תוואה שהוא חוזר ומשקה אחת לארבעים שנה ממנו היתה הארץ שותה מתחילה שנא' (בראשית ב) ואד יעלה מן הארץ וחזר בו הקב"ה שלא תהא הארץ שותה אלא מלמעלה. רבי שמואל בר נחמן בשם רבי חנינא דציפורי ואית דאמרי רבי חנין דצפורי בשם רבי שמואל בר נחמן בשביל ארבעה דברים חזר בו הקב"ה שלא תהא הארץ שותה אלא מלמעלה בשביל בעלי זרוע ובשביל להדיח טללים רעים ושיהא הגבוה שותה כנמוך ושיהו הכל נושאים עיניהם לשמים שנא' (איוב ה') לשום שפלים למרום וגו':

קה"ר פרשה א פסקה טו

כל הנחלים הולכים אל הים זה אוקיינוס והים איננו מלא זה אוקיינוס שאינו מתמלא לעולם מעשה ברבי אליעזר ורבי יהושע שהיו פורשין בים הגדול נכנסה הספינה למקום שהמים לא היו מהלכין אמר לו רבי אליעזר לרבי יהושע לא באנו לכאן אלא לנסיון מלאו משם חבית מלא מים מכיון דאתון לרומי אמר לון אדריאנוס מי אוקיינוס מה הן אמרין ליה מים בולעים הן למים ואמר לון אפשר כל הנחלים שם ואינן מתמלאין אמרין ליה בולעין הן לכל מים שבעולם אמר לון איני מאמין לכם עד דתחמון לי לכאן נסבון המים שלקחו ממי אוקיינוס ומלון לוקניתא מים

והוון יהבין בגויה מים והן בולעין להון על דעתיה דרבי אליעזר משם הם שואבין ועל דעתיה דרבי יהושע לשם הם שבים ללכת:

קה"ר פרשה א פסקה טז

כל הנחלים הולכים אל הים כל חכמתו של אדם אינה אלא בלב והים איננו מלא והלב אינו מתמלא לעולם תאמר שמשעה שאדם מוציא חכמתו מלבו שוב אינה חוזרת עליו לעולם תלמוד לאמר שם הם שבים ללכת:

קה"ר פרשה א פסקה יז

כל הנחלים כל התורה שאדם לומד אינה אלא בלב והים איננו מלא והלב איננו מלא לא הנפש שבעה לעולם שנא' וגם הנפש לא תמלא תאמר שמשעה שאדם מוציא את תלמודו לאחר שוב אינה חוזרת עליו תלמוד לאמר שם הם שבים ללכת דכתיב (דברים ו') והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוך היום על לבבך מטרונה אחת שאלה את רבי יוסי בר חלפתא אמרה ליה מהו דין שנא' (דניאל ב') יהב חכמתא לחכימין לא הוה צריך קרא למימר אלא יהב חכמתא ללא חכימין ומנדעא ללא ידעי בינה אמר לה משל אם יבאו אצלך שני בני אדם ללות ממך ממון אחד מהן עשיר ואחד מהן עני לאיזה מהן את מלוה לעשיר או לעני אמרה לו לעשיר אמר לה ולמה אמרה לו שאם אבד העשיר ממוני יש לו מהיכן יפרע אבל אם איבד העני ממוני מאין יפרע לי אמר לה ולא ישמעו אזניך מה שאת מוציאה מפיה אילו נתן הקב"ה חכמה לטפשים היו יושבין והוגין בה בבתי כסאות ובבתי תיאטריאות ובבתי מרחצאות אלא נתן הקב"ה חכמה לחכימין והם יושבין והוגין בה בבתי כנסיות ובבתי מדרשות הוי יהיב חכמתא לחכימין ומנדעא לידעי בינה:

קה"ר פרשה א פסקה יח

כל הנחלים הולכים אל הים כל הגרים אינן נכנסין אלא בישראל והים איננו מלא וישראל ממניין אינן חסרין לעולם שנ' (במדבר כ"ג) מי מנה עפר יעקב שמא תאמר שכל מי שאיננו מתגייר בעולם הזה מתגייר בעוה"ב תלמוד לאמר (ישעיה נ"ד) הן גור יגור מכאן ואילך אפס מאותי הפסק מאתי מאן גבי מי גר אתך בעולם הזה עליך יפול לעוה"ב אמר רבי יוחנן ולא עוד אלא במקום שהוא מתגייר משם הוא נוטל חלקו שנא' (יחזקאל מ"ז) והיה בשבט אשר גר הגר וגו':

קה"ר פרשה א פסקה יט

כל הנחלים הולכים אל הים כל המתים אינן נכנסין אלא לשאול והשאול אינו מתמלא לעולם שנא' (משלי כ"ז) שאול ואבדון לא תשבענה וגו' תאמר משהם מתים בעולם הזה שוב אינם חיים לעוה"ב תלמוד לאמר אל מקום שהנחלים הולכים שם הם שבים ללכת למקום שהמתים מתכנסין לעוה"ב שם הם שבים ועתידין לומר שירה לימות המשיח מ"ט (ישעיה כ"ד) מכנף הארץ זמרות שמענו ואומר (שם כ"ו) יחיו מתוך נבלתי יקומון:

קה"ר פרשה א פסקה כ

כל הנחלים הולכים אל הים כל ישראל אינם מתכנסין אלא לירושלים ועולים בפעמי רגלים בכל שנה ושנה והים איננו מלא וירושלים אינה מתמלאת לעולם דתנינן עומדין צפופים ומשתחוים רווחים רבי שמואל בר חובה בשם רבי אחא אמר ארבע אמות ריוח בין כל אחד ואחד ואמה מכל צד כדי שלא יהא שומע תפלתו של חבירו ויטעה אל מקום שהנחלים הולכים למקום שישראל מתכנסין בעולם הזה שם הם מתכנסין לעוה"ב לעתיד לבא שנא' (שם כ"ז) והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול ובאו האובדים בארץ אשור והנדחים בארץ מצרים והשתחוו לה' בהר הקדש בירושלים:

קה"ר פרשה א פסקה כא

כל הנחלים הולכים אל הים כל הממון אינו עולה אלא למלכות אדום ומלכות אדום אינה מתמלאת לעולם דאמר רבי לוי כתיב (משלי כ"ז) ועיני האדם לא תשבענה ועיני אדום לא תשבענה תאמר משהממון נכנס באדום שוב אינו חוזר לבעליו תלמוד לאמר אל מקום שהנחלים הולכים שם הם שבים ללכת למקום שהממון מתכנס למלכות אדום בעולם הזה משם הוא מתפזר לימות המשיח דכתיב (ישעיה כ"ג) והיה סחרה ואתננה קדש לה' וגו' רבי ישמעאל ברבי יוסי בעא קמיה רבי אמר ליה מהו דין דכתיב (שם) כי ליושבים לפני ה' יהיה סחרה אמר לו: כגון את וחברך ושני עטופי סדינים כיוצא בך שאין אתם חשובים בעצמכם כלום אמר רבי ירמיה בן אלעזר עתיד הקב"ה לחדש מאור פניהם של צדיקים לעתיד לבא הא כמדבר אחר, (שופטים ה') ואוהביו כצאת השמש בגבורתו כשם שהוא מחדש פניהם כך הוא מחדש לבושיהם יומא דין סימסריקון מחר אולוסריקון אמר לו: מהו דין דכתיב (ישעיה כ"ג) לאכל לשבעה ולמכסה עתיק אמר לו: יומא דין ארסקינון ולמחר אולוסריקון:

וְהֵימָּוָה אֵינָנוּ מֵלֵא אֶל מְקוֹם שֶׁהִנָּחֲלִים הַלְכִים שֶׁסָּהִם שְׂבִים
לְלֶכֶת: (ח) כָּל הַדְּבָרִים יִגְעִים¹³ לֹא יוּכַל אִישׁ לְדַבֵּר לֹא תִשָּׁבַע עֵין
לְרֹאוֹת וְלֹא תִמְלֵא אֶזְנוֹ מִשְׁמַע: ¹⁴(ט) מֶה שֶׁהָיָה הוּא שֶׁהָיָה¹⁵ וּמֶה

¹³ קה"ר פרשה א פסקה כו

כל הדברים יגעים אפילו דברי תורה מיגעין את האדם בתחלה אדם נכנס ללמוד תורה והן מטהרין לו את הטמא ומטמאין את הטהור והוא אינו יודע שכל מה שהן מתישין בהן כחו סוף שהוא מוציא קלות וחמורות וגזרות שוות וטומאה וטהרה ואיסור והיתר:

¹⁴ קה"ר פרשה א פסקה כב

כל הדברים יגעים לא יוכל וגו' דברי הבטלה מיגעין את האדם:

(להלן מסרים מוצפנים)

קורא היום = כבוש שמה

סלע כעופרת = מעוט חתיכות

מתפללות בטור מסכן חתוכין שרויין חתוכין

שור משפט בטור מסכן תרדין בחרדל. (סיפור על דיבור מוצפן) רבי יונתן נשר שעריה (נעשה קרח) אזל להדה מגדלה דצבעיה מיתאסייא (הלך לספר שירפא אותו. ב"עץ יוסף" פירש ש"מגדלה דצבעיה" שם מקום. אני סבור ש"מגדלה" זה כינוי לספר. ראה מסכת חגיגה ד: בסיפור של מרים מגדלא) הוה תמן חד ספר (שבנוסף היה חכם ברפואת השיער) אמר: "בשביל שערך באתה לכאן לרפאתו"? אמר לו (בהצפנה): שיטפו מאלל והא סבית שיש בה סעל לרפאתו. (כלומר השיער נשטף מהבשר והנה חשבתי שיש כאן מזור ומרפא) ואני הועתקתי לכאן להחיש מחיה (ואני, אומר רבי יוחנן, באתי לכאן כדי שתמהר ותרפא אותי) קם ורבע ליה על רגליו (קם הספר והשתחוה לו לרבי יוחנן על רגליו) אמר ליה, כאן בריש מישתעי קמיה דרב באורתא: (אמר הספר לר"י, בנושא זה שוחחתי עם הרב אמש)

קה"ר פרשה א פסקה כג

כל הדברים יגעים דברי אומנות מיגעין רבי אלעזר בנו של רבי חנינא בריה דרבי אבהו הוה אמר הדין עובדא הוה באיתתא שהולכה את בנה אצל הנחתום בקיסרין. אמרה ליה אליף ית בני אומנות. אמר לה ישב אצלי חמש שנים ואני מלמדו חמש

מאות מינין בחטה. ישב אצלו חמש שנים ולמדו חמש מאות מינין בחטה ואמר לה ישב אצלי חמש שנים אחרות ואני מלמדו אלף מינין בחטה. וכמה מינין אית בחטה? רבנן אמרי בחטי מנית חטין דמנין. רבי אחא אמר חמש מאות מינין בחטה מנין מנית רבי חנינא ורבי יונתן תרויהון יתבון וחשבון וקומון על שתין. ועוד, רבי אלעזר בנו של רבי יוסי אמר עובדא הוה בהדא איתתא בקיסרין שהולכה את בנה אצל חד פרכוניס אמרה ליה למד את בני אומנות אמר לה ישב אצלי ארבע שנים ואני מלמדו מאה מינין בביצה וישב אצלו ארבע שנים ולמדו מאה מינין בביצה אמר לה ישב עמי ארבע שנים אחרות ואני מלמדו מאה מינין אחרים בביצה שמע רבי ואמר לא ראינו טובה מימינו:

קה"ר פרשה א פסקה כד

כל הדברים יגעים דברי מינות מייגעין את האדם. מעשה ברבי אלעזר שנתפס לשום מינות נטלו אותו הגמון והעלו על הבימה לדון אותו אמר לו רבי אדם גדול כמותך יעסוק בדברים בטלים הללו? אמר לו נאמן עלי הדיין. והוא סבר שבשבילו אמר והוא לא אמר אלא לשום שמים אמר לו מאחר שהאמנתי עליך אף אני הייתי סבור ואומר אפשר ששייבות הללו טועות הן בדברים בטלים הללו דימוס פטור אתה. אחר שנפטר רבי אליעזר מן הבימה היה מצטער על שנתפס על דברי מינות נכנסו תלמידיו אצלו לנחמו ולא קבל נכנס רבי עקיבא אצלו אמר לו: רבי שמא אחד מן המינין אמר לפניך דבר וערב לפניך? אמר לו הן. השמים הזכרתי. פעם אחת הייתי עולה באיסטרטא של צפורי ובא אלי אדם אחד ויעקב איש כפר סכניא שמו ואמר לי דבר אחד משום פלוני והנאני הדבר ואותו הדבר היה כתוב בתורתכם (דברים כ"ג) לא תביא אתנן זונה ומחיר כלב מה הן? אמרתי לו אסורין. אמר לי לקרבן אסורים לאבדן מותר אמרתי לו וא"כ מה יעשה בהם אמר לי יעשה בהן בתי מרחצאות ובתי כסאות אמרתי לו יפה אמרת ונתעלמה ממני הלכה לשעה. כיון שראה שהודתי לדבריו אמר לי כך אמר פלוני מצואה באו ולצואה יצאו שנא' (מיכה א') כי מאתנן זונה קבצה ועד אתנן זונה ישובו יעשו כורסון לרבים והנאני. ועל אותו הדבר נתפשתי לשם מינות ולא עוד אלא שעברתי על מה שכתוב בתורה (משלי ה') "הרחק מעליה דרך ואל תקרב אל פתח ביתה" הרחק מעליה דרך זו המינות ואל תקרב אל פתח ביתה זו זנות. למה? כי "רבים חללים הפילה ועצומים כל הרוגיה" עד כמה? (יש להתרחק) אמר רבי חסדא עד ארבע אמות. מכאן היה מת רבי אלעזר בן דמא בן אחותו של רבי ישמעאל שנשכו נחש ובא יעקב איש כפר סכניא לרפאותו בשום פלוני ולא הניחו רבי ישמעאל אמר אין אתה רשאי בן דמא

אמר לו הנח לי ואני אביא לך ראייה מן התורה שהוא מותר ולא הספיק להביא לו ראייה עד שמת ושמת רבי ישמעאל ואמר אשריך בן דמא שיצתה נשמתך בטהרה ולא פרצת גדרן של חכמים שכל מי שפורץ גדרן של חכמים סוף שהפורעניות באות עליו שנאמר "ופורץ גדר ישכנו נחש" ולא נשוק היה אלא שלא ישכנו נחש לעתיד לבא ומה הוה ליה ביה (ויקרא י"א) אשר יעשה אותם האדם וחי בהם ולא שימות בהם:

קה"ר פרשה א פסקה כה

מעשה באשה אחת שבאת אצל רבי אליעזר להתגייר אמרה לו רבי קרבני אמר לה פרטי את מעשיך אמרה בני הקטן מבני הגדול נזף בה הלכה אצל רבי יהושע וקבלה אמרו לו תלמידיו רבי אליעזר מרחק ואתה מקרב אמר להם כיון שנתנה דעתה להתגייר אינה חיה לעולם דכתיב (משלי ב') כל באיה לא ישובון ואם שבו לא ישיגו ארחות חיים.

חנינא בן אחי רבי יהושע אזל להדיה כפר נחום ועבדון ליה מינאי מלה ועלון יתיה רכיב חמרא בשבתא אזל לגביה יהושע חביביה ויהב עלוי משח ואיתסי. אמר לו: כיון דאיתער בך חמרא דההוא רשיעא לית את יכיל שרי בארעא דישראל נחת ליה מן תמן לבבל ודמך תמן בשלמיה.

רבי יונתן ערק חד מן תלמידיו לגביהון אזל ואשכחיה עבד בן אפטוניות שלחון מיניא בתריה כך אמרין ליה ולא כך כתיב (שם א') גורלך תפיל בתוכנו כיס אחד יהיה לכולנו והוה פרח ואינן פרחין בתריה אמרין ליה רבי איתא גמול חסדא להדא כלתא הלך ומצאן עסוקים בריבה אחת אמר לון כן ארחיהון דיהודאי עבדין אמרין ליה ולא כן כתיב בתורה גורלך תפיל בתוכנו כיס וגו' והוה פרח ואינן פרחין בתריה עד דמטא לתרע וטרד באפיהון אמרין רבי יונתן אזיל גלוג לאמך דלא הפכת ולא איסתכלת בן דאילו הפכת ואיסתכלת בן יותר מן מה דהוינן פרחין בתוך הוית פריח בתרן.

רבי יהודה בן נקוסה היו המינין מתעסקין עמו היו שואלים אותו ומשיב שואלין אותו ומשיב אמר לון על מגן אתון מגיבין אתון נעביד בינינן דכל בר נש דנצח חבריה יהא פצע מוחיה דחבריה בקורנס והוא נצח לון ופצע מוחיהון עד דאיתמלאון פיצעין פיצעין וכיון דאתא אמרין ליה תלמידיו רבי סייעוך מן השמים ונצחת אמר לון ועל מגן לכו והתפללו על אותו האיש ועל אותה החמת שהיתה מלאה אבנים טובות ומרגליות אבל עכשיו מלאה פחמין:

קה"ר פרשה א פסקה כז

לא תשבע עין וגו' אמר שמואל בר נחמן כל טובות וברכות ונחמות שראו הנביאים בעולם הזה לא לחנם ראו אלא ע"י שהיו הוגין ועושין מצות וצדקות ואם תאמר שראו כבר נאמר (ישעיה ס"ד) עין לא ראתה אלהים זולתך וגו' וא"ת שלא ראו כבר ראו מקצת שנאמר (עמוס ג) כי לא יעשה ה' אלהים דבר כי אם גלה סודו אל עבדיו הנביאים כיצד ראו רבי ברכיה אמר כמבין סידקו של פתח רבי לוי אמר ראו ומתן שכרן לא ראו אמר רבי שמעון בן חלפתא כל טובות וברכות ונחמות שראו הנביאים בעולם הזה לבעלי תשובה ראו אבל מי שלא טעם חטא מימיו עין לא ראתה וגו':

¹⁵ קה"ר פרשה א פסקה כח

מה שהיה הוא שיהיה רבנן אמרי לעתיד לבא הדורות מתכנסין לפני הקב"ה ואומרים לפניו ריבוננו של עולם מי יאמר לפניך שירה תחלה ואומר להם לשעבר לא אמר שירה לפני אלא דורו של משה ועכשיו לא יאמר שירה לפני אלא הוא מאי טעמא שנאמר (ישעיהו מב) שירו לה' שיר חדש תהלתו בקצה הארץ יורדי הים ומלואו וגו' מעשה ושלחה מלכות אצל רבותינו ואמרה להם שלחו לנו קסלופנוס אחד משלכם אמרו כמה קסלופנוס יש להם והם מבקשין ממנו קסלופנוס אחד כמה מקות פנסין יש להם כמה אבנים טובות ומרגליות יש להם כמדומין אנו שאין מבקשין ממנו אלא מאיר פנים בהלכה שלחו להם את רבי מאיר והיו שואלין אותו והוא משיב שואלין אותו והוא משיב ובסוף שאלו אותו למה נקרא שמו חזיר אמר להם שהוא עתיד להחזיר את המלכות לבעליה ועוד ישב רבי מאיר ודרש עתיד זאב להיות גזוז מילתן והכלב גלבטינן אמרו לו דיין רבי מאיר ואין כל חדש תחת השמש רבנן אמרין לעתיד לבא הקב"ה מוציא כרוז ומכריז ואומר כל מי שלא אכל בשר חזיר מימיו יבא ויטול שכרו והרבה מאומות העולם שלא אכלו בשר חזיר מימיהם והם באים ליטול שכרן באותה שעה הקב"ה אומר נשתכרו אלו שני עולמות לא דיין שאכלו עולמן אלא הם מבקשין לאכול עולמן של בני עוד באותה שעה הקב"ה מוציא כרוז פעם שנייה ומכריז ואומר כל מי שלא אכל בשר נבלות וטרפות שקצים ורמשים אם לא אכל משלו אכל משל חבירו הוי למה נקרא שמו חזיר שעתיד להחזיר הגדולה והמלכות לבעליה עורות תחשים מה הן רבי יהודה אומר אלטינן רבי נחמיה אומר גלטינן רבי יוחנן אומר מין חיה גדולה הראה הקב"ה למשה ועשה הימנה צורך המשכן וגנזה רבי אבין אמר קרש היה שמה תני רבי הושעיה קרן אחת היתה לו במצחו שנאמר (תהלים סט) ותיטב לה' משור פר מקרין מפריס וגו' מקרין תרתי שמע מינה אמר רבי חנינא בר יצחק מקרן כתיב רבי ברכיה אמר בנו של רבי יצחק כגואל ראשון כך גואל אחרון מה גואל ראשון נאמר (שמות ד) ויקח משה את

שֶׁנַּעֲשֶׂה הוּא שֶׁיַּעֲשֶׂה וְאֵין כָּל חֶדֶשׁ תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ: (י) יֵשׁ דָּבָר שִׁיאֲמַר רְאֵה זֶה חֶדֶשׁ¹⁶ הוּא כְּבֹר הָיָה לְעֵלְמִים אֲשֶׁר הָיָה מְלַפְּנֵנוּ: (יא) אֵין זְכוֹרֹן לְרֵאשֻׁנִּים¹⁷ וְגַם לְאַחֲרֹנִים שֶׁיְהִיוּ לֹא יִהְיֶה

אשתו ואת בניו וירכיבם על החמור כך גואל אחרון שנאמר (זכריה ט') עני ורוכב על החמור מה גואל הראשון הוריד את המן שנאמר (שמות ט"ז) הנני ממטיר לכם לחם מן השמים אף גואל אחרון יוריד את המן שנאמר (תהלים ע"ב) יהי פסת בר בארץ מה גואל ראשון העלה את הבאר אף גואל אחרון יעלה את המים שנאמר (יואל ד') ומעין מבית ה' יצא והשקה את נחל השטים:

¹⁶ קה"ר פרשה א פסקה כט

יש דבר שיאמר ראה זה חדש הוא כתיב (דברים ט') ויתן ה' אלי את שני לוחות האבנים כתובים באצבע אלהים ועליהם ככל הדברים אמר רבי יהושע בן לוי עליהם ועליהם כל ככל דברים הדברים המצוה כל המצוה ללמדך שמקרא ומשנה הלכות תוספתות והגדות ומה שתלמיד ותיק עתיד להורות כבר היה וניתן הלכה למשה מסיני מניין ממה שכתוב יש דבר שיאמר ראה זה חדש הוא והרי חבירו מוכיח עליו כבר היה לעולם רבי ברכיה בנו של רבי חלבו לאחד שהיתה סלע צרורה בכנפיו ונפלה ממנו ליתן גדולה ממנה אין המקום מחזיק ליתן קטנה ממנה אינה מתמלאה ליתן כיוצא בה המקום מתמלא כך שמעת תורה מפי תלמיד חכם יהי בעיניך כאלו שמעוה אזניך מהר סיני הוא שהנביא מקנתרן ואומר להם (ישעיה מ"ח) קרבו אלי שמעו זאת לא מראש בסתר דברתי מעת היותה שם אני אמרי ליה למה לא אמרת לן אמר להם שלא נבראו בי קינים ועכשיו שנבראו בי קינים (שם) ועתה ה' אלהים שלחני ורוחו:

¹⁷ קה"ר פרשה א פסקה ל

אין זכרון לראשונים אמר רבי אחא אין זכרון לראשונים זה דור המבול וגם לאחרונים אלו הסדומיים ועל מי נאמר עם שיהיו לאחרונה אלו ישראל שנאמר (במדבר ב') לאחרונה יסעו לדגליהם רבי יודן בשם רבי שמעון בן שקפא אמר אין זכרון לראשונים אלו המצריים וגם לאחרונים אלו העמלקים ועל מי נאמר למחות את זכר עמלק לישראל שנאמר (דברים כה) תמחה את זכר עמלק כמה נסים נעשו לישראל משיצאו ממצרים ועד שלא יצאו ישראל ממצרים עליהם הוא אומר אין זכרון לראשונים וגם לאחרונים שיהיו ולמי אני נותן זכרון לנסים של עוה"ב דכתיב

לָהֶם זָכְרוֹן עִם שְׁיָהִיו לְאַחֲרָנָה: (יב) אֲנִי קִהַלְתִּי הָיִיתִי מֶלֶךְ עַל יִשְׂרָאֵל בִּירוּשָׁלַם: ¹⁸(יג) וְנָתַתִּי אֶת לְבִי לְדָרוֹשׁ וּלְתוֹר בַּחֲכָמָה ¹⁹עַל

(ירמיה כ"ג) ולא יאמרו עוד חי ה' אשר העלה את בני ישראל מארץ מצרים אלא כי אם חי ה' אשר העלה ואשר הביא את זרע בית ישראל מכל הארצות וגו' כמה נביאים עמדו להם לישראל ולא נתפרשו שמותן אבל לעתיד לבא הקדוש ברוך הוא בא ומביאן עמו היינו דכתיב (זכריה י"ד) ובא ה' אלהי כל קדשים עמך אמר רבי זירא כמה חסידים ובני תורה היו ראויין לימנות כגון יהודה ב"ר חזקיה עליהם הוא אומר וגם לאחרונים אבל לעתיד לבא הקב"ה עתיד להמנות לו חבורה של צדיקים משלו ומושיבן אצלו בישיבה גדולה שנאמר (ישעיה כ"ד) וחפרה הלבנה ובושה החמה וגו' ונגד זקניו כבוד ונגד מלאכיו ונגד גדודיו ונגד כהניו לא נאמר אלא ונגד זקניו כבוד אמר רבי אבין בשם ר"ש בן יוחאי עתיד הקב"ה לישב כבגורן וצדיקים יושבין לפניו כההוא דכתיב ביהושפט שנאמר (ד"ה ב' י"ח) ומלך ישראל ויהושפט מלך יהודה וגו' יושבין בגורן וגו' וכי בגורן היו יושבין אלא כדתנן סנהדרין עשויה כחצי גורן עגולה כדי שיהו רואין זה את זה ואמר שלמה אנא חמיתיה מצמצם ביניהם הדא הוא דכתיב (משלי ל"א) נודע בשערים בעלה בשבתו עם זקני ארץ רבי ברכיה ורבי חלבו ועולא ביראה ורבי ביבי ורבי אלעזר בנו של רבי חנינא אומר עתיד הקב"ה לעשות ראש מחולה לצדיקים לעתיד לבא שנאמר (תהלים מ"ח) שיתו לבכם לחילה לחולה כתיב לחולה שהן חלין לפניו כעלמות ומראין עליו באצבע ואומר (שם) כי זה אלהים אלהינו עולם ועד הוא ינהגנו על מות עלמות בזריזות עלמות כאילין עולמתא המדבר אחר, עלמות תופפות עלמות תרגם עקילס ענתה נסיע עלמות בשני עולמות ינהגנו בעולם הזה וינהגנו בעוה"ב:

¹⁸ קה"ר פרשה א פסקה לא

אני קהלת הייתי מלך על ישראל בירושלים אמר רבי שמואל בר רב יצחק זה היה ראוי להכתב ולהיות תחלת הספר ולמה נכתב כאן אלא שאין מוקדם ומאוחר בתורה ודכוותיה תני רבי ישמעאל (שמות ט"ו) אמר אויב ארדוף אשיג זה היה ראוי להיות תחלת השירה ולמה נכתב כאן אלא שאין מוקדם ומאוחר בתורה ודכוותיה (ויקרא ט') ויהי ביום השמיני זה היה ראוי להיות תחלת הספר ולמה נכתב כאן אלא שאין מוקדם ומאוחר בתורה ודכוותיה (דברים כ"ט) אתם נצבים היום זה היה ראוי להיות תחלת הספר אלא שאין מוקדם ומאוחר בתורה ודכוותיה (יהושע ג') ויאמר ה' אל יהושע היום הזה אחל גדלך זה היה ראוי להכתב תחלת הספר אלא שאין מוקדם ומאוחר בתורה ודכוותיה (שופטים ה') שמעו מלכים האזינו רוזנים זה היה

ראוי להיות ראש לשירה אלא שאין מוקדם ומאוחר בתורה ודכוותיה (ישעיה ו') בשנת מות המלך עוזיהו זה היה ראוי להיות תחלת הספר אלא שאין מוקדם ומאוחר בתורה ודכוותיה (ירמיה ב') הלך וקראת באזני ירושלים זה היה ראוי להיות תחלת הספר אלא שאין מוקדם ומאוחר בתורה ודכוותיה (יחזקאל י"ז) ויאמר אלי בן אדם חוד חידה זה היה ראוי להיות תחלת הספר אלא שאין מוקדם ומאוחר בתורה ודכוותיה (תהלים ע"ג) ואני בער ולא אדע בהמות וגו' זה היה ראוי להיות תחלת הספר אלא שאין מוקדם ומאוחר בתורה ודכוותיה אני קהלת הייתי מלך על ישראל זה היה ראוי להיות תחלת הספר אלא שאין מוקדם ומאוחר בתורה אני קהלת הייתי מלך על ישראל הוינא כד הוינא וכדו לית אנא מידי רבי חנינא בר יצחק אמר כד הוינא הוינא וכדו לית אנא שוי מידי שלשה עולמות ראה בימיו ובחיו רבי יודן ורבי אוניה רבי יודן אמר מלך והדיוט ומלך חכם טפש וחכם עשיר עני ועשיר ומאי טעמא את הכל ראיתי בימי הבלי לית בר נש מתינהו אנוקי ידיה אלא בשעת רווחיה כשיחזור לעותריה ורבי אוניה אמר הדיוט מלך והדיוט טפש וחכם וטפש עני עשיר ועני ומה טעם אני קהלת הייתי מלך על ישראל בירושלים:

¹⁹ קה"ר פרשה א פסקה לב

ונתתי את לבי לדרוש ולתור בחכמה מהו ולתור בחכמה? תור לחכמה לעשות תואר לחכמה המדבר אחר, (במדבר י"ג) שלח לך אנשים ויתורו את ארץ כנען מאן דקרא טבאות יתיה לגביה דתני טבאות יתיה לגביה דבר אחר, לדרוש ולתור לתור ולהותיר הדין פוייטנא כד הוה עביד אלפביתין זמנין חשל לה זמנין מחסר לה אבל שלמה כד הוה עביד אלפביתין הוה מותר לה ה' אתואן הדא הוא דכתיב (מלכים א' ד') ויהי שירו חמשה ואלף ויהי שירורו של משל חמשה ואלף ולא בדברי תורה בלבד היה שלמה תייר אלא על כל אשר נעשה תחת השמים כגון היאך ממתיקין את החרדל וממתיקין את התורמסין והיאך שותין את החמין יין ומים ופלפלין בשליש הוא ענין רע נתן אלהים לבני האדם לענות בו רבי בון אומר זו שיפוטו של ממון אמר רבי יודן בשם רבי איבו אין אדם יוצא מן העולם וחצי תאותו בידו אלא אן אית ליה מאה בעי למעבד יתהון תרתין מאוון ואן אית ליה תרתי מאוון בעי למעבד יתהון ארבעה מאה לענות בו רבי פנחס בנו של רבי יוחנן לפי שהוא בענין עבודת כוכבים וגלוי עריות ושפיכות דמים אין לך קשה מכולם אלא גזל רבי יהודה בנו של רבי לוי זכה אדם ועשה מממונו מצוה התפלל ונענה בו המדבר אחר, (בראשית נ') וענתה בי צדקתי וגו' אם לאו הוא עונה בו ומקטרגו המדבר אחר, (דברים י"ט)

**כָּל אֲשֶׁר נַעֲשָׂה תַּחַת הַשָּׁמַיִם הוּא עֲנִין רָע נָתַן אֱלֹהִים לְבָנֵי הָאָדָם
לְעֲנוּת בּוֹ: (יד) רָאִיתִי אֶת כָּל הַמַּעֲשִׂים שֶׁנַּעֲשׂוּ תַּחַת הַשָּׁמַיִם וְהִנֵּה
הַכֹּל הֶבֶל וְרֵעוּת רוּחַ: ²⁰(טו) מַעֲוֹת לֹא יוֹכֵל לְתַקֵּן וְחִסְרוֹן לֹא יוֹכֵל**

לענות בו סרה רבי יוחנן אמר זה שיפוטו של גזל דאר"ש בר אבא בנו של רבי יוחנן משל לסאה מלאה עונות מי מקטרג בראש כלם זה גזל דאמר רבי יודן בנו של רבי יוחנן ובצעם בראש כלם כתיב רבי יעקב בר אחא בשם רבי יוחנן עשרים וארבעה חטאות סידר יחזקאל ומכולם לא חתם אלא בגזל הדא הוא דכתיב (יחזקאל כ"ב) והנה הכיתי כפי על בצעך אשר עשית וגו' רבי חוניה פתר קרייא בנביאים ובכתובים שאילו זכו ישראל לא היו קורין אלא חמשה חומשי תורה ה' ספרים בלבד וכלום ניתנו להם נביאים וכתובים אלא שיהיו יגעים בהן ובתורה ועושין מצות וצדקות כדי לקבל עליהם שכר טוב רבנן אמרין אף על פי כן לענות בו מקבלים עליהם שכר בחמשה ספרי תורה רבי אבהו אמר זה שיפוטו של תורה שאדם למד תורה ושכחה רבנן דתמן בשם רבי יצחק דהכא ורבי טוביה בנו של רבי יצחק לטובתו אדם למד תורה ושוכח שאילו היה אדם למד תורה ולא שכחה היה מתעסק בתורה שתים שלש שנים וחוזר ומתעסק במלאכתו ולא היה משגיח בה לעולם כל ימיו אלא מתוך שאדם למד תורה ושוכחה אינו מזיז ואינו מזיע את עצמו מדברי תורה ורבנן אמרי זה שיפוטו של גזל תדע שהוא כן שהרי דורות הראשונים על ידי שהיו עסוקין ושטופין בגזל המדבר אחר, (איוב כ"ד) גבולות ישיגו עדר גזלו וירעו ראה כי נמחו במים מן העולם אבל שבט ראובן וגד שהרחיקו עצמן מן הגזל לפיכך נתן להם הקב"ה נחלתם במקום שאין בו גזל שנאמר (במדבר ל"ב) והנה המקום מקום מקנה וגו' וכן ממהיר ששה עשר מיל על ששה עשר מיל:

²⁰ קה"ר פרשה א פסקה לג

ראיתי את כל המעשים שנעשו וגו' אמר רבי אבא בר כהנא לזקן שהיה יושב בפרשת דרכים והיו לפניו שני שבילין אחד תחלתו מישור וסופו קוצים וארזים וקנים ואחד תחלתו קנים וארזים וקוצים וסופו מישור והיה מזהיר לעוברין ולשבים ואומר זו תחלתו מישור וסופו ארזים וקוצים וקנים וזה תחלתו קוצים וארזים וקנים וסופו מישור אין הבריות צריכין להחזיק לו טובה שהוא מזהיר לטובתן שלא ליגען כך אין הבריות צריכין להחזיק טובה לשלמה שהוא יושב על שערי החכמה ומזהיר לישראל שבתי וראה תחת השמש ראיתי את כל המעשים שנעשו תחת השמש וגו' חוץ מתשובה ומעשים טובים ורבנן אמרי לאיסטרולוגוס שהיה יושב על

לְהַמְנוֹת: ²¹(טז) דְּבַרְתִּי אֲנִי עִם לְבִי ²²לֵאמֹר אֲנִי הִנֵּה הִגְדַּלְתִּי וְהוֹסַפְתִּי חֲכָמָה עַל כָּל אֲשֶׁר הָיָה לִפְנֵי עַל יְרוּשָׁלַם וְלִבִּי רָאָה

פתח הלמן והיה מזהיר לכל העוברים והשבים ואומר להם פרגמטיא פלונית יוצאה במקום פלוני ופרגמטיא פלונית יוצאה במקום פלוני אין הבריות צריכין להחזיק לו טובה כך לשלמה שאמר ראיתי את כל המעשים וגו' חוץ מתשובה ומעשים טובים:

²¹ קה"ר פרשה א פסקה לד

מעוֹת לֹא יוֹכַל לִתְקַן בַּעוֹלָם הַזֶּה מִי שֶׁהוּא מַעוֹת יִכּוֹל לִהְיוֹת וּמִי שֶׁהוּא בַּחֲסָרוֹן יִכּוֹל לִהְיוֹת אֲבָל לַעֲתִיד לֵבֵא מִי שֶׁהוּא מַעוֹת אֵינוֹ יִכּוֹל לִהְיוֹת וּמִי שֶׁהוּא בַּחֲסָרוֹן אֵינוֹ יִכּוֹל לִהְיוֹת יֵשׁ מִן הַרְשָׁעִים שֶׁהֵיוּ חֲבָרִים זֶה לָזֶה בַּעוֹלָם אֶחָד מֵהֶם הַקָּדִים וַעֲשֵׂה תְּשׁוּבָה בַּחֲיוֹ קוֹדֶם מִיתָתוֹ וְאֶחָד לֹא עָשָׂה תְּשׁוּבָה קוֹדֶם מִיתָתוֹ זֶכֶה זֶה שֶׁעָשָׂה בַּחֲיוֹ וְעַמֵּד בְּצַד חֲבוּרָה שֶׁל צְדִיקִים וְזֶה עוֹמֵד בְּצַד חֲבוּרָה שֶׁל רְשָׁעִים וְהוּא רֹאֵה אֶת חֲבִירוֹ וְאֹמֵר שְׂמָא מִשּׁוּא פָּנִים יֵשׁ בַּעוֹלָם הַזֶּה אוֹי לְאוֹתוֹ הַאִישׁ הוּא וְזֶה הֵינּוּ בַּעוֹלָם יָחַד שֶׁהֵינּוּ כְּאֶחָד וּגְנַבְנוּ כְּאֶחָד וּגְזַלְנוּ כְּאֶחָד וְעָשִׂינוּ כָּל מַעֲשִׂים רָעִים שֶׁבַּעוֹלָם כְּאֶחָד מִפְּנֵי מָה זֶה בְּצַד חֲבוּרָה שֶׁל צְדִיקִים וְאוֹתוֹ הַאִישׁ בְּצַד חֲבוּרָה שֶׁל רְשָׁעִים וְאֹמֵר לוֹ שׁוּטָה שֶׁבַּעוֹלָם מְנוּוֹל הֵייתָ לְאַחַר מִיתָתְךָ יָמִים וְשִׁלְשָׁה וְלֵארוֹן לֹא הִכְנִיסוֹךְ וּבְחַבְלִים גִּרְרוֹךְ לִקְבֵר (יִשְׁעִיָּה י"ד) תַּחְתִּיךָ יוֹצֵעַ רְמָה וּמַכְסִּיךָ תוֹלַעַה וְרֹאֵה חֲבֵרְךָ בְּנִיוֹלֶךְ וְנִשְׁבַּע לְשׁוֹב מִדֶּרֶךְ רַשְׁעִתּוֹ וַעֲשֵׂה תְּשׁוּבָה כְּצִדִּיק וְגִרְמָה לוֹ תְּשׁוּבָתוֹ לִיטוֹל לְכָאן חַיִּים וּכְבוֹד וְחֶלֶק עִם צְדִיקִים כָּל כֵּךְ לְמָה שֶׁהִיתָ סְפִיקָא בִּידֶךְ לְשׁוֹב וְאִילוֹ שְׁבַתָּה הִיָּה טוֹב לָךְ וְהוּא אֹמֵר לָהֶם הִנֵּחוּ לִי וְאַלְךָ וְאַעֲשֵׂה תְּשׁוּבָה וּמְשִׁיבִין אוֹתוֹ וְאֹמְרִים לוֹ אִי שׁוּטָה שֶׁבַּעוֹלָם אֵין אֶתָּה יוֹדֵעַ שֶׁהַעוֹה"ז דּוֹמָה לְשַׁבַּת וְעוֹלָם שְׁבַאֲת מִמֶּנּוּ דּוֹמָה לְעֶרֶב שַׁבַּת אִם אֵין אָדָם מִתְקֵן מַעֲרַב שַׁבַּת מָה יֵאָכֵל בְּשַׁבַּת וְאֵין אֶתָּה יוֹדֵעַ שֶׁהַעוֹלָם שְׁבַאֲת מִמֶּנּוּ דּוֹמָה לִיבְשָׁה וְהַעוֹה"ז דּוֹמָה לִים וְאִם אֵין אָדָם מִתְקֵן לוֹ בִּיבְשָׁה מָה יֵאָכֵל בֵּים וְאֵין אֶתָּה יוֹדֵעַ שֶׁהַעוֹה"ז דּוֹמָה לְמַדְבָּר וְעוֹלָם שְׁבַאֲת מִמֶּנּוּ דּוֹמָה לִיִּשׁוּב אִם אֵין אָדָם מִתְקֵן לוֹ מִן הִיִּשׁוּב מָה יֵאָכֵל בְּמַדְבָּר מִיד חוֹרֵק שִׁינּוֹ וְאוֹכֵל אֶת בִּשְׁרוֹ שֶׁנֶּאֱמַר הַכֶּסֶּל חוֹבֵק אֶת יָדָיו וְאוֹכֵל אֶת בִּשְׁרוֹ וְהוּא אֹמֵר הִנֵּחוּ לִי וְאַרְאֶה בְּכָבוֹד חֲבָרִי וְהֵן אֹמְרִין שׁוּטָה שֶׁבַּעוֹלָם מְצוּוִין אֲנִי מִפִּי הַגְּבוּרָה שֶׁלֹּא יַעֲמְדוּ צְדִיקִים בְּתוֹךְ רְשָׁעִים וְלֹא רְשָׁעִים בְּתוֹךְ צְדִיקִים וְלֹא טְהוּרִים בְּצַד טְמֵאִים וְלֹא טְמֵאִים בְּצַד טְהוּרִים וְעַל מָה אֲנִי מְצוּוִין עַל הַשַּׁעַר הַזֶּה שֶׁנֶּאֱמַר (תְּהִלִּים קי"ח) זֶה הַשַּׁעַר לַה' וְגו' מִיד קוֹרֵעַ אֶת בְּגָדָיו וְתוֹלֵשׁ אֶת שַׁעְרוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (שִׁם קי"ב) רַשַׁע יִרְאֶה וְכַעַס:

קה"ר פרשה א פסקה לה

מעוות לא יוכל לתקן משנתעוותו המים מששת ימי בראשית עוד לא נתקנו וחסרון לא יוכל להמנות משחסר הקב"ה שנת הלבנה משנת החמה אחד עשר יום הרי כמה שנים וקצים וכמה עבורים ולא הגיעה שנת חמה ללבנה דבר אחר, מעוות לא יוכל לתקן משנתעוותו דור המבול במעשיהם הרעים שוב לא נתקנו וחסרון משחסר הקב"ה שנותיהם שנאמר (בראשית ו') והיו ימיו מאה ועשרים שנה עוד לא נמנו דבר אחר, מעוות לא יוכל לתקן אם אדם מעוות עצמו מדברי תורה יכול הוא לתקן את עצמו וחסרון לא יוכל להמנות אם אין אדם מחסיר עצמו מדברי תורה יכול הוא עוד להמנות משאדם מעוות עצמו מדברי תורה אינו יכול לתקן ומשאדם מחסר עצמו מדברי תורה אינו יכול להמנות כי הא דרבי יהודה ורבי אלעזר הוו תניין כחדא ונסב ליה רבי יהודה אנתתיה וקדמיה רבי אלעזר שבעת ימים דמשתיתא ועבר כמה שנים דימטי ביה ולא מטא ביה הוי וחסרון לא יוכל להמנות הגיע שעת קרית שמע ולא קרא בעונתה עליו הכתוב אומר מעוות לא יוכל לתקן הגיע שעת התפלה ולא התפלל בה עליו נאמר וחסרון לא יוכל להמנות תניין רבי שמעון בן מנסיא אומר אי זהו מעוות שאינו יכול לתקן זה הבא על הערוה והוליד ממנה ממזר תאמר בגזלן ובגנב יכול הוא לתקן רבי שמעון ברבי יוסי אומר אין קורין מעוות אלא למי שהיה מתוקן תחלה ונתעוות ואי זהו זה תלמיד חכם הפורש מן התורה ר"ש בן מנסיא אומר גנב אדם אפשר שיחזיר הגניבה גזל יחזיר את גזלו ועל זה לא נאמר מעוות לא יוכל לתקן אבל הבא על אשת איש טרף חייו מן העולם וגם אסרה על בעלה רשב"י אומר אין אומרים בקרו גמל זה שמא בעל מום הוא בקרו את החזיר הזה שמא בעל מום הוא ואת מי מבקרין את התמידין ואיזה זה זה תלמיד חכם שפירש מן התורה יהודה בן לקיש בנו של רבי שמעון בן גמליאל עליו הכתוב אומר (משלי כ"ז) כצפור נודדת מן קנה כן איש וגו' וכך הוא אומר אלף דור עלו במחשבה להבראות כמה נמחו מהם תשע מאות וארבעה ושבעים דורות ומה טעם (תהלים ק"ה) דבר צוה לאלף דור ואיזה זה זו התורה רבי לוי בנו של רבי שמואל בר נחמן תשע מאות ושמונים ומה טעם דבר צוה לאלף דור זו היא המילה רבי יעקב בר אחא בנו של רבי יוחנן לעולם אל ימנע אדם עצמו לילך לבהמ"ד שהרי כמה פעמים נשאלה הלכה זו ביבנה בעריבת הירדן עריבת הירדן למה היא טמאה ולא עמד אדם ולא אמר בה דבר עד שדרשה רבי חנינא בן עקביא בעירו עריבת הירדן למה היא טמאה מפני שטוענין אותה ביבשה ומורידין אותה למים אתיבון ליה והלא יורדי אשקלון שקעוה וכו' אמר רבי אלעזר בן יוסי שנייה היא שמקצתה משוקעת בארץ

ועוד דבר אחר דרש חריות של דקל שגדען בין לשכיבה בין לאהלים צריכות הן קישור:

22 קה"ר פרשה א פסקה לו

דברתי אני עם לבי הלב רואה שנאמר ולבי ראה הרבה הלב שומע שנא' (מ"א ג) ונתת לעבדך לב שומע הלב מדבר שנא' דברתי אני עם לבי הלב הולך שנא' (מ"ב ה) לא לבי הלך הלב נופל שנא' (ש"א יז) אל יפול לב אדם עליו הלב עומד שנא' (יחזקאל כב) היעמד לבך הלב שמח שנא' (תהלים ט"ז) לכן שמח לבי ויגל כבודי הלב צועק שנא' (איכה ב) צעק לבם אל ה' הלב מתנחם שנא' (ישעיה מ) דברו על לב ירושלים הלב מצטער שנא' (דברים טו) ולא ירע לבבך הלב מתחזק שנא' (שמות יט) ויחזק ה' את לב פרעה הלב מתרכך שנא' (דברים כ) אל ירך לבבכם הלב מתעצב שנא' (בראשית ו) ויתעצב אל לבו הלב מתפחד שנא' (דברים כח) מפחד לבבך הלב משתבר שנא' (תהלים נ"א) לב נשבר ונדכה הלב מתגאה שנא' (דברים ח) ורם לבבך הלב מסרב שנא' (ירמיה ח) ולעם הזה היה לב סורר ומורה הלב מתבדה שנא' (מ"א יב) בחדש אשר בדא מלבו הלב מהרהר שנא' (דברים כט) כי בשרירות לבי אלך הלב מרחש שנא' (תהלים מ"ה) רחש לבי דבר טוב הלב מחשב שנא' (משלי יט) רבות מחשבות בלב איש הלב מתאוה שנא' (תהלים כא) תאות לבו נתתה לו הלב סוטה שנא' (משלי ז) אל ישט אל דרכיה לבך הלב זונה שנא' (במדבר טו) ולא תתורו אחרי לבבכם וגו' הלב נסעד שנא' (בראשית יח) וסעדו לבכם הלב נגנב שנא' (שם לא) ויגנוב יעקב את לב לבן הלב נכנע שנא' (ויקרא כו) או אז יכנע לבבם הלב משתדל שנא' (בראשית לד) וידבר על לב הנערה הלב תועה שנא' (ישעיה כא) תעה לבבי הלב חרד שנא' (ש"א ד) כי היה לבו חרד הלב נעור שנא' (שיר ה) אני ישנה ולבי ער הלב אוהב שנא' (דברים ו) ואהבת את ה' אלהיך בכל לבבך הלב שונא שנא' (ויקרא יט) לא תשנא את אחיך בלבבך הלב מקנא שנא' (משלי כג) אל יקנא לבך וגו' הלב נחקר שנא' (ירמיה יז) אני ה' חוקר לב וגו' הלב נקרע שנאמר (יואל ב) וקרעו לבבכם ואל בגדיכם הלב הוגה שנא' (תהלים מט) והגות לבי תבונות הלב הוא כאש שנא' (ירמיה כ) והיה בלבי כאש הלב הוא כאבן שנא' (יחזקאל ל"ו) והסירותי את לב האבן הלב שב בתשובה שנא' (מ"ב כג) אשר שב אל ה' בכל לבבו הלב חם שנא' (דברים יט) כי יחם לבבו הלב מת שנא' (ש"א כה) וימת לבו בקרבו הלב נמס שנא' (יהושע ז) וימס לבב העם הלב מקבל דברים שנא' (דברים ו) והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוך היום על לבבך הלב מקבל יראה שנא' (ירמיה לב) ואת יראתי אתן בלבבם הלב מודה שנא' (תהלים קיא) אודה ה' בכל לבב הלב חומד שנא' (משלי ו) אל תחמוד יפיה

**הַרְבֵּה חֲכָמָה וְדַעַת: (יז) וְאַתָּנָה לְבִי לְדַעַת חֲכָמָה וְדַעַת הַלָּלוֹת
וְשִׁכְלוֹת יְדַעְתִּי שָׁגַם זֶה הוּא רַעְיוֹן רוּחַ: (יח) כִּי בָרַב חֲכָמָה רַב
כַּעַס²³ וְיוֹסִיף דַּעַת יוֹסִיף מִכָּאוֹב:**

בלבבך הלב מתקשה שנא' (משלי כח) ומקשה לבו הלב מטיב שנא' (שופטים טז) ויהי כטוב לבם הלב עושה מרמה שנא' (משלי יב) מרמה בלב חורשי רע הלב מתוכו מדבר שנא' (ש"א א) וחנה היא מדברת על לבה הלב אוהב שוחד שנא' (ירמיה כב) כי אין עיניך ולבך וגו' הלב כותב דברים שנא' (משלי ג) כתבם על לוח לבך הלב חורש שנא' (שם ו) תהפוכות בלבו חורש רע הלב מקבל מצות שנא' (שם י) חכם לב יקח מצות הלב עושה זדון שנאמר (עובדיה א) זדון לבך השיאך הלב עושה סדרים שנא' (משלי טז) לאדם מערכי לב הלב מתגדל שנאמר (דה"ב כ"ה) ונשאך לבך הוי דברתי אני עם לבי לאמר אני הנה הגדלתי וגו':

²³ קה"ר פרשה א פסקה לו

כי ברב חכמה רוב כעס כל זמן שאדם מרבה בחכמה מרבה בכעס וכל זמן שהוא מרבה בדעת מרבה ביסורין אמר שלמה ע"י שהרביתי בחכמה הרביתי בכעס וע"י שהרביתי בדעת הרביתי ביסורין רב אמר תלמיד חכם אין צריך התראה אמר רבי שמואל בר נחמן ככלי פשתן הדקין הבאים מבית שאן אם נתפחמו אחד מהן בכמה דמין הוא עשוי כלי פשתן הגסין הבאין מארבל אם פחמו אחד מהן מה הן ומה דמיהן משל למה הדבר דומה? לשנים שנכנסו לחנות אחד אכל פת קיבר וקטנית ואחד אכל פת נקיה ובשר שמן ושתה יין ישן ומיני אגרטון ויצא חולה דין אכל מילין קלילין ואיתנזק ודין אכל מילין בורין ולא איתנזק כך ראית מימך חמור עוית עליו גמל עוית עליו אלא איכן היסורין מצויין בבני האדם תני רבי ישמעאל לפום גמלא שיחנא תני בנו של רבי מאיר לפי שהיתה חכמתו של נחש יותר כך היתה מכתו לפי חכמתו שנאמר (בראשית ג') והנחש היה ערום מכל חית השדה לפיכך הוא ארור מכל הבהמה ומכל חית השדה יש שהרבו חכמה לטובתן ויש שהרבו חכמה לרעתן שהרבו לטובתן משה ושלמה שהרבו לרעתן דואג ואחיתופל יש שהרבו גבורתן לטובתן ויש שהרבו גבורתן לרעתן שהרבו לטובתן דוד ויהודה שהרבו לרעתן שמשון וגלית יש שהרבו עושר לטובתן ויש שהרבו לרעתן שהרבו לטובתן דוד ושלמה ושהרבו לרעתן קרח והמן יש שהרבו בנים לטובתן ויש שהרבו בנים לרעתן שהרבו לטובתן בני יעקב ודוד לרעתן בני אחאב ועלי שנא' (שמואל א' ב') ובני עלי

פרק ב

(א) אֶמְרָתִי אֲנִי בְּלִבִּי לָכֵה נָא אֲנִסְכָּה בְּשִׁמְחָה²⁴ וְרָאֵה בְּטוֹב וְהִנֵּה
גַּם הוּא הֶבֶל: (ב) לְשִׁחּוֹק אֶמְרָתִי מֵהוֹלֵל וּלְשִׁמְחָה מֵהַ
עֲשָׂה: ²⁵(ג) תִּרְתִּי בְּלִבִּי²⁶ לְמִשּׁוֹךְ בֵּינִי אֶת בְּשָׂרִי וְלִבִּי נִהְגַּ בְּחִכְמָה

בני בליעל וגו' בני אחאב שלא קבלו עליהם עול שמים לא ידעו את ה' שאמרו אין מלכות בשמים:

²⁴ קה"ר פרשה ב פסקה א

אמרתי אני בלבי לכה נא אנסכה בשמחה רבי פנחס ורבי חזקיה בנו של רבי סימון בר זבדי רבי פנחס אמר אנסכה ואנסכה אנסה בדברי תורה ואנסה בדברי מינות אנוסה מדברי מינות לדברי תורה וראה בטוב בטובתה של תורה והנה גם הוא הבל לא היה צריך קרייה למימר אלא והנה גם הוא שמחה ואת אמר והנה גם הוא הבל רבי חזקיה בנו של רבי סימון בר זבדי אמר כל התורה שאת למד בעולם הזה הבל הוא לפני תורה שבעולם הבא לפי שבעולם הזה אדם למד תורה ושוכח אבל לעתיד לבוא מה כתיב תמן (ירמיה ל"א) נתתי את תורתך בקרבם ורבנן אמרין עוד ינתן יצר רע לפני יצר טוב וראה בטוב בטובתו של עולם הבא רבי יונה בשם רבי סימון בר זבדי כל שלוח שאדם רואה בעולם הזה הבל היא לפני שלוחו של עולם הבא לפי שבעולם הזה אדם מת ומוריש שלוחו לאחר אבל לעולם הבא כתיב (ישעיהו ס"ה) לא יבנו ואחר ישוב:

²⁵ קה"ר פרשה ב פסקה ב

לשחוק אמרתי מהולל אמר רבי אבא בר כהנא מה מעורבב השחוק שאומות העולם שוחקים בבתי קרקסאות ובבתי תיאטריות שלהם ולשמחה מה זו עושה מה טיבו של תלמיד חכם להכנס שם.

דבר אחר, לשחוק אמרתי מהולל מה מעורבב השחוק ששחקה מדת הדין על דור המבול הדא הוא דכתיב (איוב כ"א) בתייהם שלום מפחד וגו' זרעם נכון לפנייהם וגו' שורו עבר ולא יגעיל וגו' (שם) ישלחו כצאן עויליהם ישאו בתף וכנור וגו' יבלו בטוב ימיהם וגו' מה כתיב תמן (שם) ויאמרו לאל סור ממנו וכיון שאמרו מה שדי כי נעבדנו אמר להם הקדוש ברוך הוא

ולשמחה מה זו עושה חייכם שאמחה אתכם מן העולם הדא הוא דכתיב (בראשית ז') **וימח את כל היקום.**

דבר אחר, **לשחוק אמרתי מהולל** מה מעורבב השחוק ששחקה מדת הדין על אנשי סדום שנאמר (איוב כ"ח) **ארץ ממנה יצא לחם וגו' מקום ספיר אבניה וגו' נתיב לא ידעו עיט וגו' וכשאמרו נשכח תורת הרגל מבינותינו הדא הוא דכתיב (שם) פרץ נחל מעם גר הנשכחים מני רגל אמר להם הקב"ה חייכם אני אשכח אתכם מן העולם שנאמר (בראשית י"ט) וה' המטיר על סדום:**

קה"ר פרשה ב פסקה ג

לשחוק אמרתי מהולל מה מעורבב השחוק ששחקה מדת הדין על אלישבע בת עמינדב. אלישבע בת עמינדב ראתה ד' שמחות ביום אחד: משה יבמה מלך, נחשון אחיה נשיא ראש כל הנשיאים, אהרן בעלה כהן מלובש אבני אפוד, שני בניה סגני כהונה וכיון שנכנסו להקטיר שלא ברשות, נשרפו ונהפכה שמחתה לאבל הוי אומר **ולשמחה מה זו עושה שנאמר (ויקרא ט"ז) אחרי מות שני בני אהרן וגו':**

קה"ר פרשה ב פסקה ד

לשחוק אמרתי מהולל מה מעורבב השחוק דאמר רבי אחא אמר שמואל שלשה הן הדברים ששיחקה עליהם מדת הדין ולבסוף הוללתם ועירבבתם: כתיב (דברים י"ז) **ולא ירבה לו נשים וכתוב (מלכים א' י"א) ויהי לשלמה שבע מאות שרות ושלוש מאות פלגשים** כתיב (דברים י"ז) **לא ירבה לו סוסים וכתוב (מלכים א' ה' ו') ויהי לשלמה ארבעים אלף ארות סוסים**

כתיב וכסף וזהב לא ירבה לו מאד וכתוב ויתן המלך את הכסף ואת הזהב בירושלם כאבנים ולא היו נגנבות. אמר רבי יוסי ברבי חנינא אבני עשר אמות ואבני שמנה אמות תני בשם רשב"י אפילו משקולת שהיו בימי שלמה של זהב היו שנאמר (שם י') **אין כסף נחשב בימי שלמה למאומה.**

אמר הקב"ה **ולשמחה מה זו עושה?** מה עטרה זו עושה בידך? רד מכסאי. באותה שעה ירד מלאך בדמותו של שלמה וישב על כסאו והיה מחזר על בתי כנסיות ועל בתי מדרשות ועל בתי גדולי ישראל ואומר "אני קהלת הייתי מלך" והיו מכין אותו בקנה ונותניו לפניו קערה של גריסין באותה שעה בכה ואמר "וזה היה חלקי מכל עמלי".

קה"ר פרשה ב פסקה ה

**וְלֹאֲחֹז בְּסִכְלוֹת עַד אֲשֶׁר אֶרְאֶה אִי זֶה טוֹב לְבָנִי הָאָדָם אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה
תַּחַת הַשָּׁמַיִם מִסֵּפֶר יָמֵי חַיֵּיהֶם: (ד) הַגְדַּלְתִּי מַעֲשָׂי²⁷ בְּנִיתִי לִי**

לשחוק אמרתי מהולל אמר רבי פנחס דדהובא "מערבב". מה חדותא עבדא. עובדא הוה בבר נש חד מרברבי בסבל שנשא בנו אשה, ברביעי עשה סעודה לחכמים אמר לבנו עלה לעלייה והבא לנו יין טוב מחבית פלוני עלה להביא יין ישן מן העליה הכישו נחש ומת. המתין לירד ולא ירד אמר אעלה ואראה מה טיבו שבני מתעכב עלה ומצאו שהכישו נחש ומת מושלך בין החביות המתין אותו חסיד עד שאכלו ושתו האורחין כל סעודתן וגמרו לברך אמר להם רבותי לא לברך ברכת חתנים לבית אותו האיש באתם לברך בנו עכשיו אמרו עליו ברכת אבלים על בנו לא להכניסו לחופה באתם הכניסוהו לקבר. עאל רבי זכאי ואפטר עליה לשחוק אמרתי מהולל ולשמחה מה זו עושה:

²⁶ קה"ר פרשה ב פסקה ו

תרתני בלבי למשוך ביין אמר שלמה תרתני בלבי למשוך ביין למשוך ביינה של תורה את בשרי ולבי נוהג בחכמה בחכמתה של תורה ולאחוז בסכלות. רבי יודן בעא קמיה דרבי אחא מהו דין דכתיב ולאחוז בסכלות אמר ליה לאחוז בסכלתנותא:

²⁷ קה"ר פרשה ב פסקה ז

הגדלתי מעשי אמר שלמה הגדלתי מעשי ממעשה אבותי הגדלתי מעשי הדא הוא דכתיב (מלכים א' י') "ויעש המלך כסא שן גדול וגו'". בנית לי בתים הדא הוא דכתיב (שם ט') ויהי מקץ עשרים שנה אשר בנה שלמה את שני הבתים נטעתי לי כרמים שנא' (שיר ח') כרם היה לשלמה בבעל המון:

קה"ר פרשה ב פסקה יב

רבי יהושע בן לוי פתר קרייה בישראל בכניסתן לארץ: הגדלתי מעשי (במדבר ט"ו) כי תבואו אל ארץ מושבותיכם ועשיתם אשה לה' בנית לי בתים (דברים ו') ובתים מלאים כל טוב נטעתי לי כרמים (שם) כרמים וזיתים אשר לא נטעת עשיתי לי גנות ופרדסים. אדריאנוס שחיק טמיא שאל את רבי יהושע בן חנינא כתיב בתורה (שם ח') ארץ

**בְּתֵיִם נָטַעְתִּי לִי כְּרָמִים: (ה) עָשִׂיתִי לִי גִנּוֹת וּפְרִדָּסִים²⁸ וְנָטַעְתִּי
בָּהֶם עֵץ כָּל פְּרִי: (ו) עָשִׂיתִי לִי בְּרִכּוֹת מַיִם²⁹ לְהִשְׁקוֹת מֵהֶם יַעַר**

אשר לא במסכנות וגו' יכול את מייתי לי תלת מילין דאנא שאיל אמר ליה ומה אינון אמר ליה פלפלין ופוסיאנין ומטקסא אייתי פלפלין מן נצחנה ופוסיאנין מן ציידן ומאן דאמר מן עכברין ומטקסא מן גוש חלב.

עשיתי לי ברכות מים שנאמר (שם) ארץ נחלי מים להשקות מהם יער צומח עצים. אמר רבי לוי אפילו קנים של חצים לא חסרה ארץ ישראל

קניתי עבדים ושפחות (שמות י"ב) וגם ערב רב וגו'

ובני בית היה לי אלו הגבעונים שעשאן יהושע חוטבי עצים ושואבי מים שנאמר (יהושע ט') ויתנם יהושע ביום ההוא חוטבי עצים ושואבי מים

גם מקנה בקר וצאן הרבה היה לי (במדבר לב) ומקנה רב היה וגו'

כנסתי לי גם כסף וזהב שנאמר (תהלים קה) ויוציאם בכסף וזהב

וסגלת מלכים והמדינות זו ביזת עוג וביזת מדין

עשיתי לי שרים ושרות משוררים זכרים ומשוררות נקבות

ותענוגות בני האדם זה ענוגן של ישראל

שדה ושדות תפנוקין ותפנוקיין:

²⁸ קה"ר פרשה ב פסקה ח

עשיתי לי גנות ופרדסים כמשמעו

ונטעתי בהן עץ כל פרי אפילו פלפלין. אמר רבי אבא בר כהנא ברוחות היה שלמה משתמש ושולח להנדיקי ומביאין לו משם מים ומשקין כאן ועושה פירות אמר לו: רבי ינאי בריה דרבי שמעון אם אתה אומר כן נמצאת מיגעו אלא עמד שלמה בחכמתו על משתיתה של ארץ וראה איזה משתיתה מופנה לשם ונטע בה על משתיתה של ארץ וכך היתה עושה פירות:

²⁹ קה"ר פרשה ב פסקה ט

עשיתי לי ברכות מים פוסקינא

להשקות מהם יער צומח עצים זו ארץ ישראל שנאמר (שם י') ויתנם המלך בבית יער הלבנון:

**צוֹמֵחַ עֲצִים: (ז) קָנִיתִי עֲבָדִים וּשְׁפָחוֹת³⁰ וּבְנֵי בֵּית הָיָה לִי גַם
מִקְנֶה בְּקָר וְצֹאן הָרֶבֶה הָיָה לִי מִכָּל שֶׁהָיוּ לִפְנֵי בִירוּשָׁלַם: (ח)
כְּנִסְתִּי לִי גַם כֶּסֶף³¹ וְזָהָב וּסְגֻלַּת מְלָכִים וְהַמְדִּינוֹת עָשִׂיתִי לִי**

³⁰ קה"ר פרשה ב פסקה י

קניתי עבדים ושפחות דכתיב (נחמיה ז') וכל הנתינים ובני עבדי שלמה שלש מאות ותשעים ושנים

ובני בית היה לי שנאמר (מלכים א' ד') וכלכלו הנציבים את המלך וגו' לא יעדרו דבר מה הוא לא יעדרו דבר. אמר רבי חמא בר חנינא מעולם לא חסר שלחנו של שלמה לא וורד בימות החמה ולא קישואין בימות הגשמים, אלא היה טועמן כל השנה.

גם מקנה בקר וצאן הרבה היה לי ואומר (שם) וברבורים אבוסים מה הוא וברבורים אבוסים רבנן אמרי מיניא ברבריה רבי ברכיה בנו של רבי יהודה (אומר) עוף גדול היה ומעולה ומשובח והיה עולה ויושב על שלחנו בכל יום ויום ומהיכן הוא בא מברבריה היה בא בכל יום:

³¹ קה"ר פרשה ב פסקה יא

כנסתי לי גם כסף וזהב הדא הוא דכתיב (מ"א י') ויתן המלך את הכסף בירושלים כאבנים אפשר כאבנים בדרכים ובחצרות ולא היו נגנבות אלא היו גדולות אבני ח' אמות ואבני י' אמות תנא אפילו משקלות שהיה בימי שלמה של זהב היו והיו משתמשין בכלי משקלות של זהב קנטרין וכל משקל ומשקל גדול וקטן של זהב היו. **וסגולת מלכים** שנאמר (דברי הימים ב' ט') וכל מלכי הארץ מבקשים את שלמה **והמדינות** זו מלכת שבא שהיתה מדיינת עמו בחכמתה ובשאלותיה ולא יכלה לנצחו שנאמר (מ"א י') ותבא אליו לנסותו בחידות ויתן לה המלך את כל שאלתה אשר שאלה.

עשיתי לי שרים ושרות זמרין וזמרתא

ותענוגות בני האדם דימוסיות ומרחצאות

שדה ושדות שידא ושידתא דהוון אזיין בהון

אמר רבי חייא בר נחמיה וכי אין הכתוב מודיענו אלא עשרו של שלמה הא אין מדבר אלא בדברי תורה.

**שָׂרִים וְשָׁרוֹת וְתַעֲנָנוֹת בְּנֵי הָאָדָם שָׂדֶה וְשָׂדוֹת: (ט) וְגִדְלָתִי
וְהוֹסַפְתִּי מִכָּל שְׂהִיָּה לְפָנַי בִּירוּשָׁלַם³² אֶף חֲכָמָתִי עֲמָדָה לִי: (י)**

הגדלתי מעשי הדא ה"ד (שמות ל"ב) והלוחות מעשה אלהים המה
בניתי לי בתים אלו בתי כנסיות ובתי מדרשות
נטעתי לי כרמים אלו שורות של תלמידי חכמים שהם יושבין שורות שורות ככרם
כדתנן זה מדרש דרש רבי אלעזר בן עזריה לפני חכמים בכרם ביבנה וכי כרם היה
אלא אלו תלמידי חכמים שיושבין שורות שורות ככרם.
עשיתי לי גנות ופרדסים אלו משניות גדולות כגון משנתו של רבי חייא רבה
ומשנתו של רבי הושעיא רבה ומשנתו של בר קפרא
ונטעתי בהם עץ כל פרי זה התלמוד שכלול בהם
עשיתי לי ברכות מים רבי חייא רבה אמר אלו הדרשות
להשקות מהן יער צומח עצים אלו התינוקות שהם למדים רבי נחמן אמר זה
התלמוד להשקות מהם
יער צומח עצים אלו תלמידי חכמים שהם למדים
קניתי לי עבדים ושפחות אלו האומות שנאמר (יואל ג') וגם על העבדים ועל
השפחות בימים ההמה אשפוך את רוחי והעכו"ם לעתיד לבא יהיו עבדים לישראל
כמו שכתוב בישעיה (ישעיה ס"א) ועמדו זרים ורעו צאנכם וגו'
ובני בית היה לי זה רוח הקדש
גם מקנה בקר וצאן אלו הקרבנות הדא הוא דכתיב (ויקרא א') מן הבקר ומן הצאן
תקריבו
כנסתי לי גם כסף וזהב אלו דברי תורה שנאמר (תהלים י"ט) הנחמדים מזהב
וסגלת המלכים שנאמר (משלי ח') בי מלכים ימלוכו בי שרים ישורו
והמדינות אלו תלמידי חכמים שמדיינין בהלכה
עשיתי לי שרים ושרות אלו התוספתות (משוררים זכרים משוררות נקבות)
ותענוגות אלו האגדות שהן ענוגי של מקרא
שדה ושדות דיינין זכרים ודיינות נקבות:

³² קה"ר פרשה ב פסקה יג

וְכָל אֲשֶׁר שָׁאָלוּ עֵינַי לֹא אֶצְלָתִי מֵהֶם³³ לֹא מִנֵּעַתִי אֶת לְבִי מִכָּל שְׂמִיחָה כִּי לְבִי שָׂמַח מִכָּל עֲמָלִי וְזֶה הָיָה חֶלְקִי מִכָּל עֲמָלִי: (יא) וּפְנִיתִי אֲנִי בְּכָל מַעֲשֵׂי שְׁעָשׂוֹ יָדַי וּבְעֵמֶל שְׁעֵמְלָתִי לַעֲשׂוֹת וְהָיָה הַכָּל הַבֵּל וְרָעוֹת רוּחַ וְאֵין יִתְרוֹן תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ: (יב) וּפְנִיתִי אֲנִי לְרֵאוֹת חֲכָמָה³⁴ וְהוֹלָלוֹת וְסִכְלוֹת כִּי מֶה הָאָדָם שִׁיבּוֹא אַחֲרַי

וגדלתי והוספתי מכל אשר היו לפני בירושלים וכי מה היה לפניו בירושלים לא דוד אביו היה? ארבעה נקראו מנה בן פרס: און בן פלת, בנו צפור, בנו בעור וחזקיה. ושנים נקראו מנה בן מנה: בן עקיש ושלמה. אף חכמתי עמדה לי אמר רבי אחא אמר שלמה כל תורה שלמדתי בזקנתי פסטירין באף נתקיימה בי:

³³ קה"ר פרשה ב פסקה יד

וכל אשר שאלו עיני וגו'

לא מנעתי את לבי מכל שמחה זו שמחת העושר
כי לבי שמח מכל עמלי וזה היה חלקי מכל עמלי מאן דאמר קודיה מאן דאמר קשרתיה דבר אחר,
וכל אשר שאלו עיני בנשים לא אצלתי מהם
לא מנעתי את לבי מכל שמחה זו שמחת הנשים
כי לבי שמח מכל עמלי זו הפרשת חלה ומאן דאמר זו הפרשת נסכים:

³⁴ קה"ר פרשה ב פסקה טו

ופניתי אני לראות חכמה ופניתי ופניתי כספל הזה שנתמלא בשעתו ונשפך בשעתו. כך למד שלמה תורה בשעתו ושכחה בשעתו
לראות חכמה והוללות וסכלות רבי חנינא בר פפא ורבי סימון רבי חנינא בר פפא אומר הוללות זו הוללה של מלכות וסכלות זו הטרחות רבי סימון אומר הוללות זו הוללה של מינות וסכלות זו הטפשות
כי מה האדם שיבא אחרי המלך וגו' אם יאמר לך אדם יכול אני לעמוד על משתיתו של עולם אמור לו אחרי המלך בשר ודם אי אתה יכול לעמוד אחר מלך

הַמֶּלֶךְ אֶת אֲשֶׁר כָּבַר עָשׂוּהוּ: (יג) וְרֵאִיתִי אֲנִי שֵׁשׁ יִתְרוֹן לַחֲכָמָה מִן הַסִּכְלוֹת פִּיתְרוֹן הָאוֹר מִן הַחֹשֶׁךְ: ³⁵(יד) הַחֲכָם עֵינָיו בְּרֹאשׁוֹ ³⁶

מלכי המלכים הקב"ה אתה יכול לעמוד? רב נחמן אמר תרתי לחרישת הקנים שאין אדם יכול להכנס לתוכה מה עשה פיקח אחד כיסח ונכנס כיסח ונכנס דרך הכיסוח ויצא דרך הכיסוח. ר"נ אמר חורי לפלטין גדולה שהיה לו פתחים הרבה וכל מי שנכנס לתוכה טועה היה שם פיקח אחד נכנס ונטל פקעת גמי וקשרה נגד הפתח הכל נכנסין אצל הפקעת ויוצאין דרך הפקעת. אמר רבי שמעון בן יוחאי משל למה הדבר דומה? למלך בשר ודם שבנה פלטין וכל העוברים ושבים נכנסים לתוכו ואמרו אלו היו עמודיה גבוהים היתה נאה אילו היו כותליה גבוהים היתה נאה אלו היתה תקרתה גבוהה היתה נאה שמא יבא איש ויאמר אילו היו לי שלשה ידים או שלשה עינים או ג' אזנים או ג' רגלים הייתי נאה תלמוד לאמר את אשר כבר עשוהו אין כתיב כאן עשהו אלא עשוהו כביכול הקב"ה ובית דינו עשאוהו נמנים על כל אבר ואבר משלך ומעמידך על תיקונך ואם תאמר שתי רשויות הן והלא כבר נאמר (דברים ל"ב) הוא עשך ויכוננך אמר רבי לוי בר חיתא מלך בשר ודם בונה פלטין אם נתן ביבה על פתחה אינה נאה ואינה משובחת אלא הקב"ה ברא את האדם ונתן ביבו על פתחו ואיזה זה זה בית חוטמו והוא נואו והוא שבחו אמר רבי יצחק בר מריון כתיב (בראשית ב') ויצר ה' אלהים את האדם מה תלמוד לאמר אשר יצר אלא הצור הוא צייר נאה כביכול מתגאה בעולמו ואומר ראו בריה שבראתי וצורה שציירתי ואמר רבי יצחק בר מריון (שם) אלה תולדות השמים והארץ בהבראם הוא בראן והוא משבחן ומי מגנן בוראן מקלסן מי נותן בהן דופי אלא הם נאים ומשובחים הם שנאמר אלה תולדות השמים והארץ רבי פנחס בשם רבי לוי אמר בהבראם בה"א בראם:

³⁵ **קה"ר פרשה ב פסקה טז**

וראיתי אני שיש יתרון תני בשם רבי מאיר כשם שיש יתרון בין האור לבין החשך כן יש יתרון בין דברי תורה לדברי הבלים:

³⁶ **קה"ר פרשה ב פסקה יז**

החכם עיניו בראשו וגו' החכם עיניו בראשו והכסיל עיניו ברגליו אלא עד שהחכם בראשו של ענין הוא יודע מה יש בסופו רבי מאיר הוה צווח לסופיה דמלה רישיה דבר אחר, החכם עיניו בראשו זה אברהם אבינו והכסיל בחשך הולך זה נמרוד וידעתי גם אני שמקרה אחד יקרה את כלם:

קה"ר פרשה ב פסקה יט

דבר אחר, החכם עיניו בראשו זה משה והכסיל בחשך הולך זה בלעם הרשע וידעתי גם אני שמקרה אחד יקרה את כלם ואמרתי אני בלבי וגו' זה נקרא נביא וזה נקרא נביא א"כ ולמה חכמתי אני אז יותר למה נתתי נפשי על התורה וחזרתי ואמרתי כי אין זכרון לחכם עם הכסיל לעולם הכל נשכח למחר ישראל נכנסין לצרה ואומרים (ישעיה ס"ג) ויזכור ימי עולם משה עמו וגו' שמא א"ה אומרים ויזכור ימי עולם בלעם עמו הדא הוא דכתיב ואיך ימות החכם עם הכסיל:

קה"ר פרשה ב פסקה כ

דבר אחר, החכם עיניו בראשו זה דוד מלך ישראל והכסיל בחשך הולך זה נבוכדנצר הרשע וידעתי גם אני שמקרה אחד יקרה את כלם וחזרתי ואמרתי אני בלבי וגו' כי אין זכרון לחכם עם הכסיל לעולם בשכבר הימים הבאים הכל נשכח זה בנה בהמ"ק ומלך ארבעים שנה וזה החריבו ומלך ארבעים שנה א"כ ולמה חכמתי אני אז יותר למה נתתי נפשי על בנין בין המקדש וחזרתי ואמרתי כי אין זכרון לחכם עם הכסיל לעולם הכל נשכח מחר שלמה עומד ובונה בית המקדש ואומר (ד"ה ב' ו') זכרה לחסדי דויד עבדך שמא אויל מרודך עומד ואומר זכרה לחסדי נבוכדנצר עבדך הדא הוא דכתיב ואיך ימות החכם עם הכסיל:

קה"ר פרשה ב פסקה כא

דבר אחר, החכם עיניו בראשו זה שלקח חטים לשלש שנים והכסיל בחשך הולך זה שלקח חטים לשנה אחת וידעתי גם אני וגו' וחזרתי ואמרתי אני בלבי וגו' זה אוכל וזה אוכל א"כ למה חכמתי אני אז יותר למה משכנתי מאניי מן קייטא לאמטי לי מזונין וחזרתי ואמרתי כי אין זכרון לחכם עם הכסיל לעולם וגו' הכל נשכח למחר שנת בצורת באה זה אוכל ביוקר וזה אוכל בזול הדא הוא דכתיב ואיך ימות החכם עם הכסיל:

קה"ר פרשה ב פסקה כב

דבר אחר, החכם עיניו בראשו זה ת"ח שהוא רגיל במשנתו וידעתי גם אני וגו' וחזרתי ואמרתי אני בלבי וגו' זה נקרא רבי וזה נקרא רבי זה חכם וזה חכם זה עוטר בטליתו וזה עוטר בטליתו א"כ למה חכמתי אני אז יותר למה נתתי נפשי על תורתו וחזרתי ואמרתי כי אין זכרון לחכם עם הכסיל למחר שניהם נכנסין לבית הוועד או

וְהַכְסִיל בַּחֲשָׁךְ הוֹלֵךְ וַיֵּדַעַתִּי גַם אֲנִי שֶׁמִּקְרָה אֶחָד יִקְרָה אֶת כָּלֶם: (טו) וְאִמַּרְתִּי אֲנִי בְּלִבִּי כְּמִקְרָה הַכְסִיל³⁷ גַם אֲנִי יִקְרָנִי וְלָמָּה חֲכַמְתִּי אֲנִי אֲזִי יֵתֵר וְדַבַּרְתִּי בְּלִבִּי שֶׁגַם זֶה הֶבֶל: (טז) כִּי אֵין זְכוּרֹן לַחֲכָם עִם הַכְסִיל לְעוֹלָם בְּשִׁפְכֹר הַיָּמִים הַבָּאִים הַכֹּל נִשְׁכָּח וְאֵין יָמוֹת הַחֲכָם עִם הַכְסִיל: (יז) וְשִׁנְאַתִּי אֶת הַחַיִּים³⁸ כִּי רַע עָלִי

למקום אחר ושואלין זה את זה זה נשאל ומשיב וזה נשאל ואינו משיב הדא הוא דכתיב ואיך ימות החכם עם הכסיל אמר רבי חייא בר נחמיה אם אין התלמיד צריך לומר שמועה משמו של רבו למחר תורתו משתכחת ואיך לא יתן הרב את עצמו על התלמיד מעתה:

³⁷ קה"ר פרשה ב פסקה יח

ואמרתי אני בלבי כמקרה הכסיל גם אני יקרני וגו' אני נקראתי מלך ונמרוד הרשע נקרא מלך זה מת וזה מת א"כ ולמה חכמתי אני אז יותר למה מסרתי נפשי על קדושת שמו של הקב"ה והזהרתי ואמרתי אין אלוה כמוהו בעליונים ובתחתונים ועוד חזרתי ואמרתי כי אין זכרון לחכם עם הכסיל לעולם הכל נשכח למה דכיון דישראל נכנסין לידי צרה הן אומרים (שמות ל"ב) זכור לאברהם ליצחק ולישראל עבדיך וגו' שמא או"ה אומרים זכור למעשה נמרוד הדא הוא דכתיב ואיך ימות החכם עם הכסיל:

³⁸ קה"ר פרשה ב פסקה כג

ושנאתי את החיים אימיקנטרון היה כותב לאדריאנוס קיסר אמר לו: אם למולים את שונא אלו הישמעאלים אם למשמרי שבת את שונא אלו הכותיים הרי אין את שונא אלא האומה הזאת בלבד אלהיה יפרע מאותו האיש גזר אדריאנוס דכל די עבד כן יפרסם גרמיה למלכא דמלכא בעי יתן לית מלה אזל חד ופרסים ית גרמיה אמר ארימין רישיה אמר לו: למה אמרת כן אמר לו: דאת פני לההוא גברא מן תלת נסיסין בישיין אמר לו: מה אינון אמר לו: נפשיה דההוא גברא בעיא מיגס גביה בצפרא וברמשא ולית ליה מה דיתן לה וכן אינתתיה וכן בנוי אמר אדריאנוס הואיל והוא חיי חייין בישיין שבוקו ליה וקרא אנפשיה ושנאתי את החיים מעשה בגרגרן אחד שהיה עמל כל ימות השנה ששת ימי המעשה ובשבת לא היה לו מה יאכל מה עשה פעם אחת נתעטף בכלי קורייס שלו ועלה לראש הגג ונפל ומת וקרא אנפשיה ושנאתי את החיים רבי הושעיא אתון אמרין ליה דייניך שתיין חמרא בשוקא ולא חמי להון חד זמן נפק ואשכח דיינוי שתן חמרא בשוקא וקרא על נפשיה ושנאתי אני

הַמַּעֲשֶׂה שֶׁנַּעֲשָׂה תַּחַת הַשָּׁמַשׁ כִּי הָכַל הָבֵל וַיָּרְעוּת רוּחַ: (יח)
 וְשִׁנְאַתִּי אֲנִי אֶת כָּל עֲמָלִי³⁹ שֶׁאֲנִי עֹמֵל תַּחַת הַשָּׁמַשׁ שֶׁאֲנִיחָנוּ
 לָאָדָם שֶׁיְהִיָּה אַחֲרָי: (יט) וּמִי יוֹדֵעַ הַחֲכָם יְהִיָּה אוֹ סָכַל וַיִּשְׁלַט
 בְּכָל עֲמָלִי שֶׁעֲמַלְתִּי וְשֶׁחֲכַמְתִּי תַּחַת הַשָּׁמַשׁ גַּם זֶה הָבֵל: (כ)
 וְסִבּוֹתַי אֲנִי לִיֹּאשׁ⁴⁰ אֶת לְבִי עַל כָּל הָעֵמֶל שֶׁעֲמַלְתִּי תַּחַת

את החיים ודמך ליה בשלמא רבי הונא אמר ויהי האדם לנפש חיה ועשאו מכודן
 עבד בפני עצמו דאין לא לעי לא אכיל על דעתיה דרבי הונא דאמר רבי הונא נתנני
 ה' בידי לא אוכל קום דאין לא לעי ביממא לא קאים בליליא:

³⁹ קה"ר פרשה ב פסקה כד

ושנאתי אני את כל עמלי שאני עמל תחת השמש וגו' רבי מאיר הוה כתבן טב
 מובחר והוה לעי תלת סלעין כל שבת והוה אכיל ושתי בחדא ומתכסי בחדא ומפרנס
 אוחרתא לרבנן אמרין ליה תלמידוי רבי בנך מה את עביד עליהון אמר לון אין הוון
 צדיקים כההוא דאמר דוד ולא ראיתי צדיק נעזב וזרעו מבקש לחם ואם לאו מה אני
 מניח את שלי לאויבי המקום לכן אמר שלמה ומי יודע החכם יהיה או סכל וגו':

⁴⁰ קה"ר פרשה ב פסקה כה

וסבבותי אני ליאש את לבי מליגע וחזרתי ואמרתי כשם שיגעו אחרים לי כך אני יגע
 לאחרים אדריאנוס שחיק עצמות הוה עבר באילין שבילי דטבריא וחמא חד סבא
 קאים חצד חצובין למינצב נציבין אמר ליה סבא סבא בר כמה שנין את יומא דין
 אמר ליה בר מאה שנין אמר ליה ואת בר מאה שנין קאים חצד חצובין למינצב
 נציבין סבור את דאת אכיל מנהון אמר ליה אין זכיתי אכלית ואין לאו כשם שיגעו
 לי אבהתי כך אני יגע לבני אמר ליה בחיך אין זכית ואכיל מנהון תהא מודע לי לסוף
 יומין עבדין תאיניא אמר הא ענתה נודע למלכא מה עבד מלא קרטילא תאינין וסלק
 קם על תרע פלטין אמרין ליה מה עיסקך אמר לון איזלון ואמרון למלכא סבא
 יהודאי דעברת עלוי בעי מישאל בשלומך אזלין אמרין למלכא חד סב יהודאי בעי
 מישאל בשלומך אמר לון יעלין יתיה כיון דעל אמר ליה מה עיסקך אמר ליה אנא
 סבא דעברת עלי ואנא חצב חצובין למינצב נציבין ואמרתי לי אין זכית ואכיל מנהון
 תהא מודע לי הא זכיתי ואכלית מנהון והלין תאינייא מן פיריהון אמר אדריאנוס
 בההיא ענתה קלוונין אנא דתתפנו הדין קרטילא ותימלון יתיה ליה דינרין אמרין ליה
 עבדוהי כל מוקרא תיקרינה להדין סבא יהודאי אמר לון ברייה אוקריה ואנא לא
 מוקר ליה אינתתיה דמגירא הות ברת פחין אמרה לבעלה בר קיבליי בר קיבליי חמי

הַשֶּׁמֶשׁ: (כא) כִּי יֵשׁ אָדָם שֶׁעָמְלוּ בְּחִכְמָה וּבְדַעַת וּבְכִשְׁרוֹן⁴¹ וְלֹא אָדָם שֶׁלֹּא עָמַל בּוֹ יִתְּנֵנוּ חֶלְקוֹ גַּם זֶה הֶבֶל וְרַעָה רַבָּה: (כב) כִּי מָה הָיָה לֹא אָדָם בְּכָל עָמְלוֹ וּבְרַעְיוֹן לְבוֹ שֶׁהוּא עָמַל תַּחַת הַשֶּׁמֶשׁ: (כג) כִּי כָל יָמָיו מַכְאוֹבִים⁴² וְכַעַס עֲנִינוֹ גַּם בְּלִילָה לֹא שָׁכַב לְבוֹ גַּם זֶה הֶבֶל

דהדא מלכא רחמא תינין ומפרגא בדינרין מה עבד מלא מרעיליה תאינין וקם קדם פלטיין אמרין ליה מה עיסקך אמר לון דשמעית דמלכא רחמיה תינין ומפרגא בדינרין עלון ואמרין למלכא חד סבא קאים על תרע פלטיין טעין מלא מרעיליה תאינין ואמרנו לו מה עיסקך ואמר לנא שמעית דמלכא רחים תינין ומפרגא בדינרין אמר קלוונין אנא דתקימון יתיה על תרע פלטיין וכל מאן דעליל ונפיק יהא טריה על אפיה באפתי רמשא פנון יתיה ואזיל לביתיה אמר לאינתתיה כל הדין יקרא אנא שלים לך אמרה איזילי גליגי לאימך דהוון אינון תאינין ולא הוון אתרוגים דהוון בשלין ולא פגינין:

⁴¹ קה"ר פרשה ב פסקה כו

כי יש אדם שעמלו בחכמה וגו' אמר רבי יודן ברבי סימון גדול כחן של נביאים שמדמים את הצורה ליוצרה הדא הוא דכתיב (דניאל ח') ואשמע קול אדם בין אולי ואמר רבי יודן בר סימון אית קרייה חורן דהוא מחוור יתיר מן דין (יחזקאל א') ועל דמות הכסא דמות כמראה אדם בחכמה (משלי ד') ה' בחכמה יסד ארץ בדעת בדעתו תהומות נבקעו ובכשרון רבי ברכיה בשם רבי יהודה בר רבי סימון לא בעמל ולא ביגיעה ברא הקדוש ברוך הוא את עולמו דכתיב (תהלים ל"ג) בדבר ה' שמים נעשו ולאדם שלא עמל בו יתננו חלקו זה דור אנוש ודור המבול גם זה הבל ורעה רבה דכתיב (בראשית ו') וירא ה' כי רבה רעת האדם בארץ וגו':

⁴² קה"ר פרשה ב פסקה כז

כי כל ימיו מכאובים וגו' זה דור המבול שהם מכאיבין להקב"ה במעשיהם הרעים וכעס ענינו שמכעיסין להקב"ה במעשי ידיהם גם בלילה לא שכב לבו שלא שכב לבו מן העבירות ומניין אף היום שנא' (שם) וכל יצר מחשבות לבו רק רע כל היום ואף הקב"ה הביא עליהם פורענות ביום ובלילה שנאמר (שם ז') ויהי הגשם על הארץ וגו' דבר אחר, גם בלילה לא שכב לבו זה הקב"ה שחשב בלבו להביא עליהם פורענות ביום ובלילה שנאמר (שם) וימח את כל היקום דבר אחר, כי כל ימיו מכאובים אלו הסדומיים שהיו מכאיבין להקב"ה במעשיהם הרעים וכעס ענינו שהכעיסו להקב"ה במעשי ידיהם גם בלילה לא שכב לבו להביא עליהם פורענות ביום ובלילה שנאמר

הוא: (כד) אין טוב באדם שיאכל ושתה והראה את נפשו טוב בעמלו⁴³ גם זה ראיתי אני כי מיד האלהים היא: (כה) כי מי יאכל ומי יחוש חוץ ממני: ⁴⁴(כו) כי לאדם שטוב לפניו נתן חכמה ודעת ושמחה⁴⁵ ולחוטא נתן ענין לאסוף ולכנוס לתת לטוב לפני האלהים גם זה הבל ורעות רוח:

(שם י"ט) וה' המטיר על סדום ועל עמורה וגו' דבר אחר, כי כל ימיו מכאובים אלו המצריים שהיו מכאיבים להקב"ה במעשיהם הרעים וכעס ענינו שהכעיסו להקב"ה במעשי ידיהם גם בלילה לא שכב לבו מאחר שהיה אחד מישראל משלים מלאכתו היה אומר לו המצרי עדור לי שתי עדירות ובקע לי שתי בקיעות דבר אחר, גם בלילה לא שכב לבו זה הקב"ה שחשב בלבו להביא עליהם פורענות ביום ופורענות בלילה שנאמר (שמות י"ב) ויהי בחצי הלילה וגו':

⁴³ קה"ר פרשה ב פסקה כח

אין טוב באדם שיאכל ושתה רבי תנחומא אמר רבי נחמן בריה דרבי שמואל בר נחמן ורבי מנחמא ואמרין לה רבי ירמיה ורבי מיישא בנו של רבי שמואל בר רב יצחק כל אכילה ושתיה שנאמר במגילה הזאת בתורה ובמעשים טובים הכתוב מדבר אמר רבי יונה בנין אב שבכולם שנאמר והוא ילונו בעמלו בעולמו בעולם הזה ימי חייו לקבר וכי יש מאכל ומשתה בקבר שמלווין את האדם לקברו אלא אלו תורה ומעשים טובים:

⁴⁴ קה"ר פרשה ב פסקה כט

כי מי יאכל ומי יחוש וגו' אמר שלמה מאן אכיל כמה דאכלית ומאן שתה כמה דשתיתי ומאן עבד כמה דעבדית רבי ירמיה בנו של רבי שמואל בר רב יצחק נשר גדול היה לו לשלמה והיה רוכב עליו והולך לתדמור במדבר ובא בו ביום אחד הדא הוא דכתיב (דברי הימים ב' ח') ויבן את תדמור במדבר:

⁴⁵ קה"ר פרשה ב פסקה ל

כי לאדם שטוב לפניו וגו' כי לאדם שטוב לפניו זה אברהם אבינו נתן חכמה ודעת ושמחה ולחוטא נתן ענין לאסוף ולכנוס זה נמרוד ולמי נאמר לתת לטוב לפני האלהים זה אברהם שנאמר (בראשית כ"ד) ואברהם זקן בא בימים וגו' דבר אחר, כי לאדם שטוב לפניו זה יצחק נתן חכמה ודעת ושמחה ולחוטא נתן ענין לאסוף ולכנוס זה אבימלך ולמי נאמר לתת לטוב לפני האלהים זה יצחק שנאמר (שם כ"ו) ויזרע יצחק בארץ ההיא דבר אחר, כי לאדם שטוב לפניו זה יעקב נתן חכמה ודעת

פרק ג

(א) לְכָל זְמַן וְעַתָּה לְכָל חֶפֶץ תַּחַת הַשָּׁמַיִם: ⁴⁶(ב) עַתָּה לְלִדְתָּ וְעַתָּה לְמוֹת ⁴⁷עַתָּה לְטַעַת וְעַתָּה לְעֵקוֹר נְטוּעַ: (ג) עַתָּה לְהַרְוֹג ⁴⁸וְעַתָּה לְרַפּוֹא עַתָּה

ושמחה ולחוטא נתן ענין לאסוף ולכנוס זה לבן ולמי נאמר לתת לטוב לפני האלהים זה יעקב שנא' (שם ל"א) כי ראיתי את כל אשר לבן עושה לך דבר אחר, כי לאדם שטוב לפניו אלו ישראל שהיו במצרים נתן חכמה ודעת ולחוטא נתן ענין לאסוף ולכנוס אלו הכנענים אמר רבי לוי אפילו טפת שמן לא היה נותן אחד מהם בגריסין שלו ואפילו נשברה ביצתו לא היה טועמה אלא היה מוכרה ועושה אותה דמים כדי שיכנסו ישראל לארץ וימצאו אותה מלאה ברכות ולמי נאמר לתת לטוב לפני האלהים אלו ישראל שנא' (במדבר כ"ו) לאלה תחלק הארץ דבר אחר, כי לאדם שטוב לפניו זה חזקיה נתן חכמה ודעת ושמחה ולחוטא נתן ענין לאסוף ולכנוס זה סנחריב ולמי נאמר לתת לטוב לפני האלהים זה חזקיה שנאמר (ד"ה ב' ל"ב) וינשא לעיני כל הגוים דבר אחר, כי לאדם שטוב לפניו זה מרדכי נתן חכמה ודעת ושמחה ולחוטא נתן ענין לאסוף ולכנוס זה המן ולמי נאמר לתת לטוב לפני האלהים זה מרדכי שנאמר (אסתר ח') ביום ההוא נתן המלך אחשורוש לאסתר המלכה את בית המן וגו':

⁴⁶ קה"ר פרשה ג פסקה א

לכל זמן ועתה לכל חפץ זמן היה לו לאדם הראשון שיכנס לגן עדן שנא' (בראשית ב') ויניחם בגן עדן וזמן היה לו שיצא משם שנאמר (שם ג') ויגרש את האדם וגו' זמן היה לו לנח שיכנס לתיבה שנאמר (שם ז') בא אל התבה וגו' וזמן היה לו לצאת שנאמר (שם ח') צא מן התבה וגו' זמן היה לאברהם שינתן לו המילה שנאמר (שם י"ז) ואתה את בריתי תשמור וזמן היה לבניו להמול מהן שימולו בשני מקומות אחת במצרים ואחת במדבר שנאמר (יהושע ה') כי מולים היו כל העם היוצאים וגו' ועתה לכל חפץ תחת השמים זמן היה שתנתן התורה לישראל אמר רבי ביבי זמן היה לאותו דבר שהיה נתון למעלה מן השמים ועכשיו יהיה נתון למטה מן השמים ואיזו זו התורה שנאמר (שמות כ') וידבר אלהים את כל הדברים האלה לאמר:

⁴⁷ קה"ר פרשה ג פסקה ב

עת ללדת ועת למוות אמר רבי ברכיה הרי כל חכמתו של שלמה שאמר עת ללדת ועת למוות מה הוא אשריו לאדם ששעת מיתתו כשעת לידתו מה שעת לידתו נקי אף שעת מיתתו נקי עת ללדת ועת למוות בשעה שהאשה יושבת על המשבר אינון

צווחין לה חייתא ולמה אינון צווחין לה חייתא שהיא מיייתה וחייה ולמה אינון צווחין לה מחבלתא דהיא ממשכנא בידוי דמיתה המדבר אחר, (שם כ"ב) אם חבול תחבול שלמת רעך וגו' רבי סימון בנו של רבי נתן דבית גוברין אמר (משלי ל') שאול ועוצר רחם למה נסמך שאול אצל רחם לומר לך מה רחם מוציאין ממנו בקולי קולות אף שאול מוציאין ממנו בקולי קולות:

קה"ר פרשה ג פסקה ג

דבר אחר, עת ללדת וגו' ואפילו מלאך המות נעשה קטיגור שלה אמר רבי שמואל בר נחמן על שלש עבירות נשים מתות בשעת לידתן וכו' ובשלשה דברים אנשים מתים השרוי בבית המרועע והמהלך בדרך יחידי והמפרש בים הגדול נעשה השטן קטיגור דאמר רבי לוי בשלשה מקומות השטן מצוי לקטרג השרוי בבית המרועע והמהלך בדרך יחידי והמפרש בים הגדול רבי שמעון בר אבא בנו של רבי חנינא כל הדרכים בחזקת סכנה רבי ינאי הוה נפיק לאיסטרטה הוה מפקד גו ביתיה רבי חלבו ורבי שמעון בר אבא בנו של רבי יהושע בן לוי אמר כל החולים בחזקת סכנה רבי נתן כהן אחוי דרבי חייא בר אבא הוה מפרש בימא אמר לאחוי צלי עלי אמר ליה ומה נצלי עלך הן דאת קטר לולבך קטר אלפך ואין עללת לבי כנישתא ושמעת קלא דצבורא מצליין למיטרא לא תיסתמך על צלותי רבי יהושע בריה דרבי תנחום ברבי חייא דכפר אגון הוה באסיא בעא דיפרוש בין חגא לחנוכה אמרה ליה ההיא מטרוניתא באילין יומיא פרשין ולא שמע למילה ואיתחמיה ליה אבוהו בחילמא אמר ברי בלא קבורה וגם קבורה לא היתה לו ולא שמע לא למילוי דדין ולא למילוי דדין וכן הוה ליה:

קה"ר פרשה ג פסקה ד

דבר אחר, עת ללדת מעת ללדת היא עת למות משעה שאדם נולד הוא נגזר עליו כמה שנים יחיה אם זכה הוא משלים את שנותיו אם לאו פוחתין לו מהם דכתיב (משלי י') יראת ה' תוסיף ימים ושנות רשעים תקצורנה כך דברי רבי עקיבא ורבנן אמרין אם זכה מוסיפין לו על שנותיו אם לאו פוחתין לו משנותיו אם זכה מוסיפין לו שנא' (ישעיה ל"ח) הנני יוסף על ימך חמש עשרה שנה אמר להון משלו מוסיפין תדע דהא כתיב (מלכים א' י"ג) הנה בן נולד לבית דוד יאשיהו שמו וגו' ועדיין לא בא מנשה לעולם אמר להון מי כתיב הנה בן נולד לבית דוד משל חזקיהו לא נאמר כן אלא לבית דוד בן משאר מלכות בית דוד ודא מסייע למה דאמרין חכימיא רבנן מעשה באחד מגדולי צפורי שבאתה לו מילה ועלו אנשי עין תאנה לכבדו ועלה עמהם ר"ש בן חלפתא כד אתון לפילן אשכחון קל טליא קיימין מדחכין קומי חדא

דרתא חמן לרבי שמעון בן חלפתא עולין ויאה אמרון לית את זיע מן הכא עד דאת מרקיד לן ציבחר אמר לון לית דא מן ידי דאנא גבר סב וזעף לון ולא איזדעזעו ולא איתכנעון תלה אפוי וחמא הדא דרתא הפיכא אמר לון אניסון אבתרי מה דאנא אמר לכון איזלון אמר להדין מרא דהדא דרתא אין דמיך יתעיר דרישיה דחטייה חלי וסופיה מריר מן קל מיליהון איתעיר מרא דהדא דרתא ונפק ליה ורבע ליה על ריגליה אמר רבי אנא בעי מינך לא תסתכל למיליהון דאינון טליין ושטיין אמר לו: מה נעביד לך וגזירתא גזירא ברם תלי אנא לך עד זמן דתפיק כל מה דאית לך בדרתא כיון דאפיק כל מה דאית ליה בדרתא סליקת ההיא דרתא ונחתת לה אזלין למקיימה מצותא דגזירתא והוה אבוי דמיינוקא משקי לון חמר עתיק ואמר שתון מן הדין חמרא טבא דאנא רחיץ במאריה דשמיא מיניה אנא משקי לכון במשתותיה וענו בתריה כשם שהכנסתו לברית כך תכניסוהו לתורה ולחופה מן קל מיליהון נפק ר"ש בן חלפתא בחשיכתא ופגע ביה שליחהון דברייתא אמר לו: מן בגין דאתון רחצין על עובדיכון טביא אתון נפקין על שעה דלא שעה אמר לו את מאן את אמר לו אנא שליחהון דברייתא אמר לו ולמה אפיך בישין אמר מן קל מיליא קשיאתא דאנא שמע מן ברייתא בכל יום אמר לו: ומה אינון אמר לו: הדין מיינוקא דגזרתון יומא דין פתקיה גבי דאינסב יתיה מן הכא לתלתין יומין והוה אבוי משקי לכון ואמר אישתון חמר טב דאנא רחיץ במארי דשמיא מיניה אנא משקי לכון במשתותיה ושמעית ועצבית דצלותהון מבטלה יתיה אמר לו: חייך דאת מחמי לי פיסקי אמר לית אנא שליט על דידך ולא על דלחברך אמר לו: למה אמר דבכל יום ויום אתון עמלין בתורה ובמצות ועושין צדקות והקב"ה מוסיף ימים על ימיכם אמר ליה יהא רעוא מקמיה קוב"ה היך מה דלית את שליט על פיסקינן כך לא יהא לך רשו לעבור על מילנן ובעין רחמי מן שמיא וחיי מינוקא אמר רבי עקיבא מה לנו המעשה אין לי המעשה אלא מקרא מלא (שמות כ"ג) את מספר ימיך אמלא שהרי משה כמה מצות עשה וכמה צדקות ובסוף נאמר לו (דברים ל"א) הן קרבו ימיך למות הוי עת ללדת דבר אחר, עת ללדת ועת למות משנולד אדם הקדוש ברוך הוא מצפה לו שישא אשה עד כ' שנה הגיע לכ' ולא נשא אשה הקדוש ברוך הוא אומר לו עת ללדת הוא לך ולא רצית אין זו אלא עת למות אית דאמרי מה דיקליה ידבה ציבחר עת לטעת בשעת שלום ועת לעקר נטוע בשעת מלחמה:

קה"ר פרשה ה פסקה יד

מה בין מיתת נערים למיתת זקנים רבי יהודה ורבי נחמיה רבי יהודה אומר הנר הזה בזמן שהוא כבה מאליו טוב לו וטוב לפתילה ובזמן שאין כבה מאליו רע לו ורע לפתילה ורבי נחמיה אומר התאנה הזאת כל זמן שהיא נלקטת בעונתה יפה לה ויפה

**לְפָרוֹץ וְעֵת לְבָנוֹת: (ד) עֵת לְבָבוֹת⁴⁹ וְעֵת לְשָׁחוֹק עֵת סְפוּד וְעֵת
 רְקוּד: (ה) עֵת לְהַשְׁלִיךְ⁵⁰ אֲבָנִים וְעֵת כְּנוֹס אֲבָנִים עֵת לְחֻבּוֹק וְעֵת
 לְרַחֵק מִחֶבֶק: (ו) עֵת לְבִקֵּשׁ⁵¹ וְעֵת לְאַבֵּד עֵת לְשִׁמּוֹר וְעֵת**

לתאנה וכשאינה נלקטת בעונתה רע לה ורע לתאנה דילמא רבי חייא רבה ותלמידיו ואית דאמרין ר"ש בן חלפתא ותלמידיו ואית דאמרין רבי עקיבא ותלמידיו הוו יתבין פשטין תחות חדא תאנתא והיה בעל התאנה משכים ולוקט את תאנתו אמרו נשנה את מקומנו שמא הוא חושדנו ישבו במקום אחר למחר השכים בעל התאנה ללקט תאנתו ולא מצאן חזר אחריהם ומצאן אמר להם רבותי מצוה חדא הויתון עבדין עמי מנעתון יתה מני אמרין ליה חס ושלוש אמר לון ומפני מה הנחתם מקומכם וישבתם במקום אחר אמרין ליה אנן אמרין שמא הוא חושדנו אמר להם חס ושלוש אלא אומר לכם מפני מה הייתי משכים ולוקט אותה שכשתנץ עליהם השמש הם מתליעים ההוא יומא שבקון דלא לקט ומצאו אותם שזרחה השמש עליהם והתליעו אמרין יפה בעל התאנה יודע עונתה של תאנתו אימתי ראויה להלקט והוא לוקטה כך הקב"ה יודע מתי הגיע עונתו של צדיק ומסלקו:

⁴⁸ קה"ר פרשה ג פסקה ה

עת להרוג בשעת מלחמה ועת לרפוא בשעת שלום עת לפרוץ בשעת מלחמה ועת לבנות בשעת שלום:

⁴⁹ קה"ר פרשה ג פסקה ו

עת לבכות בשעת האבל ועת לשחוק אחר האבל עת ספוד בשעת האבל ועת רקוד אחר האבל:

⁵⁰ קה"ר פרשה ג פסקה ז

עת להשליך אבנים בשעה שאשתך טהורה ועת כנוס אבנים בשעה שאשתך טמאה עת לחבוק אם ראית כת של צדיקים עומדים עמוד וחבק ונשק וגפפם ועת לרחוק מחבק אם ראית כת של רשעים רחק מהם ומכיוצא בהן:

⁵¹ קה"ר פרשה ג פסקה ח

עת לבקש בשעת שלום ועת לאבד בשעת מלחמה עת לשמור בשעה טובה ועת להשליך בשעה רעה עובדא הוה בחד פרגמטוטים דהוה אזיל פריש בימא הוא ובריה והוה אייתי גביה קובין דנרין יהיב ליה מותביהון באפלה שמע קלהון דנווטיא אמרין כד עללין אנא לפילגוס אנן קטלין לון ומשליכין לון לימא ונסבין הדין מודליה דדינרין מיניה מה עבד ההוא גברא עבד גרמיה מצהיב עם בריה ונסב יתהון ורמא

**לְהַשְׁלִיךְ: (ז) עֵת לְקָרוֹעַ⁵² וְעֵת לְתַפּוֹר עֵת לַחֲשׂוֹת וְעֵת לְדַבֵּר: (ח)
עֵת לְאַהֲבָה⁵³ וְעֵת לְשִׁנְאָה עֵת מִלְחָמָה וְעֵת שְׁלוֹם:⁵⁴ (ט) מֶה יִתְרוֹן**

יתהון לימא כיון דעלון לון למדינתא אזל וקביל עליהון גבי אנטיפוטא דקסרין ואייתינון בבי אסירי ואזדון וחייבהון ליתן ליה מודליה דדינרין אמרין ליה מנן את הכא דיינא לן דחייבין אמר לון משלמה מלך ישראל דכתיב עת להשליך וגו':

⁵² קה"ר פרשה ג פסקה ט

עת לקרוע בשעת מלחמה ועת לתפור בשעת שלום עת לחשות ועת לדבר אינתתיה דרבי מנא דמכת בצפורין סליק רבי אבון לגביה למיחמיה ליה אפין אמר ליה לית מארי משגח אמר לן הדא מילה דאוריתא אמר ליה הא מטה ענתה דאוריתא דמחשי מתעלייה למשתקה:

⁵³ קה"ר פרשה ג פסקה י

עת לאהוב בשעת שלום ועת לשנוא בשעת מלחמה עת מלחמה בשעת מלחמה ועת שלום בשלום:

⁵⁴ קה"ר פרשה ג פסקה יא

רבי יהושע דסכנין פתר קרייא בישראל עת ללדת ועת למות אמר הקב"ה לשעה קלה הייתי אני מילדת לבני דכתיב (יחזקאל ט"ו) ומולדותיך ביום הולדת ועת למות דכתיב (במדבר י"ד) במדבר הזה יתמו ושם ימותו ולא נותר מהם איש כי אם כלב בן יפנה וגו' ועת לטעת שנא' (עמוס ט') ונטעתים על אדמתם ועת לעקור נטוע דכתיב (דברים כט) ויתשם ה' מעל אדמתם עת להרוג דכתיב (איכה ב') ויהרוג כל מחמדי עין ועת לרפוא דכתיב (ירמיה ל"ג) הנני מעלה לה ארוכה ומרפא וגו' עת לפרוץ דכתיב (עמוס ד') ופרצים תצאנה אשה נגדה ועת לבנות דכתיב (שם ט') ובניתיה כימי עולם עת לבכות דכתיב (איכה א') בכה תבכה בלילה ועת לשחוק דכתיב (תהלים קט"ו) אז ימלא שחוק פינו וגו' עת ספוד דכתיב (ישעיה כ"ב) ויקרא ה' אלהים צבאות ביום ההוא לבכי ולמספד ועת רקוד דכתיב (זכריה ח') ורחובות העיר ימלאו וגו' עת להשליך אבנים דכתיב (איכה ד') תשתפכנה אבני קדש ועת כנוס אבנים דכתיב (ישעיה כ"ח) הנני יסד בציון אבן וגו' עת לחבוק שנאמר (שיר ב') וימינו תחבקני ועת לרחוק מחבק שנאמר (ישעיה ו') ורחק ה' את האדם עת לבקש דכתיב (דברים ד') ובקשתם משם את ה' אלהיך ועת לאבד דכתיב (דברים יא) השמרו לכם פן יפתה לבבכם וגו' ואבדתם מהרה עת לשמור דכתיב (תהלים קכ"א) הנה לא ינום ולא יישן שומר ישראל ועת להשליך דכתיב (דברים כ"ט) וישליכם אל ארץ אחרת וגו' עת לקרוע דכתיב (שמואל א' טו) קרע ה' את ממלכות ישראל ועת לתפור דכתיב (יחזקאל לז) והיו לאחדים בידך וגו' עת לחשות דכתיב (ישעיה מב) החשיתיה

הַעֲשֵׂה בְּאִשֶּׁר הוּא עֹמֵל: ⁵⁵(י) רְאִיתִי אֶת הָעֵנָן ⁵⁶אֲשֶׁר נָתַן אֱלֹהִים לְבְנֵי הָאָדָם לְעֲנוֹת בּוֹ: (יא) אֶת הַכֹּל עָשָׂה יָפָה בְּעֵתוֹ ⁵⁷גַּם אֶת

מעולם וגו' ועת לדבר דכתיב (ישעיה מ') דברו על לב ירושלים וגו' עת לאהוב דכתיב (מלאכי א') אהבתי אתכם אמר ה' ועת לשנוא דכתיב (ירמיה י"ב) נתנה עלי בקולה על כן שנאתיה עת מלחמה דכתיב (ישעיה ס"ג) ויהפך להם לאויב וגו' ועת שלום דכתיב (שם ס"ו) הנני נוטה אליה כנהר שלום וגו':

⁵⁵קה"ר פרשה ג פסקה יב

מה יתרון העושה וגו' אמר שלמה הואיל ועתים עתים הן לכל מה מהני אומנה באומנותיה וכשירא בכשרותיה דבר אחר, מה יתרון כל אינש ואינש לא מתרין אלא עם בעלי אומנותיה אמר רבי יצחק ברבי מריון (חבקוק ב') וצדיק באמונתו יחיה (שצדיק באמונתו יחיה) אפילו צדיק חי העולמים מאמונתו הוא חיה אמר הקב"ה בתחלה הרגתי בכורי מצרים שנאמר (שמות י"ב) ויהי בחצי הלילה וה' הכה וגו' אף כל בכור אשר יולד לך תהא מקדישו לי שנאמר (שמות י"ג) קדש לי כל בכור תהא מקדש לי הבכורות באמונתי הוי וצדיק באמונתו יחיה רבי פנחס בנו של רבי ראובן משל לה"ד למלך שעשה סעודה וזימן אצלו אורחים וגזר מלכא גזירתא ואמר כל אינש ואינש ייטי ליה מה דירבע אית דאייתי טפוטין ואית דאייתי פסתיין ואית דאייתי סטרומטין ואית דאייתי נמורקין ואית דאייתי כורסוון ואית דאייתי קיסין ואית דאייתי אבנין אדיק מלכא ואמר כל אינש ואינש ירבע על מה דאייתי אותן שהיו יושבין על העצים ועל האבנים היו מתרעמין על המלך ואומרים כך היא כבודו של מלך שנהיה יושבין על העצים ועל האבנים כששמע המלך אמר להם לא דייכם שניוולתם פלטין באבנים ובעצים שעמדה לי בכמה יציאות אלא מחציפין אתם וקושרין עלי קטיגוריא יקרכון לא עביד אלא אתון לגרמיכון כך לעתיד לבא הרשעים נידונין לגיהנם והן מתרעמין על הקדוש ברוך הוא הרי שהיינו מצפין לישועתו של הקב"ה וכך יהיה עלינו אומר להם הקב"ה בעולם שהייתם בו לא בעלי מחלוקת ולשון הרע וכל רעות הייתם ולא בעלי מריבות וחמסים אתם הייתם הדא הוא דכתיב (ישעיה נ) הן כולכם קודחי אש מאזרי זיקות לפיכך אתם הולכים באור אשכם ובזיקות בערתם ושמא תאמרו מידי היתה זאת לכם לאו אלא אתם עשיתם אתם לעצמכם לפיכך למעצבה תשכבון מידכם היתה זאת לכם רשב"ל הוה לעי באורייתא כל צרכיה בהדא אליסס דטבריא והוה פיילדה נהיג מעתיד ליה חד משקויי חמים בכל יום והוה עליל משלהי משלהי ונסיב ביה ושתי ליה חד זמן על ויתבי גביה ועביד עימיה אויר קליל אמר לו: רבי נהור את דהוינא אנא ואת אזלין לכנשתא כחדא את זכית וההוא גברא לא זכי צלי עלי דיהווי חולקי עמך לעלמא

דאתי אמר לו: ומה נצלי עלך דנהוי לך דאתת עם בני אומנותך דכל אינש ואינש לא משרין אלא עם בעלי אומנותיה:

⁵⁶ קה"ר פרשה ג פסקה יג

ראיתי את הענין אמר רבי איבו זה שיפוטו של ממון דאמר רבי יודן בנו של רבי איבו אין אדם יוצא מן העולם וחצי תאותו בידו אלא אם אית ליה מאה בעי דיעבדון תרתי מאה ומאן דאית ליה תרתי מאה בעי דיעבדון ארבעה לענות בו רבי יהושע דסכנין בנו של רבי לוי אם זכה אותו אדם ועשה מממונו מצות ומתפלל ונענה בו המדבר אחר, (בראשית כ"ט) וענתה בי צדקתי וגו' ואם לאו הוא עונה בו ומקטרגו דכתיב (דברים י"ט) לענות בו סרה רבי יוחנן אמר זה שיפוטו של גזל דאמר רשב"ל בנו של רבי יוחנן משל לסאה מלאה עונות מי הוא מקטרג ראשון שבכולן גזל דאמר רבי הונא בנו של רבי יוחנן (עמוס ט') ובצעם בראש כלם רבי פנחס בנו של רבי יוחנן לפי שהיו בענין עבודת כוכבים וגלוי עריות ושפיכות דמים אין לך קשה שבכולן אלא גזל רבי יעקב בר אחא בשם רבי יוחנן כ"ד חטאות סדר יחזקאל ומכולן לא חתם אלא בגזל דכתיב (יחזקאל כ"ב) והנה הכיתי כפי אל בצעך וגו' רבי חוניא פתר קרייה בנביאים ובכתובים שאלו זכו ישראל לא היו קורין אלא חמשה חומשי תורה חמשה ספרים בלבד וכלום ניתנו להם נביאים וכתובים אלא שיהיו יגיעין בהם ובתורה ועושים מצות וצדקות כדי לקבל עליהם שכר טוב רבנן אמרין אעפ"כ לענות בו מקבלין עליהם שכר כחמשה ספרי תורה רבי אבהו אמר זה שיפוטה של תורה שאדם לומד תורה ושכחה רבנן דתמן בנו של רבי יצחק דהכא ורבי טוביה בנו של רבי יצחק לטובתו אדם לומד תורה ושכח שאלו היה אדם לומד תורה ולא שכח היה מתעסק בתורה שתים שלש שנים וחוזר ומתעסק במלאכתו ולא היה משגיח בה לעולם כל ימיו אלא מתוך שאדם לומד תורה ומשכחה אינו מזיז ואינו מזיע את עצמו בדברי תורה ורבנן אמרין זה שיפוטו של גזל תדע שהוא כן שהרי דורות הראשונים ע"י שהיו עסוקין ושטופין בגזל המדבר אחר, (איוב כ"ד) גבולות ישיגו עדר גזלו וירעו ראה כי נמחו במים מן העולם אבל שבט ראובן וגד שהרחיקו עצמן מן הגזל לפיכך נתן להם הקדוש ברוך הוא נחלה במקום שאין בו גזל שנאמר (במדבר ל"ב) והנה המקום מקום מקנה וכן ממהיר ששה עשר מיל על ששה עשר מיל:

⁵⁷ קה"ר פרשה ג פסקה יד

את הכל עשה יפה בעתו אמר רבי תנחומא בעונתו נברא העולם לא היה ראוי להבראות קודם לכן אלא לשעתו נברא שנא' את הכל עשה יפה בעתו אמר רבי

אבהו מכאן שהיה הקב"ה בונה עולמות ומחריבן בורא עולמות ומחריבן עד שברא את אלו ואמר דין הניין לי יתהון לא הניין לי רבי אלעזר אומר זה הפתח פתוח עד התהום שנא' (בראשית א') וירא אלהים את כל אשר עשה והנה טוב מאד אילו אחר אמר את הכל עשה יפה בעתו הייתי אומר זה שלא אכל פרוסה מימיו הוא אומר את הכל עשה יפה בעתו אלא שלמה לפי שכתוב בו (מלכים א' ד') ויהי לחם שלמה ליום אחד שלשים כור סלת וגו' לזה נאה לומר את הכל עשה יפה בעתו דבר אחר, אילו אחר אמר הבל הבלים אמר קהלת וגו' הייתי אומר זה שלא קנה לו ב' פרוטות מימיו הוא פירט בממונו של עולם ואומר הבל הבלים אלא זה שלמה שכתוב בו ויתן המלך את הכסף בירושלם כאבנים ולא היו נגנבות שהיו אבני עשר אמות ואבני שמונה אמות ומשקלות שהיו בימי שלמה של זהב היו שנאמר (שם י') אין כסף לא נחשב בימי שלמה למאומה לזה נאה לומר הבל הבלים למה אמר הבל הבלים ראה העולם והעמיד להיות בסופו ואילו אחר אמר וכל דיירי ארעא כלא חשיבין הייתי אומר שמא זה שלא שלט על שתי זבובים מימיו הוא אמר (דניאל ד') וכל דיירי ארעא כלא חשיבין יותר שהיה נבוכדנצר הרשע ששלט בעולם כולו שנאמר (ירמיה כ"ח) וגם את חית השדה נתתי לו לעבדו מן מה שכתוב (דניאל ב') ובכל די דיירין בני אנשא חיות ברא ועוף שמיא ירב בידך והשלטך בכלהון לזה נאה לומר וכל דיירי ארעא כלא חשיבין וגו' אילו אחר אמר זה הפסוק מן חכמי האומות (שמות י"ח) עתה ידעתי כי גדול ה' מכל האלהים הייתי אומר זה שאינו יודע ודאי של עבודת כוכבים אומר עתה ידעתי כי גדול ה' מכל האלהים אלא זה יתרו שאמר עתה ידעתי כי גדול וגו' שעבד עבודת כוכבים הרבה דתני רבי ישמעאל לא הניח רעואל זה יתרו עבודת כוכבים בעולם שלא יחזיר עליה ועבדה דכתיב (שמואל א' ד') אוי לנו מי יצילנו מיד האלהים האדירים האלה אלה הם האלהים וגו' וחזר ואמר מכל האלהים ולבסוף נתגייר והודה להקב"ה לזה נאה לומר עתה ידעתי כי גדול ה' מכל האלהים וגו' שב בתשובה לפני הקב"ה וקבלו וקבעו לישראל לדורות ואלו עמד אחר נביא וחכם לומר (דברים ל"ב) הצור תמים פעלו וגו' אלא משה רבינו לפי שכתוב בו (תהלים ק"ג) יודיע דרכיו למשה לבני ישראל עלילותיו לזה נאה לומר הצור תמים אלו אדם אחר בא והתוכח את ישראל הייתי אומר אדם שאכל ושתה מהן ונהנה מהן מוכיחן אלא משה שכתוב בו (במדבר ט"ז) לא חמור אחד מהם נשאתי וגו' לזה נאה להוכיחן לישראל הדא הוא דכתיב (דברים א') אלה הדברים אשר דבר משה אל כל ישראל בעבר הירדן וגו':

קה"ר פרשה ג פסקה טו

דבר אחר, את הכל עשה יפה בעתו רבי בון אמר בה תרתי שיטי רבי בון אמר היה ראוי אברהם להבראות קודם אדם הראשון אלא אמר הקב"ה אם אברא תחלה את

אברהם שאם יקלקל אין מי יבוא ויתקן אחריו אלא הריני בורא אדם ואם יקלקל זה יבא אברהם אחריו ויתקן רבי בון אמר חורי כתיב (יהושע י"ד) האדם הגדול בענקים הוא ראוי היה אברהם להבראות תחלה שנאמר האדם הגדול בענקים הוא ולמה קורא גדול שהיה ראוי להבראות תחלה אלא אמר הקב"ה אם אני בורא אותו תחלה שאם יקלקל אין מי יבא אחריו ויתקן אלא הרי אני בורא אדם הראשון תחלה ואם יקלקל יבא אברהם ויתקן אחריו אמר רבי אבא בר כהנא יש מושלן משל למה"ד לאחד שהיה לו שפעת קוריה בתוך דירתו וביתו איכן הוא נותנה לא באמצע הטרקלין כדי שתהיה סובלת קורות שלפניה וקורות של אחריה כך מפני מה ברא הקב"ה לאברהם אבינו באמצע כדי שיסבול הדורות שלפניו והדורות הבאים אחריו אמר רבי לוי מכניסין את המתוקנת לביתה של המקולקלת ואין מכניסין המקולקלת לביתה של המתוקנת אמר רבי יהודה ברבי סימון ראוי היה אדם הראשון שתנתן התורה על ידו שנאמר (בראשית ד') זה ספר תולדות אדם אמר הקב"ה אדם יציר כפי ואיני נותן לו תורה ויהא לעי בה חזר ואמר מה אם שש מצות נתנו לו ולא היה יכול לעמוד בהן ולשמרן אלו נתתי לו שש מאות ושלוש עשרה מצות רמ"ח מצות עשה ושס"ה מצות ל"ת עאכ"ו שלא יעמוד בהם לכך כתיב ויאמר לאדם לא אדם לאדם איני נותנן ולמי אני נותנן לבניו אמר רבי יעקב דכפר חנן ראוי היה אדם הראשון שיעמדו ממנו שנים עשר שבטים דכתיב (בראשית ב') זה ספר תולדות אדם ז' שבעה ה' חמשה שנים עשר שבטים הרי מנין ז"ה תולדות אדם אמר הקב"ה אדם יציר כפי ואיני נותן לו י"ב שבטים חזר ואמר ומה שני בנים נתתי לו ועמד אחד מהן והרג לאחיו אילו נתתי לו שנים עשר בנים עאכ"ו ולכך כתיב ויאמר לאדם לא אדם איני נותנן לאדם ולמי אני נותנן ליעקב הצדיק אמר רבי יצחק ראויין היו ישראל בשעה שיצאו ממצרים שתנתן להם תורה מיד אלא אמר הקב"ה עדיין לא בא זיוון של בני משעבוד טיט ולבנים יצאו ואין יכולין לקבל תורה מיד משל למה הדבר דומה? למלך שעמד בנו מחליו ואמרו לו ילך בנך לאיסכולי שלו אמר עדיין לא בא זיוו של בני ואתה אומר ילך בנך לאיסכולי שלו אלא יתעדן בני שנים ושלושה ירחים במאכל ובמשתה ויבריא ואחר כך ילך לאיסכולי שלו כך אמר הקב"ה עדיין לא בא זיוון של בני משעבוד טיט ולבנים יצאו ואני נותן להם את התורה אלא יתעדנו בני ב' וג' חדשים במן ובאר ושלו ואח"כ אני נותן להם את התורה אימתי בחדש השלישי ואמר רבי ביבי ורבי איבו ורבי הונא בנו של רבי יצחק בר מריון ראויין היו ישראל בשעה שיצאו ממצרים שיכנסו לארץ מיד אלא שהיו ישנות מימי נח האילנות אמר הקב"ה מה אני מכניס את ישראל לחרבה אלא הריני מקיפן דרך המדבר ארבעים

שנה כדי שיעמדו הכנענים ויקיצו ישנות ויטעו חדשות כדי שיכנסו לארץ וימצאו אותה מליאה ברכות רבי אומר אפילו לדבר עבירה יפה בעתו:

קה"ר פרשה ג פסקה טז

דבר אחר, את הכל עשה יפה בעתו רבי ברכיה אמר רבי אבהו בשם רבי אלעזר מחלוקת שהיתה בין רחבעם וירבעם בין דוד ושבע בן בכרי ראויה היתה להיות אלא אמר הקדוש ברוך הוא עדיין לא נבנה ב"ה ואני מכניס מחלוקת במלכות בית דוד אלא יבנה בית המקדש ואחר כך מה דהוי בסופא הוי (רבי אומר אפילו לדבר עבירה יפה בעתו) רבי בנימין בשם רבי לוי אמר גם את העולם נתן בלבם אהבת עולם נתן בלבם אמר רבי יונתן פחדתו של מלאך המות נתן בלבם נחמיה בריה דרבי שמואל בר נחמן אמר והנה טוב מאד והנה טוב זה אדם והנה טוב זה יצר טוב מאד זה יצר הרע וכי יצר הרע טוב מאד אלא ללמדך שאילולי יצר הרע לא בנה אדם בית ולא נשא אשה ולא הוליד בנים שכן שלמה אומר כי היא קנאת איש מרעהו רבי ברכיה ורבי אבהו בנו של רבי יונתן אמר גם את העולם נתן בלבם אהבת עולם נתן בלבם אהבת תינוקות נתן בלבם משל למה הדבר דומה? למלך שהיו לו ב' בנים אחד גדול ואחד קטן הגדול מכבד והקטן מטנף אעפ"כ הוא אוהב את הקטן יותר מן הגדול אמר רבי אחווה בריה דרבי זירא העולם הועלם מהם שם המפורש משל למלך שעשה סעודה זימן אורחים משאכלו ושתו אמרו לו תן לנו חרבות ורמחים ונשחק בהם נתן להם שבישתא דהדס והכו אלו את אלו ופצעו אלו את אלו אמר המלך ומה אני נתתי לכם שבישותה של הדס כך עשיתם אלו נתתי לכם חרבות ורמחים עאכ"ו כך אמר הקב"ה ומה אם שעה שהעלמתי מהם שם המפורש הם הורגים בכינוי אלו נתתי וגליתי להם שם המפורש עאכ"ו עובדא הוה בחד אינתא פרסיא דאקלת ברה בחדא מילה מן שמא מפרשא שמעה שמואל אמר זיל אתקין ליה תכריכין רבי חנינא הוה בידו שם המפורש כד אתי מידמך אמר אית הכא בר נש דמימסור ליה אמרין אית הכא עניני בר שלח בתריה ואתא ועלל בריה ואיטמר תחות ערסא כד אתי מימסור עטוש ההוא ינוקא אמר אבוי פוק לך מן תמן את לא זכית למישמע ודין לא זכה למיקבלה חד אסייא בציפורי הוה בידו שם המפורש כד בעא למידמך אמרין אית הכא בר נש דמימסור ליה אמרין אית הכא רבי פנחס בר חמא שלח בתריה ואתא ושאל יתיה ואמר ליה נסיבת מן יהודאי כלום מן יומיך אמר ליה נסיבית מעשר ולא קבל עליה מימסר ליה מימסר אמר דילמא תבע גבי בר נש כלום ולא יהיב ליה וכעס עלוי וקטל ליה תנא אין מוסרין את השם לכל אדם ולא לעומד בחצי ימיו אלא למי שיצאו רוב שניו ואין מוסרין אותו אלא מעומד ואין מוסרין אותו אלא במקום טהור ועל המים בראשונה היו מוסרין אותו לכל אדם וכשרבו הפושעים התקינו שלא יהו

הָעֵלָם נָתַן בְּלִבָּם מִבְּלִי אֲשֶׁר לֹא יִמָּצֵא הָאָדָם אֶת הַמַּעֲשֶׂה אֲשֶׁר
 עָשָׂה הָאֱלֹהִים מֵרֹאשׁ וְעַד סוֹף: (יב) יִדְעָתִי כִּי אֵין טוֹב בָּם כִּי אִם
 לְשִׁמוּחַ⁵⁸ וְלַעֲשׂוֹת טוֹב בְּחַיָּיו: (יג) וְגַם כָּל הָאָדָם שְׂיֵאכֹל וְשָׁתָה
 וְרָאָה טוֹב בְּכָל עֲמָלוֹ מִתַּת אֱלֹהִים הִיא: (יד) יִדְעָתִי כִּי כָּל אֲשֶׁר
 יַעֲשֶׂה הָאֱלֹהִים הוּא יִהְיֶה לְעוֹלָם⁵⁹ עָלָיו אֵין לְהוֹסִיף וּמִמֶּנּוּ אֵין

מוסרין אותו אלא לצנועים שבכהונה והצנועין שבכהונה היו מבליעין אותו בתוך
 נעימת הכהנים אמר רבי טרפון פעם אחת עליתי עם שמשון אחי אמא על הדוכן
 והייתי אזני כלפי כהן גדול והבליעו בתוך נעימת הכהנים ואמר רבי טרפון פעם
 אחת שמעתי ונפלתי על פני הקרובים שכשהם שומעין אותו נופלים על פניהם
 ואומרים ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד אלו ואלו לא היו זזין משם עד שעה
 שנתעלם מהם שנאמר (שמות ג') זה שמי לעולם לעלם כתיב וכל כך למה מבלי אשר
 לא ימצא האדם את המעשה אשר עשה האלהים מראש ועד סוף:

⁵⁸ קה"ר פרשה ג פסקה יז

ידעתי כי אין טוב בם כי אם לשמוח ולעשות טוב בחייו וגם כל האדם שיאכל ושתה
 וגו' רבי תנחומא אמר רבי נחמן בריה דרב שמואל בר נחמן רבי מנחמא ואמרי ליה
 רבי ירמיה ורבי מיאשה בנו של רבי שמואל בר רב יצחק כל אכילה ושתיה שנאמר
 במגלה הזאת בתורה ובמעשים טובים הכתוב מדבר אמר רבי יונה בנין אב שבכולן
 שנאמר והוא ילונו בעמלו בעולמו בעולם הזה ימי חייו לקבר וכי יש מאכל ומשתה
 בקבר שמלוין את האדם לקברו אלא אלו תורה ומע"ט שעושה האדם:

⁵⁹ קה"ר פרשה ג פסקה יח

ידעתי כי כל אשר יעשה האלהים הוא יהיה לעולם וגו' אמר רבי יהודה ברבי סימון
 ראוי היה אדם הראשון שיהיה חי וקים לעולם ומפני מה נקנסה עליו מיתה אלא
 והאלהים עשה שייראו מלפניו אמר רבי אלעזר מתחלת ברייתו של עולם נאמר
 (בראשית א') יקוו המים מתחת השמים וכל כך למה ותראה היבשה ומפני מה כתיב
 (עמוס ט') הקורא למי הים וישפכם על פני הארץ ה' שמו ב' פעמים אחד בדור
 המבול ואחד בדור הפלגה אלא והאלהים עשה שייראו מלפניו אמר ריש לקיש כתיב
 (דברים י"ג) את כל הדבר אשר אנכי מצוה אתכם אותו תשמרו לעשות לא תוסף
 עליו ולא תגרע ממנו אבל הצדיקים מוסיפין עליו ואין גורעין ממנו אמר רהוא ואת
 ברבי חנינא מכאן שאין הבמה ניתרת אלא ע"י נביא ואלהיו עומד ומקריב בראש
 הכרמל אמר רבי שמלאי דברויירא אמר ליה (מלכים א' י"ח) ובדברייך עשיתי את כל
 הדברים האלה אמר רבי חנינא כתיב (שמואל ב' ו') ונאמן ביתך וממלכתך אימתי

(תהלים קל"ב) אם ישמרו בניך בריתי וגו' ואם לאו ופקדתי בשבט פשעם וגו' אמר רבי יודן גדולה היא היראה ששמים וארץ לא נבראו אלא בזכות היראה הדא הוא דכתיב והאלהים עשה שייראו מלפניו אמר רבי ירמיה גדולה היא היראה ששני ספרים שכתב שלמה לא חתמן אלא ביראה הדא הוא דכתיב בספר משלי (משלי ל"א) שקר החן והבל היופי אשה יראת ה' היא תתהלל ובסיפרא הדין כתיב סוף דבר הכל נשמע את האלהים ירא רשב"ל הוה עליל מן המתגדר פגע ביה רבי יונתן אמר ליה היך מרי אמר אילין קרייא ומסר ליה ואילין קרייא מקרתה כך גזר הקב"ה על העליונים שיהיו עליונים ועל התחתונים שיהיו תחתונים עמד משה ועשה עליונים תחתונים ותחתונים עליונים הדא הוא דכתיב (שמות י"ט) ומשה עלה אל האלהים וירד ה' על הר סיני כך גזר הקב"ה על התחתונים שיאכלו וישתו ועל העליונים שלא יאכלו ושלא ישתו עמד אברהם ועשה עליונים אוכלים ושותים הדא הוא דכתיב (בראשית י"ח) והוא עומד עליהם תחת העץ ויאכלו וכי אוכלין היו אמר רבי נתן נראין כאוכלין היו הראשון ראשון מסתלק עמד משה ועשה תחתונים שאין אוכלים ואין שותין הדא הוא דכתיב (שמות כ"ד) ויהי שם עם ה' ארבעים יום וארבעים לילה לחם לא אכל ומים לא שתה כך גזר הקב"ה על הים שיהא ים ועל היבשה שתהא יבשה עמד משה ועשה ים יבשה הדא הוא דכתיב (שם י"ד) ויבאו בני ישראל בתוך הים ביבשה עמד אלישע תלמיד תלמידו ועשה יבשה ים הדא הוא דכתיב (מלכים ב' ג') עשה הנחל הזה גבים גבים וגו' כך גזר הקב"ה שיהיו השמים מקלסין אותו שנאמר (תהלים י"ט) השמים מספרים כבוד אל עמד משה ושיתקן שנאמר (דברים ל"ב) האזינו השמים ואדברה וגו' כך גזר הקב"ה על השמש ועל הירח שיהיו מקלסין אותו שנאמר (תהלים קי"ג) ממזרח שמש עד מבואו מהלל שם ה' מהלל כתיב עמד יהושע תלמידו ושיתקן שנאמר (יהושע י') שמש בגבעון דום וירח בעמק אילון כך גזר הקב"ה על קיץ שיהיה קיץ ועל החורף שיהיה חורף עמד שמואל ועשה קיץ חורף שנאמר (שמואל א' י"ב) הלא קציר חטים היום וגו' עמד אליהו ועשה החורף קיץ שנאמר (מלכים א' י"ז) אם יהיה השנים האלה טל ומטר כי אם לפי דברי כך גזר הקב"ה על היום שיהא יום ועל הלילה שיהא לילה עמד יעקב אבינו ועשה היום לילה שנאמר (בראשית כ"ח) ויפגע במקום וילן שם כי בא השמש ודאי כבה השמש רבנן אמרין השקיע הקדוש ברוך הוא גלגל חמה בלא עונתו ודבר עמו בצינעה משל לאוהבו של מלך שבא אצלו לקיצים והיה המלך נזקק לכל בני המדינה בשבילו אמר כבו הפנסין והנרות כדי שאדבר עם אוהבי בצינעה כך הצניע הקב"ה את השמש שלא בעונתו ודבר עם יעקב אבינו בצינעה עמדו דבורה וברק ועשו לילה יום הדא הוא דכתיב (שופטים ה') ותשר דבורה וברק בן אבינועם ביום ההוא וגו' רבי פנחס

**לְגִרְעַ וְהָאֱלֹהִים עָשָׂה שְׂרָאוֹ מִלְפָּנָיו: (טו) מֶה שֶׁהָיָה כְּבֹד הוּא⁶⁰
וְאֲשֶׁר לֵהִיּוֹת כְּבֹד הָיָה וְהָאֱלֹהִים יִבְקֹשׁ אֶת נִרְדָּף: (טז) וְעוֹד**

ורבי חלקיה בשם רבי סימון ששה נסים נעשו באותו היום בו ביום באו בו ביום שלחה אחריו ושלח הוא בו ביום עשו מלחמה בו ביום נהרג סיסרא בו ביום חלקו ביזה בו ביום אמרו שירה שנאמר ותשר דבורה וברק בן אבינועם ביום ההוא וגו':

⁶⁰ קה"ר פרשה ג פסקה יט

מה שהיה כבר הוא רבי יהודה ורבי נחמיה רבי יהודה אומר אם אומר לך אדם אפשר שהיה העולם כולו מים במים אמור לו כבר הוא אוקיאנוס כולו מים במים ואשר להיות כבר היה וגו' אם יאמר לך אדם אפשר שהקב"ה עתיד לעשות ים יבשה אמור לו כבר היה לא כך עשה על ידי משה שנאמר (שמות י"ד) ובני ישראל הלכו ביבשה וכתוב ואתה הרם את מטך וגו' וכתוב ויבואו בני ישראל בתוך הים ביבשה אם יאמר לך אדם אפשר שאלו לא חטא אדם הראשון שהוא חי וקים לעולם אמור לו כבר הוא הוא אליהו זכור לטוב שלא חטא הוא חי וקים ואשר להיות כבר היה אם יאמר לך אדם אפשר שהקב"ה עתיד להחיות לנו את המתים אמור לו כבר היה כבר החיה לנו את המתים ע"י אליהו ועל ידי אלישע ועל ידי יחזקאל רבי אחא בנו של רבי חלפתא כל מה שהקב"ה עתיד לעשותו ולחדש בעולמו לעתיד לבוא כבר הקדים ועשה מקצת ע"י נביא בעולם הזה אני הוא שעתידי לעשות ים יבשה כבר עשיתי כן בעולם הזה ואתה הרם את מטך וגו' אני הוא שעתידי לפקד עקרות כבר הייתי פוקד ע"י אברהם שנאמר (בראשית כ"א) וה' פקד את שרה וגו' אני הוא שעתידי להחיות מתים כבר החייתי ע"י אליהו ואלישע ויחזקאל אני הוא שעתידי לעשות מלכים שישתחוו לכם כבר עשיתי לכם ע"י דניאל שהשתחוה נבוכדנצר לדניאל שנאמר (דניאל ב') באדין נבוכדנצר נפל על אנפוהי ולדניאל סגיד אני הוא שעתידי לפקוח עורים לעתיד לבא כבר עשיתי ע"י אלישע שנאמר (מלכים ב' ו') ויפקח ה' את עיני הנער והאלהים יבקש את נרדף רבי הונא בשם רבי יוסי אמר לעולם האלהים יבקש את נרדף את מוצא צדיק רודף את צדיק והאלהים יבקש את נרדף רשע רודף צדיק והאלהים יבקש את נרדף רשע רודף רשע רודף צדיק והאלהים יבקש את נרדף רבי יהודה ברבי סימון בנו של רבי יוסי ברבי נהוראי לעולם הקב"ה מבקש דמן של נרדפים מן הרודפים תדע לך שכן הבל נרדף מפני קין ולא בחר הקב"ה אלא בהבל שנאמר (בראשית ד') וישע ה' אל הבל ואל מנחתו נח נרדף מפני דורו ולא בחר הקב"ה אלא בנח שנאמר כי אותך ראיתי צדיק לפני אברהם נרדף מפני נמרוד ובחר הקב"ה באברהם שנאמר (נחמיה ט') אתה הוא ה' האלהים אשר בחרת באברהם יצחק

רִאִיתִי תַּחַת הַשָּׁמַשׁ מְקוֹם הַמְּשָׁפֵט שָׁמָּה הָרָשָׁע⁶¹ וּמְקוֹם הַצָּדֵק שָׁמָּה הָרָשָׁע: (יז) אֶמְרָתִי אֲנִי בְּלִבִּי אֶת הַצָּדִיק וְאֶת הָרָשָׁע יִשְׁפֹּט

נרדף מפני פלשתים ובחר הקב"ה ביצחק שנאמר (בראשית כ"ו) ויאמרו ראה ראינו כי היה ה' עמך יעקב נרדף מפני עשו ובחר הקב"ה ביעקב שנאמר (תהלים קל"ה) כי יעקב בחר לו יה ישראל לסגלתו יוסף נרדף מפני אחיו ובחר הקב"ה ביוסף שנאמר (שם פ"א) עדות ביהוסף שמו בצאתו על ארץ מצרים משה נרדף מפני פרעה ובחר הקב"ה במשה שנאמר (שם ק"ו) לולי משה בחירו עמד בפרץ לפניו דוד נרדף מפני שאול ובחר הקב"ה בדוד שנאמר (שם ע"ח) ויבחר בדוד עבדו ויקחהו ממכלאות צאן שאול נרדף מפני פלשתים ובחר הקב"ה בשאול שנאמר (שמואל א' י') הראיתם אשר בחר בו ה' ישראל נרדף מפני האומות ובחר הקב"ה בישראל שנאמר (דברים ז') בך בחר ה' להיות לו לעם סגולה רבי אלעזר ברבי יוסי בן זמרא אמר אף בקרבנות כן אמר הקב"ה שור נרדף מפני ארי עז מפני נמר כבש מפני זאב לא תקריבו לפני מן הרודפים אלא מן הנרדפים שנאמר (ויקרא כ"ב) שור או כשב או עז וגו':

⁶¹ קה"ר פרשה ג פסקה כ

ועוד ראיתי תחת השמש מקום המשפט וגו' רבי אלעזר ורבי יהושע בן לוי אומרים מקום המשפט שמה הרשע מקום שסנהדרי גדולה יושבין וחותכין דין של ישראל שמה הרשע שנאמר (ירמיה ל"ט) ויבאו כל שרי מלך בבל וישבו בשער התוך מקום שחותכין בו את ההלכות שמה הרשע שם ישבו נרגל שראצר סמגר נבו שרסכים רב סריס נרגל שראצר רב מג וכל שארית שרי מלך בבל מתלא אמר הן דתלה מרי זיינא קולבי רעיא תלה קולתיה ורוח הקדש צווחת ומקום הצדק שמה הרשע מקום שנא' בו (ישעיה א') צדק ילין בה ועתה מרצחים הא עבידין קטולין שם הרגו את זכריה ואת אוריה רבי יונתן בעא קמיה רבי אחא באיזה מקום הרגו את זכריה בעזרת ישראל או בעזרת נשים אמר לו לא בעזרת נשים ולא בעזרת ישראל אלא בעזרת כהנים ולא נהגו בדמו לא כדם צבי ולא כדם איל בדם איל וצבי כתיב בהם בתורה (ויקרא י"ז) ושפך את דמו וכסהו בעפר אבל זכריה הצדיק לא נהגו בדמו לא כדם איל וצבי אלא שפכוהו על האבנים דכתיב (יחזקאל כ"ד) כי דמה בתוכה היה על צחיח סלע שמתהו וגו' כל כך למה להעלות חמה ולנקום נקם ועל כך כתיב וזכור את בוראיק בימי בחורותיך את מוצא בשעה שעלה נבוזראדן להחריב את ירושלים רמז הקב"ה לאותו הדם שיהיה תוסס ועולה רנ"ב שנה מן יואש עד צדקיה מה עשו גרפו עליו כל עפר ועשו כל ערמה ולא נח והיה הדם תוסס ומרתיח אמר הקב"ה לדמא הא ענתא דתיגבי דייתיקי דידך כיון שעלה נבוזראדן וחמא יתיה אמרו לון מה טיבו של דם הזה שתוסס כך אמרו לו דם פרים ואילים וכבשים שהיו שוחטין ומקריבין

הביא פרים וכבשים ואילים ושחט עליו ולא שתק ולא נח ולא עמד מיד הביאן תלאן בגרדון אמר לון אמרו לי מה טיבו של דם זה ואם לאו אנא מסרק יתכון במסרקא דפרזלא אמרו לו הואיל והקב"ה רוצה לתבוע דמו מידנו נגלה לך אמרו לו כהן ונביא ושופט היה מתנבא עלינו את כל הדברים האלה שאתה עושה עמנו ולא היינו מאמינים בו ועמדנו עליו והרגנוהו על שהיה מוכיחנו מיד הביא שמונים אלף פרחי כהונה ושחט עליו ולא נח והיה הדם בוקע ועולה עד שהגיע לקברו של זכריה ועוד הביא סנהדרי גדולה וסנהדרי קטנה ושחט עליו ולא נח באותה שעה בא אותו רשע וזעק על דמא ואמר ליה מה טב את ומה דמא דידך יתירא מדמי אילין בעי את דניבד כל אומתך בגינה באותה שעה נתמלא הקב"ה רחמים ואמר ומה אם זה רשע בן רשע ואכזרי ועלה להחריב את ביתי נתמלא עליהם רחמים אנכי שכתוב בי (שמות ל"ד) ה' אל רחום וחנון וכתוב בי (תהלים קמ"ה) טוב ה' לכל ורחמיו על כל מעשיו עאכ"ו באותה שעה רמז הקב"ה לאותו דם ונבלע במקומו אמר רבי יודן שבע עבירות עברו ישראל באותה שעה הרגו כהן ונביא ודיין ושפכו דם נקי וטמאו את העזרה ויום השבת ויוה"כ היה רבי יהושע פתר קרא במעשה העגל מקום המשפט שמה הרשע מקום שעשה משה מדת הדין שנא' (שמות ל"ב) עברו ושובו משער לשער במחנה שמה הרשע שמה כתיב (שם) ויגוף הי את העם וגו' ורוח הקדש צווחת ומקום הצדק שמה הרשע מקום שצדקתים וקראתים אלוהות שנאמר (תהלים פ"ב) אני אמרתי אלהים אתם ובני עליון כלכם שמה הרשע שם הרשיעו ועשו העגל שנאמר (שמות ל"ב) וישתחוו לו רבי יודה פתר קרא בשטים מקום המשפט שמה הרשע מקום שעשתה מדת הדין בשטים שנאמר (במדבר כ"ה) קח את כל ראשי העם והוקע אותם לה' נגד השמש שמה הרשע שנאמר (שם) ויהיו המתים במגפה עשרים וארבעה אלף ורוח הקדש צווחת ואומרת ומקום הצדק שמה הרשע מקום שצדקתים בקללות של בלעם והפכתים לברכות שנאמר (דברים כ"ג) ויהפוך ה' אלהיך לך את הקללה לברכה שמה הרשע שמה הרשיעו וזנו שנא' (במדבר כ"ה) וישב ישראל בשטים רבי לוי ורבי יצחק רבי לוי אמר שני דברים ביד ושני דברים בימין שני דברים ביד דכתיב (איוב י"ב) אשר בידו נפש כל חי וגו' וכתוב (דברים ל"ב) ותאחז במשפט ידי ושני דברים בימין שנאמר (שם ל"ג) מימינו אש דת למו וכתוב (תהלים מ"ח) צדק מלאה ימינך אמר רבי יצחק אמר הקדוש ברוך הוא לנפש נפש כל מה שהחזקתי אותך וצויתי אותך ואמרתי (דברים י"ב) רק חזק לבלתי אכול הדם וגו' והרי יוצאת וגוזלת וחומסת וחוטאת ועומדת במדת הדין יוצאה ממדת הדין וחוטאת שנאמר (ויקרא ד') דבר אל בני ישראל לאמר נפש כי תחטא בשגגה וגו':

הָאֱלֹהִים⁶² כִּי עַתָּה לְכָל חֶפֶץ וְעַל כָּל הַמַּעֲשֵׂה שָׁם: (יח) אָמַרְתִּי אֲנִי בְלִבִּי עַל דְּבַרְתִּי בְּנִי הָאָדָם לְבָרֵם הָאֱלֹהִים וְלִרְאוֹת שְׁהֵם בְּהִמָּה הִמָּה לָהֶם:⁶³ (יט) כִּי מִקֶּרֶה בְּנִי הָאָדָם וּמִקֶּרֶה הַבְּהִמָּה וּמִקֶּרֶה

⁶² קה"ר פרשה ג פסקה כא

אמרתי אני בלבי את הצדיק ואת הרשע ישפוט האלהים רבי חנינא בר פפא אמר צדיק כרשע ישפוט האלהים לסטים עולה לגרדון ורבי עקיבא עולה לגרדון ורבי אמר צדיק ביד רשע ישפוט האלהים טורנוסרופוס הרשע דן את רבי עקיבא וכשהרג טרכינוס את לוליאנוס ואת פפוס אחיו בלודקייא אמר להם אין אתם מעמם של חמו"ע ואני מבני בניו של נבוכדנצר יבוא אלהיהם של חמו"ע ויציל אתכם מידי אמרו לו חמו"ע כשרין היו והמלך נבוכדנצר היה מלך הגון וראוי היה לעשות על ידו נס אבל אנו בני אדם חייבין אנו למקום ואתה מלך חייב ואינך ראוי לעשות נס על ידך ואנו מחויבי מיתה אם אתה הורגנו מוטב ואם לאו הרבה אריות ודובים ונחשים ועקרבים יש למקום שבני אדם נהרגין על ידיהם ואם אתה הורגנו אינך חשוב אלא כאחד מהם אלא שהקב"ה עתיד לתבוע דמינו מידך אמרו לא הספיקו לזוז משם עד שבאו עליו דיופלי מרומי והוציאו את מוחו בגזירין (פירוש בבקעיות) כי עת לכל חפץ ועל כל המעשה שם לכל חפץ יש עת ולכל עת יש חפץ ועל כל המעשה שם בהדין עלמא מה דאינש בעי הוא עביד ברם תמן דינא וחושבנא:

⁶³ קה"ר פרשה ג פסקה כב

(א) יח אמרתי אני בלבי על דברת בני האדם על מדברות שהרשעים מדברים בהם בעולם הזה שהם מחרפין ומגדפין בעולם הזה והקב"ה משפיע להם שלום כל כך למה לברם האלהים לברר להם מדת הדין של רשעים ולראות שהם בהמה המה להם לראות ולהראות לעולם שהרשעים נמשלו כבהמה מה הבהמה נידונת בהריגה ואינה באה לחיי העוה"ב אף הרשעים כבהמות נידונין בהריגה ואינן באים לחיי העולם הבא דבר אחר, על דברת בני האדם על מדברות שהצדיקים מדברים בעולם הזה בסיגוף ובתעניות וביסורין וכל כך למה לברם האלהים לברר להם מדת צדקותם ולראות שהם בהמה המה להם לראות ולהראות לאו"ה היאך ישראל נמשכין אחריו כבהמה שנא' (יחזקאל ל"ד) ואתן צאני צאן מרעיתי אדם אתם אלא מה בהמה זו פושטת צוארה לשחיטה כך הצדיקים שנא' (תהלים מ"ד) כי עליך הורגנו כל היום וגו' אלא המסורת הזה תהיה בידך כל העושה מצוה סמוך למיתתו דומה שלא היתה מדת צדקתו חסירה כי אם אותה מצוה והשלימה וכל העובר עבירה סמוך למיתתו דומה שלא היתה מדת רשעתו חסירה אלא אותה עבירה והשלימה אלו ואלו הולכין

אָחַד לָהֶם⁶⁴ כְּמוֹת זֶה כֵּן מוֹת זֶה וְרוּחַ אֶחָד לְכָל וּמוֹתֵר הָאָדָם מִן הַבְּהֵמָה אֵין כִּי הַכָּל הֶבֶל: (כ) הַכָּל הוֹלֵךְ אֶל מְקוֹם אֶחָד⁶⁵ הַכָּל הִזָּה מִן הָעֶפֶר וְהַכָּל שָׁב אֶל הָעֶפֶר: (כא) מִי יוֹדֵעַ רוּחַ בְּנֵי הָאָדָם⁶⁶

שלימין אלו שלימין במדת צדקם ואלו שלימין במדת רשעם רבי בון ורבי יצחק רבי בון אמר אמר הקב"ה לא כשם שהעמדתי נביאים מישראל שהם קרויים אדם שנאמר אדם אתם לא כך העמדתי נביאים לעכו"ם שהם קרויים בהמה שנאמר (יונה ד') ובהמה רבה ורבי יצחק אמר:

⁶⁴ קה"ר פרשה ג פסקה כג

(א) (יט) כי מקרה בני אדם ומקרה הבהמה לא כשם שמקרה אדם כך מקרה הבהמה אמר הקדוש ברוך הוא לא כשם שגזרתי ואמרתי על האדם (ויקרא י"ב) וביום השמיני ימול בשר ערלתו לא כך גזרתי על הבהמה שנאמר (שם כ"ב) ומיום השמיני והלאה וגו' מותר האדם מן הבהמה אין כי הכל הבל מהו אין רב נחמן ברבי יצחק אמר עשה לו נוי לתחתיתו שלא יהיה מתבזה כבהמה רבי ינאי ורבי יודן חד אמר עשה לו מנעול ואפופרין כפוי עליו שלא יהא מתבזה כבהמה וחד אמר עשה לו כסתות לתחתיתו שלא יהא מצטער בשעת ישיבתו רבי לוי ורבי אמי חד אמר עשה לו קבורה וחד אמר עשה לו ארון וחד אמר עשה לו ארון ותכריכין:

⁶⁵ קה"ר פרשה ג פסקה כד

הכל הולך אל מקום אחד וגו' רבי אליעזר ורבי יהושע רבי אליעזר אומר כל מה שברא הקב"ה בשמים ברייתו מן השמים וכל מה שברא בארץ ברייתו מן הארץ מ"ט (תהלים קמ"ח) הללו את ה' מן השמים הללוהו במרומים הללוהו כל מלאכיו וגו' עד הללו את ה' מן הארץ תנינים וכל תהומות אש וברד שלג וקיטור וגו' עד סוף כל המזמור ורבי יהושע אומר כל מה שברא הקב"ה בשמים ובארץ ברייתו מן השמים השלג אע"פ שכתוב בו (איוב ל"ז) כי לשלג יאמר הוא ארץ אין ברייתו אלא מן השמים שנא' (ישעיה נ"ה) כי כאשר ירד הגשם והשלג מן השמים וגו' רבי חייא בר יוסף אומר כל מה שבשמים ובארץ ברייתו מן הארץ הגשם אע"פ שכתוב בו כי כאשר ירד הגשם והשלג מן השמים אין ברייתו אלא מן הארץ ומה טעם (בראשית ב') ואד יעלה מן הארץ רבי יודן מיייתי לה מן הכא הכל הולך אל מקום אחד וגו' רבי נחמן אמר אפילו גלגל חמה לא נברא אלא מן הארץ דכתיב (איוב ט') האומר לחרס ולא יזרח וגו':

⁶⁶ קה"ר פרשה ג פסקה כה

הָעֵלָה הִיא לְמַעַלָּה וְרוּחַ הַבְּהֵמָה הִירָדָתָהּ הִיא לְמַטָּה לְאַרְץ: (כב)
וְרֵאִיתִי כִּי אֵין טוֹב⁶⁷ מֵאֲשֶׁר יִשְׁמַח הָאָדָם בְּמַעֲשָׁיו כִּי הוּא חָלְקוֹ
כִּי מִי יִבְיָאֲנוּ לִרְאוֹת בְּמָה שִׁיְהִיָּה אַחֲרָיו:

פרק ד

(א) וְשִׁבְתִּי אָנִי וְאַרְאֶה⁶⁸ אֶת כָּל הָעֹשִׂים אֲשֶׁר נַעֲשִׂים תַּחַת
הַשָּׁמַיִם וְהִנֵּה דְמַעַת הָעֹשִׂים וְאֵין לָהֶם מְנַחֵם וּמִיָּד עֹשְׂקֵיהֶם כָּח

מי יודע רוח בני האדם וגו' תני אחת נשמתן של צדיקים ואחת נשמתן של רשעים כולם עולות למרום אלא שנשמותיהן של צדיקים הן נתונות באוצר ונשמותיהן של רשעים מטורפות בארץ שאמרה אביגיל לדוד ברוח הקדש (שמואל א' כ"ה) והיתה נפש אדני צרורה בצרור החיים יכול אף של רשעים כן תלמוד לאמר ואת נפש אויביך יקלענה בתוך כף הקלע מטרונא שאלה לרבי יוסי בן חלפתא אמרה לו מה הוא דין דכתיב ומי יודע רוח בני האדם העולה היא למעלה אמר לה אלו נשמותיהן של צדיקים שהם נתונות באוצר שכן אביגיל אמרה לדוד ברוח הקדש והיתה נפש אדוני צרורה בצרור החיים וגו' יכול אף של רשעים כן תלמוד לאמר ואת נפש אויביך יקלענה בתוך כף הקלע אמרה ליה ומהו דין דכתיב ורוח הבהמה היורדת היא למטה לארץ אמר לו: אלו הן נשמותיהן של רשעים שהן יורדות לגיהנם למטה שנאמר (יחזקאל ל"א) ביום רדתו שאלה האבלתי כסתי עליו את תהום וגו':

⁶⁷ קה"ר פרשה ג פסקה כו

וראיתי כי אין טוב וגו' כי מי יביאנו לראות מי יביאנו לדוד לראות במה שעשה שלמה מי יביאנו לשלמה לראות במה שיהיה אחריו במה שעשה רחבעם:

⁶⁸ קה"ר פרשה ד פסקה א

ושבתי אני ואראה רבי יהודה ורבי נחמיה ורבנן רבי יהודה אומר אלו הקטנים הנגנזים בחייהן בעון אבותם בעולם הזה לע"ל הן עומדין בצד חבורה של צדיקים ואבותיהם בצד חבורה של רשעים והם אומרינן לפניו ריבונו של עולם כלום מתנו אלא בעון אבותינו יבואו אבותינו בזכיותינו והוא אומר להם אבותיכם חטאו מאחריכם וחטאתיכם מלמדין קטיגור רבי יהודה ברבי אלעאי בשם רבי יהושע בן לוי באותה שעה אליהו זכור לטוב יושב ומלמד סניגוריא ואומר להם אמרו לפניו ריבונו של עולם אי זו מדה מרובה מדת הטובה או מדת הפורענות אמר מדת הטוב מרובה ומדת הפורענות מעוטה ומתנו בעון אבותינו אם מדת הטוב מרובה לא כל

וַאִין לָהֶם מִנְחָם: (ב) וְשִׁבַּח אֲנִי אֶת הַמֵּתִים⁶⁹ שְׁכָבָר מֵתוֹ מִן
הַחַיִּים אֲשֶׁר הֵמָּה חַיִּים עֲדָנָה: (ג) וְטוֹב מִשְׁנִיָּהֶם אֶת אֲשֶׁר עֲדָן לֹא
הָיָה אֲשֶׁר לֹא רָאָה⁷⁰ אֶת הַמַּעֲשֶׂה הָרַע אֲשֶׁר נַעֲשָׂה תַּחַת

שכן שיבואו אבותינו אצלנו אמר להם יפה למדתם סניגוריא יבואו אצלכם דכתיב (זכריה י') וחיו את בניהם ושבבו ששבבו מליד לגיהנם והם ניצלין בזכות בניהם לפיכך חייב כל אדם ללמד את בנו תורה שיצילוהו מגיהנם ורבי חנינא פתר קרייה בהרוגי מלכות שהם באים לחיי עוה"ב אע"פ שאינן מתודין רבי בנימין פתר קרייה בחניפי תורה סבורים כל עמא שהוא קריין ולית הוא קריין תנווי ולית הוא תנווי עטיף גולתיה ותפילין ברישיה והנה דמעת העשוקים ואין להם מנחם אמר הקב"ה עלי להפרע מהן שנא' (ירמיה מ"ח) ארור עושה מלאכת ה' רמיה ורבנן פתרין קרייה באו"ה והנה דמעת העשוקים ואין להם מנחם אמר הקב"ה עלי להתוכח עמהם דכתיב (שם נ') גאלם חזק ה' צבאות שמו ריב יריב את ריבם דניאל חייטא פתר קרייה בממזרין אלו ממזרין עצמן ואיזה זה זה הבא על הערוה והולידו זה מה חטא וזה מה איכפת ליה אמר רבי יהודה בן פזי אפילו הממזר בא לעוה"ב דכתיב והנה דמעת העשוקים וגו' אמר הקב"ה לפי שבעולם הזה הם פסולין אבל לעתיד לבא אמר זכריה אנא חמיתה אילו כורסין שנא' (זכריה ד') והנה מנורת זהב כלה וגו' ושנים זיתים עליה וגו' תרין אמורין חד אמר גולה וחד אמר גאולה מאן דאמר גולה גולה שבבבל וגלת שכינה עמהם ומאן דאמר גאולה הוא פרוקא דכתיב (ישעיה נ"ז) גואלנו ה' צבאות שמו וכתוב (מיכה ג') עלה הפורץ לפנייהם וגו':

⁶⁹ קה"ר פרשה ד פסקה ב

ושבחו אני את המתים שכבר מתו אלו דור אנוש ודור המבול מן החיים אשר המה חיים עדנה אלו הסדומיים והמצריים:

⁷⁰ קה"ר פרשה ד פסקה ג

וטוב משניהם את אשר עדן לא היה אלו אלף דור שעלו במחשבה להבראות וכמה נמחו מהם רבי יוחנן בשם רבי אליעזר בנו של ריה"ג אומר תשע מאות ושבעים וארבעה דורות שנאמר (תהלים ק"ה) דבר צוה לאלף דור רבי יהושע פתר קרייה בישראל בשעה שעמדו לפני הר סיני כיון שבאו לאותו מעשה לא הניח משה זוית בקרקע ההר שלא נחבט עליה ומבקש תפלה ורחמים על ישראל ולא נענה ונזדווגו לו חמשה מלאכי חבלה קצף ומשחית והשמד אף וחמה מיד נתיירא משה מהן מה עשה נתלה במעשה אבות מיד הזכיר ואמר (שמות ל"ב) זכור לאברהם ליצחק ולישראל עבדיך אמר לו הקב"ה משה אבות העולם מה יש להם עלי אם באתי

הַשֶּׁמֶשׁ: (ד) וְרָאִיתִי אֲנִי אֶת כָּל עֵמֶל וְאֵת כָּל כְּשָׁרוֹן הַמַּעֲשֶׂה כִּי הִיא קִנְיָת אִישׁ מִיָּעָהּ גַּם זֶה הֶבֶל וְרֵעוֹת רוּחַ: (ה) הַכָּסִיל חִבֵּק אֶת יָדָיו וְאָכַל אֶת בְּשָׁרוֹ: ⁷¹(ו) טוֹב מְלֹא כֶף נָחַת ⁷²מִמְּלֹא חֶפְנִים

לדקדק אחריהם אני יש לי עליהם אברהם יש לי עליו שאמר (בראשית ט"ו) במה אדע כי אירשנה יצחק יש לי עליו שנאמר (שם כ"ה) ויאהב יצחק את עשו ואני שנאתיו שנאמר (מלאכי א') ואת עשו שנאתי יעקב יש לי עליו שאמר (ישעיה מ') נסתרה דרכי מה' כיון שאמר (שמות ל"ב) אשר נשבעת להם בך למען שמך באותה שעה נתמלא הקב"ה רחמים שנאמר (שם) וינחם ה' וגו' מיד נסתלקו ממנו שלשה מלאכי חבלה קצף ומשחית והשמד ונשתיירו שנים אף וחמה הדא הוא דכתיב (דברים ט') כי יגורתי מפני האף והחמה אמר לפניו ריבונו של עולם יכיל אנא מיקם בתרויהון סבול את חד ואנא חד הדא הוא דכתיב (תהלים ז') קומה ה' באפך וגו' ומניין שעמד משה באחד מלאך חמה שנאמר (שם ק"ו) ויאמר להשמידם לולי משה בחירו עמד בפרץ לפניו להשיב חמתו מהשחית על אותה שעה הוא אומר ושבח אני את המתים כגון אני וחבורתי רבי שמואל בר נחמן פתר קריא בדוד בשעה שבנה שלמה את בית המקדש בקש שתדך אש מן השמים ולא ירדה הקריב אלף עולות ולא ירדה התפלל כ"ד תפלות ולא ירדה עד שאמר (ד"ה ב' ו') זכרה לחסדי דוד עבדך מיד ירדה שנאמר (שם ז') וככלות שלמה להתפלל והאש ירדה רבי יודה ברבי לעיי ורבנן רבי יודה ברבי לעיי אמר חיה דוד באותה שעה ורבנן אמרין ארונו הביא ולא פליגין מאן דאמר חיה דוד באותה שעה הוא שדוד אומר בפיו (תהלים ל') ה' העלית מן שאול נפשי וגו' וכתוב אחד אומר ה' אלהים אל תשב פני משיחך דהוא קיים קדמך ומאן דאמר ארונו הביא הדא הוא דכתיב זכרה לחסדי דוד עבדך ועל אותה שעה נאמר ושבח אני את המתים וגו' כגון אני וחבורתי רבי יהודה ברבי סימון פתר קריא ביחזקאל בשעה שעמד על הבקעה ואמר (יחזקאל ל"ז) העצמות היבשות שמעו דבר ה' מיד ותקרבו עצמות עצם אל עצמו וגו' אמר להם בתחלה אמרתי לכם (ירמיה ב') שמעו דבר ה' בית יעקב ולא שמעתם ועכשיו שמעתם בחייכם לא שמעתם במיתתכם שמעתם על אותה שעה נאמר ושבח אני את המתים כגון אני וחבורתי:

⁷¹ קה"ר פרשה ד פסקה ד

(א) ה הכסיל חובק את ידיו משל למה הדבר דומה? לשני בני אדם שהיו יגעין בתורה אחד יגע והשביח ואחד יגע ופירש זה שהיה יגע בתורה ופירש רואה את זה שהשביח עומד בצד חבורה של צדיקים והוא עומד בצד חבורה של רשעים מיד חובק את ידיו ואוכל את בשרו:

72 קה"ר פרשה ד פסקה ה

טוב מלא כף נחת טוב מי שהוא שונה הלכות ורגיל בהם ממי שהוא שונה הלכות ומדות ואינו חוזר ורגיל בהם מתלא אמר טבא חדא ציפרא כפותא מן מאה פרחיין ורעות רוח רעותיה דיהוי מיתקרי מרי מכילאן דבר אחר, טוב מלא כף נחת טוב מי שהוא עושה צדקה מעוטה משלו ממי שהוא גוזל וחומס ועושק ועושה צדקות גדולות משל אחרים מתלא אמר גיפא בחזורין ומפלגא לבישיא (פירוש נואפת בתפוחים שלוקחת בשכרה ומחלקתן לחולים) ורעות רוח רעותיה מיתקרי בר מצוותא דבר אחר טוב מלא כף נחת טוב מי שיש לו עשרה זהובים ונושא ונותן ומתפרנס בהם ממי שהוא נוטל ממון של אחרים ומפסידו ומאבדו מתלא אמר לא מיסתייה מובד דידיה אלא דאחרונין מובד דידיה ודלא דידיה ורעות רוח רעותיה די יהוי מיתקרי פרגמטיוטא דבר אחר, טוב מלא כף נחת טוב מי שהוא שוכר גנה ואוכל פירותיה ממי שהוא שוכר גנות הרבה והוא מביירן (פי' מבטלן ומאבדן) מתלא אמר דאגיר גנא אכיל ציפרין דאגיר גנייאן אכלין ליה ציפרין ורעות רוח רעותיה מיתקרי מרי אוסייאן אמר רבי יעקב ברבי קורשאי טוב מלא כף נחת לעולם הבא ממלא חפנים עמל ורעות רוח בעולם הזה הוא היה אומר יפה שעה אחת של קורת רוח בעולם הבא מכל חיי העולם הזה ויפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה מכל חיי העולם הבא שהעולם הבא אינו בא אלא מכח העולם הזה אמר רבי חייא בר אבא טוב מלא כף נחת זה יום השבת ממלא חפנים עמל ורעות רוח אלו ששת ימי המעשה דאמר רבי חייא בר אבא אין ישראל נגאלין אלא בזכות שבת שנאמר (ישעיה ל') בשובה ונחת תושעון בשובה ונייח תושעון ורעות רוח רעותיה דמיתקרי לעי ונגיס אמר רבי ברכיה טובה דריסה שדרס הקב"ה בארץ מצרים שנאמר (שמות י"ב) ועברתי בארץ מצרים בלילה הזה ממלא חפנים ממלא חפניהם פיח כבשן למה שבזו היתה גאולה ונגאלו ובזו של פיח הכבשן לא נגאלו רבי יצחק פתר קרייא בשבט גד ושבט ראובן שבאו לארץ ישראל וראו כמה בית זרע יש בה כמה בית נטע יש בה אמרו טוב מלא כף נחת בארץ ישראל ממלא חפנים עמל בעבר הירדן וחזרו ואמרו מה לא אנן גרמינן לן לא אמרין אנן (במדבר ל"ב) יותן את הארץ הזאת לעבדיך אמר רבי יצחק כתיב (ויקרא ט"ז) וכסה ענן הקטרת הכסוי הזה אין אנן יודעין מהו עד שבא דוד ופירשו שנאמר (תהלים פ"ה) נשאת עון עמך וגו' ואף הקב"ה אמר חביב עלי מלא קמצו של עני מנחת נדבה ממלא חפנים של כהן גדול קטרת הסמים למה שזו באה כפרה וזו אינה באה כפרה דכתיב (ויקרא ב') ונפש כי תקריב קרבן מנחה לה':

עֲמַל וְרַעוּת רוּחַ: (ז) וְשִׁבְתִּי אֲנִי וְאַרְאֶה הַבֶּל תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ: ⁷³(ח) יֵשׁ אֶחָד וְאֵין שְׁנִי ⁷⁴גַם בֶּן וְאֵחַ אֵין לוֹ וְאֵין קֶץ לְכָל עֲמָלוֹ גַם עֵינָיו

⁷³ קה"ר פרשה ד פסקה ו

ושבתי אני ואראה הבל תחת השמש זו אידרתו של מלאך המות:

⁷⁴ קה"ר פרשה ד פסקה ז

יש אחד ואין שני יש אחד זה הקב"ה שנאמר בו (דברים ו') ה' אלהינו ה' אחד ואין שני שאין לו שותף בעולמו גם בן ואח אין לו אח אין לו בן מאין יש לו אלא שחשב הקב"ה לישראל וקראן בנים שנאמר (שם י"ד) בנים אתם לה' אלהיכם וקראם אחים שנאמר (תהלים קכ"ב) למען אחי ורעי ואין קץ לכל עמלו לכל מה שעשה בששת ימי בראשית ולמי אני עמל ומחסר את נפשי מטובה לא להדבק בדרכיו אם אין הצדיקים עומדים ומסגלין מצות ומעשים טובים לפניו אין זה הבל שברא הקב"ה בעולמו דבר אחר, יש אחד ואין שני זה אברהם שנאמר (יחזקאל ל"ג) אחד היה אברהם ואין שני שאין לו בן זוג גם בן ואח אין לו בן ואח לא היה לו בשעה שירד אל הכבשן ובשעה שאמר לו הקב"ה קח נא את בנך את יחידך לא ראה שיש לו בן בשעה שאמר לו לך מארצך לא ראה שיש לו אח ואין קץ לכל עמלו ממצות ומעשים טובים ולמי אני עמל ומחסר את נפשי מטובה לא להדבק בדרכיו שכל מי שאינו עושה כמותו גם זה הבל דבר אחר, יש אחד זה שבט לוי גם בן ואח אין לו בשעה שאמר לו משה (שמות ל"ב) עברו ושובו משער לשער וכתוב (דברים ל"ב) האומר לאביו ולאמו לא ראיתיו ואת אחיו לא הכיר וגו' ואין קץ לכל עמלו במלאכת המשכן גם עינו לא תשבע עושר אלו הקרבנות ולמי אני עמל לא להדבק בדרכיו כל מי שאינו עושה כמותו גם זה הבל וענין רע הוא דבר אחר, יש אחד זה יצר הרע ואין שני שאין לו בן זוג בעבירה גם בן ואח אין לו בשעה שהולך אדם לעבור עבירה אינו רואה שיש לו בן שימות בעונותיו ואינו רואה שיש לו אח שיתבייש ממנו ולהתגנות בו ואין קץ לכל עמלו במעשיו הרעים גם עינו לא תשבע עושר אלו מעשיו הרעים ולמי אני עמל שלא להדבק בדרכיו ומי שאינו עושה כן גם זה הבל דבר אחר, יש אחד זה גביני בן חרסון ואין שני שאין לו בן זוג גם בן ואח אין לו שהיה יחיד לאמו ואין קץ לכל עמלו ממה שהניח לו אביו גם עינו לא תשבע עושר שהיה סומא אחת מעיניו ולמי אני עמל ומחסר את נפשי מטובה אמרו בשעה שמת אביו אמר לאמו הראיני כל כסף וזהב שהניח לי אבא אזלת וחמיית ליה חד כורא דדינרי והות קיימא היא מן דין סיטרא והוא מן דין סיטרא ולא חמון דין לדין רבי לוי בשם ריש לקיש אמר יום שמת גביני בן חרסון נולד בלשאצר סנטרא דבבל:

**עֵינֵינוּ לֹא תִשָּׁבַע עֶשְׂרִי וּלְמִי אֲנִי עֹמֵל וּמַחֲסִיר אֶת נַפְשִׁי מִטּוֹבָה גַּם
זֶה הֶבֶל וְעֵינַי רָע הוּא: (ט) טוֹבִים הַשָּׁנִים מִן הָאֶחָד⁷⁵ אֲשֶׁר יֵשׁ**

⁷⁵ קה"ר פרשה ד פסקה ח

טובים השנים מן האחד טובים השנים שהם יגעין בתורה מן האחד שעוסק זה לעצמו וזה לעצמו כי אם יפולו האחד יקים את חברו שאם שכח הלכה אחד מהם חבירו מחזיר ההלכה והחוט המשולש לא במהרה ינתק זה הרב שהוא מחזיר להם טעותן דבר אחר, טובים השנים מן האחד טובים השנים שהם נושאים ונותנים בפרקמטיא מן האחד זה לעצמו וזה לעצמו כי אם יפלו שאם יפול ויסתכן אחד מהן חבירו מעמידו והחוט המשולש כד אינון תלת ר"מ כד הוה חמי חד נפיק לאיסטרטא הוה צוח ליה זיל שלם עלך מרי מיתה תרין הוה צווח לון שלם לכון מרי קטטה תלת צווח לון שלם לכון מרי שלמא רבי יוחנן אמר בה תרתין רבי יוחנן אמר טובים השנים איש לאשתו מן הא' זה לעצמו וזו לעצמה והחוט המשולש זה הקב"ה שהוא פוקדן בבנים רבי יוחנן אמר בה חורי טובים השנים זה עמרם ויוכבד אשר יש להן שכר טוב בעמלם זה משה שנקרא טוב שנא' (שמות ב') ותרא אותו כי טוב הוא כי טוביה שמו שנולד מהול רבי יהודה ורבי נחמיה ורבנן רבי יהודה אומר זה דוד ובת שבע והחוט המשולש זה נתן הנביא שאמר לה לבת שבע (מלכים א' א') ואני אבוא אחריך ומלאתי את דבריך וכשבאו אצל דוד הסכים עמהם ואמר (שם) והרכבתם את שלמה בני על הפרדה אשר לי וגו' ורבי נחמיה אמר טובים השנים זה יהודע ויהושבע מן האחד זה לעצמו וזה לעצמו והחוט המשולש זה סנהדרין שהסכימו עמהם הדא הוא דכתיב (ד"ה ב' כ"ג) ויוציאו את בן המלך ויתנו עליו את הנזר וגו' ורבנן אמרי טובים השנים זה מרדכי ואסתר מן האחד זה לעצמו וזה לעצמו והחוט המשולש זה אחשורוש שהסכים עמהם וגזר ואמר (אסתר ח') ואתם כתבו על היהודים וגו' רבי לוי בר חמא בשם רבי חנינא אמר טובים השנים שתלו מרדכי ואסתר מן האחד שתלה יוסף שאלו נעשו נסים על ידיהם לכל ישראל וזה לא נעשו נסים על ידו והחוט המשולש זה הקב"ה למעלה מכולן שהפיל שונא דכתיב (שם ז') ויתלו את המן על העץ אשר הכין למרדכי וגו' אמר רבי יצחק טובה פרשה שנאמר על פי שנים מפרשה שנאמר ביחיד בשנים שנא' (שמות י"ב) ויאמר ה' אל משה ואל אהרן בארץ מצרים לאמר החדש הזה לכם וגו' מפרשה שנאמר ביחיד שנאמר וידבר ה' אל משה לאמר והחוט המשולש (ויקרא י"א) ויאמר ה' אל משה ואל אהרן לאמר אליהם לבניו לאלעזר ולאיתמר תני רבי חייא לאמר אליהם לאלעזר ולאיתמר והם לאמר לכל ישראל דבר אחר, טובים השנים זה משה ואהרן מן האחד זה לעצמו וזה לעצמו את מוצא כשבא משה וברך את ישראל לא שרתה שכינה על ידו וכשבאו

לָהֶם שָׂכָר טוֹב בַּעֲמָלָם: (י) כִּי אִם יָפְלוּ הָאֶחָד יָקִים אֶת חֲבֵרוֹ
וְאִילוּ הָאֶחָד שָׁיְפוּל וְאִין שְׁנֵי לְהַקִּימוֹ: (יא) גַּם אִם יִשְׁכְּבוּ שְׁנַיִם
וְחָם לָהֶם וּלְאֶחָד אֵיךְ יָחָם: (יב) וְאִם יִתְקַפּוּ הָאֶחָד הַשְּׁנַיִם יַעֲמִדוּ
נִגְדּוֹ וְהַחוּט הַמְּשַׁלֵּשׁ לֹא בְמַהֲרָה יִנָּתֵק: (יג) טוֹב יָלַד מִסְכֵּן וְחָכָם⁷⁶
מִמֶּלֶךְ זָקֵן וְכָסִיל אֲשֶׁר לֹא יָדַע לְהִזְהָר עוֹד: (יד) כִּי מִבֵּית הַסּוּרִים

שניהם וברכו את ישראל מיד שרתה שכינה על ידיהם הדא הוא דכתיב (שם ט') ויבא משה ואהרן אל אהל מועד ויצאו ויברכו את העם בירכו את ישראל ואח"כ וירא כבוד ה' שרתה שכינה על ידיהם אמר רבי זעירא משפחות ומשפחות הם משפחת סופרים מעמדת סופרים בני תורה מעמדת בני תורה עשירים מעמדת עשירים אתיבון והא זרעית זרעיתא פלונית דמטת ופסקת אמר לון ומי כתיב לא לעולם ינתק לא במהרה ינתק כתיב אין אתקשי עלנא מתפסיק מעותרא היינו דאמר בר קפרא אם לא הוא בא בנו אם לא בנו בא בן בנו:

⁷⁶ קה"ר פרשה ד פסקה ט

טוב ילד מסכן וחכם ממלך זקן וכסיל טוב ילד מסכן וחכם זה יצר טוב ולמה נקרא שמו ילד כי אין מזדווג לאדם אלא מבן י"ג שנה ולמעלה ולמה נקרא שמו מסכן שאין הכל שומעין לו ולמה נקרא שמו חכם שהוא מלמד את הבריות לדרך ישרה ממלך זקן וכסיל זה יצר הרע ולמה קורא אותו מלך שהכל שומעין לו ולמה קורא אותו זקן שהוא מזדווג לו מילדותו ועד זקנתו ולמה קורא אותו כסיל שהוא מלמד לאדם לדרך רעה אשר לא ידע להזהר עוד שאינו יודע כמה צער וכמה יסורין באין עליו והוא אינו נזהר מהם כי מבית הסורים יצא למלך דהוא מכשכש לברייאתה כמן ביני סריאתה כי גם במלכותו נולד רש במלכות יצר טוב נולד רשותו של יצר הרע דבר אחר, טוב ילד מסכן זה אברהם ממלך זקן וכסיל זה נמרוד מה הוא (בראשית י"ד) אל עמק שוה ששם השוו וקצצו ארזים ועשו לו בימה גדולה והושיבוהו עליה למעלה והיו מקלסין לפניו ואומר (בראשית כ"ג) שמענו אדוני נשיא אלהים אתה בתוכנו כי גם במלכותו נולד רש במלכותו של אברהם נולד רשותו של נמרוד דבר אחר, טוב ילד מסכן זה יוסף וחכם שבחכמתו החיה כל העולם כולו ברעב ממלך זקן וכסיל זה פוטיפר כמה נסים ראה על ידו ולא נזהר כי מבית הסורים יצא למלך מבית גיררתו של פרעה יצא מלך שנאמר (שם מ"א) אני פרעה ובלעדיך לא ירים וגו':

יֵצֵא לַמֶּלֶךְ כִּי גַם בְּמַלְכוּתוֹ נוֹלֵד רֶשֶׁ: (טו) רְאִיתִי אֶת כָּל הַחַיִּים
הַמְהַלְכִים תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ⁷⁷ עִם הַיָּלֵד הַשָּׁנִי אֲשֶׁר יַעֲמֹד תַּחְתָּיו: (טז)
אֵין קֶץ לְכָל הָעַם⁷⁸ לְכָל אֲשֶׁר הָיָה לִפְנֵיהֶם גַּם הָאַחֲרוֹנִים לֹא
יִשְׁמְחוּ בּוֹ כִּי גַם זֶה הֶבֶל וְרַעֲיוֹן רוּחַ: (יז) שָׁמַר רִגְלִיךָ רִגְלֶךָ
כַּאֲשֶׁר⁷⁹ תֵּלֵךְ אֶל בֵּית הָאֱלֹהִים וְקָרֹב לִשְׁמַע מִתַּת הַכְּסִילִים זָבַח
כִּי אֵינָם יוֹדְעִים לַעֲשׂוֹת רָע:

⁷⁷ קה"ר פרשה ד פסקה י

ראיתי את כל החיים המהלכים תחת השמש אלו מעשיהם של צדיקים מה גרם להם להיות חיים שמהלכין תחת השמש עם הילד השני זה יצר טוב:

⁷⁸ קה"ר פרשה ד פסקה יא

אין קץ לכל העם לכל אשר היה לפניהם אין קץ לכל הדורות שאיבד יצר הרע גם האחרונים לא ישמחו בו שנשמעין לו:

⁷⁹ קה"ר פרשה ד פסקה יב

שמור רגליך כאשר תלך אל בית האלהים תני לא יכנס אדם להר הבית במעות צרורות בסדינו ובאבק שעל רגליו ובפונדתו החגורה לו מבחוץ המדבר אחר, שמור רגלך כאשר תלך רבי יוסי בן יהודה אומר (אסתר ד') ויבא עד לפני שער המלך כי אין לבוא אל שער המלך וגו' ומה לכבוד מלך בשר ודם לא יעשה כן לכבוד מלך מלכי המלכים עאכ"ו רבי אדא ברבי שמעון בשם רבי נתן לעולם לא יעמוד אדם במקום גבוה ויתפלל אלא במקום נמוך מאי טעמא (תהלים ק"ל) ממעמקים קראתיך ה' רבי אומר לעולם אל יתפלל אדם וצריך לנקביו שנאמר (עמוס ד') הכון לקראת אלהיך ישראל אמר רבי אלכסנדר כתיב שמור רגלך רבי קרופי בשם רבי יוחנן אמר שמור רגלך מן הטיפין שבין רגליך כאשר תלך אל בית האלהים תהיה טהור בדבר אחר, בדקין אבל בגסין אם יכול לסבול יסבול אמר רבי אבא (משלי ה') יהי מקורך ברוך בבית מקוראך תהיה ברוך יהיה מקראך לקבר ברוך שמעון סיכנא איש עיצה היה חופר בורות שיחין ומערות בירושלים אמר לרבי יוחנן בן זכאי אני גדול כמוך אמר לו למה אמר לו שאני עוסק בצרכי רבים כמוך אמר אם אדם בא לידך לדין או לשאלה אתה אומר לו שתה מן הבור הזה שמימיו זכין וצונן או אם שאלה לך אשה על נידותה אתה אומר לה טבלי בבור הזה שמימיו מטהרין וקרא עליו פסוק זה

פרק ה

(א) אֶל תִּבְהֵל עַל פִּיד וְלִבָּךְ אֶל יְמֵהָר לְהוֹצִיא דָּבָר לִפְנֵי הָאֱלֹהִים
כִּי הָאֱלֹהִים בְּשָׁמַיִם וְאַתָּה עַל הָאָרֶץ עַל כֵּן יִהְיוּ דְבָרֶיךָ
מַעֲשִׂים: (ב) כִּי בָא הַחֲלוֹם בְּרַב עֲנִין⁸⁰ וְקוֹל כָּסִיל בְּרַב דְּבָרִים: (ג)

וקרוב לשמוע מתת הכסילים זבח כי אינם יודעים לעשות רע חונא בר גניבא אמר
חביבה קרית שמע בעונתה מאלף עולות שהכסיל זובח למה כי אינם יודעים לעשות
רע הכסיל אינו יודע להפריש בין נדר לנדר מניין מיפתח ר"ש בן חלפתא אמר חלש
למעלה וגבור למטה מי נוצח העליון כל שכן שעליון חי העולמים שהוא הגבור
למעלה ואתה למטן וקדמך הכתוב כי האלהים בשמים ואתה על הארץ וגו':

⁸⁰ קה"ר פרשה ה פסקה א

כי בא החלום ברוב ענין כל חבלים ויסורין שהביא הקב"ה על דור המבול ברוב ענין
רע שהיה בידם וקול כסיל ברוב דברים ברוב דברים שהוציאו מפיהם ואמרו (איוב
כ"א) ומה שדי כי נעבדנו וגו' דבר אחר, כי בא החלום ברוב ענין כל חבלים ויסורין
שהביא הקב"ה על דור הפלגה ברוב ענין רע שהיה בידם וקול כסיל ברוב דברים
שאמרו (בראשית י"א) ונעשה לנו שם וגו' דבר אחר, כי בא החלום ברוב ענין כל
חבלים ויסורין שהביא הקב"ה על הסדומיים ברוב ענין רע שהיה בידם וקול כסיל
ברוב דברים שאמרו נשכח תורת הרגל מבינותינו הדא הוא דכתיב (איוב ל"ט)
ותשכח כי רגל תזורה וחית השדה תדושה דבר אחר, כי בא החלום ברוב ענין כל
חבלים ויסורין שהביא הקב"ה על המצריים ברוב ענין רע שהיה בידם וקול כסיל
ברוב דברים שאמרו (שמות ה') מי ה' אשר אשמע בקולו וגו' דבר אחר, כי בא
החלום ברוב ענין כל חבלים ויסורין שהביא הקב"ה על סיסרא ברוב ענין רע שהיה
בידו וקול כסיל ברוב דברים שנאמר (שופטים ד') והוא לחץ את בני ישראל וגו' דבר
אחר, כי בא החלום ברב ענין כל חבלים ויסורין שהביא הקב"ה על סנחריב ברוב
ענין רע שהיה בידו וקול כסיל ברב דברים שחירף וגידף שנאמר (ישעיה ל"ו) מי בכל
אלהי הארצות האלה אשר הצילו את ארצם וגו' דבר אחר, כי בא החלום ברב ענין
כל חבלים ויסורין שהביא הקב"ה על שבט יהודה ובנימין ברוב ענין רע שבידן
שנאמר (ירמיה ה') כחשו בה' דבר אחר, כי בא החלום ברב ענין כל חבלים ויסורין
שהביא הקב"ה על נבוכדנצר על שאמר (דניאל ג') ומן הוא אלהא די ישיזבנכון מן ידי
דבר אחר, כי בא החלום ברב ענין כל חבלים ויסורין שהביא הקב"ה על בלשצר ברוב
ענין רע שבידו דכתיב אשתיו חמרא ושבחו לאלהי דהבא וכספא וגו' וכן את מוצא

כַּאֲשֶׁר תִּדְּרֵי לַאלֹהִים אֶל תֵּאָחֵר לְשִׁלְמוֹ כִּי אֵין חֶפֶץ בַּכִּסִּיּוֹת אֶת אֲשֶׁר תִּדְּרֵי שְׁלָם: (ד) טוֹב אֲשֶׁר לֹא תִדְּרֵי⁸¹ מִשְׁתַּדְּרֵי וְלֹא

בפרעה שנאמר (בראשית מ"א) ויהי מקץ שנתים ימים וגו' אמר פרעה מי מתקיים על מי אני על אלהי או אלהי עלי לא אנא מתקיים על אלהי הדא הוא דכתיב ויהי מקץ שנתים ימים וכן את

מוצא באחשורוש אמר רבי יהודה ברבי סימון כל הלילה היה אחשורוש רואה המן על גביו עומד וחרבו שלופה בידו ומעביר פורפרין מעליו וכתרו מעל ראשו ומבקש להרגו והוה מתער ואמר מה חלמאה דין חיזווא הוא דין עד היכן עד דאתא צפרא אמר המלך מי בחצר אמרו לו הנה המן עומד בחצר אמר הא חילמא כי בא החלום ברוב ענין והמן בא לחצר בית המלך החיצונה לאמר למלך לתלות את מרדכי על העץ אשר הכין לו ולחבריו כתיב (תהלים ז') ולו הכין כלי מות חציו לדולקים יפעל מהו לדולקים אמר רבי אלו רשעים שמשליכין דלק עליהם רבי יעקב דכפר חנון אמר אלו שהציתו את האור בחורבן בית המקדש ורבנן אמרי אלו רודפיהם של ישראל דכתיב (איכה ד) על ההרים דלקונו (אסתר ז') ויאמר המן בלבו הרשעים ברשות לבם שנא' (בראשית כ"ז) ויאמר עשו בלבו (מלכים א' י"ב) ויאמר ירבעם בלבו אבל צדיקים לבם ברשותם דכתיב (ש"א א') והנה היא מדברת על לבה (שם כ"ז) ויאמר דוד אל לבו (דניאל א') וישם דניאל על לבו דומין לבוראן שנא' (בראשית ח) ויאמר ה' אל לבו רבי לוי ורבנן רבי לוי אמר הן חושבין רעות בלבבם ואני טובות בלבי הן חושבים רעות בלבבם ואני דן אותם בלבבם שנא' (תהלים ל"ז) חרבם תבא בלבם (אסתר ו) ויאמר המן בלבו מיד השיב המן ואמר יביאו לבוש מלכות אמר לו הרבה לבושין יש לך אלא לבוש מלכות אותו שלבשת ביום שמלכת וסוס אשר רכב עליו המלך אמר לו הרבה סוסים יש לך אלא אותו הסוס שרכבת ביום שמלכת ואשר נתן כתר מלכות בראשו כיון שהזכיר לו את הכתר נשתנו פניו אמר הא מטיא ענתיה הדא הוא דכתיב כי בא החלום ברב ענין וקול כסיל ברב דברים:

⁸¹ קה"ר פרשה ה פסקה ב

טוב אשר לא תדור אמר רבי מאיר וטוב משניהם שאינו נודר כל עיקר אלא מביא כבשתו לעזרה ומקדישה ושוחטה שנא' (דברים כ"ג) וכי תחדל לנדור אמר רבי הונא מעשה באחד שנדר ולא שלם ופרש בים הגדול וטבעה ספינתו בים ומת אמר רבי שמואל כל מי שהוא נודר ואינו משלם גורם לעצמו שתמות אשתו דכתיב (בראשית מ"ח) ואני בבואי מפדן מתה עלי רחל וגו' אמר רבי שמואל בר יצחק כל הנודר ואינו משלם גורם לבא לידי ארבע עבירות עבודת כוכבים גילוי עריות ושפיכות דמים ולשון הרע וכולם למדם מיעקב עבודת כוכבים דכתיב (שם ל"ה) הסירו את אלהי

**תְּשַׁלֵּם: (ה) אֵל תִּתֵּן אֶת פִּיךָ⁸² לַחֲטִיָּא אֶת בְּשָׂרְךָ וְאֵל תֹּאמַר לִפְנֵי
הַמַּלְאָךְ כִּי שִׁגְגָה הָיָא לָמָּה יִקְצֹף הָאֱלֹהִים עַל קוֹלְךָ וְחָבַל אֶת**

הנכר גילוי עריות דכתיב (שם ל"ד) כי טמא את דינה בתו שפיכות דמים דכתיב (שם) ויקחו שני בני יעקב וגו' ולשון הרע דכתיב (שם ל"א) וישמע את דברי בני לבן אמר רבי מנא כל הנודר ואינו משלם גורם מיתה לעצמו שנאמר (דברים כ"ג) כי דרוש ידרשנו ה' אלהיך מעמך ואמר רבי אמי אין מיתה בלא חטא ואין יסורין בלא עון אין מיתה בלא חטא שנאמר (יחזקאל י"ח) הנפש החוטאת היא תמות ואין יסורין בלא עון שנאמר (תהלים פ"ט) ופקדתי בשבט פשעם ובנגעים עונם:

⁸² קה"ר פרשה ה פסקה ג

אל תתן את פִּיךָ לַחֲטִיָּא אֶת בְּשָׂרְךָ רבי יהושע בן לוי פתר קרייא בפוסקי צדקה ברבים ואינם נותנים ואל תאמר לפני המלאך זה החזן כי שגגה היא תהא אנא בי למה יקצוף האלהים על קולך על אותו הקול שאמרת וחבל את מעשה ידיך מיעוט מצות שביד אותו האיש הקב"ה מכניס בהן מארה ומאבדן ממנו רבי בנימין פתר קרייא בחניפי תורה אל תתן את פִּיךָ אל תתן רשות לפִּיךָ לַחֲטִיָּא אֶת בְּשָׂרְךָ לַחֲטִיָּא את גופך בלימודך ואל תאמר לפני המלאך זה הרב כי שגגה היא עביד גרמיה קרי ולא קרי תני ולא תני למה יקצוף האלהים על קולך על הקול שאמרת הדא הלכה אמר לי הדין פרק אמר לי וחבל את מעשה ידיך אפילו מיעוט הלכות שביד אותו האיש הקב"ה מכניס בהן שכחה ומארה ומאבדן ממנו ורבנן פתרון קרייא בנודר לפני המלאך זה חכם כי שגגה היא אנא לא נדרית למה יקצוף האלהים שפתחת בנדר וחבל את מעשה ידיך אפילו מעט ממון שביד אותו איש הקב"ה מכניס בו מארה ומאבדו ממנו רב הונא פתר קרייא בלשון הרע אל תתן את פִּיךָ לומר לשון הרע לפני המלאך זה הגוף כי שגגה היא אנא לא אמרית לשון הרע וחבל את מעשה ידיך אלו גידין ועצמות שבגוף אותו האיש הקב"ה מכניס בהן שחפת וקדחת ומאבד אותן ממנו רבי מני פתר קרייא במרים אל תתן את פִּיךָ זו מרים לחטִיָּא אֶת בְּשָׂרְךָ שאמרה לשון הרע במשה (במדבר י"ב) הרק אך במשה לפני המלאך זה משה שנאמר (שם) וישלח מלאך כי שגגה היא אשר נואלנו ואשר חטאנו למה יקצוף האלהים על קולך ותדבר מרים וחבל את מעשה ידיך מרים שאמרה בפיה ולקו כל איבריה תני רבי יהושע מילא בסלע משתוקא בתרין כאבן טבא אמר רבי סמא דמילתא משתיקא כדתנינן תמן באבות שמעון בנו אומר כל ימי גדלתי בין החכמים ולא מצאתי לגוף טוב משתיקה:

**מַעֲשֵׂה יָדֶיךָ: (ו) כִּי בָרַב חֲלוּמוֹת וְהַבְּלִים וְדַבָּרִים הָרַבָּה כִּי אֶת
הָאֱלֹהִים יֵרָא: (ז) אִם עֲשֶׂק רָשׁ⁸⁴ וְגִזַּל מִשְׁפָּט וְצָדֵק תִּרְאֶה בַּמִּדְיָנָה**

⁸³ קה"ר פרשה ה פסקה ד

כי ברב חלומות והבלים ודברים הרבה כי את האלהים ירא אמר רבי אם ראית חלומות קשין וחזיונות קשין והפוכין או שאת מתיירא מהן קפוץ לשלשה דברים ואתה ניצל מהן דאמר רבי יודן בנו של רבי אליעזר ג' דברים מבטלין גזירות רעות ואלו הן תפלה צדקה תשובה ושלשתן בפסוק אחד הדא הוא דכתיב (דברי הימים ב' ז') ויכנעו עמי אשר נקרא שמי עליהם ויתפללו ויבקשו פני וישובו מדרכיהם הרעים ואני אשמע מן השמים ואסלח לחטאתם וארפא את ארצם ויתפללו זו תפלה ויבקשו פני זו צדקה המדבר אחר, (תהלים י"ז) אני בצדק אחזה פניך וישובו מדרכיהם הרעים זו תשובה ואחר כן ואני אשמע מן השמים וגו' רבי מונא אמר אף התענית שנאמר (שם כ') יענך ה' ביום צרה רבי חייא ורבי יוסי אומר אף שינוי השם ושינוי מעשה ויש אומרים אף שינוי מקום דכתיב (בראשית י"ב) לך מארצך שינוי השם מאברהם אבינו שנא' (שם י"ז) ולא יקרא עוד את שמך אברם והיה שמך אברהם אברם אינו מוליד אברהם מוליד שרי אינה יולדת שרה יולדת שינוי מעשה מנינוה שנאמר (יונה ג') וירא האלהים את מעשיהם רבה בר מחסיא וחמא בר גוריא אמרי יפה תענית לחלום כאש לנעורת אמר רב חסדא ובו ביום אמר רבי יוחנן ואפילו בשבת וכן את מוצא בחזקיה מלך יהודה בשעה שחלה חזקיה אמר הקב"ה לישעיה לך אמור לו (ישעיה ל"ח) צו לביתך כי מת אתה ולא תחיה אמר לו חזקיה לישעיה ישעיה בנוהג שבעולם אדם שהולך לבקר את החולה אומר לו מן השמים ירחמו עליך והרופא הולך אצלו ואומר לו מילתא פלוני אכול ופלוני לא תאכל הדין תשתה והדין לא תשתה ואפילו שיראה אותו נטוי למות אינו אומר לו צו לביתך שלא יחלש דעתו ואתה אומר לי צו לביתך כי מת אתה ולא תחיה אף אנא לא לך אנא ספין ולא למילך אנא שמע ואיני תופש אלא מה שאמר זקני כי ברוב חלומות והבלים ודברים הרבה וגו' מיד (שם) ויסב חזקיהו פניו אל הקיר לאיזה קיר נשא פניו רבי יהושע בן לוי אמר בקיר של רחב נשא פניו דכתיב (יהושע ב') כי ביתה בקיר החומה אמר לפניו ריבונו של עולם רחב שתי נפשות הצילה לך וכמה נפשות הצלת לה תני רשב"י אומר אפילו היה במשפחתה מאתים אנשים ונדבקו במאתים משפחות כולם ניצולו בזכותה ואת כל משפחתה אין כתיב כאן אלא ואת כל משפחותיה הוציאו אבותי שכנסו לך כל הגרים עאכ"ו רבי שמואל בר נחמן אמר בקירה של שונמית נשא עיניו דכתיב (מלכים ב' ד') נעשה נא עלית קיר אמר לפניו ריבונו של עולם שונמית זו קיר אחת עשתה לאלישע והחייתה את בנה אבותי שעשו לך כל השבח הזה עאכ"ו רבי

**אל תתמה על החפץ כי גבה מעל גבה שִׁמְר וגְבוּהִים עֲלֵיהֶם: (ח)
וַיִּתְּרוֹן אֶרֶץ בְּכָל⁸⁵ הַיָּא הוּא מֶלֶךְ לְשָׂדֶה נַעֲבָד: ⁸⁶(ט) אֱהָב כָּסֶף לֹא**

הונא בנו של רבי יוסי אמר בקירות לבו נשא עיניו שנאמר (ירמיה ד') מעי מעי אוחילה קירות לבי הומה לבו כתיב אמר לפניו ריבונו של עולם חזרתי על רמ"ח איברים שיצרת בי ולא מצאתי שהכעסתיך באחד מהן עאכ"ו שתנתן לי נפשי ורבנן אמרי בקירות בית המקדש נשא עיניו דכתיב (יחזקאל מ"ג) בתתם ספם את ספי וגו' אמר לפניו ריבונו של עולם אבותי בני אדם גדולים היו ולא היו יכולין להתפלל בכל שעה בבית המקדש אלא היו עומדים בתוך בתייהם ומתפללין והקיר בינם ובין המקדש ואני אין קיר כשאני מתפלל בני ובין המקדש עאכ"ו שתנתן לי נפשי מיד (ישעיהו ל"ח) ויהי דבר ה' אל ישעיהו לא יצא משם אמר ישעיהו לפני הקב"ה ריבונו של עולם בתחלה אמרת לי כן ועכשיו אתה אומר לי כן ואיך אלך ואומר כן אמר לו ענוותן הוא ומקבל ממך ולא עוד אלא עדיין לא יצא הדיבור דכתיב (מלכים ב' כ') ויהי וגו' אל ישעיהו לא יצא כשהלך ישעיהו אצלו אמר לו לא כך אמרתי לך מתחלה לא לך אנא ספין ולא למילך אנא שמיע אלא מה שאמר לי זקני כי ברוב חלומות והבלים וגו':

⁸⁴ קה"ר פרשה ה פסקה ה

אם עושק רש אם ראית עושק דלים ורשים וצדיק חי העולמים משפיע לו שלוח וטובה תראה במדינה תראה בו דינה של גיהנם כי גבוה אלו המלאכים וגבוהים עליהם זה הקב"ה רבי יוסי בר חנינא פתר קריה בעשו אם ראית עשו בכרך הגדול שברומי עושק דלים וגוזל רשים והקב"ה משפיע לו שלוח תראה בו מדת הדין אל תתמה על מה שאמר הזקן ונעשה חפצו שנאמר (בראשית כ"ז) הנה משמני הארץ יהיה מושבך כי גבוה אלו דוכסין ואיפרכין ואיסטרטליטין וגבוהים עליהם זה מלך חי העולמים אמר רבי אחא מהנה של בשר ודם את למד הנה של הקב"ה ומה הנה של בשר ודם נתן חיים לאומה שלמה בעולם הזה שנא' (אסתר ח') הנה בית המן נתתי לאסתר לכשיבא הנה של הקב"ה שנאמר (זכריה י"ד) הנה יום בא לה' עאכ"ו:

⁸⁵ קה"ר פרשה ה פסקה ו

ויתרון ארץ בכל הוא רבי יהודה אומר אפילו דברים שאת רואה אותן כאילו הם מיותרין בעולם הן הן בכלל הווייתו של עולם הן כגון שיבא למיעבד חבלא סוגיא למסיך גניא הן הן בכלל הווייתו של עולם הן מלך לשדה נעבד אפילו מלך שולט מסוף העולם ועד סופו לשדה נעבד שאיל ואמר עבדת ארעא לא עבדת ארעא לפיכך אוהב כסף לא ישבע כסף ומי אוהב בהמון לא תבואה שכל מי שהוא הומה ומהמה

אחר הממון וקרקע אין לו מה הנאה יש לו ר"י ברבי יוסי ורבי חנין אמרי כתיב (יחזקאל כ"ז) וירדו מאניותיהם כל תופשי משוט מלחים כל חובלי הים אל ארץ יעמודו וכי אין אנו יודעים שעל הארץ הם עומדים אלא כיון ששקעה ספינתו של אחד מהם ויש לו קרקע על הארץ הוא מעמידו אין לו קרקע אין הבל גדול מזה:

קה"ר פרשה ה פסקה ז

רבי נחמיה אומר ויתרון ארץ בכל היא דברים שתראה הן מיותרין בתורה כגון תוספות של בית רבי ותוספות של רבי נתן הלכות גרים ועבדים אף הם נתנו למשה מסיני וכגון הלכות ציצית תפילין ומזוזות בכלל התורה הם כדכתיב (דברים ט') ויתן ה' אלי את שני לוחות האבנים כתובים באצבע אלהים ועליהם ככל הדברים וכתוב (שם ח') כל המצוה אשר אנכי מצוה אתכם וגו' כל ככל דברים הדברים מצוה המצוה מקרא משנה הלכה תלמוד תוספות ואגדות ואפילו מה שתלמיד ותיק עתיד לומר לפני רבו כולן נתנו הלכה למשה מסיני מלך זה בעל תלמוד לשדה נעבד זה בעל משנה שהוא עודד לפניו את ההלכה רבי יעקב בר אבונא בשם רבי יוסי אמר למד ולא לימד אין הבל גדול מזה ורבנן אמרי אפילו דברים שאת רואה בעולם מיותרין כגון זבובים ופרעושים ויתושין אף הם בכלל ברייתו של עולם שנאמר ויכלו וגו':

קה"ר פרשה ה פסקה ט

דבר אחר, ויתרון ארץ וגו' אמר הקב"ה לנביאים מה אתם סבורים שאם אין אתם הולכים בשליחותי אין לי שליח הוי ויתרון ארץ בכל היא בכל אני עושה שליחותי אמר רבי אחא אפילו ע"י נחש ע"י עקרב וע"י יתוש ואפילו ע"י צפרדע טיטוס הרשע נכנס לבית קדשי הקדשים וחרבו שלופה בידו וגדר את הפרוכת ותפש שתי זונות בידו ובעלן על גבי המזבח ויצא וחרבו מלאה דם מאן דאמר מדם הקדשים ומאן דאמר מדם שעיר של יוה"כ התחיל מחרף ומגדף ואומר לא דמי ההוא דעביד קרבא עם מלכא במדברא ונצח ליה לדעביד קרבא עם מלכא בגו ביתיה ונצח ליה מה עשה כנס כל כלי בית המקדש לגו גרגותני אחת וירד לספינה כיון שירד מחא נחשולא גו ימא אמר דומה שאין כח אלוה של אומה זו אלא במים דור אנוש לא פרע מהם אלא במים ואף אני כשהייתי בתוך ביתו לא היה יכול לעמוד בי ועכשיו לכאן קדמוני אמר הקב"ה אי רשע בן רשע חיך בבריה פחותה מכל מה שבראתי בששת ימי בראשית אני פורע מאותו רשע מיד גער הקב"ה לים ועמד מזעפו יצא משם כשהגיע לרומי יצאו כל בני רומי וקלסוהו נקיטא ברברייא מיד הסיקו לו את המרחץ ורחץ כשיצא מזגו לו כוס פיילי פוטירין של יין זימן לו הקב"ה יתוש לתוך הכוס ונכנס לתוך חוטמו והגיע למוחו והתחיל מנקר במוחו ואוכל והולך עד שגדל והיה כמין גוזל בן יונה ובו משקל שני ליטרין אמר קראו לו לרופאים ופצעו מוחו של אותו האיש לידע

**יִשְׁבַּע כֶּסֶף וּמִי אֱהָב בְּהִמּוֹן לֹא תָבוֹאָה גַם זֶה הַבֵּל: (י) בְּרִבּוֹת
הַטּוֹבָה רְבוּ אוֹכְלֶיהָ⁸⁷ וּמִה בְּשָׂרוֹן לְבַעַלְיָהּ כִּי אִם רֵאִיתָ רְאוּת**

במה פרע ממנו אלוה של אומה זו קראו לרופאים ופצעו את מוחו ומצאו כמין גוזל בן יונה ובו משקל שני ליטרין אמר רבי אלעזר ב"ר יוסי אני הייתי שם ברומי ונתנו הגוזל ההוא מצד אחד וב' הליטרין מצד אחד והוא תקיל חד לקבל חד נתנו אותו בקערה כל דהוה דין שאני הוה דין שאני פרח יתושא פרחא נפשיה דטיטוס לאבדון לדראון עולם הוי ויתרון ארץ:

⁸⁶ קה"ר פרשה ה פסקה ח

מלך זה הקב"ה לשדה נעבד זה ציון שנא' ציון שדה תחרש לפיכך אוהב כסף אוהב מצות לא ישבע מן המצות ואם אין לו מצוה קבועה לדורות מה הנייה לו שהרי משה כמה מצות וצדקות עשה ויש לו מצוה קבועה לדורות דכתיב (דברים ד') אז יבדיל משה שלש ערים:

⁸⁷ קה"ר פרשה ה פסקה יא

ברבות הטובה רבו אוכליה רבי חנניה ורבי יונתן שאלון למנחם טלמיה ורבי ברכיה בנו של רבי יוסי בן חנניה אמר שאל לון מנחם טלמיה מהו דין (דברים ח') ויענך וירעיבך וכי מאכל רעבון נתן להם הקב"ה המן לישראל מה עשה הביא לפניו ב' קשואין אחת שלימה ואחת שבורה אמר הדא שלימתא היא בכמה אמר לו: בתרין מנה, והדא תבירא בכמה? אמר לו: בחד מנה אמר לון לית טופא דהדא דהיא מתעביד בהדא אמר להם לא דומה כשם שהוא מתהנה מן הטעם כך הוא נהנה מן הראיה רבי אלעזר בנו של רבי יוסי בר זמרא שלשה דברים נאמרו בגואי התאנה טוב למאכל ויפה לעינים ומוסיף חכמה ושלשתן בפסוק אחד (בראשית ג') ותרא האשה כי טוב העץ למאכל מכאן שהוא טוב למאכל וכי תאווה הוא לעינים מכאן שהוא יפה לעינים ונחמד העץ להשכיל מכאן שהוא מוסיף חכמה הדא הוא דכתיב (תהלים פ"ט) משכיל לאיתן האזרחי וכן יצחק אומר (בראשית כ"ז) ועשה לי מטעמים אמר לו בתחלה הייתי נהנה מן הראייה ועכשיו איני נהנה אלא מן הטעם וכן שלמה אומר ברבות הטובה רבו אוכליה לא דמי ההוא דחמי סלגיתיה פניא וכפן לההוא דחמי סלגיתיה מליא ושבע חד כותי שאל לרבי מאיר אמר לו: חייך מתייא אמר לו: אין אמר לו: בחשאי או בפרהסיא אמר לו: בפרהסיא אמר לו: מאן את מחמי לי אמר לו: לא ממקרא ולא ממשנה אלא מדרך ארץ אני משיבך אמר לו: נאמן אחד בעירנו והכל מפקידין אצלו בחשאי והוא מחזיר להם בפרהסיא בא אחד והפקיד אצלו בפרהסיא היאך יחזיר לו או בחשאי או בפרהסיא לא בפרהסיא אמר לו: אין אמר לו: ולא

**עֵינָיו: (יֵא) מִתּוֹקָה שְׁנַת הָעֶבֶד⁸⁸ אִם מַעַט וְאִם הֶרְבֵּה יֹאכַל וְהִשְׁבֵּעַ
לְעֹשִׁיר אֵינָנו מְנִיחַ לוֹ לִישׁוֹן: (יב) יֵשׁ רָעָה חוֹלָה רְאִיתִי תַחַת**

ישמעו אזניך מה שפיק מדבר הבריות מפקידין אצל נשותיהן טיפה של לבנות והקב"ה מחזיר להם אותה טיפה בריה נאה שלמה בפרהסיא המת שהוא הולך בפרהסיא לא כל שכן שיבא בפרהסיא אלא כשם שהוא הולך בקולי קולות כך הוא בא בקולי קולות רבי יונתן בנו של רבי יונתן דבית גוברין אמר כתיב (משלי ל') שאול ועצר רחם וכי מה ענין זה לזה אלא מה עוצר רחם בקולי קולות אף שאול בקולי קולות אמר איך איננו אתיין שליחין או לבושיין אמר ליה לבושיין אמר ליה מאן את מחמי לי אמר ליה לא ממקרא ולא ממשנה אלא מדרך ארץ אני משיבך אמר ליה זרעית מימך אפונין אמר ליה אין אמר ליה היאך זרעיתין שליחין או לבושיין אמר ליה שליחין אמר ליה היאך איננו אתיין לבושיין או שליחין אמר ליה לבושיין אמר ליה ולא שמעין אודנך מה פומך ממלל ומה אם אפונין כד זרע להון שליחין עלון להון לבושיין המת שהוא הולך בלבוש לא כל שכן שיבא בלבוש רבי איבו ותני לה בנו של רבי נתן כתיב (איוב ל"ח) תתהפך כחמר חותם ויתיצבו כמו לבוש כסות היורדת עם אדם בעולם הזה לשאול היא באה עמו לע"ל אמר לו: הואיל ואיננו אתיין חייין ולבושיין מאן מספק לון מזונין אמר לו: אזלתא לחמת גרר מימך אמר ליה אין אמר לו: בענתה ודלא בענתה אמר לו: בענתה ודלא בענתה אמר לו: ואיך היו מזונין תמן שכיחין אמר לו: שכיחין בענתה או דלא בענתה אמר לו: בענתה ודלא בענתה דבגין אוכלסין מייתין לזבון ולזבון אמר ליה כך מאן דמייתי אוכלוסיא מייתי מזוניהון דכתיב בשלמה ברבות הטובה רבו אוכליה כשירבו אוכלי הטובה תרבה הטובה אמר ליה הואיל ואיננו אתיין חייין ולבושיין ומתפרנסין למה אתון בכיין עליהון אמר ליה תיפח רוחיה דההוא גברא אית בר נש דמוביד מחמדתיה ולא בכי אלא כשם שבא בקולי קולות כך הוא יוצא בקולי קולות:

⁸⁸ קה"ר פרשה ה פסקה יג

מתוקה שנת העובד רבי נפק מן דימוסיין אתעטף בבגדים ויתיב עסיק בצרכיהון דברייתא מזג ליה עבדיה כסא מדעסיק בצרכי דברייתא לא איתפני מקבלא יתיה מיניה נתנמנם עבדא ודמך ליה הפך רבי ואיסתכל ביה ואמר יאות אמר שלמה מתוקה שנת העובד אם מעט ואם הרבה יאכל והשבע לעשיר איננו מניח לו לישון כגון אנן דאנן עסקינן בצרכיהון דברייתא אופ למידמוך לית אנן מישתבקין אמר רבי ברכיה משל למה"ד למלך שהיה לו פרדס ומסרו לבנו כל זמן שהיה בנו עושה רצונו היה המלך רואה איזו נטיעה יפה בעולם ושותלה בפרדס של בנו וכל זמן שלא היה בנו עושה רצונו רואה איזו נטיעה יפה ומשובחת בפרדס והיה עוקרה כך המלך זה

**הַשֹּׁמֵשׁ⁸⁹ עֹשֶׂר שְׁמור לְבַעְלִיו לְרַעְתּוֹ: (יג) וְאַבֵּד הָעֹשֶׂר הַהוּא בְּעֵינָיו
רַע⁹⁰ וְהוֹלִיד בֶּן וְאִין בִּידוֹ מְאוּמָּה: (יד) כְּאֶשֶׁר יֵצֵא מִבֶּטֶן אִמּוֹ⁹¹**

הקב"ה הפרדס זה העולם ויש אומרים אלו ישראל כל זמן שהם עושים רצונו של הקב"ה רואה איזה צדיק באומות העולם כגון יתרו רחב ורות וכגון אנטונינוס מביאו ומדבקו בישראל וכל זמן שאין עושין רצונו רואה איזה צדיק יש בישראל ומסלקו מהם:

קה"ר פרשה ה פסקה יז

כד דמך רבי בון ברבי חייא עאל רבי זירא ואפטר עלוי הדין פסוקא מתוקה שנת העובד למה היה רבי בון ברבי חייא דומה למלך שהיה לו כרם ושכר פועלים הרבה לעשותו והיה שם פועל אחד מתכשר במלאכתו יותר מן הכל יותר מדאי מה עשה המלך נטלו בידו והיה מטייל עמו ארוכות וקצרות לעתותי ערב באו הפועלים ליטול שכרן ובא אותו הפועל עמהם ונתן לו שכרו משלם התחילו הפועלים מצרין אמרו אנו יגענו כל היום וזה יגע בשתי שעות ונתן לו המלך שכרו משלם אמר להם המלך מה לכם מצרין יגע זה בשתי שעות בכושרות מה שלא יגעתם אתם כל היום כך למד רבי בון ברבי חייא תורה לכ"ח שנה מה שאין תלמיד ותיק יכול ללמוד למאה שנה אמר רבי יוחנן כל מי שהוא יגע בתורה בעולם הזה לעוה"ב אין מניחין אותו לישון אלא מוליכין אותו לבית מדרשו של שם ושל עבר ושל אברהם יצחק ויעקב ומשה ואהרן עד היכן עד (שמואל ב' ז') ועשיתי לך שם גדול כשם הגדולים אשר בארץ:

קה"ר פרשה ה פסקה יח⁸⁹

יש רעה חולה ראיתי תחת השמש יש רעה חולה וכי יש רעה חולה ויש רעה טובה אלא איזו רעה חולה כגון דגלום פטרגוס מסכין תשיש ערטיל וכפין עושר שמור לבעליו לרעתו אמר רבי יהושע זה קרח ורבי שמואל אמר זה נבות היזרעאלי רבי יהודה אמר זה המן רבי יצחק אמר אלו בני ראובן ובני גד ורבנן אמרי זה איוב דהוה עתיר ומתמסכן וחזר למה דהוה רבי גמליאל ברבי חנינא בעא קומי רבי מונא אמר ליה מהו דין דכתיב עושר שמור לבעליו לרעתו אמר לו כל סמא דמילתא הוא קטאדיקי דידיה כשבא עליו קטאדיקי דמלכות יתן לה מה דיתן:

קה"ר פרשה ה פסקה יט⁹⁰

ואבד העושר ההוא בענין רע רבי חגי בשם רבי יצחק אמר בענין רע שחשב על אותו עני אמר לו לא טוב לך לעי ונגיס חמי שקין חמי כרעין חמי קופדין לא טוב לך לעי ואכיל אמר הקב"ה לא דיי לך דמשלך לא נתת לו כלום ובמה שנתתי לו אני אתה

עָרוֹם יָשׁוּב לָלֶכֶת כְּשֶׁבָא וּמֵאוֹמָה לֹא יִשָּׂא בַעֲמָלוֹ שְׂיִלָּךְ בִּידּוֹ: (טו)
וְגַם זֶה רָעָה חוֹלָה⁹² כָּל עֲמַת שְׂבָא כֵּן יִלָּךְ וּמָה יִתְרוֹן לוֹ שִׁיעָמָל
לְרוּחַ: (טז) גַּם כָּל יָמָיו בַּחֲשָׁךְ⁹³ יֹאכֵל וְכָעַס הָרָבָה וְחָלְיוֹ וְקֶצֶף: (יז)

מכניס בו עין רעה לפיכך והוליד בן ואין בידו מאומה מן ממונא ידיה דהוה בידה לא ישבוק לבריה:

⁹¹ קה"ר פרשה ה פסקה כ

כאשר יצא מבטן אמו גניבא אמר לשועל שמצא כרם והיה מסוייג מכל פנותיו והיה שם נקב אחד ובקש להכנס בו ולא הוה יכול מה עבד צם תלת יומין עד דכחיש ותשש ועאל בהדא נקובא ואכל ושמן בעא למיפק ולא יכול מעיבר כלום חזר וצאים תלת יומן אוחרנין עד דכחיש ותשש וחזר היך מה דהוה ונפק כד נפק הוה אפיך אפוי ואיסתכל ביה אמר כרמא כרמא מה טב את ומה טבין אינון פירין דבגווד וכל מה דאית בך יאין ומשבחן ברם מה הניה ממך כמה דבר נש עליל לגוויך כך הוא נפיק כך הוא דין עלמא דבר אחר, כאשר יצא מבטן אמו ערום ישוב ללכת כשבא תניא כמו שבא אדם כן ילך אדם בא בקול ונפטר מן העולם בקול בא לעולם בבכיה ונפטר מן העולם בבכיה בא לעולם בחבה ונפטר מן העולם בחבה בא בעולם באנחה ונפטר מן העולם באנחה בא לעולם בבלי דעת ונפטר מן העולם בבלי דעת תני בשם רבי מאיר כשאדם בא לעולם ידיו הן קפוצות כלומר כל העולם כלו שלי הוא אני נוחלו וכשהוא נפטר מן העולם ידיו הן פשוטות כלומר לא נחלתי מן העוה"ז כלום שכן שלמה אומר כאשר יצא מבטן אמו ערום ישוב ללכת כשבא ומאומה וגו':

⁹² קה"ר פרשה ה פסקה כא

וגם זו רעה חולה כל עומת שבא כן ילך הא היך מה דאתא בחליטין כן ייזיל ליה בחליטין אמר רבי פנחס כשם שפתח העולם בד' מלכיות חתם בארבע מלכיות פתח בארבע מלכיות שנא' (בראשית יד) את כדרלעומר מלך עילם ותדעל מלך גוים ואמרפל מלך שנער ואריוך מלך אלסר וחתם בארבע מלכיות בבל יון מדי ואדום ומה יתרון לו שיעמול לרוח אמר הקב"ה לאדם חרשת וזרעת וקצרת ועמרת ודשת ועשית אותו תבואה וערימה אם אין אני מוציא רוח שתזרה לך מהיכן את חייה הא אינן נותנין העומר אלא שכר אותו הרוח הוי ומה יתרון לו שיעמול לרוח:

⁹³ קה"ר פרשה ה פסקה כב

הִנֵּה אֲשֶׁר רָאִיתִי⁹⁴ אֲנִי טוֹב אֲשֶׁר יָפָה לֶאֱכֹל וּלְשָׂתוֹת וּלְרֵאוֹת
טוֹבָה בְּכָל עֲמָלוֹ שֶׁיַּעֲמַל תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ מִסֵּפֶר יָמֵי חַיָּו חַיָּו אֲשֶׁר
נָתַן לוֹ הָאֱלֹהִים כִּי הוּא חֶלְקוֹ: (יח) גַּם כָּל הָאָדָם אֲשֶׁר נָתַן לוֹ
הָאֱלֹהִים עֹשֶׂר וּנְכָסִים וְהִשְׁלִיטוֹ לֶאֱכֹל מִמֶּנּוּ⁹⁵ וּלְשָׂאת אֶת חֶלְקוֹ
וּלְשֹׂמֵחַ בְּעֲמָלוֹ זֶה מַתַּת אֱלֹהִים הִיא: (יט) כִּי לֹא הָרַבָּה יִזְכֹּר אֶת
יָמֵי חַיָּיו⁹⁶ כִּי הָאֱלֹהִים מַעֲנָה בְּשִׂמְחַת לְבוֹ:

פרק ו

(א) יֵשׁ רָעָה אֲשֶׁר רָאִיתִי תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ⁹⁷ וְרַבָּה הִיא עַל הָאָדָם: (ב)
אִישׁ אֲשֶׁר יִתֵּן לוֹ הָאֱלֹהִים עֹשֶׂר וּנְכָסִים וְכָבוֹד⁹⁸ וְאִינָנוּ חֹסֵר

גם כל ימיו בחשך ילך מדבר בדורן של שופטים וכעס הרבה שהיו מכעיסים להקב"ה במעשיהם הרעים וחליו וקצף וחליו אלו היסורין וקצף שהקציפו להקב"ה ואמרו (שופטים כ"א) למה ה' אלהי ישראל היתה זאת בישראל להפקד היום מישראל שבט אחד דבר אחר, גם כל ימיו בחשך ילך מדבר בדורו של שמואל וכעס הרבה שהיו מכעיסין להקב"ה במעשיהם הרעים וחליו אלו היסורין וקצף שהקציפו ואמרו למה נגפנו ה' גלו עשרת השבטים ולא נשתייר מהם גלו שבט יהודה ושבט בנימין ונשתייר מהם:

⁹⁴ קה"ר פרשה ה פסקה כג

הנה אשר ראיתי אני טוב אשר יפה לאכול ולשתות רבי תנחומא אומר כל אכילה ושתייה שנאמרה במגילה הזאת בתורה ובמע"ט נאמרה אמר רבי יונה ואב שבכולן והוא ילונו בעמלו וכי יש אכילה ושתייה מליון את האדם לקבר ומה מלווה תורה ומע"ט:

⁹⁵ קה"ר פרשה ה פסקה כד

גם כל האדם אשר נתן לו האלהים עושר ונכסים והשליטו לאכול ממנו אמר רבי פנחס המדה הזאת אינה נוהגת בכל בני אדם אלא במי שירצה בו הקב"ה:

⁹⁶ קה"ר פרשה ה פסקה כה

כי לא הרבה יזכור את ימי חייו זה דורו של עלי כי האלהים מענה בשמחת לבו זה אלקנה שהיה מדריך את ישראל ומעלה אותם בירושלים בכל שנה ושנה בדרך אחרת לכך הכתוב מקלסו (שמואל א' א') ועלה האיש ההוא מעירו מימים ימימה:

⁹⁷ קה"ר פרשה ו פסקה א

לְנַפְשׁוֹ מִכָּל אֲשֶׁר יִתְּאָוֶה וְלֹא יִשְׁלִיטֵנוּ הָאֱלֹהִים לֶאֱכֹל מִמֶּנּוּ כִּי אִישׁ נִכְרִי יֹאכְלֵנוּ זֶה הַכֵּל וְחָלִי רָע הוּא: (ג) אִם יוֹלִיד אִישׁ מֵאָה⁹⁹

יש רעה אשר ראיתי תחת השמש אמר רבי שמואל בר אמי זו מחשבתן של רמאין כגון המערב מים ביין מי בלקיא בשמן מי מאיס בדבש חלב חמור בקטף קומוס במור עלי גפנים בפליון סקרא בציר כרשינים בפלפלין קנה מאזנים ארוך מצד זה וקצר מצד זה ועל כולן אמר ר"י בן זכאי אוי לי אם אומר אוי לי אם לא אומר אם אומר שמא ילמדו הרמאין אם לא אומר שמא יאמרו הרמאין אין ת"ח בקיאין במעשה ידינו סוף סוף אמרו (הושע י"ד) כי ישרים דרכי ה':

⁹⁸ קה"ר פרשה ו פסקה ב

איש אשר יתן לו האלהים רבי אבא בר כהנא עאל לכנישתא ושמע קליה דרבי לוי יתיב דריש הדין פסוקא איש אשר יתן לו האלהים עושר זה בעל מקרא ונכסים זה בעל משנה וכבוד זה בעל תוספתא ואיננו חסר לנפשו מכל אשר יתאוה אלו משניות גדולות כגון משנתו של רבי עקיבא ומשנתו של רבי חייא ושל רבי הושעיה ושל בר קפרא ולא ישליטנו האלהים לאכול ממנו שאסור להורות מהם כי איש נכרי יאכלנו זה בעל תלמוד שמטמא ומטהר אוסר ומתיר עמד רבי אבא בר כהנא נשקו על ראשו אמר לו אילו לא עליתי אלא לשמוע מפיק הטעם הזה דיי רבי ישמעאל אומר (משלי כ"ח) חכם בעיניו איש עשיר זה בעל תלמוד ודל מבין יחקרנו זה בעל אגדה:

⁹⁹ קה"ר פרשה ו פסקה ג

אם יוליד איש מאה זה קין שהוליד מאה בנים ושנים רבות יחיה שחיה שנים הרבה ורב שיהיו ימי שניו שלא שבע נפשו מממונו ולא שבע מטובו של עולם וגם קבורה לא היתה לו שהיה תלוי ברפיון ובא המבול ושטפו דכתיב (בראשית ז') וימח את כל היקום מהו היקום קיומא רבי בון אמר אוקומיני ר"א אומר היקום הוא הממון שמעמיד רגליו של בעליו רבי שמואל אמר היקום זה קין שנשטף טוב ממנו הנפל זה הבל אחיו דבר אחר, אם יוליד איש מאה זה אחאב שהוליד מאה בנים אמר רבי אחא והכתיב (מלכים ב' י') ולאחאב שבעים בנים בשומרון אמר רבי הושעיא כשם שהיה לו שבעים בנים בשומרון כך היה לו שבעים בנים ביזרעאל וכל אחד ואחד מהן היו לו שתי פלטריות אחת לקיץ ואחת לחורף דכתיב (עמוס ג') והכיתי בית החרף על בית הקיץ ורבי יהודה ברבי סימון אמר תרי לקייטא ותרתי אוחרנייתא לסיתוא שנאמר (שם) ואבדו בתי השן רבנן אמרי ו' שנאמר (שם) וספו בתים רבים ושנים רבות יחיה שחיה שנים רבות ונפשו לא תשבע מן הטובה מממונו וגם קבורה לא היתה לו דכתיב (מלכים א' כ"א) במקום אשר לקקו הכלבים וגו' טוב ממנו הנפל זה נפלה של זונה:

וְשָׁנִים רַבּוֹת יִחְיֶה וְרַב שְׁיֵהִיו יָמֵי שָׁנָיו וְנִפְשׁוֹ לֹא תִשָּׁבַע מִן הַטּוֹבָה וְגַם קְבוּרָה לֹא הִיְתָה לוֹ אֲמַרְתִּי טוֹב מִמֶּנּוּ הַנֶּפֶל: (ד) כִּי בַהֶבֶל בָּא¹⁰⁰ וּבַחֲשָׁךְ יֵלֵךְ וּבַחֲשָׁךְ שָׁמוֹ יִכָּסֶּה: (ה) גַּם שָׁמֶשׁ לֹא רָאָה¹⁰¹ וְלֹא יָדַע נַחַת לָזֶה מְזָה: (ו) וְאֵלּוּ חֵיָה אֵלֶּף שָׁנִים פְּעָמִים¹⁰² וְטוֹבָה לֹא רָאָה הֵלֵא אֶל מָקוֹם אֶחָד הַכֹּל הוֹלֵךְ: (ז) כָּל עֵמֶל הָאָדָם

¹⁰⁰ קה"ר פרשה ו פסקה ד

כי בהבל בא בלא נר ובלא מרחץ אלא בלא תורה ובלא מעשים טובים:

¹⁰¹ קה"ר פרשה ו פסקה ה

גם שמש לא ראה ולא ידע משל לשני בני אדם שהיו באים בספינה כשהגיע ללמן ירד אחד מהם ונכנס למדינה וראה שם כמה מאכל כמה משקה ושלוה כשחזר בספינה אמר לחבירו למה לא עללת למדינתא אמר לו ואת שירדת ועללת מה חמית תמן אמר לו ראיתי כמה מאכל כמה משתה ושלוה אמר לו: כלום נהנת אמר לו לא אמר לו אנא דלא עללית נוח לי סגין מינך דלא נחתית ולא חמיתי הדא הוא דכתיב נחת לזה מזה:

¹⁰² קה"ר פרשה ו פסקה ו

ואלו חיה אלף שנים וגו' כל עמל האדם לפיהו אמר רבי שמואל כל מה שיעמול אדם ויסגל מצות ומעשים טובים בעולם הזה אינו מספיק להבל היוצא מתוך פיהו וגם הנפש לא תמלא אפילו הוצאתה אינה ממלא את הגומא כיצד הוצאת הנפש רבי יוחנן אמר כקפיטורין מתוך הושט רבי חנינא אמר כציפורן מתוך הושט רבי שמואל ברבי אמר כסילון רטוב והפוך מן הושט אמר רבי חנינא בן יצחק כל מה שיעמול אדם מצות ומעשים טובים לפיו ולא לפי בנו ולא לפי בתו וגם הנפש לא תמלא שהנפש יודעת כל מה שהיא עמלה לעצמה היא עמלה לכך אינה שבעה לא תורה ולא מעשים טובים משל למה"ד לעירוני שנשא בת מלכים אם יביא לה כל מה שבעולם אינן חשובין לה כלום למה שהיא בת מלך כך הנפש אילו הבאת לה כל מעדני עולם אינם כלום לה למה שהיא מן העליונים ג' אין מחזיקין טובה לבעליהן הנפש והארץ והאשה הנפש מניין שנאמר וגם הנפש לא תמלא הארץ שנאמר (משלי ל') ארץ לא שבעה מים אשה שנאמר (שם) אכלה ומחתה פיה שלשה נותנין בשפע ונוטלין בשפע ואלו הן הים והארץ וגם המלכות רבי יהושע דסיכנין אמר ששה פעמים כתיב בה נפש כנגד ששת ימי בראשית אמר הקב"ה לנפש כל מה שבראתי בששת ימי בראשית בשבילך בראתי ואת גוזלת וחוטאת וחומסת:

לְפִיָּהוּ וְגַם הַנֶּפֶשׁ לֹא תִמָּלֵא: (ח) כִּי מֶה יוֹתֵר לְחָכָם¹⁰³ מִן הַכָּסִיל
 מֶה לָּעֲנִי יוֹדֵעַ לְהֵלֵךְ נֶגֶד הַחַיִּים: (ט) טוֹב מֵרָאָה עֵינַיִם¹⁰⁴ מִהֵלֵךְ
 נֶפֶשׁ גַּם זֶה הֶבֶל וְרַעוּת רוּחַ: (י) מֶה שֶׁהָיָה כָּבֵד נִקְרָא שְׁמוֹ¹⁰⁵ וְנוֹדֵעַ
 אֲשֶׁר הוּא אָדָם וְלֹא יוֹכֵל לָדִין עִם שְׁהַתְקִיף שְׁתַּקִּיף מִמֶּנּוּ: (יא) כִּי

¹⁰³ קה"ר פרשה ו פסקה ז

כי מה יותר לחכם מן הכסיל מה לעני יודע להלך נגד החיים אלא מה יעשה ילך
 אצל גדול ממנו בתורה ויבאר לו משנתו דבר אחר, מה לעני יודע מה לעני בנכסיו
 להלך אצל העשיר מה יעשה ילך ויעסוק בפרקמטיא דבר אחר, מה לעני יודע מה
 יעשה במשא ומתן מה יעשה יושב ובטל ילמד אומנות והקב"ה מפרנסו ויחיה:

¹⁰⁴ קה"ר פרשה ו פסקה ח

טוב מראה עינים מהלך נפש טוב מי שהוא מבאר משנתו ממי ששונה ורגיל בהרגל
 לשון והולך:

¹⁰⁵ קה"ר פרשה ו פסקה ט

מה שהיה כבר נקרא שמו זה אדם הראשון שנ' (בראשית ב') ויקח ה' אלהים את
 האדם ונודע אשר הוא אדם משל למלך ואפרכוס שהיו נתונים בקרונין והיו מבקשין
 בני המדינה לומר למלך דומינן ולא היו יודעין אי זהו מה עשה המלך דחפו והוציאו
 חוץ לקרונין וידעו הכל שהוא אפרכוס כך בשעה שברא הקב"ה אדם הראשון טעו בו
 מלאכי השרת ובקשו לומר לפניו קדוש מה עשה הקב"ה הפיל עליו שינה וידעו
 שהוא אדם ואמר לו כי עפר אתה ואל עפר תשוב דבר אחר, מה שהיה כבר נקרא
 שמו זה משה שנא' (ויקרא א') ויקרא אל משה ונודע לכל כי זה משה נביא הוא
 בשעה שאמר לו הקב"ה (שמות ג') ועתה לכה ואשלחך אל פרעה וכשבא לאותו
 מעשה אמר לך רד וגו' אמר לפניו ריבונו של עולם כד אינן טבין אינן דידך וכד
 אינן בישינן אינן דידי בין טבין בין בישינן דידך אינן משל למלך שהיה לו כרם
 ומסרו לאריס לעמול בו כשעושה יין טוב ואמר המלך כמה חמריה דכרמי טב
 וכשעושה יין רע ואמר המלך חמריה דכרמא דאריסי ביש והאריס בוכה וצווח ואומר
 לפניו אדני המלך כד עבד חמר טב דידך הוא וכד הוה עביד ביש דידי הוא אלא בין
 טב ובין ביש דידך הוא כך אמר משה בין טבין בין בישינן דידך אינן ולא יוכל לדין עם
 שתקיף ממנו כשאמר לו (דברים ג') אעברה נא ואראה את הארץ הטובה אמר לו
 הקב"ה (שם) רב לך אל תוסף דבר אלי עוד בדבר הזה דבר אחר, מה שהיה זה ירמיהו
 ונודע לכל שהוא נביא שנאמר (ירמיה א') בטרם אצרך בבטן ידעתך:

יֵשׁ דְּבָרִים הַרְבֵּה מְרַבִּים הֶבֶל¹⁰⁶ מֶה יֵתֵר לָאָדָם: (יב) כִּי מִי יוֹדֵעַ
מֶה טוֹב לָאָדָם¹⁰⁷ בְּחַיִּים מְסַפֵּר יָמֵי חַיֵּי הֶבֶל וַיַּעֲשֶׂם כָּצֵל אֲשֶׁר מִי
יִגִּיד לָאָדָם מֶה יִהְיֶה אַחֲרָיו תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ:

פרק ז

(א) טוֹב שֵׁם מִשְׁמָן טוֹב¹⁰⁸ יוֹם הַמָּוֶת מִיּוֹם הַוָּלָדוֹ: (ב) טוֹב לָלֶכֶת
אֶל בֵּית אָבִל¹⁰⁹ מִלָּכֶת אֶל בֵּית מִשְׁתֶּה בְּאֲשֶׁר הוּא סוֹף כָּל הָאָדָם

¹⁰⁶ קה"ר פרשה ו פסקה י

כי יש דברים הרבה מרבים הבל כגון מגדלי קופות וחתולות וחולדות הסנאין ואדני
שדה וכלב הים מה אית להון הנייה מניהון או חד אמכותי או חד מעקוצי מה הנייה
או חד פלקא או חד פדעה וכן המסקל מתוך שדהו ונותנו לרשות הרבים מה הנייה
אית ליה או חד תוקלא או חד מרמוצי ויש אומרים מרצומי מעשה בחסיד אחד
שהיה מסקל מתוך שדהו ונותנו לרשות הרבים והיה שם חסיד אחד והיה רודפו
ואומר לו מפני מה את מסקל מתוך שאינו שלך ונותן לתוך שלך והיה שוחק עליו
ולאחר ימים נצרך החסיד ומכר את שדהו והיה מהלך בר"ה ונתקל אמר לא על חנם
אמר לי אותו חסיד נותן לתוך שלך מה יותר לאדם:

¹⁰⁷ קה"ר פרשה ו פסקה יא

כי מי יודע מה טוב לאדם בחיים רבי הונא בשם רבי אחא דוד אמר דבר אחד ולא
פרשו ופרשו שלמה בנו ושלמה אמר דבר אחד ולא פרשו ופרשו דוד אביו שלמה
אמר כי מי יודע מה טוב לאדם בחיים ויעשם כצל כיצד אם תאמר לצלו של כותל
יש בו ממש אם לצלו של דקל יש בו ממש בא דוד ופרש (תהלים קמ"ד) ימיו כצל
עובר דוד אמר דבר אחד ולא פרשו ופרשו שלמה בנו דוד אמר (שם) אדם להבל דמה
לאיזה הבל אם להבל של תנור יש בו ממש אם להבל של כירה יש בו ממש בא
שלמה ופרש הבל הבלים דבר אחר, כי מי יודע מה טוב לאדם בחיים אמר רבי פנחס
הואיל והבל הם ימיו של אדם ומספר הם וכצל הם מה הנאה יש לו בחיים אלא
יתעסקו בדברי תורה שכולן חיים אשר מי יגיד לאדם וגו' אמר שלמה אני אגיד לך
מה טוב מכולן טוב שם משמן טוב:

¹⁰⁸ קה"ר פרשה ז פסקה א

טוב שם משמן טוב שמן טוב יורד ושם טוב עולה שמן טוב לשעתו ושם טוב לעולם
שמן טוב כלה ושם טוב אינו כלה שמן טוב בדמים ושם טוב בחנם שמן טוב נוהג
בחיים ושם טוב נוהג בחיים ובמתים שמן טוב בעשירים ושם טוב בעניים ובעשירים

שמן טוב מהלך מקיטון לטרקלין ושם טוב הולך מסוף עולם ועד סופו שמן טוב נופל על המת ומבאיש שנא' זבובי מות יבאיש יביע שמן רוקח שם טוב נופל על המתים ואינו מבאיש שנאמר (מ"ב ד') ויעל ויגהר על הילד וגו' שמן טוב נופל על המים ונידוח ושם טוב נופל על המים ואינו נידוח שנאמר (יונה ב') ויאמר ה' לדג ויקא את יונה שמן טוב נופל על האור ונשרף ושם טוב נופל על האור ואינו נשרף דכתיב (דניאל ג') באדין נפקין וגו' אמר רבי יהודה ברבי סימון מצינו בעלי שמן טוב נכנסו למקום חיים ויצאו הם שרופין ובעלי שם טוב נכנסו למקום מתים ויצאו חיים נדב ואביהוא נכנסו למקום חיים ומתו חנניה מישאל ועזריה נכנסו לאתון נורא ויצאו חיים לכך נאמר טוב שם משמן טוב וגו':

קה"ר פרשה ז פסקה ב

רבנן אמרי אמר הקב"ה למשה לך ומנה לי כהן גדול אמר לפניו ריבונו של עולם מאיזה שבט אמר לו משבט לוי ובמה אני מושחו אמר לו בשמן המשחה באותה שעה שמח משה אמר כך שבטי חביב לפני הקב"ה אמר לו הקב"ה חייך לא שבטך הוא אלא אחיך הוא הדא הוא דכתיב (שמות כ"ח) ואתה הקרב אליך ומשיחתו משמן המשחה מניין שנאמר (שם כ"ט) ולקחת משמן המשחה אבל עבודתו אינה עבודה ונתחייב אילולי ששמותן של שבטים חקוקים על לבו דכתיב (שם) ונשא אהרן את שמות וגו' אמר הקב"ה חביבין עלי שמותן של שבטים משמן המשחה שנמשחו כהנים ומלכים אמר רבי נחמיה אמר הקב"ה למשה לך ומנה לי כהן גדול אמר לפניו ריבונו של עולם מאיזה שבט אמר לו משבט לוי ובמה אני מושחו אמר לו בשמן המשחה באותה שעה שמח משה אמר כך שבטי חביב לפני הקב"ה אמר ליה הקב"ה חייך לא שבטך הוא אלא אחיך הוא הדא הוא דכתיב (שם) ואתה הקרב אליך ומשיחתו משמן המשחה מניין שנאמר ולקחת משמן המשחה אבל עבודתו אינה עבודה ונתחייב אילולי שמותן של שבטים חקוקים על שתי כתיפיו דכתיב (שם) ונשא אהרן את שמותם לפני ה' על שתי כתפיו לזכרון ששה משמותם אמר רבי ביבי אלו היו חסרים אות אחת לא היו משמשינן תני רבי אושעיא אפילו נקודה אחת תני רבי שמעון בן יוחאי שלשה כתרים הם כתר תורה וכתר כהונה וכתר מלכות כתר כהונה זכה בו אהרן ונטלו כתר מלכות זכה בו דוד ונטלו כתר תורה הרי מונח לדורות כל מי שזוכה לתורה כאילו זכה לשלשתן וכל שלא זכה לתורה כאלו לא זכה לאחת מהן רבי בון בשם רבי שמואל בר נחמני אמר מצינו שהלך הקב"ה מהלך ה' מאות שנה לקנות לו שם דכתיב (שמואל ב' ז') אשר הלכו אלהים לפדות לו לעם ולשום לו שם אמר רבי יוסי הגלילי אומה ואלהיה אמר לו רבי עקיבא עשית קדש חול אמרו ישראל לפני הקב"ה כביכול עצמך פדית שנאמר (שם) אשר פדית לך ממצרים גוים

ואלהיו כתיב (דברי הימים א' י"ז) אשר הלך לו אלהים ולהלן הוא אומר אשר הלכו אלהים הלך זה הקב"ה הלכו זה משה ואהרן:

קה"ר פרשה ז פסקה ג

אמר רבי שמעון בן יוחאי חביב שם טוב מארון הברית שארון הברית לא הלך אלא שלשה ימים שנאמר (במדבר י') וארון ברית ה' נוסע לפניו ושם טוב הולך מסוף העולם ועד סופו מנא לן מדוד שנאמר (ד"ה א' י"ד) ויצא שם דוד בכל הארצות וה' נתן את פחדו על כל הגוים חביב שם טוב מכהונה ומלכות שכהונה ומלכות בטלו ושם טוב לא בטל תלמידיו דרבי אבא ואבא צידוני בשם רבי שמואל בר נחמן אמר חביבה מיתתן של שבטים יותר מבחייהם שבחייהם לא נאמר ששה משמותם ובמיתתן נאמר ששה משמותם אמר רבי יהודה מרים ויוכבד הן היו חיותיהם של ישראל דכתיב (שמות א') שם האחת שפרה ושם השנית פועה שפרה זו יוכבד שהיתה משפרת את הילדים דבר אחר, שפרה ורבה דבר אחר, שפרו ורבו ישראל על ידיה דבר אחר, ששפרו אותן במצות ובמעשים טובים דבר אחר, שפרה לשם שבח שנאמר (איוב כ"ו) ברוחו שמים שפרה פועה זו מרים שהיתה פועה באשה והולד יוצא דבר אחר, פועה שהיתה פועה ובוכה על אחיה משה שהושלך ליאור שנאמר (שמות ב') ותתצב אחותו מרחוק דבר אחר, פועה שהופיעה את מעשה אחיה דבר אחר, שפעת בפני פרעה ואמרה לו אוי לך מיום הדין תני שלשה שמות נקראו לאדם הזה אחד שקראו לו אביו ואמו ואחד שקראו לו אחרים ואחד שקרוי לו בספר תולדות ברייתו:

פסקה ד

רבי פנחס אמר אדם חביב בשמו ואיני יודע באיזה מהן בא שלמה ופרש טוב שם משמן טוב ויום המות מיום הולדו נולד אדם מונין לו למיתה מת מונין לו לחיים נולד אדם הכל שמחין מת הכל בוכין ואינו כן אלא נולד אדם ואין שמחין לו שאין יודעין באיזה פרק ומעשים יעמוד אם צדיק ואם רשע אם טוב ואם רע ומת הם צריכין לשמוח שנפטר בשם טוב ויצא מן העולם בשלום משל לשני ספינות פורשות לים הגדול אחת יוצאת מן הלמן ואחת נכנסת ללמן היוצאת מן הלמן הכל שמחין והנכנסת ללמן לא שמחו לה היה שם פקח אחד אמר להם חילוף הדברים אני רואה זו שהיתה יוצאה מן הלמן לא צריכין לשמוח עמה שאין יודעין באיזה פרק עומדת כמה ימים מזדווגת לה כמה עלעולין הן מזדווגות ושנכנסת ללמן הכל צריכין לשמוח שנכנסה לשלום כך מת אדם הכל צריכין לשמוח ולשבח שנפטר בשם טוב בשלום מן העולם הוא ששלמה אמר ויום המות מיום הולדו את מוצא כשהצדיקים נולדין אין בריה מרגשת וכשמתין הכל מרגישים כשנולדה מרים לא הרגיש בה בריה וכשמתה

נסתלקה הבאר והרגישו הכל הבאר הודיעה מיתתה נולד אהרן כהן גדול ולא הרגיש בו בריה וכשמת נסתלקו ענני כבוד הרגישו הכל הענן הודיע מיתתו נולד משה רבינו ולא הרגיש בו בריה וכשמת הרגישו הכל המן הודיע מיתתו ששבת נולד יהושע ולא הרגיש בו בריה וכשמת הרגישו הכל שנא' (יהושע כ"ד) ויקברו אותו בגבול וגו' מצפון להר געש רבנן אמרי חזרנו על כל המקרא כולה ולא מצינו מקום ששמו הר געש אלא מהו הר געש ע"י שנתגעשו ונתרשלו ישראל מלגמול חסד ליהושע רצה הקב"ה להרעיש וגם להגעיש עליהם ההר ולהפילו להם לאבדן לפי שנתחלקה א"י והיה חלוקה חביב עליהם יותר מדאי זה עוסק בשדהו וזה עוסק בכרמו וזה עוסק בזיתו וזה עוסק בפחמו כולן עוסקין במלאכתן לכך בקש הקב"ה להרעיש עליהם את העולם לפיכך הרגישו בו הכל והודיעו את מיתתו נולד דוד ולא הרגיש בו בריה וכשמת הרגישו בו הכל שנאמר (מלכים א' י"א) והדד שמע במצרים כי שכב דוד עם אבותיו וגו' אמר רבי פנחס והלא שכיבה היא מיתה אלא דוד שהיה מלך כתיב בו שכיבה יואב שהיה שר הצבא כתיב בו מיתה דבר אחר והלא שכיבה היא מיתה אלא דוד שנמשח בשמן המשחה כתיב בו שכיבה ויואב שלא נמשח בשמן המשחה כתיב בו מיתה דבר אחר, והלא שכיבה היא מיתה אלא דוד שמת על מטתו כתיב בו שכיבה ויואב שנהרג כתיב בו מיתה דבר אחר, והלא שכיבה היא מיתה אלא דוד שירשו בניו את מקומו נאמרה בו שכיבה ויואב שלא ירשו בניו מקומו נאמרה בו מיתה לפיכך הרגישו הכל כשמת דוד הודיע שלמה מיתתו נולד שמואל ולא הרגישה בו בריה וכשמת הרגישו הכל שנאמר (שמואל א' כ"ה) וימת שמואל ויספדו לו כל ישראל אמר רבי יהושע בן לוי מתלא אמר מאן דנכתיא חיויא חבלא מדחיל ליה אמר רבי שמואל בר נחמן משלו נתנו לו שנא' (שם ז') והלך מדי שנה בשנה וסבב בית אל כתוב אחד אומר וימת שמואל וכתוב אחד אומר (שם א' כ"ח) ושמואל מת אמר רבי אסי ושמואל מת מיתה ודאי וימת שמואל אין הדברים אמורים אלא לענין נבל שנא' (שם א' כ"ה) וימת שמואל וגו' ואיש במעון אמר רבי שמואל בר נחמן הכל סופדין וטופחין על מיתת הצדיק וזה הרשע עושה לו מרזיחין אמר רבי יהודה ללמדך שכל הכופר בגמילות חסד כאילו כופר בעיקר אבל דוד המלך עליו השלום מה היה עושה גומל חסד לכל אומר כן אפילו הורג או נהרג או רודף או נרדף גומל אני לו חסד כמו לצדיק הדא הוא דכתיב (תהלים י"ג) ואני בחסדך בטחתי יגל לבי בישועתך אשירה לה' כי גמל עלי:

109 **קה"ר פרשה ז פסקה ה**

טוב ללכת אל בית אבל מלכת אל בית משתה למה שלב חכמים בבית אבל שכל מי שמתאבל הקדוש ברוך הוא משמחו שנאמר (ישעיה כ"ט) ויספו ענוים בה' שמחה

**וְהָחִי יִתֵּן אֶל לְבוֹ: ¹¹⁰(ג) טוֹב כַּעַס מִשְׁחֹק ¹¹¹כִּי בָרַע פָּנִים יֵיטֵב
לֵב: ^(ד) לֵב חֲכָמִים בְּבֵית אֶבֶל ¹¹²וְלֵב כְּסִילִים בְּבֵית שְׂמָחָה: (ה)**

דבר אחר, טוב ללכת אל בית אבל מלכת אל בית משתה מוטב ללכת למדה שיש לה פרעון ממדה שאין לה פרעון מוטב לילך במדה נוהגת בחיים ובמתים ממדה שאינה נוהגת אלא בחיים מוטב לילך במדה נוהגת בעשירים ובעניים ממדה שאינה נוהגת אלא בעשירים מוטב לילך במדה שיש בה פיוס ממדה שאין בה פיוס:

¹¹⁰ קה"ר פרשה ז פסקה ט

והחי יתן אל לבו מה תלמוד לאמר עביד חסדא דיעבדון לך לוי דילוונך ספוד דיספדונך קבור דיקברונך גמול חסד דתתגמל חסד אמר רבי מנא והחי יתן אל לבו אלו הצדיקים שנותנין מיתתן כנגד לבן ולמה כותשין על הלב מימר דכלה תמן דבר אחר, והחי יתן אל לבו זה חי העולמים שהוא משלם שכר לבר נש על כל פסיעה ופסיעה בגמילות חסדים דאמר רבי יונה אין שואלין הלכות לפני מטתו של מת והא רבי יוחנן שאל לרבי ינאי קומיה ערסיה דרבי שמעון בן יהוצדק הקדיש עולתו לבדק הבית מהו מועלים בה ומגיב ליה משהכהנים מעכבין בשחיטתה מעל נאמר כד הוה רחיק הוה מגיב ליה תני הכתפין אסורים בנעילת הסנדל שמא יפסק סנדלו של אחד מהם ונמצא מתעכב מן המצוה רבי זעירא שרע בדיבורא אזלון מוזקופוניה ואשכחוניה איעני בדיבורא אמרין ליה מהו כן אמר לון עלמא דאתינן מן לתמן הא מה דאיתמר והחי יתן אל לבו:

¹¹¹ קה"ר פרשה ז פסקה י

טוב כעס משחוק אמר שלמה אילו כעס אבא על אדוניה קמעא טוב היה לו משחוק ששחקה עליו מדת הדין למה כי ברוע פנים ייטב לב אלו הרע לו פנים הביאו למוטב אלא (מ"א א) ולא עצבו אביו מימיו וכן אמנון טוב היה לו אם כעס דוד אבא על אמנון קמעא משחוק ששחקה עליו מדת הדין ולמה כי ברוע פנים ייטב לב אלא (ש"ב י"ג) כי אמנון לבדו מת דבר אחר, טוב כעס משחוק טוב היה אילו כעס הקב"ה על דור המבול משחוק ששחקה עליהם מדת הדין שנאמר (איוב כ"א) זרעם נכון לפניו דבר אחר, טוב כעס משחוק טוב שהיה הקב"ה כועס על הסדומים משחוק ששחקה עליהם מדת הדין שנא' (שם) בתייהם שלום מפחד וגו':

¹¹² קה"ר פרשה ז פסקה יא

לב חכמים בבית אבל אמר רבי יצחק משל לאחד שאמר לעבדו צא והבא לי חפץ טוב אמר לו: ומהיכן אני מוצא חפץ טוב אמר לו: משתמצא רוב בני אדם הולכין שם חפץ טוב:

טוֹב לְשִׁמּוֹעַ גְּעֵרַת חָכָם¹¹³ מֵאִישׁ שֹׁמֵעַ שִׁיר כְּסִילִים: (ו) כִּי כְקוֹל
הַסִּירִים¹¹⁴ תַּחַת הַסִּיר כֵּן שָׁחַק הַכְּסִיל וְגַם זֶה הִבֵּל: (ז) כִּי הָעֹשֶׂק
יְהוֹלֵל חָכָם¹¹⁵ וַיֵּאבֹד אֶת לֵב מִתְנָה: (ח) טוֹב אַחֲרִית דְּבַר¹¹⁶

¹¹³ קה"ר פרשה ז פסקה יב

טוב לשמוע גערת חכם אלו הדרשנים מאיש שומע שיר כסילים אלו המתורגמנין שמגביהין קולם בשיר להשמיע את העם דבר אחר טוב לשמוע גערת חכם אלו תוכחות שהוכיח משה רבינו מאיש שומע שיר כסילים אלו ברכות של בלעם הרשע שבהן גבה לבן ונפלו בשטים:

¹¹⁴ קה"ר פרשה ז פסקה יג

כי כקול הסירים תחת הסיר רבי לוי בריה דרבי זעירא עבד לה נטילת רשות כל העצים כשהן דולקין אין קולן הולך ברם הלן סרייתא כד אינון דולקים קולן הולך מימר אוף אנן קיסין:

¹¹⁵ קה"ר פרשה ז פסקה יד

כי העושק יהולל חכם עסק שתלמידי חכמים עסוקין בו זה עם זה יהולל חכם מערבבין חכמתו ויאבד את לב מתנה אמר ריב"ל פ' הלכות למדתי מיהודה בן פדיה בחרישת הקבר וע"י שהייתי עסוק בצרכי רבים שכחתים איזהו תלמיד חכם רבי אבהו בשם רבי יוחנן כל שהוא מבטל עסקיו מפני משנתו תני כל ששואלין אותו הלכה ממשנתו ומשיב עליה:

מד"ש רבה שמות פרשה ו פסקה ב

אר"י בר סימון כי העושק יהולל חכם זה משה עושק שעשקו אותו דתן ואבירם יהולל חכם עירבבו אותו ויאבד את לב מתנה וכי תעלה על דעתך שהיה משה מתאבד? אלא הם שהקניטוהו ואמרו לו "ירא ה' עליכם וישפוט" ואף הוא מקפיד ואומר "ומאז באתי אל פרעה". אמר לו הקב"ה אני הכתבתי עליך שאתה עניו ואתה מקפיד על דברי חייך יש לך לידע שנא' (שם) טוב אחרית דבר מראשיתו טובה אחריתן של ישראל מראשית שנתתי להם במצרים שנא' ויאמר ה' אל משה עתה תראה באותה שעה בקשה מדת הדין לפגוע בו שנאמר וידבר אלהים אל משה אמר לו הקב"ה וכי בשר ודם אני במדותי שאיני מרחם הדא הוא דכתיב ויאמר אליו אני ה' ורבי יוסי ב"ר חנינא אמר אלהים על המצריים אני ה' על ישראל:

כתב בספר "קול שמחה" להרב החסיד רבי שמחה בונים מפשיסחא זצ"ל בפרשת וארא:

המאמר הזה תמוה לעיני כל מבין, וכל המפרשים נתקשו בו להבין המאמר הזה. אכן נראה לפרש, דהנה לכאורה קשה וכי משה לא האמין במאמר השי"ת שיוציאו את ישראל מארץ מצרים. אכן נראה, דמשה היה מאמין במאמר ה', רק היה קשה לו כיון שאין בדעתו הקדושה להוציאם תיכף במאמר אות הראשון, לא היה לשלוח אל פרעה כלל, רק באותה שעה שיתרצה להוציאם. ומה גם שהרע יותר בשביל האותות. לזה אמר משה למה זה שלחתני, 'זה' דייקא בעת הזאת. כי והצל לא הצלת וכו'. ומה גם כי מאז באתי אל פרעה וכו'. אכן, הבורא ברוך הוא עשה הכל במשפט ובמשורה. שהיה צריך שידעו ישראל ויכירו את ה'. וכל הסיבות היו נצרכים בשביל ישראל והכל במדה נגד מדה. ועל שהבין משה כל הדברים שהיו צריכים לגוף הענין להבין נפלאות תמים דעים. וזה פירוש הם שהקניטוהו. וכיון שבא להקפיד לא היה מבין השליחות של ה'. ואמר ומאז באתי וכו'. ואמר לו הקב"ה, חייך יש לך לידע. פירוש, בשעת קריעת ים סוף, [שנאמר טוב אחרית דבר מראשיתו, טוב אחריתן של ישראל שנתתי להם בים מראשית שנתתי להם במצרים], תדע כל הדברים. שנאמר עתה תראה. פירוש, מה שהיה קשה לך על 'עתה', כלומר, על עת הזאת שאני שולח אותך אל פרעה - תראה. וגמר אומר אימתי, (ו' א) כי ביד חזקה ישלחם, בעת קריעת ים סוף. שנאמר, טוב אחרית דבר מראשיתו, טובה אחריתן שנתתי להם בים מראשית שנתתי להם במצרים. פירוש, הטוב הנמצא מן הראשית של מצרים. ועיין במדרש ותראה כל ההמשך על דרך זה. ועל פי זה יובן המדרש בפרשת בשלח (שמ"ר כ"ג ג). אז ישיר, ב"אז" קלקלתו וב"אז" קלסתו. הצדיקים במה שסרחו - מתקנים. שלכאורה קשה, הא לא סרח רק במה שאמר למה הרעות וכו', ולפי זה ניחא. שעיקר החטא היה שלא הבין מה שנעשה אז, וכנ"ל. וכעת הבין שהיה הכל בחכמה נפלאה. וקלס ב"אז". פירוש, שהבין שהיה הכל נעשה בחכמה ודו"ק.

116 קה"ר פרשה ז פסקה טז

טוב אחרית דבר מראשיתו רבי מאיר הוה יתיב ודריש בבי מדרשא דטבריה והוה אלישע רביה גייז בשוקא ארכיב על סוסיא בשבתא אמרון לרבי מאיר הא אלישע רבך אתי גייז בשבתא בשוקא נפק לגביה אמר ליה במה הויתא עסיק אמר לו: (איוב מ"ב) וה' ברך את אחרית איוב מראשיתו אמר ליה ברך שהכפיל לו את ממונו אמר לו: עקיבא רבך לא הוה אמר כן אלא וה' ברך אחרית איוב מראשיתו בזכות תשובה ומעשים טובים שהיה בידו מראשיתו אמר לו: ומה את אמרת שוב טוב אחרית דבר

מראשיתו אמר לו: ומה את אמרת ביה אמר לו: יש לך אדם שהוא קונה סחורה בנערותו והוא מפסיד ובזקנותו הוא משתכר בה דבר אחר, טוב אחרית דבר מראשיתו יש לך אדם שמוליד בנים בנערותו והן מתים מוליד בזקנותו והן מתקיימין דבר אחר, טוב אחרית דבר מראשיתו יש לך אדם שעושה מעשים רעים בנערותו ובזקנותו עושה מעשים טובים דבר אחר, טוב אחרית דבר מראשיתו יש לך אדם שהוא למד תורה בנערותו ומשכחה ובזקנותו הוא חוזר עליה הוי טוב אחרית דבר מראשיתו אמר לו: רבי עקיבא רבך לא כך אמר אלא טוב אחרית דבר כשהוא טוב מראשיתו וכן היה מעשה אבויה אבי מגדולי הדור וכשבא למולני קרא לכל גדולי ירושלים וקרא לכל גדולי הדור וקרא לרבי אליעזר ולרבי יהושע עמהם וכשאוכלו ושתו שרון אילין אמרין מזמורין ואילין אמרין אלפכטרין אמר רבי אליעזר לרבי יהושע אילין עסקין בדידהון ואנן לית אנן עסקין בדידן והתחילו בתורה ומן התורה לנביאים ומן הנביאים לכתובים והיו הדברים שמחין כנתינתן מסיני והאש מלהטת סביבותיהן עיקר נתינתן לא מסיני נתנו באש שנאמר (דברים ד') וההר בוער באש עד לב השמים אמר הואיל וכך הוא גדול כחה של תורה הבן הזה אם מתקיים לי הריני נותנו לתורה וע"י שלא היתה כוונת מחשבתו לש"ש לא נתקיימה בי תורתו ומה את אמר תובן (איוב כ"ח) לא יערכנה זהב וזכוכית אמר ליה ומה אמרת ביה אמר לו: אלו דברי תורה שקשין לקנות ככלי זהב וזכוכית אמר לו: עקיבא רבך לא אמר כן אלא מה כלי זהב וזכוכית אם נשברו יש להם תקנה אף תלמיד חכם שאיבד משנתו יכול הוא לחזור עליה אמר ליה חזור עול לך אמר לו: למה עד כאן תחום שבת אמר ליה מנן את ידע אמר לו: מטלפי סוסי שכבר הלך אלפים אמה אמר לו: וכל הדא חכמתא אית בך ולית את חוזר בך אמר לו: לית בחילי אמר לו: למה אמר ליה רוכב הייתי על הסוס ומטייל אחורי בית המקדש ביום הכפורים שחל להיות בשבת ושמעתי בת קול מצפצפת ואומרת (ירמיה ג') שובו בנים שובבים (מלאכי ג') שובו אלי ואשובה אליכם חוץ מאלישע בן אבויה שהיה יודע כחי ומרד בי ומהיכן היה לו ראה אדם אחד עלה לראש הדקל בשבת ונטל האם על הבנים וירד בשלום ובמוצאי שבת ראה אדם אחד עלה לראש הדקל ונטל הבנים ושלח את האם וירד והכישו נחש ומת אמר כתיב (דברים כ"ב) שלח תשלח את האם ואת הבנים תקח לך למען ייטב לך והארכת ימים היכן טובו של זה והיכן אריכת ימיו של זה ולא ידע שדרשה רבי עקיבא למען ייטב לך בעולם שכלו טוב והארכת ימים לעולם שכלו ארוך ויש אומרים ע"י שראה לשונו של רבי יהודה הנחתום נתון בפי הכלב אמר מה הלשון שיגע בתורה כל ימיו כך לשון שאינו יודע ויגע בתורה עאכ"ו אמר א"כ לא מתן שכר לצדיקים ולא תחיית המתים ויש אומרים על ידי שכשהיתה אמו מעוברת

בו עברה על בתי עבודת כוכבים והריחה ונתנו לה מאותו המין ואכלה והיה מפעפע בכריסה כאריסה של חכינה לאחר ימים חלה אלישע בן אבויה אתון אמרין לר"מ אלישע חולה אזל לגביה אמר לו: חזור בך אמר ליה ועד כדון מקבלין אמר לו: ולא כתיב (תהלים צ') תשב אנוש עד דכא עד דכדוכה של נפש באותה שעה בכה אלישע בן אבויה ומת והיה רבי מאיר שמח ואומר דומה שמתוך תשובה נסתלק רבי וכיון שקברוהו באתה האור לשרוף את קברו אתון אמרין ליה לרבי מאיר קבר רבך נשרף יצא ופרש טליתו עליה אמר ליה (רות ג') ליני הלילה בעולם הזה שכולו לילה והיה בבקר אם יגאלך טוב יגאל מהו והיה בבקר בעולם שכלו טוב אם יגאלך טוב זה הקב"ה שנאמר (תהלים קמ"ה) טוב ה' לכל ואם לא יחפוץ לגאלך וגאלתיך אנכי חי ה' שכבי עד הבקר ודמכת ליה אמרון ליה רבי לעלמין דאתי אין אמרין לך מה את בעי אביך או רבך מה תימר אמר אבא ובתר כן רבי אמרין ליה ושמעי לך אינון אמר להון ולאו מתניתא היא מצילין תיק הספר עם הספר ותיק התפילין עם התפילין מצילין אלישע בזכות תורתו לבסוף באו בנותיו ותובעות צדקה אצל רבינו אמר (שם ק"ט) אל יהי לו מושך חסד ואל יהי חונן ליתומיו אמרין רבי לא תסתכל בעובדוהי אסתכל לאוריתיה באותה שעה בכה רבי וגזר עליהם שיתפרנסו אמר מה מי שלא היתה תורתו לשם שמים כך העמיד מי שתורתו לשם שמים עאכ"ו טוב ארך רוח מגבה רוח חד פרסי אתא גבי רב אמר ליה אלפני אוריא אמר ליה אמור אל"ף אמר ליה מאן דיימר דהוא אל"ף ימרון דאינו כן אמור בי"ת אמר ליה מאן אמר דהוא בי"ת גער בו והוציאו בניזיפה אזל לגבי שמואל אמר לו: אלפני אוריא אמר ליה אמור אל"ף אמר לו: מאן דיימר דהוא אל"ף אמר ליה אמור בי"ת אמר ליה מאן אמר דהוא בי"ת אחדיה באודניה ואמר אודני אודני אמר ליה שמואל מאן אמר דהוא אודניך אמר ליה כולי עלמא ידעין דהוא אודני אמר לו: אוף הכא כולי עלמא ידעין דהוא אל"ף ודהוא בי"ת מיד נשתתק הפרסי וקביל עלוי הוי טוב ארך רוח מגבה רוח טובה היא האריכה שהאריך שמואל עם הפרסי מהקפדה שהקפיד עליה רב אילולי כן חזר הפרסי לסיאורו וקרא עליו טוב ארך רוח ועוד עקילס הגר שאל לרבי אליעזר אמר לו הרי חיבה שחיבב הקדוש ברוך הוא את הגר בלחם ובשמלה בלבד שנאמר (דברים י') ואוהב גר לתת לו לחם ושמלה כמה טווסין וכמה פסיונן אית לי ואפילו עבדי לא משגיחין עליהון אמר ליה וכי קלה היא בעיניך דבר שבקש בו אבינו יעקב מתחלה שנאמר (בראשית כ"ח) ונתן לי לחם לאכול ובגד ללבוש דבר קל הוא אתא לגבי רבי יהושע ושאל ליה כך אמר לו גר שנתגייר לשם שמים זכה ומשיאין מבנותיו לכהונה לחם זו לחם הפנים ובגד אלו בגדי כהונה צמצמו בדברים אמרו לו תלמידיו וכי קלה היא בעיניך דבר שנחבט בו הזקן שנאמר (שם) ונתן לי לחם ולמה את מושיטו בקנה

מִרְאשִׁיתוֹ טוֹב אֶרֶץ רוּחַ מְגִבָּה רוּחַ: (ט) אֶל תְּבַהֵל בְּרוּחְךָ לְכַעֲוֹס¹¹⁷
כִּי כַעַס בְּחִיק כְּסִילִים יָנוּחַ: (י) אֶל תֹּאמַר מָה הָיָה שְׁהִימִים
הָרָאשִׁימִים הָיוּ טוֹבִים מֵאֵלָּה כִּי לֹא מִחֲכָמָה שְׁאַלְתָּ עַל זֶה: (יא)
טוֹבָה חֲכָמָה עִם נַחֲלָה¹¹⁸ וַיִּתֵּר לְרֹאֵי הַשָּׁמַשׁ: (יב) כִּי בָצַל הַחֲכָמָה

התחיל מפייסו בדברים לחם זו התורה שנאמר (משלי ט') לכו לחמו בלחמי ובגד זה הכבוד שנאמר (שם ח) בי מלכים ימלוכו הוי טוב ארץ רוח טובה היא האריכה שהאריך רבי יהושע עם עקילס הגר מהקפדה שהקפיד בו רבי אליעזר שאילולי כן חזר לסיאורו וקרא עליו טוב ארץ רוח מגבה רוח:

¹¹⁷ קה"ר פרשה ז פסקה יז

אל תבהל ברוחך לכעוס אמר רבי יודן הכמה דמעזילא עזיל על פלכתיה כן סליק ליה בפלכתיה הוא נסיב היך מה דקימקומא גליש על גיסיה שפיך כל דרקק לעיל על אפוי נפל:

¹¹⁸ קה"ר פרשה ז פסקה יח

טובה חכמה עם נחלה טובה חכמה כשהיא נחלה דבר אחר, טובה חכמה כשיש עמה נחלה דתנינן תמן באבות רבן גמליאל בנו של רבי יהודה הנשיא אומר יפה תלמוד תורה עם דרך ארץ וכו' דבר אחר, טובה חכמה טובה חכמתו של משה שנאמר (משלי ל') עיר גבורים עלה חכם עם נחלה שהנחיל תורתו לישראל ד"ט טובה חכמה זו חכמתו של בצלאל שהנחיל ארון לישראל ובשעה שאמר לו משה עשה ארון וכלים ומשכן אמר לו בצלאל משה רבינו מביאין את הכלים ומעמידין אותם באויר בתחלה יעשה המשכן ואחר כך יעשה הארון אמר לו משה שמא בצל אל היית יושב וידעת בתחלה (שמות כ"ה) ועשו ארון ואחר כך ואת המשכן תעשה הוי טובה חכמה עם נחלה טובה חכמה של בצלאל עם נחלה שהנחיל ארון לישראל דבר אחר, טובה חכמה של יהושע עם נחלה שהנחיל את הארץ ויותר לרואי השמש דבר אחר, טובה חכמה שיש עמה זכות אבות אשרי שזכות אבותיו עומדת ומאירה לו רבי אחא בשם רבי תנחום למד אדם ולימד ושמר ועשה והיתה ספיקא בידו להחזיק ולא החזיק הרי הוא בכלל ארור אשר לא יקים את דברי תורה הזאת למד ולא לימד לא שמר ולא עשה ולא היתה ספיקא בידו להחזיק והחזיק הרי הוא בכלל ברוך אשר יקים כי כל ארור הוא מכלל ברוך רבי הונא אמר עתיד הקב"ה לעשות צל וחופה לבעלי מצות אצל בעלי תורה מאי טעמא כי בצל החכמה בצל הכסף שלש מאות נזירין עלו להקריב תשע מאות קורבנין בימי שמעון בן שטח מאה וחמשים מצא להם פתח

ומאה וחמשים לא מצא להם פתח סליק שמעון בן שטח לגבי ינאי מלכא אמר ליה ש' נזירין סלקין בעיין למקרבא תת"ק קורבנין ולית להון אלא הב את פלגא מן דידך ואנא פלגא מן ידי ויזלון ויקרבון יהב להון ינאי פלגא ואזלון וקרבון אתון אמרין לישן דביש לינאי מלכא על שמעון בן שטח אמרין לינאי מלכא תהוי ידיע כל מה דאקריבניון מן דידך הוה ברם שמעון בן שטח לא יהב כלום מן ידיה שמעיניה וכעס על שמעון בן שטח ושמע שמעון בן שטח וערק בתר יומין הוו תמן בר נש רברבין מן מלכותא דפרס הוון יתבין על פתוריה דינאי מלכא מן דאכלין אמרין לינאי מרי מלכא נהירין אנן דהוה הכא חד סב והוה אמר לן מילי דאוריתא אמר לשלמתו אחתיה אינתתיה דינאי שלחי ואייתי אמר לו: הב לי מילא ושלח ליה עזקתך והוא אתי יהב לה מילא ואתא מן דאתא יתיב ליה בין מלכא למלכתא אמר לו: למה ערקת אמר לו: שמעית דאת כעיס עלי וצרת לי בגינך דלא תקטלנני וערקית והדין קרייה קיימת דכתיב (ישעיה כ"ו) חכי כמעט רגע עד יעבור זעם אמר לו: ולמה אפליית בי אמר לו: ח"ו לא אפליית בך אלא את מן ממונך ואנא מן אורייתי דכתיב כי בצל החכמה בצל הכסף אמר ליה ולמה יתבת בין מלכא למלכתא אמר ליה דהכין כתיב בסיפריה דבן סירא סלסלה ותרוממך ובין נגידים תושיבך אמר ליה חמית מן מה אנא מוקיר לך אמר ליה לית את מוקיר אלא אורייתי היא מוקרא לי דכתיב סלסלה ותרוממך אמר לון מזגין ליה כסא דיבריך אמר מה איבריך נימר ברוך שאכל ינאי משלו אמר לו: את כדון את בקשיותך לא שמעית מן יומא ינאי בברכתא אמר ומה אית לי למימר ברוך שאכלנו ולא אכלתי אמר להו אייתי ליה דייכול מן דאכל אמר שאכלנו משלו אמר רבי יוחנן וחלוקין חביריו על שמעון בן שטח רבי אבין אמר על השנייה ורבי ירמיה אמר על הראשונה ומחליפין שיטתיה דרבי ירמיה תמן פשיטא ליה והכא צריכה ליה תמן פשיטא ליה כרשב"ג והכא צריכה ליה כרבנן דתני עלה והסב וטבל עמהן אע"פ שלא אכל עמהן כזית דגן מזמנין עליו דברי חכמים רבי יעקב בר אחא בשם רבי איסי אמר לעולם אין מזמנין עליו עד שיאכל כזית דגן תני שנים שאכלו דגן ואחד שאכל חוץ מדגן מצטרף כמאן דתנינן כרשב"ג ג' בליוטין היו בירושלים בן ציצית הכסת ונקדימון בן גוריון ובן כלבא שבוע וכל חד וחד היה יכול לספק ולפרנס למדינה עשר שנים והיה שם בן בטיח בן אחותו של רבי יוחנן בן זכאי והיה ממונה על האוצרות ראש קסרין שבירושלים ועמד ושרף את האוצרות שמע רבי יוחנן בן זכאי אמר ווי אזלין ואמרון לבן בטיח חביבך אמר ווי ווי שלח ואייתיתיה אמר לו: למה את אמרת ווי אמר לו: לא אמרית ווי אלא וה אמרית שכל זמן שהאוצרות יקרין קיימין לא יהבין גרמיהון למעבד קרבא בין ווי לזה נמלט רבי יוחנן וקרון עליה ויתרון דעת החכמה תחיה בעליה ומעשה ברבי יוחנן שאחזו בולמוס והלך לאימונים

בְּצֵל הַפֶּסֶף וַיִּתְּרוֹן דַּעַת הַחֲכָמָה תַּחֲיָה בְּעַלְיָה: (יג) רֵאָה אֶת מַעֲשֵׂה הָאֱלֹהִים¹¹⁹ כִּי מִי יוּכַל לְתַקֵּן אֶת אֲשֶׁר עָוְתוּ: (יד) בְּיוֹם

וישב לו למזרח של תאנה ונתרפא אמרין ליה הדא מנא לך אמר לון מן דוד דכתיב (שמואל א' ל') ויתנו לו פלח דבלה וקרון עליה ויתרון דעת החכמה תחיה בעליה רבי יוסי בר יאסין הוה אתי באלפא ואתי מן טרסים ואמר ליה טליא אנא צריך למיחת אמר ליה לא תיחות לימא דימא סכנתא אמר לו: בעי אנא למיקרי ק"ש אמר לו: קרי אמר לו: בעי אנא למיכל אמר לו: אכול כיון דאתון ללמן אמר לו: אסור אתה עד שתטבול וקרא עליה ויתרון דעת החכמה תחיה בעליה רבי מאיר הוה מתבעי למלכותא וערק עבר על חנותא דארמין ואשכח יתהון יתיבין אכלון מן ההוא מינא חמון יתיה אמרין הוה לית הוה אמרין אם הוה הוא אנן כרזין ליה אין אתי אכיל עמן והוה צבע חדא אצבעותיה בדמה דחזיר ויהב אצבעותיה אוחרי בפומיה טמש הא ומתק הא אמרין דין לדין אילו הוה רבי מאיר לא הוה עביד כן שבקוניה וערק וקרא עליה ויתרון דעת החכמה תחיה בעליה רבי הוה דמיק בציפורין ואמרין ציפוראי כל דאתא ואמר דמך רבי אנן קטלין ליה אזל בר קפרא ועלל בכוותא ואדיק ליה ורישיה מיכרך ומניה בזיעין אמר אחינו בני ידעיה שמעוני שמעוני אראלים ומצוקים אחזו ידן בלוחות הברית גברה ידן של אראלים וחטפו את הלוחות אמרין ליה דמך רבי ואמר להו אתון אמריתון אנא לא אמינא ולמה לא אמר דכתיב (משלי י') ומוציא דבה הוא כסיל קרעון מניהון עד דאזל קליה דקריעה עד גופתתא מהלך שלשה מילין וקרא עליה ויתרון דעת החכמה תחיה בעליה רבי נחמיה בשם רבי מנא מעשה נסים נעשו באותו היום ע"ש היה ואיתכנשין כל קרייתא להספידא דרבי אשורוניה בתמני עשר כנישתא ואובלוניה לבית שערים ותלא לון יומא עד דמטא כל חד וחד מישראל לביתו ומדליק לו את הנר וצולה לו דג וממלא לו חבית מים עד שעשה האחרון שבהן. שקעה החמה וקרא הגבר שרון מצוקין אמרין ווי דחללין שבתא יצתה בת קול ואמרה כל מי שלא נתעצל בהספדו של רבי מזומן לחיי העולם הבא בר מן קצרה דהוה תמן ולא אתא כיון דשמע כן סלק וטלק גרמיה מן איגרא ונפל ומת יצתה בת קול ואמרה אף לאגרא קצרא מזומן לחיי העולם הבא:

¹¹⁹ קה"ר פרשה ז פסקה יט

ראה את מעשה האלהים כי מי יוכל לתקן את אשר עותו בשעה שברא הקב"ה את אדם הראשון נטלו והחזירו על כל אילני גן עדן ואמר לו ראה מעשי כמה נאים ומשובחין הן וכל מה שבראתי בשבילך בראתי תן דעתך שלא תקלקל ותחריב את עולמי שאם קלקלת אין מי שיתקן אחריך ולא עוד שאת גורם מיתה לאותו צדיק משל משה רבינו למה"ד לאשה עוברה שהיתה חבושה בבית האסורים ילדה שם בן

**טוֹבָה הָיָה בְּטוֹב¹²⁰ וּבִיּוֹם רָעָה רָאָה גַּם אֶת זֶה לַעֲמֹת זֶה עָשָׂה
הָאֱלֹהִים עַל דְּבָרָת שָׁלָא יִמָּצָא הָאָדָם אַחֲרָיו מְאוּמָה: (טו)**

גדלה שם ומתה שם לימים עבר המלך על פתח האסורים כשהמלך עובר התחיל אותו הבן צווח ואומר אדני המלך כאן נולדתי כאן גדלתי באיזה חטא אני נתון כאן איני יודע אמר לו בחטא של אמך כך במשה כמו שכתוב הן האדם היה כאחד כתיב הן קרבו ימך למות:

קה"ר פרשה ז פסקה כ¹²⁰

ביום טובה היה בטוב אם נזדמן לך יום טוב תהא עושה אותו מיד וביום רעה ראה ראה איך לעשות תשובה שתנצל מדינה של גיהנם אמר רבי יודן בשם רבי אלעזר שלשה דברים מבטלין גזירות רעות ואלו הן תפלה וצדקה ותשובה ושלשתן בפסוק אחד הדא הוא דכתיב (ד"ה ב' ז') ויכנעו עמי אשר נקרא שמי עליהם ויתפללו ויבקשו פני וישבו מדרכיהם הרעים ואני אשמע מן השמים ואסלח לחטאתם וארפא את ארצם ויתפללו זו תפלה ויבקשו פני זו צדקה המדבר אחר, (תהלים י"ז) אני בצדק אחזה פניך וישבו מדרכיהם הרעים זו תשובה ואח"כ ואני אשמע מן השמים וגו' רבי מנא אמר אף התענית דכתיב (שם כ') יענך ה' ביום צרה למה גם את זה לעומת זה עשה האלהים:

קה"ר פרשה ז פסקה כא

רבי תנחום בר חייא פתר קרייא בעניים ובעשירים ביום טובתו של חברך שמח עמו וביום רעה ראה ראה היאך לפרנס את העניים שתקבל עליהם שכר כך היה רבי תנחום עושה אם היה למוד ליקח ליטרא של בשר היה לוקח שתים אחד חלקו ואחד לעניים שתים אגודות של ירק אחת לו ואחת לעניים גם את זה לעומת זה אלו עניים ועשירים כדי שיזכו אלו באלו:

קה"ר פרשה ז פסקה כב

רבי אחא פתר קרייא בתורה בשמחתה תשמח וביום רעה ראה תהיה מן הרואים שכתוב בהם (ישעיה ס"ו) ויצאו וראו בפגרי האנשים ולא מן הנראים שכתוב בהם (שם) כי תולעתם לא תמות גם את זה לעומת זה זה גיהנם וגן עדן כמה ביניהם טפח רבי יוחנן אמר כותל ורבנן אמרי שתיהן שוות כדי שיהיו מציצות זו מזו רבי לוי פתר קרייא בימים טובים שנתתי לך תהא שמח ומשמח להקב"ה בקרבנות אם תבא שנה בלא בצורת נפק לכרמך חמי וחדי חמי את לזיתך וחדי חמי אמר הקב"ה לא בראתי פרקליט טוב לגשמים כיום שמיני עצרת הדא הוא דכתיב (במדבר כ"ט) ביום השמיני עצרת:

הכל ראייתי בימי הבלי¹²¹ יש צדיק אבד בצדקו ויש רשע מאריך
ברעתו: (טז) אל תהי צדיק הרבה¹²² ואל תתחכם יותר למה
תשומם: (יז) אל תרשע הרבה ואל תהי סכל למה תמות בלא
עתד: (יח) טוב אשר תאחז בזה וגם מזה אל תנח את ידך¹²³ כי

¹²¹ קה"ר פרשה ז פסקה כג

את הכל ראיתי בימי הבלי שאלו את שמואל הקטן מהו דכתיב יש צדיק אובד בצדקו אמר להם גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שהצדיק עתיד לבא לידי מייט אמר הקב"ה עד שהוא בצדקו אסלקנו שנאמר יש צדיק אובד בצדקו ויש רשע מאריך ברעתו כל זמן שאדם חי הקב"ה מצפה לו לתשובה מת אבדה תקותו שנאמר (משלי י"א) במות אדם רשע תאבד תקוה לכת אחת לסטין שהיתה חבושה בבית האסורין חתר אחד מהן חתירה אחת וברחו כולן נשתייר שם אחד מהן ולא ברח כיון שבא השלטון התחיל לחבטו במקל אמר לו: ביש גדא וטמיע מזלא חתירתא קומך לא הות עריק כך לעתיד לבא הקב"ה אומר לרשעים התשובה לפניכם ולא שבתם אלא (איוב י"א) ועיני רשעים תכלינה ומפני שלשה דברים אמר רבי יאשיה הקב"ה מאריך פנים עם הרשעים בעולם הזה שמא יעשו תשובה או יעשו מצות שישלם להם הקב"ה שכון בעולם הזה או שמא יצאו מהן בנים צדיקים שכן מצינו האריך פנים לאחז ויצא ממנו חזקיה עם אמון יצא ממנו יאשיהו שמעי יצא ממנו מרדכי:

¹²² קה"ר פרשה ז פסקה כד

אל תהי צדיק הרבה ואל תתחכם יותר אל תהי צדיק הרבה יותר מבוראך מדבר בשאול דכתיב (שמואל א' ט"ו) ויבא שאול עד עיר עמלק וגו' רבי הונא ורבי בנייה אומר התחיל מדיין הוא כנגד בוראו ואמר כך אמר הקב"ה לך והכית את עמלק אם אנשים חטאו הנשים מה חטאו והטף מה חטאו והבקר ושור וחמור מה חטאו יצאת בת קול ואמרה אל תהי צדיק הרבה יותר מבוראך ורבנן אמרי התחיל מדיין כנגד עגלה ערופה ואומר אמר הכתוב (דברים כ"א) וערפו שם את העגלה בנחל הוא הורג והיא נערפת אם אדם חטא בהמה מה חטאה יצאת בת קול ואמרה אל תהי צדיק הרבה רשב"ל אומר כל מי שנעשה רחמן במקום אכזרי סוף שנעשה אכזרי במקום רחמן ומניין שנעשה אכזרי במקום רחמן שנאמר (שמואל א' כ"ב) ואת נוב עיר הכהנים הכה לפי חרב ולא תהא נוב כזרעו של עמלק ורבנן אמרין כל מי שנעשה רחמן במקום אכזרי סוף שמדת הדין פוגעת בו שנאמר (שם י"א) וימת שאול ושלשת בניו:

¹²³ קה"ר פרשה ז פסקה כו

**יִרְא אֱלֹהִים יֵצֵא אֶת כָּלם: (יט) הַחֲכָמָה תִּעֲזֹ לַחֲכָם¹²⁴ מַעֲשֶׂרָה
שְׁלִיטִים אֲשֶׁר הָיוּ בְּעִיר: (כ) כִּי אָדָם אֵין צָדִיק בְּאֶרֶץ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה**

טוב אשר תאחוז בזה זה מקרא וגם מזה אל תנח ידך זה משנה כי ירא אלהים יצא את כולם כגון רבי אבהו דקיסרין:

קה"ר פרשה ז פסקה כז¹²⁴

החכמה תעוז לחכם זה הקב"ה שנאמר (איוב ט') חכם לבב ואמין כח מעשרה שליטים אשר היו בעיר מעשרה מאמרות שנברא בהן העולם דבר אחר, החכמה תעוז לחכם זה אדם הראשון דכתיב (יחזקאל כ"ח) אתה חותם תכנית מעשרה שליטים אשר היו בעיר אלו עשרה דברים שמשמשין את הנפש ואלו הן הוושט למזון קנה לקול כבד לחמה מרה לקנאה הריאה מששתן המסס לטחון טחול לשחוק כליות יועצות לב מבין לשון גומר:

פסקה כח

החכמה תעוז לחכם זה נח מעשרה שליטים אשר היו בעיר מעשרה דורות שמאדם ועד נח שמכולן לא נדבר אלא עמו דבר אחר, החכמה תעוז לחכם זה אברהם מעשרה שליטים מעשרה דורות מנח ועד אברהם לא בחר הקב"ה מכולן ולא כרת עמהם ברית אלא עמו שנאמר (בראשית ט"ו) ביום ההוא כרת ה' את אברם ברית דבר אחר, החכמה תעוז לחכם זה יעקב מעשרה שליטים מעשרת שבטים שירדו למצרים ועלו ולא ידעו שיוסף קיים ויעקב היה יודע שנאמר (שם מ"ב) וירא יעקב כי יש שבר במצרים היה יודע שברו במצרים:

פסקה כט

החכמה תעוז לחכם זה משה מעשרה שליטים מעשרה דברים שמשמשין את הגוף שכבשן משה ואלו הן מן פומא לוושטא ומן וושטא להמסיסא ומהמסיסא לקיבתא ומקיבתא לאיסטומכא ומאיסטומכא לכרוכא קטינא ומכרוכא קטינא לבית כסא ומבית כסא לבנת מעיא ומבנת מעיא לכרוכא עביא ומכרוכא עביא לסני דיבא ומסני דיבא לפטרוכא ומפטרוכא לעיזקתא ומעיזקתא לברא ומכולן לא נצרך משה לא להכניס ולא להוציא שנאמר (שמות ל"ד) ויהי שם עם ה' דבר אחר, החכמה תעוז לחכם אלו ישראל שנאמר (דברים ד') רק עם חכם ונבון מעשרה שליטים שמשמשין את הנפש ואלו הן הוושט למזון קנה לקול כבד לחמה מרה לקנאה הריאה מששתן המסס לטחון טחול לשחוק כליות יועצות לב מבין לשון גומר:

פסקה ל

**טוֹב וְלֹא יִחַטָּא: ¹²⁵(כא) גַּם לְכָל הַדְּבָרִים אֲשֶׁר יִדְּבָרוּ אֶל תִּתֵּן לְבָדְךָ
אֲשֶׁר לֹא תִשְׁמַע אֶת עֲבֹדְךָ מִקְלָלְךָ: (כב) כִּי גַם פְּעָמִים רַבּוֹת יָדַע
לְבָדְךָ אֲשֶׁר גַּם אֶת אֶתָּה קִלְלָתָ אַחֲרֵי: (כג) כָּל זֶה נִסִּיתִי בַּחֲכָמָה ¹²⁶**

החכמה תעוז לחכם זה דוד מעשרה שליטים מעשרה זקנים שאמרו בספר תהלים ואלו הן אדם הראשון ואברהם ומשה ודוד ושלמה על אילין חמשה לא איתפלגין אילין חמשה אחרנייתא מאן אינון רב ורבי יוחנן רב אמר אסף הימן וידותון ושלשה בני קרח אחד ועזרא ורבי יוחנן אמר הוא אסף דהכא הוא אסף דתמן אלא ע"י שהיה בן תורה זכה לומר שירה עם אחיו וזכה לומר שירה בפני עצמו על דעת רב אסף אחר הוא שנאמר (ד"ה א' כ"ה) על יד אסף הנבא על ידי המלך רב ורבי יוחנן רב אמר לידותון ממש רבי יוחנן אמר לידותון הנבא על הדתין ועל הדינין שעברו עליו ועל ישראל רבי הונא בשם רבי אחא אע"פ שעשרה בני אדם אמרו ספר תהלים מכלהון לא נאמר על שמותם אלא ע"י דוד מלך ישראל משלו משל למה"ד לחבורה של אנשים המבקשת לומר הימנון למלך אמר להם המלך כלכם נעימים כלכם חסידים כולכם משובחין לומר הימנון לפני אלא איש פלוני יאמר ע"י כלכם למה שקולו ערב כך בשעה שבקשו עשרה צדיקים לומר ספר תהלים אמר להם הקב"ה כלכם נעימים וחסידים ומשובחין לומר הימנון לפני אלא דוד יאמר ע"י כלכם למה שקולו ערב הדא הוא דכתיב (שמואל ב' כ"ג) ונעים זמירות ישראל:

¹²⁵**קה"ר פרשה ז פסקה לא**

כי אדם אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא אמר רבי יודן וכי יש אדם צדיק וחוטא אלא אלו גבאי צדקה ומחלקי צדקה שראוי שלא כראוי ושלם כראוי ונותנין כראוי ולא יחטא היך כמדבר אחר, (שופטים ט') קולע באבן אל השערה ולא יחטיא:

¹²⁶**קה"ר פרשה ז פסקה לב**

כל זה נסיתי בחכמה כתיב (מלכים א' ד') ויתן אלהים חכמה לשלמה רבנן ורבי לוי רבנן אמרי כחול מהו כחול ניתן לו חכמה כנגד כל ישראל ורבי לוי אמר מה החול הזה גדר לים כך היתה חכמה גדר לשלמה מתלא אמר דעת חסרת מה קנית דעת קנית מה חסרת כתיב (שם) ותרב חכמת שלמה מחכמת כל בני קדם ומכל חכמת מצרים ומה היתה חכמתן של בני קדם שהיו יודעין במזל וקוסמין בעופות ובקיאין בטייר אמר רשב"ג בשלשה דברים אני משבח את בני המזרח שאין נושקין בפה אלא ביד ואין נושקין בפה אלא חותכים בסכין ואין נוטלין עצה אלא במקום מרווח שאין יועצין אלא בשדה מה היתה חכמתן של מצרים את מוצא בשעה שבקש שלמה לבנות בית המקדש שלח אצל פרעה נכה ואמר שלח לי אומנים בשכרן שאני רוצה

אֲמַרְתִּי אַחֲכָמָה וְהִיא רְחוּקָה מִמֶּנִּי: (כד) רְחוּקָה מֵהָיָה וְעַמֶּק
 עֶמֶק מִי יִמְצְאוּנוּ: (כה) סְבוּתִי אֲנִי וְלִבִּי לִדְעַת וְלִתּוֹר וּבִקֵּשׁ חֲכָמָה
 וְחִשְׁבוֹן וְלִדְעַת רָשָׁע כָּסֶל וְהַסְכָּלוֹת הוֹלָלוֹת: (כו) וּמוֹצֵא אֲנִי מֵר
 מִמּוֹת אֶת הָאִשָּׁה¹²⁷ אֲשֶׁר הִיא מְצוּדִים וְחֲרָמִים לָבָה¹²⁸ אֲסוּרִים

לבנות בית המקדש מה עשה כנס כל אסטרונוגין שלו וצפו וראו בני אדם שהם עתידין למות באותה שנה ושלחן לו וכיון שבאו אצל שלמה צפה ברוח הקדש שהם עתידין למות באותה שנה ונתן להם תכריכין ושלחן לו ואמר לו אם לא היה לך תכריכין לצורך מתיך אלו הרי הם ותכריכיהון קום קבור אותם (שם) ויחכם מכל האדם מאדם הראשון מה היתה חכמתו של אדם הראשון את מוצא כשביקש הקב"ה לבראת את אדם הראשון נמלך במלאכי השרת ואמר להם נעשה אדם אמרו לפניו ריבונו של עולם (תהלים ח') מה אנוש כי תזכרנו אמר להם אדם שאני רוצה לבראתו חכמתו מרובה משלכם מה עשה כנס כל בהמה חיה ועוף והעמידן לפניו ואמר להם קראו להם שמות עמדו ולא ידעו הלך אצל אדם אמר לו מה שמותן של אלו אמר רבון העולמים לזה נאה לקרותו שור ולזה ארי ולזה סוס ולזה גמל ולזה נשר וכן לכולן ואמר לו אתה מה שמך אמר לפניו אדם מפני שנבראתי מן האדמה ואני מה שמי אמר לפניו אדני מפני מה שאתה אדון על בריותיך הדא הוא דכתיב (ישעיה מ"ב) אני ה' הוא שמי הוא שמי שקרא לי אדם הראשון הוא שמי שהתניתי ביני לבין עצמי הוא שמי שהתניתי ביני לבין בריותי ובין מלאכי השרת מאיתן האזרחי זה אברהם דכתיב (תהלים פ"ט) משכיל לאיתן האזרחי והימן זה משה שנא' (במדבר י"ב) בכל ביתי נאמן הוא וכלכל זה יוסף דכתיב (בראשית מ"ז) ויכלכל יוסף אמרו מצרים כלום עבד זה מלך עלינו אלא בחכמתו נטלו שבעים פיתקין והיו משליכין לפניו והיה קורא כל אחד ואחד בלשונו ולא עוד אלא שהיה מדבר בלשון הקדש שלא היו יודעין ומכירין בו ואינן יכולין לשמוע בו וכן הוא אומר (תהלים פ"א) עדות ביהוסף שמו ודרדע זה דור המדבר שכולו דעה בני מחול אלו ישראל שמחל להם הקב"ה על מעשה העגל:

¹²⁷ קה"ר פרשה ז פסקה לו

ומוצא אני מר ממות את האשה וגו' רבנן אמרי ע"י שהיא תובעת בידו דברים שאינו יכול לעמוד בהן סוף שהיא ממיתה אותו מיתה מרה עובדא הוה בחד בר נש דהוה ליה מגיר ליסטים והוה נפיק ומקפח בליליא וזיין בניה ובנתיה ביממא אמרה ליה אנתתיה דהווא בר נש מה ביש גדא דההיא איתתא דאידבקת לך אמרה ליה לית את חמי בנוי דפלן מגרן היך אכלון ושתון אמר לה את בעי אעביד מה איהו עביד אמר

**יְדִיהָ טוֹב לִפְנֵי הָאֱלֹהִים יִמְלֹט מִמָּנָה וְחוּטָא יִלְכָּד בָּהּ: (כז) רֵאָה
זֶה מִצְאָתִי אִמְרָה קֹהֶלֶת¹²⁹ אַחַת לְאַחַת לְמִצָּא חֶשְׁבֹּן: (כח) אֲשֹׁר**

לו: ומה אית ביה אמר לו: אייזיל פייסיה עמי דאנא אזיל עימיה אזלון ופייסוניה
ונסב יתיה עימיה נפק בההוא ליליא נפק ליסטאה ותקין תזקיטא בתריהון דין דהוה
חכים שביליא ערק ואישתיזב ודין לא הוה חכים שביליא איתצייד ואיצטלב וקרן
עלוי לקיש לסטים בכיר לצלובים:

פסקה לז

ג' דברים קשין לגוף מכת הלב קשה לגוף מכת חולי מעים קשה לגוף ממכת הלב
וחסרון כיס קשה מכולן אמר רבי יהודה ארבעה עשר דברים קשין זה מזה וכולן
מתגאין זה מזה תהום קשה והארץ מתגאה עליו שהוא כבוש עליה הארץ קשה
וההרים קשין מתגאין עליה ההר קשה והברזל מתגאה עליו ושוברו ברזל קשה והאש
מפעפעתו האש קשה והמים מתגאין ומכבין אותה המים קשים עננים סובלין אותן
עננים קשין הרוח מפזרתן הרוח קשה והכותל מתגאה ועומד בו כותל קשה אדם
מתגאה וסותרו אדם קשה וצרה מחלחלתו צרה קשה והיין מתגאה ומשכחה יין
קשה והשינה מפיתו שינה קשה וחולי מתגאה ומטלטלה חולי קשה ומלאך המות
מתגאה ונוטל את נפשו ואשה רעה קשה מכולן:

קה"ר פרשה ז פסקה לח ¹²⁸

אשר היא מצודים וחרמים שהיא צדה בים וביבשה אסורים ידיה אמר רבי אלעזר
אילולי שכתב בה אסורים ידיה היתה אוחזת באדם בשוק ואומרת בא והזקק לי
לכלבה נושכת שאחזה בעליה בשלשלת אע"פ שהיא קשורה אוחזה באדם בשוק
בבגדיו כך אילולי שכתב בה אסורים ידיה היתה חוטפת באדם בשוק ראה מה כתיב
(בראשית ל"ט) ותתפשהו בבגדו לאמר שכבה עמי טוב לפני האלהים ימלט ממנה זה
יוסף וחוטא ילכד בה זה פוטיפר דבר אחר טוב זה פנחס וחוטא זה זמרי דבר אחר
טוב זה פלטי וחוטא זה אמנון רבי איסי דקיסרין פתר קרייה במינות טוב זה רבי
אלעזר וחוטא זה יעקב איש כפר גבוריא דבר אחר, טוב זה אלעזר בן דמא וחוטא זה
יעקב איש כפר סאמא דבר אחר, טוב זה חנניא בן אחי רבי יהושע וחוטא אלו בני
כפר נחום דבר אחר, טוב זה יהודה בן נקוסא וחוטא אלו המינים דבר אחר, טוב זה
רבי נתן וחוטא זה תלמידו דבר אחר, טוב זה רבי אליעזר ורבי יהושע וחוטא זה
אלישע:

קה"ר פרשה ז פסקה לט ¹²⁹

ראה זה מצאתי אמרה קהלת ולהלן הוא אומר אמר רבי ירמיה זה רוח
הקדש פעמים משיח בלשון זכר ופעמים משיח בלשון נקבה אחת לאחת למצוא

עוֹד בְּקֶשֶׁה נִפְשִׁי וְלֹא מִצָּאתִי אָדָם אֶחָד מֵאֶלֶף מִצָּאתִי¹³⁰ וְאִשָּׁה
בְּכָל אֵלֶּה לֹא מִצָּאתִי: (כט) לְבַד רָאֵה זֶה מִצָּאתִי אֲשֶׁר עָשָׂה
הָאֱלֹהִים אֶת הָאָדָם יֵשָׁר וְהִמָּה בְקֶשׁוֹ חֲשֹׁבוֹת רַבִּים:¹³¹

פרק ח

(א) מִי כְּהֶחֱכֵם¹³² וּמִי יוֹדֵעַ פֶּשֶׁר דְּבַר חֲכָמַת אָדָם תָּאִיר פָּנָיו וְעַז
פָּנָיו יִשְׁנָא: (ב) אֲנִי פִי מִלֶּךְ שְׁמוֹר¹³³ וְעַל דְּבַר־תְּשׁוּבָת אֱלֹהִים: (ג)

חשבון אמר רבי יצחק בנוהג שבעולם אדם נכשל בעבירה והוא חייב עליה מיתה לשמים במה נתכפר לו מת שורו אבדה תרנגולתו נשברה צלוחיתו נכשל באצבעו הקטנה ויצא ממנה טיפת דם מקצת הנפש ככל הנפש שנאמר אחת לאחת למצא חשבון חדא מערערא חדא והחשבון מתמצה כמה הוא מיצוי החשבון רבי פנחס אמר עד אחת:

¹³⁰ קה"ר פרשה ז פסקה מ

אשר עוד בקשה נפשי ולא מצאתי אדם אחד מאלף מצאתי בנוהג שבעולם אלף בני אדם נכנסין למקרא יוצאין מהן ק' למשנה יוצאין מהן עשרה לתלמוד יוצא מהם אחד להוראה הדא הוא דכתיב אדם אחד מאלף מצאתי דבר אחר, אדם זה אברהם ואשה בכל אלה לא מצאתי זו שרה דבר אחר, אדם זה עמרם ואשה זו יוכבד דבר אחר, אדם זה משה ואשה אלו נשי המדבר דבר אחר, אדם זה משה שבא לאלף דור ואשה זו היא התורה שנתנה לאלף דור הדא הוא דכתיב (תהלים ק"ה) דבר צוה לאלף דור מלמד שצפה הקב"ה בכל הקנקנים ולא מצא קנקן זפות מקנקנו של משה שפשט ידו וקבל את התורה:

¹³¹ קה"ר פרשה ז פסקה מא

לבד ראה זה מצאתי אשר עשה האלהים את האדם ישר היה שנאמר אשר עשה האלהים את האדם ישר וכתיב (בראשית ג') הן האדם היה כאחד ממנו כאחד ממלאכי השרת וכיון שנעשו שנים והמה בקשו חשבונות רבים:

¹³² קה"ר פרשה ח פסקה א

מי כהחכם זה הקב"ה דכתיב ביה (איוב ט') חכם לבב ואמיץ כח ומי יודע פשר דבר שפשר תורה למשה חכמת אדם תאיר פניו אמר רבי שמעון גדול כח הנביאים שהן מדמין את הצורה ליוצרה דכתיב (דניאל ח') ואשמע קול אדם בין אולי אמר רבי יודן

אית לן קרייה דנהיר מיניה דכתיב (יחזקאל א') ועל דמות הכסא דמות כמראה אדם עליו מלמעלה ועז פניו ישנא שהוא משתנה ממדת הדין למדת רחמים על ישראל:

פסקה ב

מי כהחכם זה אדם הראשון דכתיב ביה (שם כ"ח) אתה חותם תכנית ומי יודע פשר דבר שפרש שמות לכל חכמת אדם תאיר פניו יופיו יאיר פניו אמר רבי לוי תפוח עקיבו של אדם הראשון מכהה גלגל חמה ואל תתמה בנוהג שבעולם אדם עושה לו שני דסקרין שלמין אחד לו ואחד לבן ביתו של מי הוא עושה נאה לא שלו כך אדם הראשון נברא לתשמישו של הקב"ה וגלגל חמה לתשמישו של אדם הראשון לא הוא בדין שתפוח עקיבו של אדם הראשון מכהה גלגל חמה ומה אם תפוח עקיבו כך קלסתר פניו על אחת כמה וכמה רבי לוי בשם רבי חמא בר חנינא שלש עשרה חופות קשר להם הקב"ה בגן עדן הוא דכתיב (יחזקאל כ"ח) בעדן גן אלהים היית וגו' ר"ל אמר אחת עשרה ורבנן אמרי עשר ולא פליגי מ"ד שלש עשרה עבד כל אבן יקרה מסוכתך תלת ומ"ד אחת עשרה עבד להון חדא ומ"ד עשר לא עבד חד מנהון ואחר כל השבח הזה כי עפר אתה ועז פניו ישונא כשאמר לו הקב"ה המן העץ ואף הקב"ה שינה עז פניו וטרדו מגן עדן:

פסקה ג

דבר אחר, מי כהחכם אלו ישראל דכתיב בהון (דברים ד') רק עם חכם ונבון ומי יודע פשר דבר שהיו יודעין לדרוש את התורה לארבעים ותשע פנים טהור וכנגדן טמא את מוצא כשעמדו ישראל על הר סיני ואמרו נעשה ונשמע ניתן עליהם מזיו שכינה של מעלן וכיון שחטאו נעשו שונאים להקדוש ברוך הוא דכתיב ועז פניו ישונא ואף הקדוש ברוך הוא שינה עליהם את הדברים דכתיב (תהלים פ"ב) אכן כאדם תמותון:

פסקה ד

דבר אחר מי כהחכם זה תלמיד חכם מי יודע פשר דבר שהוא יודע לפרש משנתו חכמת אדם בשעה שהוא נשאל ומשיב ועז פניו ישונא בשעה שהוא נשאל ואינו יודע להשיב רבי חייא הוה יתיב ומתני מניין שאין ממירין בבכור זחלין אפוי דבר פדיה אמר הדין ידע מה אנא יתיב ומתני עובד כוכבים אחד ראה את רבי יהודה ברבי אלעאי חמתיה אפוי נהרין אמר הדין גברא חדא מן תלת מילין אית ביה או שתוי חמר או מוזיף ברביתא או מרבי חזירי שמע רבי יהודה בר אלעאי אמר ליה תיפח רוחיה דההוא גברא דחדא מן תלתיהון לית בי לא מוזיף ברביתא אנא דכתיב (דברים כ"ג) לא תשיך לאחריך ולא מרבי חזירי אנא דאסור ליה לבר ישראל למרבי חזירי דתנינן תמן לא יגדל אדם חזירים בכל מקום ולא שתוי חמר אנא דאפילו ארבע כסיה דאנא שתי בלילא פסחא אזיק לרישי מן פסחא לעצרתא אמר לו: ועל

**אל תבהל מפניו¹³⁴ תלך אל תעמד בדבר רע כי כל אשר יחפץ
יעשה: (ד) באשר דבר מלך שלטון¹³⁵ ומי יאמר לו מה תעשה: (ה)**

מה אפך נהירין אמר לו: אורייתי היא דמנהרא אפוי דכתיב חכמת אדם תאיר פניו וגו' רבי אבהו אזל לקיסרין ואתא מן תמן ואפוי נהירין חמוניה תלמידייא סלקין ואמרין לרבי יוחנן הדין רבי אבהו אשכח סימא אמר לון למה אמרין ליה דאנפוי נהירין אמר לון דילמא אורייתא חדתא שמע סלקון לגביה אמרו ליה ומה אורייתא חדתא שמע מר אמר לון תוספתא עתיקא אמרון קרא עליו חכמת אדם וגו':

פסקה ה

דבר אחר מי כהחכם זה משה דכתיב ביה עיר גבורים עלה חכם ומי יודע פשר דבר שפשר תורה לישראל רבי מנא דשאב בשם רבי יהושע בן לוי אמר על כל דבר ודבר שהיה הקדוש ברוך הוא אומר למשה היה אומר לו טומאתו וטהרתו וכיון שהגיע לפרשת (ויקרא כ"א) אמור אל הכהנים אמר לפניו רבונו של עולם ואם נטמאו אלו במה היא טהרתן לא השיבו דבר אותה שעה נשתנו פניו של משה וכיון שהגיעו לפרשת פרה אדומה אמר לו הקב"ה למשה משה אותה אמירה שאמרתי לך אמר אל הכהנים ואמרתי לי אם נטמאו במה היא טהרתן ולא אמרתי לך דבר זו היא טהרתן ולקחו לטמא מעפר שרפת החטאת אמר לפניו ריבונו של עולם וכי טהרה היא אמר הקב"ה משה חקה היא וגזירה גזרתי ואין בריה יכולה לעמוד על גזירתי דכתיב (במדבר י"ט) זאת חקת התורה:

קה"ר פרשה ח פסקה ו ¹³³

אני פי מלך שמר אמר רבי לוי אני פי מלך מלכי המלכים הקב"ה אשמור אותו הפה שאמר (שמות כ') אנכי ה' אלהיך ועל דברת לא יהיה לך שבועת לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא:

קה"ר פרשה ח פסקה ז ¹³⁴

אל תבהל מפניו תלך רבי חייא בר גמדא פתח (משלי ג') מוסר ה' בני אל תמאס תני הפותח פותח בדבר טוב והחותם חותם בדבר טוב דתנינן בברכות קורא ומפסיק בקללות אינו מפסיק אלא אחד קורא את כולן מוסר ה' בני אל תמאס וגו' משום עמו אנכי בצרה אמר הקב"ה בני מתקללין ואני מתברך ואל תקוץ בתוכחתו אל תעש תוכחתו של הקב"ה קוצים קוצים רבי לוי בן פנטי קרא את ארוריא קדם רבי הונא וגמגם בהון אמר לו: אשמע קליך דלית אינון קללות תוכחת אינון מוסר ה' בני אל תמאס ואל תקוץ בתוכחתו:

קה"ר פרשה ח פסקה ח ¹³⁵

שׁוֹמֵר מִצְוָה לֹא יֵדַע דְּבַר רָע¹³⁶ וְעֵת וּמִשְׁפָּט יֵדַע לֵב חָכָם: (ו) כִּי לְכָל חֹפֶץ יֵשׁ עֵת¹³⁷ וּמִשְ�פָּט כִּי רָעַת הָאָדָם רַבָּה עָלָיו: (ז) כִּי אֵינָנו יֵדַע מָה שֶׁיְהִיָּה כִּי כָאֲשֶׁר יְהִיָּה מִי יִגִּיד לוֹ: (ח) אֵין אָדָם שְׁלִיט

באשר דבר מלך שלטון אמר רבי בון כתיב (דברים ו') לא תנסו (בראשית כ"ב) והאלהים נסה (ויקרא י"ט) לא תקום ולא תטור כתיב (נחום א') אל קנא ונוקם ה' אמר רבי לוי לרב שהיה מצוה את תלמידו ואומר לו לא תטה משפט והוא מטה משפט לא תכיר פנים והוא מכיר פנים אמר לו התלמיד רבי לך שרי ולי אסור אמר לו איני אומר לך אלא שלא תלוה לישראל ברבית אבל הלוח לעובדי כוכבים שנא' (דברים כ"ג) לנכרי תשיך כך אמרו ישראל לפני הקב"ה ריבוננו של עולם הא כתבת בתורתך (ויקרא י"ט) לא תקום ולא תטור ואת נוקם ונוטר אמר להון לישראל לא אטור דכתיב (תהלים קי"ג) לא לנצח יריב ולא לעולם יטור אבל לעובדי כוכבים (נחום א') נוקם ה' לצריו ונוטר הוא לאויביו אמר הכתבתי בתורתי לא תקום ולא תטור את בני עמך אבל נוקם את לעובדי כוכבים שנא' (במדבר ל"א) נקם נקמת בני ישראל לקיים מה שנאמר באשר דבר מלך שלטון:

¹³⁶ קה"ר פרשה ח פסקה ט

שומר מצוה לא ידע דבר רע זו אסתר שהיתה עסוקה במצות ביעור חמץ, **ועת ומשפט ידע לב חכם** זה מרדכי דכתיב (אסתר ד') ומרדכי ידע את כל אשר נעשה:

מדרש זה תמוה ואומר דרשני. עיין בספר "דברי צדק" עמוד כה ותמצא באור ארוך. ואני הקטן בס"ד אענה חלקי. ידועה דעת המקובלים שאסתר בראה בקבלה מעשית שידה בדמותה והיא היתה משמשת עם אחשורוש ככתוב באורך בספרי "מגילת אסתר" עמוד 367 ע"ש. וזה רמוזכאן שהיתה עסוקה במצות ביעור חמץ, קרא כאן לס"א "חמץ".

ומרדכי שהוא הצדיק של הדור היה מיחד קוב"ה ושכינתיה הרומזים במילים "משפט" ו"עת" ובמילים "כל" ו"את" והיה מחברם כרמוז במילה "ידע".

¹³⁷ קה"ר פרשה ח פסקה י

כי לכל חפץ יש עת ולכל עת יש חפץ היך מה דבר נש בעי עביד בהאי עלמא עביד ברם תמן דינא וחושבנא:

תרגום: כל מה שאדם רוצה לעשות בעולם הזה – עושה, ברם שם בעולם הבא יש דין וחשבון.

**בְּרוּחַ¹³⁸ לְכֹלֹא אֶת הָרוּחַ וְאֵין שְׁלִטוֹן בְּיוֹם הַמּוֹת וְאֵין מְשַׁלַּחַת
בַּמִּלְחָמָה וְלֹא יִמְלֹט רָשָׁע אֶת בְּעָלָיו: (ט) אֶת כָּל זֶה רָאִיתִי וְנָתַן**

¹³⁸ קה"ר פרשה ח פסקה יא

אין אדם שליט ברוח רבנן אמרין אין אדם שליט ברוח של מלאך המות לכלותו ממנו ומניין שנקראו המלאכים רוחות שנאמר (תהלים ק"ד) "עושה מלאכיו רוחות" ואין שלטון ביום המות אין אדם יכול לומר למלאך המות המתן לי עד שאחשב חשבונותי ואחר כך אני בא

ואין משלחת במלחמה אין אדם יכול לומר הרי בני או עבדי או בן ביתי תחתי ולא ימלט רשע את בעליו אין מי שיתלה אנקליטון (כלומר אין הררכיה גבוהה יותר) אין מי שיאמר אנקלומא (כלומר, נערוך את הטענות מחדש). ורבי נחמיה אמר:

אין אדם שליט ברוח אין נביא של ישראל שליט ברוחו של הקב"ה לכלותו ממנו שנא' (ירמיה כ') ואמרתי לא אזכרנו וגו'

ואין שלטון ביום המות (שם ט"ז) אשר למות למות וגו'

ואין משלחת במלחמה (שם) שלח מעל פני ויצאו

ולא ימלט רשע את בעליו רבי חגי בשם רבי יצחק לפי שהיו ליצנים שבאותו הדור ממלמלין בפיהם ומפריזין באצבעותיהם ואומרים החזון אשר הוא חוזה וגו' אמר להם נביא לישראל חייכם (יחזקאל יב, 25) "כי בימיכם בית המרי".

ורבי אליעזר בן יעקב אומר:

אין אדם שליט ברוחן של מלכיות לכלותן ממנו

ואין שלטון ביום המות שנא' (תהלים י"ח) קדמוני מוקשי מות

ואין משלחת במלחמה דכתיב (שם ע"ח) משלחת מלאכי רעים

ולא ימלט רשע את בעליו אילו עשו תשובה פשרו ורבנן אמרי אין אדם שליט ברוח עצמו לכלותו ממנו

אמר רבי חנינא כתיב (זכריה י"ב) ויוצר רוח אדם בקרבו צר רוחו של אדם בגופו שאילולי כן כיון שהיתה הצרה באה עליו היה נוטלה ומשליכה מקרבו.

אמר רבי לוי קרוב לחמשים ושנים פעמים כתיב והמלך דוד כיון שנטה למות כתיב (מ"א ב') ויקרבו ימי דוד למות משום ואין שלטון ביום המות

רבי יהושע דסכנין בשם רבי לוי (אומר): שתי חצוצרות שהיו בימי משה נגנזו כתוב אחד אומר (במדבר י') ותקעו בהן ונועדו אליך וכתוב אחד אומר (דברים ל"א) הקהילו אלי את כל זקני שבטיכם. וחצוצרות היכן הם? אמור שכבר נגנזו בימי משה

**אֶת לְבִי לְכָל מַעֲשֵׂה אֲשֶׁר נַעֲשֶׂה תַּחַת הַשָּׁמַיִם עֵת אֲשֶׁר שָׁלַט
הָאָדָם בָּאָדָם לָרַע לוֹ:¹³⁹ (י) וּבִכֵּן רָאִיתִי רָשָׁעִים קִבְּרִים וּבָאוּ
וּמִמָּקוֹם קְדוֹשׁ¹⁴⁰ יִהְיוּ וַיִּשְׁתַּכְּחוּ בְּעִיר אֲשֶׁר כֵּן עָשׂוּ גַם זֶה**

אמר הקב"ה למה הוא מת ויהיו בניו תוקעין לפניו בסלפינגס (פירוש: בחצוצרות) לא משום ואין שלטון ביום המות?.

רבי אלעזר בשם רבי סימון אמר כבוד גדול חלק הקב"ה למשה שאמר לו (במדבר י, 2) "עשה לך שתי חצוצרות" ולא ליהושע:

¹³⁹ קה"ר פרשה ח פסקה יב

את כל זה ראיתי וגו' עת אשר שלט האדם באדם לרע לו עת היא לרע לו לשולט ועת היא לרע לו לנשלט. אמר רבי אלעזר אין לך שהוא מתחייב על ידי אדם זה אלא אדם כיוצא בו שנאמר עת אשר שלט האדם.

רבי יונתן אמר ואפילו במקל ואפילו ברצועה מתחייבין על ידי אדם זה שנאמר (ישעיה ט') כי את עול סבלו וגו' כיום מדין כיום הדין אמר רבי חמא בר גוריון (אפילו זאב) אפילו אילני סרק עתידין ליתן דין וחשבון ורבנן מייתין לה מן הדא (דברים כ') "כי האדם עץ השדה" מה האדם עתיד ליתן דין וחשבון אף אילני סרק עתידין ליתן דין וחשבון:

¹⁴⁰ קה"ר פרשה ח פסקה יג

ובכן ראיתי רשעים קבורים ובאו אמר רבי יהודה בר סימון אם במתי יחזקאל הוא אומר הלא כבר נאמר רשעים ואותן לא היו אלא צדיקים, ואם בבנה של צרפית הכתוב מדבר והלא כבר נאמר קבורים והוא לא נקבר, ואם בצדקיה בן כנענה הכתוב מדבר והלא כבר נאמר ובאו והוא לא בא אלא (מ"ב י"ג) "ויהי הם קבורים איש....ויחי" יכול לעולם תלמוד לאמר ויקם על רגליו מלמד שלא היתה עמידתו אלא לשעה לפרוש מאותו צדיק בלבד. ומהו "ובאו"? רבי שמואל אמר שקעה שמשן והטהרו הא מדבר אחר, (ויקרא כ"ב) ובא השמש וטהר.

אמר רבי לוי (איוב ט"ו) כל ימי רשע הוא מתחולל מת וחלל המדבר אחר, (יחזקאל כא) ואתה חלל רשע. דבר אחר, מדבר בגרים שהם באים ועושים תשובה.

וממקום קדוש יהלכו ע"י שהלכו במקום קדוש אלו בתי כנסיות ובתי מדרשות וישתכחו בעיר וישתכחו מעשים רעים אשר כן עשו וישתכחו מעשיהם הטובים אשר עשו בעיר

הָבֵל: (יא) אֲשֶׁר אֵין נַעֲשֶׂה פֶּתֶגֶם¹⁴¹ מַעֲשֵׂה הָרָעָה מְהֵרָה עַל כֵּן מִלֹּא לֵב בְּנֵי הָאָדָם בָּהֶם לַעֲשׂוֹת רָע: (יב) אֲשֶׁר חָטָא עֲשֵׂה רָע מֵאֵת וּמֵאֲרִיךְ לוֹ כִּי גַם יוֹדַע אֲנִי אֲשֶׁר יִהְיֶה טוֹב לִירְאֵי הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר יִירָאוּ מִלִּפְנֵיו: (יג) וְטוֹב לֹא יִהְיֶה לְרָשָׁע וְלֹא יֵאָרִיךְ יָמִים כַּצֵּל אֲשֶׁר אֵינָנו יָרֵא מִלִּפְנֵי אֱלֹהִים: (יד) יֵשׁ הָבֵל אֲשֶׁר נַעֲשֵׂה עַל הָאָרֶץ¹⁴² אֲשֶׁר יֵשׁ צַדִּיקִים אֲשֶׁר מַגִּיעַ אֲלֵהֶם כְּמַעֲשֵׂה הָרָשָׁעִים וְיֵשׁ רָשָׁעִים שְׂמִיגֵי אֲלֵהֶם כְּמַעֲשֵׂה הַצַּדִּיקִים אֲמַרְתִּי שְׂגָם זֶה הָבֵל: (טו) וְשִׁבְחָתִי אֲנִי אֵת הַשְּׂמִיחָה¹⁴³ אֲשֶׁר אֵין טוֹב לָאָדָם תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ כִּי אִם לֶאֱכֹל וּלְשָׂתוֹת וּלְשִׂמּוֹחַ וְהוּא יִלּוֹנוּ בַּעֲמָלוֹ יָמֵי חַיָּיו אֲשֶׁר נָתַן לוֹ הָאֱלֹהִים תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ: (טז) כֹּאֲשֶׁר נָתַתִּי אֵת לְבִי¹⁴⁴

גם זה הבל אמר רבי יצחק איננו הבל וזה הבל שאינו באין מאליהן. רבי בון אמר צדיקים הלכו לשם ויבואו כגון יוסף לאסנת יהושע לרחב בועז לרות משה לחובב אמר רבי אחא אין זה הבל אלא שאין הבריות באין ומתקדשין לתחת כנפי השכינה:

¹⁴¹ קה"ר פרשה ח פסקה יד

אשר אין נעשה פתגם על ידי שאדם חוטא ואין מדת הדין פוגעת בו על כן מלא וגו' מה איננו אמרין הא רומיא עללין הא רומיא נפקין לית להון מפוקים:

¹⁴² קה"ר פרשה ח פסקה טז

יש הבל אשר נעשה על הארץ אשריהן לצדיקים שמגיע אליהם כמעשה הרשעים בעולם הזה ואוי ואללי לרשעים שמגיע אליהם כמעשה הצדיקים:

¹⁴³ קה"ר פרשה ח פסקה יז

ושבחתני אני את השמחה אמר רבי תנחומא אמר רבי נחמן בריה דרבי שמואל בר נחמן רבי מנחמה ואמרי לה רבי ירמיה ורבי מיאשה בשם רבי שמואל בר רב יצחק כל אכילה ושתייה שנאמר במגלה הזאת בתורה ובמעשים טובים הכתוב מדבר אמר רבי יונה בן אב שבכולן שנאמר והוא ילוננו בעמלו בעולמו בעולם הזה ימי חייו לקבר וכי יש מאכל ומשתה בקבר שמלוין את האדם לקברו אלא אלו תורה ומעשים טובים שעושה האדם:

¹⁴⁴ קה"ר פרשה ח פסקה יח

לְדַעַת חֲכָמָה וְלִרְאוֹת אֶת הָעֵינָן אֲשֶׁר נַעֲשֶׂה עַל הָאָרֶץ כִּי גַם בַּיּוֹם
וּבַלַּיְלָה שָׁנָה בְּעֵינָיו אֵינָנו רֹאֶה: (יז) וְרִאִיתִי אֶת כָּל מַעֲשֵׂה
הָאֱלֹהִים¹⁴⁵ כִּי לֹא יוּכַל הָאָדָם לְמַצּוֹא אֶת הַמַּעֲשֵׂה אֲשֶׁר נַעֲשֶׂה
תַּחַת הַשָּׁמַיִם בְּשָׁל אֲשֶׁר יַעֲמַל הָאָדָם לְבָקֵשׁ וְלֹא יִמָּצֵא וְגַם אִם
יֹאמֶר הֶחָכֶם לְדַעַת לֹא יוּכַל לְמַצּוֹא:

פרק ט

(א) כִּי אֶת כָּל זֶה נָתַתִּי אֶל לְבִי וְלָבוֹר אֶת כָּל זֶה אֲשֶׁר הַצַּדִּיקִים
וְהַחֲכָמִים וְעַבְדֵיהֶם בְּיַד הָאֱלֹהִים גַּם אֶהְבֶּה גַם שִׁנְאָה אֵין יוֹדַע
הָאָדָם הַכֹּל לִפְנֵיהֶם: (ב) הַכֹּל כַּאֲשֶׁר לִכְל מְקָרָה אֶחָד לַצַּדִּיק
וְלָרָשָׁע¹⁴⁶ לְטוֹב וְלִטְהוֹר וְלִטְמֵא וְלִזְבֵּחַ וְלֹאֲשֶׁר אֵינָנו זֹבֵחַ כְּטוֹב

כאשר נתתי את לבי וגו' שינה בעיניו איננו רואה אינו רואה תשובה ואינו עושה שני
דברים טובים קרובים לך ורחוקים ממך רחוקים ממך וקרובים לך תשובה קרובה לך
ורחוקה ממך רחוקה ממך וקרובה לך מיתה קרובה לך ורחוקה ממך רחוקה ממך
וקרובה לך:

¹⁴⁵ קה"ר פרשה ח פסקה יט

וראיתי את כל מעשה האלהים רבי פנחס ורבי ירמיה בשם רבי חייא בר אבא הרבה
שאלו לעשות ולעמוד על דברי תורה ולא יכלו ומאי טעמא בשל אשר יעמל האדם
לבקש ולא ימצא וגם אם יאמר החכם זה שלמה יום שאמר יכול אני להרבות ולא
להטות רבי יהושע דסכנין בשם רבי לוי אמר כתיב (ישעיה מ') הנותן רוזנים לאין זה
משה בשעה שאמר (דברים א') והדבר אשר יקשה מכם אמר לו הקדוש ברוך הוא
משה את דן קשות אני אביא לך דין שתלמיד תלמידך יכול לדון ואפילו הנשים ואין
את יכול להוציאו איזה זה זה דין של בנות צלפחד רבנן אמרי ח"ו לא נתגאה משה
אלא כך אמר והדבר אשר יקשה מכם אם הייתי סוֹבֵרוֹ ושמעתי ואם לאו והשמעתי
לאלהים:

¹⁴⁶ קה"ר פרשה ט פסקה א

שמעון בר אבא פתח הכל כאשר לכל מקרה אחד לצדיק זה נח שנא' (בראשית
ו') איש צדיק תמים היה אמרו כשיצא מן התיבה הכישו ארי ושרו והיה צולע
ולרשע זה פרעה אמרו כשבא פרעה לישב על כסא שלמה כשלקח בכתובת בתו לא

כַּחֲטָא הַנִּשְׁבָּע כַּאֲשֶׁר שְׁבוּעָה יֵרָא: (ג) זֶה רָע בְּכָל אֲשֶׁר נַעֲשֶׂה תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ כִּי מִקְרָה אֶחָד לְכָל וָגַם לֵב בְּנֵי הָאָדָם מְלֵא רָע וְהוֹלִלוֹת בְּלִבָּבָם בְּחַיֵּיהֶם וְאַחֲרָיו אֶל הַמֵּתִים: (ד) כִּי מִי אֲשֶׁר יַחְבֵּר¹⁴⁷ אֶל כָּל הַחַיִּים יֵשׁ בְּטָחוֹן כִּי לְכָלֵּב חֵי הוּא טוֹב מִן הָאָרִיָּה

היה יודע מנגניקון שלו והכישו ארי ושברו והיה צולע זה מת צולע וזה מת צולע הוי מקרה אחד לצדיק ולרשע

לטוב זה משה שנאמר (שמות ב') ותרא אותו כי טוב הוא אמר ר"מ טוב שהיה מהול ולטהור זה אהרן שהיה עסוק בטהרתן של ישראל

ולטמא אלו המרגלים שאמרו דבה רעה על הארץ ולא נכנסו לארץ ואלו אמרו טובתה ושבחה של ארץ ישראל ולא נכנסו בה

ולזובח זה יאשיה דכתיב (ד"ה ב' ל"ה) וירם יאשיהו לבני העם **ולאשר איננו זובח** זה אחאב שביטל קרבן מעל גבי המזבח זה מת בחצים וזה מת בחצים

כטוב זה דוד דכתיב ביה (שמואל א' ט"ז) וטוב ראי אמר רבי יצחק וטוב ראי בהלכה שכל מי שהוא רואה אותו זוכר את תלמודו

כחוטא זה נבוכדנצר דכתיב (דניאל ד') וחטאך בצדקה פרוק זה בנה בית המקדש ומלך מ' שנה וזה החריבו ומלך ארבעים שנה הוי **מקרה אחד**.

הנשבע זה צדקיהו דכתיב אשר השביעו במה השביעו אמר רבי יוסי בברית השביעו רבי אמר במזבח השביעו

כאשר שבועה ירא זה שמשון שנאמר (שופטים טו) השבעו לי זה מת בניקור עינים וזה מת בניקור עינים

דבר אחר, **לצדיק** אלו בניו של אהרן

ולרשע אלו עדת קרח אלו נכנסו להקריב במחלוקת ויצאו שרופים ובני אהרן שלא נכנסו במחלוקת ויצאו שרופים הדא הוא דכתיב (ויקרא י"ז) אחרי מות שני בני אהרן וגו':

¹⁴⁷ **קה"ר פרשה ט פסקה ב**

כי מי אשר יחבר אמר רבי אחא "יבחר" כתיב, מי יבחר יצר טוב מיצר הרע אלו הצדיקים, מי יבחר יצר רע מיצר טוב אלו הרשעים

הַמֵּת: ¹⁴⁸(ה) כִּי הַחַיִּים יוֹדְעִים שְׂיָמְתוּ ¹⁴⁹וְהַמֵּתִים אֵינָם יוֹדְעִים מֵאוֹמָה וְאֵין עוֹד לָהֶם שָׂכָר כִּי נִשְׁכַּח זְכָרָם: (ו) גַּם אֶהְבֶּתֶם גַּם

אל כל החיים יש בטחון אפילו אלו שפשטו ידיהם בזבול יש בטחון להחיותן אי אפשר שכבר פשטו ידיהם בזבול ולכלותם אי אפשר שכבר עשו תשובה עליהם הוא אומר (ירמיה נ"א) וישנו שנת עולם ורבנן אמרין קטני רשעי גוים הן וחיילותיו של נבוכדנצר לא חיין ולא נידונין עליהם הוא אומר וישנו שנת עולם אמר רבי יוחנן כל טיפה וטיפה שהוריד הקב"ה על דור המבול היה מרתיחה ואחר כך מורידה עליהם שנאמר (איוב ו') בעת יזרבו נצמתו זריבתן חלטנית היתה:

¹⁴⁸ קה"ר פרשה ה פסקה יב

תני בזמן שהולד נוצר במעי אמו שלשה הם שותפין בו הקב"ה ואביו ואמו אביו מזריע בו לובן שממנו הלובנים והמוח והצפרנים ולובן שבעין והעצמות והגידין אמו מזרעת אודם שממנו הדמים והעור והבשר ושער ושחור שבעינים והקב"ה יתברך שמו ויתרומם זכרו נותן בו עשרה דברים ואלו הן רוח ונשמה וקלסתר פנים ומראית עינים ושמיעת אזנים ודבור שפתים ונשיאות ידים והילוך רגלים וחכמה ובינה ועצה ודעת וגבורה וכשבא שעת פטירתו הקב"ה נוטל חלקו ומניח חלק אביו ואמו לפניו ואביו ואמו בוכין אמר להם הקב"ה מה לכם בוכין כלום נטלתי משלכם לא נטלתי אלא שלי אומרים לפניו ריבונו של עולם כל זמן שהיה חלקך מעורב בחלקנו היה חלקנו שמור מן רמה ותולעה ועכשיו שנטלת חלקך מתוך חלקנו הרי חלקנו מושלך ונתון לרמה ותולעה.

רבי יהודה הנשיא היה מושל: משל למה הדבר דומה? למלך שהיה לו כרם ומסרו לאריס אמר המלך לעבדיו לכו בצרו את כרמי וטלו את חלקי והניחו חלק האריס במקומו מיד הלכו ועשו כדבר המלך והתחיל אותן האריס צווח ובוכה אמר לו: המלך כלום משלך נטלתי ולא שלי נטלתי אמר ליה אדוני המלך כל זמן שהיה חלקך עם חלקי היה חלקי שמור מבזה וגנבה ועכשיו שנטלת חלקך הרי חלקי מושלך לבזה וגנבה. המלך זה מלך מלכי המלכים הקב"ה, האריס זה אביו ואמו של אדם כל זמן שהנשמה באדם שמור הוא כיון שמת הרי הוא לרמה ולתולעה שנא' (איוב כ"ה) אף כי אנוש רמה אלו הבנים שבחיו ובן אדם תולעה אלו תולעים שמרחישין תחתיו במותו.

שמעון בן אלעזר אומר: אפילו בן יומו חי אינו צריך שימור לא מן החולדה ולא מן העכברים ולא מן הנחשים הכלב רואה ובורח הנחש רואה ובורח אבל כשמת אפילו כעוג מלך הבשן צריך שימור מן החולדה ומן העכברים ומן הנחשים שכל זמן שאדם

חי אימתו מוטלת על כל הבריות והחיות והרמשים שנא' (בראשית ט') ומוראכם וחתכם יהיה וגו' כיון שמת אדם נטלה אימתו וצריך שימור. ותינוק בן יומו חי מחללין עליו את השבת דוד מלך ישראל מת אין מחללין עליו את השבת ומדקאמר שלמה כי לכלב חי הוא טוב מן האריה המת כדבר יהודה אמר רב דאמר רב יהודה אמר רב מאי דכתיב (תהלים ל"ט) הודיעני ה' קצי ומדת ימי מה היא וגו' אמר דוד לפני הקב"ה ריבונו של עולם הודיעני את קצי אמר לו גזירה היא מלפני שאין מודיעין קצו של בשר ודם. "מדת ימי מה היא"? אמר לו גזירה היא מלפני שאין מודיעין מדת ימיו של בשר ודם. "ואדעה מה חדל אני" אמר לו בשבת. אמר לו: אמות באחד בשבת? אמר לו: כבר הגיעה מלכות שלמה בנך ואין מלכות נוגעת בחברתה אפילו כמלא נימא. אמר לו: אמות בערב שבת אמר לו (שם פ"ד) כי טוב יום בחצריך מאלף טוב לי יום אחד שאתה עוסק בתורה לפני מאלף עולות שעתיד שלמה בנך להקריב לפני על גבי המזבח.

כל יומא דשבתא הוה יתיב וגריס כולי יומי ההוא יומא הוה ליה בוסתנא אחורי ביתיה אתא מלאך המות בחיש באילניא נפק למיחזי הוה סליק בדרגא איפחית דרגא מתותיה אישתיק ונח נפשיה. שלח שלמה לבי מדרשא אבא מיית ומוטל בחמה וכלבים של בית אבא רעבים מה אעשה שלחו ליה חתוך נבלה והנח לפני כלבים ואביך הנח עליו ככר או תינוק וטלטלו ולא יפה אמר שלמה **כי לכלב חי הוא טוב מן האריה המת:**

קה"ר פרשה ט פסקה ג

כי לכלב חי הוא טוב מן האריה המת אנדריאנוס שחיק טמא שאל את רבי יהושע בן חנניה אמר ליה: "אנא טב ממשה רבך" אמר ליה למה? דאנא חי והוא מת וכתוב כי לכלב חי הוא טוב מן האריה המת. אמר ליה יכיל את לגזור דלא ידלק בר נש נור תלתא יומין? אמר לו: אין. (כן) לעידן רמשא דיומא קמו סלקו תרוייהון על איגר פלטין חמי תננא סליק מן רחיק אמר לו: מה כן? אמר איפרכא ביש ועאל אסיא ובקר יתיה ואמר ליה עד דשתי חמימי לא מיתסי. אמר ליה תיפח רוחיה עד דאת בחיים בטלה גזרתך ומשה רבינו בשעה שנגזר עלינו (שמות ל"א) לא תבערו אש בכל מושבותיכם ביום השבת לא מדליק יהודאי נור בשבתא מיומוהי ועדיין לא נתבטלה גזירתו מכמה שנים עד השתא אמרת את כן דאנא טב מיניה?

**שְׁנֵאתֶם גַּם קִנְיָתֶם כְּכֹר אֲבֹדָה וְחֶלֶק אֵין לָהֶם עוֹד לְעוֹלָם בְּכָל
אֲשֶׁר נַעֲשֶׂה תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ: (ז) לֹךְ אֲכַל בְּשִׂמְחָה לַחֲמֶךְ¹⁵⁰ וּשְׂתֵה בְּלֵב**

כי החיים יודעים שימותו רבי חייא רבה ורבי יונתן הוון מהלכין קומי ערסיה דרבי שמעון בן יוסי בן לקוניא הוה טליתיה דרבי יונתן מהלכא על ארוניה אמר ליה רבי חייא רבה בני טלי טליתך שלא יהו אומרים למחר הן באין אצלנו והן מחרפין אותנו אמר ליה רבי לא כתיב והמתים אינם יודעים מאומה? אמר ליה בני מקרא את יודע מדרש אין את יודע. כי החיים יודעים אלו הצדיקים שאפילו במיתתן קרוין חיים והמתים אינם יודעין אלו הרשעים שאפילו בחייהן קרוין מתים ומניין שהצדיקים קרוין חיים במיתתן? שנאמר (במדבר ל"ב) אל הארץ אשר נשבעתי לאברהם ליצחק וליעקב לאמר וגו' לאבות לא אמר אלא לאברהם ליצחק וליעקב אמר למשה צא ואמור להן שבועה שנשבעתי להם קיימתיה שנא' (בראשית ט') לזרעך אתננה. ורשעים קרוים מתים דכתיב (יחזקאל י"ח) אם אחפוץ במות המת וכי המת מת אלא אלו הרשעים שאפילו בחייהם קרוים מתים אמר לו ברוך שלמדני מדרש ונשקו על ראשו:

¹⁵⁰ קה"ר פרשה ט פסקה ז

לך אכול בשמחה לחמך אמר רבי הונא בריה דרבי אחא בשעה שהתינוקות נפטרינ מביית רבן בת קול יוצאת ואומרת להם לך אכול בשמחה לחמך נתקבל הבל פיכם לפני כריח ניחוח. ובשעה שישראל נפטרינ מבתי כנסיות ומבתי מדרשות בת קול יוצאת ואומרת לך אכול בשמחה לחמך כבר נשמעה תפלתכם לפני כריח ניחוח.

דבר אחר, **לך אכול בשמחה לחמך** זו פרשת חלה ושתה בלב טוב יינך זו פרשת נסכים **כי כבר רצה האלהים את מעשיך** זו הכנסת ישראל לארץ שנאמר (במדבר ט"ו) כי תבאו אל ארץ.

רבי עזריה בשם רבי יהודה בר סימון פתר קרייה באברהם אבינו: כשאמר לו הקב"ה (בראשית כ"ב) קח נא את בנך את יחידך ביום הראשון לא ראה כלום ולא בשני ביום השלישי מה כתיב בו (שם) וירא את המקום מרחוק מה ראה ראה ענן קשור על ההר אמר דומה שזה ההר שאמר לי הקב"ה להעלות את יצחק בני עליו אמר לו יצחק בני רואה אתה מה שאני רואה אמר לו הן אמר לו מה אתה רואה אמר לו ענן קשור על ההר אמר לאליעזר ולישמעאל נעריו רואים אתם כלום אמרו לאו אמר הואיל ואין

אתם רואים כלום והחמור אינו רואה כלום (שם) שבו לכם פה עם החמור עם דומין לחמור. אז הוא נטל יצחק והעלהו הרים והורידו גבעות והעלהו לראש הר אחד גבוה ותלול ובנה מזבח וסדר מערכה ועקדו עליו ונטל המאכלת לשוחטו ואילולי שבא מלאך ואמר לו (שם) אל תשלח ידך אל הנער כבר שחטו וכשבא אל אמו אמרה לו היכן היית בני אמר לה נטלני אבא והעלני הרים והורידני גבעות והעלני להר אחד ובנה מזבח וסדר מערכה ועקדני עליו ונטל מאכלת לשוחטני אלו לא בא מלאך אחד מן השמים ואמר לו אברהם אברהם אל תשלח ידך אל הנער כבר הייתי שחוט כיון ששמעה שרה אמו כך צווחה ולא הספיקה לגמור את הדבר עד שיצתה נשמתה דכתיב (בראשית כ"ג) ויבא אברהם לספוד לשרה ולבכותה. מהיכן בא? מהר המוריה בא. רבי יהודה ברבי סימון אמר: היה אברהם מהרהר בלבו ואומר תאמר שמא פסלות היה בבני ולא נתקבל יצתה בת קול ואמרה לו אברהם אברהם **לך אכול בשמחה לחמך וגו' כי כבר רצה האלהים את מעשיך** רצה האלהים את קרבנך.

רבי מונא דישאב ורבי יהושע דסכנין בשם רבי לוי פתר קרייא בראש השנה וביום הכפורים משל למדינה שהיתה חייבת ליפסין למלך שלח המלך גבאי טימיון לגבותה ברחוק עשרה מילין יצאו גדולי המדינה וקלסוהו והתיר להם שליש ברחוק חמשה מילין יצאו הבינונים וקלסוהו והתיר להם שליש כשקרב יצאו לקראתו אנשים ונשים וטף וקלסוהו ומחל להם את הכל אמר לון מה דאזל אזל מן הכא ולהלן הוא חושבנא כך ערב ראש השנה גדולי הדור מתענין הקב"ה מתיר להם שליש מעונותיהם שנאמר (תהלים ק"ל) כי עמך הסליחה למען תורא אמר רבי אחא מר"ה סליחה מתוקנת לך למען תורא שתהא יראתך על בריותיך ואותן הימים שבין ראש השנה ליום הכפורים היחידים מתענין והקב"ה מתיר להם עוד שליש מעונותיהם וביום הכפורים מתענין כולן והקב"ה מתיר להם עוד שליש מעונותיהן עד שמתענין אנשים ונשים וטף מוחל להם הקב"ה את הכל ואומר מה דאזל אזל מן הכא ולהלן הוא חושבנא יצתה בת קול ואמרת להם לך אכול בשמחה לחמך כבר נשמעה תפלתכם אבא תחנה חסידא נכנס לעירו ערב שבת עם חשיכה וחבילתו מונחת לו על כתפו ומצא מוכה שחין אחד מוטל בפרשת דרכים אמר ליה רבי עשה עמי צדקה והכניסני לעיר אמר אם אני מניח חבילתי מהיכן אתפרנס אני וביתי ואם אני מניח את מוכה שחין אני מתחייב בנפשי מה עשה המליך יצר טוב על יצר רע והכניסו למוכת שחין לעיר ובא ונטל את חבילתו ונכנס עם דמדומי חמה והיו הכל תמהין ואומרים זה הוא אבא תחנה חסידא אף הוא הרהר בלבו ואמר תאמר שמא חללתי

**טוֹב יִינֶךָ כִּי כָבֵד רָצָה הָאֱלֹהִים אֶת מַעֲשֶׂיךָ: (ח) בְּכָל עֵת יִהְיוּ
בְּגִדֶיךָ לְבָנִים¹⁵¹ וְשֶׁמֶן עַל רֹאשְׁךָ אֶל יַחְסָר: (ט) רְאֵה חַיִּים¹⁵² עִם**

את השבת באותה שעה הזריח הקב"ה את החמה דכתיב (מלאכי ג') וזרחה לכם יראי שמי שמש צדקה וגו' באותה שעה הרהר בלבו ואמר תאמר שלא נתקבל שכרי יצתה בת קול ואמרה לו לך אכול בשמחה לחמך ושתה בלב טוב יינך כי כבר רצה האלהים את מעשיך נתקבל שכרך דבר אחר, לך אכול בשמחה לחמך מדבר בדניאל איש חמודות שנא' (דניאל ט') ועוד אני מדבר בתפלה והאיש גבריאל אשר ראיתי בחזון בתחלה מועף ביעף טייס וחזר וטייס (שם) ויבן וידבר עמי רבי חגי בנו של רבי יצחק אמר דניאל איש חמודות אמר ידע הקב"ה שגמרתי תפלתי ושלח המלאך ודבר עמי שנאמר ויבן וידבר עמי ומה דבר עמי אמר לי בתחלת תחנוניך יצא דבר אמר לי גזרה נגזרה שיבנה בהמ"ק ולמלא שאלתך אמרתי בתחלת תחנוניך כי חמודות אתה שהיה מתאוה לתפלתו רבי שמואל בר אבוןא בשם רבי אחא ג"פ כתיב בכאן חמודות חמודות חמודות אמר ליה דייך בוראך מתחמד לך פמליא שלו מתחמד לך ותורתו מתחמדת לך דכתיב (שם י') כי מן היום הראשון אשר נתת את לבך להבין ולהתענות לפני אלהיך נשמעו דבריך נשמעה תפלתך יצתה בת קול ואמרה לו לך אכול בשמחה לחמך כבר נשמע תפלתך:

קה"ר פרשה ט פסקה ח ¹⁵¹

בכל עת יהיו בגדיך לבנים ושמן על ראשך אל יחסר אמר רבי יוחנן בן זכאי אם בבגדים לבנים הכתוב מדבר כמה בגדים לבנים יש להם לאו"ה ואם בשמנים טובים הכתוב מדבר כמה שמנים טובים יש לאו"ה הא אינו מדבר אלא במצות ומעשים טובים ובתורה רבי יהודה הנשיא משלו משל למה הדבר דומה? למלך שעשה סעודה וזימן אצלו אורחים אמר להם לכו ורחצו וגהצו וסכו ורחצו בגדיכם והתקינו עצמכם לסעודה ולא קבע להם זמן אימתי יבאו לסעודה והיו הפקחין מטיילין על פתח פלטין של מלך אמרין כלום פלטין של מלך חסר כלום הטיפשין שבהן לא השגיחו ולא הקפידו על דבר המלך אמרו שסופנו להרגיש בסעודת המלך כלום יש סעודה שאין בה הטרח וחברה אלו לאלו והלך הסייד לסידו ויוצר לטיטו נפח לפחמו כובס לבית המשרה שלו פתאום אמר המלך יבאו הכל לסעודה מהרום אלו באו בכבודם ואלו באו בניוולם שמח המלך על הפקחין שקיימו דברו של מלך ולא עוד אלא שכבדו פלטין של מלך וכעס על הטיפשין שלא קיימו את דבר המלך וניוולו פלטין של מלך אמר המלך אלו שהתקינו עצמן לסעודה יבאו ויאכלו בסעודת המלך ואלו שלא התקינו עצמן לסעודה לא יאכלו בסעודת המלך יכול ילכו ויפטרו להם חזר המלך לומר לאו אלא יהיו אלו מסובין ואוכלין ושותין ואלו יהיו עומדים על רגליהם לוקין

ורואין ומצטערים כך לע"ל הוא שישעיה אומר (ישעי' ס"ה) הנה עבדי יאכלו ואתם תרעבו זיוותאי אמר משום רבי מאיר אלו מסובין ואוכלין ושותין ואלו מסובין לא אוכלין ולא שותין לא דומה צערו של זה שהוא עומד לצערו של זה שהוא מיסב זה שהוא עומד לא אוכל ולא שותה דומה למשמש זה שמיסב ואינו אוכל צערו כפול ומכופל ופניו מוריקות הוא שהנביא אומר (מלאכי ג') ושבבתם וראיתם בין צדיק לרשע בר קפרא ורבי יצחק בר קפרא אמרי לאשתו של בולדריס שהיתה מקשטת עצמה בפני שכינותיה אמרו לה שכינותיה בעליך אינו כאן בפני מי את מקשטת עצמך אמרה להון בעלי מלח הוא אם יזדמן לו מעט רוח תכף יבא ונמצא עומד למעלה מראשי לא מוטב שיראה אותי בכבודי ולא בניוולי כך בכל עת יהיו בגדיך לבנים מן העבירות ושמן על ראשך אל יחסר ממצות ומעשים טובים תני ושוב יום אחד לפני מיתתך שאלו תלמידיו את רבי אליעזר אמרין ליה רבי וכי אדם יודע אימתי הוא מת שיעשה תשובה אמר להם לא כ"ש ישוב היום שמא ימות למחר של אחריו ונמצאו כל ימיו בתשובה לכך נאמר בכל עת יהיו בגדיך לבנים:

152 קה"ר פרשה ט פסקה ט

ראה חיים עם אשה אשר אהבת אמר רבי משום עדה קדושה קנה לך אומנות עם התורה מה טעמא ראה חיים וגו' ולמה הוא קורא אותן עדה קדושה ששם היו רבי יוסי בן משולם ור"ש בן מנסיא שהיו משלשין היום שליש לתורה שליש ליתפלה שליש למלאכה ויש אומרים שהיו יגעין בתורה בימות החורף ובמלאכה בימות הקיץ רבי יצחק בן אלעזר היה קורא לרבי יהושע בריה דרבי טימי ורבי בורקי עדה קדושה שהיו משלשין שליש לתורה שליש לתפלה שליש למלאכה תני אבל אסור להכניס לו אשה עד שלשים יום רבי יהודה אומר עד שעברו ג' רגלים זה אחר זה כנגד ג"פ שכתוב חיים חיים בדבר אחר, כשיש לו בנים אבל אין לו בנים או שהיו לו בנים קטנים מותר מפני מיעוט פריה ורביה ופרנסתן ומעשה שמתה אשתו של רבי טרפון וכשנסתם הגולל אמר לאחותה בתוך האבל הכנסי וגדלי את בני אחותך ואע"פ שכנסה לא נהג בה דרך ארץ אלא לאחר שלשים יום תני אבל אסור לילך לבית המשתה עד שלשים יום תני מצות האב חייב בבנו למולו ולפדותו וגם ללמדו תורה וללמדו אומנות ולהשיאו אשה וי"א אף להושיטו בנהר למולו מנין שנאמר (בראשית י"ז) ובן שמונת ימים ימול לכם כל זכר לפדותו מנין שנאמר (שמות י"ג) וכל בכור אדם בבניך תפדה ללמדו תורה מנין שנאמר (דברים י"א) ולמדתם אותם ללמדו אומנות מנין שנא' (שם ל') ובחרת בחיים לישא אשה מנין שנא' (ירמיה כ"ט) קחו נשים והולידו בנים ובנות וקחו לבניכם נשים להושיטו בנהר מנין שנאמר ובחרת בחיים וכל מי שאין לו אשה שרוי בלא טוב בלא עזר בלא שמחה בלא ברכה

אֲשֶׁה אֲשֶׁר אֶהְבֶּתָּ כָּל יָמֵי חַיֵּי הַבֶּלֶךְ אֲשֶׁר נָתַן לְךָ תַּחַת הַשָּׁמַשׁ כָּל יָמֵי הַבֶּלֶךְ כִּי הוּא חִלְקֶךָ בַּחַיִּים וּבַעֲמָלְךָ אֲשֶׁר אַתָּה עֹמֵל תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ: (י) כָּל אֲשֶׁר תִּמְצָא יָדְךָ לַעֲשׂוֹת בְּכַחַךְ עֲשֵׂה¹⁵³ כִּי אֵין

בלא כפרה בלא טוב מנין (בראשית ג') לא טוב היות האדם לבדו בלא עזר מנין (שם) אעשה לו עזר כנגדו בלא שמחה מנין (דברים י"ד) ושמחת אתה וביתך בלא ברכה מנין (יחזקאל מ"ד) להניח ברכה אל ביתך בלא כפרה מנין (ויקרא ט"ז) וכפר בעדו ובעד ביתו רבי יהושע בן לוי אומר אף בלא חיים שנא' ראה חיים עם אשה אשר אהבת בלא שלום שנא' (שמואל א' כ"ה) ואתה שלום וביתך שלום רבי חייא בר גמדיא אמר אף אינו אדם שלם שנא' (בראשית ד') ויברך אותם ויקרא את שמם אדם בזמן ששניהם כאחד הם אדם אין שניהם כאחד אין קרוין אדם ויש אומרים אף ממעט בדמות שנאמר (שם) כי בצלם אלהים עשה את האדם:

קה"ר פרשה ט פסקה י ¹⁵³

כל אשר תמצא ידך לעשות בכחך רבי מנחמא בשם רבי בון מסרס הדין קרייה אם יודע את שאין מעשה וחשבון ודעת וחכמה בשאול אשר אתה הולך שמה כל אשר תמצא ידך לעשות בכחך עשה רבי אחא הוה מתחמד למיחמי אפוי דרבי אלכסנדר איתחמי ליה בחלמיה הראהו ב' מילין הרוגי לוד אין לפנים ממחיצתם ברוך שהעביר חרפתן של לוליאנוס ופפוס ואשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו זבדי בן לוי הוה מתחמד למיחמי אפוי דרבי יהושע ב"ל איתחמי ליה בחלמיה הראהו בני אדם פניהם זקופות ובני אדם פניהם נמוכות אמר ליה ומהו כדן אמר לו: אלו שפניהם זקופות תלמודן בידן אלו שפניהם נמוכות אין תלמודן בידן ריש לקיש ואית דאמרי ריב"ל הוה מתחמד למיחמי לרבי חייא רבה אמרין ליה לית את הוא כדיי אמר לון למה ולא לעית באוריתא כוותיה אמר לו: לא אלפת אוריתא כוותיה ולא עוד אלא דהוה הוה גלי אמר לון ואנא לא הוינא גלי אמרין ליה את הוית גלי למילף והוה גלי לאלפא יתב תלת מאה תעניתא אתחזי ליה בחלמיה אמר מאן הוא דכלום ודבר בגרמיה כלום נוח ליה אם לא נברא רבי אסי צם תלתין יומין למיחמי רבי חייא רבה ולא חמייה אמרי ליה לית את כדיי אמר לון אחמיה יתיה ויהוי מה דהוי חמא דרגין ידיה וכהיין עינוי אין תימר דרבי אסי לאו אדם גדול הוה חד גרדייא אתא קומי דרבי יוחנן אמר חמית בחלמי רקיעא נפל וחד מן תלמידך סמכיה בידיה אמר ידעת ליה אמר לו: אין אעבר יתהון קמיי ידע אנא ליה עברון קומיה כד מטא לרבי אסי אמר דין הוא רבי הונא ריש גלותא אמר לון כד דמיכנא אעלוני גביה רבי חייא רבה כד דמך אסקוניה לארעא דישראל אמרון כדיי הוא רבי הונא למייתי הכא גבי רבי

**מַעֲשֵׂה וְחִשְׁבֹּן וְדַעַת וְחִכְמָה בְּשֹׂאֵל אֲשֶׁר אֶתָּה הַלֵּךְ שָׁמָּה: (יא)
שְׁבִתִּי וְרָאָה תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ כִּי לֹא לְקִלִּים הַמֵּרוֹץ¹⁵⁴ וְלֹא לְגִבּוֹרִים**

חייא רבה מאן עליל ויהב ליה תמן אמר רבי חגי אנא מעייל ליה אמרין בר תמני עשר שנין הוה ורגיל תלמודיה ולא חמא קרי מן יומיה אמרין ליה עלותך את בעי דאת גברא סבא ואם דמכת תמן לא איכפת לך בחיין אמר לון עבדון לי הדא מילתא אייתון חבלה וקטרו ברגלי ואן אנא נפיק מוטב ואן לא תהוון שרין ברגלי איתעביד ליה כן עאל ואשכח תלתא דנין יהודה בני אחריך ואין עוד חזקיה בני אחריך ואין עוד יוסף בן ישראל אחריך ואין עוד תלה עיינוי למסתכלה אמרון ליה אמך אפיק שמע קליה דרבי חייא רבה אמר ליהודה בריה ברי נפש ליה לרבי הונא ריש גלותא דיתב ליה ולא קביל עליה למיתב ליה כן זרעתיה לא פסקה לעולם יצא משם בן שמונים שנה ונכפלו לו שנותיו:

¹⁵⁴ קה"ר פרשה ט פסקה יג

שבתי וראה תחת השמש כי לא לקלים המרוץ וגו' כי לא לקלים המרוץ זה יעקב אבינו אתמול (בראשית כ"ח) וישא יעקב רגליו היום כתיב (שם מ"ט) ויאסף רגליו אל המטה ולא לגבורים המלחמה זה יעקב אתמול (שם כ"ח) ויגש יעקב ויגל את האבן אמר רבי יוחנן כאדם שמעביר את הפקק מעל פי הצלוחית והיום (שם נ') וישאו בני ישראל את יעקב אביהם בגופו ואפילו בגלקטיקא לא היה יכול להטען וגם לא לחכמים לחם זה יעקב אתמול (שם ל"א) ויזבח יעקב זבח בהר וגו' ויאכלו לחם וכי אחיו היו אח אחד הוה ליה והלואי קבריה והלא בניו היו אלא כשהגיעו לשכמו דימה אותן לו וקרא אותן לו אחים והיום (שם מ"ג) שובו שברו לנו מעט אוכל וגו' וגם לא לנבונים עושר זה יעקב (שם ל') ויפרוץ האיש מאד מאד רבי סימון בשם רבי שמעון מלמד שהיה לו (דוגמה) מעין דוגמה של עולם הבא המדבר אחר, (מיכה ב') עלה הפורץ לפנייהם והיום (בראשית מ"ז) ויכלכל יוסף את אביו וגו' וגם לא ליודעים חן זה יעקב אתמול (שם מ"ח) ידעתי בני ידעתי יודע אני מעשה יהודה בתמר מעשה ראובן בבלהה מה אם דברים שלא נתגלו לך נתגלו לי דברים שנתגלו לך עאכ"ו והיום אמר לו (שם מ"ז) אם נא מצאתי חן בעיניך וגו' אל נא תקברני במצרים דבר אחר, כי לא לקלים המרוץ זה עשהאל שנאמר (שמואל ב' ב') ועשהאל קל ברגליו כאחד הצביים וגו' ומה היה קלותו שהיה רץ על סאסי שיבוליא ואינן משתברין אתמול ועשהאל קל ברגליו והיום (שם) ויכהו אבנר באחרי החנית וגו' ולא לגבורים המלחמה זה אבנר דכתיב (שם א' כ"ו) הלא איש אתה ומי כמוך בישראל וגו' דאמר רבי אסי משום רבי יוחנן נוח לו לאדם להזיז כותל בנוי שש אמות בעובי מלהזיז רגלו אחת של אבנר והיום (שם ב' ג') הכמות נבל ימות אבנר וגם לא

לחכמים לחם זה שלמה אתמול (מלכים א' ד') ויהי לחם שלמה ליום אחד שלושים כר סלת וששים כר קמח וכתוב עשרה בקר בריאים וגו' אמר רבי יוחנן וכן בכל יום ויום וכן כל אשה ואשה עושה לו סעודה כסבורה שהוא סועד אצלה והיום וזה היה חלקי מכל עמלי מאן דאמר קודיה ומאן דאמר קניה ומאן דאמר קשרתיה וגם לא לנבונים עושר זה איוב אתמול (איוב א') ויהי מקנהו שבעת אלפי צאן וגו' ומקנהו פרץ בארץ אמר רבי יוסי ברבי חנינא פרץ גדרו של עולם בכל מקום מנהגו של עולם זאבים הורגים את העזים ברם באיוב העזים הורגים את הזאבים והיום (שם י"ח) חנוני חנוני אתם רעי וגו' וגם לא ליודעים חן זה יהושע אמר רבי אחוה בריה דרבי זירא שני דברים דבר יהושע בפני משה ולא נגמל חן בעיניו ואלו הן אחד במינוי הזקנים ואחד במעשה העגל במינוי הזקנים דכתיב (במדבר י"א) אדני משה כלאם אמר לו כלם והעבירם מן העולם (שם) ויאמר לו משה המקנא אתה לי אמר לו יהושע בך אני מתקנא הלואי בני כיוצא בך הלואי כל ישראל כיוצא בך (שם) ומי יתן כל עם ה' נביאים וגו' ואחד בעגל שנאמר (שמות ל"ב) וישמע יהושע את קול העם ברעה אמר לו משה יהושע אדם שעתיד להנהיג שררה על ששים רבוא אינו יודע להבחין בין קול לקול אין קול ענות גבורה המדבר אחר, (שם י"ז) וגבר ישראל ואין קול ענות חלושה המדבר אחר, ויחלש יהושע קול ענות אנכי שומע אמר רבי אסי קול קילוס של עבודת כוכבים אנא שמיע רבי יודן בשם רבי אסי אמר אין לך כל דור ודור שלא נטל אונקי אחת של עגל:

פסקה יד

דבר אחר, כי לא לקלים המרוץ זה משה אתמול טס ברקיע ועולה כעוף שנאמר (שם י"ט) ומשה עלה אל האלהים והיום (דברים ג') כי לא תעבר את הירדן הזה אפילו חבל של חמשים אמה לא היה יכול לעבור ולא לגבורים המלחמה זה משה אתמול (תהלים ס"ח) מלכי צבאות יודון מהו יודון יודון בהליכתן יודון בחזירתן רבי יודן בשם רבי איבו אמר מלאכי צבאות אין כתיב כאן אלא מלכי צבאות אפילו מלכיהן דמלאכייא מיכאל וגבריאל היו מתיראין ממשה והיום אפילו גולירון שבהם לא היה יכול להסתכל בהן הדא הוא דכתיב (דברים ט') כי יגורתי מפני האף והחמה וגם לא לחכמים לחם זה משה אתמול עביד קומיס קלטור בפלטיין של פרעה שנאמר (שמות ב') ויגדל משה ויצא אל אחיו מהו ויגדל שהיתה גדולתו להכניס ולהוציא והיום (שם) קראן לו ויאכל לחם וגם לא לנבונים עושר זה משה מהיכן בא לו עושר והעשיר אמר רבי חנין מחצב של ספיר גלה לו הקב"ה בתוך אהלו ומצא ומשם העשיר משה שנאמר (שם ל"ד) פסל לך פסילתן תהא לך והיום כל הדין עותר לא קם ליה וגם לא ליודעים חן זה משה אתמול (שם ל"ג) כי מצאת חן בעיני

הַמִּלְחָמָה וְגַם לֹא לַחֲכָמִים לֶחֶם וְגַם לֹא לַנְּבִנִים עֶשֶׂר וְגַם לֹא לַיָּדָעִים חֵן כִּי עֵת וּפָגַע יִקְרָה אֶת כָּלָם: (יב) כִּי גַם לֹא יָדַע הָאָדָם אֶת¹⁵⁵ עֵתוֹ כַּדְּגִים שֶׁנֶּאֱחָזִים בְּמִצּוּדָה רָעָה וְכַצִּפִּירִים הָאֲחִזּוֹת בַּפֶּחַ כֶּהֱם יוֹקְשִׁים בְּנֵי הָאָדָם לְעֵת רָעָה כְּשֶׁתְּפֹל עֲלֵיהֶם פֶּתָאִם: (יג) גַּם זֶה רָאִיתִי חֲכָמָה¹⁵⁶ תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ וְגִדּוּלָה הִיא אֵלַי: (יד) עֵיר

והיום (דברים ד') אל תוסף דבר אלי עוד בדבר הזה כי עת ופגע יקרה את כלם עת היא שפוגעת האדם ומערערת בו כל הדברים האלה והוא מפגיע מה יעשה ילך ויעסוק בתפלה ובתחנונים והוא ניצל רב הונא שאל לשמואל אמר ליה מהו דין דכתיב כי עת ופגע אמר לו: פעמים שאדם מפגיע בתפלה ונענה פעמים שמפגיע ואינו נענה שאין לך שסידר תפלות ותחנונים יותר ממשה רבינו ולסוף נאמר לו (שם ל"א) הן קרבו ימך למות:

¹⁵⁵ קה"ר פרשה ט פסקה טו

כי גם לא ידע האדם את עתו כדגים שנאחזים במצודה רעה אמר רבי ברכיה וכי יש מצודה רעה ויש מצודה טובה אמר ר"ל זו חכה הדא הוא דכתיב (במדבר י"ד) וימותו האנשים מוציאי דבת הארץ רעה במה הומתו רבנן ורשב"י רבנן אמרין אסכרה עלתה בגרונם ונחנקו ומתו ורשב"י אמר בנשילת איברים מתו רבי יהודה ברבי סימון אמר טעמון דרבנן נאמר כאן במצודה רעה ונאמר להלן רעה מה רעה האמורה להלן חכה יורדת לגרוננו של דג וחונקתו אף רעה האמורה כאן אסכרה עלתה בגרונם ומתו רבי ברכיה אמר טעמיה דרשב"י נאמרה כאן מגפה ונאמר להלן מגפה (זכריה י"ד) וזאת תהיה המגפה מה מגפה האמורה להלן בנשילת איברים אף מגפה האמורה כאן בנשילת איברים אמר רבי ברכיה יש לך מצודה שהיא צדה בים ואינה צדה ביבשה צדה ביבשה ואינה צדה בים אלא זו חכה צדה בים והיא צדה ביבשה שהיא יורדת לגרוננו של דג וחונקתו רבי עזריה ורבי יונתן ברבי חגי בשם רבי יצחק בר מריון בשם רבי חנינא יש לך אדם שחוטא בארץ ואינו חוטא בשמים בשמים ואינו חוטא בארץ אבל מי שאומר לשון הרע חוטא בשמים ובארץ שנאמר (תהלים ע"ג) שתו בשמים פיהם ולשונם תהלך בארץ אמר רבי אלעזר מצינו שהם מהלכים בשמים ולשונם שותתה בארץ מה טעם שתו בשמים פיהם ולשונם תהלך בארץ אמר רבי יוחנן אין אדם אומר לשון הרע עד שהוא כופר בעיקר שנאמר (שם י"ב) אשר אמרו ללשוננו נגביר שפתינו אתנו וגו' אמר רבי יצחק (שם נ') בינו נא זאת שכחי אלוה אלו שהן אומרין לשון הרע שנאמר (שם י"ב) אשר אמרו ללשוננו נגביר שפתינו אתנו וגו':

¹⁵⁶ קה"ר פרשה ט פסקה טז

קְטָנָה¹⁵⁷ וְאִנְשֵׁים בָּהּ מֵעֵט וּבָא אֵלֶיהָ מֶלֶךְ גָּדוֹל וְסַבַּב אֶתָּה וּבָנָה עָלֶיהָ מְצוּדִים גְּדֹלִים: (טו) וּמָצָא בָּהּ אִישׁ מְסֻפֵּן¹⁵⁸ חָכָם וּמִלֵּט הוּא

גם זה ראיתי חכמה תחת השמש וגו' אמר רבי שמואל בר אימי זו מחשבתן של רמאין ברמיותן כגון המערב מים ביין בלבקי בשמן מי מאיס בדבש חלב חמור בקטף קימוס במור עלי גפנים בפלפלין לא יעשה קנה מאזנים ארוך מצד זה וקצר מצד זה לא יעשה את המחק עבה מצד זה וצר מצד זה קנה מאזנים ומחק שיש בהן בית קיבול מתכות והאסיל שיש בו בית קיבול מעות וקנה של עני שיש בו בית קיבול מים ומקל שיש בו בית קיבול מזוזה ומרגלית הרי אלו טמאין ועל כולם אמר רבי יוחנן אוי לי אם אומר אוי לי אם לא אומר אם אומר מלמד אני את הרמאין אם לא אומר אני מונע את התלמוד ומטמא את הטהרות דבר אחר, שלא יהיו הרמאים הם סבורין שאין החכמים בקיאים במעשה ידינו אמר רבי שמואל אעפ"כ (הושע י"ד) כי ישרים דרכי ה' וצדיקים ילכו בהם ופושעים יכשלו בהם:

קה"ר פרשה ט פסקה יז¹⁵⁷

עיר קטנה זה העולם ואנשים בה מעט זה דור אנוש ודור המבול ובא אליה מלך גדול וסבב אותה זה מלך מלכי המלכים הקב"ה ובנה עליה מצודים גדולים כמנון ועקמון:

קה"ר פרשה ט פסקה יט

דבר אחר, עיר קטנה זה מצרים ואנשים בה מעט אלו המצריים ובא אליה מלך גדול וסבב אותה זה פרעה הרשע ובנה עליה מצודים גדולים כמנון ועקמון ומצא בה איש מסכן וחכם זה יוסף הצדיק ומלט הוא את העיר בחכמתו שאמר לו לפרעה (בראשית מ"א) יעשה פרעה ויפקד פקידים על הארץ וגו' ויקבצו את כל אוכל השנים הטובות האלה וגו' ואדם לא זכר את האיש המסכן ההוא אמר הקב"ה אתון לא אדכרתוניה אנא מדכר ליה (שם) ויוסף הוא השליט על הארץ:

פסקה כ

דבר אחר, עיר קטנה זה מצרים ואנשים בה מעט אלו אחי יוסף שנאמר (שם) וירדו אחי יוסף עשרה ובא אליה מלך גדול וסבב אותה זה יוסף ובנה עליה מצודים גדולים אלו שלש גזרות שגזר שלא יכנס עבד למצרים ולא יכנס אדם בשני חמורים ולא יכנס אדם שלא יכתב שמו ושם אביו ושם זקנו ושם זקנתו ומצא בה איש מסכן וחכם זה יהודה ומלט הוא את העיר בחכמתו שאמר אנכי אערבנו וגו' ועוד שאמר ליוסף (שם מ"ב) ישב נא עבדך תחת הנער וגו' ואדם לא זכר וגו' אמר הקב"ה אתון לא אדכרתוניה אנא מדכר ליה (שם מ"ו) ואת יהודה שלח לפניו וגו':

פסקה כא

דבר אחר, עיר קטנה זו מצרים ואנשים בה מעט אלו ישראל שנא' (דברים י') בשבעים נפש ירדו אבותיך מצרימה וגו' ובא אליה מלך גדול זה פרעה וסבב אותה ובנה עליה מצודים גדולים שגזר גזרות קשות זו מזו שמנען מתשמיש המטה ומשך להם בערלה וגדל להם בלורית ומצא בה איש מסכן וחכם זה משה שנאמר (שמות י"א) ויאמר משה כה אמר ה' כחצות הלילה וגו' ומלט הוא את העיר בחכמתו שנאמר (שם י"ב) ולקחו מן הדם וגו' ואדם לא זכר את האיש המסכן ההוא אמר הקב"ה אתון לא אדכרתוניה אנא מדכר ליה (ישעיה ס"ג) ויזכור ימי עולם משה עמו:

פסקה כב

דבר אחר עיר קטנה זה סיני ואנשים בה מעט אלו ישראל ובא אליה מלך גדול זה מלך מלכי המלכים הקדוש ב"ה וסבב אותה ובנה עליה מצודים גדולים אלו מאתים וארבעים ושמונה מצות עשה ושלוש מאות וששים וחמש מצות לא תעשה ומצא בה איש מסכן וחכם זה משה שנאמר (שמות י"ט) לא תגע בו יד וגו' ומלט הוא את העיר בחכמתו שנאמר (שם) כל הנוגע בהר מות יומת ואדם לא זכר וגו' אמר הקב"ה אתון לא אדכרתוניה אנא מדכר ליה (מלאכי ג') זכרו תורת משה עבדי וגו':

פסקה כג

דבר אחר, עיר קטנה זה סיני ואנשים בה מעט אלו ישראל ובא אליה מלך גדול זה יצר הרע ובנה עליה מצודים גדולים שנאמר (שם ל"ב) אלה אלהיך ישראל ומצא בה איש מסכן וחכם זה משה שנאמר (שם) למה ה' יחרה אפך בעמך וגו' ואדם לא זכר וגו' אמר הקדוש ברוך הוא אתון לא אדכרתוניה אנא מדכר ליה (תהלים ק"ז) ויאמר להשמידם לולי משה בחירו וגו':

פסקה כד

דבר אחר, עיר קטנה זה בית הכנסת ואנשים בה מעט זה ציבור ובא אליה מלך גדול זה מלך מלכי המלכים הקדוש ב"ה וסבב אותה ובנה עליה מצודים גדולים זה כמנון ועקמון ומצא בה איש מסכן וחכם זה הזקן החכם או החזן שבשעה שהזקן יושב ודורש ועונין אחריו אמן יהי שמו הגדול מבורך אפילו יש לו שטר גזירות של מאה שנה הקב"ה מוחל על כל עונותיו ואדם לא זכר וגו' אמר הקדוש ברוך הוא אתון לא אדכרתוניה אנא מדכר ליה (ויקרא י"ט) מפני שיבה תקום וגו':

פסקה כה

דבר אחר, עיר קטנה זה הגוף ואנשים בה מעט אלו איבריו ובא אליה מלך גדול זה יצר הרע ולמה הוא קורא ליצר הרע גדול שהוא גדול מיצר טוב שלש עשרה שנה וסבב אותה ובנה עליה מצודים גדולים כמנון ועקמון ומצא בה איש מסכן וחכם זה יצר טוב למה קורא אותו מסכן שאינו מצוי בכל הבריות ואין רובן של בריות

**אֶת הָעִיר בְּחִכְמָתוֹ וְאָדָם לֹא זָכַר אֶת הָאִישׁ הַמְסֻכָּן הַהוּא: (טז)
וְאָמַרְתִּי אֲנִי טוֹבָה חֲכָמָה מִגְבוּרָה¹⁵⁹ וְחִכְמַת הַמְסֻכָּן בְּזוּיָה וּדְבָרָיו
אֵינָם נִשְׁמָעִים: (יז) דְּבָרֵי חֲכָמִים בְּנִחַת נִשְׁמָעִים¹⁶⁰ מִזְעָקַת מוֹשֵׁל**

נשמעין לו ומלט הוא את העיר בחכמתו שכל השומע ליצר טוב נמלט אמר דוד טוביה למאן דשמע ליה הדא הוא דכתיב (תהלים מ"א) אשרי משכיל אל דל ואדם לא זכר אמר הקב"ה אתון לא אדכרתוניה אנא מדכר ליה (יחזקאל ל"ו) והסירותי את לב האבן מבשרכם וגו':

קה"ר פרשה ט פסקה יח ¹⁵⁸

ומצא בה איש מסכן וחכם זה נח שנאמר (בראשית ו') כי אותך ראיתי צדיק לפני בדור הזה ומלט הוא את העיר בחכמתו דהוה אמר להו ווי רקייא למחר מבולא אתי עבדין תתובא והווי אמרין ליה אן משרייא פורענותא מן בייתיה דההוא גברא משרייא כיון שמת מתושלח אמרין ליה לא מביתיה דההוא גברא משרייא פורענותא ואדם לא זכר את האיש המסכן ההוא אמר להון הקדוש ב"ה אתון לא אדכרתוניה אנא מדכר ליה שנאמר (שם ח') ויזכור אלהים את נח וגו':

קה"ר פרשה ט פסקה כו ¹⁵⁹

ואמרתי אני טובה חכמה מגבורה וחכמת המסכן בזויה אמר רבי יוחנן וכי חכמתו של רבי עקיבא שהיה מסכן בזויה היתה אלא זה זקן שהוא יושב ומסכן בדבריו כגון זקן שהוא יושב ודורש (דברים י"ז) לא תכירו פנים והוא מכיר (שם) לא תקח שחד והוא לוקח לא תלוה ברבית והוא מלוה שמשון הלך אחר עיניו (שופטים ט"ז) והוא שפט את ישראל עשרים שנה גדעון שנאמר (שם ח') ויעש אותו גדעון לאפוד וגו' והוא שפט את ישראל הוי אין מסכן אלא מי שמסכין דבריו:

קה"ר פרשה ט פסקה כז ¹⁶⁰

דברי חכמים בנחת נשמעים אלו הדרשנים מזעקת מושל בכסילים אלו המתורגמנין שעומדין על הציבור דבר אחר, דברי חכמים בנחת נשמעים זה עמרם ובית דינו אמר רבי בון נמנו אחר הגפה ואחר הגדר אמרו מה הנאה יש לנו שאנו נושאים נשים וזורעים ומשליכים ליאור עד כאן העולם יתקיים מזעקת מושל בכסילים זה פרעה דהוה גזר כל הבן הילוד וגו' ולא הות בדינא משגחא על גזירתיה:

בְּפִסְיָלִים: (יח) טוֹבָה חֲכָמָה מְכָלִי קָרֵב¹⁶¹ וְחוּטָא אֶחָד יֶאֱבֵד טוֹבָה הַרְבֵּה:

¹⁶¹ קה"ר פרשה ט פסקה כח

טובה חכמה מכלי קרב זה חכמתו של יעקב אבינו מכלי קרב של עשו הרשע אמר רבי לוי זי"נ כלי זי"נ מבפנים והלבישן לבנים מבחוץ והתקין עצמו לשלשה דברים לתפלה ולדורון ולמלחמה לתפלה מניין שנאמר (בראשית ל"ב) הצילני נא מיד אחי לדורון מניין שנאמר (שם) ואמרת לעבדך ליעקב מנחה היא שלוחה למלחמה מניין שנאמר (שם) וישם את השפחות וגו' והוא עבר לפניהם וישתחו ארצה אמר מוטב שיפגע בי ולא בבני וישב ביום ההוא עשו לדרכו שעירה ולמה שעירה רבי אלעזר ורבי שמואל בר נחמני רבי אלעזר אמר מפני שטר חוב ורבי שמואל אמר מפני הבושה וחוטא אחד יאבד טובה הרבה זה עשו הרשע שאבד כל הטובות ומתנות של עוה"ב:

פסקה כט -

טובה חכמה זו חכמתה של סרח בת אשר מכלי קרב מכלי קרבו של יואב שנאמר (שמואל ב' כ') ותקרא אשה חכמה מן העיר מיכן דהוה רחיק ויקרב אליה ותאמר אליו לא אתה הוא יואב קוצר את לית את לפום שמך לא את בן תורה ולא דוד בן תורה לא כתיב בתורה (דברים כ') כי תקרב אל עיר להלחם עליה וקראת אליה לשלום שמא למלחמה דכתיב (שמואל ב' כ') ותאמר לאמר דבר ידברו בראשונה וגו' וכן התמו אמרה לו עד כאן תמו דברי תורה שלא להתקיים אמר לה ואת מאן אמרה לו מאן אנא אנכי שלומי אמוני ישראל אני הוא שהשלמתי מנין של ישראל במצרים אני הוא שהשלמתי נאמן יוסף לנאמן משה ואתה מבקש להמית עיר ואם בישראל עיר זו אבל בית מעכה ולי שאני אם בישראל מיד (שם) ויען יואב ויאמר חלילה לי וגו' חלילה ליואב חלילה לדוד חלילה למלכותו אלא לא כן הדבר כי איש מהר אפרים שבע בן בכרי שמו נשא ידו במלך בדוד אם במלך למה בדוד ואם בדוד למה במלך אמר רבי עזריה ורבי יונתן ברבי חגי בשם רבי יצחק בר מריון ללמדך שכל המעיז פניו בתלמידי חכמים וגדול הדור כאילו מעיז פניו במלך עאכ"ו דוד שהוא מלך וחכם וגדול הדור אמר רבי יודן כל המעיז פניו במלך כאילו מעיז פניו בשכינה דכתיב (שמואל ב' כ') נשא ידו במלך בדוד במלך זה מלך מלכי המלכים הקב"ה ואחר כך בדוד זה דוד מלך ישראל תנו אותו לבדו ואלכה וגו' אמרין ליה מנן את ידעית אמר לה כל המחציף פניו במלכות בית דוד מתחייב הוא מלעיל מיד (שם) ותבא האשה אל העם בחכמתה אמרה לון לית אתון שמעון ביואב ולית אתון שמעון בדוד הידא אומה קמת בהון הידא מלכות קמת בהון אמרין לה ומה הוא בעי אמרה לון

פרק י

(א) זְבוּבֵי מוֹת יִבְאִישׁ¹⁶² יִבְיַע שְׁמֵן רוֹקַח יִקְרַח מַחְכְּמָה מִכְבוֹד
סְכָלוֹת מְעָט: (ב) לֵב חָכָם לִימִינוֹ וְלֵב¹⁶³ פְּסִיל לְשִׁמְאָלוֹ: (ג) וְגַם

אלף דגוברין אמרין לה כל בר נש יהיב לפום מה דאית ליה אמרה לון אנא אזלא ומפייסא ליה דילמא דהוא פחית עבדא גרמא אזלא ואתיא אמרה לון חמש מאון הוא בעי אמרין לה כל בר נש ובר נש יהיב לפום מה דאית ליה אמרה לון אנא אזלא ומחטא ליה דילמא דהוא פחית מנהון עבדא נפשה היא אזלא והדרא אמרה לון חד גבר הוא בעי והדא אכסניא אמרין לה אן הוא טב קרתא ניהביה ניהליה אמרה לון שבע בן בכרי שמו מיד (ש"ב כ') ויקחו את ראש שבע בן בכרי וישליכו אותו בעד החומה וגו' וחוטא אחד יאבד טובה הרבה זה שבע בן בכרי:

פסקה ל

טובה חכמה זו חכמתו של חזקיהו מלך יהודה מכלי קרב של סנחריב אמר רבי לוי שלש גליות הגלה סנחריב פעם ראשונה הגלה שבט ראובן וגד שנייה עשרת השבטים שלישית בא על יהודה מיד עמד חזקיה וזינן כלי זיין מבפנים והלבישם לבנים מבחוץ והתקין עצמו לשלשה דברים לתפלה ולדורון ולמלחמה לתפלה דכתיב (ישעיה לז) ויתפלל חזקיה אל ה' וגו' לדורון דכתיב (מלכים ב' י"ח) בעת ההיא קצץ חזקיה וגו' ואת האומנות מה הוא האומנות רבי לוי אמר ציפריא ורבנן אמרין שיגמיא למלחמה שנא' (ד"ה ב' ל"ב) ויעש שלח לרב ומגינים ונעץ חרב על פתח בהמ"ד ואמר כל מי שאינו עוסק בתורה תהא החרב הזה עוברת על צוארו (מלכים ב' י"ח) ויבא אליקים בן חלקיהו אשר על הבית ספקלי ושבנא הסופר סקיווי פטריי ויואח בן אסף המזכיר סביא וחוטא אחד יאבד טובה הרבה זה סנחריב שנא' (דה"ב ל"ב) וישב בבשת פנים וגו' (מלכים ב' י"ט) וימלך אסר חדון בנו תחתיו:

קה"ר פרשה י פסקה א¹⁶²

זבוּבֵי מוֹת יִבְאִישׁ יִבְיַע שְׁמֵן רוֹקַח בן עזאי ורבי עקיבא בן עזאי אמר זבוב אחד שמת אינו מבאיש ומביע שמן רוקח אלא בחטא יחידי שחטא איבד ממנו טובה הרבה דרש רבי עקיבא (ישעיה ה') לכן הרחיבה שאל נפשה ופערה פיה לבלי חק חקים אין כתיב כאן אלא לבלי חק מי שאין לו מצות שתכרע לו על זכויותיו דורשי רשומות אומרים האדם נידון אחר רובו ולעולם ימוד אדם עצמו חציו זכאי וחציו חייב עשה מצוה אחת אשריו שהכריע את עצמו לכף זכות עבר עבירה אחת אוי לו שהכריע את עצמו לכף חובה אמר ר"ש בן אלעזר לפי שהיחיד נידון אחר רובו והעולם נידון אחר רובו בחטא יחידי שחטא זה איבד ממנו ומן העולם טובה הרבה:

**בְּדֶרֶךְ כְּשֶׁהִסְכֵּל כְּשֶׁסָּכַל הַלֵּךְ¹⁶⁴ לְבוֹ חֵסֶר וְאָמַר לְכָל סָכַל הוּא: (ד)
אִם רוּחַ הַמּוֹשֵׁל תַּעֲלֶה¹⁶⁵ עָלֶיךָ מְקוֹמָךְ אֶל תֵּנַח כִּי מִרְפָּא יִנִּיחַ**

קה"ר פרשה י פסקה ב

זבובי מות יבאיש יביע שמן רוקח מדבר בעדת קרח אתמול מבאישיין כנגד משה ואומריין לא משה נביא אמת ולא אהרן כהן גדול ולא תורה מן השמים והיום מביעים דברים לפני משה ואומרים משה נביא אמת ואהרן כהן גדול ותורה מן השמים יקר מחכמה ומכבוד זו הנבואה סכלות מעט זו גזירתו של משה שאמר (במדבר ט"ז) ואם בריאה יברא ה' דבר אחר, זבובי מות יבאיש יביע שמן רוקח וגו' מדבר בדואג ובאחיתופל אתמול מבאישיין דברים כנגד דוד ואומרים פסול משפחה הוא לא מרות המואביה הוא והיום מביעין דברים ומתביישיין יקר מחכמה ומכבוד זו נבואתו של דוד סכלות מעט (תהלים נ"ה) ואתה אלהים תורידם לבא שחת וגו' דבר אחר, זבובי מות יבאיש יביע שמן רוקח וגו' מדבר בדורו של אליהו אתמול מבאישיין דברים כנגדו ואומריין (מלכים א' י"ח) הבעל עננו והיום מביעין דברים ואומרים ה' הוא האלהים ה' הוא האלהים יקר מחכמה ומכבוד מחכמה זו תורה ומכבוד זו נבואתו של אליהו סכלות מעט (שם) ויורידם אליהו אל נחל קישון וישחטם:

קה"ר פרשה י פסקה ג ¹⁶³

לב חכם לימינו וגו' אמר רבי חנינא בר פפא לשני בני אדם שהיו להם שני כורין אחד של חטים ואחד של שעורים אמר אחד מהן לחבירו אם את של שעורים אני של חטים אם אני של חטים את של שעורים כל עיקר אני נוטל של חטים כך אמר אברהם ללוט (בראשית י"ג) אם השמאל ואימינה ואם הימין ואשמאילה אמר רבי חנינא ברבי יצחק אשמאלה אין כתיב כאן אלא אשמאילה אפילו את מחצף אנא משמאיל לך רבי כד הוה סליק בר נש לדינא קדמוהי אין הוה שמע לדינא הוה טבאות ואי לא הוה אמר לבר ביתיה אשמיל ליה והוה מכוין ומחמי ליה קטיפ מן הדין גיסא דבר אחר לב חכם לימינו זה יעקב שנאמר (בראשית ל"א) ויקם יעקב וישא את בניו וגו' ולב כסיל לשמאלו זה עשו הרשע שנאמר (שם ל"ו) ויקח עשו את נשיו ואת בניו:

קה"ר פרשה י פסקה ד ¹⁶⁴

וגם בדרך כשהסכל הולך וגו' טפשא סבר דכל עמא טפשיין כוותיה והוא לא ידע דהוא טפשא וכל עמא חכימין:

קה"ר פרשה י פסקה ה ¹⁶⁵

אם רוח המושל תעלה עליך מקומך אל תנח כי באתה לך ממשלה אל תנח מדת ענוותנותך ללמדך שכל המניח ענוותנותו גורם מיתה לעולמו וחטאת לדורו וממי את למד מזכריה שנאמר (דברי הימים ב' כ"ד) ורוח אלהים לבשה את זכריה וגו' ויעמד מעל לעם וכי מעל ראשי העם היה הולך אלא שראה עצמו גדול מכל העם חתן המלך וכהן ונביא ודיין התחיל מדבר גדולות ואומר להם (שם) למה אתם עוברים את מצות ה' ולא תצליחו וגו' מיד ויקשרו עליו וירגמו אותו אבן במצות המלך רבי יודן שאל את רבי אחא היכן הרגו את זכריה בעזרת ישראל או בעזרת נשים אמר לו: לא בעזרת ישראל ולא בעזרת נשים אלא בעזרת כהנים ולא נהגו בדמו לא כדם צבי ולא כדם איל כתיב בדם איל וצבי שנשפך דמו (ויקרא ט"ז) ושפך את דמו וכסהו בעפר אבל צדיק זה לא נהגו בדמו לא כדם צבי ולא כדם איל וכל כך למה להעלות חמה ולנקום נקם את מוצא כשעלה נבוזראדן להחריב את ירושלים רמז הקב"ה לדם והתחיל תוסס אמר ליה הא ענתה דתיגבי דייתיקי ידיך אמר להון אמרו לי מה טיבו של דם זה אמרו לו זה דם פרים ואילים וכבשים שהיינו מקריבים להקב"ה מיד הביא פרים ואילים וכבשים ושחט עליו הרבה ולא עמד אמר להון אי אמריתו לי מוטב ואי לא אנא מסריקנא לבישרא דהנך אינשי במסריקין דפרזלא ולא אמרו והשתא דאמר להו לית הכי אמרו ליה מאי ניכסי מינך נבייא כהנא הוה לן והוה מוכח לן לשום שמיא קבילו לא קבלינן מיניה אלא קאימנן עילויה וקטלינן ליה אמר להון אנא מפייסנא ליה אייתי סנהדרי גדולה שחט עילויה ולא נח שחט סנהדרי קטנה עילויה ולא נח אייתי פירחי כהונה שחט עילויה ולא נח שחט תינוקות של בית רבן ולא נח אמר לו: זכריה טובים שבעמך איבדתי רצונך שיאבדו כולם לאלתר נח הרהר אותו רשע תשובה בלבו ואמר מי שמאבד נפש אחת מישראל כך כתוב בו (בראשית ט') שופך דם האדם באדם דמו ישפך אותו האיש שאיבד נפשות הרבה עאכ"ו מיד נתמלא הקב"ה רחמים ורמז לדם ונבלע במקומו אמר רבי יודן שבע עבירות עברו באותו היום הרגו כהן ונביא ודיין ושפכו דם נקי וטמאו את העזרה ויום שבת ויום כפור היה אבל יחזיאל לא עשה כן אלא (ד"ה ב' כ') ויחזיאל בן זכריה בן בניה בן יחזיאל בן מתניה הלוי מבני אסף היתה עליו רוח ה' בתוך הקהל מהו בתוך הקהל שהשוה עצמו לקהל דבר אחר, אם רוח המושל תעלה עליך מדבר בנח נכנס אל התיבה ברשות ויצא ברשות נכנס ברשות מניין (בראשית ז') בא אתה וכל ביתך אל התיבה ויצא ברשות מניין (שם) צא מן התיבה אתה וגו' דבר אחר, אם רוח המושל תעלה עליך מדבר ביהושע כשם שעברו ישראל את הירדן ברשות כך לא עלו אלא ברשות עברו ברשות מניין שנאמר (יהושע א') עברו בקרב המחנה וגו' עלו

**חֲטָאִים גְּדוֹלִים: (ה) יֵשׁ רָעָה רְאִיתִי תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ כְּשִׁגְגָה¹⁶⁶ שְׂיָצֵא
מִלִּפְנֵי הַשְּׁלִיט: (ו) נָתַן הַסֶּכֶל בְּמָרוּמִים¹⁶⁷ רַבִּים וְעֲשִׂירִים בְּשָׁפֶל
יֵשְׁבוּ: (ז) רְאִיתִי עֲבָדִים עַל סוּסִים¹⁶⁸ וְשָׂרִים הֹלְכִים כְּעֲבָדִים עַל**

ברשות שנאמר (שם ד') ויצו יהושע את הכהנים לאמר עלו מן הירדן דבר אחר, אם רוח המושל וגו' מדבר בדוד עד שלא מלך ודוד הוא הקטן וכשמלך (דברי הימים א' כ"ח) ויקם דויד המלך על רגליו וגו' דבר אחר, אם רוח המושל וגו' מדבר במרדכי עד שלא באתה לו גדולה (אסתר ב') ומרדכי יושב בשער המלך וכשבאת לו גדולה (שם ו') וישב מרדכי אל שער המלך:

¹⁶⁶ קה"ר פרשה י פסקה ו

יש רעה ראיתי תחת השמש כשגגה שיוצא מלפני השליט כך אמר לו יעקב ללבן (בראשית ל"א) עם אשר תמצא את אלהיך לא יחיה וכן הות כשגגה שיוצא מלפני השליט ומיתת רחל בריה דריב"ל הוה ליה חד בלעא אזל ואייתי חד מן אילין דבר פנדירא לאפקא בלעיה אמר ליה מה אמרת עלוי אמר ליה פסוק פלן בתר פלן אמר והוה נייח ליה דקבריה ולא הות אמר עלוי הדין פסוקא וכן הות ליה כשגגה שיוצא מלפני השליט רבי ירמיה דשבשתא נטל עטרה של זית וקשרה בראשו שמע שמואל ואמר נייח הוה דייתרים רישיה ולא עבד כן וכן הות ליה אנטונינוס זעירא בר בריה דאנטונינוס רבה הוה שאיל לרבינו הקדוש אמר מאן מאית קדמאי או אנא או את אמר ליה אנא אמרין ליה תלמידוי רבינו כל עלמא מצלין לחייך טבייא ואת אמרת הכין אמר לון אן אתת ענתה מה אית בה ואן אתא מלאך המות דיסביניה מה הוא מימר ליה לא אתת לגבי לית אנא אתי ולא עוד אלא אילו הוה כן יהון אינון אמרין בריך אלההון דיהודאי אפילו בשעת מיתתהון אינון ידעין וכן הות ליה כשגגה שיוצא מלפני השליט דבר אחר יש רעה ראיתי וגו' כשגגה שיוצא מלפני השליט זה עלי הכהן שאמר לשמואל אין בני יורשין מקומי אף אין בניך יורשין מקומך וכן הות ליה כשגגה שיוצא מלפני השליט:

¹⁶⁷ קה"ר פרשה י פסקה ז

נתן הסכל במרומים רבים אלו הכשדים דכתיב (ירמיה ל"ט) ויבואו כל שרי מלך בבל וישבו בשער התוך מהו בשער התוך מקום שמחתכין בו את ההלכות ועשירים בשפל ישבו זה סנהדרין שנאמר ישבו לארץ ידמו (איכה ב'):

¹⁶⁸ קה"ר פרשה י פסקה ח

הָאָרֶץ: (ח) חֶפֶר גּוֹמֵץ¹⁶⁹ בּוֹ יְפוֹל וּפְרִץ גָּדֵר יִשְׁכְּנוּ נָחֵשׁ: (ט) מִסִּיעַ אֲבָנִים¹⁷⁰ יַעֲצֵב בָּהֶם בּוֹקֵעַ עֵצִים יִסְכֵּן בָּם: (י) אִם קָהָה¹⁷¹ הַפְּרִזָּל

ראיתי עבדים על סוסים אלו ישמעאלים ושרים הולכים כעבדים זה יוסף אמר רבי לוי עבדא זבין ובר אמתא מזבין ובר חורין מזדבן לתרויהון רבי עקיבא הוה סליק לרומי פגע ביה חד סריס מן מלכותא אמר ליה את הוא רביהון דיהודאי אמר ליה אין אמר ליה שמיע מינאי תלת מילין דעל סוס מלך דעל חמר בן חורין מנעלים ברגליו בר נש דלא דין ולא דין חפיר טב מיניה אמר תלת מילין אמרת תלת מילי שמע לי חילופיהן הדרת פנים זקן שמחת לבב אשה נחלת ה' בנים אוי לו לאותו האיש דחסר שלשתן ולא עוד שקדמו הכתוב ראיתי עבדים על סוסים כיון דשמע ההוא סריס כן טרף רישיה אגודא ומית דבר אחר, ראיתי עבדים על סוסים זה אחאב ושרים הולכים כעבדים על הארץ זה אליהו שנאמר (מלכים א' י"ח) ויד ה' היתה אל אליהו וישנס מתניו וירץ לפני אחאב וגו':

¹⁶⁹ קה"ר פרשה י פסקה ט

חפר גומץ בו יפול זה פרעה הרשע שאמר (שמות א') כל הבן הילוד וגו' בו יפול שנאמר (תהלים קל"ו) ונער פרעה וחילו וגו' דבר אחר, חופר גומץ זה המן שנאמר (אסתר ג) להשמיד להרוג ולאבד בו יפול שנאמר (שם ט') ישוב מחשבתו הרעה וגו' ופורץ גדר ישכנו נחש זו דינה כשהיו אביה ואחיה יושבין בבית המדרש יצאה לראות בבנות הארץ גרמה לעצמה שיבא עליה שכם בן חמור החוי שנקרא נחש ונשך אותה דכתיב (בראשית ל"ד) וירא אותה שכם בן חמור וגו' ויקח אותה פתה אותה בדברים כדבר אחר, (הושע י"ד) קחו עמכם דברים וישכב אותה בדרך ארץ ויענה במשכב זכור רשב"י ורבי אלעזר בריה הוון טמירין במערתא דפקע תלת עשר שנין בשמדא והוון אכלין חרובין ותמרים ולסוף תלת עשר שנין נפק רשב"י ויתיב ליה על פלי דמערתא חמא חד צייד פריס מצודתיה למצוד צפרין שמע ברת קלא אמר דימוס ואתפשת שמע זמן תנינות ברת קלא אמר ספיקלא ואשתזבת אמר אפילו ציפור מבלעדי שמיא לא יברח כל שכן נפש בר נש ניחות וניתסאי בהדין מוי דמוקד דטבריה נחתון ואיתסון בהדין מוי דמוקד דטבריה אמרון צריכין אנו לעשות טובה ונהני להלון בני אתרא כדרך שעשה אבינו יעקב שנא' (בראשית ל"ג) ויחן את פני העיר שהיה עושה אטליס ומוכר להם בזול עשה אטליס ומכר בזול אמר צריכין אנו מדכייא טבריא מה עביד נסיב תורמוסין ומקליק בשוקא וכל מן דהוה מית טייף וסליק ליה חמא יתיה חד כותאי אמר לית אנא מגחיק בהדין סבא דיהודאי מה עבד נסב חד מית וטמריה בגו שוקא דדכייא אית אמרין בגריבה אית דאמרין בשוק דבר קרדימא אזל ואמר ליה דכיתיה שקק פלן אמר לו: אין אמר ליה ואן אפיקית לך

מיניה חד מית אמר לו: גוד חמי לי מיד צפה רשב"י ברוח הקדש שהוא טמן אותו שם אמר גוזר אני על דין דרביע יקום ועל דקאים ירביע ואית דאמרי גוזר אני על עילאי יחות ועל תתאי יסיק וכן הות ליה מינפק ליה עבר קומי האי כנישתא דמגדלא שמע קל דינקאי ספרא בן יוחאי דכי טבריא אמר (אם לא) יבא עלי אם אין בידי שמועות כשערות ראשי שטבריא זו עתידה לטהר ועתידה להיות לאוכלי תרומה חוץ מזו ומזו לא הימנוה יתיה אמר ליה פרצת גדרן של תלמידי חכמים וקרא עליו ופורץ גדר ישכנו נחש וכן הות ליה רבי שמעון ב"י היה עבר בשמיטתא חמא חד בר נש מלקט ספיחי שביעית אמר ליה ולא שביעית הוא אמר לו: ולא את הוא שאת מתיר לא כן תנינן כל הספיחין מותרין חוץ מספיחי כרוב לפי שאין כיוצא בהן בירקות שדה ואמר ליה ואין חברי חולקין עלי וקרא עליו ופורץ גדר ישכנו נחש וכן הות ליה:

170 קה"ר פרשה י פסקה י

מסיע אבנים יעצב בהן מי שמסיע עצמו מתלמודו לסוף הוא מצטער בעי מילא ולא משכח ובוקע עצים יסכן במ כל זמן דלעי ביה מיתהני ביה המדבר אחר, (מלכים א' ו') ותהי לו סוכנת דבר אחר, מסיע אבנים ממקום למקום יעצב בהן ובוקע עצים יסכן במ אמר רבי מיאשיה בשכר שתי בקיעות שבקע אברהם אבינו על הר המוריה זכה ליקרע הים לבניו שנים עשר קרעים:

171 קה"ר פרשה י פסקה יא

אם קהה הברזל אם נתקהה הרב על התלמיד כברזל והוא לא פנים ואין הרב מסביר פנים לתלמיד קלקל קלקול מעשים יש בתלמיד וחילים יגבר מה יעשה יביא עשרה בני אדם והם מפייסין את הרב סוף שהוא מותיר הכשר חכמה דבר אחר, אם קהה הברזל אם נתקהה התלמיד על הרב שנאמר (משלי י') ברזל בברזל יחד ואין הרב מסביר לתלמיד קלקל קלקול מעשים יש בתלמיד וחילים יגבר ילך ויביא עשרה בני אדם ויפייסין את רבו ויתרון הכשיר חכמה סוף הוא מותיר לו כעסו וכשיר לו את תלמודו דבר אחר, אם קהה הברזל אם נקהה תלמודך עליך כברזל והוא לא פנים קלקל אינו בא לידך להסבירו בפניך קלקל עליו בחילך חד מתלמידוי דרשב"י אינשי אולפניה אזל ליה בכי לבי עולמין מדכי הוה בכי סגי אתחמי ליה בחלמיה ואמר ליה כד תהא רמי בי תלתא קלי אנא אתי אזיל ההוא תלמידא לגבי פתר חילמייא ותני ליה עובדא אמר לו: אמור פירקך תלת זימנן והוא אתי לך ועבד כן וכן הות ליה אמר רבי ברכיה אם נקהת אומה שהיא קשה כחה כברזל דכתיב (דברים ד') ואתכם לקח ה' ויוציא אתכם מכור הברזל ממצרים והוא לא פנים קלקל ואין הקב"ה מסביר פנים לדור קלקל מעשים רעים יש בדור מה יעשה וחילים יגבר יגזרו צומין ותעניות

וְהוּא לֹא פָנִים קְלִקֵּל וְחִילִים יִגְבֵּר וַיִּתְּרוֹן הַכְּשִׁיר חֲכָמָה: (יא) אִם
 יִשְׁךְ הַנְּחֹשׁ¹⁷² בְּלוֹא לֶחֶשׁ וַאֲיִן יִתְּרוֹן לְבַעַל הַלְּשׁוֹן: (יב) דְּבָרֵי פִי
 חֲכָם חֵן¹⁷³ וְשִׁפְתוֹת כָּסִיל תְּבַלְעֵנּוּ: (יג) תַּחֲלֵת דְּבָרֵי פִיהוּ סְכָלוֹת¹⁷⁴

והקב"ה יוותר הוא להם לעולם רבי חמא בר פפא בשם רבי יהודה ברבי סימון אמר
 אם נתקוהו שמים שעל ראשיכם כברזל המדבר אחר, (ויקרא כ"ו) ונתתי את שמיכם
 כברזל ואין הקב"ה מסביר פנים קלקל מעשים יש בדור מה יעשו יגזרו תענית
 והקדוש ברוך הוא מרויח לעולמו:

¹⁷² קה"ר פרשה י פסקה יב

אם ישך הנחש בלוא לחש אמר רבי אבא בר כהנא לעולם אין הנחש נושך אלא א"כ
 נלחש לו מלעיל ואין הארי טורף אלא א"כ נלחש לו מלמעלה ואין המלכות מתגרה
 בבני אדם אלא אם כן נלחש לה מלעיל אמר רבי שמואל בר נחמני אומרינן לנחש
 מפני מה לשונך נושך באבר אחד וכולן מרגישים ומרתתין אמר לו: ולי אתם אומרים
 אמרו לבעל הלשון מפני מה לשונך שותת היא גרמה לי מפני מה גופך מטורף לשוני
 גרם מפני מה אתה נושך באבר אחד וכולן מרגישים ומרתתין אמר להם ולי אתם
 אומרים אמרו לבעל הלשון דהוא אומר כאן והורג ברומי או ברומי והורג כאן בסוף
 העולם מפני מה את מצוי בין הגדרות מפני שפרצתי גדרו של עולם תני רשב"י נחש
 פרץ גדרו של עולם לפיכך נעשה ספקלאטור לכל פורצי גדרות אמר רשב"ל בשעה
 שאמר הקב"ה לנחש על גחונך תלך ירדו מלאכי השרת וקצצו ידיו ורגליו והלך קולו
 מסוף העולם ועד סופו בא נחש ולמד על מפלתה של אדום שנאמר (ירמיה מ"ו)
 קולה כנחש ילך ורבנן מדמיין ליה להדין קרייה (בראשית ב') ושם הנהר השלישי
 חדקל אומרים לחדקל מפני מה קולך נשמע אמר ליה הלוואי נשתמע בין הנהרות
 אומרים לפרת למה לית לך קלא משתמע כמה דקלין משתמע אומר להם מעשי
 מוכיחין עלי אדם זורע בי זריעת ירק עולה לשלשה ימים נוטע בי נטיעה עולה
 לשלשים יום:

¹⁷³ קה"ר פרשה י פסקה יג

דברי פי חכם חן זה כורש מלך פרס שאמר (עזרא א') מי בכם מכל עמו יהי אלהיו
 עמו ויעל שפתות כסיל תבלענו שבילע דבריו וחזר בס:

¹⁷⁴ קה"ר פרשה י פסקה יד

תחלת דברי פיהו סכלות שאמר הוא האלהים אשר בירושלים ואחרית פיהו הוללות
 רעה דחזר ובטל גזרותיו ואמר מאן דעבר עבר ומאן דלא עבר לא יעבר דבר אחר,

וְאַחֲרֵית פִּיהוּ הוֹלִלּוֹת רָעָה: (יד) וְהִסְכֵּל יִרְבֶּה דְּבָרִים¹⁷⁵ לֹא יָדַע
הָאָדָם מֶה שֶׁיְהִיָּה וְאֲשֶׁר יְהִיָּה מֵאַחֲרָיו מִי יִגִּיד לוֹ: (טו) עֲמַל
הַכְּסִילִים תִּיגָעֶנּוּ¹⁷⁶ אֲשֶׁר לֹא יָדַע לָלֶכֶת אֶל עִיר: (טז) אִי לֶךְ אֶרֶץ
שְׁמֶלֶכְךָ נָעַר¹⁷⁷ וְשָׂרִיךְ בִּבְקָר יֹאכְלוּ: (יז) אֲשֶׁרִיךְ אֶרֶץ שְׁמֶלֶכְךָ בֶּן

תחלת דברי פיהו סכלות זה אחשוורוש שנאמר (שם ד') ובמלכות אחשוורוש בתחלת
מלכותו כתבו שטנה וגו' ואחרית פיהו שעלה ובטל מלאכת בית המקדש:

¹⁷⁵ קה"ר פרשה י פסקה טו

והסכל ירבה דברים רבי ברכיה בשם רבי סימון פתר קרא במשה אמר הקדוש ברוך
הוא למשה כתבתי עליך שאת חכם עומד ומרבה דברים אתה ואינך חכם (דברים ג')
אל תוסף דבר אלי עוד בדבר הזה:

¹⁷⁶ קה"ר פרשה י פסקה טז

עמל הכסילים תיגענו זה תלמיד שעומד במשנתו אשר לא ידע ללכת אל עיר לא היה
לו לילך לרבו שיחזיר לו תלמודו דבר אחר, עמל הכסילים תיגענו זה יפתח אשר לא
ידע ללכת אל עיר לא היה לו לילך אצל פנחס ויפר לו נדרו אלא אמר יפתח אני ראש
וקצין לישראל אלך אצל פנחס ופנחס אמר אני כהן גדול בן כהן גדול ואלך אצל עם
הארץ מביני תרייה ספת ההיא עלובתא ותרויהון איתחייבון על דמה יפתח נישול
אבר אבר ונקבר דכתיב (שופטים י"ב) ויקבר בערי גלעד ובכמה מקומות נקבר דאת
אמר ויקבר בערי גלעד אלא מלמד שהיה נישול אבר אבר ונקבר במקומו פנחס מה
הפסיד נסתלקה ממנו רוח הקדש מאתים שנה דכתיב (ד"ה א' ט') ופנחס בן אלעזר
נגיד עליהם אין כתיב כאן אלא נגיד היה עליהם לפניו וה' עמו:

¹⁷⁷ קה"ר פרשה י פסקה יז

אי לך ארץ שמלכך נער כתיב (מלכים א' ג') אז תבאנה שתיים נשים זונות מי היו רבי
מאיר אומר רוחות היו ורבנן אמרי יבמות היו רבי סימון בשם רבי יהושע אומר
זונות ממש היו והוציא דינן בלא עדים והתראה (שם) ותאמר האשה האחת בי אדני
וגו' ויהי ביום השלישי ללדתי וימת בן האשה הזאת דאיתמרטת עלוי ותקם בתוך
הלילה וגו' ואקום בבקר להניק את בני וגו' ותאמר האשה לא כי ויאמר המלך זאת
אומרת רבי פנחס ורבי ירמיה בשם רבי חייא בר אבא ורבי ביבי ומטו בה משמיה
דרבי פדת סדר הדין כך הוא הדין יושב והנידונין עומדין והסרסור מכריע ביניהם
התובע תובע והנתבע משיב והדיין מכריע ביניהן אמר רבי סימון מכאן שצריך הדיין
לשנות טענותיהם מן הדין קרייה זאת אומרת זה בני החי וזאת אומרת וגו' ויאמר
המלך קחו לי חרב וגו' ויאמר המלך גזרו את הילד החי וגו' ותאמר האשה אשר בנה

**חֹרִים וְשָׂרִיךְ בַּעֲת יֹאכְלוּ בְּגִבּוֹרָה וְלֹא בַשְּׂתִי: (יח) בַּעֲצָלָתִים יִמָּךְ
הַמִּקְרָה¹⁷⁸ וּבַשְּׂפָלוֹת יָדִים יְדֻלֵּף הַבֵּית: (יט) לְשָׁחוֹק עֲשִׂים לָחֶם¹⁷⁹**

החי וגו' אמר רבי יהודה אמר רבי אלעאי אילו הייתי שם פוקרין הייתי כורך על צוארו כשהוא אומר קחו לי חרב אילולי שנתמלאת עליו רחמים כבר נהרג ועל אותה שעה הוא אומר אי לך ארץ שמלכך נער אותה שעה התחיל אנפילוגים בחכמתו אמר כלום ברא הקדוש ברוך הוא לאדם זה שתי עינים שתי אזנים שתי רגלים שתי ידיים אלא צפה הקדוש ברוך הוא שעתיד דין זה להיות לא עשה אלא אמר תנו לה את הילוד החי והמת לא תמיתהו על אותה שעה אומר אשריך ארץ שמלכך בן חורים ושריך בעת יאכלו בעתו של עולם הבא ולא בשתי בגבורתו ולא בתשישו ויען המלך תנו לה את הילוד ורוח הקדש צווחת ואומרת היא אמו ודאי אמר רבי שמואל בר נחמני בג' מקומות צווחת מדת הדין בבית דינו של שם ובית דינו של שמואל ובית דינו של שלמה בבית דינו של שם מנין שנאמר (בראשית ל"ח) ויכר יהודה ויאמר צדקה ממני ורוח הקדש צווחת ואומרת ממני היו כל הדברים בבית דינו של שמואל מנין שנאמר (שמואל א' י"ב) הנני ענו בי נגד ה'

וגו' ויאמר אליהם עד ה' בכם ועד משיחו ויאמרו עד אין כתיב כאן אלא ויאמר עד מי אמר עד רוח הקדש אומרת אתם מעידים על הגלוי ואני אעיד על הנסתרים בבית דינו של שלמה מנין שנאמר (מלכים א' ג') ויען המלך ויאמר תנו לה את הילוד וגו' ורוח הקדש אומרת היא אמו ודאי דבר אחר, אי לך ארץ שמלכך נער אלו מלכי ישראל אשריך ארץ שמלכך בן חורים אלו מלכי יהודה ושריך בבקר יאכלו אלו מלכי ישראל ושריך בעת יאכלו אלו מלכי יהודה:

¹⁷⁸ קה"ר פרשה י פסקה יח

בעצלתים ימך המקרה ע"י שנתעצלו ישראל מלחנות במחלוקת בהר סיני ימך המקרה כתיב (תהלים י"ח) ויט שמים וירד ובשפלות ידיים ידלוף הבית עד שנשתפלו ישראל מלחנות במחלוקת על הר סיני ידלוף הבית גם עבים נטפו מים דבר אחר, בעצלתים ימך המקרה ע"י שנתעצלו ישראל מלעשות תשובה בימי ירמיה ימך המקרה (ישעיה כ"ב) ויגל את מסך יהודה גלי דכסייה ובשפלות ידיים ידלוף הבית ע"י שנשתפלו ישראל מלעשות תשובה בימי ירמיה כתיב (עמוס ט') כי הנה ה' מצוה והכה את הבית הגדול רסיסים והבית הקטן בקיעים אמר רבי הונא לא דמי הדין רסיסה להדין בקיעה מה הדין בקיעה לית מיניה אלסיס והדין רסיסה אית מיניה אלסיס דבר אחר, בעצלתים ימך המקרה רבי כהן פתר באשה ע"י שהאשה מתעצלת לבדוק עצמה בעונתה נעשית דוה שנאמר (ויקרא ט"ו) והדוה בנדתה ובשפלות ידיים ע"י שמשתפלת מלבדוק עצמה נעשית זבה שנאמר (שם) ואשה כי יזוב זוב דמה וגו':

**וַיֵּין יִשְׁמַח חַיִּים וְהִכָּסֹף יַעֲנֶה אֶת הַכֹּל: (כ) גַּם בְּמִדְעָךָ¹⁸⁰ מֶלֶךְ אֵל
תִּקְלַל וּבַחֲדָרֵי מִשְׁכַּבְךָ אֵל תִּקְלַל עֹשִׂיר כִּי עוֹף הַשָּׁמַיִם יוֹלִיךְ אֶת
הַקּוֹל וּבַעַל הַכְּנָפִים כְּנָפִים יִגִּיד דָּבָר:**

קה"ר פרשה י פסקה יט ¹⁷⁹

לשחוק עושים לחם לשחוקים של יראות עושים לחם ויין ישמח חיים זו התורה שנאמר (תהלים י"ט) פקודי ה' ישרים משמחי לב והכסף יענה את הכל רבי יהושע דסכנין בשם רבי לוי פעמים נענה פעמים אינו נענה פעמים שעושים בו צדקה הוא נענה שנאמר (בראשית ל') וענתה בי צדקתי פעמים שלא יעשה בו צדקה הוא מקטרגו הא מה דאת אמר (דברים י"ט) לענות בו סרה רבי שמעון בן לקיש קרא יתיה חד מגר חמא אינשי קיימן מרקדין ומטפחין ויהבון ליה מיכלא ומשתיא אמר הא טבאות אף אנא איקום ואירקוד ואזמר קם ורקד וזמר ויהבין ליה חד גרב דחמר עתיק וקרא עלוי לשחוק עושים לחם:

קה"ר פרשה י פסקה כ ¹⁸⁰

גם במדעך מלך אל תקלל אמר רבי יהודה ברבי סימון אומר הקב"ה לאדם בשביל שנתתי לך מדע יותר מן הבהמה ומן החיה ומן העופות אתה מחרף ומגדף לפני עשיתי לך עינים ולה עינים לך אזנים ולה אזנים לך ידים ולה ידים לך רגלים ולה רגלים לך פה ולה פה נמשל כבהמה נדמה אין נדמה אלא שתיקה שיתקתים מפניך ראה כבוד שעשיתי לך ואין אתה מבין כל הטובה הזאת (תהלים מ"ט) ואדם ביקר ולא יבין דבר אחר גם במדעך מלך אשר בדורך אל תקלל ובחדרי משכבך אל תקלל עשיר עשיר שבדורך אל תקלל כי עוף השמים רבי ירמיה בן אלעזר אומר זה הוא העורב חכמת טיאריו ובעל כנפים יגיד דבר משום אזנים לכותל דבר אחר, גם במדעך מלך מלכו של עולם אל תקלל ובחדרי משכבך אל תקלל עשיר עשירו של עולם כי עוף השמים יוליך את הקול רבי יהושע דסכנין בשם רבי לוי יש קרסיות לטובה ויש קרסיות לרעה קרסיות לטובה שנאמר (דברים ה') וישמע ה' את קול דבריכם וגו' הטיבו כל אשר דברו חייא בר אדא ובר קפרא חייא בר אדא אמר הטבה כהטבת קטורת בר קפרא אמר הטבה כהטבת הנרות קרסיות לרעה שנאמר (שם) וישמע ה' את קול דבריכם ויקצף וישבע וגו' רבי אבהו בשם רבי תחליפא חמיו כתיב (תהלים צ"ה) אשר נשבעתי באפי אמר הקב"ה באפי נשבעתי וחוזרני בי אם יבואון אל מנוחתי למנוחה זו אינם באים אבל באין הם למנוחה אחרת רבי ביבי בשם רבי יהושע בן לוי אמר למלך שכעס על בנו ודחפו והוציאו חוץ לפלטין שלו ונשבע שלא

פרק יא

(א) שֶׁלַח לַחֲמֹךְ עַל פְּנֵי הַמַּיִם¹⁸¹ כִּי בָרַב הַיָּמִים תִּמְצָאֲנוּ: (ב) תֵּן חֵלֶק לְשִׁבְעָה וְגַם לְשִׁמּוֹנָה¹⁸² כִּי לֹא תִדַּע מֶה יִהְיֶה רָעָה עַל

יכניסו לבנו לפלטין מה עשה היתה בנויה וסתרה וחזר ובנאה והכניסו נמצא מכניס בנו ומקיים שבועתו כך אמר הקב"ה באפי נשבעתי וחוזרני בי אם יבואון אל מנוחתי למנוחה זו אינן באים אבל באים הם למנוחה אחרת ובעל כנפים יגיד דבר אמר רבי בון בשעה שהאדם ישן הגוף אומר לנשמה והנשמה לנפש והנפש למלאך והמלאך אומר לכרוב והכרוב אומר לבעל כנפים מי הוא זה השרף והשרף יוליך דבר ויגיד לפני מי שאמר והיה העולם דבר אחר, במדעך מלך אל תקלל מלך שלפניך אל תקלל ובחדרי משכבך אל תקלל עשיר גדול שבמקומך כי עוף השמים יוליך את הקול אמר הקב"ה לדוד לא כך היית אומר (שם ו') יבשו ויבהלו מאד כל אויבי מי היו אויביך לא שאול לא כך היית אומר (שם י"ח) ביום הציל ה' אותו מכף כל אויביו ומיד שאול אמר דוד ריבונו של עולם זדונות אתה מעלה עלי שגגות חשוב אותן לי הדא הוא דכתיב (שם ז') שגיון לדוד אשר שר לה' על דברי כוש בן ימיני דבר אחר גם במדעך מלך אל תקלל זה משה שנאמר (דברים ל"ג) ויהי בישורון מלך ובחדרי משכבך אל תקלל עשיר זה משה מניין העשיר משה מפסולתן של לוחות אמר רבי חנין מחצב של סנפרינון גלה בתוך אהלו ומשם העשיר משה שנאמר (שמות ל"ד) פסל לך שני לוחות אבנים וגו' פסילתן תהא לך:

¹⁸¹ קה"ר פרשה יא פסקה א

שלח לחמך על פני המים אמר רבי ביבי אם בקשת לעשות צדקה עשה אותה עם עמלי תורה שאין מים האמור כאן אלא דברי תורה שנאמר (ישעיה נ"ה) הוי כל צמא לכו למים אמר רבי עקיבא כשהייתי בא בים ראיתי ספינה שטבעה בים ונצטערתי על תלמיד חכם אחד שהיה בה ונטבע וכשבאתי למדינת קפוטקיא ראיתיו שהיה יושב לפני ושואל שאלות נמתי לו בני היאך עלית מן הים אמר לי רבי בצלותך טרדני הגל לחבירו וחבירו לחבירו עד שהגיעוני ליבשה אמרתי לו בני מה מעשים יש בידך אמר כשנכנסתי לספינה פגע בי איש אחד מסכן אמר לי זכי בי ויהבית ליה חד עיגול אמר כמה דיהבת לי נפשי במתנך כן יתיבה לך נפשך וקראתי עליו שלח לחמך על פני המים מעשה בספינה אחת גדולה מפרשת לים הגדול נטלה הרוח והוליכה למקום שאין בו מים מהלכין כשראו שצרתן צרה אמרו באו ונשתתפינון באיצטרכיא שלנו אם נמות נמות כולנו אם נחיה נחיה כולנו האיר המקום עיניהם ונטלו גדי אחד וצלו

אותו ותלוהו במערבה של ספינה באה חיה גדולה לריחו והתחילה גוררת בה עד שהשליכה למים המהלכין והלכו כיון שהגיע ונכנסו לרומי תנון עובדא לרבי אליעזר ורבי יהושע וקרון עליהן שלח לחמך על פני המים בר קפרא מקפל בשוניתא דימא דקסרי ראה ספינה שטבעה בים הגדול ואוטפיטא עולה מתוכה ערום כד חמיניה בא אצלו ושאל בשלומו ונתן לו שתי סלעים מה עשה הכניסו לביתו והאכילו והשקהו ונתן לו עוד שלשה סלעים אחרים אמר לו אדם גדול שכמותך יוציא שלשה סלעים אחרים לבתר יומין אתצידון יהודאי בהדין ספפסא אמרין מאן אזיל ומפייס עלינא אמרין דין לדין בר קפרא דהוא חשוב במלכותא אמר לון וידעון אתון הדא מלכותא עבדא מידי על מגן אמרין ליה אית הכא חמש מאוון דדינרין סב יתהון וזיל ופייס עלינן נסב חמש מאוון דדינרין וסלק למלכותא כשראה אותו אנטפיטי עמד על רגליו ושאל בשלומו אמר לו למה איצטער רבי להכא אמר ליה בעינא מינך דתתרחם על אילין יהודאי אמר ליה ידע את דהדין מלכותא עבדא כלום על מגן אמר ליה אית עמי חמש מאוון דדינרי סב יתהון ופייס עלינן אמר ליה אית אילין דינרין אינון יהון מתמשכנין לך חלף חמשה סלעים דיהבת לי ואומתך משתזבן חלף מאכל ומשתה דאוכלת ואשקת יתי בביתך ואת זיל בשלם ביקרא סגי וקרון עלוי שלח לחמך על פני המים רבי אלעזר בן שמוע הוה מטייל על כיף ימא רבה חמא אילפא דמיטרפא בימא כהריפת עין טבעת וטבע כל מה דהוה בה חמא חד גבר דיתיב על קורשא דספינתא מגלא לגלא סליק ליבשתא כד הוא הוה ערטילאי והוה מיטמר בכיף ימא ארעת ענתה דישראל סלקין לריגלא בירושלם אמר להון מן בני עשו אחוכון אנא הבו לי זעיר כסות ואיכסי בה תתאי דערעני ימא ולא אישתזב גבאי מידי אמרין ליה כן יתערערן כל אומתך תלה עיניה וחמא ית רבי אלעזר דהוה מטייל ביניהן אמר מסתכל אנא דאת גבר סב ויקיר מאומתך ואת חכים ביקרי דברייתא אלא זכי בי והב לי תכסית דאכסי בה תתאי דערערן ימא הוה על רבי אלעזר בן שמוע שבע איצטלוון שלח חד ויהביה ליה אובליה לביתיה ואכליה ואשקיה ויהב ליה תרין מאוון דינרין וארכביה ארבעה עשר פרסין ועבד ליה יקרא סגי עד דאעליה לביתיה לבתר יומין מת קיסר הרשע ואימנו ליה מלכא תחותיה גזר על מדינתא ההיא כל גוברין לקטלא וכל נשיא לביזה אמרו לרבי אלעזר בן שמוע זיל ופייס עלינן אמר לון אתון ידעיתון הדא מלכותא עבדא מידי על מגן אמרו ליה אית הכא ארבעה אלפין דינרין סב יתהון ואזיל ופייס עלינן נסב יתהון וסלק וקם על תרע מלכותא אמר לון איזלון אימרון למלכא חד גבר יהודאי קאים על תרעא בעי מישאל שלמא דמלכא אמר אעלוניה כד חמיניה מלכא שדא מעל כורסייה ונפל על אנפוהי אמר ליה מאי עיסקיה דמרי הכא ולמה איצטער מרי להכא אמר בגין דתתרחם על הדא מדינתא ותתבטל הדא גזירתא

אמר ליה אורייתא כלום כתיב בה שיקרא אמר ליה לא אמר ליה לא כתיב בתורתכם לא יבא עמוני ומואבי בקהל ה' למה על דבר אשר לא קדמו אתכם בלחם ובמים וכתיב (במדבר ו) לא תתעב אדומי כי אחיך הוא ואנא לא בר עשו אחוכון אנא ולא גמלון לי חסד ומאן דעבר אדאורייתא חייב לקטלא אמר לו: רבי אלעזר בן שמוע אע"פ דהינן חייבין לך תישבוק ותרחם עליהון אמר ליה ואת ידע הדא מלכותא עבדא מידי על מגן אמר ליה אית עמי ארבעת אלפין דינרין סב יתהון ואיתרחם עליהון אמר ליה ארבעה אלפין הללו יהון לך יהיבין חלף תרין מאוון דיהבת לי ומדינתא כולה תהא משתזבא בגינך חלף מיכלא ומישתיא דאוכלת ואשקת יתי ועול לבי געא וגנזי ידי וסב לך שבעין איצטלוון דלבושן חלף איצטלא דיהבת לי וזיל בשלם על אומתך ואשביקין בגינך וקרונ עלוי שלח לחמך על פני המים עובדא הוה בחד בר נש דבכל יום הוה נסיב חד עיגול ומקלק לימא רבא חד יומא אזל וזבין חד נון קרעיה ואשכח ביה סימא אמרו ליה היידי הוא גברא דקם ליה עיגוליה וקרונ עלוי שלח לחמך על פני המים אמר רבי יצחק עובדא הוה בפרגמטוזטוס שהיה מהלך בדרך בהדי אסרדיוט חד כשהן מהלכין זה עם זה קשר עמו חיבה כיון שנכנסו לעיר הכניסו עמו והאכילו והשקהו לבתר יומין איתציד ההוא פרגמטוזטוס דהוה מזבין מנין מגעגעיין בדמא שמע ההוא אסרדיוט ואתא לגביה אמר ליה מה את עביד הכא תני ליה עובדא אמר ליה כד את נפיק למיתדנא אימא להו פלן חכים עלי זכו כד נפק לאתדנא אמר פלוני חכים עלי זכו אמרון ליה מה זכו את ידע לדין אמר לון אחוי דקטילא הוה חייב לי ולא הוה ליה מה יתן ונסיבית ית מנוי ויהבית יתהון לדין למזבנא יתהון לי אמרין נאמן מנאמן קביל והוא נפיק לדימוס וקרונ עליה שלח לחמך על פני המים רבי אלעזר ברבי סימאי פתר באברהם אבינו אמר לו הקדוש ברוך הוא אתה אמרת (בראשית י"ח) ואקחה פת לחם חיך שאני פורע לבניך במדבר וביישוב ולעתיד לבא במדבר שנאמר (שמות ט"ז) הנני ממטיר לכם לחם מן השמים בישוב שנאמר (דברים ח') ארץ חטה ושעורה לעתיד לבא שנאמר (תהלים ע"ב) יהי פסת בר בארץ אמרת ורחצו רגליכם חיך אני פורע לבניך

במדבר ובישוב ולעתיד לבא במדבר שנאמר (יחזקאל ט"ז) וארחצך במים וגו' בישוב שנאמר (ישעיה א') רחצו הזכו לעתיד לבא שנאמר (שם ד') אם רחץ ה' את צואת בנות ציון אמרת יקח נא מעט מים חיך אני פורע לבניך במדבר וביישוב ולעתיד לבא במדבר שנאמר (במדבר כ"א) עלי באר וגו' בישוב שנא' (דברים ח') ארץ נחלי מים וגו' לעתיד לבא שנא' (יואל ד') והיה ביום ההוא יטפו ההרים עסיס וכל הגבעות תלכנה חלב וכל אפיקי יהודה ילכו מים וגו' אמרת והשענו תחת העץ חיך אני פורע לבניך במדבר ובישוב ולעתיד לבא במדבר שנאמר (תהלים ק"ה) פרש ענן למסך

בישוב שנאמר (ויקרא כ"ג) בסוכות תשבו שבעת ימים כל האזרח בישראל ישבו בסוכות לעתיד לבא שנאמר (ישעיה ד') וסכה תהיה לצל יומם וגו':

182 קה"ר פרשה יא פסקה ב

תן חלק לשבעה וגם לשמונה רבי אליעזר ורבי יהושע רבי אליעזר אומר תן חלק לשבעה אלו שבעת ימי שבת המדבר אחר, (מלכים א' י"ח) ויהי בשביעית ביום השבת וגם לשמונה אלו ח' ימי המילה דכתיב (שם) וישם פניו בין ברכיו וגו' ולמה בין ברכיו אלא אמר לפני הקב"ה ריבוננו של עולם אפילו אין ביד בניך אלא זכות שתי מצות הללו שבת ומילה כדאי שתרחם עליהם רבי יהושע אומר תן חלק לשבעה אלו ז' ימי הפסח וגם לשמונה אלו שמונת ימי החג ומניין לרבות עצרת וראש השנה ויום הכפורים תלמוד לאמר גם וגם ריבויין רבי עזריה אומר תן חלק לשבעה זה דור שמל משה לשבעה וגם לשמונה זה דור שמל יהושע לשמונה דכתיב (יהושע ה') בעת ההיא אמר ה' אל יהושע וגו' מול את בני ישראל שנית מכלל שמלן בראשונה ויעש לו יהושע שעשו אותה גבעה בערלות רבי נחמיה פתר קרייא בנשיאים תן חלק לשבעה דכתיב (במדבר ז') ביום השביעי נשיא לבני אפרים וגם לשמונה דכתיב (שם) ביום השמיני נשיא לבני מנשה רבי יהודה פתר קרייא במלואים תן חלק לשבעה אלו שבעת ימי המלואים שנאמר (ויקרא ח') כי שבעת ימים ימלא את ידכם וגם לשמונה דכתיב (שם ט') ויהי ביום השמיני רבי הונא אמר תן חלק לשבעה אלו שבעת ימי הנדה וגם לשמונה אלו שמונה ימי המילה שנאמר (שם י"ב) וביום השמיני ימול רבי לוי אמר תן חלק לשבעה אלו ז' ימי הסוכה וגם לשמונה (במדבר כ"ט) ביום שמיני עצרת רבי אלעזר ברבי שמעון איתשיש ואיתגליא אדרעיה חמיתיה איתתיה וחייכת ובכית ואמרת טובי מה הוה חלקי בהדין עלמא טובי דאידבקת להדין גופא צדיקא ובכית ואמרת ווי דהדין גופא צדיקא לאדמה וכד הוה מידמך אמר לה אנא מידמך ברם רמה לית ליה משליט בי אלא תולעתא דעתידיא נקרא אחורי אודני דחד זמן הוינא עליל ושמעית קליה דחד בר נש מחרף והות ספיקא בידי למיעבד ביה דינא ולא עבדית וכיון דדמך אתיהב בהדא גוש חלב והוה רבי שמעון מיתגלי על מרונאי ואמר לון חד עין דימין דהות לי ולית אתון יהביה יתיה גבי והוון מרונאי אזלון בעיין מייתוניה וגוש חלב אנפקון בתריה בחוטרי ובמורניתא חד זמן קרב צומא רבה אמרין הא ענתא מייתין יתיה עד דאינון בקיין אזלון בעיין מיתוניה ונפקין תריין חיוואן דנור שרן מהלכין קדמיהון אמרון ההוא שעתא דאנון מייתין וכיון דמטון למערתא קמון לון תריין חיון ליסטר אמרון מאן עליל מייתי ליה אמרה אנא עללה ומייתי ליה דאית לי סימן ביה עללת לאייתיה ואשכח ההוא תולעתא יתיבא ונקרה אחורי אודניה בעית מרים יתיה שמעת ברת קלה אמרת שבקו למרי

**הָאָרֶץ: (ג) אִם יִמְלְאוּ הָעֵבִים גֶּשֶׁם¹⁸³ עַל הָאָרֶץ יִרְקוּ וְאִם יִפּוֹל עֵץ
בְּדָרוֹם וְאִם בְּצִפּוֹן מְקוֹם שִׁיפּוֹל הָעֵץ שֵׁם יִהְיֶה: (ד) שֹׁמֵר רוּחַ לֹא
יִזְרַע וְרֹאֶה בְּעֵבִים לֹא יִקְצוֹר: (ה) כָּאֲשֶׁר אֵינֶךָ יוֹדֵעַ¹⁸⁴ מֶה דָּרְךָ**

חובא דיגבי חוביה אייתוניה ויהבוניה גבי אבוי מן ההוא שעתא לא איתגלי ר"ש על מרונאי רבי אלעזר ברבי שמעון כשהיה נכנס לבית הועד היו פניו של רבי מקדירות והוא אבוי אמר ליה ברי יאות זה ארי בן ארי ואתה ארי בן שועל מן דדמך שלח תבע באיתתיה שלחת ואמרת ליה כלי שנשתמש בו קדש ישתמש בו חול אמר לה ומה עבד דאנא לא עביד דכוותיה אמרה ליה כד יתיב מלעי באורייתא הוה לעי כל צרכיה והוה אמר דכל יסוריהון דישראל ייתון עלי והיינון אתיין וכד הות ענתה דמלעי הוה אמר כל חד וחד ייזל ליה לאתריה אמר לה אוף אנא עביד כן קרא לון דייתון ואתון בעא דיזלון ולא אזלון ואית דאמרי תלת עשר שנין דיומין עביד חשש שיניה שלח ואמר לה אמרה ליה שמעתי שמעלין בקדש ולא מורידין וגם לשמונה (במדבר כ"ט) ביום השמיני עצרת:

¹⁸³ קה"ר פרשה יא פסקה ג

אם ימלאו העבים גשם על הארץ יריקו וגו' אם ימלאו תלמידי חכמים תורה על ישראל יריקו שנקראו ארץ שנאמר (מלאכי ג') כי תהיו אתם ארץ חפץ אם יפול עץ בדרום ואם בצפון אם הגיע קירסו של תלמיד חכם להורות אם בדרום ואם בצפון כל ישראל מתכנסין שמה ומעמידין חכמתו ושומעין ממנו ולומדין ממנו דבר אחר, אם ימלאו העבים גשם אם הנביאים ימלאו נבואה על הארץ יריקו על ישראל מתנבאין שנקראו ארץ שנאמר (שם) כי תהיו אתם ארץ חפץ תירגם עקילס הגר (ישעיה ה') ועל העבים אצוה מהמטיר עליו מטר ועל נביאיא אפקוד דלא יתנבאון להון נבואתה אם יפול עץ בדרום ואם בצפון אם הגיע קירסן של נביאים להתנבאות אם בדרום ואם בצפון שמה יהיו כל ישראל מתכנסין ושומעין נבואתן ולמדין ממנו אמר רבי יצחק אם ראית צרות שהם משמשות ובאות על הארץ בשביל ישראל שנקראו ארץ שנאמר (מלאכי ג') כי תהיו אתם ארץ חפץ אם הגיע קירסו של תלמיד חכם להסתלק מן העולם כגון רבי מונא בצפורין ורבי בון בטבריא אם בדרום ואם בצפון מקום שיפול העץ שם יהוא שמה יהיו כל ישראל גומלין אותו חסד שומר רוח לא יזרע שומר רוחן של מלכיות לא יזרע מצות ומעשים טובים ומי רואה בעבים של מלכיות לא יקצר מצות ומעשים טובים:

¹⁸⁴ קה"ר פרשה יא פסקה ד

**הָרוּחַ כְּעֶצְמִים בְּבֶטֶן הַמִּלֵּאָה כָּכָה לֹא תִדַּע אֶת מַעֲשֵׂה הָאֱלֹהִים
אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אֶת הַכֹּל: (ו) בְּבִקְרָא זֶרַע אֶת זֶרַעךָ¹⁸⁵ וְלַעֲרֹב אֶל תִּנְחַ יְדֶךָ
כִּי אֵינְךָ יוֹדֵעַ אִי זֶה יִכְשֹׁר הִזֶּה אוֹ זֶה וְאִם שְׁנֵיהֶם כְּאֶחָד
טוֹבִים: (ז) וּמִתּוֹק הָאוֹר וְטוֹב לַעֲיִנִּים¹⁸⁶ לִרְאוֹת אֶת הַשָּׁמֶשׁ: (ח) כִּי**

כאשר אינך יודע ז' דברים מכוסים מבני אדם ואלו הם יום המיתה ויום הנחמה ועומק הדין ובמה הוא משתכר ומה בלבו של חבריו ומה בעיבורה של אשה ומלכות זו של אדום אימתי נופלת יום המיתה מניין שנאמר כי לא ידע האדם את עתו יום הנחמה מניין שנאמר (ישעיה ס') אני ה' בעתה אחישנה ועומק הדין מניין שנאמר (דברים א') כי המשפט לאלהים הוא במה הוא משתכר מניין שנאמר זו מתת אלהים הוא ומה בלבו של חבריו שנאמר (ירמיה י"ז) אני ה' חוקר לב ומה בעיבורה של אשה שנאמר כעצמים בבטן המלאה מלכות הרשעה זו של אדום אימתי נופלת שנאמר (ישעיה ס"ג) כי יום נקם בלבי:

¹⁸⁵ קה"ר פרשה יא פסקה ה

בבקר זרע את זרעך רבי אליעזר ורבי יהושע רבי אליעזר אומר אם זרעת בבכיר זרע באפיל שאין את יודע איזה מתקיים לך אם הבכיר ואם האפיל כי אינך יודע איזה יכשר הזה או זה רבי יהושע אומר נשאת אשה בילדותך ומתה תשא בזקנותך היו לך בנים בילדותך יהיו לך בנים בזקנותך שנאמר בבקר זרע את זרעך ולערב אל תנח ידך כי אינך יודע איזה יכשר הזה או זה רבי ישמעאל ורבי עקיבא רבי ישמעאל אומר אם למדת תורה בנערותך למד בזקנותך שאין אתה יודע אי זו תורה מתקיימת אם של נערותך אם של זקנותך ואם שניהם כאחד טובים ורבי עקיבא אומר שנים עשר אלפים תלמידים היו לי מגבת ועד אנטיפרס וכולן מתו בחיי בין פסח לעצרת ובסוף העמידו לי שבעה ואלו הן רבי יהודה ורבי נחמיה ורבי מאיר ורבי יוסי ורבי שמעון בן יוחאי ורבי אליעזר בנו של ריה"ג ורבי יוחנן הסנדלר אמר להם הראשונים לא מתו אלא מפני שהיתה עיניהם צרה בתורה זה לזה אתם לא תהיו כן מיד עמדו ומלאו כל ארץ ישראל תורה רבי נתן נ"א כהן פתר קרייא באשה אם לקחת אשה בנערותך לקח בזקנותך למה אינך יודע איזה בנים מתקיימין לך אם של נערותך אם של זקנותך אם שניהם כאחד טובים:

¹⁸⁶ קה"ר פרשה יא פסקה ו

ומתוק האור וטוב לעינים מתוק אורה של תורה וטוב לעינים אשרי שתלמודו מאיר לו כשמש רבי אחא אומר מתוק אור העולם הבא אשרי שיזכה לראות האור ההוא שנאמר (ישעיה ל') והיה אור הלבנה כאור החמה וגו':

**אם שְׁנַיִם הָרִבָּה יַחֲיֶה¹⁸⁷ הָאָדָם בְּכֻלָּם יִשְׁמַח וַיִּזְכֹּר אֶת יְמֵי הַחֹשֶׁךְ
כִּי הָרִבָּה יִהְיוּ כָּל שְׂפָא הָבָל: (ט) שְׂמַח בַּחֹר בִּילְדוּתֶיךָ¹⁸⁸ וַיִּטִּיבְךָ**

¹⁸⁷ קה"ר פרשה יא פסקה ז

כי אם שנים הרבה ישמח בשמחת התורה ויזכר את ימי החשך אלו ימי הרעה כי הרבה יהיו תורה שאדם למד בעולם הזה הבל היא לפני תורתו של משיח:

¹⁸⁸ קה"ר פרשה יא פסקה ח

שמח בחור בילדותך אמר רבי שמואל בר רבי יצחק בקשו חכמים לגנוז ספר קהלת מפני שמצאו בו דברים שהן מטין לצד מינות אמרו זה חכמתו של שלמה שאמר שמח בחור בילדותך משה אמר (במדבר ט"ו) ולא תתורו אחרי לבבכם שלמה אמר והלך בדרכי לבך הותרה הרצועה לית דין ולית דיין כשאמר כי על כל אלה יביאך האלהים במשפט אמרו יפה אמר שלמה רבי חייא רבה ור"ש בן חלפתא רבי חייא רבה אמר לאחד שברח מפני הקוסטנר והיה רץ והוא רץ אחריו אמרו לו מעוט בריצה שלא תרבה בחזירה כך ודע כי על כל אלה יביאך האלהים במשפט רבי שמעון בן חלפתא אומר לאחד שהיה שט על פני הנהר היה רץ ורצין אחריו אמרו לו מעט בכניסה שלא תרבה ביציאה ותיגע כך ודע כי על כל אלה יביאך האלהים במשפט רבי חנינא בר פפא אמר לאחד שגנב את המכס חד זמן צדון יתיה אמרין ליה הב מה דאית גבך אמר לון סבון לכון מה דאית גבאי אמרון את סבר לית אנן מפקין אלא כל דאית גבך האידנא אנן תבעין מינך כל דאית גבך וכל מה דגנבת כל אילין שנייא דהוית גניב כך ודע כי על כל אלה יביאך האלהים במשפט אמר רבי לוי לעוף שהיה חבוש בכלוב בא עוף אחד ועמד לו על גביו אמר לו אשריך מה מזונותיך מצויין לך אמר ליה ביש גדא וטמיע מזלא למזונותי את מסתכל ולחבושי לית את סקר דלמחר מפקין ונכסין לי כך ודע כי על כל אלה יביאך האלהים במשפט רבי תנחום אמר לבן בליעל שבא אצל חנוני אמר לו: תן לי בשר שמן ויין ישן ומיני ארגסטירין אכל ושתה ונתבסם ובא לצאת אמר לו: אייתי טימי מה דאכלת אחר כריסיה דההוא גברא קומך בזעה חנוני הוה חכים מה עשה נטל מחצלת וכרכו בה והניחו על תרע חנותיה כל דעבר אמר לו: אישדי זכו עם הדין מיתה דנזבון ליה תכריכין עבר חד בר פחין ביש סניה אמר ליה עד כדון ביש הדין גדא וטמיע מזלא הכא מקלק אמר ליה חייך עד דאיסתנפנוי פריוטי כיון דאיסתנפנוי פריטייא דידיה אמר ליה איזיל לפחתא כך ודע כי על כל אלה יביאך האלהים במשפט דבר אחר, שמח בחור בילדותך רבי יודן ורבי פנחס רבי יודן אמר בילדותך בתורתך שלמדת בילדותך ויטיבך לבך בימי בחורותיך זו המשנה והלך בדרכי לבך ובמראה עיניך זה התלמוד ודע כי על כל אלה יביאך האלהים במשפט אלו מצות ומעשים טובים רבי פנחס אומר שמח בחור

לִבְּךָ בִּימֵי בַחֲוִירְתְּךָ וְהֵלֵךְ בְּדַרְכֵי לִבְּךָ וּבִמְרָאִי עֵינֶיךָ וְדַע כִּי עַל כָּל
אֱלֹהִים יִבְיָאֲךָ הָאֱלֹהִים בְּמִשְׁפָּט: (י) וְהִסֵּר כַּעַס מִלִּבְּךָ¹⁸⁹ וְהִעֲבִיר רָעָה
מִבְּשָׂרְךָ כִּי הִילָדוֹת וְהַשְׁחָרוֹת הֵבֵל:

פרק יב

(א) וְזָכַר אֶת בּוֹרְאֶיךָ בִּימֵי בַחֲוִירְתְּךָ עַד אֲשֶׁר לֹא יָבֹאוּ יָמֵי הָרָעָה
וְהִגִּיעוּ שָׁנִים אֲשֶׁר תֹּאמַר אֵין לִי בָהֶם חֶפֶץ: (ב) עַד אֲשֶׁר לֹא
תַחֲשֹׁךְ¹⁹⁰ הַשֶּׁמֶשׁ וְהָאוֹר וְהַיָּרֵחַ וְהַכּוֹכָבִים וְשָׁבוּ הָעֵבִים אַחֵר

בילדותך מי גרם לך להבחר בזקנותך תורה שלמדת בילדותך ואם נבחרת בזקנותך
אל תפליג עצמך בדברי תורה אלא והלך בדרכי לבך זה התלמוד שלמדת מרבך ודע כי
על כל אלה וגו' עליו לשלם לך שכר מצות ומעשים טובים רשב"י אומר לאחד שהיה
מפסיל בנשים ושטף בזמה והוא אמר הידא איתתא אנא בעי לה הדא איתתא אנא
בעי לה הזקין וביקש לישא אשה אמרו לו ביש גדא וטמיע מזלא הידא איתתא בעיא
לך כדון נחירך קטיף אודנך יקרין ועיינך כהיין כך כי על כל אלה יביאך האלהים
לאחד שהיו לו שדות וכרמים ולא היה מפריש תרומה ומעשרות הזקין וירד מכל
נכסיו אמר אלו היו לי שדות וכרמים ולא הייתי מפריש תרומה ומעשרות אמרין ליה
כדון מה דהוה הוה כך ודע כי על כל אלה יביאך האלהים במשפט:

¹⁸⁹ קה"ר פרשה יב פסקה א

והסר כעס מלבך אמר רבי לוי כל טילוי סירוי וכל סירוי טפשן אמר שלמה הואיל
והילדות והשחרות הבל לפיכך וזכור את בוראך תנינן עקביא בן מהללאל אומר
הסתכל בשלשה דברים מאין באת מטפה סרוחה ולאן אתה הולך למקום עפר רמה
ותולעה ולפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון לפני מלך המלכים הקדוש ברוך
הוא רבי יהושע בן לוי דסכנין אמר שלשתן דרש עקביא מתוך תיבה אחת בורך בארך
בוראך בורך זו לחה סרוחה בארך זו רמה ותולעה בוראך זה מלך המלכים
הקדוש ברוך הוא שאתה עתיד ליתן לפניו דין וחשבון לכך נאמר וזכור את בוראך
בימי בחרותיך עד דחילך עלך עד אשר לא יבאו ימי הרעה אלו ימי הזקנה והגיעו
שנים אלו היסורין רבי חייא בר נחמיה אמר אלו ימות המשיח שאין בהם לא זכות
ולא חובה:

¹⁹⁰ קה"ר פרשה יב פסקה ב

עד אשר לא תחשך השמש זה קלסתר פנים והאור זה החוטם והירח זה המצח
והכוכבים אלו ראשי לסתות ושבּו העבים אחר הגשם רבי לוי אמר בה תרתי חדא

הַגָּשָׁם: (ג) בַּיּוֹם שֶׁיִּזְעוּ שְׁמֵרֵי הַבַּיִת¹⁹¹ **וְהִתְעוּתוֹ אֲנָשֵׁי הַחֵיל וּבָטְלוּ**
הַטַּחְנוֹת כִּי מַעֲטוֹ וַחֲשָׁכּוֹ הָרְאוֹת בְּאַרְבּוֹת: (ד) וְסִגְרוּ דְלָתִים¹⁹²
בְּשׁוּק בְּשָׁפַל קוֹל הַטַּחְנָה וַיָּקוּם לְקוֹל הַצֶּפּוֹר וַיֵּשְׁחוּ כָּל בָּנוֹת
הַשִּׁיר: (ה) גַּם מִגְבוֹהָ¹⁹³ **יִרְאוּ וַחֲתַחְתִּים בַּדֶּרֶךְ וַיִּנָּאץ הַשָּׁקֵד**

לחבריה וחדא לבוריא חדא לחבריה בא לבכות זלגו עיניו דמעוות וחדא לבוריא בא להטיל מים הגללים יוצאים ומקדמין אותו:

¹⁹¹ קה"ר פרשה יב פסקה ג

ביום שיזעו שומרי הבית אלו הצלעות והתעותו אנשי החיל אלו זרועותיו רבי חייא ברבי נחמיה אומר אלו צלעותיו ובטלו הטחנות זו המסס כי מעטו אלו השינים וחשכו הראות בארבות אלו העינים רבי חייא ב"ר נחמיה אומר אלו כנפי הריאה שמשם בת קול יוצאת:

¹⁹² קה"ר פרשה יב פסקה ד

וסגרו דלתים בשוק אלו נקביו של אדם בשפל קול הטחנה על ידי דלית מסוסא טחין ויקום לקול הצפור הדין סביא כד שמע ציפרין מצוציין אמר לסטין אתו לקפחא יתיה וישחו כל בנות השיר אלו השפתות רבי חייא ברבי נחמיה אמר אלו הכליות שהן חושבות והלב גומר:

¹⁹³ קה"ר פרשה יב פסקה ה

גם מגבוה ייראו הדין סבא כד צווחין ליה לאלתר (מזמנין לסעודה) הוא אמר להון אית תמן מסוריין אית תמן מסקין אית תמן מחתותיין וחתחתים בדרך רבי אבא בר כהנא ורבי לוי חד אמר חיתיתיה של דרך נפלה עליו איזיל או לא איזיל אמר לא איזיל וחורגא אמר (הוא רבי לוי) התחיל מתווה תוואים בדרך אמר עד שוק פלן עד אתר פלן אית ביה מהלך ועד אתר פלן לית ביה חילא להלך וינאץ השקד רבי לוי אמר זה לוז של שדרה אדריאנוס שחיק עצמות מחיק שמיה שאיל את רבי יהושע בן חנניה אמר ליה מהיכן אדם מניץ לעתיד לבא אמר ליה מלוז של שדרה אמר לו: הראני מה עשה הביא לוז אחד של שדרה נתנו במים ולא נמחה באור ולא נשרף בריחים ולא נטחן נתנו על הסדן והכה עליו בפטיש נחלק הסדן ונבקע הפטיש ולא הועיל כלום ויסתכל החגב אלו קרסוליו ותפר האביונה זה התאוה המטלת שלום בין איש לאשתו שהיא בטלה ר"ש בן חלפתא הוה יליף סליק לגב רבינו כד סיב לא הוה יכיל חד זמן סליק אמר לו: רבינו מה זכינו למיחמי סבר אפוי דרבי יומא הדין אמר לו: רחוקות נעשו קרובות וקרובות נעשו רחוקות שתיים נעשו שלש ומטיל שלום בטל (פירושא רחוקות נעשו קרובות אלו העינים דהוון חמיאין מן רחיק כדון אפילו

**וַיִּסְתַּבֵּל הַחֶגֶב וַתִּפֹּר הָאֲבִיוֹנָה כִּי הִלֵּךְ הָאָדָם אֶל בֵּית עוֹלָמוֹ וַסָּבְבוּ
בְּשׁוּק הַסּוּפְדִים: (ו) עַד אֲשֶׁר לֹא יִרְתֶּק¹⁹⁴ חֶבֶל הַכֶּסֶף וְתִרְצֶה גִלְת
הַזָּהָב וְתִשָּׁבֵר כַּד עַל הַמִּבּוּעַ וְנִרְצֶה הַגִּלְגָּל אֶל הַבּוֹר: (ז) וַיֵּשֶׁב הָעֶפְרָ
עַל הָאָרֶץ¹⁹⁵ כְּשֶׁהָיָה וְהָרוּחַ תָּשׁוּב אֶל הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר נִתְּנָה: (ח)**

מן קריב לא חמיאן וקרובות נעשו רחוקות אילין אודניא דהוון אינון שמען בחד זמן ותרתינ זימנין וכדון אפילו במאה זימנין לא שמען שתים נעשו שלש חוטרא ותרתינ רגליא ומטיל שלום בבית בטל זו התאווה שמטיל חיבה בין איש לאשתו) כי הולך האדם אל בית עולמו אל בית העולם אין כתיב כאן אלא בית עולמו אמר ריש לקיש למלך שנכנס למדינה ועמו דוכסין ואפרכין ואיסטסטולאטין אע"פ שכולם נכנסין בפילי אגון אחת כל אחד ואחד הולך ושורה לפי כבודו כך אע"פ שכולם טועמים טעם מיתה כל אחד ואחד יש לו עולם בפני עצמו וסבבו בשוק הסופדים אלו התולעים:

קה"ר פרשה יב פסקה ו ¹⁹⁴

עד אשר לא ירתק חבל הכסף זה הוא חוט של שדרה ותרץ גלת הזהב זו גלגלת רבי חייא בר נחמיה אמר זו גרגרת שהיא מגלה את הזהב ומריצה את הכסף ותשבר כד על המבוע זו כריסו של אדם לאחר שלשה ימים כריסו של אדם נבקעת ומוסרת לפה ואומרת לו הא לך מה שגזלת וחמסת ונתת בי רבי חגי מיייתי לה מהדין קרייא (מלאכי ב') וזריתי פרש על פניכם פרש חגיכם בר קפרא אמר עד שלשה ימים תקפו של אבל שעדיין צורת הפנים ניכרת תנינא אין מעידין אלא על פרצוף פנים עם החוטם וכו' ונרוץ הגלגל אל הבור תרין אמורין חד אמר כאילין גלגליא דציפורין ואוחרנא אמר כאלין רגבייה דטבריה המדבר אחר, (איוב כ"א) מתקו לו רגבי נחל:

קה"ר פרשה יב פסקה ז ¹⁹⁵

וישב העפר על הארץ כשהיה רבי פנחס ורבי חלקיה בשם רבי סימון אימתי והרוח תשוב אל האלהים אשר נתנה לכשישוב העפר אל הארץ ואם לאו (שמואל א' כ"ה) נפש אויביך יקלענה וגו' רבי שמואל בר נחמני בשם רבי אבדימי דחיפה לכהן חבר שמסר לכהן עם הארץ ככר של תרומה טהורה ואמר לו ראה שאני טהור וביתי טהור וכלי טהורים וככר זו שאני נותן לך טהורה היא אם אתה מחזירה לי כדרך שנתתה לך מוטב ואם לאו הריני שורפה לפניך כך אמר הקב"ה לאדם זה ראה שאני טהור ומעוני טהור ושמשי טהורים ונשמה שאני נותן לך טהורה היא אם את נותנה לי כשאני נותנה לך מוטב ואם לאו אני שורפה בפניך כל אלה בימי זקנותו אבל בימי נערוותו אם חטא הוא לוקה בזיבה וצרעת לפיכך משה מזהיר לישראל (ויקרא ט"ו)

איש כי יהיה זב מבשרו רבי יהושע בן לוי פתר קריא במקדש אמר להם הנביא לישראל וזכור את בוראך זכרו את בוראכם עד שבחורכם קיימין עד שברית כהונה קיימת שנאמר (שמואל א' ב') ובחור אותו מכל שבטי ישראל עד שברית לוויה קיימת שנאמר (דברים י"ח) כי בו בחר ה' אלהיך מכל שבטיך וגו' עד שברית ירושלים קיימת שנאמר (מלכים א' ב') העיר אשר בחרתי בה עד שמלכות בית דוד קיימת שנאמר (תהלים ע"ח) ויבחר בדוד עבדו עד שבית המקדש קיים שנאמר (ד"ה ב' ז') ועתה בחרתי והקדשתי את הבית הזה עד שאתם קיימין שנאמר (דברים ז') בך בחר ה' להיות לו לעם נחלה עד אשר לא יבאו ימי הרעה אלו הן ימי הגלות הדא הוא דכתיב (עמוס ו') המנדים ליום רע והגיעו שנים אשר תאמר שזכות האבות בטילה עד אשר לא תחשך השמש זו מלכות בית דוד שנאמר (תהלים פ"ט) וכסאו כשמש נגדי והאור זו התורה שנאמר (משלי ו') כי נר מצוה ותורה אור והירח זה סנהדרין דכתיב (תהלים פ"ט) כירח יכון עולם והכוכבים אלו תלמידי חכמים ושבנו העבים אחר הגשם את מוצא כל הנבואות קשות שנתנבא עליהם ירמיה לא באו עליהם אלא לאחר חורבן הבית ביום שיזעו שומרי הבית אלו משמרות כהונה ולוויה והתעותו אנשי החיל אלו הכהנים אמר רבי אבא בר כהנא שנים ועשרים אלף ליום הניף אהרן ביום אחד שנאמר (במדבר א') והניף אהרן את הלויים תנופה לפני ה' אמר רבי חנינא המוראה הזו דבר קל הוא והיה הכהן מכוין ונוטלו באחת ידו וזורקו לאחורי הכבש ל"ב אמה לאחורי ידיו ובטלו הטוחנות אלו משניות גדולות כגון משנתו של רבי עקיבא ומשנתו של רבי חייא ורבי הושעיא ומשנתו של בר קפרא כי מעטו זה התלמוד שבלול בהן וחשכו הרואות בארובות את מוצא כשגלו ישראל לבבל לא היה אחד יכול לסבור את תלמודו וסגרו דלתים בשוק אלו דלתות נחשתא בית אלנתן שהיו פתוחות לרווחה בשפל קול הטחנה על ידי שבטלו מדברי תורה אמר רבי שמואל בר נחמני נמשלו דברי תורה כטחנה מה טחנה זו אינה בטלה לא ביום ולא בלילה כך דברי תורה נאמר בה (יהושע א') והגית בה יומם ולילה ויקום לקול הצפור אמר רבי לוי י"ח שנה היתה בת קול מכרזת ומצפצפת על נבוכדנצר ואומרת לו עבדא בישא סוק אחריב ביתיה דמארך דבנוי מרדין ולא שמעין ליה וישחו כל בנות השיר שעלה ובטל השיר מבית המקדש המדבר אחר, (ישעיה כ"ד) בשיר לא ישתו יין גם מגבוה ייראו מגבהו של עולם מלך מלכי המלכים נתירא וחתחתים בדרך חתית של דרך נפלה עליו ורבי לוי אמר התחיל מתאוה תוואים בדרך שנאמר (יחזקאל כ"א) כי עמד מלך בבל אל אם הדרך על אם דבצלי בראש שני הדרכים שמתווכת לשני הדרכים שני דרכים היו שם אחת הולכת אל המדבר ואחת הולכת לשוב לקסום קסם התחיל לקסום קסמים לשמה של רומי ולא עלו לשמה של אלכסנדריא

ולא עלו לשמה של ירושלים ועלו קלקל בחצים לשמה של רומי ולא עלו לשמה של אלכסנדריא ולא עלו לשמה של ירושלים ועלו הדליק נרות ופנסין לשמה של רומי ולא הדליקו לשמה של אלכסנדריא ולא הדליקו לשמה של ירושלים והדליקו הציף ספינות בנהר פרת לשמה של רומי ולא הלכו לשמה של אלכסנדריא ולא הלכו לשמה של ירושלים והלכו שאל בתרפים זו עבודת כוכבים שלו ראה בכבד אמר רבי לוי כהדין ערביא דנכיס אימרא וחמי בכבדיה בימינו היה הקסם ירושלים היה קסמו של ירושלים בימינו לשום כרים כלורכין לפתח פה ברצח ספקלאטורין להרים קול בסרפיניסס לשום כרים עשה כרקומין לשפוך סוללה אבני בלסטרא ולבנות דיק כבשין וכולם והיה להם (שם) כקסם שוא וגו' אמר להם נביא לישראל אלו זכיתם הייתם קורין בתורה שנדרשת ז' מז' ועכשיו שלא זכיתם הרי נבוכדנצר קוסם עליכם ז' מז' וכל כך למה והוא מזכיר עון להתפש זה דמו של זכריה וינאץ השקד זו נבואתו של ירמיה שנא' (ירמיה א') מקל שקד אני רואה אמר ר"א מה השקד הזה משעת שיניץ עד שהוא גומר פירותיו כ"א יום כך כל גזרה לא היתה אלא מ"ז בתמוז עד ט' באב ויסתכל החגב זה צלמו של נבוכדנצר שנאמר (דניאל ג') נבוכדנצר מלכא עבד צלם דדהב אמר רבי יוחנן אשתכח דאת אמר כל דרומיה שיתין ופותייה שית צריך היקף חד מתלתא אמר רבי בני כקנה זה היה מעמידו ונופל מעמידו ונופל אמר רבי חגי בשם רבי יצחק לא היה עומד עד שהביא כל כסף וזהב שבירושלים ושפכו לפניו דימוס סמך על רגליו הדא הוא דכתיב (יחזקאל ז') כספם בחוצות ישליכו ותפר האביונה זו זכות אבות כי הולך האדם אל בית עולמו מבבל היו ולבבל חזרו וסבבו בשוק הסופדים זו גלות יכניה את מוצא משעה שגלתה גלותו של צדקיה יצאת גלות יכניה לקראתם והיו מכוסים שקים מבפנים ולבנים מבחוץ והוון משאלין אילין לאילין מה אבא עביד מה אימא עבידא מה אחא עביד ואמרון לון קטילין אינון והוה מספיד בחדא ידיה ומקלס בחדא ידיה לקיים מה שנאמר (שם כ"ד) ופארכם על ראשיכם ונעליכם ברגליכם ולא תספדו ולא תבכו עד אשר לא ירתק חבל הכסף זו שלשלת יוחסים ותרוץ גלת הזהב אלו דברי תורה שנאמר (תהלים י"ט) הנחמדים מזהב ותשבר כד על המבוע תרין אמורין חד אמר כדו של ברוך על מבועו של ירמיה וחד אמר כדו של ירמיה על מבועו של ברוך הדא הוא דכתיב (ירמיה ל"ו) מפיו יקרא אלי את כל הדברים האלה ואני כותב על הספר ובדיו ונרוץ הגלגל אל הבור מבבל היו ולבבל חזרו מבבל היו שנאמר (בראשית י"ב) ויאמר ה' אל אברם לך מארצך ולבבל חזרו ועמא הגלי לבבל אמר רבי יוחנן (ישעיה מ"ד) האומר לצולה חרבי צולה זו בבל ולמה נקרא שמה צולה ששם צללו מתי דור המבול דכתיב (ירמיה נ"א) גם בבל לנפול חללי ישראל אמר ריש לקיש כתיב (בראשית י"א) וימצאו בקעה בארץ

הַבֵּל הַבָּלִים¹⁹⁶ אָמַר הַקֹּהֶלֶת הַכָּל הַבֵּל: (ט) וַיִּתֵּר שְׁהִיָּה קֶהֱלֶת¹⁹⁷ חָכָם עוֹד לִמָּד דַּעַת אֶת הָעָם וְאַזָּן וְחֻקָּר תִּקְוֶן מְשָׁלִים הַרְבֵּה: (י) בִּקֵּשׁ קֶהֱלֶת לִמְצֹא דְבָרֵי חִפָּץ וְכִתּוּב יִשָּׁר דְּבָרֵי אֱמֶת: (יא) דְּבָרֵי חֲכָמִים פְּדֻרְבָּנוֹת¹⁹⁸ וְכַמְשֻׁמְרוֹת נְטוּעִים בְּעָלֵי אֲסָפוֹת נִתְּנוּ מִרְעָה

שנער למה נקרא שמה שנער שנערו שם מתי דור המבול דבר אחר, שנער שמתו בתשנוק בלא נר ובלא מרחץ דבר אחר, שנער שהן מנוערים מן המצות בלא תרומה ובלא מעשרות שנער ששריה מתים נערים שנער שהעמידו שונא וער ואיזה זה זה נבוכדנצר וישב העפר על הארץ כשהיה מבבל היו ולבבל חזרו והרוח תשוב אל האלהים זו רוח הקדש את מוצא כיון שראה ירמיה ירושלים חרבה ובית המקדש שנשרף וישראל שגלו ורוח הקדש שנסתלקה לה התחיל עליהם בהבל הבלים:

¹⁹⁶ קה"ר פרשה יב פסקה ח

הבל הבלים תני החזיק עשיר בדבר טוב תחלתו רעב הוא לו המתישן בו עשאו למרמס גם עני כי דל חלקו גם עיניו לגבות ממנו חלק שמעיז בו עשיר לזה תאווה ולזה תאווה שניהם שוין לקבר הכל הבל:

¹⁹⁷ קה"ר פרשה יב פסקה ט

ויותר שהיה קהלת חכם בסוף קהלת כתיב בקש קהלת למצא וגו' בקש קהלת לעמוד על מתן שכון של מצות כדכתיב (ירמיה ט') כי באלה חפצתי נאם ה' אמר לו הקב"ה שלמה וכתוב יושר דברי אמת הכתבתיהו על ספר הישר (תהלים ל"א) מה רב טובך אשר צפנת ליראיך ועוד כתיב כי תהיו אתם ארץ חפץ ועוד בקש לעמוד על שכרה של תורה שנאמר (משלי ח') וכל חפצים לא ישוו בה אמר לו הקדוש ברוך הוא שלמה וכתוב יושר דברי אמת כבר הכתבתיהו על ספר הישר הדא הוא דכתיב (ישעיה ס"ד) עין לא ראתה אלהים זולתך בקש קהלת לעמוד על הקץ מתי שנאמר (שיר ב') אם תעירו ואם תעוררו את האהבה עד שתחפץ אמר לו הקדוש ברוך הוא כבר הכתבתיהו על ספר הישר (ישעיה ס"ג) כי יום נקם בלבי וגו' רבי שאול דנווה מתני לה בשם רבי שמעון אם יאמר לך אדם מתי קץ הגאולה הוי אומר לו כי יום נקם בלבי כתיב רבי יהודה ברבי סימון בשם רבי יהושע בן לוי שלשה סימנים סימנתי לך וסיימתי לך בקבורתו של משה (דברים ל"ד) בגיא בארץ מואב מול בית פעור ואף על פי כן ולא ידע איש את קבורתו לבא לפומא לא גלי פומא למאן גלי:

¹⁹⁸ קה"ר פרשה יב פסקה י

דברי חכמים כדרבנות ככדור של בנות מה כדור זה מתכדר מיד ליד ואינה נופלת לארץ כך לא נפל דבר אחד וגו' מה כדור זה מקלעין בה בידים ואינה נופלת כך משה קבל תורה מסיני ומסרה ליהושע ויהושע לזקנים וזקנים לנביאים ונביאים מסרוה לכנסת הגדולה וכו' דבר אחר, כדרבנות כדרבן זה שמכוין את הפרה כדי לחרוש וכדי ליתן חיים לבעליה כך דברי תורה מכוונין את לב לומדיהם מדרכי מיתה לדרכי חיים ג' שמות נקראו לו דרבן מלמד מרדע מלמד שהוא מלמד את הפרה מרדע שהוא מורה דעה לפרה דרבן שהוא דייר בינה בפרה כדי לחרוש לתלמיה ליתן חיים לבעליה והלא דברים ק"ו מה לפרתו אדם עושה דרבן ליצרו שמסיתו מן העולם הזה ומן העולם הבא על אחת כמה וכמה וכמשמרות נטועים לא איצטריך הדה קרייה למימר אלא כאילנות נטועים ואת אמר וכמשמרות נטועים אלא מלמד שיש בהם שבח של מטע וכדורות של ברזל דבר אחר וכמשמרות נטועים מה המסמר הזה אף על פי שאת עוברו ממקומו רישומו ניכר כך כל מי שעונותיו גורמים וחכמים פושטין בו יד אף על פי שהוא חוזר בו רישומו ניכר דבר אחר וכמשמרות נטועים כל ימיו של רבי אליעזר היו העם נוהגין כרבי יהושע ואחר שמת רבי אליעזר חזרו העם לנהוג כמדתן בעלי אסופות אימתי דברי תורה נאמרין כתקנן בשעה שבעליהן שומעין אותן באסופות מניין אתה אומר שאם שמע מפי אדם שבישראל שיהא עליו כשומע מפי חכם תלמוד לומר אשר אנכי מצוך היום ולא כשמעו מפי חכם אלא כמפי חכמים שנאמר דברי חכמים כדרבנות ולא כשמעו מפי חכמים אלא כמפי סנהדרין אספה לי שבעים איש ולא כשמעו מפי סנהדרין אלא כשומע מפי משה שנאמר נתנו מרועה אחד זה משה ולא כשומע מרועה משה אלא מפי הקב"ה שנאמר מרועה אחד ואין רועה אלא הקדוש ברוך הוא שנאמר (תהלים ס"ה) רועה ישראל האזינה ואין אחד אלא הקדוש ברוך הוא שנאמר (דברים ד') שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד תמן תנינן לא יצא האיש בסנדל המסומר ולא ביחיד בזמן שברגלו מכה כמה מסמרות יהיו בו רבי יוחנן אמר חמשה כנגד חמשה חומשי תורה רבי דוסא בן חנניה אומר שבעה כנגד שבעה ימי השבת ורבי חנינא אומר תשעה כנגד תשעה ירחי הלידה אמר רבי יוסי בן חנניה הכלבוס אינו ממנין מהמסמרות רבי זעירא בשם רבי אבא בר זבדא מהו ליתנם על גבי מנעל בשבת אמר לו מותר מהו להחליפם אמר לו מותר מהו ליתנם זה על גב זה אמר לו מותר רבי חייא נותן אחד עשר מכאן ושלשה עשר מכאן כנגד עשרים וארבעה ספרים מה הספרים כ"ד אף המשמרות כ"ד ומה המשמרות כ"ד אף המסמרים כ"ד:

**אֶחָד: (יב) וַיֵּתֶר מֵהֶמָּה¹⁹⁹ בְּנֵי הַזֶּהָר עֲשׂוֹת סִפְרִים הֶרְבֵּה אֵין קֶץ
וְלֹהֵג הֶרְבֵּה יִגְעַת בָּשָׂר: (יג) סוֹף דְּבָר²⁰⁰ הִכָּל נִשְׁמָע אֶת הָאֱלֹהִים
יֵרָא וְאֶת מִצּוֹתָיו שְׁמֹר כִּי זֶה כָּל הָאָדָם: (יד) כִּי אֶת כָּל מַעֲשֵׂה
הָאֱלֹהִים²⁰¹ יָבֹא בְּמִשְׁפָּט עַל כָּל נַעֲלָם אִם טוֹב וְאִם רָע:**

¹⁹⁹ קה"ר פרשה יב פסקה יא

ויותר מהמה בני הזהר מהומה שכל המכניס בתוך ביתו יותר מכ"ד ספרים מהומה הוא מכניס בביתו כגון ספר בן סירא וספר בן תגלא ולהג הרבה יגיעת בשר להגות ניתנו ולא ליגיעת בשר ניתנו:

²⁰⁰ קה"ר פרשה יב פסקה יב

סוף דבר הכל נשמע סוף דיבורו של אדם הכל משמיעין את מעשיו כשר היה פלוני זה ירא שמים היה פלוני זה אתון ושאלון לשלמה סופיה דכולה מה אמר להון סוף דבר אמר רבי לוי למה קורין אותו דבר דדביר טבין עם בישין ולמה קורין אותו גוביי דגבי דינא דאינשא ודברייטא שבשעה שאדם נפטר מן העולם הקב"ה אומר למלאכי השרת ראו מה הבריות אומרות עליו כשר היה ירא שמים היה פלוני זה מיד מטתו פורחת באויר כד דמך רבי לוי בר סיסי עאל אבא אבוי דשמואל ואפטר עלוי הדין קרייה סוף דבר הכל נשמע למה רבי לוי דומה למלך שהיה לו פרדס והיו בו ק' גפנים והוא עושה ממנו מאה חביות יין והיה אותו פרדס חביב עליו מכל פרדסים שיש לו עמד על תשעים והיה עושה מאה חביות עמד על שמונים עמד על שבעים עמד על ששים עמד על חמשים עמד על מ' עמד על שלשים עמד על עשרים עמד על עשרה והיה עושה ק' חביות של יין עמד על אחת והיה עושה ק' חביות של יין אמר המלך חביב עלי זה הגפן מכל פרדסים שיש לי כך אמר הקב"ה חביב עלי הוא ככל העולם וכיון שמת אמרו כי זה כל האדם:

²⁰¹ קה"ר פרשה יב פסקה יג

"כי את כל מעשה" רבי הוה פשיט הדין קרייה (רבי היה מבאר פסוקים אלו) וכיון שהיה מגיע לאחד מששה מקראות הללו היה בוכה ואלו הן:

◆ (עמוס ד' 13) "כי הנה יוצר הרים וגו' ומגיד לאדם מה שיחור" ואפילו דברים שאין בם ממש ולא חטא נכתבין לו על פנקסו ומי כותבן? "עושה שחר עיפה". (השווה חגיגה ה"ב)

◆ ועוד (צפניה ב') בקשו את ה' כל ענוי הארץ וגו'

◆ (עמוס ה') שנאו רע ואהבו טוב וגו'

♦ והדין פסוקא כי את כל מעשה וגו' (משלי י"ט) גם בלא דעת נפש לא טוב. אמר רבי ביבי (משל) לאחד שהיה למוד לשמש מטתו עם הנץ החמה ושכח ושמש מטתו קודם הנץ החמה בלא יודע לא טוב אילו יודע ושימש על אחת כמה וכמה ולא עוד אלא (שם) ואץ ברגלים חוטא לאחד שהיו לפניו שני חנויות אחת מוכרת בשר שחוטה ואחת מוכרת בשר נבלה ושכח ולקח בשר נבלה בלא יודע לא טוב אלו ידע ולקח על אחת כמה וכמה ולא עוד אלא ואץ ברגלים חוטא רבי יוחנן פתר קרייה לענין שבת לאחד שהיו לפניו שני שבילים אחד שפוי ואחד מלא קוצים וצרורות ושכח והלך בזה שבו קוצים וצרורות אלו ידע והלך על אחת כמה וכמה. רבי יוחנן וריש לקיש פתרי קרייה: רבי יוחנן אמר בנדרים ונדרות אסור בחטאות ואשמות מותר, וריש לקיש אמר בנדרים ונדרות מותר בחטאות ואשמות אסור. רבי יהודה ברבי סימן אמר מה העובר עבירה אחת בלא יודע לא טוב אילו ידע והלך ועשה על אחת כמה וכמה לפיכך כי את כל מעשה האלהים יביא במשפט על כל נעלם אם טוב ואם רע אמר עבד שרבו שוקל שגגות כזדונות תקנה יש לו? מאי על כל נעלם? זה ההורג כינה בפני חבירו ונמאס. ושמואל אמר זה הרק בפני חבירו ונמאס. מאי אם טוב ואם רע? אמרי דבי רבי ינאי זה הנותן פרוטה לעני בפרהסיא. (שמביישו) כי הא דרבי ינאי חזייה לההוא גברא דיהיב פרוטה לעני בפרהסיא אמר מוטב דלא יהבת ליה מהשתא דיהבת וכסיפתייה. דבי רבי שילא אמרי זה הנותן צדקה לאשה בסתר דמייתי לה לידי חשדא רבא אמר זה המשגר בשר לאשתו כשאינו מחותך בערבי שבתות איני והא רבא משדר שאני בת רב חסדא דקים ליה בגווה.

קהלת

עם פירוש

רש"י

בפרק זה שולבו דברי רש"י לתוך הפסוקים. יש לקרוא את המגילה בקריאה משולבת, דהיינו הבאור משובץ בתוך הפסוק ברצף אחיד, לכן כשרש"י הביא מספר פירושים על פסוק או מילה הפסוק או המילה נכתבו מספר מספר פעמים כדי לשבץ כל פירוש בפני עצמו.

פרק א

(א) כל מקום שנאמר **דְּבָרִי** אינו אלא דברי תוכחות:

- ❖ (דברים א) אלה הדברים אשר דבר משה, (דברים לב) וישמן ישורון,
- ❖ (עמוס א) דברי עמוס (עמוס ד) שמעו את הדבר הזה פרות הבשן,
- ❖ (ירמיה א) דברי ירמיהו (ירמיהו לו) שאלו נא וראו אם יולד זכר וגו',
- ❖ (שמואל ב כב) אלה דברי דוד (שמואל ב כג) ובליעל כקוץ מונד כלהם,
- ❖ "דברי קהלת", (והתוכחה) "וזרח השמש", "כל הנחלים הולכים אל הים", כינה את הרשעים בחמה ובלבנה וים שאין להם מתנת שכר כך שנוי' בספרי ולמדתי משם שהענין מדבר ברשעים והמשילם לתגבורת החמה שסופה שוקעת, תוספ'. דבר אחר, כל הנחלים הולכים אל הים מה תלמוד לאמר? בעובדי עבודת אלילים נאמר שוטים המשתחווים למים סבורים שיש בהם ממש לפי שרואין את הים הגדול שכל הנחלים הולכים בו והוא אינו מלא ואינן יודעין להבין כי אל המקום שהנחלים הולכים שם הם שבים ללכת שמימי הנהרות ההולכים לתוך הים הם המים עצמם שהלכו כבר הם נובעות מתחת התהום והולכים למעלה מן הקרקע עד הים וחוזרים ונובעים לפיכך אין הנהרות פוסקים ואין הים מלא ולא מפני שיש בהן ממש ע"כ.

קִהְלֵת על שם שקיהל חכמות הרבה וכן במקום אחר קוראו (משלי ל) אגור בן יקא שאגר כל

החכמה והקיאה וי"א שהיה אומר כל דבריו בהקהל **בֶּן דָּוִד מֶלֶךְ בִּירוּשָׁלַם** עיר

החכמה: (ב) קהלת קורא תגר ואומר על כל יצירת שבעת ימי בראשית שהכל **הֵבֶל** של

הֵבֶלִים הוא **אִמֵר קִהְלֵת הֵבֶל הֵבֶלִים הַכֹל הֵבֶל** הבל נקוד

חטף פתח לפי שהוא דבוק כלומר הבל שבהבלים. (מנה כאן) שבעת הבלים כנגד מעשה שבעת ימי בראשית: (ג) **בַּה יִתְרוֹן שָׁכַר וּמוֹתָר לְאָדָם בְּכָל עֲמָלוֹ שִׁיעָמָל**

תַּזֹּזַת הַשָּׁמֶשׁ תמורת התורה שהיא קרויה אור שנאמר (משלי ו) ותורה אור כל עמל

שהוא מחליף בו את עסק התורה מה שכר בו: (ד) כל מה שהרשע יגע ועמל לעשוק ולגזול אינו

מבלה את מעשיו כי **דֹר הַלֵּל וְדֹר אַחֵר בָּא** ונוטל הכל מיד בניו כענין שנאמר

(איוב כ) בניו ירצו דלים **וְהָאָרֶץ לְעוֹלָם עֲמֹדֶת** ומי הם המתקיימים הענוים

הנמוכים המניעין עצמם עד לארץ כענין שנאמר (תהלים לז) וענוים ירשו ארץ. ומדרש תנחומא

אומר כל צדיקי ישראל נקראו ארץ, שנאמר (מלאכי ג) ואתם תהיו לי ארץ חפץ: (ה) **וְזִרְזוּ**

הַשָּׁמַשׁ וּבָא הַשָּׁמֶשׁ וְאֵל מְקוֹמוֹ שׁוֹאֵף זִרְזוּ הוּא שֵׁם

כאשר השמש תזרח שחרית ותשקע ערבית ותלך כל הלילה שואפת לשוב אל מקום אשר זרחה

אתמול משם שתזרח גם היום: (ו) **הוֹלֵךְ אֶל הָרוֹם לְעוֹלָם בְּיוֹם וְסוֹבֵב אֶל**

צָפוֹן לעולם בלילה **סוֹבֵב סָבֵב** אל פני מזרח ומערב שפעמים מהלכתן ביום פעמים

מסבבתן בלילה, בתמוז מהלכתן ובטבת סובבתן, אף הרשעים כל מה ששמשן זורחת סופן לשקוע

כל מה שהם הולכים ומתגברים סופם לשוב אל מקום צחנתם, ממקום הטנופת באו ולמקום

הטנופת ילכו **הוֹלֵךְ הָרוֹם** רוחו של שמש טלג"ט בלעז כמו (יחזקאל א) אל אשר יהיה שם

הרוח ללכת **וְעַל סְבִיבוֹתָיו** גם מחר כל היקף וסובב שסבב אתמול הוא מקיף וסובב

היום. **שָׁב הָרוֹם: (ז) כָּל הַנְּזוֹלִים הַלְכִים אֶל הַיָּם וְהַיָּם**

אֵינָנוּ מִלָּא לפי שאינן נשארים בתוכו כי ים אוקיינוס הוא גבוה מכל העולם כולו שנאמר

(עמוס ח) הקורא למי הים וישפכם וגו', ומהיכן אדם שופך מלמעלה למטה והנחלים הולכים

במחילות תחת ההרים מאוקיינוס וחוזרים ונובעים וזהו אל מקום שהנחלים הולכים הם שבים

שם אף הרשע כל עומת שבא כן ילך **אֶל מְקוֹם שֶׁהַנְּזוֹלִים הַלְכִים שֵׁם**

הֵם שָׁבִים לְלִכְתָּ: (ח) כָּל הַדְּבָרִים יִגְעִים לֹא יוֹכֵל אִישׁ

לְדַבֵּר לֹא תִשָּׁבַע עֵין לְרֹאוֹת וְלֹא תִמָּלֵא אֶזְנִי מִשְׁמָע:

מוסב על מה יתרון אם מחליף הוא עסק התורה לדבר בדברים בטלים הרי הם יגעים ולא יוכל

להשיג את כולם ואם במראי' העין בא לעסיק עינו לא תשבע ואם בשמיעת אזן אזנו לא תמלא

(ט) **מֶה שֶׁהָיָה הוּא שֶׁיְהִיָּה וּמֶה שֶׁנַּעֲשֶׂה הוּא שֶׁיַּעֲשֶׂה**

וְאֵין כָּל זֶדֶד תַּזְזֹת הַשָּׁמַיִם בכל מה שהוא למד בדבר שהוא חליפי השמש

אין בו חידוש לא יראה אלא מה שהיה כבר שנברא בששת ימי בראשית, אבל ההוגה בתורה מוצא בה תמיד חדושי טעמים כענין שנאמר (משלי ה) דדיה ירווך בכל עת מה הדד הזה כל זמן שהתינוק ממשמש בו מוצא בו טעם, וכן מצינו במסכת חגיגה שאמר רבי אליעזר בן הורקנוס דברים שלא

שמעתן אזן במעשה מרכבה: (י) **יֵשׁ דָּבָר שֶׁיֹּאמַר רְאֵה זֶה זֶדֶד הוּא**

בא לידך תחת השמש שיאמר לך האומר עליו ראה זה דבר חדש הוא ואינו חדש שכבר היה בעולמים שעברו לפנינו אלא שאין זכרון לראשונים לכך דומה להיות חדש, וגם לאחרונים שיהיו לאחרינו לא יהיה להם זכרון בדורות שיהיו לאחרונה להם, ומדרש אגדה דורשו כנגד אבוד זכר

עמלק וסופו של זכר אדום למחות שנאמר (עובדיה א) ולא יהיה שריד לבית עשו **כָּכָר הָיָה**

לְעֹלָמִים אֲשֶׁר הָיָה מְלַפְּנֵנוּ: (יא) אֵין זְכוֹן לְרֹאשִׁים וְגַם

לְאַחֲרֵינִים שֶׁיְהִיוּ לֹא יִהְיֶה לָהֶם זְכוֹן עִם שֶׁיְהִיוּ

לְאַחֲרֵנָה: (יב) אֲנִי קִהַלְתִּי מִכָּל עַל כָּל הָעוֹלָם וּלְבִסּוֹף על

יִשְׂרָאֵל וּלְבִסּוֹף עַל בִּירוּשָׁלַם ירושלם לבדה ולבסוף על מקלי שהרי נאמר הייתי

מלך בירושלם אבל עכשיו אינו מלך: (יג) **וְנָתַתִּי אֶת לְבִי** בתורה היא החכמה

ולהתבונן בה על כל המעשה הרע האמור למעלה הנעשה תחת השמש ובינותי בה שהוא הענין הרע אשר נתן הקדוש ברוך הוא לפני בני האדם (דברים ל) את החיים ואת המות את הטוב ואת

הרע **לְדָרוֹשׁ וּלְתוֹר בְּזִכְמוֹה עַל כָּל אֲשֶׁר נַעֲשֶׂה תַזְזֹת**

הַשָּׁמַיִם הוּא עֲנִין יש לפותרו לשון מעון ודירה ויש לפותרו לשון עיון ומחשבה **רַע**

מנהג רע להם **נָתַן** הניח לפניהם **אֱלֹהִים לְבִנֵי הָאָדָם לְעִנּוֹת בּוֹ** להתנהג

בו. יש לפותרו (כמילת "ענין") לשון מעון ודירה ויש לפותרו לשון עיון ומחשבה: (יד)

רְאִיתִי אֶת כָּל הַמַּעֲשִׂים שֶׁנַּעֲשׂוּ תַזְזֹת הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ

הַכֹּל הַבֶּל וְרַעוּת רִיזֹז שֶׁבַר רוּחַ כְּמוֹ (ישעיה ח) רועו עמים וחתו, רוּחַ טל"נש סוף

המעשה בא לידי כאב לב: (טו) מַעֲוֹת בַּחַיִּי לֹא יוֹכֵל לְתַקֵּן משמת. מי שטרח

בערב שבת יאכל בשבת. ורבותינו פירשו על הבא על הערוה והוליד ממזר או על תלמיד חכם הפורש מן התורה שיהיה ישר מתחילתו ונתעוות וְיִזְכְּרוֹן זה שחסר עצמו ממנין הכשרים

לֹא יוֹכֵל לְהַמְנוֹת עִמָּהֶם בַּקְּבוּל שְׁכָרָם: (טז) דְּבַרְתִּי אֲנִי עִם לְבִי

עכשו שירדתי מגדולתי אני נותן לבי לאמר מי יאמר עלי שאבא לידי מדה זו לֹא אֶמַר אֲנִי

הִנֵּה הִגְדַּלְתִּי וְהוֹסַפְתִּי זִכְמוֹהָ עַל כָּל אֲשֶׁר הָיָה לִפְנֵי

עַל יְרוּשָׁלַם וְלִבִּי רָאָה הֲרִיבָה זִכְמוֹהָ וְדַעַת: (יז) עכשו

וְאַתָּנָה לְבִי לְדַעַת אֵת טִיב הַזִּכְמוֹהָ מֵה סוּפָה וְדַעַת וְאֵת טִיב

הַלְלָלוֹת שִׁיעֻמוֹם וְטִירוֹף הַדַּעַת לִשׁוֹן עֲרֹבֹב כְּמוֹ (ישעיה א) מֵהוּל בָּמִים וְשִׁכְלוֹת

שְׁטוֹת וְדַעַתִּי עֵתָה שֶׁגַם הַחֲכָמָה יֵשׁ בּוֹ שֶׁבַר רוּחַ כִּי בְּרֹב הַחֲכָמָה אָדָם סוֹמֵךְ עַל רֹב חֲכָמָתוֹ

ואינו מתרחק מן האסור ובא רוב כעס להקב"ה אני אמרתי ארבה סוסים ולא אשיב את העם מצרימה ובסוף השיבותי אני אמרתי ארבה נשים ולא יסורו לבבי והרי נכתב עלי (מלכים א יא) נשיו הטו את לבבו וכן הוא אומר שעל רוב חכמתו הוא סמך ועשה כמה דברים שנאמר (משלי ל)

נֶאֱמַר הַגִּבֹּר לֹא יִתְיַאֵל לֹא יִתְיַאֵל וְאוֹכֵל שֶׁגַם זֶה הוּא רַעֲיוֹן רִיזֹז: (יז) כִּי

בְּרַב זִכְמוֹהָ רַב כָּעַס וְיִוְסִיף דַּעַת יוֹסִיף בְּכֹאֹב:

פרק ב

(א) אָמַרְתִּי הוּאיל וְכֵן הוּא אַחַד לִי מִן הַחֲכָמָה וְאֶעֱסֹק בְּמִשְׁתָּה תְּמִיד אֲנִי בְּלִבִּי

לָכֶּה זֶה אֲנִסְכָּה לְשׁוֹן מִסַּךְ יִין לְשִׁתּוֹת כְּמוֹ (מְשָׁלִי ט) מִסְכָּה יִינָה עִירוֹב יִין בְּמִים

לְתַקְּנוֹ אוֹ עִירוֹב בְּשָׁמִים בֵּינָן לְקוֹנְדִּיטוֹן בְּשִׁמְזוּזָה וְרִאָּה בְּטוֹב כְּמוֹ וְרִאִית בְּטוֹב

וְהִנֵּה גַם הוּא הָכֵל שֶׁהִרִי רִאִיתִי בְּנִבּוּאָה שֶׁהִרְבָּה קְלֻקּוּלִים בָּאִים מִתּוֹךְ שְׁחוֹק,

בְּלִשְׁצֵר מִתּוֹךְ מִשְׁתָּה, אֲנָשִׁי דוֹר הַמִּבּוּל נִשְׁטָפוּ מִתּוֹךְ רֹב טוֹבָה שֶׁהִשְׁפַּעַת לָהֶם: (ב)

לְשִׁיזּוֹק אָמַרְתִּי מִהוֹלָל מְעוֹרֶבֶת בְּבָכִי וְאִנְחָה וְלְשִׁמְזוּזָה מִזֶּה

עֲשֵׂה טוֹבָה עוֹשֶׂה הִרִי סוּפָה תוֹגָה: (ג) תִּרְתִּי בְּלִבִּי לְמִשׁוֹךְ בֵּינָן אֶת

בְּשִׁרִי חֲזַרְתִּי לְתוֹר בְּלִבִּי לְהַחֲזִיק בְּכוֹלֵן בְּמִשְׁתָּה בְּחֲכָמָה וּבְסַכְלוֹת וּלְמִשׁוֹךְ וּלְעַדֵּן בְּמִשְׁתָּה הִינָן

אֶת בְּשִׁרִי, כָּל סְעוּדַת עוֹנֵג קְרוּיָה עַל שֵׁם הִינָן וְלִבִּי זֶהָג בְּזוֹכְמָה אִף אִם בְּשִׁרִי נִמְשָׁךְ

בֵּינָן לִבִּי מִתְּגַלְגַּל בְּחֲכָמָה לְהַחֲזִיק בְּתוֹרָה וְלִאֲזוֹז בְּסַכְלוֹת בְּדַבְרִים הַדּוּמִים לִי לְסַכְלוֹת

שֶׁאִמַּרְתִּי עֲלֵיהֶם (מְשָׁלִי לֹא) וְאִתִּיָּאֵל וְאוֹכֵל וְכֹגוֹן לְבִישֵׁת שְׁעִטְנָז וְכִלְאֵי הַכֶּרֶם שֶׁהִשְׁטָן מִשִּׁב עֲלֵיהֶם וְאוֹמוֹת הָעוֹלָם מִשִּׁיבִין עֲלֵיהֶם וְכֵן הוּא אוֹמֵר (קֹהֶלֶת ז) טוֹב אֲשֶׁר תֵּאָחֹז בְּזֶה, וְגַם עַל שְׁאוֹל שְׁנִדְמָה בְּעֵינָיו סַכְלוֹת לְהַרְגוֹ מֵאִישׁ וְעַד אִשָּׁה מְעוֹלָל וְעַד יוֹנֵק וְהִיא מִצּוֹת הַמָּקוֹם וְקוֹרָא אוֹתָהּ

סַכְלוֹת עַד אֲשֶׁר אֶרְאֶה אִי זֶה טוֹב לִבְנֵי הָאָדָם אֲשֶׁר

יַעֲשׂוּ תַּזְזוֹת הַשָּׁמַיִם מִסֶּפֶר יָמֵי זִיָּיָהֶם: (ד) הִגֵּד לִתִּי מַעֲשֵׂי

בִּימֵי גְדוּלָּתִי בְּנִיתִי לִי בָּתִּים נְטַעְתִּי לִי פְּרָמִים: (ה) עֲשִׂיתִי לִי

גִּזְזוֹת וּפְרִדָּסִים וְנְטַעְתִּי בָּהֶם עֵץ כָּל פְּרִי שֶׁהָיָה שְׁלֵמָה מְכִיר

בְּחִכְמָתוֹ אֶת גִּידֵי הָאָרֶץ אִיזָה גִּיד הוֹלֵךְ אֶל כּוֹשׁ וְנִטַּע בּוֹ פִּלְפִּלִין אִיזָה הוֹלֵךְ לָאָרֶץ חֲרוּבִי וְנִטַּע בּוֹ חֲרוּבִין שֶׁכָּל גִּידֵי הָאָרְצוֹת בָּאִים לְצִיּוֹן שֶׁמֶשׁ מִשְׁתִּיתוֹ שֶׁל עוֹלָם שְׁנֵאֵמַר (תְּהִלִּים נ) מִצִּיּוֹן מִכְּלָל

יופי לכך נאמר עץ כל פרי במדרש תנחומא: (ו) עָשִׂיתִי לִי בִּרְכוֹת מַיִם כַּמִּין
 בִּיבְרִים שֶׁל דָּגִים שְׁחוּפְרִין בִּקְרָקַע לְהִשְׁקוֹת מֵהֶם יַעַר צוּמִזוֹ עֵצִים עִמִּי
 הָאָרֶץ לְמִלְאֶכֶת שָׁדוֹת וְכַרְמִים: (ז) קָנִיתִי עֲבָדִים וְשִׁפּוֹזוֹת וּבְנֵי בַּיִת
 הָיָה לִי גַם מִקְנֶה בָּקָר וְצֹאן הָרֶבֶה הָיָה לִי מִכָּל שְׂהָיו
 לִפְנֵי בִירוּשָׁלַם: (זז) כָּנַסְתִּי לִי גַם כֶּסֶף וְזָהָב וְסִגְלֹת
 מִלְּכִים גִּנְזֵי מַלְכֵי זָהָב וְכֶסֶף וְאֵבֶן יָקָרָה שֶׁהַמַּלְכִּים מִסְּגָלִים בְּגִנְזֵיהֶם וְהַמְּדִינּוֹת סִגְלוֹת
 כָּל סוּחָרִים עָשִׂיתִי לִי שָׂרִים וְיִשְׁרֹת מִיָּנִי כְּלִי זֶמֶר וְתַעֲנִנּוֹת בְּנֵי
 הָאָדָם שְׂדֵה וְיִשְׁדּוֹת מִרְכָּבוֹת נֹי עֲגָלוֹת צֶבֶב וּבִלְשׁוֹן גִּמְרָא יֵשׁ, שְׁדֵה תִּיבָה
 וּמִגְדָּל: (ט) וְגָדְלָתִי וְהוֹסַפְתִּי מִכָּל שְׂהָיָה לִפְנֵי בִירוּשָׁלַם אֶף
 זֹכְמָתִי עֲמֻדָה לִי גַם חֲכָמָתִי לֹא הִנַּחְתִּי בְּשִׁבִּיל כָּל הַמַּעֲשִׂים הָאֵלֶּה וְעֲמֵדָה לִי וְלֹא
 שִׁכַּחְתִּיהָ, דָּבָר אַחֵר, עֲמֵדָה לִי לַעֲזֹרָה מִכָּל אֵלֶּה: (י) וְכָל אֲשֶׁר שָׂאָלוּ עֵינֵי לֹא
 אֶצְלָתִי מֵהֶם לֹא רָחַקְתִּי לְהַבְדִּל מֵהֶם וְכֵן (בַּמִּדְבָּר יֹא) וַיֹּאצֵּל מִן הָרוּחַ וַיִּתֵּן עַל הַזִּקְנִים
 כַּמְנוּרָה שֶׁמִּדְּלִיקִין מִמֶּנָּה נֵרוֹת הָרֶבֶה וְאֵין אֹרֶחַ חֶסֶד כְּלוּם לֹא מִנִּיעַתִּי אֶת לִבִּי
 מִכָּל שְׂמִיזָה כִּי לִבִּי שְׂמִיזוֹ מִכָּל עֲמָלִי וְזֶה הָיָה זִלְקִי
 מִכָּל עֲמָלִי וְאַחֲרֵי עֲשִׂיתִי כָּל אֵלֶּה אֵין לִי מְכוּלָם אֵלֶּה, רַב וּשְׁמוּאֵל חָדָד אָמַר מִקְלוֹ וְחָדָד
 אָמַר קִידוֹ, מִקִּידָה שֶׁל חֶרֶשׁ שְׁשׁוּתִין בָּהּ וַיֵּשׁ פּוֹתֵרִים מִמִּדְרָשׁ אֲגָדָה כָּל הָעֲנִין בִּבְתֵי מִדְרָשׁוֹת
 וְתַלְמִידִים וּבִבְתֵי כְּנִסְיֹת: (יא) וּפָנִיתִי אֲנִי עֵתָה בְּכָל מַעֲשֵׂי וְרוּאָה אֲנִי שְׁאִין יִתְרוֹן בָּהֶם
 כִּי מְכוּלָם אֲנִי חֶסֶד בְּכָל מַעֲשֵׂי שְׁעֵשׂוּ יָדֵי וּבְעֲמָלִי שְׁעֲמָלָתִי

לַעֲשׂוֹת וְהִנֵּה הַכֹּל הֶבֶל וְרַעוּת רוּחַ כֹּאב לֵב וְאֵין יִתְרוֹן
תַּזֹּזת הַשָּׁמַיִשׁ: (יב) וּפָנִיתִי אֲנִי לָרְאוֹת זִזְכָּמָה וְהוֹלָלוֹת
וְסִכְלוֹת פֹּנָה אֲנִי מִכָּל עֶסְקִי לְהִתְבּוֹנֵן בַּתּוֹרָה וְהוֹלָלוֹת וְסִכְלוֹת עֹנֵשׁ עֲבִירוֹת כִּי בָּמָה
הָאָדָם שׁוֹבָא אֲזִירִי הַמֶּלֶךְ אֵת אֲשֶׁר כָּבַר עָשׂוּהוּ לְהִתְחַנֵּן
לוֹ עַל גִּזְרָה שֶׁגָּזַר עָלָיו וְכִבֵּר עֲשָׂאוֹהוּ לְמַעֲשֵׂה הַגִּזְרָה לְגִזְרָה, טוֹב לוֹ לְהִתְבּוֹנֵן תַּחֲלָה בְּמַעֲשָׂיו וְלֹא
יִצְטָרֵךְ לְבַקֵּשׁ: (יג) וְרָאִיתִי אֲנִי שֵׁשׁ יִתְרוֹן לְזִזְכָּמָה מִן הַסִּכְלוֹת
הוּא הַרְשַׁע כִּי־יִתְרוֹן הָאֹר מִן הַזֹּשֶׁף: (יד) הַזֹּשֶׁף עֵינָיו בְּרָאֵשׁוֹ
בְּתַחֲלַת הַדָּבָר מִסְתַּכֵּל מֵהָאֵל בְּסוּפָה וְהַכְּסִיל בַּזֹּשֶׁף הוֹלֵךְ וְיִדְעָתִי גַם
אֲנִי גַם אֲנִי (יִדְעָתִי) אֲשֶׁר מִשְׁבַּח אֵת הַחֲכָם מִן הַכְּסִיל יוֹדֵעַ (אֲנִי) שְׁשִׁנְיָהּ יָמוֹתוֹ שְׁמִקָּרָה
אֲזִיד יִקָּרָה אֵת כָּלָם: (טו) וְאִמְרָתִי אֲנִי בְּלִבִּי כְּמִקָּרָה
הַכְּסִיל גַם אֲנִי יִקְרָנִי וְלָמָּה זִזְכָּמָתִי אֲנִי אֲזִיד יִתֵּר כְּלוֹמַר לִפִּי
שְׁשִׁנְיָהּ מִתִּים שְׁמֵא אֶהְרֵר בְּלִבִּי מֵעַתָּה כְּמִקָּרָה הַרְשַׁע גַּם אֲנִי יִקְרָנִי וְלָמָּה אֶהְיָ צָדִיק אֲזִיד יוֹתֵר
וְדִבְרָתִי בְּלִבִּי שֶׁגַם זֶה הֶבֶל שְׁאֵם אֶהְרֵר כֵּן הֵבֵל הֵי, כִּי אֵין זְכוּרֹן הַחֲכָם
וְהַכְּסִיל שׁוֹיֵן אַחֲרֵי מוֹתָן לֹא יִזְכְּרוּ שְׁנֵיהֶם יַחַד שְׁזֵה זְכוּרֹנוֹ לְטוֹבָה זֶה זְכוּרֹנוֹ לְרָעָה: (טז) כִּי
אֵין זְכוּרֹן לְזִזְכָּם עִם הַכְּסִיל לְעוֹלָם בְּשִׁכְבָּר הַיָּמִים
הַבָּאִים הַכֹּל נִשְׁכָּח בְּשִׁבִּיל אֲשֶׁר אֲנִי רוֹאֶה אֵת הַרְשָׁעִים אֲשֶׁר הֵיוּ כָּבַר וְהַצְלִיחוּ
מֵאֵד וּבֵימִים הַבָּאִים אַחֲרֵיהֶם נִשְׁכָּחָה כָּל גְּבוּרָתָם וְהַצְלַחָתָם וְאֵיךְ יָמוֹת הַזִּזְכָּם עִם
הַכְּסִיל אֲנִי רוֹאֶה הַצְדִּיקִים מִצְלִיחִים בְּמִיתָתָם וּמוֹעִילִים לְבִנְיָהֶם כְּגוֹן (וִיקְרָא כֵז) וְזִכְרָתִי אֲנִי
אֵת בְּרִיתִי יַעֲקֹב וְגוֹמֵר (יִרְמִיָּה ב) זִכְרָתִי לָךְ חֲסֵד נְעוּרֶיךָ: (יז) וְשִׁנְאַתִּי אֵת הַזִּזְכָּרִים

שהיה מתנבא על דורו של רחבעם שהיו רשעים **כִּי רַע עָלִי הַמַּעֲשֵׂה שֶׁנַּעֲשֵׂה**
תַּזֹּזת הַשָּׁמַיִשׁ כִּי הַכֹּל הֶבֶל וְרַעוּת רוּחַ כאב לב **:(יז)**
וְשִׁנֵּאתִי אֲנִי אֶת כָּל עַמִּלִּי שֶׁאֲנִי עֹמֵל תַּזֹּזת הַשָּׁמַיִשׁ
שֶׁאֲנִיזֶנּוּ לָאָדָם שִׁיְהִיָּה אֲזֹרִי:(יט) ובמי יודע הַזֹּכֶם יִהְיֶה
אוֹ סָכַל וַיִּשְׁלַט בְּכָל עַמִּלִּי שֶׁעֲמַלְתִּי וְשִׁזְזִיכְמֹתִי תַּזֹּזת
הַשָּׁמַיִשׁ גַּם זֶה הֶבֶל גם זה אחד מן ההבלים שנבראו בעולם שהחכם יגע והכסיל
 יורשו **:(כ)** **וְסִבֹּתִי אֲנִי לִיֹּאֵשׁ אֶת לִבִּי** שלא לייגע ולעמול **עַל כָּל**
הָעֹמֵל שֶׁעֲמַלְתִּי תַּזֹּזת הַשָּׁמַיִשׁ:(כא) **כִּי יֵשׁ אָדָם** כמשמעו
 כפשוטו ומדרש אגדה בתנחומא מכנהו כלפי הקב"ה שנאמר בו (יחזקאל א) ועל דמות הכסא דמות
 כמראה אדם **שֶׁעֲמַלּוֹ בְּזִזְכָּמָה וּבִדְעָת** שנאמר (משלי ג) "ה' בחכמה יסד ארץ
 בדעתו תהומות נבקעו" ולבריות שלא עמלו בו נתן חלק בו **וּבְכִשְׁרוֹן וּלְאָדָם**
שֶׁלֹּא עֹמֵל בּוֹ יִתְּנֶנּוּ זֶזְלָקוֹ גַּם זֶה הֶבֶל וְרַעָה רַבָּה והם נעשו
 דור של הבל ורבה רעת האדם בארץ בדור המבול **:(כב)** **כִּי מָה הָיָה לָאָדָם**
בְּכָל עַמִּלּוֹ וּבְרַעִיוֹן לִבּוֹ שֶׁהוּא עֹמֵל כי מה מותר הוה לאדם בכל עמלו
 ושברון לבו בעמל ודאגה שהוא עמל ומניח לאחרים **תַּזֹּזת הַשָּׁמַיִשׁ:(כג)** **כִּי כָל**
יָמָיו מִכְּאֲבִים וְכַעַס עֲנִינּוֹ מנהגו גם זה אחד מן ההבלים הנוהגים לעולם **גַּם**
בְּלִילָה לֹא שָׁכַב לִבּוֹ גַּם זֶה הֶבֶל הוּא:(כד) **אֵין טוֹב**
בָּאָדָם שִׁיֵּאכֹל וְשִׁתָּה וְהִרְאָה אֶת נַפְשׁוֹ טוֹב בְּעַמִּלּוֹ?

בתמיה, שיאכל ושתה והראה את נפשו טוב כלומר יתן לבו לעשות משפט וצדקה עם המאכל והמשתה וכן נאמר ליהויקים (ירמיה כב) אביך הלא אכל ושתה ועשה משפט וצדקה אז טוב לו
גם זה ראייתי אני כי מיד האלהים היא: (כה) כי מי

יאכל למה לא אשמח בחלקי במאכל ומשתה מי ראוי לאכול את יגיעי ו**במי יזווש** ומי

ימהר לבולעה מבלעדי **זוין במוני** מבלעדי, זו מדת הרשעים היא שאוספים לצורך

האחרים: **(כו) כי לאדם שטוב לפניו** לפני האלהים הנזכר למעלה כי מיד

האלהים היא **נתן זכמה ודעת ושמחה** לב לעסוק בתורה ובמצות ולשמוח

בחלקו במאכל ובמשתה וכסות נקייה **ולזוטא נתן ענין לאסוף ולכנוס**

מנהג דאגה לאסוף ולכנוס ולתת לטוב לפני האלהים כענין שנאמר (אסתר ח) ותשם אסתר את
 מרדכי על בית המן **לתת לטוב לפני האלהים גם זה הכל** אחד מן

ההבלים שנתנו לבריות שהם עמלים ואחר נוטל **ורעות רוז** כאב לב:

פרק ג

(א) **לְכָל זְמַן** אל ישמח האוסף בהון מהבל כי אם עכשיו הוא בידיו עוד ירשוהו צדיקים,

אלא שעדיין לא הגיע הזמן כי לכל דבר יש זמן קבוע מתי יהיה **וְעַתָּה לְכָל זֶפֶץ** לכל

דבר, כל הדברים קרוים חפצים בלשון משנה **תְּנוּזַת הַשָּׁמַיִם**: (ב) **עַתָּה לְלִדְתָּ**

לתשעה חדשים **וְעַתָּה לְמוֹת** קצב שנות של כל דור ודור **עַתָּה לְטַעַת** גוי וממלכה

וְעַתָּה לְעֵקֹר זָטוּעַ עת יבא להעקר: (ג) **עַתָּה לְהַרֹג** אומה שלימה כשמגיע

יום פקודתה כמו שנאמר (ישעיה סז) "ושאריתך בחרב יהרג" **וְעַתָּה לְרַפּוֹא** שברם כענין

שנאמר במצרים (ישעיהו יט) "ושבו עד ה' ונעתר להם ורפאם" **עַתָּה לְפָרוֹץ** חומת העיר

כשנגזר עליה שנאמר (נחמיה א) "וחומות ירושלים מפורצות" **וְעַתָּה לְבָנוֹת** שנאמר (עמוס

ט) "ובניתיה כימי עולם": (ד) **עַתָּה לְבִכּוֹת** בתשעה באב **וְעַתָּה לְשִׁזּוּק** לעתיד

לבא שנאמר (תהלים קכז) "אז ימלא שחוק פינ"ו" **עַתָּה סְפוֹד** בימי אבל **וְעַתָּה רִקּוֹד**

בחתנים וכלות: (ה) **עַתָּה לְהַשְׁלִיךְ אֲבָנִים** בחורי ישראל מושלכים (איכה ד)

"תשתפכנה אבני קדש" **וְעַתָּה כְּנוֹס אֲבָנִים** אותם מן הגולה (זכריה ט) "והושיעם ה'

אלהים ביום ההוא כצאן עמו כאבני נזר מתנוססות על אדמתו" **עַתָּה לְזַבּוֹק** (ירמיהו יג)

"כי כאשר ידבק האזור וגומר **וְעַתָּה לְרִזּוֹק מִזֹּזֶבֶק** (ישעיה ו) "ורחק ה' את האדם":

(ו) **עַתָּה לְבִקֵּשׁ** כענין שנאמר (יחזקאל לד) "ואת האובדות אבקש", לענין נדחי ישראל

וְעַתָּה לְאָבֵד ועת שאבדם בגולה שנאמר (ויקרא כז) "ואבדתם בגוים" **עַתָּה לְשִׁמּוֹר**

(במדבר ו) "יברכך ה' וישמרך" כשאתם עושים רצונו **וְעַתָּה לְהַשְׁלִיךְ** (דברים כט)

"וישליכם אל ארץ אחרת" (י) **עַת לְקָרוֹעַ** מלכות בית דוד (מלכים י יד) "ואקרע את

הממלכה וגומר **וְעַת לְתַפּוֹר** (יחזקאל ל לו) "והיו לאחדים בידך ולא יחצו עוד לשתי

ממלכות" **עַת לְזִשּׁוֹת** פעמים שאדם שותק ומקבל שכר שנאמר (ויקרא י) "וידום אהרן"

וזכה שנתייחד הדבור עמו שנאמר (ויקרא י) "וידבר ה' אל אהרן יין ושכר אל תשת" **וְעַת**

לְדַבֵּר (שמות טו) "אז ישיר משה", (שופטים ד) "ותשר דבורה", (הושע יד) "קחו עמכם

דברים" (זז) **עַת לְאַהֲב** (דברים ז, 13) "ואהבך" **וְעַת לְשִׁנְא** שנאמר (הושע ט)

"כל רעתם בגלגל על כן שנאתים" **עַת מְלֻזְמָה וְעַת שְׁלוֹם** (ט) **מַה**

יִתְרוֹן הָעוֹשִׂיה מה יתרון של עושה רע בכל שהוא עמל גם הוא עתו יבא והכל אבד

בְּאִשֶּׁר הוּא עֹמֵל (י) **רְאִיתִי אֶת הָעֲנִין** המנהג **אֲשֶׁר נָתַן**

אֱלֹהִים לְבָנֵי הָאָדָם לַעֲנוֹת להתנהג **בּוֹ** (יא) **אֶת הַכֹּל עָשָׂה**

יָפָה בְּעֵתוֹ בעת הטובה יפה הוא לבא תשלום שכר מעשה הטוב, ובעת הרעה ראויה היא

לתשלום מעשה הרע. **גַּם אֶת חֲכֵמַת הָעֹלָם** אשר **נָתַן בְּלִבָּם** בלב הבריות, לא

נתן הכל בלב כל אחד ואחד, אלא זה קצת וזה קצת, **מִבְּלִי** כדי **אֲשֶׁר שָׁלָא יִמָּצָא**

הָאָדָם אֶת כָּל הַמַּעֲשֵׂה אֲשֶׁר עָשָׂה הָאֱלֹהִים מעשה הקב"ה לדעת

אותו **מֵרֹאשׁ וְעַד סוֹף** ולא ידע את עת פקודתו ובמה יכשל כדי שיתן לב לשוב שידאג

ויאמר היום או מחר אמות ולכך כתוב כאן "העלם" חסר לשון העלמה, שאם ידע האדם יום מיתתו קרובה לא יבנה בית ולא יטע כרם לכך הוא אומר ש"הכל יפה עשה בעתו" זה שיש עת למיתה דבר יפה הוא שסומך האדם לומר שמא עדיין עת מיתתי רחוק ובונה בית ונוטע כרם וזו יפה שנעלם מן

הבריות (יב) **עֵתָה הוּאִיל וְנִעְלַם עַת הַפְּקוּדָה** **יִדְעֵתִי כִּי אֵין טוֹב** בבריות **בָּם**

כִּי אִם לְשִׁמוּזָּן בחלקו **וְלַעֲשׂוֹת טוֹב** הטוב בעיני בוראו **בְּזִיּוֹ** בעוד שהוא חי **יָגַם** (יג) **כָּל הָאָדָם שְׂיֵאכֹל וְשִׁתָּה וְרָאָה טוֹב** תורה ומצות **בְּכָל עֲמָלָו מִתַּת אֱלֹהִים הִיא** (יד) **יִדְעָתִי כִּי כָל אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה הָאֱלֹהִים** הקב"ה במעשה בראשית **הוּא יִהְיֶה** הוא ראוי להיות **לְעוֹלָם עָלָיו אֵין לְהוֹסִיף וּמִמֶּנּוּ אֵין לִגְרַע** ואין לשנותו לא בתוספת ולא בגרוע, **וְהָאֱלֹהִים עֹשֶׂה שִׁירָאוּ מִלִּפְנֵי** וכשנשתנה, האלהי' צוה ועשה שישתנה כדי שייראו מלפניו:

- ❖ אוקיינוס פרץ גבולו בדור אנוש והציף שלישו של עולם
- ❖ שבעת ימים נשתנו הלוח חמה בדור המבול לזרוח במערב ולשקוע במזרח כדי שייראו מלפניו
- ❖ חמה חזר' לאחוריה עשר מעלות בימי חזקיהו
- ❖ ובימי אחז אביו נתקצר היום ונתרבה הלילה ביום מותו כדי שלא יהא נספד

כל זה כדי שייראו מלפניו לפיכך אין טוב לאדם לעסוק אלא במצותיו ולירא מלפניו **:(טו) מֶה**

יִשְׁהִיָּה מִלִּפְנֵי כֹכַב הוּא עשוי וראינוהו או שמענוהו מאחרים שראוהו ויש לנו להעיד עליו שראינו שהקב"ה מבקש את הנרדפים יעקב נרדף עשו רודף (מלאכי א) "ואהב את יעקב ואת עשו שנאתי", מצרים רודפים את ישראל מצרים טבעו בים וישראל הלכו ביד רמה **וְאֲשֶׁר לְהִיּוֹת** עוד באחרונה הוא דוגמת מה ש**כֹּכַב הִיָּה** כאשר בראשונה

כן באחרונה, אין הקב"ה משנה מדותיו בעולם **וְהָאֱלֹהִים יִבְקֹשׁ אֶת נִרְדָּף**

ליפרע מן הרודף לפיכך מה יתרונו של עושה הרעה באשר הוא עמל הרי סופו להשתלם **:(טז)**

וְעוֹד רְאִיתִי ברוח הקודש **תְּנוּזַת הַשְּׂמוֹשׁ מְקוֹם הַמִּשְׁפָּט** לשכת

הגזית בירושלם שהיתה (ישעיה א) "מלאתי משפט" **שְׂמוֹהַ** ישפטו **הַרְשָׁע** כמו שנאמר

(מיכה ג) "ראשיה בשוחד ישפטו" וראיתי פורענותם **וּמְקוֹם הַצֶּדֶק** שער התוֹךְ שהיה

מקום חתוך הלכות **שְׁמוֹהֶרְשֵׁעַ** שם ישבו שרסכים רב סריס נרגל שראצר רב מג

ונבוכדנצר וחיילותיו ודנין את ישראל ביסורים קשים ומשפטי מות. טעמו למעלה לומר שהוא שם דבר כמו הרשע (והיה ראוי לינקד בסג"ל הר"ש) אלא לפי שהוא סוף פסוק נהפך לינק"ד קמ"ץ גדול ואף על פי שבכל מקום לא מצינו לו עוד שמתהפך באתנחתא וסוף פסוק **יִזְ** לפיכך

אִמְרָתִי אֲנִי אומר **בְּלִבִּי אֶת הַצִּדִּיק וְאֶת הָרָשָׁע** את הכל

יִשְׁפֹּט הָאֱלֹהִים הקב"ה לאחר זמן ואף על פי שמתעכב הדבר סופו לבא אל

שעתו, כי שעה יש לכל חפץ אף לפורענות, ולפקודת הדין יש עת מתי יבא **כִּי עֵת לְכָל**

זֶזְפֶּן וְעַל כָּל הַמַּעֲשֵׂה שעשה האדם שם ישפטוהו בבא עת הפקודה **שֵׁם**

באותו העת ניתן זמן לכל המעשה להשפט עליו (כפי שאומרים בני האדם) אבי חוטרי (במקום ובזמן הנכון) מילי (מעיינים בתיקו האישי של העובד) ואבי דרי חושבנא 202 (בדיר סוגרים

חשבון): **יִזְ** **אִמְרָתִי אֲנִי בְּלִבִּי** בראותי זאת **עַל דְּבַרְת בְּנֵי**

הָאָדָם שאחזו להם מדת גאות לנהוג שררה ורבנות בקטנים מהם **לְבָרָם**

הָאֱלֹהִים (ס"א לבררם) הקב"ה להודיעם שאין שררתם כלום, ולהראותם שהם ואף השרים

והמלכים **וְלִרְאוֹת שֵׁהֶם בְּהִמָּה הִמָּה לָהֶם** כשאר בהמה וחיה המה

לעצמם: **יִט** הוא טעם הדבר אשר נתן הקב"ה **כִּי מִקָּרָה וּפָגַע לְבִנֵי הָאָדָם**

וּמִקָּרָה ויש מקרה ופגע **לְהִבְהִמָּה וּמִקָּרָה אֲזוֹד לָהֶם** ומקרה אחד

לשניהם נתן **כְּמוֹת זֶה כֵּן מוֹת זֶה** כי כשם שזה מת כך זה מת **וְרוֹזֵן אֲזוֹד**

202 ביטוי זה מצוטט מהגמרא במסכת שבת דף לב ע"א ושם פירש רש"י "כשהיא (הכבשה) באה לפני גדרות צאן שם הוא מדבר עמה להלקותה על פשעה, (כלומר כשמגיע הזמן הראוי אז פותחים את הפנקס ומתחשבים על כל פשעי העבר) ואבי דרי לבית הדיר של צאן באין לחשבון, גדרות צאן מתרגמינן חוטרינ דען (במדבר לב) כלומר האשה כשהיא בבריאות, פעמים שזכויותיה תולין, ואין כח במקטרג להזכיר עונה, אבל משהגיעה לפתח הסכנה וצריכה לנסים שם מזכירין עונותיה ומעשיה, אם ראויה היא לנס אם לאו.

לְכָל וּמוֹתֵר ויתרונו והצלחתו של **הָאָדָם** יותר מן **הַבְּהֵמָה אֵין** אינו
 נראה משמת **כִּי הַכֹּל** נהפך להיות **הַכֹּל** לשוב אל העפר: (כ) **הַכֹּל הוֹלֵךְ**
אֶל מָקוֹם אֲזוּד הַכֹּל הָיָה מִן הָעֶפֶר וְהַכֹּל יָשָׁב אֶל
הָעֶפֶר: (כא) מִי כמו (יואל ב) "מי יודע ישוב", הוא **יֹדֵעַ** אשר מבין ונותן לב
 שריוֹן **בְּנֵי הָאָדָם** היא **הָעֵלָה הִיא לְמוֹעֵלָה** ועומדת בדין **וְרוֹזֵן**
הַבְּהֵמָה היא **הַיִּרְדָּת הִיא לְמוֹטָה לָאָרֶץ** ואין לה ליתן דין וחשבון. צריך
 שלא להתנהג כבהמה שאינה מקפדת על מעשיה: (כב) **וְרָאִיתִי בְּכָל אֵלָה כִּי אֵין**
טוֹב לָאָדָם מֵאֲשֶׁר יִשְׁמוֹז הָאָדָם בְּמוֹעֲשָׁיו ביגיע כפיו ישמח ויאכל **כִּי**
הוּא זֹלְקוֹ יִגִּיעַ כפיו הוא החלק הניתן לו משמים ובו ישמח **כִּי מִי יִבִּיאֲנוּ**
לְרֹאוֹת לאחר שמת **בְּמָה שִׁיְהִיָּה** לבניו **אֲזוּרֵיוֹ** אם יצליחו גם הם בעושר
 שאסף הוא והניח להם או לא יצליחו:

פרק ד

(א) וְשִׁבְתִּי אֲנִי וְאַרְאֶה בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ אֶת כָּל הָעֲשִׂיִּים הַנַּעֲשִׂים

עֲשׂוּקִים בְּגִיהָנָם בַּמַּעֲשִׂים אֲשֶׁר נַעֲשִׂים אֲשֶׁר נַעֲשִׂים תַּזְזוּת הַשָּׁמַיִם תַּחַת

חֲלִיפָהּ שֶׁל הַתּוֹרָה וְהִנֵּה דְמִעַת הָעֲשִׂיִּים בּוֹכִים עַל נַפְשׁוֹתָם הַעֲשׂוֹקוֹת בִּיד

מִלֵּאכִי מִשְׁחִית וְאֶכְזָרִים וְכֵן הוּא אוֹמֵר (תְּהִלִּים פד) "עוֹבְרֵי בַעֲמֶק הַבְּכָא מַעִין יִשִּׁיתוּהוּ" אֵלּוּ יוֹרְדֵי

גִּיהָנָם וְאֵף מִקְרָא זֶה כֵּן נִדְרַשׁ בַּסֵּפֶר וְאִין לָהֶם מִנְזוֹם וּבְמִיד עֲשִׂיָּהֶם

הַמִּכְרִיחִים וְתוֹקְפִים אוֹתָם בְּכֹז וְאִין לָהֶם מִנְזוֹם: (ב) וְשִׁבְזוּ אֲנִי אֶת

הַבִּיטִים שֶׁכָּכֵר בִּיתוֹ עַד שֶׁלֹּא שִׁלַּט בָּהֶם יִצְרָהֶם הָרַע הַזֶּה לְדַחֲוֹתָם מִן הַקֹּדֶשׁ בְּרוּךְ

הוּא כְּגוֹן אֲבוֹת הָרִאשׁוֹנִים, שֶׁלֹּא נִעְנָה מֹשֶׁה אֵלָּא עַל יָדֵיהֶם. וְכִגוֹן דּוֹד אֲבִי שֶׁלֹּא נִעְנַתִּי אֲנִי בְּכ"ד

רַנְנוֹת עַד שֶׁאִמַּרְתִּי (דְּבָרֵי הַיָּמִים ב ו) "זִכְרָה לְחֹסְדֵי דּוֹד עַבְדְּךָ"²⁰³ מִן הַזִּיִּים אֲשֶׁר

הָבִיטָה זִיִּים עֲדָנָה עֲדִין: (ג) וְטוֹב מִשְׁנִיָּהֶם אֶת אֲשֶׁר עֲדָן

לֹא הָיָה אֲשֶׁר לֹא רָאָה אֶת הַמַּעֲשִׂה הָרַע אֲשֶׁר נַעֲשָׂה

תַּזְזוּת הַשָּׁמַיִם רִאִיתִי בַּמִּדְרָשׁ קֵהֶלֶת אֵלּוּ תַתֵּק"עַד דּוֹרוֹת שֶׁקוֹמְטוּ לְהַבְרָאוֹת וְלֹא

נִבְרָאוּ: (ד) וְרִאִיתִי אֲנִי אֶת כָּל הָעֲבִירוֹת שֶׁהֵן עָבּוֹל בְּעֵינֵי הַקֶּבֶה וְאֶת

כָּל כְּשֶׁרוֹן הַמַּעֲשִׂה שֶׁאִינוֹ לֶשֶׁם שָׁמַיִם כִּי הִיא אֵלָּא לְקִנְיָתָא אִישׁ

²⁰³ קהלת רבה פרשה ד פסקה ג

ר' שמואל בר נחמן פתר קרייא (מסביר את הפסוק) בדוד. בשעה שבנה שלמה את בית המקדש בקש שתדד אש מן השמים ולא ירדה, הקריב אלף עולות ולא ירדה, התפלל כ"ד תפלות ולא ירדה עד שאמר (ד"ה ב' ו') "זכרה לחסדי דוד עבדך" מיד ירדה שנאמר (שם ז') וככלות שלמה להתפלל והאש ירדה. רבי יודה ברבי לעיי ורבנן: רבי יודה בר' לעיי אמר חיה דוד באותה שעה ורבנן אמרין ארוננו הביא. ולא פליגין מאן דאמר חיה דוד באותה שעה הוא שדוד אומר בפיו (תהלים ל') ה' העלית מן שאול נפשי וגו' וכתוב אחד אומר ה' אלהים אל תשב פני משיחך דהוא קיים קדמך ומאן דאמר ארוננו הביא הה"ד "זכרה לחסדי דוד עבדך" ועל אותה שעה נאמר "ושבח אני את המתים".

מִרְעָהוּ גַם זֶה שְׁנִיָּהֶם הֶבֶל וְרַעוּת רוּחוֹ כאב לב: (ה) הַכְּסִיל
 הרשע **וְזָבַק אֶת יָדָיו** ואינו יגע ואינו אוכל אלא מן הגזל **וְאָכַל אֶת בְּשָׁרוֹ**
 ליום הדין שרואה צדיקים בכבוד והוא נידון כך נדרש בספרי: (ו) **טוֹב מוֹלֵא כֶּף נְזוּת**
 להיות קונה נכסים מעט ומיגיעו שיהא בהן נחת רוח ליוצרו **בְּמוֹלֵא זֻזְפָּנִים** נכסים
 הרבה בעבירה שהוא **עֹמֵל וְרַעוּת** ועצבות **רוּחוֹ** לפני המקום: (ז) **וְשִׁבְתִּי אֲנִי**
וְאֶרְאֶה הֶבֶל תְּזוּת הַשָּׁמַיִם כמו תחת השמים: (זז) **יֵשׁ** לך אדם שעושה
 דבריו **אֶזְזָד וְאִין יִשְׁנִי** ביחידי (ביחידות) **גַּם בֵּן וְאֶזְזָד אִין לֹא** אם תלמיד חכם
 הוא אינו קונה לו תלמיד שהוא כבן ולא חבר שהוא כאח, ואם רוק אינו נושא אשה להיות לו כאח
 לעזר ולהוליד בן, ואם סוחר הוא אינו קונה לו שותפים ויוצא לדרך יחידי **וְאִין קֵץ לְכָל**
עֹמֵל יגע בגירסא ואם סוחר הוא עמל בפרקמטיא **גַּם עֵינָיו עֵינָיו לֹא תִשְׁבַּע**
עֵשֶׂר לא יהא שבע בטעמי תורה שהרבה תורה למד אדם מתלמידיו, ולענין הממון רודף תמיד
 אחר הממון **וְלִבִּי אֲנִי עֹמֵל** מאחר שאיני מעמיד תלמידים ואיני נושא אשה להוליד
 בנים **וּמִזֹּסֶר אֶת נַפְשִׁי מִטּוֹבָה גַּם זֶה הֶבֶל וְעֵנִין רַע**
הוּא: (ט) **טוֹבִים הַשָּׁנִים** לכל דבר **מִן הָאֶזְזָד** לפיכך יקנה לו אדם חבר
 וישא אשה **אֲשֶׁר יֵשׁ לָהֶם שָׂכָר טוֹב** יותר ריוח **בְּעֹמֵלָם** הרבה מלאכה
 נעשית בשנים שאין היחיד מתחיל בה לבדו: (י) **כִּי אִם יִפְּלוּ** כמשמעו, ולענין המשנה
 אם תקפה עליו משנה שלו **הָאֶזְזָד יִקָּים אֶת זִזְבָּרוֹ** חבירו מחזירו לו או אם יכשל
 ולא דקדק את אשר שמע מפי רבו בא חבירו ומעמידו על האמת **וְאִי** ואוי **לֹא הָאֶזְזָד**

שִׁיפּוֹל וְאֵין שְׂנִי לַהֲקִימוֹ: (יא) גַם אִם יִשְׁכְּבוּ שְׁנַיִם וְזֶם
 לָהֶם כִּמְשֻׁמְעוֹ וְלַעֲנִין זָכָר וְנִקְבָּה מִתְחַמְּמִים זֶה מִזֶּה וּמוֹלִידִים וְלֶאֱזוֹד אֵיךְ
 יִזְזֶם: (יב) וְאִם אִם בָּאוּ לִסְטִים עָלָיו יִתְקַפּוּ לַתְּקַפּוֹ הָאֶזְזוֹד אִם הַשְּׁנַיִם
 הֵם יַעֲמִדוּ לְנִגְדּוֹ וְהַזְזוֹט הַמִּשְׁכָּשׁ וְכָל שָׁכֵן אִם שְׁלוּשָׁה הֵם לֹא
 בְּמִהְרָה יִצְתָק: (יג) וְאִם יִתְקַפּוּ הָאֶזְזוֹד דָּבָר אַחֵר: מִי שֶׁהוּא תַלְמִיד
 חֹכֵם הַשְּׁנַיִם וּבְנוֹ יַעֲמִדוּ נִגְדּוֹ וְהַזְזוֹט הַמִּשְׁכָּשׁ וּבֶן בְּנוֹ לֹא
 בְּמִהְרָה יִצְתָק שׁוֹב אֵין תּוֹרָה פּוֹסְקֵת מִזְרַעוֹ וְכֵן הוּא אוֹמֵר (ישעיה נט) "לֹא יִמּוּשׁוּ מִפִּיךָ
 וּמִפִּי זֶרַעַךְ וּמִפִּי זֶרַע זֶרַעַךְ": (יד) דָּבָר אַחֵר: וְאִם יִתְקַפּוּ הָאֶזְזוֹד הַשְּׁנַיִם
 יַעֲמִדוּ נִגְדּוֹ וְהַזְזוֹט הַמִּשְׁכָּשׁ בְּמִקְרָא וּבִמְשֻׁנָּה וּבִדְרֹךְ אֶרֶץ לֹא
 בְּמִהְרָה הוּא חוֹטֵא יִצְתָק בְּפָנִים אַחֲרִים נִדְרָשׁ בְּמִדְרַשׁ יֵשׁ אֶחָד וְאֵין שְׁנֵי לוֹ אֲבָל אֵין
 סֹדֵר כָּל הַמִּקְרָאוֹת הֵלְלוּ מִתִּישָׁב עֲלֵיהֶם: (טו) טוֹב יָלַד זֶה יֵצֵר טוֹב וְלִמָּה נִקְרָא יֵלֵד
 שְׂאִינוּ בָּא בָּאָדָם עַד י"ג שָׁנָה מִסִּכָּן שְׂאֵין הָאֵיבָרִים שׁוֹמְעִים לוֹ כְּמוֹ לִיצֵר הָרַע וְזֶזְכָּם
 שֶׁמִּשְׁכִּיל אֶת הָאָדָם לְדֹרֶךְ טוֹבָה מִמֶּלֶךְ זִקֵּן יֵצֵה"ר שֶׁהוּא שְׁלִיט עַל כָּל הָאֵיבָרִים זָקֵן
 שֶׁמִּשְׁעָה שֶׁנּוֹלָד הוּלָד הוּא נִתּוֹן בּוֹ שְׁנֵי אֲמָר (בְּרַאשִׁית ד) לִפְתָּח חֲטָאת רֹבֵץ וְכִסִּיל שֶׁמִּתְעַהוּ
 בְּדֹרֶךְ רָעָה כֵּךְ נִדְרָשׁ בְּמִדְרַשׁ אֲשֶׁר לֹא יָדַע לְהַזְהִיר עוֹד שֶׁהָרִי הַזֶּקֶן וְאִינוּ
 מִקְבֵּל תּוֹכָחָה: (טז) כִּי מִבֵּית הַסּוּרִים מִמָּקוֹם הַטְּנוּפֹת וּסְרַחוֹן כְּדִמְתַּרְגְּמִינוֹן
 "וַיֵּבֵאשׁ" וְסוּרֵי יֵצֵא לְמֶלֶךְ כִּי גַם בְּמַלְכוּתוֹ מִשְׁמֶלֶךְ בָּאָדָם נִזְכָּר הָרִשׁ

המסכן הטוב ממנו ובא מתוך טהרה ולא מתוך טנופת הרחם כך דרשוהו במדרש: דבר אחר (יג)

טוב ילד מסכן ויזככם כמשמעו **במלך זקן וכסיל אשר לא**

ידע להזהר עוד שכבר הזקין ברשעו וכסילותו: (יד) **כי מבית**

הסורים האסורים, כי הילד המסכן סופו שיאמרו עליו **שיצא למלך** מתוך עוניו

ומבית אסוריו. שהרי סמ"ך של "הסורים" נקוד רפי והרי הוא כמו האסורים ס"א כמו (ישעיה יג) ולא יהל שם ערבי כמו יאהל שכן מצינו ביוסף שמלך מתוך יציאת בית האסורים, וכן דוד (שמואל

ב ז) אני לקחתיך מן הנוה מאחר הצאן **כי** כשר והגון הוא שימלוך **גם במלכותו** הוא

נהפך ממנהג השררה ומקטין עצמו אצל החכמים כמדת הרשים, וכן (איוב יא) ועיר פרא אדם יולד

שיהפך וישתנה לו ממה שהיה כעיר פרא ויעשה אדם **זולד** נעשה ולשון הוה הוא

רש: (טו) ראיתי את כל הזו"זים מצאתי במדרש הספר הזה זה דור המבול

שנאמר בהם (בראשית ו) ומכל החי **המהלכים תזזת השמש עם הילד**

השני אשר יעמוד יתקיים תזזתיו תחת אותו הדור שהם נח ובניו: (טז) **אין**

קץ לכל העם פרים ורבים היו יותר מדאי כמו שנאמר (איוב כא) זרעם נכון לפניהם

אשה מתעברת ויולדת לשלשה ימים (איוב כא,יא) "ישלחו כצאן עויליהם" **לכל אשר**

היה לפנייהם גם - אין קץ לכל טוב שהיה לפנייהם והכל אבד וברגע שאול יחתו **גם**

האזרונים דור הפלגה **לא ישמוזו** גם הם בטוב הניתן בידם **בו כי גם זה**

סופו של **הכל ורעיון רוזן** כאשר אדם מהלך אחרי יצרו: (יז) **שמר רגליך**

רגלך כאשר תלך אל בית האלהים היאך תלך אם תביא תודה

ונדבת שלמים הוא הטוב. ושמר - עצמך שלא תצטרך בהבאת חטאות ואשמות **וקרוב** הוי

לְשִׁבוּעַ דברי הקדוש ברוך הוא והוא טוב וקרוב להקדוש ברוך הוא **בְּמִיתָת**
הַכֹּסִיכִים (הרשעים) **וְזָבֹזֹז** שיחטא ויביא קרבן **כִּי אֵינָם** אין הכסיל **יֹדְעִים**
 מבין שהוא **לַעֲשׂוֹת רָע** עושה רע לעצמו:

פרק ה

(א) **אֶל תִּבְהַל עַל פִּיךָ וְלִבְךָ אֶל יְמִיָּהּ לְהוֹצִיא דָּבָר**
לִפְנֵי הָאֱלֹהִים לדבר קשה כלפי מעלה **כִּי הָאֱלֹהִים בְּשָׁמַיִם וְאַתָּה**
עַל הָאָרֶץ ואפילו חלש מלמעלה וגבור מלמטה אימת חלש על הגבור וכל שכן גבור
 למעלה וחלש למטה **עַל כֵּן יִהְיוּ דְבָרֶיךָ מְעֻטִּים: (ב) כִּי בָא** כי דרך
 החלום לבוא **הַזִּזְלוֹם בָּרַב עֵינַי** ברוב הרהורים שאדם מעיין ומהרהר ביום **וְקוֹל**
כֹּסִיל ודרך קול כסיל לבוא **בָּרַב דְּבָרִים** כי בהרבבות דברים מוציא קול של כסילות
 מפיו כי לא יחדל פשע, לכך אני אומר יהיו דבריך מעטים: **(ג) כֹּאֲשֶׁר תִּדְרֹךְ נֶדֶר**
לְאֱלֹהִים אֶל תִּתְּנוּ לְשִׁלְמוֹ כִּי אֵין זֹחֵץ בַּכֹּסִיכִים
 אין חפץ לפני הקב"ה ברשעים הנודרים ואין משלמים (אלא) **אֵת אֲשֶׁר תִּדְרֹךְ**
שְׁלָם: (ד) טוֹב אֲשֶׁר לֹא תִדְרֹךְ מִשְׁתַּדֹּר וְלֹא תִשְׁלָם: (ה)
אֶל תִּתֵּן אֶת פִּיךָ בְּנֶדֶר לְזִזְטִיָּא אֶת בְּשִׁרְךָ שיפקוד העון על בניך
וְאֶל תֹּאמַר לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ שליח הבא לתובעך צדקה שפסקת ברבים **כִּי**
שִׁנְגָּה הִיא בשגגה פסקתיה כסבור הייתי שהיה יכולת בידי ליתן **לָמָּה יִקְצֹף**

הָאֱלֹהִים עַל קוֹלָךְ בִּשְׁבִיל קוֹלְךָ וַיִּזְכֵּל אֶת מַעֲשֵׂה יָדֶיךָ מִצוֹת
 שֶׁהָיוּ בִּידֶיךָ שַׁעֲשִׂית כְּבֹד אֲבֹדָתָם כִּי נִדְרָשׁ בַּמִּדְרָשׁ: (ו) כִּי בָרַב זִלְמוֹת אֲשֶׁר כָּל מֶה
 שִׁיאָמְרוּ לָךְ חִלּוּמוֹת וְהַבָּלִים וְנִבְיֵי הַבֵּל וְדַבָּרִים הָרַבִּה לִפְרוֹשׁ מֵאֵת הַמָּקוֹם
 כִּי הָרִי כִי מִשְׁמַשׁ בַּלְשׁוֹן "אלא" אֵל תִּשְׁמַע אֶל הַחִלּוּמוֹת אֲלֵא אֶת הָאֱלֹהִים
 יִרְא: (ז) אִם תִּרְאֶה בַּמִּדְיָנָה שֶׁהֵם עֹשֶׂק עוֹשִׂקִים רָשָׁי אֶת הָרָשִׁים וַיִּזְלֻ וְגוֹזְלִים
 אֶת הַמִּשְׁפָּט וְאֵת הַצֶּדֶק תִּרְאֶה בַּמִּדְיָנָה אֲלֵא תִתְּמָה עַל
 הַזּוֹפֵן עַל חִפְצוֹ שֶׁל מָקוֹם כְּשִׁיבִיא עֲלֵיהֶם רָעָה כִּי גָבֹהַּ מֵעַל גָּבֹהַּ שִׁמֹּר
 וְרֹאה אֶת מַעֲשֵׂיהֶם וְגָבֹהַּ יֵשׁ עֲלֵיהֶם הַעוֹשִׂים שְׁלִיחוֹתוֹ שֶׁל מָקוֹם וִידֵם תִּקִּיפָה
 לִיפְרַע מֵהֶם: (ז) אִם עֹשֶׂק רָשָׁי וַיִּזְלֻ מִשְׁפָּט גִּזְלֵי שֶׁל מִשְׁפָּט לִפִּי שֶׁהוּא דְבוּק
 הוּא נִקְוֶה גִּזְלֵי פֶתַח קֶטֶן שֶׁאֵם לֹא הִיָּה דְבוּק הִיָּה נִקְוֶה גִּזְלֵי קֶמֶץ וְצֶדֶק תִּרְאֶה
 בַּמִּדְיָנָה אֲלֵא תִתְּמָה עַל הַזּוֹפֵן כִּי גָבֹהַּ מֵעַל גָּבֹהַּ שִׁמֹּר
 וְגָבֹהַּ עֲלֵיהֶם: (ז) אִם תִּרְאֶה שֶׁהֵם עֹשֶׂק עוֹשִׂקִים רָשָׁי רָשִׁים וַיִּזְלֻ
 וְגוֹזְלִים מִשְׁפָּט וְרֹאה אֶתָּה וְצֶדֶק תִּרְאֶה בַּמִּדְיָנָה צֶדֶק בֹּא לַעִיר שֶׁהִקְבִּ"ה
 מִשְׁפִּיעַ לָהֶם טוֹבָה וְאִינוּ נִפְרַע מֵהֶם אֲלֵא תִתְּמָה עַל הַזּוֹפֵן
 עַל חִפְצוֹ שֶׁל מָקוֹם כִּי כֵן דִּרְכוֹ לְהֹאֲרִיךְ אִפּוֹ כִּי גָבֹהַּ מֵעַל גָּבֹהַּ שִׁמֹּר מִמֵּתִין עַד
 שֶׁתִּתְּמַלֵּא סֵאתָם וְגָבֹהַּ עֲלֵיהֶם יֵשׁ לוֹ עֲלֵיהֶם לִיפְרַע מֵהֶם בְּבֹא עֵת פְּקוּדָתָם. כְּמוֹ
 (אִיּוֹב יד) וְלֹא תִשְׁמֹר עַל חֲטָאתִי (יִשְׁעִיָּה כז) שׁוֹמֵר אֲמוּנִים (בְּרֵאשִׁית לז) שִׁמֹּר אֶת הַדָּבָר: (זז)

וַיִּתְּרוֹן שֶׁל יוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ שֶׁהֵם מִתְּגַאֲיִים וּמִכַּעֲיִסִים לַמָּקוֹם בְּכֹל דְּבַר הוּא הוּא

עוֹשֶׂה שְׁלִיחוֹתוֹ לִיפְרַע וּלְפִילוֹ עַל יְדֵי יְתוּשִׁין כְּדֹרֶךְ שֶׁעָשָׂה לְטִיטוֹס מִלֶּךְ הַקִּבְ"ה נַעֲשֶׂה פוֹעֵל

לְשָׂדָה לְצִיּוֹן לִיתְבַּע עֶלְבוֹנָה מִמַּחְרִיבָה נֶעֱבָד וּלְשֵׁלֶם שְׂכָרָה לְבוֹנִיָּה: (ט) אֱהָב

כֶּסֶף מִצוֹת לֹא יִשְׁבַּע כֶּסֶף מֵהֶם וּבְמִי אֱהָב בְּהֶמוֹן מִצוֹת רַבּוֹת לֹא

תְּבוֹאָה וְאֵין בְּאֶחָד מֵהֶם מִצְוָה מִסּוּיִימַת וְנִיכְרַת כְּגוֹן בֵּינִי בֵּית הַמִּקְדָּשׁ וּבֵית הַכְּנֶסֶת וּסְפָר

תּוֹרָה נֶאֱמָר זֶה הֶבֶל כִּי נִדְרָשִׁים שְׁנֵי מִקְרָאוֹת הַלָּלוּ בְּמִדְרַשׁ וְעוֹד פָּנִים אֲחֵרִים הַגּוֹנִים

אֲךָ זֶה הַקִּדְמָתִי לִפִּי שֶׁהוּא מַעֲנִין וְגִבּוֹהִים עֲלֵיהֶם שֶׁסִּמְכָן הַכְּתוּב יַחַד:

דְּבַר אַחֵר (ז) וַיִּתְּרוֹן שְׂכָר עֲבוֹדַת אָרֶץ הָאֲדָמָה בְּכֹל הוּא חָשׁוּב הוּא עַל הַכֹּל

שֶׁאִפִּי הוּא מִלֶּךְ צָרִיךְ הוּא לִהְיוֹת לְשָׂדָה נֶעֱבָד לְשָׂדָה, אִם עָשָׂתָה הָאָרֶץ

פִּירוֹת יֵשׁ לּוֹ מִהַ יֵּאָכֵל וְאִם לֹא מִתְּבָרַע: (ט) אֱהָב כֶּסֶף לֹא יִשְׁבַּע יֵאָכֵל

כֶּסֶף וּבְמִי אֱהָב בְּהֶמוֹן בְּמִמּוֹן לֹא תְּבוֹאָה שֶׁאֵינוֹ אוֹסֵף לּוֹ פִּירוֹת גַּם

זֶה הֶבֶל:

דְּבַר אַחֵר (ז) וַיִּתְּרוֹן שְׂכָרֵן שֶׁל אָרֶץ יִשְׂרָאֵל בְּכֹל דְּבַרֵּי תּוֹרָה הוּא בֵּין בְּמִקְרָא

בֵּין בְּמִשְׁנָה בֵּין בְּגִמְרָא מִלֶּךְ בְּמִקְרָא וּבְמִשְׁנָה עוֹדֵנוּ צָרִיךְ לִהְיוֹת לְשָׂדָה נֶעֱבָד נֶעֱבָד

לְבַעַל גְּמֵרָא שֶׁהוּא מְסַדֵּר לְפָנָיו הוֹרָאוֹת אִיסוּר וְהִיתָר טוֹמָאָה וְטַהֲרָה וְדִינִין: (ט) אֱהָב

כֶּסֶף תּוֹרָה לֹא אֵינוֹ יִשְׁבַּע שְׁבַע בֵּה כֶּסֶף וּבְמִי אֱהָב בְּהֶמוֹן תּוֹרָה

לֹא תְּבוֹאָה שֶׁיֵּשׁ לּוֹ מִקְרָא וּמִשְׁנָה וְאֵין לּוֹ גְּמֵרָא מִהַ נֶאֱמָר יֵשׁ לּוֹ גַּם זֶה הֶבֶל:

כֹּל אֵלּוֹ בּוֹיָקְרָא רַבָּה

(י) בְּרָבוֹת הַטּוֹבָה כְּשִׁישְׂרָאֵל מְטִיבִין מַעֲשִׂיהֶם רַבּוֹ אוֹכְלֶיהָ מִתֵּן שֹׁכֵר

הַמִּצּוֹת וַיִּמָּה כְּשֶׁרֹן לְבַעְלֶיהָ לְהַקְבֵּה בְּכָל הַטֹּבֹת מַעֲשִׂיהֶם כִּי אִם

רְאוּת עֵינָיו שְׂרֹאָה שֶׁהֵם כְּפֹפִים לוֹ וְנַחַת רוּחַ לִפְנֵי שֶׁאֵמֵר וְנַעֲשֶׂה רְצוֹנוֹ :

וכן לעניין הקרבנות:

(י) בְּרָבוֹת הַטּוֹבָה שֶׁמִּבִּיאִים נִדְבוֹת הַרְבֵּה רַבּוֹ הַכֹּהֲנִים אוֹכְלֶיהָ וַיִּמָּה

כְּשֶׁרֹן לְבַעְלֶיהָ לִפְנֵי הַקֶּבֶה כִּי אִם רְאוּת עֵינָיו שֶׁאֵמֵר וְנַעֲשֶׂה רְצוֹנוֹ :

(יא) מִתּוֹקָה שְׁנַת הָעֶבֶד אִם מֵעַט וְאִם הַרְבֵּה יֹאכֵל

וְהִשָּׁבַע לְעֹשִׂיר אֵינָנו מִנִּיזָה לוֹ לִישׁוֹן:

עובד האדמה

(יא) מִתּוֹקָה שְׁנַת הָעֶבֶד עֹבֵד הָאֲדָמָה יֵשֶׁן וְעֹרְבָה שְׁנָתוֹ עָלָיו אִם בֵּין שֶׁהוּא

אוֹכֵל מֵעַט וְאִם וּבֵין שֶׁהוּא הַרְבֵּה יֹאכֵל אוֹכֵל הַרְבֵּה כִּי כִּבְר הוֹרְגֵל בִּכְךָ

וְהִשָּׁבַע וְשׁוֹבַע נִכְסִים שֶׁל לְעֹשִׂיר בְּעַל פֶּרֶק מִטִּיאוֹת הַרְבֵּה אֵינָנו מִנִּיזָה לוֹ

לִישׁוֹן כֹּל הַלֵּילָה מִהֲרַהֵר בָּהֶן:

עובד האלקים

(יא) מִתּוֹקָה שְׁנַת הָעֶבֶד אֵת הָאֱלֹהִים אִם מֵעַט יְמֵי שְׁנֵי וְאִם

הַרְבֵּה יְמֵי שְׁנֵי יֹאכֵל שֶׁכֵּרוֹ הַמוֹעֵט כְּמִרְבָּה. (כגון): מֹשֶׁה פִּירְנָס אֵת יִשְׂרָאֵל אַרְבַּעִים

שָׁנָה וְשִׁמּוֹאֵל הַנְּבִיא פִּירְנָס עֶשֶׂר שָׁנִים וְשִׁקְלָן הַכְּתוּב זֶה כֹּזֵה שֶׁנֶּאֱמַר (תְּהִלִּים צט) מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן

בִּכְהֵנִי וְשִׁמּוֹאֵל בְּקוֹרְאֵי שְׁמוֹ וְגו' כִּךְ נִדְרַשׁ בְּתַנְחוּמָא וְהִשָּׁבַע לְעֹשִׂיר בְּעַל שְׁמוֹעוֹת

אֵינֶנּוּ בְּנִיזוֹן לֹא לִישׁוֹן בקבר שנאמר (שיר השירים ז) דובב שפתי ישנים כל ת"ח

שאומרים דבר שמועה מפיו שפתותיו דובבות בקבר:

(יב) יֵשׁ רָעָה זֹזְלָה רָאִיתִי תַּזֹּזַת הַשָּׁמֶשׁ עֶשֶׂר כעשרו של קרח

שָׁמוֹר לִבְעָלָיו לָרַעְתּוֹ שעל ידי כן נתגאה וירד לשאול: (יג) וְאָבֹד

הָעֶשֶׂר הַהוּא בְּעֵינַי רַע וְהוֹלִיד בֵּן וְאִין בִּידּוֹ מְאוּמָה אף

זכות אבות: (יד) כֹּאֲשֶׁר יֵצֵא מִבֶּטֶן אִמּוֹ עָרוֹם יָשׁוּב לְלֶכֶת

כשימות כְּשֶׁבֶא וּמְאוּמָה שום זכות צדקה שעשה בממונו בחייו לֹא יֵשֵׁא

בַּעֲמָלוֹ לֹא יֵשֵׁא בִידּוֹ, כל עומת שבא אותו הממון שִׁילָךְ בִּידּוֹ כן הלך: (טו) וְגַם

זֶה רָעָה זֹזְלָה כָּל עֲמַת שָׁבָא כֵּן יֵלֶךְ וּבִמָּה יִתְרוֹן לֹא

שִׁיעֵמֹל לָרוֹז: (טז) גַּם כָּל יָמָיו בַּזֹּשֶׁף יֹאכֵל וְכַעַס

הָרִבָּה וְזִזְלִיֹּ כִמוֹ וְחֹלִי וְהוֹיֹ יתירה כמו וי"ו של (תהלים קד) חיתו יער וְקֶצֶף: (יז)

הִנֵּה אֲשֶׁר רָאִיתִי אֲנִי טוֹב אֲשֶׁר יָפָה לֶאֱכֹל וְלִשְׁתּוֹת

לעסוק בתורה שהיא וְלִרְאוֹת טוֹבָה לקח טוב בְּכָל עֲמָלוֹ שִׁיעֵמֹל

תַּזֹּזַת הַשָּׁמֶשׁ מִסֶּפֶר יָמָי זִזִּי וְזִזִּי אֲשֶׁר נָתַן לֹא הָאֱלֹהִים ואל

יקבץ הון רב אלא בחלק הניתן לו ישמח כִּי הוּא זֹזְלָקוֹ: (יז) גַּם כָּל הָאָדָם

אֲשֶׁר נָתַן לֹא הָאֱלֹהִים עֶשֶׂר וּנְכָסִים וְהַשְׁלִיטוֹ לֶאֱכֹל

מִמֶּנּוּ בַחֲיֹי וְלִשְׁאֵת אֶת זֹזְלָקוֹ במותו שיזכהו לעסוק בתורה ובמצות בחייו כדי

שיקבל שכר וְלִשְׂמוֹז בַּעֲמָלוֹ זֶה בַּמֶּת אֱלֹהִים הִיא: (יט) כִּי לֹא

הַרְבֵּה שאין אורך ימים בעולם הזה יִזְכֹּר אֶת יָמָיו וְזִיּוֹ כי מעט הם ולא הרבה,

ולמה יטרח לאסוף הון? יטרח בדבר העומד לו לעולם הבא בחייו כִּי הָאֱלֹהִים מַעֲנֶה

בְּשִׂמּוֹז לָבוֹ ששמח לעשות טוב בחייו ❖

דרוש על אלקנה

(יט) כִּי לֹא הַרְבֵּה יִזְכֹּר זה אלקנה שמדריך את ישראל לעלות לשילה ברגלים

ובדרך שמעלה אותן לשנ' זו לא היה מעלה אותן לשנ' האחרת כדי לפרסם הדבר ולהרגילם לפיכך יחסו הכתוב ועלה האיש ההוא מעירו וגומר, ואומר אני שהמדרש הזה סוף המקרא הוא כי האלהים מענה בשמחת לבו זה אלקנה שקבע לו הקב"ה בכתובים והעיד עליו (שמואל א יא) ועלה האיש ההוא מעירו אֶת יָמָיו וְזִיּוֹ כִּי הָאֱלֹהִים מַעֲנֶה נקוד פתח קטן לכך אני

מפרשו שם דבר כמו (איוב לב) כי אין מענה בפי שלשת האנשים בְּשִׂמּוֹז לָבוֹ שהיה

שמח ברגל ❖

פרק ו

(א) יֵשׁ רָעָה אֲשֶׁר רָאִיתִי תַּזֹּזת הַשָּׁמַשׁ וְרַבָּה הִיא בהרבה

בני אדם היא נוהגת עַל הָאָדָם:

(ב) אִישׁ אֲשֶׁר יֵתֵן לֹו הָאֱלֹהִים עֹשֶׁר וְנִכְסִים וְכָבוֹד

פשוטו כמשמעו וְאֵינֶנּוּ זֹסֵר לְנַפְשׁוֹ מִכָּל אֲשֶׁר יִתְּנָהּ וְלֹא

יִשְׁלִיטֵנוּ הָאֱלֹהִים לֶאֱכֹל מִפִּנּוֹ שיהא שמח בחלקו למצוא קורת רוח

בעשרו כִּי שואף לעשות ולהרבות הון כענין שנאמר (חבקוק ב) והוא ימות ולא ישבע וגם לא

ישליטנו לעשות צדקה לאכול הימנה לעתיד ואיש נכרי יאכלנו יטול אותו ממון

ויעשה בו צדקה ויהנה ממנו זה הכל וזלי רע הוא:

מדרש אגדה

(ב) איש אשר יתן לו האלהים עשר מקרא ונכסים משנה

וכבוד ואינו זזר לנפשו מכל אשר יתאוה ולא

ישליטנו האלהים לאכל במנו שלא זכה לגמרא ומתוך כך אין הנאה ממנו

בשום דבר הוראה כי איש נכרי יאכלנו זה בעל הגמרא זה הכל וזלי

רע הוא:

(ג) אם יוליד איש מאה בנים ושנים רבות יוזיה ורב

שיהיו ימי שניו (ורב הון וכל טוב ימי שניו) שלו, ורב לשון די, די לכל טובה ונפשו

לא תשבע מן הטובה מאותה הטובה, שאינו שמח בחלקו להתקרר רוחו במה

שבידו וגם קבורה לא היתה לו פעמים שנהרג וכלבים אוכלים אותו. כל

הדברים האלו נמצאו באחאב שהוליד בנים הרבה, וממונו הרבה, והיה חומד של אחרים ולא מצא

קורת רוח בממונו וכלבים אכלוהו אמרתי טוב במנו הנפל של אשה כי הנפל

בהבל בא והלך ולא ראה טובה ולא נתאוה לה ואין לו להצטער: (ד) כי בהבל בא

ובזשך ילך ובזשך שמו יכסה: (ה) גם שמש לא ראה

ולא ידע נזות לזה משה: (ו) ואלו זזיה ואם חיה אלק שנים

פעמים אלפים שנה, מה יתרון לו? הואיל וטובה לא ראה הלא אל

מקום אזור הכל הולך: הלא סופו לשוב אל העפר כשאר העניים: (ז) כל

עֲמַל הָאָדָם בְּשִׁבִּיל לְפִידוֹ הוּא, שיהנה ויאכל בעולם הזה והבא וזה לא נהנה

בחייו **וְגַם הַנֶּפֶשׁ לֹא תִמְלָא?** בתמיה, כלומר וזה אפילו תאותו לא מלאה

בהנאה מועטת כמו (שמות טו) תמלאמו נפשי לשון השגת תאוה † דבר אחר, "וגם הנפש לא

תמלא" לעולם הבא שהרי לא עשה מעשים טובים בחייו (וַז) ואחרי שכן הוא **כִּי בַמָּוֶה**

יֹוֹתֵר לְזֹכְרָם בחכמתו **מִן הַכָּסִיל** משאם היה כסיל **בַּמָּוֶה כְּעֵנִי** חסרון מן

העשיר שאין לו קורת רוח, גם הוא **יֹדַע לַהֲלֹךְ בְּאַרְץ נֶגֶד אֶצֶל הַחַיִּים** (ט)

טוֹב היה והוכשר לזה **בִּמְרִאָה עֵינַיִם** לראות עושרו למראה עיניו ממאכל ומשתה

מִהֲלֹךְ הַהוֹלֵךְ בְּנֶפֶשׁ גַּם זֶה הֶבֶל וְרַעוּת רוּחַ עצבות וכאב לב:

טוֹב היה לזה והוכשר ללכת אחר **בִּמְרִאָה עֵינַיִם** עיניו לגזול ולעשוק **מִהֲלֹךְ**

נֶפֶשׁ שלא נתן לב היכן נפשו תלך כשימות **גַּם זֶה הֶבֶל** הוא הניתן לרשעים וְרַעוּת

רוּחַ עצבות וכאב לב:

(י) **בַּמָּוֶה שֶׁהִיא כְּכֹר נִקְרָא שְׁמוֹ** חשיבות וגדולה שהיתה לו בחייו, כלומר

כבר היה ועבר כבר יצא לו שם בשררה ועתה חלף וְנֹדַע אֲשֶׁר שֶׁהוּא אָדָם ולא

אל וסופו שמת **וְלֹא יוֹכֵל לָדִין עִם מֵלֶאךְ הַמּוֹת** שֶׁהוּא תִּקְיָף

מִפְּנֵי (יא) **כִּי יֵשׁ דְּבָרִים הָרַבָּה** שנתעסק בהן בחייו כשחוק המלכים

קופים ופילים ואריות **בִּמְרִבִּים** הכל הרבו לו **הֶבֶל וַיֵּתֵר** (ישאר) לו

לְאָדָם משמת: (יב) **כִּי מִי** אשר **יֹדַע בַּמָּוֶה טוֹב** מעשים טובים ומה

לְאָדָם לעשות **בְּזִיָּים** בחייו שיהיו טובים לו לעולם הארוך **בְּמִסְפָּר יָמָיו זִיָּי**
הַבָּלֹו שהם מעט מספר **וַיַּעֲשִׂם** לאותם מעשים **כִּצְלָו** בשעה מועטת שהוא חי שהוא
 זמן קצר כצל עוף העובר. ואף על פי שאמר שלמה "כצל" סתם ולא פירש אם צל דקל אם צל כותל
 שהם קבועים, כבר פירשו דוד אביו (תהלים קמד) "ימיו כצל עובר" זהו צלו של עוף הפורח כך
 נדרש במדרש. **אֲשֶׁר מִי יָגִיד לְאָדָם מָה יִהְיֶה** במה יתקיים הון שקבץ
 מעושק לבניו **אֲזָרְיוֹ תַּזֹּזַת הַשְּׂמֶשׁ:**

פרק ז

(א) טוֹב יִפֶּה לָאָדָם יֵשֶׁם טוֹב בְּיִשְׁמֹן טוֹב וְבַיּוֹם הַבְּנוֹת טוב השם
בַּיּוֹם הַזֶּה לָדוֹ לכך הוקש שם טוב לשמן יותר משאר משקין שהשמן אתה נותן לתוכו מים
 והוא צף ועולה וניכר אבל שאר משקין אתה נותן לתוכן מים והם בולעים.
 ❖ **טוֹב שֵׁם מִשְׁמֵן טוֹב שֵׁם טוֹב יוֹרֵד לַמָּטָה** שנאמר (תהלים קלג) כשמן הטוב היורד על הזקן
 שם טוב עולה למעלה שנאמר (בראשית יב) ואגדלה שמך
 ❖ **שֵׁם טוֹב לַשְּׂעָה וְשֵׁם טוֹב לַעֲוֹלָם** שנאמר (תהלים עב) יהי שמו לעולם
 ❖ **שֵׁם טוֹב הוֹלֵךְ מִקִּיתוֹן לַטֶּרְקִלִין** ולא יותר ושם טוב לסוף העולם.
 ❖ **אִמֵּר רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי סִימֹן מְצִינוּ בְּעֵלֵי שֵׁם טוֹב נִכְנָסוּ לַמָּקוֹם הַחַיִּים וַיֵּצְאוּ שְׂרוּפִים** והם
 נדב ואביהוא שנמשחו בשמן המשחה ומצינו בעלי שם טוב שנכנסו למקום המיתה ויצאו
 חיים חנניה מישאל ועזריה שיצאו מכבשן האש.

וַיּוֹם הַבְּנוֹת בַּיּוֹם הַזֶּה לָדוֹ - נולדה מרים אין הכל יודעין מה היא מתה נסתלקה

הַבָּאָר וְכֵן אַהֲרֹן בַּעֲמוּד עֵנָן וְכֵן מֹשֶׁה בְּמֶן: (ב) **טוֹב לָלֶכֶת אֶל בֵּית אָבִי**
 מדה הנוהגת בחיים ובמתים **בְּמִלְכַּת אֶל בֵּית מִשְׁתָּה** שהיא מדה שאינה נוהגת
 אלא בחיים **בְּאֲשֶׁר הוּא סוֹף כָּל הָאָדָם** בשביל שהאבל הוא סוף כל האדם
 סופו של כל אדם לבא לידי כך לפיכך **וְהַזִּי יֵהֵן אֶל לְבָבוֹ** כל מה שאגמול חסד עם המת

אצטרך אני שיגמלו לי במותי דידל ידלוניה דיטען יטענוניה דיספד יספדוניה דיילוה ילוניה:

(ב) טוֹב לָלֶכֶת אֶל בֵּית אָבִי מִלָּכֶת אֶל בֵּית מִשְׁתָּה

בְּאִשֶּׁר הוּא סוֹף כָּל הָאָדָם שהמיתה היא סוף כל ימי האדם ואם לא עכשיו

גומל לו חסד לא יגמול לו עוד, אבל בית המשתה זימנו ולא הלך יוכל לומר לו סופך שיוולד לך בן ושם אהיה עמך תבא לך שמחת חתונת בניך ושם אלך. **וְהַזֵּי יָתֵן אֶל לְבָבוֹ** הדבר הזה

שאם לא עכשיו יגמול לו חסד לא יגמול לו עוד: **(ג) טוֹב כַּעַס מִשְׁזוּק** מי שרודפת

מדת הדין אחריו אל יצטער. טוב היה להם לדור המבול אם הראה הקב"ה פנים זעומות על עבירות שבידם משחוק ששחק עמהם שאילו הראה להם קימעה רוע פנים היו חוזרים למוטב, טוב היה לאדוניהו אם עצבו אביו על כל עבירה שהיה עושה משחוק שהראה לו ובסוף נהרג עליו **כִּי**

בָּרַע פָּנִים יִיטֵב לֵב יהפוך לב האדם להטיב דרכיו: **(ד) לֵב וְזָכְמִים**

בְּבֵית אָבִי מחשבתם על יום המיתה **וְלֵב כְּסִילִים בְּבֵית שְׂמֻזָּה**

אין חרדים מיום המיתה ולבם בריא כאולם: **(ה) טוֹב לְשִׁמְעַ גְּעֵרַת זָכָם**

מֵאִישׁ שִׁמְעַ שִׁיר כְּסִילִים: (ו) כִּי כְּקוֹל הַסִּירִים עצי קוצים

אשפי"נש בלעז **תַּנְזוֹת הַסִּיר** תחת סיר נחשת הכפוי על תבערת קוצים והם מקשקשים

לתוכה **כֵּן שְׂזוּק הַכְּסִיל** אמר רבי יהושע בן לוי כל קיסיא כד אינון דלקין לית קלהון

אזיל ברם הלין סירייתא קלהון אזיל למימר אף אנן מן קיסיא מודיעים אף אנו מן העצים ויש צורך בנו אף הכסילים מרבים דברים לומר גם אנו מן החשובים **וְגַם זֶה הַבָּל** ועמל הוא

שמסר הקב"ה לבריות להיות יגעים ומקנתרים בהם: **(ז) כִּי הָעֵשֶׂק** לשון ריב וקנתורין יש

פנים אחרים אך מפרידין המקראות זו מזו וכי האמור בראש המקרא מוכיח שמחובר למקרא שלפניו **יְהוֹלֵל זָכָם** כשהכסיל מקנתר את החכם מערבב דעתו וגם הוא נכשל דתן

ואבירים קנתרו את משה לומר (שמות ה) 'ירא ה' עליכם וישפוט וגומר וערבבוהו ואבדו את לבו

וגרמו לו שהקפיד כנגד הקב"ה ואמר (שמות ה) והצל לא הצלת את עמך ונענש בדבר שהשיבו עתה תראה ולא תראה במלחמת ל"א מלכים **וַיֹּאבֵד אֶת לֵב מִתְנָה** לב חכמה

שהיא מתנה לאדם שנאמר (משלי ב) כי ה' יתן חכמה **זו) טוֹב אֲזִירִית דְּבַר** כמשמעו, בראשית הדבר אין אנו יודעים מה יהא בסופו אבל כשאחרי' טוב נגמר בטובה **מִירָאשִׁיתוֹ טוֹב אֶרֶךְ רוּחוֹ** המאריך רוגזו ואינו ממחר לריב **מִגְבֵּה רוּחוֹ**:

זו) טוֹב אֲזִירִית דְּבַר מִירָאשִׁיתוֹ בזמן שהוא מראשיתו טוב שנתכוונו לטובה כשהתחילו בו רבי מאיר הוי קאים ודריש כוליה מילתא באלישע בן אבויה במדרש קהלת **טוֹב אֶרֶךְ רוּחוֹ מִגְבֵּה רוּחוֹ** **ט) אֶל תִּבְהֵל תִּמְהַר בְּרוּחוֹךָ** **לְכַעֵס כִּי כַעַס בְּזִיקָה כְּסִילִים יִנּוּזוּ** **י) אֶל תֹּאמַר** תתמה **מָה הִיא שְׁתֵּימִים הָרָאשִׁים הֵיוּ טוֹבִים מֵאֵלֶּה** על הטובה שהיתה באה על הצדיקים הראשונים, כדור המדבר ודורו של יהושע ודורו של דוד. **כִּי לֹא**

מִיִּזְכָּמָה שְׂאֵלֶת עַל זֶה שהכל לפי זכות הדורות: **יא) טוֹבָה זִכְמוֹתָ** **עַם נִזְכָּלָה** חכמתם עמדה להם עם נחלת זכות אבותם כי טובה היא החכמה **וַיִּתֵּר יִתְרוֹן** היא החכמה **לְרֹאֵי הַשָּׁמַיִם** לכל הבריות, כדתנן הנודר מרואי החמה אסור אף בסומין לא

נתכוון זה אלא במי שהחמה רואה אותו: **יב) כִּי בָצַל הַזִּזְכָּמָה** כל מי שישנו בצל החכמה ישנו. **בָּצַל הַכֶּסֶף** שהחכמה גורמת לעושר שיבא **וַיִּתְרוֹן דַּעַת** ועוד החכמה יתירה על הכסף **שֶׁהַזִּזְכָּמָה תִּזְוֶיָה בְּעֻלְיָה** **יג) רֵאָה אֶת מַעֲשֵׂה הָאֱלֹהִים** היאך הוא מתוקן הכל לפי הפעולה של אדם גן עדן לצדיקים וגיהנם לרשעים ראה לך באיזה תדבק. **כִּי מִי יוּכַל לְתַקֵּן** לאחר מיתה **אֶת הַדָּבָר אֲשֶׁר**

עֲוֹתוֹ בַחֲיוֹ: (יד) בַּיּוֹם שִׁישׁ בִּידֶךָ לַעֲשׂוֹת טוֹבָה הָיְיָ בְּטוֹב הִיָּה

בַּעֲשׂוֹי הַטּוֹבָה וּבַיּוֹם רָעָה רָאָה כַּשֶּׁתְּבוֹא הָרָעָה עַל הָרָשָׁעִים אֵתָה תִּהְיֶה מִן הָרוֹאִים

שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה סו) וַיֵּצְאוּ וַרְאוּ בַּפִּגְרִי הָאֲנָשִׁים וְגו', וְלֹא תִהְיֶה מִן הַנִּרְאִים, וְהָיוּ דֹרְאוֹן לְכָל בָּשָׂר

גַּם אֶת זֶה לַעֲמֹת זֶה הַטּוֹבָה וְשֹׂכֵר פְּעוּלָתָהּ לַעֲמֹת הָרָעָה וְשֹׂכֵר פְּעוּלָתָהּ עֲשֵׂה

הָאֱלֹהִים עַל דְּבַרְתָּ שְׂלֵא יִמָּצָא הָאָדָם לַהֲרֹהֵר אֲזֻזָּרָיו שֶׁל

הַקֶּב"ה מֵאוֹמָה: (טו) אֶת הַכֹּל רָאִיתִי בְיָמַי הַבְּלִי יֵשׁ צְדִיק

אֶלֶּפֶּה שֶׁהוּא אֶבֶד עוֹדְנוּ עוֹמֵד בְּצִדְקָהּ מַעֲשֵׂה בְיוֹסֵף בֶּן פִּנְחָס הַכֹּהֵן שֶׁעֲלָתָה נִימָא בְּרַגְלוֹ

קִרְאוּ לְרֹפֵא לַחֲתוּךְ רַגְלוֹ אִמֵּר לוֹ כַּשֶּׁאֲתָה מִגִּיעַ לַחוּט הַשְּׁעֵרָה הוֹדִיעֵנִי וְכֵן עָשָׂה קִרְא לַחוּנְיָא בְּנוֹ

אִמֵּר לוֹ בְּנִי עַד כֵּאֵן הֵייתָ חַיִּיב לִיטְפֹל בִּי מִכֵּאֵן וְאֵילֶךְ אֵין אֲתָה חַיִּיב לִיטְפֹל בִּי שְׂאִין כֵּהֵן מִטְמֵא

לֵאבֵר מִן הַחַי מֵאֲבִיו וַיֵּשׁ רָשָׁע בְּמֵאֲרִיף בְּרָעָתוֹ: (טז) אֶל תִּהְיֶה

צְדִיק הָרַבָּה כַּשֶּׁאִיֵּל שְׂדִימָה לַהֲיֹת צְדִיק וְרִיחָם עַל הָרָשָׁעִים וְאֶל תִּתְּנוּזְכָם

יֹתֵר לְדוֹן ק"ו שֶׁל שְׁטוֹת וּמָה עַל נֶפֶשׁ אַחַת אִמְרָה תוֹרָה הִבָּא עֲגָלָה עֲרֹפָה וְכו' לְכָמָה

תִּשְׁוִימָם: (יז) אֶל תִּרְשָׁע הָרַבָּה אִפִּי רִשְׁעָתָה מַעֲטָה אֶל תוֹסִיף לַהֲרִשִׁיעַ וְאֶל

תִּהְיֶה סָכָל לְכָמָה תִּבְמוֹת בְּלֹא עֹתָךְ כַּשֶּׁאִיֵּל שֶׁנֶּאֱמַר (דְּבָרֵי הַיָּמִים א י) וַיִּמָּת

שְׂאוֹל בַּמַּעֲלוֹ אֲשֶׁר מַעַל בְּנוֹב עִיר הַכְּהֻנִּים וּבַעֲמֵלֶךְ: (יז) טוֹב אֲשֶׁר תִּתְּנוּזְכָם

וְגַם מִנְּהָ אֶל תִּתְּנוּזְכָם אֶת יָדְךָ אַחֲזוֹ בַּצֶּדֶק וּבִרְשָׁעָה אִם אִמֵּר לְךָ הַנְּבִיא הַצְדִּיק דְּבַר

שֶׁהוּא דוֹמָה לְךָ לְרִשָּׁע כְּגוֹן שֶׁאִמֵּר שְׂמוֹאֵל לְשְׂאוֹל אֶל יִקַּל בְּעֵינֶיךָ לִפְקֹק בּוֹ כִּי יִרָא

אֱלֹהִים יֵצֵא אֶת כָּלָם יְדֵי שְׁנֵיהֶם לִקְיָם הַצֶּדֶק וְהָרָשָׁע כֹּהֲלִכְתָּ: (יט) לִפִּי

שֶׁאִמֵּר אֶל תִּרְשָׁע הָרַבָּה אִם רִשְׁעָתָה מַעֲטָה אֶל תוֹסֵף עָלָיו אֶלֶּא פֶשֶׁשׁ בַּמַּעֲשִׂיךְ וְתִהְיֶה תוֹהָא עַל

הַחֲטָא אִמֵּר הַזֹּכְמָה תִּתְּנוּזְכָם לְזֹכְכָם שֶׁהִיא יוֹעֲצָתוֹ לְשׁוֹב בַּתְּשׁוּבָה מִעֲשֵׂרָה

שְׁלִיטִים אֲשֶׁר הָיוּ בְּעִיר מצינו ביאשיהו שהעיד עליו הכתוב (מלכים ב כג) וכמוהו לא היה לפניו מלך וגו' הרי עמדה לו חכמתו שפשפש במעשיו וטוב לו מעשרה מלכים שהרשיעו ולא שבו מדרכם. **אֲשֶׁר הָיוּ בְּעִיר** – בירושלים: רחבעם, אביה, אחזיה, יואש אחרי מות יהוידע, אמציה, אחז, מנשה, אמון, יהויקים, צדקיהו.

❖ דבר אחר, מעשרה שליטים אלו עשרה דברים המחייבים את האדם, שתי עיניו מראין אותו דברי עבירה, שתי אזניו משמיעין אותו דברים בטלים, שתי ידיו שגוזל וחומס בהן שתי רגליו שמוליכין אותו לדבר עבירה, ופיו ולבו,

❖ דבר אחר, החכמה תעוז לחכם זה נח מעשרה שליטים מעשרה דורות שלפניו,

❖ דבר אחר, לחכם זה אברהם מעשרה שליטים מעשרה דורות שלפניו,

❖ דבר אחר, לחכם זה יוסף מעשרה שליטים אלו אחיו,

❖ דבר אחר, לחכם זה משה עשרה שליטים עשרה דברים המשמשין את הגוף ע"י מאכל מן פומא לוושטא מן וושטא לכרסא וכו' כדאיתא במדרש קהלת וחכמתו עמדה לו למשה שלא נצטרך למאכל ארבעים יום וארבעים לילה.

כל הפנים הללו במדרש, ואיני יכול ליישב עליהן מקרא שלאחריו "כי אדם אין צדיק בארץ" כל זה

נסיתי בחכמה מוסב על מקראות שלמטן (ס"א ולא ודוק) ועל שלמעלן: **(כ) כִּי אָדָם**

אֵין צָדִיק בָּאָרֶץ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה טוֹב וְלֹא יִזָּטָא לפיכך צריך

לפשפש במעשיו: **(כא) לפי שנדבר בשאול שקבל לשון הרע על נוב עיר הכהנים ועליו נאמר**

"אל תרשע הרבה" אמר **גַּם לְכָל הַדְּבָרִים אֲשֶׁר יִדְבְּרוּ** אליך הולכי רכיל

אל תתן לבך **אֶל תִּתֵּן לְבָבְךָ לִקְבֹּל אֲשֶׁר לֹא** אין טוב אשר תטה אונן

תִּשְׁמַע לשמוע **אֶת עַבְדְּךָ מִקְלָלְךָ: (כב) כִּי גַם פְּעָמִים**

רַבּוֹת יָדַע לְבָבְךָ אֲשֶׁר גַּם אֶת אֶתָּה קַלְלִית אֲזַרִּים: (כג)

כָּל זֶה נִסִּיתִי בַּזְכָּמָה בתורה **אֲמַרְתִּי אֲזַכָּמָה** לדעת את החכמה

וְהִיא רְזוּזָקָה מִמֶּנִּי ומה היא זו? **(כד) רְזוּזָקָה מִה שֶׁהָיָה** את הדברים

הרחוקים שהיו ביצירת בראשית **וְעֵמֶק עֵמֶק בִּי יִמְצָאֵנִי** הוא מי ימצאנו שאין לי

רשות להרהר בהן מה למעלה ומה למטה מה לפנינו ומה לאחור: **(כה) סִבּוֹתֵי אֲנִי**

וְלִבִּי לִדְעַת וְלִתּוֹר וְלִבִּי לִדְעַת וְלִתּוֹר חכמת פרשת פרה אדומה

וְזִשְׁבּוֹן קץ הגאולה **וְלִדְעַת** לעמוד על סוף דעתה של מצותה **רִשְׁעַ כְּסֵל**

וְהַסְכָּלוֹת מעורבב **הוֹלָלוֹת** ומשועמם שבה: **(כו) וּמוֹצָא אֲנִי מֵר**

מִמּוֹת אֶת הָאִשָּׁה שהיא קשה מעשרה דברים הקשים שנבראו בעולם כדאיתא בבבא

בתרא בהשותפין ומוצא אני מר וקשה ממנה את האשה זו האפיקורסות **אֲשֶׁר הִיא**

מִצּוֹדִים וְזִרְמִים לשון מכמורת כמו (חבקוק א) יגורו בחרמו יאספהו במכמורתו

לִבָּה אֲסוּרִים שם דבר של קשורים כמו (שופטים טו) וימסו אסוריו קשריו כן פירשו

מנחם **יִדְיָהּ** ומשהחזיקה באדם הרי הוא כנקשר בקשורי עבותות. **טוֹב לִפְנֵי**

הָאֱלֹהִים יִמְלֹט מִמֶּנָּה וְזוֹטָא יִלְכֹּד בָּהּ: (כו) רִאֵה זֶה

מִצָּאתִי אִמּוֹרָה קבוצת החכמה ואמרה נפשו המשכלת המקבצת החכמה. ובמדרש

מצינו אמר רבי ירמיה בן אלעזר רוח הקדש פעמים משיחה בלשון זכר ופעמים משיחה בלשון נקבה כתוב אחד אומר (תהלים ע) עזרי ומפלטי לי וכתוב אחד אומר (תהלים מ) כי אתה עזרתי,

כתוב אחד אומר (נחום ב) קול מבשר וכתוב אחד אומר (ישעיה ח) קול מבשרת ציון **קִהְלֹת**

לשון נקבה הוא וכשהוא אמרו בלשון זכר מוסב על הקובצה והוא שלמה **אִזּוֹת לִאִזּוֹת**

לִמְצָא זִשְׁבּוֹן כל המצות שהצדיקים עושים והעבירות שהרשעים עוברים נמנים לפני

הקב"ה אחת על אחת עד שמצטרפות לחשבון גדול כך פירשו רבותינו במסכת סוטה 204 ז

(כזז) לבד אלה האמורים למעלה שבקשתים ולא מצאתים, **אֲשֶׁר עוֹד בִּקְשָׁה**

עוד **נִפְשִׁי** כשרה בנשים **וְלֹא מִצָּאתִי** כי כולן דעתן קלה עליהן **אָדָם אָזָד**

מֵאֲלֹף מִצָּאתִי בנוהג שבעולם אלף נכנסים למקרא אין יוצאים מהם להצליח שראוייה

למשנה אלא מאה ואותם מאה שנכנסו למשנה אין יוצאים מהם לגמרא אלא עשרה ואותן עשרה

שנכנסין לגמרא אין מצליח מהם אלא אחד להוראה הרי אחד מאלף **וְאֵשֶׁה בְּכָל**

אֶלֶּה אפילו באלף **לֹא מִצָּאתִי** לכך אתה צריך להזהר בה: (כט) **לְבַד**

רְאֵה זֶה מִצָּאתִי שבאה לעולם תקלה על ידה **אֲשֶׁר עָשָׂה הָאֱלֹהִים**

אֶת הָאָדָם הראשון **יִשְׂרָאֵל** משנזדווגה לו חוה אשתו ונעשו שנים **וְנִקְרָא הַיָּמָה**

בִּקְשׁוֹ וְזִשְׁבָּנוֹת רַבִּים מזימות ומחשבות של חטא כך נדרש במדרש:

פרק ח

(א) **מִי** בעולם חשוב **כְּאָדָם הָיוֹזְכֶם וּבִי יוֹדַע פֶּשֶׁר** פשרון של **דָּבָר**

כמו שמצינו בדניאל מתוך חכמתו שהיה חכם ביראת שמים נתגלו לו רזי פשרין, מי כמשה עושה

פשרים בין ישראל לאביהם שבשמים **וְזִכְמוֹת אָדָם תֵּאִיר פָּנָיו וְעַז פָּנָיו**

יִשְׁנָא משאר הבריות עד (שמות לד) כי יראו מגשת אליו כי קרן עור פניו: (ב) **אֲנִי פִי**

מִלִּךְ שְׂמוֹר לפיכך אני צריך ונכון לשמור פי מלכו של עולם שהיא הטובה שבכולן **וְעַל**

דְּבַרְתָּ שְׁבוּעַת אֱלֹהִים שנשבענו לו בחורב לשמור מצותיו: (ב) **אֲנִי פִי**

תני רבי חייא מיום שחרב בית המקדש אף על פי שבטלה סנהדרי ארבע מיתות לא בטלו. והא בטלו? אלא, דין ארבע מיתות לא בטלו. מי שנתחייב סקילה או נופל מן הגג או חיה דורסתו. מי שנתחייב שריפה או נופל בדליקה או נחש מכישו. מי שנתחייב הריגה או נמסר למלכות או ליסטין באין עליו. מי שנתחייב חניקה או טובע בנהר או מת בסרונכי. תניא היה רבי אומר, מנין שבמדה שאדם מודד בה מודדין לו? שנאמר "בסאסאה בשלחה תריבנה" אין לי אלא סאה מנין לרבות תרקב וחצי תרקב קב וחצי קב רובע וחצי רובע תומן ועוכלא מנין? תלמוד לומר "כי כל סאון" סואן ברעש ומנין שכל פרוטה ופרוטה מצטרפת לחשבון גדול תלמוד לומר "אחת לאחת למצוא חשבון".

מִלֶּכְךָ שְׁמוֹר אני נכון לשמור פי מלכי האומות המושלים בנו בגולגליות וארנוניות **וְעַל**

דְּבַרְתָּ ואצל דברת שבועת אלהי אשמור פי המלכים **שְׁבוּעַת אֱלֹהִים** ובלבד

שלא יעבירונו את השבועה שנשבענו למקום. כן מצינו בחנניה מישאל ועזריה שאמרו לנבוכדנצר (דניאל ג) "לך אמרין מלכא נבוכדנצר לא חשחין אנחנו על הדא פתגם להתבותך אם מלכא למה נבוכדנצר ואם נבוכדנצר למה מלכא". אלא כך אמרו לו "לך אנו אומרים דאת מלכא לנו לעבודה ולמסים ולגולגליות, אך על דנא שאת אומר עלנא לעבוד עבודה זרה נבוכדנצר את ולא מלך ואת וכלבא שוין: (ג) **אֵל תִּבְהֵל** נבהל לומר שתלך ותברח **מִפְּנֵי תִלְךָ** למקום

שאינו שליט שם שבכל מקום הוא שליט **אֵל תַּעֲמֹד** תעמיד עצמך עוסק **בְּדִבְרֵי**

בדברים **רַע** רעים **כִּי כָל אֲשֶׁר יִזְזֹפֵץ** להפרע ממך רשות ויכולת בידו **יַעֲשֶׂה**

לעשות: (ד) **בְּאֲשֶׁר** בשביל אשר **דְּבַר מִלְכָּךְ** הקב"ה **שְׁלִטוֹן** מושל הוא

וּבִי יֹאמַר לוֹ מַה תַּעֲשֶׂה ואם: (ה) **שׁוֹמֵר בְּמִצְוָה** אתה **לֹא יִדַּע**

תדע **דְּבַר רַע** ולא תבואך **וְעַתָּה וּמִשְׁפָּט** פורענות **יִדַּע לְבַ זְזָכְךָ** החכם

יודע שיש עת קבוע לפקודת רשעים ומשפטים יש לפני הקב"ה שסופו להפרע מהם: (ו) **כִּי**

לְכָל זֹזָפֵץ שהאדם עושה חפצו ועובר על דת **יֵשׁ עַתָּה** להפרע **וּמִשְׁפָּט** ופורענות

מוכנת **כִּי** כאשר רבה **רַעַת הָאָדָם רַבָּה עָלָיו** וסאתו גדושה אז באה פקודתו.

"כי" משמש בלשון כאשר כמו (שמות יח) "כי יהיה להם דבר בא אלי": (ז) **כִּי** כשהרשע עובר

עבירה **אֵינָנוּ יִדַּע** נותן לבו **מַה שִׁיְהִיָּה** למה שעתיד הקב"ה להביאו במשפט ואוי

לו בכך **כִּי כְּאֲשֶׁר יִהְיֶה** הפורענות **בִּי יִגִּיד לוֹ** להמלך בו וליטול בו עצה

וליטול רשות כי פתע פתאום יבואנו: (וז) **אֵין אָדָם שְׁלִיט בְּרוּחוֹ** ברוחו ויצרו

של שלוחו של מקום **לְכָלֹּא אֶת הָרוּחוֹ** ולמנוע ממנו את הרוח שבגופו שלא יטלנו

מלאך המות וְאִין שְׁלִטוֹן של שום מלך ניכר בַּיּוֹם הַמּוֹת ביום מותו בכל מקום
אתה מוצא והמלך דוד וביום מותו (מלכים א ב) "ויקרבו ימי דוד למות" לא הוזכר(ה) מלכות כאן
וְאִין מִשְׁלֹחַת בַּמִּלְחָמָה זו לאמר אשלח בני או עבדי במקומי וְלֹא יִמְלֹט
רָשָׁע אֶת בְּעָלָיו: (ט) אֶת כָּל זֶה האמור למעלה רָאִיתִי וְנָתַן
אֶת לְבִי וגם לְכָל מַעֲשֵׂה בני אדם נתתי את לבי (לכל) אֲשֶׁר נַעֲשֶׂה
תַּזֹּזת הַשָּׁמַשׁ וראיתי עַת אֲשֶׁר שָׁלַט הָאָדָם בָּאָדָם בחבירו
לָרַע לוֹ וגבר עליו וסופו נהפך לרעתו עמלק נתגבר על ישראל וסופו (במדבר כד) ואחריתו
עדי אובד כך פרעה כן נבוכדנצר וכן סנחריב: (י) וּבִכָּן ואז רָאִיתִי בנבואה
רָשָׁעִים קִבְּרִים שהיו ראויים להטמן בעפר שהיו נבזים בין שאר אומות שנאמר עליהם
(ישעיה כג) "זה העם לא היה" וְכֵן וּבִמְקוֹם קָדוֹשׁ בביתו של הקב"ה
שהוא מקום קדוש יְהִלְכּוּ ובלכתם משם אל ארצם היו וַיִּשְׁתַּכְּחוּ משתבחים. אל
תקרי וישתכחו אלא וישתבחו, כך דרשוהו רז"ל. ולעניין השכחה כך נדרש באגדה: וסופו שישתכח
שמן וזכרם מן העיר עצמה אשר כן עשו בה שנאמר (יואל ד) "וקבצתי את כל הגוים אל עמק
יהושפט" במקום שניאצו לפניו יפרע מהם וכן הוא אומר (תהלים עג) "ה' בעיר צלמם" ותבזה
בְּעִיר בעירם אֲשֶׁר כֵּן כך וכך עָשׂוּ בביתו של מקום גַּם זֶה הַכָּל אחד מן
ההבלים שנמסרו לעולם לייגע את הבריות שאין הקב"ה ממהר להפרע בעושי הרעה והבריות
סבורים אין דין ואין דיין: (יא) אֲשֶׁר אֵין נַעֲשֶׂה פְתִיגָם משפט מַעֲשֵׂה
הָרָעָה מִהֲרָה שאין הקב"ה ממהר להפרע מעושי הרעה עַל כֵּן הם סבורים אין דין
וּמִלֹּא לֵב לבם בְּנֵי הָאָדָם בָּהֶם בקרבם לַעֲשׂוֹת רָע: (יב)
אֲשֶׁר לפי שרואים שהוֹזִיטָא עֲשֵׂה רָע מֵאֵת אלפי וריבואות. מקרא קצר ודבוק
לפניו לומר מאת ימים מאת שנים מאת אלף וכן (ישעי' כא) ושכורת מקרא קצר וחסר שכורת כעס

ולא מיין כשאר שכרות וּבַמָּאֲרִיךְ לוֹ הַקִּבֵּ"ה ואינו נפרע ממנו כִּי גַם אף בכל זאת שאינו ממחר להפרע מן הרשעים ולהיות הפרש בין צדיקים לרשעים יוֹדַע אֲנִי שסוף כל אחד ואחד ליטול שכרו אֲשֶׁר יִהְיֶה טוֹב לִירְאֵי הָאֱלֹהִים וליראיו אֲשֶׁר יִירָאוּ מִלִּפְנֵי יְהוָה טוב: (יג) וְטוֹב לֹא יִהְיֶה לְרָשָׁע לפי אשר איננו ירא לפני האלהים וְלֹא יִמָּאֲרִיךְ יָמִים כִּצֵּל אֲשֶׁר אֵינְנוּ יִירָא מִלִּפְנֵי אֱלֹהִים: (יד) יֵשׁ הֶבֶל דבר המבהיל את הבריות אֲשֶׁר נַעֲשֶׂה עַל הָאָרֶץ אֲשֶׁר יֵשׁ צַדִּיקִים אֲשֶׁר שְׂמָיַע אֱלֹהִים רעה כְּמוֹעֵשֶׂה הָרָשָׁעִים וְיֵשׁ רָשָׁעִים שְׂמָיַע אֱלֹהִים טובה כְּמוֹעֵשֶׂה הַצַּדִּיקִים אֲמַרְתִּי שֶׁגַם זֶה הֶבֶל אחד מן ההבלים הנוהגים בעולם ורבותינו דרשו לצד אחר במסכת הוריות ואינו מיושב לי על שיטות דבור שסיים החכם לומר שגם זה הבל: (טו) וְשִׁבְזֹתִי אֲנִי אֶת הַשִּׁבְזֹתָה שיהא שמח בחלקו ועוסק בפקודים ישרים משמחי לב ולא יהא שטוף אחר הרבות הון בנשך ומרבית וגזל כל מי שאינו שמח בחלקו ושטוף אחר הממון בא לידי עבירות גזל ואונאה ורבית ושאנו שמח בחלקו לענין אהבת אשתו שטוף אחרי הנשים להרהר אחרי אשת איש אֲשֶׁר אֵין טוֹב לָאָדָם תִּזְזֹת הַשֶּׁמֶשׁ כִּי אִם לֶאֱכֹל וְלִשְׁתּוֹת ממה שחנן לו הקב"ה ולשמח בחלקו וְלִשְׁמוֹזַז וְהוּא יִלְוֶנוּ בַּעֲמָלוֹ יָמֵי זִיָּיו אֲשֶׁר נָתַן לוֹ הָאֱלֹהִים תִּזְזֹת הַשֶּׁמֶשׁ: (טו) וְשִׁבְזֹתִי אֲנִי אֶת הַשִּׁבְזֹתָה אֲשֶׁר אֵין טוֹב לָאָדָם תִּזְזֹת הַשֶּׁמֶשׁ כִּי אִם לֶאֱכֹל וְלִשְׁתּוֹת ומדרש אגדה: כל אכילה ושתייה שבקהלת אינה אלא תלמוד תורה

כענין שנאמר (ישעיה כח) "לכו שברו ואכלו וגו' וְלִשְׂמוֹזֹז וְהוּא יִלְוֶנוּ יתחבר עמו

כעניין שנאמר (ישעיהו נח) "והלך לפניך צדקך" בְּעֵמְלוֹ יָמֵי זִיָּיו אֲשֶׁר נָתַן לוֹ

הָאֱלֹהִים יַעֲשֶׂה כִּי תִזְזֹת הַשָּׁמֶשׁ וסוף המקרא מוסב על ראשו ומקרא מסורס

הוא אין טוב לאדם ימי חייו אשר נתן לו האלהים כי אם לאכול ולשתות ולשמוח והוא ילוונו בעמלו: (טז) כֹּאֲשֶׁר אין "כאשר" זה משמש לשון דוגמא כמו "כאשר עשה כן יעשה"

אלא לשון זמן כמו (בראשית לו) "כאשר בא יוסף", (בראשית מג) "כאשר כלו לאכול" וגומר אף זה כן כשהייתי נותן לבי לדעת ולתור וגומר אז... נִתְּנִי אֶת לְבִי לְדַעַת וְזִכְמָה

וְלִרְאוֹת וראיתי כל מעשה האלהים אֶת הָעֵינִן אֲשֶׁר נַעֲשֶׂה עַל

הָאָרֶץ כִּי גַם בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה שִׁנָּה בְּעֵינָיו אֵינְנוּ רֹאֶה הרשע

השטוף אחר הממון והעריות: (יז) וְרִאִיתִי אֶת כָּל מַעֲשֵׂה הָאֱלֹהִים

שמסר לבריות כִּי לֹא אין הבריות יוֹכֵל הָאָדָם לעמוד על סוף דרכו של

הקב"ה לְמִצּוֹא אֶת הַמַּעֲשֵׂה אֲשֶׁר נַעֲשֶׂה תִזְזֹת הַשָּׁמֶשׁ מה

שכר כל המעשה שנעשה תחת השמש שרואין רשעים מצליחים וצדיקים יורדים בְּשָׁלֵל בשביל

אשר ראיתי אֲשֶׁר יַעֲמֹל הרבה עמלים לבקש ולמצא את סוף המדה ואינן יכולין

הָאָדָם לְבַקֵּשׁ וְלֹא יִמָּצָא וְגַם אִם יֹאמַר הַזֹּזִכָּם לְדַעַת

שהוא יודע לֹא יוֹכֵל לְמָצָא שהרי מרע"ה לא עמד על הדבר באומרו (שמות לג)

"הודיעני נא את דרכיך":

פרק ט

(א) כִּי אֶת כָּל זֶה נָתַתִּי אֶל לְבִי וּלְבוֹר וּלְבוֹר אֶת כָּל זֶה

בִּירְתִּי וְהַבְחַנְתִּי אֲשֶׁר הֶצְדִּיקִים וְהִזְכָּמִים הוּא עוֹזֵר וְהוּא שׁוֹפֵט כְּדִי

לְהַטִּיבֵם בְּאַחֲרֵיתָם וְעֲבַדְיָהֶם הֵם תַּלְמִידֵיהֶם מִשְׁמִשְׁיָהֶם הוֹלְכֵי אֲוִרְחוֹתָם בְּיַד

הָאֱלֹהִים גַּם אֶהְבֶּה גַּם שִׁנְאָה אֵין יוֹדְעִין שְׁאֵר הַבְּרִיּוֹת וְאֵין מַכִּירִין לַתַּת

לֵב בְּמָה יֵאָהֲבוּ לְמָקוֹם וּבְמָה הֵם שְׁנוּאִים אֵין יוֹדְעֵי הָאָדָם הַכֹּל לְפָנֵיהֶם

לְפָנֵי הַצַּדִּיקִים וְהַחֲכָמִים: (ב) הַכֹּל נֹתֵנִים לְלֵב כַּאֲשֶׁר מַגִּיעַ לְכָל אָדָם שְׁסוֹף

דָּבָר לַתַּת לְכָל אִישׁ כְּדַרְכּוֹ מִקֶּרֶה אֲזוֹד וְיוֹדְעִים שְׁסוֹף הַכֹּל, אֲשֶׁר צָדִיק וְאֲשֶׁר רָשָׁע

לְמוֹת, וּמִקֶּרֶה אֶחָד יֵשׁ בְּעוֹלָם הַזֶּה לְכוֹלֵם. כָּל זֶה הֵם יוֹדְעִים וְאֵף עַל פִּי כֵן בּוֹחֲרִים לָהֶם דֶּרֶךְ הַטּוֹב
לְפִי שִׁיּוֹדְעִים שִׁישׁ הִפְרַשׁ בִּינֵיהֶם לְעוֹלָם הַבָּא:

. לְצַדִּיק כְּגוֹן נָח וְלָרָשָׁע פֶּרַע נָכָה זֶה נִצְלָע וְזֶה נִצְלָע

. לְטוֹב זֶה מֹשֶׁה וְלְטָהוֹר זֶה אֶהֱרֹן וְלְטָמֵא אֱלֹהִים מְרַגְלִים. אֱלֹהִים אָמְרוּ שְׁבַחָה

שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְאֱלֹהִים אָמְרוּ גִּנּוּתָהּ אֱלֹהִים לֹא נִכְנָסוּ לָאָרֶץ וְאֱלֹהִים לֹא נִכְנָסוּ לָאָרֶץ הִיא מִקֶּרֶה
אֶחָד לָהֶם.

. וְלִזְבוֹן זֶה יֵאֱשִׁיחוּ שְׁנֵאֲמָר (דְּבָרֵי הַיָּמִים ב' לז) וְיִזְבַּח יֵאֱשִׁיחוּ וְלֹאֲשֶׁר אֵינָנוּ

זִבְוֹן זֶה אֶחָב שְׁבִיטָל אֶת יִשְׂרָאֵל מֵעֲלוֹת לְרֹגֶל זֶה מֵת בַּחֲצִים וְזֶה מֵת בַּחֲצִים.

. כְּטוֹב זֶה דָּוִד כְּזוֹטָא זֶה נְבוֹכַדְנֶאצַּר. זֶה בָּנָה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ וְזֶה הִחְרִיבוּ זֶה מֶלֶךְ

אַרְבַּעִים שָׁנָה וְזֶה מֶלֶךְ אַרְבַּעִים שָׁנָה.

הַנִּשְׁבָּע זֶה צַדִּיקוֹ שְׁנִשְׁבַּע לְשֹׁקֶר שְׁנֵאֲמָר (דְּבָרֵי הַיָּמִים ב' לז) גַּם בְּמֶלֶךְ נְבוֹכַדְנֶאצַּר מֶרֶד אֲשֶׁר

הִשְׁבִּיעוּ וְגוֹמֵר כַּאֲשֶׁר שְׁבִיעָה יֵרָא זֶה שְׁמִשׁוֹן שְׁנֵאֲמָר (שׁוֹפְטִים יג) וַיֹּאמֶר אֵלֵיהֶם

שְׁמִשׁוֹן הִשְׁבַּעוּ לִי פֶן תִּפְגְּעוּן בִּי אַתֶּם לְמַדְנִי שֶׁהִיָּתָה שְׁבִיעָה חֲמוּרָה לוֹ זֶה מֵת בְּנִיקּוֹר עֵינָיו וְזֶה

מת בניקור עינים, על כן: (ג) **זֶה רָע בְּכָל אֲשֶׁר נַעֲשֶׂה תַּזְזַת הַשְּׂמִישׁ**
כִּי מִקְרָה אֲזוּד לְכָל וְגַם לֵב בְּנֵי הָאָדָם מִלֹּא רָע שאומרים
 אין דין פורענות לרשעים אין הכל אלא לפי המקרה פעמים לצדיק ופעמים לרשע **וְהוֹלִלּוּת**
בְּלִבָּבָם בְּזוּיָהֶם וְאֲזָרְיוֹ אֶל הַמֹּתִים וסופן יורדים לגיהנם: (ד)
כִּי מִי אֲשֶׁר יִזְבֹּר אֶל כָּל הַזּוּזִים כי בעודו בחיים אפילו הוא רשע
 ונתחבר לרשעים כמו שנאמר אל כל החיים אפילו לרשעים **יֵשׁ בְּטוֹזוֹן** שמא ישוב לפני
 מותו **כִּי לְכָל זֶי הוּא טוֹב מִן הָאֲרִיָּה הַמֹּת** ושניהם רשעים **כִּי**
לְכָל זֶי הוּא טוֹב היה לו לנבזראדן שהיה עבד רשע ונתגייר שלא הקדימתו
 מיתה מנבוכדנאצר רבו שנקרא **מִן הָאֲרִיָּה** שנאמר (ירמיה ד) עלה אריה מסובכו **הַמֹּת**
 ומת ברשעו בגיהנם ועבדו בגן עדן.
 ורבותינו²⁰⁵ (שבת ל) דרשו לענין מחתכין את הנבילה לפני הכלבים בשבת ומת המוטל בחמה
 אסור לטלטלו אלא אם כן הניחו עליו תינוק או ככר: (ה) **כִּי הַזּוּזִים יוֹדְעִים**

²⁰⁵ שבת דף ל ע"ב

ודקאמר שלמה "כי לכלב חי הוא טוב מן האריה המת" כדבר יהודה אמר רב. דאמר רב יהודה אמר רב, מאי דכתיב "הודיעני ה' קצי ומדת ימי מה היא אדעה מה חדל אני"? אמר דוד לפני הקדוש ברוך הוא: רבונו של עולם, הודיעני ה' קצי. (רש"י: מה עתיד לבא עלי) אמר לו, גזרה היא מלפני שאין מודיעין קצו של בשר ודם. (אמר דוד לפני הקב"ה לפחות תודיע לי) ומדת ימי מה היא? (כמה אחיה) (אמר לו הקב"ה) גזרה היא מלפני שאין מודיעין מדת ימיו של אדם. (אמר דוד) "ואדעה מה חדל אני" (לפחות תודיע לי באיזה יום אמות) אמר לו בשבת תמות. (ביקש דוד לא למות בשבת אלא) אמות באחד בשבת. אמר לו כבר הגיע מלכות שלמה בנך ואין מלכות נוגעת בחברתה אפילו כמלא נימא. (אמר דוד אם אי אפשר להוסיף יום אז אולי) אמות בערב שבת? אמר לו "כי טוב יום בחצריך מאלף" טוב לי יום אחד שאתה יושב ועוסק בתורה מאלף עולות שעתיד שלמה בנך להקריב לפני על גבי המזבח. (כאן נגמר המשא ומתן בין דוד להקב"ה. מכאן מתארת הגמרא כיצד מת דוד המלך) כל יומא דשבתא הוה יתיב וגריס כולי יומא. ההוא יומא דבעי למינח נפשיה קם מלאך המות קמיה ולא יכיל ליה דלא הוה פסק פומיה מגירסא. אמר (מלאך המות לעצמו) מאי אעביד ליה? (כיצד אטול נשמתו הרי אינו פוסק מהתורה לרגע?) הוה ליה בוסתנא אחורי ביתיה

יְשִׁיבֹתוּ ואולי ישובו אל לבם (ישימו לבם ל) יום המיתה וישובו מדרכם, אבל **וְהַמּוֹתִים**
 משמתו **אֵינָם יוֹדְעִים מְאוּמָה** שיעשו מן המיתה ואילך **וְאֵין עוֹד לָהֶם**
שֹׁכֵר אלא מי שטרח בערב שבת יאכל בשבת **כִּי נִשְׁכּוֹז וְכָרֵם: (ו)** **גַּם**
אֶהְבָּתֶם שאהבו פתי ולצון **גַּם שִׁנְאָתָם** ששנאו דעת **גַּם קִנְאָתָם**
 שהקניאו (שהכעיסו) להקב"ה במעשה ידיהם **כִּבְר אֲבָדָה וְזִלְקָה אֵין לָהֶם**
עוֹד לְעוֹלָם בְּכָל אֲשֶׁר נַעֲשֶׂה תַּזְזוֹת הַשָּׁמַיִם לא הועיל להם זכות
 בן ובת לאותן רשעים שעבדו עבודת אלילים ואין להם כפרה לאחר מיתה: **(ז)** אבל אתה הצדיק
 שכבר רצה הקב"ה מעשיך הטובים ותזכה לעולם הבא **לֵךְ אֲכַל בְּשִׁמוּזָה לְזִמְרָה**
וְשִׁיתָ בְּכָל טוֹב יֵינָךְ כִּי כִבְר רָצָה הָאֱלֹהִים אֶת
בְּעִשְׂיָךְ: (זז) **בְּכָל עֵת יִהְיוּ בְּגִדֶיךָ לְבָנִים** התקן עצמך בכל שעה
 במעשה טוב שאם תמות היום תכנס בשלום **וְשָׁמֵן עַל רֹאשְׁךָ אֶל יִזְסֹר** ומשל
 (והמשיל) שלמה החכם את הדבר לאדם שהזמינו המלך ליום סעודה ולא קבע לו זמן. אם חכם
 הוא או פקח מיד מכבס כסותו ורוחץ וסך וכן עת מחר עד עת יקרא אל הסעודה יהיו כל שעה
 בגדיו לבנים והוא רחוץ וסך כך דרשוהו רבותינו במסכת שבת²⁰⁶: **(ט)** **רְאֵה** והבן **זִלְזִים**

אתא מלאך המות סליק ובחיש באילני. נפק למיחזי (דוד המלך ששמע רעשים בבוסתן יצא לראות
 פשר הרעשים) הוה סליק בדרגא איפחית דרגא מתותיה אישתיק ונח נפשיה. שלח שלמה לבי
 מדרשא (שאלה הלכתית, מה לעשות) אבא מת ומוטל בחמה וכלבים של בית אבא רעבים מה
 אעשה? שלחו ליה, חתוך נבלה והנח לפני הכלבים. ואביך הנח עליו ככר או תינוק וטלטלו. ולא
 יפה אמר שלמה "כי לכלב חי הוא טוב מן האריה המת". עכ"ל. פירש רשי שלתקנת הכלבים לא
 הצריכוהו לשנות טלטול נבילה, ואת האריה המת אסרו לטלטל אלא על ידי ככר או תינוק, לשון
 אחר שהקדימוהו תשובת הכלב לתשובת האריה לשון רבותי

²⁰⁶ שבת קנג ע"א

ללמוד אומנות להתפרנס ממנו **עם אשה אשר אהבת** עם תלמוד תורה אשר

בידך **כל ימי זיי הכלך אשר נתן לך תזות השמש כל ימי**

הכלך כי הוא אם עשית כן יהיה **זולךך** זה חיים בעה"ז להתפרנס מן האומנות

ובעה"ב שיגיעת שניהם משכחת עון **בזזיים ובעמלך אשר אתה עמל**

תזות השמש: (ו) כל אשר תמצא ירך לעשות רצון קונך בעוד

שאתה **בכזך עשה כי אין מעשה וזשכון ודעת וזכמה**

בשאל אשר אתה הלך שמה לזכותך משתמות. ואם עשית כן, אין לך

שום חשבון בשאל שתדאג ממנו, וכן המקרא מסורס "כי אין מעשה ודעת וחכמה בשאל" לרשעים "ולא חשבון" לצדיקים כשיתנו החוטאים דין וחשבון וכך נדרש במדרש. והבא לפותרו

בלא סירוס כמשמעו פותר "חשבון" לשון מחשבה מה יוכל עוד לעשות להפטר מן הדין: **(יא)**

שבתתי וראה כמו זכר ווי"דונט בלעז **תזות השמש כי:**

. **לא כללים המרוץ** לא עמדה לעשאל קלותו משהגיע פקודתו

. **ולא לגבורים המלזמה** לא עמדה לאבנר גבורתו משהגיע יומו

רבי אליעזר אומר: שוב יום אחד לפני מיתתך. שאלו תלמידיו את רבי אליעזר "וכי אדם יודע איזהו יום ימות?" אמר להן, וכל שכן ישוב היום שמא ימות למחר ונמצא כל ימיו בתשובה. ואף שלמה אמר בחכמתו "בכל עת יהיו בגדיך לבנים ושמן על ראשך אל יחסר".

אמר רבן יוחנן בן זכאי: משל למלך שזימן את עבדיו לסעודה ולא קבע להם זמן פיקחין שבהן קישטו את עצמן וישבו על פתח בית המלך אמרו כלום חסר לבית המלך? טיפשינ שבהן הלכו למלאכתן אמרו כלום יש סעודה בלא טורח. בפתאום ביקש המלך את עבדיו. פיקחין שבהן נכנסו לפניו כשהן מקושטין והטיפשים נכנסו לפניו כשהן מלוכלכין. שמח המלך לקראת פיקחים וכעס לקראת טיפשים. אמר (המלך): הללו שקישטו את עצמן לסעודה ישבו ויאכלו וישתו, הללו שלא קישטו עצמן לסעודה יעמדו ויראו. חתנו של רבי מאיר משום רבי מאיר (חלק ו) אמר: אף הן נראין כמשמשינ. אלא, אלו ואלו יושבין, הללו אוכלין והללו רעבין הללו שותין והללו צמאים שנאמר (ישעיה סה,14) "כה אמר ה' הנה עבדי יאכלו ואתם תרעבו הנה עבדי ישתו ואתם תצמאו הנה עבדי ירנו מטיב לב ואתם תצעקו מכאב לב".

. וְגַם לֹא לַזֹּכְמִים לָזֶם כְּגֹן אֲנִי שֶׁהִיא לַחֲמִי לַיּוֹם (מַלְכִּים א ד) שְׁשִׁים כּוֹר

סולת וגו' ועכשיו זה חלקי מכל עמלי מקלי ומקידה.

. וְגַם לֹא לַנְּבִנִים עֶשֶׂר כְּגֹן אִיּוֹב בַּתְּחִלָּה (אִיּוֹב א) וַיְהִי מִקְנֵהוּ וְגֹמֵר כִּשְׁבָּאָה

שעתו אמר (איוב יט) חנוני אתם ריעי".

. וְגַם לֹא לַיָּדָעִים זֶזֶן הָרִי מִשֶּׁהָ אֵין יוֹדֵעַ וְנִבּוֹן מִמֶּנּוּ בִּישְׂרָאֵל וְלֹא מִצָּא חֵן

בתפלתו שיכנס לארץ.

כִּי עֵת וָפָגַע כִּמְשִׁמְעוֹ יִקְרָה אֶת כָּלֶם. דָּבָר אַחֵר כִּי עֵת וָפָגַע (כָּאן

פירש "פגע" מלשון תפילה) יִקְרָה אוֹתָם אֶת כָּלֶם והפגיעה והתחינה יהיו רגילין בהם

שלא יבואו לדברים הללו: (יב) כִּי גַם לֹא יֵדַע הָאָדָם אֶת עֵתוֹ

כִּדְגִים גְּדוּלִים שֶׁנֶּאֱזָזִים בְּמִצּוֹדֵת רָעָה גְרוּעָה וְחִלוּשָׁה, וּפִירְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ

היא חכה שאינה אלא כמין מחט ודג גדול נלכד בה וְכִצְפָּרִים הָאֲזֻזֹת בַּפּוֹז

כָּהֶם כְּמוֹתָם יוֹקֵשִׁים בְּמִכְשׁוֹל קֶטֶן וְחֹלֶשׁ כְּמוֹ הַמִּצּוֹדָה הָרְעָה וְהַפֶּחַ נִכְשָׁלִים בְּנֵי

הָאָדָם לָעֵת פְּקוּדַת רָעָה רַעְתָם כִּשְׁתַּפּוֹל כִּשְׁבָּא עֵתָם לִפְּוֹל הָרְעָה

עֲלֵיהֶם פְּתָאָם בְּמִצּוֹדָה רָעָה: (יג) גַּם זֶה רָאִיתִי זֹכְמָה תַּזּוֹת

הַשָּׁמַיִם וְגְדוּלָּהּ הִיא אֵלֵי: (יד) מִדְּרַשׁ אֲגָדָה עִיר קְטָנָה זֶה הַגּוֹף

וְאֲנָשִׁים בָּהּ מְעַט אֵלּוּ אֵיבְרֵיו שֶׁל אָדָם וְכֹא אֵלֵיהָ מֶלֶךְ גְּדוּלָּהּ זֶה

יֵצֶר הָרַע שֶׁכֵּל אֵיבְרֵיו מְרַגִּישִׁים בּוֹ וְסָבַב אֶתָּה וּבָנָה עֲלֵיהָ מִצּוֹדִים

גְּדֻלִּים: (טו) וּמִצָּא בָּהּ אִישׁ מִסֵּכֵן זֹכֵם יֵצֶר טוֹב וּמַלְט הוּא

אֶת הָעִיר בְּזֹכְמָתוֹ וְאָדָם לֹא זָכָר לֹא הִיא חוֹשְׁבּוֹ לְכֻלּוֹם אֶת

הָאִישׁ הַמִּסְכֵּן הֵהוּא: (טז) וְאִמְרָתִי אֲנִי בְּרֹאוֹתִי כֵן טוֹבָה

וְזָכְמָה מַגְבֹּרָה והרי חכמתו של זה בזויה לכולם ועכשיו כולם נמלטו על ידו

וְזָכְמַת הַמִּסְכֵּן בְּזוּיָה וְדִבְרֵי אֵינָם נִשְׁמָעִים: (יז) דְּבַרִּי

וְזָכְמִים בְּנִזֹּת נִשְׁמָעִים מקובלים הם לבריות **מִנְעָקָה מוֹשֵׁל** מלכי

האומות עובדי אלילים **בַּכְּסִילִים** (כגון) משה נפטר, זה כמה שנים ועדיין גזירותיו מקובלים

על ישראל וכמה מלכי האומות גוזרים גזירות על ישראל ואין דבריהם מתקיימין: **(יז)**

טוֹבָה זָכְמָה חכמתה של סרח שנאמר (שמואל ב כ) ותבא האשה אל העם בחכמתה

עמדה להם, יותר **מִכְּלִי קָרֵב** שהיה בידם להלחם עם יואב **וְזוֹטָא אָזֹדֶר**

יֵאֲבֹד טוֹבָה הֶרְבָּה אילולי שהרגה לשבע בן בכרי היו כולם אבודים על ידו. דבר

אחר, "וחוטא אחד יאבד טובה הרבה", הרי שהיו ישראל מחצה צדיקים ומחצה רשעים ובא אחד

וחטא ועשאן מרובים נמצא שהכריע את כולם לחובה: *

פרק י

(א) זְבוּבֵי מוֹת כגון בימי החורף שאין בזבובין כח והם קרובים למות **יִבְאִישׁ**

יִבְיַע שְׁמֵן רוֹקֵזִי גם אם בא לתוך שמן רוקח ומתערב בבשמים הוא מבאישו והוא

מעלה קצף שקורין אשקו"מא בלעז ונראה בו כמין אבעבועות וזה משמעו של יביע הרי דבר קל שהפסיד דבר חשוב כך יקר מחכמה ומכבוד הסכלות מעט שהרי הכריע את כולם הרי שהיה אדם זה שקול במחצה עבירות ומחצה זכויות ובא ועבר עבירה אחת והכריעתו לכף חובה נמצאת סכלות

זה שהוא דבר מועט **יִקָּר** לשון כובד, הוא כבד ושקול יותר מן החכמה וכבוד שבו, ושוקל וכבד

יותר **מִכָּל זָכְמָה מִכְּבוֹד** שהיה בו שהרי הכריע את כולם **סְכָלוֹת מְעָט:**

מדרש אגדה: **זְבוּבֵי מוֹת** יצר הרע **יִבְאִישׁ** שם טוב שהוא ערב משמן רוקח **יִבְיַע**

שָׁמֶן רוֹקֵחַ יָקָר מִזֶּזְכָּמָה מִכְבוֹד סְכָלוֹת מִעֵט: (ב) לֵב
זָכָם לִימִינוֹ וְלֵב כָּסִיל לְשִׁמְאָלוֹ: (ג) וְגַם בַּדֶּרֶךְ כְּשֶׁסָּכַל
הַלֵּךְ לָבוֹ זָזִיר וְאָמַר לֹכֵל בהליכתו ובדבורו הכל מכירין שהוא שוטה
סָכַל הוּא: (ד) אִם רוּחוֹ הַמּוֹשֵׁל הָעוֹלָם תַּעֲלֶה עָלָיו לְדַקֵּק
אֲחֵרִיךְ בְּמִדַּת הַדִּין מִקּוֹמָךְ מִדַּת הַטּוֹבָה אֶל תִּנּוֹז לומר לו מה יועיל צדקתי לי כִּי
דְּקוּקִי הַדִּין בִּיסוּרִין הַבְּאִין עָלֶיךָ מִרְפָּא הוא לעונותיך וְלִנְיוֹז לך זִזְטָאִים
הַגְּדוֹלִים: (ה) יֵשׁ רָעָה רָאִיתִי תַּזוֹת הַשָּׁמַיִם כְּשֶׁנֶּגְהָ שִׁיזָּא
מִלְּפָנַי הַשְּׁלִיט דומה הוא לשליט שהוציא דבר שגגה מפיו שוגג ואי אפשר לחזור כך
אוֹמֵר הַקִּבָּה וְאִין לְהַשִּׁיב: (ו) זֶה הִיא הָרָעָה שֶׁהִיא כְּשֶׁגָּה שִׁיזָּא מִלְּפָנַי הַשְּׁלִיט שְׁנִתָּן
הַסָּכָל השטות והרשע **בַּמְּרוֹבִיִּים רַבִּים** במרומי גובה שהגביהם הקב"ה את
הַכְּסִילִים וְאֵת הַרְשָׁעִים שאני רואה ברוח הקדש שהם עתידים לפשוט יד בהיכלו ולשום אותותם
אוֹתוֹת וּעֲשִׂירִים ישראל שכל הגדולה והכבוד שיש להם עכשיו בימי **בַּשָּׁכָל יֵשְׁבוּ**
עֲתִידִים לִישֵׁב בַּשָּׁכָל שְׁנֵאמַר (אִיכָּה ב) יֵשְׁבוּ לָאָרֶץ יִדְמוּ: (ז) רָאִיתִי עֲבָדִים כשדים הם
שְׁנֵאמַר בָּהֶם (יִשְׁעִיָּה כג) "זֶה הָעָם לֹא הִיָּה" יִתְעַלּוּ לִהְיוֹת עַל סוֹסִים וְשָׂרִים (אלו
יִשְׂרָאֵל) הַלֹּכִים מוליכים את שבויי ישראל אסורים בקולרין **כְּעֲבָדִים עַל**
הָאָרֶץ לפני קרונין של כשדים: **(זז) זִזְכָּר גּוֹבֵיץ שוּחָה בּוֹ יָפוּל** פעמים שהוא
נוֹפֵל בּוֹ כלומר יש לך חורש רעה וסופו לשוב עליו בסוף שכלה זרעו של נבוכדנצר ע"י כלי בית
הַמִּקְדָּשׁ שְׁנֵאמַר (דְּנִיָּאל ח) וְעַל מְרֵי שְׁמִיָּה הַתְּרוֹמֶמֶת וּפְרִיץ גָּדָר סייג של חכמים לעבור על
דְּבָרֵיהֶם יִשְׁכְּנוּ נִזְזִישׁ מיתה בידי שמים ולפי שדבר בלשון פריצת גדר הזכיר בתשלומין

לשון נשיכת נחש שהוא דר בחורי נקבי כתלי בתים פרוצים: (ט) **מִסִּיעַ אֲבָנִים**

ממחצבתם בהרים מתיגע להם **יַעֲצֹב בָּהֶם** לשון יגיעה כמו (בראשית ג) בעצבון תאכלנה

כלומר כל אדם לפי מלאכתו עצבוננו אף עושה רעה לפי זריעתו יקצור **בֹּקֵעַ עֵצִים**

יִסְכֵּן בָּם יתחמם בם כמו (מלכים א א) ותהי לו סוכנת אף העוסק בתורה ובמצות סופו

ליהנות מהם: (י) **אִם יִקְהֶה הַבְּרוֹל** חרבות צורים שקיהו פיהם וחדודם **וְהוּא**

לֹא פָנִים קִלְקַל ואינם לטושים ומרוטים (יחזקאל כא) למען היות להם ברק, אעפ"כ

וּזְזִילִים יִגְבֵּר מגביר הוא במלחמה את גבורי החיילים לנצח **וְיִתְרוֹן הַכְּשִׁיר**

זִזְכָּמָה ומעלת כשרון יש עוד לחכמה יותר מן הברזל. אם תלמיד חכם משחיר פניו ברעב

ואתה רואהו מסכן בין העשירים, הרבה חיילים מתגברים על ידו. ועל תתמה על ו"ו וחיילים כי הרבה ווין נופלים כן בלשון עברית כמו (תהלים ג) אם ראית גנב ותרץ עמו (שמות טו) עזי וזמרת

יה ויהי לי לישועה והרבה מפורשים כזה: (יא) **אִם יִשָּׂר הַנְּזֻזִשׁ** את איש **בְּלֹא**

לְזֻזִשׁ מחמת שלא לחשו החֶבֶר (מאלף הנחשים) שלא ישוך **וְאֵין יִתְרוֹן לְבַעַל**

לחבר הרשע שהיה רגיל ללחשו בלא לחש **הַלְּשׁוֹן** כך אם בני עירך נכשלים באיסורין מחמת

שאין חכם דורש להם ומלמדם את חוקי התורה אין יתרון לו בשתיקותו ולא ישתכר: (יב)

דְּבָרֵי פִי זֶזְכָּם זֶזֶן על שומעיהם ונשמעים לו וטוב לו שנוטל גדולה עליהם

וְשִׁפְתוֹת כְּסִיל תִּבְלָעֵנּוּ זה המסית את חבירו מדרך טובה. כגון בלעם שפרץ גדרן

של אומות שגדרו עצמן מן העריות מדור המבול ואילך והוא יעץ להם להיות מפקירין נשותיהם

לזנות: (יג) **תִּזְזַלְת דְּבָרֵי פִיהוּ סְכָלוֹת** כשאמר לו הקב"ה (במדבר כב) "מי

האנשים האלה עמך"? היה לו להשיב ה' אתה יודע והוא אמר "בלק בן צפור מלך מואב שלח אלי"

כלומר אם בעיניך אני נבזה חשוב אני בעיני מלכי הארץ **וְאִזְזִירִית פִּיהוּ הוֹלָלוֹת**

רָעָה שִׁיעֲמוֹם וְעִרְבּוּב (במדבר כד, 14) "לכה איעצך" זמת אולת: (יד) וְהִסְכַּלְ

יֶרְבֶּה דְּבָרִים שהיה מתפאר בעצמו שהיה יודע דעת עליון כי לֹא יֵדַע

הָאָדָם מֶה שֶׁיְהִיָּה לוֹ לאחר זמן שהרי הלך ליטול שכרו במדין ולא ידע שיפול בחרב

וְאֲשֶׁר יִהְיֶה מֵאֲזָזָרָיו מִי יִגִּיד לוֹ: (יד) ולפי פשוטו וְהִסְכַּלְ

יֶרְבֶּה דְּבָרִים גוזר ואומר מחר אעשה כן לפלוני ואינו יודע מה יהיה מחר לֹא

יֵדַע הָאָדָם מֶה שֶׁיְהִיָּה כְּלוֹמֵר לֹא סוֹף דָּבָר (לא זו בלבד) שאינו יודע מה יהיה

לאחר זמן וְאֲשֶׁר יִהְיֶה מֵאֲזָזָרָיו אלא אף ההווה עכשיו מאחריו שלא כנגד עיניו

אלא מאחורי ערפו מרחוק צריך הוא שיהא מי יגיד לו? מִי יִגִּיד לוֹ: (טו) עֲמַלְ

הַכְּסִילִים תִּיָּגְעֻנּוּ כסילותם גורם להם עמל המיגען אֲשֶׁר לֹא יֵדַע

לִלְכֹּת אֶל עֵיר למדו דרכי מבואות העיר ומתיגע ליכנס דרך פחתים ובצעי המים ויגע

בטביעות רגליו בבזק. כְּלוֹמֵר עֲצֻלוֹת שֶׁל עוֹזְבֵי הַתּוֹרָה גורם להם יגיעת עמל בגיהנם, אשר לא ידע

ללכת אל נתיב אמת לפרוש מן העבירה לפי שלא למד תורה שנא' (תהלים קיט) "נר לרגלי דבריך":

(טז) אִי אֵי (אוי) לָךְ אֶרֶץ שְׂמֹלְכָךְ נֶעַר בזמן שמלכך ודייניך מתנהגים בנערות

וְשָׂרִיךְ בַּבֶּקֶר יֹאכְלוּ: (יז) אֲשֶׁרִיךְ אֶרֶץ שְׂמֹלְכָךְ בֶּן

זוֹרִים וְשָׂרִיךְ בָּעֵת יֹאכְלוּ בַּגְבוּרָה שעוסקין בגבורת החכמה והבינה

וְלֹא בַשִּׁתִּי ולא בשתיית יין: (יז) בַּעֲצֻלָּתִים כשאדם מתעצל ואינו מתקן

פרצה קטנה שבתקרת הבית יִבְנוּ הַמִּקְרָה ישפל הבנין המקרה את הבית והמסכך עליו

וּבִשְׁפָלוֹת יָדַיִם יִדְכֶּלֶךְ יטפטף דלף גשמים הַבַּיִת כְּלוֹמֵר כשישראל מתעצלים

בתורה הם נמקים ובית גאון עוזם חרב ומך: (יט) **לְשׂוֹזוֹק** לחדוות מזמוטי חתנים ומלכים **עֲשִׂים לָזֶם** סעודה וסתם סעוד' גדולה קרויה לחם כמו דאת אמר (דניאל ה) בלשצר מלכא עבד לחם רב ויין משקין בסעודה אשר **יִשְׂמוֹז הַזֵּיִם וְהַכֶּסֶף יַעֲנֶה אֶת הַכֹּל** אם אין כסף אין סעודה לפיכך לא יתעצל אדם מן המלאכה כדי שיהא לו מה להוציא: (כ) **גַּם בַּמֶּדְעָה** אפילו במחשבותיך בלא דבור **בְּמוֹךְ** אפילו מלך אל תקלל לא תרגיז למלכו של עולם. דבר אחר, כמשמעו מלך בשר ודם **אֶל תִּקְלַל וּבְזוֹדֵרִי מִשְׁכָּבְךָ אֶל תִּקְלַל עֲשִׂיר כִּי עוֹף הַשָּׁמַיִם** נשמה הנתונה בך שסופה לעוף על השמים **יֹולִיךְ אֶת הַקּוֹל וּבַעַל כְּנָפַיִם** מלאך המלווה אותך כעניין שנאמר (תהלים צא) **כִּי מִלֹּאכִיו יֵצוּה לך יִגִּיד דְּבָר** ולפי משמעו: **וּבַעַל כְּנָפַיִם** העוברים והשבים **יִגִּיד דְּבָר** יש לך לדאג מכל בריה שמא יש שומעין ויגיד לאחרים:

פרק יא

(א) **שְׁלֹז לִזְמוֹךְ** עשה טובה וחסד לאדם שיאמר לך לבך עליו אל תראנו עוד כאדם שמשליך מזונותיו **עַל פְּנֵי הַמַּיִם כִּי בָרַב הַיָּמִים תִּמְצָאֵנוּ** עוד ימים באים ותקבל תשלומך. ראה מה נאמר ביתרו (שמות כ) "קראן לו ויאכל לחם" וסבור שהוא מצרי ולא יראנו עוד מה ה' סופו נעשה חתנו ומלך על ישראל והכניסו תחת כנפי השכינה וזכו בניו ובני בניו לישב בלשכת הגזית: (ב) **תֵּן זִלְכָּה** חלקת מלחמך ומשלך **לְשִׁבְעָה** צריכי חסד וְגַם חלק עוד **לְשִׁמוֹנָה** שיבואו אחריהם ואל תאמר די **כִּי לֹא תִדְרַע מֶה**

יִהְיֶה רָעָה עַל הָאָרֶץ שְׁמָא עוֹד יָמִים בָּאִים וּתְצַטְרֹךְ לְכוֹלֵם אוֹ תִנְצַל ע"י הַצִּדְקָה

מִן הָרָעָה וְאִם לֹא עֲכָשְׁיוּ אִימָתִי:

ורבותינו אמרו:

(ב) הֵן זִזְלָק לְשִׁבְעָה אֵלּוּ שִׁבְעָה יָמִי בְּרֵאשִׁית תֵּן אֶחָד מֵהֶן חֶלֶק לְיוֹצֵרֶךְ לְנוֹחַ

בִּשְׁבַּת וְגַם לְשִׁמוֹנָה אֵלּוּ שְׁמֹנֶת יָמִי הַמִּילָה כִּי לֹא תִדַּע מַה יִּהְיֶה

רָעָה עַל הָאָרֶץ:

דבר אחר:

(ב) הֵן זִזְלָק לְשִׁבְעָה קִרְבָּנוֹת צָבוּר שֶׁל שִׁבְעַת יָמֵי פֶסַח וְגַם לְשִׁמוֹנָה

שֶׁל שְׁמוֹנֶת יָמֵי הַחֹג כִּי לֹא תִדַּע מַה יִּהְיֶה רָעָה עַל הָאָרֶץ אִם יִחָרַב

הַבַּיִת וְלֹא תִקְרִיבוּ עוֹד וְיוֹעִילוּ הָרֵאשׁוֹנִים. דָּבָר אַחֵר: כִּי לֹא תִדַּע מַה יִּהְיֶה לֹא

יָדַעַת מַה נִּגְזַר עַל הַגַּשְׁמִים בַּחֹג וְיוֹעִילוּ הַקִּרְבָּנוֹת וַיִּבְטַל גְּזֵירוֹת רַעוֹת: (ג) אִם רֹאית

יְמִלְאֻ הָעֵבִים גִּשְׁמִים עֲבִים מִלֵּאִים גֶּשֶׁם, יָדַעַת שֶׁעַל הָאָרֶץ יִרְיָקוּ

סוֹפֶם יִרְיָקוּ גִשְׁמֵיהֶם עַל הָאָרֶץ בַּמָּקוֹם שֶׁהַטּוֹבָה צוֹמַחַת וְנִיכְרַת שֶׁם סוֹפָה לְנוֹחַ. אִף כֵּן דַּע שֶׁ-

וְאִם יִשְׁכּוֹן אָדָם חֹכֶם וְצָדִיק בְּעִיר אוֹ בַּמִּדְיָנָה מָקוֹם שִׁישְׁכּוֹן שֶׁם יִהְיֶה נִרְאִין מַעֲשָׂיו אַחֲרֵי מוֹתוֹ

וְחֻכְמוֹתָיו וּמִדּוֹת תְּרוֹמִיּוֹתָיו וְתִשְׁלוֹם טוֹבָה לְיוֹשְׁבֵי הַמָּקוֹם עַל מִנְהַג הַטּוֹב שֶׁהִדְרִיכֶם בְּדֶרֶךְ יִשְׂרָאֵל

יִפּוֹל יִשְׁכּוֹן כִּמוֹ (בְּרֵאשִׁית כה) עַל פְּנֵי כָל אַחִיו נָפַל עֵץ תִּלְמִיד חֹכֶם שֶׁמִּגִּין בְּזֻכּוֹתוֹ כַּעֵץ

הַמְסִיךְ עַל הָאָרֶץ בְּדָרוֹם וְאִם בַּצָּפוֹן מָקוֹם שֶׁיִּפּוֹל הָעֵץ שֶׁם

יִהְיֶה: (ד) שִׁמֹּר מִמַּתִּין וּמִצַּפָּה עַד בֹּא הָרוּז לֹא יִזְרַע פְּעָמִים מִמַּתִּין וְאִינוּ בֹא

וְרֹאֶה נּוֹתֵן עֵינָיו בְּעֵבִים וְכִשְׂרוּאָה אוֹתָם קוֹדְרִים יִרְאֵה לְקִצּוֹר מִפְּנֵי הַגַּשְׁמִים וְלַעוֹלָם

לֹא יִקְצוֹר לְפִי שִׂירָא תְּמִיד: (ה) כִּי אֲשֶׁר אֵינָךְ יוֹדֵעַ מַה דֶּרֶךְ

הָרוּחַ כְּעֶצְמִים דברים הנסגרים והנעצמים. אינק"ל ישורש בלעז כינו עוצם עיניו

בְּבֶטֶן שהיא **הַמְּלָאָה** ואף על פי שבולטת לחוץ **כָּכָה לֹא תִדַּע אֶת**

מַעֲשֵׂה הָאֱלֹהִים אף גזירותיו של מקום לעניין עניות ועשירות כך עלומות הם ממך

ולא תמנע מן החסד לדאג שמא אחסר מנכסי ואעני, לא אעסוק בתורה ואתבטל ממלאכתי ואעני
לא אשא אשה ויהי' לי בנים ואצטרך להוציא עליהם **אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אֶת הַכֹּל:**

כֹּאֲשֶׁר אֵינָךְ יוֹדֵעַ הרי זה מקרא מסורס נדרש מסופו לראשו כאשר אינך יודע

דֶּרֶךְ הָרוּחַ כלומר ידיעות שתי אלו שוות לא זו גלויה לך ולא זו גלויה לך פעמים אתה

סבור להכיר בעבים שיבא הרוח ואינו בא כאן כי עובר והולך לו אל ארץ אחרת. והרי לשון זה כמו
(בראשית יג) כגן ה' כארץ מצרים (ישעיה כד) כשפחה כגבירתה (ישעיהו כד) כקונה כמוכר. ופעמים
שהוא משוה מוקדם למאוחר ופעמים שהוא משוה מאוחר למוקדם. אף כאן: למד ידיעת הרוח
מידעת הבטן כלומר אין לך לשמור את הרוח לראות בעבים. (הגהה - ענין זה הוא מסורס בדברי
רש"י ומהופך וצריכים להגיה כפי אשר הוא בספרים המדויקים ואז יובן שפיר וכך היא הנוסחא
האמתית. כאשר אינך יודע - הרי זה מקרא מסורס נדרש מסופו לראשו כאשר אינך יודע עצמים
בבטן המלאה דברים הנסגרים והנעצמים בבטן המלאה ואע"פ שפולטת לחוץ אינך יודע מה
בבטנה כך אינך יודע דרך הרוח כלומר ידיעות שתי אלה שוות וכו' מס' שפתי חכמים)
(לימוד תורה)

(ו) בִּבְקֶר זֶרַע אֶת זֶרְעֶךָ אם למדת תורה בילדותך **וְלַעֲרַב אֶל תַּנּוּז**

יָדְךָ למד תורה בזקנותך **כִּי אֵינָךְ יוֹדֵעַ אִי זֶה יְכֶשֶׁר הֵזֶה אוּ זֶה**

וְאֵם שְׁנֵיהֶם כְּאֶזֶז טוֹבִים:

(תלמידים)

(ו) בִּבְקֶר זֶרַע אֶת זֶרְעֶךָ אם היו לך תלמידים בילדותך **וְלַעֲרַב אֶל**

תַּנּוּז יָדְךָ יהיו לך תלמידים בזקנותך **כִּי אֵינָךְ יוֹדֵעַ אִי זֶה יְכֶשֶׁר הֵזֶה**

אוּ זֶה אם תלמידים שבילדותך יתקיימו לך או שמא לא יתקיימו אלא שבזקנותך. מצינו ברבי

עקיבא שהיו לו עשרים וארבעה אלף תלמידים מגבת ועד אנטיפרת וכולן מתו מפסח ועד עצרת
ובא אצל רבותינו שבדרום ושנאה להם **וְאֵם שְׁנִיָּהֶם כְּאֶזְזֹד טוֹבִים:**

(בנים)

(ו) **בַּבֶּקֶר זֶרַע אֶת זֶרַעַךְ** נשאת אשה בת בנים בילדותך **וְלַעֲרֹב אַל**

תַּנּוּז יִדְךָ שא אשה בת בנים בזקנותך **כִּי אֵינְךָ יוֹדַע אִי זֶה יְכִשֶׁר**

הַזֶּה אֹזֶה אם בנים שבילדותך יתקיימו לך או שמא לא יתקיימו אלא שבזקנותך. מצינו

באבצן שלשים בנות שלח חוצה ושלשים הביא לבניו וכולם מתו בחייו, ובזקנותו הוליד את עובד
ונתקיים לו **וְאֵם שְׁנִיָּהֶם כְּאֶזְזֹד טוֹבִים:**

(צדקה)

(ו) **בַּבֶּקֶר זֶרַע אֶת זֶרַעַךְ** עשית צדקה בילדותך **וְלַעֲרֹב אַל תַּנּוּז**

יִדְךָ עשה צדקה בזקנותך **כִּי אֵינְךָ יוֹדַע אִי זֶה יְכִשֶׁר הַזֶּה אֹזֶה**

וְאֵם שְׁנִיָּהֶם כְּאֶזְזֹד טוֹבִים:

(ז) **וּמִתּוֹק הָאוֹר** מתוק הוא אורה של תורה **וְטוֹב לַעֲיִנִּים לָרְאוֹת**

אֶת הַשָּׁמֶשׁ ואשריהם תלמידים שעניניהם רואים הלכה מלובנת ומחווירת על בוריה כך

נדרש באגדת תילים (מדרש שוחר טוב): (זא) **כִּי אִם שְׁנַיִם הָרִבָּה יוֹזִיָּה**

הָאָדָם בְּכֻלָּם יִשְׁמְזֹז יהיה שמח בחלקו ובלבד שיזכור ימי החשך ויטיב מעשיו

שינצל מהם והם ימי מיתת עולם הם ימי הרשעים **וַיִּזְכֹּר אֶת יְמֵי הַזֹּשֶׁךְ כִּי**

הָרִבָּה יְהִיו באותן הימים יותר מימי החיים **כָּל שָׂבָא** עליו יהיה **הַבָּל** וחשך.

יש "הבל" שהוא לשון פורענות וצרות כמו כי "בהבל בא ובחשך ילך": (ט) **כָּאִדָּם שְׂאוֹמֵר לַעֲבֹדוֹ**

ולבנו חטא חטא כי פעם אחת תלקה על הכל אף כאן החכם אמר **שְׂמְזֹז בְּזוֹר**

בִּילְדוּתִיךָ וְיִטִּיבְךָ לִבְךָ וּבטוב תהיה בְּיָמַי בְּזוֹרוּתְךָ וְהִלֵּךְ
 בְּדַרְכֵי לִבְךָ וּבִמְרָאִי עֵינֶיךָ וְדַע כִּי עַל כָּל אֱלֹהִים יִבְיָאָךְ
 הָאֱלֹהִים השופט בַּמִּשְׁפָּט: (י) וְהָסֵר כַּעַס דְּבָרִים הַמַּכְעִיסִים אֶת הַמָּקוֹם
 מִלִּבְךָ וְהַעֲבֵר רָעָה יֵצֵר הָרַע מִבְּשָׁרְךָ שִׁיחִיה לָךְ לֵב בָּשָׂר כִּי
 הַיְלָדוּת וְהַשְׁזָרוֹת נִעְרוֹת, שְׂרָאשׁ אָדָם שָׁחֹר בִּימֵי עֲלֻמִּיו הֶבֶל:

פרק יב

(א) וְיִזְכֹּר אֶת בּוֹרְאֵיךָ תָּמָן (במסכת אבות) תִּנְיָן: עֲקִבְיָא בֶן מֵהֲלָלָא אֹמֵר הִסְתַּכַּל
 בִּשְׁלֹשָׁה דְּבָרִים וְכוּלִי, וּמִמְקֵרָא זֶה דָּרַשׁ:
 וְיִזְכֹּר אֶת בּוֹרְאֵיךָ שֶׁתֵּתֵן דִּין וְחִשְׁבוֹן לִפְנֵיו,
 וְיִזְכֹּר אֶת בּוֹרֵךְ מִקוֹם עֵפֶר רְמָה וְתוֹלַעָה,
 וְיִזְכֹּר בְּאֹרֶךְ בָּאָר שֶׁנִּבְעֵת מִמִּקְרִיהָ הִיא טֶפֶח סְרוּחָה שֶׁל זֶרַע וְשֶׁל לֹבֶן בְּיָמַי בְּזוֹרוּתִיךָ
 עַד אֲשֶׁר לֹא יָבֹאוּ יָמַי הָרָעָה יָמֵי הַזְקָנָה וְהַחֲלָשׁוֹת וְהִגְיעוּ שְׁנֵים
 אֲשֶׁר תֹּאמַר אֵין לִי בָהֶם וְזָפִין:

(ב) עַד אֲשֶׁר לֹא תִזְשַׁף הַשְּׂמִישׁ אָמְרוּ רַבּוּתֵינוּ (שבת קנא ע"ב ובמדרש
 זוטא קהלת יב) זֶה פִּדְחָת שֶׁהִיא מֵאוּרָה וּמִצְהַבֶּת בְּאָדָם בַּחֲזֹר וּכְשֶׁמִּזְקֶנֶת הִיא מַעֲלֵת קִמְטִין וְאֵין
 מִצְהַבֶּת וְהָאֹרֶז זֶה הַחוּטִם שֶׁהוּא תוֹאֵר קִלְסֶתֶר פָּנִים וְהִירְזָא זֶה נִשְׁמָה שֶׁמֵאִירָה לְאָדָם
 שֶׁכִּיוֵּן שֶׁנִּיטְלָה הֵימָנוּ אֵין לוֹ מֵאוּרָה הַעֵינַיִם וְהַכּוֹכָבִים אֵלוֹ הַלִּסְתּוֹת רוֹמְנֵי דֹאפֵי שְׁקוּרִין
 פּוֹמ"לִישׁ שֶׁל לַחִיִּים שֶׁמִּצְהִיבִים וְשָׁבוּ הָעֵבִים אֲזֹר הַגִּשְׁם תְּבוּאָה כֹהִיית הַמֵּאוּרָה

אחר דמעת הבכי מכמה צרות שעברו עליו: (ג) **בַּיּוֹם שִׁינְעוּ יִרְתִּיחוּ שְׁמִירֵי**

הַבַּיִת אלו הצלעות והכסלים המגינים על כל חלל הגוף **וְהַתְּעוּתוֹ** יאחזה עוות שקורין

קראנ"ף והתעוותו אנקרופ"רונט בלע"ז **אֲנָשֵׁי הַזָּחִיל** אלו השוקים שנשען כל הגוף

עליהם **וּבָטְלוּ הַטּוֹזָנוֹת** אלו השינים **כִּי מֵעַטּוֹ** לעת זקנה רוב שיניו נושרות

וְזָשְׁכוּ הָרְאוֹת בְּאַרְבּוֹת אלו העינים: (ד) **וְסָגְרוּ דְלָתַיִם** אלו נקביו

בַּשּׁוּק בְּשֹׁפֶל קוֹל הַטּוֹזָנָה קול ריחים הטוחנים מאכל שבמעיו והוא הקורקבן

והמסס **וַיָּקוּם לְקוֹל הַצִּפּוֹר** שאפילו קול צפור מנערתו משנתו משהזקין **וַיִּשְׁזָזוּ**

כָּל בְּנוֹת הַעֵשִׂיר כל קולות של כלי השיר דומות עליו כשיחה ולפי פשוטו משמעו ישחו

כמו ישפלו כל שרים ושרות יהיו שפלים בעיניו וכן ברזילי הגלעדי אמר לדוד (שמואל ב' יט) אם

אשמע עוד בקול שרים ושרות: (ה) **גַּם מִגְבֵּה יָרְאוּ** מגבשושיות ותלוליות

שברחובות הוא דואג לצאת לשוק פן יכשל בהם **וְזָחַלְתִּי לַיִם** לשון כפול הוא בתיבה כמו

גלגלים קשקשים זלזלים **בַּדֶּרֶךְ** אימות וחתות הרבה בדרכים יש לו **וַיִּצְאֵן הַשָּׂקֶד**

לשון (שיר השירים ז) הנצו הרמונים שהרי האל"ף לא נקראת בה אמרו רבותינו זו קליבוסת הנק"א בלעז שעצם הירך תקוע בה ובזקנותו בשרו כחוש והעצם בולט כמו נץ האילן שהוא בולט

הַשָּׂקֶד אילן של שקדים כלומר שתקפוץ הזקנה עליו כשקד זה הממהר להנץ לפני כל

האילנות **וַיִּסְתַּבֵּל** אישד"רייד שורפי"שין בלעז **הַזָּחִיב** אלו העגובות שתהיו עגבותיו

דומות עליו כסובל משא כבד **וְתִפֹּר הָאֲבִיזָנָה** חמדת תאות נשים שאינו נזקק לנשים

לתשמיש **אֲבִיזָנָה** תאוה כמו (דברים א) ולא אביתם (תהלים קיט) תאבתי לישועתך **כִּי**

הַלֵּךְ הָאָדָם אֶל בֵּית עוֹלָמוֹ וְסָבְבוּ בַּשּׁוּק הַסּוּפְרִים: (ו)

עַד אֲשֶׁר לֹא יִרְתֶּקָ לִשׁוֹן "רתוקות כסף" (היינו כבול) וְזֹכֶל הַכֶּסֶף זה חוט
 השדרה שהוא לבן ככסף ובמותו חסר מוחו ומתרוקן ויבש ומתעקש בתוך החליות ונעשה
 כשלשלת וְתֵרֵץ לִשׁוֹן רציצה גִּלְתֵּי הַזָּהָב זה האמה שהיתה מקלחת מים ונובעת
 כמעין כמו גולות עליות וְתִשְׁכַּר כֹּד עַל הַמַּבּוּעַ זה הכרס שהיא עבה ונבקעת
 במותו וְנִרְץ הַגִּלְגָּל אֶל הַבּוֹר יתרוצץ גלגל העין בתוך גומה ולפי פשוטו גלגל
 הדולין בהם מים מן הבור כך נדרש כל הענין במסכת שבת: (י) וַיֵּשֶׁב הָעָפָר עַל
 הָאָרֶץ כִּשְׁהִיָּה וְהָרוּז תָּשׁוּב אֶל הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר
 נִתְּנָה: (יז) הֵבֵל הַבָּלִים אָמַר הַקֹּהֲלֵת הַכֹּל הָבֵל: (ט)
 וַיֵּתֶר שְׁהִיָּה קֹהֲלֵת זֹכָם עוֹד לַמּוֹד דַּעַת אֶת הָעָם וְאֵין
 וְזִנְקָר תִּקֵּן מִשְׁכָּלִים הָרַבִּיה: (י) בִּקֵּשׁ קֹהֲלֵת לַמִּצָּא דְבָרֵי
 זֹכֶן וְכָתוּב יֵשֶׁר דְּבָרֵי אָמֶת: (יא) דְּבָרֵי זֹכָמִים
 כְּדָרְבָנוֹת וְכַמְשֻׁמְרוֹת נְטוּעִים בְּעָלֵי אֲסָפוֹת נִתְּנוּ מִרְעָה
 אֲזוּד: (יב) וַיֵּתֶר מִהֶמָּה בְּנֵי הַזֹּהָר עֲשׂוֹת סְפָרִים הָרַבִּיה
 אֵין קֵץ וְלֹהֵג הָרַבִּיה יִגְעַת בְּשִׁיר: (יג) סוֹף דְּבָרֵי הַכֹּל
 נִשְׁמַע אֶת הָאֱלֹהִים יִרָא וְאֶת מִצְוֹתָיו שְׂמֹר כִּי זֶה כָּל
 הָאָדָם: (יד) כִּי אֶת כָּל מַעֲשֵׂה הָאֱלֹהִים יָבֹא בְּמִשְׁפָּט
 עַל כָּל נִעְלָם אִם טוֹב וְאִם רָע:

פרק יב

ומדרש קינות (איכה) פותרו כנגד כל ישראל:

(א) וְזָכַר אֶת בּוֹרְאֵיךָ בְּיָמֶיךָ בְּזוֹרְתֶיךָ בְּעוֹד שֶׁהַבְּחֻרֹת שִׁבְכֶם קִיַּמְתָּ,

בעוד שהכהונה קיימת שנאמר (ישעיה מ) ובחר אותו מכל שבטי ישראל לי לכהן, בעוד שהלויה קיימת שנאמר (דברים יא) כי בו בחר ה' אלהיך מכל שבטיך, בעוד שמלכות בית דוד קיימת שנאמר (תהלים עח) ויבחר בדוד עבדו, בעוד שירושלם קיימת שנאמר בה (מלכים א יא) העיר אשר בחרתי בה, בעוד שבית הבחירה קיימת שנאמר בה (דברי הימים ב טו) עתה בחרתי והקדשתי הבית הזה, בעוד שאתם קיימים שנאמר (דברים יד) ובך בחר ה' עַד אֲשֶׁר לֹא יָבֹאוּ יָמָי

הָרָעָה עַד אֲשֶׁר לֹא יָבֹאוּ יָמֵי הָרָעָה - אלו ימי הגולה. וְהִגִּיעוּ שָׁנִים אֲשֶׁר

תֹּאמַר אֵין לִי בָהֶם זֶפֶק: (ב) עַד אֲשֶׁר לֹא תִזְשַׁף

הַשֶּׁמֶשׁ זו מלכות בית דוד שנאמר (תהלים פט) וכסאו כשמש נגדי וְהָאֹר זו תורה

שנאמר (משלי ו) כי נר מצוה ותורה אור וְהִירָו זו סנהדרין דתנן סנהדרין היתה כחצי גורן

עגולה וְהַכּוֹכָבִים אלו הרבנים שנאמר (דניאל יב) ומצדיקי הרבים ככוכבים וְשָׁבוּ

הָעֲבִים אֲזַר הַגִּשְׁם צרה אחר צרה קשה, אתה מוצא בכל הנבואות הקשה

שנתנבא עליהם ירמיה לא באו עליהם אלא לאחר חורבן הבית: (ג) בַּיּוֹם שִׁזְעוּ

שִׁמְרֵי הַבַּיִת אלו משמורת כהונה ולוייה וְהַתְּעוֹתוֹ אֲנִשֵּׁי הַזֹּזִיל אלו

הכהנים שהם גבורים בכח אמר ר' אבא בר כהנא כ"ב אלף לויים הניף אהרן ביום אחד אמר ר' חנינא המוראה הזה דבר קל הוא והכהן זורקה יותר משלשים אמה וּבָטְלוּ הַטּוֹזָנוֹת

אלו המשניות הגדולות משנת ר' עקיבא ומשנת ר' חייא ומשנת בר קפרא כִּי מַעֲטוּ

וּזְשָׁכוּ הָרָאוֹת שישתכח הגמרא מן הלב בְּאֶרְבֹּת: (ד) וְסִגְרוּ

דְּלָתֵים בַּשּׁוּק כגון דלתי נחושתא בן אלנתן שהיו פתוחין לרווחה בַּשֶּׁפֶל קוֹל

הַטֹּזֶזָה ע"י שלא נתעסקו בתור' אמר ר' שמואל נמשלו ישראל לטחינת הריחים מה ריחים

אינן בטילות לא ביום ולא בלילה אף כאן (יהושע א) והגית בו יומם ולילה **וַיָּקוּם לְהוֹלֵךְ**

הַצָּפוֹר זה נבוכדנצר הרשע, אמר ר' לוי י"ח שנה היתה בת קול יוצאת ומפוצצת בפלטין

נבוכדנצר עבדא בישא זיל אחריב ביתיה דמרך דבני מרך לא שמעין ליה **וַיִּשְׁזָזוּ כָּל בָּנוֹת**

הַפֶּשֶׁר (ישעיה כד) בשיר לא ישתו יין: **(ה) גַּם מִגְבֹּהַּ** מגבוה של עולם יתיירא וידאג

לבו פן יעשה בו כאשר עשה בראשונים **יֵרְאוּ וַיִּזְתְּזוּהֵם בַּדֶּרֶךְ** מתוך כך יבקש לו

אותות ורמזים אם יצליח בדרך שילך כענין שנאמר (יחזקאל כא) כי עמד מלך בבל על אם הדרך

לקסם קסם קלקל בחצים שאל בתרפים **וַיֵּנֶאֱץ הַשֶּׁקֶד** תצמח נבואת ירמיה שנאמר

(ירמיה א) מקל שקד אני רואה אמר ר' אליעזר השקד הזה משעה שהוא מציץ עד גמר פירותיו כ"א

יום כך מ"ז בתמוז עד ט' באב כ"א יום **וַיִּסְתַּבֵּל הַזֹּזֶנֶב** זה צלמו של נבוכדנצר (דניאל

ג) רומיה אמין שתין פותייה אמין שית ואם אין עוביו שש אינו יכול לעמוד ואת אמרת אוקמיה

בבקעת דורא אמר רב ביבי מעמידין אותו ונופל מעמידין אותו ונופל עד שהביאו כל זהב

שבירושלים ושפכו דימוס על רגליו לקיים מה שנאמר (יחזקאל ז) וזהבם לנדה ולמס יהיה

וַתִּפֹּר הָאֲבִיזָה זו זכות אבות תופר משענת אבות שלכם ויהיה אביונה מלשון אב **כִּי**

הַלֵּךְ הָאָדָם ישראל שנקרא צאן אדם אתם **אֶל בֵּית עוֹלָמוֹ** מבבל באו לבבל

חזרו תרח אבי אברהם מעבר הנהר היה **וְסָבְבוּ בַּשּׁוּק הַסּוֹפְרִים** גלות יכניה

קדמה לגלות צדקיה י"א שנה כשהגלה נבוכדצר את גלות צדקיהו בקולרין היו יוצאין גלות יכניה

לקראת נבוכדצר על כרחן עם שאר בני העיר לקלסו שהוא גבור ומצליח והיו רואין את השבויים

ושואלין אותם איש על קרובו מה נעשה בו והיו משיבין אותן (ירמיה טו) אשר למות למות ואשר

לשבי לשבי ואשר לחרב לחרב והיו מקלסין בידם אחת ובידם אחרת מספקין ומטפחין הספד על

אחיהם ועל בניהם: **(ו) עַד אֲשֶׁר לֹא יִרְתֶּק זֶזְבֵּל הַכֶּסֶף** זו שלשלת

יוחסין **וַתֵּרֶץ גִּלְתָּהּ הַזֶּהָב** אלו דברי תורה שנאמר (תהלים יט) הנחמדים מזהב

וְתִשָּׁבֶר כֹּד עַל הַמְּבוּעַ כְּדוֹ שֶׁל בְּרוּךְ בֶּן נֹרִיָּה עַל מְבוּעוֹ שֶׁל יִרְמְיָהוּ שִׁשְׁנֵיהֶם גְּלוּ

לְבָבֶל וּפְסָקוֹ מִלִּמּוּדָם בְּעוֹנֵי הַדֶּרֶךְ, תַּחֲלָה גְלוּ לַמִּצְרִיִּם שֶׁהִגְלָם יוֹחָנָן בֶּן קֶרַח וְכִשְׁתַּחֲרִיב נְבוּכַדְנֶצַּר

אֶת מִצְרִיִּם הִגְלָם לְבָבֶל וְנִרְיָן הִגְלָל אֶל הַבּוֹר זֶה בָּבֶל שֶׁהוּא זוּטָא שֶׁל עוֹלָם:

חסידות

בפרק זה לוקטו מאמרי חסידות נבחרים. לצורך איתור מאמרי ה"שפת אמת" נעזרתי בספר "קהלת" עם פירוש "שפת אמת" שיצא לאור בשנת תשי"ב ע"י הרב יהודה ארי'ה לייב היינה בן הרב החסיד המנוח הרב יצחק אהרון אפרים פישל זצ"ל נכד ה"שפת אמת". את הספר מצאתי באוצר הספרים הדיגיטלי "אוצר החכמה" וכיום ניתן לראותו גם באינטרנט.

מבוא

מדוע פשט המנהג לקרוא את "קהלת" בחג הסוכות? את זאת מסביר בעל ה"שפת אמת" ספר דברים - פרשת וילך - שנת [תרמ"ב] -

יתכן לומר כי שלמה המלך ע"ה חיבר ספר קהלת על שם מצות "הקהל" שהיא בסוכות. וכשראה שיתבטל בית המקדש ומצות הקהל שנתחדש אז הארת התורה בכל שמיטה. הניח זה הכח בספר קהלת שחיבר על ימי הסוכות.

עוד הסביר הרב במאמרו לחג הסוכות בשנת תרמ"א:
בסוכות זמן שמחתינו. והם ימי בחירה ורצון שע"י השמחה מקבלים בלב שלם. כענין שאמרו חז"ל כל [מצוה] שקבלו עליהם בשמחה עדיין עושין [בשמחה]. ולכן נקבע "קהלת" בימים הללו להביל ולגנות כל מעשי עוה"ז להבין להניח הרצון רק בתורה ומצות וכפי הבחירה והתשוקה בימים הללו כך מקבלין על כל ימי השנה. לכן עושין שמחת תורה לקבל עול תורה בשמחה להיות נשאר הקבלה על כל ימי השנה. כי באמת עיקר חיות הכל ע"י התורה כמ"ש בראשית בשביל התורה שנקראה ראשית. ובמדרש "ואה' אצלו אמוץ" אומן שהביט בתורה וברא העולם. וכתוב ואה' שכן מתחדש בכל שנה ושנה הנהגה חדשה בכח התורה. וע"ז כתיב עיני ה' אלקיך בה מראשית השנה. ע"י התורה שנקראה "ראשית" וע"י בני שנקראו "ראשית". שהשגחת הבורא יתברך בכח התורה שנמצא(ת) בבנ"י. וכפי ערך כח התורה שנמצא(ת) בבנ"י כך מתחדשת השנה. וכן שמעתי מפי אא"ז מו"ר ז"ל פירוש הפסוק "בינו שנות דור ודור" שיש בכל שנה ושנה הבנה חדשה בתורה:

מצאתי באור נוסף בספר צדקת הצדיק - אות רב -
וזהו סדר של שלושה אבות וכן שלוש רגלים כסדרן. וכן שלמה המלך ע"ה עשה אחר כך ספר משלי מלא חכמה. ושמעתי שהוא כמו פירוש על התורה שכל התרי"ג מצוות מעשיות שבתורה טעמן ורמיזתן בלב כללן שלמה המלך ע"ה בספר משלי. ובזקנותו

קהלת ושמעתי דלכן קורין אותו בסוכות לא מפני שמהביל שמחת עולם הזה (וחלק בזה על ה"שפת אמת" לעיל) רק שממנו נקח תוקף ועיקר השמחה האמיתית על ידי ההבלת כל עניני עולם הזה רק זה חלקי וגו' ואין כאן מקומו:

ספר "קול מבשר" ח"ג - זמנים ומועדים שמיני עצרת ושמחת תורה והנה שמיני עצרת סוף המועדים איתא בסוף קהלת, "סוף דבר הכל נשמע את האלקים ירא". וזה העיקר - יראת שמים. והגיד הרבי ר' בונם ז"ל, שמיני עצרת כנגד שלמה המלך ע"ה, והוא סיים ספרו, "סוף דבר הכל נשמע". הרמז על סוף המועדים שמיני עצרת, וגם נקרא קהלת בסוכות. ואיתא, שלמה המלך החכם מכל אדם, וכתב, החכם עיניו בראשו, והגיד כ"ק אאז"ל, ע"ז "עיניו בראשו" - הרמז על ראשית חכמה יראת ה'. וקבעו שמחת תורה בשמיני עצרת, שעל ידי התורה יכול להחזיק את קדושת המועדים וימים הנוראים. [בית ישראל שמיני עצרת, תש"י]:

מובא בספר התודעה - פרק חמישי:
קוראים בקהלת בחג הסוכות, כמנהג האשכנזים, שלא תזוח דעתנו עלינו בכל קנינינו כי הכל הבל, ועל מה נתן דעתנו? ככתוב בסוף קהלת: סוף דבר הכל נשמע את האלקים ירא ואת מצותיו שמור כי זה כל האדם:

פרק א

(א) דברי קהלת²⁰⁷ בן דוד מלך בירושלם: (ב) הבל הבלים אמר קהלת הבל הבלים הכל הבל: ²⁰⁸(ג) מה יתרון לאדם בכל עמלו²⁰⁹

²⁰⁷ מאור ושמש - רמזי שבת חוה"מ סוכות

"דברי קהלת בן דוד מלך בירושלים". הנה אמרו חז"ל שלכך נקרא קהלת שאמר דבריו בהקהל. ויש לפרש שכיונו שלכך זכה לרוח הקודש מחמת שהקהיל את עצמו דהיינו שהקטין את עצמו בגודל הכנעה. ולזה נקרא "קהלת בן דוד" רומז שהיה בבחינת אביו דוד שהיה קטן אצל עצמו כמאמר הכתוב ודוד הוא הקטן.

"מלך בירושלים" רומז שהיה מקבל עליו עול מלכות שמים והיה ירא ושלם. גם ירמוז על פי מאמר חכמינו ז"ל נשים דעתן קלה, וביאר האר"י ז"ל שרמזו בזה שהיסוד מקבל ה' חסדים שהם ה' הויות שעולים ק"ל והוא כוללם ולכן נקרא כל, והמלכות נקראת "כלה" מפני שהיא מקבלת גם כן ה' הויות חסדים ההם שעולים ק"ל (26 כפול 5=130) וגם היא מקבלת מהיסוד (הנקרא כל) מה שנכלל ביסוד עצמו והיא כוללת דכוללת ונתוסף בה ה' חסדים מה שמקבלת כללות היסוד. ולכן

אמרו "נשים דעתן קל"ה" שרומז שמקבלת אותן הה' היות שעולין ק"ל שנשפכו בהיסוד, וגם כוללת היסוד שהוא גם כן ה' חסדים.

והנה ירידת ההשפעה הוא על ידי אתערותא דלתתא מתעורר אתערותא דלעילא, והצדיקים הם הם הממשיכין השפעות טובות. וזהו "דברי קהלת" ואמרו חכמינו ז"ל שאמר דבריו בהקהל, רומז שהמשיך השפעה אל המלכות שהיא בחינת "דוד" שתקבל הה' היות הנשפעים להיסוד שעולים ק"ל וגם ה' חסדים שבכללות היסוד ושניהם עולים קה"ל, וזהו (מדרש קהלת רבה פרשה א פסקה ב) "שאמר דבריו בהקהל". ולזה נקרא

"קהלת בן דוד" רומז שהמשיך אותם למדת מלכות שהיא בחינת דוד כנזכר לעיל.

או יאמר,

"דברי קהלת בן דוד מלך בירושלים הבל הבלים אמר קהלת הבל הבלים"

הכל הבל. יש להתבונן על אמרו הבל הבלים אמר קהלת, שמלת "אמר קהלת" מיותר(ת) שהרי כבר התחיל דברי קהלת וגו'. ויראה לרמוז בזה כי הנה ידוע אשר מתורת ותפלת איש ישראלי נעשה יחוד למעלה בעולמות העליונים. והנה אמרו חז"ל שבעשרה לשונות נקראת תפלה שועה זעקה צעקה רנה וכו', וזה צריך ביאור. ויראה לומר כי הנה עיקר התפלה היא המחשבה, והדבור והמעשה הם כלים להוציא המחשבה מכח אל הפועל, והיחודים נעשים מהבל פה המתפלל. והנה לפעמים יגע האדם להתפלל תפלתו כראוי ולהוציא דבורים לפני ה' ולא יהיה ביכלתו להוציא דבריו כאשר עם לבבו, ומפני זה יזעק אל ה' בעת תפלתו ויאנח ממקור לבו בקולות שונות כאשר ידוע להמבקשים להתפלל תפלתם כראוי. והנה הבל היוצא מקול זה יוכל להרשם בו כל תפלתו ותורתו, ובפרט בעת אשר יוועדו יחדיו יראי השם יחד להתפלל ולשפוך שיח לפני ה', הנה ההבל היוצא מצעקתם אשר יצעקו כל אחד מהם נעשה רושם למעלה בעולמות העליונים, ויכולין לצרף בזה צירופי התורה וסודותיה מבראשית עד לעיני כל ישראל. וזה אמרו הבל הבלים אמר קהלת, ביאורו שההבל היוצא מהבלים אשר נעשו ונאמרו ממקהלות ישראל, אז הבל הבלים הכל הבל פירוש שהבל הנעשה מפיהם הכל הבל, ה' ב'ל' נטריקון הה' רומז לחמשה חומשי תורה וב"ת ולמ"ד מרמזים שמתחלת בב"ת ומסיימת בלמ"ד, כל רזיה יכולין להרשם בהבל היוצא מפי תפלות הרבים בעת אשר יוועדו יחדיו:

או יאמר **"הבל הבלים אמר קהלת הבל הבלים הכל הבל"**. יש להבין מדוע הפסיק בתיבות אמר קהלת באמצע הפסוק. גם הלא כבר התחיל דברי קהלת ולמה לו לכפול שקהלת אמרם כנזכר לעיל. והנה חז"ל אמרו שאותן ז' הבלים הם נגד ז' ימי בראשית, ואמרו בזוהר הקדוש שהם כנגד הז' קולות (בתהלים כט) וכנגד הז' שמות של שם מ"ב, (שם היוצא מר"ת של אנא בכח וכו') וראוי לשום לב להבין בהם. ויראה לרמוז כי הנה עיקר היחוד הוא ליחד המחשבה והדבור והמעשה שהוא היחוד של שם של ראשי תיבות י'יחוד ק'דושה ב'רכה שהוא כמנין אהי"ה הו"ה אדנ"י מנין יב"ק, וגם בתורה ובתפלה צריך האדם ליחד על ידי הבל פיו המחשבה והדבור והמעשה, דהיינו המחשבה שמחשב איך להוציא הדבור, והקול הוא הדבור, וחיתוך הדבור במוצאות הפה היא המעשה, ועל ידי זה מאירין יחד כל העשר קדושות ונמשכים פנימיות הספירות שהם עשר היות המקיפים ונמתקין כל העשר ספירות. וזהו אמרו

"הבל הבלים אמר קהלת", ג' פעמים הבל גימטריא קי"א ועם הכולל הוא יב"ק כמנין אהי"ה הוי"ה אדנ"י, ורומז שצריך להקהיל וליחד הג' שמות הללו על ידי הבל ודבור עסק התורה ותפלה. ואמר עוד הבל הבלים הכל הבל הם עוד ד' הבלים וד' פעמים הבל עולה קמ"ח, ועם הג' הבלים הראשונים עולה רנ"ט שעולה עם הכולל כמנין עשר הויות שעל ידי זה נמשכין כל העשר הויות שבכל העשר קדושות והבן.

או יאמר **"הבל הבלים אמר קהלת"**. הנה איתא בתיקונים עובדא חד הוי בחד מאינון בעלי קבין עיין שם, ואיתא שם שכל העולמות נבראו באותן הבלים שבקהלת, ולא נתבאר שם הענין באר היטב. ויראה לרמוז בזה ענין גדול, ונמשול לשבר את האוזן שכשהאדם יש לו תשוקה בתבערת יקוד האהבה וכלות הנפש לדבר מה, אז על ידי אותו ההשתוקקות שהיא ממלאת גופו ועצורה בעצמותיו הוא מוציא מפיו הבל בקול פשוט המורה על תשוקת לבו. והנה אותו ההבל הגם שלא בא עדיין לבחינת דיבור רק הבל לחוד, מכל מקום כבר הוא מותפס ומושג לאדם השומעו בשעה שיוצא מפיו. אמנם אותו ההבל בשעה שמתעורר האדם להוציאו על ידי מילוי התשוקה אותו ההתעוררות להוציא ההבל הוא גם כן בחינת הבל, אמנם אין נתפש אז עדיין ואינו מושג אז לשום בריה זולתי האדם ההוא שיודע מהתעוררות. אמנם דבר זה הוא גשמי ואין לו דמיון וערך כלל לנגד כבודו יתברך, והכתוב אומר ואל מי תדמיוני ואשׁוה. ועם כל זאת לשבר את האוזן נאמר שכן כביכול כשעלה ברצונו הפשוט לברוא את העולמות העלה לפניו יתברך שמו השעשועין שיהיו לו על ידי שיהיה בעולם הכנסת ישראל שישתוקקו ויתאוו להדבק בו, ואז מחמת אותן השעשועין והתענוג הוציא הבלים שהם חכמה ובינה שהם בבחינת הבל שכבר יצא רק שלא בא לבחינת דיבור רק הבל פשוט, אמנם הבל ההבלים הוא התעוררות ההבל, שאותו ההתעוררות להוציא ההבל הוא גם כן הבל, אמנם הוא עדיין רק בהתעוררות ולא יצא עדיין. וזהו הבל הבלים אמר קהלת, קהלת מתוארת עצמיותו יתברך שמו מחמת שכל העולמות הם היו כמוסין ברצונו הקדום בהקהל בשרשם. וזהו **"הבל הבלים אמר קהלת"** שההבל ההבלים שהוא התעוררות ההבל הוא גם כן אמירה:

ספר "קול אליהו" על מגילת קהלת פרק א פסוק ב

הבל הבלים אמר קהלת הבל הבלים הכל הבל וקשה דנאמר כאן שבעה הבלים וכולם אמר קהלת, א"כ הוי ליה לכתוב אמר קהלת לאחר שבעה הבלים או קודם שבעה הבלים, לענין מה נכתב אמר קהלת אחר שלשה הבלים, אבל נראה דאיתא בגמרא (ב"ב ק) שבעה מעמדות כנגד שבעה הבלים שבספר קהלת, ויש להקשות לענין מה תקנו חכמים שבעה מעמדות כנגד שבעה הבלים, אבל נראה דשנותיו של אדם נחלק לשלשה חלקים, ימי עליה, ימי עמידה, ימי ירידה, עד עשרים ימי עליה, ומעשרים עד תשעים ימי עמידה, ומתשעים ולמעלה ימי ירידה, דאיתא במשנה דאבות בן תשעים לשוח והוא ירידה, ומפני מה נקרא עד עשרים עליה, ומעשרים ולמעלה עמידה, שעד עשרים יש בהם דברים עילויים דאיתא במס' אבות בן חמש למקרא, בן עשר למשנה, בן שלש עשרה למצות, בן חמש עשרה לגמרא, בן שמונה עשרה לחופה, נמצא יש בהן דברים חשובים ועילויים עד בן עשרים, ומעשרים ולמעלה הוא דברים של הבלים, לרדוף, לכת, לזקנה, לשיבה, לגבורה, ונקרא עמידה [ואף שיש בהם ארבעים לבינה, ולכאורה הוא דברים

עילויים, אעפ"כ נקרא הבל ונחשב לעמידה, דבינה הוא דבר העומד כמו כח ועצה אם משתמש בכחו בתורה ובמצות יפה הוא, כמו שאמר ר"י לריש לקיש (ב"מ פד) חילך לאורייתא, ואם משתמש בכחו לעבירה הוא רע, וכן בבינה אם משתמש בבינה ולמד תורה יפה הוא, ואם חס ושלום להיפוך כמו שאמר הכתוב (ירמ' ד. כב) חכמים הם להרע], לכך ניחא מה שתקנו חכמים ז' מעמדות כנגד שבעה הבלים שהוא כנגד ימי העמידה ששבעה עדנים הם מעשרים ועד תשעים כמו שחשבם שם במשנה [לרדוף, לכח, לבינה, לעצה, לזקנה, לשיבה, לגבורה] עד בן תשעים, לכך מעמידין את המת כנגד ז' ימי עמידה, והנה איתא דשמואל ושלמה שנותיהם היו נ"ב שנה, שבן י"ב מלך וארבעים שנה היה מלך, וא"כ ראה שלמה המלך ע"ה בחייו שלשה הבלים מימי העמידה שנקראים הבלים דהיינו מעשרים ועד שלשים הבל אחד, ומשלשים ועד ארבעים הבל שני, ומארבעים ועד חמשים הבל שלישי, לכך אמר הבל הבלים [שהם שלשה] אמר קהלת, ר"ל בעצמי בחנתי, אבל ידעתי הבל הבלים הכל הבל, ששאר ימי עמידה גם כן הבלים הם. (שנות אליהו, מכתב אליהו):

"שפת אמת" ספר דברים - פרשת וילך - שנת [תרמ"ב]

יתכן לומר כי שלמה המלך ע"ה חיבר ספר **קהלת** על שם מצות הקהל שהיא בסוכות. וכשראה שיתבטל בית המקדש ומצות הקהל שנתחדש אז הארת התורה בכל שמיטה. הניח זה הכח בספר קהלת שחיבר על ימי הסוכות.

"שפת אמת" ספר דברים - לסוכות - שנת [תרמ"א]

בסוכות זמן שמחתינו. והם ימי בחירה ורצון שעל ידי השמחה מקבלים בלב שלם. כענין שאמרו חז"ל כל [מצוה] שקבלו עליהם בשמחה עדיין עושין [בשמחה]. ולכן נקבע **קהלת** בימים הללו להביל ולגנות כל מעשי עולם הזה להבין להניח הרצון רק בתורה ומצות וכפי הבחירה והתשוקה בימים הללו כך מקבלין על כל ימי השנה. לכן עושין שמחת תורה לקבל עול תורה בשמחה להיות נשאר הקבלה על כל ימי השנה. כי באמת עיקר חיות הכל על ידי התורה כמו שנאמר בראשית בשביל התורה שנקראה ראשית. ובמדרש "ואהי' אצלו אמן" אומן שהביט בתורה וברא העולם. וכתב ואהי' שכן מתחדש בכל שנה ושנה הנהגה חדשה בכח התורה. ועל זה כתיב עיני ה' אלקיך בה מראשית השנה. על ידי התורה שנקראה "ראשית" ועל ידי בני ישראל שנקראו "ראשית". שהשגחת הבורא יתברך בכח התורה שנמצא(ת) בבני ישראל. וכפי ערך כח התורה שנמצא(ת) בבני ישראל כך מתחדשת השנה. וכן שמעתי מפי אא"ז מו"ר ז"ל פירוש הפסוק "בינו שנות דור ודור" שיש בכל שנה ושנה הבנה חדשה בתורה:

שפת אמת ספר דברים - לסוכות - שנת [תרל"ז] ²⁰⁸

בפסוק **"הבל הבלים אמר קהלת הכל הבל"**. שמעתי מפה קדוש אמו"ז ז"ל כי אחר ר"ה ויוה"כ פ' שבני ישראל נטהרו מעונותיהם. נעשה הבל פיהם בלי חטא כמו תינוקות שהבל פיהם מקיימין העולם לכן קורין קהלת עד כאן דבריו. והנה באמת בר"ה מתחדש חיות כל איש ישראל והוא שנאמר (בראשית ב, 7) "ויפח באפיו נשמת חיים כו". והוא הדיבור כמו שתירגם "לרוח ממללא". ובאמת על ידי שיודעין שהבל הבלים כל הבלי עולם הזה. על ידי זה זוכין להבל התורה

שהוא רומז על יום השבת הבל שבקדושה. כמו שנאמר במדרש שהכל הבל הוא נגד שבת קודש והוא הבל אמת. ואחר ר"ה ויוהכ"פ ששבין בני ישראל ומשליכין הבל עולם זוכין לדבר ה' בפייהם. ולכן צריכין הגנה ביותר. וזה שכתוב (ישעיה נא, 16) "ואשים דברי בפיך" הוא בר"ה ויוהכ"פ. (שם) "ובצל ידי כסיתך" הוא בסוכות. שלא יתפשט כח האדם לבר מן הקדושה:

שפת אמת ליקוטים - שבת חוה"מ סוכות

"הבל הבלים כו" קורא תגר על שבעת ימי בראשית, אם כן גם שבת בכלל ואיך קורא הבל על שבת? ובמדרש שבת מאי איכא למימר מחללי' מות יומת כו' בשוגג מביא קרבן כו' שיר ליום השבת כו' עיין שם, פירוש, כי שבת הוא אור שבעת הימים וצריך להיות ימי השבוע נמשכים אחר השבת אבל מי שאינו שומר נקודת השבת אשר סגור בימות החול הוא מושך נקודת השבת אחר החול ונקרא מחללי' כו' ובנקודה זו הגנוזה גם בימי המעשה אשר תלוי בעבודת האדם שעל זה נאמר ששת ימים תעבוד למצוא הנקודה בימות החול גם כן כמו שנאמר יהי' סגור כו' על זה קורא קהלת תגר על מי שאינו שומר נקודה זו, וזה עצמו בבחינת שבת שנקראת קהלת בחינת יוסף הצדיק ונקראת כנסת ישראל שהוא להיות כנסי' וקיבוץ כל כח האדם להיות הכל בטל אל נקודה הצפונה שהיא בחינת השבת ואז קונה שביתה במקום מנוחתו שעל זה נאמר אל יצא איש ממקומו ביום השביעי כנזכר לעיל, ואז יודע שהכל הבל זולת הנקודה שנקראת שבת שהיא שורש הכל, והוא מה שמסיים סוף דבר הכל נשמע כו' מה שיש רמיזא דחכמתא בכל דבר להיות נשמע ממנו את אלקים ירא זה נקודת השבת הגנוז בכל דבר, ושבת נקרא על שם שני אלו לשון שביתה שהיא שורש הכל כנזכר לעיל, ולשון השבתה על שם הבל הבלים כו' כנזכר לעיל, והוא בחינת יוסף הצדיק שומר הברית שורש החיות ודחיות הפסולת והמותרות, וזה ענין חג האסיף תקופת השנה שהיא בחינת יוסף שנאמר מאלמים אלומים קמה אלומתי כו' שהיא קיבוץ ניצוצות קדושות שיש בכל דבר שנראה הפקר [נ"א הפוך] ומתנגד לקדושה כנזכר לעיל ונקרא שדה וזה באספך את מעשיך בחינת עשי' גשמי מן השדה כנזכר לעיל לבחינת בית ואוהל, וזהו תקופת השנה לשון הקפה כדפירש רש"י ז"ל והוא הנקודה שיש בעולם המחי' כל והוא כלל ופרט, והשנה הוא הפרט, וחג הסוכות הכלל שכתוב עליהם שבעת ימים בשנה מה שלא נאמר בשום חג, שאלו שבעה ימים הם ההארות אשר עליהם סובב כל השנה כנזכר לעיל:

שפת אמת ליקוטים - לפורים 209

והנה פירוש שם "עמלק" יש לבאר בעזרת החונן לאדם דעת דאיתא במדרש על פסוק מה יתרון כו' בכל עמלו שיעמול תחת השמש יכול בעמלה של תורה כו' בעמלו אינו עמל אבל עמל הוא בעמלה של תורה וכו', וקשה בלא זה יש לומר תחת השמש אינו עמל אבל (בעמלה) בתורה שלמעלה מהשמש עמל. גם הדקדוק בין הוא"ו להה"א עמלה לעמלו אין מובן, ולכאורה אדרבא, ונראה בעזה"י כי גם למטה תחת השמש אם היחוד והדבקות בהתורה טוב והוא עיקר עמל שניתן לברר ובמקום הצריך ברור והוא עץ הדעת טוב ורע ולמעלה מהשמש אין צריך לברור ולא שייך חילוק בעמלו לעמלה, אך למטה מהשמש שהוא עץ חיים מקום הברור כשמש ולמטה מזה הוא צריך ברור ואז דוקא עמלה ולא עמלו כי מאין בא תחת השמש אות וא"ו, והנה זה אמת ברור, והנה

שְׁיַעֲמַל תַּחַת הַשָּׁמַשׁ²¹⁰: (ד) דֹּר הַלֵּךְ וְדֹר בָּא וְהָאָרֶץ לְעוֹלָם
לְמַדָּת²¹¹: (ה) וְזָרַח הַשָּׁמַשׁ וּבָא הַשָּׁמַשׁ וְאֵל מְקוֹמוֹ שׁוֹאֵף זֶרֶחַ הוּא

אות ה"א על שם המלכות שהדלת מקיפה שאין לה כלום מגרמה והכלי דלת ויש בה נקודה הקדושה כידוע, והנה עמלק עושה מהה"א קוף וממשיך הנקודה ועושה מעמלה עמלו ועמלק וזה הקוף שהוא הזנב כמו שכתוב בדברי מהרח"ו ז"ל והבן.

²¹⁰ שפת אמת ספר ויקרא - פרשת אמור - שנת [תרנ"ו]

במדרש "והבאתם את עומר".

הנה המדרש בילקו"ש ויקרא כג, רמז תרמג לפניך:

"והבאתם את עומר" זה שאמר הכתוב "מה יתרון לאדם וגו'".
אמר רבי ינאי בנוהג שבעולם אדם לוקח לו ליטרא אחד של בשר מן השוק כמה הוא יגע כמה צער הוא מצטער עליה עד שלא יבשלנה. והבריות ישנין על מטותיהן והקדוש ברוך הוא משיב רוחות ומעלה עננים ומוריד גשמים ומפריח טללים ומגדל צמחים ומדשן פירות ואין אתה נותן לו את העומר?
אמר רבי פנחס בנוהג שבעולם אדם מכבס כסותו בימות הגשמים כמה הוא יגע בה כמה צער הוא מצטער עד שינגבה והבריות ישנים על מטותיהם והקדוש ברוך הוא משיב רוחות וכו' ואי אתה נותן לו את העומר?
אמר ר' אבין בוא וראה כמה ישראל מצטערין על מצות עומר דתנינן תמן קצרוהו ונתנוהו בקופות הביאווה לעזרה היו מהבהבין אותו באור כדי לקיים בו מצות קלי דברי ר' מאיר, וחכי אם בקנים ובקולחות חובטין אותו כדי שלא יתמעך נתנוהו לאבוב ואבוב היה מנוקב כדי שיהיה האור שולט בכולו שטחוהו בעזרה והרוח מנשבתו נתנוהו לרחים של גרוסות והוציאו ממנו עשרון שהוא מנופה בשלש עשרה נפות. אמר ר' לוי הרי שעמלת וחרשת וזרעת ונכשת וכסחת ועדרת וקצרת ועמדת ודשת ועשית אותה ערימה אם אינו מוציא לך מעט רוח שתזרה אותו האיש חי אי אתה נותן לו אלא שכר הרוח הדא הוא דכתיב ומה יתרון לו שיעמול לרוח. אמר ר' אלעזר כתוב ולא אמרו בלבבם נירא נא אתה' אלהינו הנותן גשם וגו' הא יהב לכון כולא לית אתון צריכין ליה מן כדין שבועות חוקות קציר ישמור לנו, ישמור לנו מן השרב ומן הרוחות הקשות ואלו הן שבע שבתות שבין פסח לעצרת.
תני ר' חייא שבע שבתות תמימות תהיינה אימתי הן תמימות בזמן שאין ישוע ושכניה ביניהם. אמר ר' יהושע בן לוי סנטרך אנא לית את יהיב לי סנטיירות. אמר ר' ברכיה מגרסך אנא ליתאת מטעם לי מן תבשילך, הוא שדוד אמר גשם נדבות וגו' אמר ר' בנייה אם גשם הוא צריכה נדבה אם טל הוא צריכה [תניף אלהים] הדא הוא דכתיב גשם נדבות וגו', אמר ר' בנייה אמר הקדוש ברוך הוא לישראל בני כשהייתי נותן לכם את העומר הייתי נותן לכל אחד ואחד עומר לגלגלת ועכשיו שאתם נותנין את העומר אין לי אלא עומר אחד משל כלכם, ולא עוד אלא שאינו של חטים אלא של שעורים לפיכך משה מזהיר את ישראל וא"ל והבאתם את עומר:

מה יתרון לאדם בכל עמלו ביקשו לגנוז ס' קהלת יכול כו' בעמלה של תורה ת"ל בעמלו כו'.
הנה הגמ' לפניך:

תלמוד בבלי מסכת שבת דף ל' עמוד ב

אמר רב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת משמיה דרב בקשו חכמים לגנוז ספר קהלת מפני שדבריו סותרין זה את זה, ומפני מה לא גנזוהו? מפני שתחילתו דברי תורה וסופו דברי תורה. תחילתו דברי תורה דכתיב "מה יתרון לאדם בכל עמלו שיעמול תחת השמש" ואמרי דבי רבי ינאי תחת השמש הוא דאין לו קודם שמש יש לו. סופו דברי תורה דכתיב "סוף דבר הכל נשמע את האלהים ירא ואת מצותיו שמור כי זה כל האדם" מאי כי זה כל האדם אמר רבי (אליעזר) [אלעזר] כל העולם כולו לא נברא אלא בשביל זה. רבי אבא בר כהנא אמר שקול זה כנגד כל העולם כולו. שמעון בן עזאי אומר ואמרי לה שמעון בן זומא אומר לא נברא כל העולם כולו אלא לצוות לזה. ומאי דבריו סותרין זה את זה? כתיב "טוב כעס משחוק" וכתיב "לשחוק אמרתי מהלל" כתיב "ושבחתי אני את השמחה" וכתיב "ולשמחה מה זה עושה"!!
לא קשיא, "טוב כעס משחוק" טוב כעס שכועס הקדוש ברוך הוא על הצדיקים בעולם הזה משחוק שמשחק הקדוש ברוך הוא על הרשעים בעולם הזה.
"ולשחוק אמרתי מהלל" זה שחוק שמשחק הקדוש ברוך הוא עם הצדיקים בעולם הבא.
"ושבחתי אני את השמחה" שמחה של מצוה, "ולשמחה מה זה עשה" זו שמחה שאינה של מצוה. ללמדך שאין שכינה שורה לא מתוך עצבות ולא מתוך עצלות ולא מתוך שחוק ולא מתוך קלות ראש ולא מתוך שיחה ולא מתוך דברים בטלים אלא מתוך דבר שמחה של מצוה שנאמר "ועתה קחו לי מנגן והיה כנגן המנגן ותהי עליו יד ה'".

ואין מובן הסלקא דעתך, דהלא עיקר דברי קהלת הם לההביל כל מעשי עולם הזה רק לעסוק בתורה ומצות?!

אכן נראה דבאמת כל מה שברא הקב"ה לכבודו ברא וה' בחכמה יסד ארץ. לכן יש יתרון בכל מעשה בראשית. לאפוקי מדעת המינים שאומרים עזב ה' את הארץ. אכן אין יכולים למצוא החכמה הגנוזה במעשה בראשית רק בכח התורה כדכתיב "בראשית ברא" בשביל התורה שנקראה "ראשית" ובעמלה של תורה יכולין להעלות זה הראשית שנמצא בתוך הטבע. וזה נקרא עמלה של תורה לעמול למצוא דברי תורה בכל מקום. שצריך איש ישראל להאמין שהכל תורה וכח העשרה מאמרות שהם בתוך הטבע גנוזים וכדכתיב "אמרות ה' כו' טהורות כסף צרוף. פירוש כמו שהכסף נמצא תוך העפר וצריכין לצרפו ולזקקו עד שנעשה כסף טהור. כן נמצא בכל הבריאה גנוזים דברי תורה. ועל זה כתיב "וכמטמונים תחפשנה". ובאמת זה בחינת גאולה וחירות להוציא יקר מזולל. והנה בני ישראל הם כלים לזה. וכשיצאו ממצרים נעשה בירור זה על ידם בכלל העולם עד שנתבררו עשרה מאמרות ונעשה מהם עשרת הדיברות. ולא זה בלבד רק בכל שנה ושנה ממחרת הפסח נתעלה חלק ראשית בכח גאולת מצרים. לכן והבאתם כו' "עומר ראשית כו'". וזה הראשית נתברר במ"ט ימים עד שנעשה מזה תורה ממש. כמו שהי' אז ביציאת מצרים בכלל. שע"ז נאמר אנכי כו' אשר הוצאתיך ודו"ק. כן בכל שנה יש ענין פרטי עד לעתיד מלאה הארץ דעה שיהי' הכל תורה ממש והכל על ידי בני ישראל לכן נקראו "עושי דברו" וכדאיתא שצדיקים מקיימים העולם שנברא בעשרה מאמרות כמו שכתבנו במקום אחר מזה.

שם: (ו) הוֹלֵךְ אֶל דְּרוֹם²¹² וְסוֹבֵב אֶל צָפוֹן סוֹבֵב הוֹלֵךְ הָרוֹחַ
וְעַל סְבִיבוֹתָיו שָׁב הָרוֹחַ: (ז) כָּל הַנְּחָלִים²¹³ הֹלְכִים אֶל הַיָּם²¹⁴ וְהַיָּם

²¹¹ שפת אמת ליקוטים - פרשת האזינו

אא"ז מו"ר זצלה"ה (בעל "חידושי הרי"ם זצ"ל) פירש דור לדור ישבח מעשיך שכל דור נותן שבח ויתרון במעשה בראשית עי"ש, כי וודאי הש"י ברא עולמו ונתן כח במעשה בראשית להיות נגדל הכח במעשה התחתונים כמו שכתוב "תנו עוז לאלקים", והאמת כי אם אין מקלקלין הכח על ידי קבלתם ממילא נקרא שיש לו יתרון כי יתרון אור מן החושך כו' ועל כל פנים להיות הכח כמקודם שלא לעשות בכח הזה נגד רצונו יתברך רק לזכור תמיד כי לו הכח והממשלה, וישבח כפשוטו, ממילא יש שבח גם כן כנזכר לעיל, וענין הנ"ל כמו שאמרו "נתאוה הש"י להיות לו דירה בתחתונים" פירוש דורות גם כן זה שלכל דור יש דירה ולבוש אחר לנקודה הפנימיות כי הפנימיות אחד הוא רק הבריאה ה' לתקן המלבוש והדירה ובכל דור יש לבוש אחר כנזכר לעיל, וזהו שנאמר דור הולך ודור בא והארץ לעולם עומדת והבן.

²¹² שפת אמת ליקוטים פ' תולדות

הולך אל דרום כו', הרמז

הולך אל דרום זה אברהם, (כי הדרום מסמל את מידת החסד. ההסבר לכך, ראיתי ב"שער הניקוד" לר"י ג'קטיליא זצ"ל שמסביר שמידת החסד מחמם את הלבבות וכשהשמש בדרום יש חום בעולם. נאמר במן "וחם השמש ונמס" החמימות של החסד ממסיה את הקרח בין בני האדם) ..1

סובב אל צפון זה יצחק (כי יצחק הוא מרכבה למידת הגבורה שפירושה ריסון עצמי והמנעות מעשיה. מצב זה נבחן ל"צפון" וקיפאון)

סובב סובב הרוח זה יעקב, (מידת יעקב היא ה"תפארת" שנאמר "ישראל אשר בך אתפאר" והוא "יושב אהלים" ממצע בין אה"ל אברהם ואה"ל יצחק ולכן נאמר פעמיים "סובב סובב". עוד י"ל כי אור הרוח הוא בכלי תפארת)

ועל סביבותיו שב הרוח זהו י"ב שבטים שהם מרכבה למלכות שמים: (השבטים אחוזים במידת ה"מלכות" הנקראת "מלכות שמים" היא מלכות של התפארת הנקרא "שמים". הרב החיד"א זצ"ל סידר תפילות לחודש ניסן ושם סידר את כל השבטים בספירת המלכות. דברים אלו סודרו על ידי המדפיסים בסידור.

שוב ראיתי את דברי ה"שפת אמת" – חנוכה תרל"ט- המוסיפים באור לאמור כאן. ענין קריאת פ' הנשיאים בחנוכה. דכתיב שבטי יה עדות לישראל. פירוש שהשבטים הם ראשונים המקבלים שפע קדושה ממלכות שמים דרך המיוחד לבני ישראל כמו שנאמר שהם במקום י"ב גבולי אלכסון כמו שנאמר שנים עשר בקר והים עליהם מלמעלה כו'. וע' בזוהר הקדוש פרשת ויחי ע"פ שנים עשר וזאת (היינו מידת המלכות הנקראת "זאת") אשר דיבר להם כו' איש אשר כברכתו

כו'. והם דביקים בשורש האחדות. והשורש אשר עליהם ועמהם גי' אחד. ולכן הביאו הנשיאים מיד בראשית השראת השכינה בישראל את קרבנם לחנוכת המזבח כי הבינו ועמדו א"ע במקום הראוי להם כי הם נשיאי מטות ישראל העומדים בראשית כח בני ישראל ונתקבל אז קרבנם בחיבה לפני הבורא ית' וכתוב טוב אחרית דבר מראשיתו לכן זה כח הראשית משבטי יה לעולם נשאר. ובכל עת שיש קצת גאולה נתעורר כח הראשית הנ"ל כי השורש לעולם לא ימוט וזה עדות לישראל. והנה כתיב ונהר יוצא מעדן כו' ומשם יפרד כו' לד' ראשים פירוש במדרש נגד ד' מלכיות חדקל נגד יון חד וקל בגזירותיהם על ישראל כו' כי כולם יש בהם קצת חיות ממלכותו ית' אבל הוא בפירוד. ובני ישראל בשורש האחדות הנ"ל להשקות את הגן. וכתוב לעבדה ולשמרה על ידי המצות כו'. לכן כתיב כח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גוים שיש לכל ד' מלכיות גם כן נחלים הד' ראשים הנ"ל. אבל כל הנחלים הולכים אל הים. וכיון שבני ישראל דבוקין בשורש. יורשין לבסוף אחר כל גאולה מד' גליות נחלה שלהם כמו שנאמר כי אתה תנחל בכל הגוים:

²¹³ ספר נועם אלימלך - פרשת שמות

כל הנחלים הולכים אל הים רוצה לומר כל המדות טובות הנקראים "נחל" שעל ידם הולכים כל השפעות והחסדים כנחל המתפשט ממעלה למטה כל המדות האלה הולכים אל הים העליון. ובאופן ..

והים איננו מלא פירוש שיחשוב בעצמו שפלותו ולא יהיה מלא ממעשיו.

²¹⁴ שפת אמת ספר בראשית - פרשת בראשית - שנת [תרנ"ה]

ברש"י לא היה צריך להתחיל אלא מהחודש הזה כו' אלא משום כח מעשיו הגיד כו' נחלת גוים. ויש להבין מה זה השבח לתת להם נחלת גוים. והענין הוא כי בתורה נברא העולם ואין מקום פנוי מן התורה אבל עצם התורה ניתנה לבני ישראל שהיא מים שאין לו סוף ומשם מתפשט מעיינים ונחלים כענין שנאמר **כל הנחלים הולכים אל הים** כו' ובמדרש קהלת כמה פירושם כל הגרים מתכנסין לבני ישראל עיין שם. וכתוב המשלח מעיינים בנחלים. כי מעיין הוא דבוק במקור ונחלים הם רחוקים מן המקור וסיום הפסוק בין הרים יהלכון יש לרמוז כי בכח האבות נתקברו כל הגרים ונתקן הכל מה שיוכל לקרב אל הקדושה. וכמו כן יש פרשיות בתורה שבהם יכולין לדבוק אלה הנחלים בשורש המעיין אבל עיקר התורה מיוחדת לבני ישראל שהם המעיין והים. וזה שאמר ונתן ארצם לנחלה מה שהי' נמצא בארצם הנחלים בעבור שהי' עתיד להיות נחלה לישראל עמו. וכל הנחלים כשבאים אל הים מתוקין ומטוהרים מכל לכלוך. ומעיין זה יש בעולם שנה נפש. ובאדם הנחלים הולכים אל הים רומז למילה שכל הגידין ממשיכין לברית מילה ומשם מקבלין החיות ורמזו שם במדרש אל הלב עיין שם. וכמו כן בזמן כל הימים הולכים אל השבת שהוא המעיין והשורש שנסגר בימי המעשה. וכמו כן כל הארצות נמשכות לארץ ישראל ולביהמ"ק ולכן ארץ ישראל ושבת מיוחד רק לבני ישראל שדבקים במעיין ומקור ובשבת ניתנה תורה אבל התפשטות התורה הוא בכל מקום ובכל זמן וכל נפש. וכתוב ספרו בגוים את כבודו ואין כבוד אלא תורה וכתוב את כבודו שהוא התפשטות מעצם התורה כנזכר לעיל:

ספר ליקוטי מוהר"ן - מהדורא קמא סימן לח

אֵינָנוּ מֵלֵא אֶל מְקוֹם שֶׁהִנְחָלִים הַלְכִים שֶׁם הֵם שְׁבִים לְלַכֵּת²¹⁵: (ח)
כָּל הַדְּבָרִים יִגְעִים²¹⁶ לֹא יוּכַל אִישׁ לְדַבֵּר לֹא תִשָּׁבַע עַיִן לִרְאוֹת וְלֹא

אי - אפשר לבוא לבחינת תפלין, אלא שיעלה את הדבור ויתקנהו. כי הדבור שהוא רוח פיו של הקדוש - ברוך - הוא, שהוא בחינת מלכות פה (הקדמה ב' של תיקון מאמר "פתח אליהו"). הוא בחינת ים, שכל הנחלים הולכים לתוכו, כמו שכתוב: **כָּל הַנְּחָלִים הוֹלְכִים אֶל הַיָּם**. והוא בחינת אדני, כמו שכתוב (תהלים נ"א): "אֲדֹנִי שִׁפְתֵי תִפְתָּח". וכשפוגמין הדבור שהוא אדני, אז על ידי הפגם, נעשה מרוח פיו, רוח סערה. כי כ"ז אותיות כל אחד כלול מעשרה, גימטריא ר"ע. ונעשה מבחינת הדבור, הינו מבחינת אדני, ר"ע אותיות, סערה. ס"ה הוא אדני, ור"ע אותיות. וזה בחינת (תהלים קמ"ח): "רוח סערה עושה דבר", שעושים ומתקנים את הדבור, ומעלים אותו מבחינת רוח סערה:

215 ספר פרי הארץ - פרשת לך לך

"כל הנחלים הולכים אל הים והים איננו מלא אל מקום שהנחלים הולכים שם הם שבים ללכת". והוא כי השכינה לית לה מגרמה כלום כי אם הנמשך אליה דרך המדות שהם שבחו של מקום כידוע (זח"ב ריח ע"ב). לכן כשהאדם חפץ לדבקה בו ית' אי אפשר כי אם על ידי תפלה שהיא השכינה שהיא היראה בזאת יבא אל הקדש, אבל מדלית לה מגרמה כלום צריך תחלה לסדר שבחו של מקום כנזכר לעיל בכדי לעורר אליה (המקובלים אמרו בזה שיכוין להיות עבד ועל ידי כך ידמה אליה ויתחבר אליה) והשכינה אומרת חזי במאי ברא אתינא לקמך (זח"ג יג ע"א), וכשמגיע אל הדבקות יבין את זאת באמונתו כי עדיין לא השיג לא טעם ולא הריח בהשגה שמך מנהו ואפס קצהו ולא נכנס בה כלל, וכבודו הוא אמונתו לבד להתדבק בו ית' על ידי האמונה אחר כל העיונית והשכלים שהשיג, שכל השגותיו אינם יכולים בו ית' שהרי הוא א"ס ב"ה. אבל כל השגותיו אינם רק פעולת התחזקות האמונה, וחוזק האמונה מגדיל מנהיר ומזהיר סידור שבחו ית' יותר שהרי לית לה מגרמה כלום, וגדולת סידור שבחו של מקום במופלא ממנו יותר מביאו אל הדבקות ותפלה יתירה והארץ לעולם עומדת (קהלת א, ד) שהיא אמונה בלי שום השגה בו ית' והאמין בה' כנזכר לעיל וכן הוא לעולם, וזהו "לעולם יסדר אדם שבחו של מקום", וזהו כל הנחלים הולכים אל הים וכו' אל מקום שהנחלים הולכים שם הם שבים ללכת, כנזכר לעיל: (כלומר, כל כוונות האדם בראשיתו צ"ל להדבק בשכינה הנקראת "ים" וכאשר הגיע לדבקות הוא יכול להמשיך משם שפע אל העולם הזה. משם (מנקודת הדבקות) הם (הוא) שבים (מוריד) ללכת (שפע למטה לעולם הזה).

ספר ערבי נחל - דרוש לפרשת שלח

כל הנחלים הולכים אל הים כו' (שם), כי מקום שהנשמות באות לשם למעלה הוא המדה הנקרא ים, (זו המלכות המכונה גם כ"צרור החיים") ואמר שדומה ענין זה לנחלים שהולכים תמיד אל הים ואיננו מלא, לפי שמן הים נמשכים מעינות וחוזרים לנחלים, כך הנשמות אחר פטירת בני אדם באות למקומם, ואחר כך חוזרים להתגלגל ולכן נתאחר הגאולה וכאמור וד"ק. והוסיף ואמר עוד אחר כך בביאור יותר מה שהיה הוא שיהיה, ר"ל שהנשמות מתגלגלות, ואם כן אין זכרון

תַּמְלֵא אֶזֶן מְשֻׁמֶע²¹⁷: (ט) מֶה שֶׁהָיָה הוּא שֶׁהָיָה²¹⁸ וַיֵּמָּה שֶׁנַּעֲשֶׂה
הוּא שֶׁיַּעֲשֶׂה וַאֲיֵן כָּל חֵדֶשׁ תַּחַת הַשָּׁמַיִם²¹⁹: (י) יֵשׁ דְּבָר שִׁיאֲמַר רֵאָה

לראשונים, ר"ל הגופים הראשונים נאבדים ואין זכר למו, וגם לאחרונים שיהיו, ר"ל אפילו הגופים
שיהיו אחר כך לא יהיה להם זכרון עם שיהיו לאחרונה, ר"ל אם גם הם לא ישלימו חוקם ותתגלגל
עוד, ויהיו עוד גופים אחר האחרונים, אזי גם אותן אחרונים לא יהיה זכר למו:

²¹⁶ שפת אמת ליקוטים - קהלת

"כל הדברים יגיעים" במדרש (קה"ר א, כב) דברים בטלים מיגיעים האדם כו'

הנה המדרש לפניך

דברי הבטלה מיגיעין את האדם:

(להלן מסרים מוצפנים, כלומר באור הפסוק כך: כל הדיבורים מיגיעים)

קורא היום = כבוש שמה

סלע כעופרת = מעוט חתיכות

מתפללות בטור מסכן חתוכין שרויין חתוכין

שור משפט בטור מסכן תרדין בחרדל.

(סיפור על דיבור מוצפן) רבי יונתן נשר שעריה (נעשה קרח) אזל להדה מגדלה דצבעיה מיתאסייא
(הלך לספר שירפא אותו. ב"עץ יוסף" פירש ש"מגדלה דצבעיה" שם מקום. אני סבור ש"מגדלה" זה
כינוי לספר. ראה מסכת חגיגה ד: בסיפור של מרים מגדלא) הוה תמן חד ספר (שבנוסף היה חכם
ברפואת השיער) אמר: "בשביל שערך באתה לכאן לרפאתו"? אמר לו (בהצפנה): שיטפו מאלל והא
סבית שיש בה סעל לרפאתו. (כלומר השיער נשטף מהבשר והנה חשבתי שיש כאן מזור ומרפא)
ואני הועתקתי לכאן להחיש מחיה (ואני, אומר רבי יוחנן, באתי לכאן כדי שתמהר ותרפא אותי)
קם ורבע ליה על רגליו (קם הספר והשתחוה לו לרבי יוחנן על רגליו) אמר ליה, כאן בריש מישתעי
קמיה דרב באורתא: (אמר הספר לר"י, בנושא זה שוחחתי עם הרב אמש)

דברי השפ"א: כי התורה אף שצריך יגיעה אבל היגיעה הוא רק התחלה והקדמה שימצא האמת
והמנוחה יגעת ומצאת ואין היגיעה התכלית רק מציאת המנוחה ושורש התורה בא על ידי יגיעה
אבל דברים בטלים אדרבה נדמה בשעת הדברים שאינם יגיעה והאדם נתיגע על ידיהם ונשאר עיף
ויגע וזה התכלית של הדברים בטלים, והפירוש באמת שגוף הדברים הם יגיעה ועמל, אבל דברי
תורה הם חיים וקיימים ונחמדים והיגיעה לאדם אדרבא מצד חסרון השלמתו צריך יגיעה אבל אין
הדברים יגיעים רק בדברים בטלים גוף הדברים הם יגיעים, ואדרבא לדבר בהם אין צורך ליגיעה כי
היגיעה הוא רק הקדמה לתכלית השלימות דהיינו להשגת דברי תורה כנזכר לעיל:

²¹⁷ ספר ליקוטי הלכות - הלכות בכור בהמה טהורה הלכה ג

עקר השלמות היא רק אמונה לבד ועל כן נקראת האמונה 'תמימות', בְּחִינַת תְּמִימָה תְּהִיָּה עִם ה' ה'
אֱלֹקֶיךָ כִּי הָאֱמוּנָה הוּא תְּמִימָה וְשִׁלְמָה בְּתַכְלִית הַשְּׁלֵמוֹת, כִּי כָּל הַדְּבָרִים יִגְעִים לֹא יוּכַל
אִישׁ לְדַבֵּר לֹא תִשָּׁבַע עֵין לְרֹאוֹת וְלֹא תַמְלֵא אֶזֶן מְשֻׁמֶע וְכו'. וְגַם אִם יֹאמַר
הַחֵכֶם לְדַעַת לֹא יוּכַל לְמַצֵּא. וְעַל - כֵּן אֵין שְׁלֵמוֹת לְהַדְעַת וְהַתּוֹרָה כִּי אִם עַל - יְדֵי אֱמוּנָה, כִּי

אי אפֿשר להשיג בהדעת שום דבר בשלמות כי אם על - ידי האמונה, כי מאחר שהוא מאמין בה' יתברך ובצדיקיו ובמדותיו יתברך באמונה שלמה הוא שלם בתכלית השלמות, כי האמונה היא בלתי גבול כי הוא מאמין בהאמת שהוא עד אין סוף אף - על - פי שאי אפשר להשיגו בדעת בשום אופן, אבל האמונה מקפת הכל עד אין סוף ותכלית. ועל - כן צריכין שתהיה האמונה בשלמות בלי שום מום ופגם כלל בבחינת כלל יפה רעיתי ומום אין בה.

ספר ליקוטי הלכות - הלכות פריה ורביה ואישות הלכה ג

כל הדברים יגעים לא יוכל איש לדבר, לא תשבע עין לראות ולא תמלא אֶזְנוֹ מִשְׁמַע וכו', כי כל מי שנמשך אחר חקירות וחקמות של זה העולם הוא חסר לעולם, מאחר שאינו מקשר כל החכמות והחיות להשם יתברך שהוא עקר השלמות, כי אין שלמות כי אם להשם יתברך ומי שיודע ממנו יתברך, דהינו על - ידי אמונה שלמה, הוא כלול בו יתברך, ויש לו גם כן כל השלמות, וכמבאר בדברי רבנו זכרנו לברכה במקום אחר, אבל תכף כשסותם אֶזְנוֹ וְאֵינוֹ שומע עצם הקול הישר, רק הקול החוזר הנמשך מחמת הצמצום של הדעת כנזכר לעיל שהוא בחינת חסרון, על - כן הוא מלא חסרונות תמיד, וזהו בחינת כל החסרונות של כל העולם שכלם נמשכין מחסרון הדעת, ועקר חסרון הדעת הוא חסרון אמונה, כי מי שיש לו אמונה שלמה בהשם יתברך בשלמות ויודע שהכל מהשם יתברך בהשגחתו לבד כי אלקים שופט זה ישפיל וזה ירים הוא חי חיים טובים תמיד, כי כל מה דעבד רחמנא לטב עבד בודאי, ובודאי פונתו יתברך לטובה, וכמבאר מזה בדברי רבנו זכרנו לברכה בכמה מקומות שמי שיש לו אמונה שלמה בהשם יתברך, הוא חי חיים טובים תמיד, עין שם, וכל החסרונות הוא רק מחסרון אמונה:

ספר ליקוטי מוה"ר - מהדורא קמא סימן נח 218

משה היה נשמתו כלול משלשה אבות, והיה לו כח להמשיך אלו השלשה השפעות. "באר מים חיים" (א). זה בחינת אברהם, מימי החסד, ואברהם התחיל לחפר 'בארות'. ו'ענן' זה בחינת יצחק, בחינת: "חשך ענן וערפל" (ב). בחינת (בראשית כ"ז): "ותכהין עיניו מראות". ו'מן' זה בחינת יעקב, בחינת (תהלים ע"ח): "לרעות ביעקב עמו". ומשה שהיה כלול מאבות, נאמר בו (שמות ב): "וישב משה על הבאר", וכתב בה (שם כ"ד): "ויבא משה בתוך הענן", וכתב בה (שם ט"ז): "ויאמר משה אליהם הוא הלחם". 'הוא' דיקא, קאי על משה בעצמו, שבזכותו אכלו המן. ולעתיד בשעת התחיה, יקום משה כלול משלשה אבות כמקדם. בחינת (קהלת א): "מה שיהיה הוא שיהיה", בחינת (דברים ל"א): "הנך שוכב עם אבותיך וקם", שיקום בתחיה כלול משלשתן; וזה: 'חד (יסוד) בתלת (חג"ת) קמא': (זוהר בראשית דף לב ע"ב, וכן במאמר הסבא פ' משפטים)

כנסת יחזקאל להרב יחזקאל הכהן מרדאמסק

הנה נודע שמקודם החטא (של האדם הראשון) היה ה' ב"ה (כתוב) בשני יודין (כזה: י'ה י'ה) וגם לעתיד יהי ה' ב"ה במילוי יודין כמו שנאמר "ביום ההוא יהיה ה' אחד". והוא רמז על העתיד שהשם הוי' ב"ה במילוי יודין. וזה הפירוש "מה שהיה", היינו שהשם הוי' ב"ה היה בשני יודין,

"הוא שיהיה". היינו, מה שעתה נכתב השם הוי' ב"ה באות "ו" וזה הוא שיהיה, היינו שלעתיד יחזור לשלמותו. והם הוי' ב"ה יהיה במילוי יודין. גם נודע שבזמן הגלות צריכים לתקן ולחבר אותיות ו'ה עם אותיות י'ה ואות "א" החסר מ"כסא" והמה אותיות "הוא". וזה הפירוש "הוא שיהיה" היינו שלעתיד יהיה השם שלם והכסא שלם אמן.

219 שפת אמת ספר בראשית - פרשת חיי שרה - שנת [תרל"א]

א"ז מ"ר ז"ל הגיד בשם הזוהר הקדוש פירוש "בא בימים" שהביא עמו כל ההארות שהיו לו בכל יום דבר מיוחד שנברא עליו וכשמת הביא עמו כל הימים וכ"כ בזוהר הקדוש. וי"ל עוד פירוש "בא בימים" שכל ההארות שהיו לו נשארו אצלו לעולם [וזה עצמו פירוש "זקן" - שקנה חכמה, שהחכמה קנין אצלו שנתדבק בו שלא לשכחו כלל רק להיות נטבע בו בגוף ונפש] שדרך כל אדם כשמרגיש איזה הארה ודבר חדש אז נתפעל מעט ואחר כך נתיישן אצלו ואינו מתעורר על ידי ידיעה זו עוד. ובאמת צריך האדם לזכור תמיד כל התעוררות והארות שהי' לו וזה בכלל "פן תשכח..אשר ראו עיניך" כי כל מה שהבין האדם ונתפעל על ידו צריך להיות בזכרון והתחדשות תמיד, אך ודאי השכחה בא(ה) על ידי שמניח מיד ההארה ונטבע בטבע וגשמיות. וה' יושיענו. וזה שאמר באאע"ה "זקן בא בימים" שכל ההארות שהיו לו בכל יום ויום נתאספו כולם אצלו ביחד [ומצינו בס' הזוהר אנא בחד קטירא אתקטרנא כו' עיין שם פירוש רש"ז על ידי ישוב מעט נזכר וכאן לא הי' צריך ישוב גם כן כנזכר לעיל] ושמעתי מא"ז מו"ר זצלה"ה פירוש המשנה הלומד ילד כו' והלומד זקן כו' פירוש ילד בהתחדשות שלא נתיישן אצלו כו' וזה שאמר באברהם אע"ה שהזקין ועכ"ז הי' כל ההארות אצלו בהתחדשות. והכלל הוא כמו שכתוב **אין כל חדש תחת השמש** כמו כן להיפוך כל מה שלמעלה מהשמש. חוץ לטבע. יש תמיד התחדשות כי חיות ה' שיש בכל דבר הוא תמיד חדש כמו שנאמר "מחדש בכל יום תמיד כו'". ופירוש תמיד בכל רגע. ולפי מה שאדם מדבק כל דבר בכח הפנימיות ואינו נדבק בטבע וגשמיות כמו כן יש אצלו תמיד התחדשות. [וזה ענין שכחה שהוא מסט"א ורשעים שנקראים מתים בחייהם שאין להם החיות הפנימיות כנזכר לעיל] ובזוהר הקדוש שירו לה' שיר חדש כי נפלאות עשה כו' עיין שם שפירש שיש חיות ממקום הנפלא שהוא למעלה מהטבע ושורה גם בעשי' ממש [כמו שנאמר רמ"א בש"ע א"ח ס"ו עיין שם] ועי"ז מי שמדבק המעשה בהשורה יש לו התחדשות תמיד ומשבח תמיד להשי"ת כאלו ברגע זו נברא מחדש עיין שם:

שפת אמת ספר שמות - פרשת שמות - שנת [תרל"ה]

דברי מו"ר ז"ל על המדרש עתה יאכלם חדש כו' חלקיהם. כי על ידי שנלקח מבני ישראל ההתחדשות לכך נאמר בהם ויקם מלך חדש. כי מאין להם זאת ההתחדשות. **אין כל חדש תחת השמש** כו'. ולהוסיף ע"ד נראה כי כל הגלות מצרים הי' לברר זאת ההתחדשות דכ' אחר הגאולה החודש הזה לכם שזכו אחר כך לבחינת ההתחדשות. ופירוש הדברים כמו שנאמר הקב"ה מחדש בכל יום מעשה בראשית שהכל מושכין חיות מהקב"ה ובשורה יש תמיד ההתחדשות רק כפי מה שנתגלה מלכותו ית' בכל העולמות שקיומם רק מאתו ית'. ניכר זאת ההתחדשות. וכמו

שבארנו במקום אחר באורך שזה עיקר עבודת האדם זו תפלה. וצריך כ"א לידע כי כפי קבלת מלכותו ית' בלב האדם כך נמשכין כל הנבראים אחר הקדושה. כדכתיב כל שתה תחת רגליו. ובמדרש שהפרו ברית מילה ואמרו נהי' כמצרים נראה שזה רק הירהור שעלה בלבם לעשות כמעשיהם. וזו המחשבה נתנה כח להמצריים כדכתיב ויקם. כי אם הי' מבורר מלכותו ית' בעיני האדם כחומה שלא יוכל להיות מחשבה ורצון [אחר] כלל [כענין בטל רצונך. בטל דייקא. שלא יהי' נמצא בלב. על ידי תגבורות רצונו ית' כמו שבארנו במקום אחר]. לא הי' יכול לשלוט כח סט"א באדם כלל. רק מהירהור האדם יש להם כח במעשה. וברש"י ומד' עשה עצמו כאילו לא ידע. הוא אשר דברנו בכמה דוכתי. כי כל החיות מהקב"ה. וכח הסט"א הוא להסתיר שיהי' נראה כאילו יש להם כח נפרד בפני עצמו. וכח זה להם בקילקול האדם כמו שנאמר:

שפת אמת ספר שמות - פרשת בא - שנת [תרמ"ה]

בפסוק החודש הזה לכם. דאיתא לא הי' צריך התורה להתחיל רק מהחודש הזה. מ"ט פתח בבראשית. משום כח מעשיו הגיד כו'. פירוש בני ישראל מיוחדין הם להתורה שהיא למעלה מן הטבע ושם יש התחדשות תמיד דכתיב **אין כל חדש תחת השמש**. למעלה מן השמש יש. אכן הקב"ה שלח נשמות בני ישראל בעולם הזה. לתקן כל העולמות על ידיהם. ולכן הקדים מעשי בראשית שלא יוכלו לבוא למדרגת התורה המיוחדת להם עד שיתקנו מקודם הטבע. וזה שאמר פתח בבראשית. וכמו כן בפרט האדם שהנשמה למעלה מהשמש. רק נתלבש בגוף. שצריכין מקודם לתקן הגוף עד שזוכין לנשמה. וכמו כן בכלל הוצרכו בני ישראל לתקן מקודם הגשמיות והחומריות שאינו שלהם עד שזכו לבחינת הפנימיות. וזה שאמר החודש הזה לכם מכלל שעד עתה הי' עבודתם בשביל הכלל. כענין שאמרו חז"ל בפסוק ואבדיל אתכם מן העמים. שעל ידי שעירב את בני ישראל מקודם תוך העמים. ואחר כך בחר בהם. עי"ז מתעלין תמיד ניצוצות קדושות מהם. וזה ענין הערב רב שעלו עמם שזה הי' תכלית הגלות להעלות הגרים. לכן כ' אחר כך תורה אחת יהי' לאזרח ולגר. מיד במצוה ראשונה. שכמו שנעשו עתה בני ישראל מיוחדים להיות עבדי ה'. כן ניתן מיד להם הכח לקרב את הגרים:

שפת אמת ספר שמות - פרשת בא - שנת [תרנ"ה]

במדרש החודש הזה לכם מי זאת הנשקפה כו'. דורש על הד' מלכיות שירדו בני ישראל לתוכם והאירו תוך החושך עיין שם. וזה שאמר החודש הזה לכם ראש חדשים שזה הי' סימן והכנה לכל הגליות שבני ישראל יש בידם כח התחדשות. ולכן יכולין להאיר תוך החושך. **דאין כל חדש תחת השמש**. אבל בני ישראל יש להם דביקות למעלה מן הזמן. ראשון הוא לכם לחדשי השנה הוא התחדשות לחדש הזמנים כמו שנאמר מקדש ישראל והזמנים. שבני ישראל ממשיכין קדושה לתוך הזמן כי הם למעלה מן הזמן וכל זה התחיל ביציאת מצרים:

שפת אמת ספר שמות - פרשת בא - שנת [תרנ"ח]

חודש הזה לכם. בני ישראל מונין ללבנה. כי בר"ה מתחדש כל השנה. אבל לבני ישראל ניתן התחדשות בכל חודש כדי שלא יהיו נטבעין בטבע ורגילות. ויותר משלשים יום בא לרגילות. ולכן

שהחיינו אין מברכין רק הבא מזמן לזמן יותר מל' יום. וכמו ברואה הים הגדול לפרקים. ולכן ניתן לבני ישראל התחדשות בכל חודש שיהיו נגאלין מן הטבע. וכל חודש מתחדש הנהגה וסדר מיוחד. ובאמת אין בני עולם הזה יכולין לקבל התחדשות כדכתיב **אין כל חדש תחת השמש** אבל בני ישראל שהם בני עולם הבא יכולין לקבל התחדשות כדכתיב החודש הזה לכם. ולכן תיקנו בברכת הלבנה וללבנה אמר שתתחדש כו' לעמוסי בטן שהם עתידים להתחדש כמותה כנזכר לעיל שעתידין להיות בני עולם הבא. כי הטבע שהיא בזמן ועתידה לפסוק לכן אינה יכולה לקבל התחדשות. אבל בני ישראל שהם בני עולם הבא יש להם דביקות בבחינת התחדשות. וכל זה בא לבני ישראל בגאולת מצרים. לכן כתוב (שמות יג, 10) "ושמרת את החוקה הזאת למועדה מימים ימימה" כמו שבארנו במקום אחר הפירוש להביא הארה מימים שלמעלה לימים שלמטה. דכתיב (תהלים יט) "יום ליום יביע אומר". פירוש ממדרגה למדרגה דאית ימים ואית ימים. ובימים שלמעלה מהשמש שם יש התחדשות. והקב"ה בטובו מחדש בכל יום הארה מימים ימימה. והאדם צריך לשמור ולהשתוקק לקבל הארה מזה ההתחדשות כמו שנאמר ושמרת. וכמו שנאמר אני מעיר השחר. ועל ידי מצות התפילין שהם זכר ליציאת מצרים יכולין למצוא זה ההתחדשות. לכן בשבת אין צריך תפילין שהם עצמם אות. כי הימים שלמעלה מאירין בשבת לימים שלמטה מעצמן. וזה שכתוב "ששת ימים עשה ד' את השמים ואת הארץ". אבל בשבת נעשין אחדות אחת השמים וארץ כמו שבארנו במקום אחר:

שפת אמת ליקוטים - פרשת בא

החודש הזה לכם כו' יתכן לפרש שנתחדש כללות הבריאה על ידי יציאת מצרים, וכבר נודע מה שאמר אדמו"ר א"ז זצלה"ה כי העשר מכות נגד העשרה מאמרות ועשרת הדברות אחר כך עיין שם, ופירוש כי המאמר אינו מתוקן כמו הדיבור [ומאמר הוא] בחשאי כמו שכתוב בזוהר הקדוש וארא כי הדיבור הי' בגלות והי' צורך העשר מכות להסיר הקליפה מהעשרה מאמרות, ולעשות עשרת הדברות להיות הקול בצירוף הדבור, ופירוש זה כי הדיבור תלוי במקבל כי כשאינו מקבל אין דיבור רק מאמר וקול, והי' צריכין בני ישראל להיות מתוקנים ומצורפים, והנה מקודם נבררו בחינת מצה כמו שכתוב בזוהר הקדוש מצותא כמו שכתוב רגזו כו' ואחר כך מצה אמונה והמשכה והיינו להיות כלי נקי' נמשך אחר הקב"ה, ואחר כך תוספות וא"ו מצוה חיבור תורה שבכתב שהוא הוא"ו עם מצה שהוא אמונה תורה שבעל פה וזהו כלל המצות כמו שכתבתי במקום אחר, וענין המצות התחילו כאן וזהו שאמרו חז"ל שהתחלת התורה הי' צריך להיות כאן שהיא מצוה ראשונה כו' פירוש צד קבלת התורה לישראל הי' צריך להתחיל כאן, והתירוץ כי הקב"ה הגיד והמשיך להם גם החכמה כח מעשיו בחינת בראשית בשביל ראשית, שהגם שאין השגה בפרטית, עם כל זה על ידי הנגלה מעורר הראשית וכמו שכתבתי במקום אחר מזה, והנה פירוש החודש הזה לכם אף כי **אין כל חדש תחת השמש**, נראה כי אמרו ז"ל למעלה יש, ופירושו נראה לעניות דעתי כי העבודה תחת השמש להוסיף חדשות למעלה מן השמש, אבל לא להיות בונה במה לעצמו ח"ו תחת השמש ובמקום אחר כתבתי בזה הרבה, וזה סוד החודש הזה לכם כי תלה הקב"ה התחדשות של מעלה בעבודת ישראל, וזה שאמרו במדרש לא די החדשות אלא אף הישנים עיין שם והבן כל זה, והדברים מובנים לכל מבין כי החודש הזה הוא כלל התורה והמצות כי תורה שבעל פה נקראת חדש כנודע שצריך התחדשות, והזה היא אספקלריא דנהורא וצירוף שניהם נקראים נערה ולילה

והיינו שמקודם צריך להתדמות אליו, ולכך בפני עצמן נער ליל, ואחר כך אחד ונעשה נקודה [נקיבה] ונקראת חודש על שם שיש בה חדשות כי היא עצמה למעלה מהשמש ודי למשכיל, ובמדרש אלה בני היצהר כו' משה ואהרן נצח והוד שני שושבינן כנודע, ופירוש החודש הזה לכם שנמסר ההתחדשות לכללות בני ישראל, ופירוש לכם על ידי ביטול עצמיות עצמו ולתקן הלכם, וזה שאמרו בגמרא [שבת קמ"ז:] שאמר החרש הי' לכם פירוש כי על ידי שהי' חרש לבם ונתקן אחר כך זה גורם התחדשות, ולזה אחר יציאת מצרים גם כן נאמר החודש הזה לכם כנזכר לעיל:

שפת אמת ספר שמות - פרשת בא - שנת [תרמ"ז]

ושמעתי מפי אמו"ז ז"ל כי אין כל חדש תחת השמש ורק על ידי מסירת נפש שמבטלין הטבע זוכין להתחדשות שלמעלה מן השמש. ולכן כ' ואהבת את ה"א בכל לבבך נפשך מאודך. אחר כך והיו הדברים האלה א"א מצוץ היום. ודרשו חז"ל בכל יום כחדשים. והיינו שעל ידי מסירת נפש ויוצאין מן הטבע. זוכין להתחדשות והארת התורה בכל יום ויום עכ"ל ז"ל. וזה כוונת המדרש שבני ישראל מבררין תכלית מעשה בראשית ועומדין נגד הרשעים וכעס אויל כו':

ספר נועם אלימלך - ליקוטי שושנה

הנה הצדיק כל עבודתו ומעשיו הוא מעלה אותם למעלה למעלה להשם הו"ה ברוך הוא וזה שאמר שלמה המלך עליו השלום אין כל חדש תחת השמש פירוש שצריך האדם להתגבר בעבודתו יתברך כשהוא עושה איזה עובדא או מחדש חידושין דאורייתא צריך לראות שלא תהא נשאר למטה תחת השמש רק להעלותם למעלה מן השמש אל השם ברוך הוא.

ספר שם משמאל פרשת שמות - שנת תרע"ו

אמרו ז"ל (יומא ע"ה). קלל את הנחש עולה לגג מזונותיו עמו. והרה"ק מהר"י זצללה"ה מווארקא דקדק דא"כ מה קללה היא זו, ופירש דהקללה היא כי כל הנבראים יש להם חיבור בהש"ת באמצעות המזונות, כמו שנאמר (תהלים ק"ד) הכפירים שואגים לטרף ולבקש מאל אכלם, והוא שמשפיע להם תמיד, אבל להנחש ניתנו מזונותיו בכל מקום שהוא, כי העפר מוכן הוא, כדי שלא יהי' לו עוד חיבור, והקללה היא סילוק החיבור וכך היא מהותו לעולם כמו שנאמר (ישעי' ס"ה) ונחש עפר לחמו, עכ"ד. והנה באשר הערלה היא חלק הנחש כנזכר לעיל גורם באדם נמי כמהותו להפרידהו משרשו ולסלק את החיבור, ועם סילוק החיבור נעשה נמי בלי התחדשות וחיות קדושה כי אין כל חדש תחת השמש, אלא כשהאדם יש לו חיבור בשרשו הוא למעלה מהשמש, אבל ערל שהוא מסולק החיבור שוב הוא למטה מהשמש, וע"כ אין בו עוד התחדשות וחיות קדושה וכן נמי בשביל פגם ברית, מה גם כשגורם המשכת הערלה ר"ל נעשה נמי מסולק החיבור וההתחדשות והחיות. ומעתה מובן שההתחדשות והחיות שבאדם הן לפי מסת שמירת הברית, וע"כ יוסף שהי' שורש שמירת הברית הי' נמי שורש ההתחדשות והחיות, ושמו מורה נמי על התחדשות וכמו שנאמר (בראשית ל') יוסף ה' לי בן אחר, והוא נקרא חי כידוע, וכמו שנאמר (שם מ"ה) רב עוד יוסף בני חי, (שם מ"ו) כי עודך חי, וכבר דברנו מזה. ואף כי כל השבטים כולם היו

זֶה חֲדָשׁ הוּא כְּבֹרָה²²⁰ הָיָה לְעֹלָמִים אֲשֶׁר הָיָה מְלַפְּנֵנוּ: (יא) אֵין זְכָרוֹן
לְרֵאשֻׁנִים²²¹ וְגַם לְאַחֲרָנִים שְׂיֵהִיו לֹא יִהְיֶה לָהֶם זְכָרוֹן עִם שְׂיֵהִיו
לְאַחֲרָנָה: (יב) אֲנִי קִהַלְתִּי²²² מֶלֶךְ עַל יִשְׂרָאֵל בִּירוּשָׁלַם: (יג)

צדיקים ונקראים חי, כי כל הצדיקים נקראים חי, מ"מ יוסף הי' המשפיע התחדשות וחיות הקודש
לכל ישראל:

²²⁰ ספר עבודת ישראל - פרקי אבות פרק חמישי

עשרה דברים נבראו בערב שבת בין השמשות ואלו הן כו'. בין השמשות, רומז לשני שימושין
שפעם משמש כך ופעם כך וכל אלו נבראו וכמו שאבאר. והיינו שאמר קהלת ראה זה כי חדש
הוא כבר היה לעולמים ואין שום חדש תחת השמש, ומה שנראה כחדש כבר היה
אך שהיה לעולמי"ם, רצ"ל בהתעלמות, אך עתה יצא בפועל והכל נברא במתשבה. וזה רומז גם כן
על עשרה דברים שהם י' שהוא המתשבה שכולם נבראו במחשבה. וזהו אומרו כב"ר, ר"ת כ"תר
ב"ינה ר"אשית שזה הוא המחשבה:

²²¹ ספר אמונה ובטחון לחזו"א - פרק ה

מן הטבע להמציא הרבה ולהשכיח הרבה, ואין אנו יודעים את חשבון הנשכחות לתת להם מספר,
וכמו שאמר החכם יש דבר שיאמר ראה זה חדש הוא וגו' אין זכרון לראשונים
וגם לאחרונים שיהיו וגו', ולפנינו חכמת מצרים שהחנוטים שלהם קיימים עד היום ונלאו
חכמי דור האחרון למצוא סודם וכתיב וימלאו לו ארבעים יום כי כן וגו', נראה מזה כי היתה
חכמה בעלת טיפול מרובה וחליפת חומרים כימיים, וכן נמצאים באפריקא וברומי בנינים שכיות
החמדה המשתקף מהם גנזי נסתרות של חכמה ודעת:
וחכמת האחרונים נוסדת על המונחים של הראשונים, שגילו את הפחמי ואת החמצני שבאוויר,
והשימוש בהפרדתן, והמחקר על המחצבים המוצאים מן עמק האדמה הזהב הכסף והברזל
והפרדתן, ועל יסוד התפתחות החכמה, הוסיפו האחרונים נסיונות רבות, ורב התהלה להפותר
הראשון שלא היה בידו מפתחות מורשה רק ברוחב לבבם ובגודל כשרונם פתחו דלתות שערי
חכמה, לא כן האחרונים שנכנסו לשערים פתוחים, ורב ההמצאות החדשות הומצאו על ידי
נסיונות של אנשים רגילים במרץ וכשרון נסיוני, ולא למדו חכמה בבתי ספר הגבוהים של הדור:

²²² תלמוד בבלי מסכת גיטין דף סח/ב

היה (שלמה המלך) מחזר על הפתחים כל היכא דמטא (לכל מקום שהגיע) אמר "אני קהלת הייתי
מלך על ישראל בירושלים" כי מטא גבי סנהדרין אמרו רבנן מכדי שוטה בחדא מילתא לא סריך
מאי האי (כאשר הגיע אל הסנהדרין, אמרו שוטה לא חוזר על שטותו באופן קבוע, מה קורה כאן?)
אמרו ליה לבניהו קא בעי לך מלכא לגביה? אמר להו לא (שאלו הסנהדרין את בניו "האם שלמה
קרא לכם? אמרו "לא") שלחו להו למלכוותא קאתי מלכא לגבייכו שלחו להו אין קאתי (שאלו את

וְנָתַתִּי אֶת לְבִי לְדָרוֹשׁ וְלַתּוֹר בַּחֲכָמָה עַל כָּל אֲשֶׁר נַעֲשֶׂה תַּחַת
הַשָּׁמַיִם הוּא עֲנִין רָע נָתַן אֱלֹהִים לְבִנֵּי הָאָדָם לַעֲנוֹת בּוֹ²²³: (יד)

נשות המלך "האם המלך הגיע אליכן? אמרו להם "כן" שלחו להו בידקו בכרעיה (אמרו להן הסנהדרין "בדקו את רגליו" הסבר: אין השד יכול לשנות את כפות רגליו הדומות לתרגול. הסנהדרין חששו ששלמה המלך הנראה ככה אינו אלא שד ורצו לאמת את חששם) שלחו להו במוקי קאתי וקא תבע להו בנידותיהו וקא תבע לה נמי לבת שבע אימיה (ענו להם "המלך מגיע אלינו בנעליו ותובע אותנו לתשמיש בזמן נידתנו וכן תבע את אימו ומכאן שאין הוא שלמה האמיתי) אתיוה לשלמה והבו ליה עזקתא ושושילתא דחקוק עליה שם כי עייל חזייה פרח. (הביאו את שלמה האמיתי ונתנו לו מנעול ושלשלת שחקוק עליה שם ד' כדי לאסור את אשמדאי וכשראה זאת אשמדאי – פרח ונעלם ושלמה המלך חזר למלכותו)

²²³ ספר העקרים - מאמר שלישי פרק לא

כבר באר זה שלמה בספר קהלת ואמר שהיראה היא סבת ההשארות ולא דבר אחר זולתה וזה דבר תלוי בחכמת השל"ת שגזר להיות כך ושאין ראוי לשאול טעם בזה וזה כי כשהתחיל לחקור אם אפשר שיהיה בכאן דבר נותן ההשארות הנצחי והוא מ"ש מה יתרון העושה באשר הוא עמל (קהלת ג') אמר אחר כך ראיתי את הענין אשר נתן האלהים לבני האדם לענות בו כלומר ראיתי המעשים שנתן אלהים לבני האדם להשתדל בהם רצה לומר הפעולות והמלאכות כי כולם יפים בעתם, רוצה לומר לפי שעתם, כדי שלא ישבתו המלאכות והידיעות. ואמר "גם את העולם

נָתַן בְּלִבָּם מִבְּלִי אֲשֶׁר לֹא יִמְצָא הָאָדָם אֶת הַמַּעֲשֶׂה אֲשֶׁר עָשָׂה

הָאֱלֹהִים מֵרֹאשׁ וְעַד סוֹף" רצה לומר, כי גם מה שנתן בלבם תשוקה לדעת את העולם שהיא חכמת הנמצאות ואע"פ שהוא דבר שאי אפשר שיושג כי אי אפשר לאדם שישג המעשה אשר עשה האלהים מראש ועד סוף עם כל זה אותה תשוקה שנתן להם גם היא יפה בעתה כדי שלא תשובות המלאכה ההיא לא מצד שבה יושגו החיים הנצחיים כמו שיחשבו האנשים אחר שלפעמים יהיה מה ששיגהו זולת האמת בעצמו כמו שבארנו בפרק ג' מזה המאמר ועל כן אמר אחר זה "ידעתי כי אין טוב בם כי אם לשמוח בו" כי כל אדם ישמח כשישתדל אשר במלאכה מה מרצונו וישג כונתו בה לפי דעתו וגן מועיל לעשות טוב בחייו כי הפילוסופיא תזהיר את האדם על עשית הטוב המועיל בהנהגה בעוד האדם בחיים אבל לא תועיל לזולת זה וא"כ כבר אפשר שנאמר כי גם כל האדם שיאכל ושתה והראה את נפשו טוב בעמלו כי גם זו מתת אלהים היא כמו הענין אשר נתן אלהים לבני האדם לענות בו ואין בכל זה דבר שיביא להשארות הנצחי ואמר אחר זה "ידעתי כי כל אשר יעשה האלהים הוא יהיה לעולם עליו אין להוסיף וממנו אין לגרוע והאלהים עשה שייראו מלפניו" יאמר כי כל מה שיעשה האלהים בזולת אמצעות הטבע אשר מצד ההויה וההפסד כאלו תאמר לעד לעולם (תהלים קמ"ח) והאלהים עשה כדי לתת קיום באיש אל הנפש המשכלת שהיא מעשה ידיו כמו שאמר הכתוב ויפח באפיו נשמת חיים (בראשית ב') שיראו מלפניו שיראה מזה שהיראה כאלו היא השווי האמתי שעליו אין להוסיף וממנו אין לגרוע שזהו גדר

רְאִיתִי אֶת כָּל הַמַּעֲשִׂים שֶׁנַּעֲשׂוּ תַּחַת הַשָּׁמַיִם וְהִנֵּה הַכֹּל הֶבֶל וְרֵעוּת רֹחַ: (טו) מְעֻנֹת לֹא יוֹכֵל לְתַקֵּן²²⁴ וְחֶסְרוֹן לֹא יוֹכֵל לְהַפְנוֹת: (טז)

השווי האמתי שלא יקבל תוספת ולא חסרון כי התוספת והחסרון יוציאו הדבר משווי ויפסידוהו והאלהים עשה היראה מלפניו כלומר סדר התורה והמצוות שהם השווי האמתי שהיראה נמשכת מהם כדי לתת קיום אל הנפש אם כן בהכרח שתתקיים תמיד כי כל אשר יעשה האלהים הוא יהיה לעולם או נאמר והאלהים עשה שייראו מלפניו כלומר סדר שייראו מלפניו א"כ היראה הזאת כאלו היא השווי האמתי שלא יקבל תוספת ולא חסרון שאי אפשר שיפסד ולזה יהיה ראוי להשיג על ידו התכלית האנושי ואחר שכך גזרה חכמתו אין להתחכם ולומר איך תהיה היראה מגעת האדם אל השלמות האנושי לפי שהיא כמו השווי האמתי שלא ידומה עליו תוספת ולא חסרון להשגת התכלית ההוא שהוא הקיום וההשארות ולזה יהיה מה שנאמר בתורה את ה' אלהיך תירא (דברים ו') אע"פ שהיא מצוה פרטית הנה היא כלל כולל כל מצוות התורה או מצוות רבות ממנה לפי שהיראה היא התכונה הנקנית באמצעות מצוות התורה והיא התכונה היותר משובחת שישגי האדם. ולא תושג כי אם אחר עמל והשתדלות גדול שהרי אברהם אבינו לא נאמר עליו ירא אלהים עד סוף נסיונותיו שאמר הכתוב עליו כי עתה ידעתי כי ירא אלהים אתה (בראשית כ"ב) כלומר וכבר הגעת אל התכונה המשובחת שאפשר שישגי האדם בעולם הזה כדי שיזכה לחיי העוה"ב ובעבור זה תזהיר התורה במקומות רבים על התכונה הזאת אמרה ויראת מאלהיך אני ה' (ויקרא י"ט וכ"ה) את ה' אלהיך תירא (דברים ו') לפי שהתכונה הזאת קשה ההשגה מאד ועם כל זה תושג בשמירת מצוות התורה ובעבור זה אמר הכתוב (שם י') ועתה ישראל מה ה' אלהיך שואל מעמך כי אם ליראה את ה' אלהיך ללכת בכל דרכיו ולאהבה אותו ולעבוד את ה' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך לשמור את מצוות ה' וגו'

²²⁴ ספר התניא - אגרת התשובה - פרק א

תניא בסוף יומא שלשה חלוקי כפרה הם ותשובה עם כל אחד. עבר על מ"ע ושב אינו זז משם עד שמוחלין לו עבר על מל"ת ושב תשובה תולה ויוה"כ מכפר. (פירוש דאע"ג דלענין קיום מ"ע גדולה שדוחה את ל"ת. היינו משום שעל ידי קיום מ"ע ממשיך אור ושפע בעולמות עליונים מהארת אור א"ס ב"ה (כמו שנאמר בזהר דרמ"ח פקודין אינון רמ"ח אברין דמלכא) וגם על נפשו האלקית כמו שנאמר אשר קדשנו במצותיו. אבל לענין תשובה אף שמוחלין לו העונש על שמרד במלכותו ית' ולא עשה מאמר המלך. מ"מ האור נעדר וכו' וכמארז"ל ע"פ מעוות לא יוכל לתקון זה שביטל קריאת שמע של ערבית או וכו'. דאף שנזהר מעתה לקרות קריאת שמע של ערבית ושחרית לעולם אין תשובתו מועלת לתקן מה שביטל פ"א. והעובר על מל"ת על ידי שנדבק הרע בנפשו עושה פגם למעלה בשרשה ומקור חוצבה (בלבושי' די"ס דעשי' כמו שנאמר בת"ז לבושי' תקינת לון דמנייהו פרחין נשמתין לבנ וכו') לכך אין כפרה לנפשו ולא למעלה עד יוה"כ כמו שנאמר וכפר על הקדש מטומאות בני ישראל ומפשעיהם וכו' לפני ה' תטהרו לפני ה' דייקא ולכן אין ללמוד מכאן שום קולא ח"ו במ"ע ובפרט בת"ת. ואדרבה ארז"ל ויתר הקב"ה על ע"ז וכו' אף שהן כריתות ומיתות ב"ד ולא ויתר על ביטול ת"ת. עבר על כריתות ומיתות ב"ד תשובה ויוה"כ תולין ויסורין ממרקין (פירוש גומרין הכפרה והוא מלשון מריקה ושטיפה לצחצח הנפש. כי כפרה

היא לשון קינוח שמקנח לכלוך החטא) שנאמר ופקדתי בשבט פשעם ובנגעים עונם. עכ"ל הברייתא והנה מצות התשובה מן התורה היא עזיבת החטא בלבד (כדאי' בגמרא פ"ג דסנהדרין ובח"מ ססי' ל"ד לענין עדות) דהיינו שיגמור בלבד שלם לבל ישוב עוד לכסלה למרוד במלכותו ית' ולא יעבור עוד מצות המלך ח"ו הן במ"ע הן במל"ת. וזהו עיקר פירוש לשון תשובה לשוב אל ה' בכל לבו ובכל נפשו לעבדו ולשמור כל מצותיו כמו שנאמר יעזוב רשע דרכו ואיש און מחשבותיו וישוב אל ה' וכו'.

ספר ערבי נחל - פרשת שמיני

מי שביום ראשון של שנת כ"א התחיל למאוס בטוב ולבחור ברע אזי כשהוא ישן על מטתו שולח ס"מ א' ממחנותיו לנפש החוטא להוליכה בהיכלות הטומאה בכל לילה ולילה יותר ויותר וכשנכנס להיכל החמשים אין לו תקנה עולמית ועליו נאמר (קהלת א', טו) מעוות לא יוכל לתקון, אבל כל זמן שלא נכנס בהיכל הנ' אפילו הוא בהיכל המ"ט יש לו כח בבחירתו להיות תוהא על הראשונות ולצאת מהיכלות הטומאה וליכנס בהיכלות הקדושה, וזהו סוד משארז"ל (עבודה זרה י ע"ב) יש קונה עולמו בשעה אחת.

ספר ליקוטי הלכות - הלכות פסח הלכה ג

וזה בחינת ספירה ממחירת השבת ועד ממחירת השבת וכו', כי כל המנגנים הם בבחינת חסרון, כי בכל מקום שיש מנגן יש חסרון, כי אין שלמות כי אם למעלה מהמנגן שהוא אצל השם יתברך, כביכול, שהוא יתברך, כביכול, למעלה מהמנגן, כמו שכתוב, לפני אחד מה אתה סופר. ושם עקר השלמות, אבל אחר הבריאה ששם מתחיל המנגן שם יש חסרון, כי עקר הבריאה היה על - ידי חסרון שנתצמצם ונחסר האור, שבלא זה לא היה אפשר לברא את העולם כידוע. ותכף אחר הבריאה, שאז מתחיל המנגן, מתחיל החסרון, וכל מה שמתרחק אחר הבריאה מקדם הבריאה ונתרבה המנגן יותר ויותר נתרבה החסרון יותר ויותר, כי במקום שיש מנגן יש חסרון, למשל כשרוצה למנות מאה, נמצא, שהוא מונה והולך מאחד עד מאה להשלים חסרונו שנתחסר לו עד מאה, כי הוא רוצה ותאב שיהיה לו מאה בשלמות וכשמונה והולך ומשלים עד מאה ונדמה לו שמשלים חסרונו, אך תכף שמגיע למאה חסר לו יותר ויותר עד מאתיים. וזה בחינת יש לו מנה מבקש מאתיים וכו', כי כשהאדם נופל בתאוות ונופל, חס ושלום, תחת המנגן אי אפשר לו להשלים חסרונו לעולם, כי כל מה שהמנגן מתרבה ביותר נתרחק מאחד ביותר. ואזי נתרחק מן השלמות ביותר, כי אין שלמות כי אם אצל השם יתברך, שהוא, כביכול, למעלה מהמנגן. ומי שמקשר בו ומקשר אחר הבריאה, שהוא בחינת מנגן לקדם הבריאה, שהוא למעלה מהמנגן, אזי נשלם חסרונו, כי ממשיך חיות מחי החיים שמשם שלמות כל החסרונות, אבל אם נופל, חס ושלום, תחת המנגן ורוצה להשלים חסרונו על - ידי מנגן, אזי אי אפשר לו להשלים חסרונו לעולם, כי כל מה שיבא להשלים מנגנו יחסר לו ביותר בבחינת יש לו מנה מבקש מאתיים, כי כל מה שיש לו מספר ומנגן ממון יותר נתרחק מאחד ביותר ונתרחק מהשלמות ועל - כן חסר לו יותר וכו' כנזכר לעיל. וזה בחינת וחסרון לא יוכל להמנות, שמי שנופל אל תחת החסרון שהוא אחר הבריאה וכו' כנזכר לעיל, אי אפשר לו להשלים החסרון על - ידי המנגן, כי כל מה שירצה להשלים חסרונו על - ידי המנגן יחסר לו ביותר בבחינת יש לו מנה מבקש מאתיים. וזהו "וחסרון לא יוכל להמנות"

דְּבַרְתִּי אֲנִי עִם לְבִי לֵאמֹר אֲנִי הִנֵּה הִגְדַּלְתִּי וְהוֹסַפְתִּי חֲכָמָה עַל כָּל
אֲשֶׁר הָיָה לִפְנֵי עַל יְרוּשָׁלַם וְלִבִּי רָאָה הֲרִבָּה חֲכָמָה וְדַעַת²²⁵ : (יז)

ספר "שם משמואל" פרשת עקב - שנת תרע"ו

"אשר לא יקח שוחד" שאינו מקבל את המצוה לתשלומין בעד עבירה, ואין עבירה מכבה מצוה, אלא מעניש על העבירה ונשארת המצוה בשלימותה, ועל כן בכל גלגול וגלגול מנקין אותו מן העבירות הן על ידי יסורי מיתה או עונש גיהנם או יסורי הגלגול, הכל לפי גודל ומרבית העבירות, ונשארה הנפש נקי' מעבירות ואין דבוקות בה אלא המצוות לבדן שעשתה, והן מגררין אותה בגלגול הבא להשלמת חוקה, ולפי"ז היא רחוקה מהפסד וקרובה לשכר, וכשישלים חוקו על ידי הגלגולין הרבים נקבצות כל המצוות והתיקונים מכל הגלגולים ונעשה מהם קומה שלימה מתוקנת, וככה מתנהג העולם בכל שיתא אלפי שני דהוה עלמא עד האלף השביעי שכולו שבת ואז מעוות לא יוכל לתקון וחסרון לא יוכל להמנות, אבל ישראל מובטחים מאתו יתברך שקודם האלף השביעי כולם יהיו מתוקנים ולא יהיו בהם בעלי מומים ומחוסרי אברים לעוה"ב ח"ו:

שפת אמת ליקוטים - קהלת ²²⁵

במדרש קהלת (פרשה א') חזית איש מהיר כו' מעשה בר' חנינא בן דוסא כו' הכל מעלין כו' עיין שם כל המאמר

מדרש רבה שיר השירים א, ד

דבר אחר "חזית איש מהיר במלאכתו" זה רבי חנינא. אמרו פעם אחת ראה אנשי עירו מעלים עולות ושלמים אמר "כולם מעלים שלמים לירושלים ואני איני מעלה כלום מה אעשה?" מיד יצא למדברה של עירו בחורבה של עירו ומצא שם אבן אחת יצא וסידקה וסתתה וכרכמה אמר הרי עלי להעלותה לירושלים. בקש לשכור לו פועלים אמר להם מעלים לי אתם את האבן הזאת לירושלים? אמרו לו "תן לנו שכרנו מאה זהובים ואנו מעלים לך את אבנך לירושלים". אמר להם: "וכי מנין לי מאה זהובים או חמשים לתת לכם?" ולא מצא לשעה מיד הלכו להם. מיד זימן לו הקב"ה חמשה מלאכים בדמות בני אדם אמרו לו רבי תן לנו חמשה סלעים ואנו מעלים אבנך לירושלים ובלבד שתתן ידך עמנו ונתן ידו עמהם ונמצאו עומדין בירושלים בקש ליתן להם שכרם ולא מצאן. בא המעשה ללשכת הגזית אמרו לו דומה רבינו שמלאכי השרת העלו לך את האבן לירושלים, מיד נתן לחכמים אותו השכר שהשכיר עם המלאכים:

ומה שכתב על שלמה המלך ע"ה משל למלך, שאל מה אתן לך, ושואל בתו כי הכל יהי' לו בגינה והדבר צריך פירוש אם כן מה שבחו הלא רוצה הכל, גם בפסוק כתיב ונתת לעבדך לב שומע והשבח שביקש החכמה, ופירוש זה, כי זה ר' חנינא בן דוסא ידע כי לא יוכל להעלות האבן לירושלים אך מגודל הרצון שהי' לו נדר להעלותו והוא כנזכר לעיל שמסלק כל הנגיעות במסירת נפש וממילא מי שמוסר נפשו עבור דבר ה' בוודאי כל יכול הכל אף מה שאינו על פי הטבע, ודבר זה צריך האדם לידע ולהאמין כי כן כתוב במדרש הכל בחזקת סומין עיין שם גבי בארה של הגר, כי אין דבר שאין לו מקום וזהו שאמרו (אבות) אל תהי מפליג כו' שכל ענין שבעולם יכול להיות

ורק שהטבע מסתיר דברים שלמעלה מהטבע ואם הוא לשם שמים והאדם מוסר נפשו עד שהוא ממש חוץ מהטבע אם כן נעשה הטבע עצמו אצלו למעלה מן הטבע ונמצא הדבר ההוא גם בתוך הטבע אצלו שהטבע נתהפך אצלו להיות בלמעלה מהטבע כנזכר לעיל,

וזהו נקרא "איש מהיר" שאף שאינו משיג הדבר ויודע שאי אפשר להיות כן על פי שכלו מכל מקום על ידי שרוצה האמת ועל ידי זה "לפני מלאכים יתיצב" שהוא למעלה מהטבע כנזכר לעיל. וכן הדבר בשלמה, כי זה האיש יודע שאינו ראוי לישיא בתו של מלך בשום אופן ולולי שהי' הרצון כל כך בביתו של מלך ורק שהי' רוצה הממון, והבת מלך רק עצה שיהי' לו הממון, לא הי' אומר כן כי יודע שלא ישיג לבת מלך בשום אופן, ורק על ידי שבאמת כל מה שיעשה לו המלך אינו נחשב לו כחלק אחד מריבוא רבבות נגד הס' של בת המלך שיבקש, על ידי זה מניח הכל ומבקש בת מלך, והמשל במלך בשר ודם שאינו יודע מחשבות אדם, אבל הנמשל בשלמה המלך ע"ה כי הקב"ה שאל לו מה אתן לך, ובוודאי ידע שלמה המלך ע"ה כי אינו ראוי להחכמה שהשיג כי לולי זה לא הי' משיגו, והחכמה מאין תמצא, ועל ידי שידע שאי אפשר לו להגיע לזה, ואף על פי כן על ידי שידע כי הכל הבל הבלים ושהעיקר התורה והחכמה ומסר נפשו לגמרי כנזכר לעיל שמצדו לא הי' מניעה שמוסר נפשו כנזכר לעיל וממילא כיון שהוא כאין ורק הקב"ה שיתן לו חכמה כל יכול, וזה איש מהיר, ואמת שיוכל להיות כי זה בא על ידי שהבין כי בתורה יש הכל אבל לא הי' המכוון להגיע להכל, כי הכל הבל אצלו ורק להגיע לחכמה. והחכמה הוא באמת מה שידע כי הכל הבל, כי זה עיקר החכמה שהרי רואין שאחר חכמתו של שלמה אמר הבל הבלים ונמצא כי ידיעה זו היא תכלית החכמה, וזהו שביקש ונתת לעבדך לב שומע, והיינו שיוכל להיות בטל ומבוטל כל הרצונות ומחשבות והרגשות עבור לשמוע רצון ה' לקיימו וזה הוראה שלא ביקש החכמה מצד שיש בו הכל רק מצד שרצה החכמה דהיינו לב שומע, ופירוש הענין, כתבתי במקום אחר כי כל מה שיש לאדם וברשותו להטותו כמו שרוצה נקרא שלו ואם לאו אינו שלו, הרשעים הם ברשות לבם ונקראים חסר לב כי אין הלב ברשותם אם כן אין להם לב, וכמו כן מי שידע שאין חכמתו כלום נגד דבר ה' כמו שכתוב אין חכמה ואין עצה לנגד כו' וכאשר נוגע לקוצו של יוד מרצון הקב"ה אז יבטל כל רצונותיו אף שנדמה בשכלו שכן טוב זה נקרא חכם והחכמה שלו וברשותו, אבל מי ששכלו גובר אצלו אם כן הוא ברשות החכמה ואין החכמה ברשותו וזהו שכתוב ברוב חכמה רוב כעס, וכתוב אל תחכם הרבה כו' וכתוב ביונדב חכם להרע, ולזאת המבוקש לב שומע הוא החכמה השלימה:

ספר ליקוטי הלכות - הלכות תפלה הלכה ה

וְהָיָה בְּאַרְנוֹ שְׁשָׁנִים עָשָׂר (ברכות בתפילת שמונה עשרה) אֲמָצְעִיּוֹת הֵם כְּנֶגֶד שְׁנַיִם עָשָׂר שְׁבָטֵי בְנֵי יִעֲקֹב, שֶׁהֵם בְּחִינַת מִטָּה שְׁלֵמָה, שֶׁהֵם עֶקֶר הַתְּפִלָּה. וְעַתָּה נִבְאָר בְּחִסְדֵי ה' בְּפָרְטִיּוֹת שְׁנַיִם עָשָׂר בְּרֻכּוֹת אֲמָצְעִיּוֹת אֵיךְ הֵם כְּנֶגֶד שְׁנַיִם עָשָׂר בְּנֵי יִעֲקֹב. בְּרֻכָּה אַחַת מֵהַשְּׁנַיִם עָשָׂר אֲמָצְעִיּוֹת הוּא 'אַתָּה חוֹנֵן לְאָדָם דַּעַת', הִיא כְּנֶגֶד רְאוּבֵן, כִּי רְאוּבֵן עַל שֵׁם הָרְאִיָּה, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב (בְּרֵאשִׁית כט) כִּי רָאָה ה' בְּעֵינָי, וְכְמוֹ שֶׁאֱמָרוּ רְבוּתֵינוּ זְכוּרֵנוּ לְבָרְכָה (בְּרֻכּוֹת ז), רְאוּ בֶן וְכו'. וְרְאִיָּה הוּא בְּחִינַת הַדַּעַת, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב (קֹהֶלֶת א), וְלִבִּי רָאָה הָרִבָּה חֲכָמָה וְדַעַת, וְכְמוֹ שֶׁכְּתוּב (בְּרֵאשִׁית ג), וַתִּפְקְחֶנָּה עֵינֵי שְׁנֵיהֶם, וַיִּפְרֹשׁ רִשְׁ"י לְעֵינֵי הַדַּעַת, כִּי עֵינַיִם עַל שֵׁם הַחֲכָמָה נֶאֱמָר:

ספר ליקוטי הלכות - הלכות שותפים בקרקע הלכה ה

וְאֶתְנָה לְבִי לְדַעַת חֲכָמָה וְדַעַת הַלְלוֹת וְשִׁכְלוֹת יִדְעֵתִי שְׁגָם זֶה הוּא
רַעִיוֹן רוּחַ: (יח) כִּי בָרַב חֲכָמָה רַב כָּעֵס²²⁶ וְיוֹסִיף דַּעַת יוֹסִיף
מְכָאוֹב²²⁷:

הַחֲמִירוּ רְבוּתֵינוּ זְכוּנוֹם לְבָרָכָה מְאֹד עַל הַזֶּק רֵאִיָּה, כְּמִבְאָר בְּשִׁלְחֹן עֲרוֹךְ הַרְבֵּה דִּינִים בְּזֶה
שֶׁהִשְׁתַּפֵּינוּ שִׁחְלָקוּ צָרִיכִים לַעֲשׂוֹת מַחְצָה בִּינִיָּהֶם גְּבֵה אַרְבַּע אַמּוֹת כְּדִי שֶׁלֹּא יִסְתַּכֵּל זֶה עַל זֶה, כִּי
עַקֵּר הַזֶּק רֵאִיָּה שֶׁנִּמְשָׁךְ מִהָרַע עֵין כָּל יִנְיָקָתוֹ נִמְשָׁךְ עַל - יְדֵי זֶה שֶׁלֹּא נִזְהָר לְצַמֵּצֵם דַּעַתוֹ, בְּבַחֲיִנַת
שְׂתִיקָה לְבִלִּי לְכֹנֵס בְּקִשּׁוֹת וְתִרְוּצִים שְׁאֲסוּר לוֹ לְהִסְתַּכֵּל בָּהֶם לְפִי בַּחֲיִנָּתוֹ, כִּי עֵינָיו עַל שֵׁם
הַחֲכָמָה נֶאֱמָר, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב, "וְתִפְקַחְנָה עֵינֵי שְׂנֵיהֶם", כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ רְבוּתֵינוּ זְכוּנוֹם לְבָרָכָה. וְכְמוֹ
שֶׁכְּתוּב, "וְלִבִּי רָאָה הַרְבֵּה חֲכָמָה וְדַעַת". וְעַל - כֵּן כְּשֶׁמִּסְתַּכֵּל בְּדַעַתוֹ בְּמָה שֶׁאֵין לוֹ רְשׁוּת
זֶה בַּחֲיִנַת רַע עֵין, כִּי גַם הָרַע עֵין בְּעֶצְמוֹ מֵה שֶׁעֵינוֹ רָעָה בְּשֵׁל חֲבֵרוֹ שֵׁיט לֹא עֲשִׂירוֹת אוֹ אֵיזָה כָּלִי
וְחִפְץ נָאֶה וְכְדוּמָה, גַּם זֶה נִמְשָׁךְ רַק מִבַּחֲיִנַת רְבוּי הַקִּשּׁוֹת הַנ"ל שֶׁמִּסְתַּכֵּל בְּמָה שֶׁאֵין לוֹ רְשׁוּת. כִּי
אִם הִיָּה לוֹ מַחְצָה בְּדַעַתוֹ לְבִלִּי לְכֹנֵס לְהִסְתַּכֵּל וְלַחְקֹר בְּמָה שֶׁמִּפְּלֵא מִמֶּנּוּ רַק לְהֶאֱמִין בְּאֱמוּנָה
שְׁלֵמָה, כִּי צָדִיק ה' וְדָרְכָיו יְשָׁרִים וְנִכּוֹנִים מְאֹד, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב, "לְהַגִּיד כִּי יֵשֶׁר ה' צוּרֵי וְלֹא עֹלְתָה
בֹּר". וְכְתִיב, "אֵל אֱמוּנָה וְאֵין עֹל וְכו'", בּוֹדָאֵי לֹא הִיָּה לוֹ שׁוּם עֵין רָעָה בְּשֵׁל חֲבֵרוֹ כָּלִל, כִּי מִי יְבוֹא
אַחֵר הַמֶּלֶךְ מִלְכּוֹ שֶׁל עוֹלָם יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ אֲשֶׁר מִשְׁפָּטוֹ אֱמֶת וְיֵשֶׁר וְהַשְׁפִּיעַ לְזֶה אֱלוֹ הַכִּלִּים וְהַבְּגָדִים
וְהַחֲפָצִים וְכו' וְמֵה לוֹ לְהִסְתַּכֵּל עַל זֶה כָּלִל מֵאַחֵר שֶׁהִכָּל עַל - יְדֵי הַשְׁגָּחָתוֹ וּמִשְׁפָּטוֹ הָאֱמֶת. וְעַקֵּר
הָעֵין רָעָה מֵה שֶׁנִּמְצָא שֶׁעֵינוֹ רָעָה בְּשֵׁל חֲבֵרוֹ נִמְשָׁךְ רַק מִקִּשּׁוֹת כְּנֹזֵכֶר לַעִיל שֶׁקִּשָּׁה לוֹ מִדּוּעַ יְהִיָּה
לְחֲבֵרוֹ כָּל הָעֲשִׂירוֹת וְהַגְדָּלָה הַזֹּאת שֶׁזֶה נִמְשָׁךְ מִקִּשּׁוֹת שֶׁל צָדִיק וְטוֹב לוֹ צָדִיק וְרַע לוֹ רָשָׁע וְטוֹב
לוֹ רָשָׁע וְרַע לוֹ שֶׁבָּאֵל הַקִּשּׁוֹת אֲסוּר לְכֹנֵס וְלַחְקֹר כָּלִל, כִּי הֵם בַּחֲיִנַת דְּרָכֵי ה' הַנִּעְלָמִים שֶׁאֵין
אֶפְשָׁר לְהִבִּינֵם, כְּמוֹבֵא וְכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר:

²²⁶ "ברב חכמה רב כעס". נשאלת השאלה: האם הכעס מוליד חכמה או שהחכמה גורמת לכעס?
בספר "פרי צדיק" פסח שני - אות ב כתב: "זמן הקרבת פסח שני (י"ד איר) הוא ביום ראשון
מספירת הוד המרמז על תורה שבעל פה שנאמר עליו (גמ' נדרים כב ע"ב) כי ברב חכמה רב כעס
שעל ידי הרב כעס זכו לרב חכמה לתקן הרב כעס. ובאותו ספר בפרשת נח - אות ב כתב: "עיקר
התפשטות תורה שבעל פה התחיל אחר הגלות דכתיב "כי ברב חכמה רב כעס" שעל ידי הרב כעס
(של הגלות) נתרבה הרב חכמה והיה (והיו) אז אנשי כנסת הגדולה שהרבו חידודי תורה".
כלומר, הכעס מוליד חכמה. (ועל דרך הסוד: תושב"ע הינה בספירת ה"מלכות" והיא נבנית
מהגבורות המיוצגות ב"כעס". וצריך לאמר שיש כעס חיובי על דרך שאמרו (תענית ד ע"א)
"אורייתא הוא דקא מרתחא ליה" ויש כעס שלילי שהוא חלק הס"א).

בעל ה"שפת אמת" מבאר "כעס" - חטא ואומר שהחכמה גורמת לכעס כדלקמן:

שפת אמת ספר במדבר - לשבועות - שנת [תרנ"ב]

בפסוק "ארץ יראה ושקטה" איתא במדרש תחלה יראה ואחר כך שקטה שאמרה אדם הראשון על
מצוה אחת נצטוו וחטא כו'. והענין הוא עפ"י המשנה "כל שיראת חטאו קודמת לחכמתו חכמתו
מתקיימת" שצריך האדם להקדים היראה פן יבוא לחטוא על ידי החכמה כמו שנאמר ב**רוב**

פרק ב

(א) אִמְרָתִי אֲנִי בְּלִבִּי לָכֶּה נָא אֶנְסָכָה בְּשִׁמְחָה וְיִרְאָה בְּטוֹב וְהִנֵּה גַם
הוא הָבֵל: (ב) לְשָׁחוֹק אִמְרָתִי מְהוֹלָל²²⁸ וּלְשִׁמְחָה מָה זֶה עֲשֵׂה: (ג)

חכמה רב כעס. מה רוב חכמה? הוא שלא להיות חכמתו מרובה ממעשיו. ולכן זה הוא (זו היא) הכנה קודם קבלת התורה משמים, השמעת דין, יראה הארץ שלא יבואו על ידי החכמה לחטוא. ולכן "שקטה" ונתקיים החכמה כמו שנאמר בגמרא יראת ה' כו' אוצרו שהיא הכלי שמתקבל החכמה בה להיות דבר של קיימא. ולכן מדמי לה בגמרא לקב חומטין עיין שם. אכן אמרו שם עוד וי למאן דלית לי' דרתא ותרעא לדרתא עביד. וזה צריך ביאור דלכאורה נראה דכל החכמה רק כדי לבוא ליראה א"כ מה חכמתו מתקיימת דמשמע דהעיקר החכמה. אך הפירוש הוא דודאי תכלית האדם להיות ירא ה' והאלקים עשה שיראו מלפניו. אכן התורה מלמדת לאדם. שערים הפנימים שיש ביראת ה'. וכל הלימוד וחכמה להתחכם ביראת ה'. כי יש הרבה מדריגות ביראת ה'. והמקדים יראת חטא לחכמתו חכמתו מלמדתו להיות ירא ה' כי החכמה היא כולל הכל וכל אדם מתחכם במה שעוסק בו והירא מתחכם ביראתו וזהו העיקר:

²²⁷ ספר ליקוטי מוהר"ן - מהדורא בתרא סימן עז

דע, שְׁכָל אֶחָד מִשְׁרָאֵל, אֶפְלוּ צָדִיק גָּדוֹל, צָרִיךְ שִׁיחֶיהָ לוֹ אֵיזָה צֶעַר בְּכָל יוֹם, וְגַם מִי שֶׁדַּעְתּוֹ יוֹתֵר גָּדוֹלָה, צֶעְרוֹ גָּדוֹל בְּיוֹתֵר, בְּבַחֲיִנַת "יוֹסִיף דַּעַת יוֹסִיף מְכָאוֹב". וְהַהֲמָתָקָה הוּא עַל - יְדִי אֲכִילָה בְּקִדְשָׁה וּבִירְאָת - שְׁמַיִם, הִינּוּ, שָׁעַל - יְדִי אֲכִילָה בְּקִדְשָׁה, עַל - יְדִי - זֶה נַעֲשֶׂה הַמְתָּקָה, שְׁלֹא יִתְגַּבֵּר הַצֶּעַר בְּיוֹתֵר, חֵס וְשָׁלוֹם, וְגַם שְׁלֹא יִהְיֶה נִשְׁתַּלְשֵׁל מִן הַצֶּעַר, חֵס וְשָׁלוֹם, הַשְׁתַּלְשֻׁלוֹת אֵל הַסְטָרָא - אַחֲרָא, שֶׁהִיא דִּין קָשָׁה, חֵס וְשָׁלוֹם:

²²⁸ שפת אמת ספר דברים - לסוכות - שנת [תרמ"ג]

והנה בקהלת כתיב ושבחתני כו' את השמחה. וכתוב גם כן ולשמחה מה זו עושה. והיינו שבדאי טוב מאוד אם זוכין לשמחה בלי פסולת. רק שקשה להשיג זאת תמיד ויש בה פסולת כדכ' לשחוק אמרתי מהולל מעורבב. רק בימים הללו בסוכה שהיא הגנה שאין מתערב שם פסולת לכן יכולין לשמוח עתה. והשמחה הוא תענוג פנימי. וכתוב לאדם שטוב לפניו נתן חכמה ודעת ושמחה ולחוטא נתן ענין לאסוף כו'. וכל זה מתקיים בימי החג. דכתיב "רבים אומרים מי יראנו טוב נתתה שמחה בלבי מעת דגנם ותירושם רבו". פירוש שבסוכה הוא ימי השפעה לעולם. והאומות כל אחד נוטל שלו ומאסף רוב דגן ותירוש. אבל בני ישראל יש להם לקבל פנימיות ההשפעה והוא התענוג והשמחה. וזהו עדות שהם הלב והעיקר כדאיתא שבני ישראל דומין ללב שמקבלין רק צחותא דכולא. והוא התענוג כנזכר לעיל. לכן ניתן מצות סוכה עתה. לרמוז כי אין אנו חפצים ברוב דגן ותירוש. רק להיות הכנה לעבודת השי"ת שהיא העיקר. ועל הימים האלו כתיב תחת אשר לא עבדת את ה' אלקיך בשמחה כו'. שהם ימי שמחה וצריכין להתחזק עתה בעבודת ה' ביותר. ומתקיים כל השנה כמו שנאמר מצות שקבלו עליהם בשמחה כו'. והשי"ת ברוך הוא וברוך שמו נתן לנו ימי שמחה בתחלת השנה מטעם הזה. מרוב כל פירוש האר"י ז"ל ידוע

תִּרְתִּי בְּלִבִּי לְמִשׁוֹךְ בֵּינִי אֶת בְּשָׂרִי וְלִבִּי נִהַג בַּחֲכָמָה וְלֶאֱחֹז בְּסִכְלוֹת
 עַד אֲשֶׁר אֶרְאֶה אִי זֶה טוֹב לִבְנֵי הָאָדָם אֲשֶׁר יַעֲשׂוּ תַּחַת הַשָּׁמַיִם
 מִסֵּפֶר יָמֵי חַיֵּיהֶם: (ד) הִגְדַּלְתִּי מַעֲשֵׂי בְּנִיתִי לִי בָּתִּים נְטָעֹתַי לִי
 כְּרָמִים: (ה) עָשִׂיתִי לִי גִנּוֹת וּפְרָדִסִּים וְנְטָעֹתַי בָּהֶם עֵץ כָּל פְּרִי: (ו)
 עָשִׂיתִי לִי בְּרָכוֹת מִן הַשָּׁקוֹת מֵהֶם יַעַר צוֹמֵחַ עֲצִים: (ז) קִנִּיתִי
 עֲבָדִים וְשִׁפְחוֹת וּבְנֵי בֵּית הָיָה לִי גַם מִקְנֶה בָּקָר וְצֹאן הֶרְבֵּה הָיָה לִי

שיהיה יותר שמחה בעבודת הבורא משמחה שיש לו מכל הדברים שבעולם. ובני ישראל מראין זאת בסוכה שיוצאין מדירת קבע לדירת עראי. כמו שנאמר "בחרתי הסתופף בבית אלקי" אף בעראי מדור באהלי רשע בקביעות. כדאיתא ברש"י ז"ל בפסוק טוב לחסות בה'. חסיון מועט מלהיות בטוח בקביעות בנדיבים עיין שם:

ספר נועם אלימלך - ליקוטי שושנה

"שמאלו תחת לראשי" רוצה לומר, כשהשמאל הוא כבוש תחת ראשי אז ימיני תחבקני דהיינו שהצדיק הזה הוא בא למדריגת חיבוק ונשיקין ותענוג העליון, אך שצריך לעלות ממדריגה למדריגה כנזכר לעיל דהיינו מיראה לאהבה ומאהבה לתענוג (מספירת המלכות הנקראת "יראה" ונקראת "מה" לספירת התפארת הנראת "אהבה" ומשם לבינה הנקראת "תענוג") ושמחה והצדיק הזה הוא משפיע לעולם שפע טובה וזהו **ולשמחה מה זו עושה** רוצה לומר על ידי מדריגת שמחה הוא מתקן את מדרגת מה שעל ידה באים (באות) ההשפעות וזהו "מה ד' אלקיך שואל מעמך" רוצה לומר, שתתקן מדרגת "מה" וזה הוא מתקן על ידי יראה ואהבה וזהו כי אם ליראה כו'.

ספר תפארת שלמה על מועדים - לחג הסוכות

כתיב (תהלים ק, ב) "עבדו את ד' בשמחה" וכתיב (שם ב, יא) "עבדו את ד' ביראה" לכאורה הוא ב' הפכיים כי בשעת היראה והפחד יעצב לב אנוש ולשמחה מה זו עושה. אך באמת הנה יש יראה בשמחה ואהבה. ואהבה בבחינת יראה. כי אמנם ענין היראה ואהבה הם שני מ"ע בפני עצמם. וכל אחת צריך לעשותה בדחילו ורחימו ע"כ בענין קיום מצות היראה צריך להיות בתחילה התבוננות בגדלות הש"י ורוממות א"ס ב"ה ממכ"ע וסובל כל עלמין וכדומה להמשיך על עצמו ענין היראה בהתבוננות עלות הנפש ואז אחר כך תגיע אליו השמחה ואהבה ממקורה כמבואר בספרים. וכן הוא גם כן המדה באהבה לקיים מצותה בדחילו. ובזו משונה היא יראת ד' מיראת עוה"ז אשר רצונו לברוח וליפטר ממנו. אבל ביראת הרוממות כל עוד שמגיע אליו היראה יותר ירצה להתקרב ולשמוח בחלקו.

מִכָּל שֶׁהָיוּ לִפְנֵי בִירוּשָׁלַם: (ח) כָּנַסְתִּי לִי גַם כֶּסֶף וְזָהָב²²⁹ וְסִגְלַת מַלְכִּים וְהַמְדִּינוֹת עָשִׂיתִי לִי שָׁרִים וְשָׁרוֹת וְתַעֲנִגוֹת בְּנֵי הָאָדָם שָׁדָה וְשָׂדוֹת: (ט) וְגִדְלָתִי וְהוֹסַפְתִּי מִכָּל שֶׁהָיָה לִפְנֵי בִירוּשָׁלַם אֶף חֲכָמָתִי עֲמָדָה לִי: (י) וְכָל אֲשֶׁר שָׁאָלוּ עֵינַי לֹא אֶצְלָתִי מֵהֶם לֹא מָנַעְתִּי אֶת לְבִי מִכָּל שְׂמִיחָה כִּי לְבִי שָׂמַח מִכָּל עֲמָלִי וְזֶה הָיָה חֶלְקִי מִכָּל עֲמָלִי: (יא) וּפְנִיתִי אֲנִי בְּכָל מַעֲשֵׂי שֶׁעָשׂוּ יָדַי וּבְעֲמָל שֶׁעָמַלְתִּי לַעֲשׂוֹת וְהִנֵּה הַכֹּל הֶבֶל וְרֵעוֹת רוּחַ וְאֵין יִתְרוֹן תַּחַת הַשָּׁמַשׁ: (יב) וּפְנִיתִי אֲנִי לִרְאוֹת חֲכָמָה וְהוֹלָלוֹת וְסִכְלוֹת כִּי מָה הָאָדָם שְׁיָבוֹא אַחֲרֵי הַמֶּלֶךְ אֶת אֲשֶׁר כָּבַר עֲשׂוּהוּ²³⁰: (יג) וְרָאִיתִי אֲנִי שֶׁיֵּשׁ יִתְרוֹן לַחֲכָמָה מִן

²²⁹ מצאתי ב"ליקוטי יהודה" לכבוד הרב יהודה ארי' ליב היינה נין כ"ק האדמו"ר מגור זצוק"ל בשם הרה"ק מפילץ זצ"ל וכ"כ בעל חידושי הרי"ם זצ"ל שאמרו שדהע"ה ושלמה הע"ה הלכו תמיד על שפת שאול תחתית וסיכנו עצמם בשביל הדורות הבאים, כדי שאם יבוא לשם איש ישראל לא יאבד לגמרי, וזה "כנסתי לי כסף וזהב וכו'", היינו שהכניס הכל תחת עול מלכות שמים, שלא יוכלו כל עניני העולם הזה להזיק לאיש ישראל וכו' (שפתי צדיק, בראשית)

²³⁰ שפת אמת ספר שמות - פרשת וארא - שנת [תרל"א]

במדרש ופניתי לראות כו' **אשר כבר עשוהו** כו'. כי יש לאדם לידע כי כל מעשה נוגע בשורשו למעלה למעלה עד שאין השגת אדם מגעת כלל. ולזאת צריך להיות בטל כל השכל וכל הרצונות לרצונו ית"ש וכן שמעתי מאמ"ז מו"ר זצלה"ה עמ"ש במדרש אלו הי' יודע ראובן שהכ' יכתוב עליו למען הציל כו' על כתיפו הי' מביאו כו' וח"ו שהי' עושה מפני הכבוד שיעיד עליו הכתוב רק אלו הי' יודע שהדבר נוגע כל כך שהכ' יכתוב כו' עכ"ד. וכל מעשה אדם נגזר כבר בשמים. וזה שנאמר אשר כבר עשוהו. שלמעלה כבר נגזר לפני ית' כל מה שיעשה אדם אחר כך א"כ אין שייך להרהר אחר הש"י. ובוודאי שלמה הע"ה הי' נראה לו ברור כי לא יסיר לבבו. אבל מעשה האדם נוגע מה שלמעלה מהשגתו. וממילא יוכל להיות שינוי בשורש האדם. וא"כ לא יוכל אדם לדעת זה כלל. וכתב שעלתה הי"ד שבירבה לפני הש"י ואמרה שלמה מבטל אותי. וכי מי שעושה עבירה מבטל האות. אך וודאי על ידי חטא האדם נכרת מדביקות. אבל שהע"ה ידע כי בכח התורה שבו וחיות הש"י בלי פירוד אמר אנכי ארבה ולא אסיר [וזה שנאמר אתי אל ואוכל]. ולכך עלתה הי"ד [שע"ש] המחשבה שהוא השורש כמו שנאמר סוף מעשה במחשבה תחילה] ואמרה כו' וכן במשה אמר למה הרעותה. ווראי לא הי' יכול לצייר ח"ו על רעת ישראל. והש"י השיבו אני ה' שכל היות על ידי רצוני א"כ לא שייך קושיא והירהור. וכן צוהו לומר לבני ישראל אני ה' לידע שגם גלות מצרים רק על ידי חיותו ית' כי כל היות ממנו ית'. ולא שמעו כו' מקוצר רוח כי כשהיו בגלות לא הי' נגלה זה [פירוש קוצר רוח חיות הש"י שבאדם דכ' ויפח באפיו כו'. ובגלות נפסק הדבקות בשורש החיות] וזה שנאמר במדרש שהכל מן התורה קבע בה מ"ע ול"ת כו' פירוש שיש לכל מעשה איש ישראל

חיות בתורה ומצות התלויין במעשה. ולכך מעשה אדם נוגע במה שלמעלה ונמשך מחיותו ית'. וכן מ"ש בשבת קודש אשר ברא כו' לעשות פירוש מה שנעשה גם עתה על ידי רצון הש"י בשעת הבריאה ובשבת מעידין בני ישראל ע"ז שנתברר האמת. וזה שנאמר וכבדתו מעשות כו' חפציק כו' פירוש ז"ל שיהי' כל מלאכתך עשוי'. י"ל כנזכר לעיל שידע שגם מה שעושה האדם כבר הוא נעשה על ידי רצונו ית' כמו שנאמר אין אדם נוקף אצבעו כו' וזה שנאמר אשר כבר עשוהו כנזכר לעיל. ובשבת הוא בחינת הביטול וקבלת עמ"ש שהוא להיות בטל אל שורש החיים. ועי"ז כל מעשה נמשך אחר שורשו בשמים. דכ' נפלאות עשה. וברמ"א א"ח פירוש ומפליא לעשות שהמעשה יש בו מבחינת פלא עיין שם כמו שנאמר במ"א. וגם שכל האדם צריך להיות בטל לבחינת שורש החכמה דכ' מאין תמצא כו'. כי אדם יודע שכשנתגדל ומחכים יותר. רואה שמה שלא נחשב לו לחטא מקודם. הי' טעות. וכן אחר כך יותר. א"כ לחכמה אמתיות אין שיעור וצריך להיות בטל כל הדעת למאמר הש"י ונמשך הכל אל השורש כנזכר לעיל:

שפת אמת ליקוטים - פרשת וירא

במדרש (פרשה ו') וארא כו' **ופניתי** כו' עלתה יוד שבירבה כו'

מדרש רבה שמות פרשה ו פסקה א

ופניתי אני לראות חכמה והוללות וסכלות כי מה האדם שיבא אחרי המלך את אשר כבר עשוהו הפסוק הזה נאמר על שלמה ועל משה על שלמה כיצד כשנתן הקב"ה תורה לישראל נתן בה מצות עשה ומצות לא תעשה ונתן למלך מקצת מצות שנא' (דברים יז) לא ירבה לו סוסים וכסף וזהב וגו' ולא ירבה לו נשים ולא יסור לבבו עמד שלמה המלך והחכים על גזירתו של הקב"ה ואמר למה אמר הקב"ה לא ירבה לו נשים לא בשביל שלא יסור לבבו אני ארבה ולבי לא יסור אמרו רבותינו באותה שעה עלתה יו"ד שבירבה ונשתתחה לפני הקב"ה ואמרה רבון העולמים לא כך אמרת אין אות בטלה מן התורה לעולם הרי שלמה עומד ומבטל אותי ושמא היום יבטל אחת ולמחר אחרת עד שתבטל כל התורה כולה אמר לה הקב"ה שלמה ואלף כיוצא בו יהיו בטלין וקוצה ממך איני מבטל ומנין שבטל אותה מן התורה וחזר לתורה שנאמר (בראשית יז) שרי אשתך לא תקרא שמה שרי כי שרה שמה והיכן חזר (במדבר יג) ויקרא משה להושע בן נון יהושע ושלמה שהרהר לבטל אות מן התורה מה כתיב בו (משלי ל) דברי אגור בן יקא שאיגר דברי תורה והקיאן נאם הגבר לאיתאאל דבר זה שאמר הקב"ה לא ירבה לו נשים לא אמר לו אלא בשביל לא יסור לבבו לאיתאאל שאמר אתי אל ואוכל מה כתיב ביה (מ"א יא) ויהי לעת זקנת שלמה נשיו הטו את לבבו אמר רשב"י נוח לו לשלמה שיהא גורף ביבין שלא נכתב עליו המקרא הזה ולכך אמר שלמה על עצמו (קהלת ב) ופניתי אני לראות חכמה ודעת הוללות וסכלות אמר שלמה מה שהייתי מחכים על דברי תורה והייתי מראה לעצמי שאני יודע דעת התורה ואותו הבינה ואותו הדעת של הוללות וסכלות היו למה כי מה האדם שיבא אחרי המלך את אשר כבר עשוהו מי הוא שיהיה רשאי להרהר אחר מדותיו וגזרותיו של ממ"ה הקב"ה דברים אשר הם חצובים מלפניו שכל דבר ודבר שיוצא מלפניו טרם הוא נמלך בפמליא של מעלה ומודיע להם הדבר כדי שידעו ויעידו כולן כי דינו דין אמת וגזירותיו אמת וכל דבריו בהשכל וכה"א (משלי ל)

כל אמרת אלוה צרופה ואומר (דניאל ד) בגזירת עירין פתגמא שלפי שהרהרתי אחר מעשיו נכשלתי

למה דוקא יוד? גם ענין שרה ויהושע שהי' קודם שלמה, גם הקב"ה אמר אין אות בטל וכתוב בטל וחזר

ואשר חנני ה' מעט בעזרתו יתברך הנה במחשבה הי' מוכן כן שלא ירבה אולם הטו לבבו הוא דרגא בתראי בבחינת רגלי' יורדת, לבבו יצר הרע כמו שנאמר חז"ל, ורש"י ז"ל פרשת בשלח יוד על שם המחשבה כו' והנה שלמה לא דיבר שקר והי' בכוחו שלא יסיר ופירוש "ירבה" היא (הוא) שגם מחשבה לא הי' לרבות שעל ידי זה הי' מחשבה להסיר גם כן ובענין המחשבה הי' מוכן שלא יסיר וכתוב נשיו הטו אבל לא במחשבה, ולזאת עלתה יוד כו' יש לפרש עלתה ממש שגרם עלי' שתיקון המחשבה כראוי שלא יסיר אבל לא נגמר במעשה התיקון אם כן בטילה מן התורה, ואמר הקב"ה קוצה ממך איני מבטל יש לפרש על פי מה שכתבתי במקום אחר שהאדם כולל ד' אותיות הוי' יתברך ומחשבה נגד היוד והביטול נגד הקוץ עיין שם, והנה שלמה שב בתשובה והתודה וקרא עצמו אגור בן יקא כו' ועל ידי זה חזר היוד כי ברגעא חדא מתקן כמקודם ביותר תוקף ועוז והוא בבחינת מרירות הלב דרגא בתראי עד שמגיע לקוצו של יוד בחינת הביטול כנזכר לעיל זהו סוד התשובה, וזה עצמו שניטל היוד משרה שמקום היוד למעלה מבחינת שרה וניתן ליהושע שיהי' תיקון היוד על ידי בחינת יהושע דרגא בתראי כנזכר לעיל:

שפת אמת ספר שמות - פרשת וארא - שנת [תרל"ח]

ובמדרש מה כו' שיבא כו' **אשר כבר עשוהו** כו'. שדורש על שלמה ע"ה ועל מרע"ה. ביאור הענין שהם השיגו בכוחם מעלה יתירה עד שהיו רחוקים מבחינת העשי' שבועה"ז. ובלי ספק לפי השגתם היטב אשר דברו. אבל הש"י ברא אותם בעוה"ז. והי' להם בע"כ שייכות לבחינת העשי'. וזה הי' העיכוב שלא נתקיים מחשבתם וזה שנאמר כבר עשוהו. ואין רחוק להבין דבר זה. כי הרי אנו רואין בעוה"ז נשכח מלב הרשעים אשר כח נשמתם בא מלמעלה. מל"ש שמן הצדיק נשכח שיש לו חלק בגשמיות. כי אמת עיקר האדם הוא חלק אלקי. והגוף הוא רק מלבוש. כמו שנאמר בספרים הקדושים. ולפמ"ש לעיל פירוש אשר כבר עשוהו כאן במשה. שהי' לו לידע כי מדרגתו בא על ידי הקדמת תיקון המעשים שנעשה על ידי אבות כמו שנאמר חבל כו':

שפת אמת ספר שמות - פרשת וארא - שנת [תרל"ט]

במדרש **כי מה האדם כו' אשר כבר עשוהו**. המקרא נאמר על שלמה ע"ה ועל מרע"ה כו'. הענין הוא כי אלה השלמים לא יכלו לסבול הבלי עוה"ז כמו שנאמר רש"י ע"פ הבל הבלים. שלמה קורא תגר על כל הנברא במעשה בראשית כו'. כי בוודאי אחר השלימות הוא פלא ותמי' נשגבה איך השקר מתגבר בעולם ואיך טח עיני אנשים מלהכיר שכל זה הבל הבלים. אכן גם זה מנפלאות תמים דעים אשר לא יוכל אדם לבוא אל השלימות רק על ידי תהלוכותיו בכל אלה ההבלים. וכשיוצא נקי מהם זוכה אל השלימות. כי כן יסד המלך ב"ה. ואמירת מרע"ה למה הרעותה. בודאי הם דברי אמת. כי הוא צריך להיות תימה אצל האדם במציאות הרע בעולם. אבל אחר כך צריך לבטל עצמו להאמין בהבורא ית' כי כן צריך להיות לבוא אל השלימות על ידי בירור הטוב מהרע

הַסְכָּלוֹת כִּי־תֵרוֹן הָאוֹר מִן הַחֹשֶׁךְ²³¹: (יד) הֶחֱכֵם עֵינָיו בְּרֹאשׁוֹ²³²
וְהִפְסִיל בַּחֹשֶׁךְ הוֹלֵךְ²³³ וַיַּדְעֵתִי גַם אֲנִי שֶׁמִּקְרָה אֶחָד יִקְרָה אֶת

בעולם. ובאמת האבות הקדושים הם הכינו הדרך. ואחריהם הי' מציאות מרע"ה בעולם שנק' איש אלהים. וכמו כן שלמה הכין דהע"ה לפניו דרך ישר כידוע. וזה שנאמר חבל על דאבדן כו'. אם היות כי מדרגת מרע"ה למעלה מהם כמו שנאמר ושמי ה' לא נודעתי. אבל עכ"ז הם האבות. וכל תיקון השלימות אחר כך הוא בכח התחלות עבודת אבות העולם. וכמו כן נוהג תמיד שיש בחינת ימי המעשה והעבודה. וזה הכנה לשבת. אם היות כי גדלה מעלת השבת מאוד. עכ"ז הכל תלוי בעבודת האדם בימי המעשה. וכמו כן הגלות הכנה להגאולה. ועוה"ז הכנה לעוה"ב. וכן נמשך הנהגות כל הבריאה. יכין וצדיק ילבש. לכן נחשב לחטא למרע"ה שהי' לו להאמין. כי הגלות ומציאות הרעות האלה במצרים הי' הכל לטובה. הכנה לתיקון השלימות הגמור:

²³¹ שפת אמת ספר במדבר - פרשת בהעלותך - שנת [תרמ"ד]

במדרש בהעלותך את הנרות לא לאורה צריך רק לזכותכם. פירוש מו"ז ז"ל כי הכוונה שמה שיש להקב"ה נחת רוח ממעשה הצדיקים שנק' אור כמו שנאמר במדרש יהי אור זהו מעשיהם של צדיקים שהם מבררים האמת וזהו נקרא בוקר ואור מה שרואין להבדיל בין האמת והשקר. גם זה הוא בעבור שהקב"ה רצה כך שיהיו תחתונים עושים רצונו ושיהי' לו מזה נחת רוח כו'. וביאור הענין עפ"י הפסוק **יתרון לחכמה מן הסכלות כיתרון האור מן החושך**. וכ"כ מקודם והארץ היתה תהו אחר כך יהי אור ודרשו חז"ל היתה תהו מעשיהן של רשעים יהי אור מעשיהן של צדיקים. וכן ויהי ערב ויהי בוקר היינו שהערב הכנה להבוקר שכל מה שברא הקב"ה בעוה"ז להיות נכסה כבודו ית' ושיהי' לצדיקים יגיעה וטורח לברר האמת כדי שיהי' לו כביכול נ"ר ממעשה הצדיקים כענין המשנה כדי ליתן שכר טוב כו'. וזהו הרמז של המדרש בעינים בראתי לבן ושחור ואין אתה רואה רק מהשחור. רמז להנ"ל שכל ההארות שהצדיקים זוכין רק מכח החושך וההסתר שיש בעולם. ועי"ז זוכין לאורה גדולה. ואמר יגדיל תורה כו' דכתיב נר מצוה ותורה אור וכתב במ"א באורך. והענין הוא דשורש התורה הוא גבוה מאוד וכמו שיזכו בני ישראל לעתיד כמו שנאמר במדרש לעתיד אני מאיר לכם אורה גדולה. וזהו דרך המיוחד לצדיקים דכתיב ואורח צדיקים כו' עד נכון היום. אבל הקב"ה הרבה תורה ומצות כמו שנאמר בזוהר הקדוש נשא שע"ז כתיב כל ארחות ה' חסד ואמת תר"ג אורחין דאורייתא. פירוש שכל המצות הם עיטין טבין. והיינו שברא העולם בזה האופן שהוא עלמא דשיקרא וצריכין לסיוע של תר"ג מצות לתקן כל האברים וכל הימים. ולהמשיך הארת התורה בדרכים שלמטה. כי כל מה שגבוה יותר היא באחדות יותר. ולכן נקראת התורה בגמרא פרשת דרכים עיין שם בגמרא דסוטה ע"פ תורה אור. וזה שנאמר יגדיל תורה. וכל זה לזכותכם כמו שנאמר חסד ואמת כדי לתקן אלה המקומות החשכים ולהוציא יקר מזולל שעל ידי זה מתקרבין הגרים וחסידים אומות העולם כמו שנאמר במדרש ע"ז והלכו גוים לאורך כו' כי דרכים הללו לעתיד יהיו נשארין מתוקנים בעבור האומות כפי מה שיזכו. אבל בני ישראל יתעלו לאחדות האמת. ובהעלותך את הנרות הוא התקשרות התר"ג אורחין באורח המיוחד. ויתכן לרמוז את הנרות שגם החושך וההסתר בעצמו מתעלה על ידי העלאת הנרות. והרמז לתיקון הגוף שהוא המלבוש המסתיר הארת הנשמה וכפי תיקון הנשמה מתעלה גם הגוף:

שפת אמת ספר בראשית - לחנוכה - שנת [תרל"ט]

הרואה נר חנוכה צריך לברך. כי נשאר הארת הנסים בהנרות. ואור זה הרויחו בני ישראל אחר חשכות של מלכות יון הרשעה כמו שנאמר **ויתרון האור מן החושך** כו' מכלל שעל ידי החושך יש יתרון אור אחר כך כשנגאלין ממנו וכמו שנאמר בכל עצב יהי' מותר. וזה הרמז ומנותר קנקנים נעשה נס לשושנים כמו שנאמר אל תסתכל בקנקן כו' שהקנקן הוא רק כלי ולבוש להפנימיות ובאמת כתיב מלכותך מלכות כל עולמים. רק שנסתר בעולם הזה. ועל ידי הנסים לפרקים. מתברר כי הכל מכח מלכותו ית' ויש אחר כך יתרון מן ההסתר שמקודם וכל אלה ההארות שנמצא מעורב בבחינת הד' מלכיות נוטלין בני ישראל על ידי הגלות כשנגאלין ממנו. והנה בודאי כמו שיש בכלל כך יש בכל איש ישראל בפרט שאין יכול לקבל עליו מלכות שמים עד שצריך לעבור באלה הד' מלכיות שהם מיני שעבודים שצריך לגבור נגדם להוציא נפשו לחירות שלא להיות ברשות לבו לכל אלה הדברים אחר כך זוכה לקבלת מלכות שמים. לכן צריכין בחנוכה לחדש עול מלכותו ית' ובנקל יותר לבוא לטהרה כמו שנאמר רבים ביד מעטים שבנקודה מועטת יכולין עכשיו לגבור נגדם כנזכר לעיל:

ספר ליקוטי מוהר"ן - מהדורא קמא סימן לז

עקר הבריאה היא, בגין ד'שיתמודעין לה, (זהר בא מ"ב.) כמו שכתוב (ישעיה מ"ג): "לְכַבֹּדִי בְּרֵאתִיו יִצְרָתִיו אֵף עָשִׂיתִיו. וְגוֹף וְנֶפֶשׁ, הֵם בְּחִינַת אֲדָם וּבְהֵמָה, חֶמֶר וְצוּרָה, חֲכָמָה וְסִכְלִיּוֹת, בְּחִינַת אֹר וְחָשֶׁךְ. כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב (קהלת ב'): "בְּיִתְרוֹן אֹר מִן הַחָשֶׁךְ"

שפת אמת ספר במדבר - פרשת חקת - שנת [תרל"א] ²³²

בזהר הקדוש פירוש חקת התורה ולפעמים כתיב וזאת התורה. ופירוש שחקת היא תורה שבע"פ שגוף התורה למעלה מהשגת אדם. וכתיב אשר שם לפני בני ישראל. וחקת החקיקה בלב האדם ובמעשיו. וכן שמעתי מאמ"ז מו"ר ז"ל פירוש במחוקק כו' שדברי תורה נחקקים בגוף האדם. וזה ענין תורה שבע"פ להמשיך הארת התורה לכל מעשה בפרטות. כי בודאי בכל דבר יש הארה מהתורה שהרי באורייתא ברא קוב"ה עלמא. רק שנגנז ואינו ניכר וצריכין למצוא הארת התורה הגנוזה במ"ב. ופירוש חקת כמו שנאמר עשה תורתך קבע. הפירוש להיות נקבע בגוף האדם ידיעת התורה כיתד שלא תמוט. ואיתא בגמרא חסידים ראשונים עשו תורתן קבע ומלאכתן עראי זה זה נתקיימו בידן. נראה הפירוש שגם בכל מלאכה שעשו הי' העיקר הלימוד שמכל דבר יש לאדם ללמוד רצון השי"ת ומי שעושה הכל לשם שמים בדביקות יוכל למצוא הארת התורה כנזכר לעיל. וזה שנאמר תורתן כי היגיעה במעשה גשמי להיות עפ"י התורה נק' תורת האדם כמו שנאמר רש"י תהלים א' משעמל בה נקראת תורתו כו'. וזה שנאמר שהי' הקביעות ועיקר מעשיהן בחינת תורתן וגוף המלאכה הי' עראי וטפל כנזכר לעיל. וממילא נמשך גם הגשמיות אחר השורש וכמו שנאמר ז"ל שהצדיקים מקיימין העולם שנברא בעשרה מאמרות שמביאין כח השורש לתוך ההעלם כמו שנאמר במ"א. וכתיב **החכם עיניו בראשו** גם כן הפירוש כנזכר לעיל שמתדבק תמיד בשורש

וכח הראשית וההתחלה של כל דבר והוא כח חיות השי"ת כנזכר לעיל. וכ"כ שאו מרום עיניכם וראו מי ברא אלה. שבכל דבר אף שנראה מרוחק ומתנגד להקדושה אעפ"כ באמת כח והחיות רק מהשי"ת וזה שנאמר במדרש מי יתן טהור מטמא כו' יחידו של עולם כי על ידי הביטול להשורש יוכל לטהר עצמו אף שנטמא. וזה על ידי תשובה שרוצה לחזור לשורשו ומתיישב מאין באתי ומברר אצלו שכל החיות מהשי"ת ומבטל עצמו להשורש עי"ז נדחה כל הטומאה כנזכר לעיל. וזה שנאמר מי ברא אלה אף שנראה נפרד ומתפשט לעניני עוה"ז וגשמיות. עכ"ז באמת מי ברא אלה. גם כן רק מהשי"ת ויחידתו רק שכן רצונו שיהי' נסתר כנזכר לעיל:

שפת אמת ספר בראשית - פרשת חיי שרה - שנת [תרס"ד]

בפסוק ואברהם זקן בא בימים אחז"ל זקן זה שקנה חכמה. דכתיב **החכם עיניו בראשו**. פירוש בשורשו למעלה. (וכ"כ הבא"ח לקמן) דזה עיקר החכמה שצריך האדם להבין מאין בא ולמה בא לעוה"ז שהנשמה נשתלחה בעוה"ז מעולם העליון. ועל ידי החכמה זוכר האדם מקומו בימים הקדמונים קודם שבא לעוה"ז. ולכן נקרא זקן. ופירוש בא בימים בפנימיות הימים דכתיב ויקרא אלקים לאור יום. א"כ כל יום יש בו אור. אבל גנזו לצדיקים. והצדיק בא בפנימיות הימים:

שפת אמת ספר שמות - פרשת תצוה - שנת [תרס"א]

במדרש שנמשלו לזית שאחר שטוחנין אותו ומקיפין באבנים נותנין שמן עיין שם. וכבר כתבנו במקום אחד שדורו של משה הי' שמן זך בלי פסולת. ובימי הגלות הוא שמן השני והשלישי שבא על ידי היסורים. וכמו כן בימי המעשה. שע"ז נאמר יגעתי ומצאתי. שצריכין לברר השמן מן הפסולת. ובשבת קודש מאיר בחינת מרע"ה. והיא מתנה מבית גנזיו של הקב"ה שהוא זך בלי פסולת. ולכן נקודה זו המבוררת בלי פסולת זה נשאר לעולם. ועל זה כתיב להעלות נר תמיד שהשמן שהוא מעורב בפסולת אינו דבר של קיימא. וכעין זה אמרו בגמרא יגעתי ומצאתי תאמין לחדודי. אבל לאוקמי גירסא סייעתא דשמיא. והוא המתנה של שבת קודש שמתגלה נקודה זו הברורה בלי פסולת. ולכן נאמר זכור את יום השבת שהוא בחינת זכירה שאין בה שכחה. ואיתא כי שמן יפה לזכירה אבל הזית בעצמו מביא שכחה. ולכן אותו שמן זית זך בלי שום פסולת הוא להעלות נר תמיד כנזכר לעיל. ועוד במדרש שנמשלו בני ישראל לשמן שאינו מתערב במשקין וצף למעלה. ובאמת זה בכח הנשמה. שהרי הנשמה מחיה כל הגוף. וכחה מתפשט בכל האיברים. אעפ"כ היא נבדלת. וזה הרמז **החכם עיניו בראשו**. וברא הקב"ה להיות הנשמה בראש ומוח להיות למעלה מן הגוף. הגם שהיא נקשרת בגוף כמו שנאמר ומפליא לעשות. וכל מה שברא הקב"ה הכל למילף מיני' חכמה. ובאמת זה רק בצדיקים כי הרשעים בחייהם קרוין מתים. ומערבין כח הנשמה שלהם בגוף. ולכן בני ישראל שיש בהם כח הנשמה ואז הנשמה מאיר לכל הגוף. והיא למעלה. ואותן הנשמות הגבוהים מהפכין עוד הגוף. כענין חסידים הראשונים. שהי' להם התפשטות הגשמיות שע"ז נאמר אפילו במיתתן קרוין חיים. וזהו שמן זית זך בדורו של מרע"ה. וכן בשבת קודש יומא דנשמתי' מאיר הנשמה יתירה שהיא למעלה מכל הגשמיות והטבע. כמו שנאמר ישמח משה במתנת חלקו. שבכל שבת יש הארה מבחינת משה רבינו ע"ה כמו שנאמר בספרים:

שפת אמת ספר שמות - פרשת ויקהל - שנת [תרנ"ד]

אלה הדברים אשר צוה ה' לעשות כו'. הגם כי בשבת שובתין ממלאכת עשי'. אבל זה תיקון המעשים בהיות נעשה המלאכות בששת ימים וביום השביעי קודש זה תיקון העשי'. וזה הבחינה שנתן הקב"ה לבני ישראל בהיותם בעולם הזה הגשמי להיות להם חלק בקדושה עליונה. ואמרו חז"ל על הקב"ה עשיר ושמח בחלקו כי למעלה כל המלאכים ומחנות כולם קדושים. אבל הקב"ה בחר בנו להיות לנו חלק בקדושה. הגם שאנו בחומריות הטבע על ידי השבת. וזה דבר גדול להיות עושים במלאכה ויום השביעי יהי' לכם קודש. והנה בכל דבר בעוה"ז יש חומר וצורה בפרט. ובכלל בעולם שנה נפש. והשבת הוא הצורה של כל הימים. וכמו כן בני ישראל הצורה בנפשות. ומשכן ומקדש הצורה בעולם. וכל עבודת האדם להפוך החומר ולבטלו אל הצורה. ובמדרש שאו מרום עיניכם כו' מי ברא אלה כו'. כמו שנאמר **החכם עיניו בראשו**. כי לכל הדברים יש שורש למעלה ונקשרים תחתונים בעליונים. אבל הם מכוסים בטבע ומי שמייגע עצמו לצאת מן הטבע יכול להשיג ולראות שורש הצורה שבו. וכפי שמירת העינים וההסתכלות מהגשמיות. כך יכולין להסתכל ברוחניות. וזהו שאו מרום עיניכם להרים ההסתכלות היפוך ממה שכתוב הכסיל בחושך הולך. ואיתא במדרש הרואה דבר ערוה ואינו זן עיניו ממנה זוכה להקביל פני השכינה שנאמר ועוצם עיניו מראות ברע כו' מלך ביפיו תחזינה כו' עיין שם בפ' אחרי. והנה ציור המשכן וכליו הי' לקשר התחתונים בשורשם העליון. ושם היו רואין הצורה הפנימיות וזה הי' בחינת עליות רגלים שלש פעמים בשנה יראה וכתוב צאינה וראינה כמו שנאמר במ"א מזה:

שפת אמת ספר דברים - לראש השנה - שנת [תרנ"ג]

החכם עיניו בראשו רמז על יום ר"ה כמו שיש ראש בנפש והוא משגיח על כל הגוף ובו הנשמה ועיקר ראיות העין מתוך החושך והשחור שבו כמו שנאמר חז"ל. כמו כן בזמן זה היום הראשון בו ההשגחה על כל השנה והחכם מבין שכל השנה תלוי' בראש השנה. ולכן בכסה כתיב ב'. כי ישת חושך סתרו. וכל הסתכלות והראי' הוא בזה היום. וכמו שכל זה היום הוא בבחינת הראש והשורש. כן צריכין בני ישראל לשוב בו להתחזק בראשיתן והוא התורה והאבות שעליהם נרמז בחינת השופר. והוא בחינת אשא דעי למרחוק לזכור השורש שלנו. כענין שאמרו מתי יגיעו מעשי למעשי אבותי. כי מעשה אבות היו הכנה לבנים. וזהו שרמזו חז"ל בעקידה ויקח כו' המאכלת שישראל אוכלין מתן שכרה. והיינו על ידי מעשה העקידה יכול כל איש ישראל למסור נפשו בעבור קדושת שמו ית'. ובני ישראל שבחרין בדרכי אבותיהם. מעשה אבות מסייע להם. ולכן עקידת יצחק לזרעו תזכור. הם בני ישראל שבחרין בדרכי אבותיהם. וזהו החכם עיניו בראשו להימשך אחר מעשי אבותיו:

שפת אמת ספר שמות - פרשת תצוה - שנת [תרס"א]

ועוד במדרש שנמשלו בני ישראל לשמן שאינו מתערב במשקין וצף למעלה. ובאמת זה בכח הנשמה. שהרי הנשמה מחיה כל הגוף. וכחה מתפשט בכל האיברים. אעפ"כ היא נבדלת. וזה הרמז החכם עיניו בראשו. וברא הקב"ה להיות הנשמה בראש ומוח להיות למעלה מן הגוף. הגם שהיא נקשרת בגוף כמו שנאמר ומפליא לעשות. וכל מה שברא הקב"ה הכל למילף מיני' חכמה. ובאמת זה רק בצדיקים כי הרשעים בחייהם קרוין מתים. ומערבין כח הנשמה שלהם בגוף. ולכן בני

ישראל שיש בהם כח הנשמה ואז הנשמה מאיר לכל הגוף. והיא למעלה. ואותן הנשמות הגבוהים מהפכין עוד הגוף. כענין חסידים הראשונים. שהי' להם התפשטות הגשמיות שע"ז נאמר אפילו במיתתן קרוין חיים.

ספר בן איש חי - הלכות שנה ראשונה - פרשת כי תבא

יובן על דרך המדרש, ואשימם בראשיכם, למה הדבר דומה, לנחש שאמר הזנב לראש, עד מתי אתה מהלך תחלה, אני אלך תחילה, אמר לו לך, והלך ומצא גומא של מים והשליכו לתוכה, מצא אש והשליכו לתוכו, מצא קוצים והשליכו לתוכו, מי גרם לו על שהלך הראש אחר הזנב. כך כשהקטנים נשמעין לגדולים, הם גוזרין לפני המקום והוא עושה, ובשעה שהם הולכים אחר הקטנים, נופלים על פניהם, והכונה אם ישראל עושים רצונו של מקום, מעמיד להם מנהיג טוב שהוא ראש, כלומר יש לו עינים לראות, כי החכם עיניו בראשו, ולזה אמר ונתנך ה' לראש ולא לזנב, שלא יהיה פתי שאין לו עינים לראות, שאז הוא כמו הזנב שאין לו עינים לראות, אלא יהיה ראש שיש בו עינים לראות, וכמו שאמרו בגמרא כד רגיז רעיא על ענא, משוי להו נגידיא סמייא, ומאחר דנתנך לראש, לכך והיית רק למעלה ולא תפול למטה, ותזכה לכל זה על ידי שתשמע אל מצות ה' אלהיך:

ספר בן איש חי - הלכות שנה שניה - פרשת תזריע

ואם בעינינו עמד הנתק ושער שחור צמח בו, נרפא הנתק טהור הוא, וטיהרו הכהן, יש לדקדק הלשון כפול, דדי לומר טהור הוא, או יאמר וטיהרו הכהן בלבד. ונראה לי בסייעתא דשמיא, דרמז הכתוב לפי דרכו, דאל יחשוב אדם כל מי שרוצה לגשת אל הקדושה והטהרה הפתח פתוח לפניו, אלא באמת רק מי שהוא שרשו טהור, שיש לו סימן המעיד על שורשו בטהרה, הנה זה יכול להיות טהור אף על פי שנטמא, אבל מי שאין לו שורש בטהרה, אי אפשר לגשת לטהרה להיות טהור, ועיין בסה"ק אדרת אליהו בפרשת קדושים, המעשה של הרשב"ש ז"ל, לזה אמר טהור הוא, וטיהרו הכהן, רצה לומר אם שורשו טהור, אז וטיהרו הכהן עתה, שיוכל לקבל טהרה חדשה: ולכן אמרו רבותינו זכרונם לברכה, עכו"ם שעסק בתורה חייב מיתה, כי התורה מטהרת, ועכו"ם אין לו שורש במקור הטהרה למעלה, לכן לא יוכל ליגש אל התורה הקדושה והטהורה, אך ישראל ששרשם הוא במקור הטהרה למעלה, יכולים לעסוק בתורה. לכן נתן ה' יתברך לישראל אות ברית קודש, שהוא אות וסימן להם ששרשם הוא במקור הטהרה, כדי שיהיו יכולים לעסוק בתורה, לכן אומרים בברכת המזון על בריתך שחתמת בבשרינו ועל תורתך שלמדתנו, דתלה זה בזה. ובזה יובן הכתוב **החכם עיניו בראשו**, שהוא שרשו, שראוי לחכמת התורה מצד שרשו:

או, **עיניו בראשו** הוא אות ברית קודש, שנקרא ראש הגויה, שזה הוא אות וסימן לישראל שהם ראויים לעסק התורה, אבל הכסיל, הוא העכו"ם, בחשך הולך, חושך הוא מקום הטומאה, שרשו שם, ואי אפשר להיות נכנס למקום טהרה. ולכן על לומדי תורה כתיב, בתורת ה' חפצו ובתורתו יהגה יומם ולילה, והיה כעץ שתול על פלגי מים, והיינו כי טבע המים הנמשכין ובאים ממקום גבוה והולכין בצנורות ויורדין למקום נמוך, הם חוזרין ועולין מאליהם בצנורות העומדים בצד השני, עד גדר גובה המקום שבאו משם, וכן תמצא דבר זה בישראל שעוסקים בתורה, שכל

כָּלֶם: (טו) וְאֶמְרָתִי אֲנִי בְּלִבִּי כְּמִקְרָה הַכָּסִיל גַּם אֲנִי יִקְרָנִי וְלִמָּה
 חֲכָמָתִי אֲנִי אֲזִי יִתֵּר וְדִבְרָתִי בְּלִבִּי שְׁגַם זֶה הֶבֶל: (טז) כִּי אֵין זְכָרוֹן
 לַחֲכָם עִם הַכָּסִיל לְעוֹלָם בְּשִׁכְבָּר הַיָּמִים הַבָּאִים הַכֹּל נִשְׁכָּח וְאִידָּ
 יָמוֹת הַחֲכָם עִם הַכָּסִיל: (יז) וְשִׁנְאָתִי אֶת הַחַיִּים כִּי רַע עָלִי הַמַּעֲשֶׂה
 שֶׁנַּעֲשֶׂה תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ כִּי הַכֹּל הֶבֶל וְרַעוּת רוּחַ: (יח) וְשִׁנְאָתִי אֲנִי אֶת
 כָּל עֲמָלִי שֶׁאֲנִי עֹמֵל תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ שֶׁאֲנִיחָנוּ לְאָדָם שְׁיִהְיֶה
 אַחֲרָי: (יט) וְכִי יוֹדֵעַ הַחֲכָם יִהְיֶה אִם סָכַל וְיִשְׁלֹט בְּכָל עֲמָלִי
 שֶׁעֲמַלְתִּי וְשֶׁחֲכָמָתִי תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ גַּם זֶה הֶבֶל: (כ) וְסִבּוֹתִי אֲנִי לִיֹּאֵשׁ
 אֶת לִבִּי עַל כָּל הָעֵמֶל שֶׁעֲמַלְתִּי תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ: (כא) כִּי יֵשׁ אָדָם
 שֶׁעֲמָלוֹ בְּחֲכָמָה וּבִדְעָת וּבְכִשְׁרוֹן וּלְאָדָם שֶׁלֹּא עֹמֵל בּוֹ יִתְּנֶנּוּ חֶלְקוֹ
 גַּם זֶה הֶבֶל וְרַעַה רַבָּה: (כב) כִּי מָה הִזָּה לְאָדָם בְּכָל עֲמָלוֹ וּבְרַעְיוֹן

אחד יוכל לעלות כפי גובה מקום שרשו שנחצב ממנו, ולכן המשיל לבעל תורה כעץ שתול על פלגי מים, לומר כי יש בו טבע המים:

....ובאופן אחר נראה לי בסייעתא דשמיא רמז הכתוב, **החכם עיניו בראשו** וכו', כי החכמה והשכל הם בראש האדם, ואם האדם לא יקשר ויחבר עין הראות שלו בחוכמה והשכל שבראשו, לא ידע איך יעבוד את ה' יתברך, ולא יבין ולא יכיר ולא יבחין בין האסור למותר ובין טוב לרע, ולזה אמר החכם עיניו בראשו, רצה לומר עיניו קשורה ודבוקה בחכמה והשכל שבראשו, שבזה ידע מה האסור ומה המותר, והכסיל שאינו מחבר עיניו בראשו, הנה הוא כהולך בחשך, דאם יש גבשושית נתקל בה, ואם גומא נופל בתוכה, כן זה יזדמן לפניו דברים האסורים מן התורה או מדברי סופרים ונכשל בהם, כי אינו מבין בין אסור למותר ובין רע לטוב:

²³³ שפת אמת ספר דברים - פרשת תבא - שנת [תרס"ד]

בפסוק והיית ממשש בצהרים כ' ימשש העור באפילה. כי הנה בני ישראל נבראו להאיר לכל העולם וניתן להם התורה ומצוות תורה אור. והמצוות הם להמשיך אור התורה גם בגוף. כי הנשמה אור תורה ועל ידי נר מצוה מאיר אור הנשמה בגוף. כי הגוף מחשיך אור הנשמה לכן **הכסיל**

בחושך הולך שהוא חשכת הטבע. ובני ישראל בכח התורה ומצוות הם מאירים את הטבע. וכ"כ וזרח בחושך אורך ואפלתך כצהרים. וכ"כ החושך יכסה א' ועליך יזרח ה'. והלכו גוים לאורך. אבל עתה בגלות הגם שיש לנו התורה ועוסקים בתורה ותפלה אין מרגישין האור תורה וממששין בתורה כעור באפלה. אעפ"כ צריכין עכ"פ למשש בתורה שגם העור הממשש באפילה הקב"ה ממציא לו הדרך ועל זה מבקשין גל עיני כו'.

לְבוֹ שֶׁהוּא עֹמֵל תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ: (כג) כִּי כָל יָמָיו מִכָּאֲבִים וְכַעַס²³⁴
 עֲנִינוּ גַם בְּלִילָה לֹא שָׁכַב לְבוֹ גַם זֶה הֶבֶל הוּא: (כד) אֵין טוֹב בְּאָדָם
 שְׁיֵאכֹל וְשָׁתָה וְהִרְאָה אֶת נַפְשׁוֹ טוֹב בַּעֲמָלוֹ גַם זֶה רָאִיתִי אֲנִי כִי
 מִיַּד הָאֱלֹהִים הִיא²³⁵: (כה) כִּי מִי יֵאכֹל וּמִי יַחֲוֹשׁ חוּץ מִמֶּנִּי: (כו) כִּי

234 ספר סיפורי מעשיות - שיחות שאחר ספורי המעשיות

מעשה אחד הלך מאביו, והיה במדינות אחרות ימים רבים אצל אחרים. ולזמן בא לאביו, והתפאר בעצמו שלמד שם אמנות גדול:

לעשות מנורה התלויה (שקורין הענג לייכטער). וצוה להתאסף כל בעלי אמנויות הזה, והוא יראה להם חכמתו בזה האמנות. וכן עשה אביו. וקבץ כל הבעלי אמנויות הזאת לראות גדולת הבן, מה שפעל בכל הימים האלו שהיה ביד אחרים. :

והבן הוציא מנורה אחת שעשה, והיתה מגונה מאד בעיני כולם. ואביו הלך אצלם, ובקש מאתם שיגלו לו האמת. והוכרחו להודיע לו האמת שהיא מגונה מאד. והבן התפאר: הלא ראיתם חכמת אמנותי. והודיע לו אביו שלא נראה יפה בעיני כולם. השיב לו הבן:

אדרבא! בזה הראיתי גדולתי. כי הראיתי לכולם חסרונם. כי בזאת המנורה נמצאים החסרונות של כל אחד מהבעלי אמנות הנמצאים כאן. הלא תראה. שאצל זה, מגונה חתיכה זו, אבל חתיכה אחרת יפה אצלו מאד. ואצל אחר להפך. אדרבא, זאת החתיכה שהיא מגונה אצל חברו היא יפה ונפלאה בעיניו, רק זאת החתיכה מגונה. וכן אצל כולם: מה שרע בעיני זה היא יפה בעיני חברו, וכן להפך. ועשיתי מנורה זאת מחסרונות לבדם. להראות לכולם שאין להם שלמות, ויש לכל אחד חסרון. כי מה שיפה בעיניו הוא חסרון בעיני חברו, אבל באמת אני יכול לעשות כתקונו:

אם היו יודעים כל החסרונות והנמנעים של הדבר, היו יודעים מהות הדבר, אף שלא ראו אותו מעולם:

גדולים מעשי השם. אין אדם דומה לחברו, וכל הצורות היו באדם הראשון. הינו, בתבת אדם לבד, היו נכללין כל הצורות הללו. וכן בשאר דברים. כל המאורות היו נכללין בתבת "אור" לבד, וכן כולם, הינו כל מעשה בראשית. ואפלו העלין של האילן אין אחד דומה לחברו וכו': והאריך בענין זה הרבה מאד. ואמר אז, שיש חכמות בזה העולם, שיכולים לחיות עם החכמות לבד, בלי שום אכילה ושתייה. והאריך אז בשיחה נפלאה ונוראה.

235 כנסת יחזקאל להרב יחזקאל הכהן מרדאמסק

הנה, האדם בעצמו אין בכוחו לעשות מצוה ואיננו כדאי וראוי לזה, זולת מחסד הבורא שהקב"ה נותן לו כח אשר יזכה האדם השפל לעשות מצוה ולהתפלל לפני הבורא ב"ה כמו שנאמר "וצדקה תהיה לנו כי נשמור לעשות" היינו מה שהאדם יכול לשמור ולעשות מצוות היא רק צדקה מהקב"ה ובפרט להתקדש (לקדש) עצמו בדבר הרשות (כגון: אכילה) ולעשות בהם מצוות לשום מחשבתו לשם שמים, הנה זה בודאי מכח העזר והסיוע מלמעלה. וזה הפירוש "שיאכל ושתה וראה "טוב" בכל עמלו, היינו מה שהאדם יכול לאכול ולשתות ולהיות בטוב שיתקדש בהם ויעשה בהם מצוות, מתת אלקים היא. היינו שזהו מתנה וחסד מאת הקב"ה, כי לולא שהקב"ה עוזרו במה יזכה ילוד אישה לעמוד לפני הקב"ה.

לְאָדָם שְׁטוּב לְפָנָיו²³⁶ נָתַן חֲכָמָה וְדַעַת וְשִׁמְחָה וְלַחוּטָא נָתַן עֲנָן
לְאַסּוּף וְלִכְנוּס לְתֵת לְטוּב לְפָנָי הָאֱלֹהִים גַּם זֶה הֵבֵל וְרַעוּת רוּחַ :

פרק ג

(א) לְכָל זָמָן וְעַתָּה²³⁷ לְכָל חֶפֶץ תַּחַת הַשָּׁמַיִם²³⁸: (ב) עַתָּה לְלֶדֶת וְעַתָּה
לְמוֹת עַתָּה לְטַעַת וְעַתָּה לְעִקּוֹר נְטוּעַ: (ג) עַתָּה לְהַרְוֹג וְעַתָּה לְרַפּוֹא עַתָּה

²³⁶ שפת אמת ספר בראשית - פרשת לך - שנת [תרל"ד]

במדרש המשל מחכם שנתן לעבדו דייתיקי ושבנו יבחר דבר א' כו' וזה שנאמר **לְאָדָם שְׁטוּב**
לְפָנָיו כו' עיין שם במדרש תנחומא פירוש שיצה"ר מושל בכל הדברים ומ"מ הכל ברשות האדם
כמו שנאמר שניתן הבחירה לאדם ומה שבחר בו נכבש ת"י. כמו שנאמר כל שתי תחת רגליו. וגם
מה שנותן ליצה"ר כח למשול על הכל הוא גם כן כדי שיתקרב הכל להשי"ת על ידי שמאסף
ומכניס לתת לטוב כו' כמדרש הנ"ל והוא העבד רק שהאדם צריך להכניעו להיות תחת רגליו כנזכר
לעיל:

שפת אמת ספר דברים - ליום כפור - שנת [תרנ"ג]

כתיב **לְאָדָם שְׁטוּב לְפָנָיו נָתַן חֲכָמָה וְדַעַת וְשִׁמְחָה**. הוא ר"ה יוה"כ וסוכות שניתן
לבני ישראל. כי ר"ה הוא בחינת חכמה כמו שנאמר שופר חכמה ואינה מלאכה. והיא בחינת יראה
כדכ' הן יראת ה' היא חכמה וכתוב מה ה' אלקיך שואל כו' כי אם ליראה לכן רמזו אינה מלאכה
שהוא רק הביטול בחינת כח מה. ואמרו אם אין יראה אין חכמה. וסור מרע בינה הוא בחינת יו"פ
לפני ה' תטהרו ועיקר ביוה"כ"פ להיות נעשין סור מרע שכל ימי השנה ארץ ישראל מכח לכלוך
החטאים ועונות. ועתה שיום כפרה הוא צריך לשוב בתשובה להיות סור מרע. וזוכין לבינה כי יש
נ' שערי בינה וביוה"כ"פ נפתח שער הנ' והוא שבת העליון מכל שבתות השנה ולכן כ' ועניתם כדי
להתקרב לבחינת עוה"ב שאין בו אכילה ושת'.

ספר ליקוטי מוהר"ן - מהדורא קמא סימן נו

אֲמָרוּ רַבּוֹתֵינוּ, זְכוּרָנָם לְבָרְכָהּ (מְגִלָּה י'): **"כִּי לְאָדָם שְׁטוּב לְפָנָיו נָתַן חֲכָמָה וְדַעַת"** זֶה מְרַדְּכִי. הִינּוּ
שְׁמֵרְדֵּכִי, שֶׁהוּא בְּחִינַת מַלְכוּת דְּקִדְשָׁה כְּנֻזְכָּר לְעִיל, נָתַן לוֹ חֲכָמָה וְדַעַת כְּנֻזְכָּר לְעִיל. וְזֶה טוֹב לְפָנָיו,
בְּחִינַת הַתּוֹרָה, כִּי 'אֵין טוֹב אֶלָּא תּוֹרָה' (אָבוֹת פָּרָק ו). "וְלַחוּטָא נָתַן עֲנָן לְאַסּוּף וְלִכְנוּס" זֶה הֶמֶן.
הִינּוּ שְׁהֶמֶן, שֶׁהוּא בְּחִינַת מַלְכוּת דְּסִטְרָא אַחְרָא כְּנֻזְכָּר לְעִיל, הוּא מְאַסֵּף מִמּוֹן כְּנֻזְכָּר לְעִיל. וְזֶה:
"לְתֵת לְטוֹב לְפָנָי אֱלֹקִים", בְּחִינַת הַתּוֹרָה. שְׁמֵרְדֵּכִי, שֶׁהוּא בְּחִינַת מַלְכוּת דְּקִדְשָׁה, מוֹצִיא מִמֶּנּוּ כָּל
הַמִּמּוֹן וְכָל הַנִּיצוּצוֹת, וְנַעֲשֶׂה מִזֶּה תּוֹרָה כְּנֻזְכָּר לְעִיל. כִּי מְרַדְּכִי מוֹצִיא מִמֶּנּוּ כָּל הָעֲשִׁירוֹת, בְּבְחִינַת
(אֵיּוֹב כ): "חֵיל בָּלַע וַיִּקְאֲנוּ". וְעוֹשֶׂה מִזֶּה תּוֹרָה, שְׁנִקְרָאת: "אֵשֶׁת חֵיל" (מְשָׁלִי ל"א):

²³⁷ ספר נועם אלימלך - פרשת וישב

ופרעה (בחלומו) גם כן ראה עלמא דאתכסיא ועלמא דאתגליא. שאלו הפרות הנבלעות הם כנגד עלמא דאתכסיא ופרות השניים הם כנגד עלמא דאתגליא. ומה שפרעה ראה עוד ארבע עשרה שבליים יכול להיות שראה כנגד **כ"ח עיתים** שאמר שלמה המלך עליו השלום בספר קהלת שהם **"ד וי"ד י"ד ימין וי"ד שמאל זה לעומת זה. יד ימין בקדושה יד שמאל בקליפה ופרעה באמת ראה שניהם ויוסף הצדיק לא רצה בזה שיהיה לפרעה ח"ו בקדושה איזה אחיזה ובשביל זה אמר לו "ועל השנות החלום פעמים כי ממהר אלקים לעשותו" ולא כמו שאתה סובר שיש לך גם כן אחיזה בקדושה ולא היא אלא שאין לך רק ביד שמאל שאתה פרעה אותיות העורך והם סטרא אחרא ואין לך אחיזה בקדושה כלל.**

ספר פרי הארץ - פרשת נח

וישוכו המים פירוש דאיתא בגמרא (ר"ה יב ע"א) דברותחין נדונו פירוש שהמים שהם החסדים (זח"ג רנה ע"א) שהיו דור המבול מקבלים מהם נתהפכו לגבורות, וזהו רותחין, ואז לא היה להם ממי לקבל חיות וממילא הם כלים, אבל אחר כך כשנתעורר רחמים על ידי נח צדיק יסוד עולם, שהעלה הכל לשרשו לחכמה שהוא כ"ח מ"ה (זח"ג לד ע"א), פירוש שהעלה כל הכ"ח עתים לשרשם על ידי שהיה במדריגות מ"ה דלית ליה מגרמיה כלום, כמו שנאמר דוד המלך ע"ה (דה"א כט יא) לך ה' הגדולה וכו', וכשמכניע כל המדות להש"ת אזי מביא השגת אלהות בעולם, ואז אש לפניו תלך וכו' (תהלים צז ג) וכל הניצוצות נתעלו ונמתקים בשרשם:

238 ענין הכ"ח עתים:

שפת אמת ספר בראשית - פרשת מקץ - שנת [תרנ"ב]

במדרש קץ שם לחושך זמן נתן לעולם כו' עוד שם אשרי הגבר אשר שם ה' מבטחו ולא פנה אל רהבים כו'. דהנה יש **כ"ח עתים** בקהלת י"ד לטובה וי"ד לרעה. ונראה שהז' פרות והז' שבליים כו' הם רמז להי"ד עתים האלה. והיא השפע כשמתלבשת בזמן יש בה כל אלה הדרכים. אכן פנימיות השפע בכח התורה הוא למעלה מהתחלקות אלה העתים כמו שנאמר במ"א פירוש בטחו בה' בכל עת דייקא להאמין כי הגם שהשפע מתלבשת בעתים הנ"ל. מ"מ הכל בהשגחת הבורא ית' שהוא דרך התורה הפנימיות הנמסר רק לבני ישראל. ועליהם נאמר אשרי הגבר אשר שם ה' מבטחו ולא פנה פירוש אפילו כשמתלבשת בטבע. מ"מ לא יפנו אל זה כלל. ולכן מסיים הפסוק רבות עשית כו' הוא החכמה שבטבע דכ' מה רבו מעשיך ה'. נפלאותיך ומחשבותיך אלינו הוא דרך התורה הפנימיות המיוחד לבני ישראל בלבד כמו שנאמר. ועל זה כתיב כח מעשיו הגיד כו' והוא בכח תורה ומצות דאיתא חכמה במלואה עולה תר"ג. ועל זה אומרין אשר יצר את האדם בחכמה ברמ"ח ושס"ה ואיתא בזהר הקדוש תולדות כמו שהאדם מתחלק לתר"ג כן העולם עיין שם כי האדם עולם קטן ולכן כתיב כולם בחכמה עשית. והתרי"ג מצות הם קיום הפנימיות של העולם והאדם. וזה מלאה הארץ קנייניך פירוש שנמצא דביקות בכל מקום אל הבורא ית' על ידי התרי"ג עיטין ומצות שנתן לנו הקב"ה בתורתו הקדושה:

שפת אמת ספר ויקרא - פרשת בהר - שנת [תרנ"א]

בענין שמיטין ויובלות. ושבתה הארץ שבת לה' וישבתם לבטח עלי'. כי בני ישראל נכנסו לארץ ישראל אחר שקיבלו התורה בהר סיני והלכו כל מ' שנה במדבר בהנהגה שלמעלה מהטבע. ובכח

זה נכנסו להרים כל הטבע אליו ית'. וזה עצמו הסמיכות שמיטין להר סיני לומר שבכח מצוה זו נתעלה כל הטבע והארציות להיות דבוק בשורשו כמו שהי' קודם החטא וכמו שיהי' לעתיד. וישבתם לבטח הוא להיות גם הישיבה בטבע דבוק בבטחון בשלימות והיא מעלה גדולה. וכתוב בטחו בו בכל עת. כי יש כ"ח עתים אשר כל הטבע מתנהג בהם כמו שנאמר בקהלת י"ד עתים לטובה וי"ד כו'. אכן יש הנהגה שלמעלה מאלו וכולל כל ב' אלו. והרמז יש יד גדולה ויד חזקה. ויד רמה כולל ב' הידות אלו [וג' אלו הידות הם מ"ב. שבשם מ"ב נברא העולם. והם שנים שבתוך השמיטות. וז' שמיטות ויובל משלימים לחמשים שהיובל הוא שער הנ' שלמעלה מכל הטבע והוא עלמא דחירות לגמרי כנזכר לעיל] ובני ישראל מבטלין כל העתים אל הנהגה העליונה ובאמת אין כל בני אדם מוכנים לזה רק בני ישראל. וזה שנאמר בטחו בו כו' עם שפכו לפניו לבבכם. והוא בכח התורה שנמסר להם שע"ז נאמר כח מעשיו הגיד. וכמו כן ארץ ישראל כל הנהגה שלה משורשת בשורש העליון. ולכן כתיב וישבתם לבטח עלי'. ובתורת כהנים פרשת בחקותי דורש "בארצכם" אתם יושבים לבטח ולא חו"ל עיין שם הרמז כנזכר לעיל. וכמו שארץ ישראל מיוחדת לבחינת הנ"ל בעולם. כמו כן בני ישראל מיוחדים בנפש. וזה שנאמר בידך עתותי. שעתות של בני ישראל מדובקין בשורש בו ית"ש. ואיתא במדרש כ"מ שנאמר וישב לשון צער עיין שם בכמה מקומות. וגם וישב יעקב דרשו ביקש לישוב בשלוה וקפץ עליו רוגזו של יוסף כו' שטן מקטרג כו' והיינו שעדיין לא הי' ניתקן ארץ ישראל והי' עוד ת"י כנען. אבל כשנכנסו בני ישראל ושביתה הארץ. ונעשה התיקון להיות אפירוש הנהגה שלמטה מיושבת ומדובקת באחדות השורש כי הקב"ה ברא הכל עולם שנה נפש. וא"כ יש נקודה ממוצעת שמחבר הגשמיות אל השורש הרוחני. וזו הנקודה בעולם היא בארץ ישראל. ובנפש בבני ישראל. ובזמן הי' על ידי שמיטין ויובלות. וכולן תלויין זה בזה. וכפי תיקון הנפשות כך בזמן כמו שנאמר במדרש יודע ה' ימי תמימים כשם שהם תמימים. לכן סמך הכתוב פרשת לא תונו לשמיטין ויובלות. שכפי אחדות שבנפשות בני ישראל. כך נתאחד הזמן על ידיהם. לכן אין יובל נוהג רק כשכל יושבי' עלי'.

שפת אמת ספר ויקרא - פרשת בחוקתי - שנת [תרמ"ז]

בפסוק ונתתי גשמיכם בעתם. כבר כתבתי לעיל הפירוש להיות השפע דבוק בשורש. ונסמך לפ' שמיטין ויובלות כי על ידי אלו המצות היה הברכה בארץ ישראל משורש העליון וכתוב אשריך ארץ שמלכך בן חורים והוא כשהיו בני ישראל שולטין על הארץ שהם דביקות בחירות ונק' בן חורין מכח התורה כדכ' חז"ל אין לך ב"ח אלא העוסק בתורה. ושריך בעת יאכלו הוא כמו שנאמר בעתם. בגבורה ולא בשתי בגבורה של תורה כדכ' גבורי כח כו' דרשו חז"ל בשומרי שביעית. שנמסר בידם כח מעשיו. והם כ"ח עתים שהוא הנהגתו ית' את כל העולם. וזה הכח נמסר לבני ישראל. ואיתא בזו"ח ע"פ וקוי ה' יחליפו כח שהוא בשמיטין ויובלות. פירוש ששומרי שביעית נק' קוי ה' שבוטחין בו ית' בלבד ואין זורעין וחורשין. ולכן מקבלין כח חדש ונשמה חדשה מלמעלה. כדאיתא בזוהר הקדוש בכוחך זו נשמתא וכן בכל שבת קודש ניתוסף בישראל נשמה יתירה והיא גם כן בכלל קוי ה' יחליפו כח:

ספר ליקוטי מוהר"ן - מהדורא קמא סימן כט

יש כ"ח [עשרים ושמונה] עתים, עתים לטובה, עתים לרעה. וצריך להכניע שפחה בישא, שהיא עת רעה. בבחינת (קהלת ט): "בכל עת יהיו בגדיך לבנים", "בכל עת" דיקא. 'בגדיך לבנים', הינו בלא רבב, הינו בחינת טהרת השכינה מנדתה, בבחינת 'דם נעצר ונעשה חלב' (בכורות ו: נדה ט)

התחלפות העתים היא "תחת השמים" היינו בעולם הגשמי נוצר "זמן" והוא מסתיר על אור האלקי.

שפת אמת ספר בראשית - פרשת מקץ - שנת [תרס"ד]

במדרש "קץ שם לחושך" זמן נתן לעולם כמה שנים יעשה באפילה כו' כל זמן שיצה"ר בעולם אבן אופל בעולם כו'. כי הנה הזמן עצמו הוא האבן אופל כי הטבע מסתיר הפנימיות והטבע והזמן הוא שורש כל השינויים בעולם כל הכ"ח עתים כמו שנאמר **לכל זמן ועת לכל חפץ תחת השמים**. וכשיש איזה פתיחות שער והארה מלמעלה מן הזמן זהו בחינת גאולה מן החושך. ובני ישראל שיש להם נשמת חיים שהיא מלמעלה מן הזמן יכולין להמשיך הקדושה תוך הזמן. כמו שנאמר מקדש ישראל והזמנים ישראל דקדשינהו לזמנים. וכן שבת קודש דכתיב ויקדש אותו שמתגלה בו הארה מלמעלה כמו שנאמר שער הפונה קדים. פירוש קדים מלמעלה מן הזמן. ימי המעשה יהי' סגור. פירוש זה עצמו הוא המסגר. הטבע שנברא בששת ימי המעשה. ובשבת קודש יפתח. ומעין זה הוא באדם בעצמו שהגוף מאפיל ומסתיר חיות הנשמה כמו שנאמר הוציאה ממסגר נפשי. ובאמת כפי מה שיצה"ר באדם ועוסק כל היום בטבע ועניני הגוף כך מתחזק כח הגוף ומאפיל על הנשמה ולכן נתן הקב"ה לבני ישראל תורה ומצות כמו שנאמר חז"ל רצה הקב"ה לזכות את ישראל כו' תורה ומצות. שהם למעלה מן הזמן ואם האדם עוסק ומהרהר כל היום רק בתורה ומצות כך מאיר בו כח הנשמה והארה שלמעלה מן הזמן והוא בחינת גאולת הנפש. וכמו כן ביוסף אחר ששכח מזכירת שר המשקים הוא מקץ שנתיים ימים פירוש השינויים הבאים מכח הזמן והטבע ובא לו הגאולה מלמעלה מן הזמן:

שפת אמת ספר ויקרא - לשבת הגדול - שנת [תרנ"ז]

כתיב **לכל זמן ועת לכל חפץ תחת השמים** התורה למעלה מתחת השמים. והכל נברא בתורה. והזמנים והעתים הם כלים איך לקבל התפשטות התורה בכל עת וזמן. אבל התורה בעצמה למעלה מהזמן והכלים. והוא בחינת תורה אור ונר מצוה. מצות הם כלים שיתפשט בהם אור התורה. אבל אור בעצמו הוא למעלה מהכלים והוא אור תורה. וכאשר בני ישראל דבקים בתורה. הגאולה קרובה אפילו בלא עת המיוחד לה. וזה שנאמר עת לעשות לה' הפרו תורתך. כי אם מקיימים התורה א"צ לתקן העת.

שפת אמת ספר בראשית - פרשת חיי שרה - שנת [תרס"א]

במדרש יודע ה' ימי תמימים כו'. דעיקר כח האבות היה לתקן הזמן שהוא תחת הטבע וזהו השלשה תפלות שתקנו לפי שינוי הזמנים. דאיתא תורה נק' חיי עולם ותפלה חיי שעה שהתורה עצם עץ החיים. ותפלה חיי שעה. שיש עתים וזמנים שהחיות מתגלה גם בעוה"ז כמו שנאמר **לכל**

זמן ועת לכל חפץ תחת השמים ובאמת זה החיות מתעורר רק על ידי תשוקות התחתונים. לכן נק' חיי שעה מלשון רצון ותשוקה. וכ"כ לכל חפץ תחת השמים וזה מרוב הרצון ותשוקת האבות במס"נ. מצאו גם תחת השמים אלה התיקונים והוא תיקין חטא האדם. וזה שנאמר מתחלה אלקי השמים ועתה אלקי הארץ. שהמשיכו חלק אלקות גם בארץ. וקבעו זמנים למצוא החיות כמו שנאמר ונחלתם לעולם תהי':

שפת אמת ספר בראשית - פרשת מקץ - שנת [תרמ"ט]

במדרש קץ שם לחושך זמן נתן לעולם כמה יעשה באפילה. דכתיב **לכל זמן ועת לכל חפץ תחת השמים**. דכתיב וירא אלקים כו' האור כי טוב ויבדל פירוש חז"ל שהי' מאיר מסוף העולם ועד סופו וראה שאין רשעים כדאי כו'. לכן עשה הקב"ה שיהי' השפעה הבאה מלמעלה מתלבשת בטבע במדה זמן. ומצד זה ההתלבשות יש כל השינויים והכ"ח עתים שבקהלת שיש לכל דבר זה לעומת זה. אבל הנהגה המיוחדת לבני ישראל הוא למעלה מן הזמן לכן ניתן השבת לבני ישראל שהוא נחלה בלי מצרים. וששת ימי המעשה הם במדה כדאיתא במדרש פ' ויכלו עיין שם. ובשבת מתגלה השפע מן השורש והוא אור הגנוז הנ"ל ולכן לא ירד המן בשבת כדאיתא בזוהר הקדוש כיון דלא אשתכח בי' מנא מה ברכתא אשתכח אלא כולא בשביעאה תליא. פירוש שהוא השפע קודם שמתלבשת בהטבע ושם אין קץ ומדה וגבול.

שפת אמת ספר ויקרא - לפסח - שנת [תרנ"ה]

בפסוק עד שהמלך במסבו נרדי נתן ריחו. זה נתקיים בשירת הים. כי זו השירה היא פרשה בתורה שהוציאו בני ישראל מלבם בעוד שלא ניתנה תורה. וזה עדות לבני ישראל שהם דביקים בתורה בעצם. כי באמת התורה היא שמותיו של הקב"ה וכדאיתא אורייתא וקוב"ה חד. ולכן הגם די **לכל זמן ועת לכל חפץ תחת השמים**. היינו התגלות התורה כמו שנאמר וירד ה' על הר סיני. אבל בקריעת ים סוף שראו את ה' כמו שנאמר זה אלי א"כ נתגלה להם שורש התורה בעוד שהמלך במסבו טרם שירד על הר סיני. וזה שנאמר בשירה קדמוך. לכן כתיב ישיר לשון עתיד שהוא מעין מה שעתיד להנתן להם התורה. והם פתחו השורש של התורה כדאיתא במדרש על זה פיה פתחה בחכמה.

שפת אמת ספר ויקרא - פרשת בחוקתי - שנת [תרמ"ח]

אם בחקותי תלכו כו' ונתתי גשמיכם בעתם. היינו בעתם דחקותי ומצותי. דהנה יש כ"ח עתים שהעולם מתנהג בהם כמו שנאמר **לכל זמן ועת לכל חפץ תחת השמים**. אבל יש עת למעלה מכל אלה העתים והוא הנהגה שבכח התורה. ובמדרש מטות שלש מתנות כו' אימתי כשהן מתנות שמים ובאין בכח התורה כו'. שבתי וראה תחת השמש כו' לא לחכמים כו' עושר כו' עת ופגע יקרה. על ידי שהעתים משתנים כנזכר לעיל ועוד שם אל יתהלל חכם כו' בזאת יתהלל כו' עיין שם. ומדכתיב אל יבא בכל עת כו' בזאת יבא כו'. משמע דהיינו דכ' כ"א בזאת הוא עת רצון. שכולל כל העתים שלמטה. ובני ישראל צריכין לקבל כל אלה הדברים בכח התורה ומצות והן מתנות שמים כמו שנאמר ונתתי ועל זה כתיב השכל וידוע אותי. שיהיה דביקות לאלה המתנות בו

ית"ש. וכמו שיש בהנהגת הטבע עתים מיוחדים. כן יש בשורש התורה עתים מיוחדים שבתות וי"ט שבהם נפתחין שערי ברכה. ואלה העתים מיוחדים לבני ישראל וזוכין לזה אם בחקותי תלכו. פירוש אמו"ז ז"ל להיות נשאר רשימה וחקיקה בלב מדברי תורה ודפח"ח שזה הוא בחינת תורה שבע"פ. ועל זה אמרו עשה תורתך קבע וצריך האדם לילך תמיד בזאת הרשימה וחקיקה שנחקק בו מן התורה. כמו שנאמר בזוהר הקדוש ואתחנן פירוש ודברת בם בשבתך כו' להנהיג כל הדברים ע"פ התורה. וכתוב מקודם אשר אנכי מצוך היום. שבכל יום מתחדש חקיקה מדברי תורה באיש ישראל. וצריך האדם להלך בזה כל היום. וזהו בחקותי תלכו. ולכן השכר גשמיכם בעתם כמו שנאמר לעיל:

שפת אמת ספר במדבר - פרשת נשא - שנת [תר"נ]

ובמדרש יקרה היא מפנינים ממי שנכנס לפני ולפנים ומבכור כו' עיין שם. והענין דכתיב **לכל זמן ועת לכל חפץ תחת השמים**. ולכן יש בעולם שנה נפש חילוקי מדריגות מקום וזמן מיוחד לכל חפץ. אבל התורה שהיא מן השמים כתיב בה ארוכה מארץ מדה שהיא למעלה מכל אלה התחלקות המדריגות ולכן התורה משיבת נפש כ"א עד לשורשו שבתורה שהיא למעלה מהתלבשות הטבע בזמן ומקום מיוחד. ולכן יכולין לתקן הכל בכח התורה כי באמת כל הקלקולים נעשה על ידי החטא ותערובות טוב ורע. והתורה היא בחינת עץ החיים שאין תערובות רע כלל. לכן נק' לקח טוב:

שפת אמת ספר במדבר - פרשת שלח - שנת [תרל"ט]

יש להבין ענין שליחות המרגלים. ובאמת מצינו בדרשות חז"ל כמה טעמים על שאיחרן המקום ב"ה במדבר ארבעים שנה עיין שם, א"כ מה הו' ס"ד מעיקרא. וכתוב **לכל זמן ועת לכל חפץ תחת השמים** שהי' עת מיוחד להכניסם לארץ ישראל. אבל כתיב "תחת השמים". אכן למעלה מן תחת השמים יש חפץ בלי עת. וכן הי' מדריגת בני ישראל במדבר שהיו למעלה מן הזמן. לכן הי' בכחם לכנוס בלי עת שנתקן מצד הטבע. ולכן המרגלים הבינו כי אין העת מיוחד להכניסם וזה הי' אמת כנזכר לעיל. אעפ"כ הי' להם להאמין בהבורא ית' כי היו נכנסים. וזה שנאמר יהושע וכלב טובה הארץ מאוד כו' אם חפץ בנו ה' והביא כו'. פירוש כי אם שלא נתקן עדיין הארץ. אבל כאשר יכניסם הבורא ית' תתרומם ותתעלה הארץ למעלה מהטבע והזמן כנזכר לעיל:

שפת אמת ספר במדבר - פרשת שלח - שנת [תרמ"ד]

בפסוק ויהס כלב את העם אל משה כו' עלה נעלה כו'. פרש"י ז"ל מהמדרש אפילו אומר לנו עשו סולמות ועלו לרקיע כו'. הענין הוא כי בודאי המרגלים הבינו וראו כי לא הגיע העת לרשת את הארץ כאשר באמת כך הי' צריך להיות עוד מ' שנה במדבר. אכן כתבתי במ"א (לעיל) ע"פ הפסוק **לכל זמן ועת לכל חפץ תחת השמים** אבל למעלה בשמים כמו שהיו דור המדבר נמשכין אחר הנהגת מרע"ה שהוריד להם תורה מן השמים והנהגה זו הוא למעלה מהטבע והתחלקות העתים והזמנים, לכן הכל אמת כי עפ"י הטבע לא הגיע העת. ובמדריגת מרע"ה היו יכולין לכנוס והיו מתעלין ומתרוממין מן הטבע. וזה שנאמר ויהס כו' אל משה. עלה נעלה הגם

כמו שאנחנו עתה אין בנו יכולת אבל הקב"ה יעלה אותנו למעלה מן הטבע. וזה שנאמר עשו סולמות כו' וכל השליחות הי' רק מצד בחינת מרע"ה כמו שנאמר שלח לך כו'. ואם היו נכנסין באמת באופן זה בכחו של מרע"ה לא הי' עוד גלות כמו התורה שנתן לנו מרע"ה שנשאר לדורות כמו שנאמר לא תשכח מפי זרעו. וזה שנאמר חז"ל שעל ידי המרגלים נקבע בכל' לדורות בט' באב. הרמז כנזכר לעיל שלולי חטאם לא הי' נחרב המקדש כנזכר לעיל:

שפת אמת ספר בראשית - לחנוכה - שנת [תרנ"ו]

כתיב ימין ושמאל תפרוצי זרעך גויים יירש. כי הימין מיוחד לבני ישראל ולפי שעשו היונים פרצה במקדש. כמו שנאמר ובאו בה פריצים לכן כשגברה מלכות חשמונאי עשו פרצה בהם ונעשה גם משמאל ימין כמשרז"ל כשישראל זכאין אף השמאל נעשה ימין. וזהו הבינו חכמי הדור שהיו בלשכת הגזית שהוא עת לפרוץ בשמאל ולירש נחלת גוים. ועל זה כתיב לא תסור כו' אשר יגידו לך ימין ושמאל ודרשו חז"ל אפילו יאמרו לך על שמאל שהוא ימין. כי **לכל זמן ועת**. והם הבינו כי הוא עת להמשיך אור גם בשמאל. וזה כח תורה שבע"פ. ורמזו מזוזה בימין נ"ח משמאל. מזוזה בחינת תורה שבכתב בחינת מרע"ה שהוריד תורה מן השמים ונתנבא בזה הדבר אספקלריא המאירה. ונ"ח משמאל בחינת יהושע שהי' מכבש ארץ שבעה אומות שורש תורה שבע"פ. ונביאים שנתנבאו בכה אמר ה' אספקלריא שאינה מאירה. וב' אלו הם בחינת זרח ופרץ. שכ' ז"ל שפרץ רומז ללבנה שלפעמים פרוצה והיא מלכות בית דוד שעושה פרצה באומות עעכו"ם:

שפת אמת ספר בראשית - לחנוכה - שנת [תרס"ב]

בחנוכה ופורים תקנו לברך שעשה נסים לאבותינו בימים ההם בזמן הזה. וביציאת מצרים בפסח לא תקנו נוסח זה. כי הנסים הכתובים בתורה שבכתב הם למעלה מן הזמן והיו מסודרים מעולם בתורה קודם שנברא העולם. אבל הנסים האלה היו לפי שעה ולפי הזמן וזה מזוזה בימין ונ"ח משמאל. מזוזה בימין בחינת תורה שבכתב והוא חיי עולם. ונ"ח משמאל בחינת תפלה וחיי שעה שהוא לפי הזמן כדכתיב **לכל זמן ועת כו' תחת השמים**. אבל התורה למעלה מן השמים. וחיי שעה לפי התשוקה וזכות הדור כמו שנאמר לכל חפץ. לכן נק' חנוכה עיין שם התחדשות לפי שאין כל חדש תחת השמש. רק מעין התחדשות לכן נק' חנוכה. ולכן המצוה מבחוץ ולמטה מעשרה. והוא הארה המתגלה בתוך הזמן והטבע והוא בחינת תורה שבע"פ כמו שנאמר קבעום ועשאו. וכן בפורים כתיב קיימו למעלה מה שקיבלו למטה שהי' בהתעוררות התחתונים והוא לחזק ידינו בגלות שגם בתוך החושך בכח בני ישראל לעורר הנסים ויצאו מן הכלל ללמד על הכלל כולו:

שפת אמת ספר בראשית - פרשת ויחי - שנת [תרנ"ג]

ובגמרא דרשו והי' אמונת עתיך ששואלין לאדם נשאת ונתת באמונה קבעת עתים לתורה והוא בחינת הנ"ל לתקן הטבע והזמן על ידי אמונה לחברם אל התורה להאמין כי גם מה שהאדם עוסק במו"מ וגם כל העתים המתחלפים כמו שנאמר **לכל זמן ועת כו' תחת השמים**. אבל האדם צריך לבטלם ולקבעם ולחברם אל התורה.

לְפָרוֹץ וְעֵת לְבָנוֹת: (ד) עֵת לְבָכּוֹת וְעֵת לְשִׁחוּק²³⁹ עֵת סְפוֹד וְעֵת
רְקוֹד²⁴⁰: (ה) עֵת לְהַשְׁלִיךְ אֲבָנִים²⁴¹ וְעֵת כְּנוֹס אֲבָנִים עֵת לְחַבּוֹק וְעֵת

שפת אמת ספר שמות - פרשת וארא - שנת [תרנ"ב]

איתא בשם שדי שאמר לעולמו די. והוא בחינת הצימצום והקטנות שכן הי' הנהגתו ית' את העולם קודם קבלת התורה דכ' שמש ומגן ה"א. ולכן בכל הארה היורדת מן השמים נותן הקב"ה גם הכלי להיות ראוי לקבל. וכן באותות שנתן לנו הקב"ה. מילה הוא גם כן שם הנ"ל מלבר. והארת שם הוי' מבפנים. וכמו כן במזוזה שם הוי' מלגאו ש"ש מלבר. וכ"כ בתפילין. וזה בחינת שדים והנקה. שלכן נקראו דדים על שם שיש בשדים נקב קטן שלא יזיק רוב החלב אל התינוק. וכמו כן בנמשל. אבל בקבלת התורה התחיל בחינת גדלות כמו שנאמר ומי גוי גדול כו'. וכן כתוב "אתה החלות להראות את עבדך ... גדלך כו". שהתחיל בחינת הגדלות. ובמדרש ביצחק ויגדל הילד ויגמל שנגמל מיצה"ר שבחינת הקטנות הוא כמו הנקה. וכשנעשה גדול נקרא "גמולי מחלב עתיקי משדים". וכמו שהוא בפרט האדם. כמו כן בכלל העולם הי' מתחילה התגלות אלקותו יתברך בבחינת הצימצום. ואחר כך נגלה לבני ישראל הפנימיות. והנה שבת כולל גם כן ב' בחינת הנ"ל והם בחינת זכור ושמור.

ונראה לבאר ההפרש בין שם שדי לשבת. כי ש' הוא השפע המצומצם ב"ד עתים. וזה שנאמר לעולמו די שיהי' בבחינת **זמן ועת לכל חפץ** בהתלבשות הטבע. אך שבת השפע מיוחד לכנ"י. וזה ש' בת. וזה רמזו חז"ל באמרם שבת א"צ תפילין שהם עצמם אות. כי על ידי התפילין יוכל להתגלות הפנימיות שבאדם. ובשבת מתגלה בכח האדם בעצמו. וזה ניתן רק לבני ישראל. וזה רמזו חז"ל במאמר אמרה שבת לכל יש בן זוג שהוא בחינת כלי הצימצום. והי' התשובה כנסת ישראל יהי' בן זוג כנזכר לעיל:

שפת אמת ספר במדבר - פרשת מסעי - שנת [תרס"ד] ²³⁹

במדרש גדולי עולם ברחו ואני לא נתתי אתכם לברוח לכן אמר הקב"ה למשה כתוב המסעות כו'.

מדרש רבה במדבר פרשה כג פסקה א

הלכה, מי שהיה נרדף מן הגוים או מן הלסטים מהו שיחלל את השבת? כך שנו רבותינו: מי שהיה נרדף מן הגוים או מן הלסטים מחלל את השבת בשביל למלט את נפשו. וכך אנו מוצאין בדוד כשביקש שאול להרגו ברח ממנו ונמלט. אמרו רבותינו, מעשה שבאו לגדולי ציפורי כתבים רעים מן המלכות הלכו ואמרו לר' אלעזר בן פרטא: "רבי כתבים רעים באו לנו מן המלכות מה אתה אומר נברח?" והיה מתיירא לומר להם ברחו ואמר להם ברמז: "ולי אתם שואלים? לכו ושאלו את יעקב ואת משה ואת דוד. מה כתיב ביעקב (הושע יב) ויברח יעקב וכן במשה (שמות ב) ויברח משה וכן בדוד (ש"א י"ט) ודוד ברח וימלט וכן הוא אומר (ישעיה כו) לך עמי בא בחדריך. אמר להם הקב"ה וכאלו כל גדולי עולם יראו וברחו מן שונאיהם כל אותן 40 שנה שעשיתם במדבר לא הנחתי אתכם לברוח אלא הייתי מפיל שונאיכם לפניכם במה שהייתי עמכם ולא עוד אלא כמה נחשים וכמה שרפים וכמה עקרבים היו שם שנא' (דברים ח) נחש שרף ועקרב ולא הנחתי אותם להזיק אתכם לכך אמר הקב"ה

למשה כתוב את המסעות שנסעו ישראל במדבר כדי שיהיו יודעים מה נסים שעשיתי להם מנין ממה שקרינו בענין אלה מסעי:

כי הדרך לברוך מן הסכנה. והקב"ה הביא את בני ישראל באותן הדרכים המסוכנים כמו שנאמר "ימצאהו בארץ מדבר". ויציאת מצרים וכל המסעות הי' הכל דרך ולימוד לבני ישראל לדורות להיות נושעים בתוך המצר עצמו שלא לברוח רק למצוא דרך תוך המיצר עצמו. ועל זה איתא "המדריכנו על במות אויבינו". ולכן כתיב "ולא אמרו איה ה' המעלה אותנו מארץ מצרים המוליך אותנו במדבר כו' שכשבא עת צרה צריכין לזכור ביציאת מצרים ובאלה המסעות להיות נושע תוך המיצר. ולכן נקבע פרשה זו בין המצרים דאיתא הקב"ה עונה בעת רצון ועונה בעת צרה. וכתיב מן המיצר קראתי יי. קריאה הוא דביקות. שגם מתוך המיצר נמצא דרך דביקות אל הבורא כמו שנאמר במדרש ואתחנן ביצור לשון אחד מעשרה לשונות של תפלה דכתיב "בצר לי אקרא ה'" דכתיב "אנכי ארד עמך מצרימה" והוא הבטחה לדורות שבכל מיצר של בני ישראל נמצא אתם התורה כמו שנאמר "עמו אנכי בצרה" לכן "ויכתוב משה... מוצאיהם למסעיהם" הרי שנעשה תורה מכל אלה הדרכים המסוכנים. ואיתא במדרש גם הוא חכם ויבא רע הול"ל ויבא טוב רק ללמדך שגם הרעה שהוא מביא לעולם בחכמה מביא. פירוש למילף מיני' חכמתא. כמו שנאמר (שאמרו) המפ' (המפרשים) בפסוק "לך ה' החסד תשלם לאיש כמעשהו". פירוש שהקב"ה משלם מדה במדה כמעשהו כדי ללמוד מן העונש איך לתקן החטא. זה החסד. נמצא הכל תורה ובני ישראל צריכין לבוא לדביקות הבורא בכל העתים כמו שנאמר **עת לבכות ועת לשחוק** לפעמים באין אל השורש על ידי שמחה ולפעמים על ידי בכיה. עונה בעת רצון בחינת תפלה למשה. גי' רצון ע"ה. ועונה בעת צרה בחינת תפלה לעני:

240 מובא בשם בעל חידושי הרי"מ זצוק"ל שכתוב "עת רקוד" בלי "ל" שאמר "עת רקוד" שמתרקד מאליהו (עס טאנצט זיך אליין) והבן. וכן מובא בשם האדמו"ר מגור זצוק"ל שמה שמרקדין בשבת הוא כנזכר לעיל.

ספר קול אליהו על מגילת קהלת פרק ג פסוק ד

עת ספוד ועת רקוד הנה בכל העתות כתיב בלמ"ד עת לבכות ועת לשחוק וכן כולם, וכאן בשני עתות הללו כתיב בלא למ"ד, ויש לומר דבא לרמז מה דאיתא בגמרא בכמה דוכתי (כתובות דף י"ז מגילה ג.) מבטלין תלמוד תורה מפני הוצאת המת (ספוד) והכנסת כלה (רקוד), לכן כתיב גבי שני עתות הללו בלא למ"ד דהוא לימוד, לרמז דאז מבטלים הלימוד (ט). (שנות אליהו. ביכורי אביב. עטרת שמואל):

הגהה: ויש להעיר גם כן על עת לקרוע למה נכתב בלמ"ד הלא בעת הקריעה גם כן אסור בלימוד ומדוע כתוב בלמ"ד. וי"ל כי יש עת לקרוע שמותר ללמוד כגון השומע ברכת השם ואפילו ברכת הכינוי (כמבואר ביו"ד סי' ש"מ סעיף ל"ז) חייב לקרוע, ואינו פטור מת"ת. נמצא למ"ד בעת שחייב לקרוע:

וגם אני הדל אענה בס"ד חלקי:

הנה ידוע שהאות "ל" מסמלת את ספירת הבינה והיא נקראת "מגדל הפורח באויר" ועוד עשרות כינויים שליקטתים בס"ד בספרי "מילון עברי קבל". הנה ההסבר הפשוט לכך שהבינה מיוצגת באות "ל" מפני שצורתה מראה על ספירת הבינה וכיצד: לאות "ל" יש בסיס בארץ, קו אנכי בגובה אות רגילה ועוד קו המתנשא מעל כל אות רגילה. כלומר לאות "ל" יש שלוש קומות. קומה א, הארצית רומזת על ספירת המלכות, הקומה "האמצעית" רומזת לספירת התפארת (שהיא כוללת בתוכה את ספירות: חסד, גבורה, תפארת, נצח, הוד ויסוד. ואל תתמה שבתפארת יש את ספירת התפארת כי גם בסדר "טהרות" מצאנו את מסכת טהרות וקל להבין) הקומה העליונה רומזת לספירת הבינה.

המקובלים אומרים לנו (ה"בן איש חי" וכ"כ בהקדמה לתיקו"ז "מתוק מדבש") שבלימוד הזהיר את מתקנים את עולם העשיה על ידי שמעלים אותו לעולם האצילות. לימוד ספר "תיקוני זוהר" מסוגל לתקן את העשיה במקומה ולכן הגימטריאות הקטנות שכיחות בו כי הן בעולם העשיה. המילה "עת" רומזת למלכות (כך דעת רוב ככל המקובלים ועיין "מילון עברי קבל" עמודים 362-363, וכיון שבאה לידינו נסביר בה מעט: האות "ת" רומזת למלכות כיון שהאות "ת" היא סוף כל האותיות וכך המלכות היא סוף כל הספירות. האות "ע" מראה על היות המלכות נקראת "בת שבע" כלומר מקבלת שפע ספירות חגתנה"ם או על היותה עולה לבינה בזמנים מסוימים בסוד "ע" רברבן דשמע)

כאשר אנו אומרים "עת לבנות" הכוונה שאנו מתקנים את ה"עת" על ידי שמעלים אותה אל ה"ל" שיש בה רמזים ל:מלכות (עשיה), תפארת (יצירה) ובינה (בריאה) ובקצה העליון של האות "ל" יש השקה לעולם האצילות בסוד "כתר מלכות" דהיינו כתר דבריאה הוא מלכות דאצילות. כאשר אנו אומרים "עת רקוד" זה תיקון ה"עת" המלכות או עולם העשיה במקומן.

241 שפת אמת ספר דברים - פרשת עקב - שנת [תרנ"א]

ובמדרש בעת ההוא אמר ה"א פסל לך כו' לכל זמן ועת כו' עת להשליך אבנים זה שבירת הלוחות. כנוס אבנים פסל לך ע"ש. והענין הוא כי אחר החטא ניתנו הלוחות מלמטה תחת השמים והוא בדרך הכ"ח עתים שתחת השמש. אבל לוחות הראשונות היו למעלה מן השמש ולא הי' בזמן ובמקום ידוע. לכן איתא כי הראשונות לא הוצרכו לארון שהיו מעשה אלקים כדכתיב והלוחות מעשה אלקים המה. אך אחרי שקלקלנו נעשה כתיב עשה לך ארון כו' שהיו הלוחות מלמטה בזמן וגבול כנזכר לעיל והענין הוא כי רמז הלוחות והכתב הם בחינת גוף ונשמה. וכמו בהאדם עצמו דאיתא הנשמה בגוף כאזכרות בגוילין. וקודם החטא היו מזוככים גופות בני ישראל כמלאכי השרת. ואחר כך היו הלוחות מלמטה והכתב שהוא הנשמה מלמעלה. כי חרות על הלוחות היא גם כן הרשימה מהנשמה בלב האדם. ומקודם הי' חירות כמו שנאמר חז"ל שלא הי' בהם יצה"ר. ואחר שנתקלקל נעשה. היו רק האותיות מלמעלה היא בחינת נשמע. וזהו שהראה להם מרע"ה כי המה תחת הזמן. ובאמת העתים צריכים להתבטל אל בני ישראל להיות הם למעלה מהעתים. וכ"כ על הקץ בעתה אחישנה זכו אחישנה לא זכו בעתה. כי בוודאי יש זמן קצוב להתבלעות הסט"א להיות מלכותו ית' מבוררת בעולם. אבל כשבני ישראל זוכין ועל ידי תשובה יוכל להיות הגאולה בלי זמן. וזה שנאמר היום אם בקולו תשמעו. והוא באמת כח התורה שנק' יום הקהל בתורה ופירוש הקהל שהוא יום הכולל כל הזמנים וכל הנפשות וכל המקומות. והיא התורה שלמעלה מן התחלקות העתים שתחת השמים. לכן אחז"ל אם שמרו בני ישראל שבת א'

לְרַחֵק מִחֶבֶק: (ו) עֵת לְבִקֵּשׁ וְעֵת לְאַבֵּד עֵת לְשָׁמֹר וְעֵת לְהַשְׁלִיךְ: (ז) עֵת לְקַרֹּעַ וְעֵת לְתַפּוֹר עֵת לְחַשּׁוֹת וְעֵת לְדַבֵּר: (ח) עֵת לְאַהֵב וְעֵת לְשֹׂנֵא עֵת מִלְחָמָה וְעֵת שָׁלוֹם: (ט) מָה יִתְרוֹן הָעוֹשֶׂה בְּאֲשֶׁר הוּא עֹמֵל: (י) רְאִיתִי אֶת הָעֶנְיָן אֲשֶׁר נָתַן אֱלֹהִים לְבְנֵי הָאָדָם לְעֲנוֹת בּוֹ: (יא) אֶת הַכֹּל עָשָׂה יָפָה בְּעֵתוֹ²⁴² גַּם אֶת הָעֵלֶם נָתַן בְּלִבָּם מִבְּלִי אֲשֶׁר לֹא יִמָּצֵא הָאָדָם אֶת הַמַּעֲשֶׂה אֲשֶׁר עָשָׂה הָאֱלֹהִים מֵרָאשׁ וְעַד סוֹף²⁴³: (יב) יָדַעְתִּי כִּי אֵין טוֹב בָּם כִּי אִם לְשָׁמוֹחַ וּלְעֲשׂוֹת טוֹב

מיד הם נגאלין כי שבת אחת היא הנקודה אחדות שכולל הכל כנזכר לעיל. ובשבת ניתנה תורה. ואיתא בספרים מ"ד הם נגאלין הרמז שיגאלו מ"ד העתים. כי השבת הוא למעלה מהתחלקות העתים כמו שנאמר. והגאולה שתהי' בעתה היא מכח זכות האבות שיקיים הקב"ה הבטחתו. אבל אם בני ישראל שבי' בתשובה זוכין בצדקתם כמו שנאמר לעיל. וזכות אבות לעולם נמצא בבני ישראל ועל זה כתיב שחורה אני במעשי ונאווה אני במעשה אבותי. והפירוש שיש מעש"ט וצדקות שנמצא בבני ישראל והכל בכח סיוע האבות. ולכן אמר משה רבינו ע"ה וידעת כי לא בצדקתך כו'. ואם ח"ו לא הי' להם צדקות מה הוצרך לומר להם זאת. אבל הראה להם כי אותו הכח הוא במתנה ולא משלהם. וזה גם כן מאמר הנביא יראתם אותי מצות אנשים מלומדה מה שבני ישראל אין מוסיפין חיל רק כפי הכח שנשרש בהם מאבותיהם. וישראל נק' מאמינים בני מאמינים. וצריכין להוסיף אמונה בעצמותם מלבד מה שהם בני מאמינים:

²⁴² שפת אמת ספר במדבר - פרשת מטות - שנת [תרל"ח]

במדבר ומקנה רב ג' מתנות כו' בזמן שהם מתנת שמים כו' דכתיב **הכל עשה יפה בעתו**. ובאמת כל המעשים ממש שאדם עושה הכל מוכן הוא לו. אבל לכוון לעשותו בשעה הראוי' הוא עיקר העבודה.

²⁴³ שפת אמת ספר ויקרא - פרשת החודש - שנת [תרמ"ז]

החודש הזה לכם... והנה המהר"ל כתב בהקדמת ס' גבורות ה' לבטל דברי הפילוסופים כי אין מאמינים שיעשה הקב"ה נס לשנות סדר הטבע. והשיב הוא דכמו שיש סדר לטבע כמו כן יש סדר מיוחד לנסים ע"ש. ולדעתי נראה עוד כי אדרבה הטבע אינו סדר מיוחד רק לעיני בשר שהם טבעיים. אבל באמת עיקר סדר הוא דרך הנסים והנפלאות שהם מהקב"ה שאינו בדרך הטבע. ומעשה בראשית שברא בו הטבע הוא פסיעה קטנה שיצא מן הסדר. ובמדבר בראשית בפסוק אלה תולדות השמים והארץ דורש הן אלה קצות דרכיו כו'. שכל הבריאה הוא משהו ונקודה קטנה להבין מתוך זה חכמתו של יוצר בראשית. ובאמת במעשה בראשית החכמה נסתרת בלי סדר. וזה עצמו החילוק בין עשרה מאמרות לעשרת הדיברות. ועל זה כתיב "מגיד דבריו ליעקב כו" שהסדר של הבריאה נמסר לבני ישראל בכח התורה. ולכן הגם כי תשרי ר"ה לכלל הבריאה. אבל סדר המיוחד לבני ישראל הוא בניסן. כי הטבע היא מוסתרת שלא בסדר כמו שנאמר בקהלת **"מבלי"**

בְּחִיּוֹ²⁴⁴: (יג) וְגַם כָּל הָאָדָם שְׂיֵאכֹל וְשָׁתָה וְרָאָה טוֹב בְּכָל עֲמָלוֹ מִתַּת אֱלֹהִים הִיא: (יד) יִדְעָתִי כִּי כָל אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה הָאֱלֹהִים הוּא יִהְיֶה לְעוֹלָם עָלָיו אֵין לְהוֹסִיף וּמִמֶּנּוּ אֵין לְגַרֵעַ²⁴⁵ וְהָאֱלֹהִים עָשָׂה שְׂיִרְאוֹ מִלְּפָנָיו: ²⁴⁶(טו) מָה שֶׁהָיָה כְּבָר הוּא וְאֲשֶׁר לְהִיּוֹת כְּבָר הָיָה

אֲשֶׁר לֹא יִמָּצָא הָאָדָם אֶת הַמַּעֲשֶׂה אֲשֶׁר עָשָׂה הָאֱלֹהִים מֵרֵאשִׁי וְעַד

סוף". ובני ישראל על ידי התורה יכולין למצוא הפתח לסדר הדרכים כפי מה שרצה הקב"ה בבריאת שמים וארץ. ובשבת גם כן מתגלה דרך הפנימיות וסדר המסודר לכן לא אשתכח בי' מנא כי הטבע אינו בסדר הנ"ל. וזה הסדר הוא בשורש העליון. דכתיב ימים יוצרו ולא אחד בהם. ע"ש בפרש"י כי ה' הבריאה מסודר לפניו ית"ש קודם שהוטבע בטבע וגשמיות. וכמו שנאמר "אתה יצרת עולמך מקדם". וזה הציור נמסר לבני ישראל בכח התורה ומתגלה בכל שבת וחודש. וזה רמז ג"ן סדרים דאורייתא שמתגלה בכל שבת סדר מיוחד. ואמרו ג"ן סדרים רמז לגן עדן כי בגן עדן נמצא ציור הנ"ל. וכל הבריאה שלמטה יש לה חלק בציור הנ"ל שבגן עדן.

²⁴⁴ כנסת יחזקאל להרב יחזקאל הכהן מרדאמסק

(יובן) על פי דאיתא בשל"ה הקדוש הפירוש "זכרנו לחיים...למענך אלקים חיים". היינו חיות הקדושה למען הקב"ה שהוא קדוש. והנה עיקר השמחה של האדם צריך להיות משמחה של מצוה. וזה הפירוש "ידעתי כי אין טוב בם כי אם לשמוח ולעשות טוב בחינו היינו ש(ב)עיקר צריך האדם לשמוח במה שעשה טוב למען אלקים חיים.

²⁴⁵ שפת אמת ספר דברים - לסוכות - שנת [תרמ"ט]

באמת כל מה שמוכן לאדם מהשי"ת עליו אין להוסיף וממנו אין לגרוע. כמו שנאמר בס' חובת הלבבות שער הבטחון באר היטב. אכן החילוק הוא מי שבוטח בו ית' וסומך על רצונו ית' ואינו חפץ רק מה שברצונו ית' לתת לו. על ידי זה הבטחון ממשיך חיות ואלקות באותו השפע הנשפע לו ואינו נפרד מכח הנותן. וזה שנאמר והי' ה' מבטחו שחל עליו הויותו ית' וזה שנאמר זוכה להיות כיוצא בו כי השי"ת מהוה כל הוה כמו שיהיה לעתיד ה' אחד ושמו א' רק בעוה"ז הגשמיות מכסה הפנימיות.

²⁴⁶ אור החיים על בראשית פרק כח פסוק יז

ויירא ויאמר וגו' פירוש הרגיש בלבו שהיה ירא מעצמו ואמר כמה מורא במקום הזה, ונתן טעם באומרו אין זה כי אם בית אלהים, דקדק לומר שם "אלהים" כי הוא מקור המורא דכתיב והאלהים עשה שיראו וגו', ודבר ידוע כי שם אלהים יפחיד לבב אנוש ואומרו וזה שער וגו', פירוש מקום המכוון כנגדו למעלה הוא שער השמים ולזה אמר פעם ב' וזה:

שפת אמת ספר במדבר - לשבועות - שנת [תרנ"ב]

לחג השבועות - בפסוק ארץ יראה ושקטה איתא במדרש תחלה יראה ואחר כך שקטה שאמרה אדם הראשון על מצוה אחת נצטוו וחטא כו'. והענין הוא עפ"י המשנה כל שיראת חטאו קודמת לחכמתו חכמתו מתקיימת שצריך האדם להקדים היראה פן יבוא לחטוא על ידי החכמה כמו שנאמר ברוב חכמה רב כעס. מה רוב חכמה. הוא שלא להיות חכמתו מרובה ממעשיו. ולכן זה הוא הכנה קודם קבלת התורה משמים השמעת דין יראה הארץ שלא יבואו על ידי החכמה לחטוא. ולכן שקטה ונתקיים החכמה כמו שנאמר בגמרא יראת ה' כו' אוצרו שהיא הכלי שמתקבל החכמה בה להיות דבר של קיימא. ולכן מדמי לה בגמרא לקב חומטין ע"ש. אכן אמרו שם עוד וי למאן דלית לי' דרתא ותרעא לדרתא עביד. וזה צריך ביאור דלכאורה נראה דכל החכמה רק כדי לבוא ליראה א"כ מה חכמתו מתקיימת דמשמע דהעיקר החכמה. אך הפירוש הוא דודאי תכלית האדם להיות ירא ה' והאלקים עשה שיראו מלפניו אכן התורה מלמדת לאדם. שערים הפנימים שיש ביראת ה'. וכל הלימוד וחכמה להתחכם ביראת ה'. כי יש הרבה מדריגות ביראת ה'. והמקדים יראת חטאו לחכמתו חכמתו מלמדתו להיות ירא ה' כי החכמה היא כולל הכל וכל אדם מתחכם במה שעוסק בו והירא מתחכם ביראתו וזהו העיקר:

(3) שפת אמת ספר דברים - לראש השנה - שנת [תרס"ג]

כתיב אשרי העם יודעי תרועה ובזוהר הקדוש דמתברין ההיא תרועה כמו ויודע בהם אנשי סוכות. כי באמת הדין הוא רק מכסה. אבל לפנים משורת הדין נמצא הרחמים כמו שנאמר שיתף עמו מדת הרחמים. א"כ הוא גנוז תוך הדין. והנה מילוי אותיות דין גי' מלכות. ל"ת ו"ד ו"ן גי' מלכות. שתכלית הדין כדי לידע דאית דין ודיין כמו שנאמר והאלקים עשה שיראו מלפניו. אבל בני ישראל דכ' ומלכותו ברצון קבלו עליהם. והקדימו ה' ימלוך לעולם ועד. לכן כ' ותרועת מלך בו. שהם מקבלין מלכותו ברצון. ובזה יודעי תרועה באור פניך יהלכון שהוא התגלות מדת הרחמים ושוברין המחיצה ובאין לפנים משורת הדין כנזכר לעיל:

(4) שפת אמת ספר דברים - פרשת וזאת הברכה - שנת [תרנ"ג]

המשך סוף התורה לכל המורא הגדול אשר עשה משה לעיני כל ישראל לבראשית ברא. דהכל נברא לכבודו וכתיב והאלקים עשה שיראו מלפניו פירוש חז"ל שכל עשיות העולם הי' בשביל היראה. אבל אית יראה ואית יראה. כי כל היראה מעונשי עוה"ז או עונשי גיהנם זה יראה זוטרתו כי כל אלו נבראים הם. וכתיב שיראו מלפניו. מלפניו ולא מלפני ברואיו. ולכן העיקר יראת הרוממות. וזה המורא הגדול שעשה משה במתן תורה כדכ' למען תהי' יראתו על פניכם. וזו היראה א"א להיות רק על ידי התורה שכל העוסק בתורה זוכה להארה שהי' במתן תורה ובא לזו היראה. וזו היראה נק' ירא בשת ירא שבת שחל עליו מורא גדול מרוממות אל. ושובת מכל מעשיו ומחשבותיו ומתבטל כולו לזה היראה. ועל זה נברא העולם. כי מכל הברואים הנוראים שנמצאים בעולם יכול החכם להבין איך שכל אלו הברואים כלא הם וכולם במאמר נבראו. ויבוא מזה ליראת הרוממות שיראו מלפניו דייקא. [ויתכן לרמוז זה הפירוש בבראשית ברא. שתכלית הבריאה הי' להבין הראשית וכח שממנו בא כל הבריאה. לירא ולהבטל לזה הראשית שקודם הבריאה. ובשביל זה נברא הכל כנזכר לעיל]:

שפת אמת ליקוטים - פרשת בראשית

מדרש רבה בראשית פרשה ד פסקה ו

שאלה מטרונה אחת את רבי יוסי אמרה לו: "למה אין כתיב בשני כי טוב?" אמר לה: אף על פי כן חזר וכללו כולו בסוף שנאמר וירא אלהים את כל אשר עשה והנה טוב מאד". אמרה ליה: "משל ששה בני אדם באין אצלך ואת נותן לכל או"א מנה ולאחד אין את נותן מנה ואת חוזר ונותן לכולם מנה אחד לא נמצא ביד כל אחד מנה ושנות וביד אחד שתות? אתמהא. חזר ואמר לה כההוא דאמר ר' שמואל בר נחמן: "לפי שלא נגמרה מלאכת המים לפיכך כתיב בשלישי ב' פעמים כי טוב אחת למלאכת המים ואחת למלאכת היום".

שאלה מטרונה כ' בשני כי טוב כ' כל אשר עשה כ' ולמה לא השיב לה מיד כן? ונראה כי תירוק אחד הוא כי בריאת יום שני בפני עצמו אינו טוב רק בכלל הכל טוב מאוד שניכר היתרון וכשהחסד גם על פי דין הוא חסד גמור ואמת שגם מהדין נעשה רחמים ונמתק, אבל בפני עצמו הדין **כדי שיראו מלפניו** וגם הוא בחינת שמאלא ולא שייך כי טוב ולכך בשלישי נאמר כי טוב בחינת רחמים הכולל חסד וגבורה וביום הג' נגמר בריאת יום ב' כנזכר לעיל כי א' ב' ג' הם חסד ודין ורחמים הכולל שניהם כנזכר לעיל:

שפת אמת ליקוטים - פרשת תולדות

מי שמגיע לפנימיות רואה בעין ומעיד כי הולדת הגבורה מחסד ובפנימיות דומה ממש, ורק החיצוניות מכסה שיהי' נראה דין כמו שכתוב **והאלקים עשה שיראו מלפניו**, אבל אלו שמגיעים לפנימיות הגבורה, וכל זה על ידי דחיות החיצוניות שבכל דבר, והכלל כי הקב"ה חסדו מלאה הארץ רק שאין כל אדם זוכה להשיג ולהכיר חסדו יתברך, וכמו שקדושת המקום ברוך הוא נסתר בתוך הטבע שאין ניכר פנימיות החיות שהוא מהשי"ת ממש כנודע פירוש ממלא כל עלמין, כן אין ניכר חסדו שגנוז גם כן, ולכך הדין נקרא בלשון הסתרה כמו שנאמר והסתרתני פני וגו' והי' לאכול וגו' פירוש זה כשיש הסתר נסתר החסד כי כשנתגלה קדושת המקום הוא החסד עצמו כנזכר לעיל, ולזאת כפי שזוכה האדם לגבור הקליפה והחיצוניות לידבק בנקודה הפנימיות תמיד, כמו כן ממש זוכה למצוא נקודת החסד בכל דבר, ובבחינת גבורה עצמה יש יותר חסד עוד, שהרי כחה כל כך להיות נסתר בגבורה קשה מבחוץ ודומה ממש, כמו שנודע שכל שיש יותר הסתר יש פנימיות גבורה יותר, ויצחק אבינו שהי' בחינת גבורה ופחד הי' זה עצמו להגיע לפנימיות הגבורה והוא חסד אמת כנזכר לעיל, רק ההפרש שהוא משיג החסד על ידי הקדמת הגבורה והפחד ואברהם אבינו ע"ה השיג על ידי הקדמת החסד ואהבה, וזה שכתוב ביצחק ויגדל מאוד הלוח וגדל עד כי גדל מאוד, ובחינת גדולה של אברהם אבינו ע"ה, ולמה לא נאמר ויגבר וגו' גבר מאוד והוא כנזכר לעיל שתכלית המכוון בחינת הגדולה, וזה שכתוב הלוח וגדל וגו' כמו שאמרו טוב מאוד, טוב זה יצר טוב, מאוד זה יצה"ר מלאך המות עיין שם, והפירוש הטוב שגנוז בהסתר היצה"ר הוא טוב יותר, ולכך נגנז לצדיקים שמגבירים ליצרם כמו שכתבתי במקום אחר, וזכה אבינו יצחק לגבור היצה"ר לגמרי עד שנאמר עליו שאין היצה"ר שולט בו כמו שנאמר רש"י ז"ל טעם שיחד הקב"ה שמו עליו עיין שם.

שפת אמת ליקוטים - תנא דבי אליהו

וְהָאֱלֹהִים יִבְקֹשׁ אֶת נִרְדָּף²⁴⁷: (טז) וְעוֹד רָאִיתִי תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ מְקוֹם
הַמְּשֻׁפָּט שָׁמָּה הָרָשָׁע וּמְקוֹם הַצָּדִק שָׁמָּה הָרָשָׁע: (יז) אֲמַרְתִּי אֲנִי

ואת להט כו' זו גיהנם לשמור כו' שדרך ארץ קדמה כו', נראה הפירוש הפסוק דרך עץ החיים היינו הדרך שבאין על ידו לעץ החיים ואם כן מוכח שקדמה לתורה והיינו שדרך ארץ הכנה לבא לתורה שהוא הדרך שהולכין לתורה, והפשוט דרך ארץ לע"ד פירושו המידות שבאדם להטותן לדרך הישר, וכבר כתב הרה"ק הרח"ו בספר שער הקדושה שהמידות עיקרם יותר ממצות עיין שם בשם אליהו ז"ל גם כן, והיינו כנזכר לעיל שאף שתורה ודאי גדולה במעלה לאין קץ שהרי קב"ה ואורייתא כולא חד מכל מקום כיון שלולי המידות אי אפשר לבוא לתורה ומצות ממילא הרי קודמין, למשל אותיות לשון הקודש שלולי זה אי אפשר ללמוד והרי הם יותר עיקרין וקודמין שהן ההקדמות להתורה ומכל מקום עיקר מעלת התורה גדולה הרבה מהאותיות, וכן המידות כנזכר לעיל, וזה שנאמר דרך ארץ קדמה לתורה והיינו לשמור דרך עץ החיים לשמור דרך התורה שהוא על ידי המידות שהם דרך ארץ כנזכר לעיל, והענין להט החרב כו' לשמור כו' פשוט על פי מה שכתב המדרש ראה ובהרבה מקומות שמה' לא בא רע, רק גיהנם וקללות רק כמקל ורצועה כדי שיקיימו רצון הש"י כמו שנאמר **והאלקים עשה שיראו מלפניו** אבל אין הש"י חפץ בצערן של ישראל ח"ו, רק גיהנם כדי שיטב האדם ולא יצטרך לעונש כלל:

247 **שפת אמת ספר ויקרא - פרשת אמור - שנת [תרס"ג]**

פסיקתא רבתי הוספה א פרשה א

והאלהים יבקש את נרדף לעולם הקדוש ברוך הוא אוהב (אני) את הנרדפים ושונא (אני) את הרודפים:

ישמעאל רודף את יצחק אחיו ותרא שרה את בן הגר המצרית וגו' (בראשית כ"א ט') שהיה זורק עליו חצים כמתלהלה היורה זקים חצים ומות [וגו'] ואמר הלא מצחק אני (משלי כ"ו י"ח וי"ט) לפיכך הקב"ה אוהב את יצחק קח נא את בנך (בראשית כ"ב ב') א"ל אברהם אבינו רבש"ע יש לי שני בנים נתתה לי יצחק וישמעאל א"ל את יחידך (שם) א"ל רבש"ע שניהם יחידים יצחק יחיד לשרה וישמעאל יחיד להגר א"ל אשר אהבת (שם) א"ל וכי יש תחומים במעים לשניהם אני אוהב א"ל את יצחק (שם) ליצחק אני אוהב שהוא נרדף.

כך עשו רודף אחר יעקב על רדפו בחרב אחיו ושחת רחמיו (עמוס א' י"א) אמר הקדוש ברוך הוא אוהב אני לנרדף ושונא לרודף ואת עשו שנאתי (מלאכי א' ג') אבל יעקב ואוהב את יעקב (שם שם ב') למה והאלהים יבקש את נרדף

דוד נרדף ושאול רודף אמר הקב"ה אוהב אני לנרדף ושונא אני לרודף קרע ה' את הממלכה ונתנה לרעך (שמואל א' ט"ו כ"ח) לדוד והאלהים יבקש את נרדף [הרי] בבני אדם שהקדוש ברוך הוא אוהב את הנרדפים.

מניין אף בעוף ובבהמה? את[ה] מוצא [ש]בשעה שהקב"ה אמר למשה על הקרבנות היה משה סבור (שהקדוש ברוך הוא אמר למשה על הקרבנות) שיקריב טווסים או פסיונים או אווזים ולא אמר לו כך אלא (ויקרא א' י"ד) ואם מן העוף עולה קרבנו לה' והקריב מן

בְּלִבִּי אֶת הַצַּדִּיק וְאֶת הָרָשָׁע יִשְׁפֹּט הָאֱלֹהִים כִּי עַתָּה לְכָל חַפָּץ וְעַל
כָּל הַמַּעֲשֶׂה שָׁם: (יח) אֲמַרְתִּי אֲנִי בְּלִבִּי עַל דְּבַרְת בְּנֵי הָאָדָם לְבָרֶם
הָאֱלֹהִים וְלִרְאוֹת שְׁהֵם בְּהִמָּה הִמָּה לָהֶם: (יט) כִּי מִקְרָה בְּנֵי הָאָדָם
וּמִקְרָה הַבְּהִמָּה וּמִקְרָה אֶחָד לָהֶם כָּמוֹת זֶה כֵּן מוֹת זֶה וְרוּחַ אֶחָד
לְכָל וּמוֹתֵר הָאָדָם מִן הַבְּהִמָּה אֵין²⁴⁸ כִּי הַכָּל הַכָּל: (כ) הַכָּל הוֹלֵךְ

התורים או מן בני היונה" (וכל אחר הצפור) [ולא צפור אחר] אמר הקב"ה הואיל שהם
נרדפים מהם (למבקש) [מבקש] אני קרבן והאלהים יבקש את נרדף שור או כשב או עז.

ובמדרש שור או כשב כו'. והאלקים יבקש את נרדף שור נרדף מארי כבש מנמר ובחר
הקב"ה בנרדפין כמו בני ישראל נרדפין ובחר הקב"ה בהם ע"ש.
הגם כי כך הוא בטבע הארי להיות רודף השור. אבל הענין הוא כי עוה"ז הטבע מסתיר הפנימיות
וכל הדבוק יותר בטבע יש לו כח חזק בהטבע. והשור ושה שהם נרדפין מפני שיש בהם יותר
פנימיות לכן הטבע מתנגד עליהם. מכ"ש בנפשות בני ישראל שהם בני עוה"ב. עוה"ז מתנגד להם
ביותר. וכמו כן בפרט כל איש ישראל כעין שאמרו הגדול מחבירו יצרו גדול ממנו. ולכן אל יפול לב
אדם עליו במה שהיצה"ר רודף אותו תמיד כי הוא אות על חלק הקדושה שיש בו. ולכן המצוה
מסור עצמך וקדש שמי להילחם מלחמת ה' ולברך כבוד מלכותו בעולם:

שפת אמת ספר במדבר - פרשת חקת - שנת [תרמ"ג] ²⁴⁸

ומבמות הגיא דרשו חז"ל כשמתנשא ומתגאה הקב"ה משפילו. נראה שגם על זה אמרו שירה כי
הוא חסד עליון ששומר הצדיקים שלא יבואו לידי גסות. גם יתכן לפרש שבאמת צריך להיות
מבמות הגיא. שכפי מה שהקב"ה מרומם ומנשא להצדיק. צריך ביותר להכניע עצמו. וזה עדות על
עבודת אמת כשמביא לידי הכנעה, ומרע"ה יוכיח שהי' עניו מכל אדם על ידי שהי' מקורב ביותר
אל הבורא ית' ממילא חל עליו ענוה ביותר וזה ומבמות הגיא. וזה הרמז בעץ ארז ואזוב שב' אלו
הם כאחד שכפי מה שמתרומם ביותר צריך להיות מוכנע להש"י כמו שנאמר במ"א שתכלית הדעת
לבוא להכנעה כמו שנאמר ערומים בדעת כאדם ואז משימין עצמן כבהמה לכן סוף השבח מבמות
הגיא. שזוכין לשפלות של אמת. וזה גם כן מותר אדם מן הבהמה אין. שעל ידי הדעת
יודעין לבטל עצמו אליו יתברך כראוי:

שפת אמת ספר ויקרא - פרשת בהר - שנת [תרנ"ב]

מדרש תנחומא בהר פרק א

"נבהל להון איש רע עין" אלו סוחרי שביעית שמתבהלין להעשיר ואין משמרין את
השביעית וסבורין שהן מתעשרין. אמר הקב"ה חייך חסרון יש לך בדבר כיון שלא שמר את
השמיטה התחילה המארה נכנסת בממונו והוא מוכר. מה כתוב למעלה מן הענין ושבתה

אֶל מְקוֹם אֶחָד הָכַל הָיָה מִן הָעֶפֶר וְהָכַל שָׁב אֶל הָעֶפֶר²⁴⁹: (כא) מִי יוֹדֵעַ רוּחַ בְּנֵי הָאָדָם הָעֹלָה הִיא לְמַעַלָּה וְרוּחַ הַבְּהֵמָה הַיֹּרֶדֶת הִיא

הארץ שבת לה' ואחרי כן וכי תמכרו ממכר. אמר רבי אלעזר הקפר כתיב (שיר ה) "שוקיו עמודי שש מיוסדים על אדני פז" העמוד הזה יש לו כותרת מלמעלן ובסיס מלמטן. אמר ר' שמואל בר נוריא אין לך פרשה בתורה שאין לה כותרת מלמעלן ובסיס מלמטן. מה כתיב למעלה וידבר ה' אל משה בהר סיני לאמר דבר אל בני ישראל כי תבאו אל הארץ ושבתה הארץ ואחרי כן פרשת יובל וספרת לך שבע וגו'. אם לא שמר שמיות ויובלות או אם לא שמר אחת מהם סוף שאני עושה אותו שימכור ארצו "וכי תמכרו ממכר לעמיתך" חזר בו יפה ואם לא יחזור בו סוף שהוא מוכר את שדהו שנאמר וכי ימוך אחיך ומכר מאחוזתו

חזר בו יפה ואם לאו סופו למכור את ביתו שנאמר ואיש כי ימכור בית מושב עיר חומה חזר בו יפה ואם לאו סופו שהוא מחזר ומסבב על הפתחים שנא' וכי ימוך אחיך ומטה ידו עמך

חזר בו יפה ואם לאו סופו שהוא מוכר את עצמו שנאמר וכי ימוך אחיך עמך ונמכר לך חזר בו מוטב ואם לאו סוף הוא נמכר לגוים שנאמר וכי תשיג יד גר ותושב עמך ולא הוא לבדו אלא הוא וכל ישראל שכן את מוצא בימי ירמיה בשביל שחללו את השביעית נמכרו לנכרים שנאמר (ד"ה ב לו) ויעל עליהם מלך כשדים ויהרוג בחוריהם בחרב בית מקדשם וגו' הרי ענין ישראל אמר הקב"ה למשה ראה האיך נמכרין לנכרים בשביל שחללו את השביעית

במדרש תנחומא נבהל להון איש רע עין כו' חסר יביאנו. העושה סחורה בפירות שביעית סופו מוכר מטלטלין כו' ביתו כו'. דאיתא במשנה (אבות) ג' דברים מתלמידיו של אאע"ה עין טובה כו' אוכלין בעוה"ז ונוחלין לעוה"ב להנחיל אוהבי יש כו'. וכבר כתבנו כמה פעמים כי זה ענין השמיטה כמו שרמז בזוהר חדש (פרשת בהר מאמר "להנחיל אוהבי י"ש") "להנחיל אוהבי י"ש הוא יובל שמיטה". כי בוודאי מי שיש בו ג' דברים הללו הוא סימן שהוא אוהב ה' ומתוך אהבת הבורא ית"ש אינו מדובק בעוה"ז. ולכן אינו מקנא לחבירו ואינו מתגאה ומתדשן בטובת עוה"ז. ולכן נוחל ב' עולמות. כי באמת כפי הביטול שנמצא באדם אל הבורא ית' ממילא יש לו הכל. וכפי הגיאות לשכוח בכח הבורא יתברך ונבהל להון ומתפעל ביותר על ידי העשירות חסר יביאנו "כמו שנאמר לא יחצו ימיהם". דכתיב **מותר האדם מן הבהמה אין**. כי הנה הקב"ה מקיים וזן כל הברואים מאדם ובהמה. ויתרון שכל האדם במה שמתבונן ומבין ומכיר טובת הבורא ית'. ואז כשבא לדעת זאת יש לו מותר. אבל כשהשכל מביאו לבעט בהבורא ואומר כחי ועוצם ידי כו' הבהמה טובה ממנו. והקב"ה ברא יש מאין וכשהאדם מבין זאת ומבטל עצמו להבורא ע"ז כתיב "להנחיל אוהבי י"ש":

במדרש (רבה במדבר ט,טו) מפני מה אמרה תורה הבא עפר לסוטה זכתה יוצא ממנה בן כאברהם שנאמר בו ואנכי עפר כו' בשכר שאמר אברהם אע"ה ואנכי עפר ואפר זכו בניו למצות עפר סוטה כו'.

כבר כתבנו בזה כי עפר הוא יסוד הכל כמו שנאמר הכל הי' מן העפר והכל שב כו'. ואע"ה עליו העולם עומד כמו שנאמר בהבראם בה' בראם באברהם. וב' הפירושים אמת כי אברהם זכה לאות ה' שנברא בו העולם על ידי הביטול שזה כח העפר שמבלה הכל וכשנרקב דבר הנזרע ונעשה כעפר מקבל חיות ומוציא פירות. [וזה רמז הה' הי"ד שנכנס בתוך הד' לומר שעל ידי ההכנעה נעשה כלי להוליד תולדות] ואברהם אע"ה אמר ואנכי עפר ואפר ידע היטב כי הוא יסוד הכל וידע שהוא מצד זה שהוא עפר ואפר. וכן צריך כל אדם לידע שהוא נברא בעולם לתקן הכל כי האדם הוא כלי שניתקן הכל על ידו. ועל זה מבקשין ונפשי כעפר לכל תהי'. מלבד הכוונה לזכות להכנעה באמת אבל גם זה הבקשה לזכות לעשות השליחות בעולם להיות כל הדברים מתקבלין אצלו להיות ניתקן על ידו כי ע"ז נברא. ויש עלי' לכל הברואים על ידי האדם יש באין אצלו על ידי מעשה ודיבור ומחשבה ממש כמו הכל שב אל העפר ויש על ידי סיבה קרובה ורחוקה אבל סוף כל סוף הכל שב לעפר וכן הוא בענין האדם וכתוב ויתרון ארץ בכל הוא מלך לשדה נעבד. פירוש שכל הדברים שב אל העפר ונעשה מהם פירות. וכן כתיב בבני ישראל כי תהיו אתם ארץ חפץ ונמשלו לכרם ה' נצר מטעי. וכח זה שהי' לאברהם ניתן לבני ישראל כמו שנאמר במדרש כה יהי' זרעך דומה לך. ובמדרש והי' זרעך כעפר אם אין עפר אין תבואה ע"ש. ועיקר תולדותיהם של צדיקים מצות ומעש"ט. ואיתא במדרש כשבני ישראל עושין רצונו של מקום נמשלו לפרדס המלך כשרואה נטיעה יפה נוטע בתוכו כמו כן כשרואה צדיק באומות מכניסו לבני ישראל כמו יתרו ורחב ע"ש במדרש קהלת. ולכן נקראו בני ישראל השולמית שעל ידיהם מתקרבין הדברים לשורשן לעשות פירות כמו שנאמר שלום לרחוק ולקרוב כמו שנאמר שיש על ידי סיבה קרובה ורחוקה. הכלל העולה שבני ישראל שנאמר עליהם אדם אתם הם נקראו עפר שיש בהם כח היסוד שהכל שב אליו. וזהו הרמז העפר מקרקע המשכן כמו שנאמר וייצר כו' האדם עפר מן האדמה פירוש ז"ל ממקום ביהמ"ק. ולכן הסוטה נבדקת בו אם יש בה חלק באותו עפר. ואם לאו ארורה היא מן האדמה. וזהו סמיכות הפרשיות אחר שנבחרו בני ישראל בדגלים ומחנות מ"מ הטמאים נשתלחו והגרים מתקרבין כמו שנאמר ענין גזל הגר. ואחר כך הסוטה שנבדלת מנחלת ה'. כי בני ישראל יצאו מן הכלל ללמד על הכלל כולו יצאו שהם הכלים אשר הכל יכולין לעלות על ידיהם. כתיב מדרכיו ישבע סוג לב ומעליו איש טוב. מדרכיו ישבע רומז לפ' סוטה ומעליו איש טוב פ' נזיר שזוכה להיות נזר אלקי על ראשו. והוא כמו כ"ג. וכתוב אחר כך פרשת נשיאות כפים ברכת כהנים. כי תכלית הכל הביטול להיות כלי מוכן לקבל הברכה. וזה רמז נשיאות כפים שהידים מתעלן על הראש לרמז כי כל הקומה שלו הוא רק כפי מה שמקבל מלמעלה וכפי מה שמבטל כל הקומה זוהה לקבל הברכה. זה מעליו איש טוב. והנזיר והכהן שפורשין מהבלי עולם זוכין להתדבק בשורש העליון. והנה הכהן מקריב ומעלה הכל לשמים ולכן זוכה לקבל הברכה מן השמים. וזהו הי' מדת אברהם אע"ה שהקנה כו' שמים וארץ כו' וחזר והקנה אותם כו' כדאיתא במדרש. ובגמרא סנהדרין איתא במדה שאדם מודד מודדין לו אדם נותן עומסו לעני כביכול הקב"ה נותן לו מלא עומסו ע"ש פרק חלק. וזה הי' באברהם כי כלי היד הוא לקבל וליתן. ואברהם הי' עמוד גמ"ח ונתן כל אשר לו לרצונו ית' וזכה להיות מרכבה ליד הגדולה כמו שנאמר אתה כהן לעולם וכתוב שב לימיני. וזה עצמו מ"ש לעיל בחינת עפר ואפר שעל ידי הביטול זכה ליסוד הכל. וכן הנזיר על ידי שפורש עצמו

לְמַטָּה לְאַרְץ²⁵⁰: (כב) וְרָאִיתִי כִּי אֵין טוֹב מֵאַשֶׁר יִשְׁמַח הָאָדָם
בְּמַעֲשָׁיו כִּי הוּא חָלָקוֹ כִּי מִי יִבְיָאֵנוּ לְרֹאוֹת בְּמָה שִׁיְהִיָּה אַחֲרָיו :

מעוה"ז מתדבק בעיקר השורש. והסוטה שמשיבית מדרכי' כמו שנאמר (משלי יד, 14) "מדרכיו ישבע סוג לב". היא אובדת כחה ושורשה ונקראת תשטה אשתו. שאדברה כפי התדבקות בגשמיות. מאבדת הכל. והנזיר על ידי הפרישה קונה ב' עולמות כמו שנאמר במ"א הרמז ואיש את קדשיו לו יהי' ע"ש. אך את קדשיו הפירוש להיות כולו בטל אל חלק הקדושה שבו ואז לו יהיו: ומ"ש לעיל מענין האדם שדומה לעפר. ע"ז רמזו חז"ל בעגלה ערופה שנחל אשר לא יזרע בשביל שלא הניחו אותו לעשות פירות מצות. לכן אמרה תורה לערוף שנחל שלא יזרע ע"ש:

250 שפת אמת ספר ויקרא - פרשת שמייני - שנת [תרס"ב]

בפסוק זאת החי' אשר תאכלו כו' אני ה' המעלה אתכם כו'. דכתיב **מי יודע רוח בני האדם העולה היא למעלה ורוח הבהמה היורדת היא למטה לארץ**. וכתיב וייצר כו' האדם עפר מן האדמה ויפח באפיו נשמת כו' ויהי כו' לנפש חי'. פירוש שיש באדם נשמה העולה למעלה ומושכת לעולם לעלות אל השורש. אבל מצד התקשרות הנפש בגוף שהוא מלמטה שהוא נפש חי' לכן המלחמה באדם. שמצד א' נמשך למעלה ומצד א' למטה. לכן איתא בגמרא דיש בו השווה למלאכי השרת ויש בו השווה לבהמה. וכו' וירדו בדגת הים כו' אחז"ל זכה רודה בהם ואם לאו נעשה ירוד לפניהם. ומתחלה שם הקב"ה את האדם בג"ע והי' כולו בחינת נשמה שגם הגוף הי' מזוכך כמלאך. ואחר החטא נתערב בו פסולת ונעשה בחינת אדם ובהמה. ואחר כך על ידי יציאת מצרים נתבררו בני ישראל להיות נקראים אדם כמו שנאמר אדם אתם אתם קרוין אדם. וזה שנאמר המעלה אתכם להיות בבחינת העולה היא למעלה שזה כח יציאת מצרים שלא להיות הנפש נאסר בגוף שלא יוכל להתעלות. ולכן הבדילנו הקב"ה מאלה מאכלות אסורות שהם מיוחדים לאומות שהם בהמה המה להם היורדין למטה. ובני ישראל הם בני עלי'. וזה שרמז במדרש שהד' מינים הם בחינת ד' מלכיות. וגם רמז הד' מלכיות בפסוק ומשם יפרד כו' לרמוז כי אדם מוכן לנהר היוצא מעדן כו'. אך משם יפרד לד' נהרות ששם יש תערובות פסולת שלכן נגרש האדם אחר החטא לברר אלה התערובות. ואחר החטא הוצרך להתקיים ב' הפירושים וירדו שמקודם נעשה ירוד לפניהם וזה הי' במצרים כמו שנאמר אנכי ארד עמך כו' ואחר כך אנכי אעלך גם עלה שזכו לברר הנפשות ויצאו לחירות להיות שליט ורודה בהם. ולכן כל מי שיש בו כח הנשמה ביותר צריך לברר אלה המינים. ולכן בשבת שיש בו נשמה יתירה מצוה לענגו בבשר ויין שכח השבת מעלה אלה הדברים. זה שנאמר אנכי כו' המעלך מארץ מצרים הרחב פיך כו'. דאיתא בזוהר הקדוש בפ' ויוצר רוח אדם בקרבו כי כפי התפשטות הגוף כך מתרחב הרוח והנשמה ביותר וזו המדה לבני ישראל שנקראו "אדם" לכן התחיל הכתוב וידבר אל משה ואל אהרן שבחינת משה רבינו ע"ה הנשמה שהוריד התורה מן השמים. ובחינת אהרן לתקן הגוף לכן הוא מקריב את הקרבנות מן הבהמה כו':

שפת אמת ספר ויקרא - פרשת אמור - שנת [תרנ"א]

והעיקר הענין הוא בחינת הנפש והגוף. שיש באדם רוח אלקים ונפש הבהמיות וכמו שנאמר **מי יודע רוח בני האדם העולה כו' למעלה ורוח הבהמה כו'.** וב' הידיעות הם באדם עה"ד טוב ורע. אבל לבני ישראל נאמר והיית רק למעלה. פירוש שלא יניחו להתפשט החכמה להתדבק בחכמות חיצוניות רק להיות למעלה תמיד להיות הגוף בטל אל הנשמה.

שפת אמת ספר ויקרא - פרשת אמור - שנת [תרנ"ד]

ועל זה נברא האדם כמו שנאמר "ורדו בדגת הים ובעוף השמים ובכל ח' הרומשת". דכתיב כל אשר חפץ ה' עשה בשמים ובארץ בימים כו'. ובבני ישראל נתקיים כל זה:

1. ביציאת מצרים וקריעת ים סוף נתקיים - רדו בדגת הים.

2. וקבלת התורה הוא בעוף השמים

3. ובכבוש ארץ ישראל וכריתות ז' עממים הוא בחינת הרומשת.

וחז"ל אמרו זכה רודה בהן לא זכה נעשה ירוד לפניהם. ועל זה כתיב **מי יודע רוח בני האדם העולה כו' למעלה ורוח הבהמה.** פירוש רז"ל על רשעים שדומין לבהמה. דכתיב מדרכיו ישבע כו' לב ומעליו איש טוב. כי הלב יש בו ב' חללים לב חכם לימינו ולב כסיל. ויש באדם ג' בחינות הנ"ל בעצמו. מוח לב כבד. בחינת נפש, רוח ונשמה. והלב הוא הממוצע. וצריכין לברר הלב מתערובת טוב ורע. ועל זה אמר הקב"ה ביום אכלך כו' מות תמות. כל השפלה הוא מיתה שעל ידי החטא נשפל למטה. וכל מיתה בא מבחינת הגוף והגשמיות. אבל רוח אדם יכול לגבור ולעלות אל הנשמה. זה ומעליו איש טוב. כי הסוג לב מתדבק בתאוות הגוף ומשפיל לבו ולכן הרשעים בחייהם קרוים מתים. ומעליו איש טוב כמו שנאמר הוי זנב לאריות וא"ת ראש לשועלים. לכן צריכין להעלות הלב לבטלו אל המוח. וכמו כן בכלל בני ישראל יש בחינת כהן לוי ישראל. בחינת נפש, רוח ונשמה. ולכן הכהן לנפש לא יטמא כי כל מדרגה סמוכה למדרגה שלאחרי'. וכתיב לב יודע מרת נפשו כי הרוח סמוך לנפש. אבל הנשמה והמוח הם רחוקים ב' מדרגות מהנפש והכבד. וי"ל הרמז בשמחתו לא יתערב זר כשמתעלה הלב אל המוח והמחשבה. וכדאייתא בבחינת נפש, רוח ונשמה כי הנפש סוכך על הגוף בקבר והרוח מתדבק בנשמה כידוע. ולכן כתיב תמים תהי' עם ה"א. להיות שליט בג' עולמות היפוך ממעונן ומכשף שהוא רוח הבהמה היורדת למטה.

ספר ליקוטי מוהר"ן - מהדורא בתרא סימן סג

הנגון הוא טובה להרועה בעצמו, כי מחמת שהרועה הוא תמיד בין בהמות, ה'ה אפשר שימשיכו ויורידו את הרועה מבחינת רוח האדם לרוח הבהמיות, עד שיירעה הרועה את עצמו, בבחינת (בראשית ל"ז): "ויילכו לרעות את צאן אביהם" וכו', ופרש רש"י: "שהלכו לרעות את עצמן". ועל - ידי הנגון נצול מזה, כי הנגון הוא התבררות הרוח, שמבירין רוח האדם מן רוח הבהמה, בבחינת **"מי יודע רוח בני האדם העלה היא למעלה, ורוח הבהמה היורדת היא למטה"**, כי זהו עקר הנגון ללקט ולברר הרוח טובה, כמבאר במקום אחר. ועל - כן על - ידי הנגון נצול מרוח הבהמיות, כי נתברר רוח האדם מרוח הבהמה על - ידי הנגון כנזכר לעיל:

פרק ד

(א) וְשִׁבְתִּי אֲנִי וְאַרְאֶה אֶת כָּל הָעֹשִׂים אֲשֶׁר נַעֲשִׂים תַּחַת הַשָּׁמַיִם
וְהִנֵּה דִמְעַת הָעֹשִׂים וְאֵין לָהֶם מְנַחֵם²⁵¹ וּמִיָּד עֹשְׂקֵיהֶם כָּח וְאֵין

²⁵¹ **ספר דגל מחנה אפרים - פרשת שמיני ד"ה ויקרב**

והכלל העולה, דאין תיקונים לנשמות העשוקים בקליפות רחמנא ליצלן כי אם על ידי הצדיק שמעלה אותם, והוא שמרמז הפסוק אהרן הכהן שהוא הצדיק העובד ה' שהוא מסטרא דחסד המתחסד עם קונו ויקרב את קרבן העם היינו שהקריבם לשורשם שנתרחקו מחמת החטא ויקח את שעיר החטאת היינו השעיר והקליפה שנברא על ידי החטא וישחטו היינו שביטלו מן העולם ונטלו חיותם מהם ויחטאו כראשון. היינו שיש ז' ימי הבנין (חגתנה"ס) ובהן כלול כל רע וטוב וצדיקים ילכו בם וגו' וצריך לטהר וללבן המדות האלו ולהחזירם לטוב, וזהו שמרמז ויחטאו כראשון היינו לטוב כמו ימים ראשונים והבן, ויקרב את העולה היינו השכינה (מלכות) כביכול ויעשה "כמשפט" (תפארת מצד החסד) דידוע אברהם אבינו ע"ה ואהרן הכהן בחד דרגא היו שזהו מידתו מידת חסד וזהו גם כן מסטרא דחסד ובאברהם כתיב (בראשית ט"ו, ו') והאמין בה' ויחשבה לו צדקה והוא שאמר ויעשה היינו בחינת צדקה עשה כמשפט היינו שעשה יחוד צדקה ומשפט (זו"ן) כידוע והבן כי הוא בקיצור גדול:

ספר אגרא דכלה - דף ת/ג א

גם רמז בענין קרבנות (של ברית בין הבתרים), ד' קליפות שראה יחזקאל (א ד), כל אחת היא משולשת בסוד (רמג) ושלישים על כולו (שמות יד ז), עגלה משולשת (בראשית טו ט) לקביל רוח סערה אי"ל משולש לקביל ענן גדול עז משולשת לקביל אש מתלקחת ותור וגוזל לקביל קליפת נוגה וקרא אותו (רמד) תו"ר שהוא עוף טהור, כשזוכין ישראל אזי הוא טהור וראוי להקרבה להיכל המלך, ואם אינם זוכים, אזי הוא סוד גוזל שממית בידים תתפש, שהוא גוזל השפע מישראל (רמה) ונכנס כולו בטומאה, בסוד טיקלא (רמו) שהוא **דמעת העשוקים** אשר (רמז) אין לה מנחם (קהלת ד א), וכן "אימה" חשכה "גדלה" נפלת, רומז על ד' קליפות אלו מלמטה למעלה (רמח), כנגד קליפת נג"ה אומר נפ"ת.

ספר ליקוטי מוהר"ן - מהדורא קמא סימן לט

"וְנִתְּתִי עֹשֶׁב", רְמֵז לְבָנִים, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (איוב ה') "וְצִאֲצֹאִיךָ כְּעֹשֶׁב הָאָרֶץ". "בְּשִׁדְךָ לְבִהְמֶתֶךָ", הֵינּוּ אִימֹתֵי יְהוָה לְךָ בָּנִים חַיִּים וְקִימִים, כְּשִׁיחֵיהָ זְנוּגָה בְּקִדְשָׁהּ, וְתִשְׁבֵּר נֶפֶשׁ הַמִּתְאַוֶּה שְׁלָךְ, הֵינּוּ נֶפֶשׁ הַבִּהְמִיּוֹת, וְיִדְמָה לְךָ כְּפֶאֶד שֶׁד (נְדָרִים כ:). וְזֶה "בְּשִׁדְךָ", לְשׁוֹן שֶׁד. עַל - יָדֵי - זֶה יְהוָה לְךָ בָּנִי קִימָא. כִּי מִיתַת הַבָּנִים, זֶה מַחְמַת **נְשָׁמוֹת הָעֹשֻׁקִים** בְּטִקְלָא כִּידוּעַ (ב). כִּי הַטִּקְלָא, הֵינּוּ קְלִפּוֹת נֹגַה, הִיא קְרוּבָה אֶל הַנֶּפֶשׁ הַבִּהְמִיּוֹת, כְּמוֹבָא בְּמִשְׁנַת חֲסִידִים בְּמִסְכַּת הַהֶרְכָּבָה: גַּם צָרִיךְ

שִׁיחָא עֲקָר זְוֹגָךְ בְּלִיל שַׁבָּת, שָׂאז נִכְלָלַת בְּקִדְשָׁהּ, וַיִּתְּפָרְדּוּ מִמֶּנָּה כָּל פּוֹעְלֵי אָנוּ. וְזֶה: "וְאִכְלָתָ וּשְׂבַעְתָּ", זֶה רָמַז עַל שַׁבָּת, שָׂאז הַשְׁבִּיעָה, שְׁמַמְנוּ נִתְבָּרְכִין שְׁשֶׁת יָמִים:

ספר ליקוטי מוהר"ן - מהדורא קמא סימן פב

הִנֵּה נֹדַע, כִּי יֵשׁ שְׁלֹשׁ קְלָפוֹת, רוּחַ סְעָרָה וְעֵנָן גָּדוֹל וְאֵשׁ מִתְלַקַּחַת (א). וְקִלְפַת נֹגַהּ, הִיא בֵּין הַשְׁלֹשׁ קְלָפוֹת וּבֵין הַקִּדְשָׁה. וְלִפְעָמִים נִכְלָלַת בְּקִדְשָׁהּ, וְלִפְעָמִים נִכְלָלַת בְּקִלְפָּהּ, וְהִיא בְּבַחֲיִנַת נְשֻׁמַּת הָעֲשׂוּקִים וְדִי לַמְּבִין.

ספר ליקוטי הלכות - הלכות ברכת השחר הלכה ג

צָרִיךְ הָאָדָם לְהִרְבּוֹת בְּתַפְלָה תְּמִיד שְׂיִזְכֶּה לְהַנְצִל מִלֹּהֶט הַחֲרִב הַמִּתְהַפֶּכֶת הַזֹּאת, שֶׁהוּא בְּחִינַת הִיכָלֵי הַתְּמִירוֹת כְּנֹזֵכַר לַעִיל שְׁלֹא יִתְגַּבְּרוּ ח"ו, לַעֲשֹׂק וְלַגְזֹל וּלְהַחֲלִיף ח"ו, מַעֲט הַטּוֹב שֶׁל נַפְשׁוֹ שֵׁשׁ בּוֹ עֲדוֹן, שֶׁעַל זֶה הַתַּפְלָל דּוֹד הַמֶּלֶךְ, עָלָיו הַשְּׁלוֹם (תְּהִלִּים קי"ט), "עֲרוֹב עֲבָדְךָ לְטוֹב אֵל יַעֲשֶׂקֵנִי יְדִים". שְׁלֹא יַעֲשִׂקוּהוּ הַיָּדַיִם, שֶׁהֵם הַסְטֵרָא אַחֲרָא וְהַקְלָפוֹת הָעוֹשִׂקִים אֶת הַנִּפְשׁוֹת ח"ו, בְּתוֹךְ הַטִּיקְלָא, זֶה בְּחִינַת דְּמַעַת הָעֲשׂוּקִים וּמִיד עוֹשִׂקֵיהֶם כַּח וְאִין לָהֶם מְנַחֵם כְּפִדּוּעַ.

ספר סיפורי מעשיות - שיחות שאחר ספורי המעשיות

מַעֲשֶׂה שֶׁהִיָּה אִישׁ אֶחָד שֶׁלֹּא הָאִמִּין בְּמֵה שְׁאוּמְרִים הָעוֹלָם, שִׁישׁ לְצִים מַסְטֵרָא אַחֲרָא שְׁבָאִים לַפְעָמִים וּמִטְעִין בְּנֵי אָדָם, כְּמוֹ שְׁאֵרַע כְּמֵה פְעָמִים. וְהוּא לֹא הָאִמִּין בָּזֶה. פֶּעַם אַחַת בְּלִילָה בָּא אֶצְלוֹ לֶץ אֶחָד, וּקְרָאוּ אֶל הַחוּץ שִׁיצָא. וַיֵּצֵא לַחוּץ, וְהִרְאָה לוֹ הַלֶּץ שִׁישׁ לוֹ סוֹס נָאָה לְמַכֵּר. וַיֵּרָא, וְהִנֵּה הוּא סוֹס נָאָה מָאָד. וּשְׁאָלוּ: כְּמֵה אַתָּה רּוֹצֵה? הַשִּׁיב הַלֶּץ: אַרְבַּעַה אֲדוּמִים. וְרָאָה שֶׁהוּא שׁוֹה בְּשַׁפִּי שְׁמוֹנָה אֲדוּמִים, כִּי הוּא סוֹס מוֹבַחַר וְטוֹב מָאָד. וּקְנָה אֶצְלוֹ הַסוֹס בַּעַד אַרְבַּעַה אֲדוּמִים וְהִיָּה אֶצְלוֹ מְצִיָּאָה גְּדוֹלָה. לְמַחֵר הוֹצִיא הַסוֹס לְמַכֵּר. וְעַמְדוֹ עַל הַמִּקְח, וּרְצוֹ לִתֵּן לוֹ אִיזָה סָךְ. אָמַר: מִסְתַּמָּא אִם נֹתֵנִין לִי סָךְ כִּזֶּה הוּא שׁוֹה כְּפִלִּים! וְלֹא נִתְרַצָּה. וְהוֹלִיךְ הַסוֹס לְהֵלֶךְ. וּרְצוֹ לִתֵּן לוֹ גַּם כְּפִלִּים כְּרִצּוֹנוֹ. אָמַר: מִסְתַּמָּא שׁוֹה יוֹתֵר כְּפִלִּים מִזֶּה הַסָּךְ. וְכֵן הוֹלִיךְ הַסוֹס לְהֵלֶךְ, עַד שֶׁנִּכְנַס סָךְ מְכִירַת הַסוֹס לְאַלְפִים, וְלֹא נִתְרַצָּה עִם אֶחָד לְמַכְרוֹ. כִּי כָּל מֵה שֶׁרְצוֹ לִתֵּן לוֹ אָמַר, מִסְתַּמָּא שׁוֹה יוֹתֵר בְּכִפְלִים. עַד שֶׁלֹּא נִמְצָא מִי שִׁיקַּחְהוּ, רַק הַמֶּלֶךְ. וְהוֹלִיכּוֹ לְהַמְלֶךְ. וְרָצָה לִתֵּן לוֹ הַמֶּלֶךְ סָךְ עֲצוּם, כִּי הַסוֹס הוֹטֵב מָאָד מָאָד בְּעֵינֵי כָל, וְלֹא נִתְרַצָּה עִם הַמֶּלֶךְ גַּם כֵּן. כִּי אָמַר: מִסְתַּמָּא שׁוֹה יוֹתֵר. עַד שֶׁגַּם הַמֶּלֶךְ לֹא קָנָה הַסוֹס. וְהֵלֶךְ מִהַמֶּלֶךְ עִם הַסוֹס לְהַשְׁקוֹתוֹ. וְהִיָּה שֵׁם פְּלוּמֵף שֶׁמֶשֶׁם מִשְׁקִין. וּקִפֵּץ הַסוֹס לְתוֹךְ הַפְּלוּמֵף, וְנִתְעַלֵּם וַאֲיַנְנוּ. (הֵינּוּ שְׁנֵדְמָה לוֹ כֵּךְ. כִּי הִיָּה מַעֲשֶׂה לְצִים כָּל הָעֵנִין שֶׁל הַסוֹס) וַצֵּעַק מָאָד עַל זֶה. וְנִתְקַבְּצוּ אֵלָיו בְּנֵי הָעוֹלָם לְקוֹל זַעֲקָתוֹ, וּשְׁאָלוּ אוֹתוֹ: מֵה אַתָּה צוֹעֵק? הַשִּׁיב, שֶׁהַסוֹס שֶׁלּוֹ קִפֵּץ לְתוֹךְ הַפְּלוּמֵף. וְהָכּוּ אוֹתוֹ הֵכָה וּפְצוּעַ, כִּי נִדְמָה לְמִשְׁוֹעַ כִּי נִקַּב הַפְּלוּמֵף צָר מָאָד, וַאֲיֵךְ אִפְשָׁר שִׁיקַּפֵּץ הַסוֹס לָשֵׁם?! וְרָאָה שֶׁמְכִין אוֹתוֹ וְהוּא נִרְאָה כְּמִשְׁוֹעַ, וְרָצָה לִילֵךְ מִשָּׁם. בְּתוֹךְ שֶׁרָצָה לִילֵךְ מִשָּׁם וְהִנֵּה הַסוֹס מִתְחִיל לְהוֹשִׁיט רָאשׁוֹ מִתּוֹךְ הַפְּלוּמֵף. וְהִתְחִיל לַצֵּעַק שְׁנִית, אַהֵה. אַהֵה! מִחֲמַת שְׁנֵדְמָה לוֹ שִׁישׁ שֵׁם סוֹסוֹ. וְנִתְקַבְּצוּ שׁוֹב אֶצְלוֹ בְּנֵי הָעוֹלָם, וְהָכּוּ אוֹתוֹ שְׁנִית, כִּי הוּא מִשְׁוֹעַ כֵּן"ל. וְרָצָה שׁוֹב לִילֵךְ מִשָּׁם. כִּיֵּן שֶׁרָצָה לִילֵךְ וְהִנֵּה מוֹשִׁיט שׁוֹב הַסוֹס אֶת רָאשׁוֹ מִן הַפְּלוּמֵף. וְהִתְחִיל לַצֵּעַק עוֹד כֵּן"ל, וְנִתְקַבְּצוּ שׁוֹב אֵלָיו וְהָכּוּהוּ כֵּן"ל. כֵּךְ הַסְטֵרָא אַחֲרָא מִטְעָה אֶת הָאָדָם בְּכָל פֶּעַם, עַל לֹא דִבֵּר, בְּשִׁקָּר גְּמוּר שֶׁאֵין בּוֹ מִמֶּשׁ. וְהוּא נִסְתַּ

לָהֶם מִנַּחֵם: (ב) וְשָׁבַח אֲנִי אֶת הַמֵּתִים שֶׁכָּבַר מֵתוֹ מִן הַחַיִּים אֲשֶׁר
הֵמָּה חַיִּים עֲדָנָה: (ג) וְטוֹב מְשִׁנִּיהֶם אֶת אֲשֶׁר עֲדָן לֹא הָיָה אֲשֶׁר לֹא
רָאָה אֶת הַמַּעֲשֶׂה הָרַע אֲשֶׁר נַעֲשָׂה תַּחַת הַשָּׁמַיִם²⁵²: (ד) וְרֹאִיתִי אֲנִי
אֶת כָּל עֵמֶל וְאֶת כָּל כְּשָׁרוֹן הַמַּעֲשֶׂה כִּי הִיא קִנְיָת אִישׁ מֵרַעְהוּ גַם
זֶה הֶבֶל וִרְעוּת רוּחַ: (ה) הַכֹּסִיל חִבֵּק אֶת יָדָיו וְאָכַל אֶת בְּשָׁרוֹ: (ו)
טוֹב מְלֹא כֶף נַחַת מִמְּלֹא חֲפָנִים עֵמֶל וִרְעוּת רוּחַ²⁵³: (ז) וְשָׁבַתִּי אֲנִי

אחריה, והולך אחריה ונדמה לו בכל פעם שירוויח יותר וימלא תאוותו יותר. ורץ אחריהם כמה עתים, ופתאום נתעלמו, ובורחים ומסתלקים ממנו כל התאוות. כאשר מזדמן לפעמים, שהתאוות מסתלקים קצת. וכאשר האדם רוצה לפרד מהם, אזי חוזרים ומושיטים ראשם, והוא חוזר ורודף אחריהם. וכן מתנהג להלן שתכף שמושיטים ראשם הוא חוזר לרדף אחריהם. ולא באר הענין יותר. והבן היטב:

ספר תפארת שלמה על מועדים - לחנוכה

נראה לבאר עפ"י מ"ש הבעש"ט זלה"ה בפירוש הפ' (שם קז, ה) רעבים גם צמאים נפשם בהם תתעטף. כי הוא טעם בדבר למה נברא האדם בבחינת זו להיותו נצרך למאכל ומשתה הלא הש"י הי' יכול לברוא האדם באופן שלא יהי' צריך למאכל ומשתה ואעפ"כ חיו יחיה. ומתרץ הכתוב נפשם בהם תתעטף כי נמצאו ניה"ק המפוזרים בהמאכלים ועל ידי אכילת הצדיק בקדושה הוא מעלה אותם וזה נפשם בהם תתעטף הם **דמעת העשוקים** כמבואר במקום אחר והם המצפים שיבוא המאכל לאדם האוכל בקדושה כדי להעלותם.

ספר ליקוטי מוהר"ן - מהדורא בתרא סימן לט ²⁵²

מה ש'אמרו רבותינו, זכרונם לברכה: 'נוח לו לאדם שלא נברא יותר משנברא' (ערובין יג:), וכן מה שכתוב (קהלת ד): **"וְטוֹב מְשִׁנִּיהֶם אֶת אֲשֶׁר עֲדָן לֹא הָיָה"** הדבר תמוה: ואם - כן על מה נברא. ובודאי אין הדברים נאמרים כי - אם בעולם הזה, שפני צרות עולם הזה והיסורים, שסובלין בגי' - אדם בזה העולם כל אחד ואחד, בודאי היה טוב יותר אם לא היה נברא כלל. אבל בעולם הבא בודאי טוב יותר מה שנברא, כי על - ידי - זה דיקא באין אל התכלית כנזכר לעיל. וגם אפלו בעולם הזה יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה מפל חיי העולם הבא' (אבות פ"ק ד):

שפת אמת ספר ויקרא - פרשת צו - שנת [תרנ"ד] ²⁵³

ואיתא במדרש ויקרא **טוב מלא כף נחת** על שבת קודש ממלוא חפנים עמל בימי המעשה. כי כף הוא כלי כמו שנאמר בגמר מעשה בראשית ויכלו וכתוב במדרש שנעשו כלי. כי כל יום מימי המעשה הוא דבר פרטי לא ראי זה כראי זה. אבל שבת נעשין מכל הימים כלי אחד. ולכן נקרא "שלום". ואמרו חז"ל שמו של הקב"ה שלום. והענין הוא כי שלום הוא מה שאין עליו התנגדות.

וְאֶרְאֶה הֶבֶל תַּחַת הַשָּׁמַשׁ: (ח) יֵשׁ אֶחָד וְאֵין שְׁנֵי גַם בֶּן וְאֶח אֵין לוֹ
וְאֵין קֶץ לְכָל עֲמָלוֹ גַם עֵינֹו לֹא תִשָּׁבַע עֲשֶׂר וּלְמִי אֲנִי עֹמֵל וּמַחְסֹר
אֶת נַפְשִׁי מִטּוֹבָה גַם זֶה הֶבֶל וְעֵנִין רָע הוּא: (ט) טוֹבִים הַשְּׁנִיִּים מִן
הָאֶחָד אֲשֶׁר יֵשׁ לָהֶם שָׂכָר טוֹב בְּעֲמָלָם: (י) כִּי אִם יִפְּלוּ הָאֶחָד יָקִים
אֶת חֲבֵירוֹ וְאֵילוּ הָאֶחָד שְׂיִפּוֹל וְאֵין שְׁנֵי לְהַקִּימוֹ: (יא) גַם אִם יִשְׁכְּבוּ
שְׁנֵי וְחָס לָהֶם וּלְאֶחָד אֵינָּה יָחַס: (יב) וְאִם יִתְקַפּוּ הָאֶחָד הַשְּׁנֵי
יַעֲמִדוּ נִגְדּוֹ וְהַחוּט הַמְּשַׁלֵּשׁ לֹא בִמְהֵרָה יִנָּתֵק: (יג) טוֹב יֵלֵךְ מִסָּפֶן
וְחָכָם²⁵⁴ מִמֶּלֶךְ זָקֵן וְכָסִיל אֲשֶׁר לֹא יָדַע לְהִזְהָר²⁵⁵ עוֹד: (יד) כִּי

וכל דבר פרטי יש דבר שמתנגד לו. אבל הקב"ה שהוא מחי' כל הוא המלך שהשלוש שלו שמאחר
שהכל ממנו ופונים אליו נקרא "שלוש". ומעין זה נתן הקב"ה לבני ישראל שהם נקראו "אדם"
כדאיתא "אתם קרוין אדם". ואדם נגמר בסוף מעשה בראשית סמוך לשבת שהוא עולם קטן וכולל
כל הבריאה ולכן התקרבות שלו הוא בכלל השלימות. וכתוב "זאת התורה לעולה למנחה כו".
חושב ו' דברים ושלמים בסוף כמו יום הששי שנברא בו אדם. והתורה היא בחינת השבת שבו
מתאחדים כל הימים כנזכר לעיל:

שפת אמת לסוכות – תרל"ד

טוב מלא כף נחת דרשו במדרש על שבת. ולמה נקרא כף ובחול חפניים. כי בודאי אדם לעמל
יולד ושכר העובד בימות החול מרובה. אך האדם צריך להיות שמח בשבת יותר מצד שיש להקב"ה
נחת רוח בשבת. וזה שאמר רעות רוח דמתקרי לעי ונגיס פירוש שלוקח שכר על יגיעתו. והכל
תלוי בבריאת שמים וארץ. שבריאת כל יום הי' ע"ז מאמר ופעולה מיוחדת. לכן קיום העולם
בימות החול גם כן על ידי יגיעת הצדיקים. כדאיתא שמקיימין העולם שנברא בעשרה מאמרות.
ובשבת הי' השבייתה כמו שכתוב וינח כו'. וזהו הנייחא השמחה שהי' להקב"ה בשבת הי' השלמת
הבריאה כמו שכתוב רש"י כלתה ונגמרה המלאכה. לכן קיום העולם בשבת על ידי שמחת
הצדיקים בשבת. וזהו כף נחת. שיש לכל נפש נייחא בשבת שמתדבק בשורש עליון יותר מבחול.
ואיתא זכרון למעשה בראשית. יש לפרש שיש זכרון לכל הבריאה להיות נזכר מה שהי' קודם
הבריאה. שהי' כל דבר במקום רוחני. וכענין שמשיבין את האדם תהי צדיק כו' קודם היציאה
בעולם. כן הי' קודם הבריאה דביקות עצום לכל הבריאה. ובשבת יש זכירה לכל דבר לכן בנקל
לדחות הטבע בשבת. ומכש"כ שיש זכירה לאיש ישראל שנשמתו ממקום גבוה יותר. וי"ל עוד
בפסוק הנ"ל כי כף נחת בשבת בא גם כן ממלא חפנים עמל בחול. כי בימות החול מכינים לשבת.
וכפי היגיעה בימי המעשה למצוא אור הגנוז ומוסתר בעשי'. זוכין לקבל הארת שבת כדאיתא מי
שטרח בערב שבת כו'. ותערובת קדושת שבת יש גם בחול רק שמעורב ונק' ערב שבת כנזכר לעיל:

ובזוה"ק **טוב ילד מסכן וחכם** זה יצר טוב כו' ע"ש. וכלל הענין כי מי שירא תמיד מעצת היצה"ר והולך תמיד בסכנה ויראת חטא עי"ז יש לו תמיד התחדשות. כי מי שיושב בטח נתיישן לו הכל. וזה שאמר ילד מסכן וחכם. שעל ידי זה דבק בשורשו. חכמה פירשו בספרים הקדושים "כח מה" שעיקר החכמה לידע ולהבין כי כל הכח מהשי"ת. כמו שכתוב ראשית חכמה יראת ה'. [וי"ל שגם זה נכלל בדליתני לשון ילדתנו כנזכר לעיל] וי"ל שז"פ והוא נער מלשון התעוררות שיש לו תמיד התחדשות.

שפת אמת ספר בראשית - פרשת וישב - שנת [תרל"ג]

פירוש הזוה"ק **טוב ילד מסכן** כו' שעל ידי שהאדם תמיד בסכנה מרדיפות היצה"ר. על ידי כך יש לו התחדשות תמיד. ועי"ז דבוק בחכמה. ולהיפוך על ידי גסות שמלך הוא בעיניו. עי"ז שוכח מה שהיה לו גם כן:

שפת אמת ליקוטים - פרשת וישב

רבות רעות צדיק כו' **ילד מסכן** כו' נער כו', כמו שנקרא "נער" על שם שמתחדש תמיד כו' כמו כן היצר טוב שבא לאדם אחר שנטבע בעולם הזה על ידי יצר רע לכך הוא מסכן, ועל ידי זה יש לו התחדשות תמיד כי זה בחינת "נער" על שם שמתעורר תמיד, כן שמעתי מאא"ז מו"ר זצלה"ה ש"נער" נקרא על שם שיש לו תמיד התעוררות וקל באבריו, כמו כן בחינת יוסף הצדיק שומר הברית שעל זה צריך להיות זריז תמיד בחריצות ושלא לבטל עול הש"י אף רגע אחד וזה שאמרו (בראשית רבה פו,ד) איש מצליח "גבר קפוז" כו' שהוא כנזכר לעיל, שעל זה יש תמיד בלבולים שצריך להיות ער תמיד וזה שאמר "והוא נער". אבל יצר רע שיש באדם בלי התנגדות כל י"ג שנה לכך יושב בטל שאין צריך לערוך מלחמות ונקרא "מלך זקן" על ידי שאין לו התעוררות ושורה תמיד כשיש פנוי' (פנאי) כמו שכתוב בזוה"ק תרומה אבל רוחא דקודשא שורה באגר שלים ובעבודה ויגיעה וזה "מסכן" ועל ידי זה הוא ילד כנזכר לעיל, וזה שכתוב "רבות רעות צדיק" שעל ידי הבלבולים נגמר בצדקתו כנזכר לעיל.

שפת אמת ליקוטים - אהבה

בכל יום יהיו בעיניך כחדשים, כי באמת כח פנימי שבכל דבר שהוא מהשי"י יש בו תמיד התחדשות כמו שאומרים מחדש בכל יום תמיד מעשה בראשית, ופירוש תמיד בכל רגע, ורק לפי המקבל כפי מה שיודע וזוכר זה ומבטל כל כחו וחיותו לכח ראשית ופנימיות שבו, על ידי זה מרגיש התחדשות תמיד גם כן, ושמעתי מאא"ז מו"ר ז"ל על מה שאמרו הלומד ילד כו' הפירוש בהתחדשות עכ"ד, וכתב **טוב ילד מסכן וחכם ממלך זקן וכסיל** שיצה"ר נקרא מלך שאין עליו עול מלכות שמים והכנעה ועל זה עצמו נקרא זקן כנזכר לעיל, אבל יצר טוב מסכן ושפל ונכנע תמיד שיודע שכל החיות מהשי"י וכל מעשיו רק כגרזן ביד החוצב על ידי זה נקרא ילד, שדבוק בראשית ושורש החיות, וזהו וחכם, כי זהו עיקר החכמה להיות כל מעשה נמשך אחר התחלת הכח [כמו שרמזו כח מה], וכן בדיבורי תורה ותפלה על ידי הביטול אל פנימיות הקדושה שבתוך אות ותיבה שמוציא, וכל מגמת רצונו להדבק ולהבטל אל פנימיות חיות הדברים שמוציא בפיו על ידי זה נפתח לו הארה חדשה תמיד, וזהו שאמרו חז"ל למוציאיהם בפה, שעל ידי היגיעה מתגלה הארה הטמונה

מִבֵּית הַסּוּרִים יֵצֵא לְמַלְךְ כִּי גַם בְּמַלְכוּתוֹ נוֹלַד רֶשֶׁ: (טו) רְאִיתִי אֶת כָּל הַחַיִּים הַמְהֻלָּכִים תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ עִם הַיָּלֶד הַשָּׁנִי אֲשֶׁר יַעֲמֹד תַּחֲתָיו: (טז) אֵין קֶץ לְכָל הָעַם לְכָל אֲשֶׁר הָיָה לִפְנֵיהֶם גַּם הָאֲחֵרוֹנִים לֹא יִשְׁמְחוּ בּוֹ כִּי גַם זֶה הֶבֶל וְרַעֲיוֹן רוּחַ: (יז) שְׁמֹר רַגְלְךָ בְּאֲשֶׁר תֵּלֵךְ אֶל בֵּית הָאֱלֹהִים וְקִרֹּב לְשֹׁמֵעַ מִיתַת הַפְּסִילִים זָבַח כִּי אֵינָם יוֹדְעִים לַעֲשׂוֹת רָע:

פרק ה

(א) אֶל תִּבְהַל עַל פִּיךָ וְלִבְךָ אֶל יְמַהֵר לְהוֹצִיא דָּבָר לִפְנֵי הָאֱלֹהִים כִּי הָאֱלֹהִים בְּשָׁמַיִם וְאַתָּה עַל הָאָרֶץ עַל כֵּן יִהְיוּ דְבָרֶיךָ מְעֻטִּים²⁵⁶: (ב) כִּי בָּא הַחֲלוּם בְּרַב עֲנָן וְקוֹל כְּסִיל בְּרַב דְּבָרִים²⁵⁷: (ג) כְּאֲשֶׁר תִּדְּרֹר

כמו שאמרו יגדתי ומצאתי, וזה הענין לחדש בתורה שעל ידי היגיעה מתחדש באמת מה שהי' נסתר מקודם.

²⁵⁵ ספר סיפורי מעשיות - שיחות שאחר ספורי המעשיות

מעשה בצדיק אחד שהיה צדיק גדול מאד, שיצא מתאווה הידוע לגמרי לגמרי כראוי בשלמות, ועלה לעולמות עליונים. וראה שמונח ביורה חתיכות בשר ועצמות. ושאל: מה זאת? והשיבו לו, שזאת היתה אשה יפה מאד מאד. ועל כן, מחמת שהיתה מחממת גופה לעברה, על כן מחממין אותה כאן. ורצה לראותה. ומסרו לו שמות, שתחזור ותתחבר כבתחלה. וראה שהיתה יפת תאר גדולה מאד. ומזה ראוי לראות גנות תאוה הזאת, אם חותכין אותה לחתיכות חתיכות, האם יהיה שיק התאוה וכו':

²⁵⁶ כנסת יחזקאל להרב יחזקאל הכהן מרדאמסק

הנה, דברים שאינם של קדושה נקראים "הבלים". וזה "אל תבהל על פִּיךָ וְלִבְךָ אֶל יְמַהֵר וכו'" "לפני האלקים" היינו בעמדו בתפילה. "על כן יהיו דבריך מועטים" כי טוב מעט בכוונה מהרבה שלא בכוונה ולזה (ולכן) אל ימהר.

²⁵⁷ ספר ליקוטי מוהר"ן - מהדורא קמא סימן נה

צָרִיךְ לְתַקֵּן בְּתַפְלָתוֹ בְּחִינַת שְׁלֹשׁ קוֹלוֹת (עיין תהלים כט) בְּחִינַת "קוֹל כְּסִיל בְּרַב דְּבָרִים", וּבְחִינַת (שְׁמוֹת ל"ב): "קוֹל עֲנוֹת אֲנֹכִי שׁוֹמֵעַ", וּבְחִינַת קוֹל, בְּחִינַת (תהלים מ"ד): "כָּל הַיּוֹם כְּלָמָתִי נִגְדִי וְכו'" מִקּוֹל מְחַרֵּף וּמְגַדֵּף: וְזֶהוּ בְּחִינַת עֵץ אֶרֶז, וְאֶזּוֹב, וְשָׁנִי תוֹלַעַת, הַנֶּאֱמָר בַּפָּרָה:

נָדָר לַאלֹהִים אֶל תֵּאַחֵר לְשִׁלְמוֹ²⁵⁸ כִּי אֵין חֶפֶץ בְּכַסִּילִים אֶת אֲשֶׁר
תִּדָּר שְׁלִים: (ד) טוֹב אֲשֶׁר לֹא תִדָּר מִשְׁתַּדּוֹר וְלֹא תִשְׁלִם: (ה) אֶל תִּתֵּן

²⁵⁸ שפת אמת ספר דברים - פרשת תצא - שנת [תרמ"א]

כאשר תדור נדר לאלקים אל תאחר לשלמו כי אין חפץ בכסילים כו' פירוש
כי אם שהרצון והקבלה שנק' חפץ הוא חשוב מאד בשמים אבל לא בכסילים שאין מקיימים. וגם
אינו כלל רצון אמת וזה אין חפץ בכסילים. מכלל שהמקיים גם הקבלה חביב לפניו ית'. בפסוק
כ"ת מחנה כו' ונשמרת כו' פירוש כשנכנסין למלחמה עם היצה"ר צריכין שמירה ביותר וכמו כן
מכינים אז בשמים סיועות והצלות אל האדם. ובעבור זה עצמו מתחזק אז גם היצה"ר כדרך
המלחמה. וכן בכלל באלה הימים ימי אלול שהם ימי תשובה ומלחמה שע"ז רומז השופר. ונפתחין
שערי רחמים בשמים בימים אלו שידו פשוטה לקבל שבים. ולכן צריך כל אדם להתעורר בתשובה
וכמו שדרשו חז"ל בתפלה על פסוק מדוע באתי ואין איש.

שפת אמת ספר דברים פרשת "כי תצא" שנת תרל"ג

"מוצא שפתיך תשמור" הוא שמירת הלשון שהפה הוא אבר פנימי יותר שכל ההבל ופנימיות
האדם הוא יוצא על ידי מוצאות הפה ע"כ צריך שמירה יותר. ונראה דמצות תלמוד תורה הוא
שמירת הפה דכל מ"ע נגד אבר מיוחד ולכן מצוה זו תמיד יום ולילה כי מוצאות הפה צריכין יותר
שמירה כנזכר לעיל. כי כל שורש החיות בהאדם הוא בהבל הפנימי וכשאדם שומר הבל פיו זה
שורש לכל המעשים כדכתיב "תשמור ועשית" כו' שכל המעשים תלוי בשמירת הפה כי יתרון
בריאית האדם על הבע"ח כי הוא מדבר. וכ"כ לנפש חי' לרוח ממללא. לזאת צריך לתת עיקר
המעלה שלו להשי"ת כנזכר לעיל. כי בריאית הפה ודיבור האדם הוא דבר נפלא יותר מכל הבריאה.
כמו שמבין מי שמתבונן בפלא זה. וכל מה שברא הקב"ה הכל לכבודו ברא כמו שכתוב תהלתי
יספרו. ואם כי להוציא דברים לפני השי"ת אינו בנקל אבל עכ"פ שנשמור הפה מדברים בטלים
כנזכר לעיל:

שפת אמת ספר דברים - פרשת תצא - שנת [תרל"ח]

מוצא שפתיך תשמור אז ועשית כאשר נדרת כו'. כמו שכתוב במ"א כי קבלת האדם עושה רושם.
וכפי שמירת הפה כך דבריו עושין רושם. וחז"ל דרשו ועשית אזהרה לב"ד שיעשוך. וכן המשפט על
ידי שמקבל האדם עליו באמת דרך הטוב אף כי א"י לגבור במעשה נגד היצה"ר אז משמים כופין
אותו. ואמת גם זה בכלל הבחירה מי שבוחר לצאת מן הבחירה ושיכפוהו משמים כופין אותו
לטוב:

שפת אמת ספר דברים - פרשת תצא - שנת [תרמ"א]

בפסוק מוצא שפתיך תשמור כו' ועשית כו' אזהרה לב"ד שיעשוך. כופין אותו עד שיאמר רוצה אני.
ובוודאי לאו דווקא על הדיין מוטל דבר זה רק שהאדם עצמו יכוף א"ע על ידי היגיעה בתורה
ותפלה שהדברים אלו היוצאין מן הלב הם מכניעים הגוף. לכן מצוון בכל יום לקבל בפה עמ"ש
ועול מצות. גם הוא הבטחה ועשית שבוודאי צריך כל אדם להאמין כי כל הקבלות שמקבלין על
עצמינו בכל יום בוודאי יעשו פירות אם מיד אם לאחר זמן כי גם מלמעלה כופין את האדם החפץ

אֶת פִּיךָ לַחֲטִיָּא אֶת בְּשָׂרְךָ וְאֶל תֵּאמֹר לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ כִּי שְׁגָגָה הִיא
לָמָּה יִקְצֹף הָאֱלֹהִים עַל קוֹלְךָ וְחַבֵּל אֶת מַעֲשֵׂה יָדֶיךָ: (ו) כִּי בָרַב
חֲלָמוֹת וְהַבָּלִים וְדַבָּרִים הִרְבֵּה כִּי אֶת הָאֱלֹהִים יֵרָא: (ז) אִם עָשָׂק
רָשׁ וְגִזְל מִשְׁפָּט וְצָדֵק תִּרְאֶה בְּמַדִּינָה אֵל תִּתְּנָה עַל הַחֶפֶץ כִּי גִבָּה
מֵעַל גִּבָּה שְׁמִר וְגִבָּהִים עֲלֵיהֶם²⁵⁹: (ח) וַיִּתְּרוּן אֶרֶץ בְּכָל הוּא²⁶⁰ מֶלֶךְ

באמת להטות הלב אליו ית' כמו שמבקשין וכוף את יצרנו. וכמו שהי' בכלל על ידי שקבלנו בהר סיני מלכותו ית' בנעשה ונשמע. לכן אף שחטאנו. עכ"ז כתיב ביד חזקה כו' אמלוך עליכם. כן בפרט כפי מה שמקבלין עמ"ש כראוי מתקיים אחר כך בוודאי. וכ"ז נרמז בקריאת שמע ואהבת והי' א"ש. שמקבלין ע"ע להתקרב אליו אם נזכה מתוך אהבה וח"ו כשלא נזכה לזה ונתחייב עונשין אבל הקב"ה יקרב אותנו בכל אופן שיהי':

²⁵⁹ אור החיים על בראשית פרק מו פסוק ד

אכן אשכילך כי הדרגות אור השכינה רבים המה, הלא תמצא שעשרה שיושבים ועוסקים בתורה שנו רבותינו (אבות פ"ג מ"ז) כי שכינה שרויה ביניהם, ואפילו שנים ואחד אמרו ז"ל (שם) כי מצויה שכינה, ומצינו (תנחומא סוף תצוה) שלא ירדה שכינה ביניהם של ישראל אלא אחר שעשו המשכן, ואחר כמה הכנות האמורים, ובירידתה ראו מעשה ה' וכבוד ה' מלא המשכן, מה שאין הרגש כן ולא כיוצא בו בשעה שעוסקים בתורה אפילו אלף, אלא ודאי יש הדרגות אין מספר להם להשראת שכינה בסוד **כי גבוה מעל גבוה שומר**, ויתרבה האור בהשראתו כפי בחינת הסובב השראת השכינה, וצא ולמד השראת השכינה בהר סיני, ולמטה ממנה השראתו בבית המקדש, ולמטה ממנה השראת השכינה על הנביא, ובית הכנסת, ובית המדרש, ובין עשרה שעוסקים בתורה, ולמטה בהדרגות המניין:

שפת אמת ספר ויקרא - לפסח - שנת [תרנ"ג]

כתיב "אלקי אבי וארוממנהו" ויש לדקדק דהוה ליה למימר "וארוממנהו"! אבל באמת מי יכול לומר על הקב"ה רם ונשא וארוממנהו. אבל הפירוש כי הקב"ה לחיבת בני ישראל צמצם ועשה כמה עולמות ומדריגות וצמצומים כדי (שיוכל) [שנוכל] להשיג אלקותו ית"ש. אבל כפי תיקון והתרוממות נפשות בני ישראל ממילא מקבלין אלקותו ית' במדריגה יותר עליונה **כי גבוה מעל גבוה שומר** כו'. וזה שאמר אלקי אבי וארוממנהו ודו"ק:

שפת אמת ספר בראשית - פרשת וירא - שנת [תרמ"ז]

למה נקרא (אאע"ה) "תמים" על ידי המילה? (זה משום) שבערלה אין פנימיות לכן צריכין להסירו. והרמז הוא, כי הש"ת הרכיב הנשמה עם הגוף "וייצר" ב' יצירות כו'. אך לפי שעיקר הגוף בעוה"ז יש בו משהו עודף בגוף מהארת הנשמה. ובזה הוא המקום שהרשעים מצאו להם מקום להתגדר בו. כי אם הנשמה הי[ת] מאירה עד הסוף לא היה נמצא רק אור כי טוב. ומול זה בחלק הנשמה

שעיקרו בעוה"ב. יש עודף מה שאינו יכול להתלבש בגוף. ונאמר שעל זה נקרא[ת] "נשמה יתירה" שהיא עודף[ת] על הגוף. ובני ישראל בכח המילה זוכין להארת הנשמה יתירה והוא המקום שמצאו הצדיקים להתגדר בו. וכמו שכתוב במ"א שיש (עולם) [העלם] שהוא הסתר מכח הסט"א ויש גם כן העלם מצד שהוא **גבוה מעל גבוה**. וכפי מה שזוכין להתגבר על העלם של עוה"ז כך זוכין להתגלות מעולם הנעלם הנ"ל.

260 שפת אמת ספר ויקרא - פרשת אחרי - שנת [תרל"ח]

ובמדרש בענין שחוטי חוץ ויתרון ארץ בכל הוא כו' אפירוש דברים שנראין מיותרין כו'.

מדרש רבה שמות פרשה י פסקה א

רבותינו אמרין מהו "ויתרון ארץ בכל היא"? אפילו דברים שאתה רואה אותן כאלו הם מיותרין בעולם כגון: זבובים ופרעושים ויתושין הן היו בכלל ברייתו של עולם שנאמר (בראשית א) וירא אלהים את כל אשר עשה. ורבי אחא ב"ר חנינא אמר אפילו דברים שאתה רואה אותן כאלו הן מיותרין בעולם כגון: נחשים ועקרבים הן היו בכלל ברייתו של עולם אמר להן הקב"ה לנביאים מה אתם סבורים אם אין אתם הולכין בשליחותי וכי אין לי שליח? "ויתרון ארץ בכל היא" אני עושה שליחותי אפירוש על ידי נחש אפילו על ידי עקרב ואפילו על ידי צפרדע. תדע לך שכן שאלולי הצרעה היאך היה הקב"ה פורע מן האמוריים? ואלולי הצפרדע היאך היה פורע מן המצריים? הה"ד הנה אנכי נוגף וגו'

כלל הענין, כי אין דבר בעולם שאינו נכלל בציור עליון. דכתיב "וירא אלקים את כל אשר עשה כו". והוא ציור של שלימות כל הבריאה שהוא בוודאי בצלם עליון. ולכן כל דבר שניתקן על ידי המצוה הרי הוא בכלל עיקר הבריאה. והתורה הקפידה כל כך על שחוטי חוץ דכתיב "דם שפך". פירוש על ידי שנעשה בפסוק ממנו קרבן נתדבקה הבהמה בשורשה והיא בכלל ציור הבריאה. ולכן השחיטה בחוץ כשופך דם אדם שממעט הדמות כביכול כנזכר לעיל. זה שאמר **ויתרון ארץ**. "ארץ" היא הביטול שהגרעון מתבטל ונשרש בארץ אז מוציא פירות על ידי שנתבטל אל השורש שנקרא "בכל" שכולל ומאחד כל הבריאה כנזכר לעיל:

שפת אמת ספר ויקרא - פרשת אחרי - שנת [תרס"ד]

במדרש ואל פתח אהל מועד לא יביאנו הה"ד ויתרון ארץ בכל כו' כל המדרש שם. והענין הוא כי בני ישראל הם מיוחדים לעבודת הבורא ית"ש בקביעות. והוא בחינת אמת דבר של קיימא. כמו שכתוב ונתן לנו תורת אמת וחיי עולם נטע בתוכנו. להיות מעשינו דבקים בשורש להיות קבוע ועושה פירות לעולם. זה בחינת יתרון ארץ בכל. וזו הברכה שברך הש"י את אברהם בכל. וכן בכל מכל כל שנתברכו כל האבות. שהיא נקודה הכוללת הכל. כמו שכתוב ושמתי מקום לעמי ישראל. ונתן לנו בית המקדש שהוא בית עולמים. ולכן בני נח מותרים בבמות ולנו כתיב פן תעלה עולותיך בכל מקום אשר תראה שקרבן בן נח הוא לפי שעה במקרה. אבל לנו כתי' כי אם במקום אשר יבחר ה'. וכן כתי' ואל יבא בכל עת. בזאת יבא כמו שכתוב בזוה"ק פירוש בזאת. והוא בחינת פתח אוהל מועד. זה השער לה'. שכל עבודות בני ישראל הם דבקים בשורש העליון. וכ"כ אשר יעשה

לְשֹׁדָה נֶעְבֵּד²⁶¹: (ט) אֶהֱב כֶּסֶף לֹא יִשְׁבַּע כֶּסֶף וּמִי אֶהֱב בְּהֶמוֹן לֹא תִבּוֹאָה גַם זֶה הֶבֶל: (י) בְּרַבּוֹת הַטּוֹבָה רַבּוֹ אוֹכְלֶיהָ וּמָה כִּשְׁרוֹן לִבְעָלֶיהָ כִּי אִם רְאוֹת עֵינָיו: (יא) מִתּוֹקָה שְׁנַת הָעֶבֶד אִם מָעֵט וְאִם הֶרְבֵּה יֹאכֵל וְהִשְׁבַּע לַעֲשִׂיר אֵינָנו מְנִיחַ לוֹ לִישׁוֹן: (יב) יֵשׁ רָעָה חוֹלָה רְאִיתִי תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ עֹשֶׂר שָׁמּוֹר לִבְעָלָיו לְרַעְתּוֹ²⁶²: (יג) וְאֶבֶד הָעֹשֶׂר הֵהוּא בְּעֵנִין רַע²⁶³ וְהוֹלִיד בֶּן וְאִין בִּידּוֹ מְאוּמָה: (יד) כֹּאֲשֶׁר יֵצֵא

אותם האדם וחי בהם. פירוש להיות מעשיהם דבקים בחי החיים. וכ"כ ללכת בהם עשם עיקר ולא טפל. שזה כל ההפרש של בני ישראל מכל האומות וכת' כי תהיו אתם ארץ חפץ:

²⁶¹ ספר ליקוטי מוהר"ן - מהדורא בתרא סימן ה

יֵשׁ שְׂבָעָה אֱקִלִּימִים, וְעַל כָּל אֱקִלִּים יֵשׁ מִלְּאָךְ מִמֶּנָּה, בְּחִינַת (זְכָרִיָּה ד'): "שְׂבָעָה עֵינֵי ה' הִמָּה מְשׁוּטָטִים בְּכָל הָאָרֶץ", וְעַל כֵּן בְּכָל אֱקִלִּים גְּדִלִים פְּרוֹת אַחֲרֵים, כְּפִי הַמִּמְנָה, וְעַל כֵּן הֵם נִחְלָקִים לְשְׂבָעָה אֱקִלִּימִים כִּנְגֵד בְּחִינַת שְׂבָעָה רוּעִים, שֶׁהֵם בְּחִינַת תְּפִלִּין, שֶׁמֶשֶׁם נַעֲשִׂין בְּחִינַת הַמִּלְאָכִים כְּנֹזֵכֶר לַעֲלִיל וְהַשְׁפַּע כְּשִׁינְדָת, מִקְבֵּל אוֹתָהּ תַּחֲלָה הַמִּלְאָךְ הַמִּמְנָה שֶׁם, וְאַחֵר כֵּן יוֹרֶדֶת דֶּרֶךְ הַשְּׂדִים הַשׁוֹכְנִים בְּאוֹר, שֶׁהֵם מִקְבָּלִים אֶת הַשְּׁפַע בְּדֶרֶךְ מַעְבָּר לְבַד, וְאִין יוֹנְקִים מִמֶּנָּה רַק כְּדִי חִיּוּתָם לְבַד, וְאַחֵר כֵּן יוֹרֶדֶת הַשְּׁפַע לְמִטָּה, לְאוֹתוֹ הַמִּקּוֹם וְהַשְּׂדָה שֶׁהַשְּׁפַע הוֹלֶכֶת לְשֶׁם, וְאַחֵר כֵּן מִקְבֵּל הַמִּלְאָךְ אֶת הַשְּׁפַע (ו), בְּבְחִינַת (דְּנִיָּאל ד'): "אֲנִתָּה הוּא מִלְּכָא" וְכו', שֶׁנֶּאֱמַר שֶׁם עַל הָאֵילָן "דְּמִזּוֹן לְכֹלָא בְּה" וְכו'. וְזֶה בְּחִינַת "מִלְאָךְ לְשֹׁדָה נֶעְבֵּד", שֶׁהַמִּלְאָךְ מִקְבֵּל הַשְּׁפַע מִן הַשְּׂדָה, דְּהִינּוּ כְּשֶׁהַשְּׁפַע בָּאָה לְמִטָּה, אִזּוּ מִקְבֵּל אוֹתָהּ הַמִּלְאָךְ. וְכָל אֱלוֹ מִקְבָּלִין מִבְּחִינַת שְׂדֵי, וְעַל כֵּן כָּלִם נִקְרְאִים עַל שֶׁם שְׂדֵי, כִּי שְׂדֵי עַל שֶׁם שְׂדֵי, וְכֵן שְׂדָה עַל שֶׁם שְׂדֵי, וְכֵן הָעוֹבֵד הַשְּׂדָה נִקְרָא עַל שֶׁם שְׂדֵי, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (יִשְׁעִיָּה כ"ח): "יִפְתַּח וַיִּשְׁדֹּד אֲדָמָתוֹ". וְכִשְׂבְּחִינַת הַמִּלְאָךְ חִזְק, אִזּוּ אֵין הַשְּׂדִים מִקְבָּלִין הַשְּׁפַע רַק דֶּרֶךְ מַעְבָּר לְבַד, וְאִין יוֹנְקִים מִמֶּנָּה רַק כְּדִי חִיּוּתָם לְבַד:

²⁶² כתב בספר "ליקוטי יהודה" בשם בעל "חידושי הר"ם" זצ"ל, אולי בשם ראשונים, כי הפירוש "לרעתו" היינו לימי רעתו דהיינו "שהעשירות היא ענין טוב, מפני שמשמרת את בעליו בזמן שרע לו ח"ו, כי (משלי י, 2) "צדקה תציל ממות" שרע לו ח"ו, כי (משלי י, 2) "צדקה תציל ממות" "ואבד העושר ההוא בענין רע", פירוש אם העשיר איננו נותן צדקה וגמילות חסדים בכספו, שמתנהג בעשרו בענין רע, (כלומר בעין רעה) אז "ואבד העושר ההוא", הסוף יהיה שיאבד את העשירות הזאת.

²⁶³ שפת אמת ספר בראשית - פרשת מקץ - שנת [תרל"ה]

מִבֶּטֶן אִמּוֹ עָרוֹם יָשׁוּב לָלֶכֶת כְּשֶׁבָא וּמֵאוּמָה לֹא יִשָּׂא בַעֲמָלוֹ שְׂיִלָּךְ
 בְּיָדוֹ: (טו) וְגַם זֶה רָעָה חוֹלָה כָּל עֲמַת שְׂבָא כֵּן יִלָּךְ וּמָה יִתְרוֹן לוֹ
 שֶׁיַּעֲמַל לְרוּחַ: (טז) גַּם כָּל יָמָיו בַּחֲשָׁךְ יֹאכֵל וְכַעַס הִרְבָּה וְחֲלָיו
 וְקֶצֶף: (יז) הִנֵּה אֲשֶׁר רָאִיתִי אֲנִי טוֹב אֲשֶׁר יָפָה לֶאֱכֹל וּלְשִׁתּוֹת
 וּלְרֵאוֹת טוֹבָה בְּכָל עֲמָלוֹ שֶׁיַּעֲמַל תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ מִסֶּפֶר יָמֵי חַיָּיו אֲשֶׁר
 נָתַן לוֹ הָאֱלֹהִים כִּי הוּא חֶלְקוֹ: (יח) גַּם כָּל הָאָדָם אֲשֶׁר נָתַן לוֹ
 הָאֱלֹהִים עֲשֶׂר וּנְכָסִים וְהַשְׁלִיטוֹ לֶאֱכֹל מִמֶּנּוּ וּלְשִׂאת אֶת חֶלְקוֹ
 וּלְשִׁמּוֹחַ בַּעֲמָלוֹ זֶה מַתַּת אֱלֹהִים הִיא: (יט) כִּי לֹא הִרְבָּה יִזְכֹּר אֶת
 יָמֵי חַיָּיו כִּי הָאֱלֹהִים מַעֲנֶה בְּשִׂמְחַת לְבוֹ:

במדרש קץ שם לחושך כו'. אופל וצלמות כו'.

מדרש רבה בראשית פרשה פט פסקה א

ויהי מקץ שנתים ימים (איוב כח) "קץ שם לחשך" זמן נתן לעולם כמה שנים יעשה באפילה ומאי טעם קץ שם לחושך שכל זמן שיצר הרע בעולם אופל וצלמות בעולם דכתיב (שם) "אבן אופל וצלמות" נעקר יצר הרע מן העולם אין אופל וצלמות בעולם"

(דע,) כי המות והרע בא מחטא אדם הראשון כמו שכתוב בשער הקדושה כי על ידי החטא הנ"ל נתערב טוב ורע בכל הבריאה ע"ש. וזה פירוש שנתים ימים שאין דבר של קדושה שלא יהי' קליפה והסתר נגד זה. ולעתיד יתבטל זה השניות כמו שכתוב יהי' ה' אחד ושמו אחד. ובעת התחלת גלות מצרים הי' לתקן בחינת שנתים ימים הנ"ל. ... וזה בא המדרש לומר כי אין להרע קיום בעולם כי השל"ת נותן רק טוב שלפי קבלת המקבלים נמשך צל רע כמו הצל שבא ממעשה האדם ותנועותיו ונקרא "צלמות". ומי שדבוק רק בנקודה של אמת על זה נאמר גם כי אלך בגיא צלמות לא אירא רע כי אתה עמדי. וכל ההפרש בין שנות השובע. מה שהי' בהם האחדות כמו שכתוב ותרעינה באחו וכתוב ותכלינה דרשו במדרש יצאו מכוללות על ידי שהיו מיוחדין ודבקין בשורש החיות. וזהו העיקר כמו שכתוב בזוה"ק ומסתכלין עיקרא חד ושורשא חד. שלא לשכוח השורש והעיקר בכל מקום שהוא. אבל בשנות הרעב כתיב ותחילנה ודרשו לשון חולי כמו שכתוב וחלי רע כו'. אשר יתן כו' האלקים עושר ונכסים וכבוד כו' ולא ישליטנו לאכול כו'. פירוש כי החולה יש בו החיות. רק שאינו מסודר באיבריו. באופן שאינו יכול לקבל החיות בתוך אבריו. כמו כן ימי הרעה גם כן יש בהם החיות רק שהוא נסתר ואינו מיושר כראוי. ומי שיודע זה ומצפה לבוא לנקודה הפנימיות וליישר עצמו יכול למצוא הטוב הגנוז בהם. ויוסף הוא השליט על הארציות והגשמיות. והוא הרצון של אמת שיש בכל איש ישראל. הוא המשביר לכל עם הארץ. כי נקודה של אש יש בכל איש ישראל ובכל מקום רק הארציות מסתיר ומכבה.

פרק ו

(א) יֵשׁ רָעָה אֲשֶׁר רָאִיתִי תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ וְרַבָּה הִיא עַל הָאָדָם: (ב) אִישׁ אֲשֶׁר יִתֵּן לוֹ הָאֱלֹהִים עֶשֶׂר וּנְכָסִים וְכָבוֹד וְאֵינָנו חָסֵר לְנַפְשׁוֹ מִכָּל אֲשֶׁר יִתְּאוּהוּ וְלֹא יִשְׁלִיטֵנוּ הָאֱלֹהִים לֶאֱכֹל מִמֶּנּוּ כִּי אִישׁ נָכְרִי יֹאכְלֵנוּ זֶה הֶבֶל וְחָלִי רָע הוּא: (ג) אִם יוֹלִיד אִישׁ מֵאָה וְשָׁנִים רַבּוֹת יַחֲיָה וְרַב שְׂיָהוּי יָמֵי שָׁנָיו וְנַפְשׁוֹ לֹא תִשָּׁבַע מִן הַטּוֹבָה וְגַם קְבוּרָה לֹא הֵיטָה לוֹ אֲמַרְתִּי טוֹב מִמֶּנּוּ הַנֶּפֶל: (ד) כִּי בִהְבֵּל בָּא וּבַחֲשָׁךְ יֵלֶךְ וּבַחֲשָׁךְ שָׁמוֹ יִכָּסֶּה: (ה) גַּם שָׁמֶשׁ לֹא רָאָה וְלֹא יָדַע נַחַת לָזֶה מִזֶּה: (ו) וְאֵלּוֹ חָיָה אֶלֶף שָׁנִים פְּעֻמִּים וְטוֹבָה לֹא רָאָה הֵלֵא אֶל מָקוֹם אֶחָד הַכֹּל הוֹלֵךְ: (ז) כָּל עֵמֶל הָאָדָם לְפִיָּהּ²⁶⁴ וְגַם הַנֶּפֶשׁ לֹא

264 שפת אמת ספר ויקרא - לפסח - שנת [תר"ס]

בפסוק יונתי בחגוי הסלע כו' השמיעני את קולך שהיסורים היו כדי שישמיעו קולם.

מדרש רבה שמות פרשה כא פסקה ה

יונתי בחגוי הסלע א"ר אלעזר בן פדת כיון שיצאו ישראל ממצרים היו נושאים עיניהם והיו המצרים רודפים אחריהם שנאמר ופרעה הקריב (וגו') נוסעים אינו אומר אלא נוסע כיון שיצא פרעה והמצריים לרדוף אחריהם תלו עיניהם לשמים וראו שרן של מצרים פורח באויר כיון שראו אותו נתייראו הרבה שנאמר וייראו מאד.....

א"ר ירמיה בן אלעזר אין סגר אלא חיות שנאמר (שם ו) אלהי שלח מלאכיה וסגר פום אריותא כיון שראו ישראל שהיו מוקפין מג' רוחות הים סוגר והשונא רודף והחיות מן המדבר תלו עיניהם לאביהם שבשמים וצעקו להקב"ה שנאמר ויצעקו בני ישראל אל ה' ולמה עשה הקב"ה להם כך אלא שהיה הקב"ה מתאוה לתפלתן

אמר ריב"ל (משל) למה הדבר דומה? למלך שהיה בא בדרך והיתה בת מלכים צועקת לו "בבקשה ממך הצילני מיד הלסטים" שמע המלך והצילה. לאחר ימים ביקש לישא אותה לאשה היה מתאוה שתדבר עמו ולא היתה רוצה. מה עשה המלך? גירה בה הלסטים כדי שתצעק וישמע המלך. כיון שבאו עליה הלסטים התחילה צועקת למלך אמר לה המלך "לכך הייתי מתאוה לשמוע קולך". כך ישראל, כשהיו במצרים והיו משעבדים בהם התחילו צועקים ותולין עיניהם להקב"ה שנאמר (שמות ב) "ויהי בימים הרבים ההם ... ויצעקו" מיד "וירא אלהים את בני ישראל" התחיל הקב"ה מוציאן משם ביד חזקה ובזרוע נטויה, והיה הקב"ה מבקש לשמוע את קולם פעם אחרת ולא היו רוצין. מה עשה? גירה לפרעה לרדוף אחריהם שנאמר "ופרעה הקריב" מיד "ויצעקו בני ישראל אל ה'" באותה שעה אמר הקב"ה לכך הייתי מבקש לשמוע קולכם שנאמר (שיר ב) "יונתי בחגוי הסלע" השמיעני קול אינו אומר אלא "השמיעני את קולך" אותו הקול שכבר שמעתי במצרים לכך כתיב "השמיעני את קולך"

והענין הוא כי כל יציאת מצרים וקריעת ים סוף הי' להשלמת בני ישראל. שעיקר כחם בפיהם. ויציאת מצרים הי' לתקן הדיבור וקריעת ים סוף הקול. וזה תכלית האדם כמו שכתוב **כל עמל אדם לפיהו**. והפנימיות שלהם הי' בהסתר ולא היו יכולין להוציא מכח אל הפועל. זה שאמר "בחגוי הסלע בסתר המדריגה". ועל ידי קריעת ים סוף הוציאו כח הקול אל הפועל. ולכן בכל יום מקדימין יציאת מצרים וקריעת ים סוף לקול ודיבור דקריאת שמע ותפלה. וזהו סמיכת גאולה לתפלה כמו שכתוב במדרש:

שפת אמת ספר שמות - פרשת בשלח - שנת [תר"ס]

וגם הנפש לא תמלא. משל לעירוני שנשא בת מלכים אפילו מאכילה כל מעדני עולם אינו יוצא ידי חובתה לפי שהיא בת מלכים. כמו כן הנפש שהיא מלמעלה לא תמלא. אבל בני ישראל אחר יציאת מצרים כ' אנכי כו' המעלך מארץ מצרים הרחב פך ואמלאהו. שניתן להם לחם מן השמים. ותמלא הנפש שהיא מן העליונים. ועל דרך הרמז, משל המדרש אפילו מאכילה מעדני עולם כו'. פירוש אפירוש היגעים בעבודת הבורא בחכמה האנושית כמו שהי' קודם קבלת התורה. מ"מ הנפש לא תמלא. חוץ בני ישראל שקיבלו התורה מן השמים יכולין לפרנס הנפש בשלימות. לכן נקראו בני ישראל השולמית. וכתוב בתורה כל נתיבותי' שלום. והוא עיקר הלחם מן השמים:

שפת אמת ספר ויקרא - פרשת ויקרא - שנת [תרס"א]

בפסוק נפש כי תחטא ובמדרש **וגם הנפש לא תמלא** לפי שהיא מלמעלה משל לעירוני שנטל בת מלכים כו'.

מדרש רבה ויקרא פרשה ד פסקה ב
נפש כי תחטא וגו' זש"ה "כל עמל אדם לפיהו" א"ר שמואל בר אמי מה שסיגל אדם מצות ומעשים טובים אינו מספיק להבל היוצא מפיו (שם) וגם הנפש לא תמלא רבי ברכיה ור' קרציפא בשם ר' יוחנן אמרין כפיטורין היוצאין מן הושט ור' חנינא אמר כציפורין היוצא מן הושט שמואל אמר כסילון רטוב והפוך היוצא מן הושט א"ר שמואל בר יצחק כל מה שסיגל אדם מצות ומעשים טובים לפיו ולא לפי בנו ולא לפי בתו ורבנן אמרי לפיהו ולא לריח רע לפי שהנפש הזו יודעת כל שיגיעה לעצמה יגיעה לפיכך אינה שביעה למצות ומעשים טובים א"ר לוי משל לעירוני שהיה נשוי בת מלכים אע"פ שמאכילה כל מעדני עולם אינו יוצא ידי חובתו למה לפי שהיא בת מלכים כך כל מה שיפעל אדם עם נפשו אינו יוצא ידי חובתו למה שהיא מלמעלה.

כי הנפש יש בה כמה מדריגות. כדאיתא זכה נטל נפש. זכה יתיר יהבין לי' רוחא. יהבין לי' נשמתא ע"ש בזוהר אמור (שמות דף צד ע"ב) ולעולם אין לזה שיעור שהנשמה חלק אלקות. ולעולם **הנפש לא תמלא**. אבל כפי עבודת האדם זוכה להאיר הנפש ולהשלימה. ועל זה ניתן המצות כמו שכתוב אשר יעשה אותם האדם וחי בהם להמשיך חיות הנשמה אל הגוף ולהגביר הנפש על

תמלא: (ח) כי מה יותר להחכם מן הכסיל מה לעני יודע להלך נגד החיים: (ט) טוב מראה עינים מהלך נפש גם זה הכל ורעות רוח: (י) מה שהיה כבר נקרא שמו ונודע אשר הוא אדם ולא יוכל לדין עם שתקיף ממנו: (יא) כי יש דברים הרבה מרבים הכל מה יותר לאדם: (יב) כי מי יודע מה טוב לאדם בחיים מספר ימי חי הכל ויעשם כצל אשר מי יגיד לאדם מה יהיה אחריו תחת השמש:

פרק ז

(א) טוב שם משמן טוב²⁶⁵ ויום המות מיום הולדו: (ב) טוב ללכת אל בית אבל מלכת אל בית משתה באשר הוא סוף כל האדם והחי יתן אל לבו: (ג) טוב כעס משחוק כי ברע פנים ייטב לב: (ד)

הגוף. ועל ידי החטא להיפוך שליט הגוף על הנפש. וזה נפש כי תחטא לשון חסרון. שעכ"פ צריך האדם להיות בינוני. זה וזה שופטן. ולא שיגבר הגוף על הנפש. שזה מדת הרשעים. בחייהם קרוין מתים. שאין הנפש שליט לחיות את הגוף. אבל הצדיקים משליטין הנפש על הגוף. ואז גם הגוף בכלל החיים. ובשבת קודש מאיר הנשמה יתירה. וזה היפוך נפש כי תחטא. אדרבא הנפש מתחזק בשלימות:

²⁶⁵ שפת אמת ספר שמות - פרשת שמות - שנת [תרל"א]

כתיב "טוב שם משמן טוב" ובמדרש קהלת (אינו לפנינו. מצאתיו במרש רבה שמות והנה הוא לפניך) טוב שם טוב חנני' מישאל שיצאו מן האש. מנדב ואביהוא שנשרפו והיו נמשחין בשמן המשחה.

מדרש רבה שמות פרשה מח פסקה א

"טוב שם משמן טוב" טוב היה שמותן של חנניה מישאל ועזריה משמן המשחה שנמשחו נדב ואביהוא. למה? שאלו נכנסו להקריב ויצאו שרופין ואלו נכנסו לכבשן האש ויצאו בשלום הוי "טוב שם משמן טוב".

[כמדומה ששמעתי כן גם מא"ז מו"ר זצלה"ה] פירוש "שמן טוב" מי שניתן לו גדולה מן השמים כענין הכהנים שהיו מיוחדין לעבודתו יתברך. אבל טוב מי שמרויח לעצמו על ידי יגיעתו. וזה נקרא שם טוב. ובחינה זו מה שיותר מרוחק ויש עבודה יותר חשוב יותר שזה ענין השם מה שיוצא יותר למרחוק ונקרא שם טוב ביותר.

לב חכמים בבית אבל וְלִב כְּסִילִים בְּבֵית שְׁמֶחָה: (ה) טוֹב לְשֹׁמֵעַ
גִּיעֶרֶת חָכָם מֵאִישׁ שֹׁמֵעַ שִׁיר כְּסִילִים: (ו) כִּי כְּקוֹל הַסִּירִים תַּחַת
הַסִּיר כֵּן שָׁחַק הַכְּסִיל וְגַם זֶה הֶבֶל: (ז) כִּי הָעֶשֶׂק יְהוֹלִיל חָכָם וַיֹּאבֵד
אֶת לֵב מִתְנַהֵּג: (ח) טוֹב אַחֲרִית דְּבַר מֵרֵאשִׁיתוֹ טוֹב אֶרֶץ רוּחַ מִגְבָּה
רוּחַ: (ט) אֵל תִּבְהַל בְּרוּחָךְ לִכְעוֹס כִּי כַּעַס בְּחִיק כְּסִילִים יְנוּחַ²⁶⁶: (י)

266 ספר ליקוטי מוהר"ן - מהדורא קמא סימן כא

כל החסרונות שיש לאדם הן פרנסה או בנים או בריאות הגוף וכל שאר החסרונות הכל הוא
בחסרון הדעת. ואף שיש חסרים לגמרי מהדעת, ועם כל זה יש להם כל - טוב באמת כל מה שיש
להם אינו כלום. וכן להפך, השלם בדעת שיש לו חסרון, באמת החסרון אינו כלום, כמו שאמרו
חז"ל (נדרים מ"א): "דעת קניית מה חסרת, ואם דעת חסרת מה קניית", כי עקר החסרון והשלמות
תלוי בדעת. וכן כעס ואכזריות הוא מחסרון הדעת, כמו שכתוב "כַּעַס בְּחִיק כְּסִילִים יְנוּחַ".
ועל כן החולה הוא כַּעֲסוֹ, מחמת שאז הוא בדינים, כי דינים שורים עליו, ודינים הם מחין דקטנות,
ועל כן הוא כַּעֲסוֹ. ולעיתיד לבוא יתגלה הדעת והכל ידעו את ה', כמו שכתוב (ישעיהו י"א): "כי
מלאה הארץ דעה את ה'", ועל כן אז יתבטל הכעס, כמו שכתוב (שם): "וְגַר זָאב עִם כֶּבֶשׂ וְנֹמֵר עִם
גְּדִי וְכו' וּפְרָה וְדָב וְכו', לֹא יִרְעוּ וְלֹא יִשְׁחִיתוּ וְכו' כִּי מְלֵאָה הָאָרֶץ דְּעָה אֶת ה'".

ספר ליקוטי מוהר"ן - מהדורא קמא סימן נו

לפי הגדלת הדעת, כן נתרבה השלום. כי שלום תלוי בדעת, כמו שכתוב (ישעיהו י"א): "וְגַר זָאב עִם
כֶּבֶשׂ וְכו' כִּי מְלֵאָה הָאָרֶץ דְּעָה". שיהיה שלום נפלא בעולם, שיוכלו לגור ביחד שני הפכים, מחמת
גדל הדעת שיהיה אז. כי על - ידי הדעת נגדל השלום, כי נתבטל הכעס והאכזריות על ידי הדעת.
כי כעס ואכזריות הוא מהעדר הדעת, כמו שכתוב: "כַּעַס בְּחִיק כְּסִילִים יְנוּחַ". וכל מה
שמתרבה הדעת, מתרבה הרחמנות והשלום. ועל כן הפרנסה בנקל, בבחינת (תהלים קמ"ז): "הַשֵּׁם
גְּבוּלָךְ שְׁלוֹם, חֶלֶב חַטִּים יִשְׂבִּיעֶךָ".

ספר ליקוטי מוהר"ן - מהדורא קמא סימן קיט

הנכנס לבקר את החולה בשבת אומר: יכולה היא שתרחם (שבת יב). כי כשאדם צריך לרחמים,
השם יתברך שולח לו רחמנות, שהוא ירחם על אחר, ועל - ידי - זה מרחמין עליו. כמו שאמרו
רבתינו, זכרונם לברכה (שבת קנא): 'כל המרחם על הבריות מרחמין עליו', וכמו שכתוב (דברים
י"ג): "וְנָתַן לָךְ רַחֲמִים וְרַחֲמִיךָ. וּמִדַּת הַרְחֲמָנוּת תִּלּוּי בְּדַעַת, מִי שֵׁישׁ לוֹ דְּעָה יֵשׁ לוֹ רַחֲמָנוּת. כִּי כַּעַס
שֶׁהֵיא הַפֶּךְ הַרְחֲמָנוּת, הוּא מַחֲמַת כְּסִילוּת, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב "כַּעַס בְּחִיק כְּסִילִים יְנוּחַ". ועל כן
אמרו רבתינו, זכרונם לברכה (ברכות לג): 'כל מי שאין בו דעה אסור לרחם עליו', כי אם אין בו
דעה אין בו רחמנות, כי כעס בחיק כסילים ינוח. על כן אסור לרחם עליו, כי 'כל המרחם מרחמין
עליו' כנזכר לעיל, אבל אם אין בו רחמנות אסור לרחם עליו. נמצא זה החולה שצריך לרחמים,
צריך שיהיה לו רחמים על אחרים, וזה תלוי בדעת כנזכר לעיל. ושבת היא בחינות דעת, כי כל
ימות החל כתיב (במדבר י"א): "שְׁטוּ הָעָם וְלָקְטוּ" בשטותא, כמו שכתוב בזהר (בשלח דף ס"ג),

אֶל תֹּאמַר מָה הִיא שְׁהִימִים הָרָאשִׁים הֵיוּ טוֹבִים מֵאֵלָה כִּי לֹא מִחֲכָמָה שְׁאֵלָתָּ עַל זֶה: (יא) טוֹבָה חֲכָמָה עִם נִחְלָה²⁶⁷ וְיִתֵּר לְרֹאִי

אָבֵל בְּשִׁבְתָּ נִמְשָׁךְ הַדָּעַת לְכָל אֶחָד. וְזֶה שְׁאוּמְרִין הַמְבַקְרִים לְהַחֲלָה, יְכוּלָה הִיא שְׁתַּרְחֵם, הֵינּוּ שְׁהִשְׁבַּת שֶׁהוּא בְּחִינַת דָּעַת, יְכוּלָה שְׁתַּרְחֵם, לְשׁוֹן נֹכַח, הֵינּוּ שְׁתַּרְחֵם אֹתָהּ, שְׁהִיָּה לָךְ רַחֲמִים עַל אֲחֵרִים, עַל יְדֵי הַדָּעַת שֶׁיֵּשׁ לָךְ מְבַחֲיוֹת שְׁבֵת. וְכִיּוֹן שְׁהִיָּה לָךְ רַחֲמִים בְּנֹדָאֵי יְרַחֲמוּ עֲלֶיךָ מִן הַשָּׁמַיִם, כִּי כָּל הַמַּרְחֵם וְכו' כְּנֹזֵכֶר לַעֲלִיל:

²⁶⁷ שפת אמת ליקוטים - שבת חוה"מ סוכות

ובמדרש "טובה חכמה עם נחלה" כמו שאמרו יפה תלמוד תורה עם דרך ארץ כשהוא עם נחלה כו' עיין שם, פירוש "נחלה" למשוך הארת החכמה (ל)תוך המעשה זה נקרא דרך ארץ ומלאכה והיא זכירת שבת שצריך להיות בימי המעשה גם כן כנזכר לעיל, וזהו "מזמור שיר ליום השבת" שיר לשון קו והמשכה שנמשך ימי המעשה אחר יום השבת כמו שכתוב בזוהר הקדוש עלמא תתאה משבחת לעלמא עילאה כו' וזה שאמר בשוגג יביא קרבן שזה ענין שבת לקרב ימי החול אליו, וכל המזמור על ענין זה לברר שהכל הבל ורק הנקודה חיות מהש"י בפרוח רשעים כו' ואתה מרום לעולם ה' (כמו שמבואר במדרש קדושים לעולם ידך בעליונה עיין שם מה שכתבתי שם הפירוש שבכל דבר יש כח הפועל המחי' ומהוה הדבר וזה בחינת ניצוץ קדוש שיש בכל דבר שעל ידי זה בכח האדם לקדש עצמו גם בעניני עולם הזה וזהו שכתוב בזוהר הקדוש זכור את יום השבת כו' ויברך ויקדש מאי ברכתא אשתכח כו' מיני' מתברכין כו' והוא הארת השבת שגנוז בימי המעשה עצמם רק בשבת שנפתח השורש כמו שכתוב "ביום השבת יפתח" אז נקרא קודש בחינת נפרש ונבדל ולא אשתכח ב' מנא כי יש עלי' לכל דבר לשורשו ובמקום אחר הארכנו) ובשבת נאמר ויכל כו' מכל מלאכתו ובתרגום ושיצי כו' והוא ממש כלות וביטול כל דבר אל בחינת חיות הפנימיות שהיא בחינת השבת ונעשה הכל הבל הבלים להיות בטל אל הפנימיות (ומזה בא וישובות שהיא העלי' לשורש על ידי הביטול כנזכר לעיל, וב' אלו הם שבת דמעלי שבתא בחינת הביטול כנזכר לעיל, ושבת דיומא אחר שכבר נתעלה אל השורש ואז נאמר אל יצא כו' ממקומו ביום השבת):

שפת אמת ספר דברים - לסוכות - שנת [תרמ"ט]

כתיב **טובה חכמה עם נחלה**. ובמד' כהדא דתנינן יפה ת"ת עם דרך ארץ. דהנה בזמן מתן תורה ה' בפרהסיא בחינת אספקלריא המאירה והוא בחינת רואי השמש. אבל אחר החטא היה לוחות שניות בבחינת חכמה עם נחלה. והיא הארת התורה כמו שהיא מתלבש במצות גשמיות שלפנינו. ועל זה אמרו למה התחיל בבראשית משום כח מעשיו הגיד כו' שזו הבחינת נק' כח מעשיו. דבאמת גם מעשה בראשית והטבע הכל תורה דכ' כולם בחכמה עשית. ומקודם הוצרכו בני ישראל להתעלות לגמרי מן הטבע. ואחר כך יכלו לבוא לבחינת חכמה עם נחלה. וזה מצד אחת יתרון על מדרגה הראשונה כדאיתא במדרשים בשניות יש בהם הלכות אגדות כו' ע"ש. וזה שאמר טובה חכמה עם נחלה ויותר לרואי השמש שעל ידי שהי' מקודם בחינת רואי השמש באו אחר כך

ליתרון הזה. ולכן יש חג השבועות. ויש שמ"ע. ושמחת תורה בחודש הזה שהוא בחינת חכמה עם נחלה כנזכר לעיל.

שפת אמת ספר דברים - לסוכות - שנת [תרל"ו]

בפסוק **טובה חכמה עם נחלה** כו' בצל החכמה בצל הכסף. במד' כד"א יפה ת"ת עם דרך ארץ כו'. כי יש ב' הגנות מצד חסד עליון. והוא בצל החכמה כמו שכתוב ה' צלך והיא הסוכה שנק' צל החכמה כידוע. ובצל הכסף הוא על ידי התשוקה שבאדם מלשון נכסף נכספת. שגם עי"ז יש הגנה על האדם. אף שאינו מתוקן כראוי רק [על ידי] שרצונו מגעגע באמת לאביו שבשמים. והוא גם כן צל הבא על ידי נדיבת רצון טוב שבאדם. והוא ענין הלולב ולקחתם לכם כו'. והוא נקרא נחלה שהוא המשכת הדעת לכל המקומות שבאדם. רמז לדבר ערבי נחל. ונכתב נחל בערבה שהיא מדה השפילה בלי טעם וריח כי המשכת הדעת למקום מדריגה התחתונה זה מעולה מהכל. לכן בחרו אנשי כנה"ג בהר"ר במצות ערבה כי עי"ז אנו סומכין עתה בגלות. והוא תיקון הרגלים כי הדורות הולכין כסדר. ומצד זה יש חשיבות למדריגה תחתונה עי"ז שכל הבנין עומד עליו. והוא ענין תמכין דאורייתא והוא עקבותא דמשיחא:

שפת אמת ספר דברים - לסוכות - שנת [תר"נ]

אמו"ז ז"ל אמר שעל ימים טובים נאמר וזכור את בוראך בימי בחורותיך שאומרים בהם אתה בחרתנו. והפירוש כי בודאי השי"ת בחר בנו לעולם אבל באלה הימים נודע לנו הבחירה ומתפעלים בנפש. ולכן מסיים הפסוק עד כו' לא יבואו ימי הרעה אשר תאמר אין לי בהם חפץ. לכן צריכין להכין בימים אלו על כל הימים. וכן מבקשין והנחילנו כו' שיהי' הארת הימים טובים נחלה לעולם. וכ"כ במדרש בפסוק **טובה חכמה** כשהיא **עם נחלה** ע"ש. פירוש כל הארה הבאה משמים צריכין להיות שתהיה נחלה קבוע ונשארת בנפש לעולם.

שפת אמת ספר דברים - פרשת וזאת הברכה - שנת [תרנ"ג]

אמר אמו"ז"ל כי זה שאמר מקודם ברזל ונחושת מנעליך. לומר כפי מה ששומרים בימי הנעורים הכחות והמדות במנעל ברזל ונחושת שלא להתפשט לחוץ כך נשאר הכח לימי הזקנה ודברי פי חכם חן. ועל זה כתיב "וזכור את בוראך בימי בחורותיך עד אשר לא יבואו כו". ומדקדק בזה"ק דימי הזקנה לאו רעים הם לצדיקים אכן הפירוש שעל ידי זכירת הבורא בימי הבחורות לא יבואו ימי הרעה בזקנותו. וכ"כ שתולים בבית ה' כו' עוד ינובון בשיבה. והנה באמת כימיק דבאך הוא לבני ישראל שהם למעלה מן הזמן. כי הרי הכתוב קורא ימי הבחורות ימים כימיק שמצד הזמן הבחורות עיקר הכח. אבל אם זוכין לצאת מן הטבע והזמן אז כימיק דבאך כמו שכתוב עוד ינובון. ועוד לשון תוספות הוא. והנה כמו כן הוא בדורות כי בדור המדבר ראה מרע"ה כי הם נשמרים ברזל ונחושת מנעלך לכן הי' הכנה על כל הדורות. כימיק דבאך רומז על דורות השפלים האחרונים שיש להם חיזוק מכח הכנת דור הראשון דור דיעה. וגדול כחו של מרע"ה שהנחיל התורה לכל הדורות כמו שכתוב מורשה קהלת יעקב. ועליו נאמר **טובה חכמה עם נחלה** כי מה שאדם מתחכם לעצמו אין בו טובה שלימה. רק להנחיל כח חכמתו לבני ישראל. וזה נתקיים במרע"ה זי"ע:

הַשֵּׁמֶשׁ: (יב) כִּי בָצַל הַחֲכָמָה בָּצַל הַכֶּסֶף²⁶⁸ וַיִּתְּרוֹן דַּעַת הַחֲכָמָה
תַּחֲיָה בְּעָלֶיהָ²⁶⁹: (יג) רָאָה אֶת מַעֲשֵׂה הָאֱלֹהִים כִּי מִי יוּכַל לְתַקֵּן אֶת

268 שפת אמת ספר ויקרא - פרשת קדושים - שנת [תרמ"א]

במד' וכי תבאו כו' ונטעתם כו' עץ חיים היא כו' ע"ש.

מדרש רבה ויקרא פרשה כה פסקה א
וכי תבואו אל הארץ ונטעתם כל עץ מאכל הה"ד (משלי ג) עץ חיים היא למחזיקים בה אמר
רב הונא בשם ר' אחא שלא יהיו דברי תורה בעיניך כאדם שיש לו בת בוגרת והוא רוצה
להשיאה לאחד אלא (שם ב) בני אם תקח אמרי ומצותי תצפון אתך אם יש לך זכות קח אמרי
רב הונא בשם ר' בנימין בן לוי אמר משל למלך שאמר לבנו צא לפרקמטיא אמר לו אבא
מתיירא אני בדרך מהלסטים ובים מפני אפורטין מה עשה אביו נטל מקל וחקקו ונתן בו
קמיע ונתנה לבנו ואמר לו יהי המקל הזה בידך ואי אתה מתיירא משום בריה אף כך אמר
הקב"ה למשה אמור לישראל בני עסקו בתורה ואין אתם מתייראים משום אומה.

הענין הוא כי גוף התורה נקרא "עץ חיים" והוא כמו שהיו בני ישראל בקבלת התורה חירות כו'.
וכמו שהי' אדה"ר קודם החטא שלא הי' כלל ערלה בעולם. ולכן מכל עץ הגן הותר לו לאכול מיד.
רק אחר כך על ידי החטא שאנחנו שרוים בעולם הפירוד שיש תערובת טו"ר בעולם. נותנת התורה
עצות איך להפרד מן הערלה. וזה שאמר למחזיקים אף שאינו מתוקן כראוי לידבק ממש בעץ
החיים. רק על ידי התשוקה והרצון לדבוק מקבל קצת הארה. כמו שכתוב **בצל החכמה בצל**
הכסף הוא הרצון והתשוקה. וכמו כן סמך הכתוב אחר כך ל"ת על הדם ודרשו חז"ל ל"ת קודם
שתתפללו על דמכם. די ש' ב' חללים בלב. יצ"ט ויצה"ר. ואסור לאכול (על לעשות) [עד שעושים]
פעולות ועבודה שבלב לזכך היצה"ר כענין מצות ערלה ורבעי. ולכן כ' המד' מי יגלה עפר כו' שכל
אלה העצות צריכין על ידי חטא הקדום.

שפת אמת ספר דברים - לסוכות - שנת [תרל"ו]

בפסוק טובה חכמה עם נחלה כו' **בצל החכמה בצל הכסף**. במד' כד"א יפה ת"ת עם דרך
ארץ כו'.

מדרש רבה קהלת פרשה ז פסקה יח
טובה חכמה עם נחלה טובה חכמה כשהיא נחלה
דבר אחר, טובה חכמה כשיש עמה נחלה דתנינן תמן באבות רבן גמליאל בנו של רבי יהודה
הנשיא אומר יפה תלמוד תורה עם דרך ארץ וכו'
דבר אחר, טובה חכמה טובה חכמתו של משה שנאמר (משלי ל') עיר גבורים עלה חכם עם
נחלה שהנחיל תורתו לישראל
דבר אחר, טובה חכמה זו חכמתו של בצלאל שהנחיל ארון לישראל ובשעה שאמר לו משה
עשה ארון וכלים ומשכן אמר לו בצלאל משה רבינו מביאין את הכלים ומעמידין אותם

באור בתחלה יעשה המשכן ואחר כך יעשה הארון אמר לו משה שמא בצל אל היית יושב וידעת בתחלה (שמות כ"ה) ועשו ארון ואחר כך ואת המשכן תעשה הוי טובה חכמה עם נחלה

טובה חכמה של בצלאל עם נחלה שהנחיל ארון לישראל
דבר אחר, טובה חכמה של יהושע עם נחלה שהנחיל את הארץ ויותר לרואי השמש
דבר אחר, טובה חכמה שיש עמה זכות אבות אשרי שזכות אבותיו עומדת ומאירה לו.

כי יש ב' הגנות מצד חסד עליון. והוא בצל החכמה כמו שכתוב ה' צלך והיא הסוכה שנק' צל החכמה כידוע. ובצל הכסף הוא על ידי התשוקה שבאדם מלשון נכסף נכספת. שגם עי"ז יש הגנה על האדם. אף שאינו מתוקן כראוי רק [על ידי] שרצונו מגעגוע באמת לאביו שבשמים. והוא גם כן צל הבא על ידי נדיבת רצון טוב שבאדם. והוא ענין הלולב ולקחתם לכם כו'. והוא נק' נחלה שהוא המשכת הדעת לכל המקומות שבאדם. רמז לדבר ערבי נחל. ונכתב נחל בערבה שהיא מדה השפילה בלי טעם וריח כי המשכת הדעת למקום מדריגה התחתונה זה מעולה מהכל. לכן בחרו אנשי כנה"ג בה"ר במצות ערבה כי עי"ז אנו סומכין עתה בגלות. והוא תיקון הרגלים כי הדורות הולכין כסדר. ומצד זה יש חשיבות למדריגה תחתונה עי"ז שכל הבנין עומד עליו. והוא ענין תמכין דאורייתא והוא עקבותא דמשיחא:

269 ספר ליקוטי מוה"ר"ן - מהדורא קמא סימן א

יעקב זכה לבכורה שהוא ראשית, שהוא בחינת חכמה. (תקונים תקון י"ד, זהר משפטים קכ"א:), כמו שכתוב (תהלים קי"א): "ראשית חכמה". וזה בחינת (בראשית כ"ז): "ויעקבני זה פעמים". ותרגום אונקלוס: ונחמני, וזה בחינת שמש. כי השכל הוא מאיר לו בכל דרכיו כמו השמש. וזה בחינת (משלי ד): "וארח צדיקים כאור נגה הולך ואור עד נכון היום": וזה בחינת חית לשון חיות. כי החכמה והשכל הוא החיות של כל דבר, כמו שכתוב "החכמה תחיה" וכו'.

ספר ליקוטי מוה"ר"ן - מהדורא בתרא סימן פב

לפעמים הולך להאדם שלא כסדר, כי שלמות של כל הדברים אינו אלא כשהם מיוחדים ומקשרים בו יתברך, כי השלמות והמלוי היא החיות. כי איבר שנסתלק ממנו החיות, אזי נקרא חסרון. והחיות היא המחין והשכל, כמו שכתוב "והחכמה תחיה" וכו', והחכמה הוא בחינת מה כ"ח מ"ה, מ"ה חינו מ"ה פחנו. ומ"ה הוא אדם, כי לית אדם בלא אלקי חינו הוי"ה במלוי אלפין. (חינו שם מ"ה כזה: יוד, הא, ואו, הא גימ' אדם) חינו הקדוש - ברוך - הוא הוא חיות של כל הדברים, כמו שכתוב (נחמיה ט:): "ואתה מחיה את כלם". נמצא זאת הבחינה מלכות, חיה כשהיא מקשרת לאדם, לבחינת מ"ה, חינו להקדוש - ברוך - הוא, אזי יש לה שלמות. (פירוש: אותיות המלוי שם מ"ה עולה חוה כזה: וד, א, או, הא, אותיות הראשונות הם שם ה' ב"ה) כי השכל שיהקדוש - ברוך - הוא שם בהנהגת מלכותו, בזה הוא מחיה אותה, כמו שכתוב: "החכמה תחיה". וזהו (תהלים כ"ד): "לה' הארץ ומלואה" כשהארץ, חינו בחינת חיה מלכות מקשרת לה', אזי הוא במלאו ובשלמות:

אֲשֶׁר עָנִיתוֹ: (יד) בְּיוֹם טוֹבָה הָיָה בְּטוֹב וּבְיוֹם רָעָה רָאָה²⁷⁰ גַּם אֶת
זֶה לְעֵמֶת זֶה²⁷¹ עָשָׂה הָאֱלֹהִים עַל דְּבַרְתָּ שְׁלֹא יִמָּצָא הָאָדָם אַחֲרָיו

270 שפת אמת ספר בראשית - פרשת מקץ - שנת [תרל"א]

ומה שיש ללמוד מפרשה זו, להכין לעצמו בימים הטובים שנתגלה הקדושה בהם. לקבוע ההארות בלב היטב כדי להיות (מוכן) על ימי הרע כשהקדושה נסתרת. וכמו שכתוב **ביום טובה היה בטוב** פירוש ה' לקבוע ההארה בגוף האדם. **וביום רעה ראה** עתה איך להתנהג אחר כך. כי קודם כל נסיון יש הארה איך ללמוד על אחר כך. ואפשר ה' גם כן רמז ליוסף שבזמן זה שימלך במצרים יכין על ימי הגלות. וכן ה' כמו שכתוב במדרש שעל ידי יוסף הצדיק נגדרו בעריות. ובאמת על ידי בחינת יוסף יכולין למצוא הארה גם בעת ההסתר. כתיב שער החצר הפנימית הפונה קדים. פירוש בחינת ראשית הכח שיש בכל דבר שמשם יש התחדשות תמיד קודם שנטבע בתוך הטבע וההרגל. ששת ימי המעשה יהי' סגור שבחול הם ימי עבודה למצוא נקודה הפנימית כנזכר לעיל. אך על ידי שבת וחודש יכולין למצוא גם בחול. ונ"ל ממה שכתוב יפתח ולא כ' יהי' נפתח. משמע שיום השבת והחודש הם המפתחות אשר יכול אדם לפתוח בהם הפנימיות גם בימי המעשה. והוא בחינת יוסף שומר הברית. פירוש ברית. הפנימיות שיש בכל דבר והנקודה נק' ברית. כי נקודה זו היא אות ברית בין הבורא ברוך הוא וברוך שמו ובין הנבראים שנקודה זו שלח להחיות הנבראים. וכשהאדם שומר תמיד נקודה זו שביום השבת. יודע ונדבק ונתבטל כל החיות שלו להיות עולה ונדבק בהש"ת כל א' לפום שיעורין דליבא. וזה סיוע לימי העבודה. שעל ידי שנתבטל בכל מעשה אל נקודה הפנימיות יכול למצוא נקודת השבת גם בימי העבודה כנזכר לעיל. וחודש גם כן ענין הפנימיות. רק שבת על ידי ביטול ועלי' כנזכר לעיל. וחודש על ידי אמונה יותר שגם בתוך הטבע יש הארת התחדשות תמיד. ולכך חודש תלוי בישראל שיקדשו החודש שהוא אמונה תורה שבע"פ כנזכר לעיל. וכתוב אין כל חדש תחת השמש כי (על ידי) הטבע מביא הרגילות. ונשכח ההתחדשות. רק על ידי ימים הנ"ל יכולין למצוא התחדשות מלמעלה מן השמש על ידי בחינת הביטול והאמונה כנזכר לעיל. וגם כל הגלות הוא זה שנסתר הפנימיות בהתלבשות פרות הרעות כו' עד שנשכח כח הפנימי כנזכר לעיל. ועל ידי שמירת הברית כנזכר לעיל בכל מעשה. יכולין למצוא ההארה גם בגלות. ואפשר זה שאמר בלעדי אלקים יענה כו'. כי אמר שחלום זה לא יוכל להתקיים רק על ידי הסתלקות בחינת יוסף כנזכר לעיל. וכן אחר כך כ' במד' שלא התחיל גלות מצרים עד שלא שמרו הברית עיין שם בפסוק אשר לא ידע את יוסף [כי כמו שמשמרין בחינת יוסף למטה ממילא בע"כ מלאך רע עונה אמן ויודעין גם הם שכל חיותם על ידי הפנימיות] ועתה יאכל חדש חלקיהם כו' עיין שם במדרש שמות. שעל ידי שעזבו שמירת הברית ניטל מהם בחינת ההתחדשות וכן פירוש שם אא"ז מו"ר זצלה"ה. ולכך גם שם חנוכה על שיצאו מגלות יון חזרו לבוא להתחדשות הנ"ל. שמקודם ה' התחדשות בגלות תוך הטבע כנזכר לעיל. וגם שכל נס מלמעלה מהטבע ומביא התחדשות. ולכך בימים אלו יכולין להתדבק בפנימיות. וכתוב יפתח. והפירוש על ידי חיפוש ורצון יכולין לעורר להיות נפתח כנזכר לעיל:

ספר ליקוטי מוהר"ן - מהדורא קמא סימן לג

יש שני מיני ימים, ימי טוב וימי רע. כמו שכתוב **"ביום טובה היה בטוב, וביום רעה ראה"**. הינו שצריך לאדם להסתכל שם היטב היטב, בודאי ימצא שם ימי טוב, הינו תורה; והימים נקראים מדות, כמו שכתוב (תהלים ל"ט): **"ומדת ימי"**. והמדות הם התורה, כי אוריתא פלה הם מדותיו של הקדוש - ברוך - הוא, כי התורה מדברת מאהבה ויראה ושאר המדות. ובה ברא הקדוש - ברוך - הוא עלמין, כמו שכתוב (משלי ח'): **"ואהיה אצלו אמן"**. אל תקרי אמן אלא אמן (בראשית רבה פרשה א' זהר שמיני ל"ה:). ואותיות התורה הם המחזין את כל דבר ודבר, אלא כל מה שהמדרגה היא למטה, שם הם אותיות התורה בצמצום יותר ממה שהיו במדרגה יותר עליונה, ואינם מאירים כל כך כמו למעלה במדרגה עליונה, כדי שלא להשפיע אור וחיותה יותר מהראוי: נמצא אפלו במדור הקלפות, הינו בימי רע, שהם מדות רעות ולשונות עכ"ם, [גם] שם יכולין למצא אותיות התורה. אבל מחמת רבוי הלבושים וגדל הצמצום, אינם נראים אותיות התורה, הינו ימי טוב, על - ידי ימי רע והחֹשֶׁךְ השורה עליהם. אבל מי שכוּפָה את יצרו הרע, הינו הימי רע, הינו המדות רעות, אזי הרע נתבלבל לגמרי נגד ימי הטוב שבהם, אזי אותיות בולטות ונראים ומאירים ביותר. כי מתחלה לא היו מאירין כל כך, כי לא קבלו אור מלמעלה, כדי שלא יקבלו הימי רע יותר מכדי חיונו. ועכשו שנתבטל הרע, ונשאֵרין אותיות התורה לבד, אזי מקבלין אור רב מלמעלה:

271 ספר פרי הארץ - פרשת וירא

אבל הענין ידוע מאמרם ז"ל (סוכה נב ע"א) כל הגדול מחבירו יצרו גדול ממנו. ואמרו (שם ע"ב) יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום ואלמלא הקב"ה עוזרו לא יכול לו שנאמר (תהלים לז לב-לג) צופה רשע לצדיק ומבקש להמיתו, ה' לא יעזבנו וכו'. והנה מאמר בעל עקידה על פסוק (בראשית ב יח) אעשה לו עזר כנגדו יש שהתנגדות הוא העזר, שאלמלא התנגדות **את זה לעומת זה עשה אלקים** (ע"פ קהלת ז יד) היה ביטול הבחירה שכר ועונש או לפי דברינו במ"א (פרשת קרח עיי"ש) היה ביטול התענוג כידוע. או שלא היה יכול לסבול תענוג של השגה אם לא ברצוא ושוב שהיא ההתנגדות. כללא דמלתא לפי ערך גודל ההשגה והעבדות את זה לעומת זה עשה הביטול ומחשבת חוץ מהיפוך להיפוך הקטן לפי קטנו והגדול לפי גדלו בכדי שיבא אל העזר הנ"ל. אבל במה הוא נעזר מנפילתו בהתנגדות ח"ו העיקר הוא על ידי האמונה הגדולה ופשוטה בלי שום טעם וסברות כלל, שהרי באותה השגה והעבדות שהשיג כבר נפל לשכנגדו, לכן יראה להתחזק באמונה הגדולה ופשוטה בחזקה. וזהו העזר שהקב"ה עוזר לכל אדם בכל יום נגד היצה"ר בהשפעתו לאדם את האמונה זו להתחזק בו ית' ועל ידה יקום על משענתו:

ובזה יתורץ קושית צדיק וטוב לו צדיק ורע לו (ברכות ז ע"א) שהרי בוחן לבות ה' (משלי יז ג) ידוע לפעמים התנגדות **את זה לעומת זה** של השגה ועבדות שלא יוכל לעמוד בה ולא יוכל קום מנפילתו באותו התנגדות ולהתחזק באמונה כנזכר לעיל, מקדים לו רפואה למכתו להרע או להטיב ועל ידי אותה סיבה תתחזק האמונה. או שההתנגדות עצמה לא תחול עליו בפרך כל כך מחמת היסורים או העוני שהם בעצמם סיבת יראת ה' ובטול התאות ואמונות הכוזבות. והנה אחר ידיעתנו באמת שהעבירה והתרחקות מאתו יתברך הוא רע ומר ממות ויסורין, שהרי היסורין והמיתה ממרקין העבירות והמה רפואות המכה, ממילא ידוע שהמכה גרוע מיסורי הרפואה.

מאומה: (טו) את הכל ראיתי בימי הבלי יש צדיק אבד בצדקו ויש
 רשע מאריך בפרעתו: (טז) אל תהי צדיק הרבה ואל תתחכם יותר
 למה תשומם: (יז) אל תרשע הרבה ואל תהי סכל למה תמות בלא
 עתף: (יח) טוב אשר תאחז בזה וגם מזה אל תנח את ידך כי ירא
 אלהים יצא את כלם: (יט) החכמה תעז לחכם מעשרה שליטים²⁷²

ומעתה צדיק ורע לו אפשר לומר שהרעה והיסורין המה טובתו ורפואת מכתו שהוא התנגדות
 עבודתו והשגתו את זה לעומת זה, אולי הוא באופן שלא היה יכול לעמוד נגדה ובנפלו לא יוסיף
 קום אם לא על ידי היסורים והדלות שמתיש כח ההתנגדות כנזכר לעיל וצדיק וטוב לו הוא כי את
 זה לעומת זה שכנגד שכלו ועבודתו ודרך הלוכו אינו צריך חיזוק היסורים ובלתם יכול לעמוד
 כנגדם. וזהו דבר שאין שום בריה יכול לשער שהרי כל אחד נכוח מחופתו של חברו (ב"ב עה ע"א),
 אבל לפניו יתברך גלוי וידוע היוצר יחד לבם המבין וכו' (תהלים לג טו), וכן ארז"ל (תענית כה ע"א)
 על גודל העניות של ר"א בן פדת, שהשיבו לו בספיקא קמי שמיא אפילו על ידי חזרת בריאת
 עולמות מחדש אולי יתרמי בשעתא דמזוני, והענין הוא כדברינו שכנגד השגת רבי אלעזר בן פדת
 שכלו ועבודתו ההתנגדות מזה אשר **את זה לעומת זה**, אם אפשר לעמוד כנגדה בלי יסורין
 או אולי שאי אפשר להיות אם לא על יסורי עוני:

ספר ליקוטי מוהר"ן - מהדורא קמא סימן מג

בלעם שהוא בחינות דעת דקלפה כמו שדרשו חכמינו, זכרונם לברכה (ספרי פרשת וזאת הברכה,
 ובזהר שמות כ"א: בלק קצ"ג:): על פסוק: "לא קם כמשה וכו'", ב'שאל לא קם, אבל באמות קם,
 ומנו בלעם'. כי משה הוא דעת, ולזה נקרא דורו "דור דעה" (ויקרא רבה פ"ט): ולכך קשנולו מואב
 עצה ממדין, אמרו להם: אין כחו אלא בפה, כי הפה הוא התגלות הדעת. אמר מואב, אף אנו נבוא
 עליהם באדם שכלו בפה. כי הוא גם כן דעת דקלפה, כמו שכתוב: **"את זה לעומת זה עשה
 אלקים"**. וזה שכתוב (במדבר כ"ד): "וידע דעת עליון", ודרשו רבותינו, זכרונם לברכה (ברכות
 ז'): "שידע מתי הקדוש - ברוך - הוא כו'". כי כשהדעת אינו בישוב, אזי יש כעס, כמו שאמרו
 רבותינו, זכרונם לברכה (פסחים ס"ו:): 'כל הכועס חכמתו מסתלקת ממנו':

שפת אמת ספר בראשית - פרשת נח - שנת [תרנ"ו] ²⁷²

כתיב "ראשית חכמה יראת ה'" והוא בחינת סור מרע והוא שמירת הברית מחטא כמו שנאמר
 "חגור חרבך על ירך גבור". ועל ידי זה שליט על הגוף כדאיתא במדרש קהלת עשרה שליטים הם
 המשמשין הגוף והנפש עיין שם.

הנה המדרש לפניך, מדרש רבה קהלת פרשה ז פסקה כט
 החכמה תעוז לחכם זה משה מעשרה שליטים מעשרה דברים שמשמשין את הגוף שכבשן משה
 ואלו הן מן פומא לוושטא ומן וושטא להמסיסא ומהמסיסא לקיבתא ומקיבתא לאיסטומכא

אֲשֶׁר הָיוּ בָּעִיר: (כ) כִּי אָדָם אֵין צָדִיק בְּאֶרֶץ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה טוֹב וְלֹא יִחָטָא²⁷³: (כא) גַּם לְכָל הַדְּבָרִים אֲשֶׁר יִדְּבָרוּ אֶל תִּתֵּן לִבְךָ אֲשֶׁר לֹא תִשְׁמַע אֶת עַבְדְּךָ מִקְלָלֶךָ: (כב) כִּי גַם פְּעָמִים רַבּוֹת יִדַּע לִבְךָ אֲשֶׁר גַּם אֶתָּה קִלְלָתָ אַחֲרֵי: (כג) כָּל זֶה נִסִּיתִי בַּחֲכָמָה אֲמַרְתִּי אַחֲכָמָה²⁷⁴ וְהִיא רְחוּקָה מִמֶּנִּי: (כד) רְחוּקָה מֶה שֶׁהִיא וְעַמֶּק עַמֶּק מִי

ומאיסטומכא לכרוכא קטינא ומכרוכא קטינא לבית כסא ומבית כסא לבנת מעיא ומבנת מעיא לכרוכא עביא ומכרוכא עביא לסני דיבא ומסני דיבא לפטרוכא ומפטרוכא לעיזקתא ומעיזקתא לברא ומכולן לא נצרך משה לא להכניס ולא להוציא שנאמר (שמות ל"ד) ויהי שם עם ה'.

273 ספר ליקוטי מוהר"ן - מהדורא קמא סימן רז

וְדַע שֶׁלְּפַעְמִים יוֹצֵאִין גְּבוּרוֹת קְשׁוֹת, רַחֲמָנָא לְצֻלָּן, וְהֵם בָּאִים בְּזֶה הָעוֹלָם לְגְדוּלֵי הַדּוֹר מִחֲמַת שַׁיִשׁ לָהֶם דַּעַת גְּדוֹל, עַל כֵּן כְּשִׁיוֹצֵאִין, חֶסֶד וְשָׁלוֹם, גְּבוּרוֹת קְשׁוֹת, בָּאִים בְּדַעַת הַגְּדוֹלִים, וְשֵׁם בּוֹקְעִין וְיוֹצֵאִין מִהֶפֶה, וְנִעֲשֶׂה מֵהֶם דְּבוּרִים כְּנֹזֶכֶר לַעִיל. וְאֵזִי הַדְּבוּרִים הֵם בְּחִינַת גְּבוּרוֹת קְשׁוֹת, וְצָרִיךְ לִרְאוֹת לְהַמְתִּיקֵם, וְכִשְׂאִין מִמֶּתִּיקִים הַגְּבוּרוֹת הַקְּשׁוֹת, חֶסֶד וְשָׁלוֹם, מִחֲמַת שַׁאֲיִן לָהֶם כַּח לְהַמְתִּיקֵם אוֹ שֶׁהֵם אֵז בְּמַדְרָגָה קְטָנָה שְׂאִי אֲפָשֶׁר לְהַמְתִּיקֵם, מִחֲמַת שְׁפָגְמוֹ אֵז בְּאִיזָה פָּגָם וְחָטָא, כִּי אֲפֹלוּ צָדִיקִים וְגְדוֹלִים לְפַעְמִים הֵם פּוֹגְמִים וְשׁוֹגִים בְּאִיזָה דְּבַר, "כִּי אֵין צָדִיק בְּאֶרֶץ" וְכו' וּמִחֲמַת שֶׁהֵם אֵז בְּבִחִינָה זוֹ, אֵינָם מִמֶּתִּיקִים הַגְּבוּרוֹת הַקְּשׁוֹת שֶׁהֵם הַדְּבוּרִים, וְאֵזִי כְּשִׂינָם מִמֶּתִּיקִים הַדְּבוּרִים שֶׁהֵם גְּבוּרוֹת קְשׁוֹת, אֵזִי מִתְחִילִין לְדַבֵּר בְּאֵלוּ הַדְּבוּרִים דְּבוּרִים רָעִים עַל הַכָּלל אוֹ עַל הַפֶּרֶט, אוֹ שְׂמַדְבְּרִין עַל צָדִיק הַדּוֹר וְאֵזִי כָּל הַדְּבוּרִים שֶׁלָּהֶם שֶׁהֵם גְּבוּרוֹת קְשׁוֹת בָּאִים וְנוֹפְלִים עַל צָדִיק הַדּוֹר, חֶסֶד וְשָׁלוֹם:

וְהַצָּדִיק הַדּוֹר צָרִיךְ לִרְאוֹת לְהַמְתִּיק אֵלוּ הַגְּבוּרוֹת קְשׁוֹת שֶׁהֵם הַדְּבוּרִים הַנִּלְ, וְעַל - יְדִי שֶׁהוּא דָן אוֹתָם לְכַף זְכוּת בְּזֶה שְׂמַדְבְּרִים עָלָיו, נִמְצָא שֶׁהוּא מִטָּה כָּלִפִּי חֶסֶד וּבְזֶה מִמֶּתִּיקֵם, אוֹ עַל - יְדִי שְׂמַקְבֵּל הַיְסוּרִים שֶׁהֵם מְדַבְּרִים עָלָיו, מְקַבֵּל בְּאַהֲבָה, עַל - יְדִי - זֶה הוּא מִמֶּתִּיק גַּם כֵּן דְּבוּרִים שֶׁלָּהֶם שֶׁהֵם הַגְּבוּרוֹת הַקְּשׁוֹת כְּנֹזֶכֶר לַעִיל, אֲבָל אִם אֵין כַּח, חֶסֶד וְשָׁלוֹם, בְּצָדִיק הַדּוֹר לְהַמְתִּיקֵם, אֵזִי יוֹכֵל לִפְל מִמְּדְרָגָתוֹ מֵאֵד, חֶסֶד וְשָׁלוֹם, עַל - יְדִי אֵלוּ הַגְּבוּרוֹת הַנִּלְ שְׂבָאִים עָלָיו, אוֹ שִׂיסְתָּלֵק, חֶסֶד וְשָׁלוֹם, עַל - יְדִי - זֶה, וְאֵז עַל - יְדִי הַסְתַּלְקוּתוֹ נִשְׁמָתוֹ מִמֶּתִּיקָתוֹ אֵלוּ הַגְּבוּרוֹת הַקְּשׁוֹת הַנִּלְ, וּמִזֶּה הִיא הַסְתַּלְקוּת הַבַּעַל - שֵׁם - טוֹב, כִּי אָמַר שִׂיסְתָּלֵק מִמַּעֲשֵׂה הַשֹּׁ"צ יִמַּח שְׁמוֹ, כִּי אֲצֵל הַשֹּׁ"צ יִמַּח שְׁמוֹ הָיוּ כְּמָה גְדוּלֵי הַדּוֹר וְלוֹמְדִים מְפֻלְגִים שֶׁהִטְעָה אוֹתָם כְּמַפְרָסֶם, וְהֵם יִצְאוּ מִן הַכָּלל וְדְבָרוּ רַעוּת עַל כָּלל תּוֹרָה שְׂבָעֵל - פֶּה, וְזֶה הִיא מִחֲמַת שְׂבָא לָהֶם גְּבוּרוֹת קְשׁוֹת וְלֹא הַמְתִּיקוּ אוֹתָם מִחֲמַת בְּחִינַת הַנִּלְ, וְעַל כֵּן דְּבָרוּ דְּבוּרִים רָעִים עַל הַכָּלל, וְאֵלוּ הַדְּבוּרִים נִפְלוּ עַל גְּדוּל הַדּוֹר, וְהַבַּעַל - שֵׁם - טוֹב זָכְרוֹנוֹ לְבִרְכָּה, הוּא הִיא אֵז הַגְּדוּל הַדּוֹר, וּמִזֶּה נִסְתַּלֵּק, וְכִמּוֹ שְׂאוּמְרִים בְּשֵׁם הַבַּעַל - שֵׁם - טוֹב, זָכְרוֹנוֹ לְבִרְכָּה, שְׂאֵמַר שְׂנַעֲשׂוּ לוֹ שְׁנֵי נִקְבִים בְּלִבּוֹ עַל - יְדִי הַמַּעֲשֵׂה שֶׁל הַשֹּׁ"צ יִמַּח שְׁמוֹ. וּמִזֶּה נִסְתַּלֵּק.

274 ספר ליקוטי מוהר"ן - מהדורא קמא סימן לה

'הרוצה להחכים יעסק בדיני ממונות', הינו הרוצה לחדש את שכלו, הינו נשמתו. יעסק בדיני ממונות, הינו משא ומתן באמונה. כי העוסק במשא ומתן באמונה, הוא בודאי עוסק בדיני ממונות. כי כל דיני ממונות שיך למשא ומתן, כי אי אפשר לעסק במשא ומתן באמונה, כי אם בקי בדיני ממונות, שלא יפשל בהם: וזה בחינת (משלי ל"א): "היתה כאניות סוחר", הינו על - ידי משא ומתן, הינו על - ידי פשטא אורייתא. אזי: "ממרחק תביא לחמה", וממשיך שכל חדש מאור הפנים. כי השכל נקרא רחוק, כמו שכתוב **"אמרתי אחקמה והיא רחוקה"**: (השווה: זוהר שמות דף יב/א ותתצב אחותו מרחוק וגו', ותתצב אחותו, אחותו דמאן? אחותיה דההוא דקרא לכנסת ישראל אחותי, כמה דאת אמר (שיר ה ב) פתחי לי אחותי רעיתי. מרחוק- כמה דאת אמר (ירמיה לא ג) מרחוק יהו"ה נראה לי. דבר אחר, ותתצב אחותו, דא היא חכמה, כמה דאת אמר (משלי ז ד) אמור לחכמה אחותי את. וכן גמ' ברכות דף נז ע"א "הבא על אחותו בחלום יצפה לחכמה שנאמר "אמור לחכמה אחותי את").

ספר ליקוטי מוהר"ן - מהדורא קמא סימן קה

בכל דבר שבקדושה יש בו שלשה דברים, 'עבור' 'יניקה' 'מחין'. כי כל זמן שהדבר בלח נקרא 'עבור', [כי הוא נעלם. וכשבא מלח אל הפעל, נקרא] 'לדה ויניקה'. וכשפשט הדבר לעשות הפעלה הצריכה, אזי נקרא 'מחין'. וכשלומד תורה גם כן צריכין להיות בו שלשה דברים הנ"ל. כי כשישוב ללמד, ונותן מחשבתו ולבו בהתורה, ומתעלם בה, נקרא עבור, כי הוא מתעלם בה כעבר במעי אמו. וכשלומד התורה ומבין בה, נקרא 'לדה ויניקה', כמו שכתוב (משלי ה) "ידיה ירוך בכל עת". ואחר כך כשמבין דבר מתוך דבר ורוצה לחדש בה, נקרא 'מחין'. כדאיתא בגמרא (ירושלמי ראש - השנה פרק ראיהו בית - דין): על פסוק: "ממרחק תביא לחמה", כי התורה נקרא עניה במקומה ועשירה במקום אחר, שצריך להביא ראיה ממקום אחר. ולכך נקרא חכמה, על דרך **"אמרתי אחקמה והיא רחוקה ממני"**. נמצא כשמבין דבר מתוך דבר נקרא מחין, הינו חכמה. וכשלומד באופן זה, אז היא תשובה גמורה. ומקשר האותיות והצירופים שבחלקו מכללות העולמות אל שרשן ואל מקומן, ונעשה בריה חדשה. ואז הדעת שלם.

ספר ליקוטי מוהר"ן - מהדורא בתרא סימן פג

קדשת שבת זה בחינת תכלית הידיעה, ותכלית הידיעה שלא נדע. ובשביל זה שבת נקרא תכלית שמים וארץ, ותכלית זה בחינת **"אמרתי אחקמה, והיא רחוקה ממני"**, הינו זה עקר החכמה שישפיל שרחוק ממנו החכמה:

שפת אמת ספר שמות - פרשת פרה - שנת [תרנ"ד]

בענין טהרת הפרה שנקראת "חקה" כדאיתא במדרש ע"פ **אמרתי אחקמה והיא רחוקה** שאין יכולין להשיג הטעם דיש תורה וחקים ומצות ומשפטים. ועיקר שבחן של ישראל שזכו לחקים. מאחר שאין משיגין הטעם. א"כ הוא עדות שיש לבני חלק בעצמותם בתורת ה'. שחוקות התורה הם חקיקות ורשימות בנפשות בני". ולכן מזה בא הטהרה כי הם רשימות וחקיקות בעצם בלי השתנות. כי הטעם יוכל להשתנות אבל הרשימה הוא חק ולא יעבור. ויש ד' יסודות ועפר למטה מכולם. שהרי כולם יש להם תנועה והעפר הוא דומם בלי שום תנועה אבל הוא חביב

יִמְצְאוּנוּ: (כה) סְבוּתִי אֲנִי וְלִבִּי לְדַעַת וְלַתּוֹר וּבִקֵּשׁ חֲכָמָה וְחֻשְׁבוֹן
וְלַדַּעַת רָשָׁע כָּסֶל וְהִסְכָּלוֹת הוֹלָלוֹת: (כו) וּמוֹצָא אֲנִי מֵר מִמּוֹת אֶת
הָאִשָּׁה אֲשֶׁר הִיא מְצוּדִים וְחֶרְמִים לְבָה אֲסוּרִים יָדֶיהָ טוֹב לִפְנֵי
הָאֱלֹהִים יִמְלֹט מִמֶּנָּה וְחוּטָא יִלְכָּד בָּהּ: (כז) רְאֵה זֶה מְצֹאֲתִי אֶמְרָה
קֹהֶלֶת אַחַת לְאַחַת לְמִצָּא חֻשְׁבוֹן: (כח) אֲשֶׁר עוֹד בִּקְשָׁה נִפְשִׁי וְלֹא
מְצֹאֲתִי אָדָם אֶחָד מֵאֶלֶף מְצֹאֲתִי²⁷⁵ וְאִשָּׁה בְּכָל אֶלֶף לֹא

מכולם ונשאר לעולם כמו שהוא וכמ"ש והארץ לעולם עומדת וזה חקת התורה וטהרת אפר פרה
כנ"ל:

שפת אמת ספר במדבר - פרשת חקת - שנת [תרנ"ט]

במדרש **אמרתִי אחכמה** כו'. שלא הי' יכול לעמוד על פרשת פרה ע"ש. דהנה עיקר תכלית
החכמה לבוא ליראת ה' כמ"ש ה' יראת ה' היא חכמה כי החכם באמת רואה ומבין השגחת הבורא
ית' והנהגתו את כל העולם וחל עליו יראת ה' כמ"ש במדרש ויתן אלקים חכמה לשלמה כו' כחול
כמו שהחול גדר לים כן החכמה גדורה לשלמה שמנעתו מן החטא א"כ ע"י החכמה באין אל
הביטול אליו ית"ש. וזה הביטול הוא שורש הטהרה כמ"ש מי יתן טהור מטמא לא אחד. ועכ"ז מכח
חכמת הטבע והאנושי אי אפשר לבוא לאחדות האמת שהוא מוטבע בטבע ולכן ע"י חכמת שלמה
עדיין ביטול זה אינו בא לאחדות רק ע"י חכמת אלקים בכח התורה ז"ש זאת חקת התורה
שהחכמה והביטול שבא בכח התורה מביא אל אחדות האמיתי וזוכין לטהרה. וזהו הרמז ולקחו
מעפר כו' ונתן עליו מים חיים. שהביטול שהוא בכח מים חיים שהוא התורה בזה באין אל הטהרה
והוא יראת ה' לחיים:

שפת אמת ספר שמות - פרשת פרה - שנת [תרל"א]

אמרתִי אחכמה כשהמכוון לידע אז "רחוקה ממני". רק כשהקבלה כדי לקיים רצונו יתברך
זוכין לידע ג"כ.

(על דרך שאמרו "כבוד מלכים הסתר דבר, כבוד אלקים חקור דבר. אם כוונתך בלימוד הסוד להציץ
למעלה ולידע דרך הנגהת המלך את עולמן אז "הסתר דבר" הדברים יסתתרו ממך, אך אם כוונתך
בלימוד היא על מנת לקבל עליך את אלהותו יתברך אז "חקור דבר" תעלה ותצליח. והרב אשלג
זצ"ל בודאי היה אומר כאן: "אם אתה עובד עם כלי קבלה – לא תצליח אך אם עבודתך היא עם
כלי השפעה – תצליח")

שפת אמת ספר ויקרא - פרשת ויקרא - שנת [תרנ"ח]

במדרש אדם כי יקריב הה"ד אדם אחד מאלף מצאתי כו' זה אברהם כו' משה כו'.

מדרש רבה ויקרא פרשה ב פסוק א

מִצָּאתִי: (כט) לְבַד רָאָה זֶה מִצָּאתִי אֲשֶׁר עָשָׂה הָאֱלֹהִים אֶת הָאָדָם
יִשְׂרָאֵל וְהִמָּה בִקְשׁוֹ חֲשֹׁבוֹת רַבִּים²⁷⁶:

פרק ח

(א) מִי כִּהְחָכַם²⁷⁷ וּמִי יוֹדֵעַ פֶּשֶׁר דָּבָר חֲכָמַת אָדָם תָּאִיר פָּנָיו וְעוֹ
פָּנָיו יִשְׁנָא²⁷⁸: (ב) אֲנִי פִי מִלֶּךְ שְׁמֹר וְעַל דְּבַרְת שְׁבוּעַת אֱלֹהִים: (ג)

"אדם אחד מאלף מצאתי" זה אברהם, "ואשה בכל אלה לא מצאתי" זו שרה. דבר אחר, "אדם אחד מאלף מצאתי" זה עמרם, "ואשה בכל אלה לא מצאתי" זו יוכבד. דבר אחר, "אדם אחד מאלף מצאתי זה משה", "ואשה בכל אלה לא מצאתי" אלו נשי דור המדבר.

כי האדם כולל כל הברואים ולכן בידו לקרב הכל אל השורש. וכן הי' אדם הראשון קודם החטא שהי' מקרב כל הברואה אליו ית"ש. אך אחר החטא ניטל זה הציור אדם שנקרא ע"ש כדמותינו. ועל זה כתיב וירדו בדגת הים כו'. ובמד' להיות רודה עליהם אם זכה. ואם לאו נעשה ירוד לפנייהם. כי באמת האדם שליט על הכל כמ"ש עשיתי ארץ ואדם עליה בראתי. אך אם נמשך אחר היצה"ר נעשה עוד ירוד. ולכן כשבא אברהם ותיקן החטא חל עליו שם אדם כמ"ש האדם הגדול בענקים כו'. וכמו כן בני"י בכלל שנאמר עליהם אדם אתם קרוין אדם. לפי שנעשו בני חורין ביציאת מצרים. וחל עליהם צורת אדם. לכן כי יקריב מכם. וכתיב התם לא דבר רק הוא מכם. הרמז כי אין שום דבר שאין לאיש ישראל בו חלק. הואיל והוא האדם כנ"ל. ולכן כתיב אדם כי יקריב מכם כו'.

²⁷⁶ ספר ליקוטי מוה"ר"ן - מהדורא קמא סימן נא

אָמַת הוּא אֶחָד, לְמַשָּׁל, עַל כָּלִי כֶסֶף כְּשֹׁאֲמְרִים עָלָיו שֶׁהוּא כָּלִי כֶסֶף, הוּא הָאָמַת אֲבָל כְּשֹׁאֲמְרִין עָלָיו שֶׁהוּא כָּלִי זָהָב, הוּא שֶׁקֶר. נִמְצָא שֶׁהָאָמַת הוּא אֶחָד, כִּי אִי אֶפְשָׁר לומר אָמַת רַק שֶׁהוּא כָּלִי כֶסֶף לֹא יוֹתֵר. אֲבָל הַשֶּׁקֶר הוּא הֶרְבֵּה, כִּי אֶפְשָׁר לומר שֶׁהוּא כָּלִי זָהָב, וְכָלִי נְחֹשֶׁת וְשֶׁאֵר שְׁמוֹת. נִמְצָא שֶׁהַשֶּׁקֶר הוּא בְּחִינַת, "בִּקְשׁוֹ חֲשֹׁבוֹת רַבִּים". וּבִשְׁבִיל זֶה לְעֵתִיד לְבֹא יִתְבַטֵּל הָרַע, וְיִתְבַטֵּל הַהִתְנַגְּדוּת, וְיִתְבַטֵּל הַדְּמָעוֹת, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (יִשְׁעִיָּה י"א): "לֹא יִרְעוּ" וְכוּ', הִינּוּ בְּטוֹל הָרַע. וְכָתִיב (שִׁם): "וְגַר זָאֵב עִם כֶּבֶשׂ וְנֹמֵר עִם גִּדִּי" וְכוּ', הִינּוּ בְּחִינַת בְּטוֹל הַהִתְנַגְּדוּת. וְכָתִיב (שִׁם כ"ה): "וּמַחֲהָ ה' אֱלֹקִים דְּמָעָה מֵעַל כָּל פָּנִים", הִינּוּ בְּטוֹל הַדְּמָעוֹת, שֶׁהֵם בְּחִינַת שֶׁקֶר כְּנֹזֶכֶר לַעִיל. כִּי אִז "יְהִי ה' אֶחָד וְשִׁמוֹ אֶחָד", שֶׁהוּא כָּלִי טוֹב, כָּלִי אָמַת כְּנֹזֶכֶר לַעִיל. וְעַל - כֵּן לְעֵתִיד לְבֹא יִתְבַטֵּל הַטְּמָאָה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (זְכַרְיָה י"ג): "וְאֵת רוּחַ הַטְּמָאָה אֶעֱבִיר מִן הָאָרֶץ". כִּי אִז יְהִי כָּלִי אֶחָד, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (אִיּוֹב י"ד): "מִי יִתֵּן טְהוֹר מִטְמָא לֹא אֶחָד". [פְּרוּשׁ שְׁעָקֵר אַחֲזִיזַת הַטְּהוֹרָה וְהַטְּמָאָה, הוּא מְבַחֲשֵׁת הַתְּרַחֲקוֹת מֵאֶחָד]:

²⁷⁷ שפת אמת ליקוטים - קהלת

במדבר קהלת (פרשה ח') בפסוק **מי כהחכם כו' חכמת אדם תאיר פניו כו'** עיין שם שדורש על הקב"ה, ונראה שרמז לדברי הזוה"ק באידרא התגלות בחינת עתיקא ונעשה עת רצון

וד"ל, ויתכן גם כן שזה ראש הפסוק ומי יודע פשר דבר כי כל קהלת הוא ענינים הנראין סתירה בעולם, ופשר דבר הוא בהשתנות הארת עתיקא לפעמים ולפעמים ההנהגה בבחינה שלמטה מזה כידוע (פירוש): הנהגת עתיקא קדישה נקראת גם כן הנהגת היחוד ולמטה מזה יש את הנהגת זעיר אנפין הנקראת גם כן הנהגת המשפט. הנהגת ע"ק נסתר ונהגת ז"א גלויה. לעיתים הנהגת ע"ק מתגלה ואז זו "עת רצון". לפי זה "מי" היינו הבינה היא יודעת "פשר דבר" כלומר את הנהגת ע"ק):

278 שפת אמת ספר דברים - לראש השנה - שנת [תרנ"ח]

כתיב **מי כהחכם ומי יודע פשר דבר חכמת אדם תאיר פניו ועוז פניו ישונא.**

ודרשו חז"ל על הקב"ה עיין שם. וזהו נעשה על ידי תקיעת שופר כמו שיש זמנים שמתגלה מדת הרחמים ועוז פניו ישונא. כמו כן על ידי תשובה ותקיעת שופר שהיא חכמה מתגלה הארת פנים. כמו שנאמר באור פניך יהלכון. זה שנאמר מי כהחכם כי התשובה נק' מי כידוע. ולכן על ידי השופר מתעוררין י"ג מדות הרחמים.

ספר ליקוטי מוהר"ן - מהדורא קמא סימן א

פי איש הישראלי צריך תמיד להסתכל בהשכל, של כל דבר, ולקשר עצמו אל החכמה והשכל שיש בכל דבר, כדי שיאיר לו השכל, שיש בכל דבר, להתקרב להשם יתברך על - ידי אותו הדבר. כי השכל הוא אור גדול ומאיר לו בכל דרכיו, כמו שכתוב **"חכמת אדם תאיר פניו"**.

ספר ליקוטי מוהר"ן - מהדורא קמא סימן יג

"אשרי העם" זה בחינת השגחה, "ידעי תרועה" זה בחינת יעקב (ח), שהוא בחינת צדקה, כמו שכתוב (תהלים צ"ט): "משפט וצדקה ביעקב אתה עשית" "ה" זה בחינת היות, בחינת חסדים. "באור פניך" זה בחינת השכל, כמו שכתוב **"חכמת אדם תאיר פניו"** "יהלכון" אלו הנפשות, בחינת מהלך - נפש:

ספר ליקוטי מוהר"ן - מהדורא קמא סימן לה

ויש כמה בחינות באור הפנים, כי יש מקבילים השכל מאור הפנים של התורה, כי שבעים פנים לתורה. ויש מקבילים מאור פני הצדיקים, כשהצדיק מסביר לו פנים (ה). אזי מקבל שכל חדש, ונשמה חדשה. כי עקר השכל מאור הפנים, כמו שכתוב **"חכמת אדם תאיר פניו"**:

ספר ליקוטי מוהר"ן - מהדורא קמא סימן נז

"ומוראכם וחתכם", אינו אלא על - ידי הצלם אלוקים שבפני האדם. ועל - ידי הצלם, האדם הוא אדם. וכשסר צלם, אזי יוצא מגדר אדם לגדר בהמה, ואז סר מוראו (י). ועקר הצלם המאיר בפני האדם, היא חכמות הבורא, שנתן לאדם יתרון על הבהמה, היא המאירה בפני אדם, בבחינת: **"חכמת אדם תאיר פניו"** ועל ידי הפעס, אם חכם הוא חכמתו מסתלקת (פסחים דף ס"ו):

אל תבֹהֵל מִפָּנָיו תִּלְדֹּךָ אֶל תַּעֲמֹד בְּדָבָר רָע כִּי כָל אֲשֶׁר יִחַפֵּץ
יַעֲשֶׂה: (ד) בְּאֲשֶׁר דָּבַר מִלֶּךְ שְׁלֹטוֹן וּמִי יֹאמַר לוֹ מֶה תַּעֲשֶׂה: (ה)
שׁוֹמֵר מִצְוָה²⁷⁹ לֹא יֵדַע דָּבָר רָע וְיַעַת וּמִשְׁפָּט יֵדַע לֵב חָכָם: (ו) כִּי לְכָל

וְאִזְ צִלוֹ סֵר, וּפָנָיו נֹפְלִים, בְּבַחֲיִנַת (בְּרֵאשִׁית ד): "לָמָּה חָרָה לָךְ וְלָמָּה נָפְלוּ פָנֶיךָ". וּכְשֶׁאֵין לוֹ פָּנִי
אָדָם, אִזִּי מוֹרָאוֹ סֵר, כִּי נִמְשָׁל כְּבִהְמוֹת, וְצָרִיו מִצָּרִים לוֹ:

ספר ליקוטי מוהר"ן - מהדורא קמא סימן קא

כָּל מִי שֵׁישׁ בּוֹ מַדּוֹת רַעוּת, הוּא נִכְנָע תַּחַת אוֹתָם הָעֲכוּ"ם שֶׁהֵם כְּרוּכִים וּמְקַשְּׂרִים לְאוֹתָם הַמַּדּוֹת
רַעוּת. וְזֶהוּ (אֲבוֹת פָּרָק ג): 'כָּל הַפּוֹרֵק מִמֶּנּוּ עַל תּוֹרָה נּוֹתֵנִין עָלָיו עַל מַלְכוּת וְעַל דֶּרֶךְ אֶרֶץ, הֵינּוּ
שֶׁעֲבוֹד בְּגִשְׁמִיּוֹת, שֶׁזֶּהוּ בַּחֲיִנַת עַל מַלְכוּת. וְגַם דֶּרֶךְ אֶרֶץ אֶרֶץ, דֶּהֵינּוּ הַמַּדּוֹת רַעוּת שֶׁל הָעֲכוּ"ם, שֶׁזֶּהוּ
בַּחֲיִנַת עַל דֶּרֶךְ אֶרֶץ. כִּי עַל - יְדִי שֶׁפָּרַק מִמֶּנּוּ עַל תּוֹרָה, שֶׁהִיא בַּחֲיִנַת ע' אֲנָפִין נְהִירִין, עַל - יְדִי - זֶה
מִתְגַּבְּרִין עָלָיו בַּחֲיִנַת ע' אֲנָפִין חֲשׂוּכִין, שֶׁהֵם הַשֶּׁעֲבוֹד וְהַמַּדּוֹת רַעוּת שֶׁל הָעֲכוּ"ם, שֶׁזֶּהוּ בַּחֲיִנַת עַל
מַלְכוּת וְעַל דֶּרֶךְ אֶרֶץ כְּנֹזֵכֶר לַעִיל. אֲבָל, 'כָּל הַמְקַבֵּל עָלָיו עַל תּוֹרָה מַעֲבִירִין מִמֶּנּוּ עַל מַלְכוּת וְעַל
דֶּרֶךְ אֶרֶץ, הֵינּוּ מִי שְׁלֹמֹד בְּעִיּוֹן, שֶׁמַּעֲיֵן וּמִבֵּין חֲכָמוֹת הַתּוֹרָה, שֶׁזֶּהוּ בַּחֲיִנַת אֲנָפִין נְהִירִין, בַּחֲיִנַת
"חֲכָמַת אָדָם תָּאִיר פָּנָיו" עַל - יְדִי - זֶה מַעֲבִירִין מִמֶּנּוּ עַל מַלְכוּת וְעַל דֶּרֶךְ אֶרֶץ, כִּי נִתְבַּטֵּל
מִמֶּנּוּ הַשֶּׁעֲבוֹד וְהַתַּאֲוּוֹת וְהַמַּדּוֹת רַעוּת שֶׁלָּהֶם, שֶׁהֵם בַּחֲיִנַת אֲנָפִין חֲשׂוּכִין, עַל - יְדִי שֶׁקֶבֶל עָלָיו עַל
תּוֹרָה, שֶׁהִיא בַּחֲיִנַת אֲנָפִין נְהִירִין כְּנֹזֵכֶר לַעִיל:

ספר צוואת הריב"ש (רבי ישראל בעל שם טוב) - הנהגות ישרות

יז. לא להניח שום יום בלא מצוה הן מצוה קלה או חמורה כמו שאמרו רז"ל "הוי זהיר במצוה קלה
כבחמורה", "זהיר" לשון והמשכילים יזהירו כו' דהיינו שהנשמה תאיר ותזהיר ממצוה קלה
כבחמורה, כי רחמנא ליבא בעי. והוא דבר גדול מאוד כי אז ידע שעשה פעולה ביום זה שברא
מלאך אחד ואם יש עליו מלאך מליץ אחד וגו' וסימנך **שומר מצוה לא ידע דבר רע** היינו
כשאדם מקבל על עצמו דבר זה אזי צריך להיות עומד על משמרתו מהבוקר עד ערב אולי יזדמן לו
מצוה וזהו שומר מלשון ואביו שמר את הדבר אזי הסגולה שלא ידע דבר רע היינו שלא יבא לידי
קרי הנקרע רע ח"ו וסימנך חסד אל כל היום היינו שבכל יום ויום צריך לעשות חסד לאל יתברך.

"שפת אמת" עמ"ס שבת

איתא בגמ' שבת (דף סג ע"א) "כל העושה מצוה כמאמרה אין מבשרין אותו בשורות רעות שנאמר
"שומר מצוה לא ידע דבר רע" וכתב על זה: "היינו שלומד כל הדינים והדקדוקים שבמצוה אין
לקיימה וזהו "כמאמרה".

שפת אמת ספר דברים - פרשת האזינו - שנת [תרל"ד]

בטור הביא המדרש שבין יוהכ"פ וסוכות עוסקים במצות לולב וסוכה ואין עושין עונות והקב"ה
אומר מה דאזיל אזיל כו'. והקשה בטו"ז איך יהיו ימים אלו יותר [גדולים] מסוכות עצמו
שמקיימים גוף המצוה ונאמר ראשון לחשבון עונות ע"ש. אבל אין הדבר רחוק שיותר כח והצלה

חֲפֹץ יֵשׁ עֵת וּמִשְׁפָּט כִּי רָעַת הָאָדָם רַבָּה עָלָיו: (ז) כִּי אֵינָנוּ יֹדְעֵי מָה שִׁיְהִיָּה כִּי פֶּאֶשֶׁר יִהְיֶה מִי יִגִּיד לוֹ: (ח) אֵין אָדָם שְׁלִיט בְּרוּחַ לְכָלֹּא אֶת הָרוּחַ וְאֵין שְׁלִטוֹן בְּיוֹם הַמָּוֶת²⁸⁰ וְאֵין מְשַׁלַּחַת בַּמִּלְחָמָה וְלֹא יִמְלֹט רָשָׁע אֶת בְּעָלָיו: (ט) אֶת כָּל זֶה רָאִיתִי וְנָתַן אֶת לְבִי לְכָל מַעֲשֵׂה אֲשֶׁר נַעֲשָׂה תַּחַת הַשָּׁמַשׁ עֵת אֲשֶׁר שָׁלַט הָאָדָם בָּאָדָם לָרַע לוֹ²⁸¹: (י) וּבִכֵּן רָאִיתִי רָשָׁעִים קִבְּרִים וְנָבְאוּ וּמִמָּקוֹם קְדוֹשׁ יִהְלְכוּ

יש בהכנת המצוה מגוף קיום המצוה. אחד כי עשיית המצוה הוא רק לשעה וההכנה הוא לעולם. ועל זה נאמר ושמרתם ועשיתם וכפי מה שאדם שומר עצמו תמיד כדי שיהי' מוכן לקיים מצות השי"ת. כי בודאי כל היגיעה לשמור מהבלי עולם צריך להיות כדי להיות מוכן לקיים מצות השי"ת וכפי הטהרה יוכל לקיים המצוה. וע"י השמירה זוכה לקיימה ונשמר מכל דבר כמ"ש **שומר מצוה לא ידע רע**, ועוד כי מי יוכל לקיים המצוה כמשפטה. אבל הרצון והכנה להמצוה הוא לעשותו כרצונו ית' ולזאת ההכנה והשמחה לבוא להמצוה חשוב מאוד כנ"ל. ויש לדון קל וחומר ממה שאמרו ז"ל "הרהורי עבירה קשים מעבירה". כל שכן מדה טובה, הרהורי מצוה שאדם מהרהר ומשתוקק לקיים פקודת השי"ת טובים מהמצוה ושומרים האדם ועי"ז אין עושין עונות כנ"ל: (וכעין זה כתב בשבת "האזינו" תרח"ם).

²⁸⁰ אור החיים על בראשית פרק מט פסוק לג

ויכל יעקב לצוות וגו' הא למדת שלא על יעקב נאמר **ואין שלטון ביום המות**, שהיה הדבר ברצונו וברשותו עד שכלה לצוות לבניו כרצונו ואז ויאסוף רגליו וגו', והוא מאמר רבותינו ז"ל (תענית ה:) יעקב אבינו לא מת, שאילו שלט בו המות לא היתה לו שליטה עד עת יחפוץ לאסוף רגליו, וצא ולמד מה שאמרו ז"ל (קהלת רבה ח) בפירוש פסוק ואין שלטון שאין מי שיתלה אונקלומא א' וכו':

²⁸¹ אור החיים על שמות פרק א פסוק יב

וכאשר יענו אותו כן ירבה וגו' מה יערב נעימות הכתוב על פי מה שפירשו בזוהר (ח"ב צה) בפסוק **עת אשר (ישלוט) [שלט] האדם באדם לרע לו**, כי באמצעות העינוי והצרות תתברר בחינת הטוב מהרע, ותסמך אל חלק הטוב, ותתברר בחינת הרע מחלק הטוב ותסמך אל בחינת הרע, וב' פרטים אלו רמוזים באומרו "לרע לו", והוא עצמו שאמר הכתוב וכאשר יענו אותו כן, כשיעור העינוי היו מוציאים ומבררים חלק הטוב ומתרבה חלק הטוב וכן יפרוץ.

ספר תולדות יעקב יוסף פרשת מצורע - אות ה

בעת אשר שליט האדם באדם לרע לו רצה לומר כי העונות של האדם הן המייסרים את האדם עצמו, כמו שכתוב ותמוגגנו ביד עונינו וגו' (ישעיה סד, ו). ופעמים שעל ידי עונותיו

וַיִּשְׁתַּכְּחוּ בְּעִיר אֲשֶׁר כֵּן עָשׂוּ גַם זֶה הֶבֶל: (ויא) אֲשֶׁר אֵין נַעֲשֶׂה פִּתְגָם
מַעֲשֵׂה הָרָעָה מִהֲרָה עַל כֵּן מָלֵא לֵב בְּנֵי הָאָדָם בָּהֶם לַעֲשׂוֹת רָע: (יב)
אֲשֶׁר חָטָא עָשָׂה רָע מֵאֵת וּמֵאֲרִיךְ לוֹ כִּי גַם יוֹדַע אֲנִי אֲשֶׁר יִהְיֶה
טוֹב לִיִּרְאֵי הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר יִירָאוּ מִלִּפְנֵי: (יג) וְטוֹב לֹא יִהְיֶה לְרָשָׁע
וְלֹא יֵאָרִיךְ יָמִים כַּצֵּל אֲשֶׁר אֵינְנוּ יִרָא מִלִּפְנֵי אֱלֹהִים: (יד) יֵשׁ הֶבֶל
אֲשֶׁר נַעֲשֶׂה עַל הָאָרֶץ²⁸² אֲשֶׁר יֵשׁ צְדִיקִים אֲשֶׁר מִגִּיעַ אֲלֵהֶם כִּמְעַשֶׂה

נברא אדם להצר לו עד שנפרע על עונותיו, ואז מוציא הנצוצין מאדם המיצר לו, ואז אין לו שום חיות לזה המיצר ומת ובטל מהעולם אחר שעשה שליחותו. ופעמים שיורדין נצוצי נשמתו על ידי פגם עונותיו בדומם, כמו בבית שאדם שפגם הוא הדר בבית זה להציר לו על ידי נצוצי נשמתו שיש בעצים ואבנים וחומר שטח הבית מנצוצי נשמתו שירדו שם, עד שהאדם שם בבית שב בתשובה, והחזיר והעלה נצוצי נשמתו אל שרשן מן הדומם אל בחינת האדם חי מדבר, וזה נקרא תשובה, ששב אל מקורו כי הכל הוא נצוצי השכינה, בסוד מלכותו בכל משלה (תהלים קג, יט), שקשרה ודבקה לשרשה אל חיי החיים. וכמו שכתוב בכתבי האר"י בענף ע"ח פ' תזריע, והובא אל הכהן, כי האורות שיצאו לחוץ ונעשו נגעים שיחזרו למקומם וידבק במקורו, ועל ידי כן אין כח בחיצונים לינק כשהוא דבוק בשרשו, והוא חזרת האור אל הכהן למקומו בז"א וכו' יעו"ש.

ספר ליקוטי מוהר"ן - מהדורא קמא סימן קסג

והנה כְּשֶׁהַדְּבוּר הוּא דְּבוּר הַקְּדוּשׁ בְּחִינַת שְׁרָה שֶׁהִיא שְׂכִינָה עִמָּה אֵף שֶׁהִיא צָר לְאַבְרָהָם מְאֹד מְאֹד בָּעֵת שֶׁנִּלְקָחָה, עִם כָּל זֶה יָדַע וּבִטַּח בֶּה' שֶׁהוּא טוֹבָה גְּדוּלָּה שֶׁנִּתְפָּסָה לְשָׁם, שֶׁנַּעֲשֶׂה מִזֶּה נַחַת גְּדוֹל לְהֵשֵׁם יִתְבָּרֵךְ, שֶׁהוּא בְּחִינַת "עֵת אֲשֶׁר שָׁלַט הָאָדָם בָּאָדָם לְרַע לוֹ" שֶׁלִּקְטָה מִשָּׁם נִיצוּצוֹת הַקְּדוּשִׁים כִּידוּעַ. אָבֵל אִם הוּא דְּבוּר פְּשוּט, חֵס וְשָׁלוֹם, אִפְשָׁר שֶׁיִּתְפָּסוּ אוֹתוֹ לְשָׁם, וְכַמֵּעַט, חֵס וְשָׁלוֹם, יִשְׁתַּקֵּעַ שָׁם אִם לֹא שִׁיבּוּא צְדִיק אֲמַת, שֵׁישׁ לוֹ כָּח לְהוֹצִיאוֹ מִשָּׁם. וַיֵּשׁ אָדָם, שֶׁנַּעֲשֶׂה מְכֻלּוֹ וּמִמֶּנּוּ דְּבוּר, שֶׁנַּעֲשֶׂה שִׁיחָה בְּפִי הַבְּרִיּוֹת, וְהַכֹּל דּוֹבְרִין מִמֶּנּוּ, וְהוּא הוֹלֵךְ נֶעַ וְנָד וּמִתְפָּזֵר בְּפִי כָּלֵם, וְאַצֵּל כָּל אֶחָד וְאֶחָד שָׂבָא לְשָׁם יֵשׁ לוֹ עֲנוּיִים וְצָרוֹת מְשֻׁנוֹת, כִּי אֲצֵל כָּל אֶחָד יֵשׁ לוֹ פְּרָעָה לְפִי בְּחִינַתוֹ, וְכִשְׂבָּא לְפִי אָדָם גְּדוֹל שָׁם פְּרָעָה מְלֵךְ וּמִצָּרִים מְדִינָה וְשִׁלְשָׁה שָׂרִים אֵף כְּשֶׁהֶם תּוֹפְסִים הַדְּבוּר וְנוֹפֵל אֲלֵיהֶם צָר לוֹ מְאֹד, עִם כָּל זֶה יֵשׁ לוֹ נִיחָא שְׂאִפְשָׁר לוֹ לְמַצֵּא שָׁם נִיצוּצוֹת הַקְּדוּשִׁים וְיִהְיֶה טוֹבָה מִזֶּה:

ספר ליקוטי מוהר"ן - מהדורא קמא סימן לא ²⁸²

"יֵשׁ הֶבֶל אֲשֶׁר נַעֲשֶׂה עַל הָאָרֶץ" וכו', זֶהוּ בְּחִינַת גִּלְגּוּלֵי נַפְשׁוֹת, כְּשֶׁאָדָם מִשְׁתַּוָּקֵק לְאִיזָה דְּבָר, וּמוֹצִיא הַשְׁתַּוָּקוּתוֹ אַחֵר - כִּךְ בְּהֶבֶל פִּי כַּנִּזְכָּר לַעִיל, אֲזִי נַעֲשֶׂה הַנֶּפֶשׁ. וְהַנֶּפֶשׁ הַזֹּאת הִינּוּ הָרוּחַ מִמְּלָלָא, הוֹלֵכֶת בְּאוֹר, וּמִגִּיעַ לְאָדָם אַחֵר, וּמַעֲוִרֶת אֶת הָאָדָם אַחֵר לְתַשׁוּקָה. וּלְפִי הַתַּשׁוּקָה, לְפִי הַנֶּפֶשׁ, לְפִי הָרוּחַ מִמְּלָלָא, כֵּן נִתְעוֹרֵר הָאָדָם. אִם הַתַּשׁוּקָה בָּא מִצְדִּיק לְרָשָׁע, אֲזִי נִתְעוֹרֵר הָרָשָׁע בְּהִרְהוּרֵי תַשׁוּבָה, בְּבְחִינַת: "יֵשׁ רָשָׁעִים שֶׁמִּגִּיעַ אֲלֵיהֶם כִּמְעַשֶׂה הַצְדִּיקִים". וְאִם לְהַפְּךָ,

הַרְשָׁעִים וַיֵּשׁ רִשְׁעִים שְׁמָגִיעַ אֲלֵהֶם כְּמַעֲשֵׂה הַצַּדִּיקִים אֲמַרְתִּי שְׁגָם
זֶה הִבֵּל²⁸³: (טו) וְשִׁבְחָתִי אָנִי אֶת הַשְׁמָחָה²⁸⁴ אֲשֶׁר אֵין טוֹב לְאָדָם
תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ כִּי אִם לֶאֱכֹל וְלִשְׁתּוֹת וְלִשְׁמוֹחַ וְהוּא יִלְוֶנוּ בַּעֲמָלוֹ יָמֵי

להפך. והכל נעשה על - ידי ההבל פיו שהוא הנפש, כי זה ידוע לכל, שעקר הדבור הוא, שכל
הדבור מכין באויר, ואויר הזה פוגע באויר הסמוך לו, והסמוך בסמוך, עד שמגיע לחברו, ושומע
חברו האותיות. וכשהוא מקבל דבורו, הוא מקבל נפשו ונתעורר לדבר הזה:

²⁸³ ספר ליקוטי הלכות - הלכות ברכת השחר הלכה ג

מבאר בכתבי האריז"ל בענין שרואין שלפעמים צדיק גדול ועובד ה' נופל מעבודתו ולפעמים נופל
לעברות גמורות, רחמנא לצלן, עד שיש שנפלו מאד שנעשו רשעים גדולים מאד, רחמנא לצלן,
שהחטיאו את הרבים. ומתחלה היו צדיקים גדולים כמו ירבעם בן נבט ואחר. וכיוצא בהם בשאר
הדורות וכל זה נמשך מצד גלגולי הנשמות. שלפעמים נתעבר באדם נשמת אדם בליעל וכו' ועל -
ידי זה יכול פתאום, ח"ו, להתהפך לאיש אחר, ח"ו, וכן להפך שלפעמים נתעבר ברשע נשמה
קדושה, שעל - ידי זה מתעורר בתשובה, שזה סוד בחינת **יש הבל אשר נעשה על הארץ
אשר יש צדיקים שמגיע אליהם כמעשי הרשעים ויש רשעים שמגיע
עליהם כמעשה הצדיקים** וכמובא מזה בדברי רבנו ז"ל בהתורה של פסוקין (סימן ל"א).
ובאמת האדם בעל בחירה. והכל כפי בחירתו וכפי כסופיו וכפי אמתת התחזקותו ואמונתו בהשם
יתברך וכו' וכו'. כמו כן השם יתברך מתגלגל עמו ברחמיו, כי צדיק ה' וישיר משפטיו.

²⁸⁴ ספר תולדות יעקב יוסף פרשת ואלה תולדות - אות ג

איתא בפ"ב דשבת (ל ע"ב), ולא עוד שדבריו סותרין זה את זה, כתיב **ושבח אני את
השמחה**, וכתוב ולשמחה מה זו עושה? לא קשיא, כאן בשמחה של מצוה ושבח אני וגו',
ולשמחה שאינו של מצוה אז ולשמחה מה זו עושה. ויש להבין, איך נרמז בפסוק דזה איירי
בשמחה של מצוה וכו', וזה איירי באינו מצוה. כי אם מכח קושיא וסתירת הפסוקים, א"כ הוי תדע
מן הקושי'. ועוד, א"כ חכמים שבקשו לגנוז מכח סתירת הפסוקים הוי להו לתרץ כך:
ונ"ל, דנודע כי שכר מצוה מצוה, ושכר עבירה עבירה (אבות פ"ד מ"ב). וז"ש ושבח אני א"ת
השמחה, שהוא ריבוי כי שמחה של מצוה הוא מצוה, ושכר מצוה הוא ממשיך עוד מצוה. מה שאין
כן לשמחה מה זו עושה, כי אינו עושה שום פועל כיוצא בו לטובה. מה שאין כן שמחה של מצוה
שעושה כיוצא בו עוד שמחה. וא"כ תירוצם נרמז בפסוק עצמו.
ובזה יובן אלה תולדות יצחק בן אברהם, כי עושה תולדת כשהשמחה והצחוק היא של מצוה מצד
הנשמה הנק' אברהם. והנפקותא בין השמחה של מצוה שמצד הנשמה הנק' אברהם, ובין השמחה
שאינו של מצוה, הוא זה. כי אברהם הוליד א"ת יצחק לרבות עוד צחוק ושמחה, מה שאין כן
באינו מצוה אחר שמחה תוגה, כמ"ש בזוהר (תולדות קלה ע"א). אבל שמחה של מצוה, עושה עוד
שמחה וק"ל:

חֲזִיוֹ אֲשֶׁר נָתַן לוֹ הָאֱלֹהִים תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ: (טז) כְּאֲשֶׁר נָתַתִּי אֶת לְבִי לַדַּעַת חֲכָמָה וְלִרְאוֹת אֶת הָעֲנָן אֲשֶׁר נַעֲשֶׂה עַל הָאָרֶץ כִּי גַם בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה שָׁנָה בְּעֵינָיו אֵינֶנּוּ רֹאֶה: (יז) וְרָאִיתִי אֶת כָּל מַעֲשֵׂה הָאֱלֹהִים כִּי לֹא יוֹכֵל הָאָדָם לְמַצּוֹא אֶת הַמַּעֲשֶׂה אֲשֶׁר נַעֲשֶׂה תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ בְּשָׁל אֲשֶׁר יַעֲמַל הָאָדָם לְבִקֵּשׁ וְלֹא יִמָּצָא וְגַם אִם יֹאמֶר הַחֲכָם לַדַּעַת לֹא יוֹכֵל לְמַצּוֹא:

פרק ט

(א) כִּי אֶת כָּל זֶה נָתַתִּי אֶל לְבִי וְלָבוֹר אֶת כָּל זֶה אֲשֶׁר הִצַּדִּיקִים וְהַחֲכָמִים וְעַבְדֵיהֶם בְּיַד הָאֱלֹהִים גַּם אֶהְבֶּה גַם שִׁנְאָה אֵין יוֹדֵעַ הָאָדָם הַכֹּל לִפְנֵיהֶם: (ב) הַכֹּל כְּאֲשֶׁר לְכָל מְקָרָה אֶחָד לַצַּדִּיק וְלִרְשָׁע לְטוֹב וְלִטְהוֹר וְלִטָּמָא וְלִזְבֵּחַ וְלֹאֲשֶׁר אֵינֶנּוּ זִבְחַ כְּטוֹב כַּחֲטָא הַנִּשְׁבָּע כְּאֲשֶׁר שְׂבוּעָה יָרָא: (ג) זֶה רָע בְּכָל אֲשֶׁר נַעֲשֶׂה תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ כִּי מְקָרָה אֶחָד לְכָל וְגַם יָב בְּנֵי הָאָדָם מֵלֹא רָע וְהוֹלָלוֹת בְּלִבָּם בְּחַיֵּיהֶם וְאַחֲרָיו אֶל הַמֵּתִים: (ד) כִּי מִי אֲשֶׁר יַחֲבֹר אֶל כָּל הַחַיִּים יֵשׁ בְּטַחֲוֹן כִּי לְכָלֹב חַי הוּא טוֹב מִן הָאֲרִיָּה הַמֵּת: (ה) כִּי הַחַיִּים יוֹדְעִים שְׂמִימָתוֹ וְהַמֵּתִים אֵינֶם יוֹדְעִים מְאוּמָה וְאֵין עוֹד לָהֶם שָׂכָר כִּי נִשְׁכַּח זְכָרָם: (ו) גַּם אֶהְבֶּתֶם גַּם שִׁנְאֶתֶם גַּם קִנְאֶתֶם כְּכֹר אַבְדָּה וְחִלְקֵי אֵין לָהֶם עוֹד לְעוֹלָם בְּכָל אֲשֶׁר נַעֲשֶׂה תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ: (ז) לֵךְ אֲכַל בְּשִׂמְחָה²⁸⁵ לַחֲמֹד וּשְׂתֵה בְּלֵב טוֹב יִינֹךְ כִּי כְּכֹר רָצָה הָאֱלֹהִים אֶת

²⁸⁵ שַׁפְת אַמַּת סֵפֶר וִיקְרָא - לַפְסַח - שְׁנַת [תַּרנ"ד]

אֵיתָא בְּזוֹהַר ק' שַׁע"י תְּנוּפֶת הָעוֹמֶר סְטֵרָא אַחֲרָא עֵרֶקֶת (בּוֹרַחַת). וַע"י הָעוֹמֶר ה' כָּל שַׁפַּע פִּרְנָסָה וּמִזְמוֹנִי בְּקִדּוּשָׁה לְבַנִּי. וְעַל זֶה נֹאמֶר **לֵךְ אֲכַל בְּשִׂמְחָה** כו' כִּי כָּבֵד רָצָה. מֵהוּ "כָּבֵד" הוּא כַּמ"שׁ וְלַחֵם וְקָלִי כו' לֹא תֹאכְלוּ עַד עֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה. וַע"י שְׁנַתְנוּ הָרֵאשִׁית אֶל הַקֶּבֶד. ז"ש "וְהִנֵּף אֶת הָעוֹמֶר", "אֵת" לְרִבּוֹת כָּל הַשַּׁפַּע הַטָּפֵל אֶל זֶה הָרֵאשִׁית. וּבִכָּח עוֹמֶר זֶה מִתְרוֹמֵם כָּל הַשִּׁירִיִּים. ו'רָצָה אֱלֹקִים". הוּא הַמִּתְקַת הַדִּין לַחֲסֵד וְרִצּוֹן כַּמ"שׁ הַשְׁמָאֵל נַעֲשֶׂה יָמִין.

שַׁפְת אַמַּת סֵפֶר וִיקְרָא - לַפְסַח - שְׁנַת [תַּר"ס]

בענין העומר ראשית קצירכם. דאיתא בזוה"ק ראשית בכורי אדמתך תביא כו' לא תבשל גדי. כי כפי נתינת הראשית אל הבורא ית' אין מתערב אח"כ פסולת. ולכן איתא בזוה"ק תצוה כי אם שומרין בני"י את העומר ושתי הלחם כראוי אין צורך להיות נשפט בר"ה ויוה"כ כי כל המשפט על התערבות הפסולת. וע"י העומר ושתי הלחם שנתברך פרי הארץ ואילנות ואין בהם פסולת. לכן נאמר **אכול בשמחה לחמך** פרי הארץ. ושתה בלב טוב יינך פרי האילנות. כי כבר רצה ע"י נתינת הראשית. והרמז כבר רצה קודם המשפט בר"ה ויוה"כ. וזה העדות נתברר בחג הסוכות. זה ההבדל בין ישראל לאומות והוא זמן שמחתנו. כמ"ש **לך אכול בשמחה.**

שפת אמת ספר במדבר - פרשת שלח - שנת [תרמ"ט]

ובמדרש לך אכול בשמחה לחמך חלה יינך נסכים כבר רצה מעשיך כניסת בני"י לא"י.

מדרש רבה במדבר פרשה יז פסקה ב
פתח ר' חנינא (קהלת ט) לך אכול בשמחה לחמך ושתה בלב טוב יינך מהו כי כבר רצה האלהים את מעשיך אכול בשמחה לחמך זו פרשת חלה ושתה בלב טוב יינך זו פרשת נסכים מהו כי כבר רצה וגו' זו הכנסת ישראל לארץ שנא' כי תבאו אל הארץ וגו'.

והוא כמ"ש כי בני"י כמו שהמשיכו התורה מן השמים לארץ בדור המדבר. כן בא"י היתה העלאת ארץ לשמים. והוא ב' הבחינות עפר מן האדמה ונשמת חיים. ובחטא הראשון נאמר ארורה האדמה כו' בעצבון תאכלנה. ואח"כ נתקן העולם ע"י בני"י שנבררו וא"י שנברר מכל הארצות ויצא מכלל ארור לברוך ונאמר אכול בשמחה לחמך היפוך בעצבון תאכלנה. לכן כתיב והי' באכלכם מלחם לשון שמחה כנ"ל. כי הנה עיקר השמחה הוא כשמעלין הכל אל השורש כמו שהי' השמחה לאדם הראשון בג"ע שהוא השורש של כל העולם. ועתה נתקן ע"י הפרשת החלה הראשית. וכמו כן בנסכים ומנחות נשאר ברכה לדגנך תירושך ויצהרך ע"י שנתעלה עד השורש לכן אמרו שירה על הנסכים וזה **אכול בשמחה** כו' כבר רצה כו'. מה לשון כבר. אך השי"ת כשברא העולם הי' רצונו ית' בשביל ישראל שנקראו ראשית וידע שהם יתקנו ויעלו כל העשי'. לכן כתיב כבר רצה כו' מעשיך:

שפת אמת ספר במדבר - פרשת שלח - שנת [תרנ"א]

במדרש (לעיל) לך אכול בשמחה לחמך כו' המשך פרשת נסכים וחלה אחר המרגלים ע"ש.
כי הנה בודאי כיבוש הארץ הי' דבר גדול מאוד שנתחבטו עליו אבות הראשונים והשי"ת נשבע להם להורישם הארץ. והוא בודאי תיקון כל החטא לברר הטוב מהרע להוציא הארץ מתחת יד כנען להיות נחלת ה'. והוא אינו בכח אנושי רק כמ"ש ברצות ה' דרכי איש כו' אויביו יושלים כו' לכן פנה כנען ופינה את הארץ כאשר הגיע העת. וכל טעות המרגלים הי' במה שרצו לכבוש בכח עצמותם. ואותו הדור היו גבורי כח צבאות ה' אבל מלחמת ארץ כנען אינו בכח האדם כמ"ש כי לא בחרבם ירשו ארץ. ולכן מפורש חטא המעפילים כמ"ש ותחגרו איש כו' כלי מלחמתו כו' ולכן לא הצליחו. וכ' במד' ויעפילו שהביאו חשיכה כו'. כי מה שהי' מוכן להתגלות אור הצפון בא"י שהי' מוכן לכנוס בכלל נחלת ה' וע"י חטאם נחשך אותו ההארה. וכאשר ראינו בתחילת הבטחתו ית' לאברהם אע"ה לך כו' אשר אראך. כי כל נתינת א"י הוא בביטול כל השגת האדם רק ברצות ה' כמ"ש כי ימנך כו' ואור פניך כי רציתם. וכמ"ש כלב אם חפץ בנו ה'. ועל זה כ' בתחבולות

תעשה לך מלחמה בתחבולות של מצות. ובאמת כל החטאים שנעשו באנשים הגדולים הי' מעין חטא אדה"ר שהלך אחר עה"ד. ועיקר הצלה הוא בביטול דעת האדם לרצונו ית'. ובזה יכולין לברר אח"כ בין טוב לרע. וז"ש אכול בשמחה הוא לתקן מ"ש בעצבון תאכלנה. ושתה בלב טוב הוא לברר הטוב ואוכל מתוך פסולת. וכ"ז בכח כי כבר רצה כו' מעשך. ע"י שזוכין להיות ברצות ה' דרכי איש בזה יכולין לברר התערובות. ולכן מצות נסכים וחלה הי' נצרך להיות מזה ברכה בלחם הארץ דגן תירוש ויצהר שיוכלו בנ"י לברור האוכל מתוך הפסולת כנ"ל. ולכן כשחרב בהמ"ק הי' בדין שלא לאכול ע"ש בגמ' ב"ב. ועתה תפלה במקום תמידין איתקון כמ"ש ועבדתם כו' ובירך כו' לחמך כו' מימך. ולכן אסור לאכול קודם התפלה. כי אכילה היא מלחמה וע"י התפלה מקודם שמתדבקין ברצונו ית' יכולין אח"כ לברר טוב מרע. ע"ז והסירותי מחלה מקרבך:

ספר סיפורי מעשיות - שיחות שאחר ספורי המעשיות

ידוע שעצבות היא מדה מגונה מאד, וצריך להתרחק ממנה מאד. וראוי לחיות ולהרים עצמו. כי ידע שכל תנועה והעתקה שאדם מניע ומעתיק עצמו כשנכנס לעבודת השם, היא יקרה מאד בעיני השם. אפלו הוא מניע עצמו רק כחוט השערה. כי מחמת שהאדם הוא בגוף, בעולם העשיה, קשה מאד עליו כל תנועה והעתקה. על כן היא יקרה מאד בעיני השם:

ומעשה היה בצדיק אחד, שנפל עליו עצבות וכבדות גדול. והעצבות והכבדות כשמתגברת על הצדיק, היא קשה מאד עליו, כי עליו מתחזקת יותר ויותר. עד שנפל עליו עצלות וכבדות כל כך עד שלא היה אפשר לו כלל לזוז ממקומו ממש. מחמת גדל הכבדות והעצבות שהתגבר עליו מאד. ורצה לשמח עצמו ולהרים עצמו, ולא היה אפשר לו בשום דבר לשמח ולהרים עצמו. כי בכל דבר שרצה לשמח עצמו מצא לו הבעל דבר בתוכו עצבות. עד שלא היה אפשר לו בשום דבר לשמח את עצמו. כי בכל שמחה שרצה לשמח ולהרים עצמו, מצא לו עצבות בתוכה. והתחיל לשמח עצמו בשמחת "שלא עשני גוי":

וזה בודאי שמחה גדולה שאין לה שעור. כי אין לשער ההפרש וההבדל, אלף אלפי הבדלות, שיש בין קדושת ישראל, הפחות שבפחותים, לבין זוהמת טומאת העובדי כוכבים וכשיזכר היטב חסד השם יתברך עליו, שלא עשהו גוי, בודאי ראוי שתגדל שמחתו מאד. והיא שמחה שאין עליה עצבות. כי בשלמא כשמשמח עצמו בדבר שעשהו הוא עצמו, על זה אפשר למצא עצבות על כל שמחה. כי ימצא לו חסרונות בכל דבר כדי שלא להניחו להרים ולשמח עצמו. אבל בזה, שלא עשני גוי, שהוא רק מהשם יתברך, שהשם יתברך עשה כך וחמל עליו ולא עשהו גוי, איך אפשר למצא חסרון בזו השמחה מאחר שהוא רק מעשה השם יתברך. כי בודאי איך שיהיה. על כל פנים הוא הפרש גדול בינו לבין עובדי כוכבים, אשר אין שעור וערך:

והצדיק הנ"ל התחיל לשמח עצמו בזה. והתחיל לשמח ולהרים עצמו מעט מעט. ובכל פעם הרים ושמח עצמו ביותר, עד שבא לשמחה גדולה כל כך, עד שהגיע להשמחה שהיה למשה רבנו, עליו השלום, בעת שעלה לקבל הלוחות. ובתוך שהרים ושמח עצמו, פרח בעולמות כמה וכמה אלפים פרסאות. ובתוך כך הביט בעצמו והנה הוא רחוק מאד ממקום שהיה בתחלה. והיה לו צער גדול: כי היה סבור שיפל לאיזה מקום אחר, ויהיה תמיהה גדולה עליו שנעלם פתאם. והצדיק חפץ תמיד להיות הצנע לכת. והשמחה התחילה לפסק. כי השמחה יש לה גבול. שמתחלת עצמה ומסימת עצמה. וכשהתחילה השמחה לפסק פסקה מעט מעט, ונשפל מעט מעט. וכשחזר וירד ונשפל ממקום שפרח לשם בשעת השמחה, לא חזר תחלה למקומו הראשון שפרח משם, כדרך פריחתו.

רק שירד מיד למטה במקום שפרח לשם. ועל כן היה פליאה גדולה על שמצא את עצמו אחר שירד, למטה במקומו הראשון. והבן היטב. עד שחזר למקום שהיה בתחלה והביט בעצמו, וראה שהוא ממש במקום שהיה בתחלה. ולא נעתק ממקומו כלל, רק אפשר כחוט השערה שאי אפשר לאדם לשער, רק השם יתברך. והיה תמיהה גדולה בעיני הצדיק שפרח כל כך בעולמות, וכאן למטה לא נעתק כלל. והראו לו, שכל כך יקר בעיני השם יתברך תנועה והעתקה קטנה שאדם מעתיק עצמו בזה העולם, אפלו פחות מחוט השערה, עד שאין כדאי נגד זה כמה וכמה אלפים עולמות ופרסאות:

ולהבין זה. כי ידוע שהעולם הגשמי הזה הוא רק נקודת המרכז בתוך הגלגלים, כמבאר לבעלי תכונה. ומכל שכן נגד עולמות עליונים בודאי אינה נחשבת כל הארץ יותר מנקודה. וידוע שכל הקוים שתמשך מנקודת המרכז, הנה הם אצל הנקודה סמוכים כל הקוים זה לזה. וכל מה שמתרחקים מהנקודה הם מתרחקים זה מזה יותר. וכן כשיתרחקו הקוים הרבה מאד מהנקודה, יתרחקו גם כן הקוים זה מזה מאד, אף שלמטה אצל הנקודה הם סמוכים זה לזה. כזה:

נמצא, אם ישער בדעתו קוים נמשכים מהארץ התחתונה, אפלו רק עד הגלגלים. נמצא אפלו אם אינו הולך ממקומו, רק כמלא החוט, אף על פי כן במקום הגלגלים נתרחק ממקום שהיה נגד ראשו תחלה, נתרחק עתה כמה וכמה אלפים פרסאות. לפי ערך גדל הגלגל העליון נגד הארץ התחתונה כידוע. כי שם קבועים כוכבים אין מספר, וכל כוכב הוא בערך גדל זה העולם ויותר. מכל שכן וכל שכן כשישער בדעתו הקוים נמשכים עד עולמות עליונים, אשר כל הגלגלים נגדם אינם נחשבים כלום. נמצא שאין שעור להרחוק שנתרחק שם בעולמות עליונים, על ידי הרחוק כל שהוא, אפלו פחות מחוט השערה שנתרחק והלך ממקום שהיה בתחלה. כי אף שבכאן בהארץ התחתונה לא נתרחק, והלך רק פחות מחוט השערה, שבעיניו לא נתרחק כלום. כי זה אי אפשר לשער, רק השם יתברך. עם כל זה, שם בעולמות עליונים נתרחק כמה וכמה אלפים עולמות ופרסאות. מכל שכן וכל שכן כשאדם הולך פרסה או כמה פרסאות בעבודת השם. עין לא ראתה וכו':

דע שיש שני מיני פלטין, ושני הפלטין דומין זה לזה. באחד דר בו מלך, ובהשני דר עבד. ובודאי, באמת הוא חלוק גדול בין הפלטין של מלך לפלטין של עבד. רק אף על פי כן, אפשר לטעות ביניהם. כי יש קשר שמתקשרין הרבה נפשות, עד שנעשה מהם בית ופלטין. כי מתקשרין אחד באחד ואחד באחד עד שנעשה מהם יסוד. ואחר כך נעשה אהל, עד שנבנה מהם בית ומדור. וזה המדור הוא מדור לאמת. וכשצריכין לבקש אמת מוצאין שם באותו המדור. הינו, בתוך הקשר של הנפשות הנ"ל, שמהם נעשה מדור להאמת כנ"ל. ועל כן צותה התורה (שמות כג): "אחרי רבים להטות". כי מאחר שרבים נתקשרו כאחד בודאי שם האמת כנ"ל. וזה בחינת (בראשית מו): "כל הנפש הבאה לבית יעקב". הינו שמהנפשות נעשה בית יעקב. הינו בית מדור לאמת, שהוא בחינת יעקב. כמו שכתוב (מיכה כ): "תתן אמת ליעקב". אבל דע, שיש כנגד זה קשר של רשעים. שמתקשרין יחד הרבה נפשות של רשעים ונעשה מהם בית ומדור לשקר. ועל זה הזהיר הנביא (ישעיה ח): "לא תאמרו קשר לכל אשר יאמר העם הזה קשר" כי קשר רשעים אינו מן המניין. ועל זה כתיב (שמות כג): "לא תהיה אחרי רבים לרעת". והנה, בין שני הבתים הנ"ל אפשר לטעות הינו, בין האמת והשקר. כי השקר מדמה עצמו להאמת, כי גם שם יש קשר מנפשות רבים, ואפשר לאדם לטעות. ואינו יודע היכן האמת ולהיכן יקרב עצמו. ודע, שעל ידי מצות פדיון שבויים זוכה להבין בין שני הבתים הנ"ל, בין אמת לשקר, בין מלך לעבד. כי השקר הוא בחינת עבד, בחינת ארור, בחינת (בראשית ט): "ארור כנען עבד עבדים" וכו':

מַעֲשֵׂיָהּ: (ח) בְּכָל עֵת יִהְיוּ בְּגָדֶיהָ לְבָנִים וְשֶׁמֶן עַל רֹאשָׁהּ אֶל יַחֲסֹר:²⁸⁶ (ט) רָאָה חַיִּים²⁸⁷ עִם אִשָּׁה אֲשֶׁר אָהַבָתָּ כָּל יְמֵי חַיֵּי הַבְּלָהּ

ודע שיש שני שכליות. והם בחינת אחר וקדם. הינו שיש שכל שמגיע לאדם לפי הזמן, וכל מה שנזקק ובא בימים יותר הוא יודע יותר, בבחינת (איוב לב): ימים ידב רו. וזה השכל הוא בחינת אחר, שבא באחר הזמן, כי לזה השכל צריך זמן. אבל יש שכל שבא לאדם בשפע גדול, במהירות גדול, בפחות מרגע. כי הוא למעלה מהזמן, ואין צריך שום זמן לזה השכל. וזה השכל הוא בחינת פנים. והוא בחינת יעקב, בחינת אמת, בבחינת (תהלים כד): מבקשי פניך יעקב סלה:

²⁸⁶ שפת אמת ספר בראשית - לחנוכה - שנת [תרל"ז]

בכל עת יהיו בגדיה לבנים ושמן על ראשה אל יחסר. פי' בגדיה הוא הגוף שהוא רק לבוש להנפש כנודע והגוף עובר עליו כל העתים וכל המקרות לכן הגוף שיוצא נקי מכל אלה העתים. הוא הפתילה אשר השמן נמשך אחריו. וכן איתא בגמרא בגדי כהונה שבלו עושין מהם פתילות כו' כל המיוחד לעבודת הבורא נקרא כהן כמ"ש ממלכת כהנים. והגוף סופו לבלות בקבר כמו הפתילה שנכלת. וזהו בגדי כהונה שבלו. פי' מי שמבטל הגוף לתורה ומצות כמ"ש שנעשה שכן לעפר בחייו כו'. אז גופו מושך השמן שהוא הארת קדושה שנשאר לו מכל מצות ומעש"ט. דעיקר המכוון ממצות שישאר מהם קדושה לאדם וכדאיתא במדרש. כל המצוה. שצריך למצות המצוה כמו שממצה החביות ע"ש עקב. ועי"ז זוכה לתורה אור ואז נקרא נר ה'.

(4) שפת אמת ספר שמות - פרשת תצוה - שנת [תרמ"ד]

בענין הפרשה סמיכות שמן למאור לבגדי כהונה. כתבנו כבר עפ"י הפ' בכל עת יהיו בגדי לבנים שהוא תיקון הגוף שהוא נק' מלבוש האדם. ועי"ז שמן על ראשה שהוא חלק הנשמה אל יחסר. וזה הכנות ימי המעשה. שהוא בירור ותיקון המעשים כדי להעלות ביום השבת לזכות לנשמה יתירה וז"ש על ראשה. [לכן כתיב בכל עת. והארת הנשמה הוא לעתים מיוחדים כמו בשבתות וימים טובים]. ובגדי כהונה היו תיקון אברי הגוף שבדאי אהרן בחיר ה' נשתנו כל אבריו להיות כמלאך ה' כמ"ש מלאך ה' צבאות הוא. ואיתא במדרש שנכנס לפני ולפנים בזכות האבנים והשבטים. ויפלא כי לא שימש לפני ולפנים רק בבגדי לבן. אך הפ' כמ"ש והיו על לב אהרן. פי' כמ"ש שימני כחותם על לבך. והארת הבגדים הניחו רשימה בגופו של אותו צדיק כמ"ש והיו הדברים כו' על לבבך כו' ושמחת כו' על לבבכם. פי' על להיותן שולטין על כל רצונות הלב שלא תוכל השכחה לשלוט בזה. וזהו ג"כ התפילין שנקראו חותם. להיותם נחקקין אלה הדברים בלב ובמוח. ובמקדש ה' ה' זה מפורסם ונגלה. שנתעלו כל איברי הכהן. כמ"ש לקדשו לכהנו לי. והיה כל גופו בטל במציאות. והיה רק קודש וכהן ומשרת ה'. והוא ה' הנבחר. אבל הארת בגדי כהונה היה מתפשט לכל בני ישראל בבחינת תיקון הגוף והמלבוש. והמנורה ה' בבחינת הנשמה שמן על ראשה כו' לכן כתיב ויקחו אליך. כי נשמת מרע"ה היא למעלה מכולם. ובהדלקת המנורה האירו כל הנשמות שבישראל. שנקראו נרות כמ"ש נר ה' נשמת אדם. ואמרו חז"ל מחוץ לפרוכת העדות עדות הוא לבאי עולם שהשכינה שורה בישראל. פירוש עדות ממש כמ"ש וראו כל עמי הארץ כו' שם ה' נקרא

עליך. שבזמן המקדש האירו נשמות בני ישראל. ונתעלו להיות כמלאכי ה'. לכן דורש במדרש למעשה ידיך תכסוף כי הנשמות נק' מעשי ידיו של הקב"ה כמ"ש ונשמות אני עשיתי.

שפת אמת ספר במדבר - פרשת שלח - שנת [תר"נ]

בפרשת ציצית. איתא בגמרא **בכל עת יהיו בגדיך לבנים** זה ציצית **ושמן על ראשך**

אל יחסר תפילין. דהנה מצות ציצית הוא תיקון הגוף רמ"ח ושס"ה וכשנתקן הגוף שהוא נר מצוה יכולין לקבל אור תורה והוא רמז התפילין שהוא הארת הנשמה. וענין הציצית על כנפי בגדיהם. הוא כמו שנאמר בספרי מי שמבטל מצות ציצית עליו כתיב לאחוז בכנפות הארץ וינערו רשעים ממנה. ומי שמקיים מצות ציצית עליו יתקיים יחזיקו עשרה אנשים כו' בכנף איש יהודי וכ"ה בגמרא דשבת. והענין הוא כי כל העוה"ז יש לו התקשרות בשורש העליון דכ' ה' בחכמה יסד ארץ. כולם בחכמה עשית. פירוש שכל מיני גשמיות השי"ת תלה יסודם בחכמה ומתפשט לל"ב נתיבות. וזה רמז הל"ב חוטים שבציצית. והכ"ח לבנים הם רמז לכ"ח עתים דכ' לכל זמן ועת כו' כ"ח עתים ומיני השתנות שנמצא בהנהגת העולם. וכולם כלולים בד' כנפות שהם רמז הד' תכלת הם השרשים ד' שמתפשט מהם כ"ח חלוקות. ובני ישראל צריכין להעלות כל העתים להדביקם בשורש האחדות והכל על ידי התורה שהיא למעלה מן השמים, והתפשטות העתים הם תחת השמים. וכתיב ואשים דברי בפך שהוא התורה לנטוע שמים. ובצל ידי כסיתך הוא ליסוד ארץ שגם תיקון התחתונים נמסרו לבני ישראל והוא כמו שנאמר במ"א בענין שפתח התורה בבראשית משום כח מעשיו הגיד שהוא הכ"ח עתים הנ"ל. ולכן ניתן לבני ישראל מצות ציצית להראות שכל העולם נקשר בשורש שלמעלה מהטבע. דאיתא במדרש בראשית הן אלה קצות דרכיו מה שאתה רואה בעוה"ז הכל רק קצות דרכיו עיין שם. לכן יש כנפות הארץ שבהם מתחבר העולם בשורש העליון. ולכן לעתיד לבוא לאחוז בכנפות כו' ואין לרשעים מקום. אבל בני ישראל שידעו בעוה"ז כי הכל מתקשר בשורש העליון יה' להם אז מקום ויחזיקו עשרה אנשים כו'. שבזו המצוה יכולין האומות להתאחז שהוא בחינת כח מעשיו. ובני ישראל זכו בנחלת גוים כענין שנא' וימנע מרשעים אורם. ובחינת התפילין היא התורה שמייוחד רק לבני ישראל לך לאות ולא לאחרים לאות. וכתיב וראו כו' ויראו ממך. [ויתכן עוד לומר כי הוא כמו אש שחורה ע"ג אש לבנה. תפילין רצועות שחורות ע"ג טלית וציצית לבנים. שמקודם צריכין ללבן הגוף להיות נתפס בו רשימת התורה (ולמה) [וכמו] שהיו צריכין להיות במצרים בחומר ובלבנים כלשון הזוהר בליבון הלכתא ועתה על ידי הציצית שנא' בהם יציאת מצרים מתלבנים להיות מוכן לתורה כמו שנאמר והייתם קדושים מיוחד אליו ית'. והייתם הוא הויה חדשה] ולכך נסמך פרשת ציצית למעשה מרגלים כמו שנאמר במ"א ובדברי קדשו של אמו"ז ז"ל כי בחינת ארץ ישראל הוא אמונה עיין שם באריכות. שהם ב' מדריגות הנ"ל. התורה שמייוחד רק לבני ישראל תורת אמת. אבל הנהגת עוה"ז היא באמונה אעפ"י שאין האמת ניכר והיא עלמא דשיקרא. וזה שנאמר אל אמונה שאלקותו ית' מתגלה בעוה"ז לפי האמונה שנמצא בבני האדם [וכ"כ וכל מעשהו באמונה פרשנו שהקב"ה מנהיג העולם לפי האמונה שנמצא בעולם הגם כי לעולם השי"ת מחי' הכל אבל הוא על ידי צמצומים וכשיש אמונה כראוי ההנהגה הוא מאתו ית' בלי התלבשות הטבע. וכל לשון בת יכיל שכפי האמונה כך מודד ושוקל השי"ת להיות מתגלה הקדושה] ובני ישראל בעצמם הם זרע אמת אבל צריכין לתקן עוה"ז גם בבחינת אמונה. וזהו בחינת כח מעשיו הגיד כו' שלכן התחילה התורה בבראשית כמו שנאמר

אֲשֶׁר נָתַן לָךְ תַּחַת הַשָּׁמַשׁ כֹּל יָמֵי הַבִּלְקָה כִּי הוּא חִלְקָה בְּחַיִּים
וּבְעֵמָלְךָ אֲשֶׁר אַתָּה עֹמֵל תַּחַת הַשָּׁמַשׁ: (י) כֹּל אֲשֶׁר תִּמְצָא יָדְךָ
לַעֲשׂוֹת בְּכַחַד עֲשֵׂה²⁸⁷ כִּי אֵין מַעֲשֶׂה וְחֲשָׁבוֹן וְדַעַת וְחֻכְמָה בְּשֵׂאוֹל

במ"א מזה שהוא בחינת תקון הטבע כדי לתת להם נחלת גוים. והוא באמת עבודה גדולה ביותר
שע"ז נאמר גבורי כח עושי דברו. ובזה נכשלו המרגלים כנזכר לעיל:

²⁸⁷ אור החיים על בראשית פרק לה פסוק כח

ויהיו ימי יצחק וגו' טעם שלא הזכיר חיים ביצחק כמנהג הכתוב באברהם ויעקב, וגם ביוסף הזכיר
חיים דכתיב (להלן נ' כב) ויחי יוסף ואולי כי להיות שמיום שנולד עד העקידה לא היתה לו בת זוג
ואמרו ז"ל (קהלת רבה פ"ט ד"ה ראה חיים) השרוי בלא אשה שרוי בלא חיים, ומעת העקידה אמרו
ז"ל (ב"ר סה י) שהתחילו לכהות עיניו, לזה לא הזכיר בו חיים.

ספר ליקוטי מוהר"ן - מהדורא קמא סימן מז

אנחנו בני ישראל, מקבלין השפע דרך ארץ ישראל. ושפע ארץ ישראל, היא הארת פני יעקב, הארת
התפלין. ובשביל זה כתיב בה, (בראשית מ"ט): "הנותן אמרי שפ"ר". כי שפ"ר, זה בחינת פאר, בחינת
תפלין. הינו, שהיא נותנת לנו אותיות הארה שקבלה מתפלין: וזה פרוש "ראה חיים עם
אשה". הנותן אמרי שפ"ר ראשי - תבות אשה, וזה: "ראה חיים" דיקא, כי תפלין נקראים חיים.
וזה: "נפתלי אילה שלוחה" וכו', נפתלי אותיות תפלין:

²⁸⁸ שפת אמת ספר בראשית - פרשת נח - שנת [תרל"ו]

תמים הי' בדורותיו בזה"ק נח (לעילא) נח (לתתא) שמואל שמואל כו' כי יש לכל צדיק ב' כוחות
בעולם העליון ובעוה"ז כו' ע"ש וזה פי' עיקר תולדותיהן של צדיקים מצות ומעש"ט להוציא כח
נשמתן אל הפועל כמאמר "כל אשר תמצא ידך לעשות בכחך עשה". והאדם צריך לתקן
מעשיו עד שיחבר ב' אלו הדירות שיש לו בעוה"ז ובעוה"ב כמאמר התקן עצמך בפרוזדור כדי כו'
וזהו "תמים בדורותיו". וכן מ"ש לעשות השבת לדורותם ברית ע' ג"כ הפי' כנ"ל כי בשבת יש עלי'
לכל הבריא וכן יש התקשרות לב' הדירות אלו. וכ' שער החצר וכו' ביום השבת יפתח חצר הוא
מלשון חצי צורה דכ' אתה יצרת עולמך מקדם פי' שכל הבריא בכלל ובפרט נצטיירה לפניו יתברך
קודם שקיבלה צורה הגשמיות כדאיתא בזה"ק. וכשמתחברים ב' הצדדים הוא צורה שלימה והוא
בש"ק שנפתח החצר הפנימית כנ"ל.

שפת אמת ספר ויקרא - פרשת שמיני - שנת [תרס"ד]

כתיב שבעת ימים ימלא את ידכם. אהרן הוא עמוד השלום והוא כלי מחזיק ברכה. לכן הברכות
מסורין בידו דכתיב שאו ידיכם קודש וברכו את ה'. ומקודם צריך להיות שלימות בבחינת כלי זה
ימלא את ידכם דכתיב **אשר תמצא ידך לעשות בכחך עשה** פי' בזה"ק בכחך זו נשמתא.
שזהו עיקר עבודת האדם בעוה"ז לקשר המעשה בכח הנשמה. ידך זו שמאלא רומז אל הגוף.

אֲשֶׁר אֶתָּה הִלֵּךְ שָׁמָּה: (יא) שִׁבְתִּי וְרָאָה תַּחַת הַשָּׁמַשׁ²⁸⁹ כִּי לֹא
לְקָלִים הַמְרוֹץ וְלֹא לַגְּבוּרִים הַמְלַחֲמָה וְגַם לֹא לַחֲכָמִים לֶחֶם וְגַם

לעשות בכחך בשותפות כח הנשמה כמ"ש בכל דרכיך דעהו. ובכח הנשמה מתקן גם הגוף. ולכן מסיים הפסוק כי אין מעשה כו' ודעת כו' בשאול. פי' כי הגוף עומד למיתה. רק כפי התקשרות מעשה האדם בעודנו חי בכח הנשמה. ע"ז הארת הנשמה חופף על הגוף גם בקבר. ומצד זה עתיד לתחיית המתים. ובש"ק מאיר הנשמה בתוספות גם בגוף לפי שהוא מעין עוה"ב. שבעוה"ב גם הגופות יהיו מזוככים. וזה בחינת משנה לחם. לכן מצוה לענג גם הגוף בשבת קודש. ובימי המעשה הוא בחינת ימלא את ידכם. ונתקן הכלי. אח"כ בא הארה מיום השמיני שהוא למעלה מן הטבע והיא הברכה:

ספר תולדות יעקב יוסף פרשת וירא - אות ג

עוד י"ל ע"ד שכתבתי בשם מורי (בפ' ויצא סי' ג), **כל אשר תמצא ידך לעשות בכחך עשה** שהוא יחוד קבה"ו וכו'. וזה שאמר אלדים עמך בכל אשר אתה עושה לייחד קבה"ו וכו' בכל עשיה שלך, א"כ ודאי אין צריך שינחלו בניך ארץ הזאת לברר הניצוצין כי כבר נתבררו על ידך, ולשוא ושקר וחנם יבואו ישראל שמה לברר ניצוצין שזה עיקר תכליתן, והראיה שבמצרים נאמר וינצלו את מצרים (שמות יב, לו). לכן הזהירה תורה כאשר ראיתם את מצרים היום לא תוסיפו לראותם עוד (שם יד, יג) מטעם זה כמבואר בכתבים יעו"ש. ועכ"פ לי ולניני ולנכדי שעד כאן רחמי האב על הבנים, וזה שאמר ועם הארץ אשר גרתה בה וק"ל:

שפת אמת ספר במדבר - פרשת מטות - שנת [תרנ"ח] ²⁸⁹

במדבר ומקנה רב ה' לבני ראובן ג' מתנות בעולם כו' בזמן שהן באין בכח התורה כו'. אבל כשחוטפין לעצמן נאמר **שבתי וראה תחת השמש** כי כו' ולא לגבורים המלחמה כו' עת ופגע יקרה כו'.

מדדש רבה במדבר פרשה כב פסקה ו

ומקנה רב היה לבני ראובן ולבני גד הלכה ג' מתנות נבראו בעולם זכה באחת מהן נטל חמדת כל העולם זכה בחכמה זכה בכל זכה בגבורה זכה בכל זכה בעושר זכה בכל, אימתי? בזמן שהן מתנות שמים ובאות בכח התורה אבל גבורתו ועשרו של בשר ודם אינו כלום שכן שלמה אומר (קהלת ט) שבתי וראה תחת השמש כי לא לקלים המרוץ ולא לגבורים המלחמה וגם לא לחכמים לחם וגם לא לנבונים עושר וגם לא ליודעים חן כי עת ופגע יקרה את כולם

הפירוש כי כל מה שבא בכח הטבע והוא תחת השמש לפי הנהגת הטבע והמזל (והוא) [הוא] לעולם מתהפך ומשתנה. ואין לו קיום לעולם. לכן עת ופגע יקרה כפי שינוי העתים. אבל מתנה הבאה בכח התורה שהיא למעלה מן השמש ואינו בכח הטבע הוא קיים לעולם. והקב"ה רצה שבנ"י יקבלו מתנתם בכח התורה שע"ז כתיב לקח טוב נתתי כמ"ש במ"א. ולכן בברכת הארץ מזכירין ברית ותורה שעיקר השבח ע"ז שניתן לנו א"י בכח ברית ותורה. וממילא היא מתנה לעולם אפילו שנחסר לנו בעוה"ר עתה בפועל ממש. מ"מ עיקר המתנה קיימת. ולכן כ' ועמך כולם

לא לנבנים עֶשֶׂר וְגַם לֹא לִידְעִים חֵן כִּי עֵת וּפָגַע יִקְרָה אֶת כָּלָם: (יב)
 כִּי גַם לֹא יָדַע הָאָדָם אֶת עֵתוֹ כַּדְּגִים שֶׁנֶּאֱחָזִים בְּמִצּוֹדָה רָעָה
 וְכַצִּפְרִים הָאֲחֻזּוֹת בַּפֶּח²⁹⁰ כֹּהֵם יוֹקְשִׁים בְּגִי הָאָדָם לָעֵת רָעָה
 כְּשֶׁתְּפֹל עָלֵיהֶם פֶּתָאִם: (יג) גַּם זֶה רָאִיתִי חֲכָמָה תַּחַת הַשָּׁמַשׁ
 וְגִדּוּלָה הִיא אֵלַי: (יד) עִיר קִטְנָה²⁹¹ וְאֲנָשִׁים בָּהּ מַעֲט וּבָא אֵלֶיהָ
 מֶלֶךְ גָּדוֹל וְסָבַב אֶתָּה וּבָנָה עָלֶיהָ מִצּוֹדִים גְּדֹלִים: (טו) וּמָצָא בָּהּ
 אִישׁ מִסֵּכֵן חָכָם²⁹² וּמָלַט הוּא אֶת הָעִיר בְּחֲכָמָתוֹ וְאָדָם לֹא זָכַר אֶת
 הָאִישׁ הַמִּסֵּכֵן הַהוּא: (טז) וְאִמְרָתִי אֲנִי טוֹבָה חֲכָמָה מִגְּבוּרָה
 וְחֲכָמַת הַמִּסֵּכֵן בְּזוּיָהּ וּדְבָרֶיהָ אֵינָם נִשְׁמָעִים: (יז) דְּבָרֵי חֲכָמִים
 בִּנְחַת נִשְׁמָעִים²⁹³ מִזְעָקָת מוֹשֵׁל בְּכִסִּילִים²⁹⁴: (יח) טוֹבָה חֲכָמָה
 מִכָּלִי קָרָב וְחוּטָא אֶחָד יֵאָבֵד טוֹבָה הַרְבֵּה:

צדיקים בכח ברית ותורה לכן לעולם יירשו ארץ פי' ירושה שהיא בלי הפסק לא כמו שהי' ת"י
 כנען לפי שעה והזמן.

²⁹⁰ שפת אמת ספר ויקרא - פרשת תזריע - שנת [תרנ"ו]

בעוה"ז מצודה פרוסה כמ"ש **וכצפריים האחוזות בפח** כשהנפש מתדבק בהבלי עולם ואינו
 יכול לחזור לעלות. והעוסק בתורה נקרא צפור דרור ובן חורין.

²⁹¹ ספר ליקוטי מוה"ר"ן - מהדורא קמא סימן לה

"ולחשך קרא לילה". והוא בחינת מאור הקטן, כמו שכתוב "עיר קטנה" (מלכות). וכמו שכתוב
 (בראשית א'): "את המאור הקטן לממשלת הלילה":

²⁹² ספר ליקוטי מוה"ר"ן - מהדורא קמא סימן א

מי שאינו מקשר עצמו אל השכל והחכמה והחיות, שיש בכל דבר, זה בחינת עשו שבזה את
 הבכורה, כמו שכתוב (בראשית כ"ה). "ויבז עשו את הבכורה"; דהינו השכל כנזכר לעיל, בחינת
 (משלי י"ח): "לא יחפץ כסיל בתבונה כי אם בהתגלות לבו". וזה בחינת מלכות הרשעה, בחינת
 לבנה דסטרָא אחרא, שעליה נאמר (ישעיהו כ"ד): "וחפרה הלבנה" וכו'. (ב) וזה בחינת יצר טוב
 ויצר הרע. כי היצר טוב נקרא "מסכן וחכם" (קהלת ד), (ג) בחינת מלכות, שהיא בחינת עניה ודלה
 דלית לה מגרמה כלום כי אם מה שמקבלת מחכמה. ויצר הרע נקרא "מלך זקן וכסיל" (שם), בחינת
 מלכות דסטרָא אחרא, שאינה חפצה בחכמה ושכל, בחינת "לא יחפץ כסיל בתבונה".

²⁹³ ספר ליקוטי מוה"ר"ן - מהדורא קמא סימן א

פרק י

(א) זְבוּבֵי מוֹת יִבְאִישׁ יִבְיַע שְׁמֹן רוֹקַח יָקָר מַחְכְּמָה מִכָּבוֹד
סְכָלוֹת מַעֲט: (ב) לֵב חָכָם לִימִינוֹ²⁹⁶ וְלֵב כָּסִיל לְשִׁמְאָלוֹ²⁹⁷: (ג) וְגַם

על - ידי החן נחקק ונרשם מקום בלב המתבקש לקבל הבקשה, כי על - ידי החן נתקבלו דבריו. נמצא, שבחינת הח"ן חקק מקום בלב זה שמבקשין ממנו, כדי שיכנסו דבריו בלבם, ויקבל בקשתו. והחקיקה ורשימה זה בחינת ת"ו כנזכר לעיל וזהו "דברי חכמים בנחת נשמעים". נחת דיקא, הינו בחינת חן הנ"ל והת הנ"ל, ועל - ידי - זה נעשה אותיות נחת, ואז נשמעים דבריו, ונתקבל בקשתו.

²⁹⁴ ספר ליקוטי מוהר"ן - מהדורא קמא סימן ל

"זַעֲקַת מוֹשֵׁל בְּכִסְיִים", דהינו הזעקה כשנופל הממשלה, בחינות המלכות, בחינות חכמה תתאה, בין הכסילים. שהכסיל רוצה להתחכם, שרוצים לינק ולהמשיך לתוך החכמות שלהם שהם כסילות באמת, את בחינות החכמה האמתיות, בחינות חכמה תתאה הנ"ל. וגם יש עוד צעקה גדולה מזה, דהינו שהשם יתברך כביכול בעצמו שואג, בבחינות (ירמיה כ"ה), "שאג ושאג על נוהו" על נוה דילה' (ט). שהוא בחינות המלכות, שנופל בגליות של ארבע מלכיות.

²⁹⁵ ספר דגל מחנה אפרים - פרשת עקב ד"ה ויש

זְבוּבֵי מוֹת יִבְאִישׁ שְׁמֹן רוֹקַח כי השמש היא החכמה והחיים והטוב וההיפוך היא המות והרע כמו שכתוב בתורה ותיבת יבאיש היא כמו (שמאל - א כ"ז, י"ב) נבאש דוד המלך ע"ה היינו נמאס ומובדל מעמו ולכן במקום שהזבובים שם הנקראים זבובי מות הם מפרידים השמן ובודאי אין שם שמן הנקרא חיים וטוב וכן היא להיפוך במקום שיש שם שמן אזי מצוי שם טוב וחסד ולא זבובי מות ולכן כשראתה שונמית שלא נראה זבוב על שלחנו הטהור מזה הבינה כי בודאי הוא דבוק בטוב וחסד וחכמה והיא שאמרה איש קדוש היינו דבוק בחכמה שהוא קודש והוא מבטל כל התאוות חומריות וממילא לא נראה קרי על סדינו כיון שהוא דבוק בחכמה וחיים.

²⁹⁶ שפת אמת ספר בראשית - לחנוכה - שנת [תרס"ג]

כתיב הללויה אודה ה' בכל לבב. הם ב' לבבות **לב חכם לימינו** זהו בחינת הלל גי' מזוזה בימין שהוא התורה מיוחד ליצר טוב. ולב כסיל לשמאלו זה בחינת הודאה. מודים מכלל דפליגי. והוא בחינת נר מצוה שהמצות מאירין גם אל הגוף וזהו נר חנוכה שכלי הגוף צריכין לחנכם להימשך אחר הארת הנשמה.

²⁹⁷ אור החיים על בראשית פרק א פסוק א

בְּדֶרֶךְ כְּשֶׁסָּכַל הִלֵּךְ לְבוֹ חֶסֶד וְאָמַר לְכָל סָכַל הוּא: (ד) אִם רוּחַ
הַמּוֹשֵׁל תַּעֲלֶה עָלֶיךָ מְקוֹמָךְ אֵל תֵּנַח כִּי מִרְפָּא יִנִּיחַ חֲטָאִים
גְּדוֹלִים: (ה) יֵשׁ רָעָה רְאִיתִי תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ כְּשֶׁגָּגָה שְׂיָצָא מִלִּפְנֵי
הַשְּׁלִיט: (ו) נָתַן הַסָּכַל בְּמִרוֹמָיִם רַבִּים וַעֲשִׂירִים בַּשָּׁפֶל יֵשְׁבוּ: (ז)
רְאִיתִי עֲבָדִים עַל סוּסִים וְשָׂרִים הֹלְכִים כְּעֲבָדִים עַל הָאָרֶץ: (ח)
חֹפֵר גּוֹמֵץ בּוֹ יְפוֹל וּפֶרֶץ גָּדָר יִשְׁכְּנוּ נָחֹשׁ: (ט) מַסִּיעַ אֲבָנִים יַעֲצֹב
בָּהֶם בּוֹקֵעַ עֲצִים יִסְכֹּן בָּם: (י) אִם קָהָה הַבְּרָזָל וְהוּא לֹא פָּנִים
קִלְקַל וְחִילִים יִגְבֵּר וַיִּתְּרוֹן הַכְּשִׁיר חֲכָמָה: (יא) אִם יִשְׁדָּה הַנָּחֹשׁ
בְּלוֹא לָחֹשׁ וְאֵין יִתְּרוֹן לְבַעַל הַלְּשׁוֹן: (יב) דְּבָרֵי פִי חָכָם חֵן וְשִׁפְתוֹת
כְּסִיל תִּבְלָעֵנּוּ: (יג) תִּתְחַלֵּת דְּבָרֵי פִיהוּ סִכְלוֹת וְאַחֲרִית פִּיהוּ הוֹלָלוֹת
רָעָה: (יד) וְהַסָּכַל יִרְבֶּה דְּבָרִים לֹא יֵדַע הָאָדָם מֶה שְׂיִהְיֶה וְאֲשֶׁר
יְהִי מֵאַחֲרָיו מִי יִגִּיד לוֹ: (טו) עֲמַל הַכְּסִילִים תִּתְּנֶנּוּ אֲשֶׁר לֹא יֵדַע

ולא תחשוב כי בהיות הנשמה באדם או על ידי עסק התורה, בזה הוא שקט מתחבולות היצר המחטיאו ופנה והלך לו, שאם כן אין כאן לא שכר ולא עונש, לזה אמר כי עדיין החשך בעולם, אלא שעל ידי זה מסתייע האדם להעריך מלחמה עמו ולהבדילו מעליו לבל הפילו במועצותיו, ויכיר בחינת עשות רע כי רע הוא, וזה הוא אומרו ויבדל אלהים בין האור שהוא הנשמה ובין החושך שהוא היצר הרע, וזה שאמר הכתוב **לב חכם לימינו** שהוא מקום האור מקום הנשמה, **ולב כסיל לשמאלו** שהוא מקום היצה"ר, וקרא לאור יום ולחשך קרא לילה, ולזה התפלל דוד שיצילהו מפחד בלילות.

ספר ליקוטי מוהר"ן - מהדורא קמא סימן סט

אָמְרוּ רַבּוּתֵינוּ, זְכוּרֵנוֹם לְבָרְכָה (קדושין ע): 'הַנוֹשֵׂא אִשָּׁה לְשֵׁם מְמוֹן הֵוִין לָהּ בָּנִים שְׂאִינָם מִהֶגְנִים'.
כִּי כְּשֶׁנוֹשֵׂא לְשֵׁם מְמוֹן, וּפּוֹנֶה עֲצָמוֹ לְהִמָּמוֹן, הוּא שׁוֹטֶה וְכָסִיל. כִּי "**לב חכם לימינו ולב כסיל לשמאלו**" הֵיוּ שֶׁהַחֶכֶם כְּשֶׁנוֹשֵׂא אִשָּׁה הוּא פּוֹנֶה לִימִינוּ, הֵיוּ לְהַתּוֹרָה, שֶׁהוּא בְּחִינַת יִמִּין, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (דְּבָרִים ל"ג): "מִימִינוֹ אֵשׁ דָּת לְמוֹ". הֵיוּ, שְׁנוֹשֵׂא אִשָּׁה בְּשִׁבִּיל הַתּוֹרָה, כְּדִי שְׂיִלְמַד תּוֹרָה בְּטָהֳרָה, כְּמוֹ שְׂאִמְרוּ רַבּוּתֵינוּ, זְכוּרֵנוֹם לְבָרְכָה (מְנַחוֹת ק"י): 'הַלּוֹמֵד תּוֹרָה בְּטָהֳרָה נוֹשֵׂא אִשָּׁה וְכו'". אֲבָל 'לב כסיל לשמאלו', שְׁנוֹשֵׂא אִשָּׁה בְּשִׁבִּיל מְמוֹן, שֶׁהוּא בְּחִינַת שְׂמָאֵל, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (מִשְׁלִי ג) "בְּשִׂמְאָלוֹ עָשָׂר וְכָבוֹד". וְנִמְצָא כְּשֶׁנוֹשֵׂא לְשֵׁם מְמוֹן הוּא כָּסִיל, וּפּוֹגֵם וְאוֹבֵד דַּעְתּוֹ, וְעַל - כֵּן הֵוִין לָהּ בָּנִים שְׂאִינָם מִהֶגְנִים, מֵאַחַר שֶׁפָּגַם הַדַּעַת שֶׁמֶשֶׁם בָּאִים הַבָּנִים:

לָלֶכֶת אֶל עִיר: (טז) אִי לָךְ אֶרֶץ שְׁמִלְכָךְ נָעַר וְשָׂרִיף בְּבִקְרָא יֹאכְלוּ: (יז) אֲשָׁרִיף אֶרֶץ שְׁמִלְכָךְ בֶּן חוֹרִים²⁹⁹ וְשָׂרִיף בָּעֵת יֹאכְלוּ

²⁹⁸ ספר ליקוטי מוה"ר"ן - מהדורא קמא סימן לא

וְיֵשׁ שְׁנֵי בְּחִינּוֹת בְּרִית, בְּחִינּוֹת אֲבִרָה, וּבְחִינּוֹת אֱלִיעֶזֶר. אֲבִרָה, הוּא בְּרִית עֲלָא, שֶׁהוּא רִקִּיעַ הַמְּבֻדֵּל בֵּין מִיּוֹן עֲלָאִין לְמִיּוֹן תַּתְּאִין. וְהוּא בְּחִינּוֹת בֶּן חוֹרִין, בְּבְחִינּוֹת (קִהְלֵת י'): "אֲשָׁרִיף אֶרֶץ שְׁמִלְכָךְ בֶּן חוֹרִין". וְהוּא עֶבֶד תּוֹלְדִין, בְּבְחִינּוֹת (בְּרֵאשִׁית י"ב): "וְאֵת הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר עָשׂוּ בְּחֶרֶן". כִּי הַחֲרוֹת תְּלִיָּה בְּבְרִית, בְּבְחִינּוֹת (זְכָרְיָה ט): "בְּדָם בְּרִיתְךָ שְׁלַחְתִּי אֲסִירֶיךָ מִבּוֹר". וְאֱלִיעֶזֶר, הוּא בְּרִית תַּתְּאָה. בְּבְחִינּוֹת (שְׁמוֹת כ"ג): "כִּי שְׁמִי בְּקֶרֶב" שְׁמוֹ כָּשֶׁם רַבּוֹ' (ד), שֶׁהוּא חֲנוּךְ, מִט' ט. בְּבְחִינּוֹת (בְּרֵאשִׁית י"ד):

"וַיִּרְקֶה אֶת חֲנִיקִי" (ה). בְּבְחִינּוֹת (מִשְׁלֵי כ"ב): "חֲנוּךְ לְנָעַר" (ו). בְּבְחִינּוֹת "אִי לָךְ אֶרֶץ שְׁמִלְכָךְ נָעַר". וְהוּא תַּחַת בְּרִית עֲלָא, בְּבְחִינּוֹת (בְּרֵאשִׁית כ"ד): "שֵׁם נָא יָדָךְ תַּחַת יְרֵכִי": וְהוּא רִקִּיעַ הַמְּבֻדֵּל בֵּין מִיּוֹן דְּכִין לְמִיּוֹן מְסֻאָבִין, בֵּין אֲסוּר וְהֶתֶר, וּבֵין כָּשֶׁר וּפְסוּל, וּבֵין טָמֵא וְטָהוֹר (ז). וְזֶהוּ בְּבְחִינּוֹת: "חֲנוּךְ לְנָעַר עַל פִּי דְרַכּוֹ", "עַל פִּי" דִּיקָא, הִנּוּ תוֹרָה שְׁבַעַל – פָּה. וּבְרִית עֲלָא, הוּא שְׁמִירַת הַבְּרִית קָדֵשׁ. וּבְרִית תַּתְּאָה, הוּא שְׁמִירַת אֲסוּר וְהֶתֶר וְכוּ' וְצָרִיךְ לְאָדָם לִהְיוֹת לוֹ אֵלּוֹ שְׁנֵי בְּבְחִינּוֹת בְּרִית, הִנּוּ שְׁיָהָא צָדִיק וְלִמְדָן. כִּי 'לֹא עִם הָאֶרֶץ חֲסִיד' (אֲבוֹת פָּרָק ב'). צָדִיק, נִקְרָא עַל יְדֵי שְׁמִירַת הַבְּרִית קָדֵשׁ (ח). וְלִמְדָן, עַל - יְדֵי אֲסוּר וְהֶתֶר.

²⁹⁹ שפת אמת ספר שמות - פרשת משפטים - שנת [תרנ"ד]

ובמדרש הה"ד "מבוקר לערב יוכתו" כו'. התורה ניתנה בבוקר כמ"ש בהיות הבוקר. והמשפטים בערב כו' ע"ש.

מדרש רבה שמות פרשה ל פסקה ח

"ויהי ביום השלישי בהיות הבקר" בבקר ניתנה התורה ובערב נתנו המשפטים הה"ד (איוב ד, 20) "מבקר לערב יוכתו" משל לשני (אנשים) שירדו למקמא (לבית המשפט - הערוך) אחד אומן ואחד הדיוט מי גרם להדיוט ללקות? לפי שלא היה לו מי שילמדנו. כך הקב"ה עמד על הר סיני ומחזיק בדין שנאמר (דברים לב) ותאחז במשפט ידי אמר דוד (תהלים ז) "שפטי ה' כצדקי" בדק (את עצמו במבחן הצדק ונכשל בבת שבעכי) ולא היה לו שילמדנו ולקה התחיל צווח (שם קמג) "ואל תבא במשפט את עבדך" כל כך אימתי עד שלא סידר לפניו את המשפטים לקיים מה שנאמר (איוב ד, 20) "מבקר לערב יוכתו". (המדרש מקביל לזוהר באד"ז דף רצב ע"א)

שתי בחינות אלו: ערב ובוקר, הם עמודי עולם כמ"ש בששת ימי בראשית "ויהי ערב ויהי בוקר". ובוקר הוא שורש הראשית הנשפע מאתו יתברך עד שלא נתערב ונחשך בטבע הגשמיות המסתיר ומכסה אור הפנימי. וכמו כן בקבלת התורה שהי' פתיחת שערי שמים נקרא בוקר כמ"ש אתה הראת לדעת כו' אבל באמת צריכין לתקן גם בחינת ערב ועל זה כתיב "ואלה המשפטים אשר תשים לפניכם" וזה עיקר עבודת האדם שכל הארה המתגלה לו איש לפי ערכו צריך לשים ההארה על לבו להיות דבר המתקיים גם על זמן הנסתר והנחשך כי לעולם יש שתי בחינות אלו וכן בכל יום מתחדש הארת התורה כמו שנאמר "אשר אנכי מצוך היום" והוא בחינת בוקר אור. אבל כתיב

"ושמתם את דברי אלה על לבבכם" להיות דבר המתקיים וז"ש "מבקר לערב יוכתו" על ידי שאין משימים הדברות אל לבם כמ"ש מבלי משים. וכ"כ בבוקר יציץ כו' לערב ימולל ויבש. אבל איש ישראל צריך לשים דברי תורה על לבו להיות דבר של קיימא. ובשעת קבלת התורה שנתעלו נפשות בנ"י להיות כמלאכים עד שיצאו נשמתן ה' בחינת בוקר. אבל הכא כתיב אשר תשים לפניהם כמו שהם בעוה"ז בחינת ושמעתם על לבבכם. לכן כתיב אצל המשפטים "ויעמוד העם על משה מן הבוקר ועד הערב" ודרשו חז"ל הדן דין אמת לאמיתו נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית שנאמר ב' ויהי ערב כו' זהו השותפות להיות מתדבק באור התורה גם בהיותו עוסק בדברים גשמיים זה בחינת מעשה בראשית כמ"ש ז"ל בשביל התורה שנקראה ראשית, ולכן המקשר מעשי הטבע בתורה נעשה שותף במעשה בראשית התחברות ערב ובוקר. וזהו האחדות כמ"ש "ויהי ערב ויהי בוקר יום אחד" וז"ש, "ואלה" מוסיף על ענין ראשון, שלא להפריד הערב מן בוקר ועל זה רמז הכתוב **אי לך ארץ שמלכך נער ושריך בבוקר יאכלו אשריך** **ארץ שמלכך בן חורים ושריך בעת יאכלו** הוא התדבקות העתים בהארת הבוקר כמ"ש "לכל זמן ועת כו' ובני ישראל מוכנים לזה לכן כתיב "לפניהם" כנ"ל.

שפת אמת ספר ויקרא - לפסח - שנת [תרנ"ד]

איתא בגמרא (ראש השנה טז ע"א) "הביאו לפני עומר בפסח כדי שיתברכו לכם תבואה שבשדות". חביבין ישראל לפני הקב"ה שמסור להם סוד ושורש כל הדברים בזמנם ומועדם. כמ"ש "עת ומשפט ידע לב חכם". וע"ז נאמר **אשריך ארץ שמלכך בן חורים ושריך בעת יאכלו**. בעת המיוחד לזה. כי בוודאי הקב"ה נוהג בחסדו כל דור. אבל הצדיקים זוכין לקבל הכל במשפט לפי שהם בני חורין. לכן באומות כתיב **אי לך ארץ שמלכך נער ושריך בבוקר יאכלו** שהוא זמן חסד ורמז לחג הסוכות שמקריבין ע' פרים גם על הע' אומות. ולכן הוא גשם כדאיתא בגמרא אימת הכל שמחים ביום הגשמים שהוא חסדו ית' הסוכך על הכל. ובמדרש (ויק"ר כח, ג) "גשם נדבות" אם גשם היא צריכה "נדבות" שהוא חסד כמ"ש. ואם טל היא צריכה "תניף אלקים". זה הבחינה מיוחדת רק לבנ"י והוא בחג הפסח שהוא חסד הגנוז בבחינת משפט וצדק. ואף השמאל נעשה ימין לבנ"י כמ"ש ל. והוא תנופת העומר כמ"ש והניף את העומר כו' הכהן. ולכן הגשם יש לו זמנים מיוחדים אבל הטל אינו פוסק שישראל מקבלין השפע אפילו בעת המשפט והדין שמתהפך להם לחסד. ז"ש בגבורה ולא בשתי דרשו חז"ל בגבורה של תורה. דהנה איתא במדרש שבע שבתות תמימות אימתי הם תמימות כשישראל עושין רצונו של מקום ע"ש. דאיתא בזוה"ק תצוה דכל השנה תליא בשבעה שבועות אלו ומי שמתקן אלה הימים כראוי אין צריך להיות נשפט בימי הדין דתשרי ע"ש. והענין הוא דכתיב תורת ה' תמימה והכל נברא בכח התורה וכשבנ"י מקבלין הכל בכח התורה ויודעין שזה עיקר חיות הכל ועושין הכל טפל אל התורה אז התורה משפעת להם כל הצריך להם וממתקת להם כל הדינים. וזה עצמו פי' תמימות תהייה שיהי' מבורר אצלינו שהם תמימים וכוללים הכל. ושבע שבתות אלו הם כלל התורה כמ"ש לקמן באריכות בס"ד. ז"ש אימתי הם תמימות כשישראל עושין רצונו של מקום. ז"ש והניף כו' העומר כו' לרצונכם. להרים ולהעלות כל ההשפעה היורדת בכל השנה אל הקב"ה כדי שיתברכו לכם דייקא תבואה שבשדות. להיות כל השפע בשבע שבתות תמימות שמיחדים רק לבנ"י ולהם הוא הכנה על כל ימי השנה כמ"ש. וכדאיתא בזוה"ק שע"י תנופת העומר סט"א ערקת. וע"י העומר הי'

בגבורה ולא בשתי: (יח) בעצלותים ימך המקרה ובשפלות ידיים
ידלף הבית: (יט) לשחוק עשים לחם וינון ישמח חיים והכסף יענה
את הכל: (כ) גם במדעך מלך אל תקלל ובחדרי משכבך אל תקלל
עשיר כי עוף השמים יוליך את הקול ובעל כנפים³⁰⁰ יגיד דבר:

כל שפע פרנסה ומזוני בקדושה לבני. וע"ז נאמר לך אכול בשמחה כו' כי כבר רצה. מהו כבר הוא
כמ"ש ולחם וקלי כו' לא תאכלו עד עצם היום הזה. וע"י שנתנו הראשית אל הקב"ה. ז"ש והניף
את העומר את לרבות כל השפע הטפל אל זה הראשית. ובכח עומר זה מתרומם כל השיריים.
ורצה אלקים. הוא המתקת הדין לחסד ורצון כמ"ש השמאל נעשה ימין. זה שריך בעת יאכלו. ויש
רמז לזה בגמ' עד כמה יושבין בדין עד זמן אכילה שריך בעת יאכלו ע"ש בסנהדרין:

ספר ליקוטי מוהר"ן - מהדורא קמא סימן נו

צריך כל אחד, לבלי להשתמש עם בחינות המלכות שיש לו להנאותו ולצרכו. שלא תהיה בחינות
המלכות אצלו כעבד למלאת תאותו, רק שתהיה בחינות המלכות בבחינת בן חורין. בבחינת (קהלת
י): "אשריך ארץ שמלכך בן חורין", שהמלכות יהיה אצלך בן חורין, לבלי להשתמש בו להנאותך. וזה
בחינת מרדכי, בחינת מר דרור (חלין קל"ט:). שהמרות, הינו המלכות, יש לה דרור וחרות, שלא
להשתמש בה להנאותו ולצרכו, כי אם להשם יתברך, בבחינות (עבדיה א): "והיתה לה' המלוכה".
דהינו להשתמש עם המלכות לעבודת השם יתברך, דהינו להזהיר ולהוכיח את כל הנשמות
שנכנעים אליו, כל אחד ואחד לפי בחינות המלכות שיש לו באתגליא ובאתקסיא. הן אם הוא
מושל בביתו, צריך להזהיר ולהוכיח את בני ביתו. ואם יש לו ממשלה יותר, מטל עליו להזהיר יותר
ויותר אנשים, לפי בחינת המלכות שלו.

ספר ליקוטי מוהר"ן - מהדורא בתרא סימן ז

"אשריך ארץ שמלכך בן - חורין ושריך בעת יאכלו" 'חרות' זה בחינת יובל, שהוא
בחינת כלליות בן ותלמיד, כי יובל הוא (ר"ת של) אותיות: "וכל בניך למודי יי" (ישעיה נ"ד), דהינו
כלליות בן ותלמיד. כי בניך זה בן, 'למודי ה' הם תלמידים, ומכלליות בן ותלמיד שהוא בחינת
יובל, בחינת חרות, משם מקבל המלכות הפרנסה כנזכר לעיל. וזהו, 'אשריך ארץ שמלכך בן חורין'
שמלכות מקבל הפרנסה מבחינת חרות, בחינת יובל וכו' כנזכר לעיל. וזהו: 'ושריך בעת יאכלו'.
'בעת' זה בחינת התגלות הרצון שמתגלה בשעת אכילה, בחינת: כעת יאמר וכו'

ספר ליקוטי מוהר"ן - מהדורא קמא סימן מה ³⁰⁰

מחאת (מחיתת) כפים בתפלה, כי על - ידי - זה נתעוררים בחינת כנפים, שמשם בא הדבור. כמו
שכתוב **"ובעל כנפים יגיד דבר"**, וכתוב (חזקאל י'): "וידוי אדם מתחת כנפיהם". נמצא שעל
- ידי שאדם נתעורר בידיים שלו, אזי [הכנפים] נתעוררים. הינו כנפי ראה, שמשם נתהנה הדבור.
אבל עדין צריכין להכין ולתקן פה, לקבל את הדבור בתוכו. ועל - ידי שמכה כף אל כף, על - ידי -
זה נתהנה הפה. כי בכל יד חמשה אצבעות. והפאות האורות, יד ימין ביד שמאל, הינו חמשה

פרק יא

(א) שֶׁלַח לַחֲמֹךְ עַל פְּנֵי הַמַּיִם³⁰¹ כִּי בָרַב הַיָּמִים תִּמְצָאֲנוּ: (ב) תֵּן חֶלֶק לְשִׁבְעָה וְגַם לְשִׁמוֹנָה³⁰² כִּי לֹא תִדַּע מָה יִהְיֶה רָעָה עַל מִ"ו).

פְּעָמִים חֲמִשָּׁה, גִּימְטְרִיא עֲשָׂרִים וְחֲמִשָּׁה. וְהַפְּאוֹת יָד שְׁמַאל בְּיַד יָמִין חֲמִשָּׁה פְּעָמִים חֲמִשָּׁה, גִּימְטְרִיא גַם כֵּן עֲשָׂרִים וְחֲמִשָּׁה, שְׁנֵי פְּעָמִים עֲשָׂרִים וְחֲמִשָּׁה, גִּימְטְרִיא חֲמִשִּׁים. זֶה בְּחִינוֹת חֲמִשִּׁים פְּעָמִים יְצִיאַת מִצְרַיִם שְׁנֵיכָר בַּתּוֹרָה, כִּי 'עַל - יָדֵי בְּחִינוֹת יוֹבֵל יֵצְאוּ מַגְלוֹת מִצְרַיִם' (זֶהָר שְׁמוֹת מִ"ו).

³⁰¹ שַׁפְת אַמֶּת סִפְר שְׁמוֹת - פֶּרֶשֶׁת יִתְרוֹ - שְׁנַת [תִּרְמ"ח]

בַּמִּדְרָשׁ עֲלִית לַמְרוֹם שְׁבִית שְׁבִי יִכּוֹל מִפְּנֵי שֶׁשָּׁבָה אוֹתָהּ נִטְלָה חֲנֻם ת"ל לַקַּחַת. יִכּוֹל צָרִיךְ לִיתֵּן דָּמִים ת"ל מִתְּנוּת.

מִדְרָשׁ רַבָּה שְׁמוֹת פֶּרֶשָׁה כַּח פֶּסְקָה א

עֲלִית לַמְרוֹם שְׁבִית שְׁבִי בְּנוֹהֵג שֶׁבַע עוֹלָם הִנְכַּס לַמִּדְיָנָה נוֹטֵל דָּבָר שֶׁאֵין עֵין בְּנֵי הַמִּדְיָנָה עֲלָיו וּמִשָּׁה עָלָה לַמְרוֹם וְנִטְלָה אוֹת הַתּוֹרָה שֶׁהָיוּ הַכֹּל נוֹשְׁאִין עֵינֵיהֶם עָלֶיהָ הָיוּ עֲלִית לַמְרוֹם שְׁבִית שְׁבִי יִכּוֹל מִפְּנֵי שֶׁשָּׁבָה אוֹתָהּ נִטְלָה חֲנֻם ת"ל (שֶׁם) לַקַּחַת מִתְּנוּת בְּאָדָם בְּלִקְיָחָה נִתְּנָה לוֹ יִכּוֹל יֵהָא חַיִּיב לִיתֵּן לוֹ דָּמִים ת"ל מִתְּנוּת בַּמִּתְּנָה נִתְּנָה לוֹ

דִּהְנָה בְּאַמֶּת הַתּוֹרָה מִיּוֹחַד לִבְנֵי מִתְּחַלַּת הַבְּרִיאָה. כִּמ"ש חז"ל בְּשִׁבִּיל הַתּוֹרָה שֶׁנֶּק' רִאשִׁית וּבְשִׁבִּיל יִשְׂרָאֵל שֶׁנֶּק' רִאשִׁית. וְלִכֵּן הִי הַתּוֹרָה לַמַּעֲלָה שְׁבִי. וְכִמ"ש ז"ל עֵיקָר שְׁכִינָה בַּתְּחִתּוֹנִים הִיתָה וְהַרְשָׁעִים סִלְקוֹה לַמַּעֲלָה. וְע"ז כ' לַהֲפָרַע מִן הַרְשָׁעִים שֶׁמֵּאֲבִדִּין הָעוֹלָם כו'. וְלִיתֵּן שֶׁכֶר טוֹב לְצַדִּיקִים שֶׁמִּקְיָמִין הָעוֹלָם שֶׁנִּבְרָא בַּעֲשֶׂרָה מֵאֲמֵרוֹת. וְהִיא הַתּוֹרָה שֶׁנֶּק' טוֹב שֶׁזָּכוּ בְּנֵי לַהֲמַשִּׁיךְ הַתּוֹרָה וְהַשְׁכִּינָה בַּעוֹה"ז. שְׁבִית שְׁבִי הוּא כִּמוֹ שֶׁדִּרְשׁוּ ז"ל בַּפֶּסֶק וַיֵּשֶׁב מִמֶּנּוּ שְׁבִי וּבַפֶּסֶק וְשְׁבִית שְׁבִי. וְלִכֵּן הִיא שִׁיטְלָנָה חֲנֻם הוּאֵל וְשִׁיכָה לִבְנֵי. אֵךְ צָרִיךְ לִיַּגַע עֲצָמוֹ לַמַּצּוֹא מִקוֹם לַקַּבֵּל הַתּוֹרָה. כִּמ"ש וְהַתְקֵן עֲצָמָךְ. וְכ' וְהָיוּ נִכּוֹנִים לְיוֹם הַשְּׁלִישִׁי. וְזֶהוּ לַקַּחַת מִתְּנוּת כִּמ"ש ז"ל יִגְעִתִּי וּמִצֵּאתִי תֵּאֱמִין. וְאֵא"ז מו"ר ז"ל עֲמַד ע"ז הַלְשׁוֹן כִּי לֹא שִׁיךְ מִצִּיאָה רַק בַּדְּבָר הַבֵּא בְּהִסָּח הַדַּעַת. וּבִמָּה שְׁבִי ע"י יִגְעָה אֵיךְ יִתְּכֵן לֹמֵר לְשׁוֹן מִצִּיאָה. וְהַשִּׁיב כִּי אֵין בְּכַח הַיִּגְעָה לְבֹא לַמַּעֲלָה הַתּוֹרָה. רַק ע"י הַיִּגְעָה זֹכִיךְ לַמַּצּוֹא הַתּוֹרָה בְּבַחֲי' מִתְּנָה וּמִצִּיאָה. וְזֶהוּ לַקַּחַת מִתְּנוּת. וְנ"ל עוֹד כִּי הוּא לְרִמּוֹז שֶׁהִגֵּם שֶׁאֵין אָדָם מִרְגִּישׁ הַתּוֹעֵלֶת בְּכִמָּה יִגְעוֹת. אֲבָל הָאֵמֶת כִּי בְּכָל יִגְעָה זֹכִיךְ לַתּוֹרָה בְּזִמְנִים אַחֲרִים כִּמ"ש שֶׁלַח לַחֲמֹךְ ע"פ הַמִּים שֶׁהוּא הַיִּגְעָה בַּתּוֹרָה שֶׁנֶּק' מִים וְכִמ"ש לְכוּ לַחֲמוּ בַּלְחָמִי. וְכָל הַכּוֹחוֹת שֶׁמִּנִּיחִין בְּלִימּוֹד הַתּוֹרָה. הַסּוֹף בְּרֹב הַיָּמִים תִּמְצָאֲנוּ. כִּי הַתּוֹרָה לַמַּעֲלָה מִן הַטֶּבַע. אֲכֵן הַקַּב"ה נָתַן זִמְנִים וְשַׁעוֹת שֶׁנִּפְתָּחִים שַׁעֲרֵי הַתּוֹרָה. וְכִפִּי הַיִּגְעָה בְּכָל עֵת בַּתּוֹרָה. זֹכִיךְ לְזוֹ הַשַּׁעָה שֶׁנִּפְתָּח שַׁעַר הַתּוֹרָה.

שַׁפְת אַמֶּת – לִיקוּטִים פ' יִתְרוֹ

שלח לחמך כו', והנה מובן מזה כי אין לאדם שום טענה להש"י אשר אין שום דבר טוב שמבטל ועל ידי נתינת הלחם גרם כל הטובות לו ולדורותיו וזה שלח לחמך אך על פני המים דהיינו להעלות מ"נ על ידי זה ואז בטח יהי' לטובה כפולה ומכופלת:

שפת אמת ליקוטים - ליקוטי הש"ס

יגעת ומצאתי תאמין, והקשה אא"ז מו"ר ז"ל כי מציאה היא דבר הבא בהיסח הדעת ולא על ידי יגיעה, ותיירצו ידוע, [עיין שפ"א פ' תולדות לעיל] ויתכן לתרץ עוד כי הכלל שאין אדם מפסיד בשום יגיעה ועבודה לשמים אף אם לא נגמר הדבר בכי טוב, כמו שכתוב בזוה"ק כי אף רצון והרהור טוב לתשובה יש לו מקום בשמים ולא הוי לבטלה, וכן לפעמים שאין יכולין להשיג על ידי יגיעה גם כן והיא לטובה, כמו שכתב זוה"ק על פסוק בשוא גליו אתה תשבחם כו' עיין שם [פ' נח] אבל יהי' בטח כי יהי' נמצא לו בהיסח הדעת כמו שכתוב שלח לחמך כו' ברוב הימים תמצאנו, וכן בכל מעשה מצוה תליא ביגיעת האדם כל היום להיות לבו לשמים אז זוכה בשעת המעשה שיצליח בידו, וזה שאמרו יגעת ומצאתי תאמין אף שנדמה שלא מצא בשעת היגיעה כנ"ל:

ספר ליקוטי מוהר"ן - מהדורא קמא סימן סט

"שֶׁלַח לַחֲמֶךָ עַל פְּנֵי הַמַּיִם" אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ, זְכוֹרֵנוּם לְבָרְכָה (גטין ז.): 'אִם רוּאָה אָדָם שְׁמֻזּוֹנוּתוֹ מִצְמָצְמִין, יַעֲשֶׂה מֵהֶם צִדְקָה'. כִּי מֵה שְׁמֻזּוֹנוּתוֹ מִצְמָצְמִין, הוּא מַחֲמֵת הַתְּגַבְּרוֹת הַקְּלָפוֹת עַל הַנֶּפֶשׁ, בְּחִינַת נֻקְבָּא, בְּבַחֲיִנַת: "רַגְלִיָּה יוֹרְדוֹת מוֹת" וְעַל - יְדֵי שְׁמֻתְגַּבְּרוֹת הַקְּלָפוֹת עָלֶיהָ, הֵם יוֹנְקִים מִמֶּנָּה וּמַחֲסְרִים אוֹרָה, וְעַל - יְדֵי - זֶה אֵין לוֹ מָמוֹן. אֲבָל עַל - יְדֵי צִדְקָה, הוּא מוֹצִיָּאָה מִבֵּין הַקְּלָפוֹת. כִּי, "צִדְקָה תַצִּיל מִמוֹת" (מִשְׁלִי י), הֵינוּ מִמָּה שֶׁהִיא מְקַדֵּם "רַגְלִיָּה יוֹרְדוֹת מוֹת". וְעַל כֵּן, עַל יְדֵי צִדְקָה יוֹכֵל לְתַקֵּן מָמוֹנוֹ.

ספר ליקוטי מוהר"ן - מהדורא בתרא סימן ד

עַל יְדֵי הַצִּדְקָה מִתְקַנֵּין וּמַעֲלִין פָּגֶם נְפִילַת הַיָּמִים וְהַדַּעַת שֶׁל הַזְקָנִים מֵאֲרִיכֵי יָמִים, שְׂאִינָם כְּרָאוּי, שְׂמֻזָּה יִנִּיקַת מִצַּח הַנְּחָשׁ כְּנֻזְכָּר לַעִיל, בְּבַחֲיִנַת **"שֶׁלַח לַחֲמֶךָ עַל פְּנֵי הַמַּיִם, כִּי בָרַב הַיָּמִים תִּמְצָאֲנוּ"** שֶׁכֵּחַ הַצִּדְקָה מוֹצֵאֵין בָּרַב הַיָּמִים, דְּהֵינוּ בְּמֵאֲרִיכֵי יָמִים, כִּי עַל - יְדֵי הַצִּדְקָה מַעֲלִין וּמִתְקַנֵּין הַפָּגֶם שֶׁלָּהֶם כְּנֻזְכָּר לַעִיל. וְזֶהוּ: "שֶׁלַח לַחֲמֶךָ עַל פְּנֵי הַמַּיִם", הֵינוּ שֶׁתִּתֵּן צִדְקָה, וְהַכְּתוּב מִבְּטִיחָךְ, שֶׁהַפֶּסֶד שֶׁאַתָּה מִפְסִיד מִמוֹנְךְ, שֶׁפִּזְרָתָ לַצִּדְקָה תִּרְוִיחַ וְתִמְצָאֲנוּ בָרַב הַיָּמִים, בְּמֵאֲרִיכֵי יָמִים כְּנֻזְכָּר לַעִיל, כִּי עַל - יְדֵי הַצִּדְקָה מַעֲלִין פָּגֶם נְפִילַת הַדַּעַת שֶׁל הַמֵּאֲרִיכֵי יָמִים, שְׂמֻזָּה הוּא יִנִּיקַת מִצַּח הַנְּחָשׁ כְּנֻזְכָּר לַעִיל, וּמוֹצִיָּאֵין כָּל הַיְנִיקָה וְהַחֲיוּת שֶׁל מִצַּח הַנְּחָשׁ, חֲכֻמַּת הַטָּבַע, וּמִתְגַּבֵּר בְּחִינַת מִצַּח הַרְצוֹן. כִּי עֶקֶר עֲבוֹדַת הַצִּדְקָה הִיא בְּבַחֲיִנַת: וְאַתָּה הָעֹרְבִים צוּיְתִי וְכו' כְּנֻזְכָּר לַעִיל, דְּהֵינוּ מֵה שְׂצָרִיכִים בְּהַתְחַלָּה לְשִׁבְרַת הָאֲכֻזְרִיּוֹת לְהַפְכוֹ לְרַחֲמָנוּת, וּמֻזָּה בְּעֶצְמוֹ מִתְגַּבֵּר בְּחִינַת הַרְצוֹן, 'כִּי מִנָּה וְבָה אֲבֵא לִיזִיל בָּה נִרְגָּא' (סִנְהֶדְרִין ל"ט), מֵאַחֵר שֶׁמִּתְגַּבֵּר וּמֵהַפֶּךְ אֲכֻזְרִיּוֹת שֶׁבְּטָבְעוֹ לְרַחֲמָנוּת, עַל - יְדֵי - זֶה נִתְהַפֵּךְ הַרְגֵּז לְרַצוֹן:

שפת אמת ספר שמות - פרשת בא - שנת [תרל"א] ³⁰²

במדבר אדם ובהמה כו' ובן שמונת ימים ימול. שיראה פני מטרונא תחילה כו'. דכ' תן חלק לשבעה וגם לשמונה במד' [תזריע וקהלת] לשבעה ז' ימי בראשית. לשמונה ח' ימי מילה.

הָאָרֶץ: (ג) אִם יִמְלְאוּ הָעֵבִים גֶּשֶׁם עַל הָאָרֶץ יִרְקוּ וְאִם יִפּוֹל עֵץ
בְּדָרוֹם וְאִם בַּצָּפוֹן מְקוֹם שֶׁיִּפּוֹל הָעֵץ שָׁם יִהְיֶה: (ד) שֶׁמֶר רוּחַ לֹא
יִזְרַע וְרָאָה בְּעֵבִים לֹא יִקְצוֹר: (ה) כֹּאֲשֶׁר אֵינְךָ יוֹדֵעַ מַה דָּרְךָ הָרוּחַ
כִּפְעָמִים בְּבֶטֶן הַמִּלֵּאָה כָּכָה לֹא תִדַּע אֶת מַעֲשֵׂה הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר
יַעֲשֶׂה אֶת הַכֹּל: (ו) בְּבִקְרָא זֶרַע אֶת זֶרְעֶךָ וְלַעֲרֹב אֶל תֵּנֵחַ יָדְךָ כִּי אֵינְךָ
יּוֹדֵעַ אִי זֶה יִכָּשֶׁר הֵזֶה אוֹ זֶה וְאִם שְׁנֵיהֶם כֹּאֲחֵד טוֹבִים: (ז) וּמִתּוֹךְ

פירוש, שמילה היא בחי' שמונה למעלה מן הטבע. ויכולין לבוא לזה ע"י בחי' שבת להביא קדושת
ש"ק גם בימי המעשה. וזה חלק לשבעה כי שבת מעין עוה"ב. ובכללותן יכולין לבוא לבחי' שמיני
ג"כ:

שפת אמת ליקוטים - פרשת בהר

תן חלק לשבעה וגם לשמונה, יתכן לפרש לשבעה היא שמיטה שהיא השביעית, וגם
לשמונה יובל שהיא למעלה משבעה שמיטות, וגם גימ' מ"ט שאחר המ"ט פנים זוכין ליובל, וכמו
שיש מ"ט שערי בינה וזה לעומת זה מ"ט שערי טומאה כמו כן בעולם שנה נפש [עיין בשפ"א פ' זו
שנת תרנ"א] וזה רמז וגם הקמותי לתת להם ארץ כו' שורש מ"ט שערים שבארץ ישראל וגם אני
שמעתי נאקת כו' הוא מ"ט שערים בנפש, וגם הגוי אשר יעבודו דן אנכי רמז למ"ט שערי טומאה:

שפת אמת ספר ויקרא - פרשת בהר - שנת [תרנ"א]

בפסוק והארץ לא תימכר לצמיתות כו' גרים ותושבים אתם עמדי. שבנ"י צריכין להיות בעוה"ז
גרים לידע כי עיקר שלהם למעלה. כדאיתא בחובת הלבבות מענין הגירות בעולם. ופי' עמדי כמו
שקדושתו ית' למעלה מכל רק שלפעמים יורד למטה איזה הארה סתים וגליא. כן צריכין להיות
בנ"י בעוה"ז בעראי. כמ"ש חסידים תורתן קבע ומלאכתן עראי. ואפי' מי שצריך לעסוק בפרנסה ג'
שעות ובתורה שעה א' אעפ"כ צריך להיות התורה קבע. וכן הי' מצות השמיטה אע"פ שששה שנים
היו עוסקין במלאכתן ושמיטה היו פנוים. מ"מ ע"י שהיו סופרין אחר השמיטין ויובלות. הי' זה
להראות שמלאכתן עראי והי' בטל כל המלאכות אל השביתה. וכן הוא בימי המעשה שצריכין
להיות בטלין אל השבת ואז יכולין להרגיש הקדושה בכל הימים. ולא להיות נפרד מן השורש. וזה
הרמז לא תמכר לצמיתות שלא יהי' מתנכר ורחוק לגמרי מן השורש שלמעלה. וכמ"ש גאולה תתנו
לארץ. וכבר כ' בכמה מקומות כמו שיש גאולה בנפש כן בזמן ובמקום. וכמו שיש מ"ט שערי
טומאה שצריך האדם לצאת מהם כמו שגאלנו הקב"ה ממצרים כן צריכין בנ"י ליתן גאולה למקום
ולזמן. וכת' תן חלק לשבעה וגם לשמונה. יתכן לרמוז לשבעה שמיטין. וגם לשמונה הוא יובל
שהוא למעלה משבע שבועות והוא עלמא דחירות. וג"ם גי' מ"ט שבימי השמיטין יוצאין ממ"ט
שערים ומתגלה שער הנ' שהוא אחדות בלי תערובות. וכתב וגם הקימותי כו' לתת כו' היינו
גאולת הארץ. מת"י כנען לצאת ממ"ט שערים. וגם אני שמעתי כו' נאקת כו' הוא גאולת הנפשות
ממ"ט שערים:

הָאוֹר וְטוֹב לַעֲיִנַּיִם לְרֹאוֹת אֶת הַשֶּׁמֶשׁ: (ח) כִּי אִם שְׁנַיִם הִרְבֵּה יִחְיֶה
הָאָדָם בְּכָלֶם יִשְׁמַח וַיִּזְכֹּר אֶת יְמֵי הַחֹשֶׁךְ כִּי הִרְבֵּה יָהִיו כָּל שָׂפָא
הָבָל: (ט) שְׂמַח בְּחֹר בִּילְדוּתֵיךָ וַיְטִיבֵךְ לִבְךָ בְּיָמֶיךָ בְּחֹרוֹתֶיךָ וְהִלֵּךְ
בְּדַרְכֵי לִבְךָ וּבְמַרְאֵי עֵינֶיךָ וְדַע כִּי עַל כָּל אֵלֶּה יִבְיָאֵךְ הָאֱלֹהִים
בְּמִשְׁפָּט: ³⁰³(י) וְהִסֵּר כַּעַס מִלִּבְךָ וְהַעֲבִיר רָעָה מִבִּשְׂרָךְ ³⁰⁴כִּי הִילְדוֹת
וְהַשְׁחָרוֹת הָבָל:

³⁰³ שפת אמת ליקוטים - קהלת

שמח בחור בילדותך כו', כי באמת יש לאדם לשמוח במה שזוכה על ידי התגברות נגד
תאוותו לעשות נחת רוח להש"י, ולפי השמחה והתשוקה שיש לאדם תמיד לעשות נחת רוח
להש"י על ידי זה בנקל לדחות כל תאוותיו, וזהו חשבון שכר עבירה נגד הפסידה שעל ידי התגברות
הוא זוכה לעשות נחת רוח להש"י, וזהו באמת עיקר המבוקש מאדם כי לעשות מצות עשה כראוי
הוא רק בעזר הש"י אבל מצות לא תעשה ולהתקדש במעשיו שלא להתדבק בעניני עולם הזה זה
הכנה שיזכה לקיים גם מצות עשה כראוי, וזהו שכתוב ושמרתם ועשיתם שמירה היא לא תעשה
לשמור עצמו להיות נקי שיוכל לקיים המצוה כראוי, וכן כתוב סור מרע וזהו הכנה לועשה טוב, כי
באמת כל ההסתר שקשה לקיים המצוה היא על ידי הטבע וגשמיות שמתנגד ומסתיר חיות הש"י,
ועל ידי שעושה מעשי עולם הזה לשם שמים ושומר עצמו שלא לתור אחר רצון לבבו כדי לעשות
נחת רוח להש"י, על ידי זה נמשך הגשמיות גם כן להקדושה וכמו שכתוב ולא תתורו כו' למען
תזכרו ועשיתם:

³⁰⁴ ספר ליקוטי מוהר"ן - מהדורא קמא סימן סח

ודע, שראוי שכל ישראל יהיו להם ממון, אף יש מדה אחת שמפסדת ומאבדת מהם הממון. והיא
מדה רעה מגנה, שקשה מאד להנצל ממנה. ואפלו אם ירצה אחד להנצל ממנה. ובפרט בשביל
תאות הממון, כדי שלא תפסיד לו את הממון, עם כל זה המדה רעה הזאת מתגברת עליו בילדותו
ובקטנותו, ועל - ידי - זה מפסדת ממנו הממון שהיה ראוי שיהיה לו. והמדה רעה ההיא היא מדת
הכעס, שעל - ידי - זה מפסיד ומאבד הממון הראוי לו. כי בבחינת שרש השתלשלות שמשתלשל
הממון, במקום שמשתלשל משם, הוא בחינה אחת עם הכעס ממש. ועל כן הפעל דבר כפשוטה
שמשתלשל ויורד שפע לאדם שיהיה לו ממון, אזי יורד ומזמין לו כעס, ועושה לו מבחינת
ההשפעה והשתלשלות שיורד אליו שיהיה לו ממון, עושה לו ממנו כעס. כי הכעס הוא ממש בחינה
אחת וענין אחד עם הממון, במקום שרש השתלשלות, ואין ביניהם שום הפרש. כי שניהם יורדים
מגבורות, ונמשכין במקום אחד ממש, בבחינת (איוב ל"ז): "מצפון זהב יאֶתה" וכתב (ירמיה א):
"מצפון תפתח הרעה" הינו בחינת כעס, כמו שכתוב (קהלת י"א): "והסיר כעס מלִבְךָ והעביר
רעה מבִּשְׂרָךְ".

פרק יב

(א) וְזָכַר אֶת בּוֹרְאֵיךָ³⁰⁵ בְּיָמֶיךָ בְּחֹרֶתֶיךָ עַד אֲשֶׁר לֹא יָבֹאוּ יָמֵי הָרָעָה וְהִגִּיעוּ שָׁנִים אֲשֶׁר תֹּאמַר אֵין לִי בָהֶם חֶפֶץ: (ב) עַד אֲשֶׁר לֹא תִחַשְׁדָּה הַשֶּׁמֶשׁ וְהָאוֹר וְהַיָּרֵחַ וְהַכּוֹכָבִים וְשָׁבוּ הָעֵבִים אַחֵר הַגָּשָׁם³⁰⁶: (ג)

³⁰⁵ שפת אמת ספר דברים - לסוכות - שנת [תר"נ]

אמו"ז ז"ל אמר שעל ימים טובים נאמר **וזכור את בוראך בימי בחורותיך** שאומרים בהם אתה בחרתנו. והפי' כי בודאי השי"ת בחר בנו לעולם אבל באלה הימים נודע לנו הבחירה ומתפעלים בנפש. ולכן מסיים הפסוק עד כו' לא יבואו ימי הרעה אשר תאמר אין לי בהם חפץ. לכן צריכין להכין בימים אלו על כל הימים. וכן מבקשין והנחילנו כו' שיהי' הארת הימים טובים נחלה לעולם. וכ"כ במדרש בפסוק טובה חכמה כשהיא עם נחלה ע"ש. פי' כל הארה הבאה משמים צריכין להיות שתהיה נחלה קבוע ונשארית בנפש לעולם:

שפת אמת ספר דברים - פרשת וזאת הברכה - שנת [תרנ"ג]

בפסוק ברזל ונחושת מנעליך וכימך דבאך. פרש"י כימים שהם טובים לך כך ימי זקנתך. ואמר אמו"ז ל' כי ז"ש מקודם ברזל ונחושת מנעליך. לומר כפי מה ששומרים בימי הנעורים הכחות והמדות במנעל ברזל ונחושת שלא להתפשט לחוץ כך נשאר הכח לימי הזקנה ודפח"ח. וע"ז כ' **וזכור את בוראך בימי בחורותיך עד אשר לא יבואו כו'.** ומדקדק בזה"ק דימי הזקנה לאו רעים הם לצדיקים אכן הפי' שע"י זכירת הבורא בימי הבחורות לא יבואו ימי הרעה בזקנותו. וכ"כ שתולים בבית ה' כו' עוד ינובון בשיבה. והנה באמת כימך דבאך הוא לבנ"י שהם למעלה מן הזמן. כי הרי הכתוב קורא ימי הבחורות ימים כימך שמצד הזמן הבחורות עיקר הכח. אבל אם זוכין לצאת מן הטבע והזמן אז כימך דבאך כמ"ש עוד ינובון. ועוד לשון תוספות הוא. והנה כמו כן הוא בדורות כי בדור המדבר ראה מרע"ה כי הם נשמרים ברזל ונחושת מנעליך לכן הי' הכנה על כל הדורות. כימך דבאך רומז על דורות השפלים האחרונים שיש להם חיזוק מכח הכנת דור הראשון דור דיעה. וגדול כחו של מרע"ה שהנחיל התורה לכל הדורות כמ"ש מורשה קהלת יעקב. ועליו נאמר טובה חכמה עם נחלה כי מה שאדם מתחכם לעצמו אין בו טובה שלימה. רק להנחיל כח חכמתו לבנ"י. וזה נתקיים במרע"ה ז"ע:

³⁰⁶ ספר ליקוטי מוהר"ן - מהדורא קמא סימן סח

דע, שְׁכֵשֶׁה נִשְׁמֹת עוֹשִׁין פְּרוֹת שְׁעוֹשִׁין רְצוֹנוֹ שֶׁל מְקוֹם. אֲזִי מְאִירִין עֵינֵי בַּעַל הַשְּׂדֶה, וְיִכּוֹלִין לִהְיוֹת צוֹפִין וְרוֹאִין בְּמְקוֹם שְׁצָרִיךְ. וְזֶה בְּחִינַת (בַּמִּדְבָּר כ"ג): "שְׂדֵה צוֹפִים". אֲבָל כְּשֶׁאֵין עוֹשִׁין רְצוֹנוֹ יִתְבָּרֵךְ, חֵס וְשְׁלוֹם, אֲזִי נִתְחַשְׁכִּים עֵינָיו, חֵס וְשְׁלוֹם. וְזֶה בְּחִינַת: "שְׂדֵה בּוֹכִים" (אֱהָלוֹת פָּרָק י"ח מֵעַד קָטָן ה, ע"ן שָׁם), כִּי בְּכִי הוּא קֶלְקוֹל הָרְאוֹת, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב "וְשָׁבוּ הָעֵבִים אַחֵר הַגָּשָׁם",

בַּיּוֹם שֶׁיִּזְעוּ שְׁמֵרֵי הַבַּיִת וְהַתְּעוּתוֹ אֲנָשֵׁי הַחֵיל וּבָטְלוּ הַטְּחָנוֹת כִּי מַעֲטוֹ וְחֲשָׁכוֹ הָרְאוֹת בְּאַרְבּוֹת: (ד) וְסָגְרוּ דְלָתַיִם בְּשׁוֹק בְּשָׁפֶל קוֹל הַטְּחָנָה וַיָּקוּם לְקוֹל הַצֹּפֹר וַיִּשְׁחוּ כָּל בָּנוֹת הַשִּׁיר: (ה) גַּם מִגְבֵּה יָרְאוּ וְחִתְחִתִּים בִּדְרֹךְ וַיִּנְאַץ הַשָּׁקֵד וַיִּסְתַּבֵּל הַחֲגָב וְתִפְרֵי הָאֲבִיוֹנָה כִּי הִלֵּךְ הָאָדָם אֶל בֵּית עוֹלָמוֹ וְסָבְבוּ בְשׁוֹק הַסּוֹפְדִים: (ו) עַד אֲשֶׁר לֹא יִרְתֵּק חֶבֶל הַכֶּסֶף וְתִרְצֵץ גִּלְתֵּי הַזָּהָב וְתִשָּׁבֵר כַּד עַל הַמְּבוּעַ וְנִרְצֵץ הַגִּלְגָּל אֶל הַבּוֹר: (ז) וַיֵּשֶׁב הָעֶפֶר עַל הָאָרֶץ כְּשֶׁהָיָה וְהָרוּחַ תָּשׁוּב³⁰⁷ אֶל הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר נָתַנָּה: (ח) הֵבֵל הַבָּלִים אָמַר הַקּוֹהֶלֶת הַכֹּל הֵבֵל: (ט) וְיִתֵּר שְׁהִיָּה קִהְלֵת חֲכָם עוֹד לִמָּד דַּעַת אֶת הָעָם וְאֶזְנוֹ וְחִקֵּר תִּקְוֹן מְשָׁלִים הַרְבֵּה: (י) בִּקְשׁ קִהְלֵת לְמִצָּא דְבָרֵי חִפָּץ וְכִתְּוֹב יִשָּׁר דְּבָרֵי אֱמֶת: (יא) דְּבָרֵי חֲכָמִים כְּדִרְבָּנוֹת³⁰⁸ וְכִמְשֻׁמְרוֹת נְטוּעִים

וְדִרְשׁוּ רַבּוּתֵינוּ, זְכָרוֹנָם לְבָרָכָה (שְׁבַת קנ"א:): 'זֶה הָרְאוֹת שֶׁהוֹלֵךְ אַחֵר הַבָּכִי'. וְכִשְׁעִינִי מְאִירוֹת וְצוּפוֹת, בְּבַחֲיוֹנוֹת 'שְׂדֵה צוּפִים' הַנִּל, אֲזִי יָכוֹל לְהַסְתַּפֵּל בְּכָל אֶחָד וְאֶחָד, לְהַבִּיאוֹ אֶל הַתְּכָלִית.

³⁰⁷ אור החיים על שמות פרק ג פסוק ה

דע כי בכל התורה כולה גילה ה' דעתו ורצונו, כי עיקר הקפדתו ומוסרו הוא על מצות לא תעשה כי זה יחבול בנפש, והוא טעם אומרו (קהלת יב ז) והרוח תשוב וגו' אשר נתנה, וארז"ל (שבת קנב:) תנה לו כמו שנתנה לך, אבל מצות עשה הם השגת הטוב כשהיו ובהעדרם אין עונש, זולת על פרטים ידועים כגון פסח ומילה:

³⁰⁸ שפת אמת ספר דברים - לסוכות - שנת [תרל"ט]

חכמינו ז"ל קבעו לומר הושענו בימים הללו. ודברי חכמים כדרבונות לרמז בכל עת היפה בעתו. כי ימים הללו נקראו ימי ישועה. וכתוב אודך כי עניתני הוא בימים נוראים יוהכ"פ ועניתם את נפשותיכם. עי"ז ותהי לי לישועה בחג הסוכות. וכתוב הראנו ה' חסדך הוא הסוכה. וישעך תתן לנו הלולב ומיניו. כדכתיב ולקחתם שהיא מתנה מהבורא ית' שיכולין לדבק באלה המצות שמהם בא הישועה. בחסדך בטחתי הוא הסוכה. יגל לבי בישועתך הוא במינים הללו דכתיב ולקחתם כו' ושמחתם כו'. ויום הושענא רבה יום הערבה שמרמז לפה. וכתוב הרחב פיך שבעת גאולה וישועה צריכין להרבות בתחנונים להיות נושע תשועת עולמים. וזה החן שיש להבורא ית' גם בדומין לערבה לא טעם ולא ריח רק ע"י הכנעה להתפלל לפניו ית'. וכחן של ישראל בפה כמ"ש מתגאה בירושתו הקול קול יעקב שקולן ערב לפניו ית'. אמנם העיקר החן על אותן שיש להם טעם וריח. ואעפ"י כן ע"י האגודה ביחד שמכניס עצמו לכלל ישראל ומדבק עצמו בערבה. על ידי שיוודע

שיותר יכול להיות נושע בתפלה מבכח מעשיו. לכן הניחו חכמים כל המינים ואחזו רק בערבה. וע"ז נאמר אדם ובהמה כו' שערומין בדעת ועושים עצמן כבהמה לפני הבורא ית'.

שפת אמת ספר בראשית - לחנוכה - שנת [תר"נ]

במדרש נשא הותיר מנר חנוכה עושה מדורה שהוקצה למצותו לא יאמר אדם לא אקיים מצות זקנים אמר הקב"ה אף עלי הן גוזרין ותגזר אומר כו' על פי התורה אשר יורוך כו'. דברי חכמים כדרבנות וכמסמרות נטועים. דימה אותן כברזל וכנטיעה ע"ש כל הענין.

מדרש תנחומא נשא פרק כט

ביום השמיני נשיא לבני מנשה:

ילמדנו רבינו נר חנוכה שהותיר בה שמן ביום ראשון מהו להדליק בה בשני כך שנו רבותינו נר חנוכה שהותיר בה שמן ביום ראשון מוסיף עליו כל שהוא ומדליקו ביום שני ואם הותיר ביום שני מוסיף עליו ביום השלישי ומדליקו וכן בשאר הימים אבל הותיר ביום שמיני עושה לו מדורה בפני עצמו למה כיון שהוקצה למצוה אסור להשתמש ממנו לא יאמר אדם אני מקיים מצות זקנים הואיל ואינן מן התורה אמר להם הקב"ה בני אין אתם רשאים לומר כך אלא כל מה שגוזרים עליכם תהיו מקיימין שנא' (דברים י) ועשית על פי התורה אשר יורוך למה שאף על דבריהם אני מסכים שנאמר (איוב כב) ותגזר אומר ויקם לך תדע לך שהרי יעקב בשעה שברך מנשה ואפרים מה כתיב שם (בראשית מח) וישם את אפרים לפני מנשה עשה הקטן קודם לגדול וקיים הקב"ה גזרתו אימתי בקרבנות הנשיאים שהקריב שבט אפרים תחלה שנא' ביום השביעי נשיא לבני אפרים ואח"כ מנשה מנין ממה שקראו בענין ביום השמיני נשיא לבני מנשה:

פירוש כשהחכמים תקנו המצוה חל עלי' באמת הקדושה כאלו ה' מפורש בתורה כמ"ש ותגזר כו'. ולכן אסור להשתמש לאורה. וכ' על פי התורה שנעשה מדבריהם תורה. ואמר עוד כי ברזל יש בו חוזק גדול אבל כשאינו נטוע במקום יכולין לשמוט הברזל ונטיעה (הוא) א"א לשמוט אבל הוא רך ויכולין לתלוש גוף הנטיעה ולכן דימה דברי חכמים לנטיעה ואעפ"כ יש בו החוזק. והכוונה כי ברזל היא התורה עצמה שנק' עוז. ותורה שבע"פ הוא מה שנטעו חכמים אור התורה בלבנות בנ"י כמ"ש כדרבנות שמכוונים הפרה לתלמי' ע"ש. וע"ז מברכין חיי עולם נטע בתוכנו היא תורה שבע"פ שהיא נטועה. וגם נטיעה היא פרה ורבה ועושה תולדות. והוא מה שמקבלין בנ"י דברי תורה בלבם ונפשם. עושין בזה תולדות. ונטיעה השרשים לעולם מתפשטין יותר ויותר וכן הוא כח תורה שבע"פ. וכאן איתא קבעום ועשאוים יו"ט. הוא ב' הדברים מסמרות נטועים. פי' שקבעום בשמים להיות ימים טובים כמ"ש ותגזר אומר שנעשה כמצות התורה ממש. ועשאוים הוא נטועים להיות דבוק במעשה גשמי במה שישראל עושין המצות למטה. וזה עצמו הוא הלל והודאה. האור שמאיר מלמעלה בימים אלו. ומה שבנ"י נמשכין אחר האור ומקבלין הארה בנפשותם. וכן הוא כל תורה שבע"פ ואסמכתות שסמכוהו אקרא שבכח הדרש שלהם נסמכו ונדבקו מצות חכמים בתורה ממש. וכדאיתא במד' על משה רע"ה משל למערה בשפת הים שנתערב עם מי הים ונעשה א' ע"ש. וכן הוא בכל מצות חכמינו ז"ל כמ"ש על פי התורה אשר יורוך ודו"ק במדרש:

שפת אמת ספר בראשית - לחנוכה - שנת [תרמ"ז]

בפסיקתא ובמדרש נשא **דברי חכמים כדרבונות** כו' שיהי' מצות זקנים חביב ע"ש. והענין הוא דמצות חנוכה הוא תורה שבע"פ ממש כדאיתא בגמ' דפורים סוף הנסים והאיכא חנוכה ניתן ליכתוב קאמרינן ע"ש. ולכן תיקנו בהלל והודאה כי בפה יכולין לעורר הארת הימים והנסים דחנוכה ואיתא בחנוכה מהדרין והמהדרין מן המהדרין. שכפי רוב היגיעה והחיפוש בנס זה יכולין למצוא בכל שנה התחדשות שזה ענין היגיעה בתורה בכח הפה שניתן לבנ". כענין שאמרו אין דומה שונה פרקו מאה פעמים כו' וזה כח תורה שבע"פ כשחוזר ושונה וחוזר ושונה מוצא בה טעמים חדשים וזה רמז מהדרין:

שפת אמת ספר בראשית - לחנוכה - שנת [תרס"א]

יין החשיכה עיניהם של ישראל. ע"י שלא הניחו לעשות המצות שהם נרות. מצות ה' כו' מאירת עינים. וע"י ביטול המצות החשיכו עיניהם. וגם הביאו חושך לכל העולם כי המצות מאירין לעולם כמ"ש ונר מצוה. ואחר שנצחום הוסיפו עוד נר חנוכה מצוה דרבנן שהוא נר המאיר תוך החושך הגדול ביותר כדאיתא במד' **דברי חכמים כדרבונות** כו' מכוונים הפרה לתלמי'. אפילו למי שנמשל לבהמות נדמו. עכ"ז ע"י מצות דרבנן יוכל לבוא לקיים גם מצות דאורייתא. וזה נר חנוכה שמתחנך האדם להתקרב גם למצות התורה ממש. לכן הוא בפתח בחוץ. התקן עצמך בפרוזדור שתכנס לטרקלין:

שפת אמת ספר בראשית - לחנוכה - שנת [תר"ס]

במדרש בהעלותך אל תהי מצות זקנים קלה בעיניך שגם עלי גוזרין ואני מקיים כו'. ומביא הפ' **דברי חכמים כדרבונות** שמכוין הפרה לתלמי'. וכמסמרות נטועים. יש להם כח ברזל ונטיעות השורש ע"ש.

מדרש רבה במדבר פרשה יד פסקה ד
 דברי חכמים כדרבונות וכמסמרות נטועים מה המסמר הזה הנטוע בדלת הוא מקיים הדפין כן כשהצדיקים גוזרים הקב"ה מקיים דבריהם.
 תדע לך מיעקב בשעה שבירך מנשה ואפרים עשה את הקטן קודם לגדול שנאמר (בראשית מח) וישם את אפרים לפני מנשה וקיים הקב"ה גזירתו ועליו נאמר דברי חכמים כדרבונות אל תקרי כדרבונות אלא כדרבנות
 כשיעקב גזר שתהא הרבנות לאפרים קיים הקב"ה דברו כמסמר הנטוע ואמר הקב"ה הואיל וגזר יעקב על אפרים שיהא ראשון אף אני אשימנו ראשון לכל דבר בשופטים ובדגלים ובמלכים ובקרבות:
 בשופטים - יהושע שהיה שופט (במדבר יג) למטה אפרים הושע בן נון ואח"כ גדעון בן יואש שהוא משבט מנשה
 בדגלים - שנאמר דגל מחנה אפרים ואח"כ ועליו מטה מנשה
 במלכים - ירבעם בן נבט היה משל אפרים ואח"כ יהוא בן נמשי משל מנשה

בְּעֲלֵי אֲסָפוֹת נִתְּנוּ מִרְעָה אֶחָד: (יב) וְלִיתֵר מִהֶמָּה בְּנֵי הַזֶּהָר עֲשׂוֹת
סִפְרִים הִרְבֵּה אֵין קֶץ וְלִהְיֵה הִרְבֵּה יִגְעַת בְּשָׂר: (יג) סוֹף דְּבַר הַכֹּל
נִשְׁמָע אֶת הָאֱלֹהִים יֵרָא³⁰⁹ וְאֶת מִצֻּתָּיו שְׁמֹר כִּי זֶה³¹⁰ כָּל

אף קרבנות הנשיאים - כשבאו להקריב אפרים מקריב ראשון ביום השביעי ומנשה
אחרון ביום השמיני וכה"א ביום השביעי נשיא לבני אפרים ואח"כ ביום השמיני נשיא לבני
מנשה ועליו הכתוב אומר (איוב כג) ותגזר אומר ויקם לך.

והענין הוא כי התקנות ומצות של אנשי כנה"ג הם תיקונים לנפש האדם. והם תיקונים למעלה.
מסמרות למטה. ונטועים בשורש העליון. וכן בחנוכה איתא קבעום ועשאום ימים טובים. פי'
קבעום למטה ועשאום למעלה והקב"ה מסכים עמהם. ולכן קורין פרשת נשיאים בחנוכה דכתי'
ויקרבו הנשיאים כו' והקב"ה הסכים עמהם כמ"ש קח מאתם. כי בהקמת המשכן וכן במקדש שרה
רוה"ק על הזקנים. וכל התקנות שלהם הם רצון הבורא ית"ש כמ"ש שאל אביך ויגדך הוא לשון
המשכה. מסמרות. דרבנות. זקניך ויאמרו לך הוא שיאמרו לך רצון אביך שבשמים:

שפת אמת ספר בראשית - לחנוכה - שנת [תרל"ח] ³⁰⁹

בגמ' מחוץ לפרוכת העדות כו'. עדות הוא לבאי עולם שהשכינה שורה בישראל כו' נר מערבי
ממנה מדליק ובה הי' מסיים כו'.

דעיקר מה שצריכין לידע להתחזקות בני ישראל בגלות לידע כי השי"ת אור לנו כמ"ש שכביכול
השכינה עם בני ישראל בגלות. וכשנעשה נס במנורה אף שלא הי' שמן להדליק שהרמז שהי' חסר
הכנת המדליקין אעפ"כ הי' דולק בנס וזה עדות שהשכינה שורה בישראל שגם במקומות האפלים
ובכל הגליות שנשלחו בני ישראל לשם מצאו שם אור הקדושה. וזה עדות שיש בהם נקודה קדושה
מהשי"ת. וזה נקרא נר מערבי אותו הנקודה שירדה עם בני"י בכל המקומות האפלים. ובלשון
הזוה"ק נק' אספקלריא שאינה מאירה ואעפ"כ כן היא כוללת הכל כמ"ש ממנה הי' מדליק ובה הי'
מסיים כי הנקודה מלכות שמים שיש בבני"י היא כוללת מראשית הכל עד אחרית הכל וע"ז נאמר
ראשית חכמה יראת ה' ונאמר **סוף דבר הכל נשמע את האלקים ירא** כו' ועל"י נאמר
עיני ה' אלקיך בה מראשית כו' עד אחרית כו'. וכשיצאו מתחת יד מלכות יון הרשעה נתחדש
השראת השכינה בישראל לכן נעשה הנס במנורה כמו בנר מערבי עדות הוא כו'.

שפת אמת ספר ויקרא - פרשת החודש - שנת [תרנ"ט]

כתיב החודש הזה לכם. שהקב"ה נתן לבני"י הנהגה מיוחדת. ותשרי נתחדש השנה בדרך הטבע
המוכן לכלל הבריאה. אבל בניסן נתחדש הדרך המיוחד לבני"י. וז"ש באחד בניסן ר"ה למלכים
ולרגלים. כל ישראל בני מלכים הם. ובבחי' נפש הוא ר"ה לנפשות בני"י שהם בני מלכים. כמ"ש
ואתם תהיו לי ממלכת כהנים. והיא הנהגה המיוחדת להם ונתחדש בניסן. וכמו כן לרגלים בבחי'
הזמן ושנה. כי הרגלים הם מובחר הזמנים ומיוחדין לבני"י. כמ"ש מקדש ישראל והזמנים. ובניסן
מתחדש זה הדרך. וגם בעולם הוא ר"ה לחדשים שכל הנהגות העולם ע"י י"ב מזלות וחדשי השנה
ונקרא חודש ניסן ע"ש שבו מתחדש דרך הנסים שהוא למעלה מדרך הטבע. והדרך הנ"ל המיוחד

לבניי אינו יכול להתגלות רק כשנבדלין בניי מן האומות כמ"ש במד' לכם יהיו לך לבדך. וכן אמרו חז"ל ויקהל משה כו' עדת בניי שהפרישן מן הערב רב ונקהלו לעצמם. וזה עצמו בחי' השבת. אות הוא. מיוחד לבניי. ביני ובין בני ישראל בצינעא. ולכן שורה בו הקדושה. וגם המשכן וביהמ"ק הי' להבדיל בניי מן האומות ולכן שורה בו קדושה במקום המיוחד רק לבניי. והנה זה החותם עשה הקב"ה בבחי' עולם שנה נפש. שבת הוא החותם בזמן ומיוחד רק לבניי ישראל. ומשכן ומקדש החותם במקום. וגם בנפש חותם ברית מילה שבזה נשתנה איש ישראל מכל האומות. וכתוב **סוף דבר הכל נשמע את האלקים ירא כו'.** שלעתיד יתברר שהכל לכבודו ברא. אבל לבניי גם בעוה"ז יש להם מעין זה העדות וחותם המילה שהם בני עוה"ב והוא סוף האדם. כי זה"ל כל האדם ס"ת מיל"ה. וכן בגמר הבריאה השבת סוף הבריאה הניח החותם והוא תכלית הבריאה כמ"ש תכלית שמים וארץ. וכתוב האלקים ירא שבשבת חל יראה כמ"ש אפילו ע"ה אימת שבת עליו. וכן בברית מילה חל היראה כמ"ש גורו לכם מפני חרב כו' כמ"ש בזה"ק וארא. וכן בבית המקדש חל היראה כמ"ש בהר ה' יראה. והם החותם בעולם שנה נפש כנ"ל:

שפת אמת ספר דברים - פרשת ואתחנן - שנת [תרנ"ז]

בפרשת ק"ש שמע ישראל ובמד' מהיכן זכו בניי לק"ש מהר סיני אנכי ה"א כו'. תו במד' מיעקב שאמר הקבצו ושמעו כו'.

הענין היא דאיתא בזה"ק. ע' משמע וד' מאחד עד. ורזא דמלה עד ה' בכס פי' עיקר העד הוא השל"ת בעצמו כדאיתא הוא עד הוא דיין כו'. אבל העדות בא ע"י בניי כדכתיב "עד ה' בכס". וכ"כ "אתם עדי ואני אל". רמז "ואני" ג"כ עד ע"י עדות שלכם. כדכתיב "את ה' האמרת" שבניי הוציאו מכח אל הפועל זה המאמר "אנכי ה' אלקיך" כמ"ש "שמעה עמי ואדברה". וכמו כן בכל יום מתעורר זה הקול אנכי ה' אלקיך כמ"ש "אנכי מצוך היום". "אנכי" דעשרת הדיברות. והנה כל שמותיו וכנויו של הקב"ה מעידין עליו ית"ש. ועיקר העדות שם הוי' המיוחד. וזה עד ה' בכס. ואיתא שמע בכל לשון שאתה שומע. הרמז כי בכל השמיעות שנשמעין אל האדם צריך לשמוע בהם ה' אלקינו ה' אחד. כי כל פעל ה' למענהו. לעדותו. והכל מעידין עליו. ולעתיד יתגלה זה בכל העולם כמ"ש **סוף דבר הכל נשמע את האלקים ירא ואת מצוותיו שמור** שסוף

ותכלית כל פרט להיות נשמע ממנו דבר זה. וזה ע' רברבא דשמע שרומז לע' לשונות כמ"ש רש"י שלעתיד אהפוך אל עמים שפה ברורה להיות נשמע בכל הע' לשונות כי ה' אלקינו ה' אחד. והנה במתן תורה זכו בניי להיות נשמע זה הקול אנכי ה' אלקיך כו'. וזה ה' האמרת היום שמתחדש בכל יום ובכח הכנת יעקב אבינו זכו בניי להיות נכונים לשמוע זה הקול וע"ז כ' ה' האמירך היום שגם זה נתחדש בכל יום כמו שכתוב קודם קריאת שמע הבוחר בעמו ישראל באהבה שמע ישראל כו'.

ספר ליקוטי מוהר"ן - מהדורא קמא סימן טו

כְּשֶׁאֵין אָדָם דֵּן וְשׁוֹפֵט אֶת עַצְמוֹ, אֲזִי דִנִּין וְשׁוֹפְטִין אוֹתוֹ לְמַעַלָּה, כִּי 'אִם אֵין דִּין לְמַטָּה יֵשׁ דִּין לְמַעַלָּה' (דְּבָרִים רַבָּה ה); וְכִשְׁשׁוֹפְטִין אֶת הָאָדָם בְּמִשְׁפָּט דְּלַעֲלֹא, אֲזִי הַדִּין נִתְלַבֵּשׁ בְּכָל הַדְּבָרִים, וְכָל הַדְּבָרִים נַעֲשִׂים שְׁלוּחִים לְמָקוֹם לַעֲשׂוֹת בְּזֶה הָאִישׁ מִשְׁפָּט כְּתוּב, כְּמוֹ שֶׁאֲמָרוּ חֲכָמֵינוּ, זְכוּרֵנוֹם לְבָרְכָה (נְדָרִים מֵא): "לְמִשְׁפָּטֶיךָ עֲמָדוֹ", אֲזִי "הַכֹּל עֲבָדֶיךָ" לַעֲשׂוֹת דִּין בְּזֶה הָאָדָם. אֲבָל כְּשֶׁשׁוֹפֵט אֶת

עצמו, וכשיש דין למטה אין דין למעלה, ואין ה'ראה מתלבש בשום דבר לעורר את האדם, כי הוא בעצמו נתעורר. וזהו (תהלים נ): "ושם דרך" מי ששם ארחותיו (כמו שדרשו רבותינו, זכרונם לברכה סוטה ה), הינו ששופט ארחותיו, כמו שכתוב (שמות כ"א): "ואלה המשפטים אשר תשים" (א), על - ידי - זה "ארצנו בלשע אלקים" זה בחינת יראה, כמו שכתוב **"את האלקים ירא"**; הינו בחינת יראה עולה מהקלפה ומהאמות על - ידי משפט, כי מתחלה היתה נתלבש בקלפה. וזהו שהאדם מיוחד את עצמו מאיזה דבר, משר או מגנבים ושאר פחדים זה הוא שהיראה נתלבש בזה הדבר, כי אם לא היה נתלבש היראה בזה הדבר, לא היה כח בזה הדבר להפחיד את האדם.

ספר ליקוטי מוהר"ן - מהדורא קמא סימן קפה

איתא בזהר (ויקרא ד:): 'כד ישראל אשתלמו בעובדיהו כביכול שמא קדישא אשתלם' וכו', ועקר השלמות היא היראה, כמו שכתוב (דברים י): "מה ה' אלקיך שואל מעמך כי אם ליראה", ועל כן נקראת יראה סוף דבר, כמו שכתוב **"סוף דבר הכל נשמע את האלהים ירא"**, כי היא שלמות כל הדברים:

ויש שני מיני יראות, יש מי שהוא ירא מה' מגדלתו ורוממותו בגין דאיהו רב ושלט, ויש יראה למטה ממנה, הינו שבא ליראה על - ידי יראות תחתונות, על - ידי שירא מחיה או משר או מפחד אחר, על - ידי - זה הוא נזכר ובא ליראת ה'. ויראה הראשונה שהיא על ידי התבוננות השכל בגדלתו ורוממותו, היא בחינות א. כי היראה היא בחינת מלכות, כמו שכתוב (אבות פ"ק ג'): 'אלמלא מוראה של מלכות' וכו'. והיא בחינות דלת. 'בגין דלית לה מגרמה כלום', כי אי אפשר לבוא ליראה כי - אם על - ידי התבוננות השכל בגדלתו, והשכל נקרא יוד. כמו שכתב רש"י: "אז ישיר משה" 'שראוי לכתב שר משה, אלא יוד על שם המחשבה נאמרה', וההמשכה מהשכל להיראה הוא בחינת ואו. וזה א:

והיראה השניה שהיא באה מדברים תחתונים, היא בחינת אד. כי היא בחינת דלי דלת, שאינה נמשכת מהשכל, אלא מהדברים תחתונים, ועל - ידי היראה זו אינו נמשך רק השפעות בעולם, כי הוא בחינת העלאת מיין נקבין, כמו כשאחד צריך לחברו ומבקש ממנו, ועל - ידי הבקשה פועל אצלו הדבר, מחמת שדבוריו ובקשתו שהכניע עצמו לחברו ובקש ממנו, נעשו אלו הדבורים בחינת העלאת מיין נקבין, ופועלים הבקשה אצל חברו להשפיע לו מה שצריך, כן מה שמעלה היראה מהדברים התחתונים, נעשה מזה בחינת העלאת מיין נקבין, ונמשכין השפעות בעולם:

ספר ליקוטי מוהר"ן - מהדורא קמא סימן נו

כנגד מלכות דקדשה, יש מלכות הרשעה, הינו מלכות המן עמלק, כמה שכתוב (במדבר כ"ד): "ראשית גוים עמלק". וזה לעמת זה, כי מלכות דקדשה הוא בחינת: "מאסף לכל המחנות" (שם י'), כמו שכתוב **"סוף דבר הכל נשמע את האלקים ירא"**. זה בחינת מלכות, כמה שכתוב (אבות פ"ק ג'): 'אלמלא מוראה של מלכות'. הינו שמלכות דקדשה היא בחינת סוף דבר, בחינת מאסף לכל המחנות דקדשה. בחינת מחנה דן שהוא מאסף לכל המחנות, כי 'דינא דמלכותא דינא' (גטין י: גבא - קמא ק"ג). ומלכות דסטרך אחרא, הוא מאסף ממון. כי מחמת שהוא ירא שלא יוצאו בלעו מפיו, הינו הניצוצות הקדושות שיש אצלו, על כן הוא מתגבר ומאסף ממון, שהם

הָאָדָם: (יד) כִּי אֶת כָּל מַעֲשֵׂה הָאֱלֹהִים יָבֵא בְּמִשְׁפָּט עַל כָּל נַעֲלָם
אִם טוֹב וְאִם רָע:

ניצוצי הקדושה. כי הם בחינת הגוהן עליון, שיש בזהב וכסף ונח־שֶׁת שהם הממון. וזה בחינת תאוות עשירות, שהיא בחינת מלכות.

310 ספר ליקוטי מוהר"ן - מהדורא קמא סימן פא

וזהו פרוש הפסוק:

עלו - הינו שאתם המון עם עולים.

זה בנגב - 'זה', הוא בחינת הצדיק, (ספירת היסוד) כמו שכתוב (קהלת יב): "כִּי זֶה כָּל הָאָדָם", ודרשו רבותינו, זכרונם לברכה (שבת ל) שכל העולם לא נברא אלא לצות לזה. הינו הצדיק הוא בנגב, הינו פסלת ארץ - ישראל, הינו שיחת חלין. ועל - ידי - זה יכול לקשר אתכם. ועליהם את הקר- הינו הדעת הנ"ל:

TIO

פרק א

(א) דְּבָרֵי קֹהֶלֶת³¹¹ בֶּן דָּוִד מֶלֶךְ בִּירוּשָׁלַם: (ב) הִבֵּל הַבָּלִים אָמַר קֹהֶלֶת הִבֵּל הַבָּלִים הַכֹּל הִבֵּל³¹²: (ג) מֶה יִתְרוֹן לָאָדָם³¹³ בְּכָל עֲמָלוֹ שְׁיַעֲמַל תַּחַת

³¹¹ זוהר שמות פרשת בא דף לט עמוד א

ותנא שבעה שמות נקרא: כנגד ספירות חגתנה"ם

1. שלמה – חסד

2. ידידי"ה – גבורה

3. אגור – תפארת

4. בן יק"א – נצח

5. איתיא"ל – הוד

6. למואל – יסוד

7. קהלת. – מלכות

קהלת כנגד כלם, וכלם נקרא כעין של מעלה, קהלת כנופיא קדישא דבי עשרה, בגין כך "קהל אין פחות מעשרה", וקהל אפילו מאה, וקהלת כללא דכלא, כמה דאת אמר (דברים לג ד) "קהלת יעקב". כלומר במלכות נקהלים כל הו"ק ותאנא שמותיו על שם החכמה אתקרון, שהם כנגד הז"ס הנ"ל ובגין כך ולפי שהיה חכם גדול תלת ספרין עבד חיבר ג' ספרים כנגד החג"ת שהם ענפי החב"ד (עיין בזוהר פ' אחרי מות שסידר את הספרים בחב"ד ואין סתירה כי החג"ת ענפי החב"ד – מק"ס) ובכך תיקן את המלכות הנקראת "חכמת שלמה" שיר השירים, קהלת ומשלי. וכלהו לאשלמא חכמתא: זו המלכות הנקראת חכמה תתאה: שיר השירים לקבל דחסד, שהוא מלא בדברי אהבה ריצוי ופיוס לכנ"י קהלת לקבל דדינא, שיש בו קריאת תגר כנגד היצר הרע, ההבלת העולם הזה ולכן נזכר בו רק שם אלקים משלי לקבל דרחמי, שהוא ממצע בין חסדים ודינים לפיכך חלקו דברים טובים וחלקו דברים קשים וכל זאת עשה בגין כדי לאשלמא חכמתא לתקן את המלכות. (הבאור מתוך ה"מתוק מדבש")

כתב הגלנטי בבאור שמותיו:

שלמה- זו מידת המלכות שמרבה "שלום" היינו היסוד "בעולם" בה.

ידידיה- שהיה אוהבו של המלכות הנראת י"ה

אגור- שהיה קשור למלכות האוגרת בה השפיע העליון

בן יקא- שהקיא חכמתו על כל העולם

איתיא"ל- המלכות נקראת "אל" והיא היתה איתו, עם שלמה.

למואל- המלכות הנקראת "אל" היתה "למו" היינו שלו. כמו "וחש עתידות למו"

קהלת- המלכות שהינה כללות כל השפיע העליון היתה עימו. עכ"ל.

נמצאנו אומרים שכל שבע השמות, לדעת רא"ג הם במלכות. וליישוב עם הנאמר לעיל נוכל לאמר שהם ז"ת דמלכות. ולפי"ז כל אחד מהן ירמוז לספירה אחת:

איתא – חסד ע"ש (תהלים נב, 3) "חסד אל כל היום"
 למולאל – גבורה קרי ביה מול אל הוא החסד
 ידידיה- תפארת לפי שהיא עולה ומייחדת חו"ב הנקראים י"ה
 בן יקא – נצח לפי ש"בן יקא" בגימ' "זה בנצח" ע"ה.
 אגור – הוד גימ' גברה וההוד יונק מהגבורה.
 שלמה – יסוד שה"שלום" שלו היינו היסוד. ואח"כ ראיתי שכוונתי לדעת הרמ"ז שכתב וז"ל "שלמה עיקרו
 בסוד היסוד כי הוא מבחינת משה, כי "שלמה" אותיות "למשה". אמר הכותב, משה ביסוד אבא אחוז ושלמה
 ביסוד דנוק'. עוד, "אני שלמה" גימ' (משלי י, 25) "וצדיק יסוד עולם" וכן (משלי כט, 7) "ידע צדיק דין דלים".
 קהלת – מלכות כדלעיל.

³¹² זוהר בראשית פ' ויצא דף קמו עמוד ב בסתרי תורה

אמר רבי אלעזר, שלמה מלכא האי ספרא ספר קהלת אוקים ליה על שבע הבלים, שנאמר
 "הבל הבלים, הרי ג' הבלים וכפל הרי ו' וחתם "הכל הבל" הרי שבעה הבלים והם ז"ת דבינה (הסולם)
 המלכות נקראת "דיבור", התפארת "קול" והבינה "הבל". "הבל" גימ' לז שהוא מילוי ס"ג. הבינה מאירה את
 המלכות ולכן ז"פ לז גימ' "אור ב"ן" ועלמא והמלכות קאים עליהו, עומדת עליהם ואינן עמודין
 וסמכין קיומא דעלמא. והם עמודים ואדנים המהוים קיומו של העולם דבגין כך אקרון הבלים,
 ולכן נקראו הבלים מה גופא לא אתקיים בלא הבל, מה הגוף אינו מתקיים בלא הבל היינו רוח אופ
 הכי עלמא לא אתקיים אלא על הבלים כך העולם אינו מתקיים אלא על ההבלים דאמר שלמה
 מלכא, שאמר שלמה המלך ואינן שבע, דכתיב הבל הבלים, אמר קהלת, הבל הבלים,
 הכל הבל, הא שבע. ואי תימא, אי הכי דאינן מרגלאן טבאן דעלמא קיימא עליהו,
 הא באתר אחרא כתיב הבלים בישין, ואינן סתירו דעלמא, כגון (קהלת ו ב) זה הבל
 וחלי רע הוא, (שם ד ט) זה הבל ורעות רוח, אלא ודאי (אלין) אף על גב דהני שבע
 הבלים דאינן קדישין קיומא דעלמא, אית לקבל הני, שבע הבלים דכל דינן דעלמא
 (מנייהו) נפקין, ומנייהו מתפשטין (הבלים) אחרנין, וכלא קיומא דגלותא (ס"א,
 דעלמא), בגין דאית בהני שבע, הבל דכל דינן דעלמא נפקי.

זוהר חלק ב דף י עמוד ב

שלמה מלכא עבד ספרא דא ספר קהלת ואוקים ליה על שבעה הבלים שהם ז"ת דז"א
 דעלמא שז"ת דנוק' קיימא עליהו נבנים מהם ואינן ז"ת דז"א שבעה עמודין סמכין דעלמא
 הסומכים את המלכות לקבל שבעה רקיעים, ואלין אינן:

1. וילין – מלכות דז"א
2. רקיע – יסוד דז"א
3. שחקים – נו"ה דז"א
4. זבול – תפארת דז"א

5. מעו"ן – חסד דז"א

6. מכר"ן – גבורה דז"א

7. ערבו"ת – בינה דז"א הכוללת בתוכה חכמה וכתר דז"א

ולקבליהו, הבל הבלים אמר קהלת הבל הבלים הכל הבל, וכנגדם אמר קהלת שבעה הבלים וכמה דאינון שבעה רקיעין ז"ת דז"א אית אחרנין דדבקי בהו, אלו ז"ת דנוק' ומתפשטי המתפשטות ונפקי מנייהו ויוצאות מז"ת דז"א הכי נמי אית הבלים אחרנין דמתפשטי ונפקי מאלין כך מז"ת דנוק' מתפשטים שבעה הבלים אחרים דבי"ע וכן דקלי' (והם שבע הפרות הרעות בחלום פרעה) וכלהו אמר שלמה (על פי ה"מתוק מדבש" שבאר לפי המק"מ)

רעיא מהימנא ספר במדבר פרשת נשא דף קכג עמוד ב

ורזא דמלה הבל הבלים אמר קהלת הבל הבלים הכל הבל אינון שבעה לקבל כורסייא ז"ת דמלכות ואינון שבעה לקבל יומי בראשית ז"ת דז"א וכנגדם אית כל בריין שהם שבעה בחינות דשמיא וימא וארעא שהם תפארת יסוד ולכות ומהם נבראו חיות עופות בהמות ודגים שהם חו"ג נו"ה (מתוך "מתוק מדבש" דף כט בשם הגר"א ודמשק אליעזר).

³¹³ זוהר חלק א דף רכג עמוד א

רבי יצחק פתח ואמר, "מה יתרון לאדם בכל עמלו שיעמול תחת השמש" בכמה אתר אתמר דאסתכלנא במלוי דשלמה, ואתחזי מלוי סתימין, אבל כלהו מלי דשלמה כלהו אקרון בחכמתא... בכמה מקומות למדנו, שהסתכלנו בדברי שלמה, ודבריו נראים סתומים. אבל כל דבריו של שלמה כולם נקראים חכמה. תאנא למדנו

"מה יתרון לאדם בכל עמלו", יכול אף עמלה דאורייתא, תלמוד לומר "שיעמול תחת השמש" (כתיב), שאני עמלה דאורייתא דלעילא מן שמשא הוא, (דבי ינאי הכי אמרי עיין גמ' שבת ל ע"ב) רבי חייא אמר, אף עמלה דאורייתא דאיהו עמל בגיניהון דבני נשא או בגין יקרא דיליה, האי תחת השמש כתיב, דהא לא סליק לעילא. למדנו, "מה יתרון לאדם בכל עמלו?" אפשר לומר, שגם עמלה של תורה כן, תלמוד לומר "שיעמול תחת השמש" ומשונה הוא עמלה של תורה שהוא למעלה מן השמש שהיא מעליונים. רבי חייא אומר: "אף בעמל תורה אני אומר "מה יתרון וכו'" אם האדם עמל בתורה בשביל בני אדם, או בשביל כבוד עצמו, תורה זו אינה עולה למעלה. (מתוך באור "הסולם" פרשת ויחי אותיות הער, רצג).

זוהר חלק ב דף קיב עמוד א

פתח ואמר מה יתרון לאדם בכל עמלו שיעמול תחת השמש, וכי לא אתא שלמה אלא לאולפא מלה דא, אלו אמר (ס"א וכי מה אתא שלמה מלכא לאולפא במלה דא,

ותו ואילו אמר) בעמלו שיעמול, יאות, דהא אשתאר עמל דאית ביה יתרון, אלא כיון דכתיב בכל עמלו, הא כללא דכלא, דלא אשתאר כלום דאית ביה יתרון? אלא, לאו לכל אדם אמר שלמה מלה דא, אלא אדם אית בעלמא, דאיהו משתדל תדיר בביש, ולאבאשא, ולא אשתדל בטב אפילו רגעא חדא, ועל דא כתיב עמלו, ולא כתיב יגיעו, יש הבדל בין עמל המורה על פעולה שלילית ובין המילה "יגיע" המורה על פעולה חיובית כגון: עמלו- כמה דאת אמר (תהלים י ז) "ישוב עמלו בראשו", (במדבר כג כא) ולא ראה עמל בישראל, יגיעו- כמה דאת אמר (תהלים קכח ב) יגיע כפיך כי תאכל וגו', וכתיב (בראשית לא מב) ואת יגיע כפי ראה אלהי"ם.

אבל עמלו כתיב, (תהלים י יד) עמל וכעס, אשתדלותיה הוא תדיר לביש, ועל דא איהו תחת השמש. בשעתא דהאי אדם אשתדל בביש, על האי כתיב (איוב יח יט) לא נין לו ולא נכד בעמו וגו', דהא קודשא בריך הוא בעי דלא יעביד תולדין, דאלמלא יעביד תולדין הוה מטשטש עלמא, ועל דא כתיב מה יתרון לאדם בכל עמלו, ומאן דלא ישתדל למעבד תולדין, אתדבק בהאי סטרא דאדם בישא, ועאל תחות גדפוי.

ספר מגלה עמוקות - אופן עשירי

ע"ד המדרש על פסוק מי הקדימני ואשלם. - רב לך בסוד רב טוב הצפון לצדיקים שדרשו רז"ל על שמם. - וזה סוד פני משה כחמה:

בא משה להודיע ענין התפלה לדורות שהקב"ה עושה עם האדם, שאי אפשר לו לאדם לשלם להקב"ה מה שנתן לאדם כבר, וכדאיתא במדרש (ויק"ר פכ"ז ב') מי הקדמני ואשלם (איוב מא ג), כלום עושה אדם מצות צצית עד שלא נתן לו הקב"ה טלית, וכן מזוזה שנתן לו הקב"ה בית וכו'. ועל זה אמר משה אתה החלות להראות, כי בשביל זה אני מבקש מתנת חנם ולא בשביל מעשים טובים שלי, לפי שאתה החלות מקודם לעשות עם האדם טובות קודם שעשה האדם המצוה. והשיב לו הקב"ה רב לך שיש לך הרבה מצות ומעשים טובים, ואפילו הכי אל תוסף דבר אלי. או רמז במלת רב לך, מה שאמרו במדרש (קהלת דף פב [קה"ר פ"א ג]) על פסוק (שם קהלת א ג) מה יתרון לאדם בכל עמלו שיעמול תחת השמש, אם יעשה האדם כל המצות בעולם אינו יכול לשלם להקב"ה מה שמזריח השמש שנקרא רב, בסוד רב טובך (תהלים לא כ) הצפון לצדיקים שאמרו רז"ל (זוהר ח"ב ר"כ ע"א) הוא מאור הגדול הגנוז לצדיקים. וגם רמז שפני משה כפני חמה (במאמרם ז"ל בב"ב דף ע"ה [ע"א]), והוא המאיר בכל העולם:

ספר תיקונים חדשים - תיקונא שבעין

תיקונא תליתאה דא מ' משיח דביה יתתקן עלמא ברזא שלים. דהשתא מצב העולם בששת אלפים שנה של קילקול ותיקון מה יתרון לאדם בכל עמלו שיעמול תחת השמש? דהשתא לא אשתכח יתרונא לעילא לעלמא כלל, אלא "מה שהיה הוא שיהיה", עד דשמשא נהיר לעלמא, ודא שמש דלתתא. במצב זה באמת אין התעלות לעולם אלא מה שהיה הוא שיהיה ומאידה לנו השמש הגשמית אבל לזמנא דאתי אבל לע"ל יתקיים והיה אור הלבנה כאור החמה ואור החמה יהיה שבעתים וכו' (ישעיה ל כו). אלן שבע יומין דלעילא חג"ת נהי"ם דז"א דאצילות דאינון דרגין עלאין קדישין דיתתקן במשיח, דאתמר ביה ונחה עליו רוח ה' וכו' (שם יא ב) דא חכמה סתימאה דמתמן יתתקנון מילין בתיקונא שלים לאשתלמא דיוקנא דא כדקא חזי:

ספר פתחי שערים נתיב עולם התיקון - פתח ו

השמש הוא הכולל כל שבעה כוכבים והמושל בהם וכולל כל חוקי הטבע, שעל זה אמר שלמה, "וראיתי תחת השמש" וגו' מה יתרון לאדם בכל עמלו שיעמול תחת השמש וגו'. שהטבע עושה את שלה, ואינו לפי עמל האדם. אבל למעלה מן השמש יש יתרון, והוא אור הפנימי שהוא ע"פ התורה ועבודה לעשות נפלאות בעולם, לשדד הנהגת הטבע:

ספר ביאורי אגדות (אפיקי ים) - יומא דף כ ע"ב

"אלמלא קול גלגל חמה נשמע קול המונה של רומי ואלמלא קול המונה של רומי נשמע קול גלגל חמה"

רמזו בזה מליצה נפלאה ומוסר השכל, והוא שאנו רואים שיצה"ר דרכו לפתות בני אדם להראות נועם זיו עוה"ז כמ"ש (משלי ה ג) כי נופת תטופנה וכו', ויראה הצלחת הרשעים בעוה"ז שבזה יוכל לפתות האדם לילך בדרכי הרשעים. אבל המשכיל יבין כי כל עונג עוה"ז אין בו ממש במה שהוא נופל תחת הזמן, והזמן הוא פורח והולך ואין לו עמידה וקיום כלל כצלו של עוף הפורח. והארכת במקום אחר כי הזמן מתחלק לעבר ועתיד, וההוא אין בו מהות נרגש, וא"כ במה יתענג האדם בדבר שאין בו ממש. והוא מ"ש למעלה דקול גלגל חמה המנסר ברקיעא והאי חירגא דיומא (ביאר הר"ן נדדים דף ח ע"ב אבק הנראה בחמה כשהיא נכנסת דרך חלון נקרא "חירגא") לא שמי' שמו נקרא "לא" (רש"י יומא דף כ ע"ב) וכו' רצה לומר

הַשֶּׁמֶשׁ: (ד) דֹּר הַלֵּךְ וְדֹר בָּא³¹⁴ וְהָאָרֶץ מַלְכוּת לְעוֹלָם מַלְכוּת עֹמֶדֶת: (ה) וְזָרַח הַשֶּׁמֶשׁ³¹⁵ וּבָא הַשֶּׁמֶשׁ וְאֵל מְקוֹמוֹ שׁוֹאֵף זֶרֶחַ הוּא שָׁם: (ו) הוֹלֵךְ אֶל

שנסיעת החמה שסובבת בגלגלה במהירות גדול ומחסרת חלקי הזמן במהירות גדול, עד שהזמן הוא ממש לאפס ואין.

והנה המשילו חז"ל הצלחת הרשעים לקול המונה של עיר, לפי שבזמניהם הי' מלוכה זאת היותר מוצלחת מכל האומות ומלכי ארץ בעונג עוה"ז ושלוה גדולה וממשלה רמה, והמשילו פיתוי היצר מצד הצלחת הרשעים לקול המונה של עיר שהוא הבוקע לאזני בני אדם לעורר לבו אל תענוג הזמן ולהתדמות במעשיהם. אבל ע"י קול גלגל חמה שהמשכיל יודע בזה לההביל עניני עונג הזמן כמאמר החכם מה יתרון לאדם וכו' שיעמול תחת השמש וכו', רצה לומר מצד שהוא תחת הזמן בזה נכבה תאות היצה"ר שלא יהי' נשמע לשלוות הרשעים שהוא המונה של עיר. אבל לעומת זה גם להיפוך שלווה הרשעים והצלחתם המרובה משכיח מאדם לזכור להם סופם וכי הזמן פורח והולך, וכמ"ש רז"ל בפ"ב דשבת ע"פ זה דרכם כסל למו וכו' (לא ע"ב), ולכן מצד זה נשאר הבחירה על משקל השוה, שאל"כ היתה הבחירה מתבטלת) ולא הי' מקום לקיבול שכר. אבל מצד שקול המונה וכו' משכיח קצת שלא יהי' נשמע לאדם קול גלגל חמה המנסר ברקיע שיראה הבל עוה"ז, בזה הבחירה מסורה על קו השוה והבן:

ספר שיח יצחק חלק א - דרוש לשבת שובה

ועל ענין זה אמר שלמה המלך ע"ה בקהלת, באמרו "הבל הבלים וכו' מה יתרון לאדם וכו' וזרח השמש" וכו', ורז"ל אמרו "תחת השמש אין לו יתרון, אבל למעלה מן השמש יש יתרון", (אמרי דבי ינאי במסכת שבת דף ל ע"ב) והיינו ששלמה אמר זה דרך ויכוח, שלפי הנראה מסידור העולם, חיי האדם בעוה"ז הבל, ובריאתו ללא תועלת, כי לפי הנראה, העולם וסדורו לא ישתנה ע"י מעשה האדם, לא לטוב ולא להיפוך, ועוד שמעותד למות, וימי חייו כצל, ולפי זה אפילו יסוד העפר שהוא הנברא היותר שפל והיותר תחתון של כל הנבראים, הוא משובח יותר מן האדם, שהרי "דור הולך ודור בא", והנסיעה מחיי הבלו מתמדת, ואף על פי כן "והארץ לעולם עומדת":

³¹⁴ תיקוני זהר דף צט עמוד ב

ובגין דא אתמר ביה דור הולך ודור בא, ולית דור פחות מששים רבוא, ולעילא דור הולך דא ו', תפארת שיש בה שש ספירות חג"ת נה"י דסליק לשתין רבוא בשית

ספירן, כל ספירה נחלקת לעשר ספירות וכן ע"ז הדרך עד לששים ריבוא והארץ לעולם עומדת דא שכינתא, ספירת המלכות דאיהי עומדת ליה.

"דור" אלו הנשמות ו"הארץ" זה הגוף:

ספר עבודת הקודש - חלק ב פרק ל

קבלו אנשי האמת והצדק, כי הנפש אשר עותה, ומרדה בבראה, וקלקלה דרכיה, תשוב לימי עלומיה, לתקן עוותיה, ולגדור פרצותיה, ואם בראשונה לא הצליחה תשוב שנית ושלישית:

ובמדרש רות הנעלם (ז"ה פ"ט ע"א) אמרו על זה משל לאדם שנטע אילן, ראה שלא הצליח עקרו ושתלו במקום אחר, וכן פעמים רבות הה"ד הן כל אלה יפעל אל פעמים שלש עם גבר עד כאן, ובפרק שואל אדם רמזו זה, אמרו שם תנו רבנן והרוח תשוב אל האלהים אשר נתנה. תננה לו כאשר נתנה לך בטהרה אף אתה בטהרה, משל למלך בשר ודם שחלק בגדי מלכות לעבדיו, פקחים שבהם קפלום והניחום בקופסא, טפשים שבהם הלכו ועשו בהם מלאכה, לימים בקש המלך את כליו, פקחים שבהם החזירו לו כשהם מגוהצין, טפשים שבהם החזירו לו כשהם מלוכלכים, שמח המלך לקראת פקחים, וכעס לקראת טפשים, ועל פקחים אמר ינתנו כלו לאוצר והם ילכו לבתיהם לשלום, על טפשים אמר כלי ינתנו לכביסה והם יתחבשו בבית האסורין, אף הקב"ה על גופן של צדיקים אומר יבא שלום וגו', ועל נשמתם אומר והיתה נפש אדני צרורה בצרור החיים, על גופן של רשעים הוא אומר אין שלום אמר יי' לרשעים, ועל נשמתן הוא אומר ואת נפש אויביך יקלענה בתוך כף הקלע עד כאן:

הנה רמזו אל הענין הזה שאנו בו, כי כוונת הכתוב להודיע כי הנפש החוטאת נקלעת כאבן וחוזרת אל זה העולם:

ובמדרשו של רבי נחוניא בן הקנה אמרו, אמר ר' מאיר מאי דכתיב ימלך יי' לעולם אלהיך ציון לדור ודור, אמר ר' פנחס דכתיב דור הולך ודור בא ואמר ר' עקיבא מאי דור הולך ודור בא שכבר בא, משל למה הדבר דומה למלך שהיו לו עבדים והלבישם כפי יכלתו בגדי משי ורקמה, קלקלו השורה והשליכן ודחפן מעליו, והפשיטן בגדיו והלכו להם, הלך לקח הבגדים ורחצן היטב עד שלא נותר בהם סיג והניחם אצלו מזומנים, וקנה עבדים אחרים והלבישם הבגדים ההם, והוא לא ידע אם הם טובים אותם העבדים אם לאו, והרי זכו בבגדים שכבר באו לעולם ולבשום אחרים לפניהם, אבל הארץ לעולם עומדת, והיינו וישוב העפר אל הארץ כשהיה והרוח תשוב אל האלהים אשר נתנה עד כאן:

דָּרוֹם וְסוּבָב אֶל צָפוֹן סוּבָב סִבְב הוֹלֵךְ הָרוּחַ וְעַל סְבִיבָתוֹ שָׁב הָרוּחַ³¹⁶: (ז)
כָּל הַנְּחָלִים הַלְכִים אֶל הַיָּם וְהַיָּם אֵינָנו מְלֵא³¹⁷ אֶל מְקוֹם שֶׁהַנְּחָלִים הַלְכִים

³¹⁵ שער הפסוקים - ספר קהלת

וזרח השמש ובא השמש וגו':

ירצה, וזרח השמש, מאימא עילאה, בינה והיא הנקראת "שירותא דשמשא" בזוהר ח"ג במאמר הדגלים דף קנד ע"א. "שמש" זו מידת התפארת, תחילתה בבינה וסופה במלכות וזו מידת יעקב אע"ה הבריה התיכון המבריה מן הקצה (בינה) אל הקצה (מלכות) כי משם זריחתו. **ובא השמש, אל** מדת המלכות, כי שם ביתו. וזה אינו אלא ביאה לבד, לשם איברים באיברים, סוד הנשיקין, ואין מאיר בה כל כך.

ואל מקומו שואף, ירצה, שהשי"ת רצה שיתנהג העולם בחסד ובדין. וברחמים הוא התפארת, בדין הוא המלכות. ולכן נטרדה, (כשאמרה אי אפשר לשני מלכים לשמש בכתר אחד) לפי שהדין אינו מן הראוי לעשות לפני המלך, ולא שנטרדה ח"ו, כי הכל אחדות אחד, אבל בערך שהיא עשירית, נקראת טרודה. והדין נעשה לצרכנו, וז"ש חז"ל "שאלמלא מוראה איש את רעהו חיים בלעו" (אבות ג ב). א"כ כיון שמצדו נטרדה, להיותה מנהגת בדין, צריך שנתקן אותה. ומהו התיקון, לייחדה למעלה, ולא יחוד אברים באברים לבד, כי אין השמש מזריח בה כ"כ. והם רחמים ודין כאחד, וע"ז נאמר, ה' הוא אלהים ולא נאמר ה' הוא ה', שעדיין הוא בדין. אבל בעת הזווג, שהוא בעת כניסת היסוד אליה, לתת בה הטיפה, אז זורח בה כ"כ, עד שמאירה כמותו ממש, ואין ביניהם בחינת עילה ועלול, אלא שניהם מאירים באור אין סוף כאחד. וז"ש, **ואל מקומו שואף, שהוא בהי' היסוד, הנשאב ונשאף בתוכה, והיא** שואבת הטיפה, אז הוא זורח שם בעצם:

אמר שמואל, גם ביאור הפסוק הנזכר, כתב מורי ז"ל, שנמצא מכ"י הרב הגדול זלה"ה, ונראה שהוא מן הדרושים של הרמ"ק ז"ל:

ספר לקוטי תורה - מגילת קהלת

וזרח השמש מאמא עילאה כי משם זריחתו **ובא השמש** אל מדת המלכות כי שם ביתו וזה אינו אלא ביאה ושם לבד איברים באיברים בסוד הנשיקין ואינו מאיר בה כל כך. ואל מקומו שואף רצה לומר שהשם יתברך רצה שיתנהג העולם בחסד ודין:

³¹⁶ זוהר חלק א דף קלו עמוד א

פתח רבי יצחק ואמר, **וזרח השמש ובא השמש, ואל מקומו שואף זורח הוא שם, וזרח השמש, דא שמשא זה היסוד דנהיר לסיהרא, המאיר למלכות דכד אתחזי בהדה שכשרואה אותה, כלומר משפיע לה משפע החכמה הנקרא "ראיה" כדין נהרא הרי שאז היא מאירה ואתנהיר, והיא מאירה לבי"ע.**

פירוש אחר: **וזרח מאתר עלאה דקיימא עליה, שהיסוד מאיר מהתפארת בשעה שהבינה מאירה בו מתמן זרח תדיר, ובא השמש היסוד לאזדוגא בהדה דסיהרא, להתחבר במלכות הולך אל דרום דאיהו ימינא, חסד וזה התעוררות האהבה ליחוד ושוי תוקפיה ביה, ובגין דתוקפיה ביה, כל חילא דגופא בימינא הוא וביה תליא, התעוררות האהבה בכל תוקף נמשכת מהחסד ולבתר סובב אל צפון, מידת הגבורה וזה גבול להתפשטות החסד בסוד מצאת דבש אכול דיין נהיר לסטרא דא ונהיר לסטרא דא.**

סובב סובב הולך הרוח, בקדמיתא כתיב שמש, והשתא רוח!?, אלא כלא חד ורזא חדא, כי בעת ההכנה ליחוד הוא בתוקף החמימות לכן נקרא שמש, אבל בעת היחוד יש נחת רוח ולכן נקרא "רוח". ועוד: שמש זו מדרגת התפארת שתמציתה מקבל היסוד ולכן גם היסוד נקרא שמש בסוד "אלה תולדות יעקב תפארת יוסף יסוד, בספירת התפארת יש את מדרגת הרוח. וכל דא בגין דסיהרא אתנהרא מניה, ויתחברון תרווייהו.

³¹⁷ זוהר חלק א דף יט עמוד ב

ורזא דא **כל הנחלים הולכים אל הים והים איננו מלא וגו', אזלי לגבי ימא וימא נטיל לון ואכיל לון בגויה ולא אתמליא, ובתר אפיק לון כמלקדמין ואזלי.**

זוהר פרשת בראשית דף כט עמוד א

כמה דאת אמר **כל הנחלים הולכים אל הים והים איננו מלא, דהא הוא כניש כלא ושאיב ליה בגויה, כמה דאת אמר (שיר השירים ב א) אני חבצלת השרון שושנת העמקים, ואין שרון אלא אתר ימא רבא, דשאיב כל מימין דעלמא, דאפיק ושאיב, ונהיר (ועאלין ביה, בגיני כך דא אפיק ודא שאיב נהיר) דא בדא באורחין ידיען.**

זוהר פרשת ויחי דף ריד ע"א

תנא אמר רבי שמעון, זמנא חדא סליקנא ונחיתנא לאנהרא במבועי דנחלין, וסליק בתראי רבי אבא, אמר לי במאי עסקיתו, אמרית ליה בהאי קרא **דכל הנחלים הולכים**

שָׁם הֵם שְׁבִים³¹⁸ לָלֶכֶת: (ח) כָּל הַדְּבָרִים יִגְעִים³¹⁹ לֹא יוּכַל אִישׁ לְדַבֵּר לֹא תִשָּׁבַע עֵין לְרֹאוֹת וְלֹא תִמָּלֵא אֶזְנוֹ מִשְׁמַע: (ט) מִה שֶׁהָיָה הוּא שֶׁהָיָה³²⁰ וּמִה

אל הים והים איננו מלא, מזיויה אתבריו כל רברביא דמן עלמא, ומן זיויה אתנביעו כל נחליא, נחליא הוו אינון להאי קרא דמאיכי בהאי גלותא, דהא חשוכא כמפלא, חיבתא דאמא עביד להו, ואי לאו נחלא עביד ברתיא, רברבא תנייתא הוא, הוא תחות קדישא, דגני אגנים דהיכלא, דהא רברבא דישראל דאתמני עליהון בכל עידן דהות מטרוניתא עם מלכא, הוה נפיק ועאל קדמיהון מטטרו", והוא קביל פולחנהון לקב"ה כנורא, כד אתבטיל נורא ואתגליא, אסתלק זיוה ואסתלקא מטרוניתא מן מלכא, הא לא הוה שלים עד דייתי גיסא אחרא דלא הוה בגלותא מניתא, ושמהן דאתקריאת יד, היא מבועא לכלא, ותשכח יד יהו"ה, (ישעיה נט) הן לא קצרה יד יהו"ה, דלא אדכר ידא אלא בשמא דחד.

זוהר חלק ב דף רכ עמוד א

רבי חייא פתח **כל הנחלים הולכים אל הים והים איננו מלא וגו'**, האי קרא אוקמוה ואתמר, אבל **כל הנחלים**, אלין רזין דנחלין, ומבועין קדישין, דאתמליין ונפקין (מבועין קדישין) לאנהרא, ולמליא להאי ימא רבא, מלכות וכיון דהאי ימא רבא אתמלי מסטרא דאינון נחלין, כדן הוא אפיק מיא, ואשקי לכל חיוון ברא, כמה דאת אמר (תהלים קד יא) ישקו כל חיתו שדי. מה כתיב לעילא, המשלח מעינים וגו', ("מבוע המעין" זו ספירת החכמה, "מעין" זו ספירת הבינה ממנה נמשכים "הנחלים" שהם חגתנה"י והם הולכים אל ה"ים" זו המלכות ומשם לעולמות שלמטה בבריאה יצירה ועשיה). ולבתר ישקו כל חיתו שדי (ישברו פראים צמאם), אלין אינון רתיכין דלתתא, דכד ימא נקיט לון, כלהו נקיט לון ושאיב לון בגויה, ולבתר אפיק מיין לסטרא אחרא דאינון רתיכין קדישין דלתתא, ואשקי לון, וכלהו אתמנון ואתפקדון בשמא, כמה דאת אמר (ישעיה מ כו) **לכלם בשם יקרא:**

ספר שערי אורה השער הראשון

ולפעמים נקרא שם אדנ"י מלכות בכינוי "ים", והטעם כי כל מיני הבריכות והשפע והאצילות נמשכים אליו כדמיון הנחלים, וזהו סוד **כל הנחלים** ו"ק **הולכים אל הים** מלכות.

³¹⁸ זוהר חלק ב דף נ עמוד ב

אל מקום שהנחלים הולכים, אף על גב דכלהו נחלין למדות שכל ההשפעות אתמשכן בההוא דרגא, בספירת היסוד וההוא דרגא נחית (נ"א נגיד) לון לההוא ימא, והיסוד ממשיך את השפע למלכות לא תימא דהא אריק לון, והא לא שריין ביה אחרנין, אל תאמר שאחר שהריק את השפע אין בו שפע נוסף ולא נגדין ביה כמלקדמין, ולא נמשך בו שפע נוסף כבעבר אהדר ואמר חזר ואמר **אל מקום שהנחלים הולכים שם הם שבים**, אל מקום דההוא דרגא דנחלין אזלין זמנא חדא, **שם הם שבים ללכת**, תמן אינון תייבין מההוא אתר עלאה, מאבא ואימא ולא פסקין לעלמין, ומתכנשי כלהו בההוא אתר, שההוא היסוד ולמה הם שבים? כדי, **ללכת**, למהך לההוא אתר דימא הם שבים ליסוד כדי ללכת למלכות כמה דאתמר, מה שמיה דההוא דרגא, צדיק אקרי. על פי פירוש "מתוק מדבש" שליקט מדברי הרמ"ק ז"ל.

תיקוני זהר דף פה עמוד ב

נחלי ימא דאתחזרו לאתר דאתנטילו בשליחותא, הדא הוא דכתיב **כל הנחלים הולכים אל הים וגומר**, אל מקום שהנחלים הולכים שם הם שבים ללכת, מאתר דאזלין תמן חזרין בשליחותא. כגלי הים שחוזרים לים לאחר שהגיעו לחוף כן הנחלים חוזרים אל הים לאחר שגמרו שליחותם. על פי ה"מתוק מדבש" שם דף תתפח.

³¹⁹ זוהר חלק א דף קצה עמוד א

פתח ואמר, **כל הדברים יגעים, לא יוכל איש לדבר, לא תשבע עין לראות, ולא תמלא אذن משמוע**, כל הדברים יגעים, וכי כל הדברים יגעים אינון למללא, דקאמר לא יוכל איש לדבר? וכי כל הדברים יגעים ולא יוכל אדם לדבר, הרי האדם יכול לדבר הרבה ולא להתייגע? ועוד שואל לא תשבע עין לראות ולא תמלא אذن משמוע, מאי טעמא אלין? מדוע מנה רק עינים אذن ופה? אלא בגין דתרין מנהון ואינון עיינין ואודנין לא קיימין ברשותיה דבר נש, ופומא איהו ברשותיה, וכל (מה) אלין תלת לא יכלין לאשלמא כלא ולאדבקא כלא. ומשיב: פה עין ואזן כוללים כל כוחות האדם ולמדות זאת אינם יכולים להשלים ולגמור כל חפצם. לא רק העין והאזן שאינם בשליטת האדם אלא אפילו הפה שבשליטת האדם אינו יכול להשיג כל חפצו ולדבר בו כל דברים שנעשים בעולם. אמר רבי חייא, הכי הוא, דדבורא דבר נש לא יכיל למללא, ועיינין למחמי,

ואודנין למשמע, אמר רבי חייא שמה שאמר הפסוק שהדיבורים לא יוכל איש לדבר וכו' מתיחסים לפסוק הבא שאומר ואין כל חדש תחת השמש, כלומר שאין האדם יכול לדבר את כל הדברים הנעשים תחת השמש ותא חזי, אפילו בריין וקסטורין דעבד קודשא בריך הוא תחת השמש, לא יכלין למללא כל מלין דעלמא, ובא וראה, אפילו שדים ורוחות שעשה הקב"ה תחת השמש, לא יוכלו לדבר כל דברי העולם ועינא לא יכיל למשלט ולמחמי ואודנא למשמע, והעין לא תוכל לשלוט ולראות והאוזן לשמוע ובגין כך שלמה דהוה ידע כל מלה הוה אמר דא. ועל כן שלמה הע"ה שהיה יודע כל דבר אמר זאת. ותא חזי, כל עובדין דעלמא בכמה קסטורין תליין, ובוא וראה, כל מעשי העולם, בכמה ממונים תלוים כגון מה שאמרו חז"ל "אין לך כל עשב למטה שאין לו ממונה למעלה שמכה אותו ואומר לו גדל" וכל בני עלמא לא ידעין ולא משגיחין על מה קיימי בעלמא, ואפילו שלמה מלכא דהוה חכים מכל בני עלמא, לא יכיל לקיימא בהו. וכל בני העולם לא יודעים ולא משגיחים על שורשם למה הם נמצאים בעולם. ואפילו שלמה המלך שהיה חכם מכל האדם לא עמד על סודם. על פי פירוש הסולם וה"מתוק מדבש".

זוהר חלק ב דף קיא עמוד ב

כל הדברים יגעים, לא יכיל איניש למללא, אפילו מלין דאורייתא יגעים אינון. גם בדברי תורה אין האדם יכול לדבר כל דברי התורה.

ספר אור תורה - אות ט

מי ששח שיחת חולין עושה שני דברים, אחד שבאותו העת הוא מתבטל מדברי תורה, והשני ששיחת חולין ודברים בטלים בעצמו הוא עון גדול, ולכן עובר בעשה ד"ודברת בם" וכו' (דברים ו, ז), רצה לומר שמבטל מדברי תורה וגם בלאו על דברים בטלים עצמם, ומביא ראיה דכתיב, **כל הדברים יגעים**. והוא כמו שכתבתי שכמו שכל העולם נברא בדבור פיו יתברך, והוא מתקיים גם כן על ידי הבל פיהם של העוסקים בתורה, כמו כן בהפוך ממש כל בניני הסטרא אחרא, שהוא קומה שלמה ממש כמו כל סטרא דקדושה, כמו שנאמר, את זה לעומת זה עשה האלקים (קהלת I, T), היא מתבנה על ידי דבורים בטלים והבלי שוא. ועל זה אמר שלמה המלך עליו השלום "יש הבל אשר נעשה על הארץ אשר יש צדיקים שמגיע אלהם כמעשה הרשעים ויש רשעים שמגיע אלהם כמעשה הצדיקים" (שם II, T), והיינו על ידי הבלי שוא ודברים בטלים, נותנים כח ובנין לסטרא אחרא, ושיהיה גורם פגם

שְׁנַעֲשֶׂה הוּא שְׁיַעֲשֶׂה וְאֵין כָּל חֶדֶשׁ תַּחַת הַשָּׁמַיִם³²¹: (י) יֵשׁ דָּבָר שְׁיֵאמַר רְאֵה
זֶה חֶדֶשׁ הוּא כָּבֹד הָיָה לְעֹלָמִים אֲשֶׁר הָיָה³²² מִלְּפָנֵינוּ: (יא) אֵין זְכָרוֹן

בסטרא דקדשה, ומשם הוא יסורי הצדיקים וגלות ישראל. ולהפך נותן כח לסטרא
אחרא והרשעים דאתין מסטרא דילה. וכמו שיש שבעה הבלים בסטרא דקדשה,
שבהם נברא העולם בז' ימי בראשית, והם ז' קולות שחשב דוד על המים, ז' קולות
דמתן תורה, והם נגד ז' ספרי תורות. כמו כן יש להפוך ז' הבלים בסטרא אחרא,
שקיומם על ידי דברים בטלים שמדבר האדם, והם גם כן מ"ט הבלים נחשב בקהלת
בכלל, נגד מ"ט שערי טמאה שבהפוכא בסטרא דקדושה, הם מ"ט שערי בינה כמו
שנאמר, אמרות ה' אמרות טהרות כו' מזוקק שבעתים (תהלים יב, ז). ועל זה אמר
שלמה המלך עליו השלום (קהלת יב, יב), ולהג הרבה יגיעת בשר, ואמרו חכמינו
ז"ל (ערובין כא, ב), כל המלעיג על דברי חכמים, נדון ביגיעת בשר, והוא הסטרא
אחרא שנקרא צואה רותחת, שהוא פסולת המאכל, והטוב נברר לקיום האדם, וכל
הסטרא אחרא הוא סיגי הקדושה, וזה שנאמר, כל הדברים יגעים לא יוכל איש
לדבר, שהם דברים בטלים שהוא בחינת יגיעת בשר הנזכר לעיל, והם הבלי שוא
אותם לא יוכל איש לדבר:

³²⁰ ספר קול מבשר ח"א - פרשת יתרו

לך אל העם וקדשתם היום ומחר וכבסו שמלותם (שמות י"ט יא). כשבאה לאדם
קדושה, צריך לראות שתשאר אצלו בקביעות היום ומחר. אבי ע"ה (השפת אמת
זצ"ל), אמר בשם הר"ב מפרשיסחא ז"ל "אדם ביקר ולא יבין נמשל כבהמות נדמו"
(תהלים מ"ט יג). כשבא לאדם איזה השגה והארה, שפוקח העינים ומאיר הלב,
ואינה נשארת באדם למחרתו - אינו דבר של קיימא, ונמשל כבהמות נדמו. לך אל
העם וקדשתם היום ומחר וכבסו שמלותם, היינו, לטהר ולכבס לבבם, שעל ידי זה
יוכל להיות בקביעות. וזה בכחו של משה רבינו ע"ה. כדאיתא, מֶה שֶׁהִיָּה הוּא שִׁיְהִיָּה
ר"ת משה. [אמרי אמת גור, שבועות תרס"ה].

ספר מגלה עמוקות - אופן רלב

וכבר אמר הכתוב (קהלת א ט) מה שהיה הוא שיהיה, כמו שהיה קודם חטא אדם
יהיה גם כן לעתיד.

³²¹ זוהר חלק ב דף קטו עמוד ב

אמר לון רעיא מהימנא, מארי דמתיבתאן ידענא בכו דאתון ידעין, אמר להם הרעיא מהימנא, שזו נשמת משה רבינו עליו השלום שהתגלתה בישיבת הרשב"י, יודע אני בכם שאתם יודעים סוד נדרים ושבועות אבל ההוא דמחדש בכל יום תמיד מעשה בראשית, זו ספירת החכמה המחדשת בכל יום את ספירת הבינה הנקראת "משענה בראשית" תחדש לנו חידושים שעדיין לא ידעתם יחדש לן חדושין, דהא ודאי אמר קהלת, (קהלת א ט) **אין כל חדש תחת השמש**, אבל למעלה מן השמש יש לו. ובספרי תורה אנא בעינא למימר, (תהלים פד יב) שמש ומגן יהוה אלהים צבאות, בעלמא דיליה ולא בעלמא דהדיוט, אף על גב דזה לעומת זה עשה האלהים, מגו חשוכא נפיק נהורא. ובודאי עלמא דאתי בינה, איהי למעלה מהשמש דאיהו עמודא דאמצעיתא, שמש זו ספירת התפארת הכוללת ו"ק. למעלה מן השמש יש את ספירת הבינה והחכמה והכתר ושם יש חדש. למטה מן התפארת נמצאת ספירת המלכות ושם אין חדש נדרים מתמן על גבי שבועה עולים, וחלין על דבר שאין בו ממש, בגין דשבועה איהו עלמא דין, דלית ליה קיומא אלא על יסוד, הדא הוא דכתיב (משלי י כה) **וצדיק יסוד עולם**. השבועה אחוזה בספירת המלכות בסוד "בת שבע" והנדר בספירת הבינה הנקראת "חיי מלך". המלכות מתקיימת מהיסוד וממנו מקבלת שפעה. הנדרים תלויים בבינה וחלים על דבר שאין בו ממש כלומר שרחמי הבינה משפיעים למלכות שלא דרך היסוד. עוד אמרו "נדר על שבועה עולה" כלומר שרחמי הבינה גוברים על גזירת המלכות. על פי ה"מתוק מדבש" שם דפים רפז-רפח.

ספר "משכני עליון" - הקדמה

אין כל חדש תחת השמש, וכל הדברים המתחדשים בכל יום תמיד בכל ימי ששת האלפים שנה, כבר נגזרו מתחלה וכן נבראו. כי רק ככלות זה הגבול הראשון שית אלפי שני יהיה חידוש. וזה עיקר גדול, ואני לא אאריך בו עתה.

ספר שערי הלשם חלק א - סימן יב - פרק א - אור הגנוז יסוד הבריאה

אמנם מה שכתוב. **ואין כל חדש תחת השמש**. ואמר שם, מה שהיה הוא שיהיה ומה שנעשה הוא שיעשה כו', יש דבר שיאמר ראה זה חדש הוא, כבר היה לעולמים וגו', הנה עומק הכוונה בכל זה הוא כי הרי אמרנו שפעולת כל הנסים כולם הנה הם

מגילויי דאור אין סוף יתברך שמו וכנ"ל. והנה הגם כי עיקר גילוי, הנה הוא רק לעתיד, שהוא בהתכלית האחרון. אך הוא מתגלה גם עתה לפעמים באיזה הארה ממנו והם כל הנסים כולם והם ג"כ רק לצורך התכלית, ואמרו כי אור אין סוף הנה רק הוא לבד יסוד כל הבריאה כולה ועליה נתייסדה גם כל הטבע ג"כ שתתעלה ותתהפך היא עצמה ג"כ לבלי חק וגבול, והוא כ"כ עומק הכוונה בכל התנאים שאמרו כנ"ל, כי רק הוא היסוד דכל הבריאה כולה ודכל ההנהגה כולה, והנה הוא האור הגנוז אשר בו נברא העולם, וכמ"ש בב"ר פ' י"ב סי' ו', אותה האורה שנברא בה העולם אדם הראשון היה צופה בה מסוף העולם ועד סופו וכמ"ש בחגיגה י"ב א', וא"כ הרי מאחר שהאור הזה הוא כל יסוד העולם אשר רק עליו הוא עומד וכן הוא מסבב רק עליו להביאו אותו לגילוי, וא"כ הרי נמצא כי כל גילוי יתברך שמו אשר מתגלה לפעמים באור הנסיי, הנה הוא באמת אינו חדש כלל כי הוא נמשך מיסוד העיקרי דהעולם אשר עליו הוא מסבב תמיד, וזהו שאמר הכתוב הנזכר, יש דבר שיאמר ראה זה חדש הוא, כבר היה לעולמים וגו', וכן אמר שם ג' ט"ו, מה שהיה כבר הוא, ואשר להיות כבר היה, ורצה לומר הן הנסים דלעבר, אשר עד הזמן דשלמה המלך ע"ה, והן כל הנסים דלעתיד, הרי כולם הם מהארת דאור הגנוז, אשר כבר נתגלה והיה בששת ימי בראשית, וזהו שאמר, כבר היה, וכן הנה הוא באמת יסוד הפנימי והעיקרי דהעולם תמיד, וזהו שאמר, כבר הוא, ומשום שהנסים דלעתיד יהיו בכל גילוי העיקרי, וכמ"ש גנוז לצדיקים לעת"ל, לכן אמר על זה ואשר להיות (רצה לומר כל הנסים דלעתיד) כבר היה, כי כן היה ג"כ גילוי העיקרי דאור הגנוז בעת בריאת העולם. ע' דברינו בזה בספר הדע"ה ח"ב דרוש ד' ענף כ"ה סי' ג' ד', אבל כל הנסים דלעבר אשר בכל משך זמן דהעוה"ז, הנה הם רק מהארתו לבד, ולא מגילוי העיקרי שבו, ולכן נאמר עליהם בערך הנסים דלעתיד, בקהלת א' י"א, אין זכרון לראשונים, וכמ"ש במדרש שם וע' בגמרא ברכות סוף פרק א, ולכן לא אמר על הנסים דמצרים, כבר היה, כי הרי הם אינם מהגילוי העיקרי אשר היה בעת הבריאה אלא אמר עליהם, כבר הוא, ורצה לומר כי הרי הוא יסוד העולם תמיד, ע' זוה"ק תרומה קמ"ט ראשית ע"א ושם קס"ו ב' ופ' פקודי ר"כ ע"ב, כי מזוהר ניצוצי אורו הנה נעשו כל הנסים דיציאת מצרים, וזהו שאמר, מה שהיה כבר הוא, כי הרי הם היו מאותו אור הגנוז אשר הוא יסוד העולם תמיד ובו נברא העולם, ולכן אמר ואין כל חדש תחת השמש:

והרי נתבאר לנו, כי כל דברי קהלת א' פסוק ט' י' מה שהיה הוא שיהיה וגו' וכן שם ג' פסוק ט"ו, מה שהיה כבר הוא וגו', הנה הם עצמן כל עומק הכוונה אשר אמרנו לעיל אות ה' ו' בדברי המדרש בענין התנאים, כי כל המציאות כולו בכל סדרי

בראשית שהטביע בהם, הנה הם תולים כולם תמיד רק על אור אין סוף יתברך שמו והוא יסוד העולם הפנימי, יסוד העיקרי שבו, והוא האור הגנוז, שבו נברא העולם, והוא רצונו וכוונתו יתברך שמו בכל המציאות כולו, ועליו הוא נסבב תמיד, רצה לומר לאותה הכוונה התכליתית, וכן כ"ז הוא התנאים שהתנה בה, והודיע אותה שינהיג אתה תמיד רק ע"פ אור רצונו, וכל חדשות ושינויים שנעשה בה בכל משך זמן דהעוה"ז, הנה הם כולם גילויים מאותו האור מה שנתגלה בהם לצורך שעה, ומתגלה לזה באותו העת, מאותו הרצון הנעלם, שהוא היסוד הפנימי והעיקרי שבה, והוא האור הגנוז שהוא מאור אין סוף, והרי נמצא שהאמת הוא שאין כל חדש תחת השמש, כי הרי כל חדשות שנעשו, הנה הם, מאותו האור שבו נברא העולם, וא"כ הרי הוא כבר היה לעולמים, ועליו היו כל התנאים, שיתנהג הכל תמיד רק ע"פ הראוי אליו.

ספר תיקונים חדשים להרמח"ל ז"ל - תיקונא שבעין -

תיקונא תליתאה דא מ' משיח דביה יתתקן עלמא ברזא שלים. דהשתא כעת בששת אלפי שנים של קילקול ותיקון עליהם נאמר מה יתרון לאדם בכל עמלו שיעמול תחת השמש (קהלת א ג). דהשתא לא אשתכח יתרונא לעילא לעלמא כלל, אלא מה שהיה הוא שיהיה, עד דשמשא נהיר לעלמא, ודא שמש דלתתא. אבל לזמנא דאתי אבל לעתיד לבא שעל זמן זה נאמר והיה אור הלבנה כאור החמה ואור החמה יהיה שבעתים וכו' (ישעיה ל כו). אלן שבע יומין דלעילא דאינון דרגין עלאין קדישין דיתתקן במשיח, דאתמר ביה ונחה עליו רוח ה' וכו' (שם יא ב) דא ח"ס דמתמן יתתקנון מילין בתיקונא שלים לאשתלמא דיוקנא דא כדקא חזי:

³²² ספר פתחי שערים נתיב פנימיות וחיצוניות - פתח ד

הזמן מתחלק לג' מדרגות: היה הוה ויהיה. והם, אחד קודם הבריאה ויציאת המדרגות קודם השבירה. ב' הוא בהנהגת ששת אלפי שנים בסוד הוה שהוא בסוד הבחירה שהוא כדרך עולה ויורד שמתחלק לפי הזמנים כגון בשבתות ויו"ט ובעת התפלות שבכל יום, ואח"כ חוזרים למקומם. הג' הוא באלף השביעי שאז הוא זמן העליה שאין בו ירידה, שאז נתקנים מכל הקלקולים שלהם ע"י אימא שהוא סוד התשובה דשם כולם סלקין בה בסוד העיבור להתברר מן התהו בסוד המים מקוה ישראל ה', מה מקוה מטהר כו', ונמצא שבעת הזה כל המדרגות הם כקודם השבירה

לְרֹאשֵׁינִים וְגַם לְאַחֲרָנִים שְׂיִהְיוּ לֹא יִהְיֶה לָהֶם זְכָרוֹן עִם שְׂיִהְיוּ
לְאַחֲרָנָה: (יב) אֲנִי קִהַלְתִּי הָיִיתִי מֶלֶךְ עַל יִשְׂרָאֵל בִּירוּשָׁלַם³²³: (יג) וְנִתְּנִי אֶת

ממש. אבל בסוד הנצחיות מה שיהיו המדרגות עולים הוא לאחר אלף השביעי בסוד
הג' מוחין ועוד מדרגות זה למעלה מזה עד אין קץ:

וזה סוד התחלקות המדרגות בבינה וזו"נ שהם בסוד נר"ן של הכלים שהם בבחינת
מדה וגבול, מה שאין כן חיה ויחידה שאינם מתלבשים בגבול ומדה כלל והיינו שמה
שהיה קודם השבירה הוא בסוד מלכות שלכן נקראים מלכין קדמאין, והנהגות ששת
אלפי שנין הוא בסוד ו"ק בהיה שבהם עליה וירידה כפי שינוי הזמן. ובאלף השביעי
הוא בבינה בסוד יהיה בתיקון:

ועדיין אינו בנצחיות, רק בסוד חזרתם למקומם במה שירדו, ולכן הם בסוד נר"ן
שמתלבשים בכלים אבל לאחר אלף השביעי באלף השמיני ומעלה שהם בסוד
הנצחיות הם בסוד חיה ויחידה מה שאינו מתלבש כלל בגבול וכלים של מדות, וז"ש
מה שהיה בתחלה קודם הקלקול הוא שיהיה באלף השביעי אחר שיחזרו לתיקונם,
ונמצא ששם ההוה והיהיה הם שוים, והוא סוד מ"ש בסוף ספד"צ קרן ביובל אתעטר
גו', חזרת מלכות נוקבא לאימא, היה ביהיה. וגם כל התיקונים ועליות שנעשים ככל
זמן עכשיו ע"י העבודה והזמנים המסוגלים לזה, אינו דבר חדש אלא חזרת מה
שנתקלקל וז"ש יש דבר שיאמר ראה זה חדש הוא כבר היה לעולמים אשר היו
מלפנינו, והם עלמין קדמאין כפי מה שהיו קודם השבירה:

וענין זה הוא ממש כמו העובר כשהוא בבטן אמו שאז נר דלוק על ראשו כו' ולומד
כל התורה כולה, ואח"כ כשיוצא לאויר העולם בא מלאך וסוטר על פיו ומשכח כל
תלמודו כו', ונמצא שמה שהאדם יגע כל ימיו בתורה ולהשיג מדרגות גדולות אינו
אלא חזרת הדברים שהיה לו מקודם, ואם לא היה לו הכנה זו בתחלה בזמן העיבור
לא היה יכול להשיגו אח"כ:

וכמו כן היה כאן שלכך היו תחלה כל העולמות של המדרגות במדרגה העליונה, ושוב
ירדו אח"כ כדי ליתן הכנה לאדם שיוכל לתקן אותם להעלותם למקומם הראשון,
אבל כל העליות שנעשו אח"כ אחר אלף השביעי בסוד הנצחיות אינו נעשה ע"י
האדם, אלא הוא בסוד קבלת שכרו שזה נעשה ממילא. וכמה מדרגות ירידה היה
לעולמות, האחד מצד השבירה, הב' מצד חטא אדה"ר, הג' מצד פגם קטרוג הלבנה,
שכל אלו המדרגות ותיקונים המה ע"י העבודה:

³²³ הגמרא (גיטין סח עמוד ב) מספרת שאשמדאי מלך השדים זרק אותו מרחק רב
למדבר תרמוד והתחפש לשלמה המלך עיי"ש. התלמוד הירושלמי (סנהדרין דף יג
עמוד א) תולה זאת בחטאי שלמה. הגמרא (סנהדרין דף כ) מראה כיצד ירד שלמה

לְבִי לְדָרוֹשׁ וְלִתְּוֹר בַּחֲכָמָה עַל כָּל אֲשֶׁר נַעֲשֶׂה תַּחַת הַשָּׁמַיִם³²⁴ הוּא עֲנִין רָע
נָתַן אֱלֹהִים לְבִנֵי הָאָדָם לַעֲנוּת בּוֹ³²⁵: (יד) רָאִיתִי אֶת כָּל הַמַּעֲשִׂים שֶׁנַּעֲשׂוּ

המלך בהדרגה ממלך על עליונים ותחתונים עד שמלך על מקלו בלבד וכל זאת בגלל
החטאים. והיה אומר אני שלמה המלך ולא היו מאמינים לו.

³²⁴ ספר עבודת הקודש חלק ג פרק כ

וכבר גלה חכם הרזים ע"ה בספר קהלת, קצור ההשגה האינושית וליאותה, בשני אלו
המחקרים, (האחד מה שתקנה הידיעה בו באמצעות החושים והוא בכל מה שתחת
גלגל הירח, והשני מה שאין יד החושים שולטת בו, ואי איפשר לדבר בו כי אם דרך
אומד ומחשבה בלבד) אמר כאשר נתתי את לבי לדעת חכמה ולראות את הענין
אשר נעשה על הארץ כי גם ביום ובלילה שנה בעיניו איננו רואה. וראיתי את כל
מעשה האלהים כי לא יוכל האדם למצא את המעשה אשר נעשה תחת השמש בשל
אשר יעמל האדם לבקש ולא ימצא וגם אם יאמר החכם לדעת לא יוכל למצא. אמר
כי כבר נותן את לבו לדעת חכמה והוא חכמת הנמצאות על דרך העיון השכלי
המופתי, ולראות את הענין אשר נעשה על הארץ ולראות אם יוכל להשיג על דרך
החקירה המופתית טבעי הדברים השפלים, והרבתי בזה והגדלתי העיון והחקירה כי
גם ביום ובלילה שנה בעיניו וגו', ועיניו שב אל לבו כמו ולבי ראה הרבה חכמה,
שהוא העיון השכלי, וראיתי את כל מעשה האלהים כי לא יוכל האדם למצא. אמר
כי עמדו בפניו שני מעיקים בזה, האחד עומק המושג, כי להיות הטבע מעשה אלהים
משוער בחכמתו וכמו שכתוב י' בחכמה יסד ארץ ומי יבא עד תכונתו, והשני קוצר
המשיג, כי לא יוכל האדם במה שהוא אדם, למצא האמת בטבעי הדברים השפלים
להיות אין לו מבא בהם כי אם מן החוש והחוש יחטיא האמת על הרוב, בשל אשר
יעמול האדם וגו', נעתק אל מה שאין לחוש מבא בו, והוא מתעמל בחקירתו דרך
אומד ומחשבה בלבד, והוא בדברים אשר למעלה מגלגל הירח, ואמר כי מכל שכן
בזה אם יעמל האדם במה שהוא אדם לבקש על דרך האומד וההשערה השכלית,
ולזה הוסיף בחקירה זו השנית לבקש ואמר ולא ימצא כי הוא נמנע מצד שהוא אדם:

³²⁵ ספר דרך עץ חיים

נמצאת למד, כי האדם לא לתכלית עמל נברא, ולא היה לו להשתדל בזה, אלא מפני
סדר לדעתו של נחש - גרם לו שלא יוכל לצאת מתחת ידו עד עת קץ, וזהו מה
שאמר שלמה (קהלת א יג): "הוא ענין רע נתן אלהים לבני האדם לענות בו", ענין
רע ממש מבחינת הרע, והוא להם למה שלא היו חורין ממנו עד זמן התיקון השלם.

ולזאת הכוונה אמרו גם כן במדרש (בראשית רבה יט): "איכה - איך הוה לך, אתמול היית לדעתי, ועכשיו לדעתו של נחש", כי לא היה לאדם לעשות אלא מה שהוא לתכליתו של הבורא יתברך שמו. וכשחטא, נתן עצמו להיות פועל לפי מה שגורם לו הנחש:

והנה על כן ראוי לו לאדם למאוס ודאי בכל ענייני העולם, ולהתאוות רק לפי מה שהוא לפי תכלית הבורא יתברך שמו. ומה שהוא מוכרח לעשות מדברי העולם, לא יעשהו באהבה כלל, אלא כמו שכפאהו שד. ולכן השלים אליפז (איוב ה ח): "אולם אני אדרוש אל אל ואל אלהים אשים דברתי" - אניח הבלי שוא של העולם כולו, ולכן אדרוש אל אל ואשים ענייני לפי מה שכיון בבריאתי הבורא יתברך שמו.

פירוש המצוות לרמח"ל ז"ל

מצוה י"א - לאהבה אותו, דכתיב, "ואהבת את ה' אלקיך" ודאי, אהבה שאוהב אדם את המלך שצריך להניח כל שאר הדברים בעבורו, דכתיב, "בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך". כאן סוד עליון, כתוב, "הוא ענין רע נתן אלקים לבני האדם לענות בו". בא וראה, בזמן שיוצא בן אדם לעולם, מה כתיב, "לפתח חטאת רובץ", כאן סוד, "בעצב תלדי בנים", שהרי כשמשלחת הנשמה ממקום שמשלחת, היא מאירה בכמה אורות, ואין לה עול כלל, אלא עול השכינה. בזמן שיוצאה, רוצה הנחש להתדבק בה, שכינה מתחזקת להציל אותה בכמה קולות שמעלה למעלה. כאן כתוב, "כאיל תערוג על אפיקי מים", והרי נאמר, "שאילה זו רחמה צר", כן נשמות בטורח רב יוצאים לעולם בעבור הנחש שרודף אחריהם, בגין זה למטה האשה [פועה] לגבי המלך בעבור הנחש שעומד שם, והיא ניצולה. אבל הנשמה שיורדת, מיד, אע"ג שאותו (הנושאים) [הנחש אין] שולט עליה, זורק בה חשך אחד, ונשמה לא ניצולת ממנו עד שממנו הוא מת. וסוד זה, "הילודים למות" וכתוב, "עת ללדת ועת למות", שהרי באותה השעה תוך הגוף, תוך הנשמה - סם המות, ואינו מתפרש ממנו עד שהורג אותו. זה סוד אותם שמתים בעטיו של נחש, שהרי אחר שחטא אדם, רשות ניתן לו לזרוק זה החשך בתוך האדם כשיוצא לעולם, הדא הוא דכתיב, "כי האדם לעמל יולד", יולד דייקא, שהרי בשעת הלידה כך נמצא:

בא וראה, זה עול נקרא שנותן ס"מ על הנשמה. משם והלאה מתרחקת [מרחקתה] הס"א מן המלך ומתחלת להתאות בדברי העולם, שהרי עול זה מכביד עליה. וכשאדם חוטא, אותם החטאים עולים על צוארו של אדם, מקום שעול זה נמצא, ומכביד אותו, הדא הוא דכתיב, "ישתרגו עלו על צוארי הכשיל כחי". כאן סוד עליון ודאי, חוליא שניה של צואר מקום מעבר הוא קשה מאד, שם עומדים כל אותם

"הבל ורעות רוח", שהם מחשיכים לעולם, וזה "ענין רע" נקרא, אשר נתן אלקים לבני אדם לענות בו:

בא וראה, כאן מדריגה נודעת בסודות שם הקדוש, נקרא שמו "אל". כאן אור העולם, סדר סדרים - כל מדריגות העולם, שנאמר בו, "עולם חסד יבנה". מצד זה נראים כל דברי העולם להיות בלא עמל ובלא יגיעה, אלא בהבראם - בה', שאין שם עמל ויגיעה. וזה ה' דאברהם שמראה הכל במנוחה. אימתי ניתנה לו, בזמן שקבל ברית מילה, שהרי ברית מילה בו תלוי מנוחת הכל, זה סוד, "ויקרא את שמו נח לאמר זה ינחמנו", והרי העמידוהו, שנולד מהול. לנגד זה אברהם כשנטל המילה, מנוחה ניתנה לו ונשלם בזאת הה', בהבראם ודאי - באברהם. כך חוזר הצירוף לתקן העולמות, שהרי בתחלה נברא בה' ולא נתקיים, עד שבא אברהם ונטל אותה, מיד נמתק העולם, על כן הכל במנוחה. וזה מדריגה אחת שכוללת כל הסדרים העליונים במנוחה כראוי:

כאן עומד אותו ענין רע שנאמר, "נתן אלקים לבני האדם לענות בו", וזה עמל ורעות רוח שנאמר בו, "בזעת אפך תאכל לחם", וסותם כל אור שבעולם. אם תאמר מי מחזיק אותו שם, אלא בני אדם למטה שכשיוצאים לעולם, עול זה ניתן לו. מקום שלו - בזאת החוליא הב', ואז מרכין ראשו לדברי העולם ואוהב היגיעה של זה העולם. וכמו שנמשך למטה, כך מתחזק למעלה. ואתו הצואר העליון, עול זה מתחזק עליו, מיד הכל נסתם והאור אינו יורד בדרכיו, ונמצא עמל לכל העולם. אוי למי. . . באותו הזמן, שהרי ודאי חיינו אינם חיים, ושערי הרוחה נסתמים ממנו. ונשמה נחשכת ולא נוטלת מן האור העליון כלל, אלא נטבע בעומק זה העולם כמו שנטבעים רגליו בטיט קשה. וכל כמה שמרבה בעונות, גורם לזה העול להתתקף עליו, וכן מתרחק מצד הקדושה, הדא הוא דכתיב, "ישתרגו עלו על צוארי". מאי ישתרגו, אלא זה סוד, "וכעבות העגלה חטאה", שהרי כל העונות שעושה האדם, ס"מ נוטל אותם ועושה מהם עבותות, ואוסר מרכבתו בהם, וקושר אלה העבותות בזה העול. ואז בני העולם עומדים תוך זה העול, שנוטל מהם האור, והולכים כסומים בזה העולם. ועבותות קשורים במרכבתו של ס"מ הרשע, ואותם הרשעים מנהיגים אותה ולא יודעים, שהרי הם שקועים בחשך של זה העולם, בזה העול שעליהם. אם תאמר שיכולים לינצל ממנו, לא כן, אלא, "הכשיל כחי", שהרי הכח ניטל מהם, ולא רואים ולא מרימים ראש, והולכים כזאת הבהמה, ראשם למטה לגבי העפר, הדא הוא דכתיב, "נמשל כבהמות נדמו" ודאי. נשמה שלהם לא הולכת בקומה זקופה אלא כזאת הבהמה שהולכת על הארץ. אשריהם הצדיקים שנאמר בהם, "ואתה ה' מגן בעדי כבודי ומרים ראשי" - ראש, נשמתם שהוקמה בזקיפה

תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ וְהִנֵּה הַכֹּל הֵבֵל וְרֵעוֹת רֹחַ³²⁶: (טו) מְעֵנֶת לֹא יוֹכֵל לְתַקֵּן וְחֶסְרוֹן לֹא יוֹכֵל לְהַמְנוֹת³²⁷: (טז) דִּבַּרְתִּי אֲנִי עִם לְבִי לֵאמֹר אֲנִי הִנֵּה

כראוי. לנגד וה, עול אחר נמצא וזה עול תורה. ושני עולים אלה הם תמיד ביד שני יצרים. ואור נזרק על הנשמה כגון מלאכי השרת, שנאמר, וכלם מקבלים עליהם עול מלכות שמים, שהרי בלא זה אי אפשר להנהיג המרכבה העליונה. מי שנוטל עול זה עליו, יש לו להתדבק באהבת הקב"ה, וכמו שהוא מניח אהבת דברי העולם בעבור אהבת המלך, כך עול יצר הרע ניטל ממנו, ועול יצה"ט מתחזק עליו. כמו - של יצר הרע גורם חשך לנשמה ומרחיק אותה מן המלך, כך עול יצר הטוב מאיר לה לנשמה:

³²⁶ זוהר חלק ב דף נט עמוד א

רבי יוסי פתח, **ראיתי את כל המעשים הגשמיים שנעשו תחת השמש, והנה הכל הבל ורעות רוח**, כלומר שבר רוח שלמה מלכא דאסתלק בחכמתא יתירא על כל בני עלמא, היך אמר דכל עובדין הבל ורעות רוח, יכול אף מעשה הצדקה, והא כתיב (ישעיה לב יז) והיה מעשה הצדקה שלום? אלא הא אוקמוה, כל המעשים אשר נעשו תחת השמש כתיב, שאני מעשה הצדקה דאיהי לעילא מן שמשא. שלמה המלך שעלה בחוכמתו על כל בני אדם איך אמר שכל המעשים הבל ורעות רוח? האם גם על מעשה הצדקה אמר כן? והרי כתוב "והיה מעשה הצדקה שלום"? ומשיב: מעשה הצדקה הוא למעלה מן השמש והוא נחת רוח אך שאר המעשים אכן הם הבל ורעות רוח והנה הכל הבל ורעות רוח, מאי קא מיירי, אי תימא הכל הבל, כמה דאוקימנא דאיהו ברזא דחכמתא, כמה דאת אמר הבל הבלים אמר קהלת, ואינן הבלים קיומא דעלמא דלעילא ותתא, מאי תימא בהאי דכתיב הכא הכל הבל ורעות רוח, (והא מלתא דא תחת השמש כתיב), אלא הכי אוקמוה והכי הוא. שואל: על איזה הבל מדבר כאן שלמה המלך? אם אמר "רעות רוח" סמוך להבל הרי שאין מדבר על הבל קדוש המקיים את העולם, אלא ודאי כיון לדבר נוסף תא חזי, בשעתא דעובדין מתכשרן לתתא, ובר נש אשתדל בפולחנא דמלכא קדישא, ההוא מלה דעביד הבל אתעביד מיניה לעילא, ולית לך הבל דלית ליה קלא, דסליק ואתעטר לעילא, ואתעביד סניגורא קמי קודשא בריך הוא. בשעה שאדם עושה מעשיו לשם שמים נעשים מזה מלאכים סניגורים להגן על האדם והרמ"ק מפרש שכל מצווה גורמת ליחוד עליון שממנו נברא הבל רוחני וכן ע"י חטא נעשה הבל רע ואחר פטירתו מלווים את האדם ההבלים שנוצרו ממעשיו והם מוליכים את הנשמה לגן עדן או לכף הקלע וכל אינן עובדין דאשתדל בהו בר נש, דלאו אינן פולחנא דקודשא בריך הוא, ההוא מלה דעביד, הבל יתעביד

מיניה, ואזלא ושאטת בעלמא, וכד נפקת נשמתיה דבר נש, ההוא הבל מגלגלא ליה בעלמא כאבנא בקוספיתא, כמה דכתיב (ש"א כה כט) "ואת נפש אויבך יקלענה בתוך כף הקלע", מאי יקלענה, ההוא הבל דמגלגל ליה סחרניה בעלמא, כדין כל מלין דמתעבדין (ואינן תחות שמשא) דלאו אינן פולחנא דקודשא בריך הוא, הבל יתעביד מנייהו, איהו תבירא דרוחא, דמתבר לרוחא דסליק ונחית ומתגלגל בעלמא, הדא הוא דכתיב הבל ורעות רוח. מעבודה שאינה עבודת ד' נוצרים מלאכי חבלה הנקראים "הבל ורעות רוח" המייסרים את האדם לאחר פטירתו בכף הקלע על מנת לשבר את הקליפה מעל הנשמה ולכן נקרא "רעות רוח" היינו שבירת רוח הטומאה אבל ההיא מלה דאיהי פולחנא דמריה, דא סליק (אקרי) לעילא מן שמשא, ואתעביד מניה הבל קדישא, ודא הוא זרעא דזרע בר נש בההוא עלמא, ומה שמיה, צדקה, דכתיב (הושע י יב) זרעו לכם לצדקה, האי מדבר ליה לבר נש כד תפוק נשמתיה מיניה, וסלקא לה באתרא דכבוד דלעילא אשתכח, לאתצררא בצרורא דחיי, הדא הוא דכתיב (ישעיה נח ח) והלך לפניך צדקך, בגין לדברא לך לסלקא לך (מן אתר) לאתר דאקרי כבוד יהו"ה, דכתיב (שם) כבוד יהו"ה יאספך. אבל עבודת ד' העולה למעלה מן השמש שזו הצדקה נעשה ממנה הבל קדוש המוליך את האדם לאחר פטירתו למקום הנקרא "צרור החיים" ונקרא "כבוד ד'" כל אינן נשמתין דההוא הבל קדישא מדבר להו, ההוא דאקרי כבוד יהו"ה כניש לון בגויה ואתצירין ביה, (הדא הוא דכתיב כבוד ה' יאספך), ודא אקרי נייחא דרוחא, אבל אחרא ורעות רוח אקרי, זכאין אינן צדיקיא דכל עובדיהון לעילא מן שמשא, וזרעין זרעא דצדקה למזכי לון לעלמא דאתי, ועל דא כתיב (מלאכי ג כ) "וזרחה לכם יראי שמי שמש צדקה". אשרי הצדיקים שכל מעשיהם למעלה מן השמש. לפי פירוש "מתוך מדבש" דף קמו.

³²⁷ זוהר חלק ג דף כז עמוד ב

פקודא בתר דא לעשות החטאת המתקנת מה שפגם החוטא במידת הגבורה כמשפטה, תנאים האחוזים בנו"ה דז"א ואמוראים, האחוזים בחג"ת דמלכות (עיין שער מאמרי רשב"י דף א עמוד ד) אתון דמסטרא דמדות דקודשא בריך הוא אתיתו, אתם המושרשים בספירות הקב"ה דטרחתון סגי שטרחתם הרבה בלימוד התורה לנקאה ברתא דילי, לנקות ולטהר את השכינה שהיא הבת שלי ונקראת דאיהי הלכה, אותיות ה כלה ור"ת מלא כל הארץ כבודו (מרבי נחמן מברסלב) מאלין קליפין דערב רב, קושיין בישיין כי כל קושיא היא קליפה שהתערבה בהלכה והיא מצד הערב רב שהתערבו בישראל, וכן למעלה התערבה הקלי

בקדושה, והתירוך הוא תיקון הקלי'. יש קושיות ללא תירוך וזו קלי' שאין לה תיקון כלל וכנגדן יש רשעים שנאמר עליהם "גיהנם כלה והם אינם כלים" שאין להם תיקון כלל דלית לון תירוך ולא פרוקא, דעלייהו אתמר מעוות לא יוכל לתקון וחסרון לא יוכל להמנות, מעוות היא קושיא שההלכה נתעוותה על ידה. הרשב"י בגמ' חגיגה ט ע"א מסביר שמעוות חל על מי שהיה מתוקן בתחילה ונתעוות אלא אתמר תיקו בהון, אלו קושיות ללא תירוך וכל תיקו דאסורא לחומרא, שכל עניין האיסורים הוא להפריש את המלכות מהקלי' ולכך הוא לחומרא ואיהו תיקו חסר ו', שרומז דלית ליה תיקון, חסר נר"ן דאיהו עלמא דאתי, סוד נון שערי בינה דתיקו דעלמא דאתי שתיקה, שכל תיקון הוא מצד הבינה ששם אין אחיזת הקלי', אבל באלו הקושיות כשמגיעים לבינה אומרים כגון שתוק כך עלה במחשבה. לפי שהקושיא עלתה לבינה הנקראת עולם המחשבה שהוא עולם נעלם ולכן אי אפשר להשיג למטה את התירוך (לפי הגר"א והרמ"ק שהובאו בבאור "מתוק מדבש" דף צד) ואית קושיין דאינון לבושיין דהלכה, ויש קושיות שיש להם תירוך דאתמר בהון משבצות זהב, הדא הוא דכתיב (תהלים מה יד) כל כבודה בת מלך פנימה ממשבצות זהב לבושה, אתם מחלקים את ההלכה לכמה חילוקים ואופנים כמו משבצות זהב ואתון פסקין לון בכמה פסקות, אתם התנאים לאחר שמקשים מחלקים ומישבים את ההדורים כגון: הכא במאי עסקינן ולבתר מתקנין ומפרקין לון בכמה פרוקין. ואי חסר שום פסק ממתניתא, כמה דאוקמוה זה חסר מן המשנה, היינו תירוך של חיסורי מחסורא והכי קתני אתון מתקנין לון, והאי הוא חסרון שיוכל להמנות. ואי ייתי טפש ויפיק שום ביש על ההוא אומנא דחתיך לבושיין, ויימא וכי אורייתא איהי חסרה, והא כתיב (שם יט) תורת יהו"ה תמימה, תמימה בכל אברין דגופא, דאינון רמ"ח פקודין, הדא הוא דכתיב (שיר השירים ד ז) כלך יפה רעיתי ומום אין בך.

זוהר חלק ג דף כח עמוד א

אבל מי שלא חג יום טוב הראשון של חג, עליה אתמר מעוות לא יוכל לתקון וחסרון לא יוכל להמנות.

ספר נהר שלום - דף כג עמוד א

אם באה המצוה לידו ולא קיימה הנה הוא גורם להשליט אבר ארבע קליפות הנז"ל על אותו האבר שליטה מחדש על שליטתם הראשונה והרי אותו האבר מת לגמרי

ועליו נאמר **וחסרון לא יוכל להמנות** וזה יותר חמור מכל איש אשר בו מום לא יקרב וכו'.

ספר נהר שלום - דף לט עמוד א

וכל שעה וכל רגע שאינו עסוק בד"ת נקרא **וחסרון לא יוכל וגו'** וכל שאינו עוסק בד"ת נקרא נזוף "כי דבר ה' בזה" ובכל יום בת קול יוצאת ואומרת אוי כו' ואפילו היושב בטל נקרא לץ מד' כיתות כו' רחמנא ליצלן.

ספר שערי קדושה - חלק א שער ג

הנה האיש אשר נדבה רוחו אותו להיותו בא לטהר ולהתקדש לקבל עליו עול מלכות שמים על אמתתה, יכין עצמו בכל כחו ויזדרז לקיים כל תרי"ג מצות, כי בקיומם יושלמו תרי"ג איברים וגידים של נפשו השכלית כנזכר (בשער ראשון) כי אם תחסר ממנו מצוה אחת מן רמ"ח מצות עשה עדיין הוא חסר אבר אחד מנפשו ועליו נאמר (קהלת א' ט"ו) **וחסרון לא יוכל להמנות**, וזה יותר חמור מכלל כל איש אשר בו מום לא יקרב.

ספר אדיר במרום ח"א - שערא דנפיק מבתר אודנין

ועוד נוסף ענין אחר והוא, תיקונא שלים, ואפרש לך עתה סודו. הנה כתיב, **מעות לא יוכל לתקן וחסרון לא יוכל להמנות**. והענין כי לס"א יש שני שרשים, אחד מסוד השבירה, והשני מסוד מיעוט הירח. ופירוש הענין, הנה כיון שנשברו הכלים אז נעשה הבירור לצורך התיקון, ומכל הספירות נדחה מה שנדחה שלא נראה לעמוד בקדושה, ויצאה הס"א. אך זה אינו נותן לה אלא המציאות שלה לבד, ואם כן לא היה צריך להיות לה תוספת ושינוי, אלא היא בריאה אחת מסודרת בסדרה לעמוד שם בחק הבריאה. אך יען רצה המאציל ברוך הוא לצורך הבחירה שיהיה בה שינוי ושליטה, נעשה ענין מיעוט הירח. כי בהעשות הנוקבא שהיתה ראויה להיות פנים בפנים עם ז"א, בסוד, שני המאורות הגדולים (בראשית א, טז), נולד קטרוג של הס"א שנתעוררה. והוא כי באמת לא נתקנה המלכות היטב, להיותה בסוד שם ב"ן שהוא השבירה והוא לא נשלם תיקונו, ומכאן לא היתה יכולה להיות שוה עם ז"א, שהוא סוד, אי אפשר לשני מלכים שישתמשו בכתר אחד (חולין ט ב), ואז נתמעטה. ובמיעוט זה ניתן כח לס"א להתפשט יותר ממציאותה הראשון. וסוד הענין, אמלאה החרבה (יחזקאל כו, ב). והענין, כי הנה אז לא נתמלאה הס"א מן

הַגִּדְלָתִי וְהוֹסַפְתִּי חֻכְמָה עַל כָּל אֲשֶׁר הָיָה לִפְנֵי עַל יְרוּשָׁלַם וְלִבִּי רָאָה הַרְבֵּה חֻכְמָה וְדָעַת ³²⁸: (יז) וְאַתָּנָה לִבִּי לְדָעַת חֻכְמָה וְדָעַת הַלָּלוֹת וְשִׁכְלוֹת וְדָעַתִּי

חורבן המלכות, כי הט' ספירות שהם תוספת במלכות כמבואר במקום אחר, נטלו ממנה, אבל נכנסו בתוך ז"א. אך אז קבלה הכנה, שכאשר יחטאו בני אדם, אז יהיה כך שתתמלא החרבה מחורבנה. והבן היטב סדר הענינים, איך הכין המאציל ברוך הוא שורש לכל חקות ההנהגה:

והנה על מציאות הס"א מסוד השבירה נאמר, מעות לא יוכל לתקן. ולמציאות התפשטות הס"א מכח מיעוט הירח נאמר, וחסרון לא יוכל להמנות, שהוא ממש גריעו דסיהרא. וסוד הענין הוא, לכי ומעטי את עצמך (חולין ס עמוד ב), שאין האורות מאירין בכל כחם שיש בהם, אלא נעלם כחם, ואינם מאירים אלא בחלק קטן שבהם. וזהו תמיד ענין כל הפגמים, שכשהס"א אוחזת ומקטרגת, מתעלם האור, בסוד, הסתר אסתיר פני (דברים לא, יח), וזהו למטה. והנה כשאין הס"א יכולה להסתיר האורות האלה, אז נקראים האורות שלמים. והסוד, ויבוא יעקב שלם (בראשית לג, יח). כי הלא הנה לא הגיעהו החסרון מה שהשתדלה הס"א לעשות בו. והנה למעלה בא"א אין החסרון מגיע, אלא אדרבה שם עומד הכל בסוד השלמות של המאורות. עד שכשהוא מתעורר, אדרבא הוא משלים החסרון שלמטה, כיון שבו לא הגיע החסרון. וסוד הענין הוא, והיה אור הלבנה כאור החמה (ישעיה ל, כו), שהוא לעתיד לבוא כשיתעורר א"א, כי לא יהיה עוד חסרון, כי החסרון נמשך מלמטה, אבל מלמעלה איננו כך. לכן כשיתעורר הא"א, משלים גם החסרון מלמטה:

³²⁸ זוהר חלק ב דף קטז עמוד ב

אמר ליה רבי שמעון לרעיא מהימנא, אתה הוא בוצינא קדישא, (נ"א רעיא מהימנא), נר קדוש על שם שאתה מאיר בתוכיות נשמות תלמידי החכמים שבכל דור ודור עם כל דא דאנת לא יכיל לאסתכלא בבני עלמא דאתי בעיינין, רצה לומר בחינתו המתפשטת בנשמות הצדיקים המלובשים בגוף בעולם השפל, שאינם יכולים להשיג בנשמות שהם העולם הבא ולא במלאכיא, כל שכן בקודשא בריך הוא ובשכינתיה, אבל בעין השכל דלבך את חזי בכלא, בבני עלמא דאתי ובמלאכין, ובקודשא בריך הוא ושכינתיה דסחרין לך, וזו השגת החכם באלהות שהיא יותר נבחרת מהשגת הנביא וזה שאמר ובגין דא אמר שלמה, דכתיב ביה (מ"א ה יא) ויחכם מכל האדם, (קהלת א טז) ולבי ראה הרבה חכמה ודעת. בשכל ובמחשבת

שָׁגַם זֶה הוּא רָעִיוֹן רוּחַ: (יח) כִּי בָרַב חֲכָמָה רַב כָּעֵס³²⁹ וְיוֹסִיף דָּעַת יוֹסִיף
מִכָּאוֹב³³⁰ :

הלב ראה והשיג הרבה חכמה יותר מהנבואה. על פי פירוש "מתוק מדבש" דף
רץ שליקט מדברי הרמ"ק והרא"ג.

ספר חסד לאברהם - מעין ב - נהר לה

נהר לה - לבאר סוד חכם עדיף מנביא:

הענין כי הנבואה לנביאים תהיה מן הספירות התחתונות שהם נצח והוד, ונודע
שבהיות נביא בנבואתו כל כוחותיו וחושיו מתבטלים ואין בו יכולת להשיג במראה
הנבואה רק אותו ענין הנפקד עליו מלמעלה, אמנם דעתו אז בלתי מכוון לשאלות
וקושיות להקשות זה למה או זה למה אלא כפי חפץ האלקי השופע אז עליו
בנבואתו, והבחירה המחקרית ניטלה ממנו עד שכמעט אין בו דעת באותה שעה רק
להבין ענין ההוא, אמנם לא יחקרהו. ואין כן החכם היודע המבין שיחקור הדבר
בבחירת הדעת אשר בו, והטעם לזה להיות ענין החכם על הנביא תוספות מעלה
להיות הנבואה משני מדות התחתונים נ"ה כנזכר, והחכמה לחכם מלמעלה בסוד
התבונה והחכמה ודע"ת, נמצאת הידיעה בחכמה היא מעלה יותר גדולה מן
הידיעה שבנבואה, וא"כ השגה ששיג החכם בהאלקות היא יותר נבחרת בבחינות
האלו מן ההשגה ששיג הנביא, עם היות שהנביא יסתכל וישיג עין בעין וזש"ה ולבי
ראה הרבה חכמה ודעת רצה לומר השכל והמחשבה שבלב ראה הרבה יותר
מהנבואה חכמה ודעת, והטעם מפני שמזימת חכם ובחירתו בידו להתייעץ באשר
יבין ולחקור בו, אבל לא כן הנביא כי תתבטל בשעת נבואתו כח בחירתו כנזכר.

ועוד טעם אחר, כי נשמת משה רבינו ע"ה אשר מעלתו רמה מעל כל הנביאים
נשמתו מתפשטת בנשמת הצדיקים החכמים המלוכשים בגוף בעולם הזה התחתון
ושפע חכמתו מתפשט בהם כניצוץ השמש המתפשט בככבים, ובכחו של משה עליו
השלום הם משיגים ומחדשים בתורה:

³²⁹ ספר ביאורי אגדות (אפיקי ים) - נדרים דף כב ע"ב

כל הכועס חכמתו מסתלקת וכו' (פסחים טו ע"ב) והיא סתימת מעיין החכמה שהוא
מ"ש כאן שנאמר כי ברוב חכמה רב כעס ולכן תיכף ע"י שמת משה הסתתמו
מעיינות החכמה ונשתכחו ג' אלפים הלכות כמ"ש רז"ל (תמורה טז ע"א):

³³⁰ שער הכוונות - דרושי הפסח דרוש א

פרק ב

(א) אֶמְרָתִי אֲנִי בְּלִבִּי לָכֵה נָא אֶנְסָכָה בְּשִׁמְחָה וּרְאֵה בְּטוֹב וְהִנֵּה גַם הוּא
הֶבֶל: (ב) לְשִׁחוּק³³¹ אֶמְרָתִי מִהוֹלֵל וּלְשִׁמְחָה מֵהַ עֲשֵׂה: (ג) תִּרְתִּי בְּלִבִּי

וז"ס פסוק ויוסיף דעת יוסיף מכאוב כי בהיות הדעת נעלם ומכוסה תוך היסוד
דאימא שהוא עד החזה אז אין הקליפות נאחזים בו ובהתגלותו למטה מן החזה אשר
אז ודאי הארתו נתוספת שם בהיותו בגלוי אז יוסיף מכאוב שהם הקלי' הנאחזים
שם ואין מכאוב גדול ממכאוב זה.

ספר תקט"ו תפילות - תפילה תיו

כל מה שבני אדם עולים במדריגות עליונות, כמה עצב להם וכמה צער גדול, אז
נאמר ויוסיף דעת יוסיף מכאוב.

³³¹ ספר מסילת ישרים פרק ה - בבאור מפסידי הזהירות וההרחקה מהם

....אך השני, הנה הוא קשה מאד, והוא השחוק והלצון, כי מי שטובע בם, הוא כמי
שטובע בים הגדול שקשה מאד להמלט ממנו. כי הנה השחוק הוא מאבד את לב
האדם, שכבר אין הטעם והדיעה מושלת בו, והרי הוא כשכור או שוטה אשר אי
אפשר לתת להם ערמה או להנהיגם, כי אינם מקבלים הנהגה, והוא מה שאמר
שלמה המלך עליו השלום לשחוק אמרתי מהולל ולשמחה מה זו עושה. וחכמים
זכרונם לברכה אמרו (אבות פרק ג): שחוק וקלות ראש מרגילים את האדם לערוה.
כי אף על פי שחמורה היא הערוה אצל כל בן דעת ולבו ירא מקרב אליה מכח הציור
שכבר נצטייר בשכלו מאמיתת גודל פשעה ורוב עונשה, הנה השחוק וקלות ראש
ממשיכים אותו מעט מעט ומקריבים אותו הלך וקרב שתהיה היראה סרה מעליו
מעט מעט מדריגה אחר מדריגה, עד שיגיע על העון עצמו ויעשהו:

ספר אור תורה - אות טז

כי ידוע כי יש שני כחות בסטרא אחרא, והם ב' נוקבין דילה, מחלת ולילית, אחד
הוא הגורם עצבות לאדם, שעל ידי זה מתבטל מעסק התורה ומעבודת ה', שעל זה
אמר הנביא, ואת מי דאגת ותיראי כו' (ישעיה נז, יא), והוא מלילית שבתאי
אוכמתא, והוא ממרה אוכמתא מסוגי הדם שבכבד, והשני הוא רב השחוק והוללות

לְמִשׁוּךְ בֵּינִי אֶת בְּשָׁרִי וְלִבִּי נָהָג בְּחִכְמָה וְלֶאֱחֹז בְּסִכְלוֹת³³² עַד אֲשֶׁר אֶרְאֶה
אִי זֶה טוֹב לִבְנֵי הָאָדָם אֲשֶׁר יַעֲשׂוּ תַחַת הַשָּׁמַיִם מִסֵּפֶר יָמֵי חַיֵּיהֶם: (ד)

בעולם הזה, שעל זה נאמר, "לשחוק אמרתי מהולל, ולשמחה מה זה עשה" והוא מטחול כמו שאמרו (ברכות סא, ב) טחול שוחק.

³³² זוהר חלק ג דף מז עמוד ב

ותניא (קהלת ב יג) וראיתי אני שיש יתרון לחכמה מן הסכלות, מן הסכלות ממש אתי תועלתא לחכמתא, יש תועלת לחכמת התורה מהסיכלות שהם החיצונים דאלמלא לא אשתכח שטותא בעלמא, שהם סברות הפך החכמה לא אשתמודע חכמתא ומלוי. לא הייתה ניכרת מעלת החכמה, כי אין דבר מתחזק אלא מהפכו, שאם יש מתנגדים אל החכמה, היא מתאמצת בטענות וראיות ותוספת חכמה ותאנא, חיובא הוא על בר נש דאוליף חכמתא, למילף זעיר מן שטותא, ולמנדע לה, בגין דאתי תועלתא לחכמתא בגיניה, כמה דאתיא תועלתא לנהורא מחשוכא, דאלמלא חשוכא לא אשתמודע נהורא, ולא אתיאי (נ"א אתחזי) תועלתא לעלמא מניה. למדנו חיוב על אדם שלמד חכמה שילמד מעט מן השטות ולדעת אותה, משום שבא תועלת לחכמה בשבילה כמו שיש תועלת אל האור מן החושך, שלולא החשך לא היה נודע האור ולא בא לעולם תועלת ממנה

תאנא, שיש יתרון לחכמה, לחכמה סתם, היינו ספירת החכמה והחכמה המתפשטת בעולם דאמר רבי שמעון לרבי אבא, תא חזי רזא דמלה, לא נהיר חכמתא דלעילא ולא אתנהיר, אלא בגין שטותא דאתער מאתר אחרא, ואלמלא האי נהירו ורבו סגיא ויתיר, לא הוה (להוי) ולא אתחזיא תועלתא דחכמתא, ובגין שטותא אתנהיר יתיר, ונהירין ליה יתיר, הדא הוא דכתיב שיש יתרון לחכמה סתם, מן הסכלות סתם, וכך לתתא, אלמלא לא הוה שטותא שכיח בעלמא, לא הוי חכמתא שכיח בעלמא. שאמר רבי שמעון לרבי אבא, בא וראה סוד הדבר, שהחכמה שלמעלה אינה מאירה ואינה מוארת, אלא בשביל שטות, שזו הקלי' שמהם מבררים את הניצוצין, שנתעורר ממקום אחר, ולולא שטות זו, לא היה האור הגדול, שזה חו"ב דאבא מזדווגים לברר הבירורים, ולא הייתה ניכרת גדלותם והיינו דרב המנונא סבא, כד הוה ילפין מניה חברייא רזי דחכמתא, הוה מסדר קמיייהו פרקא דמלי דשטותא, בגין דייתי תועלתא לחכמתא בגיניה. הדא הוא דכתיב (קהלת י א) יקר מחכמה מכבוד סכלות מעט, משום דהיא תקונא דחכמתא ויקרא דחכמתא, ועל דא כתיב (שם ב ג) ולבי נהג בחכמה ולאחוז בסכלות. והיינו שרב המנונא סבא, כשלמדו ממנו החברים סודות החכמה, היה מסדר לפנייהם

הַגִּדְלָתִי מַעֲשֵׂי בְנִיתִי לִי בָתִּים נְטַעְתִּי לִי כְרָמִים: (ה) עָשִׂיתִי לִי גִנוֹת
וּפְרָדִסִּים וְנְטַעְתִּי בָהֶם עֵץ כָּל פְּרִי³³³: (ו) עָשִׂיתִי לִי בְּרָכוֹת מִיָּם לְהַשְׁקוֹת
מֵהֶם יַעַר צוֹמֵחַ עֲצִים: (ז) קָנִיתִי עֲבָדִים וּשְׁפָחוֹת וּבְנֵי בֵּית הָיָה לִי גַם מִקְנֶה
בְּקָר וְצֹאן הִרְבֵּה הָיָה לִי מִכָּל שֶׁהָיוּ לִפְנֵי בִירוּשָׁלַם: (ח) כָּנַסְתִּי לִי גַם כֶּסֶף

פרקים של דברי שטות, כדי שתבוא תועלת לחכמה בשבילם, זה שאמר הפסוק
"יקר וכו'". על פי ה"מתוק מדבש" דף קעט ובאור "הסולם" אותיות קב-קג. ועוד יעוין בבאור הסולם שם
באריכות.

קטע זוהר זה התבאר גם ב -

ספר עבודת הקודש חלק ג פרק כ

הנה בארו כי הסכלות הידוע לחכמי לב תקון ושלמות לחכמה היא חכמת שלמה,
ולזה חוייב שלמה לררוף אחריו ולהשלים האילן ההוא, אלא שנטה אחריו יותר
מדאי ונענש, נמצא אם כן שהחכמה שהיא מפאת הרע שבאילן ההוא סכלות
והוללות היא בערך החכמה המפוארת האמיתית, ולפי שלא רבים יחכמו ואין כל
אדם יכול להשמר מחלקת לשון נכריה, שהרי גדול החכמים קרא והטה, הזהיר הוא
עליה ואמר הרחק מעליה דרך ואל תקרב אל פתח ביתה. וכבר באה המניעה בתורה
על החקירה שמצד החוש, ועל החקירה שמצד העיון השכלי מצד האומד והמחשבה
בסתרי התורה וטעמי המצות ועל האומד ומחשבת הלב ועיונו הזהיר באמרו ולא
תתורו אחרי לבבכם, ועל החקירה שמצד החוש הזהיר באמרו ואחרי עיניכם. ובא זה
הענין במצות הציצית, שהיא מן המצות המקובלות שאין להם טעם כפי השכל
האינושי ללמוד על כל המצות לפי שהיא שקולה ככולן, ולא הותר כי אם הראיה בו
בעינינו שממנה נבא לזכר בלבנו כל המצות לעשותם:

³³³ ספר שערי אורה - השער הראשון - הספירה העשירית

ולפי שהיה שלמה יודע דרך המשכת השפע מירושלים לכל המקומות, אמר: עשיתי
לי גנות ופרדסים ונטעתי בהם עץ כל פרי (קהלת ב, ה). וכי אפשר במקום אחד
שיצמחו בו כל מיני אילנות שבעולם? אלא היה יודע שלמה איזה גיד נמשך לכוש,
נטע בו פלפלין; וכן לכל צד וצד, והיינו דכתיב: מציון מכלל יופי אלהים הופיע
(תהלים נ, ב), מציון, משתיתו של עולם ואם כן נמצאת השכינה משלחת הברכה
כפי השיעור הראוי לכל הארצות מבית המקדש:

וְזָהָב וְסִגְלֹת מְלָכִים³³⁴ וְהַמְּדִינוֹת עָשִׂיתִי לִי שָׁרִים וְשָׁרוֹת וְתַעֲנִגוֹת בְּנֵי
הָאָדָם שָׂדֶה וְשָׂדוֹת³³⁵: (ט) וְגִדְלָתִי וְהוֹסַפְתִּי מִכָּל שְׁהִיָּה לִפְנֵי בִירוֹשָׁלַם אֶף

³³⁴ תיקוני זהר דף כ עמוד א

והאי אבן ספירת המלכות איהי סגולת מלכים, היא סגולת בני ישראל שהם בני מלכים איהי שיחת מלאכי השרת, שיחת חיוון ושרפים ואופנים, הם מלאכי בי"ע שכולם אומרים שירה למלכות שיחת כל עלאין ותתאין, ידיעת שמשא וסיהרא בעתים, (ובה איהי אית) עת וזמן לכלא: ידיעת התקופות וחשבונם וזמניהם של החמה והלבנה הם בה כל העיתים והזמנים הם בה ולכן היא נקראת עת וזמן. על פי ה"מתוק מדבש" דף רז בשם הגר"א ובאר לחי רואי.

³³⁵ שער הכוונות - דרושי חג הסוכות דרוש ז

דע, כי אין דבר בעולם שנברא אלא ע"י זוג ז"ן ומשם נולדו נשמות בני אדם ונשמות השדים כי הכל מעשה ידיו הם ואין דבר שאינו נמשך ונברא ע"י יתברך וזה פשוט. והנה נתבאר אצלנו בענין ק"ש שעל המיטה ובשער רוח הקודש בתיקון עון המוציא קרי לבטלה כי כל מה שיש למטה כנגדו הוא למעלה ממש וכמו שבהזדווג האדם עם בת זוגו מוליד נשמות בני אדם ובהיותו מזריע לבטלה זכר בלא נקבה נוצרים משם שדין ורוחין ולילין כו' הנקראים נגעי בני אדם כמו שמצינו באדה"ר באותם ק"ל שנים שפירש מאשתו שהיה מוליד שדין ורוחין כו' נקרא נגעי בני אדם רצה לומר בנוי דאדם קדמאה ממש הבאים מתענוגי בני אדם שידה ושידות שמתענגות בלילה ומזדווג עם השידות הנקבות ומשם מתילדים נגעי בני אדם ממש כי העונג נהפך לנגע. והנה עד"ז ממש הוא למעלה כי כאשר ז"א מזדווג בנוקבא בורא ומוליד נשמות בני אדם ואם ח"ו באותה העת חוטאים ישראל למטה גורמין שהנקבה העליונה תרד למטה ותתרחק מבעלה ח"ו ואז שפחה תירש גבירתה והשפחה החיצונית לוקחת הטיפות ההם ונוצרין בתוכה שידין ורוחין כו' הנקראים נגעי בני אדם והיא מולידה הגוף אבל הנשמה באה מלמעלה כנזכר באופן כי הנשמות של בני אדם הם באים מזווג זכר ונקבה עליונים אבל נשמות השדים הם באים מן הזכר לבדו בלי בת זוגו עמו.

שער הפסוקים - פרשת שמות

הנה נתבאר לעיל, בפסוק לכו אל יוסף אשר יאמר לכם תעשו, כי צפה ברוח הקדש, שהיו ניצוצות קרי של נשמות קדושות, שהוליד אדה"ר בק"ל שנים הראשונים, הנקראים נגעי בני אדם, רצה לומר, אדה"ר. וע"י ענוג שהיה מתענג בהוצאתם, בסוד

חֲכַמְתִּי עִמָּדָה לִי³³⁶: (י) וְכָל אֲשֶׁר שָׁאָלוּ עֵינַי לֹא אֶצְלֹתִי³³⁷ מֵהֶם לֹא מִנְעָתִי אֶת לְבִי מִכָּל שְׂמִיחָה כִּי לְבִי שָׂמַח מִכָּל עֲמָלִי וְזֶה הָיָה חֻלְקִי מִכָּל עֲמָלִי: (יא)

ותענוגות בני אדם שידה ושידות, הם לילית ונעמ"ה וכו'. ונתהפכו ונעשו נגעים, תמורת ענוגים. ולכן גיירם, ומהל אותם:

והנה הענין הוא, במה שנתבאר אצלינו, בענין קין והבל בפרשת בראשית שרוב הנשמות באות, מבחינת חו"ג המתפשטות בגופא דז"א, ולא מן הדעת עצמו. אמנם הטפות הנזרקות ע"י שכבת זרע לבטלה, הם מתאוות הזכר לבדו, שנתעורר דעתו אל הזווג, והוציא הטפות ההם מלמעלה, מן הדעת עצמו העליון, ולא מצא את נוקביה מוכנת לכך בעולם האצילות, כי ירדה למטה ע"י הפגם, ואז יצאו לחוץ, ולקחום הנקבות של הקליפות, ונצטיירו בגופם והולידום, והם שדין ורוחין ולילין, ונקראים נגעי בני אדם, כמבואר אצלינו באורך, בענין הק"ש של זמן השכיבה, וע"ש היטב:

ספר חסד לאברהם - מעין ז - נהר - כג

והנה על סוד אלו ירד שלמה ובדק ואמר, "אל גנת אגוז ירדתי", (שיה"ש פ"א, 11) דהיינו סוד קליפות האגוז, וראה והסתכל בכל אותן הרוחות והשדים ולילין שהם קליפות, וידע שכל עונג אלו ועידונם אינו אלא להדבק אל בני אדם, כמה מינים ממינים שונים שהם יוכלו להחטיאו, ברצונו ושלא ברצונו בהקיץ ובחלומה, ברצותו להדבק ליהם, ובהיותו במקום סכנה או לבדו בחורבות או בשדות בלילה כשהוא יחידי, זה הכל מאת הארורה הזאת הקליפה הזאת הרודפת אחר בני אדם ומענגת אותם ומתענגת עמהם לרעתם, והיינו תענוגי בני אדם שאמר שלמה שהם המתענגים בשינה בחלום הלילה, שהם עושין **שידה ושידות** ע"י התענוגים הרעים שהם הקריין, והם מזומנים לרעתו להענישו, זולתי אם יקדים רפואה למכתו יבטל המשחיתים בתשובה ומעשים טובים ויסורים ותוכחות ויברח מיד הארורה הזאת.

פסיקתא דרב כהנא - פסקא ה אות ג

מהו **שידה ושידות**? שהיה רודה בשידים ובשידות.

³³⁶ ספר עבודת הקודש חלק ג פרק יט

ובהיכל ששי של צד שמאל אמר המאור הקדוש ע"ה בזה הלשון, (ח"ב רס"ז ע"ב) זבחי שלמים עלי, עלי דווקא ההוא זבחי שלמים עלי איהו בגין דלא אשתכח מקטרגא על עלמא ובגין כך היום שלמתי נדרי לפתאה בני עלמא תדיר, וסוד נער חסר לב הם סוד הבתים החלשים, הרמוזים במדרשו של ר' נחוניא בן הקנה ע"ה,

וכמה שלוחים וחיילות יש למדה הרעה ההיא הכלולה בשתים, ומהם שנים אנשים מרגלים תחת מטתו של שלמה ושם שנים נשים זונות ומשם ומהם נמשכים כל מיני עבודה זרה ומינות ושאר תענוגות בני אדם והנאות הגוף, משם החמדה והתאוה אל העברות והאזהרות שבתורה לעבור עליהן, משם מחשבות והרהורים רעים, ומשם נטיה אל שרירות הלב ומראה העינים, ומשם מעוננים וקוסמים ישמעו, ומשם שאב בלעם באמרו מן ארם ינחני בלק מהררי קדם, ומשם חכמת בני קדם, ושלמה ע"ה היה רוכב על נשר אחד, והולך שמה אצל עז"א ועזא"ל ללמוד חכמתם, והן גרמו לו שנטרד ממלכותו, הוא שאמר **אף חכמתי עמדה לי**, חכמתי שבעבורה נמשכתי אחר הנשים ההן עמדה לי, אבל באף דכתיב ויתאנף יי' בשלמה כי עזב ארחות יושר, היא חכמת שלמה האמיתית שנתנה לו במתנה, דכתיב "ויי' נתן חכמה לשלמה", (מלכים א' פ"ה, 26) אשר נאמר עליה "חכמת אדם תאיר פניו", (לקמן פ"ח, 11) וכתוב עליה "ותרב חכמת שלמה מחכמת כל בני קדם" (מלכים א' פ"ה, 10) "ללכת בדרכי חשך", (משלי פ"ב, 13) שהיה הולך אל הרי חושך ששם עז"א ועזא"ל ללמוד חכמתם אשר הטעתו לנטות מאחרי יי', כי המינות מושך את הלב ומהנהו כי יפתה וגם יוכל, וכדאיתא כפרק קמא דעבודה זרה (דף טז ע"ב) שמא דבר מינות בא לידך והנאך ועליו נתפשת למינות וכו', והנאני בדבר ועל ידו נתפסתי למינות, ועברתי על מה שכתוב בתורה הרחק מעליה דרך וגו', הרחק מעליה דרך זו המינות וכו', כי האדם בטבע נוטה אל המורגשות הנמשכות מהסבה היא, וכשישמע דברי הורס ועוקר יערבו לו, כי לא יצטרך לטרוח ולהמית עצמו על התורה והחכמה, ולזה הזהיר ואמר בני לחכמתי הקשיבה לתבונתי הט אזנך (משלי פרק ה, 1):

³³⁷ כתבי הרמ"ע מפאנו - מאמר מאה קשיטה - סימן ה

אצילות משמעו קרבה כמו "ואהיה אצלו אמוך" (משלי פרק ח, 30) ופירוש מאציל מעמיד העלול אצלו וכן נאצל מעמיד עצמו אצל העלה ומדאצטריך כולי האי שמע מינה שנתפשט ונתרבה כתרסום "וְאֶצְלָתִי" (במדבר יא, 17) "וארבי" וכן "וְיֶאֱצֹל" (במדבר יא, 25) "ורבי" האמור בנבואתם של ע' זקנים. והכוונה, כי בא מההעלם המוחלט אל ראשית הגילוי שנתרבה ונתגדל ונתחדש ואף על פי כן איננו מתפרד ולא מתרחק שאלו אמרנו תחלה חֲדָשׁ או הוציא או גלה או רבה וכיוצא היינו מתחילים בגנות דהיינו מלה מורה ריחוק וצריכה פירוש לפירושה לסיים בשבח ולהרחיק הריחוק לפיכך בא מעיקרא לשון חכמים מרפא והוא לשון תורה ממש ללמדנו שמעולם לא נתרחק אעפ"י שנתרבה ויהיה הלשון עברי דוקא והתרסום מכללא איתמר וכן יפורש "הלא אצלת לי ברכה" (בראשית כז, 36) שיירת לי ברכה

וּפָנִיתִי אֲנִי בְּכָל מַעֲשֵׂי שְׁעֵשׂוֹ יָדִי וּבְעֵמָל שְׁעַמְלָתִי לַעֲשׂוֹת וְהִנֵּה הַכֹּל הֶבֶל
וְרֵעוֹת רוּחַ וְאֵין יִתְרוֹן תַּחַת הַשָּׁמַשׁ: (יב) וּפָנִיתִי אֲנִי לְרֵאוֹת חֲכָמָה וְהוֹלָלוֹת
וְסִכְלוֹת³³⁸ כִּי מָה הָאָדָם מִיָּה שְׁיָבוֹא אַחֲרֵי הַמֶּלֶךְ אֶת אֲשֶׁר כָּבַר
עָשׂוּהוּ: ²⁷(יג) ²¹וְרֵאִיתִי אֲנִי³³⁹ שֶׁיֵּשׁ יִתְרוֹן לְחֲכָמָה מִן הַסִּכְלוֹת מִיָּה כִּי־יִתְרוֹן

אצלך ויש במשמעו ג"כ שזכות המברך תהיה תמיד מעין נובע לא תפסוק ולא
תתרחק ולא תמוש מהמתברך. וכיון שפתחנו בלשון חכמה ממילא משמע שזה
האצילות מתפשט בלי שום ריחוק להטיב למי שהוא ראוי. ומאן דאמר "וכל אשר
שאלו עיני לא אצלתי מהם" פי' לא קרבתי אל עצמי להרחיק הדבר הנשאל
למנוע אותו מהם.

³³⁸ כתבי הרמ"ע מפאנו - ספר גלגולי נשמות - אות ו

וּפָנִיתִי [אני] לְרֵאוֹת חֲכָמָה וְהוֹלָלוֹת [וסכלות] כִּי מָה הָאָדָם שִׁיבּוֹא אַחֲרֵי
הַמֶּלֶךְ [את] אֲשֶׁר כָּבַר עָשׂוּהוּ, וּבְכָל מָקוֹם שֶׁאִמַּר וּפָנִיתִי רָצָה לוֹמַר שֶׁחֲכָמָה
גְּדוּלָּה לְרֵאוֹת הוֹלָלוֹת עַל מָה שֶׁנִּתְגַּלְגַּל שְׁלֵמָה הַמֶּלֶךְ עָלָיו הַשְׁלוֹם בִּירְמִיָּה הַנְּבִיא,
וְעָשׂוּהוּ יִשְׂרָאֵל כְּמֵהוֹלָל וְסָכַל וְנִשְׁלַךְ בְּבֵית הַכֹּלָא כְּמָה פְּעָמִים מִמַּלְכֵי יְהוּדָה, וְכֵן
הִרְבָּה צְדִיקִים עוֹשִׂים מִחֲכָמָתָם פְּעָמִים סְכָלִים וּמֵהוֹלָלִים, וְהִטִּילוּ עֲצָמָן אַחֲרֵי הַזְמָן
לְהַשְׁלִים רִצּוֹן ה' יִתְבָּרֵךְ, וְלִכְךָ כְּתִיב הוֹלָלוֹת וְסִכְלוֹת, אֲמָנָם הוֹלָלוֹת רּוֹמְזוּ לְהַלֵּל הַזְקֵן,
סִכְלוֹת זֶה שְׁמָאֵי הַזְקֵן שֶׁאֵין הִלְכָה כְּמוֹתוֹ, וְדַע שֶׁהַלֵּל הַזְקֵן הִיָּה גִלְגּוֹל שְׁלֵמָה, וְזֶהוּ
שִׁכְתוֹב וּפָנִיתִי [אני] לְרֵאוֹת חֲכָמָה וְהוֹלָלוֹת דִּיִּקְאָ, וְשׁוֹרְשׁוֹ הִיָּה מִיִּסּוּד שֶׁהוּא
רַחֲמִים, וּלְפִיכֵךְ לֹא הִיָּה כּוּעֵס מַעוּלָם, שְׁאוֹתוֹ מִדָּה אֵינָה מְנִיחַ לְכַעֲסוֹ, וְשְׁמָאֵי הִיָּה
מִגִּלְגּוֹל יְהוֹשֻׁעַ בֶּן נֹון, וְזֶה אֶת אֲשֶׁר כָּבַר עָשׂוּהוּ דִּיִּקְאָ, וְשׁוֹרְשׁוֹ הִיָּה מַלְכוּת שֶׁהוּא
גְּבוּרָה וְדִין, וְלִכֵּן שְׁמָאֵי הִיָּה כַּעֲסָן וְאֵין הִלְכָה כְּמוֹתוֹ, וְעָלִיהֶם נֹאמַר בְּמִשְׁלֵי (כ"ט
י"ג) רֵשׁ וְאִישׁ תִּכְכִּים נִפְגְּשׁוּ מֵאִיר עֵינֵי שְׁנֵיהֶם ה', כִּי שְׁנֵיהֶם יִנְקוּ מִמַּעֲיִן הַיְּחִיד,
וְהַבֵּן:

²⁷ עיין הערה 27 לעיל.

²¹ עיין הערה 21 לעיל.

³³⁹ זוהר חלק ג דף מז עמוד ב

האי קרא אית לאסתכלא ביה, אמאי אמר וראיתי אני, וכי שאר בני עלמא לא ידעי
ולא חמאן דא, אפילו מאן דלא ידע חכמתא מן יומי ולא אשגח בה, ידע הא שיש
יתרון לחכמה מן הסכלות כיתרון האור מן החשך, והוא שבח גרמיה ואמר ראיתי

הָאֹר מִן הַחֹשֶׁךְ מ"ה: (יד) הַחֶכֶם עֵינָיו בְּרֹאשׁוֹ³⁴⁰ ע"ב וְהַפְסִיל בַּחֹשֶׁךְ הוֹלֵךְ וְיַדְעֵתִי גַם אֲנִי שְׁמִקְרָה אֶחָד יִקְרָה אֶת כָּלָם: (טו) וְאַמְרָתִי אֲנִי בְּלִבִּי

אני. פסוק זה יש לעיין בו מדוע אומר שלמה המלך ע"ה "וראיתי אני" וכי שאר בני אדם אינם יודעים שיש יתרון לחכמה מהסיכלות כיתרון האור מן החושך? אלא הכי תאנא, מאן חכים כשלמה, דבשבעה דרגין דחכמה אתקרי כגוונא דלעילא, שיתא יומין לעילא, שביעאה עלאה עליהו, שיתא יומין לתתא, שביעאה עליהו, שיתא דרגין לכורסיא, הוא על כורסיא, דכתיב (דה"א כט כג) וישב שלמה על כסא יהו"ה למלך. שבעה כתרין דיומין לעילא, ז"ל וכדין לקבליהון שבעא שמהן לשלמה, לאתחזאה ביה חכמתא קדישא, ובגין כך אתקרי שבע שמהן: שלמה, ידידה, אגור, בן יקה, למואל, איתיאל, קהלת. ואמר שבעה הבלים, ומה דאיהו חמא לא חמא בר נש אחרא, וכד כנש חכמתא ואסתלק בדרגין דחכמתא, אקרי קהלת.

³⁴⁰ זוהר חלק ג דף קפז עמוד א מאמר הינוקא

פתח ואמר **החכם עיניו בראשו** וגו' וכי באן אתר עיניו דבר נש אלא בראשו דילמא בגופו או בדוועיה דאפיק לחכם יתיר מכל בני עלמא. שואל: וכי באיזה מקום עיני האדם לא בראשו שמא נאמר בגופו או בזוועו ובמה אם כן השתנה החכם משאר האדם? אלא קרא הכי הוא ודאי דתנן לא יהך בר נש בגלוי דרישא ד' אמות. מ"ט דשכינתא שריא על רישיה וכל חכים עיניו ומלוי בראשו אינון בההוא דשריא וקיימא על רישיה אלא באור הפסוק כך הוא בודאי. למדנו שלא ילך אדם ד' אמות בגילוי ראש וזאת מפני שהשכינה על ראשו וכל חכם עיניו ומעשיו מכוונים לשכינה ששורה על ראשו וכד עיניו תמן לינדע דההוא נהורא דאדליק על רישיה אצטריך למשחא בגין דגופא דבר נש איהו פתילה ונהורא אדליק לעילא ושלמה מלכא צווח ואמר "ושמן על ראשך אל יחסר" (קהלת ח, 8) דהא נהורא דבראשו אצטריך למשחא ואינון עובדין טבאן ועל דא החכם עיניו בראשו. ולא באתר אחרא. וכאשר מתבונן שהשכינה למעלה מראשו צריכה לקבל הארת שמן משחת קדש מהחכמה וזאת ע"י מעשיו הטובים. גוף האדם דומה לפתיל שבנר השכינה דומה לאור והשמן דומה למעשים הטובים וללא מעשים טובים לא יאיר האור בפתילה ולכן החכם עיניו בראשו להרבות מעשים טובים בגלל השכינה שלמעלה מראשו. (על פי באור ה"מתוק מדבש" שהביא ממפרשים שונים).

וכך הורה רבי ישראל בעש"ט בצוואתו:

וזוהו **החכם עיניו בראשו** ר"ל על הראש של הדבר דהיינו על הרוחניות והחיות כגון :

כשמסתכל בשאר גשמיות כגון בכלי יחשוב מנין בא לכלי זה הנוי והצורה ע"כ החומר הוא הפסולת והנוי והצורה היא הרוחני והחיוני מזה הכלי והוא ג"כ חלק אלהי ממעל וכן כשאוכל יחשוב שהטעם והמתיקות של דבר המאכל ההיא בא מכח חיוני והמתיקות של מעלה שהוא חיותו.

וכך כותב נכדו של הבעש"ט בספר דגל מחנה אפרים - פרשת תרומה ד"ה ויקחו **החכם עיניו בראשו** והוא מסתכל ועושה תמיד רק לייחד חתן וכלה שהוא יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה ומשליך כל תענוגי עולם הזה אחר גוו.

בעל התניא, רבי שנאור זלמן מלאדי ז"ל הסביר מאמר הזוהר הזה כדלקמן:

ספר התניא - חלק ראשון - פרק לה

והנה ביאור משל זה שהמשיל אור השכינה לאור הנר שאינו מאיר ונאחז בפתילה בלי שמן וכך אין השכינה שורה על גוף האדם שנמשל לפתילה אלא ע"י מעשים טובים דווקא ולא די לו בנשמתו שהיא חלק אלוה ממעל להיות היא כשמן לפתילה מבואר ומובן לכל משכיל. כי הנה נשמת האדם אפילו הוא צדיק גמור עובד ה' ביראה ואהבה בתענוגים אף על פי כן אינה בטילה במציאות לגמרי ליבטל וליכלל באור ה' ממש להיות לאחדים ומיוחדים ביחוד גמור רק הוא דבר בפני עצמו ירא ה' ואוהבו. מה שאין כן המצות ומעשים טובים שהן רצונו יתברך ורצונו יתברך הוא מקור החיים לכל העולמות והברואים שיורד אליהם על ידי צמצומים רבים והסתר פנים של רצון העליון ברוך הוא וירידת המדרגות עד שיוכלו להתהוות ולהבראות יש מאין ודבר נפרד בפני עצמו ולא יבטלו במציאות כנ"ל מה שאין כן המצות שהן פנימית רצונו יתברך ואין שם הסתר פנים כלל אין החיות שבהם דבר נפרד בפני עצמו כלל אלא הוא מיוחד ונכלל ברצונו יתברך והיו לאחדים ממש ביחוד גמור.

והנה ענין השראת השכינה הוא גילוי אלהותו יתברך ואור אין סוף ברוך הוא באיזה דבר והיינו לומר שאותו דבר נכלל באור ה' ובטל לו במציאות לגמרי שאז הוא ששורה ומתגלה בו ה' אחד, אבל כל מה שלא בטל אליו במציאות לגמרי אין אור ה' שורה ומתגלה בו. ואף צדיק גמור שמתדבק בו באהבה רבה הרי לית מחשבה תפיסא ביה כלל באמת כי אמיתת ה' אלהים אמת הוא יחודו ואחדותו שהוא לבדו הוא

ואפס בלעדו ממש. וא"כ זה האוהב שהוא יש, ולא אפס, לית מחשבה דיליה תפיסא ביה כלל ואין אור ה' שורה ומתגלה בו אלא ע"י קיום המצות שהן רצונו וחכמתו יתברך ממש בלי שום הסתר פנים (וכאשר שמעתי ממורי ע"ה פירוש וטעם למה שכתוב בעץ חיים שאור אין סוף ברוך הוא אינו מתייחד אפילו בעולם האצילות אלא ע"י התלבשותו תחלה בספירת חכמה והיינו משום שאין סוף ברוך הוא הוא אחד האמת שהוא לבדו הוא ואין זולתו וזו היא מדרגת החכמה וכו') והנה כשהאדם עוסק בתורה אזי נשמתו שהיא נפשו האלהית עם שני לבושיה הפנימיים לבדם שהם כח הדבור ומחשבה נכללות באור ה' אין סוף ברוך הוא ומיוחדות בו ביחוד גמור והיא השראת השכינה על נפשו האלהית כמארז"ל "שאפילו אחד שיושב ועוסק בתורה שכינה עמו". (אבות פ"ג מ"ו) אך כדי להמשיך אור והארת השכינה גם על גופו ונפשו הבהמית שהיא החיונית המלובשת בגופו ממש צריך לקיים מצות מעשיות הנעשים ע"י הגוף ממש שאז כח הגוף ממש שבעשיה זו נכלל באור ה' ורצונו ומיוחד בו ביחוד גמור והוא לבוש השלישי של נפש האלהית ואזי גם כח נפש החיונית שבגופו ממש שמקליפת נוגה נתהפך מרע לטוב ונכלל ממש בקדושה כנפש האלהית ממש מאחר שהוא הוא הפועל ועושה מעשה המצוה שבלעדו לא היתה נפש האלהית פועלת בגוף כלל כי היא רוחניית והגוף גשמי וחומרי. והממוצע ביניהם, היא נפש החיונית הבהמית המלובשת בדם האדם שבלבו וכל הגוף ואף שמהותה ועצמותה של נפש הבהמית שבלבו שהן מדותיה הרעים עדיין לא נכללו בקדושה מכל מקום מאחר דאֲתִכְפִּין (שהם נכפפים) לקדושה ובעל כורחם עונין אמן ומסכימין ומתריצין לעשיית המצוה ע"י התגברות נפשו האלהית שבמוח ששליט על הלב והן בשעה זו בבחינת גלות ושינה כנ"ל, ולכך אין זה מניעה מהשראת השכינה על גוף האדם בשעה זו דהיינו שכח נפש החיונית המלובשת בעשיית המצוה הוא נכלל ממש באור ה' ומיוחד בו ביחוד גמור, וע"י זה ממשיך הארה לכללות נפש החיונית שבכל הגוף וגם על הגוף הגשמי בבחינת מקיף מלמעלה מראשו ועד רגליו. וזה שאמר "ושכינתא שריא על רישיה" "על" דייקא וכן אכל בי עשרה שכינתא שריא. והנה כל בחינת המשכת אור השכינה שהיא בחינת גילוי אור אין סוף ברוך הוא אינו נקרא שינוי חס ושלום בו יתברך ולא ריבוי כדאיתא בסנהדרין דאמר ליה ההוא מינא לרבן גמליאל אמריתו כל בי עשרה שכינתא שריא כמה שכינתא אית לכו והשיב לו משל מאור השמש הנכנס בחלונות רבים כו' והמשכיל יבין:

שפת אמת ספר שמות - פרשת תרומה - שנת [תרנ"ב]

כמקרה הכסיל גם אני יקרני³⁴¹ ולמה חכמתי אני אז יתר ודברתי בלבי
 שגם זה הבל: (טז) כי אין זכרון לחכם עם הכסיל לעולם בשכבר הימים
 הבאים הכל נשכח ואיך זמות החכם עם הכסיל: (יז) ושנאתי את החיים כי
 רע עלי המעשה שנעשה תחת השמש כי הכל הבל ורעות רוח: (יח) ושנאתי
 אני את כל עמלי שאני עמל תחת השמש שאניחני לאדם שיהיה אחרי: (יט)
 ומי יודע החכם יהיה או סכל וישלט בכל עמלי שעמלתי ושחכמתי תחת
 השמש גם זה הבל: (כ) וסבותי אני לנאש את לבי על כל העמל שעמלתי
 תחת השמש: (כא) כי יש אדם שעמלו בחכמה ובדעת ובכשרון ולאדם שלא
 עמל בו ע"ב יתננו חלקו גם זה הבל ורעה רפה: (כב) כי מה הזה מ"ה לאדם
 בכל עמלו וברעיון לבו שהוא עמל תחת השמש: (כג) כי כל ימיו מכאבים
 וכעס ענינו גם בליילה לא שוב לבו גם זה הבל הוא: (כד) אין טוב באדם
 שיאכל ושתה והראה את נפשו טוב בעמלו גם זה ראיתי אני כי מיד
 האלהים מ"ה היא: (כה) כי מי יאכל ומי יחוש חוץ ממני: (כו) כי לאדם
 שטוב לפניו נתן חכמה ודעת ושמחה ולחוטא נתן ענין לאסוף ולכנוס לתת
 לטוב לפני האלהים גם זה הבל ורעות רוח³⁴²:

כי בעל תורה כל התשוקה תשוקתו להתבטל למה שלמעלה ממנו. והוא כמ"ש
 בזוה"ק על פסוק "החכם עיניו בראשו"

שפת אמת ספר במדבר - פרשת חקת - שנת [תרל"א]

וכתיב **החכם עיניו בראשו** ג"כ הפי' כנ"ל שמתדבק תמיד בשורש וכח הראשית
 וההתחלה של כל דבר והוא כח חיות השי"ת כנ"ל.

³⁴¹ ספר עקידת יצחק - שער מד

ואמרתי אני בלבי כמקרה הכסיל גם אני יקרני וגו' כי אין זכרון לחכם וגו',
 יורה, כי בכל מה שחקר לדרש בכח העיון מיתרון החכמה על הסכלות, אשר הוא
 מותר האדם מן הבהמה בלי ספק, איננו מספיק להעלותו אל מדרגת הנבדל, אחר
 שהוא כח מעורב בגשם, שיחוייב שיפסד בהפסדו.

³⁴² רעיא מהימנא ספר במדבר פרשת נשא דף קכג עמוד א

אית הבל ואית הבל, אית הבל טב מצד הקדושה דאתמר ביה כי על כל מוצא פי יי'
 יחיה האדם ואית הבל ביש מצד הקלי' דאתמר ביה גם זה הבל ורעות רוח.

פרק ג

(א) לְכָל זְמַן וְעֵת לְכָל חֶפֶץ תַּחַת הַשָּׁמַיִם³⁴³: (ב) עֵת³⁴⁴ לְלָדֶת וְעֵת לָמוּת עֵת לְטַעַת וְעֵת לְעֻקּוֹר נְטוּעַ: (ג) עֵת לְהַרְוֹג וְעֵת לְרַפּוֹא עֵת לְפָרוֹץ וְעֵת לְבָנוֹת: (ד)

³⁴³ זוהר חלק א דף קצד עמוד א

רבי חזקיה פתח ואמר, **לכל זמן ועת לכל חפץ תחת השמים**, לפי פשוטו, קשה למה כפל הענין במילים שונות? תא חזי, כל מה דעבד קב"ה לתתא לכלא שוי זמנא וזמן קצוב, בא וראה שכל מה שעשה הקב"ה למטה, לכל נתן זמן קצוב זמן שוי לנהורא ולחשוכא, זמן קצב לאור ולחושך זמנא שוי לנהורא דשאר עמין דאינון שלטין השתא על עלמא, זמנא שוי לחשוכא דאיהו גלותא דישראל תחות שלטנותא דלהון, זמן נתן לשאר העמים לשלוט על העולם וזמן נתן לחושך שהוא גלות ישראל תחת שלטון הגוים זמנא שוי קב"ה לכלא, בגין כך **לכל זמן**. יש זמן לכל דבר הן לטוב הן למוטב מתי שיבואו, ואם יתמהמה חכה לו כי בא יבא, ועת לכל חפץ רצה לומר וכשיבוא, יש לו זמן ועת קצוב כמה יעמוד ויתמיד אותו העושר או החולי חס ושלום וזה שאמר **ועת לכל חפץ, מאי ועת לכל חפץ**, זמנא ועדן הוא לכלא, לכל ההוא רעותא דאשתכח לתתא. רצה לומר דבר שחפץ בו השם יתברך שירד למטה אל התחתונים יש לו עת קצוב כמה יעמוד, וכל זה רק בתחתונים לכן אמר כל מה שעשה הקב"ה למטה, אבל מה שהוא למעלה בעולמות אצילות בריאה ויצירה ששם סוד האחדות, אינו תלוי בזמן אלא קיים לעולם.

דבר אחר, ועת לכל חפץ, מאי עת שאין הנהגת התחתונים במקרה חס ושלום, אלא המלכות ממונה על הכל **כדכתיב** (תהלים קיט קכו) **עת** זו המלכות, והיא אינה מתוקנת ומקושטת וצריכה **לעשות** לתקנה ולייחדה ליהו"ה עם התפארת בגלל שבני האדם **הפרו תורתך**, הפרו התורה וגרמו בה פגם ו**כתיב** (ויקרא יז ב) **ואל יבא בכל עת אל הקדש**, שתזדמן אליו שהיא עת רעה שהיא הקלי' אלא בעת הידועה שהיא המלכות הנקראת זאת, כמו שכתוב בזאת יבא אהרון, הרי ראייה שהמלכות נקראת עת. ואיך דרגא ממנא והא אוקמוה, ובגין כך **עת** איהו ממנא **לכל חפץ תחת השמים**.

ספר אדיר במרום ח"א - ולבתר זימנא הוי מסתכל בהאי פרסא ואפרש לך עתה בזה הענין סוד עמוק מאד, והוא ענין השית אלפי שנין כו' (ר"ה לא א). דע כי שורש העוה"ז הוא ז' ימים, וסודם, שירותא וסיומא. והנה כל המאורות

האלה צריכין ליתקן, כי הם שורש כל הנמצא בזה העולם. אמנם אם היה אדה"ר עומד במצותו, היו נתקנין כולם ברגע אחד. אך כיון שהוא חטא, הנה נשארו מיד בבחינת הזמן. והענין, כי נשאר זה הדבר בין בכלל ובין בפרט. פירוש - כי כל התיקונים שהיו צריכין לנוקבא מן הנסירה ואילך, שנעשית עתה עד שמיני עצרת, היו נעשין אז ברגע אחד. וכיון שחטא הנה הוצרך שכל שנה תקבל תיקוניה בפני עצמו. וגם שפרטיות התיקון יהיה נעשה בכל מדריגה בפני עצמו, עד שהענין מתארך עד שמיני עצרת, והבן היטב:

נמצא לפי זה ששליטת החיצוניות הוא הגורם את הזמן. ושורש הכל הוא הרשימו והקו שסודם ו"ה, כי שליטת הה' עושה הזמן ושליטת הו' עושה הנצחיות. והנה זהו סוד, **לכל זמן ועת לכל חפץ**, כי מן המלכות נמשך זה הענין. והוא סוד חיי שעה (שבת י א). והנה העת הוא המלכות המגלה כל אור בפני עצמו, והוא סוד הלבנה שמסבבת בכל חדש, לגלות אור כל ההויות מן הי"ב הויות הנכללות בשמש, כל אחד בפני עצמו. ומצדה, **לכל זמן**, כי האורות אינם מתגלים אלא זה אחר זה, ונעשה הזמן לתחתונים, והבן היטב.

פירוש מאמר ארימת ידי בצלותין

והנה זה סוד היחוד, המתגלה בכל זיווג, שהוא מתגלה מעט מעט, מדריגה אחר מדריגה, עד שיהיה הכל נשלם, כמו שביארנו למעלה כבר. וזה סוד הזמן, שבו, **"לכל זמן ועת לכל חפץ תחת השמים"**. וסוד זה מ"ה וב"ן ממש, הם תיקון האמצע, כי רק זה הוא המתגלה בכל היחוד הנשלם, דהיינו אם היה היחוד (ה)מתגלה בכל החלקים, היה מיד נשלם הכל. אבל מה שנעשה מכח כל התיקון של היחוד שאמרנו, אינו אלא גילוי אחד מן המדריגות לבד, המגיע לאותו היום, והיינו ממדריגות האמצע. כי כבר שמעת שהוא הצריך ליתקן, כדי שבסוף הכל יתחברו רישא וסופא. וסוד הכל תלוי במ"ה וב"ן, כי ב"ן - שרש כל קלקולי האמצע והעלמיו, ומ"ה - תיקוניהם בגילוי השם. ונעשה מתחלה מה שנעשה, והולך ונעשה תמיד עד הסוף, עד שבהשתלם מ"ה וב"ן להתחבר ביחד - יהיה סוף האמצע. וסוד זה, מ"ה וב"ן - עולה זמ"ן, כי כל הזמן רק בהם, וחלקי הזמן הם חלקי מ"ה וב"ן המתחברים זה לזה. ולכן היחוד עולה עד סוד הרישא וסופא. אך ההשפעה הבאה, וסוד גילוי מדריגת היחוד המתגלה באותו הזיווג, הולך הכל אל מ"ה וב"ן.

שפת אמת ספר בראשית - פרשת חיי שרה - שנת [תרס"א]

עיקר כח האבות היה לתקן הזמן שהוא תחת הטבע וזהו השלשה תפלות שתקנו לפי שינוי הזמנים. דאיתא תורה נקראת חיי עולם ותפלה חיי שעה (שבת דף י' ע"א) שהתורה עצם עץ החיים. ותפלה חיי שעה, שיש עתים וזמנים שהחיות מתגלה גם בעולם הזה כמ"ש **לכל זמן ועת לכל חפץ תחת השמים**. ובאמת זה החיות מתעורר רק ע"י תשוקות התחתונים. לכן נקראת חיי שעה מלשון רצון ותשוקה. וכ"כ **לכל חפץ תחת השמים** וזה מרוב הרצון ותשוקת האבות במסירות נפש מצאו גם תחת השמים אלה התיקונים והוא תיקון חטא האדם. וז"ש מתחלה אלקי השמים ועתה אלקי הארץ. (מדדש רבה בראשית נט פסקה ח) שהמשיכו חלק אלקות גם בארץ. וקבעו זמנים למצוא החיות כמו שכתוב "ונחלתם לעולם תהיה" (תהילים מזמור לז, 8).

344 ספר שערי אורה - השער השני - הספירה התשיעית

ודע כי יש עתים לטובה ועתים לרעה, כבר גלה שלמה עליו השלום הסוד ואמר: **עת ללדת** (שם, ב). ויש כמו כן עת רצון ועת רעה, כמו שדרשו רז"ל בפרק חלק, והנני מגלה לך הסוד. דע כי מידת אדנ"י נקראת ע"ת, וכשהיא מחוברת לצד"ק הנקרא טו"ב אזי היא 'עת טובה', שהרי טוב מתחבר עם עת. ואם חס ושלוש טוב נפרד מעת, הרי מתחבר עם עת עניין אחר שיושב חוץ לספירות ונקרא רע, וזהו 'עץ הדעת טוב ורע'. וכבר פירשנו זה בעניין עץ הדעת טוב ורע, שהיא מידת אדנ"י הנקרא במידה זו. והכול כפי הדין הישר ומשפט האמת, וכבר גילה שלמה עליו השלום עניין זה בסוף קהלת ואמר; כי את כל מעשה האלהים יבא במשפט על כל נעלם אם טוב ואם רע (שם יב, יד). ולפי דרך זה אחז"ל: חייב אדם לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה. וזהו סוד אמרו: דבר אל אהרן אחיך ואל יבא בכל עת אל הקדש (ויקרא טז, ב). מאי בכל עת? כלומר, בכל עת שהיא עת רעה, שהדברים הנקראים רע מחוברים לעת. או שמא אותה העת היא באותם העתים החיצונים הנקראים עתות טומאה. כי כמה עתים חיצונים יש מחוץ לפרגוד, וכל אחד מהם מזומנת לפורענות, וגם הם בכלל 'ואל יבוא בכל עת אל הקדש'. ובאיזו עת ראוי לו לבוא? בזא"ת יבא אהרן אל הקדש (שם, ג), במידה הנקראת זא"ת. לפי שמידת 'זה אלי' שהוא טוב מחובר לה והוא טוב, ועל שמו נקראת זא"ת.

ספר שערי צדק - השער הראשון

וכשירד שלמה עליו השלום לעומק הידיעה זו פירש כמה דברים ואמר **עת ללדת ועת למות עת לטעת ועת לעקור** ושאר כל העתים שפירש באותן פסוקים ובא ופירש פסוק אחד לתקן כל מיני עתים ואמר "בכל עת יהיו בגדיך לבנים" (לקמן פרק ט, 8) כלומר למשוך הלובן העליון על ידי הרצון ואז יהיו כל העתים בטובה ובשפע וכיצד הוא המריק השמן מלמעלה דרך הצינורות העליונות ואמר בסוף הפסוק "ושמן על ראשך אל יחסר" ואמר כשמן הטוב היורד על הזקן זקן אהרן בודאי שמושך עולם החסד והרחמים ולפכך היה נכנס לקדש הקדשים ביום הכפורים בבגדי לבן ולפי שהם מרצים ומתקנים כל העתים. כתיב אל יבא בכל ע"ת אל הקדש וכתיב בכל עת יהיו בגדיך לבנים וכתיב בזאת יבא אהרן אל הקדש כתנת בד קדש ילבש ומכנסי בד יהיו על בשרו בגדי קדש הם ורחץ במים את בשרו ולבשם בכאן הודיע סוד בכל עת יהיו בגדיך לבנים ואלו הם העיקרים הגדולים הנקראים ע"ת רצו"ן:

פירוש הרמ"ק לספר יצירה פרק רביעי

שבע כפולות בג"ד כפר"ת מתנהגות בשתי לשונות, יסודן חיי"ם שלו"ם חכמ"ה עוש"ר ח"ן זר"ע ממשל"ה:

יסודן - רצה עם היות שאמר שיש בהן כח הדין והרחמים, עם כל זה פעולתם העיקרית אינה אלא רחמים וטובה, וזהו שאמר יסודן חיים וכו'. אמנם כאשר יגרמו התחתונים הסתר הפנים הם מתהפכין מדות רחמים לדין, אבל עיקרם לא היה אלא לרחמים. חיי"ם - זה בחסד שהחכמה עליה כדכתיב והחכמה תחיה בעליה, והחסד י' שהיא ביה, ומתמן אתקרי חס"ד. שלו"ם - הוא מצד הגבורה ששם המלחמה, אמנם בזכותו היא שלום והיינו שהיא פועלת על ידי היסוד, ועל דרך זה פועלת גם כן היסוד החיים מצד החסד ומשם נקרא א"ל ח"י, ומהגבורה שד"י שיש בו לשדד הכח החיצון ולהכניעו בחוזק הגבורה. חכמ"ה - מצד הת"ת, כי הוא נק' דעת ויונק חכמה מהימין ובינה מהשמאל, ונמצאו בו חכמה ותבונה ודעת, ופחות משלשתן אין חכמה ודאי. עוש"ר - הוא מצד הנצח, ועם היות שעיקרו בצפון, בנצח הוא מצד התחברו עמה שמשם היא נוצחת בגבורה. ח"ן - בהוד, וזהו ונ"ח שהוא יסוד מצא ח"ן מהוד ודאי. זר"ע - יסוד, שהוא האבר הקדוש שדרך בו יוצא הזרע. וממשל"ה - היא מלכות, כאומרו ומלכותו בכל משלה. והם שבעה פעולות כוללות כל ענייני ההנהגה שבמציאות. והנה לפי זה הם חסד ב' חיים, גבורה ג' שלום, ד' ת"ת חכמה, כ' נצח עושר, פ' הוד חן, ר' יסוד זרע, ת' מלכות ממשלה:

והנה אלו הם שבעה בעצם המדות, אמנם במלכות יהיו ארבעה עשר שהם שבעה נקביים ושבעה זכרים, והם י"ד עתים טובים שבקהלת, והם אלו:

- א. עת ללדת ב. ועת למות:
 ג. עת לטעת ד. ועת לעקור נטוע:
 ה. עת להרוג ו. ועת לרפוא:
 ז. עת לבנות ח. ועת לפרוץ:
 ט. עת לבכות י. ועת לשחוק:
 יא. עת ספוד יב. ועת רקוד:
 יג. עת השלך אבנים יד. ועת כנוס אבנים:
 טו. את לחבוק טז. ועת לרחוק מחבק:
 יז. עת לבקש יח. ועת לאבד:
 יט. עת לשמור כ. ועת להשליך:
 כא. עת לקרוע כב. ועת לתפור:
 כג. עת לחשות כד. ועת לדבר:
 כה. עת לאהוב כו. ועת לשנוא:
 כז. עת מלחמה כח. ועת שלום:

הנה כ"ח עתים אלו הם י"ד טובים וי"ד רעים, הם סוד שבעה בשבעה ושבע בשבע, והם בסוד דבר ותמורתו אשר נבאר לקמן. ויורה על פעולת המלכות שהיא הנקראת ע"ת, ויש בה כ"ח עתים הללו שהם י"ד ימין וי"ד שמאל בסוד יהו"ה אל"הינ"ו יהו"ה, והם י"ד ימין, וי"ד שמאל כוז"ו במ"וכס"ז כוז"ו, והם בסוד שבעה בשבעה. וכבר פירשנו ענין אותיות אלו במקומות רבים, והכוונה שיורו על שבעת המדות מימין ומשמאל ועל סוד שבעה בשבעה. ולכך כ"ח עתים למלכות, ועל אלו נאמר ואל יבא בכל עת אל הקדש, עת לא יבא ועת יבא כפי העת.

זוהר חלק ב דף קנה עמוד ב

פתח ההוא טיינא ואמר, עת לעשות ליהו"ה הפרו תורתך, עת לעשות ליהו"ה, אית עת ואית עת, (קהלת ג, 8) **עת לאהב ועת לשנא**, עת איהו לעילא, דההוא עת רזא דמהימנותא איהו, ודא אקרי עת רצון, והאי איהו דאתחייב בר נש למרחם ליהו"ה תדיר, כמה דאת אמר (דברים 5,1) ואהבת את יהו"ה אלהיך, ועל דא עת לאהב, דא איהו עת דאתחייב בר נש לאהב. ואית עת אחרא דאיהי רזא דאלהי"ם אחרים, ואתחייב בר נש למשנא ליה, ולא יתמשך לביה אבתריה, ועל דא עת לשנא, ובגין כך כתיב (ויקרא 2,10) דבר אל אהרן אחיך ואל יבא בכל עת אל הקדש. (והכא) בזמנא דישראל משתדלי באורייתא ופקודי אורייתא, ההוא עת רזא דמהימנותא קדישא מתתקנא בתקונהא, ומתקשטא בשלימותא כדקא יאות, ובזמנא דישראל מתבטלי

עַת לְבָכּוֹת וְעַת לְשָׁחוֹק עַת סְפוֹד וְעַת רִקּוֹד: (ה) עַת לְהַשְׁלִיךְ אַבְנִים וְעַת
כְּנוֹס אַבְנִים עַת לְחַבּוֹק וְעַת לְרַחֵק מִחֶבֶק: (ו) עַת לְבַקֵּשׁ וְעַת לְאַבֵּד עַת
לְשֹׁמֵר וְעַת לְהַשְׁלִיךְ: (ז) עַת לְקְרוֹעַ וְעַת לְתַפּוֹר עַת לְחַשׂוֹת וְעַת לְדַבֵּר: (ח)
עַת לְאַהֵב וְעַת לְשֹׂנֵא עַת מְלַחֵמָה וְעַת שָׁלוֹם: (ט) מָה יִתְרוֹן הָעוֹשֶׂה בְּאֶשֶׁר
הוּא עֲמֶל³⁴⁵: (י) רְאִיתִי אֶת הָעֶנְיָן אֲשֶׁר נָתַן אֱלֹהִים לְבְנֵי הָאָדָם לְעֲנוֹת

מאורייתא, כביכול ההוא עת לאו איהו בתקונהא, ולא אשתכחת בשלימו ולא
בנהורא. וכדין עת לעשות ליהו"ה, מאי לעשות, כמה דאת אמר (בראשית ב, 3) אשר
ברא אלהי"ם לעשות, מאי לעשות, דאשתארו גופי דשידי דאתקדש יומא ולא
אתעבידו, ואשתארו לעשות, רוחין בלא גופי, אוף הכא עת לעשות, אשתאר בלא
תקונא ובלא שלימו, מאי טעמא, משום דהפרו תורתך, בגין דאתבטלו ישראל לתתא
מפתגמי אורייתא, בגין דההוא עת הכי קיימא, או סלקא או נחתא בגיניהון דישראל.

תיקוני זהר דף קא עמוד ב

תקונא שתין ותשע:

הדא הוא דכתיב עת ללדת ועת למות עת לטעת וכו', ואינן י"ד י"ד, יד ימינא רחמי,
ללדת לטעת לרפוא לבנות לשחוק לרקוד כנוס אבנים לחבוק לבקש לשמור לתפור
לדבר לאהוב שלום. יד שמאלא דינא למדן, למות לעקור להרוג לפרוץ לבכות ספוד
להשליך אבנים לרחוק לאבד להשליך לקרוע לחשות לשנוא מלחמה, יד ימינא איהי
פשוטה לקבל שבים, דכתיב (שמות י"ד) ובני ישראל יוצאים ביד רמה, ימינך ה'
נאדרי בכח, יד ימינא רחמי. יד שמאלא דינא, דכתיב (שם ט') הנה יד ה' הויה,
(דברים ב') יד ה' היתה בם להמם:

ספר פתחי שערים נתיב עולם התיקון - פתח עשירי

וכן אמר שלמה, שכל רוע הסידור הנמצא בעולם ובבריאה, הוא הכל תחת השמש
שהוא הנותן זמן לכל דבר, וע"ז אמר לכל זמ"ן וגו' עת ללדת ועת למות וגו' שחושב
כל כ"ח עתים של רע וטוב שהוא מסודר ע"י חיבור מ"ה וב"ן שנוהג בכל הזמן של ו'
אלפי שנין שנקרא זמ"ן, מה+בן גימ' זמן שלפעמים הטוב גובר ולפעמים להיפוך
בסוד הבחירה כמ"ש.

³⁴⁵ תלמוד בבלי מסכת ברכות דף מג עמוד ב

בו: (יא) אֶת הַכֹּל עָשָׂה יָפָה בְּעֵתוֹ גַּם אֶת הָעֵלֶם נָתַן בְּלִבָּם³⁴⁶ מִבְּלִי אֲשֶׁר לֹא יִמָּצֵא הָאָדָם אֶת הַמַּעֲשֶׂה אֲשֶׁר עָשָׂה הָאֱלֹהִים מִרֹאשׁ וְעַד סוֹף: (יב) יִדְעָתִי

ואמר רב זוטרא בר טוביה אמר רב מאי דכתיב את הכל עשה יפה בעתו מלמד שכל אחד ואחד יפה לו הקדוש ברוך הוא אומנתו בפניו. ופירש רש"י שם "אפילו בורסי יפה לו אומנותו בעיניו כדי שלא יחסר העולם אומנות.".

ספר ביאורי אגדות (אפיקי ים) - יבמות דף מט ע"ב

וע"ז אמר שלמה המע"ה לכל זמן ועת לכל חפץ תחת השמים, ר"ל שבנפש שמן הארץ שהיא דרגא דנוקבא שבו הוא תחת הזמן והעת והם הכ"ח עתים שבז' ימי השבוע חדשה של לבנה, ולזה אמר אח"כ מה יתרון העושה באשר הוא עמל וכו', שכל ענייני עוה"ז הם חיי שעה שהם תחת הזמן שתלויים בנפש היסודי, משא"כ בתורה ומצות שהם ברוח והם למעלה מן השמש.

ספר עקידת יצחק - שער טז

ועל העניינים האלה הנהגת הטבע וההשגחה הפרטית אמר החכם שלמה את הכל עשה יפה בעתו, גם את העלם נתן בלבם מבלי אשר לא ימצא את המעשה אשר עשה האלהים מראש ועד סוף. הנה על סדר הענין הטבעי בהנהגה אמר את הכל עשה יפה בעתו, כי הוא סדור נכון וקיים בלתי משתנה בעת מן העתים. אמנם על הסדור השני אשר לפי ההשגחה, אמר גם את העלם נתן בלבם, רצוני, בלב החכמים יודעי העתים לפי התורה והמצוה כנזכר. ואמר כי בבחינת אלו השתי הנהגות ישכיל האדם מאד בענייני ההנהגה, ויותר לו ספקות עצומים במעשה האלהים, עד שלא יאמר שלא ימצא האדם את המעשה אשר עשה האלהים מראש ועד סוף, אבל שימצאנו ויתן לו סבה ועלה כמו שכתבנו (בתחלת שער ג' הנזכר ובשער כ"ו) דרוש מאתם, כי הם עניינים ביארים במ קהלת תכלית הביאור למתבונן בהם, כמו שפירשתי שם:

³⁴⁶ זוהר חלק א דף קצה עמוד ב

פתח ואמר, את הכל עשה יפה בעתו, גם את העולם נתן בלבם, מבלי אשר לא ימצא האדם את המעשה אשר עשה האלהים וגו', תא חזי, זכאין אינון דמשתדלי באורייתא, וידעי לאסתכלא ברוחא (ס"א ברזא) דחכמתא, את הכל עשה יפה בעתו, כל עובדין דעבד קב"ה בעלמא, בכל עובדא ועובדא אית דרגא ממנא על ההוא עובדא בעלמא הן לטב הן לביש, מנהון דרגין לימינא, ומנהון דרגין לשמאלא. אזיל

בר נש לימינא ההוא עובדא דעביד, ההוא דרגא ממנא (ס"א דימינא) לההוא סטרא, ועביד ליה סיועא, וכמה אינון דמסייעי ליה, אזל בר נש לשמאלא ועביד עובדוי, ההוא עובדא דעביד ממנא (ס"א דרגא דשמאלא) איהו לההוא סטרא, וקא מקטרג ליה ואוביל ליה לההוא סטרא ואסטי ליה. ובגין כך ההוא עובדא דעביד בר נש כדקא חזי, ההוא ממנא דסטרא ימינא קא מסייע ליה, ודא הוא בעתו, יפה בעתו, דההוא עובדא מתקשרא בעתו כדקא חזי ליה. גם את העולם נתן בלבם, כל עלמא וכל עובדוי דעלמא לאו אינון אלא ברעותא דלבא, כד סליק ברעותא (דלבא, וכד סליק ברעותא) דבר נש, זכאין אינון צדיקיא דאמשיכו עובדין טבין, לאוטבא לון ולכל עלמא, ואינון ידעין לאתדבקא בעת שלום, ובחילא דצדקה דעבדין לתתא, אינון משכין לההוא דרגא דאקרי כל, לאנהרא בעתו. ווי לון לחייביא דלא ידעין עת דההוא עובדא, ולא משגיחין למעבד עובדיהון בעלמא על תקונא דאצטריך ליה לעלמא, ולא תקנא עובדא בההוא דרגא דאתחזי ליה, מאי טעמא, בגין דלא ידעין. ועל דא אתייהב כלא ברעותהון דבני נשא, דכתיב מבלי אשר לא ימצא האדם את המעשה אשר עשה האלהים מראש ועד סוף, ובגין כך דאינון עובדין לא אתעבידו לאתקנא בדרגייהו כדקחזי, דיתכליל עובדא דא בדרגא דא, דלאו כתקונא אלא כפום רעותא דבר נש, מה כתיב בתריה, ידעתי כי אין טוב בם כי אם לשמוח ולעשות טוב בחייו, ידעתי כי אין טוב בם, באינון עובדין דלא אתעבידו כדקא יאות, כי אם לשמוח בכל מה דייתי עלוי, ולמיהב הודאה לקב"ה, ולעשות טוב בחייו. דהא אי ההוא עובדא גרים ליה בישא, בגין ההוא דרגא דקא ממנא עלוי, אית ליה למחדי ביה ולאודאה עליה, דאיהו גרים ליה לנפשיה, ואיהו אזיל בלא ידיעא כציפרא דא בגו קוסטירא. וכל דא מנלן, דכתיב כי גם לא ידע האדם את עתו, כדגים שנאחזים במצודה רעה, וכצפרים האחוזות בפח, כהם יוקשים בני האדם לעת רעה כשתפול עליהם פתאום, כי גם לא ידע האדם את עתו, מאי עתו, עתו דההוא עובדא דקא עביד, כמה דאת אמר, את הכל עשה יפה בעתו, ובגין כך אינון כצפרים האחוזות בפח, ובגין כך זכאין אינון דמשתדלי באורייתא וידעי ארחוי ושבילוי דאורייתא דמלכא עלאה, למהך בה בארח קשוט.

ספר שערי אורה - השער השני - הספירה התשיעית

ויש לי לעוררך על סוד פנימי דק. דע כי בהתחבר מידת זכור שהיא התפארת שבסופה מתנקזת אל היסוד ולכן ניתן לקרוא לה גם יסוד ע"ש סופה ושמור שהיא המלכות אזי כל העולם במילוי ובשלימות, והסוד: את הכל עשה יפה בעתו, כי מידת זכור יסוד נקראת בסוד 'כל', ומידת שמור מלכות נקראת 'ע'ת'. ופְּשָׁזְכוֹר

כִּי אֵין טוֹב בָּם כִּי אִם לְשִׁמוּחַ וְלַעֲשׂוֹת טוֹב בְּחַיָּיו: (יג) וְגַם כָּל הָאָדָם שְׂיֵאכֹל וְשָׁתָה וְרָאָה טוֹב בְּכָל עֲמָלוֹ מִתַּת אֱלֹהִים הִיא: (יד) יָדַעְתִּי כִּי כָל אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה הָאֱלֹהִים הוּא יִהְיֶה לְעוֹלָם עָלָיו אֵין לְהוֹסִיף וּמִמֶּנּוּ אֵין לְגָרַע³⁴⁷

ושמור מתאחדות כאחד, בסוד כ"ל ובסוד ע"ת, אזי אומר: את הכ"ל עשה יפה בעתו. והסוד, בעת ו' היינו חיבור המלכות הנקראת עת עם ו' שהוא התפארת:

³⁴⁷ זוהר חלק ג דף רלט עמוד א

ר' יהודה פתח ואמר ידעתי כי כל אשר יעשה האלקים הוא יהיה לעולם עליו אין להוסיף וממנו אין לגרוע וגו'. שלמה מלכא דחכמתיה יתיר על כל בני עלמא לא ידענא כי כל אשר יעשה האלקים הוא יהיה לעולם ואיהו אמר ידעתי מה דלא ידע בר נש אחרא אלא ודאי שלמה מלכא חכמתיה סלקא על כל בני עלמא ומה דאיהו ידע לא ידעי כל שאר בני עלמא. תא חזי שאר אומני דעלמא כד איהו עביד עבידתא אשגח ביה ואסתכל זמנא ותרין זמנין ועביד ליה ולבתר אוסיף עליה או גרע מניה וקב"ה לאו הכי אפיק עבידתא לאמתו מתהו דלית בה ממשות כלל ואיהו ממש אתתק כדקא יאות ולא אצטריך לאוספא ולאגרעא מניה בגין כך כתיב וירא אלקים את כל אשר עשה והנה טוב מאד. תו כל אשר יעשה האלקים לתקונא דעלמא ודאי הוא יהיה לעולם.

ספר שערי צדק - השער הששי

וזהו שאמר שלמה ע"ה כי כל מעשה אלה"ים הוא יהיה לעולם עליו אין להוסיף וממנו אין לגרוע והטעם לפי שהשם יתברך עשה כולם בתכלית השלימות אין דבר בעולם יכול להיות יותר מתוקן מן מתבונה שהכינו השם יתברך יתעלה לפיכך נזכר בכל מעשה בראשית אלקים לומר שהכל נעשה על פי הדין לפיכך אין צריך לשנות טבע מכל הטבעים שבעולם כדי לתקנו אמנם צריך לשנותו כדי להראות מלכותו ושלטנותו על כל הנבראים להודיע שהוא עשה הכל ובידו הכל:

ספר פתחי שערים נתיב פנימיות וחיזוניות - פתח א

עוד יש טעם לזה, כי הנהגה זאת ההשגחה הפרטית מתעלמת ועיקר הנהגה הקבועה הנהגת הטבע הוא רק בשם אלהים לבד הטבעיית, והוא כדי שיהיה הבחירה נמצאת ויהיה שכר היראה לאדם שאם לא כן היה הבחירה מתבטל, והוא מה שאמר שלמה, ידעתי כי כל אשר יעשה האלהים הוא יהיה לעולם, עליו אין להוסיף וממנו אין לגרוע, והאלהים עשה שייראו מלפניו, והוא כמו שאמרנו

וְהָאֱלֹהִים עָשָׂה שִׁירָאוּ מִלְפָּנָיו³⁴⁸: (טו) מֶה שֶׁהָיָה כְּבֹר הוּא³⁴⁹ וְאֲשֶׁר לְהִיּוֹת
כְּבֹר הָיָה וְהָאֱלֹהִים יִבְקֹשׁ אֶת נִרְדָּף³⁵⁰: (טז) וְעוֹד רָאִיתִי תַּחַת הַשָּׁמַשׁ מְקוֹם

שהנהגה הקבועה הנקרא בשם אלהים הוא אינו תלוי במעשה ואין שייכות שינוי
וגירעון ותוספת כלל בהנהגה זו, והאלהים עשה שיהיה הבחירה ועבודה ושייכות
ראה לאדם כמו שהתבאר:

³⁴⁸ תלמוד בבלי מסכת ברכות דף נט ע"א

אמר רבי אלכסנדר אמר רבי יהושע בן לוי לא נבראו רעמים אלא לפשוט עקמומית
שבלב שנאמר והאלהים עשה שיראו מלפניו. וכן הוא בילקוט שמעוני קהלת פ"ג
רמז תתקסח.

³⁴⁹ זוהר חלק ג דף סא עמוד א

פתח ר' חייא ואמר מה שהיה כבר הוא (נקרא שמו ל"ג) ואשר להיות וגו'. מה שהיה
כבר היינו דתנינן עד לא ברא קב"ה האי עלמא הוה בארי עלמין וחריב לון עד דקב"ה
סליק ברעותיה למברי האי עלמא ואמליך באורייתא כדין אתתקן הוא בתקונו
ואתעטר בעטרוי וברא האי עלמא וכל מאי דאשתכח בהאי עלמא הא הוה קמיה
(והא סליק מקמיה) ואתתקן קמיה ותאנא כל אינון דברי עלמא דאשתכחו בכל דרא
ודרא עד לא ייתון לעלמא הא הוו קיימי קמיה בדיוקניהון. (והכי תאנא) אפילו כל
אינון נשמתין דבני נשא עד לא יחתון לעלמא כלהו גליפין קמיה ברקיעא בהוא
דיוקנא ממש דאינון בהאי עלמא וכל מה דאולפין בהאי עלמא כלא ידעו עד לא ייתון
לעלמא ותנינא האי באינון זכאי קשוט. וכל אינון דלא משתכחין זכאין בהאי עלמא
אפילו תמן מתרחקין מקמי קב"ה ועאלין בנוקבא דתהומא רבא ודחקין שעתא
ונחתין לעלמא. וההיא נשמתא דלהון הא אוליפנא כמה דאינון קשי קדל בהאי עלמא
כך הוו עד לא ייתון לעלמא. וההוא חולקא קדישא דיהב לון רמאן ליה ואזלין
ושאטין ואסתאבון בההוא נוקבא דתהומא רבא ונטלי חולקהון מתמן ודחקין שעתא
ונחתין לעלמא אי זכי לבתר ותב בתיובתא קמי מאריה הוא נטיל ההוא חולקא דיליה
ממש הדא הוא דכתיב מה שהיה כבר (הוא) (נקרא שמו) ואשר להיות וגו'.

³⁵⁰ ספר חדושי אגדות חלק שלישי עמוד נא - מסכת בבא מציעא

עד יעקב לא הוי חולשא כו'. ויש לך לדעת כי קודם שהיה יעקב לא היה שייך חולשא
כי קודם היה כל אחד ואחד עומד במדריגה מבלתי שהיה נכנס אחד בגבול חבירו
ולא היה כאן חולשא זאת לגוף, וכשבא יעקב הלא תראה כי היה נרדף תמיד מעשו

הַמִּשְׁפָּט מִהָשָׁמָה הָרָשָׁע³⁵¹ וּמִקוֹם הַצֶּדֶק שָׁמָּה הָרָשָׁע: (יז) אֲמַרְתִּי אֲנִי בְּלִבִּי אֶת הַצִּדִּיק וְאֶת הָרָשָׁע יִשְׁפֹּט הָאֱלֹהִים כִּי עַתָּה לְכָל חַפֵּץ וְעַל כָּל

ומלבן ויותר מזה שהיה לו צרות הרבה מאוד, עד שתמצא כי לא היה יעקב עומד בעצמו מבלי שיכנסו אחרים בגבולו אבל נכנסו אחרים בגבולו. ודבר [זה] הוא למעלת יעקב העליונה (שהוא) [שהיו] מקנאין בו ורודפים הפגעים והמקריים אחריו ועליו נאמר והאלקים יבקש את הנרדף ומדה זאת היה ליעקב. והיה נולד עשו בבטן עם יעקב שלא היה יעקב עולמו בלבד ועשו הוא הרודף אחריו ויעקב הוא הנרדף והרודף לוקח גבול הנרדף כמו שאמרנו. ודבר זה הוא מדת יעקב מידת התפארת בוודאי למי שמבין בסוד החכמה.

באור "כתם פז" להרב שמעון לביא ז"ל דף תמד ע"ב
ודוד גם כן, קודם שעלה למלוכה, היה גם כן בסוד עניותה של לבנה שעל כן חויב שיהיה נרדף משאול המלך, ובתר עניי אניותא אזלא, ולכן זכה ביה (בה) דוד במלכות להיותו ענ"י כמוהו (כמוה) שעל סוד זה היה קורא עצמו ענ"י, "כי ענ"י ואביון אנ"י" כי מידתו מידה הנקראת ענ"י מידת המלכות הנקראת איספקלריא שאינה מאירה שאין לה מעצמה דבר חייבה עליו זה להיות נרדף והאלה"ם מידת המלכות הנקראת אלקים יבקש את נרדף כמוהו והבן זה.

³⁵¹ ספר אגרא דכלה - דף רכד עמוד ב

פרשה ד' (ויק"ר פ"ד א'). נפש כי תחטא בשגגה וכו'. זה שאמר הכתוב (קהלת ג טז) ועוד ראיתי תחת השמש מקום המשפט שמה הרשע. (הנה דרש שם המדרש דרשות שונות כדרך המדרש בכל מקום, עד בואו אל המכוון לדרוש גם הדרשה השייכת להפסוק הנדרש עליו, והוא זה) ר' לוי ור' יצחק אמרו ב' דברים בימין, וב' דברים ביד (היינו שמאל), ב' דברים בימין תורה וצדקה, תורה מנין מימינו אש דת למו (דברים לג 2), צדקה מנין דכתיב (תהלים מח 11) צדק מלאה ימינך. ב' דברים ביד נפש ומשפט, נפש שנאמר (איוב יב 10) אשר בידו נפש כל חי, משפט דכתיב (דברים לב 41) ותאחז במשפט ידי, הנפש נתונה במקום המשפט, ונפש יוצאה ממקום המשפט וחוטאת, אמר ר' יצחק אמר לה הקב"ה לנפש אני כתבתי עליך (דברים יב 23) רק חזק לבלתי אכל הדם וכו', ואת יוצאת וחוטאת, נפש כי תחטא בשגגה, עכ"ל.

נ"ל לבאר כוונת המדרש דהוקשה לו אומרו נפש כי תחטא, ולא אמר אדם או איש. וגם כן לא אמר כי תחטא נפש, להקדים העשייה להעושה כדרך המקראות בכל מקום.

הַמַּעֲשֶׂה שֶׁם: (יח) אֲמַרְתִּי אֲנִי בְּלִבִּי עַל דְּבַרְת בְּנֵי הָאָדָם לְבָרֶם הָאֱלֹהִים
וְלִרְאוֹת שֶׁהֵם בְּהִמָּה הִמָּה לָהֶם³⁵²: (יט) כִּי מִקֶּרֶה בְּנֵי הָאָדָם וּמִקֶּרֶה

על כן מפרשו בלשון תמיה שהכתוב מתמיה על הנפש, למה תהיה כזאת שתחטא אפילו בשגגה, ומביא הפסוק ועוד ראיתי תחת השמש, (דהנה שלמה דיבר דברי חידוש מה שראה דבר מתמיה, והוא) **מקום המשפט שמה הרשע**, להיות המשפט היא משמאל גבורה מדת שמאל פחד יצחק, והנפש יוצאה גם כן ממדת השמאל מהשכינה אשר נבנית מהייחוד, וגם כן הייחוד להולדת הנשמה משמאלא איתער, בסוד שמאלו תחת לראשי (שיר השירים ב ו), וכיון שהוא יוצאה ממקום המשפט, הנה מחויבת בטבע לירא מן המשפט כיון שהוא מקור מחצבה, ומחויבת להיות עיניה פקוחות לבל יבוא לידה אפילו חטא שוגג. וזה שסיפר שלמה דבר חידוש שראה מקום:

352 ספר עבודת הקודש חלק ב פרק כ

ובמדרשו של רשב"י ע"ה (ד"ח ח"א י"ח ע"ב) תא חזי מה דעבד בר נש דהא קב"ה יחב ביה נשמתא קדישא לאחיא יתיה בעלמא ואיהו אתהדר בחובתיה ואתהפך לההוא נפשא דבעירא, דאתמר עלה תוצא הארץ נפש חיה עד כאן:

ונראה שרמז קהלת זה באמרו **אמרתי אני בלבי על דברת בני האדם לברם האלהים ולראות שהם כהמה המה להם**, אמר כי הוא בלבו יספק כלומר מסתפק בעבור בני האדם והוא ישים על ספקם דבר דבור על אופניו, והוא בראותו כי בחרם האלהים, וזה פירוש המילה "לברם" היינו לבררם מהבהמות. והכוונה על בריאת האדם ביתר שאת מכל הנבראים שקדמוהו להורות על מעלתו עליהם וכמו שבארתי למעלה, ואף כי לא יהיה לו מעלה נוספת עליהם שזה היה מן הראוי, לפי שהוא התכלית למה יגרע מהם ולא ימצא בו השלמות הנמצא אתם, שהרי העליונים קיימים באיש עם שנבראו בעבורו והוא מת ולראות שהם כבהמה נדמים ונכרתים הנה זאת מבוכה ודבר מתמיה, שיהיו הדברים שנבראו בעבור התכלית מעולים ממנו. השיב ואמר, המה להם כלומר מידם היתה זאת להם והמה בחרו בדרכיהם כי יי' אלהים נפח באפיו נשמת חיים לתת לו קיום מתמיד, ובחטאו נסתלקה ממנו ואז ויהי האדם לנפש חיה כאותה נפש חיה שבשאר הנבראים ולזה נמשל כבהמות נדמו.

הַבְּהֵמָה וּמִקְרָה אֶחָד לָהֶם³⁵³ כְּמוֹת זֶה כֵּן מוֹת זֶה וְרוּחַ אֶחָד לְכָל וּמוֹתָר
הָאָדָם מִן הַבְּהֵמָה מִ"ה אֵין³⁵⁴ כִּי הַכָּל הֶבֶל: (כ) הַכָּל הוֹלֵךְ אֶל מָקוֹם אֶחָד³⁵⁵

התבאר א"כ כי חטא ממית, ואלו לא חטא היה חי וקיים לעולם, וזו היא דעת חכמי
האמת אשר לא ישפיקו בילדי נכרים:

³⁵³ זוהר חלק ג דף קנז עמוד א

רבי חזקיה ור' ייסא הוו אזלי בארחא אמר רבי ייסא לר' חזקיה חמינא באפך
דהרהורא אית בגוון. אמר ליה הא ודאי האי קרא אסתכלנא ביה כיון דאמר שלמה
כי מקרה בני האדם ומקרה הבהמה ומקרה אחד להם וגו'. ותנינן דכל מלוי דשלמה
מלכא כלהו סתימין מדרגין דחכמתא. אי הכי האי קרא אית ביה לאסתכלא דהא
פתחא לאינון דלאו מהימנותא אשתכח ביה אמר ליה ודאי הכי הוא ואית ביה
למנדע ולאסתכלא. פירוש: הוקשה לו לרבי חזקיה באור הפסוק לעיל. והרי דברי
שלמה המלך כולם דברי חכמה וכיצד אומר "כי מקרה בני האדם ומקרה
הבהמה ומקרה אחד להם"? בנתיים פגשו סוחר שלאחר מיכן התברר שהוא רבי
חגי ולאחר שנתנו לו מעט מים להשיב נפשו הסביר להם את הפסוק

אמר לון אותו סוחר שהתברר אח"כ שהוא רבי חגי על דא אמר שלמה האי קרא
ולא אמר האי מגרמיה כשאר אינון מלין אלא אהדר אינון מלין דטפשאי עלמא
דאמרי כך. דברי שלמה המלך הם ציטוט לדברי טפשי העולם ומאי אמרי כי
מקרה האדם ומקרה הבהמה וגו' טפשאי דלא ידעי ולא מסתכלן בחכמתא אמרי
דהאי עלמא אזיל במקרה וקב"ה לא אשגח עליהו אלא מקרה האדם ומקרה הבהמה
ומקרה אחד וגו'. טפשי העולם ואומרים שהעולם מתנהג במקרה ואין השגחה
פרטית על בני האדם וכד שלמה אסתכל באלין טפשאין דקאמרי דא וכשראה
שלמה דברי אלו הטפשים קרא לון בהמה דאינון עבדין גרמייהו בהמה ממש בגין
דאמרי מלין אלין. קרא להם "בהמה" שעושים מעשה בהמה ממש בכך שאומרים
דברים הללו ומנלן ומנין לנו זה קרא דעליה אוכח הפסוק שלמעלה מוכיח דכתיב
אמרתי אני בלבי הרהרתי בלבי על דברת בני האדם בגלל דברי טפשות שאומרים
לברם האלקים בירדם והבדילים הקב"ה לבדם משאר בני אדם שיש להם אמונה
ולראות שהם בהמה בעלי האמונה יראו בהם שהם כבהמה ממש המה
להם. ומפרש הפסוק כך: אמרתי אני בלבי וחשיבנא בהאי לאסתכלא על מה. למה
הבדילים הקב"ה משאר בני האמונה? על דברת בני האדם על ההוא מלה
דטפשותא דאינון אמרי על דברי שטות שאמרו לברם האלקים בלחודייהו בדרם
הקב"ה לבד ולא יתחברון בהדי בני נשא אחרינן דאית לון מהימנותא שלא יתחברו

עם בני האדם שיש להם אמונה ולראות שהם בהמה המה להם ומפרש את הפסוק. **ולראות** בהו אינון בני מהימנותא שהם בהמה ממש ודעתייהו כבעירא ולראות היינו שיראו בהם בני האמונה שהם בהמה ממש ודעתם כבהמה המה להם בלחודייהו ולא לאעלאה לבני מהימנותא בדעתא דטפשותא דא וע"ד המה להם ולא לאחרנין המה להם היינו לעצמם שלא יתערבו עם בני האמונה עם דעתם הטפשית ולכן אומר "המה להם" ולא עם אחרים ומה דעתא דלהון ומה דעתם הטפשית? כי מקרה בני האדם ומקרה הבהמה ומקרה אחד לכלם וגו'. שהם אומרים שההשגחה על האדם והבהמה זהה תיפח רוחיהון דאינון בעירי. אינון טפשאי. אינון מחוסרי מהימנותא. ווי לון ווי לנפשייהו. טב להו דלא ייתון לעלמא. תיפח רוחם של הבהמות הללו הטפשים הללו, חסרי האמונה אוי להם ואוי לנפשם טוב להם שלא באו לעולם ומה אתיב לון שלמה על דא? ומה השיב להם שלמה על טענתם זו? קרא אבתריה ואמר. ומי יודע רוח בני האדם העולה היא למעלה ורוח הבהמה היורדת היא למטה לארץ. מי יודע באינון טפשאי דלא ידעי ביקרא דמלכא עלאה ולא מסתכלי באורייתא פסוק אחריו מוכיח ואומר וכו' מי יודע באלו הטפשים שאינם יודעים בכבוד המלך העליון ואינם מתבוננים בתורה רוח בני האדם העולה היא למעלה לאתר עלאה לאתר יקר לאתר קדישא לאתזנא מנהירו עלאה מנהירו דמלכא קדישא למהוי צרורא בצרורא דחיי ואשתכחת קמי מלכא קדישא עולה תמימה ודא הוא העולה היא למעלה. רוח בני האדם עולה למקום עליון ומכובד וקדוש וניזונת מאור עליון מאור של המלך הקדוש ולהיות מחוברת בצרור החיים ולהמצא לפני המלך הקדוש עולה תמימה ורוח הבהמה היורדת היא למטה לארץ ולאו לההוא אתר דהוה כל בר נש רוח הבהמה יורדת ולא לאותו מקום של בני אדם דכתיב ביה בצלם אלקים עשה את האדם וכתיב נר יי' נשמת אדם. שהרי כתוב בצלם אלקים וכו' היך אמרי אינון טפשאי דלאו מבני מהימנותא ורוח אחד לכל כיצד אם כן אומרים אלו הטפשים שאינם בני האמונה שרוח אחד לכולם? תיפח רוחיהון עלייהו כתיב יהיו כמוץ לפני רוח ומלאך יי' דוחה. אלין ישתארו בניהם לאינון דרגין תתאין ולא יסתלקון לדרי דרין. אלו שאינם בני האמונה יישארו בגיהנם במדרגות התחתונות ולא יעלו משם לדורי דורות עלייהו כתיב יתמו חטאים מן הארץ ורשעים עוד אינם ברכי נפשי את יי' הללויה. אתו רבי חזקיה ורבי ייסא ונשקו רישיה אמרו ומה כל כך הוה עמך ולא ידענא. זכאה האי שעתא דאערענא בך. על פי המתוק מדבש.

354 דעת תבונות להרמח"ל ז"ל - עא - צו

אמר השכל לנשמה ראי, יש העצמים הגשמיים והעצמים הרוחניים. והנך רואה כמה הפרש יש בין אלה לאלה, כי הגשמיות הוא פחיתות ודאי לגבי הרוחניות, אשר ענינה נכבד ומעולה. והנך רואה כמה מן ההארה יש ברוחניים וכמה מן החשך והחסרון יש בגשמיים. הרי לנו בכאן שני מיני בריאות, בריאה בהארה רבה והשפעה מרווחת לרוחניות ובריאה בהארה מועטת והשפעה ממועטת. לגשמיות ושתי מדות אלו, מדת הבריאה בהארה ומדת הבריאה בלא ההארה, מדת ההארה מתולדות חק טובו היא, ומדת הבריאה בלא הארה - מתולדות העלם טובו. ותראי, כי הרוחניים - כל עסקם בדברי קדושה; אך הגשמיים - עניניהם עניני חול ודברים שפלים ונבזים. ונמצא, שכל כלל עמל האדם תחת השמש אינו אלא הבל הבלים, ומותר האדם מן הבהמה אין לאכול ולשתות, ואת הארץ יסחרו, הן כל אלה דברים פחותים ונקלים ודאי. כללו של דבר, כל דברי הגשמיות והטבע הלז הם חשך ולא אור, מה שהאדון ב"ה מסתיר פניו מן העולם ואינו מאיר בו הארת קדושתו, אדרבא, מנחם בתוהו לא דרך, בדרכים שפלים אלה. אך עניני הרוחניים - זה הדרך ישכון אור פניו ית', שהוא מאיר להם בקדושתו, וזה פשוט.

ספר אדיר במרום ח"א - והוא מצחא אקרי רצון וזהו באמת סוד עמוק, למה בבחינת אנ"י הנו"ן מוקדמת ל'. וגם למה בכאן הנו"ן כפופה, ובא"ן היא פשוטה.

ושרש כל הענין הזה הוא מה שידעת, שכוונת המאציל בבריאת העולם היתה החזרת הרע לטוב. היינו הזדככות הכלים והפיכת הרצון לקבל לרצון להשפיע וזה תיקון עולם במלכות שד"י וכל זה כבר ידעת מהיכן נמשך, שהוא בהתחזק כח השרש שלא יניח לרע שיתפשט. כי בודאי הוא שהדין הוא שרש לס"א, אך קדושת המאציל ית"ש אשר אין לו שיעור כלל היא לבדה המושלת, ולא ימצא מציאות לרע ברצותו להגלות, כי כח קדושתו וטובו מעביר כל רע, והבן מאד מאד. ונמצא שבהתחזק השורש יחזור ההתפשטות ונאסף אליו. וסוד זה אי"ן כמ"ש לעיל, וזהו סוף השלימות והתיקון האחרון. אך רוצה הקב"ה שיהיה זה בזכות התחתונים, וזהו נעשה בפעולת המלכות שהיא השורש לתחתונים. ובאמת המלכות הנקראת אני הוכנה להיות מתעוררת עד אין סוף ואין תכלית, למלכות היכולת לעלות עד לכתר הנקרא אין לתקן התיקונים הצריכים כולם להגיע אל הסוף שהיא האי"ן. עד שבסוף הכל ישאר לעולם בסוד אי"ן:

והבן היטב, כי זה סוד, ומותר האדם מן הבהמה אי"ן כי הכל הבל (קהלת ג, יט). והענין, כי שם אלהים בהתפשטותו הרבה נותן מציאות לס"א. ובחזור הדבר לאי"ן, הנה ההתפשטות הזו לא ימצא כנ"ל. אך בעוד שהוא זמן הבחירה הנה הנהגת העולם הוא בסוד ההבלים שהם בחיצוניות, ומשם נמשך ההבל ורעות רוח שהוא אחיזת הס"א. אך בהסתלק הדבר בסוד האין, אז לא יהיה עוד מקום לס"א כלל, ויהיה בסוד, בלע המות לנצח (ישעיה כה, ח):

355 מדרש רבה בראשית פרשה יב פסקה יא

רבי אליעזר ור' יהושע רבי אליעזר אומר כל מה שיש בשמים ברייתו מן השמים כל מה שיש בארץ ברייתו מן הארץ ומייתי ליה מן הכא (תהלים קמח) הללו את ה' מן השמים וגו' הללו את ה' מן הארץ וגו'.

רבי יהושע אומר כל מה שיש בשמים ובארץ אין ברייתו אלא מן השמים ומייתי לה מהכא (איוב לו) כי לשלג יאמר הוא ארץ מה שלג אע"פ שהוייתו בארץ אין ברייתו אלא בשמים כך כל מה שיש בשמים ובארץ אין ברייתו אלא מן השמים.

ר' הונא בשם ר' יוסף אומר כל מה שיש בשמים ובארץ אין ברייתו אלא מן הארץ הדא הוא דכתיב (ישעיה נז) כי כאשר ירד הגשם והשלג מן השמים וגו' מה הגשם אע"פ שירידתו מן השמים אין ברייתו אלא מן הארץ כך כל מה שיש בשמים ובארץ אין ברייתו אלא מן הארץ.

רבי יודן שסובר שהכל מן הארץ מייתי ליה מהכא (קהלת ג) **הכל הולך אל מקום אחד הכל היה מן העפר והכל שב אל העפר** רב נחמן אמר אפילו גלגל חמה שנאמר (איוב ט) האומר לחרס ולא יזרח.

רמב"ם יד החזקה - הלכות יסודי התורה פרק ד הלכה ג
וכל המחובר מארבעה יסודות אלו הוא נפרד בסוף בבחינת הכל שב אל העפר.

ספר עבודת הקודש חלק ג פרק כג

ובמדרשו של רשב"י ע"ה (ח"ג דף ו' ע"ב) ותא חזי לך מלה דאמרי כלהו חבריא דא הכי ודא הכי בדאוריתא דלא אזיל כלא לאתר חד ולמבועא חד אתכנש הדא הוא דכתיב הולך כמה דאת אמר כל הנחלים הולכים אל הים (לעיל פרק א, 7) וכתיב **הכל הולך אל מקום אחד**. והכוונה כי כל הדברים יצאו מן המקור ראש המחשבה העליונה, מהכתר ומתפשטים והולכים עד סופה שהוא הים האחרון, המלכות והוא מקום אחד שהכל מתיחד שם ובו נשלם הייחוד, ולזה נאמר נתנו מרועה אחד,

הַכֹּל הָיָה מִן הָעֵפֶר³⁵⁶ מִה' וְהַכֹּל שָׁב אֶל הָעֵפֶר: (כא) מִי יוֹדֵעַ רוּחַ בְּנֵי הָאָדָם הָעֵלָה הִיא לְמַעַלָּה וְרוּחַ הַבְּהֵמָה הַיֹּרֶדֶת הִיא לְמַטָּה לְאַרְץ: (כב) וְרָאִיתִי כִּי

וואמרו כלן אל אחד נתנן, (גמ' חגיגה ג ע"ב) לומר שלא באו ההפוכים והשנויים מרשויות שונים, כי אם ממקום אחד מיוחד בא הכל עם שאין בו שום שנוי ותמורה:

³⁵⁶ זוהר חלק ג דף לד עמוד ב

רבי אלעזר פתח, (קהלת ג 21) **הכל היה מן העפר והכל שב אל העפר**, הא תנינן, הכל היה מן העפר אפילו גלגל חמה (בספר נתיבות עולם ב - נתיב הענוה - פרק ג הסביר המהר"ל מפראג ז"ל "פירוש - שכשם שהחרס מן העפר כך גלגל חמה מן העפר") מאן העפר, ההוא דשריא תחות כורסי יקרא קדישא. עפר זו ספירת המלכות וממנה יצאו כל הנבראים בעולם הזה והיא נמצאת תחת ספירת התפארת שהיא כסא לבינה בספרא דבי רב ייסא סבא, הכל היה מן העפר, אתר דכניש לכלא, המלכות אוספת את כלל הספירות ומה שכתוב "נכל היה מן העפר" מלמד דנפקו שבילין שיצאו ל"ב נתיבות חכמה מהבינה שעל ידה בראה המלכות את העולם הזה להאי סטרא ולהאי סטרא, ט"ז נתיבות מצד ימין וט"ז מצד שמאל ואתכנשו לאנהרא, והתאספו להאיר למלכות כעפרא דא כעפר שבועולם הזה דזרקין לה לכל עבר, שזורקים אותו לכל צד היינו שעושים בו כל מיני שימושים ועל דא הכל היה מן העפר, כל הבריאה הייתה מן המלכות, בכח והכל שב אל העפר ודאי. כי כל הספירות נותנות בה כח הבריאה. ואם כך, קשה שהיה צריך לומר הכל שב אליו ולמה כתב "והכל שב אל העפר" אלא כך הפירוש **מן העפר דבי מקדשא קדישא**, מספירת הבינה והאי עפר מעפרא עלאה, כמה דאת אמר (איוב כח 6) ועפרות זהב לו, הרי הבינה שהיא בחינת זהב נקראת ג"כ עפר וכמה דאשתכח עובדא לתתא, הכי נמי הוא לעילא כגוונא דא. וכפי שנברא העולם הזה למטה כך נבראו ספירות חגתנהי"ם למעלה ע"י הבינה ואוקימנא עפר, עפר דבי מקדשא, דעלמא דא בה' אתברי, העולם הזה נבראם באות ה' שזו ספירת המלכות ועל דא אפילו גלגל חמה, כמה דאת אמר אלה תולדות השמים והארץ בהבראם, בה' בראם, ובגיני כך הכל היה מן העפר, מאן עפר, ההוא דשארי תחות כורסי יקרא קדישא: הבאור על פי ה"מתוק מדבש" שם שהביא דברי הרמ"ק והמק"מ.

זוהר חלק א דף רמט עמוד ב

תא חזי מטורי דנהירו דתוקפא דשמשא דארעא ביני טורי כלהו עבדי דהב, ואלמלא חיוון בישין דרביאו תמן, בני נשא לא הוו מסכני, בגין דתוקפא דשמשא אסגי דהב. בגין כך ביומוי דשלמה אין כסף נחשב למאומה, הענין שהכסף גמילות חסדים לעני ובימי שלמה היה עושר בסוד הרוצה להעשיר יצפין, מצפון זהב יאתה, ואז המלכות יונקת מהזהב ע"י התפארת דהיינו שמש המשפיע זהב והמלכות עפר ובבחינותיה הרבות "עפרות זהב לו" דהא תקיפא דשמשא אסתכל בעפרא ואסגי ליה דהב, ועוד דההוא עפרא סטרא דינא איהו, כד אסתכל ביה שמשא נטל תוקפא ואתרבי דהבא. ועוד שאותו עפר היינו המלכות נבנה ממידת הדין וכאשר נוטל שפע התפארת מקבל כח ומתרבה הזהב. הסביר הרמ"ק (הובאו דבריו ב"אור החמה" דף רמא) הזהב הוא דין וגבורת הצפון. אמנם כאשר בא אור השמש היינו שפע התפארת הנקראת מידת הרחמים מתמתקים דיני המלכות וזה הזהב, כלומר דין שנהפך לרחמים כיון דאסתכל שלמה בה, במלכות שבת, ואכריז ואמר **הכל היה מן העפר וגו'**, ועל דא שלמה לא אצטריך לנגנא כדוד, אלא שירתא דאיהו רחימו דעותרא, דהוא נהירו ורחימו דכל תושבחן דעלמא ביה הוו, תושבחתא דמטרוניתא, כד יתבא בכרסיא לקבליה דמלכא, קאמר. ולכן שלמה לא היה צריך לנגן כדוד אביו כי אביו כבר תיקן את המלכות ע"י הכינור. הכינור רומז לכנרת היינו המלכות כשהיא מחוברת אל התפארת בסוד כו נר. כו היינו התפארת ו"נר" זו המלכות "כנור" זה חיבור תו"מ. ואם תדייק תמצא שגם באותיות "כו" יש רמז לתו"מ באופן ש"כ" זו כנ"י ו זו התפארת, וכן באותיות "נר" יש רמז לתו"מ שהרי זה ראשי תיבות "נפש רוח" שאלו תו"מ. כאשר המלכות מתוקנת שלמה המלך אינו צריך לנגן בכינור אלא כבר אומר את שיר השירים שהוא אהבה ועושר שהיא אור ואהבה שכל השירה שבעולם בה היו בשירת שלמה על המלכות בעת שיושבת בכסא מול המלך, מצב של סיהרא באשלמותא, חיבור תו"מ פב"פ בקומה שווה, **כתיב** (מ"א י כז) **ויתן המלך את הכסף בירושלם כאבנים**, בגין דכלא הוה דהב, ועפרא שהיא המלכות אתקשר בשמאלא בסטרא דרחימו, דהיינו אהבת דודים הנוהג בשמאל כמה דאמר (שיר השירים ב 6) **שמאלו תחת לראשי, ושמשא ז"א אתדבק בהדה**, בנוק' ולא אתעדי מינה. שלמה טעה בהאי, דהא חמא דאתקריב סיהרא בשמשא, וימינא מחבקא ושמאלא תחות רישא, כיון דאתקריבו דא בדא, אמר הא אתקריבו כחדא, ימינא למה הכא, דהא ימינא לאו איהו אלא בגין לקרבא, כיון דאתקריבו דא בדא למאי אצטריך, מיד (דה"ב ט 20) **אין כסף נחשב בימי שלמה**, שלמה טעה בזו

אין טוב מאַפֿער יִשְׁמַח הָאָדָם בְּמַעֲשָׁיו כִּי הוּא חָלָקוּ כִּי מִי יִבְיָאָנוּ לְרֵאוֹת
בְּמָה שִׁיְהִיָּה אַחֲרָיו :

שהרי ראה שהתקרבה התפארת אל המלכות וכו' טעה וחשב שאין כבר צורך
בחסדים ולכן דחה את הכסף הרומז לחסד ואמר שאין הכסף נחשב אמר ליה
קב"ה, אנת דחית ימינא, חייך אנת תצטרך לחסד בני נשא ולא תשכח. מיד סטא
שמשא מלקבל סיהרא, וסיהרא שריא לאתחשכא, אמר לו הקב"ה אתה דחית את
הימין חייך שתצטרך לחסדי בני אדם ולא תמצא ומיד סטתה התפארת מן
המלכות והמלכות נחשכה וזה מה שטרד את שלמה ממלכותו והוא שלמה מהדר
על פתחין ואמר (קהלת א 12) אני קהלת, ולא הוה מאן דיעבד עמיה חסד, והיה
שלמה מחזר על הפתחים ואומר "אֲנִי קִהְלֹת הָיִיתִי מֶלֶךְ עַל יִשְׂרָאֵל בִּירוֹשָׁלַם"
ולא היה מי שיעשה עימו חסד מאי טעמא בגין דדחה ימינא ולא חשיב ליה, הדא
הוא דכתיב (דה"ב ט 20) אין כסף נחשב בימי שלמה למאומה.

פירוש משנה ראשונה לספר יצירה לרמח"ל ז"ל

דע, כי כל העולמות הנפרדים נעשו בסוד האותיות העליונות לפי כל הבחינות שיש
בהם. ועוד, כשרצה א"ס ב"ה לברוא אלה העולמות התחתונים, אז קשר כל הספירות
של האצילות ביחד ונקרא חותם העולם. ואז המציא מציאות חומר אחד היולי, וסודו
מלכות. והוא חומר נפרד, אלא שנקרא מלכות - כשנקח כל המציאות כלו בערך
אחד, שאז כל התפשטות האלקות הוא בסוד (הי"ס) [הט' ספירות] וכל הנפרדים
בסוד מלכות. וזה החומר היה בלתי צורה, אלא שהיה מוכן לקבל הצורות, והוא סוד
התהו. ובחינת החומר הזה נקרא עפר, להיותו בסוד ה' אחרונה של ה' [הוי"ה] ב"ה.
וז"ס, "הכל היה מן העפר".

ספר מאור ושמש - פרשת דברים ד"ה כי

וישראל נמשלו לעפר. והנה עפר היא למטה מכולן שכל מיני מתכות באים ממנה
וחוזרים אליו, אבל לבסוף הוא מכלה את כל המתכות ועולה על כולן וכדאיתא
במאמרם הכל היה מן העפר והכל שב אל העפר אפילו גלגל חמה, והכונה על עפר
עליונה שהיא הא אחרונה.

פרק ד

(א) וְשַׁבְתִּי³⁵⁷ אֲנִי וְאַרְאֶה אֶת כָּל הָעֹשִׂים³⁵⁸ אֲשֶׁר נַעֲשִׂים³⁵⁹ תַּחַת הַשָּׁמַשׁ וְהִנֵּה דִמְעַת הָעֹשִׂים וְאִין לָהֶם מִנְחָם³⁶⁰ וּמִיָּד עֹשְׂקֵיהֶם כָּח וְאִין לָהֶם

³⁵⁷ זוהר חלק ב דף קיב עמוד ב

לנוחות הקריאה הבאתי את התרגום לפי הסולם ואת הבאור לפי ה"מתוק מדבש"

שלמה אמר ושבתי אני ואראה את כל העשוקים אשר נעשו תחת השמש, והנה דמעת העשוקים ואין להם מנחם, ומיד עושקיהם כח, ואין להם מנחם, פסוק זה רמזנו בו וכבר למדנו, אבל הכתוב אומר, ושבתי אני, וכי מהיכן חזר שלמה? ואם תאמר שהפירוש הוא, אחר שאמר דבר זה חזר כמקודם ואמר דבר אחר, ועל כן נאמר ושבתי, יפה הוא. אבל אם כך הפירוש היה לו לומר "שבתי ואראה" אבל הוא אומר "ושבתי אני ואראה" אלא כך למדנו:

בכל יום היה שלמה משכים בבקר, והיה שם פניו למזרח אולי כדי להשביע את כוחות הטומאה שיבואו לשאת אותו להרי החושך וראה מה שראה ואחר כך חזר לצד דרום, וראה מה שראה. ואחר כך חזר לצד צפון, ועמד שם. השפיל עיניו כדי לא להתבונן בס"א וזקף ראשו כדי שלא יהיה נראה כמשתחוה לכוחות הטומאה.

בשעה ההיא, עמוד האש והענן הם שתי זרועות של לילי' נוק' דס"א והם ב' כוחות שלה אש וענן, ובהם התאחזו עז"א ועזא"ל בעת רדתם מן השמים, ולכן באו אל שלמה שני עמודים הללו מפאת עז"א ועזא"ל להוליכו אצלם היו באים, ועל עמוד הענן ההוא בא נשר אחד. והנשר ההוא היה גדול וחזק. וכך היה בא הנשר, כנף הימין היה על עמוד האש, והגוף וכנף שמאל על עמוד הענן. והנשר ההוא היה מביא שני עלים בפיו. בא עמוד הענן ועמוד האש ונשר ההוא עליהם ומשתחוים לפני שלמה המלך.

בא הנשר והרכין לפניו ונתן לו עלים האלו. לקחם שלמה המלך והיה מריח בהם, והיה יודע בהם סימן, ואמר זה הוא של נופל של עז"א וזה הוא של גלוי עינים. של עזא"ל בשעה שהיו שני העלים, היה יודע ששניהם, נופל וגלוי עינים, רוצים להודיע לו דברים.

מה עשה, חתם את הכסא שלו בחותם שהיה חקוק בו השם הקדוש. מיראת אשמדאי פן יבאלישב על כסאו כאשר עשה פעם והוא לקח טבעת שהיה חקוק עליה השם הקדוש לשמירה שלא יזיקו לו ולא יטמאו אותו ועלה לעליה, ורכב על

אותו הנשר והלך לו. ונשר ההוא היה מתעלה לרום עננים, ובכל מקום שעבר היה נחשך האור. החכמים שהיו באותו מקום שנחשך האור, היו יודעים, והיו אומרים, שלמה המלך הולך ועובר כאן. ולא יודעים לאיזה מקום הולך, הכסילים שהיו שם היו אומרים עננים הם שהולכים ומחשיכים העולם.

הנשר הגביה עוף עימו ופרח ארבע מאות פרסאות, עד שהגיע להרי החושך. ושם הוא תרמוד במדבר בהרים. והוא ירד שם. נשא את ראשו, וראה הרי החושך, והיה יודע כל מה שצריך. והיה יודע ששם צריך להיכנס. היה רוכב על הנשר כמקודם, ופרח ונכנס לתוך ההרים עד אותו מקום ששם הזית. קרא בכוח ואמר "ה' רמה ידך בל יחזיון".

נכנס שם עד שקרב לאותו מקום של הזית שם לפנייהם את הטבעת, וקרב, ושם היה יודע כל מה שרצה מאלו החכמות הזרות שרצה לדעת. כיוון שאמרו לו כל מה שרצה, אז היה רוכב על אותו הנשר ושב למקומו. כיוון שיש על כסאו, נתישב בדעתו, והיה מדבר בדעתו דברי חכמה היקרה. בשעה ההיא אמר **ושבתי אני ואראה. שבתי ודאי מאותה הדרך, שבתי מאותה חכמה, ונתישבה בליבי ובדעתי. ואז ואראה את כל העשוקים.**

בעל הסולם טרח לבאר באריכות את המאמר המבאר סדר המשכת המוחין דחכמה של שלמה המלך, והמעמיק יעין שם.

358 זוהר חלק ב דף קיג עמוד א

וכדין **ואראה את כל העשוקים.** (וכי זעירין אינון בעלמא דאיהו אמר את כל העשוקים), (נ"א סלקא דעתך דכל עשיקין דהוו בעלמא הוה חמי שלמה מלכא), שואל כיצד אומר שלמה המלך ע"ה שראה את כל העשוקים? וכי מעט עושק יש בעולם? והרי יש עושק במשא ומתן בגזל ומרמה וכו' אלא מאי עשוקים אלן דהוא אמר, אלא לאלו עשוקים התכוין שלמה המלך ע"ה? אינון ינוקין תינוקות דמתין שמתים בתוקפא דאמהון, בחיק אמותם דקא עשוקים מכמה סטריין, עשוקים באתר עלאה דלעילא, הם עשוקים מצד רוחם היינו שנפלה נשמתם בבואם לעולם הזה במאזני מירמה של הס"א בסיבת עוונות הדור ועשוקים לתתא, הם עשוקים מצד גופם היינו שמתים בקטנותם מפני שנתיידים לחטוא והא חברייא אתערו והכי הוא, אבל סגיין אינון. אבל יש הרבה סוגים של עשוקים.

קום סבא אתער בחילך, סבא אימא מילך, דודאי בלא דחילו תימא, רב ייבא סבא מעודד את עצמו לומר דברי תורה ללא פחד לית עשוק כאינון עשוקים דהוה איהו עשיק בקדמיתא, יש עשוק שהיה עושק ורוצח בהיותו בעוה"ז בגילגול

קודם או מתלתא לאחרא, כמה דכתיב (שמות כ ה) פוקד עון אבות על בנים ועל בני בנים על שלשים ועל רבעים. או שהוא עצמו לא עשק אך הוא דור שני או שלישי לעושק היך הוה עשיק, שלמה מלכא צווח ואמר, (משלי כח יז) אדם עשוק בדם נפש עד בור ינוס אל יתמכו בו, כיון דהוא עשוק בדם נפש, הוא או בנו או בן בנו יהון עשוקין בטיקלא, כיון שהוא עשק, הוא או בנו או בן בנו יהיו עשוקים במאזני המידמה של הס"א דכתיב עד בור ינוס אל יתמכו בו, עד ההוא בור הוא מדור הס"א המלא נחשים ועקרבים רק ינוס מאתר קדישא, נשמתו תשתלח ותנוס מעולם העליון, כי אין מכניסים אותה במחיצת הקב"ה ואל יתמכו בו בהאי עלמא, כשנשמתו תחזור להתגלגל בעוה"ז, אין לו שומרים ותומכים מן המלאכים, והוא מעותד למקרי הזמן ופגעיו, וסוף דבר יהיה נעשק הוא או זרעו מן הס"א כיון דאיהו עשוק בדם נפש, איהו או זרעיה ליהוו עשוקים מההוא סטרא אחרא.

אית עשוק משאר עשוקים, יש עוד סוג של עשוקים כמה דאת אמר (ויקרא יט יג) לא תעשק את רעך, איהו עבר ועשק, הוא עשק שכר שכיר ולכן איהו עשוק בבניו מההוא סטרא אחרא, הוא נעשק בבניו מצד הס"א ובגין כך אמר את כל העשקים, אמר שלמה, קאימנא בכל אינון עשוקים בכל סטרינ דעשק, ואמאי אינון עשוקים.

359 זוהר חלק ב דף קיג עמוד א

הבאתי כאן את תרגום הזוהר לפי פירוש הסולם

אשר נעשו, אשר גרו היה צריך לומר, מהו אשר נעשו? ואם עשייה הוא לשבח, הרי אין עשייה שלהם אלא למעלה מן השמש, ששם מקום השבח והתיקונים ולמה אומר הכתוב תחת השמש? ומשיב אבל ודאי שנעשו, ואיך נעשו. אלא כיון שעשוקים שם מרוחיהם, למה באים לעולם הזה, בגילגול? כי עשייה, נופל על הגוף, שהוא בעולם עשייה. אלא הרוחות ודאי נעשו, שנעשו ברוח וגוף בעולם הזה. וכיוון שנשתכלל הגוף שלהם, ורוח ההוא נעשה ונתלבש בגוף זך ונקי בלא לכלוך של עוונות, בעולם הזה, אז נעשק הגוף כמו שנעשק הרוח. וזה הגוף שהס"א נהנית בו יותר מכל. ויש שם רוחות עשוקים אחרים בכמה מינים שלא נעשו בגופים, שלא נתגלגלו לעולם הזה, אבל אלו הם העשוקים שנעשו בגופים ועל כן אומר הכתוב אשר נעשו.

360 זוהר חלק ב דף קיג עמוד א

והנה דמעת העשוקים, כלא אושדין דמעין עם טענה קמי קודשא בריך הוא, הכל שופכים דמענות עם טענה לפני הקב"ה, הני אושדין דמעין, דהא ערלה רבי לון וגדיל לון עד י"ג שנים, ולבתר עשוקין לון מערלה, ונטיל לון קודשא בריך הוא, הא לך עשוקין אשר נעשו כבר, אלו שופכים דמענות, כי הערלה שהיא הס"א, גידל אותם עד גיל יג שנים ואח"כ עושקים אותם מן הערלה, והקב"ה לוקח אותם. הרי לך עשוקים אשר נעשו.

בן יג שנה ויום אחד עבר עבירה קטלן ליה, לון הורגים אותו אית טענה וזמינין לומר, מארי דעלמא תינוק בר יומיה דחב דיינין ליה דינא, אנא בר יומא הוינא, דהא מההוא יומא קרי ליה קודשא בריך הוא בן, דכתיב (תהלים ב 7) יהו"ה אמר אלי בני אתה אני היום ילדתיך, מאריה דעלמא יליד בר יומא דינא עבדין ליה, הרי **דמעת אינון העשוקים ואין להם מנחם**. להם יש טענה, ועתידיים לומר, ריבון העולם, תינוק בן יומו שחטא האם כך דנים אותו בדין? הרי דמעת אלו העשוקים ואין להם מנחם.

ואית עשוק אחר, ההוא עשוק דאקרי ממזר, כד נפק מעלמא מיד מפרישין ליה מקהלתא דעמא קדישא, ההוא ממזר עניא מסכנא אושיד דמעין קמי קודשא בריך הוא ואטעין קמיה, מאריה דעלמא, אי אבהתי חאבו, אנא מה חובא עבידנא, הא עובדאי מתתקנן לקמך הו, והנה דמעת העשוקים ואין להם מנחם, ויש עשוק אחר, עשוק ההוא הנקרא ממזר. כשנפטר מהעולם מבדילים אותו מיד מקהל עם הקודש. ממזר

וכן לכל אינון עשוקים אית לון טענה קמי קודשא בריך הוא, ואין להם מנחם, ומההיא טענה לית לון מנחם, ולית דיתב מלה על לבהון. וכן לכל אלו העשוקים יש טענה לפני הקב"ה, ואין להם מנחם, היינו אין מי שישיב על טענתם.

ומה דאמר (את כל העשוקים) **והנה דמעת העשוקים**, ומה שאמר "והנה דמעת העשוקים" אלן אינון דמתין בתוקפא דאמהון, הם אלו שמתו בחיק אמם אלן עבדין לאושדא דמעין לכל בני עלמא, בגין דלית דמעין דנפקי מלבא כהני דמעין, אלו גורמים לכל בני העולם לבכות שהרי אין דמענות היוצאות מהלב כאלו הדמענות דכל בני עלמא תוהין ואמרין, דינין דקודשא בריך הוא קשוט אינון, ועל ארח קשוט אזלי, הני מסכני ינוקי דלא חאבו אמאי מיתו, אן דינא דקשוט דעביד מארי עלמא, אי בחובי אבהתהון אסתלקי מעלמא, אמאי, ודאי **אין להם מנחם**. כי כל בני העולם תמהים ואומרים הרי דיני הקב"ה אמת, ועל דרך אמת הם הולכים, אלו ילדים המסכנים שלא חטאו למה מתו? היכן דין אמת שעושה

מִנַּחֵם: (ב) וְשִׁבַּח אֲנִי אֶת הַמֵּתִים³⁶¹ שְׁכָבָר מֵתוֹ³⁶² מִן הַחַיִּים מִ"ה אֲשֶׁר הִפָּה חַיִּים עֲדָנָה: (ג) וְטוֹב מְשַׁנֵּיהֶם אֶת אֲשֶׁר עָדוֹן לֹא הָיָה אֲשֶׁר לֹא רָאָה אֶת

ריבון העולם? ואם בעוון אבותם הסתלקו מהעולם למה הסתלקו? ודאי שאין להם מנחם.

תו והנה דמעת העשוקים, ההוא דמעה דלהון בההוא עלמא דקא מגינין על חייא, דתנן אתר אתר מתתקנא לון בההוא עלמא, דאפילו צדיקים גמורים לא יכלין לקיימא תמן, וקודשא בריך הוא רחים לון ואתדבק בהו, ואתקין בהו מתיבתא עלאה דיליה, עוד פירוש, "והנה דמעת העשוקים" דמעה ההיא שלהם, בעולם ההוא, הם מגינים על החיים. שלמדנו, מקום יש המתקן להם בעולם ההוא, שאפילו צדיקים גמורים אינם יכולים לעמוד שם, והקב"ה אוהב אותם ומתדבק בהם, ומתקן בהם ישיבה עליונה שלו. ועלייהו כתיב (תהלים ח 3) מפי עוללים ויונקים יסדת עז, עליהם כתוב, מפי עוללים ויונקים יסדת עוז. ומאי תועלתא עבדין תמן, ואמאי סלקין תמן, דכתיב (שם) למען צורריך להשבית אויב ומתנקם, ומה התועלת שעושים שם ולמה עולים שם הוא כמו שכתוב וכו' וכן אית אתר אחרא לבעלי תיובתא וכן יש מקום אחר לבעלי תשובה. התרגום לפי באור הסולם שם.

³⁶¹ זוהר חלק ג דף קפב עמוד ב

שואל וכי שלמה מלכא משבח למתיא יתיר מן חייא? וכי שלמה המלך משבח למתים יותר מן החיים? והא לא אקרי חי אלא מאן דאיהו בארח קשוט בהאי עלמא והרי לא נקרא חי אלא מי שהוא הולך בדרך אמת בעולם הזה כמה דאית אמר "ובניהו בן יהודע בן איש חי" (שמואל ב פרק כג, 20) והא אוקמוה חברייא כמו שנאמר וכו' וכבר הסבירו זאת החברים כגון הגמרא בברכות דף יח, הקדמת ספר הזוהר דף ו ע"א, זוהר חלק א דף קלב ע"א ועוד ורשע דלא אזיל בארח קשוט אקרי מת ורשע שאינו הולך בדרך אמת נקרא מת ואיהו משבח למתים מן החיים וכיצד איפה משבח שלמה המלך ע"ה את המתים מן החיים? אלא ודאי כל מלוי דשלמה מלכא בחכמתא אתאמרו והא אתמר. אלא ודאי כל דברי שלמה המלך בחכמה נאמרו ושבח אני את המתים אילו לא כתיב יתיר הוה אמינא הכי אם היה אומר ושבח אני את המתים הייתי מגיע לתימה הנ"ל אבל כיון דכתיב שכבר מתו אשתכח מלה אחרא בחכמתא. אבל כיון שהוסיף ואמר "שכבר מתו" יש כאן רמז לדבר חכמה שכבר מתו זמנא אחרא אסתלקו מן עלמא ואתתקן בעפרא שכבר מתו, פירוש, שכבר מתו בזמן אחר, שהסתלקו מן העולם

ונתקנו בעפר כלומר שחזרו והתגלגלו שוב בעולם הזה בגוף חומרי הדומה לעפר כל שכן דהא קביל עונשא זמנא ותרין כל שכן שקיבלו עונש פעמים כלומר התגלגלו יותר מפעם אחת ודא ודאי אתריה אתתקן בשבחה יתיר מאינון חיי דעד לא קבילו עונשא וזה שכבר התגלגל ודאי נתקן מקומו ביותר שבח מאלו החיים שעוד לא קיבלו עונש הגילגול ועל דא כתיב ושבח אני את המתים שכבר מתו דייקא אלן אינון חיינ ואקרו מתים מאי טעמא אקרון מתים בגין דהא טעמו טעמא דמותא ואע"ג דקיימי בהאי עלמא מתים אינון ומבין מתייא אהדרו. ועל זה אמר שלמה המלך ע"ה "ושבח אני את המתים שכבר מתו" שכבר מתו היינו שהם חיים אמנם עימנו אך באו לעולם הזה בגילגול והם נקראים "מתים" משום שטעמו טעם מות ואע"פ שחיים בעולם הזה, הם נקראים מתים ומבין המתים הוחזרו. ועוד על עובדין קדמאין קיימין לאתקנא ואקרון מתים. ועוד על מעשים קודמים הם עומדים לתקן כלומר שהם באו בגילגול כדי לתקן את אשר עיוותו בגילגול קודם ולכן נקראים "מתים" כי הם נולדו כדי לתקן מעשי מי שמת.

מן החיים אשר המה חיים דעד לא טעמו טעמא דמותא ולא קבילו עונשייהו ולא ידעי אי זכאן בהווא עלמא ואי לאו. "מן החיים אשר המה חיים" כי עוד לא טעמו טעם המות, ולא קיבלו עונשם, ואינם יודעים אם הם זכאים בעולם ההוא אם לאו.

362 זוהר חלק ג דף ע עמוד ב

ותאנא ולמדנו בשעתא דאצטריך עלמא רחמי בשעה שהעולם צריך לרחמים, ואז ואינון צדיקייא זכאין. אלו הצדיקים הזכאים ההוא נפש דאשתכחנא בעלמא לאגנא על עלמא. נפש ההיא שלהם שנמצאת בעולם להגן על העולם נפש סליק ואזיל ושאט בעלמא ומודע לרוח. ורוח סליק ואתעטר ומודע לנשמה ונשמה לקב"ה. וכדין חס קב"ה על עלמא. נפש עולה והולך ומשוטט בעולם ומודיע לרוח, והרוח עולה ומתעטר ומודיע לנשמה, והנשמה להקב"ה ואז הקב"ה מרחם על העולם כדין נחתא מעילא לתתא. נשמה אודע לרוח ורוח אודע לנפשא. אז יורד ממעלה למטה. נשמה מודיעה לרוח והרוח לנפש ובכל שבתא ורש ירחא כלהו מתחברן ומתעטרן כחד. עד דאזדווגו למיתי לסגדא למלכא עלאה. ובכל שבת ושבת וראש חודש מתחברים הנפש הרוח והנשמה לבוא להשתחוות למלך העליון ולבתר תייבין לאתרייהו. הדא הוא דכתיב והיה מדי חדש בחדשו ומדי שבת בשבתו יבא כל בשר וגו'. ואחר כך חוזרים למקומם. זה שנאמר "והיה מידי חודש בחדשו וכו'". ובשעתא דאצטריך עלמא רחמי ובשעה שנצרך העולם לרחמים

הַמַּעֲשֶׂה הָרַע אֲשֶׁר נַעֲשָׂה תַּחַת הַשָּׁמַשׁ³⁶³: (ד) וְרֹאִיתִי אֲנִי אֶת כָּל עֵמָל וְאֶת כָּל כְּשָׁרוֹן הַמַּעֲשֶׂה כִּי הִיא קִנְיָתָא אִישׁ מִרְעֵהוּ גַם זֶה הֶבֶל וְרַעוּת רֹיחַ: (ה)

וחייה אזלי ומודעי להו לנפשיהו דצדיקייא ובכאן על קברייהו אינון דאתחזו לאודעא להו. והחיים הולכים ומודיעים צערם לנפשות הצדיקים ובוכים על קבריהם, והם ראויים להודיע להם מאי טעמא דשוין רעותא דילהון לאתדבקה נפשא בנפשא כדין אתערין נפשיהו דצדיקייא ומתכנפי ואזלין ושאיין לדמיכי חברון ומודיעי להו צערא דעלמא וכלהו עאלין בההוא פתחא דג"ע ומודיעי לרוח. מה טעם שהם ראויים הוא משום ששמים רצונם להדבק נפש בנפש ורוח ברוח, אז מתעוררות נפשות הצדיקים ומתאספות והולכות ומשוטטות לישני חברון, ומודיעים להם צער העולם וכולם עולים לפתח גן עדן ומודיעות לרוח ואינון רוחין דמתעטרין בגיע מלאכי עלאין אזלי בינייהו וכלהו מודיעין לנשמה. ונשמה אודעת לקב"ה וכולהו בעאן רחמי על חיין וחס קב"ה על עלמא בגיניהון ואלו הרוחות מתעטרות בגן עדן, מלאכים עליונים הולכים ביניהם, וכולם מודיעים לנשמה, והנשמה מודיעה להקב"ה. וכולם מבקשים רחמים על החיים. והקב"ה מרחם בשבילים על העולם. ועל דא אמר שלמה **ושבח אני את המתים שכבר מתו** וגו'. והביא שם הזוהר מעשה עיין שם. התרגום לפי באור הסולם.

³⁶³ זוהר חלק א דף קפז עמוד ב

בא אל אשת אחיק ויבם אותה, לא היה צריך לומר לו את זה דהא יהודה וכלהו שבטין הוו ידעי דא, כי יהודה וכל השבטים היו יודעים זאת ועקרא דמלתא והקם זרע, אולם עיקר הציווי היה במילים "והקם זרע וכו'" בגין דההוא זרע אצטריך לאתתקנא מלה, ולמגלם גולמא לתקונא, דלא יתפרש גזעא משרשיה כדקא יאות, הדא הוא דכתיב (איוב לד 15) ואדם על עפר ישוב, כדי שהדבר יתקן, ולהכין גולם, היינו תינוק, שיקבל תיקון כראוי, שלא יפרד הגזע משורשו, היינו האב מהבן, ועל ידי כך נחשב שהאב לא מת כיון שהניח בן מתוקן וכד מתתקנן לבתר כדקא יאות, וכאשר ניתקן כראוי, היינו כאשר נפש הנפטר בלא בנים חוזרת בגילגול בתינוק הנולד מהיבום אליו משתבחין בההוא עלמא, בגין דקב"ה אתרעי בהו, הם משובחים בעולם הבא והקב"ה חפץ בהם ובגין כך כתיב ולכן כתוב (קהלת ד 2) **ושבח אני את המתים, שכבר מתו דייקא, מן החיים אשר המה חיים עדנה**, מאי עדנה כמה דאת אמר (בראשית יח 12) אחרי בלותי היתה לי עדנה, וכתיב (איוב לג 25) **ישוב לימי עלומיו**. היינו עידון ימי הנעורים חוזר להם בסיבת הגילגול.

הַכֶּסֶּיל חִבֵּק אֶת יָדָיו וְאָכַל אֶת בֶּשָׂרוֹ³⁶⁴: (ו) טוֹב מְלֹא כֹף נָחַת³⁶⁵ מִמֶּלֶא
חֲפָנִים עָמַל וְרָעוּת רוּחַ: (ז) וְשִׁבְתִּי אֲנִי וְאָרָאָה הֶבֶל תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ: (ח) יֵשׁ

וטוב משניהם את אשר עדן לא היה, (דלא שב לימי עלומיו), אשר לא ראה את המעשה הרע אשר נעשה תחת השמש, וטוב משניהם את אשר עדן לא היה, דלא שב לימי עלומיו, ולא אצטריך לאתתקנא, ולא סביל חובין קדמאי בגין דקב"ה יהב ליה אתר מתקנא בההוא עלמא כדקא יאות. וטוב משניהם הוא הצדיק שלא נצרך לגילגול ואינו סובל מעוונותיו הראשונים כי הקב"ה נותן לו מקום מתוקן כראוי.

תא חזי מה כתיב (קהלת ח 10) ובכן ראיתי רשעים קבורים וגו' כמה דאתמר, "רשעים קבורים" אלו רשעים שחזרו לעולם בגילגול כדי לתקן מעשיהם בגין דקב"ה עביד טיבו ולא בעא לשיצאה עלמא, אלא כמה דאתמר, שהרי הקב"ה עושה עינים חסד ואינו רוצה לכלות אותם מהעולם כפי שהובהר וכל ארחי כלחו קשוט וזכו, לאוטבא להו בהאי עלמא ובעלמא דאתי, זכאה חולקהון דצדיקא דאינון אזלי בארח קשוט, עלייהו כתיב (תהלים לז 29) צדיקים יירשו ארץ: וכל דרכי הקב"ה אמת וחסד להטיב להם בעוה"ז ובעולם הבא וכו'.

³⁶⁴ ספר קנאת ה' צבאות - חלק שני

מעשה אסתר היה באונס

דע כי זהו סוד הוראות שעה. ואפרש לך זה הענין היטב. כי הנה חילוק יש בין מעשה אסתר למעשה יעל, שמעשה אסתר היה ע"י אונס, ומעשה יעל היה עבירה לשמה. ובאמת הדברים האלה הנה הנם מסתורין של מלך, אשר מי הוא יערב לבו לגלותו, ולולא כי צריכים אנחנו להעביר המכשלה הזאת מקרב עמנו, כי רבה היא, נשא לא נשאני לבי להוציא מפי בענין זה ריש מילין, כל שכן להרחיב לשון כאשר אני עושה עתה. אמנם רחמנא לבא בעי, ומחשבה טובה יצרפנה למעשה, לבלתי שום עלי עון בדבר זה. אבל עינים עורות יפקח לסור מדרכם הרעה, וישמח ה' במעשיו. עתה הט אזניך והבן מאד מאד, כי הדברים עתיקים גדולים ועמוקים, וכבוד אלהים הסתר דבר:

כשגרמו העונות, ירדה השכינה ונתלבשה בלילית שפחה רעה. והשפחה הרעה הזאת, שהיתה נקודה אחת לבד, נתפשטה לעשר נקודות, ונקראת פרצוף. והנה כל מדרגות הקליפות, כיון שרואים השכינה שם מלובשת, הנה הם חושבים שח"ו יוכלו לשלוט עליה. ובאמת הם מתקבצים בשאון גדול על לילית זונה בעבור השכינה אשר שם. ואז ברגע אחד השכינה מסתלקת ובורחת משם, והם נשארים בטומאתם, ואינם

שולטים כלל. וסוד ענין זה הוא "מצה שמורה", שהיא השכינה השמורה לבעלה, ואז נאמר על ס"מ (קהלת ד, 5), "הכסיל חובק את ידיו ואוכל את בשרו": וענין זה הוא ענין אסתר, שהיא השכינה הנמסרת ביד ס"א. ואחשוורוש חושב לשלוט עליה. אבל באמת שמרדכי היה משביע את השידה, ואחשוורוש לא היה שולט עליה כלל. והנה השידה הזאת היתה מבחינת הזוהמה של אסתר עצמה. ונמצא כך ממש כמו שנעשה בקליפה עצמה - שהשכינה בורחת משם. אמנם אף על פי כן, נמצא זה איזה פגם באסתר עצמה, כי זה גורם למעלה גם כן איזה פגם שצריך טהרה, ועל כן אסתר היתה טובלת ויושבת בחיקו של מרדכי. וענין ישיבתה בחיקו של מרדכי הוא ענין הזווג הנעשה למעלה בברחה מן הקליפות, והוא ענין (אסתר ב, 14), "בערב היא באה ובבוקר היא שבה", שהוא זמן הזדווגה עם הז"א. והענין הזה נקרא אונס, שהסט"א רוצה לאנס, ואינו עולה בידה:

³⁶⁵ ספר תיקונים חדשים - תיקונא שיתסר

ולכל היד החזקה דא שכינתא דאיהי יד ה', ובה וביד הנביאים אדמה (הושע יב 11). החזקה בגלותא, דלא יכלין לה כלהו מסאבין. ואיהי יד דאתמר בה וידי אדם תחת כנפיהם (יחזקאל א 8) ואוקמוה ידו פשוטה תחת כסא וכו' לקבל שבים (פסחים קיט.). ודא שכינתא דאיהי פשוטה בגלותא לקבלא מאן דתב לגבה למהוי חסי בצלה. ובה ובצל ידי כסיתך (ישעיה נא 16):

ואיהי כף היד, דאתמר בה כף אחת עשרה זהב (במדבר ז 14) וכף איהו כף גימ' מאה מאה. ורזא דא עשרה ודאי, עשרה דסלקין למאה. ובה ובשכינה נאמר טוב מלא כף נחת (קהלת ד 6). ואיהי ה' אצבעות ה' תתאה. ואיהי פס ירא דכתיבת מילין לבלשצר מנא מנא וכו' (דניאל ה 25). דהא בכל אתר דאצטריך לאתעבדא ניסא שכינתא אקדימת תמן, בג"כ לכל היד החזקה בגין נטירו דישראל. ולכל המורא הגדול דדחלין מינה כלהו סטרין בישין. דאי לאו הכי הוו מטשטשין ליה לעלמא. ואיהי יראת ה' למדחל מינה כלא:

ספר משכני עליון - הקדמה

רמז בברכת כהנים למידות ההיכל וקדש הקדשים

ונמצאו כל מאורות ההיכל הזה שישים מאורות, וכנגדם בברכת כהנים שישים אותיות. כי משם יוצאת הברכה אל ישראל על ידי הכהנים בהיות עליהם עבודת המקדש והמזבח, כאשר אפרש עוד בע"ה. והשישים האלה עם המ' שבקה"ק הם מאה, ושרשם - העשרים שהם ב' יוד"ן. וכל הסוד הזה נרמז בפסוק אחד, "טוב מלא

אֶחָד וְאֶין שְׁנִי³⁶⁶ גַם בֶּן וְאָח אֵין לוֹ וְאֵין קֶץ לְכָל עֲמָלוֹ גַם עֵינָיו עֵינָיו לֹא תִשָּׁבַע עֶשֶׂר וּלְמִי אֲנִי עֹמֵל וּמְחַסֵּר אֶת נַפְשִׁי מִטּוֹבָה גַם זֶה הֶבֶל וְעֵנָן רָע

כף נחת וגו', כי הוא מדבר על מקום המנוחה והנחת רוח, ואמר עליו "מלא כ"ף" כי כ' הם שני יודי"ן, [שבנו] את קודש הקדשים לפנים. ובהתפשטם ברוב תקפם, עשו בפנימי מ' ובהיכל ס', וכולם מאה. והוא "מלא הכף" - כ"ף מלאה, העולה מאה בחשבונה. ותראה שברכת הכהנים בשלש נחלקה, מפני חלוקות אלה המאורות שנתפשטו לשלש הרוחות. ונמצאו ג' יודי"ן לוי"ו, וג' לה' ועל כן ראשית הברכה ביו"ד והם יוד"י הוי"ו, שמשם יוצאת הברכה, כמו שזכרתי. ובהתחברם עם יוד"י הה"א נעשו כ"ף לכל רוח. ולכן סוף הברכות - כ', כי הכ"ף השלישית הוא ב"אליך" - ד"ישא" ושם הוא סיום ברכה. ומשם והלאה שתפשטה עוד ברכה, והיה סופה מ' של "שלום", והם המ' שבקודש הקדשים:

פירוש הרמח"ל על נביאים

"ומפני שמי נחת הוא", הוא סוד הזיווג, שנאמר בו, "טוב מלא כף נחת" וגו'. דורש נחת כנחת.

³⁶⁶ זוהר חלק א דף קפז עמוד א

כתיב (תהלים קכז 2) שוא לכם משכימי קום מאחרי שבת, אוכלי לחם העצבים, כן יתן לידידו שנה, תא חזי כמה חביבין אינון מלי דאורייתא, דכל מלה ומלה דאורייתא אית ביה רזין עלאין קדישין, והא אתמר דכד יהב קב"ה אורייתא לישראל, כל גניזין עלאין קדישין כלהו יהב להו, (וכלהו) באורייתא, וכלהו אתיהיבו להו לישראל בשעתא דקבילו אורייתא בסיני. למדנו, כאשר נתן הקב"ה את התורה לישראל, כל הסודות העליונים הקדושים כולם ניתנו בתורה במעמד הרב סיני.

תא חזי, שוא לכם משכימי קום, אלין אינון יחידים רווקים דאשתכחו, דלאו אינון דכר ונוקבא כדקא יאות, ואקדמן בצפרא לעבידתיהו, המקדימים בבקר לעבודתם כמה דאת אמר (קהלת ד 8) **יש אחד ואין שני גם בן ואח אין לו ואין קץ לכל עמלו**, מאחרי שבת, מאחרין נייחא, שמתאחרים לשאת אישה שהיא מנוחה לגבר כמה דאת אמר (בראשית ב 3) **כי בו שבת**, בגין דאתתא לגבי בר נש איהי נייחא לגביה ודאי....

יש אחד ואין שני וגו', יש אחד, דא הוא בר נש דאיהו יחידאי בעלמא, לאו יחידאי כדקא יאות, אלא דאיהו בלא זווגא, ואין שני, דלית עמיה סמך, גם בן דיוקים שמיה בישראל לא שבק, ואח לאייתאה ליה לתקונא, ואין קץ לכל עמלו דאיהו עמל תדיר,

הוא: (ט) טובים השנים מן האחד³⁶⁷ מ"ה אֲשֶׁר יֵשׁ לָהֶם שָׁכָר טוֹב בְּעַמְלָם: (י) כִּי אִם יָפְלוּ הָאֶחָד זָקִים אֶת חֲבֵרוֹ וְאִילוּ הָאֶחָד שְׁיָפוּל וְאִין שְׁנִי

דאקדים יממא וליליא, גם עינו לא תשבע עשר, ולית ליה לבא לאשגחא ולמימר למי אני עמל, ומחסר את נפשי מטובה, ואי תימא דבגין דייכול וישתה יתיר ויעבד משתיא בכל יומא תדיר, לאו הכי דהא נפשא לא אתהני מניה, אלא ודאי איהו מחסר לנפשיה מטיבו דנהורא דעלמא דאתי, בגין דדא היא נפשא חסרא דלא אשתלימת כדקא יאות, תא חזי כמה חס קב"ה על עובדוי, בגין דקא בעי דיתתקן ולא יתאביד מההוא עלמא דאתי כדקאמרן.

מדרש הנעלם פרשת כי תצא מאמר מת בלא בנים בא פעם ב' לעולם רבי יצחק פתח, יש אחד ואין שני גם בן ואח אין לו. יש אחד, דין הוא בר נש דיתפטר מעלמא הדין חסר מן טבתא, דהוא חד, ולית ליה זכותא למעבד תניין. דתניא, אמר רבי יצחק, האי מאן דאתפטר מן עלמא הדין יחיד בלא תניין, איתמעט וישתיצי מדמיונא דכליל כל דמיונין:

³⁶⁷ דברי תורה בשם המגיד לרמח"ל ז"ל

לית עלמא מתקיימא אלא ברזא. ואי תימא דכל מילין ברזא אשתכחא, לאו הכי אלא אית. . . [חסר ההמשך]. ורזא דא "השכיבנו ה' אלקינו לשלום", ודא יוסף דחפי על אמיה. כדן כתיב, "טובים השנים מן האחד" ואיהו היסוד היינו יוסף טוב ואיהי טובה. המלכות המקבלת מהיסוד נקראת טובה והכוונה לרחל עקרת הבית אבל לעילא איהו, ורזא דא, "והעמידנו מלכנו לחיים". כאשר המלכות מחוברת ליסוד וגם לבינה הנקראת חיים הרי שאז ובגין דא, "אי תלתא אם שלושה אנשים הולכים ביחד אשתכחו כדן לא נראה ולא מזיק" הרי שהמזיק לא נראה אליהם ובודאי שגם לא מזיק אותם(ברכות מג) שג' האנשים הם כנגד בינה יסוד ומלכות הנ"ל דהא כגונא דיממא אתנטרו:

עוד דברי תורה בשם המגיד לרמח"ל ז"ל

בהנ"א יום ד' ר"ח סיון ה תפ"ז:

לגלאה נחיתנא רזין טמירין דמלכא קדישא. המגיד שהוא מלאך המדבר מגרונו של מרן הרב יוסף קארו אומר "ירדתי לגלות לך סודות כמוסים של המלך הקדוש" זכאין אינון עמא דקב"ה חכי לאוטבא להו, הדא הוא דכתיב, "ולכן יחכה ה' לחננכם ולכן ירום לרחמכם" (ישעיה ל, 18). אשרי העם שהקב"ה מחכה להטיב להם

דהא טיבו לא אתמשך לישראל לתתא עד דאתהנו מיניה כלהו עלמין לעילא, בג"כ, "יחכה לחננכם", יחכה ודאי. שהרי טוב לא נמשך למטה עד שנהנים ממנו כל העולמות למעלה משל לחלקה הנמצאת בסוף השדה ומוליכים מים דרך כל השדות להשקות אותה, עד שהמים מגיעים לחלקה שבסוף השדה נהנות כל השדות מהמים. כך עם ישראל הנמצא למטה מעולמות אבי"ע וכל כך למה, בגין דמאתר עלאה דעלאין שרי לאוטבא להו ולרחמא עליהו, וזאת מאחר שממקום עליון הוא מתחיל לרחם ובגין דא, "ולכן ירום לרחמכם", "ירום" - לעילא:

ת"ח כתיב, "נפלה ולא תוסיף קום בתולת ישראל" (עמוס ה, 2), וכתב, "קומי שבי ירושלים" (ישעיה נב, 2). אלא רזא דא "טובים השנים מן האחד" (קהלת ד, 9), עד דשכינתא אשתכחת בלחודהא, ודאי "לא תוסיף קום", אבל לבתר דיתחבר עמה קב"ה, אתתקפת בהדיה ויכילת למיקם. ובקב"ה אתמר, "אין חבוש מתיר עצמו מבית האסורים" (ברכות ה), והא אוקמוה "עצמו", כמאן דאת אמר, "עצם מעצמי" (בראשית ב, 23). תו - "עצמו" גרמיה ממש, כביכול תשש כחו כנקבה (ברכות לב.). ועד דיתחבר בשכינתיה, דהא כדין אימא עלאה אתגליאת עליה ויתתקף למעבד נסין בעלמא, ולמפרק להו לישראל. ובגין דא זמין קב"ה לאשתכחא עמה דשכינתא בקדמיתא, ולבתר הכי יפרקון להו לישראל תרויהו כחדא, מסטרא דאימא עלאה דתתגלי עליהו. ובגין דין כתיב, "ואילו האחד שיפול ואין שני להקימו" (קהלת ד, 10), כגונא דא - חוטא כד איהו יחידאי לא יכיל למיקם, כיון דאתחבר אחרא בהדיה, תרויהו אתתקפו כחדא, ובגין דין "טובים השנים" ודאי:

ובפירוש הרמח"ל על הכתובים מצאתי:

"טובים השנים מן האחד אשר יש להם שכר טוב בעמלם", כי בודאי אז הם טובים כשמקבלים מן האחד הזה, ויש להם שכר טוב. כי השכר הזה הוא יש - ש"י עולמות שהקב"ה מנחיל לכל צדיק וצדיק, שהוא בחינת היסוד צדיק. ואז יש להם שכר טוב בעמלם, זהו עמל שנאמר בו, "נפש עמל עמלה לו", בסוד הזיווג מזכר לנוקבא, ומנוקבא לזכר. לפיכך הוא אומר, "למען תלך בדרך טובים", אלו הם "טובים השנים" "וארחות צדיקים תשמור", זהו מן האחד, כי מי שנדבק בדרך זו"ן הוא מקבל מן השפע הבא מלמעלה, שכתוב בו, "ואורח צדיקים כאור נוגה הולך ואור עד נכון היום", וסוד אורחא דפלגותא כמו שנתפרש. והנה כתוב, "כי ישרים ישכנו ארץ ותמימים יותרו בה", הישרים האלה הם כל החסידים שהיו בישראל, והם ישכנו ארץ לעתיד לבא, בסוד, "מורשה קהלת יעקב". אבל יש מעלה יותר עליונה - התרין משיחין, שנאמר עליהם, "והיה כל הנשאר בציון והנותר בירושלים קדוש יאמר לו",

לְהַקִּימוֹ: (יא) גַם אִם יִשְׁכְּבוּ שְׁנַיִם וְחַם לָהֶם וּלְאַחַד אֵיךְ יָחַם: (יב) וְאִם יִתְקַפוּ הָאֶחָד הַשְּׁנַיִם יַעֲמְדוּ נִגְדּוֹ וְהַחוּט הַמְּשַׁלֵּשׁ לֹא בְמַהֲרָה יִנָּתֵק³⁶⁸: (יג)

"ותמימים יותרו בה", כי הם נקראו תמימים. ולמה - אלא כי זה יתגלה בסוף הימים, וזהו תמימים - תם ימים, כי בהשלים קץ יגלה כל זה. אבל אע"פ שעשו וישמעאל שלטו על ארץ הקדושה, עכ"ז, "וכרת הזלזלים במזמרות", "ורשעים מארץ יכרתו". ולא זו בלבד, אלא גם זכר לא ישאר מהם, אע"פ שכבר היו מתדבקים בחיצוניות בסוד בגדים הצואים - "ובוגדים יסחו ממנה", בסוד היסח הדעת, כי לא יזכר עוד הצרות שעברו.

³⁶⁸ בית עולמים - דף קלה ע"א - ד"ה וכולהו

והחוט המשולש זה תיקון ג' קוין

להלן ציטוט מספרא דצניעותא הובא בזוהר ח"ב דף קעו ע"ב

"עד דרישא דכיסופא דכל כיסופין עד שרישא דעתיק יומין הנקרא ג"כ רישא דלא אתידע. ונקרא כאן "כיסופא דכל כיסופין" כיון שכל הפרצופים מתאווים ונכספים להשיג מהארתו לבושי דיקר אתקין התקין לעצמו לבוש והוא אריך אנפין ואחסין והנחיל עתיק לאריך את כל שאר הפרצופים שיתלבש בהם, כי או"א מלבישים אותו מהגרון ועד הטבור וזו"ן מהטבור ועד רגליו".

עד כאן לשון הזוהר עם באור ה"מתוק מדבש" דפים תקלג-תקלד בשם היפה שעה

ולהלן באור ה"בית עולמים"

"אתקין ואחסין" ר"ל לתת לעולמות שתחתיו. ועל זה מביא דמיון ממה שמצינו בעתיקא קדישא כמו כן הוא בכל דבר שכד רישא דעמא לא אתתקן כל עמא לא אתתקנו כמ"ש התקוששו וקושו קשוט עצמך כו' וכן הוא בז"א שאחר שנתקן ראשו ובאו לו ג' מוחין אז נעשה בסוד מתקלא ונתקן כל פרצופו וכן הוא בכל דבר ר"ל בחגת ונה"י דנוק וכן מצינו באדם התחתון כאשר נתקן בכל ג"ר שלו בסוד הנשמה דהיינו שהשיג נר"ן אז הוא רחוק מן החטא בסוד והחוט המשולש לא במהרה ינתק.

החוט המשולש אלו ג' אבות

ספר שיח יצחק חלק א - דרוש לשבת פרשת בראשית

טוב ר"ת שם ב"ט ילד מספן וחקם ממלך זקן וכסיל³⁶⁹ אשר לא ידע להזהר עוד: (יד) כי מבית הסורים מ"ה יצא למלך כי גם במלכותו נולד רש: (טו)

ולכן אמרו רז"ל ש"אין קורין אבות אלא לשלשה", ברכות טז ע"ב שהם השרשים בקדושת האומה הנבחרת, ובהם תלוי קיום הבריאה, ועליהם נאמר "והחוט המשולש לא במהרה ינתק".

ספר תקט"ו תפילות - תפילה שם

"החוט המשולש" אלו ג' מוחין

היסוד הוא מקום אחד שאליו נקווים מימי השפע של תרי"ג איברי הגוף בסוד יקוו המים מתחת השמים אל מקום אחד, בו גאולת ישראל בג' טיפין שימשכו ע"י משלושה מוחין

אל אחד יחיד ומיוחד שערי שמים תפתח לנו שנאמר בהם "וזה שער השמים" (בראשית כח 17) שהם בסוד צדיק, ר"ל היסוד נקרא "זה" והוא שער לתפארת הנקראת "שמים" פתחי הגוף ודאי, היסוד הוא פתח הגוף, פתח התפארת הנקראת "גופא" שם ביסוד מאירים תרי"ג איברים וגידים שבגוף כלם בחיבור אחד שנאמר בו "יקוו המים מתחת השמים אל מקום אחד" בראשית א 9 "מקום אחד" זה היסוד.

"וזה שער השמים" ב' חוליין שלו שהם ג' ווין, "וזה" קו חוט השדרה שבו חי חוליות כחשבון וזה, נאמר בו "והחוט המשולש לא במהרה ינתק", ג' ווין שלו שבהם "רב עוד יוס"ף בני חי", (בראשית מה, 28) לישראל מג' מוחין עליונים ג' טיפין ביחוד אחד, ומיד שאלה השערים יפתחו, כל רוחה נמצא בשכינה שנאמר בה "ארץ היינו השכינה, ספירת המלכות אשר לא במסכנות תאכל בה לחם לא תחסר כל בה", (דברים ח, 9) ובזה תגאל אותנו מן הגלות שהוא היסוד נקרא מלאך הגואל, בו ביסוד יג"ל פז"ק, יגלה פדיון זרע קדושים ביחוד שלך שהוא יאהדונהי, מלאך ודאי, גימ' מלאך. והכוונה שהיסוד מיחד תו"מ שבהם הויה ואדנות אל יחיד ומיוחד ביחודך בטחנו לא נבוש לעד, ליחודך אנו מקוים באמת, עננו באמתת יחודך, ה' אל תאחר, לישועתך קייתי ה':

³⁶⁹ זוהר חלק א דף קעט עמוד א

רבי חייא פתח ואמר, (תהלים לד 20) רבות רעות צדיק ומכלם יצילנו יהו"ה, תא חזי כמה מקטרגין אית ליה לבר נש מיומא דקב"ה יהב ביה נשמתא (ד"א ל"ג לבר נש) (לאתקיימא) בהאי עלמא, דכיון דנפיק בר נש לאוירא דעלמא, מיד אזדמן לאשתתפא בהדיה יצר הרע כמה דאתמר, דכתיב (בראשית ד 7) לפתח חטאת רובץ וגו', וכדין אשתתף בהדיה יצר הרע. ותא חזי דהכי הוא, בא וראה שכך הוא שהיצר הרע בא לאדם מיום שנולד דהא בעירי מיומא דאתילידו, כלהו נטרי גרמייהו וערקין מן גו נורא ומן כל אתרין בישין, ובר נש מיד אתי לארמא גרמיה גו נורא, שהרי בעלי חיים נשמרים מהאש ואילו התינוק רוצה להשליך עצמו לאש וזאת בגלל בגין דיצר הרע שארי בגויה, ומיד אסטי ליה לארחא בישא, שהיצר שורה בתינוק ומיד מכווין אותו לדרך הרעה ואוקימנא וכך הסברנו זאת בפסוק דכתיב **טוב ילד מסכן וחכם, ממלך זקן וכסיל אשר לא ידע להזהר עוד**, טוב ילד, דא הוא יצר טוב, דהוא ילד מיומין זעירין עמיה דבר נש, דהא מתליסר שנין ואילך (עמיה) כמה דאתמר, יצר הטוב נחשב לילד כלפי היצר הרע שהרי הוא נלווה לאדם רק מגיל 13 שנים ואילך ממלך זקן וכסיל, "ממלך" דא הוא יצר הרע דאיהו אקרי מלך, ושליט בעלמא על בני נשא, זקן וכסיל, דאיהו זקן ודאי כמה דאוקמוה, דכד אתיליד בר נש ונפיק אזדמן עמיה דבר נש, ועל דא איהו מלך זקן וכסיל. יצר הרע הינו מלך כיון שהינו שולט על בני האדם ונקרא זקן כלפי היצר הטוב שהרי הוא נלווה לאדם מיום הלידה אשר לא ידע להזהר עוד, להזהיר לא כתיב אלא להזהר, בגין דאיהו כסיל, ועליה אמר שלמה ע"ה (קהלת ב יד) והכסיל בחשך הולך, דהא מסוסיתא דחשך קא אתיא, ולית ליה נהורא לעלמין. ליצר הרע אין אור עצמי ולכן נבחן להולך בחושך.

רבי שמעון נותן כיוון נוסף בפסוק רבי שמעון אמר, תא חזי, כתיב **טוב ילד מסכן וחכם**, מאן ילד מסכן, הא אוקמוה ואתמר דאיהו יצר טוב, כבר הסבירו שטוב ילד זה היצר הטוב אבל **טוב ילד**, הדא הוא דכתיב (תהלים לז 25) נער הייתי גם זקנתי, ודא הוא נער דאיהו ילד, הוא מלאך מטט' שרו של עולם הנקרא (עיין יבמות טז ע"ב) מסכן דלית ליה מגרמיה כלום, אין לו דבר אלא רק מה שמקבל מהשכינה ואמאי אקרי נער, בגין דאית ליה חדתו דסיהרא דמתחדשא תדיר, ותדיר איהו ילד מסכן כמה דאמרן, ומדוע נקרא נער? משום שהוא מקבל מהשכינה הנקראת נערה וכל השפע וההתחדשות המגיע מעליית מ"ן של בנ"א אל המלכות מגיע בסוף אליו. כאשר השפע מגיע אליו הוא נקרא "זקן" כי הוא מאיר מאורות ג"ר הנקראים זקנים. מלאך מטט' נקרא גם **וחכם** בגין דחכמה שריא ביה. כיון שהוא מקבל מהמלכות הנקראת חכמה תתאה או חכמת שלמה.

ממלך זקן, דא הוא יצר הרע כמה דאתמר, דהא מן יומא דהוה לא נפק ממסאבותיה לעלמין, ואיהו כסיל, דכל ארחוי אינון לארח בישא, ואזיל וסטי לבני נשא, ולא ידע לאזדהרא, ואיהו אתי עם בר נש בתסקופין, בגין לאסטאה לון מארח טבא לארח בישא. היצר הרע נקרא "מלך זקן" שהרי מיום שנברא לא יצא מטומאתו לעולם, והוא כסיל שהרי כל דרכיו לכיוון הרע והולך ומטעה בנ"א ולא יודע להזהר ובא עם בנ"א בעלילות כדי להטעותם מדרך הישרה לדרך רעה. תא חזי על דא אקדים עם בר נש ביומא דאתיליד בגין דיהימין ליה, דהא כד אתי יצר טוב לא יכיל בר נש למהימנא ליה, ודמי עליה כמטולא, בא וראה, כיון שהוא בא בעלילות, הוא מקדים לבא אל האדם כבר מהלידה שנאמר "לפתח חטאת רובץ" (בראשית ד, 7 ברכות סא ע"א) וכאשר מגיע היצר הטוב אל האדם לא יכול האדם להאמין לו ודומה בעיניו היצר הטוב כמשא כבד כגוונא דא תנינן, מאן הוא רשע ערום, דא הוא מאן דאקדים לאטענא מלוי לקמי דיינא עד לא ייתי חבריה מארי דדינא, כמה דאת אמר (משלי יח 17) צדיק הראשון בריבו וגו', כעין זה שנינו (סוטה כא ע"ב) איזהו רשע ערום זה המקדים לטעון דבריו לפני בעל דינו כגוונא דא (הוא נ"א האי) רשע ערום, כמה דאת אמר (בראשית ג א) והנחש היה ערום, והוא אקדים ושרי עמיה דבר נש, עד לא ייתי חבריה לאשראה עליה, ובגין דאיהו אקדים והא אטעין טענתיה עמיה, כד אתי חבריה דאיהו יצר הטוב אבאיש ליה לבר נש בהדיה, ולא יכיל לזקפא רישיה, כאילו אטעין על כתפיה כל מטולין דעלמא, בגין ההוא רשע ערום דאקדים עמיה, ועל דא אמר שלמה וחכמת המסכן **בזויה ודבריו אינם נשמעים**, בגין דהא אקדים אחרא. היות ויצר הרע הקדים דבריו 13 שנים לפני היצר הטוב כבר אין דברי היצר הטוב נשמעים ועל זה אמר שלמה המלך "חכמת המסכן בזויה ודבריו אינם נשמעים" כיון שיצר הרע קדמו ועל דא, כל דיינא דקביל מבר נש מלה עד לא ייתי חבריה, כאילו מקבל עליה טעווא אחרא למהימנותא, ולכן כל דיין המקבל דברי צד אחד שלא בנוכחות הצד השני כאילו עובד עבודה זרה אלא (משלי שם) ובא רעהו וחקרו, ודא הוא ארח דבר נש זכאה, דהא בר נש זכאה דא הוא, דלא הימין לההוא רשע ערום דיצר הרע, עד דייתי חבריה דאיהו יצר טוב, ובגין דא בני נשא אינון כשלין לעלמא דאתי. אלא כך צריך להיות שלא להאמין לצד אחד בלבד אלא לחקור את הדבר בנוכחות שני הצדדים. ובגלל שבני אדם אינם חוקרים כראוי כושלים הם לעולם הבא. אבל ההוא זכאה דאיהו דחיל למאריה, כמה בישין סביל בהאי עלמא בגין דלא הימין ולא אשתתף בההוא יצר הרע, וקב"ה שזיב ליה מכלהו, הדא הוא דכתיב (תהלים לד 20) רבות רעות צדיק ומכלם יצילנו יהו"ה, רבות רעות לצדיק לא כתיב, אלא צדיק, בגין

רְאִיתִי אֶת כָּל הַחַיִּים הַמְהֻלָּכִים תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ עִם הַיָּלֶד הַשָּׁנִי אֲשֶׁר יַעֲמֹד
תַּחְתָּיו: (טז) אֵין קֶץ לְכָל הָעֵם לְכָל אֲשֶׁר הָיָה לִפְנֵיהֶם גַּם הָאֲחֵרוֹנִים לֹא
יִשְׁמְחוּ בּוֹ כִּי גַם זֶה הֶבֶל וְרַעֲיוֹן רֹחַ: (יז) שְׁמֹר רִגְלְךָ פָּאֲשֶׁר תֵּלֶךְ אֶל בֵּית
הָאֱלֹהִים³⁷⁰ וְקָרֹב לְשִׁמְעַ מִתֵּת הַכְּסִיּוֹת מִ"ה זָבַח³⁷¹ כִּי אֵינֶם יוֹדְעִים
לַעֲשׂוֹת רָע:

דקב"ה אתרעי ביה, ובגין כך קב"ה אתרעי בההוא בר נש ושזיב ליה מכלא, בהאי
עלמא ובעלמא דאתי זכאה חולקיה. אבל הצדיק ירא אדונו כמה רעות טובל
בעולם הזה על שלא האמין ליצר הרע והקב"ה מצילו מכל רע שהרי הקב"ה
חפץ בו בעולם הזה ובעולם הבא.

מדרש רבה קהלת פרשה ד פסקה ט
ולמה קורא אותו זקן? שהוא מזדווג לו מילדותו ועד זקנתו. ולמה קורא אותו כסיל?
שהוא מלמד לאדם לדרך רעה.

³⁷⁰ ספר שערי אורה - השער הראשון - הספירה העשירית

אדני שפתי תפתח ופי יגיד תהלתך (תהלים נא, 17) יסוד החכמה ועיקר הקבלה,
אמונת ה' יתברך האמן, אם דרך נכוחה ידרכו מחשבותיך, 'אז תלך לבטח דרךך ורגלך
לא תגוף' (משלי ג, 23). השם הראשון משמות הקודש הוא השם הנקרא אדני. אמר
שלמה המלך עליו השלום: שִׁמּוֹר רִגְלְךָ כֹּאֲשֶׁר תֵּלֶךְ אֶל בֵּית הָאֱלֹהִים (קהלת ד, 17)
הודיענו בפסוק זה שצריך האדם לבדוק עצמו ולהיזהר כשרוצה להתפלל לפני יי'
יתברך, ולראות ולהבין אם יש לו מקטריגים ומעכבים לקבל תפילתו, ויש לו לסקל
המסילה ולהרים מכשול מדרכיו. משל לאדם ההולך לחצר המלך להפיק שאלה,
שהוא צריך להזדרז ולדעת אם יש בדרך פגע או סכנה. ומלבד זה יש לו להתבונן
כמה שערים יש בבית המלך, זה לפניו מזה, ולהכיר אותם השוערים הממונים
לשמור השערים, ולהיותו אהוב אצל כולם, ולדעת אם יש בהם איש שונאו שישלים
עמו. ומלבד כל זה ראוי לו לדעת ולהתבונן בבגדים שהוא לבוש אם הוא ראוי
להיכנס בהם בחצר המלך, כמו שאמר: כי אין לבוא אל שער המלך בלבוש שק
(אסתר ד, 2). ומלבד כל זה ראוי לו לבדוק בעצמו אם הוא הגון לדבר לפני המלך
והשרים והסגנים אשר לפניו, ואם יש בהם מי שיערער על בקשתו, וכמו כן אם
יזדמן לו שיתעכב בהיכל המלך שעה או שתיים אם יכול לסבול. ורז"ל הוצרכו להעיר
אותנו ואמרו כלל גדול: מלכותא דארעא כעין מלכותא דרקיעא ואם במלכות בשר

ודם יש לו להיזהר בכל אלו הדברים שאמרנו, כל שכן בהיות האדם נכנס להקביל פני מלך מלכי המלכים הקב"ה יתברך ויתברך. שיש לו לאדם להבין ולדעת כי מן הארץ ועד הרקיע אין שם מקום פנוי, אלא הכול מלא גדודים והמונים מהם טהורים בעלי חסד ורחמים, ויש למטה מהם כמה בריות טמאות מזיקים ומקטרגים, וכולם עומדים ופורחים באוויר. ואין מן הארץ ועד הרקיע מקום פנוי, אלא הכול מלא המונים; מהם לשלום מהם למלחמה, מהם לטובה ומהם לרעה, מהם לחיים ומהם למוות. ועל זה מיוסד שיר של פגעים: יושב בסתר עליון (תהלים צא, 1), כי הוא יצילך, באברתו, לא תירא, מדבר באופל יהלוך, כי מלאכיו. וכל אלו המחנות בין הארץ ובין השמים. דוגמת ההולך בדרך במקום סכנה, כך תפילתו של אדם עוברת בין אלו הכיתות ועולה עד לרקיע; אם יש בו זכות, לא יפגעו למטים תפילתו, ואם אין בו זכות, כמה פגעים ומשחיתים פוגעים בדרך, ולפי זה הדרך תיקן דוד המלך עליו השלום הזמירות, כדי לפנות דרך לתפילות לעבור, כי כל אותן הכיתות הן כמו ענן מעכבין לעלות התפילה, ועל זה נאמר: "סכתה בענן לך מעבור תפלה" (איכה ג, 44). וכשבא דוד עליו השלום והתקין זמירות, בהיות האדם מסדר אותן הזמירות אזי מסתלקין והולכין להם אותם המשחיתים והמקלקלים והמעכבים. ונקראו זמירות מלשון מזמר; וכת הזלזלים במזמרות (ישעיה יח, 5), ועל זה אמר הכתוב: "זמירות היו לי חוקיך בבית מגורי" (תהלים קיט, 54). כלומר, באותם המקומות שהייתי מתיירא מהן בדרך והיה לי פחד ומגור, באותן הזמירות פזרתים והכרתים. ולפי זה הדרך נאמר: ברוך יחד כוכבי בוקר וגו' (איוב לח, 6). וענין רינה הם הזמירות הנאמרים בבוקר, ואזי יתפזרו ויתרועעו כל בעלי הדין הקשה הנקראים בני אלהים. ולשון יריעו מלשון רועה התרועעה הארץ (ישעיה כד, 19). ולפיכך צריך אדם לכוון עצמו בשעת תפילה ולכוון מחשבותיו כראוי, בענין שלא תתעכב תפילתו ולא תשוב ריקם בקשתו. ועל זה אמרו: לעולם ימוד אדם עצמו, אם יכול להתפלל, יתפלל, ואם לאו, אל יתפלל: (ברכות ל ע"ב)

סוד דרך עץ חיים

וזהו: "שמור רגלך כאשר תלך אל בית האלהים", כי בתחילה צריך אתה לשמור הרגל של התי"ו זו ספירת המלכות ליישר אותה, לסלק מעליה אחיזת הקלי' ואחר כך תלך אל בית האלהים. או כי ידוע שמלכות נקראת "בית", וכבר אמרנו שאחיזת הסיטרא אחרא מן המדריגה התחתונה שבכל המדריגות שבמלכות. נמצאת זאת כוונתו, שמור רגלך כאשר תלך אל "בית", כלומר לתקן אותה הרגל שיש לה אחיזה

בבית, זו היא בחינת מלכות. וכשתעשה התיקון הנזכר למעלה בתמימות, אזי התמימות תתן חיזוק לקדושה, כי בזמן הזה השכינה בסוד מגדל הפורח באויר":

ספר אדיר במרום ח"א - תנא רזא דרזין

שמור רגליך כאשר תלך אל בית האלהים. כי הרגלים הם ההולכין מן הז"א אל הנוק', ושם צריך שימור מן הס"א הרודפת אחר הרגלים, בסוד, נחש כרוך על עקבו (ברכות ל ע"ב). והנה זהו סוד התיבה שנאמר בה, תחתיים שניים ושלישים תעשה (בראשית ו, 16) ואמרו רז"ל, תחתיים לזבל (סנהדרין קח ב) והוא סוד גדול. כי אין הס"א נאחזת אלא אחר הרגלים, כי בכל מקום שתתאחז, ברגלים שבם היא נאחזת.

371 ספר תקט"ו תפילות - תפילה קעא

בזמן שמתעורר כח היחוד לשלוט בסוד אריך אנפין הוא משפיל את הס"א אל נוקבא דתהומא רבא ולכן בזמן ההוא אין לס"א אחיזה ברגלי הנוקבא שה"ס רגל אות תי"ו, ואין סכנה בהקרבת הנוקבא אל בעלה, שאין זר יכול לעלות עמה. אבל בזמן שליטת הספירות כשהעולם מתנהג בסטרא דזו"נ, אז רגלי הנוק' צריכים טהרה לפני שמקריבים אותה אל בעלה, מפני הס"א המתאחז בהם:

אל אחד יחיד ומיוחד, הלא ביחודך יש מבטח לצדיקים שבו צדיק מצרה נחלץ, בו נאמר אל יתן למוט רגלך אל ינום שומרך, שהרי הנהגה שלך בשכר ועונש שולט בה ז"א שהוא כלול מימין ושמאל "לתת לאיש כדרכיו וכפרי מעלליו", (ידמיהו לב, 19) והשכינה היא ארץ מתקוממה לרשעים שנאמר בה "יגלו שמים עונו והארץ מתקוממה לו", (איוב כ, 27) ברגל שלה שנותן סימן לנחש להתעורר ולבא להיפרע מן הרשעים, וזה ת' אות אחרונה של א"ב, רגל העקום שלה בה רגליה יורדות מות, "נחש כרוך על עקבו", (ברכות פרק ה משנה א) ר"ל שהקלי' כרוך על סוף רגלי הנוק' בסוד "ורגליה יורדות מות" בזמן שהיא מתעוררת נותן סימן לזה הנחש והוא מתעורר לעשות דין ברשעים, וזה ת' תמות, (שבת נה ע"א) בעבור זה הרגל כמה מישראל נכשלו שלא נשתמרו ממנו במעשיהם, אותו שנאמר בו שמור רגלך כאשר תלך אל בית האלהים, כגון קין שנאמר בו "ויבא קין מפרי האדמה" (בראשית 3, 7), שלא נטהר זה הרגל מן הנחש הכרוך בו ולפיכך "ואל קין ואל מנחתו לא שעה", (שם שם 5) וכן "זבח רשעים תועבה" (משלי עא, 27) שהם מקריבים ת' זאת קודם שיטהרו רגליה, לפיכך וקרוב לשמוע מתת הכסילים זבח, שהרי זבח שלהם

פרק ה

(א) אֶל תִּבְהֵל עַל פִּיךָ וּלְבָבְךָ אֶל יְמַהֵר לְהוֹצִיא דָּבָר לִפְנֵי הָאֱלֹהִים כִּי הָאֱלֹהִים בְּשָׁמַיִם וְאַתָּה עַל הָאָרֶץ עַל כֵּן יִהְיוּ דִבְרֶיךָ מְעֻטִּים: ³⁷²(ב) כִּי בָא

תועבה הוא בעבור הרע שלא נתפרש מזאת הת', אבל מצד היחוד שלך א"א שולט וכן הוא עושה חסד עם הכל, ועושה חסד לאלפים זה תיקון לאלפים שבו תשליך במצולות ים כל חטאתם, שהרי מצד שלו ס"א נשארית שקועה בנוק' דתהומא רבא ואינה יכולה לרדוף אחר הקדושה דכתיב אשירה לה' כי גאה גאה סוס ורוכבו רמה בים, מצד א"א שהוא גאה על הכל ומשפיל הס"א להשתקע בנוק' דתהומא רבא ועושה חסד לאלפים ודאי ישליך במצולות ים כל חטאתם, מצד שלו ת' תחיה שהרגל שלה טהור הוא והס"א אינה יכולה להתקרב שם, לפיכך אפי' נחש כרוך על עקבו לא יפסיק שהרי בזמן שהיחוד שלך מתגלה נחש אינו יכול להיות מפריד אלוף, אלא סוס ורוכבו רמה בים, לפיכך אל יתן למוט רגליך זה רגל שיורד למטה שהוא ת' תחיה ולא ת' תמות, אימתי כשא"א שולט שאין שם שינה, אל ינום שומרך, הנה לא ינום ולא ישן שומר ישראל ודאי, ישראל שלמעלה ע"ק שומר אותו, ליחוד שלך אנחנו מקוים וע"כ לא תתן למוט רגלינו שתהיה עבודה שלנו טהורה לפניך, ונחש שהוא נכרך על עקבה של הת' יאמר בו סוס ורוכבו רמה בים שלא יוכל לטמא את קדושת עבודתנו ח"ו, אלא מחץ מתנים קמיו ומשנאיו מן יקומון, ות' תהיה ת' של אמת מתוקנת ביחוד שלך שבו ת' תחיה, וזה השם נפשנו בחיים ולא נתן למוט רגלנו, ת' תחיה בחיים ודאי, מצד א"א עץ החיים, ולא מצד של מטה עץ הדעת טוב ורע, ה' אל תאחר, לישועתך קויתי ה':

³⁷² כאן בא שלמה הע"ה להזהיר על עניין לשון הרע. וכך כתוב ב-

תלמוד ירושלמי מסכת פאה דף ד עמוד א

ארבעה דברים שהן נפרעין מן האדם בעולם הזה והקדש קיימת לו לעולם הבא ואלו הן ע"ז גילוי עריות ש"ד ולשון הרע כנגד כולן.

ספר נר מצוה

ידוע שאין לך עון שמסלק השכינה כמו עון לשון הרע כמ"ש שלמה המע"ה "אל תבהל על פיך ולבך אל ימהר להוציא דבר לפני האלקים כי האלקים בשמים ואתה על הארץ על כן יהיו דבריך מעטים", ר"ל שבא להזהיר את האדם לשמור פיו מאד מאד ולחשוב בלבו תמיד על כל דבור ודבור שיוציא אם הוא ראוי והגון או לא, וז"ש

"ולבך אל ימהר להוציא" וכו', והטעם כי ע"י החטאים אז האלקים בשמים ואתה על הארץ ומסתלק ממך. והטעם בזה הוא בדרך משל לאחד שרצה להזמין המלך אצלו להיות שרוי בביתו בודאי ראוי לו לברור את הבית היותר יפה ויותר נאה ונקי להיות דירת המלך שם, וכמו כן האדם הוא מורכב מד' נפשות אחת נפש הדוממת ב' נפש הצומחת ג' נפש החיוני ד' נפש המדברת. והנה כל הג' נפשות הראשונות נמצאות גם בשאר נמצאים שבעולם, ומשא"כ נפש המדברת בזה הוא הנבחר מכולם ולכן עיקר השראת השכינה באדם הוא בנפש המדברת שבו, וכל זמן ששומר פיו בנקיות בקדושה וטהרה בתלמוד תורתו אז ראוי (הוא) להיות דירתו יתברך בו, וכמ"ש (ברכות ח.) "אין לו להקב"ה בעולמו אלא ד' אמות של הלכה בלבד", מה שאין כן כשחש ושלוש מטנף פיו בלה"ר ורכילות אז מטנף היכלו של מלך ואין ראוי להיות דירתו שם:

ספר שיח יצחק חלק ב - ליקוטים א

ובאמת כלל המעשה במ"ע ול"ת ידוע שהם פוגמים בשמים ובארץ, שהם נגד מצוות עשה ול"ת למי שידוע סודם, שהם ימין ושמאל, אבל ביטול התורה, וכ"ש ח"ו פגם הלשון בדברים אסורים, פוגם בדבר שהוא למעלה משמים וארץ, והוא נשמת רוח חיים ממקום עליון גבוה מאד, אשר תוך כל הנבראים כולם, וח"ו בעוון קלקול הפה ולשון גורם לסלק אור העליון השופע בשמים ובארץ, וע"ז אמר דוד המלך ע"ה "שתו בשמים פיהם ולשונם תהלך בארץ", וכן אמר שלמה המע"ה "אל תבהל על פוך, ולבך אל ימהר להוציא דבר לפני האלוקים, כי האלוקים בשמים ואתה על הארץ על כן יהיו דבריך מעטים", הורה בזה להגדיל מאד כח פגם הלשון והדיבור, שעולה הפגם למעלה עד כסא הכבוד, אשר משם הוא יתברך שופע רוח חיים בכל הנבראים, ותלויים במאמר פיו יתברך, שבאמת כח הדיבור שניתן באדם, מקורו גבוה מאד, שהוא יתברך כביכול האציל אור גדול מנשמת רוח פיו, כמ"ש "ויפח באפיו נשמת חיים ויהי האדם לנפש חיה", ותרגומו לרוח ממללא", וכל הנופח, מעצמותו כביכול נופח, והיינו שע"י נשמת רוח חיים שניתן לאדם, ניתן לו כח הדיבור, שבזה נעשה האדם עצמו נפש חיה ממש בכל הברואים כולם, וכמ"ש ישעיה "ואשים דברי בפוך לנטוע שמים וליסוד ארץ ולאמר לציון עמי אתה, אל תקרי עמי אתה, אלא עמי אתה, מה אנא במלולי דילי עבדית שמים", וכו', כמ"ש בהקדמת זוהר בראשית, והרי בזה כביכול נדמה האדם אליו יתברך, כמו שבמאמר פיו ניתן רוח חיים לכל הברואים, כמו כן האדם ע"י דיבורו בקדושה בתורה, גורם קיום וחיות, משא"כ להיפוך ח"ו, ולכן הזהירו שלמה שלא ימהר להוציא דבר מפיו וכו', כי כמו שאלוקים

החלום ברב ענין וקול כסיל ברב דברים: ³⁷³(ג) כַּאֲשֶׁר תִּדְרֹךְ נֶדֶר לַאלֹהִים אֶל
תֵּאֱחָר לְשִׁלְמוֹ כִּי אֵין חֶפֶץ בְּכִסִּילִים אֶת אֲשֶׁר תִּדְרֹךְ שְׁלֵם: (ד) טוֹב אֲשֶׁר לֹא

בשמים, במאמר פיו תלוי כל העולם, כמו כן האדם, אף שהוא על הארץ הוא במצב
זה ג"כ:

³⁷³ זוהר חלק א דף קצט עמוד ב

פתח רבי יוסי ואמר, כי בא החלום ברוב ענין, וקול כסיל ברוב דברים, כי בא החלום
ברוב ענין, הא אוקמוה, דכמה אינון סמכין בחלמא, וממנן דרגין על דרגין, עד
דחלמין מנהון קשוט כלהו, ומנהון דאית בהון קשוט וכדיבו, (עיי' ברכות דף נה
ע"ב) אבל לאינון זכאי קשוט לא אתגלי לון מלין כדיבן כלום, אלא כלהו קשוט. תא
חזי דניאל מה כתיב ביה, (דניאל ב 19) אדין לדניאל בחזוא די ליליא רזא גלי, וכתיב
(דניאל ז 1) דניאל חלם חזה, וחזוי ראשיה על משכביה, באדין חלמא כתב, ואי אית
ביה מלין כדיבן, אמאי איכתיב בין כתובים, אלא אינון זכאי קשוט בשעתא
דנשמתהון סלקין, לא מתחברן בהו אלא מלין קדישין, דאודעין ליה מלי דקשוט,
מלין קיימן דלא משקרן לעלמין. ואי תימא הא תנן דדוד מלכא לא חמא חלמא טבא,
הא אשתמע דהוה חמי דוד מלין דלא קשוט, אלא ודאי כל יומי הוה משתדל
לאושדא דמין ואגח קרבין, וכל חלמוי לא הוו אלא חלמין בישין, חורבא ושוממותא
ודמא ואושידו דדמין, ולא חלמא דשלם. ואי תימא לבר נש טב אחזיאו ליה חלמא
בישא, הכי הוא ודאי, כל אינון בישין דזמינין לאתדבקא על אינון דעברי על פתגמי
דאורייתא, ואינון עונשין דזמינין לאתענשא בההוא עלמא, כלהו חמי, בגין דכל
שעתא יהא דחילו דמריה עליה, והא אתערן, דכתיב (קהלת ג, 14) והאלהים עשה
שייראו מלפניו, זה חלום רע, (דברי רבה בר בר חנה בשם רבי יוחנן בגמרא ברכות
דף נה ע"א) ועל דא לההוא זכאה אחזיו ליה חלמא בישא כמה דאתמר. תא חזי
דהא תנינן דההוא בר נש דחמי חלמא, בעי ליה למפתח פומיה ביה קמי בני נשא
דרחמי ליה, בגין דיסתלק רעותא דלהון לגביה לטב, ויפתחון פומייהו לטב, וישתכח
רעותא ומלה כלא לטב, רעותא דאיהי מחשבה שרותא דכלא, ומלה דאיהי סיומא
דכלא, ועל דא אשתכח דהא שלימו איהו ברזא עלאה, ובגין כך אתקיים כלא. ובעינן
רחימין דבר נש, (נ"א רחמין עליה דבר נש) בגין לאתקיימא בההוא פשרא טבא, וכלא
איהו כדקא יאות, ובגין כך קב"ה אודע ליה לבר נש כל חד וחד בההוא דרגא דיליה
כמה דאיהו, ובההוא גוונא דכל חד וחד כמה דאיהו, אמר ההוא יודאי ודאי דחלמא
לאו איהו אלא לבר נש זכאה דאיהו חמא חלמא כדקא חזי. ותא חזי, דכד בר נש
נאים על ערסיה, נשמתיה נפקא ושטיא בעלמא לעילא, ועאלת באתרא דעאלת,

תִּדְרֹךְ מִשְׁתַּדְּדוֹר וְלֹא תִשְׁלֹם: (ה) אֶל תִּתֵּן אֶת פִּיךָ לַחֲטִיָּא אֶת בִּשְׁרָךְ³⁷⁴ וְאַל תֹּאמַר לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ כִּי שִׁגְגָה הִיא לָמָּה יִקְצֹף הָאֱלֹהִים עַל קוֹלְךָ וְחַבֵּל אֶת

וכמה חבילי טהירין קיימין ואזלין בעלמא, ופגעין בה בההיא נשמתא, אי זכאה היא סלקא לעילא וחמאת מה דחמאת, ואי לאו, אתאחדת בההוא סטרא, ומודיעין לה מלין כדיבן, או מלין דזמינן למיתי לזמן קריב, וכד אתער, ההיא נשמתא דביה איהי מודעא ליה מה דחמאת. ועל דא לבר נש דלאו איהו זכאה, מודיעין ליה חלמא טבא דלאו איהו קשוט כלא, בגין לאסטאה ליה מההוא ארח קשוט, כיון דאיהו אסטי אורחיה מארח קשוט מסאבין ליה, דכל מאן דאתי לאתדכאה מדכאין ליה, ומאן דאתי לאסתאבא מסאבין ליה, והא ודאי אתמר הכי, יתבו עד דסליק צפרא.

³⁷⁴ מדרש הנעלם שיר השירים מאמר ד' רוחות שבנשיקות

פתח ואמר, אל תתן את פִיךָ לַחֲטִיָּא אֶת בִּשְׁרָךְ ואל תאמר לפני המלאך כי שגגה היא למה יקצוף האלהים על קולך וחבל את מעשה ידיך. כמה אית ליה לבר נש לאסתמרא בהאי עלמא. האי קרא אתיבון לחברייא, דהכי אצטריך למיכתב, אל תתן את פִיךָ לַחֲטִיָּא אֶת נַפְשְׁךָ, כמאן דאת אמר, נפש כי תחטא, ולא אשכחן קרא דכתיב ובשר כי יחטא, ויאות הוא: כמה יש לאדם להיזהר בעולם הזה. פסוק זה הוקשה לחברים שהרי מצאנו בתורה "נפש כי תחטא" ולא מצאנו בשר כי יחטא?

אלא הכי מסקנא, דאסור ליה לבר נש למשתעי מלי דזנותא אפילו באיתתיה, בגין דיתקשי, וייתי להרהורין בישין אחרנין, ויהא דש באידריה, ויזרע חטין אחרנין: ומסקנת החברים היא שכאן בא שלמה הע"ה להזהיר את האדם לדבר דברי זנות אפילו עם אשתו כדי שיתקשה ויבוא לידי הירהורים רעים ובשעה שיהיה עם אשתו יחשוב באותם הירהורים רעים.

הדא הוא דכתיב, אל תתן את פִיךָ לַחֲטִיָּא אֶת בִּשְׁרָךְ. דא בשר קדש דכתיב והיתה בריתי בבשרכם. ואל תאמר לפני המלאך, ההולך לימינו של אדם, אל תאמר דברים שאינן כהוגן, אלא כל דבריק בנחת ובמשקל. מאי טעמא. מפני כי שגגה היא. וחייב על זה קרבן שגגה: ולכן מובן הדיוק של המילה "בשר" זה אות הברית שעליה נאמר "והיתה בריתי בבשרכם".

ועוד. שעל זה, למה יקצוף האלהים על קולך. מפני שהקול יוליד אותו עוף השמים, ועמיד אותו לפני הקב"ה:

וחבל את מעשה ידיך, על חטא הבשר. מאי טעמא. מפני שכל אדם שיש לו ברית קודש, אין יכולים אותם השולטים בגיהנם להכניסו לשם. ובלבד שישמור אותו. ואם

מַעֲשֵׂה יָדָיָךְ: (ו) כִּי בָרַב חַלְמוֹת וְהִבָּלִים וַיְדַבְּרִים הֶרְבֵּה כִּי אֶת הָאֱלֹהִים
יָרָא: (ז) אִם עֲשֶׂק רָשׁ וְגִזְל מִשְׁפָּט וְצֶדֶק תִּקְרָא בְּמִדְיָנָה אֶל תִּתְּנָמָה עַל הַחֲפֶץ
כִּי גִבָּה מַעַל גִּבָּה שְׁמִר וְגִבָּהִים עֲלֵיהֶם: ³⁷⁵(ח) וַיִּתְּרוֹן אֶרֶץ בְּכָל הַיָּא הוּא

לא שמר אותו, מעבירים ממנו, ומשחיתים ומחבלים אותו. שזהו מעשה ידיו של
אדם. ואחר כך מכניסים אותו בגיהנם, ואין להם על מה שיסמוכו. השתא ברי, הוי
זהיר בכבוד חבירך יותר מגופך:

הרב אברהם אזולאי ז"ל דיבר על שמירת טהרת המחשבה בספרו ספר חסד
לאברהם - השקת יט

שוקת ל - היאך ירגיל האדם עצמו במדות היסוד:

בזהר בראשית אמרו, שצריך אדם להזהר מהדיבור המביא לידי הרהור כדי שלא יבא
לידי קרי, ואין צריך לומר שלא ידבר נבלה, אלא אפילו דבר טהור המביא לידי הרהור
ראוי להשמר, והכי דייק לישנא דקרא אל תתן את פיך להחטיא את בשרך, דהיינו
שנותן את פיו בדיבור שמביא להחטיא בשר קודש אות ברית בקרי, וכתוב למה
יקצוף אלקים וגו', ואם היא נבלות הפה מאי להחטיא הרי הוא בעצמו חטא, אלא
אפילו שהדיבור לא יהיה חטא שהוא דיבור טהור, אם מביא לידי הרהור צריך
להזהר, ולזה אמר להחטיא את בשרך למה יקצוף ירצה אחר שמחטיא יקצוף על
אותו הקול אפילו שהיה מותר, ע"י פעולה רעה חזרו הקול והדיבור רע, כל כך צריך
זהירות באות ברית שלא להרהר שלא להשחית. וצריך להזהר שלא יתקשה בשום צד
אלא לנכח אשתו בטהרה, מפני שזה אות ברית הקשת, והקשת אינו דרוכה למעלה
אלא לשלח חיצים למטרת המלכות השומרת החיצים, ומאד מאד צריך הזהירות
ועיקר השמירה בהיותו שומר ההרהור.

³⁷⁵ זוהר חלק ב דף קיח עמוד ב

אית מלאכין דאינון משמשין לגופא, יש מלאכים שהם בערך גוף ומקבלים שפעם
מהמלכות, והם ששים ריבוא מלאכי השכינה ותפקידם לשמש את גוף האדם
שלא יזק בעולם הזה ומלאכין דמשמשין לנשמתא, ויש מלאכים המשמשים את
הנשמה לאחר צאתה מהעולם הזה והם ששים ריבוא מלאכי הקב"ה וכגוונא
דאית אפרשותא בין גופא לנשמתא, הכי אית אפרשותא בין מלאכין דגופא למלאכין
דנשמתא, כפי יחס הנשמה לגוף כן ערך המלאכים הנ"ל ואית נשמתא לנשמתא,

ומלאכין למלאכין, ויש נשמה לנשמה ומלאך למלאך וזה רמז בפסוק **כי גבוה מעל גבוה שמר וגבוהים עליהם**. ואלין דאינון נשמתא לנשמתא שהם סוד האצילות כלהו חד, הם באחדות וקשר התפארת והמלכות בלי שום פירוד ואף על גב דארח מתלא אינון כגופא אצל נשמתא אלין לאלין, בגין דמקבלין אלין מאלין, הכי שכינתא (נשמתא) אף על גב דאיהי לקבל שאר נהורין דבריאה כנשמתא אצל גופא, לקבל קודשא בריך הוא חשיבא כגופא, למרות שיש מקום לדמות את השכינה לגוף כלפי הקב"ה שהרי היא מקבלת ממנו אבל כלא חד, הכא גופא ונשמתא כלא חד, הכל כאן באחדות גמורה מה דלאו הכי בבר נש, דגופיה ונשמתיה בפרודא, דא חומר ודא שכל, דא חיי ודא מותא, מה שאין כן בבן האדם שגופו ונשמתו בפירוד הגוף חומר והנשמה שכל, הגוף למיתה והנשמה לחיים אבל קודשא בריך הוא חיים ושכינתיה חיים, הדא הוא דכתיב (משלי ג 18) עץ חיים היא למחזיקים בה. וזה אולי סוד המשנה במסכת חגיגה פרק ב משנה שביעית: "בגדי עם הארץ מדרס לפרושין. בגדי פרושין מדרס לאוכלי תרומה. בגדי אוכלי תרומה מדרס לקדש. בגדי קדש מדרס לחטאת".

כתב הרמ"ע מפאנו - מאמר שבתות ה' מכ"י

תנן התם בגדי עם הארץ מדרס לפרושים וכלה מתני' והן חמש מדרגות לבד מעם הארץ דהא אוקמוה חסורי מחסרא והכי קתני בגדי פרושים מדרס לאוכלי מעשר ואלה החמש מדרגות מכוונות לנפש רוח נשמה חיה יחידה ועליהם נאמר עולה היא אשה ריח נחוח וכלם להודות לידוד.

השמטות דף רסז עמוד א

ולמה נקרא שמו "זהב"? שבו כלולות שלש מדות (כח"ב עם) הז' מדות. (חגתנהי"ם) הה' של זהב ה' אחדות חגתנהי"ה הב' של זהב כנגד חכמ"ה ובינ"ה ונקראת נשמה זו על שם אצילות ה' ספירות אחרונות וה' שמות לנשמה: רוח, חיה, יחידה, נשמה ונפש. מאי עבידתיה? מה תפקיד הנפש? כסא היא ה' היא בחינת כסא לספירות שעליה והיא נבחנת לאות ה אחרונה שבשם לז' דכתיב **כי גבוה מעל גבוה שומר וגבוהים עליהם**.

סיכום: שהמלכות נקראת "גבוה" והיא אות ה של זהב, התפארת נקראת "מעל גבוה" והיא אות ז של זהב וכח"ב נקראים "גבוהים" והם אות ב של זהב.

מִלֶּדֶד לְשֹׁדֵה נֶעְבֵּד: (ט) אֱהָב כֶּסֶף לֹא יִשְׁבַּע כֶּסֶף³⁷⁶ וּמִי אֱהָב בְּהֶמּוֹן לֹא תִבּוֹאָה גַם זֶה הֶבֶל: (י) בְּרָבוֹת הַטּוֹבָה רַבּוּ אוֹכְלֶיהָ וּמִה כְּשָׁרוֹן לְבַעֲלֶיהָ כִּי אִם רִאִיתָ רֵאוֹת עֵינֶיךָ: (יא) מִתּוֹקָה שְׁנַת הָעֶבֶד³⁷⁷ אִם מַעֲט וְאִם הַרְבֵּה

³⁷⁶ ספר מסילת ישרים פרק יא - בפרטי מדת הנקיות

ותראה כי אחות הקנאה היא החמדה והתאוה, הלא היא המיגעת לב האדם עד יום מותו, וכמאמרם ז"ל (קהלת רבה א): אין אדם מת וחצי תאוותו בידו. ואמנם, עיקר התאוה פונה לשני ראשים: האחד הוא הממון והשני הוא הכבוד, שניהם כאחד רעים מאד וגורמים לאדם רעות רבות. הנה חמדת הממון היא האוסרת אותו במאסר העולם ונותנת עבותות העמל והעסק על זרועותיו, כענין הכתוב: **אוהב כסף לא ישבע כסף**, היא המסירה אותו מן העבודה, כי הנה כמה תפלות נאבדות וכמה מצות נשכחות מפני רוב העסק ויגיעת המון הסחורה, כל שכן תלמוד תורה. וכבר אמרו ז"ל (עירובין נה): לא מעבר לים היא, באותם שהולכים מעבר לים בסחורה. ובספרו אדיר במרום ח"א ד"ה "שערא דנפיק מבתר אודנין" באר הרב כסף מלשון כיסופין וזה לשונו:

אוהב כסף לא ישבע כסף, וגם כתיב, כי השביע נפש שוקקה (תהלים קז, 9), וזה סוד גדול בעניני היחוד לדעת עד היכן הוא מגיע. מן האהבה באמת נמשכת התשוקה, וההפרש שבין זה לזה הוא, כי האהבה היא קורבה וחיבור, והאהבה הולכת ומקשרת כל חלקי המאורות זה עם זה, עד שבהתגברה מאד אז תולד התשוקה המתחזקת. כן הנה יעלו הדברים עד שהא"ס ב"ה העומד בתוך כל הספירות, יהיה כולל אותם בכחו הפשוט, ששם אין חילוק בין אחד לאחד. וזהו סוף הדבקות וסוף היחוד המגיע עד א"ס. והבן היטב זה הענין כי הוא סוד גדול, וגם הוא ענין ארוך לדעת כח היחוד....

...כי כשהגיע אחד מן המאורות אל העליון ממנו בכח אהבה, לא יגמור שם החיבור. כי אדרבה, אז תולד התשוקה להיות מתדבק דבקות גמור. וכן להיפך מן העליון לתחתון. אלא כאשר התשוקה תעשה את שלה, לעורר היחוד בכחו כנ"ל, אז הוא סוף הענין, שאי אפשר לחשוב יותר מזה. ולכן, כי השביע נפש שוקקה, והוא מלכות, שבגילוי המאורות נמשך ממנה התשוקה הזאת:

³⁷⁷ שער הפסוקים - ספר קהלת

מִתּוֹקָה שְׁנַת הָעֶבֶד:

ר"ת משה. והכוונה היא במה שנודע, כי ע"י הפלת השינה והתרדמה על האדם ז"א. בבחינת משה, שהוא פנימיות זעיר אנפין. אז נזדווגה לו מטרוניתא נוקביה, ולכן

יֹאכֵל וְהִשָּׁבַע לְעֹשִׁיר אֵינָנוּ מְנִיחַ לוֹ לִישׁוֹן: (יב) יֵשׁ רָעָה חוֹלָה רְאִיתִי תַּחַת
הַשָּׁמֶשׁ עֹשֶׂר שָׁמֹר לְבַעֲלָיו לְרַעְתּוֹ³⁷⁸: (יג) וְאֶבֶד הָעֹשֶׂר הֵהוּא בְּעֵינָיו רָע

מתוקה היא שינה זו. ונודע, כי פנימיות ז"א שהוא משה, כאשר נופלת עליו השינה הנזכר, הוא עולה בסוד מ"ן לאימא, לכשתזדווג באבא, ואותו זווג עליון נקרא אכילה, כמבואר לעיל בפסוק אכלו רעים, וז"ש אם מעט ואם הרבה יאכל:

ספר לקוטי תורה - מגילת קהלת

מתוקה שנת העובד ר"ת משה והכונה כי הלא ידעת כי ע"י ההפלת דורמיטא ושינה לז"א בסוד משה שהוא פנימי' ז"א הנה בזה נזדווגה אליו אשתו והנה הז"א עולה בעת שינה הזו בסוד מ"ן למעלה בא"א ואותו זווג העליון כבר בארנו שהוא סוד אכילה אכלו רעים וזהו אם מעט ואם הרבה יאכל ועיין לקמן:

³⁷⁸ זוהר חלק ב דף סה עמוד א

רבי אבא פתח ואמר, **יש רעה חולה ראיתי תחת השמש**, כמה בני נשא אטימין לבא בגין דלא משתדלי באורייתא, יש רעה חולה, וכי יש רעה דהיא חולה ויש רעה דלאו היא חולה, אלא ודאי יש רעה חולה, כמה בני אדם אטומי לב כיון שלא עוסקים בתורה. כתוב "יש רעה חולה" וכי יש רעה שאינה חולה? אלא ודאי כל רעה היא חולה אם כן מה בא שלמה המלך ע"ה ללמדנו? אלא דתנינן מסטרא דשמאלא נפקי כמה גרדיני נימוסין דבקען באוירא, וכד בעיין למיפק, אזלין ואשתאבין בנוקבא דתהומא רבה, לבתר נפקין ומתחברן כחדא, ובקעין אוירין ושאטין בעלמא, ומתקרבין לגבייהו דבני נשא, למדנו מצד שמאל שהוא מידת הדין יוצאים כמה מזיקים מעוררי דין הבוקעים את אויר העולם הזה. וכשהם רוצים לצאת הולכים ראשית למדור הקלי' בנוקבא דתהומא רבא על מנת להתחזק בשורשם ולאחר מיכן מתחברים כאחד ושטים בעולם ומתקרבים לבני האדם וכל חד אקרי רעה, כמה דאת אמר (תהלים צא 10) לא תאונה אליך רעה, מאי לא תאונה, בגין דאתיא בתסקופא על בני נשא. וכל אחד מאותם מזיקים נקרא "רעה" כפי שנאמר "לא תאונה אליך רעה". הביטוי "תאונה" בא לאמר לנו שהמזיקים הללו באים אל האדם בתואנות. נאמר על אותה רוח הנקראת רעה שהיא חולה, אמאי היא חולה, למה נקראת חולה? כד שריא האי על בני נשא עביד לון קמצנין מממוניהון, אתיין גבאי צדקה גביה, היא מחאת בידיה, ואמרה ליה לא תפוק מדידך, אתיין מסכני, היא מחאת בידיה, אתי הוא למיכל מממוניה, מחאת בידיה בגין לנטרא ליה לאחרא, ומן יומא דשריא עליה דבר נש היא חולה, כהאי שכיב מרע דלא

והוליד בן ואין בידו מאומה: (יד) כַּאֲשֶׁר יֵצֵא מִבֶּטֶן אִמּוֹ עָרוֹם יָשׁוּב לָלֶכֶת כְּשֶׁבָא וּמֵאֻמָּה לֹא יֵשֵׁא בְעַמְלּוֹ שְׂלִיךְ בִּידּוֹ: (טו) וְגַם זֶה רָעָה חוֹלָה כָּל עֲמַת שְׂבָא בֶן יִלְדָּה וּמָה יִתְרוֹן לוֹ שְׂיַעֲמַל לְרוּחַ: (טז) גַּם כָּל יָמָיו בַּחֲשָׁד יֹאכֵל וְכַעַס הִרְבָּה וְחָלְיוֹ וְקֶצֶף: (יז) הִנֵּה אֲשֶׁר רָאִיתִי אֲנִי טוֹב אֲשֶׁר יָפָה לְאָכּוֹל וּלְשִׁתּוֹת וּלְרֵאוֹת טוֹבָה בְּכָל עַמְלּוֹ שְׂיַעֲמַל תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ מִסֶּפֶר יָמֵי חַיּוֹ חַיּוֹ אֲשֶׁר נָתַן לוֹ הָאֱלֹהִים כִּי הוּא חָלְקוֹ: (יח) גַּם כָּל הָאָדָם אֲשֶׁר נָתַן לוֹ הָאֱלֹהִים עֹשֶׂר

אכיל ולא שתי, ועל דא היא רעה חולה. כאשר היא שורה על בני אדם הופכת היא אותם לקמצנים. כגון: באים גבאי צדקה היא מוחה בידו מליתן צדקה. באים עניים לבקש צדקה שוב מוחה בידו. יתר על כן אפילו כשהוא רוצה לאכול ולשתות מכספו מונעת היא ממנו את המזון וזאת כדי שישמור ממונו לאחרים. מיום שאותה רוח רעה שורה על האדם הופך הוא למעין חולה שאינו שותה ואינו אוכל ולכן היא נקראת חולה. ועוד פירוש שאותה רוח חלה על ראשו לכן נקראת חולה. ושלמה מלכא צווח ואמר, **עושר שמור לבעליו לרעתו, מאן בעליו**, מי זה בעליו עליו התכווין שלמה הע"ה דא אחרא דירית ליה, זה השני היורש את הקמצן ולמה זכה האי אחרא למהוי בעליו דההוא עותרא, ולמה זכה האחר להיות בעליו של העושר? בגין דהאי הימין לההיא רעה ואתרעי בה, (הדא הוא דכתיב לרעתו, בשביל ההיא רעה), ואתדבק בה, בגין כך האי אחרא דלא אתדבק בההיא רעה זכה (האי) למהוי בעליו דההוא עותרא, הדא הוא דכתיב לרעתו, כלומר בגין רעתו דהוה מתדבק בה, רווח ליה האי. ומשיב בגלל רעתו של הראשון היינו אותה רוח הנקראת רעה חולה שהראשון האמין לה ודבק בה בא השני וזכה בעושר.

מכאן שהאדם הזוכה להנות מנכסיו זו מתנת שמים כמפורש בפסוק יח לקמן. וכך פירש קטע זוהר זה הרב מנחם עזריה מפאנו בספר "מעולפת ספירים" יום תשעה ועשרים

כתב בספר שמות דף ס"ה ע"א, **יש רעה חולה שורה על בני אדם**, ומעת ששורה זה הרוח על האדם, עושהו כשכיב מרע, הולך לתת צדקה ומעכב בידו, באים עניים ואינו נותן, בא לאכול לעצמו ומעכב בידו, וכל זה כדי לשומרו לאחר. וזה אמר החכם (קהלת ה'יב) עושר שמור לבעליו לרעתו. פירש, עושר שמור ליורשים. והטעם, לרעתו בשביל שהמוריש שנדבק באותו רוח רעה חולה, שלא הניחו להוציא הממון:

וּנְכָסִים וְהִשְׁלִיטוּ לֶאֱכֹל מִמֶּנּוּ וְלִשְׁמַח בְּעִמְלּוֹ זֶה מִתַּת
 אֱלֹהִים הִיא: (יט) כִּי לֹא הִרְבָּה יִזְכֹּר אֶת יָמֵי חַיָּיו כִּי הָאֱלֹהִים מַעֲנֶה
 בְּשִׂמְחַת לִבּוֹ:

פרק ו

(א) יֵשׁ רוּחַ רָעָה אֲשֶׁר רָאִיתִי תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ וְרָבָה הִיא וְהִיא מִפִּילָה הִרְבָּה
 בְּנֵי אָדָם בִּרְשָׁתָהּ עַל הָאָדָם: (ב) וּלְהֵלֶן תֹּאֵוֹר הַמִּקְרָה אִישׁ אֲשֶׁר יִתֵּן לוֹ
 הָאֱלֹהִים עֲשֶׂר וּנְכָסִים וְכָבוֹד וְאִינְנוּ חֹסֵר לְנַפְשׁוֹ מִכָּל אֲשֶׁר יִתְּנָהּ יֵשׁ לוֹ
 הַכֹּל וְלֹא יִשְׁלִיטֵנוּ הָאֱלֹהִים ³⁷⁹ לֶאֱכֹל מִמֶּנּוּ כִּי אִישׁ נִכְרִי יֹאכְלֵנוּ זֶה הֶבֶל

³⁷⁹ זוהר חלק ב דף סה עמוד א

ושלמה מלכא צווח בחכמתא ואמר, איש אשר יתן לו האלה"ם עושר ונכסים וכבוד וגו', האי קרא לאו רישיה סיפיה, ולאו סיפיה רישיה, כתיב איש אשר יתן לו האלה"ם עושר ונכסים וכבוד וגו', מאי ולא ישליטנו האלה"ם לאכול ממנו, אי הכי לאו ברשותיה הוא דבר נש. ושלמה המלך צווח בחכמתו ואומר וכו' פסוק זה אין ראשו סופו ואין סופו ראשו כלומר קיימת סתירה בין הרישא לסיפא וכיצד? פתח בתאור אדם בעל נכסים ומסיים באדם שהנכסים אינם ברשותו? אלא אי כתיב ולא יעזבנו האלה"ם לאכול ממנו הוינא אמר הכי, אלא ולא ישליטנו, דבגין דהוא הימניה לההיא רעה ואחיד ביה, קודשא בריך הוא לא שלטיה עליה לאתבראה תחותיה, על דהוא אתרעי בה ואחיד ביה, וכל ארחוי כשכיב מרע דלא אכיל ולא שתי, ולא קריב לממוניה ולא אפיק מיניה, ונטיר ליה עד דהוא יפוק מעלמא, וייתי אחרא ויטול ליה דהוא בעליו. ומתריך כך: אם היה כתוב "ולא יעזבנו האלקים לכלול ממנו הייתי אומר שהנכסים אינם ברשותו אולם כתוב "ולא ישליטנו" כיון שהוא האמין לאותה רוח רעה כמפורש בפרק ה פסוק יב ואחוז בה, אין האלקים מניח אותו להנות מנכסיו שאין הוא אוכל או שותה וכו' אלא רק שומר על הממון עד שיפטר מהעולם ויבוא אחר, להלן יורש, שהוא בעליו ויקח את ממוןו ושלמה מלכא צווח ואמר, (שם ה ב) עשר שמור לבעליו לרעתו, מאן בעליו?, דא אחרא דירית ליה, ולמה זכה האי אחרא למהוי בעליו דההוא עותרא, בגין דהאי הימין לההיא רעה ואתרעי בה, (הדא הוא דכתיב לרעתו, בשביל ההיא רעה), ואתדבק בה, בגין כך האי אחרא דלא אתדבק בההיא רעה זכה (האי) למהוי בעליו דההוא עותרא, הדא הוא דכתיב לרעתו, כלומר בגין רעתו דהוה מתדבק בה, רווח ליה האי. ושלמה המלך צווח ואומר "עשר שמור לבעליו לרעתו" מי זה "בעליו" זה האדם היורש ולה נקרא "בעליו" של אותו עשר? כיון שהראשון

האמין לרוח הרעה שאומרת לו לקפוץ ידו מצדקה גמ"ח וכו' ורצה בה ונדבק בה וזה היורש לא נדבק בה זכה להיות בעלים של אותו עשר וזה שכתוב "לרעתו" כלומר בגלל אותו רוח רעה שדבקה בראשון.

זוהר חלק ג דף קנה עמוד ב

רבי אבא הוה יתיב ליליא חד ולעי באורייתא והווי עמיה ר' יוסי ור' חזקיה. אמר רבי יוסי כמה אינון בני נשא תקיפי לבא דלא משגחי במלי דההוא עלמא כלום. אמר רבי יוסי כמה אבירי לב הם האנשים שאינם משגיחים בעניני העולם הבא כלום. אמר רבי אבא בישא דלבא דאחידא בכל שיפי גופא קא עביד לון. אמר לו רבי אבא הרע שבלב היינו היצר הרע האחוז בכל אברי גופו של האדם עושה להם כך. פתח ואמר יש דעה אשר ראיתי תחת השמש ורבה היא על האדם. יש רעה: דא איהי תוקפא בישא דלבא, דבעי לשלטאה במילי דהאי עלמא, ולא אשגח במילי דההוא עלמא מידי. "יש רעה" זה תוקף היצר הרע שרוצה רק לשלוט ולעסוק בעניני תאוות העולם הזה אמאי איהי רעה קרא דבתריה אוכח דכתיב איש אשר יתן לו האלקים עושר ונכסים וגו'. האי קרא קשיא כיון דכתיב ואיננו חסר לנפשו מכל אשר יתאוה אמאי ולא ישליטנו האלקים לאכול ממנו דהא אינו חסר לנפשו כלום. אלא רזא איהו וכל מלוי דשלמה מלכא מתלבשן אינון במלין אחרנין כמלי דאורייתא דאינון מתלבשן בספורי עלמא. אלא סוד יש כאן וכל דברי שלמה המלך הינם מלבוש לרעיונות עמוקים כמו דברי התורה שנראים פשוטים אולם צופנים בתוכם רזים עליונים ת"ח אע"ג דבעינן לאסתכלא בלבושא בא וראה למרות שיש להתבונן בפשט שהרי "אין מקרא יוצא מידי פשוטו" כלומר למרות שדורשים את הפסוק לדברים אחרים אין הפסוק יוצא מהפשט (רש"י ביבמות כד ע"א) השתא כעת אני רוצה לפרשו על דרך הסוד האי קרא הכי קאמר והפסוק כך אומר דבר נש אזיל בהאי עלמא ויהיב ליה קב"ה עותרא בגין דיזכי ביה לעלמא דאתי וישתאר לגביה קרן שאדם החי בעולם הזה נותן לו הקב"ה עושר כדי שיזכה בו לעולם הבא וישאר לו קרן מאי קרן ההוא דאיהו קיים איזו קרן? קרן שהיא קיימת דאיהו אתר לאתצורא בית נשמתא. שזה מקום הנקרא "צרור החיים" שבזכות הצדקה תהיה נשמתו צרורה בצרור החיים שהוא ספירת היסוד בגין כך בעי לאשארא אבתריה (נ"א עותריה) להאי קרן והאי קרן יקבל ליה בתר דיפוק מהאי עלמא ולכן צריך שישאיר אחריו קרן זה ויתן מעושרו לצדקה ויתקן בכך את מידת היסוד ואותו קרן יקבל את נשמתו אחר הסתלקותו בגין דהאי קרן הוא אילנא דחיי הוא יסוד דז"א הנקרא "עץ החיים" דההוא עלמא ולא קיימא

וְחָלִי רָע הוּא: (ג) אִם יוֹלִיד אִישׁ מֵאָה וְשָׁנִים רַבּוֹת יַחֲזֶה וְרַב שְׂיָהוּ יָמֵי שָׁנָיו וְנִפְשׁוֹ לֹא תִשָּׁבַע מִן הַטּוֹבָה מִיָּה וְגַם קְבוּרָה לֹא הִיָּתָה לוֹ אֲמַרְתִּי טוֹב מִמֶּנּוּ הַנֶּפֶל מִיָּה: (ד) כִּי בִהְבֵּל בָּא וּבִחֲשָׁךְ יֵלֵךְ וּבִחֲשָׁךְ שָׁמוֹ יִכָּסֶה: (ה) גַּם שָׁמֶשׁ לֹא רָאָה וְלֹא יָדַע נַחַת לָזָה מָזָה: (ו) וְאֵלֹהֵי חֲזָה אֶלְף שָׁנִים פְּעָמִים וְטוֹבָה לֹא רָאָה הֵלֵא אֶל מְקוֹם אֶחָד הַכֹּל הוֹלֵךְ: (ז) כָּל עֵמֶל הָאָדָם לִפְיָהּ³⁸⁰

בהאי עלמא אלא ההוא איבא דנפיק מניה ובעולם הזה יש רק את השפעה הנשפעה ממנו וכלשון חכמים בתלמוד ירושלמי ריש מסכת פאה ובסידור התפילה "אלו דברים שאדם אוכל מפירותיהם בעולם הזה (מלכות) והקרן קיימת לו לעולם הבא (יסוד ד"א)" ועל דא איבא דיליה אכיל בר נש דזכי בהאי עלמא ולכן פירות אוכל אדם שזכה בעוה"ז והקרן קיימא ליה לההוא עלמא למזכי ביה בחיין עלאין דלעילא. והקרן קיימת לו לעולם הבא לזכות בזה לחיי העולם הבא ומאן דסאיב גרמיה ואתמשך בתר גרמיה וליתיה חסר לנפשיה ולגרמיה כלום וההוא אילנא אשתאר ולא שויה לקבליה בדחילו ולקבלא ליה לעילא, כדין ולא ישליטנו האלקים לאכל ממנו ולמזכי בההוא עותרא ומי שמתמא עצמו ונמשך אחר הנאות עצמו ואינו חסר לנפשו וגופו דבר ואותו אילן שהוא הז"א נשאר בצד ואינו משגיח עליו ביראה ולקבלו לעתיד לבא למעלה ודאי על איש כזה נאמר **איש אחר יאכלנו** כדין את אמר "יכין וצדיק ילבש" (איוב כז, 17). בגין כך בעי בר נש למזכי במה דיהיב ליה קב"ה לההוא עלמא וכדין אכיל מיניה בהאי עלמא וישתאר לגביה ההוא קרן לעלמא אחרא למהוי צרורא בצרורא דחיי. לכן צריך אדם לעשות מצוות ממה שהקב"ה נותן לו כדי לזכות בו לחיי העולם הבא אמר רבי יוסי ודאי. כן הוא.

³⁸⁰ זוהר חלק ג דף מא עמוד ב

רבי יוסי פתח ואמר, **כל עמל האדם לפיהו וגו'**, אסתכלנא במלי דשלמה מלכא, וכלהו אחידן בחכמה עלאה, כל עמל האדם לפיהו, האי קרא בשעתא דדיינין ליה לבר נש בההוא עלמא כתיב, כל ההוא דינא, וכל מאי דסביל בההוא עלמא, ונקמין מיניה נקמתא דעלמא, לפיהו, בגין פיהו דלא נטיר ליה, וסאיב ליה לנפשיה, ולא אתדבק בסטרא דחיי, בסטרא דימינא. הסתכלתי בדברי שלמה הע"ה, אומר רבי יוסי, וראיתי אותם אחוזים בחכמה העליונה. "כל עמל אדם לפיהו" פסוק זה נאמר בשעה שדנים את בן האדם בעולם הבא על עברות שעשה בפיו כגון לשון הרע רכילות וכו' ולא דיבר בדברי תורה **וגם הנפש לא תמלא, לא תשתלים**

וְגַם הַנֶּפֶשׁ לֹא תִמָּלֵא: (ח) כִּי מֵה יוֹתֵר לְחָכָם מִן הַכָּסִיל מֵה מֵה לְעֵנִי
יִוָּדַע לְהֵלֵךְ נֶגֶד הַחַיִּים: (ט) טוֹב מִרְאֵה עֵינַיִם מִהֵלֵךְ נֶפֶשׁ³⁸¹ גַּם זֶה הֶבֶל

דינהא לעלם ולעלמי עלמין. הנפש החוטאת לא תסיים דינה לעולם בגין עברות
הנ"ל דבר אחר, לא תמלא, לא תשתלם לסלקא לאתרהא לעלמין, בגין דהא
אסתאבת ואתדבקת בסטרא אחרא. פירוש אחר "גם הנפש" לא תגיע לשלמות
על מנת להגיע למקומה לעולם בגלל שנדבקה בצד שאינו טוב.

³⁸¹ ספר רסיסי לילה אות [נד] ד"ה ונמצא

טוב מראה עיניים בעוה"ז מהלך נפש בעוה"ב
וזהו תכלית העונג כשמתענג אח"כ ממלאכתו ורואה דלא לריק יגע וכל אשר עשה
הנה טוב מאוד ושכבר נשלם כל מלאכתו כולה ולא חסר כלום זהו תכלית שלימות
העונג דעוה"ב שאז"ל (שמו"ר פ' נב) ע"פ הולך האדם לבית עולמו שכל אחד יש לו
עולם בפני עצמו היינו מדת נפשו דהאדם נקרא עולם קטן וכאשר השלים כל בנין
קומתו על תיקונה ושלימותה הרי התקין לו כל מלאכת עולמו בשלימות וזוכה
לשביתה ונייחא השלימה בעוה"ב דאין בו כו' אלא צדיקים יושבים (ברכות י"ז).
היינו לא מהלכים כבעוה"ז כי על אז נאמר טוב מראה עינים מהלך נפש שבעוה"ז
הוא הילוך הנפש ומאותו מהלך נבנה העוה"ב. ושם אין בו עוד הילוך אלא ראות
עיניו כענין וירא אלהים את כל אשר עשה דמעשה בראשית והנה טוב מאוד.

ליקוטי מוהר"ן מהדורא קמא סימן יג אות ה
ובחינת שור שבנפש זה האור המצוחצח שנתוסף בנפש מחמת הקבוע, שנתקבץ
פזורי הנפש, ואז מאיר הנפש ביותר, כי כשהרצון אין מאיר, אז הנפש בבחינת ונפש
רעבה, כי עקר הרעב מחמת העדר האור, כמו שאמרו חכמינו, זכרונם לברכה (יומא
עד:):

"ויענך וירעיבך ויאכילך את המן" מכאן שהסומא אינו שבע, כי עקר השבע מחמת
האור שיראה בעיניו, ועל ידי שאינו רואה, אין נתמלא נפשו, היינו רצונו, כי "טוב
מראה עינים מהלך נפש" (קהלת ו); וכשמצחצח נפשו בצחצחות האור, אזי "ונפש
רעבה מלא טוב" (תהלים ק"ז), בבחינת (ישעיהו נ"ח): "והשביע בצחצחות נפשו".
וזה בחינת שור, לשון הסתכלות, בחינת מראה עינים מהלך נפש:

וְרַעוּת רֹחַ: (י) מֶה שֶׁהָיָה כְּבֶר נִקְרָא שְׁמוֹ וְנוֹדַע אֲשֶׁר הוּא אָדָם וְלֹא יוֹכֵל לָדִין עִם שְׁתַּקִּיף מִמֶּנּוּ: (יא) כִּי יֵשׁ דְּבָרִים הַרְבֵּה מִרְבִּים הֶבֶל מִ"ה מֶה מִ"ה יִתֵּר לָאָדָם: (יב) כִּי מִי יוֹדַע מֶה טוֹב לָאָדָם בְּחַיִּים מְסַפֵּר יְמֵי חַיֵּי הֶבֶל וְיַעֲשֶׂם כְּצֵל אֲשֶׁר מִי יִגִּיד לָאָדָם מֶה יִהְיֶה אַחֲרָיו תַּחַת הַשָּׁמַשׁ:

פרק ז

(א) טוֹב שֵׁם מְשָׁמֵן טוֹב³⁸² יוֹם הַמָּוֶת³⁸³ מִיּוֹם מִ"ה הַנִּלְדוֹ מִ"ה: (ב) טוֹב לָלֶכֶת אֶל בֵּית אָבֶל מִלָּכֶת אֶל בֵּית מְשִׁתָּה בְּאֲשֶׁר הוּא סוֹף כָּל הָאָדָם וְהַחַי יִתֵּן אֶל

³⁸² זוהר חלק ב דף פז עמוד ב

רבי שמעון פתח...טוב שם משמן טוב, דשמה קדישא שם הוי"ה ב"ה משמן מספירת החכמה נפקא, לאתברכא לאדלקא בוצינן קדישין, להאיר את הספירות הקדושות מאי שמן דא, (כמה דאת אמר (בראשית ב י) ונהר שהוא בינה יוצא מעדן שהוא חכמה להשקות את הגן שזו המלכות), רבי יצחק חולק ואומר שאין צריך להביא ראיה מפסוק ונהר יוצא מעדן אלא אמר, כמה דאת אמר (תהלים קלג ב) כשמן הטוב על הראש וגו', דהיינו שפע החכמה הנמשך דרך הספירות רבי אלעזר אמר, חולק ואומר שלא יתכן לפרש שהשמן מתחיל מחכמה או בינה אלא מהכתר אליו טורי דאפרסמונא דכיא. שבכתר אין אחיזה לחיצונים "ושמה קדישא" היינו חו"ב תו"מ הרמוזים באותיות הוי"ה ב"ה כידוע אמר רבי שמעון, טוב שם, כמה טבא שמה עלאה, דבוצינן עלאין קדישין, כד כלהו נהרין משמן טוב כמה דאמינא. על פי "אור החמה" להרב אברהם אזולאי ז"ל דף קג.

ספר שערי צדק - השער העשירי

שלש כתרים הם: כתרי תורה וכתרי כהונה וכתרי מלכות וכתרי שם טוב עולה על גביהם כתרי שם טוב הוא סוד "ושער ראשה כעמר נקא" הוא סוד מקום הטוב שאין לו גבול והפסק הוא שם טוב בוודאי שהוא טוב הגמור השלם הטוב שאין בו תערובת דע כי למטה כתיב ועץ הדעת טוב ורע בסוד כחות החיצונות הנאחזות סביב הפנימיות ולפיכך וכל צבא השמים עומדים עליו מימינו ומשמאלו כך הוא השם הנמשך משם טוב טוב שם משמן טוב ויום המות מיום הולדו הכל רמוז וזהו סוד טוב אחרית דבר מראשיתו היודעים סוד יכתירו דעת יודעים סוד נובלות חכמה של מעלה תורה וסוד קוצו של יוד הכל רמוז בו:

לְבוֹ³⁸⁴ (ג) טוֹב כַּעַס מְשֻׁחָק³⁸⁵ כִּי בָרַע פָּנִים יֵיטֵב לֵב: (ד) לֵב חֲכָמִים בְּבִית
אֶבֶל וְלֵב כְּסִילִים בְּבִית שְׂמִיחָה: (ה) טוֹב לְשֹׁמֵעַ גְּעֵרָת חָכָם מֵאִישׁ שֹׁמֵעַ שִׁיר

בית עולמים - דף קלב ע"ב - ד"ה ואתעטר

וז"ס שאמרו רז"ל ג' כתרים הם כו' וכתר שם טוב עולה על גביהן כי ג' כתרים הם ג' מוחין דז"א כתר כהונה הוא חכמה סטרא דימינא כהנא רבא כידוע כתר מלכות הוא בינה דדינים מתערין מסטרהא וגבורות מלכות דז"א מקבלת מבינה והוא משיחת מלכות במשוך בקרן היובל קרן עשיראה דמלכא דמתעטר ביובלא כמ"ש בסוף ס"ד והוא סוד שלשים מעלות של מלכות מסטרא דבינה שהיא סוד למ"ד מגדל הפורח באויר וכתר תורה דעת שמשם סוד התורה י' דברות חו"ג ב' עטרין והם מ"ע ומל"ת כידוע וכל תיקונים הוא ע"י מוחא סתימאה שמשם מאירים כמ"ש ונהר יוצא מעדן להשקות את הגן שהוא מוחא סתימאה עדן עילאה והם משקים לגנתא ז"א ומשם יפרד והיה לארבעה ראשים ד' מוחין בז"א מתחלקים משא"כ במו"ס שהם בחד חללא ומו"ס נקרא כתר שם טוב כמ"ש טוב שם משמן טוב משחא דרבותא כמ"ש"ל. וז"ש ואתעטר ואתטמר בטמירותא דתיקוני דיקנא. ר"ל נכנס כח תיקונים עד הפנימיות של הדיקנא כמבואר.

³⁸³ ספר תיקונים חדשים - תיקונא חמשין ושית

ת"ח, זכאי קשוט דקיימין בעלמא ומתקנין תיקונין עלאין בכל יומא קמי מארייהו, בא וראה צדיקי אמת שבעולם הזה עובדים את השם כראוי בתיקונים נכונים ביומא דמסתלקן מעלמא כדין כלהו תיקונין דלהון מתתקפן כחדא. ביום שמתלקים מהעולם, כל התיקונים שלהם מתחזקים כאחד ובהוא יומא אתמסר להו חילא מאי דלא הוה להו עד ההוא זמנא. ביום פטירתם נמסר להם כח מה שלא היה להם עד יום הפטירה ורזא דמלה וסוד הדבר בפסוק **ויום המות מיום הולדו** (קהלת ז א). דהא כדין כלהו תיקונין דלהון מתישבן באתרייהו, מנהרן ומתתקפן כדקא חזי. שהרי ביום זה כל התיקונים שלהם מתישבים במקומם, מאירים ומתחזקים כראוי.

³⁸⁴ ספר מסילת ישרים פרק טו - בדרכי קנית הפרישות

והנה כמו שהתבונן על זה הדבר גורם קנית הפרישות, כך סכלותו מפסיד אותו וההתמדה בין השרים ואנשי הגדולות הרודפים אחר הכבוד ומרבים ההבל, כי בראותו את היקר ההוא והגדולה ההיא, אי אפשר שלא תתעורר תאותו בו לחמוד אותם, ואפילו לא יניח את יצרו שינצח אותו, על כל פנים מידי מלחמה לא ימלט,

כְּסִילִים: (ו) כִּי כָקוֹל הַסִּירִים תַּחַת הַסִּיר כֹּן שְׁחָק הַכְּסִיל³⁸⁶ וְגַם זֶה הֶבֶל: (ז) כִּי הָעֹשֶׁק יְהוֹלִיל חָכָם³⁸⁷ וַיֵּאבֹד אֶת לֵב מִתְּנָה: (ח) טוֹב אַחֲרִית דָּבָר

והנה הוא בסכנה. וכענין זה אמר שלמה (קהלת ז): **טוב ללכת אל בית אבל מלכת אל בית משתה.** ויקר מן הכל הוא ההתבודדות, כי כמו שמסיר מעיניו עיני העולם כן מעביר חמדתם מלבבו, וכבר הזכיר דוד המלך עליו השלום בשבח ההתבודדות ואמר (תהלים נה): **מי יתן לי אבר כיונה וגו' הנה ארחיק נדוד אלין במדבר סלה.**

³⁸⁵ רעיא מהימנא ספר במדבר פרשת פנחס דף רלב עמוד ב

וקהלת אמר (שם) **טוב כעס משחוק טוב כעס דכבד דאיהי מרה רצועה דקב"ה רצועה לאלקאה בה צדיקייא בעלמא דין במרעין בישין.** במכתשין משחוק דשחיק לון בטחון בכללכא דהאי עלמא דשחוק לון שעתא בעותרא. טובים ייסורים מהקב"ה משחוק ותיפלות של העוה"ז

³⁸⁶ ספר ארחות צדיקים - השער התשיעי - שער השמחה

השמחה המידה הזאת באה לאדם מחמת רוב שלווה בלבו בלי פגע רע. ואדם המשיג תאוותו ולא יארע לו דבר המעציב אותו, בזה יהיה שמח תדיר, ויאורו פניו, וזיוו מבהיק, וגופו בריא, ואין זקנה ממהרת לבוא עליו, כמו שנאמר (משלי יז כב): **"לב שמח ייטיב גהה".** ומן השמחה יבוא שחוק לאדם. ואין ראוי לאיש משכיל להרבות בשחוק, כי עם השחוק משתתפת דעת קלה, כמו שנאמר (קהלת ז טו): **"כי כקול הסירים תחת הסיר כן שחוק הכסיל".** וכבר נאמר: מאותות השוטה - ששחוק במקום שאין ראוי בו השחוק. ואין ראוי למי שיש לו מוסר להתנהג בשחוק במושבות ובמעמדות, מפני שאמרו: מי שרב שחוק מתמעט מוראו, כי בשעת השחוק אין יכול לחשוב שום יראת שמים עליו. לכן ייסר אדם את עצמו שלא ישחוק ושלא יקנה לו רב או חבר משחק, שנאמר (ידמיה טו יז): **"לא ישבתי בסוד משחקים ואעלוז",** וכתוב (משלי יד כג): **"בכל עצב יהיה מותר":**

³⁸⁷ ספר דרך חיים - פרק ד משנה ט

למה הם הצדיקים עניים בעולם הזה שלא יעסקו בדברים אחרים וישכחו דברי תורה דכתיב **כי העושק יהולל חכם ע"כ,** ביאור המדרש, כי אותו שהוא צדיק גמור אף שלא יבטל תורה מעושר מ"מ אין לאדם שלא יפנה כלל אל עסקיו ודבר זה גורם קצת בטול, והקב"ה רוצה לצרף אותם לגמרי שלא יהיה פונים כלל אל עסקים.

מֵרֵאשִׁיתוֹ³⁸⁸ טוֹב אֶרֶךְ רוּחַ מְגִבָּה רוּחַ: (ט) אֶל תִּבְהֵל בְּרוּחְךָ לְכַעֵס כִּי כַעַס
בְּחִיק כְּסִילִים גָּנוּחִים³⁸⁹: (י) אֶל תֹּאמַר מָה הָיָה מִיָּה שֶׁהִימִים הָרֵאשִׁימִים הָיוּ

³⁸⁸ פירוש הרמח"ל על הכתובים

טוב אחרית דבר מראשיתו טוב ארך רוח מגבה רוח (T, P). הנה רז"ל אמרו, הוי זנב לאריות ואל תהא ראש לשועלים, וזה סוד גדול. הנה נאמר שכשיצה המאציל יתברך לפשט קדושתו על התחתונים, עשה לו הרבה סדרים של חסד דין רחמים. והסדר הראשון היה הלבוש לאין סוף ברוך הוא, וזה סוד החד"ר שבכל העולמות והפרצופים, ונקרא שנשלם ענין אחד, שהוא מה שאין סוף ברוך הוא מפשט קדושתו בבחינת ג' קוים אלו. ומן הלבוש הזה עצמו יצא בתחילה אור אחד מבחינת השורש העליון, אבל אינו אלא תולדה שמוליד הלבוש. וכמו שהשורש העליון עשה לו לבוש, כך האור הזה המתאצל עשה לו לבוש של חד"ר, ונקרא הדרגה שניה. ומן הלבוש הזה השני יצא עוד אור בבחינת השורש, ועוד לבוש עליו, והרי זה הדרגה שלישית. ועל דרך זה הדרגות על הדרגות עד סוף עשיה. וכל זה נקרא שנמשכים העולמות אחר האין סוף ברוך הוא. ובסדר הזה נעשית כל הבריאה כולה, עד שיצאו התחתונים, והם הם המקבלים מן המדרגות אלה, ומתנהגים על פיהם, ומצד זה אין ממשלה והנהגה אלא לקדושה. אבל כשרצה האין סוף ברוך הוא ליתן הנהגה גם לס"א לצורך הבחירה, נאמר, אין הקב"ה מיחד שמו על הרעה, ואז נתעלם. ואז הלבוש הזה שהיה מלביש לו לאין סוף ברוך הוא, שלא היה נחשב אלא לבחינת לבוש, הוא ממש נעשה ראשיי בהנהגה. ומה שהיה משמש לפנימיות בחד"ר השני, נחשב ומשמש לו ללבוש וחיצוניות. וכן על דרך זה החיצוניות של חד"ר השני שלט ונעשה פנימיות, ולקח לו פנימיות השלישי ללבוש, וכן כולם, עד שחיצוניות מלכות דעשיה שלט לבדו, ולקח לו ללבוש העשר קליפין. ואז ניתנה הנהגה גם לס"א לשלוט בגופים התחתונים. ועל זה נאמר, "טוב אחרית דבר מראשיתו" - שיותר טוב הוא להיות חיצוניות ולבוש בסדר הנהגת הקדושה לבד, מלהיות ראשיי, שרצה לומר פנימיות בשליטה והנהגה של הס"א. והראיה היא מבוארת, לפי ש"טוב ארך רוח" שהיא הקדושה, "מגבה רוח" שהיא הס"א, חוצפא ודאי, מלכותא בלא תגא. ולעתיד לבא שיחזיר הסדר כמו שהיה בראשונה, לא יהיה שליטה אלא לקדושה לבד - "ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד". [ו]:

פירוש הרמח"ל על התורה - ספר דברים

"סוד ה' ליראיו ובריתו להודיעם", כי הנה כתוב, "טוב אחרית דבר מראשיתו", כי ודאי אמרו חכמים שהעולם נברא בדין, וזהו בראשית - ברית אש, וזהו המושג בשכינה בראשונה. אבל כשמשיגים יותר ומגיעים לאחרית דבר, אז משיגים היסוד, "טוב אחרית דבר", אחרית ודאי, מלמטה למעלה, ועל כן, סוד ה' ליראיו", כי בתחילה נקשרים בשכינה בסוד יראה, ואז עושים הע' תיקונים - סוד, אבל בסוף הכל יסתלקו במדריגות עליונות, עד שיתחברו ביסוד, אות ברית קדש - "ובריתו להודיעם", בריתו ודאי. כי ראשית הכל בדין בסוד בראשית. וסוף הכל בחסד, בסוד אחרית ותקוה - "ויש תקוה לאחריתך" בסוד סיומא, שלימו דכלא ודאי.

389 תיקוני זהר דף נג עמוד ב

וטחול איהו שחוק הכסיל, עליה אתמר כי הכעס בחיק כסילים ינוח.

רבנו הארי ז"ל הפליג בגנות הכעס. וכך כתוב בספר שערי קדושה - חלק ב שער ח

המדות רעות היותר חמורות הן שתים, הכעס שקולה כעובד עבודה זרה וטורף נפשו באפו נעקרת משם והולכת לה ומתחלפת בנפש אחרת רעה. למעלה ממנה הגאווה וגסות רוח, היא שקולה כעבודה זרה וכאשרה וכתועבה וככופר בעיקר, וכאילו גילה כל העריות כולם, ואין עפרו ננער בתחית המתים. ואמנם בעונש מצות לא תעשה יש מהם באסור לאו ואין לוקים עליהם, כגון לאו שאין בו מעשה ושנתק לעשה. למעלה מהם אותם שלוקים עליהם.

ספר שערי קדושה - חלק ב שער ד

הכעס הוא ענף הגאווה ושקול כמוהו. ואמרו רבותינו ז"ל (נדרים דף כ"ב ע"א) כל הכועס כל מיני פורעניות של גיהנם שולטין בו. ואמרו רבותינו ז"ל (שבת דף ק"ה ע"ב) המקרע בגדיו והמפזר מעותיו והמשבר כלים בחמתו יהא בעיניך כעובד עבודה זרה, שנאמר (תהלים פ"א י') לא יהיה בך אל זר, ואמרו רבותינו ז"ל (נדרים דף כ"ב ע"ב) כל הכועס אין שכינה חשובה כנגדו ומשכח תלמודו ומוסיף טפשות ובידוע שעונותיו מרובים מזכיותיו שנאמר (משלי כ"ט כ"ב) ובעל חימה רב פשע, ואמרו רבותינו ז"ל (פסחים דף ס"ו ע"ב) כל הכועס אם חכם הוא חכמתו מסתלקת ממנו, מנלן ממשח ומאלישע וכו', ואמר ליה אליהו זכור לטוב (ברכות דף כ"ט ע"ב) לרב יהודה לא תרתח ולא תחטא.

טוֹבִים מֵאֵלֶּה כִּי לֹא מִחֻכְמָה שְׁאַלְתָּ עַל זֶה: (ויא) טוֹבָה חֻכְמָה טוֹבָה סְפִירַת המַלְכוּת כְּשֶׁהִיא מְחוּבֶּרֶת עִם נִחְלָה³⁹⁰ עִם הַתְּפָאֶרֶת אוֹלָם וְיִתְרֹן יֵשׁ לֵאחֻזִּים

בְּזוֹהַר פֶּרֶשֶׁת תְּצוּה מִתּוֹרָגֵם אִם בֶּן אָדָם כּוֹעֵס עוֹקֵר מִמֶּנּוּ נִשְׁמָה עֲלִיוֹנָה קְדוּשָׁה לַהֲשֵׁרוֹת בְּמִקּוֹמָה סְטָרָא אַחֲרָא וְזֶה הוּא בֶּן אָדָם שְׁמוֹרֵד בְּאֶדְוֹנוּ וְאֶסוּר לַהֲתִקְרַב לַהֲיִוֹת עִמּוֹ וְזֶה הוּא טוֹרֵף נִפְשׁוֹ בְּאֶפּוֹ דְּטוֹרֵף אֶת נִפְשׁוֹ וּמִשְׁרָה בְּמִקּוֹמָה אֶל זֶר. כִּי בְּמָה נִחְשָׁב הוּא, וְנִקְרָא עֲבוּדָה זֶרָה, וּמִי שְׁמִדְבֵּר עִמּוֹ כְּאִלּוּ מִתְּחַבֵּר לַע"ז מִמֶּשׁ. דְּעֲבוּדָה זֶרָה מִמֶּשׁ שׁוֹרָה בְּתוֹכּוֹ. וְאֶסוּר לַהֲסַתְכֵּל בְּפָנָיו וְעֲלָיו כְּתוּב אֶל תִּפְנּוּ אֶל הָאֱלִילִים וְעַל זֶה כְּתוּב אֱלֹהִי מִסַּכָּה לֹא תַעֲשֶׂה לָךְ. וְכָל טוֹמָאוֹת יֵשׁ לָהֶם טְהָרָה חוּץ מִזֶּה, בְּעִבּוּר שְׁמִטָּמָא גּוֹפּוֹ מִבֵּית וּמִחוּץ וּמִטָּמָא אֶת כָּל הַנֶּפֶשׁ, וְאִפִּילוּ כְּאִשֶּׁר יָבֵא בֶּן אָדָם זֶה וַיַּעֲקוֹר לְסְטָרָא אַחֲרָא מִתּוֹכּוֹ מְכַל וְכָל לַעֲוֹלָם וְאַחֲרַיִם כֵּךְ יִשְׁתַּדֵּל לַהֲתִקְדֵּשׁ וּלְהַמְשִׁיךְ אוֹתָהּ נִשְׁמָה שֶׁל הַקְּדוּשָׁה עֲלָיו, אִזּוֹ הַלּוּאִי שִׁיתְקַדֵּשׁ, וְכִיוֵּן דְּנִעְקָרָא מִמֶּנּוּ פַּעַם אַחַת כְּמָה יַעֲשֶׂה הַבֶּן אָדָם עַד שִׁישׁוּב לְמִקּוֹמָה:

³⁹⁰ זוהר חלק ג דף קפב עמוד א

פֶּתַח רַבִּי שְׁמַעוֹן וְאִמְרֵי טוֹבָה חֻכְמָה עִם נִחְלָה וְיִתְרֹן לְרוּאֵי הַשֶּׁמֶשׁ אִי לֹא דֵּהָא אֲתַגְלִיָּא מִלָּה דָּא אִם לֹא שְׁנַתְגַּלָּה לִי סוּד הַפְּסוּק הַזֶּה לֹא (שְׁמַעְנָא וְלֹא) יִדְעָנָא מֵאִי קָאִמְרֵי לֹא הֵייתִי יוֹדֵעַ פִּירוּשׁוֹ טוֹבָה חֻכְמָה עַל אִיזוֹ חֻכְמָה מִדְּבַר הַפְּסוּק דָּא הִיא חֻכְמָה דֵּהִיא תַּחַת הַשֶּׁמֶשׁ הַפְּסוּק מִדְּבַר עַל סְפִירַת הַמַּלְכוּת הַנִּקְרָאֶת חֻכְמָה זַעֲרִירָא אוֹ חֻכְמַת שְׁלָמָה שֶׁהִיא תַּחַת ז"א בְּנֵה"י שֶׁלּוֹ (ס"א לְכוֹרְסִיָּא) כּוֹרְסִיָּא מִתְּתַקְנָא לִיה טוֹבָה חֻכְמָה עִם נִחְלָה יָאֵה וּשְׁפִירָא כֵּד אִיהִי שְׂרִיָּא עֲמַהוֹן דִּישְׂרָאֵל כְּשֶׁהִיא יָפָה וּמִקּוֹשְׁטֵת ע"י עֲלִיַּת מ"ן שֶׁל הַצְּדִיקִים שְׂאֵז הִיא שׁוֹרָה עִם יִשְׂרָאֵל דְּאִינוֹן נִחְלָה וְעַדבָּא דִּילָה כִּי אֲנַחְנוּ בְּנֵיה שֶׁל רַחֵל שְׁכִינַת עוֹזְנוֹ וְנַחֲלַת גּוֹרְלָה לְאַתְקִשְׂרָא בֵּה שִׁישְׂרָאֵל יִתְקַשְׁרוּ בְּמַלְכוּת אַבְל תּוֹשְׁבַחְתָּא יִתִּיר לְרוּאֵי הַשֶּׁמֶשׁ לְאִינוֹן דְּזָכוּ לְאַתְחַבְּרָא בְּשִׁמְשָׁא בְּז"א כְּלוּמַר זָכוּ לְרוּחַ וּלְאַתְקִשְׂרָא בֵּיה דֵּהָא אַחִיד בְּאִילְנָא דְּחַיִּי וּמֵאֵן דְּאִחִיד בֵּיה בְּכֹלָא בְּחַיִּין דֵּהֵאֵי עֲלֵמָא וּבְחַיִּי דְּעֵלְמָא דְּאֵתִי וְיִוְתֵר טוֹב הוּא אִלּוּ שְׁזָכוּ לְאוֹר הַרוּחַ וּמִקְבָּלִים שְׁפַע מִסְפִּירַת הַתְּפָאֶרֶת הַנִּקְרָאֶת "שְׁמֶשׁ" שְׁמִי שְׁזָכָה לְזֶה זֹכָה לְחַיִּי הָעוֹלָם הַזֶּה וְהָעוֹלָם הַבָּא וְדָא הוּא דְּכַתִּיב וְיִתְרֹן דַּעַת הַחֻכְמָה תַּחֲיָה בְּעֲלִיָּה מֵאִי וְיִתְרֹן דַּעַת? עַל אִיזוֹ דַּעַת מִדְּבַר? דָּא אִילְנָא דְּחַיִּי זֶה עֵץ הַחַיִּים, סְפִירַת הַתְּפָאֶרֶת לְפִי שֶׁהוּא מִקְבֵּל מוֹחִין מֵאו"א וּמִשְׁפִּיעַ הָאֲרֵתָם לְמַלְכוּת יִתְרֹן דִּילָה מֵהוּ? מֵה יִתְרֹנוֹ? הַחֻכְמָה וְדָאֵי שְׁנֵה"י דְּאֲבָא מְלוּבָשִׁים בּוּ בְּסוּד הַמוֹחִין דֵּהָא תּוֹרָה שְׁבַכְתָּב שֶׁהִיא ז"א מִחֻכְמָה עֲלָהּ נִפְקָא. מִקְבֵּל מוֹחִין מֵאֲבָא עִילָאָה.

לְרֹאֵי הַשָּׁמֶשׁ בספירת התפארת: (יב) כִּי בָצַל הַחֲכָמָה בצל תלמידי החכמים לע"ל בעוה"ב יושבים עימם בָּצַל הַכֶּסֶף³⁹¹ אלו שתמכו בהם בעוה"ז, וְיִתְרוֹן אולם יותר טוב מהם אלו שהשיגו את אור ה- דַּעַת הַחֲכָמָה שהיא תְּחִיָּה³⁹² בְּעֶלְיָה: (יג) רְאֵה אֶת

תו פירוש נוסף טובה חכמה עם נחלה טובה חכמה ודאי זו המלכות כשהיא מחוברת עם נחלה דא צדיקא דעלמא עם היסוד דאיהו נהורא דשמשא שהיסוד מקבל אור מהתפארת להשפיעו למלכות דהא תרין דרגין אלין יסוד ומלכות כחדא יתבי ביחוד אחד ודא הוא שפירו דלהון וזה יופים היינו מצב הרצוי אבל ויותר לרואי השמש לאינן דמתאחדין (לה) בשמשא אבל יש מעלה יתרה לאו שאחוזים בתפארת ומייחדים אותו עם המלכות שעל התפארת נאמר שהוא מאחד את הכל תוקפא דכלא מוחין דאימא שבחא דכלא ומוחין דאבא ודא הוא דעת אילנא דחייא והא אוקמוה. לכן נקרא הז"א דעת ועץ החיים על שם חיי המוחין שמקבל מאו"א.

³⁹¹ ספר ביאורי אגדות (אפיקי ים) - כתובות דף קיא ע"ב

באמת אי אפשר לאדם לקום בתחיה כי אם ע"י עסק התורה... וז"ש טל אורות טליק שהוא של האדם עצמו שגרם ע"י עסק התורה שלו, ואמר רבי אלעזר לרבי יוחנן מצאתי להם למי שלא למד תורה תקנה וכו' כמ"ש (קהלת ז יב) בצל החכמה בצל הכסף וכתוב (משלי ג יח) כי עץ חיים היא למחזיקים בה שיש לו חלק בתורתו שגרם ע"י שמחזיקו לעסוק בתורה, והם תמכי אורייתא נו"ה.

³⁹² זוהר חלק ב דף סא עמוד ב

חברייא דמשתדלי באורייתא מאתר אחרא עלאה יתיר אתזנו, מאי הוא, כמה דכתיב (קהלת ז יב) החכמה תחיה בעליה, אתר עלאה יתיר. תלמידי החכמים העוסקים בתורה ממקום עליון אחר הם ניזונים והוא החכמה שהיא מחיה אותם אמר ליה רבי אלעזר, אי הכי אמאי חלשא נפשיהו יתיר משאר בני עלמא, שאל רבי אלעזר את אביו ואם כך מדוע הם חלשים בגופם משאר בני אדם? דהא שאר בני נשא בחילא ותוקפא יתיר אתחזון ומשתכחון, שהרי שאר בני אדם נראים בריאים חזקים בגופם יותר מתלמידי החכמים אמר ליה יאות שאילתא, אמר לו הרשב"י יפה שאלת תא חזי, כל מזוני דבני עלמא מלעילא קא אתיין, דההוא מזונא דאתי מן שמיא וארעא, דא מזונא דכל עלמא, אמר לו בא וראה, כל מזונות בני האדם באים מן השמים והארץ היינו מהגשמים ויבול הארץ הגשמית, וזה מזון כל בני

האדם והוא מזונא דכולא והוא מזונא גס ועב, והוא מזון גס ועב והוא מזונא דאתי יתיר מעילא הוא מזונא יתיר דקיק, דקא אתיאי מאתר דדינא אשתכח, ויש מזון שבא ממקום גבוה יותר מזון דק והוא מזון המגיע ממקום שבו נמצא הדין והכוונה לספירת המלכות ודא הוא מזונא דאכלו ישראל וזה המזון שאכלו ישראל במצרים הנקרא לחם עוני כד נפקו ממצרים (יתיר דקיקא), מזונא דאשתכח להו לישראל בההוא זמנא במדברא, מאתר עלאה דאקרי שמים, הוא מזונא יתיר דקיקא דעייל יתיר לנפשא מכלא, ומתפרש יתיר מגופא ואקרי לחם אבירים. כאשר יצאו ממצרים המזון שאכלו ישראל במדבר היה מזון יותר דק, רוחני, הנכנס לנפש יותר מכל הנקרא "לחם אבירים" הנמס באברי הגוף (יומא עה ע"ב) והוא הנקרא "לחם מן השמים" (שמות טז, 4) היינו מספירת התפארת הנקראת בכל מקום שמים מזונא עלאה יתיר מכלא, הוא מזונא דחברייא אינון דמשתדלי באורייתא, דאכלי מזונא דרוחא ונשמתא, ולא אכלי מזונא דגופא כלל, והיינו מאתר עלאה יקירא על כלא ואקרי חכמה, מזון עליון יותר מכל הוא מזון החברים העוסקים בתורה האוכלים מזון הרוח והנשמה ולא מזון הגוף כלל. מזון זה הינו ממקום עליון יותר מהתפארת והוא מספירת החכמה בגיני כך חליש גופא דחברייא יתיר מבני עלמא, דהא לא אכלי מזונא דגופא כלל, ואכלי מזונא דרוחא ונשמתא, מאתר רחיקא עילאה יקירא מכלא, ובגיני כך ההוא מזונא דקיק מן דקיקא יתיר מכלא, זכאה חולקהון הדא הוא דכתיב **החכמה תחיה בעליה**, זכאה חולקא דגופא דיכיל לאתזנא במזונא דנפשא. לכן חלש גוף החברים יותר משאר אנשים שהרי אינם אוכלים מזון הגוף כלל ואוכלים מזון הרוח והנשמה ממקום עליון וחשוב מכל, אשרי חלקם ועל זה נאמר "החכמה תחיה בעליה" אשרי הגוף היכול להיזון ממזון הנפש. כך ראינו שהרשב"י ניזון מחרובים וכמוה רבי חנינה בן דוסא (תענית כד ע"ב) וכן רבי אלעזר בן פדת (תענית כה ע"א) ועם כל זה היה גופם מתקיים בבריאות לעסוק בתורה בכוח וגבורה גדולה (ראה לגבי רבי אלעזר בן פדת בגמרא עירובין נד ע"ב) וזה היה בודאי ממזון הרוחני של החכמה. על פי דברי "אור החמה" דף עד.

ספר שערי הלשם חלק א - סימן ח - תורה

ספירת ה חכמה בראש שהוא ה' דהויה וחכמה בסוף שהוא ה' דאדני. ושם הוא מקור החיים וכמ"ש קהלת ז' י"ב **ויתרון דעת החכמה תחיה בעליה כי בחכמה שם שורה מקור החיים ולכן חכם גימ' חיים. ודעת החכמה שהוא הדעת המתפשט ממנו הנה דרך בו נמשך החיות לכל העולמות כולם. הדעת אשר מחכמה עלאה אבא. בו**

מַעֲשֵׂה הָאֱלֹהִים מִהֶ כִּי מִי יוֹכַל לְתַקֵּן אֶת אֲשֶׁר עָוְנוּ רַ"ת אַע"א גִּימ' ע"ב: (יד)
בְּיוֹם ע"ב טוֹבָה הָיָה בְּטוֹב³⁹³ וּבְיוֹם רָעָה רָאָה גַם אֶת זֶה הַטּוֹב וְהַקְדוּשָׁה לְעִמָּת

מתפשט אור א"ס לכל האצילות. והדעת אשר מחכמה תתאה מלכות. בו מתפשט החיות לכל העולמות ב"ע. ולכן נקרא הדעת עץ החיים.

393 זוהר חלק ג דף נד עמוד א

רבי חזקיה הוה יתיב קמיה דרבי אלעזר ליליא חד, קמו בפלגות ליליא למלעי באורייתא, פתח רבי אלעזר ואמר, **ביום טובה היה בטוב וגו' גם את זה לעומת זה עשה האלהים וגו'**, ביום טובה היה בטוב, בזמנא דאסגי קודשא בריך הוא חסד בעלמא, בעי בר נש למיהך בשוקי, ולאתחזאה קמי כלא, דהא כד שארי טיבותא דקודשא בריך הוא בעלמא, בכלא שארי, ובכלא עביד טיבו, ואסגי ליה בעלמא, ובגין כך יתחזי בר נש באתגלייא בשוקי, ויעביד טיבו, דלשרי עליה טיבו אחרא, הדא הוא דכתיב, **ביום טובה היה בטוב, היה בטוב ודאי**. בזמן שמרבה הקב"ה טובה בעולם צא החוצה בשוק והראה עצמך לכל שהרי הטוב נשפע ואז יקבל האדם מאותו טוב שהרי האדם צריך להתנהג לפי אותה מידה המתפשטת בעולם. אם ידאג בזמן שמחה הרי שהוא פוגם במידת השמחה (לפי דברי הרמ"ק שהובאו דבריו ב"אור החמה" דף מד) כגון המתענה בשבת שצריך לישוב בתענית נוספת על שהתענה בשבת והראה עצמו בצער (תענית יב ע"ב, רמבם הל' תענית פ"א הל' יב) **וביום רעה ראה, לא כתיב וביום רעה היה ברע, אלא ביום רעה ראה, דהא בשעתא דדינא תלייא בעלמא, לא לבעי ליה לאיניש לאתחזאה בשוקא ולמיהך יחידאה בעלמא, דהא כד דינא שריא בעלמא על כלא שארי, ומאן דפגע ביה ואערע קמיה, יתדן בהווא דינא, בזמן שיש דין בעולם לא רצוי שאדם יראה עצמו בשוק או לילך יחידי שהרי בזמן שיש דין בעולם הוא שורה על הכל וזו שעת סכנה והנתפס בזמן הסכנה נידון וכדין כתיב (משלי יג כג) ויש נספה בלא משפט, ועל מצב זה נאמר "ויש נספה בלא משפט" (עיין חגיגה דף ד ע"ב) דהא משפט אסתלק מצדק, ולא שריין דא בדא על עלמא, שהרי משפט היינו עמודא דאמצעיתא היינו ספירת התפארת הנקרא ז"א הסתלק ואינו שורה על צדק זו ספירת המלכות ואז העולם נמצא בדין (עוד עיין זוהר ח"ג דף קצח ע"ב, ודף רפג ע"ב) ועל דא ראה, ראה והוי נטיר, אשגח ועיין לכל סטר, והוי ידע דבכלהו שריא דינא, ולא תפוק לבר, ולא תתחזי בשוקא, בגין דלא ישרי עלך, מאי טעמא, בגין דגם את זה לעומת זה עשה האלהים, כמה דכד שארי טיבו בעלמא, שרי על כלא, כך כד שריא דינא בעלמא, שרי על כלא, ומאן דאערע ביה אתפס.**

זֶה הָרַע וְהַקְלִי' עָשָׂה הָאֱלֹהִים³⁹⁴ עַל דְּבַרְתָּ שְׁלֹא יִמָּצֵא הָאָדָם אַחֲרָיו
מֵאוֹמָה:(טו) אֶת הַכָּל רְאִיתִי בְיָמַי הֶבְלִי יֵשׁ צָדִיק אֲבִד בְּצַדִּיקוֹ³⁹⁵ וְיֵשׁ רָשָׁע

³⁹⁴ זוהר חלק ב דף טו עמוד ב

אמר רבי יהודה, מאי דכתיב (קהלת ז יד) גם את זה לעמת זה עשה האלהים, כגוונא דרקייעא עבד קודשא בריך הוא בארעא, וכלהו רמיזא למה דלעילא, כעין הרקיע עשה הקב"ה בארץ. ומה שבארץ רומז למה שברקיע דכד הוה חמי רבי אבא חד אילנא דאביה אתעביד עופא דפרח מניה, הוה בכי ואמר, אי הוו בני נשא ידעי למאי רמיזאן, הוו מבזען מלבושיהון עד טבוריהון למאי דאתנשי חכמה מנהון, כל שכן בשאר מה דעבד קודשא בריך הוא בארעא. כאשר היה רואה רבי אבא אילן שמפרותיו פורחים עופות, היינו הפרי בדמות ציפור ומחובר לאילן בחרטומו וכאשר מבשיל הפרי הוא נושר מהאילן ונעשה עוף ופורח באויר, אילו היו יודעים בני אדם למה רומז אילן זה היו קורעים לבושם עד טבורם על חסרון חכמה שאבדה מהם וכל שכן שאר דברים שעשה הקב"ה בעולם.

ספר שערי אורה - השער השני - הספירה התשיעית

ראה נתתי לפניך היום את החיים ואת הטוב ואת המוות ואת הרע (דברים ל, טו), לפי שהדיבוק במידת אל ח"י מידת היסוד ימצא חיים וטוב, והמתרחק מאל חי ימצא כנגדו מות ורע, שהרי אלו כנגד אלו נערכות כל המערכות, וסימן: גם את זה לעומת זה עשה האלהים. הרמ"ק ז"ל בספרו "תומר דבורה" מנחה את האדם כיצד להתנהג במידת היסוד.

ספר חסד לאברהם - מעין ה - נהר ו

ודע כי כל קליפה וקליפה יש לה שם בפני עצמה המורה כל בחינה ובחינה, כמו שבקדושה כתוב אשר שם שמות בארץ, כי גם את זה לעומת זה עשה אלהים.

ספר נהר שלום - דף מג עמוד ב

נודע כי גם את זה לעומת זה עשה האלהים וכמו שיש זעיר ונוקביה דקדושה כך יש ז' דקלי'.

פירוש הרמח"ל על התורה - ספר שמות

"וגם את זה לעומת זה עשה האלהים", וכמו שבפרצופי הקדושה, העליון משגיח על התחתון להעמידו בסדר ראוי ונכון, כך בקליפה, הפרצופים העליונים משגיחים על התחתונים להעמידם גם כן באותו סדר הראוי להם.

ספר דרך ה' - חלק ג פרק ב - בענין הפעולה בשמות ובכישוף

ענין גם את זה לעומת זה עשה האלקים

ח. והנה אחרי היות גזרת חכמתו שיהיה בעולם טוב ורע, היה הסידור שימצא באמת הרע בכל המדריגות שאפשר לו לימצא, ותהיה העבודה לאדם שימנע ממנו השליטה והפעולה בכל דרכיו ומדריגותיו, עד שיוסר ענינו לגמרי מן הבריאה כלה. ואולם תראה שהאדון ית"ש, הנה אמתת ענינו שוללת ממנו כל מין חסרון שיהיה, כמ"ש בחלק א' פרק א', ורק בברואים אפשר שימצאו החסרונות והרעות. והנה היה הסידור שיבראו מדריגות טוב לברואים, ויברא להם ההפך שהוא הרע, שהוא המציאות מה שאפשר שיהיה לרע, ויבא האדם בעבודתו ויסיר מענינו ומן הבריאה כלה את הרע כלו, ויקבע בו ובבריאה את הטוב לנצח נצחים. ועל כן היה הסידור, שכל ענין טוב ימצא כנגדו ענין רע, והוא מה שאמר הכתוב, גם את זה לעומת זה עשה האלקים. ורק בדבר אחד יתר הטוב על הרע, שהטוב שרשו הוא שלימותו יתברך הקדום והנצחי, והרע אינו אלא דבר נברא לשיבוטל, ואין לו לשמש אלא כל זמן ההשתדלות של האדם שזכרנו למעלה:

³⁹⁵ זוהר חלק ב דף לח עמוד ב

פתח רבי שמעון ואמר, תא חזי כתיב את הכל ראיתי בימי הבל, יש צדיק אובד בצדקו ויש רשע מאריך ברעתו, שלמה דהות חכמתיה יתירה (נ"א יקירא) על כלא, מאי קאמר בהאי קרא, אלא שלמה רמז דחכמתא קא רמז, דהא חזינן אורחוי דקודשא בריך הוא דלאו הכי, דהא כתיב (ידמ"ה ל"ב 19) ולתת לאיש כדרכיו וכפרי מעלליו. אלא תרי ענייני ניהו דקא רמז הכא, דתנינן כד עינוי דקודשא בריך הוא בעאן לאשגחא בעלמא ולעיינא ביה, כמה דכתיב (ס"א עיני יהו"ה המה משוטטות בכל הארץ (זכריה ד' 10), וכתיב כי וגו') (דח"ב ט"ז 9) כי יהו"ה עינוי משוטטות בכל הארץ, ואשכחן חייבין בעלמא, ההוא צדיקא דאשתכח בדרא אתפס בחובייהו, וחייביא מאריך קודשא בריך הוא רוגזיה עמהון עד דיתובון, ואי לאו, לא ישתכח מאן דיתבע רחמי עליהון, הדא הוא דכתיב יש צדיק אובד בצדקו, משום דההוא זכאה אסתלק מעלמא, בגיני כך תנינן לעולם אל ידור אדם אלא במקום שאנשי מעשה

דרים בתוכו, מאי טעמא משום דווי לההוא דמדוריה בין חייביא, דהוא אתפס בחובייהו, ואי דיוריה בין זכאין אוטיבין ליה בגיניהון. (דהא רב חסדא הוה דיוריה בקדמיתא ביני קפוטקאי, והוה דחיקא ליה שעתא, ומרעין רדפין אבתרוי, נטל ושווי מדוריה בין מארי תריסין דצפורי, וסליק וזכה לכמה טבין לכמה עותרא לכמה אורייתא, ואמר כל האי זכינא על דעאלית בין אינון דקודשא בריך הוא אשגח לאוטבא להו).

אדרא זוטא דף רצא עמוד ב

ווי לעלמא דמתזן בההוא זמנא מהאי צדק. אוי לעולם בשעה שניזון מהמלכות בעת שאינה מקבלת מהיסוד ואז היא מלאה דינים כמה חבילי טריקין מתערין בעלמא כמה זכאין מסתלקין מעלמא כמה צרות מתעוררות בעולם כמה צדיקים מסתלקים מהעולם וכל כך למה בגין דאתרחק דכורא מן נוקבא ומשפט לא קרב בצדק דא. וכל זאת למה? בגלל שהתרחק הזכר מהנקבה כלומר התפארת מהמלכות ומשפט (תפארת) לא קרב לצדק (מלכות). כאשר המלכות ללא התפארת היא נקראת צדק ואז מלאה דינים. כאשר היסוד הנקרא צדיק מתחבר אליה היא נקראת צדקה ואז דיניה שקטים. ועל האי כתיב ויש נספה בלא משפט דמשפט אתרחק מהאי צדק ולא אתבסמא וצדק ינקא מאתר אחרא. ועל זנ נאמר "ויש נספה בלא משפט" (משלי פרק יג, 23) היינו שהמשפט הוא ספירת התפארת התרחק ממדת צדק והיא מלאה דין וע"ד אמר שלמה מלכא את הכל ראיתי בימי הבלי יש צדיק אובד בצדקו וגו' הבל דא (בס"א ל"ג הבל דא) הבל חדא מהבלים דלעילא דאקרון אפי מלכא ודא איהו מלכותא קדישא דכד היא מתערא בדינוי כתיב יש צדיק אובד בצדקו. מ"ט משום דמשפט אתרחק מצדק ובגין כך אקרי ויש נספה בלא משפט. ת"ח כד אשתכח זכאה עלאה בעלמא רחימא דקב"ה אפי' כד אתער צדק בלחודוי יכיל עלמא לאשתזבא בגיניה. בא וראה כאשר יש צדיק אהוב לפני הקב"ה יש בכוחו לכפות אף את מידת צדק ולהציל את העולם מן הדין.

ספר שערי אורה - השער השני - הספירה התשיעית

דע כי מידת אל ח"י הנקראת צדי"ק ספירת היסוד עומדת להסתכל ולראות ולהשקיף על בני אדם, ובראותה בני אדם שהם עוסקים בתורה ובמצוות, והם חפצים לטהר עצמם ולהתנהג בטהרה ונקיות, אזי מידת צדיק מתפשטת ומתרחבת ומתמלאת מכל מיני שפע ואצילות מלמעלה, להריק על מידת אדנ"י, ספירת המלכות כדי לתת שכר טוב לאותם המחזיקים בתורה ובמצוות ומטהרים עצמם,

ונמצא כל העולם מתברך על ידי אותם הצדיקים וגם מידת אדנ"י מתברכת על ידיהם, וזהו סוד 'זכ"ר צד"ק לברכה'. דהיינו חיבור מידת הצדיק (ספירת היסוד) עם ספירת המלכות הנקראת ברכה ואם ח"ו בני אדם מטמאים עצמן ומתרחקין מן התורה ומן המצוות ועושין רשע ועוול וחמס, אזי מידת צדיק עומדת להביט ולהסתכל ולהשקיף במעשיהן וכראותה בני אדם שמטמאים עצמן, מואסים בתורה ובמצוות ועושים עוול וחמס, אזי מידת צדיק מתאספת ומתכנסת ומסתלקת למעלה למעלה, ואז ייפסקו כל הצינורות וההמשכות, ונשארת מידת אדנ"י כארץ יבשה ריקנית וחסרה מכל טוב. וזהו סוד 'כי מפני הרעה נאסף הצד"ק' (ישעיהו נז, א). ושלמה עליו השלום צווח ואמר **יש צדיק אובד בצדקו ויש רשע מאריך ברעתו** והסוד הזה כולו רמוז בפסוק: **י"י משמים השקיף תפארת על בני אדם לראות היש משכיל יסוד דורש את אלהים מלכות הכל סר יחדיו נאלחו אין עושה טוב אין מי שמעורר את מידת היסוד הנקרא "טוב" האות ט מראה שהיסוד תשיעי מהכתר, האות ו מראה שהוא שייך לחתנה"י והאות ב מראה שהוא שני מהמלכות אין גם אחד (תהלים יד, 3). הלא תראה היאך רמז הפסוק 'אין עושה טוב' כי כוח יש ביד התחתונים לבנות כמה עניינים למעלה, או להרוס ולהשחית, והסוד: עת לעשות לי"י הפרו תורתך (שם קיט, 127), וכתיב: או יחזק במעוזי יעשה שלום לי שלום יעשה לי (ישעיהו כז, 5) והמבין זה הסוד, יבין כמה כוחו של אדם לבנות ולהרוס. ועתה בוא וראה כמה הוא כוחן של צדיקים המחזיקים בתורה ובמצוות, שיש להם כוח לחבר כל הספירות ולהטיל שלום בעליונים ובתחתונים, בהיות האדם הישר והטהור מחבר מידת צד"ק למידת צד"ק מחבר את ספירת היסוד למלכות ואז נקרא יהו"ה אחד, ונמצא מטיל שלום בפמליא של מעלה ובפמליא של מטה. נמצאו שמים וארץ אחדים על ידי אדם זה, אשרי חלקו ואשרי יולדתו, ועליו נאמר: ישמח אביך ואמך וגו' (משלי כג, 25) ואומר ישמח י"י במעשיו (תהלים קד, 31). ואם ח"ו נמצא אדם רשע וטמא ובליעל, חורש מחשבות אוון, רגלים ממהרות לרוץ לרעה, מאוס בטוב ובחור ברע, מאוס בתורה ובמצוות, בהיות מידת צד"ק עומדת להביט במעשיו הרעים, אזי המידה הנקראת צדיק מתקבצת ומתאספת למעלה, ונמצא אדנ"י נשאר לבדו יבש וחסר מכל טובותיו של צדיק. ומי גרם זה? רשעו של אותו רשע, ועליו נאמר: ונרגן מפריד אלוף (משלי טז, 28). נמצא מחריב העולם ומקלקל סדר כל הנבראים, ועל זה הזהירו חז"ל במסכת קידושין פ"ק ואמרו: לעולם יראה אדם עצמו כאילו חציו זכאי וכו'. רבי אלעזר בן רבי שמעון אומר: לפי שהעולם נדון אחר רובו, עשה מצווה אחת אשריו שהכריע עצמו וכל העולם כולו לזכות. ועל דרך**

מֵאֲרִיךְ בְּרָעָתוֹ: (טז) אֶל תְּהִי צַדִּיק הַרְבֵּה³⁹⁶ וְאֶל תִּתְחַכֵּם יוֹתֵר לָמָּה
תִּשׁוּמִם: ³⁹⁷(יז) אֶל תִּרְשָׁע הַרְבֵּה וְאֶל תְּהִי סָכָל לָמָּה תִּמּוּת בְּלֹא עֲתָף: (יח)

זה יש לך להתבונן מה שאמרו רז"ל העולם על מה הוא עומד, על עמוד אחד שהוא צדיק, שנאמר "וצדיק יסוד עולם": (משלי פרק י פסוק כה)

³⁹⁶ ספר מסילת ישרים פרק יג - בביאור מדת הפרישות

יש פרישות שנצטוונו בו, ויש פרישות שהזהרנו עליו לבלתי הכשל בו, והוא מה שאמר שלמה המלך עליו השלום (קהלת ז):
אל תהי צדיק הרבה... וזו הפרישות הרעה....

אך הפרישות הרע הוא כדרך הסכלים אשר לא די שאינם לוקחים מן העולם מה שאין להם הכרח בו, אלא שכבר ימנעו מעצמם גם את המוכרח וייסרו גופם ביסורין ודברים זרים אשר לא חפץ בהם ה' כלל, אלא אדרבא חכמים אמרו (תענית כב):
אסור לאדם שיסגף עצמו, ובענין הצדקה אמרו (ירושלמי סוף פאה): כל מי שצריך לטול ואינו נוטל, הרי זה שופך דמים. וכן אמרו (תענית כב): "לנפש חיה", נשמה שנתתי בך החיה אותה, ואמרו (שם יא): כל היושב בתענית נקרא חוטא, והעמידה בדלא מצי מצער נפשה. והלל היה אומר (משלי יא): "גומל נפשו איש חסד" על אכילת הבוקר והיה רוחץ פניו וידיו לכבוד קונו, קל וחומר מדיוקנאות המלכים (ויקרא רבה לד). הרי לך הכלל האמיתי: שכל מה שאינו מוכרח לאדם בעניני העולם הזה ראוי לו שיפרוש מהם, וכל מה שהוא מוכרח לו מאיזה טעם שיהיה כיון שהוא מוכרח לו, אם הוא פורש ממנו הרי זה חוטא. הנה זה כלל נאמן, אך משפט הפרטים על פי הכלל הזה אינו מסור אלא אל שקול הדעת ולפי שכלו יהולל איש, כי אי אפשר לקבץ כל הפרטים כי רבים הם ואין שכל האדם יכול להקיף על כולם אלא דבר דבר בעתו:

³⁹⁷ ספר שערי הלשם חלק ב - סימן ב - פרק ג - חטא אדה"ר ותיקונו במהלך הדורות

וכן כל דבריהם ז"ל אשר בגזירות ותיקנות אינם ע"פ שכל אנושי כלל אלא כולם הם ברוח ה' אשר דיבר בם מקול ה' בכח קול גדול ולא יסף דמתן תורה והקול הזה היה ממשמש והולך בכל מייסדי התורה שבע"פ. כה תדברו אל בני ישראל וכה תאמרו לבני ישראל. והם כולם גזירות העליון ברוך הוא אשר האיר ונתגלה לנו ע"י קדושת תורתם וחכמתם והם רק כשלוחים בדבר זה לומר להם כזאת וכזאת עשו (וכמדומה לי שראיתי כ"ז בשל"ה) וזו היא סברת בה"ג מה שכולל המצות דרבנן עם דאורייתא

טוב אשר תאחזו בזה וגם מזה אל תנח את ידך³⁹⁸ כי ירא אלהים יצא את כלם: (יט) החכמה תעז לַחֲכָם³⁹⁹ מעשרה שליטים אשר היו בעיר: (כ) כי

כי כולם ניתנו מרועה אחד כמ"ש בחגיגה ג' ע"ב. וע' בדברי הגר"א בספד"צ פ"ה בסוף דה"מ תליסר:

והרי נמצא מזה כי כל המתחכם על דבריהם להתבונן על אמיתתם הוא מכניס את עצמו בסכנה גדולה כי אין שכל אנושי אפשר להשיג אותם ועלול הוא לבוא לכפירה רחמ"ל ועל זה נאמר קהלת ז' ואל תתחכם יותר למה תשומם. כי המכניס עצמו בזה קשה לו מאד להלך נגד דעתו והוא פוסח תמיד על שתי הסעיפים. ולכן אמרו במסכת עבודה זרה דף י"ז עמוד א' כי על כל דרכי מינות ואפיקורסות הנה על זה נאמר "כל באיה לא ישובון" ואם ישובו לא ישיגו ארחות חיים. אבל וצדיק באמונתו יחיה כי הוא יסוד כל התורה כולו:

³⁹⁸ זוהר חלק ג דף מז עמוד ב

כיתרון האור מן החשך, תועלתא דנהורא לא אתיאי (נ"א אתחזי) אלא מן חשוכא, (ולעולם) תקונא דחוורא מאי היא, אוכמא, אלמלא אוכמא, לא אשתמודע חוורא, ובגין אוכמא אסתליק חוורא ואתיקר. אמר רבי יצחק, משל למתוק במר, דלא ידע אינש טעמא דמתיקא עד דטעים מרירא, מאן עביד להאי מתיקא, הוי אומר האי מרירא, והיינו דכתיב (שם ט ז) גם את זה לעומת זה עשה האלהים, וכתיב (שם ז יח) טוב אשר תאחזו בזה וגם מזה אל תנח ידך.

³⁹⁹ החכמה תעזו לחכם זה משה רבנו בשעה שעלה למרום לקבל תורה. פירוש נוסף החכם זה הלומד תורה לשמה שהיא מגינה עליו בעת צרה.

זוהר חלק ב דף קנו עמוד ב

תו פתח ואמר, החכמה תעזו לחכם מעשרה שליטים אשר היו בעיר, החכמה תעזו לחכם, דא משה, כד סליק לטורא דסיני לקבלא אורייתא, אזדעזעו כל אינון רקיעין וכל אינון משריין עלאין, אמרו קמיה, מאריה דעלמא, ומה כל טובא וכל חדוה דילן לאו איהו אלא באורייתא, ואת בעי לנחתא לה בארעא, בשעה שעלה משה רבנו ע"ה למרום לקבל תורה אזדעזעו כל הרקיעים וכל המחנות העליונות לפני אדון העולם ואמרו לפני הקב"ה "ומה כל טוב חדוה שלנו אינו אלא בתורה ואתה רוצה ליתנה לבשר ודם על הארץ? אתכנישו על משה לאוקדיה בנוורא,

אָדָם אֵין צָדִיק בְּאֶרֶץ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה טוֹב וְלֹא יִחָטָא:⁴⁰⁰ (כא) גַּם לְכָל הַדְּבָרִים
אֲשֶׁר יִדְבְּרוּ אֶל תַּתָּן לִבָּךְ אֲשֶׁר לֹא תִשְׁמַע אֶת עֲבָדֶיךָ מִקְלָלֶיךָ: (כב) כִּי גַם

אתתקף משה וכולי, כמה דאוקמוה חברייא דקודשא בריך הוא אמר ליה למשה וכולי. התאספו כל מלאכי השרת על משה לשורפו בהל פיהם וכו' והקב"ה אמר לו למשה אחוז בכסא כבודי והחזר להם תשובה וכו' וכמבואר בפסיקתא רבתי פרשה כ ובילקוט שמעוני על ספר במדבר אות תשנ"ב ובילקוט שמעוני על ספר תהילים מזמור ח רמז תרמא אבל **החכמה תעוז לחכם**, כל מאן דאתעסק באורייתא, ואשתדל בה לשמה, אתתקף בה באורייתא בשעתא דאצטריך, למהוי ליה תוקפא וחילא לאגנא עליה בשעתא דאצטריך. וההוא תוקפא וחילא מאן אתר אתתקף, הדר ואמר **מעשרה שליטים**, אינון עשר אמירן דכתיבין בה באורייתא, אבל "החכמה תעוז לחכם מעשרה שליטים" היינו שכל מי שעוסק בתורה ומשתדל בה לשמה בזמן שהוא צריך היא מגינה עליו. וכח ההגנה נובע מ"עשרה שליטים" הם עשרת הדברות שבתורה דאינון שליטין עלאין, דבר נש אתתקף בהו בהאי עלמא ובעלמא דאתי, כל רזין דעלמא, וכל פקודין, וכל חכמתא דעילא ותתא בהו תליא, ובהו אתכליל כלא וכלא איהו באורייתא, זכאה חולקיה מאן דאשתדל באורייתא, למהוי מתתקף בתוקפא לעלמא דאתי.

זוהר חלק ג דף קמד עמוד א

ותאנא ולמדנו כלהון מוחין תליין בהאי מוחא. כל המוחין תלויים בחכמה סתימאה והחכמה הוא כללא דכלא הוא ודא חכמה סתימא דבה אתתקיף ואתתקן תקונא דאדם לאתישבא כלא על תקוניה כל חד באתריה, הדא הוא דכתיב **החכמה תעוז לחכם מעשרה שליטים** דאינון תקונא שלימא דאדם. ואדם ואדם אין פירושו עור בשר גידים ועצמות, אלו הם בשר אדם, האדם הוא הנשמה המסתתרת בבשר הוא תקונא דלגו מניה קאים רוחא (הדא הוא דכתיב כי האדם יראה לעינים וי' יראה ללבב דאיהו בלגו לגו). ובהאי תקונא דאדם אתחזי שלימותא מהימנותא דכלא דקאים על כורסייא דכתיב "ודמות כמראה אדם עליו מלמעלה".

ספר מגלה עמוקות - אופן קצו

וכן בפסוק **מעשרה שליטים אשר היו בעיר**, שהם עשרה כחות שבגוף אדם.

⁴⁰⁰ שער הפסוקים - פרשת יתרו

פְּעָמִים רַבּוֹת יָדַע לִבִּי אֲשֶׁר גַּם אֶת אֶתְּהָ קִלְקַלְתָּ אַחֲרָיִם: (כג) כָּל זֶה נִסִּיתִי
בְּחִכְמָה תִּתְּנָהּ הִיא הַמַּלְכוּת אֲמַרְתִּי רָצִיתִי לַהֲגִיעַ אֲחִיכְמָה⁴⁰¹ לַסְפִּירַת הַחֲכָמָה אוֹלָם

הנה הנשמות כלם נתערבו טוב ורע בחטאו של אדה"ר, כנזכר שם. אבל כל אחד כפי
מדרגתו. ויש מי שרובו רע ומעוטו טוב, ויש להפך. ובזה יש מדרגות רבות, אבל אין
צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא, כי כלם מורכבים מטוב ורע כנזכר. ומי
שרובו רע, נקרא רשע, ולהפך נקרא צדיק.

⁴⁰¹ זוהר חלק א דף קלה עמוד א

תא חזי אתא שלמה ובעא למיקם על מלוי דאורייתא ועל דקדוקי אורייתא ולא יכיל,
אמר אמרתי אחכמה והיא רחוקה ממני, דוד אמר (תהלים קיט יח) גל עיני ואביטה
נפלאות מתורתך.

זוהר חלק א דף רכה עמוד ב

רבי חייא פתח ואמר, כל זה נסיתי בחכמה אמרתי אחכמה והיא רחוקה ממני, הא
תנינן, שלמה מלכא ירית סיהרא מכל סטרוי, וביומי קיימא בשלמותא ההיא סיהרא
דאתברכא מכלא, וכד בעא למיקם על נמוסי אורייתא, אמר, אמרתי אחכמה וגו'.

ספר שערי צדק - השער התשיעי

וזו היא הספירה הנקראת - חכמה כתיב ה' קנני ראשית דרכו קדם מפעליו מאז קדם
הוא קוצו של יוד א"ז הוא סוד הבינ"ה וז' בניה, אז ישיר משה, אז ישיר ישראל,
מעולם נסכתי מאז מקדמי ארץ, נכון כסאך מאז. וזה סוד חכמה שאמר שלמה כל זה
נסיתי בחכמ"ה אמרתי אחכמה והיא רחוקה ממני וכבר בארנו "רחוק מה שהיה
ועמוק עמוק מי ימצאנו" ממרחק תביא לחמה".

ואם תאמר והא כתיב "וה' נתן חכמה לשלמה"? אלא זו חכמה אחרונה הנקראת
מלכות ומתוך מלכות רצה שלמה להכנס לחכמה הנקראת ראשית המחשבה הדבק
בכתר ואמר כל זה נסיתי בחכמה הנקראת מלכות אמרתי אחכמה אגיע עד הרצון
שהוא סוד חכמה ראשונה והיא רחוקה ממני:

ספר פתחי שערים נתיב אבי"ע - פתח לב

וְהִיא רְחוּקָה סִט אֶהֱיָה מִמֶּנִּי: (כד) רְחוּקָה מֵהַשְׁהִיָּה⁴⁰² וְעֵמֶק עֵמֶק מִי
מִצָּאָנוּ: (כה) סִבּוּתִי אֲנִי וְלִבִּי לָדַעַת וְלִתְנוֹר וּבִקֵּשׁ חֲכָמָה וְחִשְׁבּוֹן וְלָדַעַת

וזה היה כל ענינו של שלמה המלך ע"ה שרצה לתקן זה ולזכות לדרגא דמשה להלכה
למשה מסיני ולא השיגו כמ"ש, אמרתי אחכמה והיא רחוקה ממני.

ספר ביאורי אגדות (אפיקי ים) - סוטה דף יא ע"א

אמרתי אחכמה והיא רחוקה ממני שאמרו שביקש קהלת כמשה וכו', שרצה לזכות
לברתא דמלכא ולא הי' יכול דלא אתיהיבת רק למשה.

⁴⁰² תיקוני זהר דף קכז עמוד א

בזמנא דאסתלק יק"ק מכורסיא דדין ומכורסיא דרחמי, לית תמן עונשא ולא אגרא,
ובגין דיק"ק אסתלק במזלא קדישא עלאה דאיהו כתר עלאה, בההוא זמנא "בני חיי
ומזוני לאו בזכותא תליא מלתא, אלא במזלא תליא מלתא", ובההוא זמנא "הכל
תלוי במזל ואפילו ספר תורה בהיכל", מה דהוה קרוב ה' לכל קוראיו, בההוא זמנא
אתמר ביה רחוק מה שהיה, ועמק עמק מי ימצאנו, לית מאן דאשיג ליה אלא
בחכמה ובבינה, ובגין דא כד אסתלק להאי אתר לא משיגין ליה בכל ספירן, אלא
בחכמה ובבינה, דאינון י"ם י' חכמה מ' בינה, ובגין דא רחוק מה שהיה, ועמק עמק
מ"י ימצאנו, ורזא דמלה "קרובים אל ה' אלקינו"ר:

ספר שערי אורה - השער התשיעי - הספירה השנייה

והספירה הזאת חכמה נקראת מחשבה, כלומר נקודה מחשבתית שהוא סוד התחלת
התפשטות החפץ באצילות הבריא וההמשכה, וזו היא יו"ד ראשונה של שם, שהיא
יו"ד, נקודה מחשבתית פנימית סתומה בכתר עליון כלולה באין סוף, לפי שמן הנקודה
הזאת ולמעלה הוא עולם הרחמים הגמורים שאין לו סוף וקץ וגבול ושיעור, והיא
מתפשטת בסוד רוחבם ועומקם בדיבוק הכתר ועליה נאמר 'מאד עמקו מחשבותיך',
ואומר מחשבותיך לשון רבים, הם סוד ל"ב נתיבות המחשבה ואין מי שיוכל
להתבונן בהם לפי שנקראים עומק רום, כלומר מתפשטים מן הכתר שהוא רום
עליון. ואין מי שיוכל להתבונן בהם זולתי כמי ששואב מים בדלי מבאר עמוק שאין
לו סוף, והדולה אינו נכנס בעצמו בבאר לדלות אלא בדלי שואב מים מן הבאר; כך
אין כל בריה יכולה להתבונן בסוד עומק המחשבה אלא על ידי הבינה שהיא בדמיון
הדלי שהיא נכנסת לשאוב מעומק באר המחשבה, והדולה עומד מחוץ, וסימן: מים
עמוקים עצה בלב איש ואיש תבונה ידלנה (משלי כ, ה), שאין דרך לדלות מים

רָשַׁע כָּסֶל וְהַסְכָּלוֹת הוֹלָלוֹת: (כו) וּמוֹצָא⁴⁰³ אֲנִי מֵרַמְּנוֹת אֶת הָאִשָּׁה לִילִי
אֲשֶׁר הִיא מְצוּדִים וְחֶרְמִים לְבָה אֲסוּרִים יָדֶיהָ טוֹב לִפְנֵי הָאֱלֹהִים וּמִלֵּט

מעומק המחשבה אלא על ידי תבונ"ה. והמבין זה יתבונן מה שאמרנו למעלה, שלא כנס אדם לעולם לפני מן הבינ"ה ואפילו משה רבנו ע"ה, ואם השיג כלום בב' הספירות העליונות, חוצה להם עמד ושאב מהן על ידי ספירת בינ"ה. ומה שאמר רחוק מה שהיה ועמוק עמוק מי ימצאנו, מילת מ"י, ביארנו בשערים הקודמים, 'עמוק עמוק' הן ב' ספירות עליונות, הכתר והמחשבה שהיא דביקה בו, לפי שאין סוף וקץ וגבול ושיעור לעולם הרחמים, ואם ישיג המשיג בהם דבר - לא ימצאנו אלא על ידי הספירה הנקראת מ"י שהיא הבינה, וזהו 'עמוק עמוק מ"י ימצאנו'

ספר שערי צדק - השער התשיעי

והנני רומז עומק המחשבה עליו נאמר שיר המעלות ממעמקים קראתיך י"י העולה עד המקום הנקרא ממעמקים תפלתו בלי ספק מתקבלת שהרי הוא דבק בכת"ר ועולה לעולם החסד והרחמים ויפק רצון סוד רמוז הנה ולפיכך רחוק מה שהיה ועמוק עמוק מי ימצאנו אמנם הם שאשת ח"ל מתפלל לשם לנוכח מצא אשה מצא טוב ויפק רצון מה' ויפק רצון ממש וזה סוד ממרחק תביא לחמה ולפיכך הכל גלוי לעין כל משכיל:

ספר עבודת הקודש חלק ג פרק כ

וידוע שהדרכים אשר בהם תגיע הידיעה המחקרית והמדע האינושי, הם שנים, האחד מה שתקנה הידיעה בו באמצעות החושים והוא בכל מה שתחת גלגל הירח, והשני מה שאין יד החושים שולטת בו, ואי אפשר לדבר בו כי אם דרך אומד ומחשבה בלבד, וכבר הודה ולא בוש החוקר שכל מה שדבר בו מגלגל הלבנה ולמעלה, הוא בדמות אומד ומחשבה כי רחוק מה שהיה ועמוק עמוק מי ימצאנו:

⁴⁰³ תיקוני זהר דף קלד עמוד א

אם זכה אתמר ביה אעשה לו עזר, ואם לאו כנגדו יצר הרע, עליה אתמר ומוצא אני מר ממות את האשה, ודא טחול שבתא"י, עזר דא שכינתא, עלה אתמר מצא אשה מצא טוב ויפק רצון מה', ובגין דא הוו אמרי מארי מתניתין, מצא או מוצא (ברכות ח ע"א, יבמות סג ע"ב):

זהר חדש מדרש רות מאמר חרשין אינון יתיר בנשיא

מִמֶּנָּה וְחוּטָא וְלִכְדָּ בָּהּ: (כז) רָאָה זֶה מְצֵאתִי אֶמְרָה קִהְלֹת אַחַת לְאַחַת
לְמִצָּא חֶשְׁבוֹן:⁴⁰⁴ (כח) אֲשֶׁר עוֹד בְּקֶשֶׁה ע"ב נִפְשִׁי ב"ן וְלֹא מְצֵאתִי אָדָם אֶחָד

רב הונא הוה סליק מבבל לארץ ישראל, והוה סליק להתם, איערע בחד כפר, חמא
ההיא אתתא דהוה אתיא אבתרי, ארמאת מיין אכתפוי, ונטלת עפרא מרגלוי. אהדר
רישיה ואמר לה, עבידי וטול בתראי, דהא לא כלום גבאי, אבל גוזרני עליך בלבולא
בדעתך: רב הונא עלה מבבל לארץ ישראל והגיע לכפר אחד. ראה אשה
ההולכת אחריו שזרקה מים על כתפיו ונטלה עפר מתחת רגליו וכל זאת עשתה
בכישוף. אמר לה עשי כל שברצונך לי זה לא יזיק כלל אבל אני גוזר עליך
בילבולו הדעת. לבתר אמר, לא בגיני אלא בגין דלא תיקטלי בני אינשא אוחרנין.
וכן הוה, איתבלבל דעתה, ולא ידעה מידי, ומתה. לאחר מיכן אמר לא בגללי אלא
שלא תהרגי בני אדם אחרים. וכך היה דעתה התבלבלה ולא ידעה דבר ומתה.
ועל דא כתיב, לא תאונה אליך רעה ונגע לא יקרב באהליך: תני ר' חייא, טוב לפני
האלקים ימלט ממנה. ממאן. מההוא אשה דכתיב בה, אשר היא מצודים וחרמים כו'.
וְחוּטָא יִלְכַּד בָּהּ, ההוא דאזל בתר יצה"ר:

⁴⁰⁴ זוהר חלק ג דף רכ עמוד ב

אמר ר' יוסי כתיב אחת לאחת למצא חשבון חשבון דגימטריאות דקיימן בסיהרא.
הסביר בספר "אור החמה" שכל גימטריא מקומה לפי ערכה המספרי. כגון:
גימ' של שם אדנות (65) מקומה במלכות, שם הוי"ה (26) בתפארת וכן על זה
הדרך.

הסביר בספר "מתוק מדבש" דף לז שכל ספירה וספירה של המלכות נבנית ע"י
חשבון, וזאת לפי דברי האר"י ז"ל בעץ חיים שער יד פרק ה על הפסוק "עיניך
ברכות בחשבון" הנזכר בזוהר פנחס ולפי באור הרמ"ק והמקדש מלך, שכל
חשבון וגימ' הם במלכות של אותה ספירה מכאן "שכל בנין המלכות הוא ע"י
החשבון והמספר של ט"ס דז"א.

ובספר "גינת אגוז" דף תח להרב המקובל יוסף ג'יקטיליא ז"ל חלק ב שער
"בביאור גימ' הנקרא חשבון" ותורף דבריו שהערך המספרי גרידא שופך באור
על מהות המילה. וקרוב לדבריו מצאתי בספר ערכי הכינויים להרב יחיאל
הלפרין ז"ל בכללים לספר "ולפעמים כשתצטרך איזה תיבה דרך משל "אגרת"
ולא תמצא בשער הכינויים או בחיבורי כלום מענין האגרת, על כן חשוב מספר
אגרת שעולה תר"ד בשער הגימ' ותמצא את מבוקשך".

ר"ת מא"א גימ' מ"ב מַאֲלָף מ"ב מַצְאֲתִי ⁴⁰⁵ וְאִשָּׁה בְּכָל אֱלֹה לֹא מַצְאֲתִי: (כט)
 לְבַד רָאָה זֶה מַצְאֲתִי אֲשֶׁר עָשָׂה הָאֱלֹהִים אֶת הָאָדָם ⁴⁰⁶ אָדָם הָרִאשׁוֹן אוֹ אֲ"ק
 יֵשׁוּר וְהִמָּה בְקִשׁוֹ חֲשִׁבֹנוֹת ר"ת חבו משמות ע"ב רַבִּים:

⁴⁰⁵ פירוש הגר"א לספרא דצניעותא - פ"א

בזוהר דויקרא א' זעירא שהיא המלכות ששם אתוון זעירין והוא אלף חולקין דנטל ממשה היינו שמשנה רבנו זכה לאלף זיוון. וראיתי בספר לקוטי תורה - פרשת דברים "יוסף ה' עליכם ככם וגו' פי' רז"ל זו משלי, צריך שתדע שמשנה הוא סודו בבריאה ובסוד אל שדי שהם שמות הבריא' ועולין כמנין משה (345) וזה כשתמלא אל שדי עול' אלף בסוד אלף אלפים מארי תריסין דעלמא קדמא' כנזכר, וז"ס האלף אלו שאני נותן הם משלי כי גם אני עולה אל שדי שהוא אלף וזהו משלי אמר הכותב: א-ל שדי במילוי עולה 999 כזה: אלף למד שין דלת יוד ועל זה אמר ...

ואשתאר חד והוא א' זעירא א' מאלף והוא מלכות עטרה ששם יתגלה. זה חד מאלף יומין זעירין וז"ס אדם אחד מאלף מצאתי ואשה בכל אלה לא מצאתי והוא כי כל המלכים לא אתקיימו בשביל שלא היו להם נוקבא ולא אתתקנו בתקונא דאדם וכמ"ש בזוהר ויקרא דעד דלא אתנסיב לא נקרא אדם ולא אתתקנו אלא בפום אמה ששם דכר ונוקבא ושם הוא אדם וזהו אדם אחד מאלף מצאתי ואשה בכל אלה כו' כידוע שכל הו"ק נקראין אלה כמו שכתבתי כמה פעמים בזוהר ותיקוני ז"ח בסוד מי ברא אלה וכלם היו בלא נוקבא וזהו ואשה בכל אלה לא כו'.

⁴⁰⁶ אדם זה האדם הראשון:

זוהר חלק ב דף קנ עמוד א

כיון דאתברי אדם, עבד ליה מתתקן בארץ קשוט, הדא הוא דכתיב (קהלת ז כט) אשר עשה האלהים את האדם ישר, והמה בקשו חשבונות רבים, עבד ליה ישר, ולבתר סרח ואתטריד מגנתא דעדן.

זוהר חלק ג דף יח עמוד ב

רבי שמעון פתח, (ישעיה לב ט) "נשים שאננות קומנה שמענה קולי" וגו', כמה אית ליה לבר נש לאסתכלא ביקרא דמאריה, כמה יש לו לאדם חובה להתבונן בכבוד קונו שלא יחטא ויתלכלך בחטאים בגין דישתכח בְּרָיָה שלים קמי קודשא בריך הוא, בלי שום פגם דכד ברא קודשא בריך הוא לבר נש, ברא ליה שלים כמה

פרק ח

(א) מי כְּהֶחֱכֵם וּמִי יוֹדֵעַ פֶּשֶׁר דְּבַר חֲכָמַת אָדָם תִּאֲוִיר פָּנָיו⁴⁰⁷ וְעַז פָּנָיו
יִשְׁנָא: (ב) אֲנִי פִי מִלֶּךְ שְׁמֹר וְעַל דְּבַר־תְּשׁוּבָה אֱלֹהִים: (ג) אֶל תִּבְהַל מִפָּנָיו

דאתמר, (קהלת ז כט) **אשר עשה האלה"ם את האדם ישר וגו'**, את האדם דכר ונוקבא, ונוקבא אתכלילת בדכורא, וכדין ישר כתיב, כי זכר ונקבה בראם ויקרא שמם אדם ושניהם יחד נקראים אדם, לכן חייב לחזור אחר בת זוג כשרה וישרה להוליד בנקבה טהורה זרע כשר לבתר והמה בקשו חשבונות רבים. שהלכו אחר מראות עיניהם ואיבדו בת זוגם מפני חטאם. ברצוני להוסיף נופך לאמור לעיל, לפי דברי המהרח"ו ז"ל שאמר שאדם עולה גימ' הוי"ה במילוי אלפין כזה: יוד הא ואו הא גימ' אדם. חוה נבנתה מהצלע ואכן אותיות המילוי לבד עולות גימ' חוה כזה: וד א או א = 19. הרי שאדם וחוה כלולים יחד במילה "אדם".

"אדם" זה עולם אדם קדמון (א"ק)

ספר עץ חיים - שער ח פרק א מ"ת

וז"ס הפסוק **אשר עשה אלק"ם את האדם ישר והמה בקשו חשבונות רבים כי אדם קדמון היה בו בחינת יושר וזהו עשה את האדם ישר** "והמה" שהם הנקודים "בקשו חשבונות רבים" שהם העגולים ולא נעשה בהם בחינת יושר ולכן נשברו ומתו.

⁴⁰⁷ תיקוני זהר דף קכה עמוד א

והכי שכינתא אשתמודעת בארבע גוונין שפירין נהירין, לעיל הסביר שיש בס"א ד' גוונין ואמר כך גם בשכינה יש ד' גוונין נאים ומאירים גוון חוור מסטרא דחסד, סומק מסטרא דגבורה, ירוק מסטרא דעמודא דאמצעיתא, אוכם מסטרא דאימא עלאה, צבע לבן נמשך לשכינה מצד החסד, אדום מצד הגבורה, ירוק (היינו זהוב) מצד התפארת ושחור מהבינה. צבע לבן מורה על החסד שהוא נמשך מהלובן העליון מקום שאין בו דין, האדום מראה על הדין התפארת מכריע בין לבן ואדום. צבע שחור מורה על הסתרה שנאמר "ישת חושך סתרו" (תהילים יח, 12) דאתמר בה "שמע בני מוסר אביך ואל תטוש תורת אמך" (משלי א, 8), ואתמר בה "שחורה אני ונאווה" (שיר השירים א, 5), אימא תתאה נטילת גוון מאימא עלאה, פסוק זה נאמר על המלכות בעת שנטלה גוון (היינו קיבלה שפע הבינה, קיבלה אור הנשמה, התקשטה בקישוטי האמא וכו') מהבינה שוקא ימינא ספירת הנצח של המלכות נטיל גוון מדרועא ימינא קיבלה מהחסד של ז"א, הדא

תִּלְדָּה אֶל תַּעֲמֹד בְּדָבָר רָע כִּי כָּל אֲשֶׁר יִחְפֹּץ יַעֲשֶׂה: (ד) בְּאֲשֶׁר דִּבֶּר מִלֶּדֶד שְׁלֹטוֹן

הוא דכתיב (תהלים ט"ז, 11) "נעימות בימינך נצח", הנעימות שבחסד נמשך אל הנצח להיותם קו ימין חח"ן שוקא שמאלא נטיל גוון מדרועא שמאלא, ספירת ההוד של המלכות קיבלה מהוד דז"א אות ברית היסוד נטיל גוון מגופא, מהתפארת (עמודא דאמצעייתא ל"ג) עד כה הוזכרו בינה, חסד, גבורה ותפארת כעת עולה אל כתר וחכמה ואומר נטיל חכמה, אדם דרכיב על כלא, נוטל את החכמה האדם עליה אתמר חכמת אדם תאיר פניו, עליו נאמר "חכמת אדם תאיר פניו" כי בפנים ניכרים הגוונים וידוע שהפנים מגלים על הפנים ועליה אתמר "ה' כלם בחכמה עשית" (תהילים קד, 24) כל הגוונים נעשו מהחכמה ולכן היא כוללת כל הגוונים והיא שורשם כתר עלאה כתר עליון איהו סתים ואין דרך לדעת איך הוא פועל בספירות כי הוא נעלם לא אשתמודע ביה גוון כלל לעילא, ולכן אין הוא מושג כי דבר שאין בו גוון אי אפשר להשיגו (ובעמודא דאמצעייתא אחזי כל גוונין ל"ג): על פי ה"מתוק מדבש" דף תתתנח שליקט מהרמ"ק ומהגר"א. עוד יעוין על הגוונים בספר הפרדס שער הגוונים.

ספר עבודת הקודש חלק ג פרק יט

חכמת שלמה האמיתית נתנה לו במתנה, דכתיב וי" נתן חכמה לשלמה, אשר נאמר עליה חכמת אדם תאיר פניו, וכתיב עליה ותרב חכמת שלמה מחכמת כל בני קדם.

ספר מגיד מישרים - פרשת כי תשא

המגיד מוכיח את מרן רבי יוסף קארו זצ"ל ואומר לו:

יחד לבבך ומחשבותיך לעבודתי ואזכך להיות כתוב במצחך האי הוא ריש מתיבתא וכו' כדן את אמר חכמת אדם תאיר פניו אם תשמור את כל האזהרות שלי הרי שיהיה כתוב על מצחך "זה הוא ראש הישיבה" שעל זה אמר שלמה המלך ע"ה "חכמת אדם תאיר פניו" כלומר אע"ג דחכימא דייכול לחם צר ומים לחץ ופניו משונות מחמת הרעב, ועשיר דאכיל מאכלים טובים ואיהו בריא ושמן, כאשר חכם אוכל לחם צר או עשיר שאוכל בשר שמן הדבר ניכר היטב על גופם הא לענין נפשא ההוא חכימא מנהרא נפשיה מחמת ההוא חכמתא די ביה, וההוא עתירא דלית ביה חכמתא פניו משונות, והיינו דכתיב ועוז פניו ישונא. אך לענין הנפש החכם מאירה נפשו מחמת החכמה שבו וההיפך.

ומי יאמר לו מה תעשה: ⁴⁰⁸(ה) שומר מצוה לא ידע דבר רע ⁴⁰⁹ועתה ומשפט ידע לב ס"ת ע"ב חכם: (ו) כי לכל חפץ יש עת ומשפט כי רעת האדם רבה

⁴⁰⁸ ספר מגלה עמוקות - אופן השלישי

ובדרך הדרש, הצדיק נקרא מ"י, כמו שאמרו רז"ל בתענית דף כ"ג (ע"א) ומו"ק דף ט"ז (ע"ב) ומדרש רבה פרשת האזינו (דב"ר פ"י ג'), צדיק מושל ביראת אלהים (שמואל ב' כג ג), מי מושל בי צדיק. ר"ל הצדיק שנקרא מי מושל בי, והטעם שנקרא צדיק מי, לפי שהוא הולך מדרגי לדרגי, המלאך נקרא עומד והצדיק נקרא מהלך, כמ"ש "ונתתי לך מהלכים בין העומדים האלה" (זכריה ג [I]), שהוא הולך מדרגי לדרגי ושואלין אותו מי הוא זה לפי שאין מכירין אותו, אבל סוד נסתר יש דמדת בינה נקראת מ"י, דתמן נ' שערי בינה שהם סוד נדרים נ' דרים, אם כן יפה אמר משה דמיתי שמא הותר הנדר, (ואז יוכל להיכנס לארץ ישראל) ואם תאמר מי הוא המתיר, לזה אמר אשר מי אל, ר"ל מדת מ"י שהיא נ' שערי בינה, והיא המושלת בשמים וארץ, ואשר דבר מלך שלטון מי יאמר לו מה תעשה, ר"ל מדת מ"י יקום בחרון אפו ולפני זעמו מי יעמוד (נחום א ו), וכן הוא אומר (ישעיה מד כד) רוקע הארץ מאתי כתיב, וקרינן מי אתי, שהיא מדת מ"י, וכן הוא אומר "מי זה אמר ותהי ה' לא צוה" (איכה ג' [I]). והשיב לו הקב"ה רב לך, שאתה רוצה להיות כדן רב שמתיר הנדר כשהוא יחיד מומחה:

⁴⁰⁹ "שומר מצווה" היינו ממתין ומצפה לקיימה:

ספר צוואת רבי ישראל בעל שם טוב - הנהגות ישרות

יז. לא להניח שום יום בלא מצוה הן מצוה קלה או חמורה כמו שאמרו רז"ל "הוי זהיר במצוה קלה כבחמורה" (אבות פ"ב משנה א) "זהיר" לשון והמשכילים יזהירו כו' דהיינו שהנשמה תאיר ותזהיר ממצוה קלה כבחמורה. כי רחמנא ליבא בעי והוא דבר גדול מאוד כי אז ידע שעשה פעולה ביום זה שברא מלאך אחד ואם יש עליו מלאך מליץ אחד וגו' וסימנך שומר מצוה לא ידע דבר רע היינו כשאדם מקבל על עצמו דבר זה אזי צריך להיות עומד על משמרתו מהבוקר עד ערב אולי יזדמן לו מצוה וזהו שומר מלשון ואביו שמר את הדבר אזי הסגולה שלא ידע דבר רע היינו שלא יבא לידי קרי הנקרע רע ח"ו וסימנך חסד אל כל היום היינו שבכל יום ויום צריך לעשות חסד לאל יתברך:

שפת אמת ספר דברים - פרשת האזינו - שנת [תרל"ד]

עָלָיו: (ז) כִּי אֵינָנו יָדַע מֶה שֶׁיְהִיָּה כִּי כַּאֲשֶׁר יְהִיָּה מִי נֶגִיד לוֹ: (ח) אֵין אָדָם שֶׁלִּיט בְּרוּחָ⁴¹⁰ לְכֹלֹא אֶת הָרוּחַ וְאֵין שֶׁלִּטוֹן בְּיוֹם הַמָּוֶת וְאֵין מְשַׁלַּחַת

בטור הביא המדרש שבין יוהכ"פ וסוכות עוסקים במצות לולב וסוכה ואין עושין עונות והקב"ה אומר מה דאזיל אזיל כו'. והקשה בטורי זהב איך יהיו ימים אלו יותר [גדולים] מסוכות עצמו שמקיימים גוף המצוה ונאמר ראשון לחשבון עונות ע"ש. אבל אין הדבר רחוק שיותר כח והצלה יש בהכנת המצוה מגוף קיום המצוה. אחד כי עשיות המצוה הוא רק לשעה וההכנה הוא לעולם. וע"ז נאמר ושמרתם ועשיתם וכפי מה שאדם שומר עצמו תמיד כדי שיהי' מוכן לקיים מצות השי"ת. כי בודאי כל היגיעה לשמור מהבלי עולם צריך להיות כדי להיות מוכן לקיים מצות השי"ת וכפי הטהרה יוכל לקיים המצוה. וע"י השמירה זוכה לקיימה ונשמר מכל דבר כמ"ש שומר מצוה לא ידע רע. ועוד כי מי יוכל לקיים המצוה כמשפטה. אבל הרצון והכנה להמצוה הוא לעשותו כרצונו ית' ולזאת ההכנה והשמחה לבוא להמצוה חשוב מאוד כנ"ל. ויש לדון קל וחומר ממה שאמרו ז"ל הרהורי עבירה קשים מעבירה. כל שכן מדה טובה הרהורי מצוה שאדם מהרהר ומשתוקק לקיים פקודת השי"ת טובים מהמצוה ושומרים האדם וע"ז אין עושין עונות כנ"ל:

⁴¹⁰ זוהר חלק א דף ריז עמוד ב

אמר רבי יוסי, כד ההוא בר נש אתקריבו יומיו, תלתין יומין מכריזי עלוי בעלמא, ואפילו צפרי שמיא מכריזין עלוי, ואי זכאה הוא תלתין יומין מכריזין עלוי בין צדיקא בגינתא דעדן. אמר רבי יוסי כאשר קרבים ימיו של אדם להסתלק מהעולם, שלוששים יום טרם הסתלקותו מכריזים עליו בעולם, ואפילו ציפורי השמים מכריזים עליו, ואם הוא צדיק שלוששים יום מכריזים עליו בין הצדיקים בגן עדן (וכבר סופר בספר "עוד יוסף חי" על הרב הצדיק והמקובל הרב יוסף דיין שביום פטירתו ביום שישי ט תמוז בשעות אחר הצהרים בא חסיד לבית ההלויות שמגר וצעק "אבד חסיד מן הארץ" ושאלו אותו מנין לך? ואמר שאביו בא אליו בחלום והודיעו) תנא כל אינון תלתין יומין, נשמתיה נפקת מניה בכל ליליא, וסלקת וחמאת דוכתה בההוא עלמא, וההוא בר נש לא ידע ולא אשגח ולא שליט בנשמתיה כל אינון תלתין יומין כמה דהוה בקדמיתא, דכתיב **אין אדם שליט ברוח לכלא את הרוח וגו'.**

למדנו, כל אותם שלוששים יום, נשמתו יוצאת ממנו בכל לילה, ועולה ורואה מקומה בעולם הבא, ואותו אדם לא יודע ולא משגיח ולא שולט בנשמתו כל אותם שלוששים יום שנאמר "אין אדם וכו'. וכך מסופר על רבי יצחק בזוהר ויחי

בַּמִּלְחָמָה וְלֹא יִמְלֹט רָשָׁע אֶת בְּעָלָיו: (ט) אֶת כָּל זֶה רָאִיתִי וְנָתַן אֶת לְבִי
לְכָל מַעֲשֵׂה אֲשֶׁר נַעֲשָׂה תַּחַת הַשָּׁמַשׁ עֵת אֲשֶׁר שָׁלַט הָאָדָם בָּאָדָם לָרַע
לו⁴¹¹: (י) וּבִכֵּן רָאִיתִי רָשָׁעִים קִבְּרִים⁴¹² וְבָאוּ וּמִמָּקוֹם קְדוֹשׁ יִהְיוּ⁴¹³

דף ריז שמעיד "נשמתי אסתלקת מיני בכל ליליא, ולא אנהיר לי בחלמא כמה דהוה
בקדמיתא" כלומר נשמתי עולה בכל לילה ולא מאיר לו החלום כפי שהיה קודם.

⁴¹¹ שער הפסוקים - ספר קהלת

את כל זה ראיתי ונתן אל לבי:

הָאָדָם בָּאָדָם לָרַע לוֹ, הוּא ר"ת הבל. הנה הבל רובו טוב כנודע. וכאשר האדם
הבליעל החיצון של הקליפות, שלט באדם הקדוש, ועשק הנשמות של הבל, והכניסם
בקליפות כנודע, אז הוא לרע לו, לאדם הבליעל. לפי שיען שאלו הנשמות הם
מסטרא דטוב, ורובם טוב, אעפ"י שמעוטים רע, אח"כ מתגברים על הקליפה,
ויוצאות משם, ומניחין אותם ריקנין מכל טוב:

⁴¹² זוהר חלק א דף קל עמוד א

מדרש הנעלם:

קמיה דמר, למנדע רזא דהאי פסוקא, ויוסף אברהם ויקח אשה ושמה קטורה, אמר
פירושא דהאי פסוקא כמה דגלו חברנא מארי מתניתין, דכד נשמתא ייתי בההוא
גופא קדישא דילה, הא מיליין הוו על חייביא דיקומון וכשרון עובדין, ויתן להו
מזיוא יקרא דיליה דינדעון ויתובון, ויזכון זכותא שלימתא, וכד חמא שלמה דא, הוה
סגי (ד"א, תוה סגי) ואמר **ובכן ראיתי רשעים קבורים ובאו, וממקום קדוש יהלכו,**
שיבאו ויחיו ממקום קדוש.

"רשעים" אלו הנפטרים ללא בנים

מדרש הנעלם פרשת כי תצא מאמר היבום

רבי יהודה שלח ליה לר' אבא, אמר, אתון דקיימתון קמי מאריהון דמתניתין, מ"ט
יבמה יבא עליה להקים שם המת, ולא באשה אחרת:

שלח ליה, "פָּרָה לְמוֹד מַדְבַּר בָּאֹת נַפְשָׁה שֶׁאֵפָה רוּחַ". (ירמיהו ב, 24) איתרגיש רבי
יהודה, ואמר, ודאי דא היא רזא דחכמתא, משמע דאמר שאפה רוח, רוח ממש:
ואזלא הא כהאי דא"ר יוסי דכתיב, **ובכן ראיתי רשעים קבורים ובאו, ובאו ממש.**

⁴¹³ זוהר חלק א דף קיד עמוד ב

מדרש הנעלם:

(ישעיה סב ד) "לא יאמר לך עוד עזובה ולא רצך לא יאמר עוד שממה", ובכל מקום שאתה מוצא לא לא היא שבועה, הדא הוא דכתיב (בראשית ט טו) ולא יהיה עוד המים למבול, ולא יכרת כל בשר עוד ממי המבול, וכתיב (ישעיה נד ט) אשר נשבעתי מעבור מי נח, מכאן ש"לא לא" שבועה, ומן לאו אתה שומע הן, ועתיד הקדוש ברוך הוא לקיים עולמו קיום, שלא תגלה כנסת ישראל, ולא תהרס בנין בית המקדש, לפיכך אין מקבלין נשמתן אלא במקום קיים לעולמים, כדי שתהיה הנשמה קיימת בגוף לעולמים, ודא הוא דכתיב "הנשאר בציון והנותר בירושלם קדוש יאמר לו" וגו'. אמר רבי חזקיה, מהכא (מקרא הוא) הוא קדוש, ירושלם קדוש, הנותר בה קדוש, הוא קדוש דכתיב (ישעיה ו ג) קדוש יהוה צבאות, וכתיב (הושע יא ט) "בקרבת קדוש", ירושלם קדוש, דכתיב "וממקום קדוש יהלכו", הנותר בה קדוש, דכתיב (ישעיה ד ג) "והיה הנשאר בציון והנותר בירושלם קדוש יאמר לו", מה קדוש הראשון קיים, אף הנשאר קדוש קדוש קיים.

זוהר חלק א דף קל עמוד א

מדרש הנעלם:

קמיה דמר, למנדע רזא דהאי פסוקא, ויוסף אברהם ויקח אשה ושמה קטורה, אמר פירושא דהאי פסוקא כמה דגלו חברנא מארי מתניתין, דכד נשמתא ייתי בההוא גופא קדישא דילה, הא מילייה הוו על חייביא דיקומון ויכשרון עובדין, ויתן להו מזיוא יקרא דיליה דינדעון ויתובון, ויזכון זכותא שלימתא, וכד חמא שלמה דא, הוה סגי (ד"א, תוה סגי) ואמר **ובכן ראיתי רשעים קבורים ובאו, וממקום קדוש יהלכו,** שיבאו ויחיו ממקום קדוש.

ספר לקוטי תורה - פרשת האזינו

ובכן ראיתי רשעים קבורים ואחר שנקברו מן הפעם הראשונה חוזרין ובאין לזה העולם וז"ש **ובאו** מפני שדחו אותם מג"ע וז"ש **וממקום קדוש יהלכו** שהוא ג"ע ואם היו זוכרים עונותיהם הראשונים שעליהם באה להם הצרה הזאת לא היו חוזרין עליהם אבל הם שוכחים כל מה שעשו בפעם הראשונה וז"ש וישתכחו בעיר בעולם הזה שהוא העיר שכחו אשר כן עשו בפעם הראשונה וחוזרים על קיאם, נמצא שגם

וַיִּשְׁתַּכְּחוּ בְעִיר אֲשֶׁר כֵּן עָשׂוּ גַם זֶה הֶבֶל: (יא) אֲשֶׁר אֵין נַעֲשֶׂה פִתְגָם מַעֲשֶׂה
הַרְעָה מִ"ה מְהֵרָה מִ"ה עַל כֵּן מָלֵא לֵב בְּנֵי הָאָדָם בָּהֶם לַעֲשׂוֹת רָע: (יב) אֲשֶׁר
חָטָא עֲשֶׂה רָע מֵאֵת וּמֵאֲרִיךְ לוֹ כִּי גַם יוֹדַע אֲנִי אֲשֶׁר יִהְיֶה טוֹב לְיִרְאִי
הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר יִירָאוּ מִלִּפְנֵיו: (יג) וְטוֹב לֹא יִהְיֶה לְרָשָׁע וְלֹא יֵאָרִיךְ יָמִים⁴¹⁴

זה הפעם השני' או השלישית שבאו היה הבל שלא תקנו כלל אלא אדרבא קלקלו יותר וז"ש גם זה הבל:

ספר שערי הלשם חלק א - סימן טו - פרק א - עולמות שעלו במחשבה והתיקון והנה הם נשמות התקע"ד דורות שקומטו בלא עת כמפורש בגמרא חגיגה יג ע"ב מתתקנים תמיד ע"י ששתלן בכל דור ודור, והגם שאמרו הן הן עזי פנים שבדור, אך ממנו ית"ש הנה לא יפלא כל דבר והם מתתקנים עכ"פ. והיינו כי הנה הם מתגלגלים תמיד ובאים בגלגול אחר גלגול עד שמתקנים עכ"פ, ועל זה נאמר, קהלת ח', ראיתי רשעים קבורים ובאו (כי הם קבורים ואח"כ באו מחדש) וממקום קדוש יהלכו כי שרשם הוא בקודש, כי כל האלף דור שרשם הוא מהח"ג שבדעת מהב' כתפין דא"א כמו שבארנו בספר הדע"ה שם וע"ש ענף י"ח, ולכן מטפל הקב"ה בתקנתן עד שיתוקנו כולם על כל פנים.

⁴¹⁴ ספר לקוטי תורה - מגילת קהלת

וטוב לא יהי' לרשע כצל אשר איננו ירא, כבר בארנו ענין צל הזה שאינו ירא מה ענינו בפרשת נשא (בשער מאמרי רשב"י לקמן) בענין יראה ואהבה כמה ענינים בכ"י מורי ז"ל:

אמרתי שגם זה פירוש תיקון י"ב שעולה זה הבל וז"ס הבל היוצא מפומא דז"א:

ולעשות רצון הצדיק הובאו דבריו על אתר:

שער מאמרי רשב"י - פרשת נשא

והנה ספירת הכתר אין בה יראה זו כי אין ספירה עליונה הימנה והיא העליונה שכולן ואמנם הספירה הראשונה מכל עשר ספירות שיש בה זאת היראה היא ספירת החכמה לפי שיראה לעלות אל מקום הכתר הגבוה ממנה פן תשרף באש שלה ולכן היא הנקראת יראה פנימית אבל הבינה אעפ"י שהיא תחת החכמה אין לה יראה זו לפי שהבינה והחכמה זווגא חדא אינן וכחדא נפקי וכחדא שריין (דף כ"ט ט ע"א) ואדרבה יש בה בחינת אהבה כי היא אוהבת את החכמה ומתקרבת אצלה באופן כי

כַּצֵּל אֲשֶׁר אֵינָנוּ יֵרָא מִלִּפְנֵי אֱלֹהִים: (יד) יֵשׁ הַבֵּל אֲשֶׁר נַעֲשֶׂה עַל הָאָרֶץ אֲשֶׁר
יֵשׁ צַדִּיקִים אֲשֶׁר מִגִּיעַ אֲלֵהֶם כְּמַעֲשֵׂה הָרָשָׁעִים⁴¹⁵ וַיֵּשׁ רָשָׁעִים שְׂמֹגִיעַ

החכמה נקראת יראה על כי יש לה יראה מלעלות אל הכתר והבינה נקראת אהבה על שאוהבת את החכמה אהבה גמורה ואמר כאן כי צריך שהאדם יקנה בו שתי מידות האלה. מדת האהבה את השי"ת הנרמזת בבינה האוהבת את החכמה ומדת היראה הנרמזת בחכמה היראה מן הכתר כנ"ל. והואיל ואתא לידן לבאר ענין היראה החיצונית והפנימית נבאר עתה ענין תועלת האדם בהיותו ירא יראה הפנימית הנזכרת כי גורם שגם הקלי' יתיראו מלעלות אל הקודש פנימה פן ישרפו וכאשר האדם איננו ירא יראה הנזכרת מלפני האלהים גורם אל הקלי' שיתבטל מהם היראה הזאת ויעלו למעלה ליינק שפע מן הקדושה וזהו סוד פסוק וטוב לא יהיה לרשע בצל אשר איננו ירא מלפני האלהים (ד"ש ע"ד) כי רז"ל דרשוהו על התלמיד שאינו ירא מלפני רבו ואין בו מדת היראה ואמר כי הוא רשע העושה כן ולכן לא יהיה לו טוב כיון שנדמה אל הצל אשר איננו ירא מלפני האלהים והצל הזה הם בחינת הקליפו' אשר נאחזות בק"ך צירופי אלהים דקדושה שהם כמנין צ"ל והוא סוד צ"ל מו"ת אשר איננו מלפני האלהים. ועולה להתאחז בק"ך צירופי אלהים הנזכרים אשר הם בקדושה וכבר ביארנו זה בדורש תיקון הגאווה והליצנות וע"ש (ש' רוח הקודש די"ז ע"א):

⁴¹⁵ זוהר חלק ב דף י עמוד ב

פתח רבי אלעזר ואמר, יש הבל אשר נעשה על הארץ, אשר יש צדיקים אשר מגיע אליהם כמעשה הרשעים וגו' אמרתי שגם זה הבל, האי קרא אוקמוה ואתמר. פסוק זה כבר הוסבר בכמה מקומות בזוהר כגון הקטע שלפנינו וכו' אך כאן בא להוסיף פרוש אבל יש הבל, שלמה מלכא עבד ספרא דא ואוקים ליה על שבעה הבלים שהם הז"ת דז"א דעלמא קיימא עלייהו, שהמלכות מתקיימת מהם ואינן שבעה עמודין סמכין דעלמא, והם שבעה עמודים הסומכים את המלכות לקבל שבעה רקיעים, וכנגדם יש שבעה רקיעים ואלין אינן: וילר"ן, עטרת יסוד דז"א היינו בחינת המלכות של ז"א רקיע, יסוד שחקי"ם, נצח והוד זבו"ל, תפארת מעו"ן, חסד מכו"ן, גבורה ערבו"ת, בינה הכוללת בתוכה כתר וחכמה וסימנך שמו"ר זע"ם ולקבלייהו, וכנגד שבעה רקיעים יש שבעה הבלים הבל הבלים הרי שלושה הבלים אמר קהלת הבל הבלים הרי שלושה הבלים נוספים הכל הבל הוא ההבל ההשביעי, וכמה דאינן שבעה רקיעין, אית אחרנין דדבקי בהו, הם שבעה ספירות של המלכות ז"ס דנוק' ומתפשטי ונפקי מנייהו, הכי נמי אית הבלים

אחרנין ז"ס דבי"ע ודקלי' דמתפשטי ונפקי מאלין, וכלהו אמר שלמה. והכא רזא דחכמתא אית ביה, **יש הבל** הוא היסוד דנפקא מאינון שבעה הבלים עלאין שהם ז"ס דז"א דעלמא קיימא עלייהו, ודא היסוד **נעשה על הארץ**, מלכות ואתקיים בקיומיה שהיסוד עומד בקיומו בסוד "והקימותי את בריתי" ואתתקף בתוקפיה, שמתחזק בעובדי ארעא, במעשי הצדיקים שבארץ התחתונה ובסליקו בהעלאת מ"ן, כלומר עשיית מעשים טובים ומצוות על מנת לעשות נחת רוח לאבינו שבשמים, דסלקא מארעא. שמעלים מלמטה ודא והיסוד אתמנא התמנה להשפיע על ארעא, למלכות וכל תוקפא וקיומא דיליה, ועיקר הקמתו של היסוד בסוד החסדים, הוא באינון נשמתין דצדיקא דאתלקיטו מארעא כד אינון זכאין, באותם נשמות הצדיקים שהסתלקו כבר מהעולם בעודם צדיקים עד לא סרחו בעוד דיהבי ריחא טב, טרם שקילקלו מעשיהם ועדין הם צדיקים כגון חנוך דכתיב ביה (בראשית ה כד) ואינון כי לקח אותו אלהי"ם, ונטל ליה עד לא מטא זמניה ואשתעשע ביה, וכן שאר זכאין דעלמא. דתנינן, על תרין מלין צדיקא מסתלקי מעלמא עד לא ימטי זמניהו, למדנו, על שני דברים צדיקים נפטרים מהעולם טרם זמנם חד על חובי דרא, דכד אסגיא חייביא בעלמא אינון זכאין דמשתכחי ביניהו אתפסון בחוביהו, סיבה ראשונה בגלל ריבוי עוונות הדור, הם נענשים בגללם וחד כד אתגלי קמי קודשא בריך הוא דיסרחון לבתר, סליק לון מעלמא עד לא מטא זמניהו, הדא הוא דכתיב **אשר יש צדיקים אשר מגיע אליהם כמעשה הרשעים**, מטי עליהו דינא דלעילא כאילו עבדו חובין ועובדין דרשיעייא. וסיבה נוספת כאשר ידוע לפני הקב"ה שעתיד צדיק לחטוא הוא מסלקו טרם זמנו. ועל אמר שלמה המלך וכו' שהוא מביא עליהם דין עליון כאילו עברו עבירות.

דהא זמנא חדא שאיל רבי יוסי ב"ר יעקב איש כפר אוננו בזמנא דרבי עקיבא וחברוי אסתלקו מעלמא ומיתו בההוא גוונא שהרי פעם אחת שאל רבי יוסי בן רבי יעקב איש כפר אוננו בעת שרבי עקיבא ותשע הרוגי מלכות הסתלקו מהעולם במיתה משונה כמתואר בגמרא במסכת ברכות דף סא ע"ב לגבי רבי עקיבא לרבי מאיר, אמר ליה וכי כתיב דא בכל אורייתא כלה? שאל את רבי מאיר וכי כתוב עונש כזה לצדיק בתורה כולה? אמר ליה, ולא? ענה לו וכי לא? והא אמר שלמה **אשר יש צדיקים אשר מגיע אליהם כמעשה הרשעים**, מטי עליהו דינא דלעילא כאילו עבדו חובין ועובדין דרשיעייא, שמגיע לצדיק עונש כאילו הוא רשע וכן ההיפך **ושערים שמגיע אליהם כמעשה הצדיקים**, יתבי בשקט ושלם בהאי עלמא, ודינא לא מטא עליהו, כאילו עבדו עובדין דצדיקייא, יושבים בשקט בעולם הזה ודין לא מגיע עליהם כאילו היו צדיקים אמאי? וזאת למה? אי בגין דאתגלי קמי קודשא

ברוך הוא דיתובון בתיובתא, או דיפוק מנייהו זרעא דיהא קשוט בעלמא, או בגלל שגלוי וידוע לפני הקב"ה שישובו בתשובה לפניו או שיולידו צדיקים כגון תרח דנפק מניה זרעא דקשוט אברהם, אחז דנפק מניה חזקיהו, ושאר חייבין דעלמא, ובגין כך בסטרא דא צדיקים שמגיע להם עונש כרשעים ובסטרא דא, וההיפך, רשעים שמגיע להם שכר כמעשה הצדיקים נראה לנו בעיני בשר שזה **הבל** דקאמרן **נעשה** ואתתקף על הארץ כדאמרן.

דבר אחר, פירוש נוסף **יש הבל אשר נעשה על הארץ**, כדקאמרן דאתתקף (ואתתקף) על עלמא, במאי, בגין **דיש צדיקים אשר מגיע אליהם כמעשה הרשעים**, מטאן לידייהו כאינן עובדין דחייביא, כגון בת עובד ע"ז, או חד מאינן עובדין דאינן ממעשה הרשעים, ואינן קיימי בקיומיהו מדחילו דמאריהו, ולא בעאן לאסתאבא, כגון כמה זכאי קשוט דמטו לידייהו כעובדין אלין, ואינן גבורי כח דעבדי רעותא דמאריהו ולא חטאו, שמגיע לצדיק נסיון כאילו הוא רשע והם עומדים בנסיון ולא חוטאים ולא נטמאים כגון המסופר כמה מעשיות בגמרא בקידושין דף לט ע"ב על רב פפי ובדף מ ע"א על רבי צדוק ורב כהנא עיי"ש ועל דא **הבל נעשה על הארץ**, ואתתקף בתוקפיה. **ויש רשעים אשר מגיע אליהם כמעשה הצדיקים**, מטי לידייהו חד מצוה דאיהו עובדא דצדיקא, וזכאן בה ועבדין יתה, כגון לסטים מקפחא דהוה משתכח בטוריא, בהדי אינן לסטים עובדי ע"ז, וכד הוה יודאי אעבר תמן הוה משזיב ליה, ונטר ליה מנייהו, והוה קרי עליה רבי עקיבא **יש רשעים אשר מגיע אליהם כמעשה הצדיקים**, ויש רשעים שמגיע אליהם מצוה כמעשה הצדיקים. כגון: שודד מזוין שהיה בקבוצת שודדים עובדי ע"ז וכאשר יהודי עובר שם הוא מצילו מידם וכגון ההוא חייבא דהוה בשבבותיה דרבי חייא, דליליא חד פגע בה בההיא אתתא דהות אזלת לבי ברתה, בעא למתקף בה, אמרה ליה במטו מינך אוקיר למרך ולא תחטי גבאי, שבקה ולא חב בה, או דוגמא נוספת: היה רשע שגר בשכנות לרבי חייא. לילה אחד פגש באישה שהלכה לבקר את ביתה ורצה לאונסה. ביקשה ממנו האישה ואמרה, כבד אדונך הכוונה להקב"ה ולא תפגע בי והניחה אותו הרשע ולא פגע בה. וזה נחשב לרשע כאילו עשה מצווה כמאמר הגמרא בקידושין דף לט ע"א "ישב ולא עבר עבירה נותנים לו שכר כעושה מצווה" וכפירוש רש"י שם הוי אומר **ויש רשעים אשר מגיע אליהם כמעשה הצדיקים**, **אמרתי שגם זה הבל**, כמה דאתתקף ההוא הבל בהדי אינן צדיקא דמטו לידייהו עובדי דחייביא ולא חטאן, אוף הכי אתתקף בהדי אינן חייביא דמטי לידייהו עובדי דאינן צדיקא ועבדי להו. כשם שמתחזק ההבל על הצדיקים לעשות עברה ולא חוטאים כך מגיעות מצוות לידי הרשעים ועושים

אותם דתנינן עבד קודשא בריך הוא צדיקים ורשעים בעלמא, וכמה דאטייקר איהו בעלמא בעובדי דצדיקא, הכי נמי אטייקר איהו ברשיעיא כד עבדי עובדא טבא בעלמא. שלמדנו עשה הקב"ה צדיקים ורשעים בעולם וכשם שמתעלה כבודו מהצדיקים כך מתעלה כבודו מהרשעים כאשר עושים טוב בעולם. הבאור מתוך ה"מתוק מדבש" דף כג שליקט מספר "מקדש מלך" ובאור הרמ"ק ז"ל ובתוספת נופך.

זוהר חלק א דף נו עמוד ב

ויתהלך חנוך את האלה"ם ואיננו כי לקח אותו אלה"ם, רבי יוסי פתח, (שיר א יב) עד שהמלך במסבו נרדי נתן ריחו, האי קרא אתמר, אבל תא חזי כך ארחוי דקב"ה, בשעתא דבר נש אתדבק ביה, והוא אשרי דיוריה עליה, בשעה שאדם דבק בהקב"ה הקב"ה נעשה מרכבה עליו (מרבי חיים ויטאל הובא בספר "מתוק מדבש" דף קעט) וידע דלבתר יומין יסרח, אקדים ולקיט ריחיה טב מניה, וסליק ליה מעלמא, ויודע הקב"ה שהצדיק לאחר זמן יחטא, מקדים הקב"ה ואוספו אליו טרם יחטא הדא הוא דכתיב עד שהמלך במסבו נרדי נתן ריחו, עד שהמלך דא קב"ה, במסבו, דא ההוא בר נש דאתדבק ביה ואזיל בארחוי, במסיבו זה הצדיק הדבק בקב"ה והולך בדרכיו נרדי נתן ריחו, אינון עובדין טבין דביה, דבגינהון יסתלק מעלמא עד דלא מטא זמניה. "נרדי נתן ריחו" אלו המעשים הטובים שבגינם מסתלק הצדיק מהעולם. ועל דא הוה שלמה מלכא אמר, **יש הבל אשר נעשה על הארץ אשר יש צדיקים וגו', יש צדיקים אשר מגיע אליהם כמעשה הרשעים**, כמה דאוקימנא דבגין דעובדיהון טבין קב"ה סליק לון מעלמא, (בגין דלא יסרחו (יחיו), ומגו רחימותיה בהו מסלק לון) עד לא מטא זמנייהו, ועביד בהון דינין, **ויש רשעים אשר מגיע אליהם כמעשה הצדיקים**, דקב"ה אוריך לון יומין, ואוריך רוגזיה בהו, וכל דא כמה דאתמר, אלין בגין דלא יסרחון, ואלין בגין דלהדרו לגביה, או בגין דיפוק מנייהו בנין דמעלי. ויש רשעים שהקב"ה מאריך אפוא אליהם או בגלל שעתידים להוליד בן צדיק או כדי שיחזרו בתשובה תא חזי חנוך זכאה הוה, וקב"ה חמא ליה דיסרח לבתר, ולקיט ליה עד לא יסרח, הדא הוא דכתיב (שיר ו ב) וללקוט שושנים, בגין דיהבי ריחא טב לקיט לון קב"ה עד לא יסרחו, ואיננו כי לקח אותו אלה"ם, ואיננו לארכא יומין כשאר בני נשא דהוו אורכי יומין, מאי טעמא, בגין דלקח ליה קב"ה עד לא מטי זמניה.

תיקוני זוהר דף קב עמוד א

אמר רבי שמעון בגין דא כתיב (קהלת ה') **יש הבל אשר נעשה על הארץ אשר יש צדיקים שמגיע אליהם כמעשה הרשעים וגומר, והכא אתרמיז צדיק ורע לו רשע וטוב לו, צדיק ורע לו הכא אתרמיז, יש צדיקים שמגיע אליהם כמעשה הרשעים, ודא רזא דצדיק דאערע ליה כמעשה הרשעים, לאו דאיהו רשע ולא בן רשע, אלא כמעשה הרשעים דחב בעובדא דחייביא, דאינון סמא"ל ונחש, אירע ליה עובדא דילהון, והאי איהו רזא פוקד עון אבות על בנים, בגין דמעשה אבותיהם בידיהם, דא גרים להבל מיתה, ומת בלא בן, ובגין דא אזיל בגלגולא, שי"ן דמשה איהו ש"ת מתמן רווח שי"ן (ס"א שת), הדא הוא דכתיב כי שת לי אלקי"ם זרע אחר תחת הבל כי הרגו קין, תחת הבל ודאי, דהבל רכיב עליה, ואתעביד שת הרכבה ליה, ואיהי סיומא דאלפא ביתא, ובגין דא תחת הבל:**

ספר נהר שלום - דף מז עמוד א

ז"ל הרב ז"ל דע שהמגולגל המשלים נוטל חלקו וחלק חבירו בסוד "יכין רשע וצדיק ילבש" לפי הגמרא בבא קמא קיט ע"א על הפסוק באיוב פרק כז, 17 כי אותו הלבוש שעשה רשע זה ע"י קצת צדקותיו ומעשיו (קכ"ה ע"א) הטובים ולא זכה ללבושו עתה המגולגל המשלים לובשו וזהו וצדיק ילבש. והנה יוחנן כהן גדול שמש בכהונה גדולה 80 שנה ובודאי שע"י עבודתו כמה וכמה לבושין דיקר עשה לו אלא שאח"כ נעשה צדוקי אז אבד כל החלקים הטובים ההם. והנה דוגמת יוחנן שימיו הראשונים היה צדיק ולבסוף חטא הנה מה שפגם הם ימיו האחרונים ולזה בא רבי אלעזר בן דורדייא שהיה פגום בכל ימיו הראשונים ובסוף ימיו עשה תשובה ונמצא שיש כאן ימים שלימים מתוקנים וימים שלמים מקולקלים והנה צד הרע שבימים אלו נטל יוחנן וצד הטוב שבימים האלו נטל ראב"ד וכמ"ש בפסוק "יגמור נא רע רשעים ותכונן צדיק" (תהילים פרק 10, ז) ובפסוק "אם רעב שונאך כו' (משלי כה, 21) עכ"ל. וקשה איך לא לקחו הקב"ה ליוחנן קודם שחטא כמו שעשה לחנוך ולכיוצא בו שכך הוא דרכו של הקב"ה כמ"ש בזוהר ע"פ ויתהלך חנוך וגו' או למה לא עשה לחנוך כמו שעשה ליוחנן ולא ליקח אותו ויתן תחילה ימיו הטובים למי שעשה תשובה בסוף ימיו ואפשר שלזה כיון שלמה המלך עליו השלום באומרו **יש הבל אשר נעשה על הארץ אשר יש צדיקים אשר מגיע אליהם כמעשה הרשעים כגון יוחנן כהן גדול ויש רשעים שמגיע להם כמעשה הצדיקים כגון רבי אלעזר בן דורדייא ע"ה כנ"ל.**

אֱלֹהִים כְּמַעֲשֵׂה הַצְּדִיקִים אֲמַרְתִּי שָׁגַם זֶה הֶבֶל: (טו) וְשִׁבַּחְתִּי אֲנִי אֶת
הַשִּׁמְחָה⁴¹⁶ אֲשֶׁר אֵין טוֹב לָאָדָם תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ כִּי אִם לֶאֱכֹל וּלְשִׂתוֹת
וּלְשִׂמּוֹחַ וְהוּא יִלְוֶנוּ בַּעֲמָלוֹ יָמֵי חַיָּיו אֲשֶׁר נָתַן לוֹ הָאֱלֹהִים תַּחַת
הַשָּׁמֶשׁ: (טז) כֹּאֲשֶׁר נָתַתִּי אֶת לְבִי לָדַעַת חֲכָמָה וּלְרֹאוֹת אֶת הָעֵנָן אֲשֶׁר
נַעֲשֶׂה עַל הָאָרֶץ כִּי גַם בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה שָׁנָה בְּעֵינָיו אֵינְנוּ רֹאֶה: ⁴¹⁷(יז) וְרֹאִיתִי

⁴¹⁶ זוהר חלק ב דף רנה עמוד א

כתיב (קהלת ח טו) ושבחתי אני את השמחה אשר אין טוב לאדם תחת השמש כי
אם לאכול ולשתות ולשמוח והוא ילונו בעמלו ימי חייו אשר נתן לו האלהים תחת
השמש, ושבחתי אני את השמחה, וכי שלמה מלכא משבח דא. וכי שלמה המלך
ע"ה משבח את האכילה, השמחה והשתיה? אלא ושבחתי אני את השמחה, דא
חדוותא דמלכא קדישא בזמנא דאיהו שלטא, אלא, ושבחתי אני את השמחה זו
שמחת הקב"ה, ומתי שיש שמחה למעלה על האדם לשמוח למטה, ומתי?
בשבתא וביומין טבין, דמכל עובדין טבין דבר נש עבד, אין טוב לאדם תחת השמש,
כי אם לאכול ולשתות, ולאחזאה חדוותא בההוא סטרא, בגין דיהא ליה חולקא
לעלמא דאתי. בשבתות וימים טובים שבהם יש לשמוח, והשמחה של האדם זה
בזמן שהוא אוכל ושותה ומראה שמחה בצד הקדושה ובזה בונה את עולמו
הבא. על פי ה"מתוק מדבש" דף תתנא.

⁴¹⁷ ספר עבודת הקודש חלק ג פרק כ

וכבר גלה חכם הרזים ע"ה בספר קהלת, קצור ההשגה האנושית וליאותה, בשני אלו
המחקרים, אמר כאשר נתתי את לבי לדעת חכמה ולראות את הענין אשר נעשה על
הארץ כי גם ביום ובלילה שנה בעיניו איננו רואה. וראיתי את כל מעשה האלהים כי
לא יוכל האדם למצא את המעשה אשר נעשה תחת השמש בשל אשר יעמל האדם
לבקש ולא ימצא וגם אם יאמר החכם לדעת לא יוכל למצא. אמר כי כבר נותן את
לבו לדעת חכמה והוא חכמת הנמצאות על דרך העיון השכלי המופתי, ולראות את
הענין אשר נעשה על הארץ ולראות אם יוכל להשיג על דרך החקירה המופתית
טבעי הדברים השפלים, והרבתי בזה והגדלתי העיון והחקירה כי גם ביום ובלילה
שנה בעיניו וגו', ועיניו שב אל לבו כמו ולבי ראה הרבה חכמה, שהוא העיון השכלי,
וראיתי את כל מעשה האלהים כי לא יוכל האדם למצא. אמר כי עמדו בפניו שני
מעיקים בזה, האחד עומק המושג, כי להיות הטבע מעשה אלהים משוער בחכמתו
וכמו שכתוב יי' בחכמה יסד ארץ ומי יבא עד תכונתו, והשני קוצר המשיג, כי לא

אֶת כָּל מַעֲשֵׂה הָאֱלֹהִים מִיָּה כִּי לֹא יוּכַל הָאָדָם לְמַצּוֹא אֶת הַמַּעֲשֵׂה אֲשֶׁר נַעֲשֶׂה תַּחַת הַשָּׁמַשׁ בְּשֵׁל אֲשֶׁר יַעֲמַל הָאָדָם לְבִקֵּשׁ וְלֹא יִמָּצֵא וְגַם אִם יֹאמַר הַחֶכֶם לְדַעַת לֹא יוּכַל לְמָצֵא :

פרק ט

(א) כִּי אֶת כָּל זֶה נִתְּנִי אֶל לְבִי וְלָבוּר אֶת כָּל זֶה אֲשֶׁר הִצְדִּיקִים וְהַחֲכָמִים וְעַבְדֵיהֶם בְּיַד הָאֱלֹהִים גַּם אֶהְבֶּה גַם שִׁנְאָה אֵין יוֹדֵעַ הָאָדָם הַכֹּל לִפְנֵיהֶם: (ב) הַכֹּל כְּאֲשֶׁר לְכָל מְקָרָה אֶחָד לְצַדִּיק וְלָרָשָׁע ⁴¹⁸לְטוֹב ט"ת ע"ב

יוכל האדם במה שהוא אדם, למצא האמת בטבעי הדברים השפלים להיות אין לו מבא בהם כי אם מן החוש והחוש יחטיא האמת על הרוב, בשל אשר יעמול האדם וגו', נעתק אל מה שאין לחוש מבא בו, והוא מתעמל בחקירתו דרך אומד ומחשבה בלבד, והוא בדברים אשר למעלה מגלגל הירח, ואמר כי מכל שכן בזה אם יעמל האדם במה שהוא אדם לבקש על דרך האומד וההשערה השכלית, ולזה הוסיף בחקירה זו השנית לבקש ואמר ולא ימצא כי הוא נמנע מצד שהוא אדם:

והזכיר האדם בשניהם, לפי שהחוקר בהם הוא אם מן החוש ואם מן השכל האינושי, ובהם הוא אדם אשר מצד זה תקצר השגתו, והוא ע"ה בא לחקור בשני המחקרים האלה מצד זה וידע כי נלאה בחקירתו, וזה היה בכוונה כדי שיכיר מעלת החכמה שנתנה לו במתנה אשר בה יעמוד על האמת, בכל מה שסכל קודם בהיותו חוקר בו מצד החוש ומצד השכל שהוא אדם בהם, והוא שאמר במקום אחר וראיתי אני שיש יתרון לחכמה מן הסכלות, שרצה בזה כי מן הסכלות שסכל חכמת הנמצאות כשחקר בהם מצד שהוא אדם, ראה שיש יתרון ומעלה גדולה לאין חקר לחכמה שנתנה לו, שבה עמד על האמת בכל מה שסכל מקודם, ואלו לא חקר מקודם על זה אולי אחר שנתחכם לא היה רואה ומכיר היתרון שיש לחכמה, אבל היה אומר כי גם מצד שהוא אדם בלבד יוכל להשיג, ולדחות זה אמר וגם אם יאמר החכם לדעת כלומר וגם אם יאמר החכם אחר שנתחכם בחכמה שגם מצד השכל והעיון, יוכל לדעת ולהשיג מה שנתחכם בו אחר כך אמר כי לא יוכל למצא כי כבר עמד הוא על זה מצד הנסיון:

⁴¹⁸ ספר דעת תבונות להרמח"ל ז"ל

יש שני אופני השגחה בעולם הנהגת שכר ועונש והנהגת המזל והם שולטים לפי מעשי בני אדם

(קסט) אמרה הנשמה - אמנם אם כן נגזר אומר שאין שכר ועונש בעולם הזה כלל, אלא בעולם הבא?

(קע) אמר השכל - איננו כן; אבל צריך שתדעי הקדמה עיקרית, והיא, כי הנה אמרו חז"ל (בראשית רבה כה, ג), "ויהי רעב בימי דוד" (שמואל ב כא, א) - עיקר אותנטיא שלו לא היה ראוי להיות בימי דוד, אלא בימי שאול, אלא על ידי שהיה שאול גרופית של שקמה גלגלו הקב"ה והביאו בימי דוד". וכן אמרו (ב"ר נה, ב), "הפשתני הזה כשהוא בודק פשתנו אינו בודק אלא" וכו'. הרי לפניך שלא תמיד ישתמש האדון ב"ה מן הנהגת המזל הזה, אלא בזמן שהוא יודע שטוב להשתמש בה. כי הנה האדון ב"ה הכין סדרים עמוקים בהשלמת הבריאה, כמו שביארנו, ושם לו שני דרכים, דרך השכר ועונש ודרך המזל, והוא הבוחר, ומשתמש פעם מן הדרך האחד ופעם מן הדרך האחר, מה שהוא יודע היותו יותר טוב לעולמו. אמנם בהשתמשו מן הדרך השכר ועונש - יהיו כל הענינים הנולדים לפי סדרי השכר ועונש בחוקותיהם; ובהשתמשו מדרך המזל - יהיו הענינים. הנולדים לפי סדר הנהגת המזל ותכונת הבריאה, כמו שביארנו:

והנה גם זה יוליד לצדיקים זכות יותר, כי אלמלי תמיד היה האדון ב"ה מענה את הצדיקים לבד - היה נסיון, אך לא כל כך גדול, כי על כל פנים היו מתנחמים לדעת שהם ודאי צדיקים, כיון שהם מעונים; וכל בן שכל היה בוחר באלה היסורים, שודאי אינם אלא יסורי הצדיקים, כי הרשעים אינם מיוסרים. אמנם רצה האדון ב"ה שיהיה מקום נסיון יותר גדול, שלא יוכלו בני האדם להבין בבירור מה שהקב"ה עושה בעולם עם כל איש ואיש. אבל מה שיראה לכאורה - הוא היות "הכל כאשר לכל, מקרה אחד לצדיק ולרשע" (קהלת ט, ב). וענין זה ביארוהו במדרש ז"ל (ילק"ש קהלת תתקפט, וע"ש בסי' הקודם לו), שלמה מביט בכל הדורות ורואה דברים שמגיעים לרשעים מגיעים לצדיקים" וכו'. פירוש, כי יראה הקב"ה שמקרה אחד שיוולד לרשע שיהיה, עובר אחת מן העבירות בפרט, ויהיה העונש ההוא מתיחס לעבירה ההיא, יולד גם כן לצדיקים שיהיו ממש נזהרים עד מאוד באותה העבירה עצמה; והיינו, אברהם ונמרוד, וכל האחרים המוזכרים במדרש שם, שהמעשה מוכיח האמת הזאת שפך הוא ודאי. והנה זה עשוי כדי לתת שכר טוב יותר לצדיקים המתחזקים באמונתם, והוא מה שאמר הכתוב (חבקוק ב, ד), "וצדיק באמונתו

וְלִטְהוֹר וְלִטְמֵא וְלִזְבֵּחַ וְלִאֲשֹׁר אֵינֶנּוּ זִבְחַ כְּטוֹב כְּחֻטָּא הַנִּשְׁבָּע כְּאֲשֹׁר
שְׂבוּעָה יָרָא: (ג) זֶה רָע בְּכָל אֲשֹׁר נַעֲשֶׂה תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ כִּי מִקְרָה אֶחָד לְכָל וְגַם
לֵב בְּנֵי הָאָדָם מְלֵא רָע וְהוֹלִלּוּת⁴¹⁹ בְּלִבָּבָם בְּחַיֵּיהֶם וְאַחֲרָיו אֶל הַמֵּתִים: (ד)

יחיה". כי אי אפשר לשום אדם לעמוד על בורים של הדברים שהקב"ה עושה עמו, כי הוא ית' מתנהג פעם בדרך השכר ועונש ופעם בדרך המזל, כמו שביארנו. וכל דבר שיתחדש על האדם, הנה אין שם מי שישפוט אם מן השכר ועונש הוא, וכפי מעשיו, אם מן המזל הגוזר עליו; ויש בכל דבר ודבר פנים לכאן ולכאן, עד שהלב סוער מאוד ברוב מחשבותיו ושרעפיו בקרבו. אבל מי שהוא נאמן לה', צריך שיתקע יתד אמונתו חזק בל ימוט, לדעת שכל מעשה ה', יהיה באיזה דרך שיהיה, ישר ונאמן הוא ודאי, ואין עולה ח"ו, ולא כרשעים שהיו אומרים, לא יתכן דרך ה'; אלא על משמרתו יעמוד לעבוד את בוראו בעבודה תמה, בהשואה אחת בכל מידה ומידה שהוא מודד לו, ואז יקרא תמים ממש:

כללו של דבר - שני דרכים הם, דרך השכר ועונש ודרך המזל; והאדון ב"ה משתמש מהם לפי מה שהוא יודע היותו טוב לעולמו:

ובמדרשו של רשב"י נמצא מאמר אחד, שאף על פי שענינו עמוק בסתרי המידות, אבל שטחיותו נראה זר מאוד למי שלא ידע הקדמות אלה שהודעתיו. וז"ל המאמר (תיקוני זוהר, תיקון ע), "ובזמנא דאסתלק הוי"ה מכרסיא דדין ומכרסיא דרחמי, לית תמן לא אגרא ולא עונשא", כי נראה כאילו ח"ו אין שכר ועונש. אמנם הכוונה האמיתית היא להודיענו שיש זמן שאין האדון ב"ה מנהג העולם בהנהגת השכר ועונש, אלא בהנהגת המזל, וכמו שביארנו, שהטוב והרע נמשך ובא לפי עניני ההנהגה לצורך התיקון הכללי. אך ודאי שהשכר ועונש יהיה לעולם הבא, לתת לאיש כדרכיו וכפרי מעלליו. אמנם הודיענו, שבזמן תוקף עקבות משיחא, לא יקשה עלינו אם הצדיקים נשפלים השפלה גדולה, ואם בני האדם צועקים ולא נענים, וכל שאר הדברים הרעים שאמרו רז"ל (סוטה מט ע"ב), "בעקבות משיחא חוצפא יסגי", כי כל זה נולד לפי שאין הצדיקים יכולים אפילו בזכותם לתקן הקלקולים ההם, כי השעה גורמת כך, וכדי להוליד מזה התיקון השלם שיהיה אחר כך בגילוי יחודו ית', וכמו שביארנו:

⁴¹⁹ זוהר חלק ג דף קנח עמוד א

כִּי מִי אֲשֶׁר יַחְבֵּר אֶל כָּל הַחַיִּים יֵשׁ בְּטָחוֹן כִּי לְכָל־חַי הוּא טוֹב מִן הָאָרֶז׃
מ"ה הַמֶּת: (ה) כִּי הַחַיִּים יוֹדְעִים שְׂיָמְתוּ וְהַמֶּתִים אֵינָם יוֹדְעִים מְאוּמָּה⁴²⁰

פתח ואמר זה רע בכל אשר נעשה תחת השמש. זה רע ודאי. מאי זה רע דא הוא מאן דאושיד זרעא בריקניא וחביל אורחוי בגין דהאי לאו מדוריה בקב"ה ולא יהא ליה חולקא בעלמא דאתי רע זה המוציא שז"ל שהרי זה אין מדורו עם הקב"ה בעולם הבא הדא הוא דכתיב "כי לא אל חפץ רשע אתה לא יגורך רע". (תהילים ה, 5) על דא אמר זה רע דלא יהא ליה מדורא לעילא כי מקרה אחד לכל וגם לב בני האדם מלא רע (בגין דא) והוללות בלבבם בחייהם שטותא תקיע בלביהו ואינן מחוסרי מהימנותא ולית לון חולקא בקב"ה ובאינן בני מהימנותא לאו בעלמא דין ולא בעלמא דאתי הדא הוא דכתיב "ואחריו אל המתים". בחייהם שטות תקועה בליבם והם מחוסרי אמונה ואין להם חלק בקב"ה ובקהל המאמינים לא בעולם הזה ולא בעולם הבא ת"ח קב"ה אזהר לבני עלמא ואמר "ובחרת בחיים למען תחיה" (דברים ל, 19) (בהאי עלמא ובעלמא דאתי) וחיין דההוא עלמא ניהו. בא וראה, הקב"ה מזהיר את בני האדם ואומר להם "ובחרת בחיים למען תחיה" היינו חיי העולם הבא אינן דחייבין מחוסרי מהימנותא מאי קא אמרי כי מי אשר יבחר וגו'. אע"ג דיבחר בר נש בההוא עלמא כמה דאמר, לאו הוא כלום אלו מחוסרי האמונה מה אומרים? "כי מי אשר יבחר וכו'" שאף על פי שיבחר האדם בעולם הבא, כמו שאומר, אינו כלום דהא מסירא דא בידנא אל כל החיים יש בטחון ומסירא דא בידיהו כי לכלב חי הוא טוב מן האריה המת. כי מסורת זה בידינו "אל כל החיים יש בטחון" היינו חיי העולם הזה, ומסורת בידם "כי לכלב חי טוב מן האריה המת" היך יהא לן חיין בההוא עלמא ואיך יהיה להם חיים בעולם הבא? ועל דא זה רע ודאי דלא ידורון במלכא עלאה ולא יהא לון חולקא ביה. ועל כן זה רע ודאי, שלא יגורו עם המלך ולא יהיה להם חלק בו ואע"ג דכל הני קראי תשכח סמיכין לחברייא במלין אחרנין. ולמדות שפסוקים אלו שימשו את החברים לדרשות אחרות אבל ודאי שלמה קא אתא לגלאה על אינן חייבין מחוסרי מהימנותא דלית לון חולקא בקב"ה בעלמא דין ובעלמא דאתי. אבל ודאי ששלמה המלך ע"ה בא לגלות על אלו הרשעים חסרי האמונה שאין להם חלק בעוה"ז ובבא. על פי ה"סולם" פרשת שלח אותיות כה-כו וה"מתוק מדבש" דף רכה.

⁴²⁰ זהר חדש מדרש רות מאמר כל זמן שהגוף לא נקבר, הנפש אינה נחה

יומא חד, רבי פרחיה הוה יתיב אבבא דפתחא דלוד, והוה עציב, דדחיקא ליה שעתא. היה דחוק במעוות אתא חד בר נש לגביה, אמר ליה, רבי, תיבעי למיהך בדוך פלוני בהדאי, ואתן לך מאני כסף, בגין דנשתדל באורייתא כחדא באורחא, אמר ליה ניזיל. אזלו. אמר ליה, רבי, מאי דכתיב, כי החיים יודעים שימותו והמתים אינם יודעים מאומה. אמר ליה החיים אלו הצדיקים, והמתים אלו הרשעים:

א"ל חייך רבי, אפילו הרשעים בההוא עלמא, ידעין בצערא דידהו, וידעין ביקרא דצדיקייא, ובדינהו דרשיעייא. אמר ליה, אי הכי מאי והמתים אינן יודעים מאומה? הקשה לו אותו אדם לרבי פרחיה, כיצד יתכן לומר שהרשעים אינם יודעים מאומה? והרי אפילו רשעים בעולם הבא יודעים בצער העולם הזה וכמסופר בגיטין דף נז ע"א על פושעי ישראל.

אמר ליה, בהאי עלמא כתיב. דהא צדיקייא דאיקרון חיים, מסתכלין וידעין דימותון, וזמינין למיהב דינא, דאית דין ואית דיין. כד"א, "והחי יתן אל לבו". (לעיל פ"ז, 2) אבל רשעים דאיקרין מתים, לא ידעין, ולא משגיחין, ולא מסתכלין בעובדי דההוא עלמא כלום. ומאן דלא ידע בעובדא דההוא עלמא, איקרי מית בגין דהאי עלמא לאו מבני חייא. דההוא עלמא דנשמתין ורוחין איהו, והאי עלמא דגופא הוא: אמר לו רבי פרחיה, הפסוק מדבר על הרשעים בעולם הזה. הצדיקים בעוה"ז יודעים שימותו ויש דין ויש דיין אבל הרשעים אינם שמים על ליבם דבר מעניני העולם הבא ולכן נקראים מתים כי העולם הזה הוא עולם הגוף והעולם הבא הוא עולם הנשמות.

ספר שערי צדק - השער השמיני

דע כי כל מקום שנקרא "חיים" אין שם רע לא מעט ולא הרבה, ובכל מקום שנקרא "רע" אין בו (חיים) לא מעט ולא הרבה. כי הדבר הנקרא חיים הוא עיקר ועצם כל טובות ותענוגים וכל מיני הגמול העתידיים לצדיקים ולחסידים והמקום הנקרא מות הוא הפך החיים. לפיכך אמרה תורה "ראה נתתי לפניך את החיים ואת הטוב את המות ואת הרע" (דברים פרק ל, 15) עם החיים יבא טוב ועם המות יבא רע כי החיים ממש הם עצם הדבר נקרא כך. והוא סוד הספירות העליונות מקום כל מיני אצילות ושפע ברכה וטובה והצלחה ובריאות וחיים. והמות ממש הוא עצם דבר ובו כל כחות הטומאה החיצונית הנקראים אשה זרה וזונה ובאר צרה נכרייה. היודע סוד זה יבין סוד גויעה ואסיפה ומיתה האמורה בצדיקים וסוד מיתה האמורה ברשעים וסוד טומאת מת סודות גדולים תלוין בענין טומאת מת במה שרמזנו הנה. לפיכך רמזו במס' ברכות (דף יח ע"א) כי החיים יודעים שימותו והמתים אינם יודעים

וְאִין עוֹד לָהֶם שְׁכָר כִּי נִשְׁכַּח זִכְרָם: (ו) גַּם אֶהְבֶּתֶם גַּם שִׁנְאַתֶּם גַּם קִנְיָתֶם
כָּבֵר אֲבָדָה וְחִלְקֵי אִין לָהֶם עוֹד לְעוֹלָם בְּכָל אֲשֶׁר נַעֲשֶׂה תַּחַת הַשָּׁמַיִם: (ז) לֵךְ
אֲכַל בְּשִׂמְחָה⁴²¹ לַחֲמֹךְ וּשְׂתֵה בְּלֵב טוֹב יִינֹךְ כִּי כָבֵר רָצָה הָאֱלֹהִים אֶת

מאומה ואמר הצדיקים במיתתן קרוים חיים והרשעים בחייהם קרוים מתים. והנני
רומז סודות נפלאות "לא המתים יהללו י"ה" (תהילים קטו, 17) והטעם כי הדבר
נקרא מת הוא הפך עולם החיים הנקרא י"ה אבל "ואנחנו נברך י"ה מעתה ועד
עולם" (שם שם, 18) עיין תלמוד ירושלמי מסכת סוכה דף יב עמוד ב:
רבי אבין בשם רבי יודה בר פזי (לולב) היבש פסול על שם "לא המתים
יהללויה".

⁴²¹ פירוש הרמח"ל על הכתובים

לך אכול בשמחה וגו' (ט, ז). זה שאמר הכתוב "וידבר אלי זה השלחן אשר לפני
ה" (יחזקאל מא, 22). כבר ידוע כי השכינה נקראת לחם, ושלמיות התיקון - שיהיו
אימא ונוקבא מחוברים ביחד, בסוד מי זאת כידוע. ולכך צריך היין ג"כ שהוא בסוד
אימא, בסוד יין המשומר בענביו כידוע. ולכך, "לך אכול בשמחה לחמך", מצד מלכות,
"ושתי בלב טוב יינך", מצד אימא המתחברת במלכות. עוד, כבר ידוע, שהזיווג של
זו"ן נעשה על ידי אימא, בסוד, "אלקים מושיב יחידים ביתה", ולכך תיקון הוא -
האכילה ושתייה ביחד, שתיקון האכילה הוא בסוד הזיווג, כידוע שמאכ"ל עולה בסוד
יאקדונק"י. ולכך, "לך אכול בשמחה לחמך", אכילה שהוא בסוד הזיווג. ולפי שאימא
היא המזווגת אותם, ולכך צריך גם כן שתית יין, שהוא מאימא - "ושתי בלב טוב
יינך", שעל ידה נעשה הזיווג העליון:

ושמא תאמר, איך אומר, "לך אכול" וגו', והלא אכילה ושתייה הם דברים חומריים
וגופניים והס"א נהנית מהם, והיה לו לאדם להתרחק מהם ולא להתקרב בהם, ואיך
אומר, "לך אכול בשמחה" וגו'. לזה מתרץ ואומר, "כי כבר רצה האלקים" וגו', כאן
מדבר שלמה בסעודת מצוה הנעשה לכבוד איזה מעשה טוב, לכבוד התורה או לכבוד
מצוה אחרת (דרך משל כמו שאמרו במדרש, במוצאי יוה"כ בת קול יוצאת ואומרת
לך אכול) שכיון שהקדושה נתרצתה וקבלה אותו המעשה, היא סעודה מצד
הקדושה, ולא יש יראָה שהס"א תהנה מאותו הסעודה. וכמו שהיא סעודת שבת, כיון
שהיא סעודת מצוה יש לו לאדם להרבות בה, ולא יש יראה מן הס"א. ולכך אומר,
"לך אכול" וגו':

הרי שתיקון האכילה הנעשית בקדושה ובטהרה הוא תיקון גדול, שהיא סוד הזיווג
העליון, ובפרט אם היא סעודת מצוה. וזה סוד מה שאמר, "וידבר אלי" וגו', השכינה

מַעֲשִׂיָּהּ: (ח) בְּכָל עֵת יִהְיוּ בְּגָדֶיךָ לְבָנִים⁴²² וְשֶׁמֶן עַל רֹאשְׁךָ אֶל יַחְסָר: (ט)
רְאֵה חַיִּים עִם אִשָּׁה אֲשֶׁר אֶהְבֶּתְּ כָּל יְמֵי חַיֵּי הַבְּלָךְ אֲשֶׁר נָתַן לָךְ תַּחַת

לפעמים היא עם הז"א אב"א, אבל התיקון הוא שתהיה פנים בפנים, ולכך אומר, "וידבר אלי וגו' זה השלחן", שהיא המלכות, תיקונה הוא שתהיה "לפני ה'", דהיינו שתהיה פנים בפנים עם הז"א. ואמרו רז"ל, פתח במזבח וסיים בשלחן וכו'. הסוד הוא, בזמן שבית המקדש קיים, על ידי הקרבנות שהיו נקריבים על גבי המזבח, העוונות היו מתכפרים. והטעם הוא, לפי שעל ידי הקרבן היה נעשה הזיווג העליון, וכשיש זיווג ההארות מתרבים, ובכח ההארות היו מתכפרים העוונות, והפגמים הולכים להם. ועכשיו השלחן משלים לזה, ("ועכשיו שולחנו של אדם מכפר עליו" מימרא משם רבי יוחנן ור"ל ורבי אלעזר עיין גמרא ברכות נה ע"א, חגיגה כז ע"א ומנחות צז ע"א) לפי שעל ידי האכילה כשאדם אוכל בקדושה ובטהרה, ובפרט אם היא סעודת מצוה, הזיווג נעשה, ואז ההארות מתרבים והחסד גובר, ובכח החסד העוונות מתכפרים, והתיקון נשלם כראוי, בסוד היחוד העליון המתגלה, כמ"ש, "והיה ה' למלך על כל הארץ" וגו'.

⁴²² זוהר חלק ב דף קנה עמוד א

רבי אלעזר פתח ואמר, בכל עת יהיו בגדיך לבנים, ושמן על ראשך אל יחסר, האי קרא אוקמוה ואתמר, פסוק זה כבר הוסבר ע"י החברים אבל תא חזי, קודשא בריך הוא ברא ליה לבר נש ברזא דחכמתא, ועבד ליה באומנותא סגי, ונפח באפוי נשמתא דחיי, למנדע ולאסתכלא ברזין דחכמתא, למנדע ביקרא דמאריה, כמה דאת אמר (ישעיה נג ז) כל הנקרא בשמי ולכבודי, בראתיו יצרתיו אף עשיתיו, ולכבודי בראתיו דייקא, ורזא דא "ולכבודי בראתיו" אוליפנא, דהא כבוד דלתתא רזא דכורסייא קדישא לא אתתקן לעילא, אלא מגו תקונא דבני עלמא.....ועל דא כתיב בכל עת יהיו בגדיך לבנים, ושמן על ראשך אל יחסר, מה לכבוד עלאה ההוא משחא רבות קדשא לא אתמנע מניה מרזא דעלמא דאתי, אוף הכי לבר נש דעובדוי מתלבנן תדיר, ההוא משח רבות קודשא לא יתמנע מניה תדיר. במאי זכי בר נש לאתעדנא בההוא עדונא עלאה, בשלחן דיליה, כמה דאיהו מעדן על פתוריה נפשאן דמסכני, דכתיב (ישעיה נח י) "ונפש נענה תשביע", מה כתיב בתריה, "אז תתענג על יהו"ה וגו', דאוף הכי קודשא בריך הוא רוי ליה בכל אינון עדונין דמשח רבות קודשא עלאה, דנגיד ואתמשך תדיר לההוא כבוד עלאה, כתיב ונפש נענה תשביע, מה כתיב בתריה, אז תתענג על יהו"ה.

ספר שערי צדק - השער הראשון

וכשירד שלמה עליו השלום לעומק הידיעה זו שהמלכות הנקראת ע"ת ונקראת "עץ הדעת טוב ורע יש בה עיתים לטובה וכו' פירש כמה דברים ואמר "עת ללדת ועת למות עת לטעת ועת לעקור" ושאר כל העתים שפירש באותן פסוקים. ובא ופירש פסוק אחד לתקן כל מיני עתים ואמר בכל עת יהיו בגדי לבנים כלומר למשוך הלבון העליון על ידי הרצון ואז יהיו כל העתים בטובה ובשפע וכיצד הוא המריק השמן מלמעלה דרך הצינורות העליונות ואמר בסוף הפסוק ושמן על ראשך אל יחסר ואמר כשמן הטוב היורד על הזקן זקן אהרן בודאי שמושך עולם החדש והרחמים ולפיכך היה נכנס לקדש הקדשים ביום הכפורים בבגדי לבן ולפי שהם מרצים ומתקנים כל העתים כתיב אל יבא בכל ע"ת אל הקדש וכתוב בכל עת יהיו בגדי לבנים וכתוב בזאת יבא אהרן אל הקדש כתבת בד קדש ילבש ומכנס בד יהיו על בשרו בגדי קדש הם ורחץ במים את בשרו ולבשם בכאן הודיע סוד בכל עת יהיו בגדי לבנים ואלו הם העיקרים הגדולים הנקראים ע"ת רצו"ן:

ספר חסד לאברהם - מעין ב - נהר סח

וכן אמר שלמה המלך ע"ה להזהיר על השאר שאר אברי הגוף שלא יחטאו בכל עת יהיו בגדי לבנים וגו', ירצה יהיה הגוף שהוא מלבוש ובגד לנשמה מלובן במצות להלביש הנשמה, ושמן על ראשך שהיא הנשמה שהיא נר ה' אל יחסר, שאם ח"ו יהיה להיפך יפגום בנשמה כנזכר ברמ"ח אבריה והם מלוכלים, וצריך ללבנם באור גיהנם לשרוף המלבוש השחור וללבן הנשמה ולטהרה ולהחזירה למקומה שממנה חוצבה:

ספר פתחי שערים נתיב מ"ד ומ"ן - פתח יב

צריך להוסיף מצות ומעשים טובים בכל יום כמ"ש, בכל עת יהיו בגדי לבנים ושמן על ראשך אל יחסר כמו שהאדם צריך לאכילה בכל יום.

ספר ביאורי אגדות (אפיקי ים) - עירובין דף נד ע"א

א"ל שמואל לרב יהודה שיננא חטוף ואכול חטוף ושתי וכו' כמ"ש (משלי מ ה) לכו לחמו בלחמי ושתו ביין מסכתי, והם שני חלקי התורה נגלה ונסתר, שנגלה הוא אכילה שהוא מזון הנפש וחיותו כמו שמזון הגוף ע"י אכילה גשמית כמו כן יש חלק

נסתר שהוא מזון הרוח ונפש בתורה ומצות, וכמ"ש רבינו הגדול בפי' להיכלות במ"ש בכל עת יהיו בגדיך לבנים ושמן על ראשך אל יחסר, שכמו שהאדם צריך לאכול בכל יום למלאות תמורת הניתן כדי שלא ישרף גופו בחום אש הטבעי שבלב, כמו כן צריך בכל יום לעשות מצות ומעשים טובים שהוא מזון השכינה השורה בנפשו, כמ"ש (משלי כ כז) נר ה' נשמת אדם וכמ"ש (דברים ד כד) כי ה' אלקיך אש אוכלה הוא וכו', והוא נקרא אכילה כמ"ש (שמות כד יא) ויחזו את האלקים ויאכלו וישתו וכו'. ושת' הוא חלק הנסתר שבתורה שהוא יין המשומר בענביו וכו'. והוא מ"ש "דעלמא דאזלינן מיני' כבי הילולא דמי" שבו מזדווג הרוח עם הנפש בסוד המתקלא, ועיקר ביאת האדם בעוה"ז הוא לתקן נפשו ע"י רוח שבו בסוד זיווגא דמ"ה וב"ן, ואם לא עכשיו אימתי וכו'. וז"ש רב לרב המנונא בני אם יש לך ממון היטב לך הטב לעצמך וכמבואר להלן בדברי תורה וכו' כי אין בשאול תענוג וכו' וכמ"ש (עירובין כב ע"א) היום לעשותם ולא למחר לעשותם וכו' וכמ"ש ויאכל בועז וישת ויטב לבו בתורה כמ"ש רז"ל (רש"י רות ג ז), שזהו טובתו של אדם.

ספר נר מצוה

אמרו רז"ל במס חגיגה (ה ע"א) ע"פ (משלי יג, כג) "ויש נספה בלא משפט וכו', הנך שנים מאי עבדת בהו אי איכא צורבא מרבנן דמעביר במיליה יהבינן [מוסיפנא] ליה". שלכאורה יקשה למה דוקא למי שיש לו מדה זאת של מעביר על מידותיו ולא למי שיש לו שאר מדות טובות? אבל יובן לפי מה שאמרו שכל אדם נקצבו לו מספר הימים כפי ניצוצי נשמתו שצריך לתקן ולכך מי שהוא רשע שאין בו תקוה לשיתקן שוב נכרת באמצע ימיו כמ"ש (תהלים נה, כד) "אנשי דמים ומרמה לא יחצו ימיהם" וכו', ולכך אם יש צדיק אחד בדור שמתקן ניצוצי נשמתו במהרה ע"י שמעביר במיליה שמביישים אותו ואינו עולב לזולתו ע"כ נוטל את כל המצוות של חבירו ומאירים בו כידוע, א"כ שוב אין לו ימים לחיות עוד ולכן נותנים לו הימים של חבירו כדי לתקן את חבירו כיון שאינו צריך עוד לתקן את עצמו:

והוא נמשל למי שנוסע עם חבריו לאיזה שוק לקנות סחורה ויש זמן קבוע כמה צריך לשהות שם בשוק עד זמן שוב חביריו עמו ועד זמן שמשער שיוכל לאסוף ולקנות כל מה שצריך, ומי שהוא זריז וזהיר לאסוף ולכנוס אז מה עושה באותו זמן ששוהה ביריד, עוסק לקנות סחורה עבור חברו. וע"ז הזהיר שלמה המע"ה ואמר "בכל עת יהיו בגדיך לבנים" ר"ל שתמהר להשלים המוטל עליך ולגמור המלבושים של נשמתך, והוא מ"ש "ושמן על ראשך אל יחסר", רמז בזה על עשיית המצות שהם מאירים אל נשמתו שבראשו, כמ"ש "כי נר מצוה" וכו' כנ"ל. והתקנה לזה הוא עסק

הַשֶּׁמֶשׁ כָּל יְמֵי הַבֹּקֶד כִּי הוּא חִלְקֶה בְּחַיִּים וּבַעֲמָלָה אֲשֶׁר אֶתָּה עֹמֵל תַּחַת
הַשֶּׁמֶשׁ: ⁴²³(י) כָּל אֲשֶׁר תִּמְצָא יָדָךְ לַעֲשׂוֹת בְּכַחַד עֲשֵׂה כִּי אֵין מַעֲשֶׂה וְחֶשְׁבֹּן
הַתּוֹרָה שֶׁ"י הִיא מֵאִירָה לוֹ הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר יֵלֶךְ בָּהּ וְזוֹכֵר בֵּית אָבִיו וּמְקוֹם אֲשֶׁר חוֹצְבָה
נִשְׁמָתוֹ מִשָּׁם:

ספר נתיבות עולם א - נתיב העבודה - פרק טו

"בכל עת יהיו בגדיך לבנים" זה מצות ציצית **"ושמן על ראשך אל יחסר"** זה מצות
תפילין בפרק שואל (שבת קנ"ג, א') מה ענין אלו שתי מצות שזכר הכתוב יותר
משאר המצות. אבל פירוש זה הכתוב שאמר **"בכל עת יהיו בגדיך לבנים"**, ר"ל שיהיה
אל האדם זכך הגוף עד שיהיה מסולק מן הפחיתות לגמרי וזהו **"בכל עת יהיו בגדיך
לבנים"**, קרא הגוף בגד שהוא מלבוש הנשמה.

⁴²³ זוהר חלק א דף קצו עמוד ב

פתח ואמר, **ראה חיים עם אשה אשר אהבת וגו'**, תא חזי האי קרא ברזא עלאה איהו
ואוקמוה, בא וראה פסוק זה מתבאר על דרך הסוד וכבר הוסיבר **ראה חיים**, אלין
חיין דעלמא דאתי, ראה חיים אלו חיי העולם הבא דזכאה הוא בר נש דזכי ביה
כדקא יאות, אשרי האדם שזוכה בהם כראוי **עם אשה אשר אהבת**, דא כנסת
ישראל, זו שכינת עוזיננו, ספירת המלכות בגין דבה כתיב אהבה, דכתיב (ירמיה
לא ג) **ואהבת עולם אהבתיך**, במלכות נאמר אהבה שנאמר **"אהבת עולם"**
אהבתיך אימתי בשעתא דסטרא דימינא אחיד בה, דכתיב (שם) על כן משכתיך
חסד. ומתי המלכות נקראת אהובה? זה כאשר היא נשפעת מהחסד **כל ימי חיי**
הבלך, בגין דאיהי אתקשרת בחיים, ואיהי עולם דחיין שריין ביה, כיון שהמלכות
נקשרת עם הבינה הנקראת חיים דהא עלמא דא לא שריין ביה חיים, בגין דאינון
תחת השמש, שהרי העולם הזה לא שורים בו חיים כיון שהמלכות מבחינת
עצמותה היא אספקלריא דלא נהרא ולא מטאן הכא אינון נהורין דההוא שמשא,
ואסתלקו מעלמא מיומא דאתחריב בי מקדשא, דכתיב (ישעיה יג י) **חשך השמש**
בצאתו וגו', שהרי כעת לאחר חרבן בית המקדש הסתלקו האורות מהמלכות
שהרי המלכות נפלה לבי"ע בסוד **"ראש לשועלים"** ואין לה אורות ז"א
דאצילות מאי חשך השמש, דסליק נהוריה ולא נהיר, כמאן דאת אמר (שם נז א)
הצדיק אבד וגו'. חשך השמש היינו שז"א סילק אורותיו ולא משפיעם ליסוד
הנקרא צדיק ונקרא ציון. ולכן צער היסוד רב שהרי איבד כלי חמדו ולכן
אמרו הגולים (תהילים קלז) **"שם ישבנו וגם בכינו בזכרנו את ציון"** דייקא **כי**

הוא חלקך בחיים, דא הוא שמשא בסיהרא, ובעינן למיעל סיהרא בשמשא, ושמשא בסיהרא, דלא לאפרשא לון, כי הוא חלקך בחיים היינו שעל האדם לחבר את המלכות עם התפארת כל ימי חייו. כי המלכות נקראת "חלק" והתפארת נקראת "חיים" ולכן יש לחברם תדיר (ויתכן לפרש כך: כי זו כנסת ישראל, חלק זה התפארת הנקרא "איש חלק" והכח המזווגם נקרא "הוא" בסוד "וישכב עימה בלילה הוא") ודא הוא חולקא דבר נש למיעל בהו לעלמא דאתי. מה כתיב בתריה, **כל אשר תמצא ידך לעשות בכחך עשה, כי אין מעשה וחשבון ודעת וחכמה בשאול אשר אתה הולך שמה**, האי קרא אית לאסתכלא ביה, פסוק זה יש לעיין בו **כל אשר תמצא ידך לעשות**, וכי הותרה רצועה למעבד בר נש כל מה דיכיל?, וכי אין רצועה בעולם והאדם יכול לעשות ככל העולה על רוחו? אלא **לעשות בכחך** כתיב, מאי בכחך, דא נשמתיה דבר נש, דאיהי חילא דבר נש למזכי בה לעלמא דין ולעלמא דאתי. אלא "בכחך" זה כח הנשמה (היינו כח ך הבא מהכתר, אי נמי מ"הבכח" שלך תוציא אל "הפועל") ואל תתעצל ובזה תזכה לעולם הזה והבא דבר אחר, **בכחך**, דא היא אשה דקאמרן, זו "אשת חיל" היינו המלכות דאיהי חילא לאתתקפא בה בעלמא דין ובעלמא דאתי, שהיא הכח להתחזק בעולם הזה והבא (יש במלכות הנקראת עולם הזה כח עיתים ובבינה הנקראת עולם הבא גנוז כתר וחכמה ר"ת כח) ובעי בר נש למזכי בה בהאי עלמא בהאי חילא, ועל האדם להתחזק בה כראוי בגין דיתתקף בה בההוא עלמא, כדי שיזכה בה לעולם הבא מאי טעמא, מה הטעם? בגין דלבתר דיפוק בר נש מהאי עלמא, כיון שלאחר פטירת האדם מהעולם הזה לית ביה חילא למעבד מיד, ולומר השתא מכאן ולהלאה אעביד עובדין טבין, אין לו כח לעשות דבר ולומר כעת אעשה מצוות ומעשים טובים דודאי אין מעשה וחשבון ודעת וחכמה בשאול אשר וגו', אי לא זכי בר נש בהאי עלמא, לא יזכי ביה לבתר בההוא עלמא, ואוקמוה מאן דלא אתקין זוודין למיהך מהאי עלמא, לא ייכול בההוא עלמא, אם לא זכה האדם בעולם הזה לא יזכה בעולם הבא ואמרו לנו חז"ל "מי שטרח בערב שבת יאכל בשבת" (ע"ז דף ג"א, מסילת ישרים פרק א) ואית עובדין טבין דעביד בר נש בהאי עלמא דייכול מנייהו הכא, וכלא אשתאר לעלמא דאתי ולאתזנא מנייהו. ויש מעשים טובים שעושה האדם בעולם הזה שיאכל מהם בעולם הזה והכל נשאר לעולם הבא כדי להיזון מהם. (אלו דברים שאדם עושה אותם אוכל פירותיהם בעולם הזה והקין קיימת לו לעולם הבא עיין שבת קכז ע"א, קידושין מ ע"א, ריש תלמוד ירושלמי פאה) על פי תרגום הסולם שם בפרשת מקץ.

זוהר חלק ג דף קעז עמוד ב

רבי אלעזר הוה קאים קמיה דרבי שמעון אבוה. א"ל כתיב ראה חיים עם אשה אשר אהבת כל ימי הבלך שאל רבי אלעזר את אביו לפרש פירוש הפסוק אמר ליה תא חזי ראה חיים עם אשה אשר אהבת כל ימי הבלך. אמר ליה תא חזי ראה חיים עם אשה אשר אהבת דא הוא רזא דבעי בר נש לאכללא חיים באתר דא. פירוש הפסוק שעל האדם לחבר את התפארת הנקרא "עץ החיים" למלכות הנקראת "אשה" דא בלא דא לא אזלא. מלכות בלא תפארת או תפארת ללא מלכות לא הולכות. וביאר בספר "אור החמה" דף ל וזה לשונו: "אם ירצה האדם לאחוז במידת התפארת אי אפשר אם לא יהיה בידו מידת המלכות כי אי אפשר לשרות התפארת ללא המלכות (אין דילוג מדרגות) ואם לא יתפוס במלכות לא יהיה בידו התפארת ובעי בר נש ועל האדם לאכללא לחבר מדת יום התפארת בלילה במלכות ומדת לילה ביום ודא הוא ראה חיים עם אשה אשר אהבת מ"ט בגין כי הוא חלקך בחיים דחיים לא שראן אלא על דא ובעמלך אשר אתה עמל תחת השמש וזה עמל האדם בחייו ליחד קוב"ה ושכינתיה כגון מה שהביא בבאור "אור החמה" אם בונה בית יאמר אני בונה בית כנגד השכינה וכשישב שם יכווין שהוא כנגד התפארת (ע"ש "כתפארת אדם לשבת בית" (ישעיה מד, 13) או אם קונה לאישתו מלבוש או קישוט יאמר אלו קישוטי השכינה או אם מנשק בניו יכווין שזה נישוק החכמה לתפארת ולבנותיו יכווין במלכות ועל זה נאמר כמה דאמר "בכל דרכיך דעהו והוא יישר ארחותיך" (משלי ג, 6). דע הו היינו חבר את ה עם ו את המלכות שהיא אות ה עם התפארת שהיא אות ו משם הוי"ה ב"ה (רמב"ם הל' דעות פ"ג ה"ג -יב, פרק ה משמונה פרקים להרמב"ם, טור וש"ע סימן רלא, קיצור שו"ע סימן לא, צוואת הרב ישראל בעש"ט הנהגות ישרות, ספר התניא אגרת הקודש פרק יח וכתב בספר "הנהגות צדיקים" הנהגות מהרב שלום שרעבי ז"ל אות נב " בכל המצות המזדמנות לאדם שלא קבעו לה ברכה יאמר הרינו עושה מ"ע ליחדא וכו' ויאמר פסוק בכל דרכיך דעהו והוא יישר ארחותיך, עיין בן איש חי שנה ראשונה פ' ויצא ופקודי וש"ש פ' שופטים, וזו עבודת הצדיקים עלי חלדס וכך הניחו בצוואתם) ות"ח כל מלוי דשלמה מלכא כלהו סתימין לגו בחכמתא בא וראה שכל דברי שלמה המלך כולם סתומים בחכמה הפנימית והני קראי אתחזון דהותרה רצועה כמה דכתיב בתריה כל אשר תמצא ידך לעשות בכחך עשה כי אין מעשה וחשבון וגו' האי קרא אית לאסתכלא ביה כל אשר תמצא ידך לעשות בכחך עשה וכי שלמה דחכמתא עלאה ביה יתיר על כל בני עלמא אמר הכי? ומאלו הפסוקים נראה שהותרה הרצועה וכו' וכי יעלה

על הדעת ששלמה המלך שחכמה עעליונה הייתה בו יותר מכל בני העולם אמר כך? אלא כל מלוי דשלמה מלכא על רזא דחכמתא אתמרו. אלא, כל דברי שלמה המלך על חכמה עליונה נאמרו תא חזי, כל אשר תמצא ידך לעשות בכחך עשה דא הוא דבעי בר נש לאכללא שמאלא בימינא וכל מה דהוא עביד מבעי ליה דלא יהון אלא כלילן בימינא. בא וראה, כל אשר תמצא ידך לעשות בכחך עשה, זה הוא שאדם צריך לכלול שמאל בימין, וכל מה שעושה, צריך שלא יהיה כלול אלא בימין (כגון קידוש שאוחז הכוס בימין לאחר שהשמאל סייעה מעט, או כשמניח כפות ידיו זו על גבי זו יניח הימין על השמאל. ואפשר לבאר גם שימין זה "לשמה" ושמאל זה "לא לשמה" על פי הגמרא בשבת דף סג ע"א, ובבא בתרא כה ע"א) ומבאר כל אשר תמצא ידך. דא שמאלא. לעשות בכחך דא הוא ימינא כמאן דאת אמר "ימינך יי' נאדרי בלח" (שמות טו, 6). וכיון דבר נש יזדהר דכל עובדוי יהון לסטרא דימינא ויכליל שמאלא בימינא כדין קב"ה שארי בגוויה בהאי עלמא ויכניש ליה לגביה לההוא עלמא דאתי וכשאדם נזהר שכל מעשיו יהיו לכלול השמאל בימין הרי שהקב"ה ישרה בו בעולם הזה ויתן לו חיי העולם הבא ולא יימא בר נש בשעתא דאתינא לההוא עלמא כדין אתבע מן מלכא רחמי ואיתוב קמיה ולא יאמר אדם בשעה שאבוא לעולם האמת אבקש רחמים ואשוב בתשובה אלא כי אין מעשה וחשבון ודעת וחכמה בתר דיסתלק בר נש מהאי עלמא אלא אי בעי בר נש דמלכא קדישא ינהיר ליה לההוא עלמא ויתן ליה חולקא לעלמא דאתי ישתדל בהאי עלמא לאכללא עובדוי בימינא. אין מעשה וכו' לאחר שיסתלק אדם מהעולם הזה, אלא אם רוצה אדם שהקב"ה יאיר דרכו בעולם הבא ישתדל בעולם הזה לכלול מעשיו בימין וכל עובדוי יהון לשמאל דקב"ה ולעשות כל מעשיו לשם שמים (כלומר לחבר את המלכות הנקראת "שם, עם התפארת הנקראת "שמים") דהא לבתר כד יתכניש מהאי עלמא לאתדנא בדינא תקיפא בדינא דגיהנם לית תמן עיטא וחכמה וסכלתנו לאשתזבא מן דינא. שהרי לאחר שיפטר האדם מהעולם הזה ויקבל דינו בגיהנם, שם אין עיצה, חכמה ודעת להנצל מהדין.

דבר אחר, כי אין מעשה וחשבון ודעת וחכמה בשאול. בגיהנם אית ביה מדורין על מדורין. פירוש נוסף: בגיהנם יש מדורים מדורים מדורא תתאה שאול. מדורא תתאה מניה אבדון ודא סמיק לדא. מדור תחתון נקרא שאול ותחתון ממנו נקרא אבדון והם סמוכים זל"ז מאן דנחית לשאול ידונון ליה ומתמן יצפצף ועולה הדא הוא דכתיב "מוריד שאול ויעל" (שמו"א ב, 6) ומאן דנחית לאבדון תו לא סליק לעלמין. היורד לשאול, דנים אותו ועולה משם אבל היורד לאבדון לא עולה

לעולם מאן דאית ביה עובדא טבא אדם שיש בו מעשה טוב או דאיהו מארי דחושבנא או שהוא נותן דין וחשבון על מעשיו הא אוקמוה שהרי לימדונו דבכל ליליא ולילא עד לא ישכב ועד לא נאים בעי בר נש למעבד חושבנא מעובדוי דעבד כל ההוא יומא ויתוב מנייהו ויבעי עלייהו רחמי שבכל לילה ולילה עד שאדם לא שוכב לישן ולא נרדם, על האדם ליתן דין וחשבון על מעשיו שעשה באותו יום וישוב מהם ויבקש עליהם רחמים מאי טעמא בההיא שעתא מדוע דווקא בלילה בגין דההיא שעתא אילנא דמותא שארי בעלמא וכל בני עלמא טעמין טעמא דמותא ובעי בההיא שעתא למעבד חושבנא מעובדוי ויודי עלייהו בגין דאיהי שעתא דמותא ואלין אקרון מארי דחושבנא. כיון שבליילה ספירת המלכות שורה בעולם ובני אדם טועמים טעם מיתה (ברכות דף נז ע"ב "שינה אחד מששים למיתה) ועל האדם לעשות מאזן יומי והוא נקרא "בעלי החשבון" וכן מאן דאשתדל בדעת ובחכמה למנדע למאריה וכן מי שמתדל בדעת וחכמה לדעת קונו כד יעברון ליה לאסתכאה ולאסתכלא באינן חייבין דאטרידו בגיהנם ובדרגא דשאול וכלהו צווחין מאינן דרגין כאשר יעבירו אותו לראות ולהסתכל ברשעים הנידונים בגיהנם ובשאול שכולם צווחים הוא לא ישתאר תמן ולא ישתכח בינייהו הוא לא ישאר שם ולא ימצא ביניהם ועל דא ועל זה נאמר **אין מעשה וחשבון ודעת וחכמה בשאול** "אין מעשה" זה מי שיש לו מעשה טוב כדלעיל, "אין חשבון" זה מי שהוא מבעלי החשבון ו"אין דעת וחכמה" זה מי שהשתדל בחכמה בעולם הזה אלו אנשים לא יהיו בשאול ולא ישתכח אלא לעילא לעילא באתר דכמה נהורין ובוצינן וכמה כסופין שארן ביה ולא ימצא אלא למעלה למעלה במקום שכמה אורות ונרות וחמודות שורים בו וקב"ה אתי לאשתעשעא עם שאר צדיקייא די בגן עדן. והקב"ה בא להשתעשע עם שאר הצדיקים שבגן עדן (אולי רמז במילה "שאר הצדיקים" למי שמשים עצמו כשירים בעולם הזה על פי הגמרות בר"ה יז ע"ב, מגילה טו ע"ב וסנהדרין קיא ע"ב) זכאה חולקהון דצדיקייא בהאי עלמא ובעלמא דאתי עלייהו כתיב "אך צדיקים יודו לשמך ישבו ישרים את פניך" (תהילים קמ, 14)

תיקוני זהר דף ל עמוד ב

ובגין דא "זכה לשמור ברית עזר", (יבמות סג ע"א) בת זוגיה אשתו דאיהי עזר ליה עוזרת לו באורייתא בפקודא בדחילו וברחימו, עזר לו בעלמא דין, ובעלמא דאתי, לקיים מצוות התורה מ"ע ומל"ת עוזרת חו בעולם הזה ובבא. ואלו ד דברים הם כנגד אותיות הוי"ה ב"ה. יראה ואהבה הם חו"ב תורה ומצוות הם תו"מ

וְדַעַת וְחֻכָּמָה בְּשֵׂאוֹל אֲשֶׁר אֶתָּה הַלֵּךְ שָׁמָּה: (יא) שְׁבִתִּי וְרָאָה תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ
כִּי לֹא לְקָלִים הַמְרוֹץ וְלֹא לְגִבּוֹרִים הַמְלַחֲמָה וְגַם לֹא לְחֻכָּמִים לָחֶס׃⁴²⁴ וְגַם

(באר לחי דף מב) מצוות עשה ול"ת ואם לאו, ואם לא זכה לשמור ברית
אז תזדמן לו אישה אחרא דלאו איהו מיניה, איהי כנגדו, אחרת שאינה מינו
ומפריעה לו בדרכו לאובדא ליה מתרין עלמין, ומאבדת אותו מהעולם הזה והבא
וכל דא גרים ליה בגין דלא נטיר טפה קדמא לבת זוגיה: וכל זה נגרם לו שלא
שמר בריתו.

ועם כל דא אם חזר בתיובתא, ועם כל זאת אם חזר בתשובה מחטא נעורים עליה
אתמר "ושב ורפא לו", (ישעיה ו,10) ויהיב לו בת זוגיה, נותנים לו את זוגו כגון:
שמת מי שנשא והוא מגרש את שאינה ראוייה לו דאתמר בה "רפאות תהי
לשרך", (משלי פרק ג,8) ואיהי האישה הכשרה בת זוגו דיוקנא דאורייתא, נמשלה
לתורה דאיהי אסוותא ואיהי חיים, שהיא מרפא וחיים שנאמר בה הדא הוא
דכתיב "עץ חיים היא למחזיקים בה", (משלי פרק ג,18) ואתתיה איהי בדיוקנהא,
הדא הוא דכתיב ראה חיים עם אשה אשר אהבת, אורייתא איהי טוב, הדא הוא
דכתיב "כי לקח טוב נתתי לכם", (משלי ד,2) ואתתיה איהי בדיוקנהא, הדא הוא
דכתיב "מצא אשה מצא טוב". (משלי פרק יח,22) וכן בתורה ובאשה נאמר "חיים"
ונאמר "טוב".

⁴²⁴ ספר ביאורי אגדות (אפיקי ים) - נדרים דף לח ע"א

אמר ר' חמא בר"ח לא העשיר משה אלא מפסולתם של לוחות וכו' להבין דברי
חכמים וחדיותם במאמר צח הזה צריך לבאר תחילה מאמרם בפרק חלק, והוא מ"ש
שם (ד' צב ע"א) אמר ר' אלעזר כל אדם שיש בו דיעה לסוף מתעשר שנאמר "ובדעת
חדרים ימלאו" (משלי כד,4) וכו', ולכאורה הוא נגד מקרא מלא בקהלת (ט יא) וגם
לא לחכמים לחם וגם לא לנבונים עושר וכו', אבל כיוונו בזה ענין נפלא והוא כי
העושר וריבוי הנכסים לאדם אין שייך כי אם במה שמרויח ע"י טרחו והשתדלותו
שבזה שייך ברכה וריבוי, משא"כ אם ניתן לו כסף וזהב ונכסים רבים במתנה והוא
אינו עוסק בהם להרויח אין שייך בזה גדר העושר, כי מהרה יכלו אם אין עושים
פירות, וכמו שהוא בעסקי עוה"ז וחפצי הדיוט כמו כן הוא בחפצי שמים שה' יתן
חכמה וכו' והחכמה ובינה באדם ניתן מאתו ית', והאדם יכול להרויח הרבה בחכמה
ובינה זאת, כמו הממון שנותן האב לבנו והוא עוסק בהם בפרקמטיא ומרויח הרבה
כפליים, שמה שמרויח הוא נקרא עושר והוא שלו והוא עצם העושר, וע"ז רמזו רז"ל
באמרם (אבות ד א) איזהו עשיר השמח בחלקו ר"ל מה שטרח בעצמו ולא ניתן לו

לא לַנְּבִנִים עֶשֶׂר וְגַם לֹא לַיָּדָעִים חֵן כִּי יַעַת וְפָגַע יִקְרָה אֶת כָּלָם: (יב) כִּי גַם לֹא יָדַע הָאָדָם אֶת עֵתוֹ כַּדָּגִים שֶׁנֶּאֱחָזִים בְּמִצּוֹדָה רָעָה וְכַצִּפִּירִים הָאֲחֻזּוֹת בְּפֶחַ כָּהֶם יוֹקְשִׁים בְּגִי הָאָדָם לַעַת רָעָה כְּשֶׁתְּפֹל עָלֵיהֶם פְּתָאִם: ⁴²⁵(יג) גַּם זֶה רָאִיתִי חֲכָמָה תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ זוֹ חֲכָמָה תַּתְּאָה, סְפִירַת הַמַּלְכוּת, הַנִּקְרָאת "חֲכָמַת שְׁלֹמֹה" וְלִכֵּן אָמַר וְגִדּוּלָהּ הִיא אֵלַי: (יד) עִיר קִטְנָה ⁴²⁶ סְפִירַת הַמַּלְכוּת וְאֲנָשִׁים בָּהּ

משל אחרים, והוא ענין הדעת כידוע שדעת הוא תולדות החכמה והבינה שהוא מה שמחדש האדם ע"י פלפולו מתוך החכמה והבינה, והדבר היוצא מכלל שניהם הדבר המיוחד הוא נק' דעת, ולכן כל אדם שיש בו דעת הוא מתעשר. ושורש הדעת הזה ניתן למשה רע"ה בתחילה, שהתורה והחכמה ובינה ניתן לו במתנה והיא ארוסה דילי' כלת משה, ולכן כל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש הכל הוא מניצוצי משה רע"ה שמאיר בכל דור בת"ח שבדור, וע"ז נאמר למשה (שמות לד א) פסל לך שני לוחות אבנים וכתבתי על הלוחות וכו', שהלוחות עצמם הם ב' עטרין של הדעת ה"ח וה"ג ה' דברות על לוח זה וה' על לוח זה, והכתב שעליהם הם ב' ספרים ספר וספר שהם חו"ב שהם ב' אחסנתין דאו"א, אבל הלוחות הוא ע"י משה שזכה עליהם בטרחו והשתדלותו ומשם זכה אל הדעת שהוא העושר, ולכן מפסולתם של לוחות נתעשר משה.

⁴²⁵ עיין הערה 36.

⁴²⁶ זוהר חלק ג דף סח עמוד ב

ר' אבא פתח ואמר עיר קטנה ואנשים בה מעט וגו' עיר קטנה. הא אוקמוה פסוק זה התבאר אבל עיר קטנה כמאן דאת אמר "עיר עז לנו ישועה ישית חומות וחיל" וגו'. (ישעיה כו, 1) וכתוב "ולא אבא בעיר". (הושע יא, 9) עיר קטנה זעירא היא. דהיא בתראה מכלא תתאה מכלא שורוי רברבין תקיפין קדישין. עיר הקדש אקרי. עיר קטנה זו ספירת המלכות ונקראת קטנה מצד איכותה יחסית לפרצופים שמעליה. היא פרצוף אחרון בעולם האצילות ועוד שהיא נתמעטה ונטרדה ממקומה (לאחר חרבן בית המקדש). ואנשים בה מעט זעירין אינן דזכאין לסלקא לגווה ולמשרי בה. כמאן דאת אמר "מי יעלה בהר יי' ומי יקום במקום קדשו" וגו'. (תהילים כד, 3) ועל דא אנשים בה מעט. מעטים הם המקדשים עצמם עד שזוכים לעלות ולהשאר דבוקים בשכינה תמיד. אם אדם עושה מצווה גדולה עולים אליה לזמן מה אבל מעשיהם הקודמים ידחו אותם מהשכינה (רמ"ק) ובא

אליה מלך גדול דא קב"ה ז"א לאזדווגא בה ולמשרי בה. להתחבר אל המלכות ולשרות בה **וסבב אותה** כמאן דאת אמר ואני אהיה לה נאם יי' חומת אש סביב וגו'. (זכריה ב, 9) היינו אור מקיף **ובנה עליה מצודים גדולים**. כדי להרחיק ממנה הקלי' שלא ינקו ממנה **דבנה שורוי רברבין** מצד החסדים תקיפין מצד הגבורות **יאיאן ושפירין** חו"ג שבתפארת קדישין מצד התפארת ולכן המלכות בעת שמחוברת לתפארת נקראת **עיר הקדש אקרי**. וכל יקרא דמלכא עייל בגווה וכל יקר המלך הכניס בתוכה היינו מוחין דז"א **ובגין כך היא בלחודהא כלילא מכל עטרי דמלכא** ולכן היא לבדה כלולה מכל עטרות המלך וכל עטרי מלכא בה מתעטרין. וכל עטרות המלך בה מתעטרים בגין **כך ואנשים בה מעט כתיב**. שאין כל אדם זוכה בה.

ומצא בה איש מסכן וחכם. הדא הוא דכתיב "נקי כפים ובר לבב". (תהילים כד, 4) זה האיש העולה למלכות ונשאר בה. **מסכן** כמאן דאת אמר "ויבן ערי מסכנות לפרעה" (שמות א, 11) היינו שסיגל לעצמו אוצרות מצוות ומעשים טובים ועד שזכה **מתעטר בעטרין תקיפין בעטרי אורייתא בעטרי פקודי אורייתא דמלכא** להתעטר בעטרות חזקות. שעל ידי עסק התורה זוכה להמשיך אור רוחני מזו"ן דאצילות ונשמתו מתעטרת וזוכה להיכנס למלכות דאצילות.

וחכם דזכי בה בהאי חכמה **וחכם** דהוא חכים יתיר מכלא לעיינא בפולחנא דמאריה בגין למזכי בה ולאעלא בה. "וחכם" על ידי שעיינ ודקדק בעבודת הבורא זכה למלכות דאצילות לעלות אליה ולהשאר בה **הדא הוא דכתיב ומלט הוא את העיר בחכמתו**. ומלט כמו "אמלטה נא ואראה את אחי". (שמו"א כ, 29) "אמלטה נא שמה". (בראשית יט, 20) אוף הכא ומלט הוא את העיר בחכמתו. ועליו נאמר "ומילט את העיר בחכמתו" היינו ע"י שניצל היטב את כשרונותיו יותר מאחרים זכה ונמלט אל מלכות דאצילות.

ואדם לא זכר את האיש המסכן ההוא. ואדם לא זכר למעבד פקודי אורייתא לאשתדלא באורייתא כההוא גבר מסכנא דאתחבר בכלא בגין למזכי בה. ואדם אחר שלא התעורר כמותו לא זכה במלכות כמוהו.

ואמרתי אני טובה חכמה מגבורה, טוב יותר מי שלומד חכמת התורה מאדם שכבש יצרו ולא למד תורה **דהא בההוא עלמא לא יהבין רשו למיעל בר הני זכאי קשוט הני דמשתדלי בה באורייתא יומא ולילי ומתעטרי בפקודי אורייתא בהאי עלמא למיעל בהו לעלמא דאתי**. שהרי בעולם הבא לא נותנים רשות להיכנס רק לאלו צדיקי אמת המשתדלים בתורה יומם ולילה ומתעטרים במצוות התורה כדי לזכות להיכנס עימם לעולם הבא.

וחכמת המסכן בזויה ודבריו אינם נשמעים. דהא בני נשא לא מסתכלין ביה ולא בעאן לאתחברא ביה ולאצית למלוי. וחכמת תלמידי החכמים בזויה ואין אנשים מתחברים עימו ושומעים לעיצותיו דתאנא כל מאן דאצית למלוי דאורייתא זכאה הוא בהאי עלמא וכאילו קביל תורה מסיני. ואפילו מכל בר נש נמי בעי למשמע מלוי דאורייתא. ומאן דארכין אודניה לקבליה. יהיב יקרא למלכא קדישא ויהיב יקרא לאורייתא. עליה כתיב "היום הזה נהיית לעם ליי" אלקיך". (דברים כז, 9).

זהר חדש מדרש רות מאמר כי שמעה וגו'

רבי חסדאי פתח, עיר קטנה ואנשים בה מעט. עיר קטנה, כך אמר רבי יוסי משמיה דרבי יצחק, עיר קטנה, דא גופו של אדם. ואנשים בה מעט, אלו האברים. ובא אליה מלך גדול, זה יצר הרע. שהוא מלך זקן וכסיל ובני אדם ג"כ משועבדים תחתיו, והוא מלך עליהם. ומצא בה איש מסכן חכם, זה יצר טוב, שהוא מסכן, ואין מאזין לו. חכם, שהוא מחכים למאזין לו, להנצל מעונשה של גיהנם:

ומלט הוא את העיר בחכמתו, זו נשמתו של אדם, שלא תחטא לפני בוראה. ואדם לא זכר את האיש המסכן ההוא. אין זוכר אותו, וישוב האדם לחטוא, בההוא יצר הרע:

אמר רבי בון, ההוא ינוקא דהוה יתיב לגבן, מאי אמר בהאי קרא. אלא הכי פתח, עיר קטנה, זו כנסת ישראל, שנקראת עיר הקדש, קרתא קדישא לגבי הקב"ה. קטנה, כמאן דאת אמר "אחות לנו קטנה". שנאמר "ושם הקטנה רחל". "ואנשים בה מעט", אלו האבות:

בא אדם הראשון, ירדה עמו שכינה, ושרתה בתוכו. חטא אדם הראשון, ונסתלקה ממנו. בא נח, והורידה לארץ. חטאו דור מנבול, ונסתלקה מן העולם. בא אברהם, והורידה. באו אנשי סדום, ונסתלקה. לפיכך ואנשים בה מעט להתקיים עמה בעולם. זמן מועט היו, ולא נתקיימו בה הרבה:

ובא אליה מלך גדול וסבב אותה, דא פלוני. ומצא בה איש מסכן חכם, דא יעקב, שבמסכנות היה בזמן שחטאו בניו ביוסף, ונמנע השפע ממנו, ונתפרשה מטרוניתא ממנו. ומלט הוא את העיר בחכמתו, דא משה. מהו וסבב אותה. שמתעסק פלוני שיחטאו ישראל בגלות, בשביל להתעכב המטרוניתא בגלות, דכתיב עמו אנכי וגו':

דבר אחר, עיר קטנה, דא ציון. ואנשים בה מעט, אלו ששת ימי בראשית. ובא אליה מלך גדול וסבב אותה, דא פלוני. ומצא בה איש מסכן, דא משיח בן דוד. שנאמר בו, עני ורוכב על חמור ונאמר הצדיק אבד. כל זמן שלא יבא עליו השפע. ועליו נאמר, ונהר יחרב ויבש:

חמור, דא סמאל. אדם, דא משיח בן דוד. ועליו נאמר, ומלט הוא את העיר בחכמתו. שיהיה גואל משיח בן אפרים, ודא הוא פרוקא מלעילא:

דבר אחר, עיר קטנה, זו תיבת נח. ואנשים בה מעט, אלו נו ואשתו ובניו. ובא אליה מלך גדול, דא יצר הרע, שסיבב לה. ומצא בה איש מסכן חכם, דא נח. ומלט הוא את העיר בחכמתו, דא אברהם, שבעבור אברהם שעתיד לבא, מילט את התיבה בחכמתו, ומלטו נח ובניו:

דבר אחר, עיר קטנה זו ירושלם, שהיא בזמן הזה קטנה וחריבה. ואנשים בה מעט, מעטים הם היהודים שיש בה. ובא אליה מלך גדול וסבב אותה, דא הוא מלכא מבני עשו, דאתמר עליה בדניאל "שקוהי די פרזל". די מרעע כל אילין תדיק ותרוע. די מלכיא וגו'. תדיק ותספ כל אילין מלכוותא. ובזמן זהו סבב בירושלם, מצא בה איש מסכן חכם, דא משיח ראשון, ומלט הוא את העיר בחכמתו, דא משיח אחרון:

דבר אחר, עיר קטנה דא אורייתא. ואנשים בה מעט. ולמה היא קטנה, והכתיב ארוכה מארץ מדה וגו', אלא משום דאנשים בה מעט הם:

ובא אליה מלך גדול וסבב כו', דא סמא דמותא, דסבב לה, ומצא בה איש מסכן, דא דוד. חכם, דא שלמה המלך ע"ה, דאתקין לה שרגא, ואנהיר לה בנהירו, במשליו וספריו. ומילט הוא את העיר בחכמתו, מידא דאפיקורסים ומינים, דאיהו אתקין אזנים לתורה:

דתנינן, עד לא אתא שלמה, הות אורייתא כקלחת דלית לה אזנים, ומאן דקרב בהדה איתוקד. כיון דאתא שלמה, ועבד לה אזנים, ואשתזבון בני עלמא בעצתיה. יהב בההיא עיר כביכול שזיבותא, ובמה. בחכמתו:

וכל דא בגין תיקונא דאתקין, ואשתדלותא דאשתדל אבתרה ההוא מסכן, דאיהו דוד. דלאו אית בר נש דאשתדל אבתרה, כדוד מלכא:

ותנינן, יאות הוה דוד מלכא, לאתקיימא בעלמא מאה שנין. דאלמלא אתקיים איהו מאה שנין, איהו הוה מתקן לבוצינא, תקונא תקיף, דלא אתעדי לעלמין, ולא אתחריב בי מקדשא. אבל כמה גרימו אינון שני דלא אתקיימו:

ואדם לא זכר את האיש המסכן ההוא, זה אדה"ר, דיהיב ליה משנוי קר ע' שנין. ואדם לא זכר ליה בשעה שבא ס"מ ורכיב על גמל, וסבב אותו שחטא, לא זכר את דוד, שבמסכנותא להוי על זה העון, שנחש סבב לחוה, וסמאל לאדם הראשון:

וסמאל לא הוה ליה כח דיהפוך לאדם, עד שבא נחש והפך לבה דחוה. וחווה הפכה לבו של אדם, וחטאו שניהם. ועל דא אמר, "האשה אשר נתת עמדי היא נתנה לי מן העץ ואוכל". (בראשית ג, 12) וסמאל אל הוה ליה רשות דיהפך לביה דאדם, עד שבאה חוה, וגרמה ליה דאכיל מיניה, ועל דא אתתא היא אתענשת:

אדם הראשון כד יהיב ליה משנוי אינון שבעין שנין, לא אידכר מיניה בקדמיתא, דאלמלי אידכר מיניה, מאה שנין ישאיר ליה משנוי, כמה דאתחזו ליה, בגין לאתתקפא בעלמא, ויתקן תקונא דבוצינא. אלא לא אידכר מיניה, בר שבעין שנין, ולא יתיר:

תלתין שנין הוו, דהוה אזל מנהון במדברא, ומנהון בענא, ובההיא זמנא, וחכמת המסכן בזויה. ודבריו אינם נשמעין מקמי שאול מלכא. הא דלא אשתארו ביה אלא ארבעין חסר אחת, דהא שתא חדא הוה עריק מקמי בריה אבשלום. ובגין כך נחתת תקונא דשרגא, עד דהוה כפשע בינו ובין המות:

וכל דא, מקמי דאדם לא אידכר מיניה בקדמיתא, לאוספא ליה אינון תלתין שנין לתתא, לאשלמא ליה למאה. ואתפגימו תלתין שנין לתתא, מאינון שבעין שנין, דהוה חכמתו בזויה ודבריו אינם נשמעין:

ואי תימא, דשלמה מלכא כל כך משבח גרמיה, וקרא איהו על נפשיה חכם. אלא בג"כ מאו איהו בקדמיתא, וגדולה היא אלי. מלה דא רברבא דאנא אתי לשבחא גרמאי. אלא הואיל ולא איתא אחרא דיימא ליה. אתו חברייא ונשקוהו, קרו עליה, וכל בניך למודי ה' ורב שלום בניך.

מדרש הנעלם פרשת אחרי מאמר שמות מ"ב וע"ב ונש"ב שבק"ש ורמ"ח תיבין פתח סבא דינוקא ואמר, עיר קטנה ואנשים בה מעט וגו', ומצא בה ילד מסכן חכם וגו', ת"ח, עיר קטנה, דא תיבת נח. ואנשים בה מעט, אלו אשתו ובניו ונשי בניו, וחיות ועופות ובהמות. ובא אליה מלך גדול וסבב אותה, זה יצר הרע. ומצא בה איש מסכן וחכם, דא נח. ומלט הוא את העיר בחכמתו.

ספר עבודת הקודש חלק ד פרק כא

והנה הוא בא לגלות הסוד והוא אמרו עיר קטנה ואנשים בה מעט ובא אליה מלך גדול וסבב אותה ובנה עליה מצודים גדולים:

ובמדרש רות הנעלם (ז"ח צ"ח ע"ב) אמרו בזה הלשון, עיר קטנה זו כנסת ישראל שנקראת עיר הקדש קרתא קדישא לגבי קודשא בריך הוא, כמה דאת אמר "אחות לנו קטנה", (שיר השירים ח, 8) אחות כמה דאת אמר "אמר לחכמה אחותי את" (משלי 4, 1) זו כנסת ישראל, ונקראת קטנה כמה דאת אמר "ושם הקטנה רחל", (בראשית כט, 16) ובגין כך עיר קטנה ואנשים בה מעט. בא אדם הראשון ירדה עמו מרקיע שביעי לששי וכו' ושרתה בתוכו חטא אדם הראשון ונסתלקה

מָעַט מעט אנשים זכו בה והם נקראים בעלי רוח הקודש וּבָא אֵלֶיָּהּ מֶלֶךְ גָּדוֹל הַקֶּבֶ"ה וְסִבֵּב אֹתָהּ באורו המקיף וּבָנָה עָלֶיהָ מְצוּדִים גְּדִלִים: להרחיק את הקלי' (טו) וּמָצָא בָּהּ אִישׁ צָדִיק מְסִכֵּן מלשון "ערי מסכנות" היינו מלא ב-חֲכָם חכמה ובכשרונותיו עלה מעלה מעלה וּמָלַט הוּא אֶת הָעִיר וּנְמַלֵּט אֶל הַמְּלָכוֹת היינו השכינה היינו שלבש רוח הקודש בְּחֻמָּתוֹ בְּכִשְׁרוֹנוֹתָיו וְאָדָם אולם אדם לֹא זָכַר אֶת הָאִישׁ הַמְּסִכֵּן הֵהוּא: ⁴²⁷(טז) וְאָמַרְתִּי אֲנִי טוֹבָה חֲכָמָה חכם עדיף מ- מְגִבּוֹרָה גיבור

ממנו, בא נח והורידה לארץ בא דור המבול ונסתלקה מן העולם, בא שם בנו והורידה בא דור הפלגה ונסתלקה מן העולם הוי אומר ואנשים בה מעט, בא אברהם והורידה, באו אנשי דורו ונסתלקה וכן כלם, ולפיכך ואנשים בה מעט להתקיים עמה בעולם זמן מועט היה ולא נתקיימו בה זמן הרבה, ובא אליה מלך גדול מאן מלך דא קודשא בריך הוא מלך שהשלוש שלו:

מאי וסבב אותה למהוי נטירא מכל סטרין, כמה דאת אמר ואני אהיה לה נאם יי' חומת אש סביב וגומר, ובנה עליה מצודים גדלים, מאן מצודים עונשי דאורייתא וגזרין וקנסין דאורייתא, כמה דאת אמר אשר היא מצודים וחרמים מצודים לתפשא חייביא דחטאין ועברין על פקודי אורייתא, ומצא בה איש מסכן וחכם וגומר ההוא מלך אשגח בכל בני עלמא ולא אשכח בר נש בעלמא דיתקיים בהדה וישתדל אבתרה תדיר יממא וליליא בר איש מסכן, ומאן איהו דא דוד מלכא כמה דאת אמר כי עני ואביון אני, וחכם דא שלמה מלכא מסכן חכם לא כתיב אלא מסכן וחכם דלא אשכח בכל עלמא מאן דישתדל אבתרה כדקא חזי בר דוד דאיהו מסכן, ושלמה דאיהו חכם דא אתקין שרגא ודא אנהיר לה בנהירו:

ומלט הוא את העיר בחכמתו דאיהו אתקין אזנים לאורייתא דתנינן עד לא אתא שלמה הות אורייתא כקלחת דלית לה אזניה, ומאן דקריב בהדה יתוקד כיון דאתא שלמה עבד לה אזנים ואשתזיבו בני עלמא יהב בההיא עיר כביכול שזבותא, ובמה בחכמתו ועל תקונא דאתקין ואשתדלותא דאשתדל אבתרה, ההוא מסכן דא דוד מלכא דלא הוה בר נש דאשתדל אבתרה כדוד מלכא עד כאן:

⁴²⁷ דרושי "כלך יפה" וגו' לרמח"ל ז"ל

דרוש ז':

כלך יפה רעיתי ומום אין בך (שיר השירים ד, ז):

אילת אהבים ויעלת חן וגו' (משלי ה, ט):

ומצא בה איש מסכן חכם ומלט הוא את העיר בחכמתו ואדם לא זכר את האיש המסכן ההוא (קהלת ט, טו):

הכובש את יצרו כי החכם פעיל והגיבור סביל וְחִכְמַת הַמִּסְכָּן בְּזוּיָהּ וּדְבָרֶיּוֹ אֵינָם נִשְׁמָעִים⁴²⁸ לרוב בני האדם (יז) דְּבָרֵי חֲכָמִים בְּנַחַת נִשְׁמָעִים⁴²⁹ מְזַעֲקֶת מוֹשֵׁל

השכינה היא אילת אהבים, משפעת לתרין משיחין [בתחלה], "ויעלת חן" כשמוציאות אותם מתוך הקליפות. "דדיה" - כשנותנת להם ממשלה כל אחד לפי מדריגתו. "באהבתה תשגה" וגו', "והיו לאחדים בידך". זה סוד, "ומצא בה איש מסכן", בה ודאי, שהרי משיח סוד השכינה, הוא מסכן מצד מלכות, חכם בסוד חכמה, והיינו חכמה עילאה חכמה תתאה. "ומלט את העיר" דכתיב, "אכן חלינו הוא נשא", שהרי עד שהוא למטה הקב"ה מסתים כל הדרכים לו ולא נודע. וכל כך למה, כדי שהס"א לא תתאחז בו. אלא בשעה שיוצא משם, מיד נאמר, "הנה ישכיל עבדי ירום ונשא וגבה מאד". באותו הזמן, "כלך" וגו', שהרי מה שבתחלה נאמר בו, "לא תאר לו ולא הדר" - נכלל כל האור העליון ביופי שלו, הדא הוא דכתיב, "מלך ביפיו" וגו'. והרי יש לו ריוח שלא נדבק הס"א בהיותו סתום עד אותו הזמן, "כלך יפה רעייתי ומום אין בך" ודאי:

⁴²⁸ זוהר ח"ג דף סט עמוד א

ואמרתי אני טובה חכמה מגבורה, דהא בההוא עלמא לא יהבין רשו למיעל בר הני זכאי קשוט הני דמשתדלי בה באורייתא יומא ולילי ומתעטרי בפקודי אורייתא בהאי עלמא למיעל בהו לעלמא דאתי. וחכמת המסכן בזויה ודבריו אינם נשמעים. דהא בני נשא לא מסתכלין ביה ולא בעאן לאתחברא ביה ולאצית למלוי. שהרי בני האדם אינם מסתכלים ואינם רוצים להתחבר אל החכם ולהאזין לדבריו דתאנא שלמדנו כל מאן דאצית למלוי דאורייתא כל המאזין לדברי תורה זכאה הוא בהאי עלמא וכאילו קביל תורה מסיני. אשריו בעולם הזה וכאילו קיבל תורה מסיני ואפילו מכל בר נש נמי בעי למשמע מלוי דאורייתא. ומאן דארכין אודניה לקבליה. יהיב יקרא למלכא קדישא ויהיב יקרא לאורייתא. עליה כתיב "היום הזה נהיית לעם ליי' אלקיך". (דברים כז, 9) ואפילו מכל אדם גם כן צריך לשמוע דברי תורה. ומי שמרכין אוזנו כנגדו נותן כבוד למלך הקדוש ונותן כבוד לתורה ועליו נאמר "היום הזה נהיית לעם לד' אלקיך".

⁴²⁹ ספר לקוטי תורה - מגילת קהלת

דברי חכמים בנחת נשמעים. הנה נודע כי כל ז"ת הם מסוד אמא קדישא דילדה לת"ת הנקרא תורה והוא דברי חכמים בנחת נשמעים שהם סוד ד' (ג) מילואי אהי'

בְּכִסְיִלִּים: (יח) טוֹבָה חֲכָמָה מְכָלִי קָרֵב וְחוּטָא אֶחָד זֶה הִסְ"א יֶאֱבֹד טוֹבָה
הַרְבֵּה: 430

עולה תנ"ה (קמ"ג + קנ"א + קס"א = תנה) וג' כוללים עולה נח"ת וזהו יכוין בדבור
התורה ויועיל:

430 ספר תיקונים חדשים - תיקונא שבעין

ועוד, סיהרא הלבנה אית בה חשוכין באנפאה. פניה חשוכות ואינה מאירה כמו
השמש וכלא רזא איהו. ויש לכך טעם על פי הסוד דהא לעילא שהרי בעולמות
העליונים הרוחניים אשתכחו תרין מאורות עלאין. קיימים שני מאורות גדולים,
היינו זו"ן ושמשא אספקלריא דנהרא. השמש נקראת מראה המאירה היא ספירת
התפארת וכן סיהרא דלא נהרא הלבנה הנקראת מראה שאינה מאירה והנוטלת
אורה מן השמש והיינו ספירת המלכות ונטלת מן שמשא. ובגין דצריכה לנטלא
מיניה, אשתארו אתרין מרזא דילה חשיכין ודאי. וכיון שנוטלת אורה מהשמש
נותרו בה מקומות חשוכים והכא מתתקפן אינון דלבר, דהכי אצטריך. ובמקומות
אלו מתחזקים כוחות הרע היינו הקלי' כי כך רצה הקב"ה שהעולם יונהג.
כלומר נתן הבורא לכוחות הקלי' מקום יניקה מן הקדושה וזה מהמקומות
החשוכים שבמלכות לזמנא דאתי יתעברון חשוכין אלין, וכלא בנהורא אשתאר.
ולעתיד לבוא גם מקומות אלו יאירו והכל יאיר ורוח הטומאה תעבור מן הארץ
יזהירו כזוהר הרקיע ודאי. ורזא דא "וחרפת עמו יסיר מעל כל הארץ" (ישעיה כה
ח) (עיין במסכת סוכה דף נב ע"א "דרש רבי יהודה לעתיד לבא מביאו הקדוש ברוך
הוא ליצר הרע ושוחטו"). דהשתא בגין דס"א משתרשן נמי תמן, בג"כ אית אתרין
אלין דלא אתנהירו ואשתארו חשוכין. כעת, היינו בששת אלפים שנה של קילקול
ותיקון, ה"ס"א מתחזק ולכן יש בלבנה מקומות חשוכים דכתיב וחוטא אחד יאבד
טובה הרבה (קהלת ט יח). בכל אתר דס"א בעיין לאתתקפא תמן, בכל מקום
שה"ס"א מתחזקת ומתבססת נהירו אסתלק ואתגרע. האור מסתלק אבל בהוא
זמנא "והיה אור הלבנה כאור החמה" (ישעיה ל, 26).

ספר חרדים - תנאים לקיום המצוות

לעולם יראה אדם את עצמו כאילו חציו זכאי וחציו חייב, בכל יום ובכל שעה
כפשוטו ממש בסוף פרק קמא דקידושין (מ ב) תנו רבנן לעולם יראה אדם עצמו
כאילו חציו חייב וחציו זכאי, עשה מצוה אחת אשריו שהכריע עצמו לכף זכות, עבר
עבירה אחת אוי לו שהכריע את עצמו לכף חובה, שנאמר וחוטא אחד יאבד טובה

פרק י

(א) זְבוּבֵי מוֹת⁴³¹ יְבֹאִישׁ יְבִיעַ שְׁמֵן רוֹקַח יָקָר מִחֻמָּה מְכַבֵּד סְכָלוֹת
מַעֲט: (ב) לֵב חָכָם לִימִינוֹ וְלֵב פְּסִיל לְשִׁמְאָלוֹ: ⁴³²(ג) וְגַם בְּדֶרֶךְ פְּשָׁה־סָכָל

הרבה, בשביל חטא יחידי שחטא אובד ממנו טובות הרבה. (וכן פסק הרמב"ם הל' תשובה פ"ג הל' ד) רבי אלעזר ברבי שמעון אומר, לפי שהעולם נדון אחר רובו והיחיד נדון אחר רובו, עשה מצוה אחת אשריו שהכריע את עצמו ואת כל העולם לכף זכות, עבר עבירה אחת אוי לו שהכריע את עצמו ואת כל העולם לכף חובה, שנאמר וחוטא אחד וכו', בשביל חטא יחידי שעשה זה אבד ממנו ומכל העולם טובה הרבה עכ"ל הגמ':

וכתב הרב רבינו יצחק דמן עכו, מעשה היה ברב רבינו יוסף גיקטיליא שחלה עד קרוב למיתה, ונים ולא נים תיר ולא תיר, וראה שני אנשים שוקלין עונותיו וזכויותיו במאזנים [והיו] שוקלין שווה בשוה, מיד נתעורר, ונתחזק, ושאל התפילין ושם אותם, מיד התחיל להרפא ועלה ממות לחיים כי הכריעה כף הזכויות:

ספר אמונות ודעות - מאמר חמישי - אות ג

זה שאנחנו מוצאים הכתוב אומר וחוטא אחד יאבד טובה הרבה וממשילו לזבוב שנפל לשמן מרוקח כמו שאמר אחריו זבובי מות יבאיש יביע שמן רוקח וגו', אינו אלא על דרך קריאת השם בלבד כאלו יהיה לאדם מאתים מעשה ומעשה אחד, ומזה מאה זכיות ומאה חובות והרי הוא שקול, אם היה המעשה האחד זכות נקרא על ידי כך צדיק, ואם חובה נקרא רשע:

עוד עיין ב"ראשית חכמה" שער היראה פרק שישי ובשער האהבה פרק יא, מנורת המאור אות רלא.

⁴³¹ דרושי "כלך יפה" וגו' לרמח"ל ז"ל

דרוש ג:

כלך יפה רעיתי (שיר השירים ד, ז):

אילת אהבים ויעלת חן וגו' (משלי ה, ט):

זבובי מות יבאיש יביע שמן רוקח יקר מחכמה מכבוד סכלות מעט (קהלת י, יא):
השכינה היא אילת אהבים, (השווה עם עירובין נד ע"ב, כתובות ע"ז ע"ב, עיין רמב"ם הל' איסורי ביאה פרקים כא כב) לא די שהיא משפעת השפע הצריכה

לנשמות, אלא שמתקנתם בכמה הכנות. כמו שנאמר במן, "את אשר תאפו אפו ואת אשר תבשלו בשל", (שמות טז, 23) וזהו, "ויעלת חן", שמעלת חן על לומדיה, שהכל מתוקן ומוכן בתיקונים רבים, וזה, "דדיה ירווך" וגו', שדים הם המכינים את החלב שיהיה ראוי לולד, כך השכינה אינה שולחת שפע אלא מתוקן בתיקוניו כראוי. וסימנך, "אל תאכל ממנו נא". שהרי שפחה רעה אינה רוצה בתיקון, אלא "שרי בחיבורא ומסיים בפרודא", (מתוך מאמר הסבא פרשת משפטים דף צה ריש ע"א) הדא הוא דכתיב, **"זבובי מות יבאיש יביע שמן רוקח"**, שאפילו הדבר שהוא טוב בתחילה הם מסריחים אותו לבסוף. בקדושה הוא להיפך, אפילו דבר שראשיתו רע מעט, היא מתקנתם ומחזירתם לטוב, דכתיב, **"יקר מחכמה" וגו'.** דכתיב, **"באהבתה תשגה תמיד"**, שהרי האהבה היא הגורמת - הרע לטוב, **"שמע ישראל" וגו' "ואהבת"**. וזהו, **"כלך יפה"**, **"כלך"**, לא נאמר כמו שרוצה הס"א שאינה משלמת התיקון ומעקשת באמצע, אלא, **"כלך יפה"**. ולא די - אלא אפילו סכלות מעט חוזר לטוב, **"ומום אין בך" ודאי:**

להשלמת הרעיון אביא מהילקוט

ילקוט שמעוני משלי - פרק ה - המשך רמז תתקלז

אילת אהבים ויעלת חן. אמר רשב"נ א"ר יונתן למה נמשלו דברי תורה לאילה? לומר לך מה אילה זו רחמה צר וחביבה על בעלה כל שעה ושעה כשעה ראשונה, אף דברי תורה חביבין על לומדיהן כל שעה ושעה כשעה ראשונה. **"ויעלת חן"** ללמדך שמעלת חן על לומדיה. **"דדיה ירווך בכל עת"** מה דד זה כל זמן שהתינוק ממשמש בו מוצא בו חלב אף דברי תורה כל זמן שאדם הוגה בהם מוצא בהם טעם. באהבתה תשיה ומיד כגון ר' אלעזר בן פדת, אמרו עליו על רבי אלעזר בן פדת שהיה יושב בשוק העליון בצפורי ועוסק בתורתו וסדינו מוטל בשוק התחתון של צפורי, רבי יצחק בן אלעזר אמר פעם אחת בא אדם אחד ליטול ומצא נחש כרוך עליו. דבר אחר מה אילה זו אבריה צפופין וכל זמן שאדם רואה אותה נראית לו כחדשה, כך יהיו דברי תורה כחדשים:

432 תיקוני זהר דף מט עמוד ב

והא תרי בתי לבא אינון למאן פתי מנייהו?, שואל והרי בחלל הלב יש שני חללים בימיני שורה היצר הטוב ובשמאלי היצר הרע, וכי גם היצר הטוב התפתה ונהפך לרע? ומתרץ לא, אלא ההוא דשמאלא הוא היצר הרע דאתמר ביה **לב כסיל לשמאלו**, כי הוא בא מסיגי הגבורות שבשמאל ועליה אתמר **"ומוצא אני מר**

כְּשֶׁסָּכַל הַלֵּךְ לְבוֹ חֶסֶר וְאָמַר לְכָל סָכָל הוּא: (ד) אִם רוּחַ הַמּוֹשֵׁל תַּעֲלֶה עָלֶיךָ
מִקּוֹמָךְ אֶל תַּנַּח כִּי מִרְפָּא יִנִּיחַ חֲטָאִים גְּדוֹלִים: ⁴³³(ה) יֵשׁ רָעָה רְאִיתִי תַּחַת

ממות את האִישה", (קהלת ז, 26) כי היצר הרע שהוא מהגבורות הוא בחינת פלונית אבל **לב חכם לימינו** הוא היצר הטוב דא "אשת חיל עטרת בעלה", (משלי יב, 4) כי היצר הטוב הוא בחינת נפש שבלב שהיא בחינת אשה טובה ש עלה אתמר עליה נאמר "מצא אשה מצא טוב", (משלי יח 22) ומפרש דאיהי יצר הטוב והוא נקרא מזליה דבר נש, מזלו של האדם ומשם נמשכים לו חיים עלה אתמר עליה נאמר "להניח ברכה אל ביתך", (יחזקאל מד, 30) כי עשרה דברים זוכה האדם ע"י אשה טובה, והיצר הטוב שמצד נפש דקדושה הוא דוגמתה, ועל זה נאמר "ברכת ה' היא תעשיר", (משלי י, 22) שזוכה ע"י היצ"ט לעושר של תורה ומצוות ועלה אתמר עליה נאמר "ראה חיים עם האשה אשר אהבת" (קהלת ט, 9) כי ע"י היצ"ט נמשך לו חיים ממזלו (עיין מועד קטן דף כח ע"א אודות המזל) כנ"ל. על פי פירוש ה"מתוק מדבש" דף תקכא.

ספר מבוא לחכמת הקבלה חלק ב מאמר ב ולישרי לב שמחה
אמנם אחרי כן היינו אחרי חטא אדה"ר נכנס היצה"ר בתוכו ונחלק הלב לשנים, שנאמר, **לב חכם לימינו ולב כסיל לשמאלו**, ואמרו רבותינו ז"ל, יצה"ר דומה לזבוב ויושב בין שני מפתחי הלב וכו'. (ברכות סא ע"א) ובנפש השקועה בבשר האדם כל התאוות ואפשרות כל החטאים, שנאמר, "ונפש כי תחטא", (ויקרא ה, 1) "נפש כי תמעול מעל וחטאה", (ויקרא ה, 15) ואז יכולה היא לרדת פלאים בהתגברות הלב כסיל דשמאל. ולעומתה תסתלק הארת נשמתו הטהורה, ויחשך הלב חכם דימין, אז שבירת ו' החבור, ונקרע הלב לשנים ממש רח"ל. אז האדם מת בעצם, כנודע אות ו' על סוד החיים נכתבה, והרשעים בחייהם קרויים מתים:

ספר עץ חיים - שער נ פרק ד

ובזה תבין ענין **לב חכם לימינו ולב כסיל לשמאלו** כי הלב יש לו ב' חללים ומן א' מהם יוצא רוח החיות של האדם והב' הוא מלוכלך בדם וגם הוא מתפשט בכל הגוף. ומלאך היצה"ט מתלבש בחלל ימין ומשם מתפשט בכל הגוף בפנים מלאך היצה"ר הבא מגבורות בחלל השמאל ומשם מתפשט לכל הגוף.

⁴³³ ספר ישמח משה - פרשת שופטים דף קיד עמוד ב

הַשֶּׁמֶשׁ כְּשֶׁגָּגָה שְׁלֹא מִלְּפָנֵי הַשֶּׁלִּיט מ"ה: (ו) נִתֵּן הַסֶּכֶל בְּמִרְוֵמִים רַבִּים וְעִשְׂרִים בְּשֶׁכֶּל יֵשְׁבוּ: (ז) רָאִיתִי עֲבָדִים עַל סוּסִים⁴³⁴ וְשָׂרִים הֹלְכִים

לבלתי רום לבבו מאחיו וגו' (דברים יז כ) וגו'. על פי זה פירשתי מאמר שלמה המלך ע"ה קהלת יו"ד פסוק ד' "אם רוח המושל תעלה עליך מקומך אל תנח" כי מרפא יניח חטאים גדולים. דידוע שהראשונים היו בורחים מן הגדולה, כמו שמצינו בשאול ובר' אלעזר בן חסמא ובר' יוחנן בן גודגדא (הוריות דף יו"ד [י' ע"א]) וטעמם היו שלא האמינו בעצמם שלא יחטאו מחמת התנשאות ורמות רוח, כמו שפירשתי (בפרשת שמות) על המדרש (שמו"ר פ"ב ה') הסנה (שמות ג ב), בגמטריא ק"ך, רמז לו ימי חייו, עד כאן. שמשה לא רצה לקבל גדולה כמבואר בתורה הקדושה ובדברי חז"ל, ובוודאי גם כן משום טעם הנ"ל.

⁴³⁴ תיקוני זהר דף צג עמוד ב

טב מלגאו אדם שיש לו נשמה קדושה ולבושא דיליה ביש, וגופו נראה רע דא איהו זה הוא שעליו נאמר "עני ורוכב על חמור", (זכריה ט, 9) היינו צדיק הנקרא עני, והוא רוכב כלומר מלובש בגוף חומרי רע רע מלגאו רע בתכונותיו ורק ולבושא דיליה שפיר מלבר, גופו נאה על האי אתמר ראיתי עבדים שהם רעים מבפנים כעין שנאמר "מרבה עבדים מרבה גזל" (אבות ב ז) על סוסיים, שגופם נאה וכלא אשתמודע בעובדיו דבר נש, כל מהות האדם אפשר להכיר במעשיו מאן דאיהו מלגאו, מה שוכן בקרבו ולא למגנא אוקמוה קדמאין "לא המדרש הוא העיקר שהוא בחינת גוף אלא המעשה שהוא בחינת הנשמה הוא העיקר", (משנה אבות פרק א משנה יז) דשטיין מסתכלין בגופא דאיהו לבושא, השוטים אם רואים אדם שלבושו נאה הם מכבדים אותו הדא הוא דכתיב (איוב י') עור ובשר תלבישני, הרי שהבשר והעור הם רק לבוש אל האדם וכן נאמר (שמות ל, 32) "על בשר אדם" וצדיקא מעריכים את האדם לפי בעובדין טבין מעשיו הטובים. על פי ה"מתוק מדבש" דף תתקסג.

דרושי "כלך יפה" וגו' לרמח"ל ז"ל דרוש [ב]:

כלך יפה רעיתי ומום אין בך (שיר השירים ד, ז):

אילת אהבים ויעלת חן וגו' (משלי ה, ט):

ראיתי עבדים על סוסים ושרים הולכים כעבדים על הארץ:

פְּעֻבִּים עַל הָאָרֶץ: (ח) חֹפֶר גּוֹמֵץ בּוֹ יִפּוֹל וּפִרְץ גָּדֵר יִשְׁכְּנוּ נָחֹשׁ: ⁴³⁵(ט) מְסִיעַ אֲבָנִים יַעֲצֹב בָּהֶם בּוֹקֵעַ עֲצִים יִסְכֹּן בָּם: ⁴³⁶(י) אִם קָהָה הַבְּרָזָל וְהוּא לֹא

השכינה היא "אילת אהבים ויעלת חן", שהרי אינה רואה [או, רוצה] כי אם בנסיונות, ועל ידיהם האהבה מתגלית למעלה, וכל המדרגות נתקנות בה. אבל אחר שנשלם, כמה אורות שנאספים, כולם מאירים בהשפעה, דכתיב, "דדיה ירווך בכל עת". ואם תאמר שבלבול המדרגות הוא, לא כן, אלא, "ויעלת" ודאי. לפיכך, "ראיתי עבדים" וגו', יש עבדים לא נאמר, אלא "ראיתי", שהרי כל מה שהקב"ה עושה רע לצדיקים אינו אלא לפניו, ונראה שהעבדים עומדים על מרכבותיהם לשלוט בעולם, והשרים בלא מרכבתן ושמשים. וזה סוד, "וילכו בלא כח", (איכה א, 6) "ושרים הולכים כעבדים" ודאי. אבל כל זה למראה עינים הוא, אבל באמת הכל עומד בתיקון שלם, "ומלכותו בכל משלה". הדא הוא דכתיב, "כלך יפה רעיתי", זו השכינה שמושלת על העבדים אפילו בזמן שנראית שניתנת להם הממשלה. שמא תאמר שיש בלבול בסדרים שלה, לא כן, אלא, "נכון כסאך מאז מעולם אתה", "ומום אין בך" ודאי:

⁴³⁵ כתבי הרמ"ע מפאנו - מאמר הנפש - חלק ב פרק ה

ידע כי טבע המצוה הוא שימשוך ממנה הגמול כמו שהלחם לבב אנוש יסעד וכן האוכל סם חיים משלו יתנו לו, ומי שאוכל סם המות לא יצדק שיאמר שמת מצד העונש אלא בטבע ובחירה, כך הוא עונשן של עבירות טבעי ומוכרח בסגולת הפועל המגונה כטעם חופר גומץ בו יפול ופורץ גדר ישכנו נחש וזה ברור.

⁴³⁶ דרושי "כלך יפה" וגו' לרמח"ל ז"ל

דרוש ו:

כלך יפה רעיתי ומום אין בך (שיה"ש טז, טז): אילת אהבים ויעלת חן וגו' (משלי ה, ט):

מסיע אבנים יעצב בהם בוקע עצים יסכן בם

השכינה היא אילת אהבים, בשעת התיקונים שמתקנים אותה, נעשה באהבה, מפני האור שמאירה בנשמה, ואז, "ויעלת חן" שמעלת חן על לומדיה, וכל זה מפני ההשפעה. ובזמן השכר - "דדיה ירווך" וגו', "באהבתה תשגה" וגו', שהרי מוצא מה שתיקן, שהכל הם אורות גדולים ליהנות בהם. אבל בס"א נאמר בהם, "מסיע אבנים" וגו', שהרי המציאות עצמו של עבודות, דבר קשה הוא לגוף, ואין שום הנאה לנשמה, אלא עצבון. "ובוקע עצים", הם אילני סרק, שכמו ששמות הקדושים הם

עצי השדה של הקדושה, כך שמות הטומאה הם אילני סרק, וזה שמתעסק בהם "יסכן" היינו בא לידי סכנה ודאי. אבל השכינה כל עניניה בקדושה - "כלך יפה". ושמותיה הקדושים - למי שהוא קדוש ומשתמש בהם, מין במינו אינו חוצץ, שלא יש ערבוביא, "ומום אין בך" ודאי:

מסכת בבא בתרא דף קמה עמוד ב

אמר רב מרשיא משמיה דרבא מאי דכתיב **מסיע אבנים יעצב בהם בוקע עצים יסכן בהם** "מסיע אבנים יעצב בהן" אלו בעלי משנה "בוקע עצים יסכן בהם" אלו בעלי גמרא. שלימוד התורה מועיל לו כשם שחום המדורה מועיל לבעל העצים.

הסבר הגמרא על דרך הסוד נמצא ב:

ספר ביאורי אגדות (אפיקי ים) - בבא דף בתרא דף קמה ע"ב

מסיע אבנים יעצב בהן וכו' אלו בעלי משנה וכו' כמ"ש בתיקונים (ד' מג ע"א) ובגין דא כרוזא כריז כמה גוברין מארי תריסין אתכנשו וכו' וכמה תריסין אתעבידו פסקות בגינה דברתא דמלכא וכו', וביאר רבינו הגדול בארוכה שם דהלכה למשה מסיני היא כלה דילי' ארוסתו סיהרא דעץ החיים, המלכות נקראת "הלכה למשה מסיני וכו' שע"י חטא הסלע אתגניז ואתטמיר בעץ הדעת טוב ורע שהוא הסלע קשה כאבן במט"ט ששם שית סטרין כשר פסול וכו', וכל הקרבא לתברא האי סלע שהוא ספר מלחמות ה', והמלחמה עם החוויא דמקנא בטורין, ובעלי תריסין אף דמגיחין בקרבא לתברא האי סלע אינו אלא למזכי לבתולות דילה כמ"ש (תהלים מה) כל כבודה בת מלך פנימה וכו' בתולות אחריה וכו', והם הלכות פסוקות שמוציאין לקבע הלכה כמותם אעפ"י שאין יכולים להשיג ברתא דמלכא דאיהי הלכה למשה מסיני. וסלע דמט"ט הוא משנה שהוא למלך כמ"ש ברע"מ פ' פנחס, והוא האבן סלע דמט"ט שעליו הנחש והוא עץ הדעת טוב ורע שגרם ע"י הנח"ש להט החרב המתהפכת לשמור את דרך עץ החיים שהוא משנה דמט"ט דשם נגנז סיהרא דעץ החיים, שאי אפשר לבוא שם אם לא ע"י נקיבה דמטה מעל"ע עד התהום כמ"ש ברע"מ פ' כי תצא באריכות, והוא בזיעת אפך תאכל לחם וכו' בעצבון תאכלנה וכו' ואין לחם אלא תורה כמ"ש לכו לחמו בלחמי וכו' דאתערב בקוץ ודרדר וכו', וכמש"ל הכל צריכים למארי חיטיא וכו'. ולכן אמר **מסיע אבנים** שאינו מטריח את עצמו לעשות קרבא לעשות פסקות הלכות פסוקות, אז **יעצב בהם** בסוד דרך נחש עלי צור ויכול לטעות ח"ו בהוראה בקוץ ודרדר, **ובוקע עצים** וכו' הוא בבעלי תריסין דמבקעין בעץ הדעת טוב ורע להשיג הלכה מסוד עץ החיים, אף שאינו משיגו על בוריו זוכה להלכות פסוקות שהם בתולות דידה, וז"ש **יסכן בהם** והם האש שמוציאין

פָּנִים קִלְקַל וַחֲלִילִים יִגְבֵּר וַיִּתְּרוֹן הַכָּשִׁיר חֲכָמָה: ⁴³⁷(יא) אִם יִשְׁדֹּךְ הַנְּחָשׁ בְּלוֹא לַחֹשׁ וַאֲיִן יִתְּרוֹן לְבַעַל הַלָּשׁוֹן: ⁴³⁸(יב) דְּבָרֵי פִי חָכָם חֵן וְשִׁפְתוֹת פָּסִיל

מן הסלע ע"י הכאה בפטיש ובחרב בקרבא שמוציאין ניצוצי אש כמ"ש הלכה כה דברי כאש וכו', וז"ש אלו בעלי גמרא וכו':

⁴³⁷ דרושי "כלך יפה" וגו' לרמח"ל ז"ל

כלך יפה רעיתי ומום אין בך, אילת אהבים ויעלת חן :
אם קהה הברזל והוא לא פנים קלקל וחילים יגבר ויתרון הכשר חכמה: השכינה היא "אילת אהבים ויעלת חן", נתקנת בד' אמהות. בהם, "אילת אהבים" - בלאה, סודה אילה. ועומדת למעלה בסוד אימא עלאה, אמת - אילת אהבים. אמת וגו' אותיות - מדת, "מדת ימי" לאה ודאי. וזה [האל] שנעשה לאה, "אילת אהבים". "ויעלת חן" - שפחה שלה. רחל - "דדיה ירווך בכל עת", שהרי דודים עומדים בה מן החזה ולמטה כשיעור קומה שלה. שפחה שלה - "באהבתה תשגה תמיד", שהרי בחסד נתקנת ודאי, מדת ימי:

ולפעמים שד' אמהות אינם מאירים לישראל, באותו הזמן, "אם קהה הברזל". למה, אלא, "והוא לא פנים קלקל", שאינם מסתכלים פנים בפנים. קלקל כאן סוד עשר הויות קלקל גימ' 260 עשר הויות (ה' לא הה). מהו תיקון, אלא, "וחילים יגבר", אלה י"ב שבטים שיוצאים מהם שעומדים לחזק כוחם. סוד זה, "ברזל בברזל יחד" (משלי כז, 17) על תלמידי חכמים נאמר, "ויתרון הכשר חכמה", בשעה שעוסקים בתורה ד' אמהות אלה מאירות בישראל. מיד ס"א בורחת מלפניהם, וזה ברזל שנאמר בו, "ברזל ונחושת מנעליך" (דברים לג, 25) וגו'. מיד, "אין כאל ישורון", (שם שם, 26) דכתיב, "כלך יפה" וגו', בשני גבירות שהם מצד פנים, "ומום אין בך", בשתי שפחות, אע"פ שהם לצד האחור - "וכל אחוריהם ביתה". מיד השכינה נתקנת בתיקון שלם לכל צד. "כלך יפה רעיתי ומום אין בך" ודאי:

⁴³⁸ מגיד מישרים - ספר ישעיה פרק מ

המגיד מוכיח את מרן רבי יוסף קארו ואזדהר מלאתענגא במידי דהאי עלמא הזהר שלא להתענג בדברי העולם הזה ומלאסגאה במילולא דלאו צורכא ולהרבות בשיחה שאינה נחוצה כמא דאמור על רב כמו שאמרו על רב דלא שח שיחה בטלה כל ימיו. הכי אבעי למהוי כל בר נש על האי אתמר ואין יתרון לבעל הלשון דהא מפסיד זמניה ונפשיה בההוא מילולא דכדי ולא מסקא מידי לכן אזדהר מיניה טובא כך צריך להיזהר כל אדם שלא להרבות בשיחה ואפילו שאין בה

תִּבְלַעְנֻ: ⁴³⁹(יג) תַּחֲלֵת דְּבָרֵי פִּיהוּ סְכָלוֹת וְאַחֲרִית פִּיהוּ הוֹלָלוֹת רָעָה: (יד)
וְהִסָּכֵל יִרְבֶּה דְּבָרִים לֹא יָדַע הָאָדָם מֶה שְׁיִהְיֶה וְאֲשֶׁר יִהְיֶה מֵאַחֲרָיו מִי יִגִּיד

איסור ועל זה נאמר "ואין יתרון (היינו מעלה או חשיבות) לבעל הלשון" שהרי מפסיד זמנו ונפשו בדיבור זה ואינו פועל דבר לכן היזהר מאד משיחה יתירה וכן אזדהר מלאתהנא ומלאתענגא בשום תפנוקא וענוגא בעולם ותדבק בדחלתי וביראתי ובאורייתי ובמשניותי ולא יעידון מפומך ולבך אפילו רגעא וכן היזהר מלהנות ומלהתענג בשום פינוק שבועולם ורק תדבק ביראת ד' ובתורתו ובמשניות ולא יסורו מפין אפילו לרגע אחד ועביד דתגמור סדר טהרות מקמי יום הכפורים וטוב לך וטוה לך להשתדל לסיים סדר טהרות לפני יום כיפורים ואתה שלום: ואז המגיד מסיים דבריו ואומר לו "ואתה שלום וכו'"

דרושי "כלך יפה" וגו' לרמח"ל ז"ל

"כלך יפה רעיתי" וגו' אילת אהבים ויעלת חן וגו' אם ישוך הנחש בלא לחש ואין יתרון לבעל הלשון

השכינה היא אילת אהבים, והיא באה מעוטרת מ 70 שמות מאימא עילאה. וכנגד זה 70 נפש לישראל, (בראשית 27,10 כָּל הַנֶּפֶשׁ לְבֵית יַעֲקֹב הִבָּאָה מִצְרֵימָה שְׂבָעִים) מצד חסד המתגלה - "אילת אהבים ויעלת חן". וכל שם נעשה מעיין להמשיך ברכות לכל צד, דכתיב, "דדיה" וגו'. עד שמתלהטים כולם כאחד, סודם, "רשפיה רשפי אש שלהבת יה", לפיכך, "באהבתה תשגה תמיד". באותו הזמן הנחש נשקע למטה, דכתיב, "אם ישוך הנחש בלא לחש", כשאין לו לחש מלמעלה אין לו כח לפעול כלום, שהרי אין כחו בידו, אלא בשעה שהשכינה עומדת בחסרון, אז יראה שיש לו כח. אבל בשעה שמקבלת יתרון מאימא עילאה בסוד נפש יתירה, אין הנחש מתקיים. באותו הזמן, "ואין יתרון לבעל הלשון" ודאי. אלא אימתי יש לה יתרון זה, כשנוטלת ע' שמות אלה מאימא, והם כל"ך - "כלך יפה" ודאי. שהרי אימא עטרה שלה, שמתעטרת ביום שבת, לפיכך, "ומום אין בך". סודו - לשון של הנחש שלוחכת עפר, אינו יכול לינק משם, שאין עפר שיהיה ראוי, שהרי הכל מתקדש בקדושה עליונה - "ומום אין בך" ודאי:

⁴³⁹ דרושי "כלך יפה" וגו' לרמח"ל ז"ל

דרוש ה':

כלך יפה רעיתי ומום אין בך, אילת אהבים
דברי פי חכם חן ושפתות כסיל תבלענו

לו: ⁴⁴⁰(טו) עֲמַל הַכְּסִילִים תִּנְגַּעְנוּ אֲשֶׁר לֹא יָדַע לָלֶכֶת אֶל עִיר: (טז) אִי לֶךְ אֶרֶץ אוֹי לֶךְ הָאָרֶץ הַגְּשֻׁמִּית הַתַּחְתּוֹנָה שְׁמִלְכֶךָ נָעַר ⁴⁴¹ בעת שאת מקבלת שפעך ממלאך

השכינה היא אילת אהבים, והיא דבר ה', בה עומדות כל האותיות להצטרף בסוד דיבור. וזה, "אילת אהבים ויעלת חן", שכל האורות מצטרפים באהבה ומתלהטים כאחד, ועולים להמשיך השפעות העליונות, הדא הוא דכתיב, "דברי פי חכם חן". ועל כן יש בו בדברי יופי של החכם להמשיך כמה אורות, שנאמר, "הוצק חן בשפתותיך", וזה, "דדיה ירווך" וגו'. שהרי כל האותיות ממשיכות כח לפי שמעוררים אותם, אבל העיקר ההתלהטות [בחכמה] "באהבתה תשגה תמיד". אבל הס"א מורה על כסיל ומחשכת נשמתו, וזה מעשה כשפים שאסרה תורה. אבל על השכינה נאמר, "כלך יפה רעיתי", בכמה שמות הקדושים, כולם אורות עליונים. "ומום אין בך", אלה מעשה כשפים שכל מעשיהם בטומאה להמשיך טומאה, אבל שכינה הקדושה שם אדנ"י, שבה - כל התורה כולה שמותיו של הקב"ה, כלה בקדושה, להמשיך קדושה - "ומום אין בך" ודאי:

⁴⁴⁰ דרושי "כלך יפה" וגו' לרמח"ל ז"ל

דרוש ד:

כלך יפה רעיתי ומום אין בך, אילת אהבים ויעלת חן דדיה ירווך וגו'
והסכל ירבה דברים לא ידע האדם מה שיהיה ואשר יהיה מאחריו מי יגיד לו
השכינה היא אילת אהבים, כמו שנמשכת באהבה, כך מושכת כל הדברים אל היופי, ומתקנת הדברים. אפילו מה שאינו מתוקן, נתקנת בכוחה עד שיהיה הכל יפה, וזה סוד "את הכל עשה יפה בעתו". לפיכך, "דדיה ירווך בכל עת", שהם אלה העתים המתקנים כל דבר על בוריו. "באהבתה תשגה תמיד", להתדבק בה הנשמה, כמו שהיא מתדבקת בנשמות. אבל שפחה רעה להפך מזה, היא משחתת הדברים, ומה שהוא יפה, מראה שהוא [בל] מתוקן, זה סוד, "והסכל ירבה דברים", כי בריבוי דברים מגנה יופי החכמה. וכן הוא אומר, "לא ידע האדם מה שיהיה", שהוא מייאש עצמו והאחרים, שכבר אי אפשר להתדבק ולהשיג האמת. אבל השכינה, אדרבה - דרך ישר, שמדרכת אותם להשיג האמת, זה סוד דרך קצרה, וזה, "כלך יפה" וגו', שכבר מחזרת הכל בסדר מתוקן, ואפילו מה שאינו מתוקן היא מתקנת, "ומום אין בך" ודאי:

⁴⁴¹ ספר לקוטי תורה - מגילת קהלת

מטט' הנקרא בכל מקום "נער" וְשָׂרִיךְ בְּבִקְרָא יֹאכְלוּ: טרם יאיר החסד והם יונקים מהדינים (יז) אֲשָׁרִיךְ אֶרֶץ מַלְכוּת שְׁמִלְכָךְ כשז"א בן חוריים⁴⁴² ניזון מהבינה שאז

אי לכך ארץ שמלכך נער, הנה כבר בארנו שיש ב' ארצות ארץ תחתונה מלכות וארץ החיים העליונה בינה והתחתונה ומלכות וז"ס אי לך ארץ שמלכך נער ששולטין במלכות בסוד הש"ך דינים ואין מי שימתיקם עי"ז גורם שישלוט בעולם סוד מט"ט הנק' נער מטט' עם כולל דאזותיות גימ' נער גימ' שך ושריך שהם ישראל הנקראים שרים גורמים זה כי בבקר יאכלו ואינם מבררים הניצוצים בקדושת קריאת שמע ותפלה אלא אוכלים קודם התפלה. אך אח"כ אמר אשריך ארץ שמלכך בן חורין שהוא עולה למעלה במקום או"א ששם מקום החירות בלי שום שטן ופגע רע ושריך שהוא ישראל בעת יאכלו שהם מזדווגים תפארת ומלכות הנקראת עת ויאכלו לשון זוג. כ"ז עושים ע"י זוג ותפלה:

⁴⁴² הגירסה בספרי הזוהר "בן חורין". לא נמצא בספר הזוהר "בן חוריים" ככתוב אצלנו.

זוהר חלק א דף צה עמוד ב

פתח אידך ואמר, אשריך ארץ שמלכך בן חורין ושריך בעת יאכלו, וכתוב אי לך ארץ שמלכך נער ושריך בבקר יאכלו, הני קראי קשיין אהדדי, פסוקים אלו סותרים זה את זה לכאורה. מה הסתירה? בבאור ה"מתוק מדבש" שהביא מספר אשמורת הבוקר להרב יאודה הכהן ז"ל כותב שהסתירה שבפסוק אחד כתוב "מלכך בן חורין" ובפסוק שני כתוב "שמלכך נער". וכך פירש בעל הסולם. ראיתי בבאור "כתם פז" להרב שמעון לביא ז"ל שהסתירה שהיה לו לאמר "אי לך ארץ שמלכך נער ואשריך ארץ שמלכך זקן כי הפך הנער זקן או שהיה לו לאמר "אי לך ארץ שמלכך עבד..אשריך ארץ שמלכך בן חורין ולמה תלה האוי בנער והאומר בבן חורין? אך באמת הפסוקים ולא קשיין, אינם סותרים וכעת אבאר בדרך "אשמורת הבקר" כפי שהובאה בבאור "מתוק מדבש" האי דכתיב אשריך ארץ דא ארץ דלעילא אשריך ארץ זו המלכות עולה לבינה שהיא הארץ העליונה דשלטא על כל אינון חייך דלעילא שהמשיכה מוחין הנקראים חיים ובגין כך אקרי ולכן נקראת הבינה ארץ החיים, על שם המשכת המוחין ועלה כתיב (דברים יא יב) "ארץ אשר יהו"ה אלהיך דורש אותה תמיד", וכתוב "ארץ אשר לא במסכנות תאכל בה לחם לא תחסר כל בה", לא תחסר כל בה דייקא, כי מקום הבינה מקום העושר וכל כך למה, משום דכתיב שמלכך בן חורין דא קב"ה, שהוא ז"א שנמשך לו המוחין מהבינה ששם החרות והאומר כמה דאת אמר (שמות ד') "בני בכורי

ישראל", הוא ישראל העליון ז"א שהתגדל ע"י המוחין בן חורין, מהו בן חורין, למה נקרא הז"א "בן חורין" כמה דאת אמר (ויקרא כה יב) "יובל היא קדש תהיה לכם", וכתוב "וקראתם דרור בארץ", דהא כל חירו מיובלא קא אתי בגין כך בן חורין כיון שהז"א עלה לבינה הנקראת יובל נקרא הוא על שמה "בן חורין" שהרי ביובל יש חירות והעבדים משתחררים והקרקעות חוזרים לבעליהן ואי תימא בן חורין ולא כתיב בן חירות, שואל אם כך לפי פירוש זה צריך הז"א להקרא "בן חירות" ומדוע נקרא "בן חורין"? הכי הוא ודאי בן חירות מיבעי ליה, אמנם כן הוא "בן חירות" היה צריך להקרא אלא במתניתא סתימאה דילן תנינא, אלא כך למדנו כד מתחברן יו"ד בה', כאשר מתחברים חכמה הנקראת "יוד" עם בינה הנקראת "הי" כדן כתיב (בראשית ב י) ונהר יסוד אבא יוצא מעדן אימא להשקות את הגן, זו"ן ולא תימא כד מתחברן, ואל תאמר "כאשר מתחברים חכמה ובינה" אלא מתחברן ודאי, אלא מתחברים ודאי כיון שחכמה ובינה הם אבא ואימא שני ריעים שאינם נפרדים ובגין כך בן חורין כתיב, ולכן כתוב "בן חורין" לשון רבים, על שם שמקבל מוחין מאבא ואימא ועל דא אשריך ארץ הבינה שמלוכש בה החכמה שמלכך זו"ן מקבלים מוחין דאו"א בן חורין, ושריך הם בני ישראל למטה. האריז"ל בשער הליקוטים כתב ש"ושריך" עם ה אותיותיו עולה גימ' ישראל בעת יאכלו, יקבלו שפע מזיווג תדירי בחדוותא מצד אימא בשלימו מצד אבא ברעוא מצד הכתר. אי לך ארץ שמלכך נער, האי ארץ דלתתא, העולם הזה הגשמי דתניא שלמדנו כל שאר ארעי דשאר עמין עכו"ם, כל שאר ארצות של אומות העולם אתיהיבו לרברבין תריסין דממנן עליהו, ניתנו להשגחה על ידי שבעים שרים ועילא מכלהו ועליון מכולם ההוא דכתיב ביה (תהלים לז כה) נער הייתי גם זקנתי, מלאך מטט' ותאנא (יבמות טז ע"ב) האי קרא שרו של עולם אמרו, ולמדנו שפסוק זה שרו של עולם אמרו ועל דא כתיב אי לך ארץ שמלכך נער, ווי לעלמא דמסטרא דא ינקא, ולכן כתוב "אי לך ארץ שמלכך נער" אוי לעולם כאשר מקבל שפע ממלאך מטט' וכד ישראל בגלותא, ינקין כמאן דיניק מרשותא אחרא. וכאשר ישראל בגלות נחשב כאילו יונקים מהס"א.

ושריך בבקר יאכלו, ולא בכולי יומא, בבקר ולא בזמנא אחרא דיומא, בבקר יאכלו ולא בכל היום, בבקר ולא בזמן אחר ביום דתניא בשעתא דחמה זורחת, ואתיין וסגדין ליה לשמשא, רוגזא תלי בעלמא, שלמדנו שבשעה שהחמה זורחת ובאים ומשתחווים לה רוגזא בא לעולם (ברכות ז ע"א, סנהדרין קה ע"ב) בשעתא דמנחה רוגזא תלייא בעלמא, בזמן המנחה רוגזא יש בעולם (זוהר ח"ב דף פח ע"ב מתורגם "כאשר מגיע זמן תפילת מנחה דין תקיף שולט וכל הדינים מתעוררים") מאן

גרים האי, מי גורם את הדין הנ"ל? משום דמלכך נער, ההוא דאקרי נער, כאשר העולם הזה מקבל שפעו ממדרגת "נער" יש דין ואתון זכאי קשוט קדישי עליוני בני מלכא קדישא, לא ינקין מהאי סטרא, אלא מההוא אתר קדישא דלעילא מהבינה. אלו שזכו לנשמה בעולם הזה עלייכו כתיב (דברים ד ד) "ואתם הדבקים ביהו"ה אלהיכם חיים כלכם היום": הפירוש בעיקרו נלקט מבאור ה"מתוק מדבש" שליקט מספר אשמורת הבוקר להרב יאודה הכהן ז"ל.

זוהר חלק א דף קכד עמוד ב

רבי יהודה פתח, **אשריך ארץ שמלכך בן חורין ושריך בעת יאכלו**, האי קרא אוקמוה חברייא, פסוק זה כבר הוסבר היטב לעיל אבל אית לן לאסתכלא ביה, דזכאין אינון ישראל דקב"ה יהב לון אורייתא למנדע כל אורחין סתימין, ולאתגלייא לון רזין עלאין והא אתמר, אבל פסוק זה יש לעיין בו כיון שאשריהם ישראל שהקב"ה נתן להם תורת אמת לדעת בה כל הדרכים הסתומים וסודות עליונים **אשריך ארץ**, דא ארץ החיים זו המלכות הנקראת ארץ החיים בגין דמלכא דילה אזמין לה כל ברכאן, ונקראת כך כיון שהמלך, ז"א, משפיע לה כל הברכות דאתברכא מאבהן עלאין שהיא מתברכת דרכו מאבא ואימא רזא דוא"ו סוד הוא, תפארת דאיהו קיימא לארקא עלה ברכאן תדיר, שהוא עומד להשפיע לה ברכות תדיר ואיהו והתפארת נקרא בן חורין, בן יובלא דאפיק עבדין לחירו, ברא דעלמא עלאה דאפיק תדיר "בן חורין" בן היובל (בינה) המוציא עבדים לחירות בן העולם העליון המפשיע חיים לכל כל חיין, כנגד מח הדעת שיש בו חו"ג שהם מים חיים וכל נהירו, כנגד מח הבינה וכל משח רבות כנגד מח החכמה הנקרא "שמן" וכלא אנגיד ואת כל זה ממשיך האי ברא בוכרא להאי ארץ, התפארת הנקרא בני בכורי למלכות כמה דאת אמר (שמות ד כב) בני בכורי ישראל, ובגין כך **אשריך ארץ**. ואני הדל אענה חלקי: ארץ היינו מלכות הנקראת אלקים. ארץ גימ' 291 ואלקים במילוי אלפין כזה: אלף, למד, הא, יוד, ממ גימ' ארץ. אשריך רומז למצב בו מתברכת המלכות מהתפארת בזמן שהוא מקבל בכתר חכמה ובינה. וכך הרמז: ך ד"אשריך" רומז לכתר, ר ד"אשריך" רומז לחכמה ע"ש הפסוק "בְּאִשִּׁית חֲכֹמָה" ש ד"אשריך" רומז לבינה שהיא שלישית בספירות, א ד"אשריך" רומז לתפארת שבו שם הוי"ה גימ' 26 ו"א" גימ' 26 (שני יודין ואות ו של הקו האלכסוני של האות א) אות י דאשריך רומז למלכות שהיא עשירית בספירות ומקבלת את השפע כאמור. והייע"ב.

ומה דאתמר אי לך ארץ שמלכך נער, כמה דאוקמוה דהאי ארץ תתאה ועלמא תתאה ומה שנאמר "אי לך ארץ שמלכך נער" זו הארץ התחתונה הגשמית והעולם הגשמי לא ינקא אלא מגו שלטנותא (דעילא) דעלה, וכלא מההוא מלכא דאקרי נער כמה דאוקמוה, ווי לארעא דאצטריך לינקא הכי. והיא מקבלת שפעה דרך מלאך מטט' הנקרא "נער" ואוי לארץ שצריכה לקבל ממנו כי אז העולם ניזון בדין ולא בחסד.

זוהר חלק ב דף קעה עמוד א

תאנא אשריך ארץ שמלכך בן חורין ושריך בעת יאכלו, רבי יוסי אוקים להאי קרא במשה, בשעתא דאפיק להו לישראל ממצרים, ועבד לון בני חורין, ושריך בעת יאכלו, דכתיב (שמות יב יא) ואכלתם אותו בחפזון פסח הוא ליהו"ה. רבי יוסי הסביר פסוק זה על משה רע"ה בשעה שהוציא את בני ישראל ממצרים ועשה אותם בני חורין ועליו נאמר "שמלכך בן חורין". "ושריך בעת יאכלו" זה אכילת הפסח שעליו נאמר "ואכלתם אותו בחיפזון".

אמר רבי שמעון בר יוחאי, וכי לא אמינא דמלוי דשלמה מלכא, דכלהו בגו לגו היכלא קדישא הו, העיר על כך רבי שמעון בר יוחאי. וכי לא אמרתי לכם שכל דברי שלמה המלך מכוונים כלפי הסוד? כל דבריו הם לפני ולפנים בפרצופים של עולם האצילות והאי דאמריתו כלל שפיר הוה, ולדרשא הוא דאתא, אבל האי קרא לעילא בהיכלא קדישא הוא. כל מה שאמרת זו דרשה נאה אבל הפסוק מכוון לסוד.

תאנא, אשריך ארץ שמלכך בן חורין, מאי ארץ, ארץ סתם, ספירת המלכות דתניא מאי דכתיב (איכה ב א) השליך משמים ארץ תפארת ישראל, אלא האי ארץ, היא רזא בגו כתרי מלכא קדישא, ספירת המלכות שבעולם האצילות דכתיב ביה (בראשית ב ד) ביום עשות יהו"ה אלהי"ם או"א ארץ ושמים תו"מ, והאי ארץ כל מה דיניק ואתזן, והמלכות כל שפעה מגיע לה מההוא אתר דאקרי שמים הוא, ולא אתזנת ארעא דא אלא משלימותא קדישא דאקרי שמים. מהתפארת הנקרא זעיר אנפין ונקרא "שמים" ובשעתא דבעא קודשא בריך הוא לאחרבא ביתיה דלתתא, וארעא קדישא דלתתא, אעבר להאי ארעא קדישא דלעילא בקדמיתא, ובשעה שרצה להחריב את בית המקדש למטה העביר את ספירת המלכות למעלה תחילה ונחית ליה מההוא דרגא דהוה ינקא משמים קדישא, והוריד אותה ממקומה שינקה מהתפארת לעולמות בי"ע ולבתר חריב להאי דלתתא, ואח"כ

החריב את בית המקדש למטה. הדא הוא דכתיב "השליך משמים ארץ" זה הוא שנאמר "השליך משמים ארץ" תחילה בקדמיתא, ולבתר ולא זכר הדום רגליו. זה בית המקדש למטה דתניא, כך ארחוי דקודשא בריך הוא, כד בעי למידן עלמא, בקדמיתא עביד דינא לעילא, ולבתר אתקיים לתתא, דכתיב (ישעיה כד כא) יפקוד יהוה על צבא המרום במרום בקדמיתא, ולבתר ועל מלכי האדמה על האדמה. כך דרכו של הקב"ה כשרוצה לדון את עולמו, תחילה עושה דין למעלה ואחר כך למטה. רעיון זה כתוב בפירוש רש"י במסכת מכות דף יב ע"א ד"ה "שרו של רומי", מדרש רבה שמות פרשה ט אות ט, ילקוט שמעוני שמות פרק ז רמז קפב ועוד.

אמר רבי שמעון, **אשריך ארץ שמלכך בן חורין**, דזן לך בסגיאותא דכלא, בלא דחילו דאחרא, ומהווא מלכא עלאה אתזן כלא, א"ר שמעון "אשריך ארץ" זו המלכות בעת שמקבלת מזונה מהתפארת ללא פחד מיניקת הקלי' ומהמלך העליון ההוא ניזונים הכל **ושריך בעת יאכלו**, כמה דאת אמר (במדבר כג כג) כעת יאמר ליעקב ולישראל מה פעל אל. שהם השרים.

אי לך ארץ שמלכך נער, כמה דאת אמר (ישעיה ג ד) ונתתי נערים שריהם, דווי לארעא כד ינקא משמאלא, אוי למלכות בעת שניזונת מצד הדין דהיינו כשהיא בשליטת מלאך מטט' הנקרא "נער" **ושריך בבקר יאכלו** בהווא קדרותא, במידת הדין ועד דלא נהיר ולא שלטא מה דשלטא: כל עוד לא הופיעה מידת הרחמים הכופה את הדין.

להלן דרוש כעין הנאמר לעיל לגבי מרע"ה:

זוהר חלק ג דף עט עמוד ב

זכאה דרא אשרי הדור דר"ש בן יוחאי שארי בגויה שהרשב"י שורה בו זכאה עדביה בין עלאין ותתאין. אשרי גורלו בעולם הזה והבא עליה כתיב **אשריך ארץ שמלכך בן חורין** מהו בן חורין דזקיף רישא לגלאה ולפרשא מלין ולא דחיל. כהאי דאיהו בן חורין ויימא מאי דבעיא ולא דחיל. על הרשב"י נאמר "אשריך ארץ שמלכך בן חורין" מה בין חורין זוקף ראשו ואינו ירא כך הרשב"י מפרש דבריו ואומר כל שברצונו ואינו ירא מהו **מלכך** דא הוא רשב"י מאריה דאורייתא מאריה דחכמתא. "מלכך" זה הרשב"י אדון התורה והחכמה דכד הוה רבי אבא וחברייא חמאן לרבי שמעון הוו רהטי אבתריה ואמרי אחרי יי' ילכו כאריה ישאג. (הושע יא, 10) שכאשר היה רבי אבא וחביריו רואים את הרשב"י היו רצים אחריו ואומרים "אחרי ד' ילכו וכו'".

וְשָׂרִיךְ כָּל חִילוֹתֶיךָ יִקְבְּלוּ בְּעֵת יֹאכְלוּ שְׁפַע מִתּוֹקוֹ בְּגִבּוֹרָה וְלֹא בְשִׁתִּי: (יח)
 בְּעֲצָלָתִים יִמְךָ הַמִּקְרָה⁴⁴³ וּבְשִׁפְלוֹת יָדִים יִדְלָךְ הַבַּיִת: (יט) לְשֹׁחֶזֶק עֲשִׂים

⁴⁴³ תלמוד בבלי מסכת תענית דף ז ע"ב

אמר רב קטינא אין הגשמים נעצרין אלא בשביל ביטול תורה שנאמר **בעצלתים ימך המקרה** בשביל עצלות שהיה בישראל שלא עסקו בתורה נעשה שונאו של הקדוש ברוך הוא מך, ואין מך אלא עני שנאמר "ואם מך הוא מערכך" (ויקרא כז, 8) ואין מקרה אלא הקדוש ברוך הוא שנאמר "המקרה במים עליותיו". (תהילים קד, 3).

תלמוד בבלי מסכת מגילה דף יא עמוד א

רבי אלעזר פתח לה פתחא להא פרשתא מהכא כשהתחיל לדרוש במגילת אסתר **בעצלתים ימך המקרה** ובשפלות ידים ידלוף הבית בשביל עצלות שהיה להם לישראל שלא עסקו בתורה נעשה שונאו של הקדוש ברוך הוא מך ואין מך אלא עני שנאמר ואם מך הוא מערכך ואין מקרה אלא הקדוש ברוך הוא שנאמר המקרה במים עליותיו.

הסביר הענין המהר"ל מפראג ז"ל בספר אור חדש עמוד טז

רבי אלעזר פתח לה פתחא להאי פרשתא מהכא רבי אלעזר, כאשר פתח את דרשתו בעניין פורים בפסוק הבא **בעצלתים ימך המקרה** כו', בשביל עצלות שהיה בהם בישראל שלא עסקו בתורה בימי המן, נעשה שונאו של מקום מך ואין מך אלא עני שנאמר (ויקרא כז, 8) "ואם מך הוא מערכך" ואין מקרה אלא הקב"ה שנאמר (תהילים ד, 3) "המקרה במים עליותיו", ומסביר המהר"ל ז"ל רצה לומר, כי מזה יש לך ללמוד כמה גדול כח התורה ולא אמר שלא עסקו במצות אף כי לשון בעצלתים משמע יותר שהם עצלים ממעשה המצות אבל רצה לומר כי כח התורה הוא גובר על עמלק לכך כל זמן שלא עסקו בתורה היה המן שהוא מזרע עמלק גובר. ודבר זה ידוע מאד כי על ידי התורה ישראל מתעלים כי כל כך הוא מעלת התורה כמו שאמרו (אבות פרק ו' משנה ב') "כל העוסק בתורה הוא מתעלה" שנאמר (במדבר כא, יט) "ומנחליאל במות" ואם היו עוסקים בתורה היו מתעלים ע"י התורה והיו גוברים על המן שהיה רוצה להתגבר עליהם. אבל כאשר לא היו עוסקים בתורה ולא היו מתעלים מעלה מעלה היה המן גובר עליהם עד שהגיעו אל שערי מות. וזה שאמר **בעצלתים ימך המקרה** פירש כאשר ישראל אינם עוסקים בתורה שעל ידי התורה ישראל מתעלים והשם יתברך שהוא מלך ישראל על ידי זה מתעלה, ע"י ישראל ועל

ידי זה שהשם יתברך מתעלה ואז משפיל האויבים של ישראל אבל כאשר אין עוסקים בתורה והקורה נמוכה ושפילה והשם יתברך שהוא אלקיהם מלך עליהם אין מתעלה עליהם ונעשה שונאו של מקום מך ואין מתעלה. ויש לך להבין דבר זה מאוד וזהו בודאי פתיחה אל המגלה מה היתה סיבה שגבר המן והוא דבר מופלא: הערת המלקט: כל דברי המהר"ל ז"ל מיוסדים על דרך האמת רק שלא אמרם במפורש מסיבות ידועות.

וכן הסביר הענין על דרך הסוד בספר ביאורי אגדות (אפיקי ים) - מגילה דף יא ע"א

בעצלתים ימך המקרה וכו' בשביל עצלות שהי' להם לישראל שלא עסקו בתורה נעשה שונאו של הקב"ה מ"ך וכו' כי כנ"י היא בעצמה דלה ועני' לית לה מגרמה כלום ואין לה כי אם מה שמקבלת מדכורא שהוא תורה, זו ספירת התפארת הנקראת "תורת אמת" (מלאכי ב, 6) והפסוק אומר "תתן אמת ליעקב" (מיכה 20, 2) יעקב זו מידת התפארת ולכן אין לישראל מציאות בעולם אם לא כשעוסקים בתורה.

ספר מסילת ישרים פרק ו - בבאור מדת הזריזות

והנה אנחנו רואים בעינינו כמה וכמה פעמים שכבר לבו של האדם יודע חובתו ונתאמת אצלו מה שראוי לו להצלת נפשו ומה שחובה עליו מצד בוראו, ואף על פי כן יניח, לא מחסרון הכרת החובה ההיא ולא לשום טעם אחר, אלא מפני שכבדות העצלה מתגברת עליו, והרי הוא אומר, אוכל קמעא, או אישן קמעא, או קשה עלי לצאת מביתי, פשטתי את כתנתי, איככה אלבשנה, חמה עזה בעולם, הקרה רבה או הגשמים, וכל שאר האמתלאות והתואנות אשר פי העצלים מלא מהם. ובין כך ובין כך, התורה מונחת, והעבודה מבוטלת, והאדם עוזב את בוראו. והא מה ששלמה אומר **בעצלתים ימך המקרה ובשפלות ידים ידלוף הבית**. ואולם אם תשאל את פי העצל, יבוא לך במאמרים רבים ממאמרי החכמים, והמקראות מן הכתובים, והטענות מן השכל, אשר כולם יורו לו, לפי דעתו המשובשת, להקל עליו ולהניחו במנוחת עצלותו. והוא איננו רואה שאין הטענות ההם והטעמים ההם נולדים לו מפני שיקול דעתו, אלא ממקור עצלותו הם נובעים, אשר בהיותה היא גוברת בו, מטה דעתו ושכלו אל הטענות האלה, אשר לא ישמע לקול החכמים ואנשי הדעה הנכונה. הוא מה ששלמה צווח ואומר (משלי כו): "חכם עצל בעיניו משבעה משיבי

לֶחֶם וַיֵּין יִשְׁמַח חַיִּים⁴⁴⁴ וְהִכָּסֹף יַעֲנֶה אֶת הַכֹּל⁴⁴⁵: (כ) גַּם בְּמִדְעָךְ מִלֶּךְ אֶל תִּקְלִל⁴⁴⁶ וּבְחֻדְרֵי מִשְׁכַּבְךָ אֶל תִּקְלִל עֲשִׂיר כִּי עוֹף הַשָּׁמַיִם הִסּוּד, כִּי עוֹף גִּימ'

טעם". כי העצלה איננה מנחת לו שיהיה אפלו חש לדברי המוכיחים אותו, אלא יחשוב הכל לתועים ושוטים והוא לבדו חכם:

⁴⁴⁴ ספר תיקונים חדשים - הקדמה

קם אליהו נביאה מהימנא פתח ואמר, ר' ר' והמשכילים יזהירו כזוהר הרקיע וכו' (דניאל יב ג) דשוואו גרמייהו בדרגא דצדיק לאנהרא נהורין לכל סטר, בג"כ משכילים אקרון. "כזוהר הרקיע", דא זוהר דנטיל האי צדיק מההוא רקיע דקאים עליה. זוהר דנהיר ונציץ, זוהר דכליל כל זהרין דעלמא. שיתא זהרין אינון וחד דכליל לון וכלא אתכליל בהאי זוהר לאזדהרה ולנצצא לכל סטרי עלמא:

זוהר קדמאה, דא זוהר דנהיר ונציץ. ביה תליא נהירו דאוריתא ותורה אור דחסד אע"ג דביובלא קאים ומתמן מתפשט לכל סטר. אבל תוקפא דיליה בימינא אתתקף, וגבורה בשמאלא. וימינא מתמן זוהר דא אתכליל הכא לאנהרא נהירו דאוריתא כדקא יאות. זוהר תנינא, דא זוהר דביה תליא חדותא דאוריתא. ודא איקרי חמרא דאוריתא, דביה ויין ישמח חיים מסטרא דחכמה ובינה. ואלין מארי קבלה מסטרא דעץ החיים. אבל מסטרא דעץ הדעת טוב ורע אתמר ביה שתוי אל יורה (עירובין טו). דעץ הדעת תמן יורה יורה ידן ידן (סנהדרין ה). יורה לימינא יורה לשמאלא, ידן לימינא ידן לשמאלא, ותמן יין המשכר דאצטריך לאסתמרא מיניה. אבל מסטרא דעץ החיים, ויין ישמח חיים, חדותא דזוהר דא.

ספר תיקונים חדשים - תיקונא שבעין

ויין ישמח חיים (קהלת י ט) ב"חיים" דאלקים חיים. בינה. ידוע שכל הקשור לבינה קשור לחיים. ארצות החיים, בא"ר מים חיים וכו'.

⁴⁴⁵ ספר לקוטי תורה - מגילת קהלת

הכסף יענה את הכל כ"ל הוא יסוד, כסף הם חסדים שאין ליסוד אור אלא כסף שהם החסדים וכנודע:

⁴⁴⁶ זוהר חלק א דף לד עמוד ב

ואת כל עוף כנף למינהו, כמה דאת אמר כי עוף השמים יוליך את הקול ובעל כנפים יגיד דבר, היינו אותם המלאכים שכתוב עליהם "כי עוף השמים יוליך את

יוסף, יולִיךְ ימשיך את שפע התפארת הנקראת "שמים" אֶת הַקּוֹל⁴⁴⁷ תפארת וּבַעַל כְּנָפִים מלאך מטט' יִגִּיד ימשיך את השפע מה- דְּבָר מלכות :

הקול" וכו' הם המלאכים הנמשכים מהתפארת הנקרא "קול" רבי יוסי אמר, כלהון משית גדפין, ולא משניין לעלמין, רבי יוסי אמר כולם הם בשש כנפים ואינם משנים עצמם לעולם. פירוש מחמת שנמשכו מהתפארת שיש בה שש ספירות הנקראות שש קצוות שהם חגתנה"י אומר ר"י שיש להם שש כנפים. ואין משנים עצמם לעולם, כלומר שלא מתלבשים בגוף כיון שגוף זו ספירת המלכות והם בחינת תפארת. ובגיני כך כתיב למינהו, מאי למינהו לזיינא דלעילא, ואלין טאסן ושאטן עלמא בשית, ומלאכים אלו מעופפים ומשוטטים העולם בשש עפיפות כנגד שש ספירות חגתנה"י וחמאן עובדין דבני נשא, וסלקין לון לעילא, ורואים מעשי בני אדם ומעלים אותם למעלה, לבית דין של מעלה ועל דא כתיב (שם) **גם במדעך מלך אל תקלל וגו'.** ולכן כתוב "גם במדעך מלך אל תקלל" דהיינו מלכו של עולם "כי עוף השמים וכו' אלו המלאכים כנ"ל. על פי באור הסולם אות פרשת בראשית סעיף תי.

⁴⁴⁷ אדרא זוטא דף רצד עמוד א

מאודנין אלין משני אוזני ז"א תליין תלויים ומושרשים כל מאריהון דגדפין כל המלאכים דנטלין קלא מעלמא המעלים את קול התורה והתפילה של בני האדם וכלהו הכי אקרון אזני יי' וכולם נקראים "אזני ד'" על שם שורשם דכתיב בהו **כי עוף השמים יולך את הקול וגו' כי עוף השמים יולך את הקול** האי קרא קשיא. פסוק זה קשה, השתא מאי קול איכא הכא. איזה קול יש כאן בפסוק זה? דהא רישא דקרא כתיב **גם במדעך מלך אל תקלל במדעך כתיב ובחדרי משכבך וגו'.** מאי טעמא **כי עוף השמים יולך את הקול** והא ליכא הכא קלא שואל והרי בראשית הפסוק מזהיר על הירהור אם כן אין כאן קול כלל אלא ודאי כל מה דחשיב בר נש וכל מה דיסתכל בלבוי לא עביד מלה עד דאפיק ליה בשפוטתיה והוא לא אתכוון ביה אלא ודאי כל מה שחושב אדם בליבו אינו עושה דבר עד שמוציא הדבר מפיו והרהר בו תחילה. ואף על פי שלא התכווין לדבר את המילה הוציאה מפיו בשוגג וההיא מלה דאפיק ואזלא וסלקא וטסא בעלמא ואותה מילה הולכת ועולה ומשוטטת בעולם ואתעביד מניה קלא ונעשה מהדיבור הגשמי דיבור רוחני. שהרי דיבור גשמי אינו יכול לעלות למעלה עד שנפרד ממנו הצד הגשמי ונותר החלק הרוחני שבמילה ולכן אמרו "תפילה בלא כוונה כגוף בלא נשמה"

כי הכוונה היא החלק הרוחני שבמילה וזה מה שעולה מהתפילה והוא קלא נטלין ליה מארי דגדפין וסלקין ליה למלכא ואותו קול נוטלים אותו המלאכים למעלים אותו אל המלך ועייל באודנוי והקול נכנס באוזניו הדא הוא דכתיב וישמע יי' את קול דבריכם (דברים א, 34) וישמע יי' ויחר אפו. (במדבר יא 1) ובגין כך כל צלותא ובעותא דבעי בר נש מקמי קב"ה בעי לאפקא מלין בשפוותיה דאי לא אפיק לון לאו צלותיה צלותא ולא בעותיה בעותא. ולכן כל תפילה ובקשה שמבקש אדם מלפני הקב"ה צריך להוציא בשפתיו שאם לא מוציא אין תפילתו תפילה ובקשתו בקשה.

ספר חסד לאברהם - מעין ה - נהר כז

נהר כז - לבאר סוד הכרוז העליון, ושיחת העופות:

דע כי כל מה שנגזר למעלה מכריזין אותו, ובפרט בעולם העשיה, אבל מצד עובי האויר אינו נשמע, אמנם כשהעופות פורחים דרך הפרחתם ועפיפתם הם חותכים האויר וחולקים אותו, ואז קול הכרוז עובר שם, ואלו הם העופות שאין להם דיבור הנקרא אבי"ש מודא"ש בלע"ז, ויש עופות ע"ד דיבורם וצפצופם נצטרף קול הכרוז. וגם כל העבירות שהאדם עובר כולם נכרזות ע"י ב"ד אחד ושליח ב"ד ההולך עמהם, אמנם מצד עובי האויר אינו נשמע כנזכר, וז"ס כי עוף השמים יוליך את הקול, כי מתערב קולו עם קול הכרוז ועי"ז הוא מוליך את הקול, וכנגד האלמים הנזכרים אמר ובעל כנפים, שהוא העוף שאין לו דיבור כלל רק בחינת היותו בעל כנפים לבד ע"י כנפיו מגיד דבר, כי כל הגדה הוא ברמז ובחשאי וכפי תנועות עפיפתו ניכר קול הכרוז, גם ב' העניינים יחד הם בעופות שהם בעלי צפצוף, כי לפעמים מצפצפים ולפעמים מעופפים. אמנם טעם העופות הנקראים אבי"ש מודא"ש דע כי אלו הם נמשכות מצד לילית ההורגת הילדים שעדיין לא הגיעו לערך דבור, וכל אותם הנשמות בפרט אם הם רשעים כולם הולכים ודבקים עם אלו העופות האילמים והולכים עמהם ועם לילית, ולכן אין להם כח דיבור:

ודע שיש עוף שממונה להודיע ענין גזירת רעב, ואחד על הדבר, ואחד על הארבה, וכן כיוצא, וכן יש ממונים על הטובות והבשורות הטובות, ויש ממונה על כמה מיני דברים חלוקים. אמנם העופות האלמים הם ממונים על גזירות הילדים המתים קטנים, וכן יש להם שליטה לידע על בשורות אחרות. והעורב כולו בשורות רעות ובפרט על הדבר והמגפה, ובדרך מקרה לפעמים אומר בשורה טובה. והנץ הנקרא מילא"נו מבשר בשורות טובות. והגולונדרינ"א הוא צפור דרור על בשורות טובות, ובפרט על בשורת עצירת המגיפה, וכמעט שכל ימי המגיפה אינה נמצאת בעיר ששם

פרק יא

(א) שֶׁלַח לַחֲמֹךְ עַל פְּנֵי הַמַּיִם כִּי בָרַב הַיָּמִים תִּמְצָאֲנוּ: (ב) תֵּן חֶלֶק לְשִׁבְעָה
 בֵּינָה וְגַם לְשִׁמּוֹנָה⁴⁴⁸ חֲכָמָה כִּי לֹא תִדַּע מָה יִהְיֶה רָעָה עַל הָאָרֶץ⁴⁴⁹: (ג) אִם

יש מגיפה. ודע כי אחר שנשרפה התורה נמסרו כחה וסודותיה ביד הקליפות
 בעוונות, ולכן אין כל נברא בעולם אפילו הטמאים ושקצים ורמשים השרים
 הממונים עליהם יודעים רזי התורה, ומי שיבין צפצוף הנבראים יוכל להבין סודות
 התורה, ולפעמים מצד הנשמות המגולגלים באותם הבריות והם היו יודעות
 בתחילה, ולפעמים כי נשמת צדיק מן עולם העליון מתלבש באותה הצורה. ודע כי
 אפילו שקצים ורמשים ובהמה וחיות קטנים עם גדולים כולם מצויים במקום בני
 אדם להגיד להם פשעם וקורתם. וזמש"ל. מהר"א זלה"ה:

ספר ביאורי אגדות (אפיקי ים) - מועד קטן דף יג ע"א
 וסוד עליית התפילה הוא ע"י שם מ"ב כמ"ש כי עוף השמים יוליך את הקול דא ק"ש
 ובעל כנפיים יגיד דבר דא תפילה כמ"ש בתיקונים, שהם שש כנפיים לאחד, שם מ"ב
 שבכל אחד ו' אתוון דבהם פרוחת התפילה לעילא.

⁴⁴⁸ ספר שערי אורה - השער השמיני - הספירה השלישית
 וחמשים עלו בני ישראל (שמות יג, 18) ובה נגאלו. בעצרת: תספרו חמשים יום
 (ויקרא כג, 16), והיא גרמה למתן תורה.
 בסוכות: שמונה ימים עם חג העצרת, וכבר הודענוך שהם שמונה ספירות
 שמתחילות להימנות מספירת הבינה ושבע תחתיה, 'תן חלק לשבעה וגם לשמנה'
 (קהלת יא, ב). והנה רמז: הוא חמישים הוא שמונה, והמבין יתבונן. (שני מספרים
 אלו רומזים לבינה)
 אבל שמונת ימי חנוכה שתיקנו, השמן בא מן הרצון לספירת הבינה, והבינה סוד
 המנורה ונרותיה; אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות (במדבר ח, ב). המנורה
 והנרות לפקוח עינים עוורות, פקח עיניך וראה כי שמונת ימי חנוכה הם סוד העניין
 והנס הגדול. והיודעים עיקרי הדברים יודעים כי הנס הנעשה בשמן - על ידי ספירת
 הבינה הוא, כי משם תולדת השמן מן הרצון, ולפיכך המנורה והנרות והשמן, סוד כל
 הספירות. והמגלה סוד זה מנורת זכריה: שני צנתרות הזהב המריקים מעליהם הזהב
 (זכריה ט, 12), שאינם צריכים להביא שמן ממקום אחר אלא שני הצנתרות מריקים
 בשנים זיתים עליה. המבין זה יבין סוד י"ה, וסוד 'כל הנשמה תהלל י"ה', וסוד הלל
 גמור בשמונה ימי חנוכה. הרי רמזנו לך רמזים גדולים וחזקים ועמוקים במה שתוכל

להתבונן בסוד ההלל ובסוד כל מקום שנאמר בו תהילה. ולא לחינם אמרו: כל האומר תהילה לדוד בכל יום מובטח לו שהוא בן העולם הבא דברים גדולים רמזו הנה, כי סוד תהילה הוא סוד העולם הבא, כמו שפירשנו בשער זה. ואל תקשה ותאמר: והלא אמרנו כל האומר ההלל גמור בכל יום הרי זה מחרף ומגדף? הלל גמור לחוד, תהילה לחוד; הלל גמור אינו נאמר אלא על טעם ידוע, תהילה הוא סוד ערך תיקון הספירה ותכסיסה ומעלותיה אבל אינו גוף ההלל. ולפיכך אמרו 'כל האומר תהילה לדוד' וגו'; כלומר, כל האומר המזמור הזה בכל יום, שהוא מתחיל בלשון תהילה שהוא סוד ספירת הבינה ויש בו כמה תכסיסים ומעלות משתי הספירות המכוונות זו לזו שהן בינה ומלכו"ת, מובטח לו שהוא בן העולם הבא.

⁴⁴⁹ ספר מגיד מישרים - פרשת ויחי

תן חלק לשבעה דהיינו שבע ספירן הבנין, ז"ת **וגם לשמונה**, היינו בינה דאית בה קצת דביקותא, יש לנו קצת שייכות בבינה דאילו לעילא מינה אתמר ואילו בחכמה נאמר "במופלא ממך אל תדרוש וכו' חגיגה יג ע"א בשם ספר בן סירה והיינו "כי לא תדע מה" כלומר לית לך ידיעא בחכמה דאיקרייא מה. אי נמי הכי קאמר תן חלק לשבע ספירן הבנין, לאדבקא לון לחבר אותם בשמונה דהיא בינה, "כי לא תדע מה", כלומר דאי לא תחבר יתהון בחכמה "דתדע" הוא מלשון וידע אדם, (בראשית ז, 25) והיה ח"ו ההוא סטרא דרע"ה אם לא תחבר הבינה לחכמה תוכל ח"ו הקלי' הנקראת "רעה" להתגבר על המלכות הנקראת ארץ ולשלוט בה. על הארץ דהיא כנסת ישראל מלכות. ונ"ל בס"ד שחיבור הבינה אל החכמה נעשה ע"י קביעת כללי הלכה, גדרים, סייגים, מנהגים ותקנות שזה נותן קיום לבינה. ולכן נקראים ת"ח "בוניך" מלשון בנין.

מדרש רבה קהלת פרשה יא פסקה ב

תן חלק לשבעה וגם לשמונה ר' אליעזר ור' יהושע ר' אליעזר אומר תן חלק לשבעה אלו שבעת ימי שבת המד"א (מלכים א' י"ח) ויהי בשביעית ביום השבת וגם לשמונה אלו ח' ימי המילה דכתיב (שם) וישם פניו בין ברכיו וגו' ולמה בין ברכיו אלא אמר לפני הקב"ה רבש"ע אפילו אין ביד בניך אלא זכות שתי מצות הללו שבת ומילה כדאי שתרחם עליהם.

יִמְלְאוּ הָעֵבִים גֶּשֶׁם עַל הָאָרֶץ וְרִיקוֹ וְאִם יִפּוֹל עַץ בְּדָרוֹם ע"ב וְאִם בְּצָפוֹן
מְקוֹם שְׁיִפּוֹל הָעֵץ שָׁם יִהְיֶה: (ד) שְׁמֵר רוּחַ לֹא יִזְרַע וְרֹאֶה בְּעֵבִים לֹא
יִקְצוֹר: (ה) כְּאֲשֶׁר אֵינָךְ יוֹדֵעַ מֵה דָרְךְ הָרוּחַ כְּעֶצְמִים בְּבִטּוֹן הַמְּלָאָה כָּכָה לֹא
תִּדַּע אֶת מַעֲשֵׂה הָאֱלֹהִים מ"ה אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אֶת הַכֹּל: (ו) בְּבִקֹּר זֶרַע אֶת זֶרַעְךָ
וְלַעֲרֹב אֶל תִּנַּח יִדְךָ כִּי אֵינָךְ יוֹדֵעַ אִי זֶה יִכָּשֶׁר הַזֶּה אוֹ זֶה וְאִם שְׁנֵיהֶם
כְּאֶחָד טוֹבִים⁴⁵⁰: (ז) וּמִתּוֹק הָאוֹר⁴⁵¹ וְטוֹב לַעֲיִנִּים לְרֹאוֹת אֶת הַשָּׁמֶשׁ: (ח) כִּי

רבי יהושע אומר תן חלק לשבעה אלו ז' ימי הפסח וגם לשמונה אלו שמונת ימי
החג ומניין לרבות עצרת וראש השנה ויום הכפורים ת"ל גם וגם ריבויין.
ר' עזריה אומר תן חלק לשבעה זה דור שמל משה לשבעה וגם לשמונה זה דור שמל
יהושע לשמונה דכתיב (יהושע ה') בעת ההיא אמר ה' אל יהושע וגו' מול את בני
ישראל שנית מכלל שמלן בראשונה ויעש לו יהושע שעשו אותה גבעה בערלות.
ר' נחמיה פתר קרייא בנשיאים תן חלק לשבעה דכתיב (במדבר ז') ביום השביעי
נשיא לבני אפרים וגם לשמונה דכתיב (שם) ביום השמיני נשיא לבני מנשה.
ר' יהודה פתר קרייא במלואים תן חלק לשבעה אלו שבעת ימי המלואים שנאמר
(ויקרא ח') כי שבעת ימים ימלא את ידכם וגם לשמונה דכתיב (שם ט') ויהי ביום
השמיני.
ר' הונא אמר תן חלק לשבעה אלו שבעת ימי הנדה וגם לשמונה אלו שמונה ימי
המילה שנאמר (שם י"ב) וביום השמיני ימול.
ר' לוי אמר תן חלק לשבעה אלו ז' ימי הסוכה וגם לשמונה (במדבר כ"ט) ביום
שמיני עצרת.

⁴⁵⁰ ילקוט שמעוני קהלת רמז תתקפט

בבקר זרע את זרעך ולערב אל תנח ידך. תניא (יבמות סב ע"ב) רבי יהושע אומר
נשא אשה בילדותו ישא אשה בזקנותו היו לו בנים בילדותו יהיו לו בנים בזקנותו,
שנאמר בבקר זרע את זרעך ולערב אל תנח ידך, רבי עקיבא אומר למד תורה
בילדותו ילמוד תורה בזקנותו שנאמר בבקר זרע את זרעך, היו לו תלמידים בילדותו
יהיו לו תלמידים בזקנותו. כי אינך יודע אי זה יכשר הזה או זה ואם שניהם כאחד
טובים. אמרו י"ב אלף זוגות תלמידים היו לו לר' עקיבא מגבת ועד אנטיפרס וכלום
מתו בפרק אחד מפני שלא נהגו כבוד זה בזה, והיה העולם שמם, עד שבא רבי
עקיבא אצל רבותינו שבדרום ושנאה להם, ר' מאיר ורבי יהודה ורבי יוסי ורבי
שמעון ור' אלעזר בן שמוע הן והן העמידו את השעה.

ספר שערי תשובה - שער שני אות ט

ודבר שלמה עליו השלום בענין ימי הזקנה שלא יתעצל האדם בהם מעבודת השם יתברך ואמר:

"בבקר זרע את זרעך ולערב אל תנח ידך כי אינך יודע אי זה יכשר הזה או זה ואם שניהם כאחד טובים". המשיל ימי הילדות והשחרות לבקר וימי הזקנה לערב, והזרע דרך משל לבנים ותלמידים, כמו שאמרו רבותינו זכרונם לברכה (יבמות סב:): נשא אשה בילדותו ישא אשה בזקנותו, העמיד תלמידים בילדותו יעמיד תלמידים בזקנותו, כי אולי יצליחו בני הזקונים בתורה ובמצות מבני הנעורים, וכן התלמידים אשר יעמיד בזקנותו אולי יצליחו מן הראשונים או יהיו כאחד טובים.

451 ספר עבודת הקודש חלק ב פרק כ

ואמרו במדרשו של ר' נחוניא בן הקנה אמר רבי רחמאי: "האורה קדמה לעולם שנאמר ענן וערפל סביביו וגו' ונאמר ויאמר אלהים יהי אור", אמר ליה: "קודם יצירת בנך תעשה לו עטרה?" אמר לו: "הין", משל למלך שהתאוה לבן ומצא עטרה נאה וקלס משובח אמר זה לבני לראשו כי לו נאה, אמר ליה ויודע הוא שבנו ראוי, אמר ליה שתוק במחשבה עלה ונודע שנאמר וחשב מחשבות וגו' עד כאן:

הנה העטרה הוא האור אשר נתגלה לתת הקיום לבן שהוא אדם בהיותו ראוי, כי כל זמן התמידו בעבודה והדעת את יי' העטרה ההיא כצנה רצון תעטרנו לתת לו הקיום בגוף ונפש, לפי שהעטרה ההיא הם החיים שאין להם הפסק והעובד השלם אוכל בטוב ההוא ומתענג בו באלה החיים, וזה אמרם כי לו נאה ובו מסתכל ומשיג הדברים העליונים שהם סבת קיומו, והוא שרמז קהלת ע"ה באמרו **ומתוק האור וטוב לעינים לראות את השמש**, אמר כי האור העליון שהוא סבת הנבראים כלם וקיומם הוא מתוק מדבש ונפת צופים, והוא שאמר דוד אביו ע"ה על חלקי התורה הנובלת מהאור ההוא הנחמדים מזהב ומפז רב ומתוקים מדבש וגו', והוא משל על הערבות והעונג המושפע מהאור ההוא, ואמר וטוב לעינים משל להתנוצצות בהשגות העליונות הנרמזים ונמשלים לעינים, ואמר לראות את השמש שהוא סבת הקיום המתמיד לראות את השמש והם החיים הנצחיים ולא יבא עוד שמשו בהיות האור ההוא עטרה על ראשו כששמן על ראשו אל יחסר להתמיד האור ההוא שלא יכבה, והוא משל על העבודה לאלהיו המתמדת האור ההוא שלא יסתלק מעליו.

אם שְׁנִים הֶרְבֵּה יִחְיֶה הָאָדָם בְּכֻלָּם יִשְׁמַח וְיִזְכֹּר אֶת יְמֵי הַחֹשֶׁךְ כִּי הֶרְבֵּה יִהְיוּ כָּל שְׁבָא הֶבֶל: (ט) שְׁמַח בְּחֹר בִּילְדוּתִיךָ⁴⁵² וְיִטִּיבְךָ לִבְךָ בְּיָמֵי בְּחֹרֹתְךָ

⁴⁵² זוהר חלק ב דף קמה עמוד א

כד הוה מטי רב המנונא סבא קדמאה להאי קרא, שמח בחור בילדותך ויטיב לבך בימי בחורותך, הוה בכי, ואמר ודאי האי קרא יאות הוא, ואיהו בארז משל, ומאן יכיל למעבד דרשא במשל דא, ואי איהו דרשא, לית ביה דרשא אלא כמה דחמין בעינין, ואי חכמתא איהו, מאן יכיל למנדע לה. כאשר הגיע רב המנונא סבא לפסוק זה "שמח וכו' היה בוכה. אמר בודאי מקרא זה יפה הוא, והוא בדרך משל, ומי יכול לעשות דרוש במשל זה. אם הוא דרוש, אין בו דרוש (שיהיה אפשר להתבונן בו) אלא (בשטחיות) כפי שאנו רואים בעינים. ואם הוא בחכמה, מי יכול לדעת אותה? מיד הוה תב ואמר, מיד חזר ואמר כתיב (בראשית ל"ב) אלה תולדות יעקב יוסף בן שבע עשרה שנה וגו', האי קרא דקהלת איהו משל לחכמתא דקרא דא דאורייתא, הפסוק בקהלת הוא משל אל החכמה של הנאמר בבראשית ודא משל לדא, שמח בחור בילדותך, כנגד והוא נער, ויטיב לבך, כנגד היה רעה את אחיו בצאן, בימי בחורותיך, כנגד את בני בלהה ואת בני זלפה נשי אביו,

ודע כי על כל אלה, כנגד ויבא יוסף את דבתם רעה,

יביאך אלה"ם במשפט, כנגד אלה תולדות יעקב יוסף, יוסף אתכליל ביעקב, כי יוסף נכלל ביעקב (שנקרא משפט) ורזין דסתרי תורה מאן יכיל למנדע לון. אבל את הסודות הכמוסים מי יכול לדעת והאי משל אתפשט לתלת אלף משלים, וכלהו בהאי משל, בשעתא דיוסף אתכליל ביעקב, תלת אלף אינון באברהם יצחק ויעקב, דכלהו בהאי משל ברזא דחכמתא. וכאן כמה טייעין אינון בטוענין דטמירן, בהו דיירי תריסין, דלית להון חושבנא לטמירין דחכמתא. ומשל זה מתפשט לשלשת אלפי משל וכולם הם במשל הזה בשעה שיוסף נכלל ביעקב. שלוש אלפים הם אברהם יצחק ויעקב (חג"ת) שכולם במשל זה בסוד החכמה. וכאן כמה סוחרים (הם הצדיקים שבג"ע הנראים בעוה"ז בדמות סוחרים) הם במסחר הנסתר מהם לובשי מגינים ואין להם חשבון לסתרי החכמה (שיש בה). הבאור לפי פירוש "הסולם" פרשת תרומה אותיות שנא-שנג.

פר שערי הלשם חלק א - סימן יח - פרק א - כל עניני העולם תיקונים

וזהו סוד מאמרם ז"ל בראשית רבה פ"ב סי' ה'. מתחילת ברייתו של עולם צפה הקב"ה במעשיהן של צדיקים ומעשיהן של רשעים כו' אבל איני יודע באיזה מהם חפץ אם במעשה אלו ואם במעשה אלו כיון דכתיב "וירא אלהים את האור כי טוב" (בראשית א, 4) הוי במעשיהן של צדיקים חפץ ואינו חפץ במעשיהן של רשעים כו'. וכבר נתחבטו רוב מפרשי המדרש בכוונת דבריהם ז"ל בזה ע"ש. וכן עד"ז ג"כ הוא בספרי פ' שלח ולא תתורו אחרי לבבכם למה נאמר. לפי שנאמר שמח בחור בילדותיך והלך בדרכי לבך אם בדרך ישרה או בכל דרך שירצה ת"ל ולא תתורו כו'. וכן בספרי ריש פ' ראה. ראה אנכי נותן לפניכם היום ברכה וקללה. לפי שנאמר החיים והמות נתתי לפניך הברכה והקללה. שמא יאמרו ישראל הואיל ונתן הקב"ה לפנינו שני דרכים דרך החיים ודרך המות נלך באיזה מהם שנרצה ת"ל ובחרת בחיים למען תחיה אתה וזרעך כו' והדברים הללו הרי הם לכאורה נפלאים מאד. וראיתי בספר קהלת בן דוד (שהוא ביאור על קהלת למוהר"ר דוד חזן ז"ל) בתחילת הספר שם שנותן מקום להדברים על פי דברי החינוך במצוה ס"ט שאמר שם על מ"ש בגמרא עונש שמענו אזהרה מנין והקשה שכיון שמפורש העונש למאי איצטריך האזהרה ותירץ כי לולא האזהרה הייתי אומר שכאשר יחטא האדם ויענש הוא עושה ג"כ רצון קונו כמו במעשה המצוה ולכן אפשר שיאמר האדם שרשות הוא לילך בדרך שירצה לזה איצטריך האזהרה לומר שהקב"ה אינו חפץ במעשה הרע כלל אף שיענש וכמו שכתוב כי את כל אלה עשו ואקוץ בס. וזהו ג"כ מ"ש רז"ל. ויקרא רבה ריש פ' כ"ח שבקשו לגנוז ספר קהלת שמצאו בו דברים שהם נוטים לצד מינות והוא במ"ש שמח בחור בילדותיך כו' והלך בדרכי לבך כו' כיון שאמר ודע כי על כל אלה יביאך אלהים במשפט אמרו יפה אמר שלמה. ולכאורה יש לדקדק במ"ש שמצאו בו דברים שנוטים לצד מינות. הרי הם מינות ממש. ועוד וכי לא ראו בתחילה מה שמסיק בסוף פסוק ודע כי על כל אלה יביאך האלהים במשפט. אך על פי דברי החינוך ניחא כי גם מתחילה סברו שכוונתו הוא רק שבהעונש אשר יקבל עושה ג"כ רצון קונו כמו במעשה המצוה וניתן הרשות להלך באיזה דרך שירצה אם במעשה העבירה והעונש או במעשה המצוה ולכן אמרו שכל זה נוטה לצד מינות ובקשו לגנוזו. ואח"כ דקדקו במ"ש ודע כי על כל אלה כו' והרי לשון ודע משמע שהוא ידיעה מחודשת. וכן לשון על כל אלה הוא מיותר. והרי מבואר כוונתו שגם על זה גופה יבוא במשפט במה שבחר בהעונש כי רצונו של הקב"ה הוא במעשה המצוות דוקא ולקבל שכרם וליהנות מטובם ולכן אמרו כי יפה אמר שלמה. ע"כ מספר קהלת בן דוד בשינוי לשון קצת ע"ש:

וְהִלֵּךְ בְּדַרְכֵי לִבָּךְ וּבִמְרָאֵי עֵינֶיךָ וְדַע כִּי עַל כָּל אֵלֶּה יִבְיָאָךְ הָאֱלֹהִים
בְּמִשְׁפָּט: (י) וְהִסֵּר כַּעַס מִלִּבָּךְ וְהֶעֱבֵר רָעָה מִבְּשָׁרְךָ⁴⁵³ כִּי הִנִּלְדוּת וְהִשְׁחָרוּת
הֶבֶל:

פרק יב

(א) וְזָכַר אֶת בּוֹרְאֶיךָ בְּיָמֶיךָ בְּחֹרֶתֶיךָ עַד ע"ב אֲשֶׁר לֹא יָבֹאוּ יָמֵי הָרָעָה⁴⁵⁴
וְהִגִּיעוּ יוֹם¹ שְׁנִים אֲשֶׁר תֹּאמַר אֵין לִי בָהֶם חֶפֶץ: (ב) עַד אֲשֶׁר לֹא תִחַשֵּׁךְ

והרב בן איש חי, כבוד הרב יוסף חיים ז"ל (מתוך הזיכרון) דרש פסוק זה כמין חומר.
ותורף דבריו: הנה התורה לא אסרה עליך להנות מחיי העוה"ז כפשט הכתוב. אולם
אותם כוחות, כספים ומאמצים שהינך משקיע בתענוגי העולם הזה עליך להשקיע
גם בחיי העולם הבא. אינך יכול לאמר שאין לך כסף לחנך את בניך לתורה ובאותה
העת לרכוש מוצרי חשמל באלפי ₪ לבית או להחליף רכב וכו'. טענת "אין לי כסף"
לא תתקבל בבית דין של מעלה, "לא תהא כהנת כפונדקית"?, (יבמות קכב ע"א)
ועל זה אומר שהע"ה "יביאך האלקים במשפט".

⁴⁵³ ספר ביאורי אגדות (אפיקי ים) - נדרים דף כב ע"א

גיהנם הוא נוקבא דס"מ כידוע, וז"ש כאן דכתיב **והסר כעס מלבך והעבר רעה**
מבשרך שרעה הוא נוקבא בישא גיהנם כמ"ש במס' יבמות (סג ע"ב) כמה טובה
אשה טובה שתורה נמשל בה כמה רעה אשה רעה שגיהנם נמשל בה, שכאן בנוקבא
דקדושה כלת משה ברצון הוא מצא אשה מצא טוב, ובסט"א הוא ומוצא אני מר
ממות את האשה וכו'.

⁴⁵⁴ זוהר חלק א דף רג עמוד ב

תא חזי בכל יומא ויומא כד נהורא סלקא, בא וראה, בכל יום ויום כשעולה אור
הבקר אתער חד ציפרא באילנא דגנתא דעדן, וקרי תלת זמנין, ושרביטא אזדקף.
מתעוררת ציפור אחת (ספירת המלכות) באילן שבגן עדן (הוא עץ החיים שזו
ספירת התפארת. ורצה לאמר שנעשה ייחוד זו"ן) וקורא שלוש פעמים (אולי
נגד ג' ייחודים שבכתר, חב"ד וז"ת) והשרביט מזדקף (מידת היסוד עולה, בסוד
"והקימותי את בריתי") וכרוזא קרי בחיל, לכון אמרין, הורמני דבוריירי, מאן מנכון
דחמי ולא חמי, דקיימי בעלמא ולא ידעי על מה קיימי, לא משגחין ביקרא דמאריהון
אורייתא קיימא קמיייהו ולא משתדלי בה, וכרוז (זה מלאך גבריאל) קורא בכח
כך: חוקי הבחירה אומרים לכם "מי בכם שרואה ואינו רואה, הנמצאים בעולם

ואינם יודעים על מה הם נמצאים, אינם מסתכלים בכבוד ריבונם, התורה עומדת לפנייהם ואינם משתדלים בה טב לון דלא יברון, על מה יקומון בלא סכלתנו, ווי לון כד יתערון יומי דרע עליהו, ויטרדון להון מעלמא. טוב להם שלא נבראו (משנבראו) למה יקומו בלי תבונה, ווי להם, כשיתעוררו עליהם ימי הרע, ויגרשו אותם מן העולם. שואל מאן אינון יומין דרע, אי סלקא דעתך דאינון יומי דסיבו, לאו הכי, דהא יומי דסיבו אי זכה בבנין ובני בנין יומי דטב אינון, מאן אינון יומין דרע, אלא אינון כמה דאתמר, דכתיב וזכור את בוראך בימי בחורותיך עד אשר לא יבאו ימי הרעה, לאו אינון יומין דסיבו. מה הם ימי רע אם יעלה על דעתך שהם ימי הזקנה? אינו כן, כי ימי הזקנה, אם זכה בבנים ובני בנים, הם ימי טוב ואם כן מה הם "ימי רע"? אלא רזא דמלה, כד ברא קב"ה עלמא, ברא ליה באתוון דאורייתא, וכל את ואת עאלת קמיה, עד דאתקיימו כלהו אתוון באת בי"ת, וכל אינון אלפא ביתות דאתגלגלו אתוון, כלהו קיימי (כלהו) למברי עלמא. אלא הם כמו שלמדנו שכתוב "וזכור את בוראך בימי בחורותיך עד אשר לא יבואו ימי הרעה, הם אינם ימי זקנה, אלא סוד הדבר, כאשר ברא הקב"ה את העולם, ברא אותו באותיות התורה, וכל אות ואות נכנסה לפניו, עד שהתקיימו כל האותיות באות ב(מפני שבה סוד הברכה כמבואר בהקדמת ספר הזוהר דף כה) וכל אלו אלפא ביתות שהתגלגלו באותיות (דהיינו שהתגלגלו על ידי רל"א מיני אלפא ביתות פנים ועל רל"א אלפא ביתות אחר כנודע, כולם עומדים לברוא בהם העולם (דהיינו אחר שקיבלו סוד הברכה מאות ב) כיון דאתגלגלו ואתחברו תרין אתוון אלין ט"ר כחדא, סלקא טי"ת ולא אתיישבת, עד דגער בה קב"ה ואמר לה, טי"ת טי"ת על מה את סלקא ולא אתיישבת בדוכתיך, אמרה קמיה וכי עבדת לי למהוי את ברישא דטוב, דהא אורייתא פתח בי כי טוב, היך אנא מתחברא לאתיישבא באת רע. אמר לה תוב לאתריך דהא את צריך לה, דהא בר נש דאנא בעי למברי בכון, תרווייכו אתכליל כחדא ויתברי, אבל את לימינא ואיהי לשמאלא, וכדין תבו ואתיישבו דא בדא כחדא. כיוון שהתגלגלו האותיות ובאו באלפא ביתא ששם מתחברים שתי אותיות ט ט כחדא. עלתה ט ולא התיישבה עם האות ר עד שגער בה הקב"ה ואמר לה "ט ט על מה את עולה ואינך מתיישבת במקומך?" אמרה לפניו "הרי עשיתני להיות אות בראש מילה טוב והתורה פתחה בי "כי טוב" וזה שנאמר "וירא אלקים את האור כי טוב. כיצד אתחבר להתיישב באות ר שהיא ראש מילת רע?" אמר לה הקב"ה "שובי למקומך, כי את צריכה לאות ריש כי האדם שאני רוצה לברוא על ידיכן, היינו ע"י אותיות ט ר, ואז יהיה נברא, אבל את תהיי בימין ואות ר בשמאל ואז חזרו האותיות ט ר והתיישבו

הַשֶּׁמֶשׁ⁴⁵⁵ וְהָאֵזֶר וְהַיָּרֵחַ וְהַכּוֹכָבִים וְשָׁבוּ הָעֵבִים אַחֵר הַנָּשָׁם: (ג) בַּיּוֹם שֶׁיִּזְעוּ
שִׁמְרֵי הַבַּיִת וְהַתְּעֹנִיתוּ אֲנָשֵׁי הַחֵיל וּבָטְלוּ הַטַּחֲנוֹת⁴⁵⁶ כִּי מַעֲטוּ וְחָשְׁכוּ

זו בצד זו. בההיא שעתא פריש לון קב"ה וברא לון לכל חד וחד יומין ושנין ידיען, אלן לימינא ואלן לשמאלא, אלן דימינא אתקרון ימי הטוב, ואלן דשמאלא אתקרון ימי הרעה, ועל דא אמר שלמה, עד אשר לא יבאו ימי הרעה, דאלן מסחרין ליה לבר נש בחובוי דאיהו עביד, כיון דאתברון יומין דטוב ויומין דרע, כדין תבו ואתיישבו לאתכללא בהו בבר נש, ובגיני כך אמר דוד (תהלים מט 6) "למה אירא בימי רע עון עקבי יסובני", ימי רע ודאי. באותה שעה הפריד אותם הקב"ה (כלומר שהפריד הארתם זו מזו, שזו האירה בתכלית הטוב וזו בתכלית הרע) וברא להם לכל אחד ואחד ימים ושנים ידועים (שהם סוד 28 עתים לעיל בפרק ג בספר) אלו לימין ואלו לשמאל (כלומר 14 עתים לימין ו 14 עתים לשמאל) אלו שבימין נקראים "ימי טוב" ואלו שבשמאל נקראים "ימי רע" ועל זה אמר שלמה המלך ע"ה "עד אשר לא יבואו ימי הרעה" שהם מסבבים את האדם, מחמת החטאים שחטא. כיוון שנבראו ימי הטוב וימי הרעה אז חזרו אותיות ט ו ר והתיישבו יחד כדי להתכלל באדם. כלומר: כי אחר שנבראו ימי הרעה בשליטת אות ה, שהיא הארת השמאל, כבר יכולה אות ט להתיישב עם אות ר ולקבל ממנה חכמה ולהשפיע מוחין אל האדם. ולכן אמר דוד הע"ה "למה אירא בימי רע עון עקבי יסובני. "ימי רע" ודאי. על פי תרגום הסולם ובאור ה"מתוק מדבש".

⁴⁵⁵ זוהר חלק א דף רכז עמוד א

רבי חזקיה פתח ואמר, (בראשית טו יב) ויהי השמש לבא ותרדמה נפלה על אברם וגו', האי קרא אוקמוה, רבי חזקיה פתח דרשתו בפסוק "ויהי השמש וכו'" פסוק זה כבר בארוהו כגון בספר שמות דף מ ותיקוני זוהר דף קכט ע"א ודף קמ ע"ב. אבל דא יומא דדינא קשיא דאפקי ליה לבר נש מהאי עלמא, דתניא ההוא יומא (זמנא דמטא) דבר נש נפיק מהאי עלמא, ההוא יומא (זמנא) דיומא דדינא רבא, דאתחשך שמשא מן סיהרא, כמה דכתיב (קהלת יב ב) עד אשר לא תחשך השמש, דא נשמתא קדישא דאתמנעת מבר נש תלתין יומין עד לא יפוק מעלמא, (והא חזי) וחמא דצולמא אתמנעת מניה ולא אתחזי, אבל זה סוד יום הדין הקשה המוציא את האדם מהעולם הזה. כי למדנו, כשהגיע הזמן שהאדם יוצא מהעולם הזה, זמן ההוא הוא יום הדין הגדול שנחשך השמש מלהאיר אל הלבנה, שנאמר "עד אשר לא תחשך השמש" זו הנשמה הקדושה שנמנעת מהאדם 30 יום מטרם

הראות בַּאֲרָבוֹת: (ד) וְסִגְרוּ דָלְתַיִם בְּשׂוֹק בְּשָׁפֶל קוֹל הַטְחָנָה וְיָקוּם לְקוֹל הַצִּפּוֹר וְיִשְׁחוּ כָּל בָּנוֹת הַשִּׁיר: (ה) גַּם מִגִּבֵּה יִרְאוּ וְחִתְחִתִּים בְּדֶרֶךְ וְיִנְאֹץ הַשָּׁקֵד וְיִסְתַּבֵּל הַחֲגָב וְתִפֹּר הָאֲבִיוֹנָה כִּי הִלֵּךְ הָאָדָם אֶל בֵּית עוֹלָמוֹ ע"ב וְסָבְבוּ בְשׂוֹק הַסּוֹפְדִים: (ו) עַד אֲשֶׁר לֹא יִרְתֵּק חֲבֵל הַכֶּסֶף וְתִרְצֶה גִלְתִּי הַזָּהָב וְתִשָּׁבֵר כֶּד עַל הַמְּבוּעַ וְנִרְצֶה הַגִּלְגָּל אֶל הַבּוֹר: (ז) וְיָשֹׁב הָעֶפֶר עַל הָאָרֶץ כְּשֶׁהָיָה וְהָרוּחַ תָּשׁוּב אֶל הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר נִתְּנָה: ⁴⁵⁷(ח) הִבֵּל הַבָּלִים אָמַר

שיצא מהעולם, ורואה שהצלם נמנע ממנו ואינו נראה. מאי טעמא אתמנעת מניה, בגין דנשמתא קדישא סלקת ואתעברת מניה ולא אתחזי. דלא תימא דכד מית בר נש ואתחלש האי נשמתא אתעברת מניה, אלא כד איהו בחייו בתוקפיה אתעברת מניה (ואתחלש) האי נשמתא, ולא נהרא לרוחא, ורוחא לא נהיר לנפשא, כדין צולמא אתעברת מניה ולא נהיר ליה, (אלא) מההוא יומא כלא מכרזי עליה ואפילו צפרי שמיא, מאי טעמא, בגין דנשמתא הא סלקא מניה, ורוחא לא נהיר לנפשא, כדין נפשא אתחלשת, ומיכלא וכל תיאובתא דגופא סלקא מניה ואתעבר. מה הטעם שהצלם חולף מהאדם? ומשיב "משום שהנשמה הקדושה הסתלקה ועברה ממנו ואינה נראית, שאל תאמר, כשהאדם מת ונחלש נעברה ממנו הנשמה, אלא כשהוא בחייו, בכל כוחו, נעברה ממנו הנשמה, ואינה מאירה אל הרוח, והרוח אינו מאיר אל הנפש, אז נעבר ממנו הצלם ואינו מאיר לו. מיום ההוא והלאה, הכל מכריזין עליו שימות, ואפילו עוף השמים, מה הטעם, משום שהנשמה הסתלקה ממנו, והרוח אינו מאיר אל הנפש, אז הנפש נחלשת, ואכילה וכל תאות הגוף מסתלקות ועוברות ממנו. על פי באור הסולם.

⁴⁵⁶ בית עולמים - דף קלז ע"א - ד"ה לתתא

וז"ס הגלות כמ"ש רז"ל אית לן רחייא דתבירא (בכורות ח ע"ב) שבגלות אסתלק נצח חד כרוב וכן השניים היינו נצח והוד הם רחיים דטחנין מנא שנים עליונים ותחתונים נו"ה נצח סליק והוד נחית וכן אמר קהלת אמר קהלת ובטלו הטוחנות, רחיים הנ"ל דתבירא. והם דוגמא דעיינין שהם ג"כ דרגא דנו"ה כמ"ש ל וז"ש ובטלו הטוחנות כו' וחשכו הרואות בארובות.

⁴⁵⁷ להלן שני פירושים מקיפים על פסוקים א-ז:

מדרש הנעלם שיר השירים מאמר ד' רוחות שבנשיקות
ושלמה צווח ואומר, **וזכור את בוראך בימי בחורותיך**, היה מתתקן ומסרגל עצמך
במצות ובמעשים טובים, בימי בחורותיך, בזמן שהמאור ההוא לוחב בפתילה:
דבר אחר על האור ההוא בזמן שהפתילה מתוקנת אמר לנגד אותו האור, וזכור את
בוראיך. התעורר לנגד הקב"ה בשיר ותעורר האהבה:
עד אשר לא יבואו ימי הרעה, בזמן שהלבנה מתמעטת, ותשלוט הרעה, והימים שלה
הם ימים שאין בהם חפץ, עד אשר לא תחשך השמש, זה נהר היוצא מעדן, דכתיב
ונהר יוצא מעדן. דכתיב בו, ונהר יחרב ויבש. והאור, זה האור שברא הקב"ה,
ונתעטף בו, והוא ימינו. הה"ד השיב אחר ימינו:
והירח, הוא הים המתמלא מאותו נהר, הה"ש אזלו מים מני ים ונהר יחרב ויבש.
והכוכבים, אלו שנים עשר מזלות הידועים לה. **ושבו העבים**, אלו שרי אומות
העולם. **אחר הגשם**, אחר בכייתן של מלאכי השרת. דכתיב, מלאכי שלום מר יבכיון:
ביום שיזועו שומרי הבית, אלו שומרי החומות. דכתיב על חומותיך ירושלים
הפקדתי שומרים. **והתעותו אנשי החיל**, אלו הם ששים גבורים סביב לה, ובטלו
הטוחנות, אלו הם אוכלי הקרבנות. **כי מעטו כנפי החיות**. וחשכו הרואות בארובות,
אלו הם עיני ה' המשוטטות בכל הארץ, והם שבעה עיני ה':
וסוגרו דלתים **בשוק**, אלו הם השערים שכולם ננעלו, זולתי שערי דמעות שלא
ננעלו. **בשפל קול הטחנה**, סוכת דוד שנפלה ושנשפלה לעפר, וקולה שהיתה
משוררה תמיד בשיר האהבה שפל. **וישחו כל בנות השיר**, הם המלאכים הנחלקים
במשמרותיהם על השיר, מהם, משוררים ביום, ומהם משמרות משוררים הלילה:
גם מגבוה ייראו, כי גבוה מעל גבוה שומר. ושומר זה מזה, ומקבל זה מזה, בנעימה
ובקדושה. ובחורבן בית המקדש, יצתה מארה, ודין חזק מצוי לפניו. וגבוה יירא
מגבוה ומדינו:
וחתחתים בדרך, כתיב הנותן בים דרך ובמים עזים נתיבה. ובאותו דרך, היה יורד
ובא הטל מראשו של הקב"ה, וכל שמחה, וכל טוב, וכל רצון, באותו הדרך היה בא.
ובחרבן בהמ"ק, תבירו על תבירו באותו הדרך נמצא, וכל רוגזא ואימתני ותקיפא
ודינא, בההוא דרך הו:
וינאץ השקד, כמה דאת אמר, וישקוד ה' על הרעה. וכתיב מקל שקד אני רואה
וצמיחת השקד אחד ועשרים יום. כך מ"ז בתמוז, עד תשעה באב. ומיום שהשקד
מציץ, הפרח אין מוציא פרי, עד כ"א יום:
ויסתבל החגב, יותן הסבל על שכמו של בית דוד. ותפר האביונה, זו עבודת בית
המקדש למטה. וצווחין בני נשא, ולא מתענון. מאי טעמא. כי הולך האדם אל בית

עולמו, מסתלק הכבוד למעלה למעלה, ואיננו צווחין ולית מאן דישגח בהו. בגין דאיהו אסתלק לבית עולמו, דנפק מיניה. ועל דא אשתכח מארה, וביש, ומות, ומאורעות רעות בעולם. וספדין וצווחין בכל יומא. דכתיב, כי עלה מות בחלונינו: **עד אשר לא ירתק חבל הכסף, חוט של חסד שנמשך מלמעלה למטה. ותרוע גולת הזהב, דאיהי נחתא בההוא חוט. נשבר החוט, נפל הגולה. ותשבר כד על המבוע, שהתורה נשתכחה בגלותא, ואותו המשאב יופיא"ל השר, לא שאב ממעין התורה, ובני אדם נבוכים בה:**

ונרוץ הגלגל אל הבור, ומלאך המשחית ניתן לו רשות לחבל בכל יום. וישוב העפר אל הארץ כשהיה, ויכלו כל הנשמות, והעולם יכלה, והעפר שהכל נהיה ממנו, ישוב כבתחלה, ויהיה העולם חרב כשהיה. והרוח תשוב אל האלהים אשר נתנה, ויתחדש העולם כבתחלה, ובאותו זמן כתיב "ורבים מישיני אדמת עפר יקיצו". אתא ר' עזריה ורבי מרנוס ונשקוהו ברישיה. קרא עליה, לב נבון יקנה דעת ואזן חכמים תבקש דעת.

מדרש הנעלם מדרש איכה מאמר וזכר את בוראיך בימי בחורתיך איכה ישבה בדד, רבנן פתחי האי קרא, וזכור את בוראך בימי בחורתיך עד אשר לא יבואו ימי הרעה. האי קרא, אוקימנא ליה בישראל כד הוו בארעא קדישא. וזכור את בוראיך, הוי דכיר כל אינון טבאן, וכל אינון אתין ונסין, דעבד לך קב"ה ביומין קדמאין, כד הוות רביא במהימנותא, כד"א, כי נער ישראל ואהבהו: **בימי בחורתיך, בזמנא דאיהו איתרעי בך מכל עמין דעלמא. עד אשר לא יבאו ימי הרעה, יומין דזקנה, דשלטין בך שאר עמין, וידרון לך בכל עממא:**

בימי בחורתיך, יומין דשתא, דאינון ברירין לך, ונטירו דלעילא עלך. ואינון ד' ירחי דשתא, אדר ניסן אייר סיון. אלן אינון יומין דבחר קב"ה בישראל, ועבד בהון עמהון נסין. וכ"י מתעטרא בבעלה, ואתקריבת בהדיה:

עד אשר לא יבאו ימי הרעה, ימי הזקנה, ימי הרעה ממש, ואינון: תמוז אב טבת שבט. אע"ג דלא איתגלייא כל כך. וסימנך ושבת לגו חסר לב:

והגיעו שנים, שנים דגלותא, דאזלין ישראל מטולטלין. אין לי בהם חפץ, דתנינו, זמינן ביומא דגלותא, דלא ישתכח בידא דבר נש למיזבן בשוקא, וכדין תכלה פרוטה מן הכיס:

עד אשר לא תחשך השמש, דא קלסתר פנים של שכינה, מלעילא ומתתא. מתתא מאן אינון. מארי מתניתין דהוו בארעא דישראל, פטישי דפרזלא, מהדקין טנרין, ותלשין טורין רמאין:

והאור, זה התלמוד ירושלמי, דנהיר נהורא דאורייתא, לבתר דאתבטל דא, כביכול, אשתארו בחשוכא. דכתיב, במחשכים הושיבני, זה תלמוד בבלי, דאזלין ביה בני עלמא במחשכים:

והירח, אלין אינון הבריות, דהוו נהירין נהירו דחכמה סתימאה. והככבים, אלין אינון משכילים דהוו בארעא קדישא, כל אינון תנאים ואמוראים, דכל עלמא קיימא בגינייהו. דכד הוו קיימי כחדא, הוה אמר בר נש לחבריה, מגו מלה דא דפרח מפומי, אנא חמא מה דיהא יומא דא, או למחר, כך וכך:

דבר אחר, עד אשר לא תחשך השמש, נהירו דקלסתר פני שכינה, דהוה נהיר לה בכל יומא, ומהוה נהירו עלמא אתקיים, וישראל שראן על ארעא לרוחצנו: והאור, אור שברא הקב"ה במעשה בראשית, דהוה נהיר מסייפי עלמא לסייפי עלמא, ואתגניז והקב"ה הוה נהיר, ואפיק מיניה חד חוטא דימינא דקב"ה, ואחיד לסיהרא. ובהוה זימנא כתיב, השיב אחור ימינו:

והירח, דכתיב צדק ילין בה. והככבים, מלאכי השרת, שהיו באים בה וידועים אצלה, ובטלו מקיומיהו, ואלין איקרון מלאכי שלום. ושבּו העבים אחר הגשם, דכתיב מלאכי שלום מר יבכיון:

ביום שיזועו שומרי הבית, אלין תלת בית דין, דהוו אולפי תורה בלשכת הגזית. והתעוותו אנשי החיל, אלו סנהדרי גדולה וסנהדרי קטנה. ובטלו הטוחנות, אלו כהנים ולוים, וכלהו משמרות דהוו קיימי בירושלים:

וחשכו הרואות בארובות, אלין נביאים וצופים, דהוו חמאן בנבואה וברוח הקדש. וסגרו דלתים בשוק, דבני נשא צווחין, ולית מאן דיתיב עלייהו, דהא כל תרעין ננעלו, מן יומא דאתחרב בי מקדשא, ובטילת עבידת בית אלהנא:

בשפל קול הטחנה, אלין אינון כותשי קטורת, דהוו יהבי קלא בכל יומא, בכתישו דיליה. ד"א קול הטחנה, קלא דשכינתא, צווחא בכל יומא, שובו בנים שובבים, ולית מאן דישגח בה:

וישחו כל בנות השיר, אלין אינון דסלקין בדוכנא בכל יומא, ומנגני ניגונא דשיר. כל, לאסגאה מלאכי עילאה לעילא, דהוו מתחלקי משמרות לעילא, לקבל אינון משמרות לתתא. שחו אלין דלתתא. כביכול, אף אלין דלעילא שחו. גם מגבוה יראו. ואע"ג דמגבוה הוו ננסא, הוו דחלין:

הקוהלת הכל הבל: ⁴⁵⁸(ט) ויתר שְׁהִיָּה קהלת חכם עוד למד דעת את העם ואזו וחקר תקון מְשָׁלִים הרבה מ"ה: (י) בְּקֶשׁ קהלת לְמַצָּא דְבָרִי חֲפָץ וְכִתּוּב יִשָּׁר דְּבָרִי אָמֶת: (יא) דְּבָרִי חֲכָמִים כְּדָרְבָּנוֹת וּכְמִשְׁמְרוֹת נְטוּעִים בְּעָלִי ב"ן אֲסָפוֹת נִתְּנוּ מִרְעָה אֶחָד: (יב) ויתר מִהֶמָּה בְּנֵי הַזָּהָר עֲשׂוֹת סְפָרִים הִרְבֵּה אֵין קֹץ וְלִהְיֵה הִרְבֵּה יִגְעַת בְּשָׁר: (יג) סוף דְּבָר הַכֹּל נִשְׁמַע אֶת הָאֱלֹהִים יֵרָא

שחו אינון בנות שיר, בגין דהא פ' אלף לויים, הוו ידיהון מהדקן לאחורא. כד מטו לנהרות בבל, כנוריהון הוו תליין על אילנין דתמן. הוו שאלין לון לנגנא. ואמרי, איך נשיר את שיר ה' על אדמת נכר. נשכו בשניהון בוהני ידיהון וכרתו לון, ולא יכילו לנגנא, וקטלו לון:

וחתחתים בדרך, דהא הוו אזלין בריחיין על צואריהון, ומהדוקא דהוה תקיף, הוו נפלו אצבעותיהו באורחא. וירמיה הוה לקיט לון בטליתיה, ונשיק לון, ובכי עלייהו. והוה אמר להו, בני, ולא אמרית לכו, תנו לה' אלקיכם כבוד בטרם יחשיך וגו'. ועל דא כתיב, על ההרים אשא בכי ונהי ועל נאות מדבר כו':

וינאץ השקד, מן יומא דנציץ אילנא דא לבלבין, עד יומא דעביד איבה, חד ועשרים יומא נינהו. כך מ"ז בתמוז עד ט' באב, כ"א יום בינייהו, הה"ד, מקל שקד אני רואה: ויסתבל החגב, דאיתיהב מטולא על כתפוי דזרעא דדוד. ותפר האביונה, דאתבטל עבידת בית אלהנא. כי הולך האדם לבית עולמו, דא הוא כבוד, דאסתלק לעילא. ובני נשא צווחין, ולית מאן דישיגח בהו:

עד אשר לא ירתק חבל הכסף, אתר דכהנא מקטיר קטורת על מדבחא דלגאוו. ותרוץ גלת הזהב, דא הוא בית קדש הקדשים, דתמן כרובים דדהב. ותשבר כד על המבוע, דא מלכות בית דוד דאיתבר:

וישוב העפר על הארץ כשהיה, יתחרב בי מקדשא, ויהא כעפרא. והרוח תשוב אל האלקים אשר נתנה, דא שכינתא, ואסתלקותא דרוח נבואה מן עלמא:

רבי יודאי פתח, ביום שיזועו שומרי הבית, אלין תנאים ואמוראים, דהוו נטרי עמא דארעא דישראל, ואזדעזעון מדוכתייהו:

והתעוותו אנשי חיל, כד"א, ויש בם אנשי חיל. חובא דבני יעקב, דהוו אנשי חיל, וסבלי עוות דינא, כד"א, האל יעות משפט. קבילו עוות דינא. אינון אנשי חיל. דכך אורחי דנחש, לבתר דקטיל לבר נש, אהדר ונשיך ליה נשיכו בלא רחמין, דא איהו עוות דינא:

⁴⁵⁸ עיין הערה 2.

וְאֵת מִצְוֹתָיו שְׁמֹר כִּי זֶה כָּל הָאָדָם: (יד) כִּי אֶת כָּל מַעֲשֵׂה הָאֱלֹהִים מִ"ה יָבֵא
בְּמִשְׁפָּט עַל כָּל נִעְלָם אִם טוֹב וְאִם רָע: ⁴⁵⁹

תם ונשלם, בעזר בורא עולם

בהקשה לו אשא, אנא תפילתי שא

חזקני במגילת רות, וסייעני במגילת המרירות

את משלי אבאר במרץ, בעזרת שוכן ארץ

⁴⁵⁹ דרושי "כלך יפה" וגו' לרמח"ל ז"ל

כלך יפה רעיתי ומום אין בך . כי את כל מעשה האלקים יבא במשפט על כל נעלם
אם טוב ואם רע. אילת אהבים ויעלת חן דדיה ירווך בכל עת באהבתה תשגה תמיד
(משלי ה, ט):

השכינה היא אילת אהבים, סודה אמת, חותמו של הקב"ה אמת, חותם ודאי, סוף כל
הדברים, זהו אילת - אמת. "אהבים" - שהרי סוף הכל עומד רק בדביקות ישראל עם
הקב"ה. והיינו, "כי את כל מעשה האלקים יביא במשפט", מעשה - מצד מלכות,
"במשפט" - מצד ז"א, שהרי משפט זה צד"י, להתדבק אח"כ בדביקות גמורה. "על כל
נעלם" - מצד אימא. ואריך ואבא כלולים בה, וזהו, "ויעלת חן". אם טוב אם רע,
"דדיה ירווך בכל עת", עת לימין עת לשמאל, הטוב - להגבירו, הרע - להחזירו
לטובה. משם והלאה הדביקות שלט, וזהו, "באהבתה", זה שלימות פעולת השכינה,
לתקן תיקון של גילוי השלימות העליון בלי שום חסרון, ונאמר בה, "סוף דבר הכל
נשמע וגו' כי זה כל האדם", "כלך יפה וגו' ומום אין בך" ודאי:

זכרון להולכים

הרב הגאון רבי נסים רביבו זצוק"ל

הרב נסים רביבו זצ"ל נולד בקזבלנקה שבמרוקו בשנת התש"ו (1946 למניינם). ראשית לימודיו היה בבית הספר "אם-הבנים" השייך לרשת "אוצר התורה", זרם חינוכי ששם לו למטרה ללמד על טהרת הקודש. באותה תקופה נשבה רוח ההשכלה במיוחד בערים הגדולות שנשלטו ע"י הצרפתים, והרבה הורים נתפתו לשלוח בניהם לבתי ספר השייכים לרשת "אליאנס" שלימדו רק צרפתית ונתרחקו מדרך אבות. החרדים לדבר ה' עמדו על נפשם ויסדו בתי-ספר בהם לימדו רק מקצועות היהדות.

הרשת הנ"ל נתמכה ע"י נדבנים מקומיים וכן מהגוינט באמריקה. בשנת התשט"ז (1956 למניינם) כשמרוקו קיבלה עצמאות מהצרפתים, נוספו כמקצועות חובה אף לימודי שפות כערבית וצרפתית, אולם זה לא פגם בצביון היהודי שכן, היו אלה שעות מועטות בלבד.

רבי נסים (משמאל) ברחובות קזבלנקה

להורים שהיו ישרים ותמימי דרך לא היה ספק היכן ילמד נסים הקטן, וכך, בעודו רך בשנים כנהוג באותו זמן, החל ללמוד ב"אם-הבנים", מוסד שכאמור חנך חינוך תורני שורשי. כבר מהכיתה הראשונה נכרו בו כשרונות גאוניים. סיפור אחד אופייני, כאשר למדו ברכת "אשר יצר" שאל המורה מי יודע את הברכה בע"פ, למרות שלא נצטוו לשננה, ומיד על אתר הרים את ידו ואמר אותה מילה במילה, וכשנשאל מהמורה מתי למד אותה בע"פ ענה בתמימות של ילד: "באותו רגע ששאלת".

באותה תקופה עלו התלמידים מכיתה לכיתה לפי יכולתם ובתוך זמן קצר למד בכיתה עליונה עם ילדים המבוגרים ממנו בכמה שנים. ההצטיינות היתרה שהיתה בו התבטאה בכל המקצועות שנלמדו בין בקודש ובין בחול. יום אחד, בקש המורה לערבית לשדל את ההורים שיסכימו להמשך לימודיו במדרשה העליונה, והוא המורה יממן את לימודיו על חשבון, בנימוק שבנער פלא כמוהו לא נתקל במשך עשרות השנים שהוא מלמד. כמובן שהוא נענה בנימוס אך בשלילה, ולהבדיל, היה ילד שעשועם של חכמי הדור וזקניו שהתמוגגו לשמע תשובותיו החריפות שהיה משיב כהרף עין עם החן המיוחד שהיה טבוע בו.

בגיל "בר מצווה" הלך ללמוד בישיבת "נוה שלום" שהקים הרה"ג מאיר אלבז שליט"א בפאתי העיר קזבלנקה, לשם נהרו בוגרי רשת "אוצר התורה", שהיה אך טבעי לייסד עבורם מקום תורני בו יוכלו להתעלות בדרך התורה. הרה"ג הנ"ל שלמד בישיבה באנגליה, התבקש ע"י הרה"ג אברהם קלמנוביץ' זצ"ל (שכיהן לימים כנשיא אגודת ישראל העולמית) לפתוח ישיבה ממנה יוכלו כעבור זמן להתקבל לישיבות הגבוהות באירופה שנחרבו ושממו לאחר מלחמת העולם השנייה, והיה זה בבחינת צו השעה. ואכן, הישיבה "נוה שלום" היתה כתובת לכל מי שחשקה נפשו בתורה באותו זמן, והיה בה מן החידוש, שהתנהלה ברוח ישיבה ליטאית. גם שם התבלט הנער נסים מעל כולם וכאשר ביקר שם הגה"צ רבי ברוך טולדנו זצוק"ל, צד את עינו והזמינו לחגים בעיר מולדתו מקנס, בכדי להשתעשע ולהתענג מתשובותיו המבריקות. יצוין כי באותו זמן שלמד ב"נוה שלום", בהיותו כבן 15, למד הלכות שחיטה ביוזמה עצמית, וכעבור זמן קצר הלך להיבחן אצל הרה"ג הרב שלום משאש זצ"ל, שהיה באותה עת אב"ד בקזבלנקה, ע"מ לקבל ממנו סמיכה.

לאחר פטירתו של רבי נסים זצ"ל, נמצאה בעזבונו תעודת ההסמכה לשחיטה,

ועפ"י תאריך הוצאתה, גילו באותה עת היה 15 שנים וארבעה חודשים!!

המפנה המהותי בחייו החל כאשר הלך ללמוד בישיבת סנדרלנד באנגליה בעידודו של רבו הנ"ל וכפי שסיפר לימים, אף שאת האחרים שלח לצרפת, אותו שלח דווקא לאנגליה, כי שם ציפה שהכשרונות המיוחדים שלו ימצאו כר נרחב. ואכן, אם עד אז עמדו לו כשרונותיו בלבד להעמידו ברה"י, עם הגיעו לאנגליה החלה תקופה חדשה, לנוכח הניתוק והריחוק מכל מה שהורגל. ושם כפשוטו נטמן בבית שם ועבר ושעבד כל כולו בשקידה וביגיעה עצומה, ובתוך זמן קצר צמחה ונתעצמה דמותו התורנית ונעשה כמעין המתגבר. מוסף על הכל, ניחן בזיכרון צילומי שעמד לו להכיל במוחו את תורתו שלמד, ונשמרו במוחו כנתונים בקופסה. כשפתח פיו בדברי תורה נעשו הכל על ידו כחרשים ואילמים, וזאת העידו גדולים ורבים שהיו משתאים על כוחו וגבורתו, ועוד הגידו שאפילו בדורות קודמים היה נחשב לעילוי של ממש בהתחשב בגילו הצעיר.

כעבור עשר שנים, בשנת התשל"ג הלך למטרופולין של תורה באמריקה, היא ישיבת לייקווד, וכבר הלך שמו לפניו ותורתו הכריזה עליו, וגם שם הוסיף חכמה על חכמתו כי לא שקט על שמריו.

יחד עם זאת התהלך עם כלם בענוה וללא התנשאות.

באותה תקופה בא בברית הנישואין עם רעייתו דולי שתחי' שהיתה עזרתו בחיים, ולא חסכה מעצמה כל טורח בכדי שיוכל להתעמק בתורה באין מפריע. ולימים, כאשר ישיבת לייקווד ארגנה אירוע לרגל דינר היובל, מכל האלפים שלמדו שם לדורותיה לא נמצא מתאים הימנו לשמש כאורח הכבוד.

עם אחיו ר' שמעון יבדלחט"א

הפרק האחרון בזמן והראשון במעלה הוא כשימש כאב"ד במרסיי ואח"כ בפאריז, וזה היה בשנת התשמ"ב. עם היבחרו לכהן כאב"ד העמיס על כתפיו הרחבות אף את גמר הדין, ולא עוד, אלא שהפסקים שלו היו מבוססים עפ"י הניתוח וההגיון הישיבתי, ויחד אתם חתר אל עומק הדין וההלכה, אף בסוגיות חמורות שעלו על הפרק, כפסולי חיתון וממזרות מחד, ובעיות כשרות מאידך, וחתר במוחו הגדול להכריע בכל נושא תוך התייעצות בכבוד וענווה עם גדולי הדור איתם התכתב.

וכך כמי שהיה גדול הן בפלפול והן בהלכה, דבר עם ראשי הישיבות בשיחות תורניות בסוגיות הנלמדות בישיבה, ומאידך התכתב עם גדולי הפוסקים והדיינים להלכה ולמעשה בתיקים מסובכים שדרשו את פתרונם. ככל שחלף הזמן, מעמדו התורני הוכר כסמכות עליונה, והכל הרכינו ראשם והיטו אזנם למוצא פיו, והוא בענוותנותו המיוחדת לא הבין מה מצאו בו ולמה חרדו לקראתו.

בתקופה בה שימש כאב"ד, הוזמן לכנסים רבניים להרצות בהלכה, ובכל מקום השאיר אותו רושם כביר של גדלות מחד וענווה מאידך. כמו כן היה פשוט

במלבושו ונעדר לחלוטין כל גינונים ויוהרא. ולפתע חשך העולם ובעודו בתקפו ובגבורתו, במיטב שנותיו, בן נ"ח שנים כבה הנר המערבי, ביום המר יא' בסיון התשס"ד, הועם זוהר התורה ובטל כבודה. בתמונה (שני מימין) נראה הרב חודש לפני הסתלקותו לגנזי מרומים כשהוא נראה עם רבני אירופה בפגישה עם נשיא צרפת.

הספדים מרים ורבים נאמרו עליו, וכולם ציינו את עובדת היותו מחד גיסא חריף כשמאי, ומאידך גיסא עניו כהלל.

מעט מזער מהדברים שנאמרו עליו ע"י מספידיו הרבים :

הראשון לציון הרב עובדיה יוסף שליט"א : "איזהו בן העולם הבא, שייף

עייל שייף נפיק, גריס באורייתא תדירא, ולא מחזיק טיבותא לנפשיה".
זה התיאור המדויק של רבי נסים. על אף ששימש כאב"ד של פריז, היה מגיע לבית המדרש, ושוקד על התורה יום יום. רבי נסים גמר את תיקונו, ולכן לקח אותו האלוקים.

בהזדמנות אחרת התבטא הגר"ע יוסף-בועידת רבני אירופה בפריז, חדש לפני פטירתו של רבי נסים-לאחר ששוחח בלימוד עם רבי נסים, "במה זכתה פריז שרב כזה ישכון בקרבה" ?

צערה של תורה. מרן שליט"א בהלוויה

הראשון לציון, הרב שלמה עמאר שליט"א : " רבי נסים התכתב במהלך

חייו עם גאונים גדולי עולם, ביניהם הרב משה פיינשטיין זצ"ל, שאף הודה לו על דברים שכתב. מילדותו, רבי נסים לא מש מאוהלה של תורה, היו לו כשרונות גאוניים, ויומם ולילה המית עצמו באוהלה של תורה. רבי נסים היה מגדולי החריפים שבדור, ואף אחד לא יכל לרדת לסוף דעתו, מרוב חריפותו, ומאידך לא היה מחזיק טיבותא לנפשיה.

הוא כמעט ולא היה ישן, רק שעה שעתיים ביממה, והיה אומר אם לא מהתורה, לא הייתי חי בעולם הזה.

בכל תחום שבו דיברתי איתו, אם זה בחושן משפט, אבן העזר או יורה דעה, היה מצוי בכל סוגיות הש"ס. אנו הפסדנו הפסד גדול של לימוד תורה בשקידה, בגדלות ובייסורין, וזהו דבר שאינו מצוי. מי יודע אם לא הגן על הדור כולו " .

הראשון לציון הרב מרדכי אליהו שליט"א: " כאשר היו רוצים לתאר תלמיד חכם, היו אומרים עליו שהוא או "גמרן" או למדן. ברבי נסים היו שתי התכונות גם יחד, היה "גמרן" ולמדן. בהזדמנות אחרת אמר עליו הרב אליהו שליט"א כי רבי נסים היה מגדולי הפוסקים שחיו בצרפת מאז ימי התוספות ועד ימינו " .

הרב הראשי, הרב יונה מצגר שליט"א: " רבי נסים קיים את המילה "עמל" שהם ראשי תיבות של עניו, מתמיד, למדן. כשרבי נסים למד בישיבת לייקווד, אף אחד לא אמר חבורה, לפני שרבי נסים עבר על הדברים " .

הרב משה שפירא שליט"א: " איני יודע אם יש בדורנו תלמיד חכם כמו רבי נסים, אשר היה תלמיד חכם במושגים של דורות קודמים " .

הרב עזרא בצרי שליט"א, אב"ד ירושלים: " דבר קשה הוא להספיד, ולכן הגמ' אומרת כי נפרעים מן הספדנים, אולם אצל רבי נסים יש סכנה שנאמר עליו פחות ממה שצריך לומר. התארחתי אצלו שבת אחת, וראיתי כי לא פסיק פומיה מגירסה, כאשר התעייפתי ועברתי לומר דברי אגדה, לאחר זמן קצר, הוא מיד חזר לפלפל בדברי הלכה " .

הרב דוד יוסף שליט"א- רבה של שכונת הר נוף: " כל מי שהכיר את רבי נסים ידע שהוא היה מלך בסוגיות התורה. הוא היה מצביא גדול, השולט בכל סוגיות הש"ס, הוא ידע אותן על בוריין. הוא היה כעין מצביא על גדודים גדודים כאשר כל גדוד יודע את תפקידו וזמנו לפעול.

רבי נסים ניחן בחריפות עצומה ועמקות גדולה. ממש גאון אדיר בכל קנה מידה. לא היה שייך לדבר איתו בשום נושא אחר חוץ מלימוד. לא רק צרפת איבדה אותו, אלא כל עם ישראל. צר לנו עליך רבי נסים בגלל המלכות ובגלל הפשטות ".

הרב שלמה דיין שליט"א – רב ביכ"נ בשכונת הר-נוף: " רבי נסים היה איש אחד מן הרמתיים, מזוקק שבעתיים, גאון בתורה, גאון בבקיות, גאון בחריפות, הוד והדר פעלו. דיינא הוא ונחית לעומקא דדינא, וגריס באורייתא תדירא ".

הרב יוסף חיים סיטרוק שליט"א – הרב הראשי של צרפת: " היינו ביחד כמו אחים במשך עשרים ושתים שנה. איך אפשר להחזיר את העם בצרפת למקורותיו בלי האור של רבי נסים. עתה נשארנו כמו יתומים, על מי אפשר לסמוך? "

הרב דוד משאש שליט"א – הרב הראשי של פריז: " אנו לא יודעים איך נחיה בלעדיו, הוא היה שר וגדול בישראל. אפילו רגע אחד לא ביטל מלימוד תורה. כל גופו היה ספר תורה, ושימש לנו כתר ועטרה ".

הרב יעקב סיטרוק שליט"א: " הגאונות שלו היתה בלתי ניתנת לתיאור. הוא ניחן בזיכרון פנומנאלי. פעם ישבתי אצלו בסעודת שבת, והוא סיפר דברים שאירעו לפני חמישים שנה, והוא זכר כל פרט ופרט, כאילו זה עתה אירע ".

הרב ירמיה מנחם הכהן שליט"א – מחשובי הדיינים באנטוורפן: " הוא היה מיזוג נפלא של בקיאות בסגנון חכמי ספרד, לצד עמקות של חכמי אשכנז. התורה היתה אצלו ממש כמונחת בקופסה ".

דברים נוספים שנאמרו עליו בעת ניחום המשפחה בימי "השבעה":

- א. היה בקי עצום בתורת ה"חזון-איש" ובספריו, מתוך עמל ויגיעה רבה. ובישיבת סנדרלנד היה מכונה "החזון-איש הקטן".
- ב. היה בקי עצום בכתבי רבי עקיבא איגר, ומספרים עליו כי לא היה צ"ע שהשאיר רבי עקיבא איגר, שלא הצליח לפענח.
- ג. ספרי בית בריסק שבספרייתו היו בלויים מרוב שימוש.

ד. בישיבת לייקווד, רבי שניאור קוטלר זצ"ל, עמד על טיבו, וקירב אותו מאוד ונפשו נקשרה בנפשו. הרב קוטלר כל-כך העריך את למדנותו ואת שיקול דעתו התורנית, עד שבעת עריכת מבצעי כתיבת "חבורות" בישיבה, מינה אותו להיות זה שעובר על החבורות ומחליט איזה מהן תזכה את כותבה בפרס. לאחר נישואיו נשאר בישיבה, ועמד בראש חבורה שמנתה כשלוש מאות אברכים.

ה. ראש ישיבת סנדרלנד הרב שמאי צהאן זצ"ל, היה לומד איתו מידי יום בקביעות בחברותא, במשך כארבע שעות. והרב לא היה מעביר שיעור לתלמידי הישיבה, כל עוד לא ליבן את השיעור עם רבי נסים. כאשר קיבל ראש הישיבה זצ"ל את פסקי הדין שכתב רבי נסים בתחילת דיינותו, התבטא בהתפעלות, כי אינו מאמין שכן אנוש יכול לכתוב פסקי דין גאוניים ומקיפים שכאלה.

ו. בישיבת סנדרלנד היה משקיע בלימוד ובהתמדה, לעיתים כ-72 שעות ברציפות, עד שהיה נופל למיטה באפיסת כוחות, וראש הישיבה בכבודו ובעצמו היה מסייע לו בהנחת התפילין.

דברים רבים לאלפים נאמרו ונכתבו עליו, והבאנו מעט מזער.

זכותו תגן עלינו אכי"ר

הנער ממרוקו שגאונותו הפעימה את ראש ישיבת לייקווד

"רבי ניסים" אינו

הלם ביהדות אירופה: הגאון רבי נסים רביבו, ראש אבות בתי הדין בצרפת, נפטר בפתאומיות והוא בן 58 שנים בלבד • דוד דמן משוחח עם כמה מתלמידיו ומעריציו, המספרים על גאון עצום שפשטותו וענוותנותו הדהימה את כל מכריו

לפני חודש

מאת דוד דמן

עד לפני חודש הסתובב תנאן הגדול רבי נסים רביבו ע"ל בסנדרלנד ויעתת רבני אירופה, ניוק, מדרו, בעשרות רבנים ודיינים, כשאלו האחרונים תולים בו עיניים מעריצות. השבוע, בעצרת יום שני, רבים מהם ליוו אותו לדרכו האחרונה, סנדרלנד, וממאנים לזאמין. מטוס מיוחד מפריז ששל סופנו היו למעלה ממאתיים רבני קהילות, עסקנים ובני משפחה, הביא את הארון לשדה התעופה ומשם לבית המדרש "יהודה דעת", שם קרע הגר"י סימורק קריעת ופרץ נכחי נ"י ששקף את כל אלפי התשתות.

לצטט מן השבחים שבעלה הגדול נהג להרעיף על ראש תלמידו החביב: "המטרה שלשמה הגיע או לליקווד הייתה לשמש כאורח הכבוד לרגל דינו הויכח לישיבה. מכל אלפי הבחורים שעברו דרכו, הוזמן ורוקא הוא לייצג את הישיבה, כבכור התלמידים, וכמי שהגיע במהלך השנים לאחד מן ההפקדים הבולטים ברבות התפוצות.

מליקווד נקרא לשמש על ידו כאב בית הדין של העיר מרסיי בצרפת. לאחר שתגריי מטרורק עלה לכתן כרבה הראשי של צרפת הוא לא היה מסוגל להפריד מיד ימיו, תגריי רביבו, והוא הביא אותו כנונייה לפאריס. מעשה שתחבר כדבר הטוב ביותר שקרה לצרפת תורנית בעשרות השנים האחרונות. אישיותו המיוחדת, גאונותו העצומה בחורה, יחד עם ענוותנותו המסוללת, האחיבו אותו על פני כל יהדות צרפת, והפכוהו לאחת מן המטרות הבולטות בעולם הרבנות בצרפת, ובאירופה כולה.

ר' דוד דמן, וכמוהו עשרות חרדים יוצאי צרפת אהם שוחח 'משפחה', עדיין מוכי הים. הם מדברים בכאב רב, ומבליעים לא אחת אנהגה כבוד. "הוא היה גאון ענק, כל היום לך. ממש לא ספיק פוסיה מגידה. לחתנת מכל גולות היה היה ענוותן כחילל. תחתית מכל פריס וגמל אבק של כבוד. הולך בלי 'פראק'. לכוש מאלה הפוסטים, אוכלי הדור. רב למי שיהיה מוכר. אולי ברחוק, רב

מתוך עיתון במשפחה סיוון תשס"ד

התורה שק זזרה
 ודמעה מעין נגרה
 בהסתלק אור התורה
 זזשך ביום נהורה

"גאון עצום" גמרו עליו את ההלל'
 גדול רבני ארופה ועניו כהלל'
 מבעית בעיונו ומילולו
 וכן ידוע בפלפולו

הלל הוא כבוד הרב
 ניצוץ דוד המלך
 כל עם ישראל אוהבו
 רבינו נסים רביבו

ישיבת סנדרלנד נאנזות
 ישיבת לייקווד צוונזות
 כל יהדות צרפת נבעתה
 וגם רבני דישראל ארעתא

בפריז כאשר הוספד היקיר

שפעו מים זויים מהקיר

והיינו כעובדא דרבי אבהו רישא דעמא⁴⁶⁰

דאזזיתו עמודי דקסרי מיא

בגמר ההספד יצאו הכל הזוזעה

והנה כליל קיץ ניתך מטר ארצה

מיד ידעו הכל בלב דואב

שגם בשמים גדול הצער והכאב

היכן נשמע לימוד ע"ב שעות נמרצות?

היכן נשמע שאת הזיזיב בדין יש לרצות?

היכן נמצא גאון אדיר יוזד עם כשרון נדיר?

ואת ה"מזרוז" לא אהב וברוז מפניו

והראשון לציון הרב עמאר שליט"א הוסיף בלזזישה

שרבי אליעזר די אפילה זכה לגילוי המהרש"א

וכך גם סופר⁴⁶¹ על רבנו מארי דהאי הילולא

⁴⁶⁰ עיין מו"ק כה ע"ב

וּזְוֹשְׁבֵנָא דְדָא⁴⁶² כּוּזְוֹשְׁבֵנָא דְרִין בְּתִיקְלָא

שְׁקִידַת הַתּוֹרָה לָנוּ הוֹרִית

וְהִרְבַּצַת הַתּוֹרָה לָנוּ צִוִּית

בְּדֶרֶךְ זֶה נִלְךְ בְּשִׁכּוּנָה וּבַעִיר

וְהִיא אֶת דְּרַכְנוּ תֹאִיר

⁴⁶¹ רבי דוד לוק יבדל לחיים, מורו בת"ת "אם הבנים" במרוקו, מעשה שהיה עם רבי נסים בהיותו בגיל 16 התקשה בהבנת המהרש"א והיה עליו להעביר שיעור בישיבת סנדרלנד. רבי נסים בכה כי לא הבין את דברי המהרש"א כשלפתע נכנס זקן אחד אליו ושאלו: "מדוע אתה בוכה?" ענה רבי נסים: "איני מבין את המהרש"א. התיישב הזקן לצד רבי נסים והסביר לו את המהרש"א בצורה מפליאה ונעלם הזקן. באותו לילה בא אליו בחלום אותו זקן ואז רבי נסים שאלו: "להיכן נעלם מר? חפשתי אחריו בכל בית המדרש". ענה הזקן: "אני הוא רבי שלמה אליעזר אידלס, באתי לסייע לך להבין את דברי."

רבי דוד לוק, יבדל לחיים, נשאל ע"י בני המשפחה: "מדוע עד היום לא ספרת זאת עד היום?" ענה: "רבי נסים השביעני לא לספר זאת לאיש. כעת אני משוחרר משבועתו ולכן ספרתי".

⁴⁶² נסים רביבו גימ' אליעזר די אבילה גימ' 380 בדיוק.

אמר המלקט: רבנו למד יומם ולילה וחיבר מידת יום עם מידת לילה, והיינו תורה שבכתב עם תורה שבעל פה. ידוע שתורה שבכתב רמוזה בשם הוי"ה ב"ה ותורה שבע"פ בשם אדנות. אם נכפיל הוי"ה באדנות כדלקמן: י*א+ה*ד+ו*נ+ה*י נקבל 380 כנ"ל.